T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MUHAMMED ZAHRÎ EFENDİ'NİN MİFTÂH-I PEND ADLI ESERİ VE OSMANLI DÖNEMİ PENDNAME GELENEĞİ İÇERİSİNDEKİ YERİ

(İNCELEME-METİN)

DOKTORA TEZİ

FATMA İMAMOĞLU

DANIŞMAN
PROF. DR. İSMAİL GÜLEÇ

HAZİRAN 2018

ONAY

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünde Doktora öğrencisi olan Fatma İMAMOĞLU'nun hazırladığı ve jüri önünde savunduğu "Muhammed Zahrî Efendi'nin Miftâh-ı Pend Adlı Eseri ve Osmanlı Dönemi Pendname Geleneği İçerisindeki Yeri (İnceleme-Metin)" başlıklı tez başarılı kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ **İMZA**

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. İsmail GÜLEÇ .....

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

Prof. Dr. Bilgin AYDIN .....

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Doç. Dr. Sadık YAZAR .....

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Doç. Dr. Vildan ÇOŞKUN .....

Kurumu: Sakarya Üniversitesi

Doç. Dr. Müjgân ÇAKIR .....

Kurumu: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 5 Haziran 2018

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

İmza

Fatma İMAMOĞLU

Danışmanlığını yaptığım işbu tezin tamamen öğrencinin çalışması olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığını taahhüt ederim.

Prof. Dr. İsmail GÜLEÇ

ÖN SÖZ

İnsanı sözle doğru yola sevk etmek bir başka ifadeyle ona nasihatte bulunmak başta İslamiyet olmak üzere ilahî ve ilahî olmayan bütün dinlerin temelinde olan ve insana görev olarak yüklenen bir eylemdir. Bu sebeple insanları iyilik ve doğruluğa teşvik ederek kötülükten uzaklaştırmak, onların hata ve kusurunu gidermek ve yol göstermek amacıyla geçmişten günümüze pek çok söz söylenmiş ve yine pek çok eser kaleme alınmıştır. Bu amaçla kaleme alınan eserlerin edebiyatımızdaki genel adına *pendname* denmektedir. Nasihat amaçlı yazılmış bu eserlere böyle bir adın veriliş sebebi bu türün en mükemmel ve en meşhur örneği olarak kabul edilen Ferîdüddîn Attâr'ın *Pendnâme* adlı eserinden dolayıdır. Yaklaşık 900 beyit civarında olan ve mesnevi nazım şekliyle Farsça olarak kaleme alınan eser; edebiyatımızda öğüt yollu yazılan pek çok esere model teşkil etmiş, medreselerde ders kitabı olarak okutulmuş yine pek çok tercüme ve şerhi yazılmış önemli bir yapıttır. İncelememize konu olan *Miftâh-ı Pend*; Ferîdüddîn Attâr'ın *Pendnâmesi*'nin her beytinin beş beyitle şerh edildiği manzum bir eserdir. Muhammed Zahrî tarafından 1232/1816-17 yılında kaleme alınan bu şerh *Pendnâme*'ye yönelik yazılmış bilinen ilk Türkçe manzum şerh olması ve çocuklara yönelik yazılmış oluşu sebebiyle önem arz etmekte ve kendinden önce kaleme alınan diğer *Pendnâme* şerhlerinden ayrılmaktadır. Mesnevi nazım şekli ve *fâ'ilâtün, fâ'ilâtün, fâ'ilün* vezniyle yazılan eser, 193 varak ve 4093 beyitten oluşmaktadır.[1]

Bu çalışmayla Klasik Türk edebiyatı için son derece önem arz eden bir eser olarak görülen Ferîdüddîn Attâr'ın *Pendnâmesi*'nin manzum bir şerhi olan *Miftâh-ı Pend*'in transkripsiyonlu metninin hazırlanması, eserin günümüz Türkçesine aktarılarak çeşitli yönlerden tahlilinin yapılması, *Pendnâme* tercüme ve şerhleri hakkında bilgi verilmesi ve bu sayede eserin Klasik Türk Edebiyatı Pendname geleneği içerisindeki yerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Eser; kaynak metinden bağımsız olarak kaleme alınan 7 beyitlik hamdele ve salvele bölümü, 33 beyitlik bir sebeb-i telif bölümü, kaynak metnin şerhini içeren 74 fasıl ve eserin bitimine düşürülen 8 beyitlik bir manzumeden oluşmaktadır. Çocuklara ve tasavvuf yoluna yeni girmiş kişilere yönelik yazılan şerh; içerisinde dinî tasavvufî konular, genel ahlak ve sosyal hayatla

[1] Tamamının 4093 beyitten oluştuğunu düşündüğümüz eserin incelememize konu olan nüshasında öyle sanıyoruz ki müstensihin dalgınlığı sonucu iki beyit atlanmıştır. Miftâh-ı Pend'de şârihin Osmanlı Türkçesiyle yazmış olduğu 4093 beyit dışında ayrıca Ferîdüddîn Attâr'ın Pendnâme'sine de yer verilmiştir. İncelememize konu olan eser nüshasında kaynak metin 809 beyitten oluşmaktadır.

ilgili pek çok öğüt barındırır. Bu öğütler Osmanlı Türkçesinde sıklıkla kullanılan kelimelerle ifade edilmeye çalışılmış bu sayede kişiye hem bu dünyada hem de öte dünyada mutlu olabilmenin yolları gösterilmiştir.

Dört bölümden oluşan tez; çalışmanın amacı, yöntemi ve kaynakları hakkında bilgilerin verildiği bir giriş bölümü ile başlamaktadır. Bu giriş bölümünün ardından gelen birinci bölümde pend ve pendname kavramları ve pendnamelerin Arap, Fars ve Türk edebiyatındaki tarihsel gelişimi hakkında genel bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde kaynak metnin yazarı Ferîdüddîn Attâr'ın hayatı, edebî kişiliği ve *Pendnâme* adlı eseri tanıtılmış; Türk Edebiyatında *Pendnâme*'ye yapılan Türkçe tercüme ve şerhler hakkında bilgi verilerek bu eserler çeşitli yönleriyle karşılaştırılmış, bu sayede *Miftâh-ı Pend*'in *Pendnâme* tercüme ve şerhleri içerisindeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde Muhammed Zahrî ve eseri hakkında bilgi verilmiş; eser şekil, muhteva, uygulanan şerh metodu, dil ve üslup yönüyle incelemeye tabi tutulmuştur. Dördüncü bölümde eserin nüsha tavsifi yapılarak, metnin hazırlanışında izlenilen yol belirtilmiş; eser transkribe edilmiş ve aynı zamanda günümüz Türkçesine aktarılmıştır. Sonuç bölümünde *Miftâh-ı Pend* hakkında varılan sonuçlar ve tespitler ortaya konulmuş, dizin kısmında eserde yer alan kişi, yer ve kavim adlarının dökümü yapılmış, ekler kısmında da metnin nüshasından örnekler verilmiştir.

Tez çalışmam boyunca zaman ayırıp yardımını esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. İsmail GÜLEÇ'e yol gösterici katkılarından dolayı çok teşekkür ederim. Doktora süresince bilgilerinden ve tecrübelerinden faydalandığım bilhassa Klasik Türk edebiyatının tercüme ve şerh sahasında kendisinden çok şey öğrendiğim Doç. Dr. Sadık YAZAR'a; doktoranın ders aşamasında kendisinden her zaman destek gördüğüm kıymetli hocam Prof. Dr. Emine YENİTERZİ'ye; lisans döneminde verdiği derslerle bu alana ilgi duymama vesile olan Prof. Dr. Hanife KONCU ve Doç. Dr. Müjgân ÇAKIR'a; yüksek lisans süresince tezimi satır satır okuyarak tamamının kontrol edilmesinde büyük sabır gösteren Dr. Öğr. Üyesi Ali Emre ÖZYILDIRIM'a; manevî desteğini her zaman yanımda hissettiğim eşim Abdullah İMAMOĞLU ve oğlum Mehmet İMAMOĞLU'na ve tüm aile bireylerine teşekkürü bir borç bilirim.

İstanbul; Haziran, 2018 Fatma İMAMOĞLU

ÖZET

MUHAMMED ZAHRÎ EFENDİ'NİN MİFTÂH-I PEND ADLI ESERİ VE OSMANLI DÖNEMİ PENDNAME GELENEĞİ İÇERİSİNDEKİ YERİ

(İNCELEME-METİN)

İmamoğlu, Fatma

Doktora Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. İsmail Güleç

Haziran, 2018. 827 Sayfa.

Bu tez ile XIX. yüzyılda yaşamış olan Türk Edebiyatı şârihlerinden Muhammed Zahrî'nin Türkçe kaleme aldığı *Miftâh-ı Pend* adlı manzum *Pendnâme* şerhinin transkripsiyonlu metninin hazırlanması, eserin günümüz Türkçesine aktarılarak çeşitli yönlerden tahlilinin yapılması ve eserin Osmanlı Pendname geleneği içerisindeki yerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Eser, Ferîdüddîn Attâr'ın *Pendnâme* adlı eserine yönelik yapılan bilinen ilk manzum şerh olması yönüyle önem arz etmektedir. Şârihin, *Pendnâme*'nin her beytini beş beyitle şerh ederek oluşturduğu eserinin bilinen tek nüshası İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 38 numarada kayıtlıdır.

Dört bölümden oluşan bu çalışmanın başına araştırmanın amacı, yöntemi ve kaynakları hakkında bilgi verilen bir giriş bölümü de eklenmiştir. Çalışmanın birinci bölümde; pend ve pendname kavramları ve pendnamelerin tarihsel gelişimi hakkında genel bilgiler verilmiştir. İkinci bölümünde kaynak metnin yazarı Feridüddîn Attâr'ın hayatı, edebî kişiliği ve *Pendnâme* adlı eseri tanıtılmış; Türk Edebiyatında *Pendnâme*'ye yapılan Türkçe tercüme ve şerhler çeşitli yönleriyle ele alınmış bu sayede *Miftâh-ı Pend*'in bu eserler içerisindeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde Muhammed Zahrî ve eseri hakkında bilgi verilmiş; eser şekil, muhteva, uygulanan şerh metodu, dil ve üslup özellikleri yönüyle incelemeye tabi tutulmuştur. Dördüncü bölümde ise eser transkribe edilerek günümüz Türkçesine aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şerh, Muhammed Zahrî, Miftâh-ı Pend, Ferîdüddîn Attâr, Pendnâme

ABSTRACT

MUHAMMED ZAHRÎ EFENDİ'S WORK NAMED MİFTÂH-I PEND AND ITS POSITION IN PENDNAME TRADITION DURING OTTOMAN ERA

(TEXTUAL ANALYSİS-TEXT)

İmamoğlu, Fatma

Dissertation, Department of Turkish Language and Literature

Supervisor: Prof. Dr. İsmail Güleç

June, 2018. 827 page.

By this thesis the preparation of poetic Pendname's sharh with transcription text of the Turkish Literature poet lived in XIX. Century Muhammed Zahri, translating it into recent Turkish and analyzing it from different perspectives and deciding its position within Ottoman Pendname tradition are aimed. The work has importance because it is the first known poetic sharh intended for Feridüddin Attar's *Pendname*. The only copy of the work in which sharih made sharhs of each verse for the five verses of *Pendname* is recorded to number 38 in İstanbul University Library Collection of Rare Books.

An introduction part including the aim, method and its sources is added into this study which consists of four parts. In the first part of the study, the terms of pend and pendname and the historical progress of pendnames are explained. In the second part, the author of the source text, Feridüddin Attar's life, his literary identity and his work named *Pendname* are presented. Turkish translations and sharhs done to *Pendname* in Turkish Literature are analyzed from different aspects and by doing this the position of *Miftah-ı Pend* is tried to be specified. In the third part of the study Muhammad Zahri and his work are detailed; the work is analyzed in terms of style, context, the method of sharh applied, language and genre. In the fourth part, the work is translated and transferred into recent Turkish.

Keywords: Sharh, Muhammed Zahri, Miftah-ı Pend, Feridüddin Attar, Pendname

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM iii

ÖN SÖZ iv

ÖZET vi

ABSTRACT vii

İÇİNDEKİLER viii

KISALTMALAR xii

TABLOLAR LİSTESİ xiii

GİRİŞ 1

Amaç, Yöntem ve Kaynaklar 1

BÖLÜM I 6

1. 1. PEND VE PENDNAME KAVRAMLARI 6

1. 2. PENDNAMELERİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ 11

1. 2. 1. Türk Edebiyatında Pendnameler 14

BÖLÜM II 23

2. 1. FERÎDÜDDÎN ATTÂR'IN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ 23

2. 1. 1. Hayatı 23

2. 1. 2. Edebî Kişiliği ve Eserleri 25

2. 1. 3. Pendnâme 27

2. 2. TÜRK EDEBİYATINDA PENDNÂME ŞERH VE TERCÜMELERİ 30

2. 2. 1. Şerhler 30

2. 2. 1. 1. Şem'î Şem'ullâh, (ö.1602'den sonra), Sa'âdetnâme (Şerh-i Pend-i Attâr) 30

2. 2. 1. 2. Hulûsî (1627'den sonra), Vesîletü'l-Merâm (Şerh-i Pend-i Attâr) 35

2. 2. 1. 3. (Şârihi belirsiz, 1635), Murâdiyye (Şerh-i Pendnâme-i Attâr) 38

2. 2. 1. 4. Abdurrahmân Abdî Paşa, (ö.1103/1692), Müfîd (Şerh-i Pend-i Attâr) 39

2. 2. 1. 5. Na'tî (ö.?) Şerh-i Pend-i Attâr 45

2. 2. 1. 6. Hasan Şu‘ûrî Efendi (ö.1693) Şerh ve Tercüme-i Pend-i Attâr 50
2. 2. 1. 7. İsmâil Hakkı Bursevî (ö.1724), Şerh-i Pend-i Attâr..... 53
2. 2. 1. 8. Mustafâ Refî’a (ö. 1746’dan sonra),Berg-i Dervîşân (Şerh-i Pend-iAttâr).. 60
2. 2.1. 9. Kilisli Rûhî Mustafâ Efendi (ö.1798), Rûhu’ş-Şürûh (Şerh-i Pend-i Attâr) . 65
2. 2. 1. 10. Ferâ’izîzâde Mehmed Sa‘îd Bursevî (ö. 1251/1835) Şerh-i Pendnâme..... 73
2. 2. 1. 11. Muhammed Zahrî (ö. 1816’dan sonra) Miftâh-ı Pend 77
2. 2.1.12. Murâd Nakşibendî (ö. 1848) Mâ-Hazar (Mâ Hazar-ı Muhammed Murâd) . 78
2. 2. 1. 13. Nâilî Sâlih Efendi (ö.1876) Kenz-i Nasâyih 85
2. 2. 1. 14. Pendnâme şerhi olduğu söylenenler 89
2. 2. 2. Attâr’ın Pendnâme’sine Yazılan Türkçe Şerhlerin Çeşitli Yönleriyle Değerlendirilmesi 90
2. 2. 2. 1. İsimlerine göre..... 90
2. 2. 2. 2. Yazılış tarihlerine göre 91
2. 2. 2. 3. Yazılış sebeplerine göre 92
2. 2. 2. 4. Manzum veya mensur oluşlarına göre 94
2. 2. 2. 5. Uygulamış oldukları şerh planına göre 95
2. 2. 3. Tercümeler 97
2. 2. 3. 1. Sabâyî Hayreddîn Çelebi (XVI. Yüzyıl), Sırât-ı Müstakîm (Tercüme-i Pend-i Attâr)..... 97
2. 2. 3. 2. Rumelili Za’îfî, Pîr Mehmed b. Evrenos b. Nûreddîn (ö.1557), Bostân-ı Nasâyıh. (Tercüme-i Pend-i Attâr)..... 102
2. 2. 3. 3. Edirneli Nazmî (ö.1559’dan sonra), Tercüme-i Pendnâme-i Attâr..... 106
2. 2. 3. 4. Emre (ö. 1557’den sonra), Tercüme-i Pendnâme-i Attâr..... 111
2. 2. 3. 5. Mecîdî, Abdülmecîd b. Nasûh b. İsrâil (ö.1588?), Tercüme-i Pend-i Attâr 116
2. 2. 3. 6. Siyâhîzâde Mehmed b. Alî (ö. 1197/1783’ten sonra), Gülşen-i Ahbâr..... 121
2. 2. 3. 7. Seyyid Alî b. Ali Hasretî (ö. 1666’dan sonra), Tercüme-i Pendnâme 125
2. 2. 3. 8. Mehmed b. Seyyid Mehmed el-Muhterem el-Hüseynî, Tercüme-i Pendnâme-i Attâr..... 126
2. 2. 3. 9. Seyyid Alî Rızâ (ö. 1849’dan sonra), Riyâzü’r-Rızâ 128
2. 2. 3. 10. Pendnâme Tercümesi Olduğu Söylenenler 132

BÖLÜM III 141

3. 1. MUHAMMED ZAHRÎ (ö. 1816'dan sonra) 141
3. 2. MİFTÂH-I PEND 145
3. 2. 1. Eserin Genel Özellikleri 145
3. 2. 1. 1. Eserin adı 145
3. 2. 1. 2. Eserin yazılış tarihi 146
3. 2. 1. 3. Eserin yazılış amacı ve hedef kitlesi 147
3. 2. 2. Eserin Muhteva Özellikleri 149
3. 2. 2. 1. Eserin konusu ve bölümleri 150
3. 2. 2. 2. Eserde adı geçen peygamberler 164
3. 2. 2. 3. Eserde adı geçen din büyükleri 178
3. 2. 2. 4. Eserde adı geçen efsânevî şahsiyetler 188
3. 2. 2. 5. Eserde adı geçen tarihî şahsiyetler 193
3. 2. 2. 6. Eserde adı geçen kavimler 194
3. 2. 2. 7. Eserde adı geçen yazar ve eser adları 196
3. 2. 2. 8. Eserde iktibas olunan ayetler 198
3. 2. 2. 9. Eserde iktibas olunan hadisler 204
3. 2. 3. Eserin Dil ve Üslup Özellikleri 209
3. 2. 3. 1. Eserde yer alan kalıp ifadeler 209
3. 2. 3. 1. 1. Deyimler 210
3. 2. 3. 1. 2. Atasözleri 220
3. 2. 3. 1. 3. Kelâm-ı kibârlar 224
3. 2. 3. 1. 4. İkilemeler 225
3. 2. 3. 2. Eserde yer alan hitap sözcükleri 228
3. 2. 3. 3. Öğütlerin rakamla aktarımı 231
3. 2. 3. 4. Eserde yakın anlamlı kelimelerin bir arada kullanımı 236
3. 2. 3. 5. Eserde yer alan konuşma cümleleri 237
3. 2. 3. 6. Arkaik kelime ve eklerin kullanımı 238
3. 2. 4. Eserin İmla Özellikleri 240
3. 2. 5. Eserin Şekil Özellikleri 286
3. 2. 5. 1. Nazım şekli 286
3. 2. 5. 2. Vezin 287
3. 2. 5. 3. Kafiye 296
3. 2. 5. 4. Redif 302

3. 2. 6. Eserde Yer Alan Edebî Sanatlar 305
3. 2. 7. Eserde Uygulanan Şerh Metodu 315

BÖLÜM IV 331

4. 1. ESERİN NÜSHA TAVSİFİ 331

4. 2. METNİN KURULMASINDA İZLENEN YOL 332

4. 3. MİFTÂH-I PEND'İN TRANSKRİPSİYONLU METNİ VE GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARILMASI 339

4. 4. KİŞİ, KİTAP VE KAVİM ADLARI DİZİNİ 789

SONUÇ 791

KAYNAKÇA 795

EKLER 807

ÖZ GEÇMİŞ 812

KISALTMALAR

a. e. : Aynı eser
a.g.e. : Adı geçen eser
a.g.m. : Adı geçen makale
a.g.t. : Adı geçen tez
a.y. : Aynı yer
Ar. : Arapça
bkz. : Bakınız
bs. : Baskı
c. : Cilt
çev. : Çeviren
d. : Doğum
der. : Derleyen
diğ. : Diğerleri
ed. : Editör
Far. : Farsça
H. : Hicrî
haz. : Hazırlayan
Hz. : Hazret-i
M. : Miladî
MÖ : Milattan önce
MS : Milattan sonra
no : Numara
ö. : Ölüm
s. : Sayı
sal. : Saltanat
TDK : Türk Dil Kurumu
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
vd. : ve devamı, ve diğerleri
yy. : Yüzyıl

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1 :	Na'tî ve Şem'î'nin *Pendnâme*'nin İlk Beş Beytine Yaptığı Şerhler	48
Tablo 2 :	Pendnâme Şerhlerinin İsimleri	90
Tablo 3 :	Pendnâme Şerhlerinin Yazılış Tarihleri	91
Tablo 4 :	Pendnâme ŞerhlerininYazılış Sebepleri	92
Tablo 5 :	Manzum veya Mensur Oluşlarına Göre Pendnâmeler	94
Tablo 6 :	Sabâyî'nin Pendnâme'nin İlk Yedi Beytine Yaptığı Tercüme	101
Tablo 7 :	Za'îfî'nin Pendnâme'nin İlk Yedi Beytine Yaptığı Tercüme	105
Tablo 8 :	Nazmî'nin Pendnâme'nin İlk Yedi Beytine Yaptığı Tercüme	109
Tablo 9 :	Emre'nin Pendnâme'nin İlk Yedi Beytine Yaptığı Tercüme	115
Tablo 10:	Mecîdî'nin Pendnâme'nin İlk Yedi Beytine Yaptığı Tercüme	119
Tablo 11:	Siyâhîzâde'nin Pendnâme'nin İlk Yedi Beytine Yaptığı Tercüme	123
Tablo 12:	Hasretî'nin Pendnâme'nin İlk Üç Beytine Yaptığı Tercüme	125
Tablo 13:	Seyyid Mehmed el-Hüseynî'nin Pendnâme'nin İlk Yedi Beytine Yaptığı Tercüme	126
Tablo 14:	Seyyid Alî Rızâ ve Hasan Şuʿûrî'nin Pendnâme'nin İlk Yedi Beytine Yaptığı Tercüme	129
Tablo 15:	Azmî'nin Pendnâme'nin İlk On Beytine Yaptığı Tercüme	137

GİRİŞ

Amaç, Yöntem ve Kaynaklar

Bu tezi hazırlama amacı; Osmanlı şerh geleneği içerisinde en çok şerh edilen eserlerin başında gelen ve gerek içeriği gerekse de sanatsal yönü ile edebiyatımızı derinden etkilemiş, pendname türünün gelişimine ve böyle bir geleneğin oluşumuna büyük katkı sağlamış, bu türde yazılan birçok esere kaynaklık etmiş, medreselerde ders kitabı olarak okutulmuş, pek çok tercüme ve şerhi yapılmış önemli bir eser olan Ferîdüddîn Attâr'ın didaktik mahiyetteki eseri *Pendnâme*'nin manzum bir şerhi olan Muhammed Zahrî Efendi'nin *Miftâh-ı Pend* isimli eserini günümüz harflerine ve günümüz Türkçesine aktarmak böylelikle bu eseri bilim âlemine ve günümüz okuyucusuna tanıtmak; edebiyatımızda ihmal edilmiş bir alan olan pendname türü ve şerh sahasına katkıda bulunmak ayrıca *Miftâh-ı Pend*'in dil, üslup ve içeriğine yönelik yapılacak olan incelemelerle Osmanlı dönemi pendname geleneği ve bu gelenek içerisinde Muhammed Zahrî'nin *Miftâh-ı Pend*'inin yerini tespit etmek olarak belirlendi.

Muhammed Zahrî Efendi'nin Miftâh-ı Pend Adlı Eseri ve Osmanlı Dönemi Pendname Geleneği İçerisindeki Yeri adlı tezin hazırlanması için öncelikle tezin yazım amacına uygun olarak tez çalışmasında kullanılacak yöntem belirlendi, bu amaç ve yöntem doğrultusunda bir çalışma planı ve takvimi oluşturuldu. Çalışmamızın nitel bir çalışma olması sebebiyle doküman analiz yöntemi ve klasik şarkiyatçıların yöntemleri birlikte kullanılacağından öncelikle bilimsel çalışmaların bir gereği olarak tez konusuna yönelik literatür taraması yapıldı. Tezin birinci bölümünde pend ve pendname kavramları, pendname türünün ortaya çıkışı ve tarihçesi hakkında bilgilendirme yapılmış; Klasik Tük edebiyatında bu tür içerisinde yazılan belli başlı eserler dile getirilmiş, bu vesileyle pendname geleneğinin doğuşu ve seyrinin genel hatlarıyla ortaya konması hedeflenmiştir. Pendname türü ve bu türde kaleme alınan eserlerin toplu olarak tanıtıldığı kapsamlı bir çalışmanın olmayışı ve pendname türünün sınırlanın bilimsel çalışmalarda tam olarak belirlenememiş oluşu her ne kadar bu alanda yeterli ve sağlıklı bir bilgiye ulaşmamızı zorlaştırsa da ilgili alanda yazılmış

makaleler ile pendname türünde yazılmış eserlerin transkribe edildiği veya tahlilinin yapıldığı eserler ile yüksek lisans ve doktora tezlerinin ilgili bölümleri incelenerek konu hakkındaki bilgiler derlenmiş daha sonra da bu bilgiler tasnif edilerek elde edilen veriler ışığında tezin birinci bölümü oluşturulmuştur.

Tezin ikinci bölümünde Ferîdüddîn Attâr'ın hayatı, edebî kişiliği ve *Pendnâme* adlı eserinin tanıtılması, Klasik Türk Edebiyatında *Pendnâme*'ye yapılan Türkçe tercüme ve şerhler hakkında bilgi verilmesi ve bu eserlerin çeşitli yönleriyle karşılaştırılması bu sayede *Miftâh-ı Pend*'in Pendnâme tercüme ve şerhleri içerisindeki yerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Tezimizde Ferîdüddîn Attâr'ın hayatı ve eserleri hakkında yapılacak ayrıntılı bir çalışmanın tezin kapsam ve sınırlarını aşacağı düşüncesiyle yazarın hayatı ve eserleri hakkında genel bir bilgilendirmede bulunulmuş, *Pendnâme*'nin Attâr'a aidiyeti konusundaki tartışmalara değinmekle yetinilmiştir. *Pendnâme*'ye yazılan Türkçe tercüme ve şerhleri belirlemek için öncelikle S. Yazar'ın *Pendnâme* tercüme ve şerhlerini toplu olarak ele alıp genel hatlarıyla tanıttığı *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği* adlı doktora çalışmasından faydalanılmıştır. Daha sonra Türkiye ve Türkiye dışındaki yazma eser kütüphanelerinin neşredilen katalogları ve bu eserlerin bulunabileceği kütüphanelerin ulaşılabilen veri tabanları ile Türkiye ve Türkiye dışındaki yazma eser kütüphanelerinin katalog fişleri taranarak hazırlanan veri tabanı (yazmalar.gov.tr) "pend, pendname, Ferîdüddîn Attâr" ve konuyla ilgili benzeri sözcüklerle taranmıştır. Ayrıca Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezinden bu alanda yazılmış tezler tespit edilmeye çalışılmış, bu konuda yapılmış çalışmalar incelenerek, çalışmamıza katkı sağlayacağı düşünülen bilgiler derlenerek tasnif edilmiştir. *Pendnâme*'ye yapılan tercüme ve şerhlerin tanıtımı yapılırken şu adımlar izlenmiştir:

a. Öncelikle *Pendnâme*'nin tercüme ve şerhleri kendi içinde bir tasnife tabi tutulmuştur.

b. Daha sonra bu tasnife bağlı kalınarak her başlık altındaki eserler kronolojik olarak sıralanıp tanıtılmıştır.

c. Tanıtılan her bir tercüme ve şerh, öncelikle yazar ve eser ismi verilmek suretiyle başlıklandırılmış, eser isminin sonuna dipnot düşülerek eser hakkında yapılan çalışma ya da çalışmaların künyesi girilmiştir. Eğer herhangi bir çalışma tespit edilememişse eser tanıtılırken incelenen nüshanın künyesi verilmiştir:

Örnek:

Şem'î Şem'ullâh, (ö.1602'den sonra), Sa'âdetnâme (Şerh-i Pend-i Attâr)

[1] Şükrü Akkoyun, "Şem'î: Saadetnâme", Uludağ Üniversitesi SBE, *Yayımlanmamış YLT*, Bursa 1999; Sevgi Elif Keyik, "XVI. Yüzyıl Sanatçılarından Şem'î'nin 'Şerh-i Pendnâme'si", Ege Üniversitesi SBE, *Yayımlanmamış YLT*, İzmir 2001; Nazlı Şenel Cengiz, "Sa`âdet-nâme (Şerh-i Pend-i Attâr)", Kocaeli Üniversitesi SBE, *Yayımlanmamış YLT*, Kocaeli 2004.

Sabâyî Hayreddîn Çelebi (XVI. Yüzyıl), Sırât-ı Müstakîm (Tercüme-i Pend- i Attâr)

[2] Kadir Atlansoy, "Sabâyî, Sırat-ı Müstakim", Uludağ Üniversitesi, SBE, *Yayımlanmamış YLT*, Bursa, 1987; Kadir Atlansoy, "Pend-i Attâr'ın İlk Çevirisi: Sabâyî'nin Sırât-ı Müstakîm Mesnevisi", *İlmî Araştırmalar Dergisi*, Sayı. 20 (2005), s. 27-41.

d. Bu şekilde kaydedilen eserlerin tanıtımı yapılırken öncelikle yazarı (mütercim/şârih) hakkında; doğum tarihi, yaşadığı yüzyıl ve yer, ölüm tarihi ve mesleğiyle ilgili bilgiler göz önünde bulundurularak kısaca bilgi verilmiş; ardından da eseri tanıtılmıştır.

e. Eserler tanıtılırken -biliniyorsa- eserin yazıldığı tarih, sunulduğu devlet adamı, yazılış sebebi, şekil bilgileri (manzum veya mensur olması, manzum ise yazıldığı nazım biçimi, vezin, beyit sayısı), tercüme şekli ve şerh yöntemi gibi hususlarda bilgi verilmiş, verilen bu bilgiler kimi zaman metinden yapılan alıntılarla desteklenmiştir. Son olarak da mütercim/şârihin eserinde uyguladığı tercüme/şerh metodunun daha iyi anlaşılması amacıyla her şerhten bir beytin şerhi, her tercümeden ise -kimi eserlerde değişmekle birlikte- 7 beytin tercümesi örnek olarak verilmiştir.

Ayrıca *Pendnâme* şerhlerinin incelendiği bölüm sonunda; yazarların hayatı ve eserleri hakkında bilgi veren biyografik nitelikteki kaynaklarda *Pendnâme*'ye şerh ya da tercüme yazdığı dile getirilen ancak eserleri günümüze ulaşamamış kişiler ile akademik çalışmalarda *Pendnâme*'ye şerh yazdığı iddia edilen kişilerden bahsedilmiş ve bu kaynaklarda çeşitli sebeplerden ötürü kimi zaman yanlış olarak aktarılan bilgiler hakkındaki görüşlerimizden bahsedilmiştir. Ayrıca *Pendâme* şerhlerinin benzer ve farklı yönlerini ortaya koymak ve *Miftâh-ı Pend*'in *Pendnâme* şerhleri içerisindeki yerini daha iyi konumlandırmak amacıyla şerhler ayrı başlıklar altında isimleri, yazılış tarihleri, yazılış sebepleri, manzum veya mensur oluşları, şârihlerin eserlerinde uygulamış oldukları şerh planı ve öne çıkan yönleriyle incelemeye tabi tutulmuştur.

Pendnâme tercümeleri bölümünün sonunda ise *Pendnâme Tercümesi Olduğu Söylenenler* başlıklı bir bölüme yer verilmiştir. Çalışmamız içerisinde böyle bir bölüme yer vermedeki amacımız asla araştırmacılarımızın yanlışlarını ortaya koymak değildir. *Pendnâme* tercüme ve şerhleri üzerinde detaylı olarak hazırlanmış müstakil bir çalışma bulunmayışı ve eserler hakkında bilgi veren çalışmaların ana konusunun *Pendnâme* şerh ve tercümeleri olmayışı sebebiyle araştırmacıların bilmeyerek de olsa yanlış kütüphane kayıtlarındaki bilgileri aktarmaları, eserlerinde farkında olmadan yaptıkları yazım yanlışları ve bu yanlışların pendnameler üzerinde çalışma yapan pek çok eserde aktarılarak devam etmesi bir sorun olarak karşımıza çıkmıştır. *Pendnâme* tercüme ve şerhlerini incelediğimiz bölümlerin sonuna böyle bir alt bölüm ekleyerek bu alanda bizim gibi çalışma yapacak araştırmacılara bir nebze de olsa yardımcı olacak bilgiler sunulması hedeflenmiştir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde Muhammed Zahrî ve incelememize konu olan eseri hakkında bilgilendirmede bulunulmuş, eser muhteva, şekil, uygulanan şerh metodu, dil, üslup ve edebî sanatlar yönünden incelemeye tabi tutularak eserin tahlilinin yapılması amaçlanmıştır. Eserin şekil, muhteva, dil ve üslup incelemesi yapılırken klasik incelemelerden farklı olarak bu malzemelerinin metin içindeki biçimsel ve işlevsel kullanımları tespit edilerek metnin portresi çizilmeye çalışılmıştır. Muhteva ve genel özellikler kısmında; eserin adı ve yazılış tarihi, konusu ve bölümleri, eserin yazılış amacı ve hedef kitlesi ile eserde yer alan ayetler ve hadisler, eserde adı geçen peygamberler, din büyükleri, efsanevî ve tarihî şahsiyetler ile eserde adı geçen kavim adları hakkında bilgi verilmiş, metinden alıntılanan beyitlerle bu unsurların eser içerisindeki kullanımları ve kullanılış amaçları belirlenmeye çalışılmıştır. Eser üzerinde yapılan dil ve üslup incelemesiyle eserde yer alan atasözleri, deyimler ve ikilemeler ile eserin dil ve üslubuna etki eden unsurlar tespit edilerek dökümleri yapılmış ve yine eser içerisindeki işlevleri üzerinde durulmuştur. Şekil incelemesi yapılan kısımda ise eser nazım şekli, vezin, kafiye ve redif kullanımı açısından incelenmiş, bu unsurların eserde nasıl ve ne derece başarıyla uygulandığı eserden verilen örnekler yardımıyla belirlenmeye çalışılmıştır. Bölüm içerisinde Muhammed Zahrî başlığı altında şârihin hayatına yönelik bilgilere de yer verilmiştir ancak bibliyografik mahiyette hazırlanmış kaynaklarda Muhammed Zahrî ve hayatı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamış oluşu sebebiyle araştırmamızda şârihin hayatı hakkında verdiğimiz bilgiler eserinde yazdıklarıyla sınırlı kalmıştır.

Çalışmamızın dördüncü bölümünde *Miftâh-ı Pend*'in İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 38 numarada kayıtlı nüshası transkribe edilerek eserin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Eser aynı zamanda tarafımızdan günümüz Türkçesine aktarılmış böylece eserin Osmanlı Türkçesini bilmeyen daha geniş bir kitleye ulaştırılması hedeflenmiştir. Manzum olarak kaleme alınan şerh metni, günümüz Türkçesine çevrilirken serbest çeviri yöntemiyle mensur olarak aktarılmıştır. Bir başka deyişle bu çeviride şerh metninin söz dizimine ve kelimelerine bağlı kalmak gibi bir amaç güdülmemiş sadece beytin genel anlamının günümüz Türkçesine aktarılmasına gayret edilmiştir. *Miftâh-ı Pend*'in müellif nüshasına ya da ikinci bir nüshasına ulaşılamamış oluşu sebebiyle çalışmanın tenkitli metin şeklinde hazırlanması mümkün olmamıştır. Çalışmada kaynak metnin Arap harfli olarak değil transkripsiyon alfabesi kullanarak verilmesi uygun görülmüştür. Hazırlanan metinde; kaynak ve erek metnin transkribe edilmiş hali ile erek metnin günümüz Türkçesine aktarılmış hali tek bir tablo içerisinde bir arada verilmiş, kaynak metindeki beyit sayıları tablo kenarında belirtilmiştir. Bölümde metnin kurulmasında izlenen yol ve tercih edilen imla hususiyetleri ile incelemede kullanılan nüshanın tavsifi yapılmıştır.

Sonuç bölümünde *Miftâh-ı Pend* hakkında varılan sonuçlar ve tespitler ortaya konulmuş, dizin kısmında eserde yer alan kişi, yer ve kavim adlarının dökümü yapılmış, ekler kısmında da metnin nüshasından örnekler verilmiştir.

BÖLÜM I

1. 1. PEND VE PENDNAME KAVRAMLARI

Başlangıçta pişmiş bir balçıktan başka bir şey olmayan insan; yüce yaratıcının kendisine ruhundan üflemesiyle ceset ve candan ibaret bir mahlûk olmaktan çıkarak akıl, vicdan ve iradeye kavuşmuş; meleklerin dahi secde ettiği bir mertebeye ulaşmıştır. Üflenen ruhla birlikte insan; aklını, vicdanını ve iradesini kullanma sorumluluğunu da sırtlanmak durumunda kalmış böylelikle de tabiatı itibariyle hem iyiliği hem kötülüğü bünyesinde barındıran tek varlık olmuştur. Onu diğer bütün varlıklardan ayıran ve "eşref-i mahlûkat" yani "en şerefli mahlûk" yapan da birbirine zıt bu iki kavramı bir bedende barındırıyor oluşudur. İnsanın ruhunda var olan bu çift kutupluluk onun hem en büyük nimeti hem de en büyük trajedisidir.

İyilik ve kötülük, ateş ve su, cennet ve cehennem arasındaki insanı sözle doğru yola sevk etmek bir başka ifadeyle ona nasihatte bulunmak başta İslamiyet olmak üzere ilahî ve ilahî olmayan bütün dinlerin temelinde olan ve insana görev olarak yüklenen bir eylemdir.[2] Kur'an-ı Kerim'de yer alan bir ayette özründen, hastalığından veya

---

[2]Kur'an-ı Kerim dışında diğer ilâhî kitaplarda da öğüt içeren bölümler bulunmaktadır. *Zebur*'un I. Mezmur'unda, "Ne mutlu o insana ki kötülerin öğüdüyle yürümez, günahkârların yolunda durmaz, alaycıların arasında oturmaz. Ancak zevkini Rabb'in yasasından alır ve gece gündüz onun üzerinde derin derin düşünür." ifadesi yer alırken; *Tevrat*'ın Çıkış bahsinde: "Kayınbabası, 'Yaptığın iş iyi değil, hem sen hem de yanındaki halk tükeneceksiniz. Bu işi tek başına kaldıramazsın. Sana ağır gelir. Beni dinle, sana öğüt vereyim. Tanrı seninle olsun. Tanrı'nın önünde halkı sen temsil etmeli, sorunlarını Tanrı'ya sen iletmelisin. Kuralları, yasaları halka öğret, izlemeleri gereken yolu, yapacakları işi göster. Eğer böyle yaparsan, Tanrı da buyurursa, dayanabilirsin. Herkes esenlik içinde evine döner.' Musa kayınbabasının sözünü dinledi. Söylediği her şeyi yerine getirdi." ayeti yer almaktadır. *İncil*'de Pavlus'un Romalılara mektupları bahsinde ise: "Öğüt veren, öğütte bulunsun. Bağışta bulunan, bunu cömertçe yapsın. Yöneten, gayretle yönetsin. Merhamet eden, bunu güler yüzle yapsın. Sevginiz ikiyüzlü olmasın. Kötülükten tiksinin, iyiliğe bağlanın..." şeklinde öğütün önemini vurgulayan ve öğüt veren ifadeler yer alır. İlâhî kaynaklı dinler dışındaki dinlerde de nasihatin yeri çok büyüktür. Örneğin Budizim'in kurucusu Budda müridi Ananda'ya kadınlar konusunda şöyle tavsiyede bulunmuştur: "Müridi Ananda Budda'ya sordu: "Kadınlara nasıl davranmalıyız?" Budda yanıt verdi: "Onlara bakma." Ananda itiraz etti: "Ama onları görmek zorundaysak ne yapmalıyız?" Bu durumda da dedi ki: "Onlarla konuşma." Ananda itiraz etti: "Ama onlar bizimle konuşursa, o zaman ne yapmalıyız?" Bunun üzerine Budda uyardı: "Uyanık ol Ananda!". Bkz. *Kutsal Kitap Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)* (İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2001), 90, 676 ve 1438.; Geoffery Parrinder, *Dünya Dinlerinde Cinsel Ahlâk*, çev. Niran Elçi (İstanbul: Say Yayınları, 2003),73, Aktaran: Reyhan Keleş, "Türk Edebiyatında Nasihat," *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 17, s. 44 (2010): 187-188.

savaş masraflarını karşılayacak maddi güçten yoksunluğundan ötürü savaşa gidemeyenlere şöyle buyurulur: *"Allah ve Resulü için (insanlara) öğüt vermek şartıyla; güçsüzlere, hastalara ve savaşta harcayacak bir şey bulamayan fakirlere savaştan geri kalmakta bir günah yoktur. Zira iyilik edenlerin aleyhine bir yol (sorumluluk) yoktur. Allah çok bağışlayıcı ve çok esirgeyicidir."*[3] Bu ayette açık olarak görülüyor ki nasihat Allah tarafından müslümanlara bir görev olarak emredilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'deki bazı ayetlerde peygamberlerin kavimlerine kendilerinin Allah'ın emir ve yasaklarını ileten bir tebliğci ve nasihatçi olarak gönderildiklerini söylemeleri iletilmiştir. Hz. Nuh, kavmine şu sözlerle bir nasihatçi olduğunu iletmektedir: *"Rabbimin vahyettiklerini size bildiriyorum, size öğüt veriyorum. Ben sizin bilmediklerinizi Allah'tan gelen vahiy ile biliyorum."*[4] Yine benzer ifadelerle Hz. Hûd, Salih ve Şuayb peygamberler de kavimlerine nasihatçi olarak gönderildiklerini iletmişlerdir.[5]

Peygamber Efendimiz bir hadisinde "Din nasihattir.[6]" demiş, bir başka hadisinde ise müslümanın müslüman üzerindeki haklarından birinin de yüzüne karşı nasihatte bulunması veya gıyabında onun iyiliğini istemesi olduğunu belirtmiş ayrıca nasihatin, özellikle nasihat talebinde bulunanlara verilmesi gerektiğini emretmiştir.[7]

İslam âlimlerine göre nasihat farz-ı kifâyedir. Ebû Hâtim el-Büstî bir konuşmasında, "Din nasihattir."[8] hadisini zikrettikten sonra nasihati bir dostluk şartı olarak gördüğünü dile getirmiştir.[9] İslam âlimleri aynı zamanda nasihatin güzel bir üslupla ve

---

[3] Kur'an, Tevbe Suresi, 9/91.

[4] Kur'an, A'raf Suresi, 7/61-62.

[5] Bkz. Kur'an, A'raf Suresi, 7/68-79-93.

[6] Peygamberimizin bu hadisi ayrıca nasihatle ilgili sözleri ve nasihatin dindeki yeri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Şemseddin Kırış, "Nasîhatin Dindeki Yeri ve Hazreti Peygamberin Nasîhatları," (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 1994)

[7] Mustafa Çağrıcı, "Nasihat," *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.32 (İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2006), 408.

[8] Müslim, İmân 95; Ebu Dâvud, Edeb 67; Arapça olan nasihat kelimesi öğüt, yol gösterme manalarına geldiği gibi saf ve halis olmak yani samimi ve içten olmak manalarına da gelmektedir. Bu sebeple hadiste geçen nasihat ifadesini halis bir niyetle iyilik dilemek ve istemek, hayrı duyurup hatırlatmak olarak anlayabiliriz. Bkz. İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi,* 1. bs., c.16 (Ankara:Akçağ Yayınları, 1993), 120-21.

[9] Mustafa Çağrıcı, a. g. e., 408.

usandırmadan yapılmasını önermiş, sözden anlamayana ve nasihate teşekkür etmeyene verilen öğüdün çorak araziye tohum saçmaya benzediğini ifade etmişlerdir.[10]

İnsanları iyilik ve doğruluğa teşvik ederek kötülükten uzaklaştırmak, onların hata ve kusurunu gidermek, kişiyi fayda ve zarar getirecek hususlarda uyarmak ve yol göstermek[11] amacıyla geçmişten günümüze pek çok söz söylenmiş ve yine pek çok eser kaleme alınmıştır. Bu amaçla söylenen sözler Türkçede *öğüt*; Farsçada *pend*[12]; Arapçada ise *nush*, *va'z* ve sırasıyla bu kelimelerle aynı kökten gelen *nasihat*[13] ve *mev'ize*[14] kelimeleriyle karşılanmıştır.

Hz. Âdem'den bu yana büyükler küçüklerine, anne babalar evlatlarına, hocalar öğrencilerine, âlim ve bilginler halka, şeyhler müritlerine, yöneticiler halka, halk yöneticilere nasihat amaçlı pek çok söz söylemiş, bunlar içerisinde halk tarafından çokça benimsenmiş olanları küçük ama estetik söz kalıplarına dönüştürülerek atasözü ve deyim adı verilen sözlü ürünler şeklinde nesilden nesile aktarılmıştır.[15]

---

[10] a. g. e., 409.; Mustafa Durdu, "Türk Edebiyatında Nasihat," (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2008), 2.

[11] Mustafa Çağrıcı, a. g. e., 408.

[12] Farsça bir kelime olan ve nasihat, öğüt anlamına "bazen de *râh:yol* anlamına da gelen *pend* kelimesi Avestâ dilinde *pantay* ile Pehlevî dilindeki *panti* kelimesiyle aynı anlamı taşımaktadır. Bu yüzden *pend* aslında *yol* ve *pend dâden: öğüt vermek* de mecazî olarak *yol göstermek* anlamında kullanılır. Bkz. Nimet Yıldırım, "Fars Öğüt Edebiyatı," *Nüsha Dergisi,* s. 16 (2005): 52.; Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, "Pend," 35. bs. (Ankara: Aydın Kitabevi, 2015), 1004.

[13] "Sözlükte 'bir şey saf, halis olmak, kötülük ve bozukluktan uzak bulunmak; iyi niyet sahibi olmak ve başkasının iyiliğini istemek' anlamlarındaki nush kökünden türeyen nasihat kelimesi 'başkasının hata ve kusurunu gidermek için gösterilen çaba; iyiliği teşvik, kötülükten sakındırmak üzere verilen öğüt; başkasının faydasına ya da zararına olan hususlarda bir kimsenin onu aydınlatması ve bu yönde gösterdiği gayret' manalarında kullanılmaktadır." Bkz. Mustafa Çağrıcı, a. g. e., 408.; *Nasihat* kelimesinin tanımları için ayrıca bkz. Şemseddin Sami*, Kâmûs-ı Türkî*, "Nasihat," (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), 1462.; Ferit Devellioğlu, a. g. e., 947.*;* Abdullah Yeğin, Abdülkadir Badıllı vd., *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lûgat,* "Nasihat," (İstanbul: TÜRDAV Yayınları, 1978), 1188.; Mehmet Doğan*, Büyük Türkçe Sözlük*, "Nasihat," (Ankara: Vadi Yayınları, 2001), 990.; Şemseddin Kırış, "Nasîhatin Dindeki Yeri ve Hazreti Peygamberin Nasîhatları," (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 1994), 6-7.

[14] *Mev'ize;* Türkçede "bir kimseye kalbini yumuşatacak, kendisini iyiliğe sevk edecek surette söz söyleme ve dinî öğüt" anlamına gelen Arapça bir kelime olan *va'z* kelimesinden türemiştir. Bkz. Ferit Devellioğlu, a. g. e., 737- 1328.

[15] Dilek Erenoğlu, "Güvâhî'den Günümüze Atasözleri ve Deyimler," *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 2, s. 4 (Fall 2007): 1150.

Nasihatlerin faydası sadece söz söylenen kişi ile sınırlı değildir, dinî emirlerin günlük hayata aktarılması, genel ahlak kuralları ile gelenek ve göreneklerin benimsenerek yaygınlaşması toplumsal düzenin sağlanmasında da nasihatin önemi büyüktür. Bu sebepledir ki toplum içerisinde sözü dinlenen kimseler; bilgi ve deneyimlerini gelecek nesillere aktarmak, bu tecrübelerin unutulmasını önlemek, "dürüst ve ahlaklı fertlerin oluşturduğu duyarlı bir toplum meydana getirebilmek, İslamiyet'in erdemlerini şahsında yaşayan iyi ahlaklı fertler yetiştirmek"[16] vb. amaçlarla çeşitli eserler kaleme almışlardır. "Fert ve toplumu eğitmek, devlette dirlik ve düzenliği sağlamak"[17] amaçlı manzum veya mensur ya da manzum-mensur olarak yazılan bu eserler edebiyatımızda *nasihatname*[18]*, pendname*[19] ya da *öğütname* sözcükleriyle karşılanmıştır.

Pendnamelerin ortaya çıkış ve yazım amacının temelinde "İslamiyet'in iyiliği emretme ve kötülükten sakındırma" ilkesi yatmaktadır.[20] Zira bir nasihat dini olan İslamiyet'te ayet ve hadisler vasıtasıyla iyiliği emredip kötülükten alıkoyan kişiler övülmüş ve bu ilke doğrultusunda hareket edenlerin kutlu kişilerden olduğu müjdelenmiştir.[21] R. Canım'a göre farklı üsluplarla kaleme alınmış olsalar dahi pendnamelerin hemen hepsinin ortak amacı "belli bir dünya görüşünün kazandırılması

---

[16] Mahmut Kaplan, *Hayriyye-i Nâbî,* 2. bs. (Ankara: AKM Yayınları, 2008), 1.

[17] İskender Pala, "Nasihat," *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.32 (İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2006), 409.

[18] *Nasihatname*: İnsanlara yol göstermek, öğüt vermek maksadıyla yazılan manzum veya mensur eserlere denir. Nasihat, Arapçada çeşitli anlamları ifade eden, geniş kullanım sahasına sahip bir kavramdır. Öğüt vermek, iyi ve hayırlı işlere davet, kötü ve şer olan şeylerden nehyetmek, bir işi sadece Allah rızası için yapmak, yırtık olan elbiseyi dikmek, balı mumundan süzüp arındırmak gibi çok çeşitli ve muhtevalı manalar ifade eden *nasihat*; mektup, risâle, kitap, belge gibi anlamlara gelen *nâme* sözcüğüyle birleşmiş ve edebiyatta bir tür olarak, insanları iyiye, güzele, inançlı ve ahlaklı olmaya yönelten; içerisinde ayet, hadis, atasözü, kıssa, hikâye, özdeyiş ve menkıbeler bulunan manzum veya mensur eserlerin genel adı olmuştur. Bkz. Selim Emiroğlu, "Türkçe Manzum Nasihat-nâmelerin Eğitim Değeri Üzerine Bir İnceleme," (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2010), 3.; Ferit Devellioğlu, a. g. e., 947.; Şemseddin Kırış, a. g. t., 6.

[19] Farsça bir kelime olan *pend* daha önce de zikrettiğimiz gibi, *öğüt, nasihat* anlamındadır. *Nâme* kelimesi ise, "mektup; kitap, mecmua" anlamına gelmektedir. Bu iki kelimenin bir araya gelmesiyle oluşan *Pendname;* öğüt kitabı anlamında kullanılmaktadır. Bkz. Ferit Devellioğlu, a. g. e., 942-1004.

[20] Mahmut Kaplan, *Hayriyye-i Nâbî*, 1.

[21] Yusuf Ataseven, "Hakkânî'nin 'Manzûme-i Nasâyih' Adlı Eserinde Manzum Ayet ve Hadis Yorumları," (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2015), 2.

veya hakim kılınması ve dolayısıyla belli bir insan tipinin oluşturulması"nı sağlamaktır.[22]

Temelde geniş halk kitlelerine ulaşmayı hedefleyen nasihatnameler, yalnızca toplumun alt tabakaları için yazılmaz. Belli bir meslek grubunda olanlara, aydınlara, kalem ve kılıç ehillerine yazılan nasihatnameler de bulunmaktadır. Ayrıca başta padişah olmak üzere devlet idaresini elinde bulunduran yöneticilere seslenen öğüt kitaplarına da rastlanmaktadır.[23] Yöneticilere yönelik kaleme alınan öğüt içerikli eserler daha çok siyasetname türü içinde değerlendirilirken belli bir meslek grubuna yönelik olarak yazılanlar ise fütüvvetname türü içinde değerlendirilir.

Yazılış amacı ve içerikleri itibariyle dinî, tasavvufî ve ahlakî-didaktik karakter arz eden eserler kategorisi içerisine dâhil edebileceğimiz *pendnameler*, geniş halk kitlelerine seslenmeleri sebebiyle ekseriyetle açık, anlaşılır ve sade bir üslupla kaleme alınmıştır. Ancak bu tür içerisinde aydınlara yönelik yazılmış edebî değeri yüksek eserlere de rastlamak mümkündür.[24] Pendnamelerde verilen nasihati daha kalıcı ve etkili hale getirmek adına sıklıkla ayet, hadis, hikmet, kelam-ı kibar ve atasözü kabilindeki sözlere de yer verilir.[25] Daha önce de zikrettiğimiz gibi manzum, mensur ya da manzum-mensur karışık tarzda yazılabilen pendnameler, akılda kalıcılığı kolaylaştırması sebebiyle manzum olarak ve daha çok mesnevi nazım şekli kullanılarak yazıya aktarılmıştır.[26] Şairlerin divanları içerisinde ise kaside, terci-i bend ve gazel formunda yazılmış nasihatnamelere rastlamak mümkündür.[27]

Halk ve yöneticilerini ahlakî yönden olgunlaştırmayı, erdemli kılmayı amaçlayan pendname nitelikli öğüt kitaplarının temel kaynaklarını İslam, tasavvuf, eski Yunan,

---

[22] Rıdvan Canım, "Pendnâmeler ve Türk Edebiyatında Benzer Nitelikli Öğüt Kitapları," *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 3, Ayrı Basım (1988): 158.

[23] Yusuf Ataseven, a. g. t., 1.

[24] İskender Pala, *Nasihat*, 409.

[25] Rıdvan Canım, a. g. m., 153.; Alim Yıldız, "İbrahim Gülşeni'nin Pendnamesi," *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, s.* XVI (2002): 57-58.

[26] Yusuf Çetindağ, *Pendname* (İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2013), 27.

[27] Mesnevi, kaside, gazel, terci-i bent şeklinde yazılan nasihatnameler için bkz. Mahmut Kaplan, "Türk Edebiyatında Manzum Nasihat-nâmeler," *Türkler Dergisi*, s. 11 (2002): 792.; Mahmut Kaplan, *Hayriyye-i Nâbî*, 3.

İran mitolojisi ve Türk geleneği şeklinde sınıflamak mümkündür.[28] Ayrıca yaşanan tarihî ve günlük olaylar ve bu olayların etkisiyle söylenen atasözleri ve vecizeler ile batıl ve gerçek bilimleri de pendname kaynakları içerisinde sıralayabiliriz.[29]

Eski Yunan'da Sokrat, Eflatun ve Aristo ahlakın önemini vurgulayan ve bu kavramı farklı yönleriyle ele alan eserler kaleme almış; fikirleriyle geniş halk kitlelerini etkilemeyi başarmıştır. Bu filozoflar sayesinde ahlak ayrı bir bilim olarak kabul edilmiştir.[30]

İslamiyet sonrası dönemde ise ahlakın kaynağı din olmuştur. Aristo ve Eflatun'un fikirlerinin etkisiyle ahlak ve siyaset birer disiplin kabul edilmiş; Kur'an-ı Kerim'de yer alan ayetler başta olmak üzere, Hz. Muhammed'in sözleri bilhassa seriyyelere çıkan grup reislerine ve ashabına ettiği nasihatler ve halifelerin ordu kumandanlarına yaptığı tavsiyeler nasihatname geleneğinin temel kaynağı sayılarak bu türün gelişip zenginleşmesi sağlanmıştır.[31]

1. 2. PENDNAMELERİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

Pendname türü eserlerin ilk örneklerine Fars edebiyatında rastlanmaktadır. Bazı araştırmalarda bu türe ait eserlerin Fars edebiyatında V./XI. yüzyıl sonlarından itibaren yazılmaya başlandığı söylense de bu tarzda kaleme alınan eserlerin kökenleri ve ilk şekillerinin İslam öncesi çağlarda oluştuğu ve bunlarda işlenen temaların eski İran geleneklerinde yer aldığına şüphe yoktur.[32] Pehlevî diliyle yazılı en eski kaynaklarda *pend* ve *enderz*[33] kelimesinin öğüt anlamında kullanıldığı öğüt içerikli eserlere de *enderznâme* ya da *pendnâme* denildiği görülmektedir. İslam öncesi çağlarda İranlılar, ahlakî konulara yakın ilgi duymuş, öğüt ve ahlakî tavsiyeleri gelecek kuşaklara aktarmak amacıyla kitaplar yazmış bununla da yetinmeyip kayalıklara ve taşlara

---

[28] Rıdvan Canım, a. g. m., 153.

[29] Mahmut Kaplan, *Hayriyye-i Nâbî*, 5.

[30] İskender Pala, *Nasihat,* 409.; Arzu Balcı, "Nâilî'nin Kenz-i Nesâyih Adlı Eseri ve Nasihat Geleneği," (Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi SBE, 2011), 2.

[31] İskender Pala, *Nasihat*, 409.; Arzu Balcı, a. g. t., 2.; Yusuf Çetindağ, a. g. e., 28.

[32] Nimet Yıldırım, a. g. m., 56.

[33] *Enderz*, Pehlevicede *handarz*, Eski Farsça *ittifak ve güçlendirme* anlamındaki *ham-darza, ham-daraz* kelimelerinden gelir. Orta Farsça yani Pehlevice ve yeni Farsçada da aynı anlamlarda kullanılır. Bkz. a.g. m., 52.

kazımış hatta daha da ileri giderek elbiselerin kenarlarına, sergilerin, sofraların çevrelerine işlemiş; bazı kap ve nesnelerin üzerlerine yazmışlardır.[34]

Orta Farsça Dilleri Dönemi olarak adlandırılan Eşkânîler (MÖ. 256-MS. 224) ve bilhassa Sâsânîler (MS. 224-651) dönemlerinde Pehlevî dilinde yazılmış ve günümüze kadar gelebilmiş eserlerin önemli bir bölümü ahlak kuralları, ahlakî öğütler ve hikmetli sözlerle doludur. Bu eserlerde yer alan öğütlerin kaynakları hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte gerek içerikleri gerekse de üslupları göz önünde tutularak önemli bir kısmının Zerdüştlerin kutsal kitabı *Avesta*'ya dayandığı düşünülmüştür.[35] Bunun dışında eserlerde Hint ve Yunan kültürünün etkileri de görülmektedir.[36] Bu metinlerin bir kısmı bağımsız eserlerde; bir bölümü de *Dînkerd, Guzîdehâ-yi Zâdsperem*, *Rivâyât-ı Pehlevî*, *Ardâvîrâfnâme* ve *Mînû-yi Hired* gibi dinî, tarihî, hamasî ve felsefî eserlerde yer alır. Sözü edilen enderznâmelerin Zerdüşt dini büyüklerince yazılmış olduğu düşünülmekte ve eserler ekseriyetle o din büyüklerinin adıyla bilinmektedir.[37]

Fars edebiyatına ait olup günümüze kadar ulaşabilmiş metinler arasında *Enderz-i Âzerbâd Mihrespendân*, *Yâdgâr-i Bozorgmihr*, *Pendnâmek-i Zerdüşt*, *Dârû-yi Hursendî*, *Câvîdân-ı Hired, Tehzîbu'l-ahlâk, Kîmyâ-yi Sa'âdet, Ahlâk-i Nâsırî*, *Ahlâk-i Celâlî, Bostân* ve *Gülistân, Attâr'ın Pendnâmesi* gibi eserler öğüt edebiyatı içerisine dahil edebileceğimiz yapıtlar arasında yer alır.[38] Bunun dışında Sanskritçeden Pehleviceye çevrilen *Pança Tatra* (Kelîle ve Dimne) pendname edebiyatını derinden etkileyen eserler arasındadır.[39]

Genel olarak eski öğüt temelli eserlerin ana konularını "Ben kimim, nereden geldim, neden geldim ve öldükten sonra nereye gideceğim?" gibi soruların cevapları oluşturur. Bunun dışında devlet büyüklerinin tahta çıkarken söylediği sözler ya da ölmeden önce evlatlarına ettikleri tavsiyeler de bu tür eserlerin konuları arasındadır.[40]

---

[34] a. g. m., 54-55.

[35] a.g. m., 52.

[36] Musa Balcı, "İslam Öncesi Fars Öğüt Edebiyatı," (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2013), 1.

[37] Nimet Yıldırım, a. g. m., 52.

[38] a. g. m., 51.

[39] a. g.m., 54.

[40] a. g. m., 54.

Farsların İslamiyet'i kabulünden sonra klasik dönemde kaleme alınan eserler "İslam öğretileri ölçütlerine vurulup gözden geçirilerek yeniden düzenlenmeye başlanmıştır." Kur'an-ı Kerim ayetleri, peygamberin hadisleri ve diğer İslam büyüklerinin sözleriyle biçimlenen yeni ahlak kuralları, geleneksel Fars kültürüne ait kurallarla harmanlanarak bu alanda zengin bir alt yapı oluşmuş manzum ve mensur ahlak ve eğitim konulu çokça eser kaleme alınmıştır.[41] Ancak bu eserler içerisinde gerek biçimi gerek özüyle İslam edebiyatındaki nasihatname türü üzerinde en büyük etkiye sahip olan eser, şüphesiz Ferîdüddîn-i Attâr'ın *Pendnâme*[42] adlı eseridir. İslamî ve tasavvufî bir görüşe dayanan pratik ahlak kurallarını geniş halk kitlelerine "kısa formüller halinde"[43] yaymayı başaran bu eser, pendname türünün İslam kültür coğrafyasındaki en meşhur örneği olarak kabul edilir.[44] Attâr dışında kasideleriyle ârifâne şiir söylemede yeni bir kapı aralayan Senâî, hikemî kıtalarıyla öne çıkan Evahüddün-i Enverî; *Bostân* ve *Gülistân* adlı ahlakî mesnevileriyle ün kazanan Sa'dî, öğüt içerikli ifadelerle tasavvufun şiire girmesinde etkili olan Ebû Sa'îd Ebü'l Hayr ve Hâce Abdullah-ı Ensârî ile eserlerindeki hikmetli sözlerle Firdevsî, Hâfız, Molla Câmî ve Nizâmî İslam edebiyatında nasihatname türünde eser kaleme alan kişileri derinden etkileyen şairler arasında yerini almıştır.[45]

İslamiyetin kabulüyle birlikte Fars edebiyatının ana damarlarından birini oluşturan ahlak ve öğüt içerikli eserler, Arap ve İslam toplumları tarafından da yoğun ilgiyle karşılanmış ve çok sayıda yapıt Arapçaya çevrilmiştir.[46] Abbasiler döneminde İbn-i

---

41 a. g.m., 59.

42 Her ne kadar *Pendnâme*'yi ve bu eserin tercüme ve şerhlerini konu alan araştırmaların çoğunda bu eser Ferîdüddîn Attâr'a ait gibi gösterilse de bu konuda tam bir kesinlik söz konusu değildir. Attar ve eserleri üzerine araştırmalar yapan H. Ritter, *Pendnâme*'yi Attar'a ait eserler içersinde sayarken Saîd-i Nefîsî, Zerrînkûb ve Bedîü'z-zaman Fürûzanfer *Pendnâme*'yi Attar'a aidiyeti kesin olan eserler içerisinde zikr etmezler. Yine Fürûzanfer ve Zerrînkûb Attar'a isnat edilen eserlerin pek çoğunun asıl yazarının XV. yüzyılda yaşamış Attâr-ı Tûnî, bir kısmının ise yine Attâr adlı veya mahlaslı kişilerce yazılmış olabileceğini dile getirir. Bkz. Nazif Şahinoğlu, "Attâr Ferîdüddîn," *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 4 (İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 1991), 97-98. *Pendnâme*'nin Attar'a aidiyeti hususu çalışmamızın birinci bölümünde daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

43 M. Nuri Gençosman, *Pendname: Öğüt Kitabı* (İstanbul: Ataç Yayınları, 2014), 12.

44 Rıdvan Canım, a. g. m., 153.; M. Nuri Gençosman, a. g. e., 12.

45 Azmi Bilgin, *Emre, Terceme-i Pendname-i Attar* (İstanbul: Enderun Kitabevi, 1998); Arzu Balcı, a. g. t., 8-24.; Rıdvan Canım, a. g. m., 154.

46 Nimet Yıldırım, a. g. m., 56.

Mukaffa'nın başta *Kelile ve Dimne* olmak üzere Pehlevîce'den pek çok eseri Arapçaya çevirmesiyle İran-Hint geleneği İslam kültür çerçevesine girmiş, siyasetname ve nasihatname türünden eserler yaygınlaşmaya başlamıştır.[47] Abdullah b. Mukaffa'nın Sasaniler dönemi edebiyatından çevirmiş olduğu nasihat içerikli eserlerin genel adı *âdâb* olduğu gibi, sonraki dönemde Arap edebiyatında pendname türündeki eserler genellikle edeb kelimesinin çoğulu olan *âdâb*[48] kelimesiyle anılmaya başlanmıştır.[49] Yaygın kabul gören bu isim dışında öğüt içerikli Pehlevice eserlerden *mev'ize*: enderz, *vasiyet*: pend, edeb, hikmet ya da bunların çoğul şekilleri mevâ'iz, vesâyâ, hikem adlarıyla da Arapçaya çevrilmiştir. Pehleviceden Arapçaya çevrilen eserler arasında *Nâme-yi Hûşeng*'in, Hasan b. Sehl tarafından yapılmış Arapça tercümesi *Câvîdân-ı Hired* ilk sıralarda yer alır. Ahlak konulu bir diğer eser İsfendiyâr'ın oğlu padişah Behmen'in sorularına bilge kişilerin verdikleri cevaplardan oluşan *Hikem li-Behmeni"l-Melik*'tir. Ayrıca Abdullah bin Mukaffa'nın *El-Edebü'l-Kebîr* ve *El-Edebü's- Sagîr* adlı eserleri de ahlakî öğütlerin yer aldığı ilk eserlerdendir.[50]

1. 2. 1. Türk Edebiyatında Pendnameler

Türk edebiyatında öğüt verme amacıyla söz söyleme geleneği çok eskilere dayanır. Atalarımızın derin bilgi birikimlerini ve tecrübelerini aktardıkları atasözlerinin çokluğu bunun en büyük kanıtıdır.[51] Ancak edebiyatımızda pendname ya da nasihatname adıyla anılan eserlerin bir edebî tür olarak ortaya çıkışı -Arap ve İran edebiyatında kaleme alınan pendname türündeki eserlerin etkisiyle- Türklerin İslamiyet'i kabul edişlerinden sonraki döneme rastlar. Emir Unsuru'l-Maalî Keykavus bin İskender'in oğlu Gilan Şâh için yazdığı *Kâbus-nâme*, Sa'dî'nin *Bostân* ve *Gülistân*

---

[47] Halil İnalcık, "Klasik Edebiyat Menşei:İranî Gelenek, Saray İşret Meclisleri ve Musâhib Şâirler," *Türk Edebiyatı Tarihi*, (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2007), 234.; Arzu Balcı, a. g. t., 8.

[48] *Âdâb* ve *edeb* hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Çağrıcı, "Edeb," *TDV İslam Ansiklopedisi,* c.10 (İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 1994), 412.; Mehmet Şirin Çıkar, "Temel Kaynakları Bağlamında 'İlmu'l-Edeb' Terimi ve İçeriği," *Nüsha Dergisi,* s. 19 (2005): 48.; Musa Balcı, a. g. t., 1-5.; http: //www.loghatnaameh.org [Erişim Tarihi: 20.08.2016].

[49] Musa Balcı, a. g. t., 3-4.

[50] Nimet Yıldırım, a. g. m., 57-58.

[51] Tuba Onat Çakıroğlu, "İsmail Hakkı Bursevî'nin Şerh-i Pend-i Attâr Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme ve Attâr'ın Pendnâmesi İle Karşılaştırılması," (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2012), 1.

adlı eserleri ile ahlakî bir eser mahiyetindeki Molla Câmî'nin *Bahâristân*'ı Klâsik Türk edebiyatındaki nasihatname türü üzerinde etkili olan eserler arasındadır. Ancak edebiyatımızdaki nasihatname türü üzerinde en büyük etkiye sahip olan eser, şüphesiz Ferîdüddîn Attâr'ın *Pendnâme* adlı eseridir. Attâr'ın *Pendnâme*'si, edebiyatımızda öğüt yollu yazılan pek çok esere model teşkil etmiş, medreselerde ders kitabı olarak okutulmuş yine pek çok tercüme ve şerhi yazılmıştır. Edebiyatımızda bir kısım nasihatnamelere "pendname" adının verilmesi de Attâr'ın aynı isimli eserinden dolayıdır.[52] Sıraladığımız ve önemine vurgu yaptığımız bu eserler dışında genel ahlakla ilgili olarak Arap ve İran edebiyatında yazılan eserler de edebiyatımızda bu türün gelişmesine katkı sağlamıştır.[53]

Edebiyatımızda nasihate verilen önem sebebiyle ismi doğrudan nasihatname olmayan fakat içerisinde öğütler barındıran pek çok esere rastlamak mümkündür. Mevlânâ'nın *Mesnevî*'si bu tarz eserler arasındadır.[54] Nasihatnameleri de içerisine dâhil edebileceğimiz ahlakî-didaktik eserlerin hemen hepsinde doğrudan ya da dolaylı olarak öğütlere yer verilir. Bilhassa siyasetname, menakıbname, fütüvvetname, kabusname gibi edebî türlerle atasözleri, ahlakî güzel sözler, *Kelile ve Dimne* çevirileri, hikâyelerle süslenmiş ahlakî eserler vb. muhtevalarıyla nasihatnamelere yakınlık arz eder.[55] Ayrıca şairler tarafından kaleme alınan divanlar içerisinde de nasihatname bölümleri bulmak mümkündür.[56] Bu durum edebiyatımızda doğrudan nasihat amacıyla kaleme alınan eserlerle nasihat içerikli eserlerin birbirinden kesin

---

[52]Mehmet Arslan, *Pendnâme-i Zarîfî* (Sivas: Dilek Matbaacılık, 1994), 6.; M. Nuri Gençosman, a. g. e., 12-13.; Rıdvan Canım, a. g. m., 153.; İskender Pala, *Nasihat,* 409.; Mahmut Kaplan, *Hayriyye-i Nâbî*, 5.; Mustafa Kutlu, "Pend-nâmeler," *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, c.VII (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1990), 241.

[53] Mahmut Kaplan, *Hayriyye-i Nâbî*, 5.

[54] İskender Pala, *Nasihat*, 409.

[55] Agâh Sırrı Levent, "Ümmet Çağında Ahlâk Kitaplarımız," *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, (Ayrı Basım) 1964):110.

[56] Yozgatlı Hüzni divanının mesneviler bölümünde, nasihatname başlıklı bir bölümle oğluna nasihatlerde bulunmaktadır. Bkz. Oğuz Öcal, *Yozgatlı Hüzni Divanından Seçmeler* (Ankara: Feryal Matbaacılık, 1990), 263-274.; Yine Arzu Balcı'nın yüksek lisans tezinde aktardığı bilgiye göre 16. yüzyıl şairi Fuzûlî-i Bagdâdî ve Arşî Hurufî; 17. yüzyıl şairi Nakşî Alî Akkirmânî; 19. yüzyıl şairi Kebûlî Şeyh Mustafa, 20. yüzyıl şairi Asrî Ahmed Cemil Bin Mehmed Adnan'ın divanlarında pendname bölümü bulunmaktadır. Bkz. Arzu Balcı, a. g. t., 8-29.

çizgilerle ayrılmasını zorlaştırmıştır.[57] Ancak öğütleri aktarırken kullanılan üslup ile öğüt miktarı ve öğüdün mahiyeti bir eserin hangi tür içerisinde yer aldığının belirlenmesi bakımından önemlidir. N. Yıldırım'a göre dar kapsamlı anlamıyla öğüt edebiyatı konulu metinler "bilgece söylenmiş kısa ifadeler ve derinlikli anlam yüklü cümlelerden oluşan anlatımlara" ve bu anlatımlar arasında zaman zaman tarihî ve mitolojik saygın kişiler hakkında bilinen ibretli hikâyelere yer vermektedir[58] ki bizce bu vasıflar da bir eserin hangi tür kapsamına dâhil edileceğini belirlemede etkili bir rol oynamaktadır.

Türk edebiyatının ilk yazılı eserlerinden olan *Orhun Yazıtları*[59]ndan itibaren nasihatin varlığını edebiyatımızda görmekteyiz.[60] Yusuf Has Hâcib'in *Kutadgu Bilig'i*[61] (1070), Yüknekli Edip Ahmed'in *Atabetü'l- Hakâyık*[62]*'ı* (12.y.) *ve* Hoca Ahmed Yesevî'nin *Divân-ı Hikmet*[63]*'i* (12.y.) gibi eserler edebiyatımızda ahlakî-didaktik mahiyetteki eserlerin ilk örnekleri kabul edilir.[64] Yunus Emre'nin 707 /1307'de telif ettiği

---

[57] Nasihatnâmelerin tasnifi ve bununla ile ilgili sorunlar için bkz. Sibel Kocaer, "Pendnâme-i Azmî'nin Osmanlı Nasihatnâme Geleneğindeki Yeri," (Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, 2009), 18-36.; Âmil Çelebioğlu, "Akşemseddin-zâde Hamdullah Çelebi ve Pendnâmesi," *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları* (İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı, 1998): 201- 224.; Mahmut Kaplan, *Hayriyye-i Nabi,* 2-4; Selim Kuru, "Giriş" *Nazımdan Nesre Edebi Türler*, ed. Hatice Aynur vd. (İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2009), 11-15.; Agâh Sırrı Levend, "Ümmet Çağında Ahlâk Kitaplarımız," *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, (*Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1964), 89-115.; Mehmet Öz, "Siyasetnâme, Ahlâk ve Görgü Kitapları" *Türk Edebiyatı Tarihi,* ed. Sait Halman, c. 2 (İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2007), 357-368.; Emine Yeniterzi. "Anadolu Türk Edebiyatında Ahlaki Mesneviler," *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi,* s. 10 (2007): 433-468.; Fatih Altuğ, "Başka Türlü Bir Yaklaşım Mümkün Mü?" *Nazımdan Nesre Edebi Türler*, ed. Hatice Aynur, vd. (İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2009), 32-45.; Bekir Çınar, "Türk Edebiyatında Vasiyetnameler ve İki Şair (Tıfli/Tarzi) Arasında Kalan Bir Vasiyetname," *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi,* s. 9 (2003): 115-140.

[58] Nimet Yıldırım, a. g. m., 52.

[59] Muharrem Ergin, *Orhun Abideleri*, 47. bs. (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2012)

[60] İsmail Ak, "Nasihatnâme-i Sıdkî," (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2012), 1.

[61] Reşit Rahmeti Arat, *Kutadgu Bilig (* İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2006)

[62] Reşit Rahmeti Arat, *Atabetü'l-Hakayık* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992); Yaşar Çağbayır, *Edib Ahmed Bin Mahmud Yüknekî Günümüz Diliyle Atebetü'l-Hakâyık Gerçeklerin Eşiği* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2015)

[63] Hayati Bice, *Hoca Ahmed Yesevî Divan-ı Hikmet (*Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 1993); Kemal Eraslan, *Divan-ı Hikmet'ten Seçmeler*, 2. bs. (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1991)

[64] Yusuf Çetindağ, a. g. e., 31.

Risaletü'n-Nushiyye[65] ile *Ahmet Fakih'in Çarhnâme*[66] adlı eseri nasihatnamelerin Anadolu sahasında bilinen en eski örnekleridir.[67] Klasik Türk edebiyatında kaleme alınan nasihatnamelerin belli başlılarını[68] yazıldıkları yüzyıllar baz alınarak şöyle sıralamak mümkündür:

14. Yüzyılda Hoca Mesud'un Sâdî'nin meşhur eseri *Bostân*'dan yaptığı seçmeleri manzum olarak tercüme ettiği *Ferhengname-i Sâdî*[69]'si, Emir Süleyman'ın yalnızca 203 beyitlik kısmı günümüze ulaşmış *Nasihatnâme*'si[70] ve Aydınlı Mürîdî'nin *Pend-i Ricâl*[71] adlı eseri nasihatname türünde kaleme alınmış eserlerden öne çıkmış olanlardır.

15. yüzyılın bilinen ilk nasihatnamesi Refiî'nin *Beşâretnâme*[72]'sidir. Onu aynı zamanda çocukların muhatap alındığı ilk eser olarak kabul edilen Ahmed-i Dâî'nin Farsçadan tercüme *Vasiyyet-i Nuşirevan-ı Âdil be Pusereş*[73]'i, Sinan Paşa'nın *Marifetnâme*'si, Gülşen-i Sarûhânî'nin *Dilgûşâ*[74]'sı, Şeyh Eşref'in çocuk terbiyesine

---

65 Mustafa Tatçı, *Risâletü'n-Nushiyye Yunus Emre* (İstanbul: Sahaflar Kitap Sarayı, 2005)

66 Mecdut Mansuroğlu, *Ahmed Fakih Çarhnâme* (İstanbul: Pulhan Matbaası, 1956)

67 Kadir Atlansoy, "Pend-i Attâr'ın İlk Çevirisi: Sabâyî'nin Sırât-ı Müstakîm Mesnevisi," *İlmî Araştırmalar Dergisi,* s. 20 (2005): 34.

68 Pendname türünde kaleme alınmış eserlerden belli başlılarını belirlerken ve tanıtırken İskender Pala'nın TDV İslam Ansiklopedisinde yayımladığı *Nasihatname* maddesi esas alınmıştır. Bu kaynak dışında faydalandığımız kaynaklar ayrıca dip notta belirtilmiştir. Bkz. İskender Pala, *Nasihat,* 409-410.

69 Kilisli Muallim Rıfat, *Ferheng-nâme-i Sa'dî* (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1922-24)

70 Amil Çelebioğlu, *Türk Edebiyatında Mesnevi (XV. Yüzyıla Kadar)* (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1999), 4.

71 Atabey Kılıç, *Pend-i Ricâl (Aydınlı Müridi)* (İzmir, Akademi Kitabevi, 2005)

72 Mehmet Yiğit, "Refiî'nin Beşâretnâme'si Dilbilgisi (Karşılaştırmalı Metin-Sözlük)," (Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 1986)

73 Mahmut Kaplan, "Ahmed-i Dâî'nin Vasiyyet-i Nûşirevân Tercümesi: Metin," *Erciyes,* s. 191 (1993): 23-25.; Mahmut Kaplan, "Ahmed-i Dâî'nin Vasiyyet-i Nûşirevân Tercümesi: İnceleme," *İslâmî Edebiyat*, s. 19 (1993): 34-36.; Emine Yeniterzi, "Ahmed-i Dâ'î'nin Vasiyyet-i Nûşirevân Adlı Mesnevisi," *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, s. 19 (2006): 1-25.

74 Nuri Karasakaloğlu, "Dil-Güşâ (Gülşenî)," (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 1998)

yönelik yazdığı *Nasihatnâme*[75]'si, Dede Ömer Rûşeni'nin terci-i bend şeklindeki *Nasihatnâme*[76]'si ve Germiyanlı Yetîmî'nin *İbretnâme*[77]'si takip eder.

Klasik Türk edebiyatı içerisinde verilen eserlerin çeşitliliğinin ve sayısının arttığı 16. yüzyılda nasihatname türünde kaleme alınan eserlerde de büyük bir zenginlik görülür. Yüzyılın başında II. Bayezid ümerâsından Yâkup Bey'e ithaf edilen *Nasihatnâme-i Günahkâr*[78]'ını (*Sefernâme-i Günahkâr/Divân-ı Günahkâr),* Derviş Şemseddîn'in alegorik tarzdaki *Dehmurg*[79]'u, Şah İsmail'in *Nasihatnâme*[80]'si, Karamanlı Şeyh Cemâlî'nin mensur *Nesâyihu's-Sufiyye Fi'l-Mevâzid-Diniyye*'si, İbrâhim Gülşenî'nin mesnevi tarzında kaleme aldığı 196 beyitlik kısa *Nasihatnâme*[81]'si, Geyveli Güvâhî'nin 500 kadar atasözü ile Nasrettin Hoca hikâyeleri ve fabllara yer verdiği *Nasihatnâme*[82]'si, Hızrî'nin *Âb-ı Hayât*[83]'ı, Muhyî'nin tıp konulu *Pendnâme-i Şâhî* ya da diğer adıyla *Manzûme-i Tıbb*[84]*'ı*, Askerî'nin eşcinselleri konu aldığı ve

---

75 Elif Pehlivan, "Şeyh Eşref b. Ahmed'in Nasihat-namesi," (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2001); Esra Demir, "Şeyh Eşref Bin Ahmed'in İbret-nâme Adlı Mesnevisi (Edisyon Kritik-İnceleme-Metin)," (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2003)

76 Semra Aydemir Tunç, "Dede Ömer Rûşenî (Hayatı, Eserleri ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni)," (Yüksek Lisans Tezi, 1990); Pend-nâme-i Ruşenî, Süleymaniye Ktp. Ali Nihat Tarlan 109/2.

77 Mahmut Kaplan ve Şirvan Kalsın, "Germiyanlı Yetîmî ve 'İbretnâmesi," *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 4, s. 2 (Winter 2009): 705-722.

78 Muhammet Kuzubaş, *Divân-ı Günâhkâr* (İstanbul: Etüt Yayınları, 2009); Hikmet Atik, *Günahkâr Dîvânı (*Asitan Yayınları, 2010)

79 Güven Kaya, *Derviş Şemsi ve Deh Murg Mesnevisi (İnceleme, Tenkitli Metin ve Tıpkıbasım)* (Cambridge, MA: Harvard Üniversitesi, Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, 1997); Hasan Aksoy, *Derviş Şemseddin, Kuşların Münazarası-Deh Murg* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınevi, 1998); Mahmut Kaplan, *Deh-murg-ı Şemsî: İnceleme-Metin-Sözlük* (Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Vakfı Yayınları, 2003)

80 Babek Cavanşir ve Ekber N. Necef, *Şah İsmail Hatâ'î Külliyatı* (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2006)

81 Âlim Yıldız, "İbrahim Gülşeni'nin Pend-nâmesi," *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* s. 16 (2002): 57–95.

82 Mehmet Hengirmen, *Pend-nâme* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983)

83 Maksut Belen, "Hızri'nin Âb-ı Hayat Mesnevisi," (Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, 1997)

84 Nasihat-nâme, Tavşanlı Zeytinoğlu Kütüphanesi T.Y. 405/2 (235b-241a), Manzume-i Tıb, Süleymaniye Kütüphanesi Fatih, 5427/53, Laleli, 3735, Tercüman Gazetesi Kitapları, 270; Kütahya Vahit Paşa Ktp. 1515–1519.; Muhyî'nin bu eserinin günümüz harflerine aktarımıyla ilgili bildiğimiz kadarıyla Prof. Dr. Emine Yeniterzi bir çalışma hazırlamaktadır.

onlara öğütlerde bulunduğu *Pendnâme*[85]'si, Za'îfî Pîr Mehmed'in *Bâğ-ı Behişt*[86] adlı *Bostân* tercümesi ve 1714 beyitlik *Bostân-ı Nesâyih*[87] adlı *Pendnâme-i Attâr* tercümesi, Behiştî Ramazân Efendi'nin *Heşt Behişt*[88]'i, Cemâlî'nin *Risâle-i Durûb-ı Emsâl*'i, Şemseddîn Sivasî'nin *Mir'âtü'l-Ahlâk ve Mirkâtü'l- Eşvâk*[89]'ı, *Gülşen-i Abâd*[90]'ı ve *İrşâdü'l-Avâm'ı*[91], Emirî'nin *Gülşen-i Ebrâr ve Mir'âtü'l-Ebrâr*[92] ile *Mutaru'l-Ahyâr*'ı ve Gelibolulu Mustafa Âli Efendi'nin *Nasîhatu's-Selâtîn*[93]'i takip eder.

Dinî ahlakî ve tasavvufî konuların yanında Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu siyasî ve sosyal duruma paralel olarak devlet ve yönetim sorunlarının da ağırlıklı olarak nasihatname konuları içine dâhil olduğu 17. yüzyılda[94] Sâfî Mustafâ Efendi'nin bilhassa meslek ahlakı ile ilgili öğütlere yer verdiği *Gülşen-i Pend*[95]'i, Hasan Kâfî Akhisârî'nin aslında kendi Arapça kaleme aldığı bir eserinin tercümesi olan *Usûlü'l-*

85Gönül Delice, "Pend-nâme-i Askerî," *Journal of Turkish Language and Literature* 2, s. 3 (Summer 2016): 113.

86 M. Emin İnan, "16. Asır Şairlerinden Zâ'îfî ve Bağ-ı Behişt Mesnevisi," (Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 1998)

87 Abdülhakim Koçin, "Zaifî ve Bustân-ı Nasâyıh'ı," (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 1991)

88 Emine Yeniterzi, *Behişti'nin Heşt Behişt Mesnevisi* (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2001)

89 Ömer Aldanmaz, "Şemseddin Sivâsî'nin Mir'âtü'l-Ahlâk ve Mirkâtü'l- Eşvâk Adlı Mesnevisi (İnceleme-Metin)," (Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2001); Birgül Toker, "Şemseddin Sivasî'nin Mir'âtü'l-Ahlâk Mesnevîsi:İnceleme-Metin," (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2003)

90 Hasan Aksoy, *Şemseddin Sivasi, Gülşen-Abad (İnceleme- Metin-Sözlük)* (İstanbul: İslâm Medeniyeti Vakfı, 1990)

91 Hüseyin Akkaya, "Şemseddin Sivasî'nin İrşâdü'l-Avâm İsimli Mesnevisi," *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* VII, s. 2 (Aralık 2003): 1-30.

92 Erol Çöm, "Emiri'nin Gülşen-i Ebrâr ve Mir'âtü-l Ebrâr Mesnevileri (İnceleme-Metin)," (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2001)

93 Kasım Ertaş, "Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Nasîhatu's-Selâtîn İsimli Eserinin Tenkitli Metni," (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2008)

94 Mehmet Öz, "Siyasetname, Ahlâk ve Görgü Kitapları" *Türk Edebiyatı Tarihi*, ed. T.S. Hamlan vd., c. 2 (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007), 364.

95 Mehmet Sait Çalka, "Mustafa Efendi ve Gülşen-i Pend Mesnevisi (İnceleme- Metin-Sözlük)," (Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, 2007)

Hikem fi Nizâmi'l-Âlem[96]'i, Veysî'nin *Hâbnâme*[97]'si, Koçi Bey'in dönemin padişahının talebi üzerine devlet düzenindeki aksaklıkların tespit etmek amacıyla yazdığı *Risâle*[98]'si, Azîz Efendi'nin *Kanûnname-i Sultânî*[99]'si, Kâtip Çelebi'nin *Düstûru'l-Amel li-Islâhil-Helâl*[100]'i, Hezarfen Hüseyin Efendi'nin *Telhisü'l-Beyân fî Kavânîn-i Âl-i Osmân*[101]'ı ve Adnî Receb Dede'nin *Pendnâme*[102]'si bulunmaktadır.

Nasihatname geleneği bakımından bir önceki yüzyılın bir devamı niteliğinde olan 18. yüzyılda nasihatname türünün Türk Edebiyatındaki en meşhur örneğini bu yüzyılın hemen başında *Hayriyye*[103] adlı eseriyle Nâbî vermiştir. Nâbî'nin, oğlu Ebu'l-Hayr Mehmed Çelebi için yazmış olduğu mesnevi tarzındaki eser, 1660 beyit ve 35 bölümden oluşmaktadır.[104] Eser, gençlere öğüt verirken aynı zamanda "örnek insan modeli"ni çizmeye çalışır. Ayrıca Defterdâr Sarı Mehmed Paşa'nın *Nesâyihu'l-Vüzerâ ve'l- Ümerâ*[105]'sı, Seyyîd Mehmed Emrullâh Emirî'nin *Nasihat-nâme-i*

---

96 Kenan Ziya Taş, *Dünyanın Düzeni İçin Hikmetli Yollar Osmanlı Yönetim Sanatı (Usûlü'l-Hikem fî Nizâmi'l-Âlem)* (İstanbul: Doğu Kitabevi, 2011)

97 Ahmet Tunç Şen, "The Dream of a 17th Century Ottoman İntellectual: Veysi and His Habname: 17. Yüzyıl'dan Bir Osmanlı Entelektüelinin Rüyası: Veysi ve Habname İsimli Eseri," (Yüksek Lisans Tezi, Sabancı Üniversitesi, 2008); Nuran Yılmaz, "Habnâme-i Veysi," *Bir Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi Prof. Dr. Kemal Eraslan Armağan Sayısı* 9, s. 10 (1998): 651-669.

98 Yılmaz Kurt, *Koçi Bey Risâlesi*, 2. bs. (Ankara: Akçağ Yayınları, 1998); Zuhuri Danışman, *Koçi Bey Risâlesi* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1985)

99 Rhoads Murphey, *Kanûn-nâme-i Sultânî, Lî 'Azîz Efendi* (Harvard: Harvard Üniversitesi Basımevi, 1985)

100 Kâtip Çelebi, *Düstûru'l-amel li-ıslâhi'l-halel (Bozuklukların Düzeltilmesinde Tutulacak Yollar)*, çev. Ali Can (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1982)

101 Sevim İlgürel, *Hezarfen Hüseyin Efendi Telhîsü'l-Beyân fî Kavânîn-i Âl-i Osmân (*Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1998)

102 Zehra Göre, "Adni Recep Dede, Hayatı ve Eserleri," (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2004)

103 İskender Pala, *"Nabi, Hayriyye,"* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2005); Mahmut Kaplan, *Hayriyye-i Nâbî,* 2. bs. (Ankara: AKM Yayınları, 2008)

104 Mahmut Kaplan, *Hayriyye-i Nâbî,* 63.

105 H. Ragıp Uğural, *Devlet Adamlarına Öğütler*, 4.bs. (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2000)

Emirî[106]'si, Akhisarlı Vassâf Abdullâh Efendi'nin *Hayâl-i Behçet-âbâd*[107]'ı, Sünbülzâde Vehbî'nin *Lutfiyye*[108]'si ve Diyarbekirli Seyyid Ahmed Mürşidî'nin *Pend-i Mürşid*'i[109] bu yüzyılda kaleme alınmış belli başlı nasihatnamelerdendir.

Türk edebiyatı açısından "bir çeşitlilik ve arayışlar dönemi"[110] olarak kabul edilen 19. yüzyılda; nasihatname türündeki eserlere olan ilginin bilhassa yüzyılın ikinci yarısında oldukça azaldığı görülmektedir. Bu sebeple nasihatnameler bu yüzyılda daha çok kısa manzumeler şeklinde kaleme alınmıştır. Erzurumlu Mehmet Şerîfî'nin yazdığı *Pend-i Gülistân-ı Şerîf*[111] adlı eseri bu yüzyılın kitap hacmindeki tek nasihatnamesi kabul edilmiştir. Tezimize konu olan Muhammed Zahrî Efendi'nin *Miftâh-ı Pend* (1232/1816-17) adlı eseri de 19. yüzyılın başlarında kaleme alınmış manzum bir nasihatnamedir. Eser, nasihatnamelerin İslam kültür coğrafyasındaki en meşhur örneği olarak kabul edilen[112] ve Ferîdüddîn Attâr'a isnat edilen *Pendnâme'nin* bir beytinin beş beyitle şerh edilmesi suretiyle oluşturulmuştur.[113] Edebiyatımızda Attâr'ın *Pendnâme*'sine yönelik bu şekilde kaleme alınmış -bilinen- ilk eser olması hasebiyle önem arz etmektedir. Daha önce edebiyatımızda manzum ve mensur olarak pek çok kez tercüme ve şerh edilen *Pendnâme*'yi Muhammed Zahrî eserin giriş kısmında naklettiği bilgiye göre *Pendnâme*'ye yönelik daha önceki yüzyıllarda yapılan şerhlerin

---

106 Mahmut Kaplan, "Diyarbakırlı Emîrî ve Nasihat-nâmesi," *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5, s. 22 (Yaz 2012): 72-84.

107 Banu Mumcuoğlu, "Şeyhülislam Akhisarî Vassaf Abdullah Efendi: Hayâl-i Behçet-âbâd İnceleme-metin-sözlük," (Yüksel Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, 2006)

108 Süreyya Ali Beyzadeoğlu, *Lutfiyye Sünbülzade Vehbi* (İstanbul: Bedir Yayınları, 1994)

109 Mehmed Said Mermutlu, "Ahmed Mürşidi'nin Pend-nâmesi (Tenkitli Metin)," (Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, 1996)

110Ahmet Hamdi Tanpınar, *19'uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi* (İstanbul: Çağlayan Kitabevi, 2003)

111 Ferdi Kiremitçi, "Muhammed Şerifî 'nin Hayatı, Edebî Kişiliği, Eğitim Anlayışı ve Pend-i Gülistan Adlı Eseri (İnceleme-Tenkitli Metin)," (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2009)

112 İskender Pala, *Nasihat*, 409.

113 Edebiyatımızda kaynak metnin her beytinin beş beyitle şerh edildiği farklı örneklere rastlamak mümkündür. Örneğin Şâhîdî, Cevrî ve Adni Recep Dede şerhlerini Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden seçtikleri her bir beyti beş beyitle açıklamak suretiyle oluşturken; Abdülbâki b. Ahmed Abdî ise Kâside-i Bânet Suʿâd'ı beş beyitle şerh eder. Bkz. İsmail Güleç, *Türk Edebiyatında Mesnevi Tercüme ve Şerhleri* (İstanbul: Pan Yayınları, 2008), 235.; Sadık Yazar, "Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği," (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2011), 544.

çocuklara ve yeni başlayanlara yönelik olmayışını gerekçe göstererek bir kez daha şerh etmiştir.[114] Akılda kalıcılığı kolaylaştırmak amacıyla da bu şerhi manzum olarak kaleme almıştır. Yine bu yüzyılın sonlarına doğru kaleme alınan Salih Nâilî'nin *Kenz-i Nesayih*[115]'i (1290/1873-74) *Miftâh-ı Pend*'den sonra yazılmış Attâr'ın *Pendnâmesi*'nin bir beytinin beş beyitle şerh edildiği bir başka eserdir.

Cumhuriyet devrinde nasihatnameler önemini tamamen yitirmiştir. Ali Fuat Başgil'in *Gençlerle Baş başa* adlı kitabı modern nasihatname olarak kabul edilebilir. Cumhuriyet dönemi ve sonrasında kaleme alınan Batı kaynaklı NLP (Neura Linguistik Programing) kitapları ise yetkin insanı bir başka deyişle insân-ı kâmil'i ortaya çıkarma amacına yönelik popüler öğütlerle doludur.[116]

Mahmut Kaplan, Türk edebiyatında kaleme alınan nasihatnameleri konularına göre genel olarak dini-tasavvufî, sosyal muhtevalı ve çeşitli ilimlerle ilgili yazılmış nasihatnameler şeklinde üç kısma ayırırken[117] Agâh Sırrı Levent, ahlakı; dinî esaslardan hatta tasavvufî düşüncelerden ayırmanın mümkün olmadığını bu sebeple de iç içe geçmiş konuları sebebiyle nasihatnamelerin konu bakımından tam bir tasnife tabi tutulamayacağını dile getirir ve ancak kapsadığı esas fikre bakarak bir esere dinî, tasavvufî ya da ahlakî hükmünün verilebileceğini de ekler.[118]

---

114 Muhammed Zuhrî, *Şerh-i Nazm-ı Miftah-ı Pend*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi- TY 38, 2b.

115 Arzu Balcı, "Nâilî'nin Kenz-i Nesâyih Adlı Eseri ve Nasihat Geleneği," (Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, 2011)

116 İskender Pala, *Nasihat*, 410.

117 M. Kaplan, nasihatnameleri her ne kadar yukarıda belirttiğimiz şekilde tasnif etmiş ise de bu türde kaleme alınan eserleri konularına göre ayırmanın zorluklarına değinmiş ve sosyal muhtevalı bir nasihatnamede dahi aslında dinî emir ve yasakları içeren öğütler bulunduğuna işaret etmiştir. Bkz. Mahmut Kaplan, *Hayriyye-i Nâbî*, 2-3.

118 A. Sırrı Levend, a. g. m., 88–115.

BÖLÜM II

2. 1. FERÎDÜDDÎN ATTÂR'IN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

2. 1. 1. Hayatı

Asıl adı Muhammed[119] olan ve mesleği dolayısıyla Attâr[120] mahlasını kullanan şair, Horasan Selçuklularının son zamanlarında büyük bir ihtimalle 537-540 (1142-1145)[121] yılları arasında Nîşâbur[122]'da dünyaya gelmiştir[123] Attâr'ın çocukluğu ve gençliğine yönelik bilgiler oldukça sınırlı olmakla beraber genç yaşta anne ve babasını kaybeden şairin, baba mesleği olan attarlıkla uğraştığı bir yandan da ilim tahsil ederek tasavvufî bilgiler edindiği bilinmektedir.[124] *Muhtarnâme* adlı eserinden otuz iki yaşında biroğlunu kaybettiğini öğrendiğimiz dolayısıyla da başından bir evlilik geçmiş

---

[119] Attâr'ın künyesi *Ebû Hâmid Ferîdüddîn Muhammed b. Ebî Bekr İbrâhîm-i Nîşâburî* dir. Bkz. Nazif Şahinoğlu, "Attâr, Ferîdüddîn," *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 4, (İstanbul: Diyanet Vakfı Neşriyatı, 1991), 95-98.

[120] Attâr sözlükte "güzel kokular, iğne iplik vesaire satan kişi, aktar" anlamına gelmektedir. Eskiden eczacılık ve tıpla meşgul olan bir başka deyişle az çok doktorluktan anlayan ve ilaç satan kimselere saydelânî denildiği gibi *attâr* da deniliyordu. Bkz. Ferit Devellioğlu, a. g. e., 58.; H. Ritter, "Attâr, Farid al-Din Muhammed b. Abî Bekr İbrâhim," *İslam Ansiklopedisi,* c.2 (İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı, 1979), 7.

[121] Ferîdüddîn Attâr'ın doğum tarihi hakkında kaynaklarda tam bir birlik bulunmamaktadır. Süleyman Uludağ, şairin *Evliya Tezkireleri* adlı eserini tercüme ettiği çalışmasında Attâr'ın hicri 540-618 yılları arasında yaşamış olabileceğini dile getirirken; ünlü tezkire yazarı Devletşah'ın *Tezkiretü'ş-Şuara*'sında Attâr'ın doğum tarihini hicri 513 (1119-1120) olarak kaydettiğini de ekler. Ancak Attâr'ın hayatına yönelik kaleme alınan araştırmalarda genel kabul gören görüş onun hicri 540 (1145) tarihinde doğmuş olduğudur. Bu konu hakkında farklı görüş ve tarihler için bkz. Süleyman Uludağ, *Evliya Tezkireleri*, 1. bs. (İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2012), 11.; Reda Hamada, "Siyâhîzâde Alî Efendi ve Gülşen-i Ahbâr Adlı Pend-i Attâr Tercümesi," (Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2014), 11-12.; Gülçiçek Akçay, "Mustafa Refi'a Berg-i Dervîşân (Karşılaştırmalı İnceleme-Metin)," (Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, 2013), 8.

[122] Devletşah tezkiresinde Attâr'ın Nişabur civarında eski bir köy olan Kedken'de doğduğunu yazarken, *Mecâlisü'n-Uşşak*'ta şairin Kandişnân; Attâr'a ait olduğu oldukça şüpheli olan *Mazharü'l-Acâ*b'de ise Tûn'da doğduğu yazılıdır. Bkz. Süleyman Uludağ, a. g. e., 11.; Muhammed 'Abbâsî, *Devletşah, Tezkereti'ş-Şu'ara* (Tahran: İntişârât Kitabfürûşî Bârânî, 1337), 207.

[123] Nazif Şahinoğlu, a. g. e., 95.

[124] a. g. e., 95.; Süleyman Uludağ, a. g. e., 11.

olduğunu anladığımız şair, bilhassa kendisini tasavvufa verdikten sonra Irak, Şam, Mısır, Mekke, Medine, Hindistan gibi birçok ülkeye gitmiş[125] daha sonra Nişabur'a dönerek orada inzivaya çekilmiş, uzun yıllar süren bu inziva hayatının ardından 618/1221 yılında Moğollar tarafından şehit edilmiştir[126].

Eserlerinden hareketle Ferîdüddîn Attâr'ın iyi derecede Arapça bildiğini; tefsir, hadis, kelam, fıkıh gibi dinî ilimlerin yanında felsefe, yıldızlar ve eczacılık gibi aklî ilimlere de vakıf olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bu ilimleri kimden ve nereden öğrendiğine dair elimize ulaşan herhangi bir bilgi yoktur.[127] Sünnî olduğu düşünülen[128] ve küçük yaştan itibaren tasavvufa ilgi duyan, bu ilgisi sebebiyle peygamberler ve veliler hakkında birçok kitap okuyan, çağdaşı olan pek çok mutasavvıfla tanışma ve onlardan feyz alma fırsatı yakalayan Attâr'ın tasavvufî terbiyesini kimden aldığı ve "irade hırkasını giyip giymediği" kesin olarak bilinmemektedir.[129] Babasının şeyhi olan Kutbüddin Haydar ile Rüknüddin Ekkaf, Mecdüddin el-Bağdadî, Cemaleddin Muhammed ya da Necmüddin Kübrâ'nın müridi olduğu yönündeki iddialar oldukça şüphelidir.[130] Ancak şairin *Esrarnâme*'sinin önsözünde Ebû Said Ebû'l-Hayr'ı aşırı derecede övmesi, sahip olduğu her devleti onun ruhaniyetinden aldığını dile getirmesi

---

125 Her ne kadar N. Şahinoğlu; Attar'ın genç yaşta özellikle kendini tasavvufa verdikten sonra birçok seyahatte bulunduğunu iddia etse de S. Uludağ, bazı tarihçilerin söylemlerinin aksine Attâr'ın seyahate çıkmadığını dile getirir. Bütün bunları aslı olmayan bir rivayetten ibaret gören Uludağ, bu iddiasına Attâr'ın *Esrârnâme* adlı eserinde Kâbe'yi görme özlemi içinde oluşunu delil gösterir. Bkz. Süleyman Uludağ, a. g. e., 12.

126 Attâr'ın Moğal istilasına uğrayan Nişabur'da şehit edilişiyle ilgili rivayetler hakkında bkz. a. g. e., 17.; M. Nuri Gençosman, a. g. e., 11.

127 Süleyman Uludağ, a. g. e., 12.

128 N. Şahinoğlu'na göre Attâr: "Ehl-i beyte hürmet ve sevgide kusuru bulunmayan müsamahalı ve taassuba karşı bir Sünnîdir. Hayatının sonlarına doğru Şii olduğu iddiası ona yanlış olarak isnat edilen eserlerden kaynaklanmaktadır. Bkz. Nazif Şahinoğlu, a. g. e., 95.; Attar'ın mezhebine yönelik daha ayrıntılı bilgi için bkz. Süleyman Uludağ, a. g. e., 18-19.

129 Süleyman Uludağ, a. g. e., 12-13.; Nazif Şahinoğlu, a. g. e., 95.

130Attâr'ın görüştüğü ve feyz aldığı şeyhler, kesin olarak bilinmemekle birlikte *Devletşah* Attâr'ı Rükneddin Ekkaf'ın müridi olarak göstermekle birlikte şairin babasının şeyhi olan Kutbüddin Haydar'dan da oldukça etkilendiğini hatta *Haydarnâme*'yi bu nedenle yazdığını dile getirir. Öte yandan bir başka tezkire yazarı *Câmî*, Attâr'ı Mecdüddîn'in müridi olarak gösterir ancak ardından şairin "Üveysî" olduğunu da ekler. Bazı tezkire yazarları ise Attâr'ı, kim olduğu kaynaklarda tam tespit edilemeyen bir zat olan Cemaleddin Muhammed ve Necmüddin Kübrâ'nın müridi olarak gösterse de bu iddiaya ilişkin hiçbir delil yoktur. Bkz. Süleyman Uludağ, a. g. e., 13-14; Süleyman Uludağ ve Mustafa Kara, *Abdurrahman Câmî, Nefahâtü'l-Üns-Evliyâ Menkıbeleri (Terc. ve Şerh: Lâmiî Çelebî)* (İstanbul: Marifet Yayınları, 2001), 669.

ve bu zattan *İlâhînâme* ve *Mantıku't-Tayr* gibi eserlerinde de bahsetmesi onun Üveysî[131] olduğu ihtimalini artırmaktadır.[132] Abdülbaki Gölpınarlı'ya göre: "Attâr umumiyetle sûfilere ve tasavvufa pek bağlıdır. Ancak onun tasavvufu sistem halinde bir tasavvuf olmayıp tamamıyla işrakıydır."[133] N. Şahinoğlu'na göre ise: "Attâr, sadece tasavvuf erbabının sırlarını öğrenip makam ve hallerini incelemekle yetinmemiş, tasavvufu benimseyip içine girmiş, az da olsa seyr ü sülûk ile meşgul olmuş ve kendisinden sonra yaşayan pek çok İranlı mutasavvıf-şair ve edibe önderlik etmiştir. Bunlar arasında Mevlânâ, Mahmûd-ı Şebüsterî. Sadî, Hâfız ve Molla Câmî sayılabilir."[134]

2. 1. 2. Edebî Kişiliği ve Eserleri

Eserlerinde ekseriyetle eczacılık ve tıpla meşgul olduğu için *Attâr* lakabını[135] kullanmayı tercih eden şair, yapıtlarını daha çok dinî ve tasavvufî bir çerçeve içinde kaleme almış bilhassa gazel ve mesnevi türünde başarılı olarak kendisinden sonra gelen mutasavvıf şairlere örnek olmuştur.[136] Gazellerinde tasavvuf zevkini, özellikle vahdet-i vücûd düşüncesini, ilahî yolculuk için gerekli kabul ettiği aşkı ve âşıklığı dile getirir. Mesnevilerinde ise şiire ve edebî sanatlara hâkim üstün bir hikâyeci olarak görünür.[137] Bu sebepledir ki İranlı araştırmacı Rıza Şefî'î Kedkenî, Ferîdüddîn Attâr'ı

---

131 *Üveysilik* insanın kendisinden önce yaşamış başka birisinin fikirlerine, hayat felsefesine ve huyuna tutkunluk derecesinde bağlı olması, hayran kalması, kendi fikri ve ilmi kişiliğini onun kişiliğinde eritmesi olarak görülebilir. Üveysiler genellikle Hz. Peygamberin ruhuyla terbiye edilirler, fakat daha önce vefat etmiş velilerin ruhaniyet ve maneviyatıyla terbiye edildiklerine de inanırlar. Bu nedenle Attâr, ya Hallac –ki Hz. Mevlânâ bu şekilde düşünür- ya Senâî ya da Ebû Said Ebû'l-Hayr'ın ruhaniyeti vasıtasıyla yetişmiştir, denilmiştir. Bkz. Süleyman Uludağ, a. g. e., 14.

132 a. g. e., 15; Nazif Şahinoğlu, a. g. e., 95.

133 Abdülbaki Gölpınarlı, *Mantık Al-Tayr Feridüddin-i Attar* (İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2001), III.

134 Nazif Şahinoğlu, a. g. e., 95.

135 Şairin Attâr mahlası dışında bazı gazel ve kasidelerinde Ferîdüddîn'in kısaltılmışı olan Ferîd'i de mahlas olarak kullandığı bilinmektedir. Bkz. Süleyman Uludağ, a. g. e., 11.

136 a. g. e., 11-20.; Nazif Şahinoğlu, a. g. e., 95.

137 Nazif Şahinoğlu, a. g. e., 96.

irfan şiirinin üç büyük şairinden biri sayar. Ona göre irfanî şiir Senaî ile başlar ve Attâr'da kemal mertebesine erişir.[138]

Selefleri gibi, Horasan üslubunda şiir söyleyen Attâr'ın sözü akıcı ve süssüz; dili sıcak ve tatlıdır.[139] Her ne kadar H. Ritter, Attâr'ın eserlerinde en az üç farklı üslubun görüldüğünü iddia edip[140] bu farklılığı İran şairlerinde çok ender görülen ruhî değişmelere bağlasa da Saîd-i Nefsî, Zerrînkûb ve Fürûzanfer bu üslup farkının gerçekte onun olmayan ancak ona isnat edilen eserlerden[141] kaynaklandığını dile getirerek şairin kendisine aidiyetinde şüphe bulunmayan eserlerinde kullandığı üslubun tek ve mükemmel olduğunu iddia ederler. Attâr'ın *Hüsrevnâme*[142] ile *Muhtarnâme*'de adlarını verdiği ve ona ait olduğu kesin olan eserler şunlardır:

---

138 Muhammed Rıza Şefî'î Kedkenî, *Mantıku't-Tayr, Feridüddin Muhammed bin İbrahim* Nişâbûrî; Mukaddime, Tasrih ve Talikat (Tahran: Sühan, 1388), 25.

139 Nazif Şahinoğlu, a. g. e., 96.

140 H. Ritter, Attâr'ın hayatını üç devreye ayırır: Birinci devrede şair usta bir hikâyeciyken ikinci devrede hikâyelerinin planı zayıflarak tekrarlar artar. İhtiyarlık evresi olan üçüncü devrede ise eserlerinde ne plan ne de tertip kalır, gereksiz yere uzatılan sözlerle eser, okuyucu için sıkıcı bir hal alır. Bkz. H. Ritter, a. g. e., 77.

141 Tezkirelerin yazarlarının Attâr'a isnat ettiği eserler çok abartlı ve hakikatten tamamen uzaktır. Rızâ Kalıhan Hidâyet 190, Kâzî Nûru'lâh Şüsteri ve Şüsterî'den hareketle Doktor Rızâ-zâde Şefîk 114, Devletşâh 40, Ağa Bozorg Tehranî 70, Ahmed Süheylî Hansârî ise 49 eseri Attâr'a nispet etmiştir. Bkz. Reda Hamada, a. g. t., 15; Gülçiçek Akçay, a. g. t., 13-14.

142 Muhammed R. Şefiî Kedkenî; Attâr üzerine araştırmalar yapan H. Ritter, Fürûzanfer ve Süheylî gibi araştırmacıların aksine Hansari tarafından yayımlanan ve Attâr'a ait olarak gösterilen *Hüsrevnâme* (Gül ü Hürmüz) adlı eserin Attâr'a ait olmadığını iddia eder. Kedkenî'ye göre Attâr'ın *Hüsrevnâme* adlı bir eseri vardır ama bu aslında onun günümüzde *İlahînâme* adıyla bildiğimiz eserinden başkası değildir. Bir başka deyişle *İlahînâme-i Attâr*; *Hüsrevnâme*'nin yeni adıdır ve Hansari'nin yayımladığı *Hüsrevnâme* muhtemelen Muhyiddin Arabî'nin görüşleri etkisinde kalmış hicri 8. yüzyılda yaşayan başka bir şaire aittir. Bkz. R. Şefiî Kedkenî, a. g. e., 34.

Musibetnâme[143], *Esrârnâme,*[144] *Mantıku't-Tayr*[145], *Muhtarnâme*[146], *İlâhînâme*[147], *Cevâhirnâme, Şerhu'l-kalb*[148] *ve Dîvân*'ıdır. Ayrıca şairin tek mensur eseri olan *Tezkiretü'l-Evliyâ*[149]'nın da ona aidiyeti kesindir.[150]

2. 1. 3. Pendnâme

"İslâmî ve tasavvufî bir görüşe dayanan pratik ahlak kurallarını, insanlık duygularını, beşerî faziletlerle muaşeret usullerini hatta en basit yaşayış tarzlarını kuvvetli ve ahenkli bir mesnevi kalıbı içinde vecizelendiren"[151] *Pendnâme,* nasihatnâme türünün en mükemmel ve meşhur örneği olarak kabul edilir. Yaklaşık 900 beyit[152] civarında

---

143 Attâr'ın tasavvufî görüşlerini ve fikir dünyasını en düzenli şekilde aksettiren 5740 beyitlik bir mesnevidir. Attâr eserde kırk gün süren bir sınav sırasındaki deneyimlerini anlatır. Bkz. Şahinoğlu, a. g. e., 97.; Mehmet Kanar, *Esrârnâme Ferîdüddîn Attâr*, 2. bs. (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2013), 9.

144 Attâr'ın ilk tasavvufî mesnevisidir. Küçük hikâyelerden meydana gelen eser, yirmi altı bölüme ayrılmıştır. Bkz. Nazif Şahinoğlu, a. g. e., 97. Eser üzerine yapılan çalışmalar: Mehmet Kanar, *Esrârnâme Ferîdüddîn Attâ*r, 2. bs. (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2013)

145 1187'de kaleme alınan ve temsilî bir şekilde *vahdet-i vücûd* anlayışını anlatan eser, bir çerçeve hikâye ve birçok küçük hikâyeden oluşur. Eser, kuşların aslında Allah'ı temsil eden Simurg'a; mürşidi temsil eden Hüdhüd'ün yardımıyla ulaşma yolculuklarını, bu yolculuk sırasında yaşadıkları zorlukları konu alır. Ana hikâye emeline ulaşan otuz kuşun, dış âlemde aradıkları Simurg'u aslında kendi içlerinde bulmalarıyla sonuçlanır. Bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, *Mantık Al-Tayr Feridüddin-i Attar*, VIII-IX.

146 Konularına göre tertip edilmiş bir rubai mecmuasıdır. Bkz. Nazif Şahinoğlu, a. g. e., 97.

147 6500 beyitlik bir mesnevidir. Genel olarak bir hükümdarın altı oğluna dünyada en çok istedikleri şeyi sorması ve onların cevapları doğrultusunda babanın bu arzuların manasızlığını küçük hikâyeler vasıtasıyla ortaya koyması şeklinde oluşan dinî-tasavvufî mahiyette bir eserdir ve Kedkenî'ye göre eserin ilk adı *Hüsrevnâme*'dir. Bkz. Nazif Şahinoğlu, a. g. e., 97.; Şefiî Kedkenî, a. g. e., 34.; Eser üzerine yapılan çalışmalar: Abdülbaki Gölpınarlı, *Ferîdüddîn Attâr İlâhiname* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014); Mehmet Kanar, *İlâhînâme Ferîdüddîn Attâr* (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014)

148 Bu eserlerden *Cevâhir-nâme* ve *Şerhi'l-kalb* sonradan şairin kendisi tarafından imha edilmiştir Bkz. Süleyman Uludağ, a. g. e., 22.

149 Attâr'ın bilinen tek mensur eseri olan *Tezkiretü'l-Evliya* seksen civarında mutasavvıf ve velinin biyografisine yer veren tasavvuf tarihi için önemli bir eserdir. Eser üzerine S. Uludağ çalışmıştır. Süleyman Uludağ, *Evliya Tezkireleri Ferîdüddîn Attâr* (İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2012)

150 Nazif Şahinoğlu, a. g. e., 96.; a. g. e., 21.

151 M. Nuri Gençosman, a. g. e., 12.

152 *Pendnâme*'nin beyit sayısına yönelik kaynaklarda farklı bilgiler söz konusudur. Genellikle çalışmalarda *Pendnâme*'nin beyit sayısı yaklaşık 900 beyit şeklinde zikr edilirken; *Pendnâme*'nin makbul olan De Sacy nüshasına göre eser, 79 fasıl ve 853 beyitten oluşmaktadır. Buna karşın Alim Yıldız, Arzu Balcı çalışmalarında *Pendname*'nin 910 beyit

olan ve aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* vezni kullanılarak akıcı ve ahenkli bir üslupla Farsça olarak kaleme alınan eser gerek üslubu gerek içeriğiyle sadece yazıldığı dönemdeki eserlere değil kendinden sonraki dönemlerde yazılan eserlere de model olmuş, bu tarzda kaleme alınan eserlerin genel adının pendname olarak anılmasını sağlamıştır. Uzun bir tecrübe ve derin bir bilgi birikimi ürünü olan *Pendnâme*, her tabakadaki halk kitlesine ulaşmayı başarmış, medreselerde ders kitabı olarak okutulmuş, pek çok dile çevrilmiş[153] ve şerh edilmiştir.[154]

İslam ahlak ve tasavvufunu geniş halk kitlelerine ulaştırmakta son derece etkili olan eser; içerisinde dinî tasavvufî konular[155], genel ahlak[156] ve sosyal hayatla[157] ilgili pek çok öğüt barındırır.[158] Bu öğütler sosyolojik, psikolojik ve pedagojik açıdan da son

---

olduğunu; Adil Erkan ve Sadık Yazar ise 900 beyit olduğunu nakl ederken; Aişe Handan Konar, Pendnâme'nin 800 beyit civarı olduğunu nakl eder. Bkz. Silverstre de Sacy, *Hamid Ferîdüddîn Muhammed b.İbrahim Nişaburi Attâr Pend-nâme*, çev. Ruh Bahşan (Tahran: İntişarat-ı Esatir, 1373); Alim Yıldız, "Şark Klasiklerinden Attar'ın Pendnamesi'nin Türk Halk İnanışları," *Ayvakti Dergisi*, s.53 (2005); Adil Erkan, "Mâ-Hazâr Adlı Pendnâme Şerhinin Günümüz Harflerine Aktarılması ve İncelenmesi," (Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, 2010), 9.; Arzu Balcı, a. g. t., 25-27.; Sadık Yazar, a. g. t., 376.; Aişe Handan Konar, "Hasan Şu'ûrî Efendi'nin Pend-nâme-i Attâr Tercümesi Metin İnceleme," (Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 2010), 10.

153 Aslı Farsça olan *Pendnâme*'nin başta Türkçe olmak üzere Almanca, Fransızca, Latince, Hintçe, İngilizce, İsveççe ve Arapça çevirileri bulunmaktadır. Bkz. H. Ritter, a. g. e., 10-12.; Turgut Toruk, "Abdülmecîd B. Şeyh Nasûh B. Ali Et-Tosyevi ve Pend-i Attar Tercümesi," (Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, 2010), 13.; Mehmet Arslan, a. g. e., 6.; Nazlı Şenel Cengiz, "Sa'âdet-nâme (Şerh-i Pend-i Attâr)," (Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2004), 20.

154 M. Nuri Gençosman, a. g. e., 13.; Mehmet Arslan, a. g. e., 6.

155 *Pendnâme'de* yer alan *dinî tasavvufî konular:* İbadetler, ahirete hazırlık, hevâ ve hevesi terk etme, nefs, Allah yolunda çalışmak, riya, ihlâs, tevbe, şükür, zikir, kazâya rıza, zühd, dünyayı terk etme, uzlet. Bkz. Adil Erkan, a. g. t., 10.; Yusuf Çetindağ, a. g. e., 30.

156 *Pendnâme'de yer alan genel ahlâkla ilgili konular:* Kanaat, sabır, tevekkül, , doğruluk, alçakgönüllülük, edep ve haya, çalışıp kazanmak, bozgunculuk, açgözlülük, yalan, israf, tükenmez arzu, kıskançlık, gıybet, başkalarını kınama, öfke, kin gütmek, gurur, akrabalarla ilişkiyi kesme, başkalarının rızkına mâni olmak, atalarla övünmek, keyif verici maddelerden sakınmak. Bkz. Adil Erkan, a. g. t., 10.; Yusuf Çetindağ, a. g. e., 30.

157 *Pendnâme'deki sosyal hayatla ilgili konular:* Konuşma, evlilik, çocuk eğitimi, adâlet, cömertlik, iyilik etmek, komşu hakkı, istişare etmek, kötü kişilerle arkadaşlık etmemek, davetsiz bir yere gitmemek, sözünde durmak, büyük kişilerin düşmanlığından sakınmak, rüşvet, sır saklamak, dostluk, ticaret, düşmanla iyi geçinmek, izzet, iyi ad bırakmak, giyim kuşam ve çeşitli davranışlar, kefil, vasî ve vekil gibi konuları içerir. Bkz. Adil Erkan, a. g. t., 10.; Yusuf Çetindağ, a. g. e., 30.

158 Adil Erkan, a. g. t., 10.

derece önemli olup[159] insanın hem bu dünyada hem öte dünyada nasıl mutlu olabileceğini kısa ama etkili bir tarzda özetleyerek ideal insan modeli çizer. Anlaşılması kolay, tatlı bir dil, itinalı bir üslup ve ahenkli bir mesnevi kalıbıyla yazılan *Pendnâme* içerisindeki öğütler; ayet, hadis, din büyükleri ve tarihî karakterlere yapılan telmihler ile sufîlere ait pek çok deyim, sembollerle güçlendirilmiştir.[160] Ayrıca nasihatler, akılda kalıcılığı artırmak amacıyla genelde rakamla verilmiştir.

Pendnâme'nin kendisi ya da tercüme ve şerhleri üzerine yapılan çalışmaların birçoğunda, her ne kadar bu eser, ünlü mutasavvıf ve şair Ferîdüddîn Attâr'a isnat edilse de eserin şaire aidiyeti oldukça şüphelidir.[161] Kaynaklarda ve çeşitli araştırmalarda *Pendnâme, Haydarnâme, Uşturnâme, Cevherü'z-zat, Nüzhetü'l-ahbâb, Mazharü'l-'acâ'ib, Lisânü'l-gayb, Rumûzü'l-'âşıkîn, Şâhbâznâme*, *Mihr ü* Müş*terî, Heftâbâd, Heft Vâdî, Tercemetü'l-ehâdîs,* Sî *Fasl, Miftâhu'l-fütûh*, *Bi-sernâme, Bülbülnâme, Mi'râcnâme, Cümcümenâme, Vuslatnâme, Heylâcnâme, Hayyâtnâme, Vasıyetnâme, Kenzü'l-hakâ'ik, Kenzü'l-esrâr (Kenzü'l bahr) Velednâme, Siyâhnâme, İhvânü's-safâ ve Esrârü'ş-şühûd* gibi eserler Attâr'a isnat edilmiştir. Ancak son araştırmalar, ilk beş eserin ona isnadının çok şüpheli, diğerlerinin ise tamamen sahte olduğunu ortaya koymuştur. Fürûzanfer ve Zerrînkûb'a göre ona ait olduğu şüpheli olan *Pendnâme* hariç bunların tamamı uydurmadır. Yine bu araştırmacılara göre adı geçen eserlerin pek çoğu XV. yüzyılda yaşayan Attâr-ı Tûnî tarafından

---

[159] Rıdvan Canım, a. g. m., 154.

[160] Reda Hamada, a. g. t., 16.

[161] Rızâ Kâlihân Hidayet, Şüsteri, Devletşâh, Nefîsî, R. Şafak, İbn Yusûf Şîrâzî, M. Gençosman ve Gölpınarlı gibi araştırmacılar *Pendnâme*'yi Ferîdüddîn Attâr'a ait eserler içerisinde sayarken; Rızâ Şefî'î Kedkenî, Zerrînkûb, Furûzânfer, N. Şahinoğlu ve S. Uludağ Attâr'a aidiyeti kesin olan eserler içerisinde *Pendnâme*'yi zikr etmez. Bu araştırmacılardan bilhassa Kedkenî, kesin bir dille *Pendnâme*'nin Attâr'a ait olmadığını ifade eder. *Pendnâme*'nin Attâr'a aidiyyetini kabul eden, reddeden veya bu aidiyeti şüpheli bulan araştırmacılar için bkz. R. Şefiî Kedkenî, a. g. e., 31-37.; A. Gölpınarlı, a. g. e., IV-V.; B. Reinert, "Attâr, Shaikh Farîd-Al-dîn," *Encylopedia of Iranica*, c.3 (Routle & Kegan Paul, London and New York, 1989), 25.; Süleyman Uludağ, a. g. e., 22.; M. Nuri Gençosman, a. g. e., 12.; Bedîʿu'z-zaman Fürûzânefer, *Divân-ı Attâr,* 2. bs. (Tahran: İntişârât Nigâh, 1376), 7.; Saʿîd Nefisî, *Tarih-i Nazm u Nesr der-İran u der-Zebân-ı Farsî tâ-Bâyân-ı Karn-ı Dehüm*, (Tahran: 1344), 113.; Devletşâh Semerkandî, a. g. e., 207; Rızâ Mustafevî Sebzvârî, "Pendnâme-i Attâr," *Dâniş-nâme-i Cihân-ı İslâm, Bünyâd-ı Dâ'iretü'l-Ma'ârif-i İslamî*, c.5 (Tehran, 1379), 766; Mazhar Mosaffâ, *Rızâ Kalıhân Hidâyet Mecme'ü'l-Fosahâ*, (Tahran: Çâp Mûsevî, 1339), 920; Rızâzâde Şafak, *Tarih Edebiyat-ı İran,* (Tahran: İntişârât Emîr Kebîr, 1342), 123.; Abbasali Sarrafî, *Pend-nâme, Mensûb be Şeyh Ferîdüddîn Attâr-ı Nişâbûri, Tashih ve Tevzî*, Zevvar, (Tehran 1385), 33-38.

yazılmış, bir kısmı da yine Attâr adlı veya mahlaslı diğer kişilerce kaleme alınmıştır.[162] Son yıllarda Attâr'ın eserlerine yönelik çalışmalarla adından söz ettiren Muhammed Şefîî Kedkenî'ye göre ise *Pendnâme* Attâr'a ait değildir. Yine de Attâr'ın asıl ya da ona nispet edilen hiçbir eseri İslam medeniyetinde *Pendnâme* kadar meşhur olmamış ve adından bu derece söz ettirmemiştir.[163]

2. 2. TÜRK EDEBİYATINDA PENDNÂME ŞERH VE TERCÜMELERİ

Tasavvufî mesneviler arasında yer alan Attâr'ın *Pendnâme'si*, Mevlânâ'nın Mesnevî'den sonra en fazla şerh ve tercüme edilen tasavvufî mesnevîdir.[164] Bu durum üzerinde eserin; din, ahlak ve tasavvuf ilkelerini geniş halk kitlelerine ulaştırmakta etkili olacak bir dil ve üslûpla yazılmış oluşunun payı büyüktür. Klasik Türk edebiyatında *Pendnâme* tercüme ve şerhlerinin ilk örneklerine 16. yüzyıldan itibaren rastlanmaktadır. Bu yüzyılda kaleme alınan Şemʿî'nin *Sa'âdetnâme*'si Anadolu sahasında *Pendnâme*'nin bilinen ilk şerhiyken; Sabâyî Hayreddîn Çelebi'nin *Sırât-ı Müstakîm*'i ise *Pendnâme*'nin bilinen ilk manzum tercümesidir.

2. 2. 1. Şerhler

Bu bölümde Klasik Türk Edebiyatında kaleme alınan *Pendnâme* şerhleri ve şârihleri tanıtılacak ve Klasik Türk edebiyatında *Pendnâme*'ye yapılan şerhler çeşitli yönleriyle karşılaştırılarak bu eserlerin benzer ve farklı yönleri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

2. 2. 1. 1. Şem'î Şem'ullâh, (ö.1602'den sonra), Sa'âdetnâme (Şerh-i Pend-i Attâr)[165]

XVI. yüzyılın ikinci yarısında Farsçadan yaptığı tercüme ve şerhlerle tanınan Şem'î'nin kaç yılında ve nerede doğduğu tam olarak bilinmemektedir.[166] Şârihin

---

[162] M. Nazif Şahinoğlu, a. g. e., 98.

[163] Gülçiçek Akçay, "Mustafa Refî'a Berg-i Dervîşân (Karşılaştırmalı İnceleme-Metin)," (Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, 2013), 18.

[164] Sadık Yazar, a. g. t., 397.

[165] Şükrü Akkoyun, "Şem'î: Saadetnâme," (Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi SBE, 1999; Sevgi Elif Keyik, "XVI. Yüzyıl Sanatçılarından Şem'î'nin 'Şerh-i Pendnâme'si," (Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi 2001; Nazlı Şenel Cengiz, "Sa`âdet-nâme (Şerh-i Pend-i Attâr)," (Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2004)

[166] Şeyda Öztürk, "Şem'î," *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.38 (İstanbul: Türk Diyanet Vakfı, 2010), 503.

hayatı hakkında bilgi veren tezkireciler içinde sadece Bağdatlı İsmail Paşa, onun İstanbul'da doğduğunu ve babasının adının Mehmed olduğunu belirtir.[167] Bazı kaynaklarda asıl adının Mustafa olduğu söylenen Şem'î ; Esrar Dede'nin tezkiresinde verdiği yanlış bilgi sebebiyle aynı yüzyılda yaşamış bir şair olan Prizrenli Şem'î (ö.936/1529-30) ile karıştırılmış[168] ve bu yanlışlık Esrar Dede'den sonra yazılan tezkirelerde tekrarlanmak suretiyle günümüze kadar ulaşmış, aslında Şem'î Şem'ullâh'a ait olan pek çok eser kütüphane kataloglarında Prizrenli Şem'î'ye aitmiş gibi gösterilmiştir.[169] Nev'îzâde Atâî, Şem'î'nin "ulûm-ı âliye"de yüksek mevkilere gelme imkanına sahipken tasavvufa yöneldiğini ve hayatını öğrencilere ders vererek geçirdiğini dile getirir.[170] Mevlevî olan şârih, İstanbul'da yaşamış olmakla birlikte Diyarbakır, Halep, Şam, Mısır, Kudüs'e seyahat etmiş ayrıca hac vazifesini yerine getirmek için Mekke'ye gitmiştir.[171] Şem'î'nin ölüm tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte son eseri olarak kabul edilen *Şerh-i Mahzenü'l-Esrâr*'ın 1019 (1602-03) tarihinde tamamlanmasından yola çıkarak vefatının bu tarihten sonra olduğu düşünülmektedir.[172]

Farsçayı çok iyi bilen ve Fars Edebiyatının bilhassa ahlakî-didaktik mahiyetteki pek çok klasiğini dilimize kazandıran Şem'î'nin bilinen 15 eseri vardır. Bunlar *Sa'âdetnâme* adıyla bilinen *Şerh-i Pend-i Attâr , Şerh-i Dîvân-ı Hâfız, Şerh-i Mantıku't-Tayr, Şerh-i Gülistân, Şerh-i Bostân, Şerh-i Dîvân-ı Şâhî, Şerh-i Bahâristân, Şerh-i Mesnevî, Şerh-i Subhatü'l-Ebrâr, Şerh-i Tuhfetü'l-Ahrâr, Tuhfetü'l-Âşıkîn,*

---

167 Bağdatlı İsmâil Paşa, *Hediyyetü'l-Ârifîn Esmâü'l-Müellifîn ve Âsârü'l-Musânnifîn*, Kilisli Rıfat Bilge, haz. İbnülemin Mahmud Kemâl (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1951), 438.

168 İsmail Ünver Şem 'i'nin hayatına yönelik yazmış olduğu makalesi ile Prizrenli Şem'î ile Şem'ullâh Şem'î'nin aynı yüzyılda yaşamış farklı kişiler olduğunu ortaya koyarak bu yanlışlığın farkına varılmasını sağlamıştır. Bkz. İsmail Ünver, "Şem 'î Şem'ullâh," *Türk Dili Dergisi*, 49-50, s. 397 (Ocak 1985): 38-43.

169 Şükrü Akkoyun, "Şem'î: Saadetnâme," (Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 1999), 6-7.; Nazlı Ş. Cengiz, a. g. t., 13-14.

170Nev'îzâde Atâî, *Hadaiku'l-Hakaik fi Tekmileti'ş-Şakaik*, haz. Abdülkādir Özcan (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1989), 332.

171 Şeyda Öztürk, a. g. e., 503.

172 İsmail Ünver, a. g. m., 40.

Şerh-i Mahzen-i Esrâr, Terceme-i Kaside-i Nûniyye, Terceme-i Şürûtü's-salât ve Terceme-i Akâid-i Lâmiyye alâ mezheb-i Mâturidiyye'dir[173].

Şem'î'nin Attâr'ın *Pendnâme*'sine yaptığı ve çeşitli kataloglarda *Sa'âdetnâme, Terceme-i Pend-nâme, Şerh-i Pend-nâme, Şerh-i Pend-i Attâr, Şerh-i Pendnâme-i Attâr* gibi farklı isimlendirmelerle karşımıza çıkan şerhinin asıl adının eserin sebeb-i telif bölümünde yer alan şu ifadeden yola çıkarak *Sa'âdetnâme* olduğunu söylemek mümkündür. "*Bu risâle-i pür-menâfi'in şerhinün nâm-ı şerîfini Sa'âdetnâme kodum. Zîrâ her kim ki anda mevsûf u mekşûf olan nesâyihle 'amel ide elbette sa'âdet-i ebediyyeye vusûl bulmak mukarrerdir.*"[174] Eserin sebeb-i telif bölümünden Şem'î'nin bu eseri, dostu Ömer b. Hüseyin adlı zatın talebi üzerine kaleme aldığı ve yine bu zatın talebiyle III. Murad'ın yakınlarından Zeyrek Ağa'ya sunduğu anlaşılmaktadır.[175] *Sa'âdetnâme*'nin yazılış tarihi hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte Ünver; Şem'î'nin III. Murad (sal.1574-1595)'a sunduğu *Tuhfetü'l- Âşıkîn* adlı eseri H. 986/1578'de yazmasından yola çıkarak bu eserin de bu yıllarda tamamlanmış olabileceği tahmininde bulunur.[176] Öte yandan eserin bilinen en eski tarihli nüshası

---

[173] Murat A. Karavelioğlu, "Klasik Türk Edebiyatında Şem'i Mahlaslı Şairler ve Prizrenli Şem'i," *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi,* s. 32 (2004): 65-80.

[174] Şem'î, *Sa'âdet-nâme*, Süleymaniye Kütüphanesi /Kadızâde Mehmed Efendi, No.400, 4a.; Sevgi Elif Keyik, "XVI. Yüzyıl Sanatçılarından Şem'î'nin 'Şerh-i Pendnâme'si," (Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, 2001), 21.

[175] *Sa'âdetnâme*'nin sebeb-i telif bölümünde bu durum şöyle anlatılmaktadır: "Fasl-ı bahârda rûz-ı nevrûzdan nişân virür bir gün yârân-ı safâ vü hullân-ı vefâdan bir tâ'ife-i hûb u dil-gûşâ vü latîf ü rûh-fezâ bir makâmda biri biri ile neşât u sürûr ü beşâşet ü huzurla mülâtefet ü musâhebet eylerken 'ilm ü ma'rifetle ârâste vü zühd ü salâhla pîrâste 'azîz ü dil-pesend ü muhterem ü ercümend bu hisâl-ı hamîde ile muttasıf olan Ömer bin Hüseyin'dür ki nev-enâm bir latîf ü şerîf makâmdan peydâ vü zâhir olmışdur. Hak Te'âlâ Hazreti 'azze ismühü dünyâda anı mu'teber u ber-hurdâr idüp âhiretde sa'âdet-i ebediyyeye vâsıl eylesün. Murâd idindi ki Şeyh 'Attâr Hazretleri'nün kaddesallâhu sırrahu'l-'azîz Pendnâme nâm kitâbı ki hakîkatde kimyâ-yı sa'adet ü sermâye-i siyâdetdür lisân-i Türkî ile şerh olınup dîbâcesi âfitâb-rıf'at felek-rütbet devletmend sa'adetmend 'azîmü'l-kadr refiü's-sadr kerimü'ş-şân sâhibü'l-cûd ve'l-ihsân sühen-şinâs u nüktedân mu'azzez u mükerrem ki sultân-ı selâtîn-i cihân hâkân-ı hevâkin-i zamân zıllullâhi fi'l-'arzeyn kehfe'l-enâm [...] Sultan Murâd Hân'un mukarreb ü makbûlidür [...] Bu evsâfla mevsuf ve bu elkâbla ma'rûf olan zât-ı pâk ve dürer-i tâb-nâk Zeyrek Aga Hazretlerinün ism-i şerifiyle muʿanven u vasf-ı latifiyle müzeyyen ola [...] Bkz. Şem'î, a. g. e., 2a-3a.

[176] İsmail Ünver, a. g. m., 41.

993/1585 yılına aittir.[177] Eserin giriş bölümü dinî tasavvufî eserlerde izlenen sıraya uygun olarak besmele, hamd, münâcât, na't ve sebeb-i teliften oluşmakta; konunun işlendiği asıl bölüm ise işlenilen konuya uygun başlıklarla ayrılan 72 bölümden oluşmaktadır. Şârih, sonuç bölümü için müstakil bir başlık koymaya gerek duymamış bu bölümü Ömer bin Hüseyin ve Zeyrek Ağa için yazdığı bir kıt'a ile süslemiştir.[178] Yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerinde 63 nüshası[179] olduğu bilinen *Sa'âdetnâme* mevcut *Pendnâme* şerhleri arasında en fazla nüshaya sahip olan şerhlerdendir[180] ve bu durum onun halk arasında çokça okunduğunun bir göstergesidir.[181]

Şem'î'nin Attâr'ın *Pendnâme*'sini şerh ederken kullandığı genel şerh planı, diğer şerhlerinde kullandığı planla parelellik arz etmektir.[182] Şem'înin şerhlerinde klasik metin şerhi metodunu kullanmadığını görülmektedir.

---

[177] Millet Kütüphanesi, No. 108'de bulunan nüshanın istinsah kaydı şöyledir: "Kad vaka'a'l-ferâgu min hâzâ'l-nüsha fî şehrül-ramazâne'l-miyârin 'an yed Yamân ibn Mustafa sene 993." Bkz. S. Elif Keyik, a. g. t., 55.

[178] Bölüm başlıkları ve her bölümde işlenen konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz. N. Şenel Cengiz, a. g. t., 22.

[179] Yazar, eserin Şem'î tarafından yazılan bir nüshasının İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. TY 3012 numarada bulunduğu bilgisini verir. Bkz. Sadık Yazar, a. g. t., 377.; İstanbul Üniversitesi katalog bilgilerine göre "Sa'âdetname" adıyla eş-Şem'î, Mustafa Çelebi b. Mehmed Şem'ullâh adına kayıtlı nüshanın tarihi Evahir-i Ramazan h. 996 (14-23 Ağustos 1589) dır. Bkz. http://www.katalog.istanbul.edu.tr/client/tr [Erişim 26.07. 2017].

[180] Her ne kadar Şem'î'nin şerhinin 63 nüshası olduğu söylense de "Şerh-i Pend-nâme adıyla geçen ve kütüphanelerde şârihi belirsiz ya da Attâr olarak kaydedilen pek çok nüshanın aslında Şem'î'nin *Sa'âdetnâmesi* olduğu görülmüştür. Bu nüshalardan bazıları şunlardır: Attâr, *Şerh-i Pend-nâme*, Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi/ Va 616, No. 43; Ferîdüddîn Attâr, *Şerh-i Pend-nâme,* Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi/ Va 1699, No. 43; *Şerh-i Pendnâme*, Ankara Milli Kütüphane/Milli Kütrüphane Yazmalar Koleksiyonu, No. 06 Mil Yz A 5341.

[181] Şükrü Akkoyun ve bilhassa Sevgi Elif Keyik *Sa'âdetnâme* ile ilgili hazırlamış oldukları yüksek lisans tezinde eserin nüshalarıyla ilgili bilgilere yer verdikleri için çalışmamızda sadece nüshaların sayısını vermekle yetindik. Şükrü Akkoyun *Sa'âdetnâme* üzerine yazdığı tezinde eserin 45 nüshası hakkında çok kısa bilgiler verirken, Sevgi Elif Keyik şerhin 63 nüshası olduğunu söyler ve bu nüshalara yönelik detaylı bilgiler verir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Şükrü Akkoyun, a. g. t., 12-14.; S. Elif Keyik, a. g. t., 31-64.; Şeyda Öztürk, a. g. e., 503.

[182] Şem'î'nin Şerh-i Mesnevî-i Şerîf'te kullandığı şerh metodu için Bkz. İsmail Güleç, *Türk Edebiyatında Mesnevî Tercüme ve Şerhleri* (İstanbul: Pan Yayıncılık, 2008), 141.; Şem 'î'nin Hâfız Divanı'nda kullandığı şerh metodu için Bkz. Fatma İmamoğlu, "Hâfız-ı Şirâzî'nin Şumâ Redifli Gazeline Yapılan Şerhlerin Tercüme ve Şerh Usulü Açısından Değerlendirilmesi," *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* 11, s. 4 (Winter 2016), 433-470.

Şem‘î’nin genel şerh planı şöyledir:

a. Orijinal metnin mısra bazında birimlere ayrılarak aktarımı

b. Kaynak metnin mısralarının bire bir kimi zaman da genişletilmiş tercümesi

c. Kaynak metinde yer alan ve okuyucu için kapalı durumda olan bazı ibarelerin -bilhassa ayet, hadislerle- açıklanması

Şem‘î *Pendnâme*’yi mısra bazında birimlere ayırmış ve kaynak metni şerh metninden ayırmak için orijinal metnin üst kısmına kırmızı mürekkeple çizgi çekmeyi ve mısra aralarına yine kırmızı mürekkeple nokta koymayı uygun görmüştür.[183] Daha sonra da geleneksel şerh metodundan farklı olarak herhangi bir başlığa ihtiyaç duymaksızın manzum olan kaynak metni mensur olarak erek dile çevirmiştir. Şem‘î’nin çoğu mısra şerhini sadece kaynak metni erek dile aktararak tamamladığı görülür ancak yine de tercümenin hemen ardından gerekli gördüğü durumlarda *“ya’nî, zîrâ, murâd, bu hem ma’nâdur, bu ma’nâ hem câizdür, beytün bu ma’nâsı bu vechle olmak mümkindür”* gibi ifadelerle kaynak metindeki bazı ibarelere ve durumlara açıklık getirmiş veya yapmış olduğu tercümeyi genişletme yoluna gitmiştir.

Kaynak metin bir nasihatnâme olduğu için içerisinde Kur’ân-ı Kerim’de yer alan pek çok unsura ve hadislere telmihler barındırır. Bu sebepledir ki Şem‘î kaynak metni açıklamak için birçok ayet ve hadisten ayrıca halife ve din büyüklerinin sözlerinden bir Mevlevî olması hasebiyle bilhassa Mevlânâ’nın *Mesnevî*’sinden faydalanmıştır. Bunun dışında şerhinde kıt’a, mesnevi gibi farklı nazım şekilleriyle yazılan şiirlere yer vermiştir. Eserde toplam 115 beyit, 12 kıt’a, 4 mısra, 2 rubâî, 32 mesnevi nazım şekliyle yazılmış parça ve 1 hikâye bulunmaktadır. Bu şiirlerden kıt’a nazım şekliyle yazılmış olanların üçü Şem’î’ye aittir.[184]

Şârihin kaynak metni oluştururken en az beş farklı nüshadan faydalandığı şerhinde kullanıldığı bazı ifadelerden anlaşılmaktadır.

---

[183] *Sa‘âdetnâme*’nin biçimsel özellikleri için şerhin en eski tarihli nüshalarından biri olan (istinsah tarihi:998/1589) Süleymaniye Kütüphanesi/Kadızâde Mehmed Efendi 400 numaralı nüsha esas alınmıştır. Bu nüshada asıl metin siyah, bölüm başlıkları, ayetler, önemli ibareler ve duraklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Orijinal metnin üstü ise kırmızı mürekkeple çizilerek belirgin hale getirilmiştir.

[184] N. Şenel Cengiz, a. g. t., 22.

"Bâz yâbî cennet-i der beste-râ bu beyt bir kerre dahî geçmişdür. Lîkin dört beş nüshâda böylece bulundugı çün tekrâr yazılup şerh olundı."[185] Şârih ayrıca kimi yerde de tercihini hangi nüshadan yana kullandığını belirtmiştir. "Cürm-i bî-pâyân u bî-hâd kerdeîm. Pâyânsuz ve hadsuz cürm eylemişüz. Ba'zı nüshada böyle vaki' olur: Cürm-i bî-ândâze ve şad kerdeîm. Ammâ nüsha-i evvel evlâdur."[186]

Şem'î şerhinde; kaynak metnin vezin ve kafiyesine ya da kaynak metinde geçen kelimelerin gramer yapılarına yönelik açıklamalara sadece birkaç yerde değinirken kelimelerin anlamına yönelik yer yer kısa açıklamalarda bulunur. "*Ebrâr berrün cem'idür. Bânun fethiyle eyü kimse ma'nâsınadur.*"[187]

Şem'î manzum olan kaynak metni mensur olarak erek dile aktardığı için kaynak metnin vezin, kafiye gibi biçimsel özelliklerini göz ardı etmiştir.

Şem'î'nin şerh metoduna bir örnek oluşturması amacıyla 1. beytin şerhini veriyoruz:

Ḥamd-ı bī-ḥad ān Ḫudā-yı pāk-rā

Ol şerîk ü nazîrden pâk ü münezzeh Hudâ'ya hadsiz hamd.

Ān ki īmān dād müştī ḫāk-rā

Ol Allâh ki bir avuç hâkdan halk olınmış insana îmân virdi. "Küllü emrin zî-bâlin lem yübdeʿ bi-hamdi'llâhi fe-hüve ebter ve ecde'." hasebince Hazret-i Şeyh bu kitâb-ı müstetâbını hamdla ibtidâ eyledi vü eşref-i ni'am îmân idügini iş'âr itmek içün hamdden sonra anı zikr eyledi.[188]

2. 2. 1. 2. Hulûsî (1627'den sonra), Vesîletü'l-Merâm (Şerh-i Pend-i Attâr)[189]

Kaynaklarda hayatı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadığımız Hulûsî'nin eserini yazış tarihinden hareketle XVII. yüzyılda yaşadığını ve Farsça bir eseri şerh edebilmesinden yola çıkarak da bir medrese eğitimi aldığını söylemek mümkündür.

Hulûsî'nin eserinin sebeb-i telif bölümünde verdiği bilgilerden yazmış olduğu *Pendnâme* şerhine *Vesîletü'l-Merâm* adını verdiği ve bu eseri yazmaya hicrî 1036

---

185 S. Elif Keyik, a. g. t., 225.

186 a. g. e., 93.

187 a. g. e., 88.

188 Şem'î, a. g. e., 4b.

189 Hulûsî, Vesiletü'l-Merâm, Süleymaniye Ktp./ İzmir 418.

yılının Cemâziyelevvelinin on yedinci gününde (3 Şubat 1627) başladığı anlaşılmaktadır.

"[...] hazret-i Şeyhün rûhâniyyetinden istimdâd idüp hicret-i nebeviyyenün bin otuz altı senesinde mâh-ı Cemâdiye'l-ûlânın on yedinci güni şurûʿ olundı. Ve bu nâme-i encâma Vesîletü'l-Merâm diyü tesmiye itdüm."[190]

Hulûsî, böyle bir eseri kaleme alış sebebini ise genel olarak dostlarının ricası ve Şemʿî'nin *Pendnâme* şerhindeki ibareleri fesahat ve belagatçe fazla bulması olarak açıklar. Eserini bu işin ehli olamayan kişilerce de anlaşılabilecek bir tarzda bilhassa mübtedîlere (yeni başlayanlara) faydalı olmak gayesiyle kaleme aldığını ifade eder.

"[...] bir rûz-ı fîrûz-ı zafer-efrûzda ihvân-ı safâ ve hullân-ı vefâ ile neşât u sürûr ve beşâşet ü huzûr ile mülâtafet ü musâhabet eylerken 'ilm ü ma'rifet ile ârâste ve fehm ü kiyâset ile pîrâste ve hisâl-ı hamîde ile muttasıf olan ahibbâ vü asdıkâ bu hakîr ü pür-kusûr ve kalîlü'l-bizâ'a dâ'îlerine müteveccih olup kutbu'l-'ârifîn Şeyh 'Attâr hazretlerinün (k.s.) Pendnâme nâm risâle-i manzûmesinün Türkî lisân ile şerh olunmasını iltimâs eylediklerinde fi'l-vâki' ol cerîde-i dürer-bârun ve ol risâle-i gevher-nisârun elfâz u ma'ânîsi lisân-ı Türkî ile tahrîr olunması kâbil idi. Lâkin bundan akdem şârihler niçe vech ile şerh itmişlerdür, 'ale'lhusûs merhûm Şem'î Efendi hazretleri bir tarz ile 'ayân u beyâna getürmişler kim hîç bir tarîk ile dahi tercümeye ihtiyâç yokdur diyü reddi cevâb idicek fi'l-hakîka Şem'î Efendinün Sa'âdetnâme nâm şerhine nazîr olmaz lâkin 'ibârâtında fesâhat ve belâgatı ziyâde olmak ile dânişi olmayan fehm idemez bir dahi vâzıh ve küşâde olsa kim mübtedîlere müfîd olsa diyü ilhâh itdüklerinde iltimâslarını kabûl idüp [...] Vesîletü'l-Merâm diyü tesmiye itdüm."[191]

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere bir dost meclisinde bulunan şârihten dostları *Pendnâme*'ye bir şerh yazmasını talep etmiştir. Hulûsî bu teklifi başlangıçta bu esere yönelik daha önce yazılmış şerhler bulunması sebebiyle reddetmeyi düşündüyse de daha sonra Şemʿî'nin şerhinin mübtedîlere uygun olmadığını görerek böyle bir eseri vücuda getirmeye karar verdiğini anlatır. Şârihin kullandığı "mübtedî" ifadesi onun bu eseri tasavvuf yoluna yeni girmiş kişilere ve öğrencilere yönelik yazmış olduğunu gösterir.

Eser herhangi bir başlık olmaksızın Allah'ın kainatı ve Âdem'i yaratması, insanları yaratılanların en şereflisi yapması; insanlara nasihatte bulunup doğru yolu göstermesi için peygamberler göndermesi ve Hz. Muhammed'e tabi olup onun yolundan gidenlerin ebedî saadete kavuşacağını anlatan bir bölümle başlar. Ardından eserin yazılış sebebi, tarihi ve adı hakkında bilgilerin yer aldığı *Sebeb-i Teʿlîf-i Kîtâb-ı În*

---

[190] A. g. e., 2b.

[191] Sadık Yazar, a. g. t., 377-78.

Büved" başlıklı bölüm ile devam eder. Asıl konunun işlendiği bölüm ise Farsça olarak yazılmış çeşitli konu başlıklarına ayrılmıştır.

Tamamı 78 yapraktan oluşan eserin birkaç nüshası mevcuttur.[192] Şemʿî'nin şerh usûlüne yakın bir yöntemle kaleme alınan eserde Hulûsî'nin uyguladığı genel şerh planı şöyledir:

a. Orijinal metnin mısra bazında birimlere ayrılarak aktarımı

b. Kaynak metnin mısralarının bire bir kimi zaman da genişletilmiş tercümesi

c. Kaynak metinde yer alan ve okuyucu için kapalı durumda olan bazı ibarelerin -bilhassa ayet, hadislerle- açıklanması

d. Kimi zaman mısrada geçen bir ya da iki kelimeyle ilgili kısa gramatikal izahların nüshanın der-kenarında verilmesi.

Hulûsî, *Pendnâme*'yi mısra bazında birimlere ayırmış ve kaynak metni şerh metninden ayırmak için orijinal metnin üst kısmına kırmızı mürekkeple çizgi çekmeyi ve mısra aralarına yine kırmızı mürekkeple nokta koymayı uygun görmüştür.[193] Daha sonra da herhangi bir başlık eklemeden manzum olan kaynak metnin her mısraını mensur olarak erek dile çevirmiştir. Hulûsî'nin gerekli gördüğü durumlarda *ya'nî* vb. ifadeler kullanarak kaynak metindeki bazı ibarelere ve durumlara açıklık getirdiği veya yapmış olduğu tercümeyi genişletme yoluna gittiği yine gerekli gördüğü durumlarda kaynak metinde yer alan ifadeleri ayet ve hadisler vasıtasıyla açıkladığı görülür. Eserde yer alan ayetler *kavluhu Teʿâla*, hadisler ise *kâle Resûllullâhi sallallâhu aleyhi ve sellem* ifadesinden sonra kırmızı mürekkeple ve harekelendirilerek aktarılmıştır. Şerhinde kaynak metnin kelimelerine yönelik gramatikal izahlara nadir olarak ve oldukça kısa ifadelerle der-kenarda yer veren Hulûsî'nin eserin sonlarına doğru çoğu kez sadece kaynak metindeki mısraları erek dile aktarmakla yetindiği görülür.

---

[192] Hulûsî, "Vesîletü'l-merâm", Süleymaniye Ktp./ İzmir 418; Hulusi, "Vesiletü'l-Menam" Süleymaniye Yazma Bağışlar 3427.

[193] Vesîletü'l-Merâm'ın biçimsel özellikleri için Süleymaniye Kütüphanesi İzmir 418 numaralı nüsha esas alınmıştır. Bu nüshada asıl metin Şemʿi şerhinde olduğu gibi siyah; bölüm başlıkları, ayetler, önemli ibareler ve duraklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Orijinal metnin üstü ise kırmızı mürekkeple çizilerek belirgin hale getirilmiştir.

Hulûsî'nin şerh metoduna bir örnek oluşturması amacıyla 1. beytin şerhini veriyoruz:

Ḥamd-ı bī-ḥad ān Ḫudā-yı pāk-rā

Ol şebîh u nazîr ü vezîrden münezzeh olan Hudâ'ya nihâyetsiz hamd.

Ān ki īmān dād müştī ḫāk-rā

Ol Hudâ ki bir avuç hâke îmân virdi. Yaʿnî Âdem'i (Aleyhisselâm) bir avuç toprakdan halk idüp nûr-ı îmân ile müzeyyen kıldı. Kavluhu Teaʿalâ *halaka'l-insâne min salsâlin kel fahhâri*.[194] Müştîde yâ vahdet içündür.[195]

2. 2. 1. 3. (Şârihi belirsiz, 1635), Murâdiyye (Şerh-i Pendnâme-i Attâr)[196]

Bizzat inceleme imkanı bulamadığımız eserle ilgili S. Yazar, Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi A 301 numarada kayıtlı bu *Pendnâme* şerhinin 1635 yılında IV. Murâd adına kaleme alındığını ve nüshada eserin şârihinin isminin zikredilmediğini dile getirir. Şârihi belirsiz olan bu şerhin girişinde verilen bilgilerin Abdurrahmân Abdî Paşa'nın (ö. 1692) *Müfîd* adını verdiği *Pendnâme* şerhi ile hayli benzerlikler arz ettiğini belirten araştırmacı bu şerhin yazılmasına sebep olan açıklamaların Abdî Paşa'nın şerhinde IV. Mehmed'in bendelerinden Ahmed Ağa'nın ağzından dile getirildiğini söyler. Akabinde ise iki eser üzerinde yapmış olduğu kısmî karşılaştırma neticesinde ne eserin mukaddimesi ne de bizzat şerh metninin birebir aynı olmadığını gördüğünü bu sebeple de; Abdî Paşa'nın şerhini önce IV. Murâd'a sunduğu, daha sonra da birtakım değişikliklerle bunu yeniden yazmış olabileceğini öne sürmekle birlikte yine de bu duruma ihtiyatlı yaklaşarak bu durumun kesin olarak anlaşılabilmesi için her iki şerhin tam olarak karşılaştırılması gerektiğini zikr eder.[197]

S. Yazar'ın eserin yazılış sebebi ve şerh metodu hakkında verdiği bilgileri aynen aktarıyoruz:

Şârih eserinin yazılış sebebini şu şekilde açıklar: Şârih bir gün Şem'î'nin *Pendnâme*'ye yazdığı şerhi inceler ve müstensihlerin eserden faydalanmayı mümkün kılmayacak derecede şerh metnini değiştirdiklerini gördüğü gibi, Şem'î'nin yaptığı şerhin de

---

[194] Hulûsî, a. g. e., 2b-3a.

[195] Müştî kelimesine yönelik verilen bu bilgi eserin der kenarında verilmiştir.

[196] Muradiyye, Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi A 301/IV, 46b-62a.

[197] Sadık Yazar, a. g. e., 378-80.

tahte'l-lafz şeklindeki bir tercümeyi aşamadığını, eserin bu haliyle Farsça öğrenmek isteyenlere bir faydası olamayacağını anlar. Bunun üzerine Gülistân, Bostân ve Hâfız'ın divanını şerh eden Sûdî'nin de bu esere bir şerh yazmadığını gören şârih, kendisi bir şerh yazmaya karar verir. 1045/1635-36 yılında yazdığı bu şerhini Murâdiyye ismi ile isimlendirip IV. Murâd'a sunar:

"… vaktâ kim bu fakîr … hazret-i Şeyh Alâ'üddîn-i Attârun … Pendnâme nâm kitâbı ki hakîkatde kîmyâ-yı sa'âdet ve sermâye-i siyâdetdür ana Şem'î yazduğı şerhi mütâla'a eyledüm ve gördüm ki nâsihler metn-i şerhün ekser yirüni tebdîl ü tağyîr eyleyüp bir mertebeye iletmişdür ki andan hîç bir behre alup istifâde eylemek mümkin degüldür ve Şem'î dahi icmâlen fi'l-vâki' hemân tahte'l-lafz ma'nâsıyla iktifâ idüp kavâ'id ü kelimeyi beyân eylemedügi ecilden Fârisî te'allümine râgıb olan mübtedîler çendân fâ'idelenmeyüp … niçe kerre bu fakîrün hâtırından hutûr eyledi ki ne olaydı Sûdî Efendi … Gülistân ile Bostân ve Dîvân-ı Hâfızı şerh idüp beyân eyledügi minvâl üzere Pendnâme dahi ancılayın Türkî 'ibâretle bir şerh-i vâzıh olaydı tâ kim müşkilâtı beyân ve mu'dilâtı 'ayân olup Fârisî te'allümine râgıb olanlar eshel vech ile istihrâc idelerdi … tâ bir niçe eyyâmdan sonra ki sultân-ı selâtîn-i cihân … Sultân Murâd Hân b. Sultân Ahmed Hân hazretlerinün hilâfet-i saltanatları devrinde ki târîh-i hicretün bin kırk beş senesidür ol sûret-i kadîm dâ'iyesi tecdîd bulup hâtır-ı fâtır anun şerh ü tebyînine meyl eyledi pes bu hakîr dahi … bi-hasebi'l-imkân bu dâ'iyeye şürû' idüp tercüme tarîkiyle birkaç satır müsvedde eyledüm ve anı Murâdiyye ismiyle müsemmâ eyledüm …"

Bu ifadelerden sonra eserine Murâdiyye ismini vermesinin sebebini açıklayan şârih ardından da kaynak metnin şerhine başlar. Şerhini beyit birimi esasına göre yapan şârih, kaynak metne yer verdikten sonra, beyitte geçen kelimeler hakkında geniş filolojik açıklamar yapar. Daha sonra da "mahsûl-ı beyt" ifadesiyle ele aldığı beytin anlam boyutu üzerine durur. 62a'da sona eren eserin tamamlanamamış olduğu anlaşılmaktadır.[198]

2. 2. 1. 4. Abdurrahmân Abdî Paşa, (ö.1103/1692), Müfîd (Şerh-i Pend-i Attâr)[199]

Asıl adı Abdurrahmân olan ancak eserlerinde Abdî mahlasını kullanan şair, 17. yüzyılın önemli devlet adamı ve tarihçilerindendir. İstanbul'da dünyaya gelen ve Enderûn-ı Hümâyun'da eğitim gören Abdî Paşa'nın doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. IV. Mehmed'in 1648'de tahta çıkmasıyla Sârây-ı Humâyun'da Büyük Oda'da göreve başlayan Abdurrahmân Abdî, bu tarihten ölümüne kadar devletin pek çok kademesinde görev almış hatta iki kez İstanbul Kaymakamlığına getirilmiş, 2. Vezirlik rütbesine kadar ilerleyebilmiş başarılı bir devlet adamıdır.

---

198 A. g. e., a.y.

199 Büşra Karacan, "Abdurrahmân Abdî Paşa'nın 'Müfîd' adlı Eseri (1- 35. Varakları Arası İnceleme- Metin)," (Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2015)

Ancak Abdî Paşa ömrünün sonlarına doğru İstanbul'dan uzak yerlerde küçük rütbeli görevlere tayin edilmiştir. Bu durum Abdî Paşa'nın padişahın gözünden düşmesine veya Sadrazam Kara Mustafa Paşa'nın Abdurrahman Abdî Paşa'yı kendisine rakip olarak görmesine bağlanmıştır. Abdî Paşa, 1692'de Sakız Muhafızlığı görevindeyken vefat etmiştir.[200]

Abdî Paşa'nın Attâr'ın *Pendnâme*'sine yazdığı *Müfîd* adlı şerhi dışında -her ne kadar mevcudiyeti konusunda farklı görüşler öne sürülse de-[201] Abdî mahlası ile yazdığı şiirlerini bir arada topladığı bir *Dîvân*'ı, Kâ'b b. Züheyr'in *Kasîde-i Lâmiyye*'sine ve *Dîvân-ı Urfî*'nin bazı şiirlerine yazdığı şerhleri olduğu bilinmektedir. Özellikle düşürdüğü tarih mısralarıyla beğeni toplayan Abdî Paşa'nın en tanınmış eseri ise IV. Murad'ın emriyle kaleme aldığı padişahın 1648'de tahta çıkışından 1678 tarihine kadar olan olayları anlattığı *Vekâ'yînâme*'sidir. Eser, IV. Murad dönemi için birincil derecede kaynak olarak kabul edilmiş, kendisinden sonra yazılan diğer tarih kitaplarına da kaynaklık etmiştir. Abdî Paşa'nın bu eserleri dışında Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın emriyle 1676 yılında yazdığı *Kanunnâme* adlı bir eseri daha mevcuttur.[202]

Bir *Pendnâme* şerhi olan *Müfîd*'in yazılış tarihi tam olarak bilinmemektedir. Ancak eserin *"Der Medh-i Pâdişâh 'Alî-Cenâb ve Sebeb-i Te'lîf-i Kitâb"* başlıklı bölümünde verilen bilgilerden yola çıkarak eserin IV. Mehmed (sal. 1648-1687) döneminde kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Öte yandan eserin bilinen en eski nüshasının istinsah tarihi 1654'tür[203]. Bu iki bilgi birleştirildiğinde eserin 1648 ilâ 1654 tarihleri arasında yazılmış olabileceği bilgisine ulaşmak mümkündür.[204]

---

[200] Fahri Çetin Derin, "Abdî Paşa, Nişancı," *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.1 (İstanbul: Türk Diyanet Vakfı, 1988), 74-75.; Büşra Karacan, a. g. e.,7-8.

[201] H. Ahmet Aslantürk mevcut bir divânın var olup olmadığı konusundaki tartışmalara divânın İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Türkçe Yazmalar Koleksiyonu'nda O.126 envanter numarası ile kaydedilmiş nüshasını göstererek açıklık getirir. Bkz. H. Ahmet Aslantürk, *Abdurrahman Abdî Paşa Kanunnamesi*, 1.bs. (İstanbul: Okur Kitaplığı, 2012), 10, Aktaran: Büşra Karacan, a. g. t., 9.

[202] Abdî Paşa'nın eserlerine yönelik daha kapsamlı bilgi için Bkz. a.g.t., 8-10.

[203] Abdurrahmân Abdî Paşa, *Müfîd*, Bosna Hersek Gazi Hüsrev Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, No. 3786.

[204] Büşra Karacan, a. g. t., 12.

Eserin adı yazma eser kataloglarında ve eserin pek çok nüshasında *Şerh-i Pend-i Attâr* olarak geçse de Abdî Paşa'nın eserine sözlükte "*ifade eden, meramı güzel anlatan, manalı ve faydalı*" anlamlarına gelen *Müfîd* adını koyduğu[205] ve şerhini Has-odabaşı Ahmed Ağa'nın teşvikiyle yazdığı, şerhinin giriş bölümünde verdiği bilgilerden anlaşılmaktadır. Metne göre bir gün Ahmed Ağa ile Abdî Paşa Farsça yazılmış metinlerin şerhleri üzerine sohbet ederken Ahmed Ağa, Sûdî'nin Attâr'ın *Pendnâme*'sini şerh etmemiş olmasına hayıflanır; öte yandan *Pendnâme*'nin şerhini yapmış olan Şem'î'nin ise eserin her beytini yeteri kadar aydınlatamadığını dile getirir. Bu sözler üzerine Abdî Paşa her ne kadar bu kadar zor bir eseri şerh etmenin kendisi gibi sermayesi az birine düşmediğini dile getirse de Ahmed Ağa'nın da teşvikiyle *Pendnâme*'yi Sûdi tarzında şerh etmeye niyet eder. [206]

Eserin giriş bölümü besmele ile başlar daha sonra Allah'a hamd ve senâ, *"Der Na't-ı Seyyidü'l-Mürselîn Sallallâhu 'Aleyhi ve Sellem"* başlığıyla Hz. Muhammed (s.a.v.)'e salat ve selamda bulunulur. *"Der Medh-i Pâdişâh 'Alî-Cenâb ve Sebeb-i Te'lîf-i Kitâb"* başlığı altında ise dönemin padişahı IV. Mehmed ve Hasodabaşı Ahmed Ağa'ya övgüde bulunulur ve eserin kaleme alınış sebebi anlatılır. Konunun işlendiği asıl bölümde ise çeşitli konu başlıkları[207] altında Attâr'ın *Pendnâme*'sindeki beyitler ve bu beyitlere Abdî Paşa tarafından yapılan şerhler bulunmaktadır.

---

[205] A. g. e., 11.

[206] "[…] Hazret-i pâdişâh […] Sultân Muhammed Hân ibni Sultân İbrâhîm Hân […] hazretlerinün senâ-kâr-ı kadîmi ve bende-i müstakîmi[…] a'nî Ahmed Ağa […] ser-hâne-i hâssa iken bir gün bu za'îf-i nâ-tüvân ve nahîf-i bî-dermân eş-şehîr bi-'Abdî Abdurrahmân […] senâ-hânlarına şürûh u mütûn-ı Fârisiyyeden istifsâr idüp esnâ'-ı muhâverede kâşif-i müşkilât[…] ya'nî merhûm Sûdî-i pür-sûd müzâkere-i şerîfleri oldı. Pes buyurdılar ki merhûm hakkâ birkaç mütûn-ı Fârisiyyeyi şerh ü beyân eylemiş ammâ n'olaydı Pend-i 'Attâr dahi himmetiyle beyân bulaydı ki herkes andan sûdmend olaydı. Zîrâ merhûm Şem'î ol risâle-i şerîfenün her beytine ol kadar ziyâ virmemiş. Pes bu kelâm-ı hayrü'l-encâmı ol vâcibü'lihtirâmdan gûş idince fevvâre-i dil cûş u hurûşa gelüp hakîr dahi ol kitâbun şerh ü beyânına küstâhâne va'de idüp inşâ'allâh himmetünüzle mezkûreyi […] beyân […] 'ayân ideyüm didüm. Hakkâ ki bî-edebâne fadâlet eyledüm. Zîrâ Hak budur ki bu gûne müşkil kitâbı şerh eylemek bizüm gibi kalîlü'l-bizâ'atün haddi degüldür; lâkin ol devletlünün bi'z-zât nazar-kerdesi ve kendi perverdesi olup kemâl-i mertebe mürüvvetlerin ve 'âlî himmetlerin müşâhede itmekle ve bu denlü hâhiş-i hâtır-ı şerîflerini ve irâde-i tab'-ı latîflerini görmekle[…] şürû' eyledüm ve şerhün ismini **Müfîd** kodum." Bkz. Sadık Yazar, a. g. t., 380-81.

[207] Konu başlıkları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Büşra Karacan, a. g. t., 14-16.

Sade bir dille kaleme alınan ve 52'si yurt içi, 22'si yurt dışında olmak üzere 72 nüshası tespit edilen[208] *Müfîd*'de uygulanan genel şerh planı şöyledir:

a. Orijinal metnin beyit bazında birimlere ayrılarak aktarımı

b. Kaynak beyitte geçen kelimelerin gramatikal analizleri ve anlamlarının verilişi

c. "Mahsûl-i beyt" başlığı altında tercüme ve yorum kısmı

Abdurrahman Abdî Paşa eserinin sebeb-i te'lif bölümünde şerhini "sûdîyâne"[209] bir tarzda yazmak istediğini belirtmişti bu sebeple olsa gerek *Müfîd*'de takip edilen genel şerh planının Sûdî şerhlerinde uygulanan genel şerh planıyla[210] parelellik gösterdiğini söylemek mümkündür. Abdî Paşa öncelikle *Pendnâme*'yi beyit bazında birimlere ayırmış ve kaynak metni şerh metninden ayırmak için orijinal metnin üst kısmına kırmızı mürekkeple çizgi çekmiştir.[211] Daha sonra herhangi bir başlığa ihtiyaç duymaksızın kaynak beyitte yer alan kelime ve eklerin yazılışı, telaffuzu, gramatikal analizi, lügat ve kaynak metinde kullanıldığı anlamı üzerinde açıklamada bulunmuştur. Son olarak da "*Mahsûl-i Beyt*" başlığı altında manzum olan kaynak metni mensur olarak Türkçeye aktarmış ve açıklamalarda bulunmuştur. Genel olarak kaynak metni bu şekilde klasik şerh metodunu kullanarak açıklayan şârih, eserin son bölümlerine doğru sadece kaynak metni tercüme etmekle yetinmiştir.[212]

Abdî Paşa *Pendnâme*'yi şerh ederken hem metin içi göndermeler hem de başka kaynaklara göndermelerde bulunur. Metin içi yaptığı göndermeleri genellikle daha önce şerhinde açıklamada bulunduğu hususları bir daha tekrar etmemek ya da bazı

---

208 Tespit edilen nüshalarla ilgili genel bilgi için bkz. a. g. e., 13-17.

209 Abdurrahmân Abdî Paşa, *Müfîd*, Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, No. 19 Hk 2130, 2a.

210 Sûdî'nin eserlerinde uyguladığı şerh metodu için bkz. Ozan Yılmaz, "16. Yüzyıl Şârihlerinden Sûdî-i Bosnevî ve Şerh-i Gülistân'ı," (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2008); Mehmet Ayar, "Hâfız-ı Şirazi'nin Bazı Gazellerine Şerh Tekniği Açısından Sûdî ve Konevî'nin Yaklaşım Tarzları," (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2007); Fatma İmamoğlu, "Hâfız-ı Şirâzî'nin Şumâ Redifli Gazeline Yapılan Şerhlerin Tercüme ve Şerh Usulü Açısından Değerlendirilmesi," *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 11, s. 4 (Winter 2016), 433-470.

211 Müfîd'nin biçimsel özellikleri için şerhin Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, No. 19 Hk 2130'da kayıtlı olan nüshası esas alınmıştır. Bu nüshada asıl metin siyah, bölüm başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Ayetlerin, önemli ibarelerin ve orijinal metnin üstü ise kırmızı mürekkeple çizilerek belirgin hale getirilmiştir.

212 Sadık Yazar, a. g. t., 381.

hususları ileride açıklayacağını belirtmek için kullanır ve bu durumu şu kalıp ifadelerden yararlanarak belirtir: *Sâbıkan beyânı tafsil üzre*, *sâbıkan mürûr etti*, *mürûr etti*, *beyânı mürûr etti*, *yine zikr olunan gibidir*, *beyânı zikr olundı*; *mahallinde beyân olunur.*[213] Abdurrahmân Abdî Paşa şerhinde bazı hususları daha iyi bir şekilde açıklamak ya da kendi tespitlerinin doğruluğunu ispatlamak için bazı kaynaklara göndermede bulunmuştur. Bunu yaparken kimi zaman kaynak adını kimi zaman da faydalandığı eserin yazarının adını kullanmıştır. Metinde geçen kaynak ve yazar adlarından bazıları şöyledir: Kemâl Paşazâde, İbn-i Kemâl, Mevlâna Bedreddin Eymen Hazretleri, Şem'î ve Sûdî, Nûşîrevân-ı Âdil, Tuhfetü's-Senîye, Dakâyıku'l-Hakâyık, Gülistân.[214]

Abdî Paşa *mahsûl-i beyt* başlıklı kısımda kaynak metni erek dile aktardıktan sonra gerekli gördüğü durumlarda beyti daha iyi açıklamak için ayet, hadis, kelâm-ı kibâr kabilinde sözlerden ve bazı beyitlerden faydalanır.

Abdî Paşa'nın şerh metoduna bir örnek oluşturması amacıyla 1. beytin şerhini veriyoruz:

Ḥamd-ı bī-ḥad ān Ḫudā-yı pāk-rā

Ān ki īmān dād müştī ḫāk-rā

Hamd hâ-yı mühmelenün fethiyle ve mîmün sükûnıyla 'alime bâbından masdardur. Lugatde mutlak ögmege dirler. Ammâ ıstılâhda şol senâya dirler ki ta'zîm kasd oluna. Ya'nî istihzâ tarîkıyle olmaya ve hamd ancak lisânla olur. Dâlı bunda meksûr okumak lâzımdur. Zîrâ mâ-ba'dına muzâfdur. İzâfet-i beyâniyyedür ve kâide-i külliyedür ki lisân-ı Fârisîde muzâfun ahiri da'imâ meksûr olmakdur. 'Arabîde muzâfun ileyhün ahiri dâ'im meksûr oldugı gibi. Amma 'Arabîde mecrûr istihmâl olunur. *bî* bânun kesriyle edât-ı selbdür. [3a] *Had* hâ-yı mühmelenün fethiyle ve dâl-ı mühmelenün şeddesiyle bunda gâyet ve nihâyet ma'nâsınadur. Lâkin bu mahalde dâl teşdîdsiz ve sâkin okumak lâzımdur zaruret-i vezn içün. *Ân* elif-i memdûde ile ve nûnun sükûnu ile ism-i işâretdür. 'Arabîde zâlike gibi müşârün ileyh Hudâdur. Hudâ yâ ile yâsız zât-ı bâriye 'alem-i hâsdur. 'Arabîde Allâh gibi Vâcibü'l-vücûd ma'nâsına ve gayre itlâkı

[213] Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Büşra Karacan, a. g. t., 22.

[214] a. g.t., 23-24.

ca’iz degül eger Allâh’dan gayrıya bir kimesne Hudâ itlâk eylese kâfir olur. العياذ بالله meger ma’nâ-yı terkibi mûrad ide Hüd-ay gibi ve Kethüdâ gibi ve Hudâ-hâne gibi ma’nâları kendi gelür ve mahalle sâhibi ve sâhib-i hâne dimek olur. Pes bunlarun ve dahi bunun gibilerün gayr-ı itlâkı câ’iz ve ka’ide-i küllîdür. Her kelimenün âhiri elif veyâhud vav olsa bu ikisinden sonra bu yâ mukadderdür lâkin hâlet-i izâfetde ol yânun isbâtı elbetde lâzımdur sâbikân zikr olunan gibi ve illâ-bilâ izâfete murâd olursa ol yânun hazfıyla isbâtı da câ’iz meger zaruret-i vezn ü kafiye ola. *Pâk* bâ’-yı ‘Acemînün fethiyle arı ma’nâsınadur lâkin bunda şerîk ü nazîrden münezzeh dimekdür. Hudâ’nun muzafun-ileyhidür.

Râ bunda tahsis içündür. *Ân ki* de olan ân ism-i işâretdür. Nitekim sâbıkan beyân olandur. *Ki* kâf-ı ‘Arabînün kesriyle ve hâ-yı resmîyle harfle isim mâbeyninde müşterekdür. Pes eger ism murâd olunursa bir şahs-ı zevi’l-‘ukûldan ibâretdür. Kim ma’nâsına kâf-ı ‘Arabînün kesriyle mimün sükûnıyla ve ger harf murâd olunursa dört ma’nâya gelür: Yâ harf-i râbt-ı sıfat olur; yâ beyân içün olur; yâ ta’lîl içün olur; yâ men tafzîliyye ma’nâsına olur. Pes bunda harf-ı [3b] râbt-ı sıfâtdur. *Îmân* if’âl bâbından masdardur ma’nâsı dil ile ikrâr kalb ile inanmakdur. *Dâd;* dal-ı mühmelenün fethiyle elifün ve dâl-ı mühmelenün sükûnıyla fi’l-i mâzî binâ-yı ma’lûm müfred müzekker gâyibdür, dâdenden müştakdur. Kâ’ide-i külliyedür ki Fârisîde mesâdirün âhiri nûn olur, nûnun mâ-kabli tâ olur dânisten yâhûd dâl olur dâden gibi. İmdi bunlardan bunun gibi masdarlardan ancak fi‘l-i mâzi ile ism-i mef‘ûl müştak olur ammâ şol masdar ki âhiri nûn, nûnun mâ-kabli dâl, dâlun mâ-kabli yâ ola şinîden gibi şîn-i mucemenün ve nûnun kesriyle ve yânun sükûnıyla ve dâlun fethiyle ve nûnun sükunıyla masdardur. İşitmek ma’nâsına cemî’ müştakâtı bundan müştakdur. Nitekim Sûdî merhûm bu kâ’ide’yi ihtiyâr idüp şürûhunda mufassal beyân itmişdür. Ammâ ba’zılar bu zikr olunan masdarlarun mâbeynlerin fark itmemişler. *Muştî* yâ vahdet içündür. Muşt mîmün zammı ve şîn-i mu’cemenün ve tânun sükûnlarıyla yumruk ma’nâsınadur. Ammâ bunda meksûr okunmak lâzımdur. Bu mahalde ma’nâsı bir avuc dimekdür. *Hâk* hâ-yı mu’cemenün fethiyle ve elifün ve kâfun sukûnıyla tobrak maʿnâsınadur. *Râ* bunda edât-ı mef’ûldür. Bu rânun birkaç ma’nâsı vardur in-şâ’-Allâh mahallünde beyân olur ve bu zikr olunan kavâ’id dahi icrâ olunur. Gaflet olunmaya.

Mahsûl-i Beyt: Gâyetsiz ve nihâyetsiz hamd ü senâ ol şerîk ü nazîrden pâk ü münezzeh Hudâ'yâ mahsûsdur. Ol Hudâ ki bir avuç toprağa îmân virdi ya'nî bir avuc toprakdan âdemi halk idüp ana imân ü islâm ihsân eyledi.[215]

2. 2. 1. 5. Na'tî (ö.?) Şerh-i Pend-i Attâr[216]

Şerh-i Pend-i Attâr adlı eserde kendini *İsa bin Mahmûdü'ş-Şehîr bin-Na'tî*[217] şeklinde isimlendiren şârihin asıl adı künyesinden de anlaşılacağı üzre İsa, mahlası ise Na'tî'dir. Hayatı hakkında kaynaklarda net bir bilgiye rastlayamadığımız şârihin eserin istinsah tarihi olan 1082/1671'den yola çıkarak bu tarihden önce doğduğu söylenebilir.[218] Na'tî, eserin sebeb-i telif bölümünde kendisini böyle bir eser yazmaya iten sebepleri açıklarken daha evvel *Pendnâme*'ye Arapça bir şerh yazdığını ancak bundan Arapçası yeterince iyi olmayan kardeşlerinin ve talebelerinin yeterince istifade edemediğini fark ettiğini ayrıca *Pendnâme*'ye Türkçe şerh yazması yönünde talebelerinin istekte bulunduğunu tüm bunları göz önünde bulundurarak kardeşlerine ve öğrencilerine faydalı olmak isteğiyle böyle bir eseri vücuda getirdiğini anlatır.[219] Bu bilgilerden yola çıkarak onun bir medrese hocası, molla veya tarikat ehli bir zat olma ihtimalinin yüksek olduğu söylenebilir. Ayrıca Farsça bir eser olan *Pendnâme*'ye Arapça bir şerh yazdığını söylemesinden kendisinin Farsçanın yanında Arapçayı da iyi derecede bildiği sonucuna ulaşılabilir.

Şârih, sebeb-i telif bölümünde *Pendnâme* şerhleri dışında Allah'ın zatî ve sübûtî sıfatlarını anlatan bir şerhinin olduğunu da belirtir.[220] Bu eserler dışında şârihin Na'tî

---

215 a. g. t., 109-111.

216 Mehmet Sarı, "Na'tî'nin Pend-i Attâr Şerhi (Vr. 1b-36a) (Dil İncelemesi-Metin-Sözlük)," (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2016)

217 Na'tî, *Şerh-i Pend-i Attâr,* İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi/Şevket Rado Yazmaları Bölümü, No.377, 1b.

218 Mehmet Sarı, Na'tî'nin Pend-i Attâr Şerhi üzerine hazırlamış olduğu yüksek lisans tezinde kaynaklarda Na'tî mahlasını kullanan birkaç kişiye rastladığını fakat bu kişiler hakkında verilen bilgilerin yetersizliği sebebiyle tam bir sonuca varamadığını dile getirir. Na'tî mahlaslı kişilerden bir kısmının araştırmamıza konu olan Na'tî'den yaşadığı dönem bir kısmının ise asıl adının farklı oluşuyla ayrıldığını belirtir. Öte yandan çalışmasında Keşfü'z-Zünûn'da divân katibi olarak tanıtılan ve Menâr'ın üçüncü rükünden itibaren Türkçe şerhini yazarak Sultan İbrahim Han'a hediye eden "İsâ bin Mahmud" adlı bir zatın *Pendname* şârihiyle aynı kişi olma ihtimali üzerinde durur. Bkz. Mehmet Sarı, a. g. t., 67-68.

219 Na'tî, a. g. e., 1b.

220 a.g. e., 9a.

mahlasını kullanıyor oluşu bir naat yazmış olma ihtimalini de bizlere düşündürmektedir.

106 varaktan oluşan *Şerh-i Pend-i Attâr* adlı eserin bilinen bir nüshası mevcuttur.[221] Her ne kadar eserin sebeb-i telif bölümünde, eser üzerine yapılan yüksek lisans çalışmasında ve kütüphane kayıtlarında bu eserin Na'tî'ye ait olduğu dile getirilse de kanaatimizce eserin Na'tî'ye aidiyeti oldukça şüphelidir. Zira yapmış olduğumuz kısmî incelemede bu eserle Şem'î'nin *Sa'adetnâme* adlı *Pendnâme* şerhi arasında çok ciddi benzerlikler olduğu görülmüştür. Bu kısmî incelemede Na'tî'nin; Şem'î'nin şerhine yeni bir sebeb-i telif bölümü yazdığı ve şerh üzerinde küçük bazı değişiklikler ve kısaltmalar yaptığı görülmüştür. Eser bu haliyle orijinal bir şerh metni olmaktan ziyade Şem'î'nin kaynak metnin mısralarına yönelik yaptığı tercüme ve açıklamaların kimi zaman aslına hiç dokunulmadan kimi zamanda muhtasar olarak yazıya aktarıldığı bir eser görünümündedir. Ferâ'izîzâde Mehmed de İsmail Hakkı Bursevî'nin şerhini buna benzer bir yolla yeniden yazıya aktarmış fakat vücuda getirdiği bu eserin Bursevî'ye ait olduğunu eserin sonunda belirtmiş, İsmail Hakkı Bursevî'nin şerhinin sonunda yer verdiği ve eserini kaleme alış sebebini açıkladığı bölüm ile eserin bitimine düşürdüğü tarih beytini de eserine aynen aktarmıştır. Nâ'tî ise yazmış olduğu sebeb-i telif bölümünde eseri kendi kaleminden çıkmış gibi gösterir. Araştırmacıları böyle bir yanılgıya düşüren de sebeb-i telif bölümündeki şu bilgilerdir:

"ve ba'dehu işbu fakîr u hakîr [...] ya'nî 'Îsâ bin Mahmûdü'ş-şehîr bi'n-Na'tî gaferallâhu lehû velivâlideyhi Hazret-i Şeyh 'Attâr en-Nişâbûrî rahmetullahi 'aleyh el-bârînün Pendnâme nâm kitâb-ı müstetâbların tafsîlen şerh itmiş idim, lâkin 'Arabiyyat bilmeyen ihvân istifâde edememek ile ba'zı tilmîzün teklîfi ile Türkçe terceme olındı ve evvelâ bize lâzım oldı ki Şeyh-i 'Attâr aleyhi'r-rahmet Hazretlerinün menâkıblarından bir mikdâr beyân idüp ba'dehu şerhe mübâşeret idevüz."[222]

Eserin yazılış tarihi tam olarak bilinmemektedir. Bununla birlikte eserin bilinen tek nüshası İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesinde bulunmaktadır ve nüshanın müstensihi olan Yusuf bin Süleyman adlı zat, eserin sonunda istinsah tarihini Cemaziyelahir 1082/ Ekim/Kasım1671 olarak vermektedir. Klasik eser yazımına

---

[221] Eser, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi/Şevket Rado Yazmaları Bölümü, No. 377'dedir.

[222] a.g, e., 1b.

uygun olarak besmele, hamdele ve salveleyle başlayan şerh, Na'tî'nin künyesini ve eseri kaleme alış gayesini açıkladığı sebeb-i telif bölümüyle devam eder. Bu bölümün ardından büyük oranda Devletşah tezkiresindeki bilgilerden faydalanarak kaynak metnin yazarı Ferîdüddîn Attâr'ın hayatı, eserleri, edebî ve tasavvufî kişiliği hakkında bilgi verilen bir bölüm gelir. Kaynak metnin çeşitli konu başlıkları altında şerh edildiği ana bölümden sonra müstensih kendi künyesini ve eseri istinsah ettiği tarihi vermiş ve okuyanlardan hayır dua isteyerek eseri 104b'de sonlandırmıştır. 105a'dan itibaren ise iman ile ilgili 2 varaklık bir bölüm bulunmaktadır.

Na'tî'nin *Pend-i Attâr Şerhi*'nin Şem'i'nin *Sa'adetnâme* şerhine hangi yönleriyle ne derece benzediğini göstermek amacıyla eserde uygulanan şerh metodunu incelemenin ve kaynak metnin şerh edildiği bölümlerden bazı örnekler vermenin uygun olacağı inancındayız.

Eserde uygulanan genel şerh planı şöyledir:

a. Orijinal metnin mısra bazında birimlere ayrılarak aktarımı

b. Kaynak metnin mısralarının bire bir kimi zaman da genişletilmiş tercümesi

c. Kaynak metinde yer alan ve okuyucu için kapalı durumda olan bazı ibarelerin -bilhassa ayet, hadislerle- açıklanması

Na'tî *Pendnâme*'yi mısra bazında birimlere ayırmış ve kaynak metni şerh metninden ayırmak için kırmızı mürekkep kullanarak ve harekeleyerek yazmıştır. Daha sonra da herhangi bir başlığa ihtiyaç duymaksızın manzum olan kaynak metni mensur olarak erek dile çevirmiştir. Na'tî'nin çoğu mısra şerhini sadece kaynak metni erek dile aktararak tamamladığı görülür ancak yine de tercümenin hemen ardından gerekli gördüğü durumlarda *"ya'nî, zîrâ, murâd"* gibi ifadelerle kaynak metindeki bazı ibarelere ve durumlara açıklık getirmiş veya yapmış olduğu tercümeyi genişletme yoluna gitmiştir. Na'tî'nin kaynak metne yönelik yapmış olduğu bu izahların Şem'î'ye oranla daha az olduğu görülür. Bunun sebebi de Şem'î'nin şerhinin başında kaynak metni açıklamaya yönelik izahlara daha fazla yer vermesi ancak şerhinin sonlarına doğru çoğu kez kaynak metni tercüme etmekle yetinmesi gösterilebilir. Na'tî; Şem'î'nin şerhinin başında yer verdiği bu izahlara ya yer vermemiş ya da bu izahları özetlemiştir. Yapmış olduğumuz kısmî incelemede kaynak metni açıklamaya yönelik olarak alıntılanan ayet, hadis, atasözü ve kelam-ı kibâr kabilinden sözler ile ve

manzumelerin her iki şerhte de parelellik gösterdiği sadece Na‘tî’nin Şem’î’nin eserinde alıntıladığı bu tarz ifadelerden bazılarını şerhine almadığı görülür. Kaynak metni açıklamak için aynı manzumelerin seçilmiş olması Na‘tî’nin şerhinin orijinal olmadığı hususundaki görüşlerimizi pekiştirmiştir.

Na‘tî’nin ve Şem’î’nin *Pendnâme*’nin ilk beş beytine yaptığı şerhi aradaki benzerlik ve farklılıkların daha net görülebilmesi amacıyla bir arada veriyoruz:

Tablo 1. Nat‘î ve Şem’î’nin *Pendnâme*’nin İlk Beş Beytine Yaptığı Şerhler

ŞEM’Î	NA‘TÎ
Hamd-ı bî-had ân Hudâ-yı pâk-râ	**Hamd-ı bî-had ân Hudâ-yı pâk-râ**
Ol şerîk ü nazîrden pâk ü münezzeh Hudâ’ya hadsiz hamd.	Ol şerîk ü nazîrden pâk ü münezzeh Hudâ’ya hadsiz hamd.
Ân ki îmân dâd müştî hâk-râ	**Ân ki îmân dâd müştî hâk-râ**
Ol Allâh ki bir avuç hâke ya’nî bir avuç hâkden halk olınmış insana îmân virdi. “Küllü emrin zî-bâlin lem yübdeʿ bi-hamdi’llâhi fe-hüve ebter ve ecde‘.” hasebince Hazret-i Şeyh bu kitâb-ı müstetâbını hamdla ibtidâ eyledi vü eşref-i ni‘am îmân idügini iş‘âr itmek içün hamdden sonra anı zikr eyledi.[223]	Ol Allâh bir avuç topraga îmân verdi ya’nî bir avuç hâkden olınmış insâna îmân virdi.
Ân ki der-Âdem demîd û rûh-râ	**Ân ki der-Âdem demîd û rûh-râ**
Ol Allâh ki rûhı Âdem’de ol nefh u zâhir eyledi. Kavluhu Ta’âlâ: “Ve nefahtu fîhi min rûhı. Bu sırrı beyân eyler.	Ol Allâh ki Âdem’de rûhı zâhir eyledi.
Dâd ez-tûfân necât û Nûh-râ	**Dâd ez-tûfân necât û Nûh-râ**

[223] Şem’î, a. g. e., 4b.

Nûh Peygamber ‘Aleyhi’s-selâma tufândan necâtı ol Allâh virdi. Kavluhu Ta’âlâ: “Fe enceynâhu ve men ma’ahu fi’l-fulki’l-meşhûni.” Hamdden sonra Âdem’i zikr eyledi. Sâ’ir mahlûkâtdan birini zikr eylemedi [...]	Nûh Peygamber ‘Aleyhi’s-selâma tûfândan necât ol Allâh virdi.
Ân ki fermân kerd kahreş bâd-râ	**Ân ki fermân kerd kahreş bâd-râ**
Ol Allâh ki anun kahrı bâda fermân eyledi.	Ol Allâh ki anun kahrı bâda fermân eyledi.
Tâ sezâyî dâd kavm-i ʿÂd-râ	**Tâ sezâyî dâd kavm-i ʿÂd-râ**
Tâ ki ‘Âd kavmine lâyıkın virdi. Bunda murâd edepsizliklerinden ötüri ol kavmi bâd ile helâk eyledi dimektür. Kavluhu Ta’âlâ: [...]	Tâ ki ‘Âd kavmine lâyıkın virdi. Ya’nî edepsizlikleri eclinden ol kavm-i şûmı helâk eyledi.
Ân ki lutf-ı hîş-râ izhâr kerd	**Ân ki lutf-ı hîş-râ izhâr kerd**
Ol Allâh ki kendünin lutfını izhâr eyledi.	Ol Allâh ki kendi lutfın izhâr eyledi ya’nî âşikâre eyledi.
Ber-Halîleş nâr-râ gülzâr kerd	**Ber-Halîleş nâr-râ gülzâr kerd**
Kendünin Halîl’i üzre âteşi gülzâr u gülistân eyledi. Kavluhu Ta’âlâ: Kulnâ yâ nâru künî berden ve selâmen ʿalâ İbrâhîme.	Kendünin Halîl’i üzre âteşi gülistân eyledi ya’nî Hazret-i İbrâhîm Peygamberi Nemrûd-ı laʿîn âteşe atdugında cenâb-ı ʿizzet kendü ihsân-ı ʿamîmlerinden bir zerre âşikâre edüp dûzahdan nişân veren âteş-i sûzânı gülistân eyledi ki bir kılına hatâ gelmedi.
Ân Hudâvendî ki hengâm-ı seher	**Ân Hudâvendî ki hengâm-ı seher**
Ol ʿazîm Hüdâvend ki seher vakti	Ol bir Hudâvenddür ki seher zamânında yaʿnî bir ʿazîm pâdişâh-ı lâ-yezâldür ki seher vaktında

Kerd kavm-i Lût-râ zîr ü zeber	Kerd kavm-i Lût-râ zîr ü zeber
Lût kavmini zîr ü zeber eyledi ya'nî altın üstine vü üstini altına eyledi dimektür. Kavluhu Ta'âlâ: Felemmâ câ'e emrunâ ce'alnâ ʿaleynâ sâfilehâ. Hüdâvendîde olan yâ ki yâ-yı vahdetden münşa'ibdür, ta'zîm içündür.[224]	Lût kavmin zîr ü zeber eyledi ya'nî altın üstine eyledi.[225]

Pendnâme'nin ilk beş beytine yapılan şerhler incelendiğinde Na'tî'nin şerhinin Şem'î'nin şerhinin adeta bir özeti mahiyetinde olduğunu söylemek mümkündür. Kaynak metnin tercüme edildiği kısımlar neredeyse her iki şerhte de bire bir aynı olmakla birlikte; Na'tî'nin Şem'î'nin kaynak metinde telmih olunan ayetlere yönelik yaptığı açıklamaları çoğu kez şerhine dahil etmediği görülür. Öte yandan Na'tî'nin tercüme kısmını Şem'î'den almakla birlikte bu tercümeye kimi zaman ufak eklemeler yaptığı da görülmüştür. Eserin ilerleyen bölümlerinde bu benzerliklerin daha da artığı görülmüştür. Bilhassa "Der-beyân-ı ân ki pâdişâhân-râ ziyân dâred", "Der- ahlâk-ı hamîde mî gûyed" bölümlerinin yapılan alıntılar da dahil olmak üzere bire bir aynı olduğu görülmüştür.[226]

2. 2. 1. 6. Hasan Şu'ûrî Efendi (ö.1693) Şerh ve Tercüme-i Pend-i Attâr[227]

Aslen Halepli olan Şu'ûrî mahlaslı şairin baba adı Abdullah, asıl adı ise Hasan'dır. Şu'ûrî hakkında bilgi veren kaynaklar kendisinin maliye kalemi kâtiplerinden olduğunu ve Farsçayı çok iyi bildiğini nakl eder. Ömrünün sonuna doğru gazel yazmayı bırakıp Halvetiyye tarikatına giren şârih, 1105/1693 senesinde vefat etmiştir. Şu'ûrî'nin *Tercüme ve Şerh-i Pend-i Attâr* adlı eseri dışında *Ferheng-i Şu'ûrî*

[224] a.g. e., 4b-6b.

[225] Na'tî, a. g. e., 5a-5b.

[226] Bkz. Şem'î, a. g. e., 23a-25a; a. g. e., 20a-22b.

[227] Aişe Handan Konar, "Hasan Şu'ûrî Efendi'nin Pend-Nâme-i Attâr Tercümesi Metin ve İnceleme," (Yüksek Lisan Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 2010). Aişe Handan Konar hazırlamış olduğu tezinde eserin sadece tercüme kısımlarını günümüz harflerine aktarmıştır.

(Nevâlü'l-Fudalâ ve Lisanü'l-Acem) adıyla bilinen 22.550 kelimelik bir Farsça lügatı; *Ta'dîl-i Emzice* adlı tıp ilmine dair bir kitabı ve Riyâzî'nin *Düstûrü'l-Amel* adlı eserine yazdığı bir zeyli bulunmaktadır.[228]

Hasan Şu'ûrî, *Tercüme ve Şerh-i Pend-i Attâr* adlı eserini ketebe kaydına göre hicri 1083 Rebiü'l-ûlâ'nın son günü yani 26 Temmuz 1672 tarihinde tamamlamış[229] ve sebeb-i telif bölümünden anlaşıldığı üzere eseri Ahmed Paşa olarak bilinen bir vezire sunmuştur. Şârih böyle bir eseri; ismini ebedî kılmak gayesi ve insanlara faydalı olmak ümidiyle kaleme almaya karar verdiğini belirtir.[230] Attâr'ın *Pendnâmesi*'ni hem mensur hem de manzum olarak tercüme etmesiyle diğer şerhlerden ayrılan eser, 805 beytin tercüme ve şerhinden oluşur. Mesnevi nazım şekliyle kaleme alınan eserin 1-25. beyitleri tevhid, 26-34. beyitleri na't ve medh-i çâr-ı güzîn, 35-40. beyitleri din büyüklerine övgü ve 41-51. beyitleri de münâcât bölümlerini oluşturur.[231] Asıl konunun işlendiği bölüm ise işlenilen konuya uygun olarak çeşitli alt başlıklara ayrılmıştır.[232]

Eserin bilinen 4 nüshası mevcuttur. Süleymaniye Kütüphanesi Darü'l-Mesnevi Bölümü No.185'te bulunan nüsha, müellif nüshası olması hasebiyle önem arz etmektedir.[233]

Hasan Şu'ûrî'nin eserinde uyguladığı genel şerh planı şöyledir:

a. Orijinal metnin mısra bazında birimlere ayrılarak aktarımı

---

[228]Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri,* c.II (İstanbul: Meral Yayınevi, 1971), 397.; Mustafa Safâyî Efendi, *Tezkire-i Safâyî,* haz. Pervin Çapan (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2005), 316-17, Aktaran: Aişe H. Konar, a. g. t., 12.

[229] a. g. e., 64.

[230] Sadık Yazar, a. g. t., 381.

[231] Aişe H. Konar, a. g. t., 15.

[232] Bu alt başlıklara yönelik ayrıntılı bilgi için bkz. a. g. e., 12.

[233]Eser üzerine bir yüksek lisans tezi hazırlayan Aişe Handan Konar eserin bilinen üç nüshası hakkında bilgi vermektedir. Yapmış olduğumuz araştırma sonucunda eserin Edirne Selimiye Yazma Kütüphanesinde 22 Sel 908 numarada *Pend-i Attar Şerhi* adıyla Hasan Şu'ûrî adına kayıtlı bir nüshasına daha rastlanmıştır. Ancak bu nüshanın müstensihi Şem'î'nin şerhinin bazı kısımlarını Hasan Şu'ûrî'nin şerh metnine dahil etmiş ya'ni şerh metnini aslına uygun bir şekilde aktarmamıştır. Metnin tercümesi ile kelimelerin anlamsal ve gramatikal incelemelerinde Hasan Şu'ûrî'den faydalanırken tercüme genişletmeleri ile metnin yorumlanmasında Şem'î'nin şerhinden faydalanmıştır.

b. Kaynak metnin mısralarının mensur olarak tercümesi

c. Kaynak beyitte geçen kelimelerin gramatikal analizleri ve anlamlarının verilişi

d. "Tercüme" başlığı altında eserin manzum olarak tercüme edilişi

Hasan Şu'ûrî öncelikle *Pendnâme*'yi mısra bazında birimlere ayırmış ve kaynak metni şerh metninden ayırmak için kırmızı mürekkeple "beyt" yazmış ayrıca orijinal metnin üst kısmına kırmızı mürekkeple çizgi çekmiştir.[234] Orijinal mısraı bu şekilde şerhine aktaran şârih, bunun hemen ardından beytin her mısraını mensur olarak Türkçeye aktarmıştır. Daha sonra da bir başlığa ihtiyaç duymadan kaynak mısrada yer alan bazı kelime ve ekleri; yazılışı, grameri ve anlamı yönüyle incelemiş; "*Tercüme"* ifadesini kullanarak kaynak beyti kendisinin de mukaddime bölümünde belirttiği gibi aslına sıkı sıkıya bağlı kalmak suretiyle manzum olarak tercüme etmiştir. Bu manzum çeviride mesnevi nazım şeklini ve *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* veznini kullanarak kaynak beytin nazım şekline ve veznine sadık kalmıştır. Eserin genelinde şârihin vezni başarılı bir şekilde uyguladığını söylemek mümkündür. Genel olarak kaynak metni bu şekilde şerh eden Şu'ûrî, eserin ilerleyen bölümlerinde şerh bölümünde kısaltmaya giderek beyitlerde yer alan kelimelerin açıklamalarını daha kısa tutmuştur.[235]

Hasan Şu'ûrî'nin bölüm başlıklarını aktarırken de *Pendnâme*'nin diğer şârihlerinden farklı bir yol benimsediği görülür. Bir Farsça mısraı bir Türkçe mısra ile tamamlayan şârih, bu beytin hemen ardından bölümde ne anlatılacağını mensur olarak da ifade etmiştir. Şârih tarafından aktarılan Farsça mısra bölümün içeriği hakkında bilgi verirken hemen ardından yazılan Türkçe mısra ise bir nev'i doldurma mısra özelliği taşır.

Örnek:

Der beyān-ı kerden-i ḫāliṣ 'amel

Ola iḫlāṣ ile kāruñ mā-ḥaṣal

---

[234] Eserin şekilsel özellikleri için müellifin kendi kaleminden çıkan, Hasan Şu'ûrî Efendi, *Şerh-i Pend-i Attâr*, Süleymaniye Kütüphanesi/Darü'l-Mesnevi, No.185'te kayıtlı nüsha tercih edilmiştir.

[235] Sadık Yazar, *a. g. t.,* 382.

Şeyḫ ḳuddise sırruh ʿamel-i ḫāliṣ ne olduġın beyān idüp buyurur.[236]

Hasan Şu'ûrî'nin şerh metoduna bir örnek oluşturması amacıyla 1. beytin şerhini veriyoruz:

Beyt: Ḥamd-ı bī-ḥad ān Ḫudā-yı pāk-rā

Nihâyetsiz şükr ü duʿâ ol münezzeh Allâh'adır.

Ān ki īmān dād müştī ḫāk-rā

Ol Allâh ki îmân virdi bir avuç topraga

Lafz-ı hamd ʿArabîdir. Taʿzîm u tebcîl ciheti üzre vasf-ı cemîldir ve mevrid-i lisândır ve mecâz-ı lugavî hasebi ile fiʿl-i kalbe ıtlâk ve mukâbil-i niʿmete tahsîsen istiʿmâl olunur yaʿnî zāhir u bātınına taʿzîm kasd olunmak lâzımdır ki hamd-ı sahîh ola ve bî-hadda olan had dahi ʿÂrabîdir. Baʿzı terâkîb-i Fârisîyeye lafz-ı ʿArabî cüz olmak kâide-i külliyedir. Hamdda mübâlaga kasd olunup intihâsız hamd dimek olur. Lafz-ı Hudâ kayd-ı ihtirâzîdir bicâmiʿi'l-medh zîrâ hamd-ı evliyā-yı niʿam haklarında dahi vârid oldugundandır. Pâk, münezzehün ʿan külli'l-isnâd içündür ve harf-i râ tahsîs maʿnâsın ifâde ider ve ʿalâmet-i mefʿûldür ki Türkîde ana dirler ve an ki mübtedâ-yı mahzûfu'l-haberdir. Fârisîde bu kâʿide gâyet müstaʿmeldir ol Allâh ki takrîrinde ve müştîde olan harf-ı yâ maʿnâ-yı vahidi ifâde içündür ve hâkdan murâd nevʿ-i insândır ve cemîʿ niʿmet ve devletden aʿzam u eşref îmân olmagla anın iʿtâsına hamd u şükr vâcib oldugı çün zikr olunmuşdur.

Tercüme: Hamd-ı bî-pâyân Cenâb-ı Kibriyâ

Bir avuç hâke idüp îmân ʿatâ[237]

2. 2. 1. 7. İsmâil Hakkı Bursevî (ö.1724), Şerh-i Pend-i Attâr[238]

Eserlerinin bazılarında hayatı hakkında bilgiler veren ve aslen İstanbullu olan İsmail Hakkı, 1063/1653 tarihinde bugün Bulgaristan sınırları içerisinde bulunan Aydos'ta

---

236 Hasan Şu'ûrî Efendi, a. g. e., 2-3a.

237 a. g. e., 4a-4b.

238 Tuba Onat, "İsmail Hakkı Bursevî, Şerh-i Pend-nâme (İnceleme-Metin)," (Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 1998); Rafiye Duru, "İsmail Hakkı el-Bursevî'nin Şerh-i Pend-i Attâr'ı," (Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, 1998); Tuba Onat Çakıroğlu, "İsmail Hakkı Bursevî'nin Şerh-i Pend-i Attâr Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme ve Attâr'ın Pendnâme'siyle Karşılaştırılması," (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2012); Kezban Paksoy "Bursevî

doğdu. Şârih, Aydos'ta doğmasına rağmen uzun süre Bursa'da yaşadığı için "Bursevî" namıyla tanınmıştır. Bunun dışında "Bursevî" kadar yaygınlık kazanmasa da bir süre Üsküdar'da ikamet ettiği için "Üsküdârî", babası Mustafa Efendi gibi Celvetiyye tarikatına mensup olduğu için "Celvetî" lakabıyla da anılmıştır. Henüz yedi yaşındayken annesini kaybeden ve bu sebepten büyük annesi tarafından büyütülen İsmail Hakkı, ilk dinî ve ilmî bilgilerini Celvetiye tarikatı içinde almış, ilmini artırmak amacıyla yine bu tarikat mensuplarından bazılarıyla beraber Edirne ve İstanbul'a gitmiştir. Bursevî, 1086/1675 tarihinde Celvetiyye tarikatı şeyhi Osman Fazlı tarafından halife olarak tayin edilmiş, önce Üsküp'te daha sonra da Bursa'da (1096/1685) görev almıştır. Bu süreçte çeşitli camilerde vaaz veren Bursevî, bir yandan da farklı alanlarda eserler yazmıştır. 1102/1690-91 senesinde Osman Fazlı tarafından Celvetiyye tarikatının başına yeni şeyh olarak tayin edilen İsmail Hakkı; Kahire, Mekke, Medine, Şam gibi şehirlere seyahatler düzenlemiş iki kez hacca gitmiştir. İsmail Hakkı Bursevî'nin II. Mustafa tarafından askerin moral gücünü artırmak amacıyla I. ve II. Avusturya Seferine davet edilmesinden ve Damat İbrahim Paşa'nın kendisine İstanbul'da bir ev hediye etmesinden yola çıkarak şârihin, devlet erkanıyla iyi ilişkiler içinde olduğunu söylemek mümkündür. Son yıllarını irşâd faaliyetleri ve eser telifi ile geçiren Bursevî, 9 Zilkade 1137/20 Temmuz 1725'te vefat etmiştir. Tefsir, tasavvuf, hadis, fıkıh, kelâm gibi farklı sahalarda 100'den fazla eser[239] yazdığını belirten ve bu eserlerden bir kısmının adını da zikr eden İsmail Hakkı Bursevî'nin üzerinde Muhyiddin-i Arabî, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Sadreddin Konevî, Üftâde ve Aziz Mahmud Hudâyî'nin etkisi büyüktür.[240]

İsmail Hakkı Bursevî, *Şerh-i Pend-i Attâr*'ı ömrünün son yıllarında 17 Ramazan 1136'da (9 Haziran 1724) tamamlar. Eserin bilinen 32 nüshası[241] mevcuttur. Bu nüshalardan Bursa İnebey Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi GE68 ve GE69'da

İsmâil Hakkı Şerh-i Pend-i Attâr (İnceleme-Metin-Sözlük)," (Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2012)

[239] İsmail Hakkı Bursevî'nin eserleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Namlı, *İsmâil Hakkî Bursevî Hayatı, Eserleri, Tarîkat Anlayışı* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2001), 161-219.

[240] Ali Namlı "İsmaîl Hakkı Bursevî," *TDV İslam Ansiklopedisi,* c.23 (İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2001) 102-106.

[241] Bu nüshalarla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Kezban Paksoy, a. g. t., 47-55.

iki cilt halinde kayıtlı bulunan nüshalar Bursevî'nin kendi kaleminden çıkmıştır.[242] Bu yazma nüshada *sebeb-i telif*, *dîbâce* gibi bölümler bulunmadığından şârihin böyle bir eseri kaleme alış gayesi tam olarak bilinmemektedir. Ancak eserin son kısmındaki ifadelerden bu şerhi gönül ehline hediye ettiği, gönül ehline "salih bir eser" bırakarak âlemde kalıcı olmak gayesi güttüğü ve dua almak istediği anlaşılmaktadır.[243] Eserine müstakil bir isim vermediği görülen Bursevî, şerhine besmele çekip "*Şerh-i Pend-ı Şeyh 'Attâr-ı Tebrîzî eş-Şeyh İsma'îl Hakkî*"[244] ibaresiyle eserin mahiyetini belirtikten hemen sonra başlar. Eserin *hamdele, salvele, dîbâce, sebeb-i telif* gibi bölümleri olmadığı gibi özel başlıkla belirtilmiş müstakil bir hatime bölümü de bulunmamaktadır. Ancak yine de Bursevî *Pendnâme*'nin son beytini de şerh ederek eserini tamamladıktan sonra eserin tamamlanma tarihini hem mensur olarak açık bir şekilde hem de bir beyitle ifade ederek Allah'a hamd ve sena ile peygambere övgüde bulunur.

"Bu şerh-i letâ'if-i meşhûn u me'ârif-i makrûn Şeyh İsma'îl Hakkî Burusevî [...] kaleminden çekîde ve hatt itmâm keşîde encâm resîde olup bin yüz otuz altı sâl-ı ferhunde-fâli müştemil oldugı şerh-i Ramazânın on yedinci rûz-ı cum'a işrâkından sonra mühr-i hitâm urılmuş ve defter-i tahrîr ü tomâr-ı takrîr dürilmişdür[...] Târîh-i manzûmü'ş-şârihü'l-fakîr

Hamdülillâh ki Şeyh 'Attâr'ın
Virdi Hakkî meşâmına bu şerh

Bir elif-kad gelüp didi târîh
Oldı ehl-i dile tuhfe bu şerh"[245]

Şerhini işlenen konuya uygun Farsça başlıklarla bölümlendiren İsmail Hakkı'nın eserinde uyguladığı genel şerh planı şöyledir[246]:

a. Orijinal metnin mısra kimi zaman da beyit bazında birimlere ayrılarak aktarımı

b. Kaynak beyitte geçen kelimelerin gramatikal analizleri ve anlamlarının verilişi

---

242 a. g. t., 60.

243 Tuba O. Çakıroğlu, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Şerh-i Pend-i Attâr Adlı Eseri*, 683-84.

244 a g. .e., 72.

245 a. g. e., 684.

246 İsmail Hakkı Bursevî'nin *Pendnâme*'yi şerh ederken kullandığı şerh metodu ve üslûbuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Tuba O. Çakıroğlu, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Şerh-i Pend-i Attar Adlı Eseri,* 60-102.

c. Kaynak metnin mısra/beyitlerinin "*ma'nâ-yı mısra'/beyt"* ibaresiyle mensur olarak tercümesi ve yorumlanması[247]

İsmail Hakkı'nın şerhinde sınırları tam anlamıyla belirlenmiş bir şerh planı kullandığını söylemek zordur. İşlenen konuya ve şerh edilecek beytin ihtiyacına göre şârih, yukarıda zikr ettiğimiz genel şerh planındaki ögelerin sıralamasında birtakım değişikliklere gitmiştir. Bursevî, şerhine öncelikle *Pendnâme*'yi anlamsal birimlere ayırarak başlamış ve kaynak metni şerh metninden ayırmak için metnin üst kısmına kırmızı mürekkeple çizgi çekmiştir[248]. Ancak bu ayrım kimi zaman mısra bazında olurken kimi zaman da beyit bazında olmuştur. Bursevî, eserin ilk kısımlarında kaynak metni daha çok mısra bazında bölümlere ayırırken; ilerleyen kısımlarda ise metni daha çok beyit bazında birimlere ayırmayı tercih etmiştir. Orijinal mısraı/beyti bu şekilde şerhine aktaran şârih, bunun hemen ardından herhangi bir başlık kullanmadan mısrada ya da beyitte yer alan kelimelerin gramatikal analizleri ve anlamları üzerinde durmuştur. Bu analizler ve anlamlandırmaların bazı kelimeler için oldukça uzun ve tafsilatlı olduğunu söylemek mümkündür. Aşağıda Bursevî'nin şerh metoduna örnek oluşturması amacıyla verdiğimiz 1. beytin incelemesinde de görüleceği gibi şârih, *ân* kelimesini açıklarken bu kelimenin Farsçadaki çoğul hali, benzer türevleri ve bunlarla *ân* kelimesi arasındaki farklılıkları da açıklamıştır. *Hudâ* kelimesini açıklarken ise kelimenin sadece Türkçe ve Arapça karşılığını değil Ermenice, Rumca gibi dillerdeki karşılıklarına da değinmiştir. Bu durum İsmail Hakkı'nın hem başka dillere olan hakimiyetini göstermekte hem de onun bu şerhi kaleme alma gayelerinden birinin de bir tarikat lideri olması hasebiyle talebelerinin dil öğrenimine katkıda bulunmak olduğunu düşündürmektedir. Orijinal mısra/beyitte geçen kelimelerin izahlarından sonra "*ma'nâ-yı beyt/mısra*" ifadesinin üstünü kırmızı ile çizerek belirginleştirmiş; *ma'nâ-yı beyt budur ki, ma'nâ-yı mısra'ı- evvel/sânî budur ki, pes dimek olur* gibi ifadelerle kaynak metni mensur olarak tercüme ederek birtakım izahlarda bulunmuştur. Bu tercüme aslına sıkı sıkıya bağlı olan bir tercümeden ziyade genişletilmiş bir tercüme hüviyeti taşımaktadır. Arapçayı ve Farsçayı çok iyi bilen

---

[247] Şerhte kimi zaman b ve c maddelerinin yeri değişebilmektedir.

[248] Eserin şekilsel özellikleri için müellifin kendi kaleminden çıkan Bursa İnebey Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi GE68 ve GE69 no'da "Eş-Şeyh İsma'îl Hakkî, *Şerh-i Pendnâme-i Şeyh 'Attâr* adıyla kayıtlı nüsha esas alınmıştır.

şârihin kimi zaman *takdir-i beyt* veya *takdir-i mısra* ibaresiyle kaynak metni yine Farsça olarak nesre çevirdiği görülmüştür. Hatta Bursevî şerhinde kimi zaman kaynak metnin Arapça çevirisini de yer vermiştir.[249] Kaynak metne yönelik yapılan izahların bilhassa şerh metninin münacat ve na't bölümlerinde daha uzun olduğu gözlemlenirken şârih, kimi zaman da şerhinde kaynak mısraın/beytin anlamını vermekle yetinmiştir.

Bursevî bazı mısra ya da beyitlerin şerhinde, şerh planının sıralamasında değişikliğe gitmiştir. Kaynak metinden hemen sonra kaynak metinde yer alan kelimeleri açıklamak yerine önce metnin tercümesini yapmış, kaynak metinde yer alan kelimeleri ise daha sonra açıklamıştır. Kaynak metin bir nasihatnâme olduğu için içerisinde Kur'ân-ı Kerim'de yer alan pek çok unsura ve hadislere telmihler barındırır. Bu sebepledir ki Bursevî, *Pendnâme*'yi açıklamak için birçok ayet, hadis ve kelâm-ı kibâr kabilinde sözlerden; peygamber ve evliya kıssalarından faydalanmıştır[250]. Ayrıca şerhinde verdiği bilgileri desteklemek ve okuyucunun bilgisini artırmak için *Dekâikü'l-Hakâik, Kâmûs, Kitâb-ı Gülistân, Kitâb-ı Muvatta, Lugât-ı Halimî, Lugat-ı Ni'metullah, Reşehât*[251] gibi bazı kaynaklardan faydalanmış; kimi zaman çeşitli vesilelerle bazı din büyükleri ve âlimleri hakkında bilgi paylaşımında bulunmuş, hayatlarından kesitler sunmuştur.[252]

Şârihin kaynak metni oluştururken farklı nüshalardan faydalandığı şerhinde kullanıldığı bazı ifadelerden anlaşılmaktadır ve bu nüsha farklılıklarına şerhinin gerekli gördüğü yerlerinde orijinal metni verdikten hemen sonra değinmiştir. "*Ba'zı nüsahda destgâhda yerine bârgâh düşmüşdür."* [31b][253]

İsmail Hakkı Bursevî'nin şerh metoduna bir örnek oluşturması amacıyla 1. beytin şerhini veriyoruz:

---

249 Kezban Paksoy, a. g. t., 83.

250 Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. a. g. t., 90-94.

251 Bu eser isimleri ve şerhte geçtiği yerlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. a. g. t., 94-97.; Tuba O. Çakıroğlu, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Şerh-i Pend-i Attâr Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme ve Attâr'ın Pendnâme'siyle Karşılaştırılması*, 60-61.

252 Şerhte adı geçen bu zatlar hakkında Tuba Onat Çakıroğlu'nun doktora tezinde kapsamlı bilgi mevcut olduğu için ayrıntıya girmeye gerek görmedik. Ayrıntılı bilgi için a. g. e., 55-59.

253 a. g. e., 53.

Ḥamd-ı bī-ḥad ān Ḫudā-yı pāk-rā

Bî lafzı edât-ı nefydür ki câmide dâhil olur bî-hüner gibi nitekim nâ lafzı dâhil olur nâbînâ gibi ki görmeyici ya'nî a'mâdur ve bî-hadd mahzûf olan ki râbıtasıyla hamde sıfatdur hamd ki bî-haddest dimekdür ki lisân-ı 'Arabda andan el-hamdü'l-gayri'l-mütenâhi ile ta'bîr olunur yohsa hamdin izâfet-i beyâniyyesi degildür andan lisân-ı mezkûrda el-hamdüllezî hüve gayru mütenâhin ile ta'bîr olunur nitekim ıstılâh-ı Fürsden bî-haber olanlar vehm iderler zîrâ bu lisânda merd-i cömerd dirler merd ki cömerdest dimekdür velâkin râbıta olan ki lafzı tahfîfen hazf olunur niteküm zeyde kâ'îm aslında zeydün hüve kâ'îm idi ki hüve nisbet-i hükmiyyenin râbıtasıdur sonra lafzdan hazf olınup kâ'im tahtında müstetir kılındı ve ki râbıtasının hazfı Fârsîde bisyârdur hattâ Kitâb-ı Bostân evvelinde Benâm-ı Hudâvend-i cân-âferîn nazmında cân-âferîn dahı Hudâvende vech-i mezkûr üzre sıfatdur yohsa izâfet-i beyâniyye degildür. *Ân* o dimekdür ki hüve gibi zamir-i gâ'ib müfreddür ânân cem'i olup anlar dimek oldugı gibi ve în ism-i işâretdür ki bu ve şu dimekdür înân cem'idür ki bunlar ve şunlar ma'nâsınadur velâkin lügât-ı Fürsde müsâmaha idüp ân ol ma'nâsına ism-i işâretdür didükleri vecîh degildür zîrâ lügat-ı 'Arabiyyede hüve ile zâtın farkı oldugı gibi Fârsîde dahı ân ile în miyânında fark zâhirdür. *Hudây* yâ ile ve yâsız hümây ve hümâ ve emsâli gibi Vâcibü'l-vücûdun 'alem-i hâssıdur aslı hod âyendedür vücûdı kendi zâtından ma'nâsına ki gayrıdan müstefâd degildür vücûd-ı mümkin gibi zîrâ vücûd-ı mümkinin merci'i vücûd-ı vâcibdür anınçün mümkine hâlik ve bâtıl u hakka Hayy ve Bâkî dinildi pes Hakdan gayrıya Hudâ dinilmez meğer ki ma'nâ-yı lügaviyyesi cihetiyle ola ki kendi gelici dimekdür velâkin mercûhdur zîrâ i'tibâr-ı 'örfdür velîye nebî ıtlâk itmek gibi ki Hakdan haber virici ma'nâsınadur fe-emmâ 'örfde nebî vesâtat-ı melek ile sâhibü'l-vahye dirler velide ise bu ma'nâ mefkûddur ve Türk Tanrı didügine 'Arab Allâh ve ehl-i Fürs Hudâ ve Rûm Esniyâ ve Ermenî Isfâh ve Efrenc Kerîtor ve Habeş Vâk dirler ki bu elfâz-ı muhtelifeden maksûd ma'nâ-yı vâhiddür 'ineb ve engür ve üzüm gibi çünki Hudâ 'alem-i hâsdur bu cihetden ân lafzının merci' ve müşârün ileyhi müte'ayyin olur hüvallâhda hüve gibi ve mâba'dında olan evsâf dahı anı küll-i temyîzle temyîz eyler ki ezcümle *pâk* lafzıdur ki 'Arab andan tâhir ve Türk arı ve mısmıl ile ta'bîr ider ve Hakkın tahâreti 'ayb u noksândan müberrâ ve vehm ü hayâl ü 'akla güncâyişden mu'arrâ oldıgıdur nitekim Sübbûh ve Kuddûs lafzları ma'nâ-yı mezkûra dâldür velâkin Hak Te'âlâ evsâf-ı imkâniyyeden teberrâ itmek vehm-i halkdan nâşîdür ve illâ Hak Te'âlâ kuds-i zâtı ile mukaddesdür nitekim

kelime-yi tevhîdde olan nefy ü isbât dahı böyledür ve illâ fî nefsi'l-emr şerîk-i Hak mümteni'adur pes nefy ü isbât i'tibârîdür ki mütevehhimin tevehhümine dâ'irdür ve Hudây lafzı pâke muzâf degildür belki bu dahı mâkabli gibidür ya'nî pâk Hudâya ki râbıtasıyla sıfatdur ve âhırında olan *râ* edât-ı tahsîsdür nitekim dirler în şi'r fülân râst ya'nî bu şi'r fülân kimseye mahsûsdur ve gâhîce edât mef'ûl dahı olur vefâ kün mârâ gibi **ma'nâ-yı mısrâ' dimek olur ki** bî-hâdd u gâye hamd ü senâ ol 'ayb u âfet ü noksân ve vehm ü hayâl ü 'akl-ı insândan berî olan Hudâ'ya mahsûsdur ya'nî mahmûd ancak odur ve gayrısı bi'l-külliye hâmiddür nitekim Kur'ânda gelür Ve in min şey'in illâ yüsebbihu bihamdihi ve bu makâmda iki su'âl vardur evvelkisi budur ki hamd-i bî-hadd itmek makdûr-ı beşer degildür zîrâ mütenâhîden gayr-ı mütenâhî olan hamd mutasavver olmaz cevâb budur ki maksûd Hak Te'âlâ bî-hadd hamde müstehakdur dimekdür gerek kudret-i beşer ana vefâ itsün gerek itmesün ve bir dahı vücûd teceddüd itdikce hamd dahı müstemirdür ve vücûdın etvâr-ı muhtelifede zuhûrına nihâyet yokdur zîrâ dünyâda ve berzahda muhallid degil ise de cennetde ebedîdür ve her hâlinün âhırı hamddür nitekim Kur'ânda gelür Ve âhiru da'vâhüm eni'l-hamdülillâhi Rabbi'l-'âlemin ve bir dahı cemî'-i elsine hasebiyle hamd bî-hisâbdur ve bir dahı ekâmil-i nâsa göredür ya'nî herkesin hamdi ihlâsına göre kuvvet bulup ba'zılarının bir kerre hamdi niçe yüz bine bedel olur nitekim tenzîlde gelür İnnemâ yüveffe's-sâbirûne ecrahüm bigayri hisâbin ve mervîdür ki Hazret-i Dâvûddan 'aleyhi's-selâm beher yevm 'amel-i ehl-i arz kadar 'amel merfû' olurdı ve ikinci su'âl budur ki hamdin Hakka ihtisâsı ne vech ile ki halk dahı mahmûd u meşkûrdur nitekim hadîsde gelür Men lem yeşküru'n-nâs lem yeşkurullâh cevâb budur ki halkın mahmûd oldıgı vâsıta-yı ni'met olmak cihetiyledür pes mün'im Hak olıcak fi'l-hakîka hamd ana râci' olur gerek bi'l-vâsıta ve gerek bilâvâsıta velâkin hikmetde vâsıtayı muhâfaza lâzım olmagıla tertîb-i esbâba nazar olundı çünki ni'met bilâvâsıta ola bu sûretde esbâb mefkûd olur ve hamdin bi'z-zât Allâha rücû'ı zuhûr bulur fa'rifhu

Ān ki īmān dād müştī ḫāk-rā

Ân Hudâ ki takdîrindedür îmân tasdîkidür ya'nî muhbirün hükmini iz'ân u kabûl idüp gerçekdür dimekdür pes îmân da'vet-i enbiyâya nâzır ve tevhîd e'amdur ve îmân icmâlî kelime-i şehâdetün mefhûmı ve îmân-ı tafsîlî Âmentü billâhi ilâ âhirihi mazmûnıdur ya'nî külliyâtdan altı 'aded mü'menün bihi tasdîkdür ki sâ'ir mebde' ü me'âdda müte'allık olan cüziyyât anda dâhildür ve i'tâ-yı îmân vasfını takdîm eyledi

zîrâ îmân esbâb-ı sa'âdâtun a'zamıdur nitekim ma'rifetullâh bâ'is-i derecât-ı 'âliyyedür ve îmân feyz-i ezelî olmagıla andan dâd ile ta'bîr itdügi ki dâdın virmekdür maksûd isti'dâd-ı îmân mec'ûl olmayup ifâza-yı Îlâhîye sûret-pezîr oldugın beyândur egerçi fi'l-hakîka emr-i gâmızdur *müşti*de yâ vahdet içündür müşt yumruk ve avuç ma'nâlarına gelür müşt-seng el kayası dimekdür nitekim Lügat-ı Halîmîde musarrahdur hâk toprakdur ki 'anâsır-ı erba'anın bihasebi's-sûre a'zamıdur anunçün Halekaküm min turâbin vârid oldı egerçi âb bihasebi'l-ma'nâ 'unsur-ı a'zamdur ki sebeb-i hayâtdur ve kelime-yi *râ* burada 'alâmet-i mef'ûldür **ma'nâ-yı mısrâ' budur ki** Ol Hudâya hamd-i bî-şümâr olsun ki 'Azrâ'ilin vech-i arzdan kabz itdügi bir avuç topraga ba'de't-tahmîr ve nefhu'r-rûh îmân u islâm ihsân eyledi ma'ahâzâ türâbla insân ve îmân miyânında münâsebet yokdur anınçün dimişlerdür ki mâ lil türâb ve Rabbi'l-erbâb ba'dezâ burada bir avuç toprak didügi bize nisbetle temsîl ve şânını taklîl ü tahkîr tarîkıyladur ve illâ fî nefsi'l-emr kabza-yı 'Azrâ'il kıyâsdan hâricdür anınçün zemînün cümle eczâsından ahz idüp elvân-ı türâbda tefâvüt ü ihtilâf olmagıla elvân-ı benî âdem dahı bu üslub üzerine zuhûr eyledi ki kimi sefîd ve kimi siyâh ve kimi zerd ve kimi sürhdür ve kezâlik çemenzârdan ahz olunanlar mültehî ve şûrezârdan me'hûz olanlar kûsec oldılar niçeler dahı tabî'at-ı arza göre miyâne buldılar.[254]

2. 2. 1. 8. Mustafâ Refî'a (ö. 1746'dan sonra),Berg-i Dervîşân (Şerh-i Pend-iAttâr)[255]

Şârihin hayatı hakkında ulaşabildiğimiz bilgiler, eserinin sebeb-i telif bölümünde[256] anlattıkları ile sınırlıdır. Doğum ve ölüm tarihi ile çocukluğu hakkında herhangi bir bilgi paylaşımında bulunmayan Mustafa Refî'a şerhinde, 1129/1717 tarihinde Kahire dîvâniyesinde görevlendirildiğini, bu görevi devam ettirirken ve işlere boğulmuş bir halde iken ifade ve istifade yeteneğinin gerilemeye başladığını hissederek bir yandan da şerh faaliyetleri ile meşgul olmaya karar verdiğini anlatır. Dostlarıyla bir araya gelerek *Bostân, Gülistân ile Hâfız'ın* eserlerini müzakere eden Refî'a, 1141/1729 senesinde Mehmed Paşa'nın Kahire tevliyetinden azlî ve dostlarının şimdi şerh ve tercüme zamanıdır diyerek ısrar etmeleri üzerine *Pendnâme*'nin şerhine başlar. Ebû

---

[254] Kezban Paksoy,a. g. t., 103-106.

[255] Gülçiçek Akçay, "Mustafa Refî'a Berg-i Dervîşân (Karşılaştırmalı İnceleme-Metin)," (Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, 2013)

[256]Mustafa Ref'i'a, *Berk-i Dervişan (Şerh-i Pend-i Attâr)*, Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi/Mehmed Asım Bey Koleksiyonu, No. 34 Ma 445, 1b-2b.

Bekir Paşa'nın Mısıriyye tevliyetine atanması ve kendi ifadesiyle "*zarûret-i kaht-ı ricâl'*"[257] yani adam kıtlığı nedeniyle şârihi kâtip olarak hizmete alması üzerine Refî'a, oğlu Mir İskender'in kendisine sunduğu nimetlere teşekkür mahiyetinde ona, *Berg-i Dervîşân* adını verdiği[258] *Pendnâme* şerhini hediye eder. Bu eseri şerh için seçme sebebini ve eserde uygulayacağı şerh metodunu ise şu cümlelerle açıklar:

"…mükâleme-i fünûn-ı ülfet eyledigimüz ba'zı ahbâb kâbil-i 'ilm ve san'at-ı kitâbetle teşhîz-i hâtır-ı fâtır içün Bûstân u Gülistân u Hâfız müzâkere olınup 'ale'l-husûs Pend-nâme-i 'Attâr ta'bîr olınan manzûme-i bedî'ü'l-beyân yesîrü'l-ahzi ve'l-îkân oldıgından mâ-'adâ bi-emrillâhi Te'âlâ kırâ'at idenler hayr u bereket ve feyz ü meymenet hiss ü müşâhadet itmeleriyle taraf-ı şerîf-i Kibriyâdan nazar-ı kabûle lâyık ve rızâ-yı mağfiret-iktizâ-yı Hakk'a muvâfıkdur diyü bi'l-ittihâd şöyle murâd eylediler ki hazret-i müyessirü'l-âmâl ve cenâb-ı Kayyûm-ı lâ-yezâl …eşgâlden ferâg ile mecâl ihsân u ifzâl iderse şeyhü'l-meşâyih ve'l-etkıyâ müşârün ileyhün mezkûr pend-i sûdmendi dîbâce-i zîbâcesinde birkaç elfâz-ı mûcez-i ilhâz ile işâret eyledigi mevâddun her biri icmâlen tafsîl ü ve teshîl-i fehm içün ta'bîrât-ı Türkiyâne ile tercüme vü te'vîl olınup ve kezâlik vâki' olan elfâz-ı Arabiyyeleri müfred ise cem' sıgaları ilhâk cem' ise kelime-i müfredeleri ilsâk olunmasına ve kavâ'id-i 'azimü'l-fevâ'id-i inşâyı zâmin olmasına ve îcâz u ihtisâr içün bir veyâhûd iki def'a şerh ü beyânları sebk iden kelimâtun tekrarıyla tatvîl ü tezyîl olunmamasına dâ'imâ bast-ı mukaddemât-ı ikdâm ve izhâr-ı şevk ü garâm-ı tâm iderlerdi." [1b][259]

Özetle *Pendnâme*'yi bedi' bir manzume olması hasebiyle; okuyanlara hayır, bereket ve uğur getirdiği inancıyla ve Allah rızasını kazanma düşüncesiyle şerh etmeye başlayan Mustafa Refî'a, eserini 1143 senesinin Muharrem ayının sonlarında (Ağustos 1730) tamamlamıştır. Eser, Allah'a hamd, peygamber ve ailesine selam ifade eden Arapça bir ibare ile başlar. Bunun hemen ardından şârihin kendisi ve eseri hakkında bilgi verdiği sebeb-i telif bölümü yer alır. Daha sonra ise asıl konunun işlendiği şerh bölümü başlar ve bu bölüm 824. beytin şerhiyle son bulur. "Hatime" şeklinde başlıklandırılan bölüm ise Farsça olarak kaleme alınmıştır. Şârih, bu bölümde eserin tamamlanış tarihi, istinsah tarihi ve sunulduğu kişiye dair bilgiler vermiştir. Ayrıca Allah'a hamd ve din büyüklerine övgüde bulunmuştur. Eserin bilinen iki nüshası mevcuttur.[260]

---

[257] a. g. e., 2b.

[258] Mustafa Ref'i'a şerhine *Berg-i Dervîşân* adını verdiğini eserinin sebeb-i telif bölümünde şu ifadelerle anlatmaktadır. "[…] işbu şerh-i Pend-nâme nâm-ı Berg-i Dervîşân ile tesmiyeve ke-ricli cerâd ya'ni hediye-i nemle-i ṣâfî-fu'âd resminde inzimâm-ı du'â-yı 'ömr-i devletleriyle ber-dâşte-i meclis-i ma'âlî mūnisleri kılındı." a. g. e., 2b.

[259] Gülçiçek Akçay, a. g. t., 370.

[260] Bu nüshalardan biri "Mustafa Ref'i'a, *Berk-i Dervişan (Şerh-i Pend-i Attâr)* adıyla Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi/Mehmed Asım Bey Koleksiyonu, No. 34 Ma 445'te diğeri ise

Mustafa Refî'a'nın *Berg-i Dervîşân*'da uyguladığı genel şerh planı şöyledir:

a. Orijinal metnin beyit bazında birimlere ayrılarak aktarımı

b. Kaynak beyitte geçen kelimelerin gramatikal analizleri ve anlamlarının verilişi

c. "Mahsûl" başlığı altında beytin geniş bir çeviri ile aktarımı ve ekseriyetle beyte yönelik kısa izahlar

Eserinde uygulayacağı şerh metodu hakkında sebeb-i telif bölümünde bilgi veren Refî'a öncelikle *Pendnâme*'yi beyit bazında birimlere ayırmıştır ve daha sonra herhangi bir başlığa ihtiyaç duymaksızın kaynak beyitte yer alan kelime ve eklerin yazılışı, telaffuzu, Arapçadaki durumu, gramatikal analizi, lügat anlamı ve "bunda muraddur" ifadesiyle kaynak metinde kullanıldığı anlamı üzerinde açıklamada bulunmuş, gerekli görülen yerlerde kelimelerin *Pendnâme*'nin farklı nüshalarındaki durumuna ve bu farklılıkların sebep olduğu anlam değişiklikleri üzerinde durulmuştur.[261] Kaynak metnin ilk beytini şerh ederken kendisinden önce aynı eseri şerh eden Abdî Paşa'nın "*mahsûl-ı beyt*" başlığı altında beytin anlamını da incelediğini ancak kendisinin bu işi yapmaya kadir olmadığı için kısa bir tercüme ile yetineceğini ifade eden şârih[262], ekseriyetle "*Mahsûl"* başlığı az da olsa *Mahsûl-i Ma'nâ ve Mahsûl-i Beyt gibi*" başlıkları altında manzum olan kaynak metni mensur olarak geniş bir çeviri ile Türkçeye aktarmış ve kimi zaman kısa birtakım izahlarda bulunmuştur. Bu izahlar ile kaynak metinde telmih olunan ayet ve hadisler ile kıssalar ve hikâyeler açıklanmaya çalışılmıştır. Şerhte ikisi Farsça biri Türkçe üç beyit iktibası yapılmış ancak herhangi bir eser adına ya da kişiye atıfta bulunularak bilgi aktarımında bulunulmamıştır. Şârih, çok az da olsa kaynak metinde geçen söz sanatlarına dikkat çekmiştir.[263] Bu şerh metodundan ve şârihin kendi ifadelerinden anlaşılıyor ki kaynak metni anlamsal yönden yorumlamada Abdî Paşa'nın *Müfîd* adlı *Pendnâme* şerhini aşamayacağını düşünen Mustafa Refî'a, şerhinde daha çok kaynak beyitte geçen

---

Albrecht Krafft'ın *Die Arabischen-Persischen und Türkischen handschriften der K.K. Orientalischen Akademie zu Wien* adlı kataloğunda kayıtlıdır. Bkz. Sadık Yazar, a. g. t., 383.

[261] Eserde uygulanan şerh metoduna yönelik ayrıntılı bilgi için bkz. Gülçiçek Akçay, a. g. t., 33-40.

[262] Sadık Yazar, a. g. t., 384-85.

[263] Gülçiçek Akçay, a. g. t., 362-364.

kelime ve eklerin ayrıntılı gramatikal analizlerine ve anlam açıklamalarına yer vermiştir.

Berg-i Dervîşân'ın dili sade ve halkın anlayabileceği tarzdadır. Eser üzerine bir tez çalışması yapan Akçay'a göre kaynak metnin kelimelerine yönelik yapılan açıklamalardan şerhin "*Farsça öğretimine yeni başlamış ve yetişmekte olan müptedilere yönelik yazılmış olduğu*" anlaşılmaktadır.[264]

Mustafa Refî'a'nın şerh metoduna bir örnek oluşturması amacıyla 1. beytin şerhini veriyoruz:

Ḥamd-ı bī-ḥad ān Ḫudā-yı pāk-rā

Ān ki īmān dād müştī ḫāk-rā

Hazret-i Şeyh ʿAttâr *'aleyhi rahmetü'l-Gaffâr* besmele-i şerîfenün zikrinden sonra "Küllü emrin zî-bâlin lem yübdeʿ bi-hamdi'llâhi fe-hüve ebter" hadîs-i şerîfine iktidâ buyurup bu pend-i sûdmendi hamd-ı Hudâ ile bed' eyledi. *Hamd,* hâ-yı mühmelenün fethi ve mîmün sükûnıyla *'alime* bâbından masdardur, 'alâ vechi't-ta'zîm fi'l-i cemîl ile vasf maʿnâsınadur. Kavl ü lisâna mahsûsdur. Mâ-baʿdine muzâf oldugıçün meksûr okınur. İzâfet-i beyâniyyedür. Fârisîde muzâfun âhiri dâ'imâ meksûrdur. *Bî yâ*nun kesri ile edât-ı selbdür. *Hadd,* hâ-yı mühmelenün fethi ve dâl-ı müşeddede ile 'sınur' [3a] ve nihâyet. Fârisîde merz dirler. Bunda zarûret-i vezn içün muhaffef okınur. *Ân*, elif-i memdûde ile ism-i işâretdür. 'Arabîde zâlike gibi. Müşârü'n-ileyh Hudâ-yı müteʿâldür. *Hudây* lafẓı gâh müfred ve gâh mürekkeb olup müfred olıcak 'sahib' ve mālik' maʿnâsınadur. 'Hudâ-yı hâne'; ʿArabîde '*sahibül-beyt'*, Türkîde '*ev ıssı'* dirler. Mürekkeb olan *Hudâ*'nun aslı *hûd-ây*dur. Maʿnâ-yı Türkîsi 'kendi gelici' dimekdür; yaʿnî 'bi-zâtihi mevcûd olıcı'dur.

Beyt:

رسولم من که من بر مد آ

خدایم من که برو تو گفتم

[264] a. g. t., 361-62.

Hudâ hâ-*yı mu'cem*enün zammı ile bunda hazret-i Vâcibü'l-vücûda mahsûs ʿalem-i hâsdur. Âhirinde *yâ* ile ve *yâ*suz lügatdur; lâkin hâlet-i izafetde *yâ*nun isbâtı lâzımdur. *Hudâ-yı men* gibi. *Pâk, pây-ı Acemi*yle 'arı', ʿArabîde *nazîf* maʿnâsına; bunda 'nezâ'ir ü nekâyısdan münezzeh' dimekdür. *Râ*, edat-ı mef'ûldür. *Ân ki, ân* ism-i işâretdür, Arabîde '*zâlike'* gibi. *Ki,* kâf-ı Arabînün kesri ve hâ-yı resmîyle ism ile harf beyninde müşterekdür. İsm olursa zât-ı zevi'l-ʿukûle delâlet ider. Bunda zât-ı hazret-i Bârî'ye delâlet eyledigi gibi harf olursa iki şey'ün beynini rabt içün olur. Mübtedâ ile haber ve sıfatla mevsûf ve gayetle mugayyâ ve ʿilletle maʿlûl ve bunlardan gayri ʿillet ü beyân içün dahi gelür. *Îmân* ifʿâl bâbından masdardur; 'lisân ile ikrâr ve kalb ile tasdîk'dür. *Dâd, dâl-i mühmele*nün fethi ve *elif,* yine *dâl-ı mühmele*nün sükûnı ile fiʿl-i mâzî müfred gâyibdür. *Dâden*den müştakdur; 'virdi' maʿnâsına; ʿArabîde '*âta'* gibi. *Müştî* mîmün zammı ve şînün sükûnıyla yumruk ve avuç maʿnasına dahi gelür. *Yâ* vahdet içündür. ʿArabîde kef' ve râha dirler. *Kef*ün cemʿi *ekf* ve *râha*nün cemʿi *râh* gelür. *Hâk,* toprak, ʿArabîde 'turâb' [3b] dur. Türb ve türbe bi-zammi't-tâ fi's-süls. Cemʿi tirbân ve etribe gelür. *Râ,* edât-ı mefʿûldür. Maʿlûm ola ki bu pend-i şeref-mendi vüzerâ-yı ʿizâmdan ʿAbdî Paşa merhûm şerh idüp, her beytün keşf olınacak lugâtin vücûh-ı hisân üzre beyân ʿakabinde *mahsûl-ı beyt* kaydıyla maʿnâsın dahi tahkîk itmek üslub-ı mergûbın ihtiyâr itmişti; lâkin bu ʿabd-ı kalîlü'l-bizâʿe bu emre liyâkatden mehcûr iken mücerred *el me'mûr u ma'zûr* medlûlı üzre ibrâm-ı ahbâb-ı kirâm ile şerhe ikdâm itmekle, ol kâmil-i ʿadîmü'l-muʿâdile daʿvâ-yı tesâvî vü teşbîhden ihtirâzen terk-i kayd-ı beyt ile meslek-i insâf-ı te'dîye nehzat ve yalnız mahsûl ile kanâʿat eyledi. *Mahsûl-ı Ma'nâ*: Hadd ü nihâyetsüz hamd ol nazâyir ü nakâyısdan münezzeh ve mukaddes olan Hudâ-yı müteʿâla mahsûsdur. Ol Hudâ-yı bî-hemtâ ki bir avuç topraga îmân virdi; yaʿnî hazret-i Ebû'l-beşer Âdem *'ala nebiyyinâ ve 'aleyhi's-selâm*ı bir avuç toprakdan halk idüp îmân ile mükerrem eyledi.[265]

[265] a. g. t., 362-364.

2. 2.1. 9. Kilisli Rûhî Mustafâ Efendi (ö.1798), Rûhu'ş-Şürûh (Şerh-i Pend-i Attâr)[266]

Çelebizâdelerden olan ve asıl adı Mustafa olan şârih, 1133/1720-21 tarihinde Kilis'te doğmuştur. Çekmecelizâdelerin derslerine katılan ve onlardan aldığı icazetle Güllü Câmi Medresesinde dersler vermeye başlayan Rûhî, kendisi hakkında bilgi veren kaynaklarda[267] dönemin vezirlerinden hürmet görmüş, üç dilde de şiir yazmaya muktedir yetenekli bir şair ve âlim olarak anılır. Bir dönem, ünlü sözlük yazarı ve tarihçi Mütercim Âsım'ın (ö.1235/1819) da hocalığını yapan Rûhî[268], 1213/1798-99 tarihinde vefat etmiştir. Kilisli Mustafa Rûhî'nin ölümüne Sururî şu tarih beytini düşürmüştür:

"Cihândan Mustafâ Rûhî Efendi göçdü cennete"

Şârihin, *Rûhu'ş-Şurûh* adını verdiği *Pendnâme* şerhi dışında on cüz civarındaki şiirlerini bir arada topladığı bir *Dîvân*'ı, *Ta'bîr-nâme* adını verdiği bir eseri, *İnşâ* ve *Kur'ân-ı Kerîm Havâssı* adlı eserleri mevcuttur.[269]

1181/1767/68 yılında kaleme alınan ve en hacimli *Pendnâme* şerhlerinden biri olan *Rûhu'ş-Şurûh*'un bilinen 9 nüshası mevcuttur.[270] Klasik eser yazımına uygun olarak besmele, hamdele, salvele ve nasihatin önemini belirten bir hadis-i şerîf ile başlayan şerh, "*sebeb-i te'lîf-i şerh-i şerîf*" başlıklı bir bölüm ile devam eder. Sanatlı bir üslupla kaleme alınan ve konuya uygun pek çok beyitle süslenen bu bölümde Kilisli Rûhî, öncelikle kendi hayatı ve yaşadıkları hakkında bilgi aktarımında bulunur daha sonra Farsçanın tarihçesinden ve öneminden dem vurarak sözü Attâr'ın *Pendnâme*'sine ve

---

266 Cumhur Ün, "Kilisli Mustafa Rûhi Efendi'nin Rûhu'ş-Şurûh'u," (Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, 2007).

267 Kilisli Kadri, *Kilis Tarihi* (İstanbul: Kilis Cumhuriyet Kütüphanesi Sahibi Osman Vehbi, Burhaneddin Matbaası, 1932), 150-155, Aktaran: Cumhur Ün, a. g. t., xiii- xxiii.

268 Mustafa S. Kaçalin, "Mütercim Âsım Efendi," *TDV İslâm Ansiklopedisi,* c.32 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2006), 200.

269 M. Nuri Çınarcı, "Şeyhü'l-İslam Arif Hikmet Bey'in Tezkiretü'ş-şu'arâsı ve Transkripsiyonlu Metni," (Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, 2007), 63.; Hasan Şener, "Tezkirelerde Adı Geçen Kilisli Divan Şairleri," *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 24, s.1 (2014), 42-43.

270 Eser üzerine bir doktora tezi hazırlayan Cumhur Ün, çalışmasında Kilisli Rûhî'nin kendi kaleminden çıkmış olan nüshanın Rûhî Efendi'nin torunlarından Hasan Bıyıkbeyoğlu'nun elinde bulunduğu bilgisini verir. *Ruhu'ş-Şurûh*'un nüshalarına yönelik bilgi için bkz. Cumhur Ün, a. g. t., xxvi-xxvii.

böyle bir şerhi kaleme alış gayesine getirir. Şârih, dostlarıyla sohbet ederken öğrencilerine ders kitabı olarak da okuttuğu *Pendnâme*'nin onun inceliklerine vakıf bir ilim sahibi tarafından şerh edilmesi gerektiğini dile getirdiğini ve bunun üzerine dostlarının böyle bir işin üstesinden ancak kendisinin gelebileceğini söylediklerini ve onların ısrarları üzerine de *Pendnâme*'yi şerh etmeye karar verdiğini anlatır. Daha sonra *Pendnâme*'yi şerh ederken uygulamış olduğu yöntem ve faydalanmış olduğu kaynaklar hakkında ayrıntılı bilgiler veren şârih, kendi şerhinin diğer şerhlerlerle kıyaslandığında "*rûh-ı pür-fütûh mesâbesinde*" olduğunu bu sebeple de şerhine *Rûhu'ş-Şürûh*" adını verdiğini dile getirir.

"Ve bi-fazli'llâhi te'âlâ bu şerh-i hayât-efzâ beyân-ı şurrâh-ı pîşîne nisbet olınsa rûh-ı pür-fütûh mesâbesinde idigi nümâyân olmagın Rûhu'ş-Şurûh ile tesmiyeye şâyân olmışdur."[271]

"Mukaddeme" başlıklı bölümde ise Kilisli Ruhî, kaynak metnin yazarı Attâr'ın hayatı hakkında birtakım bilgiler verir. Sonra da besmele çekerek şerhine başlar. Şerhini tamamlayan şârih, bu eserin yazılış tarihini de içeren uzunca bir şiir ve dua ile eserini tamamlar.

Kilisli Mustafa Rûhî'nin *Rûhu'ş-Şurûh*'ta uyguladığı genel şerh planı şöyledir:

a. Orijinal metnin mısra bazında birimlere ayrılarak aktarımı

b. Kaynak mısraın erek dile aktarımı

c. Kaynak mısrada geçen kelime ve eklerin gramatikal analizleri ve anlamlarının verilişi

d. Kaynak mısraın tasavvufî yönden açıklanmaya muhtaç kısım ve kelimelerinin -gerekli görülen durumlarda- yorumlanması

Eserinin *"sebeb-i telif"* bölümünde uygulayacağı şerh metodu hakkında Mustafa Refî'a'nın *Berg-i Dervîşân*'ında olduğu gibi bilgiler veren ve kaynak metni oluşturmak için farklı nüshalardan faydalandığını dile getiren ayrıca şerhinde bu nüsha farklılıklarına değinen Kilisli Rûhî, öncelikle *Pendnâme*'yi mısra bazında birimlere ayırmıştır. Akabinde herhangi bir başlık belirtmeden kaynak mısraı mensur olarak erek

---

[271] Kilisli Rûhî Mustafa, *Rûhu'ş-Şürûh*, Süleymaniye Kütüphanesi/Hasan Hüsnî Paşa Bölümü, No.732, 8b.

dile aktaran şârih, yine herhangi bir başlık belirtmeden metinde geçen kelimeleri sarf ve nahiv yönünden incelemiş, kelime okunuşları hakkında bilgi vermiştir. Kilisli Rûhî, bunun dışında kelimenin kaynak metinde kullanıldığı anlamı dışında farklı anlamları üzerinde durarak örnekler vermiş, şerhin gerekli gördüğü yerlerinde yazılış veya anlamca birbirine yakınlık arz eden kelimeler arasındaki farklara değinmiş; kelimelerin Arapça, Farsça ve Türkçedeki durumları hakkında bilgiler vermiştir.

Şerhinde verdiği bilgilerin inandırıcılığını artırmak, anlatılanları anlaşılır kılmak, şerhini zenginleştirmek vb. amaçlarla tıpkı Sûdî şerhlerinde olduğu gibi istişhad yöntemine başvuran şârih, pek çok eserden, ayet ve hadisten, darb-ı meselden ve beyitlerden faydalanmıştır. Eserinde kendi yazdığı şiirlere de yer veren Kilisli Rûhî, sebeb-i telif bölümünde faydalandığı belli başlı kaynak adlarına ve bu kaynaklardan hangi amaçlarla faydalandığına değinir. Buna göre şârih, orijinal metinde geçen kelime ve eklerin lügat ve ıstılah manaları ile orijinal mısrada geçen anlamını açıklamak için *Ferheng-i Şu'ûrî*, *Dekâ'iku'l-Hakâik*, *Müfredâtü'l-Fürs, Ni'metu'llâh, Halîmî*, *Düstûrü'l-Amel ve Tuhfetü'l- Mülûk* adlı sözlüklerden; kaynak metinde telmih olunan ayet ve hadisleri açıklamak için İmâm Münâvî'nin *Dekâ'iku'l-Hakâ'ik*'[272]ı, *Meşârık-ı Şerîf* ve *Mebârık*'tan; anlatılan konuya uygun güzel nasihat ve faydalı bilgiler için İbnü Cevzî'nin *Muhtasaru'l-İhyâ*, İbnü Gânim'in *Hallü'r-Rumûz* ve *Cevâhirü'l-Künûz*'u ile *Mecma'u'l-Fevâ'id*, *Müdhişü'l-Kulûb* vb. eserlerden; kaynak metni anlamsal yönden açıklamak için *Müferrih-nâme*, *Mukatta'ât-ı İbnü Yemîn, Dîvân-ı Sâib* vb. kaynaklardan; kaynak metnin tasavvufî yönden açıklanmaya muhtaç kısımları için *Makâmâtü'l-Evliyâ* ve *Mesnevî-i Mevlânâ*'dan faydalanmıştır.[273]

Kaynak metnin kelimelerine yönelik yapılan ayrıntılı incelemeler esnasında şârih, kimi zaman *"fâ'ide"* ifadesiyle aşağıdaki örnek metin şerhinde de görüleceği gibi şerhine konuyla direkt ilgili olmayan ancak okuyucuya fayda sağlayacağını düşündüğü bilgiler ekler. Hatta şârih, okuyucuyu bu verdiği bilgilerle ilgili daha tafsilatlı bilgiler edinebileceği başka kaynaklara da yönlendirir. "*Latîfe"* ifadesiyle ise kelimelerin

---

[272] Cumhur Ün, şârihin en çok istifade ettiği kaynaklardan biri olan bu eserin adının kaynaklarda *Künûzü'l-Hakâ'ık min-Hadîs-i Hayri'l-Halâ'ik* olarak geçtiğini ancak şârihin bu eseri daima *Dekâ'iku'l-Hakâ'ik* şeklinde zikrettiğini kaydeder. Cumhur Ün, a. g. t., xxiv.

[273] Kilisli Rûhî Mustafa, a. g. e., 8a.

farklı şekilde harekelenmesi sonucu oluşabilecek anlam farklılıkları üzerinde durur. Kilisli Rûhî, kelime incelemeleri esnasında ya da hemen ardından gerekli gördüğü yerlerde kaynak metnin tasavvufî yönden açıklanmaya muhtaç kelime ve kısımlarını yorumlamış ayrıca bu yorumlarını çeşitli kaynaklardan yapılan alıntılarla desteklemiştir. Kimi zaman okuyucuyu yoracak dereceye gelen bu bilgilendirmelerin sebebi kanaatimizce Kilisli Rûhî'nin medresede hocalık yapmasından ve *Pendnâme*'yi öğrencilerine tasavvufî terbiyeyi öğretmek amacıyla okutmasından kaynaklanmaktadır. Zira şârihin *faide, nükte, nükte-i sûfiyân* gibi başlıklar altında verdiği bilgilerin şerhe bir sohbet ve ders havası kattığı görülmektedir. Kaynak metnin kelimelerine yönelik yapılan bu detaylı açıklamaların şerhin sonuna doğru azalmış olduğu görülürken, az rastlanmakla birlikte şârih, bazı beyitleri Türkçeye çevirmekle yetinmiş, şerh etmemiştir.

Diğer *Pendnâme* şerhlerinden kaynak metne yönelik yapılan tasavvufî açıklamaların fazlalığı ile ayrılan ve içerdiği metiniçi ve dışı göndermelerle dikkat çeken *Rûhu'ş-Şurûh* üzerine bir doktora tezi hazırlayan Cumhur Ün, eserin taşıdığı edebî değere göre "az tanınmış" olduğunu dile getirerek bunun sebebini Kilisli Rûhî'nin kültür başkenti olan İstanbul edebiyat çevrelerinden uzakta oluşuna ve tanınmış bir şair olmamasına bağlar.[274]

Kilisli Rûhî'nin şerh metoduna bir örnek oluşturması amacıyla 1. beytin şerhini veriyoruz:

Ḥamd-ı bī-ḥad ān Ḫudā-yı pāk-rā

Haddsiz hamd ol nakâyısdan tâhir olan Tanrı içündür. *Hamd* dördinci bâbdan masdardur, cem'i mehâmid gelür. Ma'nâsı lugatde "ta'zîm vechiyle vasf bi'l-cemîldür", gerek in'âm mukâbilinde olsun ve gerek olmasun. Pes hamd-i lugavî ancak lisân ile olur. Ammâ 'örf ü ıstılâhda "mün'im-i ni'am oldugı sebebiyle ta'zîmi müş'ir olan fi'l-i cemîle dirler"; bu ancak cümle a'zâ ile olur. Ve lafz-ı hamda bunda âhirinün kesriyle mâ-ba'dine muzâfdur. Zîrâ Fârisîde muzâfun âhiri meksûr olur mâ-nahnü fihi gibi, eger zâhire muzâf olursa. Ve meftûh olur eger zamîre muzâf olursa, meselâ "hamdem" ve "hamdeş" gibi. Fâ'ide: Ma'lûm ola ki hurûf-ı hecâdan sekiz hurûf zebân-ı Fârisîde müsta'mel degüldür. Ol hurûfları bu beyt câmi'dür: [...] kaldı ki bu

[274] Cumhur Ün, a. g. t., ıxxvii.

ahruf-ı semâniye egerçi Fârisîde müsta'mel degüldür lâkin lisân-ı 'Arabîden birkaç kelimeler ahz itmeleri ile kimini ma'nâ-yı mevzû'un-lehi üzre isti'mâl ve kimini ma'nâ-yı âhar ile isti'mâl ve kimini kendü terkîblerinden cüz' itmekle istikmâl-i ma'ânî idüp kendü lügatleri mertebesine îsâl eylemişlerdür. Ve ba'zınun lisân-ı Fârisîde ma'nâsına mutâbık lugat bulınmagıla ma'nâ-yı 'Arabîsinde isti'mâl eylemişlerdür. Meselâ mâ-nahnü fîhi olan hamd ve dahı bî-hadd kelimesinde olan hadd kelimeleri gibi ki bunlar 'Arabîden ahz olınup terâkîb-i Fârisîde cüz' olarak isti'mâl olınmışdur. Hattâ harf-i hâ lisân-ı 'Arabîden gayrıda yokdur diyü İmâm Suyûtîden nakl vârid olmışdur. Buna göre hâ harfiyle olan çend kelimât-ı 'Arabiyyeyi erbâb-ı Fürs ta'cîmen isti'mâl eylemüşlerdür. Ve hamdün ma'nâsını Fârisîde "senâ" ve "sütûden" lafzı ile ta'bîr eylemişlerdür. Ve dahı Firdevsî-i Tûsînün hamd ü şükri ekser mahallerde "âzâdî" lafzıyle ta'bîr eylediği Ferheng-i Şu'ûrî'de mestûrdur. *Bî-hadd*, "nihâyetsiz" dimektür. Nazımun bu kelâmında [...] hadîs-i şerîfine işâret vardur ve bu hadîs-i şerîf bu makâmda cümle-i ahmedün ihtiyârîyye oldıgını îzân ider. Zîrâ cemî'-i hamdi inşâ vüs'-i 'abdde olmadığı zâhirdür. *Bî,* Fârisîde edât-ı nefydür. Bunun ifâde eylediği ma'nâyı Türkîde kesr-i sînle "siz" ile ta'bîr iderler. Ma'lûm ola ki Fârisîde nâ kelimesi dahı edât-ı nefydür. Bunun ifâde eylediği ma'nâ-yı Türkîde "degül" lafzı ile ta'bîr iderler. Pes bî lafzı ile nâ lafzınun ma'nâları birbirine muhâlifdür; farkları ma'nâ cihetiyledür. Anunçün her bâr birbirinün makâmında isti'mâl olınmazlar. Meselâ mâ-nahnü fîhide "bî-hadd" dinür, ammâ "nâ-hadd" dinmez. Ve gâhî birbirinün makâmında isti'mâl olınurlar. Meselâ "bî-kes" ve dahı "nâ-kes" dirler. Bî-kes, kimsesiz dimekdür. Nâ-kes, kimse degül dimekdür. Ve yene Fârisîde gâhî nâ kelimesinin elifin "hâ"ya tebdîl iderler. Meselâ "er degüldür" ve "'avret degüldür" diyecek mahallde 'Acem "ne-merdest" ve "ne-zenest" dirler. Hadd bunda "gâyet" ma'nâsınadur, Türkîsi "son"dur. *Ân Hudâ-yı pâk-râ*, tetâbu'-ı izâfet ile "ol pâk olan Hudâyadur" dimekdür. Ân, elif-i memdûde ile birkaç ma'nâya gelür, bunda murâd ba'îde işâret içün mevzûʿ ism-i işâretdür. Ammâ karîbe işâret "în" lafzı iledür ve bu "în" makâmı iken ân geldiği ta'zîm nüktesini iş'âr içündür. Nitekim [...] âyet-i şerîfinde hâzâ makâmına zâlil geldigi böyledür. Ve dahı ân lafzı âhirinde hâ kelimesi bulınmayan ism-i müfredün âhirine luhûk ile edât-ı cem' olur, meselâ "'âlimân" gibi. Ve dahı gâhî emrün âhirine luhûk ile sıfat-ı müşebbehe ma'nâsı ifâde ider, meselâ "handân" ve "giryân" gibi. Ve dahı gâhî vasfiyyet içün ba'zı terkibe mezc olur, meselâ "ân-çünân" gibi. Ve dahı gâhî nakd-ı hüsn ma'nâsına olur ki ana 'Arabîde câzibe

dirler. Ve dahı ma'lûm ola ki ism-i işâret olan ân lafzı müşârun-ileyhi olan ism ile cem' olmak câizdür, ol ism gerek mu'ayyen olsun "ân Zeyd âmed" gibi mâ-nahnü fîhi ke-zâlik böyledür. Ve gerek ism-i mübhem olsun "ân kes âmed" gibi. Ammâ zamir-i gâ'ib-i münfa'il olan "o" lafzı merci'i olan ism ile mutlaka cem' olmaz. *Hudây*, bunda ism-i müfreddir, "Arabîsi "sâhib" ve Türkîsi "issi" dimekdür. Ve dahı "mâlik" ve "'azîz" ma'nâsınadur. İmdi hakîkatde sâhib-i mutlak ve mâlik-i mutlak ve 'azîz-i mutlak hazret-i Hakk olup Hakkun gayrına sâhib ve mâlik dinmek mecâz oldıysa, lafz-ı Hudâ Vâcibü'l-Vücûd hazretine mahsûs olup kesret-i isti'mâl ile 'alem-i hâs olmışdur. Bu takdîrce Hakkun gayrına Hudâ dinmek e'imme-i dîn katında küfrdür dirler, meğer ki lafz-ı Hudâ'dan ma'nâ-yı terkîbî murâd olına. Zirâ lafz-ı Hudâ gâhî mürekkeb olup ma'nâsı "kendi gelici" dimek olur. Nitekim İmâm Râzî Metâlîb nâm kitâbında böyle beyân buyurmışdur. Bi-'aynihî 'ibâresi İbnü Kemâlün Dekâ'iku'l-Hakâ'ikında naklen mestûrdur. Lâkin lafz-ı Hudây mürekkeb i'tibâr olındıkda evlâ olan vâv-ı resmî ile Hudây yazılmak gerekdür. Nitekim nazm [...] beytinde böyledür. *Ma'nâ-yı beyt:* Fülân benim yanıma geldi ki: "Ben sana gönderilmişim" diyü, Eyitdüm: "Sen git ben kendim geliciyim." Ve dahı kavâ'id-i mukarrere-i erbâb-ı Fürs üzre kelimât-ı Fârisiyyenün âhirinde vâv yâhod yâ vâki' olsa ve mâ-kablleri elif olsa ol vâvun ve yânun hâl-i izâfetde isbâtı lâzımdur, mâ-nahnü fîhideki Hudây gibi. Ammâ izâfetün gayrında hazfleri câ'izdür, meselâ rûy ve mûy ve pây ve Hudây kelimelerinde rû, mû, pâ, Hudâ dinmek gibi. *Fâ'ide*: Ekser-i 'ulemâ 'indinde esmâu'llâh tevkîfîdür; ya'nî Cenâb-ı Hakka bir ismün ıtlâkında Şâri'den izne mevkûfdur. Ve ba'zılarun 'indinde ta'zîmi müş'ir olınca ıtlâkı câizdür. Hulâsa bu bâbda altı kavl vardur, tafsili 'Akâ'id-i Celâldedür. Pes Fârisîde olan Hudâ ve emsâli ve Türkîde olan Tanrı ve Çalab ismlerini Cenâb-ı Rabb içün ıtlak mezâhib-i sitteden tecviz olınan kavle mebnîdür. Kaldı ki bu misüllü ıtlâkâtda meşâyıh-ı sûfiyyete göre evliyâu'llâh içün üç hâl vardur. Evvelkisi sahv-u 'âlîdür. Bu hâlde olan mükâlemeleri 'alâ-mezhebi'l-cumhûr tevkîfî olan esmâ-i şerîf ile olur. İkincisi sekr ü istigrâk hâlidür. Bu hâlde şarâb-ı 'ışk-ı İlâhî ile mest (ü) müstagtak olduklarından meşreb-i 'âlîlerine münâsib olan elfâz-ı şerîf ile tekellüm-i lâtif iderler. Bu mertebelerinde 'inda'llâh ma'zûrlardur, dimişlerdür. Zîrâ mest ü hüşyâr olmak ziyâde ekmelün hâlidür, evsat-ı sülûkde olana kâbil degüldür. Üçincisi fenâ-fi'llâh hâlidür. Bu hâlde tefrika ve temyîzi ber-taraf idüp lisân-ı şerîflerinden her ne cârî olursa feyz-i Hakk iledür, lâkîn "ene'l-Hakk" öyle degüldür. Bunun tafsîli inşâ'allâhu te'âlâ aşağıda beyân olunur. *Pâk,* bâ'-i 'Acemî ile Fârisîdür,

üç ma'nâya gelür. Evveli "tâhir"dür ki Türkîde elif-i memdûde ile "arı" dirler, bunda murâd budur. Ve dahi tamâm ma'nâsına gelür, nitekim mısrâ [...] mısrâ'ında "dükeli tamâm götürdi ve tamâm yakdı" dimekdür. Ve dahı heme ya'nî cemî' ma'nâsına gelür, nitekin Sührâbun fevtinde mâderinün mâtem zımnında dükeli hânesini siyâh eylediğini hikâyede Firdevsî-i Tûsî mısrâ' [...] buyurmışdur. Râ, bunda 'Arabîdeki "lâm-ı cârre-i müfîdetü't-tahsîs" ma'nâsınadur. Ve gâh edât-ı mef'ûl ve gâh ta'diye ve gâh kasem içün olur ve gâh tahsîn-i lafz içün zâid olur. Pes bunda ma'nâ-yı evvel murâd olmagıla âhir-i fıkrada edât-ı cerr olan "est" lafzı mukarrerdür.

Ān ki īmān dād müştī ḫāk-rā

Ol Hudâ ki bir avıç hâke ya'nî hâkden yaradılmış Âdeme îmân virdi. *Ân ki*, "ol Hudâ ki" dimekdür. Zîrâ ân ism-i işâretdür. Müşârü'n-ileyhi Hudâdur ki kesr-i kâf ve hâ-i resmî ile bunda ismdür, zü'l-'ukûl için mevzû'dur. Zîrâ zü'l-'ukûlün gayrı içün çi lafzı mevzu'dur. Pes bunun îzâhı şöyledür ki: Kelimât-ı Fârisiyye bâ-cem'uhâ sevâkinü'l-evâhirdür, illâ nâdir olanlar degül. 'Alâ-vechi'n-nedre müteharrik olanlar dahı cümle meftûhu'l-evâhirdir. Meselâ ism-i fâ'il ism-i mef'ûl gibi, illâ "ki" lafzı ile "çi" lafzı meksûrlardur. Kaldı ki "ki" lafzı gâh ism olur mâ-nahnü fîhi gibi ve gâh kelâmeyn beynini rabt içün olur. *Îmân*, lugatde "i'tikâd" ma'nâsınadur, ammâ ıstılâh-ı şer'de "kalb ile tasdîk ve lisân ile ikrâr"dur. Pes dîn ve îmân ve millet ve İslâm zâten bir ve i'tibâren mugâyirlerdür, tafsîli kütüb-i âkâiddedür. *Dâd,* bunda fi'l-i mâzî müfred gâibdür, ma'nâsı "virdi" dimekdür. Masdarı "dâden"dür, i'tâ ma'nâsına ve gâh 'adl ma'nâsına ism olur lâkin bunda murâd degüldür. *Müştî,* zamm-ı mîm ve sükûn-ı şîn-i mu'ceme ve kesr-i tâ ve sükûn-ı yâ-i vahdet ile "bir avıç ve bir mikdâr" ma'nâsınadur. Zîrâ müşt bunda "avıç" ma'nâsınadur. Ve gâh yumruk ve dahı şey'i-kalîl ve dahı "mâlîden" ya'ni "sürmek" ma'nâlarına gelür. Latîfe: Ammâ zamm-ı mîm ve sükûn-ı sîn-i mühmele ile "müstî" "şikâyetçi" ma'nâsınadur. Nitekim üstâd Veysînün nazm [...] beytinde feth-i mîm ile mestî "ser-hoşluk", zamm-ı mîm ile "şikâyetcilik" ma'nâsına vâki'dür. *Hâk,* "toprak" ma'nâsınadur. 'Arabîsi "türâb"dur. Bundan murâd Âdem 'aleyhi's-selâmun agleb-i 'unsurı hâk oldugı i'tibâriyle halkını iş'ârdur, hattâ şeytânun nârdan halk oldugı agleb-i 'unsurı nâr olmak i'tibârıyledür diyü Tefsîr-i Kâdîde mestûrdur. Pes nâzım hamdinün ni'met mukâbilinde oldugın îmâya mübâderet ve eşref-i ni'am-ı ni'met îmân oldıgın işâret içün bâis-i hayât olan ifâza-i rûh ni'metinün üzerine i'tâ-i ni'met-i îmân takdîm eylemişdür. Ve ni'met-i îmânun celâlet-

i kadri ve her bâr şükrine müdâvemet iktizâsını beyânda Mecâlis-i Ümmü Sînâ nâm kitâbda eyidür: Mü'minün ömr-i dünyâ kadar ömri olsa ibtidâdan intihâya dek ve ba'dehü ile'l-ebed şâkir-i ni'met-i îmân olsa yene 'ale'l-kemâl ol ni'metün şükrin edâ idemez. Zîrâ ni'met-i îmânda duhûl-i cinân ve bi-lâ keyf ru'yet-i Rahmân gibi nûr-ı 'azîm olmagın kendüden ecell ni'met yokdur, intehâ. Binâen 'alâ-zâlik nâzım Müferrih-nâmesinde îmânı bu vechle medh ü beyân buyurmışdur. Nazm: [...] ya'nî mü'minler îmân sebebiyle mazhar-ı dîdâr ve mahşerde sâhib-i bâzâr-ı i'tibâr olur. Îmân, bekâ-yı câvidanî olmagın îmândan server-i nâ'il-i kâmrânî oldı. Îmândan enbiyâya niçe ihsân olınmagın senün dahı iy mü'min halâsun İslâm u îmândur. Îmândan dîn-i server ser-âmed ü 'âlîter ve âdem îmândan efser-yâfte-i ber-ser oldı. Îmândan hazret-i Mûsâ 'aleyhi's-selâm nûr-ı dîdar gördi ve ana tecellîden Tûr-ı dîdâr gösterdi. Îmân sebebiyle Nûh 'aleyhi's-selâmı gamdan âzâd ve îmândan hazret-i Süleymân 'aleyhi's-selâmı i'tâ-i memleket ile ber-murâd eyledi. Hakkun Halîli 'aleyhi's-selâm îmândan nârda şâdân ve îmân sebebiyle nâr ana gülistân oldı. Îmândan derd-i Eyyûb dermân-yâb ve hazret-i Ya'kûb bînâlık ile kâm-yâb oldı. Îmân sebebiyle Hudâ Hızra âb-ı bekâ i'tâ ve mü'minlere sad safâ virdi. Îmân sebebiyle Yusûf 'aleyhi's-selâm şâh-ı Mısr-ı kâm olup 'âlemde izhâr-kerde-i nâm oldı. Pes Yûsuf lafzında nâzımun kendi ismine tevriye murâdı hafî degüldür. *Nükte-i Sûfiyân:* Ma'lûm ola ki hâkden sirişt olan vücûd-ı insânî bir sûretdür ki endâze sıgmayan rûh bi-emri'llâh ol sûret ile ülfet ve o muzîk kafesi ihtiyâr ile ana şevk ü mahabbet eylemişdür. İmdi îmân ve 'irfân ve îkân ol sûretden murâd olan ma'nâ-yı zî-şândur ve ihsân-kerde-i Hannân u Mennân olan ni'met-i 'azîmü'l-bürhândur. Ve ma'nâ-yı mezkûr sûret-i insanun başı üzre sâyedâr olan şehbâl-i Hümâ-yı devlet-i 'uzmâ ve mûcib-i sa'âdet-i 'ukbâdur. Pes mürgun pervâzı vâ-beste-i bâl ü per olmagın ol şeh-bâl-i sa'd-eser yirinde olan ma'nâ suret-i insânı âşyân-ı hakîkate perîde ve her vechle kâm-dîde eyler. İmdi ol mevhibe-i İlâhî olan ma'nâ-yı âdâb-ı a'mâl ile tekmile-i sa'y-ı tâm idüp sûret-perest olmamak gerekdür dimege işâret içündür. Nâzım îmânı hilkât-ı vücûd üzre takdîm ve ser-tâc-ı kelâm-ı pür-dürr-i yetîm eylemişdür. Hattâ erbâb-ı işârâtun 'indinde îmân u 'irfân bir tîg-i cevherdâr yirindedür. Ol tîg-i kârgerün cebe-hânesi kulûb-ı mü'minîndür ve cesed ü cânun her a'dâ vü düşmândan emniyyet ü selâmeti ol tîgün hıfz u himâyeti berekâtındadur dimişlerdür.[275]

[275] Cumhur Ün, a. g. t., 17-21.

2. 2. 1. 10. Ferâ'izîzâde Mehmed Sa'îd Bursevî (ö. 1251/1835) Şerh-i Pendnâme

Şerh-i Pendnâme adlı eserinin sonunda künyesini "El-Mehemmed Saʿid el-Ferâ'izî el-Burusevî İbn-i Mehemmed el-Ferâ'izî" şeklinde kaydeden Mehmed Saʿîd künyesinden de anlaşılacağı üzre Bursa'da doğmuştur. İlk eğitimini babası Dersiâm Seyyid Ferâ'izî Mehmed Efendi'den alan Mehmed Saʿîd bir yandan medreseye devam ederken bir yandan da kendini yetiştirerek Arapçasını ilerletti. Esadzâde Atâullah Efendi'nin şeyhülislâmlığı zamanında (1807-1808) öğrenimini tamamlayarak Bursa mahkemesinde mahkeme kâtibi oldu. İyi bir kâtip olabilmenin Arapça bilmenin yanında Farsça bilmeye de bağlı olduğunu anlayan Mehmed Sa'îd dönemin tanınmış mutasavvıflarından olan el-Hâc Ali Baba'nın derslerine devam etti. Bu derslerde *Lugat-ı Şâhidi, Pend-i Attâr, Divân-ı Hâfiz*'ın tamamını *Bostân* ve *Gülistân*'ın bir kısmını okuyarak Farsçasını geliştirdi.[276] Hayatının sonraki devreleri hakkında elimizde fazlaca bir bilgi bulunmayan Ferâ'izî'nin bir dönem Bursa'da Emîr Sultan Camii'nin hatipliğini yaptığı ve hiç evlenmediği bilinmektedir.[277] *Şerh-i Pendnâme*'s*i* dışında *Gülşen-i Maârif* adlı bir tarih kitabı olduğu bilinen Mehmed Saʿîd 1251/1835 yılında bu tarih kitabının basım işleri tamamlanmadan kısa bir zaman önce vefat etmiştir. Mezarı Emir Sultan Camii hazîresindedir.

Saʿîd mahlasıyla şiirleri ve bazı manzum risâleleri bulunan şârih, asıl şöhretini yukarıda ismini zikr ettiğimiz ve yazımını on yılda tamamladığı (Nisan 1834) tarih kitabı dolayısıyla kazanmıştır. İki cilt halinde hazırlanan eser, çeşitli tarihçilerin eserlerinden alınmış bilgilerin sade ve külfetsiz bir dille bir araya getirilmesinden oluşmaktadır, bu yönüyle telif bir eser olmaktan ziyade derleme bir eser görünümündedir.[278]

İncelememize konu olan *Pendnâme* şerhi her ne kadar kütüphane kayıtlarında Ferâ'izîzâde Mehmed Sa'îd Bursevî'ye ait gösterilse de şârihin hayatı ve eserleri hakkkında bilgi veren kaynaklar onun *Şerh-i Pendnâme* adlı bir eserinden söz etmez. Bunun sebebi kanaatimizce bu eserin telif bir eser olmayıp İsmail Hakkı Bursevî'nin

---

[276] Abdülkadir Özcan, "Feraizîzâde Mehmed Said," *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 11 (İstanbul: Türk Diyanet Vakfı, 1995), 366.

[277] Bursalı Mehmed Tahir, a. g. e., 57.

[278] Abdülkadir Özcan, a. g. e., 366.

Şerh-i Pend-i Attâr'ının adeta bir özeti şeklinde kaleme alınmış oluşundan kaynaklanmaktadır. 1807-1808'li yıllarda kâtip olan ve iyi bir kâtip olmanın Arapça bilmenin yanında Farsça bilmeyi de gerektirdiğini düşünen Mehmed Saîd, yukarıda da zikr ettiğimiz gibi Farsça öğrenimi sırasında *Pend-i Attâr*'ı okumuş ve muhtemelen Bursevî'nin şerhinden de faydalanmıştı. İncelediğimiz eserin 1224/1809 yılında yazıldığı düşünülecek olursa Mehmed Sa'îd'in almış olduğu eğitim sırasında böyle bir eseri vücuda getirmiş olabileceği sonucuna ulaşmak mümkündür. Zaten Mehmed Sa'îd Bursevî'nin kendisi de metninde orijinal bir eser yazdığını iddia etmemektedir.

Tek nüshasına ulaşabildiğimiz eser, 1224/1809 yılında kaleme alınmıştır ve 106 varaktan oluşmaktadır. Mehmed Sa'îd şerhin sonunda böyle bir eser oluşturmaktaki gayesini ve İsmail Hakkı Bursevî'nin şerhini nasıl bir yolla yazıya aktardığını şu sözcüklerle ifade eder:

"Hazret-i Şeyh İsma'il Hakkı kuddise sırrıhu'l-celî cenâblarının te'lîf u tesvîd u teşrîh buyurdukları ketb-i celîlelerine kendi hatt-ı sa'âdetleridir andan tahrîr etdim. Ba'd-ez-ân tahrîr buyurdukları şerh-i latîfin ba'zı mahallini bitamâmihi ketb ve mahall-i dîgerini 'ale'l-kadri'l-takati'l-beşeriyye ba'de'l-ihtisâr bu pend-i şerîfin kenâr ve miyânına tahrîr etdim ve bi-avnihi Taʿ âlâ husûle getürdim. Tâ ki bu fakîrden sonra mâlik olan ehl-i dil çeşm-i nazar-ı efkende olup bu fakîri dua-yı hayrla yâd edüp dü-tâ olan sehv ü noksânımızı dâmen-i afvla bade's-sırr sevâba tebdîl eyleye [...]"[279]

Eserin içerik sıralamasında da İsmail Hakkı Bursevî şerhine sadık kalan Mehmed Saʿ îd eserin girişinde *hamdele, salvele, dîbâce, sebeb-i telif* gibi bölümlere yer vermez. İsmail Hakkı Bursevî'de olduğu gibi *Pendnâme-i Hazret-i Şeyh ʿAttâr* şeklinde eserin mahiyetini belirten bir başlığın hemen ardından besmele çekerek şerhe başlar. Şerhi tamamladıktan sonra ise *târîh-i manzûmu'ş-şârihu'l-fakîr* ibaresiyle İsmail Hakkı Bursevî'nin şerhinin tamamlanış tarihine düşürdüğü tarih beytini aktarır. Bunun hemen ardından yine İsmail Hakkı'nın şerhinin sonunda yer alan ve eserini kaleme alış gayesini anlattığı bölüme yer verir. Daha sonra İsmail Hakkı'ya övgüde bulunan yazar, eserini İsmail Hakkı Bursevî'nin kendi kaleminden çıkan nüshadan faydalanarak oluşturduğunu dile getirir. Bursevî'nin şerhini nasıl bir yöntemle yazıya aktardığını anlattıktan sonra böyle bir eseri hayır dua almak gayesiyle kaleme aldığını belirtir. *Târîh-i itmâm temme'l-kelâm* ifadesiyle eseri kaleme alış tarihini hem manzum hem de mensur olarak ifade eder. Eserin bitimine düşürülen tarih beyti şöyledir:

---

[279] Mehmed Sa'îd Bursavî, a. g. e., 106 a.

"Sa'îd târîh-i itmâmın içün irfân-ı Hak-ı câmın?[280]

Didi fahrü'l-enâm içün "Şefâ'at Yâ Resûlallâh"

Eserin en son kısmında ise kaynak metnin yazarı Attâr'ın hayatını anlatan Abdurrahman Cami'den aktarılmış bir bölüm bulunmaktadır.

Mehmed Saʿîd'in eserde uyguladığı genel şerh planı şöyledir:

a. Orijinal metnin mısra kimi zaman da beyit bazında birimlere ayrılarak aktarımı

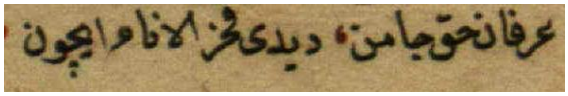
b. Kaynak beyitte geçen kelimelerin gramatikal analizleri ve anlamlarının verilişi

c. Kaynak metnin mısra/beyitlerinin "*el-maʿnâ"* ibaresiyle mensur olarak tercümesi

Mehmed Saʿîd, şerhinde öncelikle harekelendirerek yazmış olduğu kaynak metni 10-15 beyitlik bölümlere ayırarak alt alta sıralamış ve bir çerçeve içine almıştır. Şerh metnini ise kimi zaman kaynak metni verdiği sayfaların der-kenarlarına kimi zaman da iç kısmına yazmıştır. Kaynak metni mısra bazında açıkladığı yerlerde mısranın sağ üst köşesini kırmızı mürekkep kullanarak numaralamış ve numaraların altına da yine kırmızı mürekkeple çizgi çekmiştir. Kaynak metnin beyit bazında açıkladığı yerlerde ise numara yukarıda tarif edildiği üzre iki mısra arasına konmuştur.[281] Şarih bu sayede der-kenarda ve iç kısımlarda yazdığı şerh metinlerinin birbiriyle karışmasını önlemeye çalışmıştır.

Kaynak metni bu şekilde eserine aktaran şârih, daha sonra herhangi bir başlık kullanmaksızın kaynak mısrada veya beyitte geçen kelimelerden açıklanmaya muhtaç gördüklerini şerh metninden ayırmak ve vurgulamak için üzerine kırmızı çizgi çekmiş ve her birini gramatikal ve anlamsal yönden kısaca ele almaya çalışmıştır. Bu açıklamalar orijinal olmaktan ziyade Bursevî'nin şerhinin bir özeti mahiyetindedir. İsmail Hakkı'nın şerhinde kaynak metinde geçen kelimelerin anlamına ve gramer özelliklerine yönelik verilen bilgiler, çoğu kez maksadını aşmakta kaynak metni izahtan ziyade Farsça öğrenenlere katkı sağlamak amacı güden ek bilgilere dönüşmekteydi. Mehmed Saʿîd ise kaynak metinle doğrudan ilgisi olmayan bu ek

---

280

281 Metnin biçimsel özellikleri için Mehmed Sa'îd Bursavî, *Şerh-i Pend-nâme*, Ankara Milli Kütüphane, No. 06 Mil Yz A3310'da kayıtlı nüshası baz alınmıştır.

bilgileri şerhe dahil etmemiştir. Kaynak metindeki kelimeleri filolojik ve anlamsal olarak bu şekilde kısaca açıklandıktan sonra "*el-maʿnâ*" başlığıyla kaynak metni mensur olarak erek dile aktarmıştır. Bu aktarımda da İsmail Hakkı Bursevî'nin tercümesini baz almış, Bursevî'nin tercümesini neredeyse hiçbir değişikliğe gitmeden eserine aynen aktarmıştır. Bununla birlikte İsmail Hakkı'nın şerhinde tercümenin hemen ardından genellikle kaynak metne yönelik verilen uzun tasavvufî yorumlar ile ayet ve hadis açıklamalarını Mehmed Saʿîd şerhine dahil etmemiş, kaynak metnin erek dile genişçe aktarımıyla yetinmiştir.

Ferâ'izîzâde Saʿîd Mehmed'in İsmail Hakkı Bursevî'nin şerhini nasıl bir düzenleme yaparak yazıya aktardığına bir örnek oluşturması amacıyla 1. beytin şerhini veriyoruz:

Ḥamd-ı bī-ḥad ān Ḫudā-yı pāk-rā

Bî lafzı edât-ı nefydür câmide dâhil olur. *Ân,* o demekdür ki hüve gibi zamîr-i gâib-i müfreddür. *Hudây* yâ ile ve yâsız hümây ve hümâ ve emsâli gibi Vâcibü'l-vücûdunʿalem-i hassıdur, aslı hod âyendedür. Vücûdı kendi zâtından ma'nâsınadur. Türk Tanrı dedigine ʿArab Allah ve ehl-i Fürs Hudâ ve Rûm Esniyâ ve Ermenî Isfâh ve Efrenc Kerîtor ve Habeş Vâk derler ki hepsi maʿnâ-yı vâhiddür. *Pâk*, ʿayb u noksândan müberrâ, *râ*, edât-ı tahsîsdür. *El-maʿna:* Bî-hâdd u gâye hamd u senâ ol ʿayb u âfet u noksândan ve vehm [ü] hayâl u ʿakl-ı insândan berî olan Hudâ'ya mahsûsdur yaʿni mahmûd ancak odur ve gayrısına bi'l-külliye hâmiddür.

Ān ki īmān dād müştī ḫāk-rā

Ân, Hudâ ki takdîrindedür. İmân tasdîkidür yaʿnî muhbirin [hükmini] izʿân u kabûl edüp gerçekdür demekdür. *Müştî*de yâ vahdet içündür. Müşt yumruk, avuç maʿnasına. *Hâk* toprak, *râ* aʿlâmet-i mefʿûldür. *El-maʿnâ:* Ol Hudâ'ya hamd-ı bî-şümâr ki ʿAzrâil'in vech-i arzdan kabz etdügi bir avuc topraga baʿde't-tahmîr u nefahu'r-rûh îmân u islâm ihsân eyledi.[282]

[282] Mehmed Sa'îd Bursavî, a. g. e., 1b.

2. 2. 1. 11. Muhammed Zahrî (ö. 1816'dan sonra) Miftâh-ı Pend[283]

Hayatı hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlayamadığımız şârihe yönelik edinebildiğimiz bilgiler *Miftâh-ı Pend*'de anlattıklarıyla sınırlıdır. 18. yüzyılın ikinci yarısı ile 19. yüzyılın ilk yarısında ömür süren şârihin asıl adı Muhammed'dir ve Zahrî mahlasını kullanmaktadır. Eserinde çocukluk yıllarına yönelik herhangi bir bilgi vermeyen Muhammed Zahrî'nin *Miftâh-ı Pend*'in sebeb-i telif bölümünde verdiği bilgilerden yola çıkarak tarikat ehli bir zat olduğu söylenebilir. Zahrî'nin Farsça bir esere şerh yazmış oluşu ve eserinde yer yer Arapça ifadelere yer vermesi onun tasavvufî eğitimin yanında bir dil eğitimi de almış olma ihtimalini akıllara getirmektedir.

Yapmış olduğumuz araştırmalar ve katalog taramaları sonucunda *Miftâh-ı Pend* dışında başka bir eserine ulaşamadığımız Zahrî'nin *Pendnâme* şerhinin ulaşabildiğimiz tek nüshası Nadir Eserleri Kütüphanesi TY 38 numarada bulunmaktadır. Son derece okunaklı ve düzgün bir hatla kaleme alınan eser, 193 yapraktan oluşmaktadır. *Pendnâme*'nin bilinen ilk manzum şerhi olması hasebiyle önem arz eden *Miftâh-ı Pend*, 1232/1816-17 yılında kaleme alınmıştır. Eser, "Hâzâ Kitâb-ı Pend Tercüme-i Zahrî Muhammed" başlığından hemen sonra besmeleyle başlar ve 7 beyitlik bir hamdele ve salvele bölümü ile 33 beyitlik bir sebeb-i te'lif bölümüyle devam eder. Bu bölümün hemen ardından 3a'dan itibaren tamamı 809 beyitten oluşan kaynak beytin her bir beytini beş beyitle şerh eden Zahrî, şerhini 192b'de tamamlar. 193a'da ise "Der-Beyân-ı Târîh-i Şerh-i Nazm-ı Kitâb-ı Pend-i 'Attâr" başlıklı bir bölüm yer alır. Bu bölümde Zahrî; Allah'a şükreder ve kaynak metni nasıl bir yöntem kullanarak ve ne amaçla şerh ettiğini kısaca açıklar ve eserin bitimine bir tarih beyiti düşürür.

Şârih, eserinin giriş bölümünde böyle bir eseri kaleme alış sebebini; Şemʿî'nin şerhini çocuklara ve irfan arayan kişilere yönelik bulmaması, rüyasında din büyüklerinin kendisinden böyle bir eser kaleme almasını istemesi ve hayırla anılma isteği şeklinde izah eder.

---

[283] Çalışmamızın 3. bölümünde *Miftâh-ı Pend*'in şekil, muhteva, dil ve üslûbu ile eserde uygulanan şerh metoduna yönelik ayrıntılı incelemelere yer verileceğinden bu bölümde eser ve eserde uygulanan şerh metodu hakkında verilen bilgiler oldukça kısa tutulacaktır.

Eserde uygulanan genel şerh planı şöyledir:

a. Orijinal metnin beyit bazında birimlere ayrılarak aktarımı

b. Kaynak metindeki her beytin beş beyitle açıklanması

c. Kaynak metinde yer alan ve okuyucu için kapalı durumda olan bazı ibarelerin *ya'nî, bundan murad* gibi ifadelerle bu beş beyit içerisinde açıklanması[284]

2. 2.1.12. Murâd Nakşibendî (ö. 1848) Mâ-Hazar (Mâ Hazar-ı Muhammed Murâd)[285]

Bir Nakşibendî şeyhi olan şârihin asıl adı Muhammed Murad[286]'dır.[287] Şârih, 23 Muharrem 1203/24 Ekim 1788 tarihinde İstanbul'un Çarşamba semtinde doğmuştur. Babası Murad Molla Tekkesi şeyhi Ahıskalı Abdülhalim Efendi'dir. Bulunduğu tarikat dolayısıyla "Murad Nakşibendî" unvanı ile de anılan şârih, eğitim hayatına Çarşamba'daki Mehmed Himmet Efendi'nin mektebinde başlar. Burada Kur'an-ı Kerîm'i okumayı öğrenir ve kısmen hıfz eder. Daha sonra Gebzeli Ahmed Efendi'den dersler alan Murad Nakşibendî, henüz on yaşındayken hafız olur. Çeşitli hocalardan

---

[284] Çalışmamızın 4. Bölümünde eserin tamamı transkribe edilmiş ve 3. bölümünde eserde uygulanan şerh metodu müstakil bir başlık altında incelenmiş olduğu için bu bölümde daha önceki şerh incelemelerinde kaynak metnin nasıl şerh edildiğini örneklemek amacıyla vermiş olduğumuz beyit örneğine yer verilmemiştir.

[285] Adil Erkan, "Mâ-Hazâr Adlı Pendnâme Şerhinin Günümüz Harflerine Aktarılması ve İncelenmesi," (Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, 2010)

[286] Murad Molla, *Mâ Hazar*'ın girişinde kendisini Es-Seyyîd Hâfız Muhammed Murâdü'n-Nakşibendî İbnü'ş-şeyhü'l-Hâc Abdülhalîmü'n-Nakşibendî" şeklinde tanıtır. *Hülasatü'ş-Şürûh* adlı eserinin girişinde ise kendisini "Es-Seyyidü'l-Hâc Hâfız Muhammed Murâdü'n-Nakşibendî İbnü'ş-şeyhü'l-Hâc Abdülhalîmü'n-Nakşibendî" şeklinde künyelendirmektedir. Mehmed ve Muhammed isminin Arap harfli yazılışı aynı olduğu için şârih "Mehmed Murad" ismiyle de anılır. Bkz. Mehmed Murad Nakşibendî, *Mâ Hazar*, Süleymaniye Ktp./Mehmet Ârif Koleksiyonu, No. 260, 1b.; Murad Nakşibendî, *Hülasatü'ş-Şürûh*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No. TY 6309, 1b.

[287] Mehmed Murad Nakşibendî, kütüphane kataloglarında ve kaynaklarda sıklıkla Murad Molla (ö.1778) ve Murad-ı Buhârî (ö.1720) ile karıştırılmıştır. Kaynakların çoğunda bu üç şahıstan aynı kişi gibi söz edilmiştir. Oysa Murad Molla lakaplı kişi Kazasker Damadzâde Mehmed Murad'dır ve İstanbul Fatih'te Murad Molla tekkesini ve kütüphanesini hayır için yaptıran kişidir. Buhara'da doğan Murad Buharî ise Nakşibendiyye-Müceddidiye ekolünün İstanbul'daki en meşhur temsilcisidir. Bir dönem Murad-ı Buharî tekkesinde hem müderrislik hem şeyhlik yapmıştır. Bu karışıklığa neden olan etkenlerin başında Mehmed Murad Nakşibendî'nin postnişini olduğu Murad Molla Tekkesi sebebiyle "Murad Molla" diye anılmış olması ve Mehmed Buharî ile aynı tarikata mensup olması gelir. Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hatice Özdil, "Başka İsimlerle Karıştırılan Bir Mesnevî Şârihi: Mehmed Murad Nakşibendî," *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 8, s.12 (Fall 2013): 1009-1016.

sarf ve nahiv üzerine dersler alan ve Arapça öğrenimine katkı sağlayan pek çok kitap okuyan şârih, on sekiz yaşına geldiğinde Hoca Neşet'in öğrencilerinden Hâce Muhammed Efendi'nin yanında Attâr'ın *Pendnâmesi*, Sadî'nin *Bostân* ve *Gülistân*'ı, Hâfız'ın *Dîvân*'ı gibi Farsça kaleme alınmış bazı klasik eserleri okur. Hoca Neşet'in talebesi Vahyî Efendi'den Şevket-i Buhârî *Dîvân*'ı ve Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sini okuyan şârih, farklı hocalarardan da istifade ederek ilmini artırmaya devam eder. Babasının 1230/1815'te ölümü üzerine onun yerine Murad Molla Tekkesi şeyhliğine atanır. Dönemin önemli mesnevîhanlarından biri olarak da kabul edilen Murad Nakşibendî 1845'te Murad Molla Tekkesi'nin yanına açılışına Sultan Abdülmecid (sal. 1839-1861)'in de bizzat katıldığı bir Dârü'l-mesnevî inşa ettirir ve haftanın belirli günleri burada *Mesnevî* okutur. XIX. yüzyılda Mevlevî-Nakşibendî yakınlaşmasının temsilcilerinden biri haline gelen Murad Nakşibendî'nin zamanında bu tekke, Cevdet Paşa'nın deyimiyle her türlü ilmin okutulduğu bir darülfünûnu andırır. Tekke şeyhliğinin yanısıra Sultan Ahmed Camii cuma vaizliği görevini de uzun yıllar sürdüren Murad Nakşibendî, 27 Şevval 1264 /26 Eylül 1848 tarihinde vefat eder.[288]

Murad Nakşibendî'nin *Mâ-Hazar* adlı *Pendnâme* şerhi dışında bilinen dokuz eseri mevcuttur. Bunlar: *Hülâsatü'ş-Şürûh* (Mesnevî şerhi)*, Dîvân, Gencîne-i Maârif, Şerh-i Kasâid-i Mevlânâ Şevket, Kavâid-i Fârisiyye, Vekâyinâme, Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî, Muînü'l-Vâizîn, Tercüme-i Ahvâl-i Beyzâde Mustafa Efendi-Takrîz'dir.*[289]

---

[288] Muhammed Murad Nakşibendî'nin hayatına yönelik bilgiler şu kaynaklardan derlenmiştir: Murad Nakşibendî, *Mâ-Hazar* (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1286), 230-256; M, Hüdâyî Şentürk, "Murad Nakşibendî," *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.31 (İstanbul: Türk Diyanet Vakfı, 2006), 188-89.; Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri,* c. 1. (İstanbul: Meral Yayınevi, 1972), 159.; Zekiye Güntan, "XIX. Yüzyıl İstanbul Mutasavvıflarından Muhammed Murad Nakşibendî ve Hülasatüş'-Şürûh Adlı Mesnevî Şerhinden İlk 1001 Beytin Tahlili," (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2009), 28-55.; Hatice Özdil, "Tasavvuf Edebiyatı Terminolojisi Açısından Mehmed Murad Nakşibendî'nin Şerhleri," (Doktora Tezi, Fatih Üniversitesi, 2013), 9-44.

[289] Zekiye Güntan yüksek lisans tezinde bazı çalışmalarda Murad Nakşibendî'ye aitmiş gibi gösterilen *Mektubât* ve *Mesmûat* adlı eserlerin aslında ona ait olmadığını belirtmiştir. Murad Nakşibendî'nin eserleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Zekiye Güntan, a. g. t., 57-72.; Hatice Özdil, *Tasavvuf Edebiyatı Terminolojisi Açısından Mehmed Murad Nakşibendî'nin Şerhleri*, 70-83.

Murad Nakşibendî *Mâ Hazar* adını verdiği *Pendnâme* şerhini Şevval ayının on beşinde 1249 (25 Şubat 1834) tarihinde tamamlamış[290] ve Sultan Abdülmecid (sal. 1839-1861)'e sunmuştur.[291] Besmele, hamdele ve salvele ile başlayan eser, şârihin kendi künyesi ve hayatına yönelik verdiği kısa bir bilgi ile devam eder. Daha sonra sözü Attâr'ın *Pendnâme*'sine getiren şârih, böyle bir eseri kaleme alış gayesini şu cümlelerle anlatır:

"Murâd Mollâ Tekyesi'nde mûris-ı peder olarak bî-liyâkat ve istihkâk-ı şeyh olup hasebi'l-makdûr bazı tâlibâna ders müzâkere olunmak hasebiyle yüz def'adan ziyâde, kutbu'l-ârifîn gavsu'l-vâsılîn kudve-i bozorgvâr Ferîdüddîn Muhammed Attâr nefe'anallâhu bi-zikrihi hazretlerinin pend nâm kitâb-ı celîlü'l-kadrleri müzâkere olunup teberrüken ve teyemmünen kesret-i şürûhuna binâen her ne kadar ihtiyâc yok ise de şerh vâdîsinde bir şey tahrîr olunmak hâtır-ı nâcîzime hutûr etmekle şürûh olundı."[292]

Murad Nakşibendî, kaynak metnin yazarı Ferîdüddîn Attâr'ın hayatına yönelik birtakım bilgiler verdikten hemen sonra kaynak metni çeşitli konu başlıkları altında şerh etmeye başlar. Şerh metninden sonra gelen ve "*Şârih-i mütercimin ahvâl-ı fakîrâne ve âcizânesi bu âlem-i fânide şu vech ile vukû yâftedir ki*" sözleriyle başlayan "*Hâtimetü'l-kitâb fi Ahvâl-i Mütercîmin"* başlıklı bölümde ise şârih kendi hayatı hakkında ayrıntılı bilgiler verir. Eserin bu bölümü Murad Nakşibendî'nin hayatı hakkında kapsamlı bilgiler vermesi yönüyle önem arz etmektedir.

Eserinin sonunda şerhini iki ay gibi bir sürede yazdığını ve bu iki aydan birinin Ramazan ayına denk gelmesinden ötürü zihninin dağınık olduğunu söyleyen, bu sebeple de hatalarının affedilmesini isteyen şârih, şerhini yazarken ne önceki şerhlere ne bir lügate ne de bir kitaba bakamadığını, *Pendnâme* metninden başka bir nakilde bulunmadığını dile getirir. Sadece zihninde olanları yazdığını bu sebeple de esere *"Mâ Hazar-ı Muhammed Murâd"* adını verdiğini anlatır. Mâ Hazar "daha evvelden hazır olan, hazır olarak ne varsa" manalarına gelir.[293]

---

[290]Mehmed Murad Nakşibendî, *Mâ Hazar*, Süleymaniye Kütüphanesi/Mehmet Ârif Koleksiyonu, No. 260, 39a.

[291] Murad Nakşibendî, *Müzîlü'l-hafâ*, 4, Aktaran: Zekiye Güntan, a. g. t., 69.

[292] Mehmed Murad Nakşibendî, a. g. e., 1b.

[293] a. g. e., 39a.

Sultan Abdülmecid'in fermanıyla Matbaa-i Âmire'de basılan ve çeşitli illere gönderilen eser defalarca basılmıştır.[294]

Murad Nakşibendî'nin Attâr'ın *Pendnâme*'sini şerh ederken kullandığı genel şerh planı, Mesnevî'nin tamamını şerh ettiği *Hülâsatü'ş-Şürûh* adlı eserinde kullandığı planla parelellik arz etmektir.[295]

Murad Nakşibendî'nin genel şerh planı şöyledir:

a. Orijinal metnin beyit bazında birimlere ayrılarak aktarımı

b. Kaynak metnin beyitlerinin erek dile aktarımı

c. Kaynak metinde yer alan ve okuyucu için kapalı durumda olan bazı ibarelerin- bilhassa dinî kıssa, ayet ve hadislerin- izahı ve yine gerekli görülen kelimelerin gramer ve anlamına yönelik bir iki kelimelik kısa izahlar

Murad Nakşibendî'nin eserinde sınırları tam anlamıyla çizilmiş bir şerh metodu takip ettiğini söylemek zordur. Şem'î'nin *Sa'âdet-nâme* şerhine benzer bir tarzda kaleme alınan eserde şârih, *Pendnâme*'yi beyit bazında birimlere ayırmış ve kaynak metni şerh metninden ayırmak için orijinal metnin üst kısmına çizgi çekmiştir.[296] Daha sonra da geleneksel şerh metodundan farklı olarak herhangi bir başlığa ihtiyaç duymaksızın manzum olan kaynak metni mensur olarak erek dile çevirmiştir. Bu kısımdan sonra Murad Nakşibendî'nin tercüme genişletmeleriyle yetindiği ya da kaynak metinde geçen bazı kelimelerin gramer ve/veya anlamına yönelik kısa izahlarda bulunduğu ya da metinde açıklanmaya muhtaç bazı kısımlara açıklık getirdiği görülür. Murad

---

[294] Murad Nakşibendî, *Mâ Hazar* (İstanbul: Dârü't-tıbâati'l-âmire, 1260); Murad Nakşibendî, *Mâ Hazar* (İstanbul: Matbaa-yı Osmâniyye, 1284); Müellif hatlı bir nüshası da mevcut olan eserin bilinen nüshaları şunlardır: Süleymaniye Kütüphanesi, Mehmed Ârif-Mehmed Murad Koleksiyonu, No. 260 (Müellif hatlı nüshadır.); Süleymaniye Kütüphanesi, Dârülmesnevî Koleksiyonu, No.181; Süleymaniye Kütüphanesi Pertev Paşa Koleksiyonu, No. 275; Süleymaniye Kütüphanesi Mehmed Ârif-Mehmed Murad Koleksiyonu, No. 89 (Bu nüsha yanlışlıkla Mesnevî Şerhi ismiyle kaydedilmiştir.); Muhammed b. Abdûlhalîm, "Şerh-i Pend-nâme", Milli Kütüphane Ankara, Milli KütüphaneYazmalar Koleksiyonu, No. 06 Mil Yz A 4574.

[295] Murad Nakşibendî'nin *Hülâsatü'ş-Şürûh*'ta kullandığı şerh metodu, dil ve üslûp özellikleri için bkz. Zekiye Güntan, a. g. t., 86-92.

[296] *Mâ-Hazar*'ın biçimsel özellikleri için *Mâ-Hazar* adlı Süleymaniye Kütüphanesi/Mehmed Ârif, Mehmed Murad Koleksiyonu, No. 260'da kayıtlı müellif hatlı nüsha baz alınmıştır.

Nakşibendî, kaynak metne yönelik yapmış olduğu tüm bu izahlarda herhangi bir başlık kullanmaz. Zikr ettiğimiz hususlar aşağıda örneklendirilmiştir.

1. Şârih, kimi beyitlerin açıklamasında sadece kaynak metnin serbest tercümesiyle yetinerek şerhini tamamlamıştır.

Örnek beyit:

Tu nikû-kârî vü mâ bed-kerde îm

Cürm-i bî-pâyân u bî-had kerde îm

"Sen yâ Rabbi, işi iyisin ve biz kabîh işlemişiz. Nihâyetsiz ve gâyetsiz günâh işlemişiz ve senin afv ve magfiretine magrûr olmuşuz."[297]

2. Bazı beyitlerin şerhinde tercümeden hemen sonra kaynak metinde geçen bir veya birkaç kelimeyi gramatikal yönden kısaca açıklamıştır.

Örnek beyit:

Sâhibeş bûdend Osmân ü Alî

Behr-i ân geştend der-âlem velî

Ve dahi Hazret-i 'Osmân ve Hazret-i 'Alî radiyallâha anhümâ fahr-ı 'âlem sallallâhu 'aleyhi ve sellem hazretlerinin mukârini ve musâhibi idiler. Anın için bu âlemde velî ve mukarrib-i Hak oldılar. Osmân ve Alî mübtedâ, sâhibeş mübtedâ-yı sânî, bûdend lafzı sâhibeş lafzına haber ve sâhibeş bûdend cümlesi Osmân ve Alîye haberdir.[298]

3. Şârih, kaynak beytin tercümesinden sonra kimi zaman da orijinal metinde yer alan sadece bir veya birkaç kelimenin anlamını verir.

Örnek beyit:

Dâ'imâ der-bend-i isyân bûde îm

Hem karîn-i nefs ü şeytân bûde îm

Dâ'imâ isyân sevdâsında olmuşuz. Dahi nefis u şeytana mukârin olmuşuz. Bend burada sevdâ ve muhabbet ma'nâsındadur.[299]

4. Şârih kaynak beytin tercümesinden sonra beyitte geçen bir veya birkaç kelimeye yönelik hem anlamsal hem de gramatikal kısa bilgiler verir.

Ân imâmânî ki kerdend ictihâd

Rahmet-i Hak ber-revân-ı cümle bâd

---

[297] Mehmed Murad Nakşibendî, a. g. e., 3b.

[298] a. g. e., 3a.

[299] a. g. e., 3b.

Ol bir imâmlar ki Kur'ân-ı azîmden ve ahâdîs-i şerîfeden ahkâm-ı şer'iyye istihrâc eylediler. Hak Ta'âlânın rahmeti cümlesinin rûh-ı şerîfesi üzerine olsun. Revân sıfat-ı müşebbeh olmak üzere akıcı rûh ma'nâsınadır.[300]

5. Tercümeden sonra kimi zaman kaynak metinde iktibas olunan dinî kıssa, ayet veya hadislere yönelik açıklamalarda bulunur.

Örnek beyit:

Magfiret dâred ümîd ez-lutf-i tu

Z'ân ki hod fermûde-i lâ-taknatû

Senin lutfundan mağfireti ümîd tutar. Andan nâşî ki Kur'ân-ı 'azîmde buyurmuşsun, "lâ taknetû min rahmetillâhi". Hod kendi ve tahkîk ma"nâsınadır. Bu mahalde ikisine de münâsibdür.[301]

6. Kimi zaman kaynak metni ayet, hadis, atasözü, beyit, hikâye ya da bazı kaynak ve kişilerden faydalanarak açıklar. Ancak bu beyitlerin kime ait olduğunu çoğu kez sözlemez. Kimi zaman da konu hakkında kendi fikrini beyan eder.

Örnek beyit:

Ân ki rencâned terâ özreş pezîr

Tâ beyâbî mağfiret ber-vey me-gîr

Ol kimse ki seni incidür, i'tizâr etdikde özrünü kabûl eyle. Hak Ta'âlâdan magfiret bulmak için anın özrüne kîn ve 'adâvet tutma. Me-gîr nehy-i hâzırdır. Mef'ûlu mazûfdur. Tâ ta'lîk içindir. Bazı kütüb-i mevâ'izde beyân olunmuşdur ki bir kimsenin bir cürmünü afv eylese, Hak Ta'âlâ hazretleri anın yetmiş cürmünü afv buyurur ve eger senin hakkında kusûr eden şahsın kusûrunu sen afv etmez isen dahi Rabbü'l-'âlemîn etdigin kusûru afv etmez. Sen afv eyle ki mazhar-ı afv u gufrân olasın.[302]

Rûy gerdân ez-murâd u ârzû

Pes be-dergâh-ı Hudâ âver tu rû

Dünyânın murâd u ârzûsundan yüz döndür. Sonra dergâh-ı Hudâ'ya teveccüh eyle. Zîrâ yüz dünyâya müteveccih iken bâbullâha teveccüh olunmaz. Nitekim "İki karpuz bir koltuğa sıgmaz." derler. Beyt:

Yâ bellü cihânı ihtiyâr et

Yâ var devlet Hümâsını şikâr et.[303]

7. Şârih, kaynak metindeki nüsha farklılıklarına az da olsa değinir.

---

[300] a. g. e., 3b.

[301] a. g. e., 4a.

[302] a. g. e., 4b.

[303] a. g. e., 9b.

Örnek beyit:

Bâz sohbet dâşten bâ-her fakîr
Pâdişeh-râ ‘ayb bâşed gûş gîr
Biri dahi her fakîr ile sohbet tutmak padişaha ‘ayb olur. Kulak tut iyi dinle, ya’nî padişahlar her rast geldiği fakîr ile mukârenet u musâhabet etmek ve her yere varmak bu dahi ziyân veren şeylerdendir. Nitekim ba’zı ‘ukalâ demişdir. [...] Ba’zı nüshada mısrâ-ı sânî böyle vâkı’ olmuşdur: “Pâdişâhân-râ hemî dâred hakir” ma’nâsı pâdişâhları hakir tutar demekdir. [304]

Daha önce incelememize konu olan şârihlerin birçoğunun eserlerini, kendilerinden önce yazılan *Pendnâme* şerhlerini bir yönüyle de olsa yetersiz buldukları için kaleme aldıkları görülmektedir. Oysa bu örneklerden ve Murâd Nakşibendî’nin sebeb-i telif bölümünde verdiği bilgilerden anlaşılıyor ki şârih *Mâ Hazar* adlı eserini bu alandaki bir eksiklik ve ihtiyaçtan ziyade “şerh vadisi”nde bir şey kaleme alma arzusuyla ortaya koymuştur. Şârih kıymetçe üstün gördüğü ve talebelerine 30 yıl boyunca[305] yüzlerce kez okuttuğu bu eserdeki bilgileri belki de talebelerine yazılı olarak da nakl etmek istemiştir. Nitekim Murad Molla *Tuhfe-i Şâhidi* şerhinde, *Mâ Haza*r’ın nüshalarının bazı öğrenciler ve dostları tarafından istinsah edilmiş olmasına sevindiğini ve bu durumun onu başka eserler yazması için şevklendirdiğini dile getirir.[306]

Murad Nakşibendî’nin şerh metoduna bir örnek oluşturması amacıyla 1. beytin şerhini veriyoruz:

Ḥamd-ı bī-ḥad ān Ḫudā-yı pāk-rā

Ān ki īmān dād müştī ḫāk-rā

Cenâb-ı Hazret-i Şeyh Ferîdüddîn Muhammed Attâr kuddise sırruhu’l-gaffâr kitâb-ı şerîfi besmele ile bidâ’ buyurdukdan sonra Cenâb-ı Hudâya hamd ü senâ edip

---

[304] a. g. e., 6a.

[305] Murad Nakşibendî *Dîvân*’ında *Pendnâme*’yi otuz yıldır okuttuğunu ve *Pendnâme*’ye şerh yazdığını şu dizelerle anlatır: *“Eyâ şeyh-i cihân ra’m et Murâd-ı nâ-murâda sen/ Otuz yıldır kitâbını okudur yâd eder her bâr/Yine haddince şerh edip âdını Mâ-Hazar koydu/Murâd-ı intisâb-ı dergâhındır ey ulu hünkâr”* Mehmed Murad Nakşibendî, *Dîvân,* Süleymaniye Kütüphanesi/Mehmed Ârif, Mehmed Murad Koleksiyonu, No.149, 54, Aktaran: Hatice Özdil, *Tasavvuf Edebiyatı Terminolojisi Açısından Mehmed Murad Nakşibendî’nin Şerhleri*, 77.

[306] Mehmed Murad Nakşibendî, Tuhfe-i Şâhidi Şerhi, Süleymaniye Ktp., Dârü’l-Mesnevî Koleksiyonu, No. 568, 2a., Aktaran: Hatice Özdil, *Tasavvuf Edebiyatı Terminolojisi Açısından Mehmed Murad Nakşibendî’nin Şerhleri,* 78.

buyururlar ki nihâyetsiz hamd o şerîk ü nazîrden münezzeh olan Hudâya olsun. Öyle Hudâ ki bir avuç toprağa îmân virdi, bir avuç hâkden murâd Âdem 'Aleyhisselâmın cesed-i şerîfidür yâhûd 'anâsır-ı erba'adan biri hâk olmak hasebiyle efrâd-ı insân murâd olur.[307]

2. 2. 1. 13. Nâilî Sâlih Efendi (ö.1876) Kenz-i Nasâyih[308]

Sâlih Nâilî Efendi, 1239/1823 yılında Manastır'da dünyaya gelmiştir. Babası Manastırlı Şehâbeddin Ağa'dır. Asıl adı Sâlih olan şârih; öğretmenlik yaptığı için *Hoca Sâlih Nâilî*, Manastırlı olması sebebiyle *Manastırlı Nâilî*, 17. yüzyılda yaşamış ünlü gazel şairi Nâilî'yle karıştırılmasını önlemek için *Nâilî-i Cedîd* lakabıyla da anılmıştır. Hem şair hem hattat hem de hafız olan Sâlih Efendi, ilk eğitimini Manastır'da alır ve hattat Arnavut Ali Bey'den sülüs ve nesih yazı öğrenir. 1259/1843 yılında İstanbul'a gelerek Nûr-ı Osmânî ve Şehit Mehmed Paşa Medreselerinde ilim tahsil eder. Klâsik Türk Edebiyatının etkisini yitirmeye başladığı bir dönemde yaşayan şairin Klasik şiir geleneğinin son temsilcilerinin bir araya geldiği önemli bir topluluk olan Encümen-i Şuarâ'ya katıldığı bilinmektedir.[309] Ancak Nâilî bu topluluktan yazmış olduğu bir hiciv nedeniyle çıkarılır.[310] Geçimini Farsça ve hat dersi vererek, Kur'ân-ı Kerîm ve şifâ-yı şerîf yazarak sağlayan Nâilî, Mısır asillerinden birine ders vermek amacıyla onunla birlikte Mısır'a gitmiş ve burada bazı sıkıntılar yaşamıştır. Hiç evlenmemiş olduğu söylenen şair, tarikatçe Mevlevî'dir. 1293/1876 yılında Mısır'da vefat eden Sâlih Nâilî'nin *Kenz-i Nasâyih* adlı eseri dışında bir *Dîvân*'ı mevcuttur.[311]

Kenz-i Nasâyih, 901 beyit olan kaynak metnin 4505 beyitle açıklanması ile yani Ferîdüddîn Attâr'ın *Pendnâme*'sinin her beytinin beş beyitle şerh edilmesiyle

---

307 Mehmed Murad Nakşibendî, a. g. e., 2a.

308 Arzu Balcı, "Nâilî'nin Kenz-i Nesâyih Adlı Eseri ve Nasihat Geleneği," (Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, 2011); Osman Emre Miyasoğlu, "Nâilî Sâlih Kenz-i Nesâyih (Metin-İnceleme)," (Yüksek Lisans Tezi, 2011)

309 İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şâirleri,* c.II (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1988), 1078–1082.; Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, c.II (İstanbul: Meral Yayınevi, 1972), 282.

310 "Encümen-i Şu'ârâ," *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.11 (İstanbul, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 1995), 180.

311 İbnülemin Mahmut Kemal İnal, a. g. e., 1078–1082.; Bursalı Mehmed Tâhir, a. g. e., 282.

oluşturulmuş manzum bir şerhtir.[312] Eserinde verdiği bilgiye göre Nâilî, şerhinin yazımını 1292/1875 senesinin Ramazan ayında tamamlamış ve eserini beş ayda yazmıştır. Bu bilgiden yola çıkarak şârihin eserinin yazımına 1292 senesinin Rabiu'l-âhirinde (1875 Mayıs/Haziran) başladığını söylemek mümkündür. Eserine "nasihatler hazinesi" anlamına gelen *Kenz-i Nasâyih* adını veren şârih, eserine niçin böyle bir isim verdiğini şerhinde tam olarak belirtmezken şerhini kaleme alış gayesini, eseri yazış tarihini ve şerh metodunu eserin sonunda yer verdiği şu tarih manzumesiyle açıklar:

Bin iki yüz toksan iki sâlinin
Şehr-i gufrânı olan mâh-ı sıyâm

Meymenet-bahş oldı bu manzûmeye
Oldı anda 'avn-i Bârîyle tamâm

Şeyh-i 'Attâr-ı Ferîdüddînden
Etdim istimdâd ber-vefk-i merâm

Pendinin her beytini beş beytle
Eyledim Türkîce şerhe ihtimâm

Hazret-i Mevlâ 'inâyet eyledi
Oldı beş ayda pezîrâ-yı hitâm

Gerçi üç beş şerhi vardır bâ-husûs
Şerh-i İsma'îl Hakkı-ı be-nâm

Her birinde başka başka hâl var
Tab'a evfaḳdır velî mevzûn kelâm

Anlar olmuşdur nisâr-ı ma'rifet
'Âcizâne ben de verdim hoş nizâm

Maksadım 'arz-ı hüner etmek degil
Bir eserle etmedir ibkâ-yı nâm

Hak Te'âlâdan niyâzım Nâ'ilî
Feyz-i rahmetdir ilâ yevmi'l-kiyâm

[312] Kütüphane kayıtlarında -matbu nüshalar hariç, eserin yazarı ya belirtilmemiş ya da Edirneli Emrî diye kaydedilmiştir. Bkz. *Kenz-i Nesâyih*, İstanbul Millet Kütüphanesi/Ali Emirî Koleksiyonu, No. 34 Ae Manzum 852; *Kenz-i Nesâyih*, İstanbul Millet Kütüphanesi/Ali Emirî Koleksiyonu, No. 34 Ae Manzum 851; *Kenz-i Nesâyih*, İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Koleksiyonu, No. 34 Ae Manzum 849; *Kenz-i Nesâyih*, İstanbul Millet Kütüphanesi/Ali Emirî Koleksiyonu, No. 34 Ae Manzum 850; Eserin matbu bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi/Tahir Ağa Tekkesi, No.000444'tedir.

Hakka şükr etdi dedim târîhini
Şerh-i nev Kenz-i Nasâyih oldı tâm[313]

Yukarıdaki tarih manzumesinden de anlaşılacağı üzre Sâlih Nâilî, kendinden önce *Pendnâme*'yi üç beş kişinin daha şerh ettiğini ve bu şerhlerin her birinin birbirinden farklı özellikler taşıdığını ancak onların şerhlerinin mensur olduğunu kendisinin ise manzum olarak *Pendnâme*'yi şerh ettiğini belirtir. İncelememize konu olan daha önceki şârihlerin çoğu kendilerinden önce *Pendnâme*'ye yazılan şerhleri bir şekilde yetersiz bulmuş ve beğenmemişti. Oysa Nâilî kendisinden önce yazılan şerhlerin hakkını teslim etmekle birlikte *Pendnâme*'ye manzum olarak da bir şerh yazma isteği ile bu eseri kaleme aldığını belirtir. Şârih bunun yanı sıra bir eser yazarak hatırlanmak isteğini ve Allah'ın lütfuna mazhar olma isteğini de dile getirir.

Mansûr Paşa'nın isteğiyle şârihin ölümünden bir yıl sonra 1294 Muharrem ayının ortalarında (Ocak 1877) Mısır'daki Bulak Matbaasında basılan ve 280 sayfadan oluşan eserin bilinen iki nüshası mevcuttur.[314]

Kaynak metinde olduğu gibi mesnevî nazım şekli ve *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* vezniyle yazılan eser, Mısır Mevlevîhânesi post-nişînî Şeyh 'Azmî Efendi (ö.1893-94)'nin *Kenz-i Nasâyih*'e olan beğenisini dile getirdiği kıt'a-i kebîr nazım şekliyle ve *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* vezniyle yazdığı bir tarihle başlar.[315] Daha sonra şârih, herhangi bir girişe ihtiyaç duymaksızın besmele çekerek kaynak metni Attâr'ın *Pendnâme*'sinde takip ettiği sıraya uygun bir şekilde şerh eder. 277. sayfada tamamlanan şerhin sonunda ise "*Târîh-i tamâm şoden-i în manzûme*" başlığıyla yukarıda alıntıladığımız şârihe ait tarih manzumesi ile Bulak Matbaasında musahhih olan Mehmed Necib Efendi'ye ait eserin yazım tarihine düşürülen bir başka tarih

[313] Nâilî Sâlih Efendi, *Kenz-i Nasâyih*, Süleymaniye Kütüphanesi/Tahir Ağa Tekkesi, No. 444, 277-278.

[314] Bu nüshalardan biri Süleymaniye Tahir Ağa Tekkesi 444'te iken diğeri Fatih Üniversitesi Nadir Eserler bölümündedir. Bkz. Arzu Balcı, a. g. t., 36-37.

[315] "Pîşva-yı erbâb-ı tarîkat-ı 'asriye Mevlevihâne-i Mısrîye post-nişînî reşâdetlü eş-şeyh Şeyh 'Azmi Efendi Hazretlerinin işbu manzûmeye inşâ buyurdukları takrîz-gûne târîh-i nefîsleridir." şeklindeki bir ibareyle başlar. Bkz. Nâilî Sâlih Efendi, a. g. t., 1b.

manzumesi bulunur. Eserin sonunda ise Mustafa Mestî Efendi ve Abdülkerim Faik Efendi'nin eserin matbaada basılışına düşürdükleri tarih manzumeleri yer alır.[316]

Salih Nâilî'nin eserinde uyguladığı genel şerh planı ise şöyledir:

a. Orijinal metnin beyit bazında birimlere ayrılarak aktarımı

b. Kaynak metnindeki her bir beytin beş beyitle açıklanması

c. Kaynak metinde telmih olunan veya kaynak metinde işlenen konuya uygun ayet, hadis ve veciz sözlere eserin der-kenarında yer verilmesi

Sâlih Nâilî Efendi'nin şerh metoduna bir örnek oluşturması amacıyla 1. beytin şerhini veriyoruz:

Ḥamd-ı bī-ḥad ān Ḫudā-yı pāk-rā
Ān ki īmān dād müştī ḫāk-rā

Evvel âhir âlemin hamdı tamâm
Zâtına mahsûstur Hakkın müdâm

Öyle kudret sâhibidir ol Hudâ
Bir avuç topraga îmân verdi tâ

Çün irâde etti halk-ı âleme
Verdi sûret sûretinden Âdeme

Tîndan halk etti cism-i Âdemi
Eyledi rûşen anınla âlemi

Oldu çün feyz-i ezel sûret-pezîr
Nûr-ı îmân Âdemi kıldı münîr

[316]Fatih Odunkıran çalışmasında bu tarih manzumelerinin içerikleri ve özelliklerine yönelik detaylı bilgi aktarımında bulunduğu için tekrara düşmemek adına bu konuya yönelik genel bir bilgi vermeyi tercih ettik. Ayrıntılı bilgi için bkz. Fatih Odunkıran, "Nâilî Salih ve Kenz-i Nasâyih İsimli Manzum Pend-i Attâr Şerhi," *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, s. 42 (2010): 123-132.

Bu örnek beyitten de anlaşılacağı üzre Nâili genellikle kaynak metni bir veya iki beyitle tercüme etmekte daha sonra da söz konusu beytin anlamını diğer beyitlerle genişletmektedir.

2. 2. 1. 14. Pendnâme şerhi olduğu söylenenler

Her ne kadar çeşitli kaynaklarda *Pendnâme*'ye şerh yazdığı iddia edilen kişilere rastlanmışsa da bu kişilerin eserlerine ya kütüphane kayıtlarında tesadüf edilmemiş ya da bir kısmının kütüphane kayıtlarında hatalı bir şekilde kaydedildiği görülmüştür.

Osmanlı Müellifleri'nde **İsmâîl Müfîd Efendi** (ö. 1802), **Erzincanlı Hacı Feyzullah Efendi** (ö. 1905) ve **Şehrî İsmet Süleyman Efendi** (ö. 1731) 'nin *Şerh-i Pend-i Attâr* adlı eserlerinden söz edilse de bu eserlerin nüshasına ulaşılamamıştır. Öte yandan **Ahmed Vâmık** -kâtib-i vakf-ı sadrazam Köprülü Paşa- (ö. 1815'ten sonra)'nın 198 yapraktan oluşan *Nuhbe-i Pendnâme* adlı eserinden bahsedilmektedir.[317] Ancak eser yurt dışında bulunduğu için eseri inceleme imkânımız olmamıştır. Buna ek olarak M. Nuri Gençosman *Pendnâme* adlı eserinde herhangi bir nüshasına ulaşamadığımız **İsmet Mehmed Efendi** (ö.1160/ 1747) 'ye ait bir *Pendnâme* şerhinden bahsetmektedir.

Adı geçen bu kişiler dışında bir de yanlış kataloglama ya da inceleme sonucu *Pendnâme*'ye Türkçe şerh yazmış olduğu iddia edilen kişiler bulunmaktadır. Kaynaklarda bu şekilde adı geçen kişilerden birisi de **Ömer bin Hüseyin**'dir. Yapmış olduğumuz inceleme sonuncunda Yapı Kredi Sermet Çiftler Araştırma Kütüphanesi Y-0221'de kayıtlı olan ve Ömer bin Hüseyin'e aitmiş gibi gösterilen nüshanın aslında Şem'ullâh Şem'î'ye ait olduğu tespit edilmiştir. Böyle bir yanlışlığa yol açan durum kanaatimizce Ömer bin Hüseyin isminin Şem'î'nin *Pendnâme* şerhinin sebeb-i telif bölümünde geçiyor oluşudur. Zira Şem'î bu bölümde *Sa'âdet-nâme* adını verdiği *Pendnâme* şerhini Ömer bin Hüseyin'in isteği üzerine kaleme aldığını anlatır. Eserin kataloglamasını yapan kişi muhtemelen bu ismi görerek onu eserin yazarı zannetmiş olmalıdır. Kaynaklarda *Pendnâme*'ye Türkçe bir şerh yazdığı iddia edilen bir başka kişi ise **Seyyid Alî b. Ahmed el- Hasretî** -yanlış okuma sebebiyle Herâtî diye de geçer-'dir. Kütüphane kayıtlarında *Şerh-i Pendnâme* adıyla Alî Hasretî/Herâtî'ye kayıtlı yedi farklı nüshaya ulaşılmıştır. Şarihin ismine kayıtlı 1143 nolu Ankara Milli Kütüphane

[317] Sadık Yazar, a. g. t., 387.

nüshası incelendiğinde -eserin dili Türkçe olarak kayıtlara geçse de- Ali Hasretî'nin kaynak metni açıklamak için Türkçenin yanında Arapçayı da kullandığı görülmüştür. Bir başka ifadeyle Hasretî, öncelikle kaynak metni manzum olarak Türkçe tercüme etmiş, daha sonra da mensur olarak Arapça şerh etmiştir.

2. 2. 2. Attâr'ın Pendnâme'sine Yazılan Türkçe Şerhlerin Çeşitli Yönleriyle Değerlendirilmesi

Attâr'ın *Pendnâme*'sine yapılan Türkçe şerhlerden inceleme imkânı bulduklarımızı çeşitli konu başlıkları altında karşılaştırmanın tez çalışmamıza konu olan *Miftâh-ı Pend*'in bu *Pendnâme* şerhleri içerisindeki yerinin daha doğru olarak anlaşılabilmesine fayda sağlayacağı inancındayız.

2. 2. 2. 1. İsimlerine göre

İncelememize konu olan şârihlerin pek çoğu şerhlerine müstakil bir isim verirken Hasan Şu'ûrî, İsmail Hakkı, Ferâ'izîzâde M. Sa'îd ve Na'tî şerhlerine özel bir isim vermemiş verdiyse de bunu eserinin herhangi bir yerinde yazarak bizlere belirtmemiştir. *Pendnâme* şârihlerinin eserlerine vermiş olduğu isimler şöyledir[318]:

Tablo 2. Pendnâme Şerhlerinin İsimleri

Sa'âdetnâme	Şem'î Şem'ullâh
Vesîletü'l-Merâm	Hulûsî
Murâdiyye	Şârihi Belirsiz
Müfîd	A. Abdî Paşa
Şerh-i Pend-i Attâr	Nâ'tî
Şerh ve Tercüme-i Pend-i Attâr	Hasan Şu'ûrî Efendi
Şerh-i Pend-i Attâr	İsmâil Hakkı Bursevî
Berg-i Dervîşân	Mustafa Refî'a

[318] Eserine müstakil bir isim vermemiş olan şârihlerin eserlerinin adları tabloya kütüphane kataloglarında kullanılan yaygın adlarıyla alınmıştır.

Rûhu'ş-Şürûh	Kilisli Rûhî
Şerh-i Pendnâme	Ferâ'izîzâde Mehmed Sa'îd
Miftâh-ı Pend	Muhammed Zahrî
Mâ-Hazar	Murâd Nakşibendî
Kenz-i Nasâyih	Nâilî Sâlih Efendi

2. 2. 2. 2. Yazılış tarihlerine göre

İncelememize konu olan *Pendnâme* şerhleri içerisinde en eski tarihli şerh, Şem'î'ye aittir. Eserin yazılış tarihi tam olarak bilinmese de eserin en eski tarihli nüshası 993/1585 yılına aittir. Eser, bu yönüyle önem arz etmektedir. Kendisinden sonra kaleme alınan birçok *Pendnâme* şerhinde adının geçiyor oluşu ve pek çok nüshasının oluşu da eserin yazıldığı dönemde çokça okunduğunun bir göstergesidir. *Pendnâme* şerhleri içerisinde günümüze en yakın tarihli şerhse Nâilî Sâlih Efendi'ye aittir. 1875 yılında kaleme alınan eser, *Pendnâme*'ye yönelik yazılmış manzum iki şerhten biri olması yönüyle dikkate değerdir. Muhammed Zahrî'nin *Miftâh-ı Pend*'i ise kronolojik sıra dikkate alındığında *Pendnâme*'nin bir beytinin beş beyitle şerh edildiği ilk manzum şerh olması yönüyle önem arz etmektedir.

Her ne kadar Şem'î, Abdî Paşa ve Na'tî'nin şerhlerinin tam olarak hangi yılda kaleme alındığı bilinmese de *Pendnâme* şerhlerinin yazılış tarihleri şöyledir:

Tablo 3. Pendnâme Şerhlerinin Yazılış Tarihleri

Şarihler	**Hicrî**	**Miladî**
Şem'î Şem'ullâh	993 ve öncesi	1585 ve öncesi
Hulûsî	1036	1627
Şârihi Belirsiz Murâdiyye	1045	1635-36
A. Abdî Paşa	1057/1065 yılları arası	1648-1654 yılları arası
Nâ'tî	1082 ve öncesi	1671 ve öncesi

Hasan Şu'ûrî Efendi	1083	1672
İsmâil Hakkı Bursevî	1136	1724
Mustafa Refî'a	1143	1730
Kilisli Rûhî	1181	1767-68
Ferâ'izîzâde Mehmed Sa'îd	1224	1809
Muhammed Zahrî	1232	1816-17
Murâd Nakşibendî	1249	1834
Nâilî Sâlih Efendi	1292	1875

2. 2. 2. 3. Yazılış sebeplerine göre

Pendnâme şârihleri kendilerini bir *Pendnâme* şerhi yazmaya iten sebepleri genel olarak bir dostun ısrarı, hayır dua alma isteği, âleme kalıcı bir eser bırakmak arzusu, insanlara faydalı olma isteği ve kendinden önce yazılan şerhleri bir yönüyle yetersiz bulma olarak sıralamıştır. Şârihlerin eserlerini kaleme alış nedenleri eserlerinde verdikleri bilgilerden yola çıkarak şöyle tespit edilmiştir.

Tablo 4. Pendnâme ŞerhlerininYazılış Sebepleri

Şem'î Şem'ullâh	Dostu Ömer b. Hüseyin adlı zatın talebi ve *Pendnâme*'nin daha evvel şerh edilmemiş oluşu
Hulûsî	Dostların talebi ayrıca Şem'î'nin şerhini mübtedîler (yeni başlayanlar) için ağır olduğu inancı
Şârihi Belirsiz Murâdiyye	Şem'î'nin şerhinin tahte'l-lafz bir tercümeyi aşamadığı düşüncesi ve müstensihlerce kendisinden istifade edilemeyecek oranda değiştirilerek Farsça öğrenmek isteyenlere katkı sağlayamayacağı görüşü

A. Abdî Paşa	Ahmed Ağa'nın şârihten *Pendnâme*'yi Sûdî tarzında şerh etmesini istemesi ve Şem'î'nin bu eseri yeteri kadar iyi şerh etmediği düşüncesi
Nâ'tî	Daha önce Arapça olarak şerh ettiği *Pendnâme*'den Arapça bilmeyen öğrenci ve kardeşlerinin yeterince faydalanamadığını görmesi bu sebeple de onların da istifade edeceği bir eser yazma isteği ile talebelerin ricası
Hasan Şu'ûrî Efendi	Böyle bir eserle ismini ebedî kılarak insanlara faydalı olma isteği
İsmâil Hakkı Bursevî	Gönül ehline salih bir eser bırakarak âlemde kalıcı olmak ve dua almak isteği
Mustafa Refî'a	Dostların ısrarı ve Allah'ın rızasını kazanma arzusu
Kilisli Rûhî	Dostların ısrarı ve medrese hocası olması hasebiyle daha önce pek çok kez derslerde okuttuğu *Pendnâme* üzerine bir şerh yazma arzusu
Ferâ'izîzâde Mehmed Sa'îd	Hayır dua alma isteği
Muhammed Zahrî	Rüyada böyle bir eseri yazmasının bağlı olduğu tarikat büyüklerince kendisinden istenmesi ayrıca Şem'î'nin şerhinin yeni başlayanlara faydalı olamayacağı inancı, yeni başlayanlara faydalı olma ile iki cihanda hayırla anılma isteği
Murâd Nakşibendî	Şerh vadisinde bir şeyler yazarak hatırlanma isteği
Nâilî Sâlih Efendi	Kendinden önceki şerhlerin mensur oluşu sebebiyle *Pendnâme*'ye manzum bir şerh yazma arzusu

Klasik Türk edebiyatındaki dinî-tassavvufî mahiyetteki eserlerin *sebeb-i telif* bölümünde sıklıkla karşılaştığımız bir dostun, devlet veya din büyüğünün isteği, rüya yoluyla böyle bir eserin yazılmasının kendisine ilham olunması, Allah'ın rızasını

kazanma isteği, bu âleme kalıcı ve faydalı bir eser bırakma ve bu yolla insanlardan hayır dua alma arzusu gibi sebeplerin *Pendnâme* şârihlerince de kullanıldığını görmekteyiz. Şem'î, ilk *Pendnâme* şârihi oluşu ve eserinin geniş kitlelerce biliniyor oluşu sebebiyle en çok eleştiriye maruz kalan şârih olmuştur. Şem'î yazmış olduğu şerhin yetersiz oluşu dolayısıyla Abdî Paşa ve *Muradiyye* şârihi tarafından eleştirilirken, mübtedilere hitap edememesi yönüyle de Muhammed Zâhrî ve Hulûsî tarafından eleştirilmiştir. Bunun yanı sıra Nâilî'nin daha önceki *Pendnâme* şerhlerinin mensur olduğunu bu sebeple de manzum bir şerh kaleme almaya karar verdiğini söylemesinden kendisiyle aynı yüzyılda manzum olarak kaleme alınan *Miftâh-ı Pend*'den habersiz olduğu sonucuna ulaşılabilir. Öte yandan her ne kadar amacının sadece bu âlemde hatırlanmak olduğunu söyleyese de Murad Nakşibendi'nin eserini Sultan Abdülmecid'e, Hasan Şuurî'nin ise Ahmed Paşa olarak bilinen bir vezire sunduğu da göz ardı edilmemelidir. Kendinden önceki şârihleri bir yönüyle yetersiz bulan şârihler olduğu gibi Mustafa Refî'a, Murad Nakşibendî gibi daha önceki *Pendnâme* şârihlerin hakkını teslim eden şârihler de bulunmaktadır. Mustafa Refî'a metni anlamsal yönden yorumlamada Abdî Paşa'yı aşmasının mümkün olmadığını söyleyerek Abdî Paşa'ya bu yönden hakkını teslim ederken, Murad Nakşîbendi ise her ne kadar ihtiyaç olmasa da şerh vadisinde bir şeyler yazmak isteğiyle böyle bir eseri vücuda getirdiğini dile getirir.

2. 2. 2. 4. Manzum veya mensur oluşlarına göre

İncelememize konu olan 13 *Pendnâme* şerhinden 11'i mensur olarak yazılmışken; 2'si manzum olarak yazılmıştır. *Pendnâme* şârihlerinden Şem'î, Hulûsî, Abdurrahman Abdî, Hasan Şu'ûrî, İsmail Hakkı, Mustafa Refî'a, Kilisli Rûhî, Murâd Nakşibendî, Ferâ'izîzâde M. Sa'îd, Na'tî ve Muradiyye şârihi eserlerini mensur olarak kaleme alırken; Muhammed Zahrî ve Nâilî Sâlih eserlerini manzum olarak kaleme almıştır. Muhammed Zahrî'nin *Miftâh-ı Pend*'i *Pendnâme*'ye yapılan ilk manzum şerh olması yönüyle dikkat çekerken Hasan Şu'ûrî'nin şerhi ise her ne kadar eserini mensur olarak kaleme alsa da kaynak metni hem manzum hem de mensur olarak tercüme etmesiyle farklılık gösterir. *Pendnâme*'yi manzum olarak tercüme eden bu üç şârih de kaynak metne vezin ve nazım şekli yönüyle sadık kalarak eserlerini *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* vezniyle ve mesnevî nazım şekliyle kaleme almıştır. Ferâ'izîzâde hem şekil hem de içerik olarak İsmail Hakkı Bursevî'nin tercümesini eserine aynen ya da ufak

değişikliklerle aktarırken; Na'tî ise Şem'î'nin tercümesini çoğu kez aynen ya da ufak değişiklikler yaparak şerhine aktarmıştır.

Tablo 5. Manzum veya Mensur Oluşlarına Göre Pendnâmeler

Şerhler	**Manzum ya da Mensur Oluşlarına Göre**
Sa'âdetnâme	Mensur
Vesîletü'l-Merâm	Mensur
Murâdiyye	Mensur
Müfîd	Mensur
Şerh-i Pend-i Attâr-Nâtî	Mensur
Şerh ve Tercüme-i Pend-i Attâr-Hasan Şu'ûrî	Mensur
Şerh-i Pend-i Attâr-İ. Hakkı Bursevî	Mensur
Berg-i Dervîşân	Mensur
Rûhu'ş-Şürûh	Mensur
Şerh-i Pendnâme- Ferâ'izîzâde M. Sa'îd	Mensur
Miftâh-ı Pend	Manzum
Mâ-Hazar	Mensur
Kenz-i Nasâyih	Manzum

2. 2. 2. 5. Uygulamış oldukları şerh planına göre

a. Kaynak metni anlam birimlerine ayırma

Pendnâme şârihlerinden Şem'î, Na'tî, Hasan Şu'ûrî, Kilisli Rûhî, Hulûsî şerhlerinde kaynak metni mısra bazında birimlere ayırırken; Muradiyye şârihi Abdurrahman Abdî,

Murâd Nakşibendî, Mustafa Refî'a, Muhammed Zahrî ve Nâilî Sâlih beyit bazında birimlere ayırmıştır. İsmail Hakkı Bursevî'nin şerhi ile bir nevî Bursevî'nin şerhinin muhtasar hali olan Ferâ'izîzâde'nin şerhinde ise kaynak metin kimi zaman beyit kimi zaman da mısra bazında birimlere ayrılarak şerh edilmiştir. Hasan Şu'ûrî her ne kadar kaynak metni mısra bazında anlam birimlerine ayırıp mensur olarak tercüme etse de kaynak metnin manzum tercümesini beyit bazlı yapmayı tercih etmiştir.

b.Kaynak metinde geçen kelimelere yönelik yapılan izahlar

Pendnâme şârihlerinden Şem'î, Murad Mollâ, Nâ'ti, Hasan Şu'ûrî ve Ferâ'izîzâde kaynak metinde yer alan ve açıklanmaya muhtaç olarak gördükleri kelimelere yönelik kısa anlamsal ve gramatikal izahlarda bulunurken; İsmail Hakkı Bursevî, Mustafa Refi'â, Abdî Paşa ve Muradiye şârihi kaynak metindeki kelimelere yönelik gerek gramatikal gerek anlamsal uzun ve detaylı açıklamalarda bulunur. Bilhassa İsmail Hakkı'nın şerhinin başlarında kelime izahlarını oldukça ileriye götürerek adeta Farsça öğrenmek isteyenlere ek bilgiler veren bir kaynak yazarmışcasına bir tutum içerisine girdiği söylenebilir. Mustafa Refi'â'nın da şerhinde kelimelerin gramer ve anlamına yönelik izahlar hatırı sayılır bir yer tutar. Refi'a yapmış olduğu bu açıklamalarda kullandığı metin içi ve metin dışı göndermelerin fazlalığıyla diğer şerh metinlerinden ayrılır. *Pendnâme*'nin kelimelerine yönelik tafsilatlı açıklamalar yapan şârihlerden pek çoğunun ya şeyh ya da hoca oluşu ve muhtemelen derslerinde *Pendnâme* şerhine yer vermeleri kanaatimizce böyle bir yolu benimsemelerinde etkilidir. Murad Nakşibendî'nin bir tarikat önderi olması ve *Pendnâme*'yi öğrencilerine ders kitabı olarak okutmasına rağmen şerhinde ayrıntılı kelime izahlarına girmemesinin sebebi ise bu eseri yanında hiçbir kaynak yokken sadece aklında kalanlarla oluşturması ve geç bir dönemde kaleme alındığı için kendinden önceki şerhleri bu konuda yeterli buluşudur.

Pendnâme'yi mensur olarak şerh eden Hulûsî'nin ve aslında Şem'î şerhinin bir başka versiyonu olan Na'tî'nin ise şerhinde gramerle ilgili açıklamalara yer vermediği görülürken yine *Pendnâme*'ye manzum şerh yazan Muhammed Zahrî ve Nâ'ilî Salih Efendi'nin de eserlerinde klasik şerhlerde bulunan kelime ve gramer izahlarına yer vermediği görülür. Bununla birlikte Muhammed Zahrî'nin şerhinin bazı yerlerinde kaynak metinde geçen tasavvufî kelimelerin bazılarını "bundan murad" vb. ifadelerle anlamsal yönüyle beyit içinde açıkladığı görülür.

c. Kaynak metinde geçen unsurların açıklanmasına göre

Pendnâme şârihlerinden Şem'î, Na'tî, Hasan Şu'ûrî, Mustafa Refî'a, Muradiyye şârihi, Hulûsî, Abdurrahman Abdî, Ferâ'izîzâde, Murâd Nakşibendî, Muhammed Zahrî ve Nâilî Sâlih kaynak metinde geçen açıklanmaya muhtaç bazı ibareleri şerhlerinde kısaca açıklarken; İsmail Hakkı Bursevî ve Kilisli Rûhî'nin ise bu ibarelerin açıklanmasına şerhlerinde daha fazla yer verdiği görülür. *Pendnâme* dinî-tasavvufî mahiyette bir eser olduğu için şârihler kaynak beyitte yer alan ibareleri açıklamak için bilhassa ayet ve hadislerden; deyim, atasözü ve vecizlerden; hikâye ve kıssalar ile beyit ve kıt'alardan faydalanmıştır. Özellikle Abdurrahman Abdî Paşa, İsmail Hakkı ve Kilisli Ruhî'nin kaynak metni açıklamak amacıyla farklı kaynaklara göndermelerde bulunduğu ve bu kaynaklardan alıntılar yaptığı görülmüştür. Manzum *Pendnâme* şerhlerine baktığımızda *Kenz-i Nesâyih*'te kaynak metinde telmih olunan ayet ve hadisler manzum şerhten bağımsız olarak der-kenarda açıklanırken *Miftâh-ı Pend* de ise bu ayet ve hadis açıklamaları beyit içerisinde verilmeye çalışılmıştır.

2. 2. 3. Tercümeler

Klasik Türk edebiyatının Anadolu sahasında 16. yüzyılda Sabâyî Hayreddîn Çelebi'nin *Sırât-ı Müstakîm*'i ile başlayan *Pendnâme* tercümeleri 19. yüzyılda da yazılmaya devam etmiştir. Kaynaklarda 13 farklı Pendnâme tercümesinden bahsedilmektedir. Bu tercümelerden Sabâyî, Rumelili Za'ifî, Edirneli Nazmî, Emre, Mecîdî, Siyâhîzâde, Alî Hasretî, Hüseynî, Seyyid Alî Rızâ'nın eserleri günümüze kadar ulaşmışken; *Osmanlı Müellifleri*'nde *Pendnâme*'ye tercüme yazmış olduğu kaydedilen Şemseddîn Sivasî, Mustafa Âsım, Ahmed Resmî ve Livâyî'nin eserlerine ise henüz ulaşılamamıştır.

2. 2. 3. 1. Sabâyî Hayreddîn Çelebi (XVI. Yüzyıl), Sırât-ı Müstakîm (Tercüme-i Pend-i Attâr)[319]

Şuara tezkirelerinde hayatı hakında sınırlı ve benzer bilgiler bulunan Sabâyî'nin asıl adı Hayreddîn'dir.[320] Edirneli olan şair şiirlerinde "sabâ rüzgârına ait, gün yeli"

---

[319] Kadir Atlansoy, "Sabâyî, Sırat-ı Müstakim," (Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 1987); Kadir Atlansoy, "Pend-i Attâr'ın İlk Çevirisi: Sabâyî'nin Sırât-ı Müstakîm Mesnevisi," *İlmî Araştırmalar Dergisi*, s. 20 (2005): 27-41.

[320] Kadir Atlansoy, *Sabâyî, Sırat-ı Müstakim*, 16.

anlamına gelen Sabâyî mahlasını kullanmıştır. Tezkirecilere göre tıpkı sabâ rüzgârı gibi yerinde duramayan ve oradan oraya hevesinin peşinde koşan Sabâyî'nin mahlası karakteriyle oldukça örtüşmektedir[321]. Şairin doğum yılı hakkında net bir bilgi bulunmamakla birlikte kendisi hakkında bilgi veren kaynakların çoğu onu Fatih Sultan Mehmed ile bilhassa II. Bayezid dönemi şairleri arasında sayar. Sadece Gelibolulu Ali, onun I. Selim dönemi şairlerinden olduğunu söyler. Edirne Tarihi'nde ise Sabâyî'nin 885/1480 yılında Bosna Sancak Beyi olan Koca Davut Paşa (ö. 905/1499)'nın maiyetinde bulunduğu bilgisi mevcuttur. Sabâyî'nin *Sırât-ı Müstakîm* adlı eseri üzerine bir çalışması olan K. Atlansoy bu bilgiler esas alındığında Sabâyî'nin doğum tarihini 15. yüzyıl ortalarına kadar götürmenin mümkün olabileceğini belirtir. [322]

Tasavvuf ehli bir zat olan Sabâyî'nin Şeyh Vefa'nın müridi olduğu ve ondan ilm tahsil ettiği bilinmektedir. Bilhassa Farsça ve aruz ilmine dair bilgisiyle tezkirelerde adından söz ettiren Sabâyî'nin padişahların sanatçılara bağış ve hediyelerinin kaydedildiği 900/1503-917/1511 yıllarına ait İn'âmât defterinde en çok in'âm ve ihsan alan şair olarak yer alması onun saraya yakınlığını ve iyi bir şair olduğunu gösteren önemli bir husustur. Sabâyî'nin ölüm tarihi de tam olarak bilinmemektedir. Ancak tezkiresinin yazımını 945/1538 yılında tamamlayan Sehi Bey Sabâyî'yi "devrine yetişemediği eserlerini sonradan tespit ettiği" şairler arasında sayar bu bilgiden yola çıkarak Sabâyî'nin 1538 tarihinden önce vefat ettiği söylenebilir. Atlansoy, 942-43/1535-36 tarihli "Mevacib" defterinde Sabâyî adlı bir şaire aylık ödendiği bilgisi ile Sehi Bey'in tezkiresindeki bilgiden hareketle şairin vefat tarihinin 943/1535- 945/1538 yılları arasında olabileceğini belirtir. [323]

Sabâyi'nin *Sırât-ı Müstakîm*'i dışında *Üveysnâme (Menâkıb-ı Üveyse'l-Karanî)* adlı eseri ile kaynaklarda adı geçen ancak elde olmayan *Türkçe Divanı* ve *Gazâvât-nâme* adlı eseri bulunmaktadır.[324]

---

[321] Zira şairin kendisi de *Sırât-ı Müstakîm* adlı eserinde fıtratıyla mahlası arasındaki benzerliğe şu beyitle dikkat çeker: Gerçi kim adum Sabâyî eyledüm/Nefsümi mest ü hevâyî eyledüm. Bkz. Bursa Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi No: 440, 24b, Aktaran: Kadir Atlansoy, *Sabâyî, Sırat-ı Müstakim,* 139.

[322] a. g. t., 12-20.

[323] a. g. t., 15-24.

[324] a. g. t., 42-44.

736 beyitten[325] oluşan ve *Pendnâme*'nin Anadolu sahasında bilinen ilk Türkçe manzum tercümesi olması yönüyle önem arz eden *Sırât-ı Müstakîm*'in yazılış tarihi tam olarak bilinmemektedir. Ancak eserde Sabâyî'nin *Sırât-ı Müstakîm*'i II. Bayezid'in sadrazamı Hadım Ali Paşa (öl. 917/1511) 'nın emriyle kaleme aldığı bilgisi mevcuttur. Sabâyî'nin Ali Paşa'dan evvel yine II. Bayezid'in sadrazamı olan Davut Paşa'nın himayesinde olduğu ve onun için *Gazavatnâme* adlı eseri yazdığı bilinmektedir. Atlansoy; Davut Paşa'nın 905/1499'da ölmesi üzerine Sabâyi'nin Ali Paşa'nın himayesine geçmiş olma ihtimalinin yüksek olduğunu bu sebeple de şairin *Sırat-ı Müstakîm*'i Ali Paşa'nın ilk sadrazamlık dönemi olan 907/1501-909/1503 veya ikinci defa sadrazamlık dönemi olan 914/1508-917/1511 tarihleri arasında yazmış olabileceğini söyler.[326]

Pendnâme'yi kaynak metinle aynı vezin ve nazım şekliyle yani *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* vezniyle ve mesnevî nazım şekliyle tercüme eden Sabâyî, sebeb-i telif bölümünde Ali Paşa'nın hikmetlerle dolu *Pendnâme*'yi okuduğunu ve buradaki öğütlerden halkın da faydalanmasını istediği için kendisine *Pendnâme*'yi Türkçe olarak tercüme etmesini emrettiğini anlatır. Her ne kadar kendisinde eseri Attâr tarzında tercüme edecek dil olmasa da Ali Paşa'yı kırmamak için bu teklifi kabul ettiğini anlatır.

[...]
Didi Türkî olsa işbu va'z u pend
Sûd-mend olurdı nice derd-mend

Halka hayrı kasd idüp ol nik-nâm
İstedi kim ide bu in'âmı 'âm
[...]
Kadri 'âlî ismi resmiyle 'Alî
Lutf u cûdıyla zamânun efdali

---

[325] Eser üzerine bir yüksek lisans çalışması yapan Atlansoy, eserin ulaşabildiği tek nüshası olan Bursa Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi No: 440'da bulunan nüshanın 8b'den sonra 30 beyitlik bir varağının koptuğunu bu sebeple her ne kadar kendisi eserin 706 beytini günümüz harflerine aktarmış olsa da eserin aslında 736 beyit olması gerektiğini bildirir. Bkz. a. g. t., 62.

[326] a. g. t., 34.

Halk-ı ‘âlem olmagı çün sûd-mend
Tercüme emr eyledi ol ercümend

Lîk n’idem bende yokdur ol zebân
Kim olam şeyhün dilinde tercümân

Çünki teklîf itdi ol yâr-ı güzîn
Görmedüm lâyık sıyam anun sözin[327]

Sabâyî eserine “doğru yol”[328] anlamına gelen *sırât-ı müstakîm* ismini vermesini kendisine Şeyh Attâr’ın ilham ettiğini ise şu ifadelerle anlatır:

Pes zarûrî eyledim tek-i edeb
Dâmen-i şeyhe sunup dest-i taleb

Yüz urup sırrına bende acz-hâr
İsti’ânet kılup itdüm i’tizâr

‘Özrümi ‘ayb itmeyüp lutf-ı azîm
Adını virdi **Sırât-ı Müstakîm**[329]

Sırat-ı Müstakîm’in bilinen tek nüshası Bursa Yazma Eserler Kütüphanesi 440’ta bulunmaktadır. Bu nüshaya göre Sabâyî, eserine herhangi bir başlık belirtmeksizin doğrudan kaynak metnin tercümesiyle başlar. Mütercim kaynak metnin zaten Allah’a hamd u sena, peygamber ve din büyüklerine övgü ile başlamış olmasından ötürü olsa gerek müstakil bir tevhid ve na’t bölümü yazmamış, kaynak metnin bu bölümlerini kaynak metne yapmış olduğu birkaç beyit ilavesiyle[330] tercüme etmiştir. Daha sonra sözü din büyüklerine buradan da Attâr’a getiren şair, Attâr’a övgüde bulunarak yukarıda içeriğinden bahsettiğimiz sebeb-i telif bölümünü yazmıştır. Sebeb-i telif bölümünden hemen sonra kaynak metnin münacat bölümü tercüme edilmiş, sonra da

---

[327] a. g. t., 76-77.

[328] Ferit Devellioğlu, a. g. e., 1109.

[329] Kadir Atlansoy, *Sabâyî, Sırat-ı Müstakim,* 77.

[330] Sabâyî’nin kaynak metne yönelik yapmış olduğu ilaveler ve eksiltmeler ile eserin bölümleri hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Kadir Atlansoy, *Pend-i Attâr’ın İlk Çevirisi: Sabâyî’nin Sırât-ı Müstakîm Mesnevisi*, 35-39.

kaynak metinde yer alan öğütler herhangi bir alt başlık konulmadan tercüme edilmeye başlanmıştır. Eser, 16 beyitlik bir dua bölümüyle son bulur.

Aruzun başarıyla kullanıldığı, kafiye ve redif sözcüklerinin daha çok Türkçe kelimelerden seçildiği eser; yazıldığı dönem sebebiyle Eski Anadolu Türkçesinin fonetik ve morfolojik özelliklerini taşır. Sabâyî, eserini sebeb-i telif bölümünden de anlaşılacağı üzre halk için yazmış bu sebeple de eserinde sade ve akıcı bir dil kullanmayı tercih etmiştir.[331]

Sabâyî'nin kaynak metni nasıl tercüme ettiğine bir örnek oluşturması amacıyla ilk 7 beytin tercümesini veriyoruz:

Tablo 6. Sabâyî'nin Pendnâme'nin İlk Yedi Beytine Yaptığı Tercüme

ATTÂR	SABÂYÎ
Ḥamd-ı bī-ḥad ān Ḫudā-yı pāk-rā **Ān ki īmān dād müştī ḫāk-rā**	
Ān ki der-Ādem demīd ū rūḥ-rā Dād **ez-ṭūfān necāt ū Nūḥ-rā**	Ol Hudâ kim Âdeme nefh itdi rûh Buldı tûfândan necât emriyle Nûh
Ān ki fermān kerd ḳahreş bād-rā **Tā sezāyī dād ḳavm-i ʿĀd-rā**	Ol ki fermânıyla ana irdi bâd Virdi her neyse sezâ-yı kavm-i ʿÂd
Ān ki luṭf-ı ḫ ̌īş-rā iẓhār kerd **Ber-Ḫalīleş nār-rā gülzār kerd**	Ol ki kendü lutfın izhâr eyledi Odı İbrâhîme gülzâr eyledi
Ān Ḫudāvendī ki hengām-ı seḥer **Kerd ḳavm-i Lūṭ-rā zīr ü zeber**	Müntakîm Sultân ki bir vakt-i seher Lût kavmin eyledi zîr ü zeber
Sūy-ı ū ḫaşmī ki tīr endaḫte **Peşşeī kāreş kifāyet saḫte**	Atdı ok andan yana çün hasm-ı hâm Eyledi yarım sinek emrin tamâm

[331] Aynı yazar, *Sabâyî, Sırat-ı Müstakim,* 53.

Ān ki aʿdā-rā be-deryā der-keşīd	Nîl'i Fir'avn'a mutîʿ itmişken ol
Nāḳe-rā ez-seng-i ḫārā ber-keşīd	Sonra gark itdi ana virmedi yol
	Seng-i hârâdan çıkarup nâkayı
	Niçeler çâk itdi ol dem yakayı[332]

Atlansoy, Sabâyî'nin tercümesinde ekseriyetle kaynak metnin aslına sadık kalmaya gayret ettiğini belirtir.[333] Kaynak metnin ilk 7 beytinin tercümesine baktığımızda Sabâyî'nin kaynak metnin birinci beytini tercüme etmediği ve eserine kaynak metnin ikinci beytinin tercümesiyle başladığı görülmektedir. Sabâyî'nin kaynak metni erek dile aktarırken kaynak metinde yer alan özel isimlere ek olarak yabancı asıllı olmakla birlikte Klasik Türk Edebiyatında sıklıkla kullanılan *necât, zîr ü zeber, gülzâr, fermân, bâd* gibi bazı kelimeleri metnine aynen aktardığı görülür. Sabayî'nin daha çok kaynak metindeki fiilleri Türkçeye aktardığı, kaynak metnin kafiye kelimelerine ise fiil değilse sadık kalmaya çalıştığı görülür. Mütercimim kaynak metnin 7. beytini bir beyitle değil de iki beyitle karşıladığı ve tercümesine kaynak metinde olmayan ifade ve mısraları da eklediği görülür. Kaynak metnin 7. beytinde geçen *deryâ* kelimesini telmihte bulunduğu kıssadan ötürü Sabâyî Nîl; *a'dâ* kelimesini ise Firʿavn diye erek dile aktararak okuyucu için daha anlaşılır hale getirmeye çalışmıştır. Sabâyî'nin kullandığı "Niçeler çâk itdi ol dem yakayı" mısraının ise kaynak metinde hiçbir karşılığı yoktur. Sabâyî'nin 3. beytte yer alan *kahreş* kelimesini ise tercümesine aktarmadığı görülür.

2. 2. 3. 2. Rumelili Za'îfî, Pîr Mehmed b. Evrenos b. Nûreddîn (ö.1557), Bostân-ı Nasâyıh. (Tercüme-i Pend-i Attâr)[334]

Asıl adı Mehmed olan Za'îfî'nin 900/1494-95 yılında Üsküp yakınlarındaki Karatova'da doğduğu ve ünlü akıncı ailesi Evrenosoğulları'na mensup olduğu

---

[332] a. g. t., 70.

[333] a. g. t., 53-57.

[334]Abdulhakim Koçin, "Zaifî ve Bustân-ı Nasâyıh'ı (İnceleme ve Tenkitli Metin)," (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 1991); Ümit Tokatlı, *Pîr Mehmed b. Evrenos b. Nûreddin Za'îfî, Kitab-ı Bostân-ı Nasâyih* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, 1996); Abdulhakim Koçin, "Ferîdüddîn Attâr'ın Pendnâmesi'nin Türk Edebiyatına Etkisi ve Zaifî'nin Bustân-ı Nasâyıh'ı ile Karşılaştırılması," *Bilig*, s.10 (Yaz 1999): 96-97.

bilinmektedir. Babası Evrenos ise ilimle meşgul olan bir zattır. İlk eğitimini çok küçük yaşlarda babasından alan Za'îfî, tahsiline Kadı Bedreddin'in yanında devam etti. Edirne, Bursa ve İstanbul'da Sahn-ı Semân medreselerinde eğitim gördü. Medrese eğitimini tamamladıktan sonra Defterdar Abdüsselâm Çelebi'nin oğlu Ahmed Çelebi'ye ders verdi ayrıca müstensihlik yaptı. Halvetiye tarikatının Sünbüliyye koluna intisap ederek tasavvuf yoluna giren Za'îfî, yurdun farklı yerlerindeki medreselerde müderrislik yaptıktan sonra İznik Orhan Gazi Medresesi'ndeyken emekliye ayrıldı. Rebîülevvel 964/10 0cak 1557'de vefat eden Za'îfî'nin çoğunluğu Farsçadan tercüme olan genelde mesnevi türünde yazılmış birçok eseri mecvuttur. Bunlar: *Dîvân, Sergüzeşt-i Zaîfî, Gülşen-i Mülûk, Cevâhirnâme, Münşeât, Kitâb-ı Nigâristân ve Hadîka-i Sebzistân, Gülşen-i Sîmurg, Bustân-ı Nasâyıh, Kitâb-ı Bâğ-ı Behişt, Sabrü'l-Mesâyib, Sûret-i Vakfiyye-i İbn-i Mihâl Ali Beg, Risâle-i İmtihâniyye, Risâle-i Vücûdiyye, Mesnevi* (isimsiz) ile ona ait olduğu söylenen *Gazâvâtü'n-nebî'dir.*[335]

962/1555 yılında mesnevi nazım şekli ve *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* vezniyle kaleme alınan *Bustân-ı Nasâyıh*'ın tamamı 1573 beyitten oluşmaktadır.[336] 985 beyitlik kısmı Attâr'ın *Pendnâme* tercümesinden ve 586 beyitlik kısmı Sadî'nin *Gülistân*'ının sekizinci bölümü[337]nün tercümesinden oluşan esere Za'îfî Türkçe "*Nasihatler Bahçesi"* anlamına gelen *Bustân-ı Nasâyıh* adını vermiştir. Eserde müstakil bir sebeb-i telif bölümü bulunmayışı nedeniyle eserin ne maksatla yazıldığı, kime sunulduğu ve esere niçin böyle bir ad verildiği tam olarak bilinmemektedir. Ancak eserin kim için yazıldığı mütercimce net bir şekilde söylenmese de eserde Kanuni Sultan Süleyman'ın methinin yapıldığı müstakil bir bölüm bulunuşu eserin Kanuni Sultan Süleyman'a sunulmuş olabileceğini düşündürtmektedir. "*Kitâb-ı Bustân-ı Nasâyıh Medhindendir"* başlıklı bölüm ise eserin hedef kitlesinin İslam yolunda ilerleyenler olduğunu ima eden şu ifade ile başlar: "*Gel berü iy râh-ı İslâm isteyen/Süst olma ol kavî bu yolda sen".* Eserini güzel bir şehre, içindeki beyitleri ise cennet köşküne benzeten şair, isteyenlerin

---

335 Za'îfî'nin hayatı ve eserlerine yönelik bilgiler Vildan S. Coşkun, "Zaîfî," *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.44 (İstanbul: Türk Diyanet Vakfı, 2013), 103-104'ten aktarılmıştır.

336 Abdulhakim Koçin, *Zaifî ve Bustân-ı Nasâyıh'ı*, s. 19.

337 Abdulhakim Koçin, *Ferîdüddîn Attâr'ın Pendnâmesi'nin Türk Edebiyatına Etkisi ve Zaifî'nin Bustân-ı Nasâyıh'ı ile Karşılaştırılması*, 96-97.

bu köşkün kapısını açarak içerisinde rengarenk ve binbir güzellikte çiçek ve meyvelerin bulunduğu güzel cennet bahçesini seyredebileceklerini ifade ederek aslında bir şekilde eserine niçin bu adı verdiğini de açıklamış olur. Za'îfî eserini *Pendnâme*'yi ve *Gülistân*'ın sekizinci bölümünü tercüme etmek suretiyle oluşturduğunu açıkça söylenmemekle birlikte tercümenin bitiminde yer alan *"Musannif kendüye nasîhat idüp tahallüs beyân ider"* başlıklı bölümünde hem kendi hem Attâr hem de *Gülistân* yazarı Sadî'nin adını anarak dua ve af diler. Şairin kendisi için "musannif" ifadesini de kullanması da dikkat çekicidir.

Hâce 'Attâr'a Hudâya lînet it
Menzilin mahşerde yarın cennet it

Şeyh Sa'dî cânına rahmet it
Nârdan rûhın ü cismin 'ismet it
[...]
Cürmüni afv it Za'îfî bendesün
Geç suçından bende-i efkendenün[338]

Bustân-ı Nasâyıh'ın 2'si yurt içi ve 2'si yurt dışında olmak üzere toplam dört nüshası olduğu bilinmektedir. Eserin müellif hatlı nüshası Topkapı Sarayı Kütüphanesi No. 822'de kayıtlıdır.[339] Kaynak metinle aynı vezin ve nazım şekli kullanılarak kaleme alınan eser; kaynak metnin besmele, Allah'a hamd u sena, peygamber ve din büyüklerine övgü ile başlayan kısmının tercümesinin ardından dönemin padişahı Sultan Süleymân için yazılmış bir medhiye ve *Bustân-ı Nesâyıh*'ın övüldüğü bir manzumeyle devam eder. Daha sonra ise münâcat kısmı ile ahlak ve adaba dair nasihatlerin yer aldığı asıl bölümün tercümesine yer verilir. Kaynak metnin tercümesi 985. beyitte son bulur. Bundan sonraki 586 beyitlik *Hikmet*, *Pend* ve *Latîfe* başlıkları altında verilen kısım ise Sadî'nin *Gülistân*'ının sekizinci bölümünün tercümesidir. Eserde toplam 180 başlık bulunmaktadır.[340] Eser üzerine bir tez çalışması bulunan A. Koçin, Za'îfî'nin *Pendnâme*'yi akıcı ve canlı bir üslupla tercüme ettiğini, Türkçe

---

338 Aynı yazar, *Zaifî ve Bustân-ı Nasâyıh'ı,* 309.

339 Bu nüsha Za'îfî'nin adı geçen kütüphanede 822 numara ile kayıtlı bulunan külliyatının 57b ilâ 74b sayfalarında "Kitâb-ı Bustân-ı Nasayıh" adıyla yer alır. Ferağ kaydında müellif hattı olduğu belirtilen nüshanın istinsah tarihi 962/1555'dir. Bkz. a. g. t., 49-52.

340 a. g. t., 19.

kelimeleri rahatlıkla aruz veznine uydurduğunu ancak tercümesinde bütünüyle kaynak metne bağlı kalmadığını belirtir. Za'îfî'nin tercümesine kimi zaman kaynak metinde olmayan bazı bölüm ve beyitler ekleyerek tercümesini genişlettiğini, başlıklandırmada kaynak metne tamamen sadık kalmadığını, kimi zaman da kaynak metindeki bazı beyit ve mısraları tercümesine dahil etmediğini de ekler.[341]

Za'îfî'nin kaynak metni nasıl tercüme ettiğine bir örnek oluşturması amacıyla ilk 7 beytin tercümesini veriyoruz:

Tablo 7. Za'îfî'nin Pendnâme'nin İlk Yedi Beytine Yaptığı Tercüme

ATTÂR	ZA'ÎFÎ
Ḥamd-ı bī-ḥad ān Ḫudā-yı pāk-rā	Hamd ol Allâha olsun k'ol Hudâ
Ān ki īmān dād müştī ḫāk-rā	Kıldı îmân bir avuç hâke ʿatâ
Ān ki der-Ādem demīd ū rūḥ-rā Dād ez-ṭūfān necāt ū Nūḥ-rā	Âdeme oldur viren rûh u hayât Viren oldur Nûha tûfândan necât
Ān ki fermān kerd ḳahreş bād-rā	Anun emri ile kopdı tünd-bâd
Tā sezāyī dād ḳavm-i ʿĀd-rā	Kim helâke irdi andan kavm-i ʿÂd
Ān ki luṭf-ı ḫ̌īş-rā iẓhār kerd	Kudret ü lutfını izhâr eyledi
Ber-Ḫalīleş nār-rā gülzār kerd	Nârı İbrâhime gülzâr eyledi
Ān Ḫudāvendī ki hengām-ı seḥer	Eyle kahr idicidür ki bir seher
Kerd ḳavm-i Lūṭ-rā zīr ü zeber	Lût kavmin eyledi zîr ü zeber
Sūy-ı ū ḫaşmī ki tīr endaḫte	Ana tîr atdı çeküp bir hasm emek
Peşşeī kāreş kifāyet saḫte	Kellesin tagıtdı bir sivrisinek
Ān ki aʿdā-rā be-deryā der-keşīd	Seng-i hâreden çıkardı üştüri

[341] Abdulhakim Koçin, *Ferîdüddîn Attâr'ın Pendnâmesi'nin Türk Edebiyatına Etkisi ve Zaifî'nin Bustân-ı Nsaâyıh'ı ile Karşılaştırılması,* 96-99.

Nāḳe-rā ez-seng-i ḫārā ber-keşīd	Nile atdı komadı düşmen diri[342]

Kaynak metnin ilk 7 beytinin tercümesine baktığımızda Za'îfî'nin metninde -her ne kadar karmaşık görünmemesi amacıyla tabloya aktarmasak da- kaynak metnin 3. ve 4. beyitlerinin yerini değiştirdiği görülmüştür. Koçin'in de çalışmasında buna benzer bir durumdan bahsetmiş oluşu[343] böyle bir yer değişiminin tek beyitle sınırlı kalmadığını erek metinde bu uygulamanın farklı örnekleri olduğunu da göstermektedir. Mütercimin kaynak metnin ilk dört beytini erek dile aktarırken mümkün mertebe aslına bağlı kalarak tercüme ettiği; 5, 6 ve 7. beyitlerde ise daha serbest bir çeviri yolunu tuttuğu hatta tercümesine kaynak metinde karşılığı olmayan küçük eklemelerde bulunduğu görülmüştür. 4. beytin tercümesinde yer alan *eyle kahr idicidür ki* ifadesi ile 7. beyitte bulunan *komadı düşmen diri* ifadesi bu duruma örnek gösterilebilir.

Za'îfî kaynak metinde geçen özel isimlere ek olarak *hamd, îmân, hâk, rûh, lutf, seher* gibi yabancı asıllı olmasına rağmen günümüzde de kullanılan kelimeler ile *necât, zîr ü zeber, gülzâr, tîr* gibi yabancı asıllı bazı kelimeleri metnine aynen aktarmıştır. Za'îfî'nin kaynak metnin kafiye kelimelerine ise sadece birinci ve beşinci beyitlerde sadık kaldığı görülür.

2. 2. 3. 3. Edirneli Nazmî (ö.1559'dan sonra), Tercüme-i Pendnâme-i Attâr

Kaynaklarda hayatı hakkında yeterli bilgi bulunmayan Nazmî'nin asıl adı Mehmed'dir. Edirneli olan şairin, babası yeniçeridir. Doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen Nazmî'nin *Dîvân*'ında yer alan manzumelerden onun Yavuz Sultan Selim'in İran ve Mısır Seferlerine katıldığı bilinmektedir ki bu durum onun XV. yüzyılın sonlarında doğduğuna işaret etmektedir. Kanuni Sultan Süleyman'ın birçok seferine de katılan Nazmî, bir dönem ahkâm katipliği yaptıktan sonra silahdar sınıfına dahil oldu.[344] Vefat tarihi hakkında her ne kadar kaynaklarda farklı görüşler öne

---

342 Aynı yazar, *Zaifî ve Bustân-ı Nasâyıh'ı*, 53-54.

343 Aynı yazar, *Ferîdüddîn Attâr'ın Pendnâmesi'nin Türk Edebiyatına Etkisi ve Zaifî'nin Bustân-ı Nsaâyıh'ı ile Karşılaştırılması*, 99.

344 Mustafa Özkan, "Edirneli Nazmî," *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.10 (İstanbul: Türk Diyanet Vakfı, 1994), 450.

sürülmüş ise de yaygın olarak kabul edilen görüş onun *Tercüme-i Pendnâme Attâr*'ını yazdığı tarih olan 967/1559-60'dan sonra ölmüş olduğudur[345].

Dîvân'ında yer alan *Türkî-i Basît* başlıklı sade Türkçe ile yazdığı şiirlerinden ötürü aynı isimle anılan akımın öncülerinden kabul edilen Nazmî'nin *Dîvân*'ı dışında *Mecmau'n-Nezâir* adlı eseri bulunmaktadır. İncelememize konu olan *Tercüme-i Pendnâme-i Attâr* ile *Münşeât* ve *Tevârih'i Antâkiye* adlı eserlerin ise şaire aidiyeti tartışmalıdır.[346]

Hasibe Mazıoğlu bir makaleyle ilim dünyasına tanıttığı *Tercüme-i Pendnâme-i Attâr'ı* tezkirelerde bu eserin yazıldığı dönemde yaşamış başka bir Nazmî'nin bulunmayışından ötürü Edirneli Nazmî'ye atfederken[347]; Fatih Köksal çoğu araştırmacının da makul bulduğu bu görüşe ihtiyatla yaklaşır. Köksal; Hasibe Mazıoğlu'nun bu eseri Nazmî'ye atfetmesinin temel gerekçesinin tezkirelerde bu devirde yaşamış başka Nazmî mahlaslı kişi bulunmaması olduğunu dile getirdikten sonra aslında o dönemde yaşamış Nazmî-i Sarâyî ve Kadı-zâde Nazmî mahlaslı başka kişilerin de olduğu bilgisini verir. Öte yandan Edirneli Nazmî'nin hem kendi eserlerinde hem de hayatı hakkında bilgi veren kaynaklarda *Dîvân*'ından ve *Mecma'un-Nezâ'ir* adlı eserinden bahsedildiği ancak *Pendnâme* tercümesinden bahsedilmediğini, şairin 962'de tamamladığı *Dîvân*'ında bile sık sık yaşlanıp güçsüz düşdüğünden bahsederken daha geç bir tarihte yazılan *Tercüme-i Pendnâme-i Attâr*'da bu durumu hiç dile getirmemiş olmasının garipliğini vurgulayan Köksal, sıraladığı bu maddelere rağmen "Eser Edirneli Nazmî'nin değildir." gibi bir tezin sahibi de olmadığını belirtir. Eserin telif tarihinin Nazmî'nin *Dîvân*'ının telif tarihine yakın

---

[345]Edirneli Nazmî'nin vefat tarihi *Riyazü'ş-Şuara*, *Sicill-i Osmanî* ve *Tuhfe-i Nâili'*de H. 955 (1548/49) olarak geçmektedir. Hammer ve Gibb onun 966'da öldüğünü kaydederken M. Köprülü şairin *Divan*'ında yer alan tarih manzumelerine dayanarak onun 962/1555'ten sonra ölmüş olabileceğini öne sürer. Hasibe Mazıoğlu şairin *Tercüme-i Pendnâme Attâr*'ını yazdığı tarih olan 967/1559'dan sonra ölmüş olduğunu iddia eder. Bkz. Özkan, a. g. e., 450.; M. Fatih Köksal, "Edirneli Nazmi Mecma'ü'n-Nezâir (İnceleme-Tenkitli Metin)," (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2001), 12-13.

[346] Bu eserlerin Edirneli Nazmî'ye aidiyeti konusundakı farklı görüşler için bkz. M. Fatih Köksal, a. g. t., 14-15.

[347] Hasibe Mazıoğlu, "Edirneli Nazmî'nin Pend-i Attâr Çevirisi," *Ankara Üniversitesi Türkoloji Dergi*si 7 (1997): 52.

oluşu ve ele alınan konunun Nazmî'nin kişiliğine uygun düşmesi gibi özelliklerin de göz ardı edilemeyeceğini ekler.[348]

Tercüme-i Pendnâme-i Attâr, Şaban ayının 10'uncu günü 967/6 Mayıs 1560'da mesnevî nazım şekli ve *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* vezniyle kaleme alınmış üç bin beyitlik bir *Pendnâme* tercümesidir. Nazmî eserinin yazılış tarihini şu beyitlerle verir:

Oldı pes dokuz yüz altmış yidi tâ
Hicret-i ser-hayl-i cem'-i enbiyâ

Şehr-i Şa'bânun onıncı güni hem
Yevmü'l-isneyn idi ferhunde dem[349]

Bilinen tek nüshası DTCF Kütüphanesinde bulunan[350] eser, doğrudan Attâr'ın *Pendnâme*'sinin ilk beytinin tercümesi ile başlar. Ancak bu tercüme aslına sıkı sıkıya bağlı olan bir tercümeden ziyade kaynak metnin genişletilmesi suretiyle yapılmış bir tercümedir. Kaynak metindeki bir beyit yine bir beyitle tercüme edildikten sonra beytin anlamı çoğu kez ilave birkaç beyitle genişletilmiş ve kimi zaman da erek metne kaynak metinde karşılığı olmayan bazı beyitler eklenmiştir. Her ne kadar Nazmî'nin kendisi de yapmış olduğu işi tercüme diye ifade etse de yaklaşık 900 beyit civarındaki kaynak metnin anlamının bu şekilde 3000 beyitle karşılanmış oluşu erek metne bir yönüyle şerh özelliği de katmaktadır. Nazmî, kaynak metnin tevhid ve na't bölümlerini genişleterek -her halifeye ayrı bir başlık açmak suretiyle- tercüme ettikten sonra metnine kaynak metinde olmayan Hasan Hüseyin medhiyesi eklemiştir. Eser yine mütercim tarafından yazılan sebeb-i telif ve kendi günahlarının affını dilediği bölüm ile devam eder. Bu bölümün ardından kaynak metinde yer alan asıl konunun işlendiği bölümün tercümesine geçilir. Eser hatime bölümüyle son bulur.

Eserinin hatime bölümünde Kanuni Sultan Süleyman'a övgü ve duada bulunan Nazmî, eserinin *Sebeb-i Nazm-ı Kitâb* başlıklı bölümünde Leylâ vü Mecnûn, Vâmık u 'Azrâ gibi pek çok aşk hikâyesi okuduğunu ve bu hikayelerin her ne kadar güzel olsa da

---

348 M. Fatih Köksal, a. g. t., 14-15.

349 Hasibe Mazıoğlu, *Edirneli Nazmî'nin Pend-i Attâr Çevirisi*, 47.

350 Eser, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Muzaffer Ozak I/1461'de kayıtlıdır. 968/1560 yılında istinsah edilen nüsha 98 varaktır ve 47a'ya kadar harekelidir. Bkz. a. g. m., 45.

aslında kuru bir efsaneden ibaret olduğunu dile getirir. İçerdiği güzel nasihatlar sebebiyle *Pendnâme*'yi seçtiğini ve bu eseri de Farsça bilmeyenlerin *Pendnâme*'den faydalanmaları amacıyla ve hayırla anılma isteğiyle kaleme aldığını söyler. Aşağıda alıntıladığımız beyitlerde Nazmî hem eseri kaleme alış nedenini hem de bir nevi tercüme metodunu açıklar.

Fârisî olmagın amma ol kitâb
Alamaz fehminden ümmîler nisâb
[...]
Pes murâd idindim anı ben fakîr
Kim ola andan kim olursa habîr

Dür gibi her söz ki ol nazm içre var
Fehm idüp yek-ser idine gûşvâr

Hûb fehm idüp olalar behremend
Okuyup bir hoş alalar nush u pend

Gördüm el-kıssa gereklü pendler
Tercüme itdim pes anı ser-be-ser

Dürc-i nazmımda o pür dür dercüme
Katdım anı dahı k'itdim tercüme[351]

Nazmî'nin kaynak metni nasıl tercüme ettiğine bir örnek oluşturması amacıyla ilk 7 beytin tercümesini veriyoruz:

[351] a. g. m., 49-50.

Tablo 8. Nazmî'nin Pendnâme'nin İlk Yedi Beytine Yaptığı Tercüme

ATTÂR	NAZMÎ
Ḥamd-ı bī-ḥad ān Ḫudā-yı pāk-rā	Hamd-i bî-hadd aña kim vâhiddir ol
Ān ki īmān dād müştī ḫāk-rā	Her zamân mevcûd durur vâcibdir ol
	Eyledi ihsân ol îmân Âdeme
	Âdem ile virdi revnak ʿâleme
Ān ki der-Ādem demīd ū rūḥ-rā Dād ez-ṭūfān necāt ū Nūḥ-rā	Kudretiyle Âdeme ol virdi rûh
	Andan oldı bî-kerân feth-i fütûh
	Verdi ol hem Nûha tûfândan necât
	Kıldı çok dem muktedâ-yı kâyinât
Ān ki fermān kerd ḳahreş bād-rā	Bâda emr itdi pes ol emriyle bâd
Tā sezāyī dād ḳavm-i ʿĀd-rā	Eyledi yekser helâk-i kavm-i ʿÂd
Ān ki luṭf-ı ḫ ͮīş-rā iẓhār kerd	Hem Halîle lutfın izhâr eyledi
Ber-Ḫalīleş nār-rā gülzār kerd	Aña ânî nârı gülzâr eyledi
Ān Ḫudāvendī ki hengām-ı seḥer	Oldur ol kâdir ki hengâm-ı seher
Kerd ḳavm-i Lūṭ-rā zīr ü zeber	Lût kavmin eyledi zîr ü zeber
Sūy-ı ū ḫaşmī ki tīr endaḫte	Atdı bir hasmı ki tîr andan yaña
Peşşeī kāreş kifāyet saḫte	Kahr içün bir peşşeyi saldı aña
Ān ki aʿdā-rā be-deryā der-keşīd	Kavmini Firʿavn ile hep hâs u ʿâm
Nāḳe-rā ez-seng-i ḫārā ber-keşīd	Çekdi bahre işlerin kıldı temâm
	Kudretiyle seng-i hârâdan hemân
	Eyledi bir nâkayı peydâ revân[352]

[352] a. g. m., 48.; Kudret Altun, *Pendnâme-i Nazmî (Tercüme-i Pendnâme-i Attâr)* (Kayseri: Laçin Kitabevi, 2004), 1b.

Kaynak metnin ilk 7 beytinin tercümesine baktığımızda Nazmî'nin kaynak metnin 1, 2 ve 7. beyitlerinin her birini iki beyitle; 3, 4, 5 ve 6. beyitlerini ise tek beyitle erek dile aktardığı görülmüştür. Bilhassa kaynak metnin bir beytini iki beyitle açıkladığı beyitlerde tercümesine kaynak metinde olmayan ifade ya da mısralar eklemiştir. Kaynak metnin birinci beytini tercüme ederken erek metnine kaynak metinde karşılığı olmayan olmayan "*Her zamân mevcûd durur vâcibdir ol*" ile "*Âdem ile virdi revnak 'âleme*" mısralarını eklemesi bu duruma örnek gösterilebilir. Öte yandan Nazmî'nin *Pendnâme*'nin 4, 5 ve 6. beyitlerini aslına sadık kalarak tercüme ettiği görülmüştür. Nazmî, tıpkı daha önce incelememize konu olan diğer mütercimler gibi yabancı asıllı olmasına rağmen Klasik Türk edebiyatında sıklıkla kullanılan *nâr, gülzâr, tufân* vb. bazı kelimeleri kaynak metinden ödünçleme yoluna gitmiştir. Nazmî; *'Âd, bâd, seher, zeber* kelimelerini kullanarak sadece 3. ve 5. beyit tercümelerinde kaynak metnin kafiye kelimelerine sadık kalabilmiştir.

2. 2. 3. 4. Emre (ö. 1557'den sonra), Tercüme-i Pendnâme-i Attâr[353]

Kaynaklarda hayatı hakkında pek bir bilgi bulunmayan Emre'nin 16. yüzyılda yaşadığı Şehzade Bayezid mensuplarından olduğu bilinmektedir.[354] Şairin doğum yeri hakkında net bir bilgi bulunmamakla birlikte Emre'nin *Pendnâme* tercümesi üzerine bir çalışma hazırlayan Sait Mermutlu, çalışmasında onun Edirneli olma ihtimali üzerinde durur. S. Mermutlu; Emre'ye *Pendnâme*'yi tercüme etme görevini veren Şehzade Bayezid'in eserin kaleme alınış tarihine yakın tarihlerde (960-962) Edirne'de bulunmasından ve bu emri de Emre'ye Edirne'de vermiş olabileceği tezinden yola çıkarak böyle bir ihtimal üzerinde durmuştur.[355] Vefat tarihi hakkında da kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmayan Emre'nin eserini 964/1556-7'de yazmış olduğunun bilinmesi onun bu tarihten sonra ölmüş olduğunu gösterir.

---

353 Azmi Bilgin, *Emre, Terceme-i Pend-nâme-i Attar* (İstanbul: Enderun Kitabevi, 1998); Hasibe Mazıoğlu, "Kanuni'nin oğlu Şehzade Bayezid İçin Yapılan Pendnâme-i Attâr Çevirisi," *VIII. Türk Tarih Kongresi,* 11-15 Ekim 1976 (Bildiriler) (Ankara, 1981), 1183-93.; M. Sait Mermutlu, *Emre Terceme-i Pendnâme-i Attâr* (İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2015); Muhammed Doruk, "Emre'nin Terceme-i Pend-name-i Attar'ı Üzerine Bir Dil İncelemesi," (Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2017)

354 Hasibe Mazıoğlu, *Kanuni'nin oğlu Şehzade Bayezid İçin Yapılan Pendnâme-i Attâr Çevirisi*, 1184.

355 Sait Mermutlu, a. g. e., 13.

Emre'nin *Tercüme-i Pendnâme-i Attâr*'ı üzerine bir makale hazırlayan Hasibe Mazıoğlu, şairin yine Şehzade Bayezid'in emriyle 956/1549'da Hamdullah bin Ebubekr Müstevfî-i Kazvînî'nin *Târîh-i Güzîde*'sini Farsçadan Türkçeye çevirdiğinden bahseder.[356] Emre'yi Farsçayı çok iyi bilen usta bir şair olarak nitelendiren Mazıoğlu, şairin *Pendnâme* çevirisinin hem yazıldığı yüzyılda hem de daha sonraki yüzyıllarda yazılmış *Pendnâme* tercümeleri içerisinde en çok okunmuş olanı olduğunu dile getirir. Öteki manzum çevirilerin kütüphanelerde ancak bir iki yazma nüshasının bulunduğunu Emre'nin çevirisinin ise hemen her kütüphanede yazma nüshasına rastlandığını ve pek çok kere basıldığını da ekler.[357]

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi *Tercüme-i Pendnâme-i Attâr*, 964/1556/7 yılında Şehzade Bayezid'in emriyle kaleme alınmıştır. Eserin mütercimi her ne kadar kaynaklarda daha çok Emre, Emrî; nadir olarak da Makalî, Cevrî ve Sa'îd[358] diye kaydedilmiş ise de yaygın görüş eserin Emre'ye ait olduğudur. Eser, kütüphane kayıtlarının çoğunda ve bazı edebiyat tarihlerinde Emrî'ye atfedilmiştir.[359] Araştırmacıları böyle bir düşünceye götüren sebeplerin başında tezkirelerde Emre hakkında herhangi bir bilgi bulunmayışı; buna karşılık Emre'yle aynı yüzyılda yaşayan Emrî'nin tanınmış bir divan şairi oluşu ve Edirneli olması gelmektedir.[360] Bu yanlışlığa ilk defa değinen Sadeddin Nüzhet Ergun, eserin Emre'ye ait olduğunu, kaynaklarda Emrî'ye ait herhangi bir *Pendnâme* tercümesinden bahsedilmediğini söyler.[361] Tercümede şairin adının geçtiği beyitler ise eserin farklı nüshalarında farklı şekillerde yazılmış hatta bazı nüshalarda şairin adı yerine "mücrîm, âsî, zümre" gibi ifadeler kullanılmıştır.

---

[356] Hasibe Mazıoğlu, *Kanuni'nin oğlu Şehzade Bayezid İçin Yapılan Pendnâme-i Attâr Çevirisi*, 1189.

[357] a. g. m., 1183.

[358] Mazıoğlu, tercümede şu beyitlerde geçen "makalî" ve "sa'îd" kelimelerinin araştırmacılarca özel isim olarak sanılmasının böyle bir yanlışa sebebiyet verdiğini dile getirir. "Her ki zâtında degüldür ehl-i hâl/Bu *makâli* tercüme etse vebâl"// "Ger dilersen ola ferzendün ferîd/Bunı ezberletdir ana iy *sa'îd*". Bkz. a. g. m., 1186.

[359] Mazıoğlu makalesinde Bursalı Mehmed Tahir'in *Osmanlı Müellifleri* adlı eseri ile MEB tarafından yayımlanan *Pend-i Attâr* çevirisinde, İslam ve Tarih Ansiklopedilerinde bu eserin yanlışlıkla Edirneli şair Emrî'ye ait gösterildiği bilgisini verir. Bkz. a.g. m., 1183-84.

[360] Sait Mermutlu, a. g. e., 10.

[361] Hasibe Mazıoğlu, *Kanuni'nin oğlu Şehzade Bayezid İçin Yapılan Pendnâme-i Attâr Çevirisi*, 1183-84.

Ey kamû düşmüşlere sen dest-res
Buy-ı ‘afvın **Emrî-i/Emre-i /zümre-i/mücrim-i/âsî**-i gümrâha bes[362]

Diğer bir beyit ise şöyledir:

Genc-i şâhîde bulunsa bu güher
Dünyede **Emre/Emrî/âhir** ana el mi irer[363]

Tercüme-i Pendnâme-i Attâr, kaynak metinle aynı vezin ve nazım şekliyle yani mesnevî nazım şekli ve aruzun *fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün* vezniyle kaleme alınmıştır.

Emre eserinin yazılış tarihini şu beyitlerle verir:

Didiler târîh de ey merd-i kâr
Didim işte neh sad u şast u cihâr (964)[364]

952 beyitten oluşan eser; Allah’ın azameti ve yüceliğinin vurgulandığı, peygamberimize salat ve selamda bulunulduğu, Attâr ve eserinin övüldüğü son olarak da dua ile sonlanan 21 beyitlik Farsça kaleme alınmış bir bölümün hemen ardından Emre’nin kendini ve Şehzade Bayezid’i övdüğü ve bu eseri niçin kaleme aldığını belirttiği sebeb-i telif bölümüyle devam eder. 49. beyitten itibaren kaynak metnin tercümesine geçen Emre; na’t ve münacat kısımlarının tercümesinden sonra öğütlerin yer aldığı yani asıl konunun işlendiği kısmı da erek dile aktarır. *Der MenâfiÓ-i În Nâme Gûyed* başlığı altında ise yazmış olduğu eserin yararlarını anlatır, eserini Allah’tan rahmet ve af dileyerek tarih beytiyle tamamlar.

Emre, eserinin sebeb-i te’lif bölümünde Şehzade Bayezid’in kendisine böyle bir eseri kaleme alma görevini verişini şu beyitlerle ifade eder:

Nûr-ı çeşm-i mülket-i ‘Osmandır ol
Bâyezid ibn-i Süleyman Handır ol
[...]
Tutmuş elde işbu zîbâ nâmeyi
Didi Türkî eyle buna câmeyi

Rûmî hil’atde bu mahbûb-ı ‘Âcem
Cilve kılsın kavm-i Rûm’a dem-be-dem

Gözlerini dem-be-dem nûr eylesin
Dillerin her lahza mesrûr eylesin

---

[362] Sait Mermutlu, a. g. e., 10.

[363]Mazıoğlu, bazı yazma nüshalarda bu beytin tamamen çıkarıldığını söyler. Bkz. Hasibe Mazıoğlu, *Kanuni’nin oğlu Şehzade Bayezid İçin Yapılan Pendnâme-i Attâr Çevirisi*, 1184.

[364] Sait Mermutlu, a. g. e., 202.

Pes öpüp aldım elinden nâmeyi
Gör ne rengin biçdim ana câmeyi
[...]
Eylemişler gerçi bunı terceme
Ol kadar yarar degil amma âme

Her ki zâtında degildir ehl-i hâl
Bu makali terceme itse vebâl[365]

Bu ifadelerden Emre'nin kendinden önceki *Pendnâme* tercümelerinden haberdar olduğu ancak onları halka yararlı olamaması ve hal ehli olmayanların elinden çıkması yönüyle eleştirdiği anlaşılmaktadır. Gönülleri mutlu edip, gözleri nurlandırsın diye Acem güzeline Türkî bir kıyafet giydirdiğini yani *Pendnâme*'yi tercüme ettiğini söyleyen şair, tercümesinin sonunda her ne kadar her okuyanın bu eserin gizli manasına erişemese de görünen anlamından bile istifade etmesinin kendisine yeterli olacağını dile getirir. Çocuğunun eşsiz biri olmasını isteyen her babanın bu eseri ona okutmasını öğütleyen şair, bu eserden ilm ve edep öğrenen her kişinin; halkının sevgilisi ve Rabbi'nin makbul kulu olabileceğini söyler.[366]

Muhammed Doruk Osmanlı Türkçesinin ilk devresine ait olan bu *Pendnâme* tercümesiyle ilgili eserin genel itibariyle, fonetik ve morfoloji özellikleri bakımından Osmanlı Türkçesinden çok, Eski Anadolu Türkçesine daha yakın olduğunu bu sebeple de eseri bir geçiş dönemi eseri olarak kabul etmenin mümkün olduğunu dile getirmiş ve eserin bünyesinde hem Osmanlı Türkçesinin hem de Eski Anadolu Türkçesinin özelliklerini barındırdığını belirtmiştir.[367] H. Mazıoğlu ise kaynak metnin tercümesiyle ilgili Emre'nin Attâr'ın *Pendnâme*'sini beyit beyit gayet rahat ve akıcı bir şekilde tercüme ettiğini dile getirir, tercümenin dilinin sade olduğunu ve eserde Arapça ve Farsça terkiplerin az olduğunu da ekler.[368] Eser üzerine bir çalışması olan Azmi Bilgin erek metnin tertibinin kaynak metnin tertibine tam olarak uymadığını, mütercimin metnine kaynak metinde olmayan bazı başlıklar eklediğini kimi zaman da bazı bölümleri birleştirdiğini; kaynak metne sadece anlam bakımından değil ifade

---

[365] a. g. e., 24.

[366] a. g. e., 200.

[367] Muhammed Doruk, a. g. t., 61.

[368] Hasibe Mazıoğlu, *Kanuni'nin oğlu Şehzade Bayezid İçin Yapılan Pendnâme-i Attâr Çevirisi*, 1189.

bakımından da bağlı kalarak kaynak metinden birçok kelime ödünçlemesinde bulunduğunu belirtir.[369]

Emre'nin kaynak metni nasıl tercüme ettiğine bir örnek oluşturması amacıyla ilk 7 beytin tercümesini veriyoruz:

Tablo 9. Emre'nin Pendnâme'nin İlk Yedi Beytine Yaptığı Tercüme

ATTÂR	**EMRE**
Ĥamd-ı bī-ĥad ān Ħudā-yı pāk-rā **Ān ki īmān dād müştī ħāk-rā**	Hamd-ı bî-had ol Hudâ-yı Óâleme Nûr-ı îmân virdi hâk-i Âdeme
Ān ki der-Ādem demīd ū rūĥ-rā **Dād ez-ŧūfān necāt ū Nūĥ-rā**	Oldur ol kim Âdeme nefh itdi rûh Hem anın lutfına gark olmadı Nûh
Ān ki fermān kerd ķahreş bād-rā **Tā sezāyī dād ķavm-i ØĀd-rā**	N'itdi bâd-ı kahr ile ol bir nazar Kavm-i 'Âdı eyledi zîr ü zeber
Ān ki lutf-ı ħ˘īş-rā ižhār kerd **Ber-Ħalīleş nār-rā gülzār kerd**	Oldur ol kim lutfın izhâr eyledi Nârı İbrahime gülzâr eyledi
Ān Ħudāvendī ki hengām-ı seĥer **Kerd ķavm-i Lūŧ-rā zīr ü zeber**	Ol Hudâdır ol ki hengâm-ı seher Lût kavmin eyledi zîr ü zeber
Sūy-ı ū ħaśmī ki tīr endaħte **Peşşeī kāreş kifāyet saħte**	Oldır ol kim ana Nemrûd atdı ok Bir sinek zahmiyle itdi anı yok
Ān ki aØdā-rā be-deryā der-keşīd **Nāķe-rā ez-seng-i ħārā ber-keşīd**	Oldır âba gark-ı a'dâ eyleyen Taş içinde nâka peydâ eyleyen[370]

[369] Azmi Bilgin, Emre, *Terceme-i Pend-nâme-i Attar* (İstanbul: Enderun Kitabevi, 1998), 34, Aktaran: Sadık Yazar, a. g. t., 392.

[370] Emre, *Kitâbu Terceme-ı Pendnâme-i Şeyh Attâr*, Millet Kütüphanesi/Ali Emiri Manzum, No.852, 3a.

Emre'nin kaynak metni erek dile aktarırken mümkün mertebe aslına bağlı kalarak tercüme ettiği görülmüştür. Mütercim kaynak metinde geçen özel isimlere ek olarak *hamd îmân, rûh, lutf, seher, kahr* gibi yabancı asıllı olmasına rağmen günümüzde de kullanılan kelimeler ile *zîr ü zeber, gülzâr, hengâm, bî-had* gibi yabancı asıllı bazı kelimeleri metnine aynen aktarmıştır. Emre'nin *rûh, Nûh; seher, zeber* kelimelerini kullanarak sadece 2. ve 5. beyit tercümelerinde kaynak metnin kafiye kelimelerine sadık kaldığı görülür. Emre tıpkı incelememize konu olan daha önceki mütercimler gibi kaynak metnin 1. beytinde geçen *hâk* kelimesiyle Hz. Âdem'in; 6. beyitteki *hasm* kelimesiyle Nemrûd'un kastedildiğini belirtmek için bu isimleri erek metninde kullanmıştır.

2. 2. 3. 5. Mecîdî, Abdülmecîd b. Nasûh b. İsrâil (ö.1588?), Tercüme-i Pend-i Attâr[371]

Asıl adı Abdülmecîd olan ve tam künyesi *Abdûlmecîd b. Şeyh Nasûh b. İsrâil et-Tosyevî el-Amasyavî er-Rumî el-Hanefî es-Sûfî* olan Mecîdî mahlaslı şairin hayatı hakkındaki bilgiler kaynaklarda yok denecek kadar azdır. Kendisi ve ailesi hakkında edinebildiğimiz bilgiler ekseriyetle eserlerinde verdiği bilgilerdir. Doğum tarihi tam olarak bilinmeyen Mecîdî'nin Amasya'nın Lâdik (Lazkiye) kasabasında doğduğu ve burada yaşadığı bilinmektedir.[372] Mütercim üzerine bir çalışma hazırlayan Ufuk Hayta, Mecîdî'nin babasının 923-4/1517-8 yılında vefat etmesinden ve yine onun *Menâkıbu'l-Evliyâ* adlı eserinde babasının Bursa'daki Zeyniyye Tekkesi'nde postnişinlik yaptığı yıllarda (1513-16) kendisinin de Bursa'da olduğunu ve babasıyla birlikte sabah namazı kıldığını anlatmasından yola çıkarak Mecîdî'nin o tarihlerde bir çocuk olabileceğini bu sebeple de 1500'lü yılların başında doğmuş olabileceğini ifade eder.[373]

Abdülmecîd Efendi *Menâkıbü'l-Evliyâ* adlı eserinde dedesi İsrâîl Efendi'yi Kadirî tarikatının önde gelenlerinden olarak tanıtır. Babası ise hat, meânî ilminde mahir, eser sahibi ve Zeyniyye tarikatı büyüklerinden Şeyh Nasûh Efendi'dir. Babasının; hitap

---

371 Turgut Toruk, "Abdülmecîd b. Şeyh Nasûh b. Ali et-Tosyavî ve Pend-i Attar'ı," (Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, 2010)

372 Ufuk Hayta, "Abdülmecîd b. Nasûh Tosyevî'nin Hayatı, Eserleri ve El-Hüdâ Ve'l-Felâh Adlı Tefsir Risâlesinin Tahkiki," (Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2008), 15-6.

373 a. g. t., 16.

ettiği zümre sebebiyle o dönemde aydınlar tarikatı olarak nitelendirilen Zeyniyye tarikatına mensup bir şeyh olması, Mecîdî'nin dinî ve fikri alandaki yönelişinin en büyük belirleyicisi olmuş; eserlerinin üslup ve içeriğini de büyük ölçüde belirlemiştir.[374]

Başta tefsir olmak üzere hadis, fıkıh, kelam, tasavvuf, İslam tarihi, biyografi, eğitim ve psikoloji gibi çok sayıda alanda ellinin üzerinde eser[375] veren Mecîdî'nin vefat tarihi ile ilgili kaynaklarda farklı tarihler söz konusu ise de Ufuk Hayta eserlerinin telif tarihinden yola çıkarak onun bahsi geçen tarihlerden[376] en geç tarihli olan 996/1588'de vefat etmiş olma ihtimalini kuvvetli bulur.[377]

Hâzâ Tercüme-i Pend-i Şeyh Attâr li-Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh Rahmetullahi Aleyhim ifadeleriyle başlayan eserin kaç yılında ve kim için yazıldığı bilinmemektedir. 16. Yüzyılda kaleme alınan eserin ulaşılabilen tek nüshası 1170/1757 istinsah tarihli İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi 4009 nolu nüshadır. 49 yapraktan ve 1234 beyitten oluşan eser üzerine bir çalışma hazırlayan Turgut Toruk, bu çevirinin *Pendnâme-i Attâr* çevirileri içerisinde ayrı bir önemi olduğunu dile getirir. Bu önemin de mütercimin eserine konunun daha iyi anlaşılması için yaptığı ilave beyitlerden geldiğini belirtir.[378]

Kaynak metinle aynı vezin ve nazım şekliyle yazılan eserin dilinin devrine göre "açık ve anlaşılır" olduğunu, mütercimin Attâr'ın beyitlerini rahat ve akıcı bir şekilde çevirdiğini dile getiren T. Toruk, yer yer aksaklıklar görülmekle birlikte şairin vezni başarılı bir şekilde eserinde uyguladığını da ekler.[379]

---

374 Muammer Erbaş, "Bir Osmanlı Müfessiri Abdülmecid b. Eş-Şeyh Nasûh b. İsrâîl ve Eserleri," *D.E. Ü., İlahiyat Fakültesi Dergisi*, s. XXIV (2006): 162-3.

375 Mecîdî'nin eserleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Ufuk Hayta, a. g. t., 20-43.

376 Mecîdî'nin vefat tarihi ile ilgili farklı tarihler için bkz. Ufuk Hayta, Abdülhamit Birişik, "Hayatı ve Eserleriyle Abdülmecîd b. Şeyh Nasûh Tosyevî ve Cevâhirü'l-Kur'ân ve Zevâhirü'l-Furkân Adlı Tefsir Risâlesinin İlmi Değeri," *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XVI, s. 2 (2007): 348-9.

377 a. g. m., 349.

378 Turgut Toruk, a. g. t., 16.

379 a. g. t., 16-34.

Eser, yukarıda alıntıladığımız başlığın hemen ardından besmele ile başlar. Besmeleden sonra gelen bölüm, kaynak metnin tevhid, münacat ve na't bölümlerinin mütercim tarafından eklenen ilave beyitlerle genişçe tercümesinden oluşmaktadır. Kaynak metinden daha detaylı olarak ayrı başlıklar halinde dört halife, Hz. Abbas, Hamza ve din büyüklerinin övüldüğü bölümünden sonra *Münâcât-ı Kadıye'l-Hâcât* başlıklı bir bölüm gelir. Mecîdî, sebeb-i telif bölümünde Attâr ve eserine övgüde bulunarak eseri tercüme ediş nedenleri üzerinde durur ve sonrasında asıl konunun işlendiği bölümün tercümesine geçer. Farsça kaleme alınmış beş beyitlik bir münâcâtın ardından tercüme "*İhtitâm-ı Pendnâme*" başlıklı bölümle son bulur. Mecîdî böyle eseri kaleme alış sebebini şu ifadelerle açıklar:

Pes anı gördükde bu oldı fütûh
Ya'nî kim 'Abdülmecîd bin Nasûh

Geldi anun nefsüne bu hâtıra
Itr-ı Attâr ile ola 'âtıra

Ya'nî anı tercüme idüp hemân
Döndüre Türkî lisâna ey civân

Tâ ki nef'inde olalar bâ-nasîb
Şevk ile meyl eyleye ana lebîb

Türkî dil bilenler olup şâdumân
Ola tâlib buna her pîr ü civân

Cân u dilden buna idüp ragbeti
'Avni-i Hak birle bulalar izzeti[380]

Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere Mecîdî eserini Türkçe bilenlerin de bu eserden istifade ederek mutlu olması amacıyla kaleme almıştır. Eserin hatime bölümünde bu pendin insanı şeytandan uzaklaştırıp Allah'a ulaştırdığını, akıllı olanların bu

[380] a. g. t., 30-31.

nasihatleri kabul ederek Allah'ın lutfuna mazhar olabileceklerini söyler ve Allah'tan rahmet dileyerek eserini tamamlar.

Mecîdî'nin kaynak metni nasıl tercüme ettiğine bir örnek oluşturması amacıyla ilk 7 beytin tercümesini veriyoruz:

Tablo 10. Mecîdî'nin Pendnâme'nin İlk Yedi Beytine Yaptığı Tercüme

F. ATTÂR	MECÎDÎ
Ḥamd-ı bī-ḥad ān Ḫudā-yı pāk-rā Ān ki īmān dād müştī ḫāk-rā	Hamdü bî-hadd ana kim ol Müste'ân Virdi îmân bir avuç hâke hemân
Ān ki der-Ādem demīd ū rūḥ-rā Dād ez-ṭūfān necāt ū Nūḥ-rā	Lutf idüp çün Âdeme nefh itdi rûh Buldı cûdından anun nice fütûh Âdemi [mescûd-ı] emlâk eyledi Gıbta-i erkân u eflâk eyledi Secde etdi Âdeme çün kim melek Pes makâmı oldı anun ber-felek Zenbine çün Âdem itdi i'tizâr Tevbesin itdi kabûl ol Kirdgâr Çün zalemnâ diyüp itdi i'tirâf Oldı makbûl-ı Hudâ ol bî-hilâf İtdi ihsân yine cennet bâgını Kıldı me'vâ ana 'Adn uçmagını Virdi tûfândan Nûha necât Cümle gark oldı ol buldı hayât

	Oglı Ken’ân eyledi çün nefreti Sem’ine girmedi Nûhın da’veti Pes Hudâ hışm eyleyüp oldı helâk Nûr-ı Hak olmadı anda tâb-nâk
Ān ki fermān kerd ḳahreş bād-rā **Tā sezāyī dād ḳavm-i ʿĀd-rā**	Bâd-ı kahrı ‘Âdı vîrân eyledi İşlerin âh ile efgân eyledi
Ān ki luṭf-ı ḫ͡ʿīş-rā iẓhār kerd **Ber-Ḫalīleş nār-rā gülzār kerd**	Âb-ı lutfın akıdup ol Müste’ân Nârı İbrâhîme etdi gülsitân
Ān Ḫudāvendī ki hengām-ı seḥer **Kerd ḳavm-i Lūṭ-rā zīr ü zeber**	Ol Hudâdur kim be-hengâm-ı seher Kavm-i Lûtı eyledi zîr ü zeber Zevcesi Lûtun çün itdi nâ-sezâ Hışm idüp yog itdi anı Hudâ
Sūy-ı ū ḫaşmī ki tīr endaḫte **Peşşeī kāreş kifāyet saḫte**	Eyleyüp Hakk ile Nemrûd ihtişâm İtdi sûy-ı âsumâna ol sihâm Hışm idüp bir peşşe gönderdi ana Cânını aldı gören kaldı tana Urdı başın hod haşhâş eyledi Sırrını ‘âlemlere fâş eyledi
Ān ki aʿdā-rā be-deryā der-keşīd **Nāḳe-rā ez-seng-i ḫārā ber-keşīd**	Kahr idüp Fir’avn kavmine Hudâ Bahr-ı Nîle gark idüp kıldı hebâ Sâlihün nâkasını gör Hak n’eyledi Seng-i hârâdan anı ıhrâc eyledi[381]

[381] a. g. t., 52-55.

Kaynak metnin ilk 7 beytinin tercümesine baktığımızda oldukça serbest bir tercüme ile karşılaşmaktayız. Mecîdî erek metne kaynak metinde karşılığı olmayan şerh olarak adlandırabileceğimiz çok sayıda ifade ve beyit eklemiştir. Mecîdî'nin kaynak metnin 1, 3 ve 4. beyitlerindeki anlamı yine bir beyitle karşıladığı buna mukabil kaynak metnin 2. beytini dokuz; 5 ve 7. beyitlerini iki; 6. beytini ise üç beyitle karşıladığı görülmüştür. Abdülmecîd Efendi tercümesinde kaynak metnin kelimelerine çok fazla sadık kalmayıp daha çok konunun aktarımına önem vermiştir. Kaynak metinde Allah'ın büyüklüğünü vurgulamak için peygamber kıssalarından bahsedilen bu bölümü Mecîdî'nin kaynak metinde yer almayan ancak Kur'an-ı Kerîm'den yer alan bilgilerle zenginleştirme yoluna gittiği anlaşılmaktadır.

2. 2. 3. 6. Siyâhîzâde Mehmed b. Alî (ö. 1197/1783'ten sonra), Gülşen-i Ahbâr[382]

Kendisi hakkındaki bilgilere *Dîvân*'ındaki tarih manzumeleri ile *Bağçe-i Safâ Endûz* adlı tezkireden ulaşılabilen halk arasında Siyâhîzâde olarak anılan mütercimin asıl adı Ali'dir. *Dîvân*'ında Tab'î mahlasını kullanan Siyâhîzâde'nin babası Şeyh Mehmed Efendi'dir. Mütercimin *Gülşen'i Ahbâr*'ı üzerine bir çalışma hazırlayan Reda Hamada; şairin *Dîvân*'ında yer alan tarih manzumesinde verdiği bilgiden yola çıkarak onun 1151/1739 yılında Vidin Kadısı olan el-Hac Muhammed adlı birinin nâibi olduğu ve bu görevin Siyâhîzâde'nin meslekî kariyerinin başlangıcı olarak kabul edilirse doğum tarihinin 1710-20 yılları arasında olabileceğini güçlü bir ihtiyat payı bırakarak belirtir.[383] Meslekî hayatına nâiblik ile başlayan şair, birkaç devlet adamının yanında katip olarak çalıştıktan sonra 1180/1766-7 yılında ferâşet-i şerîfe görevinde bulunmak için kutsal topraklara gider. Ömrünün sonlarına doğru ise Nûr-ı Osmaniye Kütüphanesinde hâfız-ı kütüblükle görevlendirilir.[384]

Esad Mehmed Efendi *Bağçe-i Safa Endûz*'da Siyâhîzâde'nin iyi bir eğitim aldığından Arapça ve Farsçayı bu dillerde şiir yazacak kadar iyi bildiğinden bahseder.[385] *Gülşen-i Ahbâr ve Dîvân*'ı dışında bir *Gülistân* şerhi, *Tercüme-i Durûb-ı Emsâl-i Arabiyye*'si,

---

[382] Reda Hamada, "Siyâhîzâde Alî Efendi ve Gülşen-i Ahbâr Adlı Pend-i Attâr Tercümesi," (Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2014)

[383] a. g. t., 21.

[384] a. g. t., 26.

[385] a. g. t., 21.

Kaside-i Mugazzele'nin Arapça şerhi ile *Şerh-i Mefâtîhü'd-Dürriye* adlı eseri olan Siyâhîzâde'nin Sultan I. Abdülhamîd (ö.1203/1789)'in son zamanlarında vefat ettiği bilinmektedir. R. Hamada bu bilgiden ve *Gülşen-i Ahbâr*'ı yazdığı tarihten yola çıkarak onun 1197/1783 ile 1204/1789-90 yılları arasında vefat ettiğini söyler.[386]

Bir *Pendnâme* tercümesi olan *Gülşen-i Ahbâr*, Ramazan 1197/Temmuz-Ağustos 1783'te mesnevi nazım şekli ve kaynak metnin vezninden farklı olarak aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* vezniyle kaleme alınmıştır. 77 bölüm ve 847 beyitten oluşan eserin adı ve yazılış tarihi tercümenin sonunda şu ifadelerle belirtilmiştir: *"Pend-i Attâr çün mütercem nazmıla oldı tamâm. Bu kitâba Gülşen-i Ahbâr diyü virdi nâm."* Bu isimlendirme aynı zamanda ebced hesabına göre tercüme tarihi olan 1197'ye de denk gelmektedir.[387]

Eserde müstakil bir sebeb-i te'lif bölümü bulunmamakla birlikte tercümeden önce yer alan ve Arapça olarak kaleme alınan kayıtta mütercim; çevresindeki insanların kendisinden Attâr'ın *Pendnâme*'sini tercüme etmesini istemeleri üzerine bu tercümeye başladığından bahseder.[388]

Bilinen tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi İbrahim Efendi Koleksiyonu 619 numarada olan eser yukarıda zikr ettiğimiz ve 94a'da bulunan kayıttan hemen sonra 94b'den başlar ve 119a'da son bulur.[389] 94b'den itibaren besmele ile başlayan eser çeşitli Farsça konu başlıkları altında kaynak metnin tercüme edilmesiyle oluşur ve *Hâtimetü'l-Kitâb* bölümüyle son bulur. Hamada, kırmızı mürekkeple yazılan bu başlıklarda birtakım yazım hatalarının bulunmasından ve bazılarının ait olmadıkları bölümlerin başına getirilmesinden yola çıkarak başlıkların metne sonradan eklendiğini düşünmüştür.[390]

Eserin sade ve akıcı bir üslupla kaleme alındığını dile getiren R. Hamada, *Gülşen-i Ahbâr*'ın tercüme metoduna dair oldukça ayrıntılı izahlarda bulunur.[391] R. Hamada'nın

---

386 a. g. t., 28-30.

387 a. g. t., 34.

388 a. g. t., 34-35.

389 a. g. t., 35.

390 a. g. t., 35.

391 Tercümenin özelliklerine dair ayrıntılı bilgi için bkz. a. g. t., 34-113.

eserin tercüme usulüne yönelik verdiği bilgiler genel olarak şu şekilde özetlenebilir: Siyâhîzâde'nin tercümesinin en önemli özelliği onun tercümesini gerçekleştirirken çoğu kez serbest bir şekilde hareket ederek hedef dile aktaracağı ibarenin anlamını zihninde tasvir edip o şekilde yazıya aktarmasıdır. Kaynak metnin büyük bir bölümünü bu yolla erek dile aktaran mütercim kimi zaman da kaynak metnin kelime hatta söz dizimine sadık kalarak tahte'l-lafz denen tercüme şekline başvurmuştur. Mütercim manayı rahatça aktarabilmek için kaynak metnin tef'ilelerine iki tef'ile daha eklemiştir. Siyâhîzâde kimi zaman kaynak metnin anlamını daha iyi açıklamak amacıyla eklemelerde bulunurken kimi zaman da tercümesinde beyit, mısra ya da kelime düzeyinde eksiltmelere gider. Bu eksiltmeler daha çok kaynak metnin benzer anlamdaki beyitleri ile mütercimin dinî bağlamda uygun görmediği beyitler üzerinedir. Eksiltmelere oranla sayısı daha fazla olan eklemeler ise kaynak metindeki anlamı pekiştirmeye yönelik olmakla birlikte kimi zaman da kaynak metnin anlamından tamamen bağımsız ifadelerdir. Siyâhîzâde kaynak metindeki kelimeleri erek dile aktarırken mümkün olduğu kadar Arapça ve Farsça kelime kullanmaktan sakınır, mütercimin bu tutumunda geniş halk kitlelerine hitap etmek istemesi etkili olmuştur. Öte yandan kaynak metinde geçen ayet, hadis, dinî ve tasavvufî deyim ve ibareler ile Osmanlı Türkçesinde sıklıkla kullanılan adeta Türkçeleşmiş Arapça ve Farsça kelimeler çoğu kez erek metne aynen aktarılmıştır.[392]

Siyâhîzâde'nin kaynak metni nasıl tercüme ettiğine bir örnek oluşturması amacıyla ilk 7 beytin tercümesini veriyoruz:

[392] a. g. t., 38-80.

Tablo 11. Siyâhîzâde'nin Pendnâme'nin İlk Yedi Beytine Yaptığı Tercüme

ATTÂR	SİYÂHÎZÂDE
Ḥamd-ı bī-ḥad ān Ḫudā-yı pāk-rā **Ān ki īmān dād müştī ḫāk-rā**	Her nekâyısdan münezzeh Hakkadır hamd u senâ Kudret ile didi birsin bir avuç ana
Ān ki der-Ādem demīd ū rūḥ-rā Dād ez-ṭūfān necāt ū Nūḥ-rā	Kara balçıkdan karılmış sûrete nefh itdi rûh Tutdı su dünyâyı tûfândan halâsı buldı Nûh
Ān ki fermān kerd ḳahreş bād-rā **Tā sezāyī dād ḳavm-i ʿĀd-rā**	Rûzigârla kavm-i Hûdun kahrını itdi murâd Oldı bir ânda helâk ol kavm-ı 'âd-ı pür-'inâd
Ān ki luṭf-ı ḫ ̌īş-rā iẓhār kerd **Ber-Ḫalīleş nār-rā gülzār kerd**	Ol 'azîmü'ş-şân kemâl-i kudret izhâr eyledi Âteş-i Nemrûdı İbrâhîme gül-zâr eyledi
Ān Ḫudāvendī ki hengām-ı seḥer **Kerd ḳavm-i Lūṭ-rā zīr ü zeber**	Kuvvet-i Kahhâr ile Cibrîl irişdi bir seher Kavm-ı Lûtı bir tüg ile eyledi zîr ü zeber
Sūy-ı ū ḫaşmī ki tīr endaḫte **Peşşeī kāreş kifāyet saḫte**	Dîn-i Hakka hasm olan Nemrûd göge atmışdı ok Bir topal sivrisinek cânına kıydı çâre yok
Ān ki aʿdā-rā be-deryā der-keşīd **Nāḳe-rā ez-seng-i ḫārā ber-keşīd**	Bogdı sehhârân ile Fir'avnı atı kem geve? Kudretiyle togdı yalçın kayadan kunlu deve[393]

[393] a. g. t., 114-115.

2. 2. 3. 7. Seyyid Alî b. Ali Hasretî (ö. 1666'dan sonra), Tercüme-i Pendnâme

Hasretî'nin bu tercümesi müstakil bir *Pendnâme* tercümesi olayıp *Pendnâme*'ye yapılan Arapça bir şerhin içerisinde yer almaktadır. Telif tarihi 1077/1666-7 olan ve *Şerh-i Pendnâme* şeklinde anılan eserin 7 farklı nüshasına ulaşılmıştır[394]. Şerh incelendiğinde Hasretî'nin öncelikle *Pendnâme*'yi manzum bir şekilde Türkçe olarak tercüme ettiği ardından Arapça şerh ettiği görülmüştür. Hasretî, eserinin Arapça olan giriş kısmında bir gün Attâr'ın *Pendnâme*'sinin eline geçtiğini ve bu eserin herhangi bir şerhinin bulunmadığını gördüğü için eseri şerh etmeye karar verdiğini anlatır. Eserinin işleyişi hakkında da bilgi veren şârih, kaynak metni önce Türkçe ve manzum olarak tercüme ettiğini daha sonra Arapça mensur olarak şerh ettiğini dile getirir.[395] Kaynak metinle aynı vezinde yapılan tercüme, kaynak metnin mısra bazında anlam birimlerine ayrılarak erek dile aktarılması ile oluşturulmuştur. Yazar; Hasretî'nin tercümesinin büyük oranda kaynak metne bağlı bir çeviri olduğunu ve kaynak metindeki anlamın aynen Türkçeye aktarılmaya çalışıldığını belirtir.[396]

Hasretî'nin kaynak metni nasıl tercüme ettiğine bir örnek oluşturması amacıyla ilk 3 beytin tercümesini veriyoruz:

---

[394] Eserin bazı nüshalarının müellifi yanlış okuma sebebiyle Herâtî olarak da kaydedilmiştir. Eserin tespit edebildiğimiz nüshaları şunlardır: Seyyid Ali b. Seyyid Ahmed b. Seyyid Ali Hasretî, *Şerhu Pendi Attâr,* Ankara Milli Kütüphane No. 06 Mil Yz A 9657/4; Seyyid Alî b. Alî Hasretî, *Şerh-i Pendnâme*, Ankara Milli Kütüphane, No. 01 Hk 1143/1; Alî b. Ahmed b. Alî Hasretî, *Şerh-i Pendnâme*, Konya Bölge Yazma Eserler Ktp., No. 32 Hk 1507/2; Seyyid Ali b. Ali Hasretî, *Şerh-i Pendnâme*, Konya Bölge Yazma Eserler Ktp., No. 42 Kon 3847/2; Seyyid Alî b. Alî Hasretî, *Şerh-i Pendnâme,* Manisa İl Halk Ktp., No. 45 Ak Ze 1820/7; Hasretî Alî b. Alî, *Şerh-i Pendnâme*, Bursa İnebey Yazma Eser Ktp. No. 16 Or 595/1; Attâr Seyyid Alî b. Ahmed el-Herâtî, *Şerh-i Pend-nâme*, Konya Bölge Yazma Eserler Ktp., No. 07 El 2991.

[395] Sadık Yazar, a. g. t., 395.

[396] a. g. t., 395.

Tablo 12. Hasretî'nin Pendnâme'nin İlk Üç Beytine Yaptığı Tercüme

ATTÂR	HASRETÎ
Ḥamd-ı bī-ḥad ān Ḫudā-yı pāk-rā	Hamd-ı bî-had ol Hudâ-yı pâk içün
Ān ki īmān dād müştī ḫāk-rā	O virdi îmân bir avuç hâk içün
Ān ki der-Ādem demīd ū rūḥ-rā Dād ez-ṭūfān necāt ū Nūḥ-rā	Ol Allâh ki üfürdü rûh içün Virdi tufândan necât o Nûh içün
Ān ki fermān kerd ḳahreş bād-rā	Ol ki fermân bâd-ı kahrından eyledi?
Tā sezāyī dād ḳavm-i ʿĀd-rā	Tâ ki kavm-i 'Âd'a virdi sad belâ[397]

Hasretî'nin tercümesinde kaynak metnin mısra bütünlüğünü korumaya gayret ettiği, kaynak metne sıkı sıkıya bağlı kalmaya çalıştığı ve çok fazla kelime ödünçlemesinde bulunduğu görülür. Mütercim çoğu kez sadece Farsça fiil ve zamirleri erek dile aktarmakla yetinmiştir.

2. 2. 3. 8. Mehmed b. Seyyid Mehmed el-Muhterem el-Hüseynî, Tercüme-i Pendnâme-i Attâr

Asıl adı Mehmed olan mütercimle ilgili kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunamamıştır. Eser; kaside nazım biçimiyle yazılan tevhid, münâcât ve na't bölümlerinden sonra, mensur bir sebeb-i telif bölümüyle devam eder. Asıl konunun işlendiği bölüm ise mesnevi nazım biçimi ve *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* vezniyle kaleme alınmıştır. Eser 67 beyitlik bir hatime bölümüyle son bulur.[398] *Tercüme-i Pendnâme-i Attâr*'ın bilinen tek nüshası İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY 7190 numaradadır. Nüshanın sonunda yer alan 1263/1846-47 tarihinin istinsah tarihine mi yoksa tercümenin yazıldığı tarihe mi işaret ettiği net değildir.[399] Mütercim sebeb-i telif

[397] Okumalarda Ankara Milli Kütüphane 01 Hk 1143/1'de kayıtlı nüshadan faydalanılmıştır. Ancak nüsha fazlaca tahrip olduğundan sağlıklı bir şekilde okuyabilmemiz maalesef mümkün olmamıştır.

[398] Sadık Yazar, a. g. t., 396.

[399] a.y.

bölümünde bu eseri Arapça ve Farsça bilmeyenlere Türkçe bir nasihatname yazmak amacıyla kaleme aldığını dile getirir ayrıca yazdığı eserin dostlarına faydalı olmasını dileyerek kendisine dua edilmesini ister.[400]

Eserinde kaynak metne yer vermeyen Hüseynî'nin *Pendnâme*'yi nasıl tercüme ettiğine bir örnek oluşturması amacıyla ilk 7 beytin tercümesini veriyoruz:

Tablo 13. Seyyid Mehmed el- Hüseynî'nin Pendnâme'nin İlk Yedi Beytine Yaptığı Tercüme

ATTÂR	MEHMED El-HÜSEYNÎ
Ḥamd-ı bī-ḥad ān Ḫudā-yı pāk-rā	Çün ola ʿunvân-ı defter nâm-ı Hak
Ān ki īmān dād müştī ḫāk-rā	Ebter itmiş anı ol Rabbü'l-felak
Ān ki der-Ādem demīd ū rūḥ-rā	Nefh iden Âdem tenine rûhı ol
Dād ez-ṭūfān necāt ū Nūḥ-rā	Kurtaran tûfân deminde Nûhı ol
Ān ki fermān kerd ḳahreş bād-rā	Kahrı ile bâda fermân eyledi
Tā sezāyī dād ḳavm-i ʿĀd-rā	ʿÂd kavmin cümle bî-cân eyledi
Ān ki luṭf-ı ḫ ̌īş-rā iẓhār kerd	Lutfını ʿâlemde izhâr eyledi
Ber-Ḫalīleş nār-rā gülzār kerd	Nârı İbrâhime gülzâr eyledi
Ān Ḫudāvendī ki hengām-ı seḥer	Kahrın izhâr itdi bir vakt-i seher
Kerd ḳavm-i Lūṭ-rā zīr ü zeber	Lût kavmin eyledi zîr ü zeber
Sūy-ı ū ḫaṣmī ki tīr endaḫte	Şol ki tîr atdı anunla ide ceng
Peşşeī kāreş kifāyet saḫte	ʿÂlem-i dünyâyı kıldı ana teng
Ān ki aʿdā-rā be-deryā der-keşīd	Oldur aʿdâsın iden deryâya gark
Nāḳe-rā ez-seng-i ḫārā ber-keşīd	Oldur iden kara taşdan nâke halk[401]

[400] a.y.

[401] Mehmed b. Seyyid el-Muhterem el-Hüseynî, *Pend-i Attar Tercümesi*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY 1342, 7a.

Kaynak metnin ilk 7 beytinin tercümesine baktığımızda Hüseynî'nin tercümesinde kaynak metne tam olarak bağlı kalmadığı, metninde kaynak metinde karşılığı olmayan bazı ifadelere yer verdiği; öte yandan kaynak metinde yer alan bazı kelimeleri ise erek dile aktarmadığı görülür. Bilhassa kaynak metnin ilk beytinin tercümesinde bu durum açık bir şekilde görülmektedir.

2. 2. 3. 9. Seyyid Alî Rızâ (ö. 1849'dan sonra), Riyâzü'r-Rızâ[402]

Eserin yazılış tarihinden (1266/1850) 19. yüzyılda yaşadığı anlaşılan Seyyid Alî Rızâ'nın hayatı hakkında kaynaklarda kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır. Her ne kadar eser üzerine bir makale yayımlayan Serkan Türkoğlu, eserin yazıldığı tarihte hayatta olan Alî Rızâ isimli dört farklı şairden[403] bahsetse de bu kişilerden hangisinin *Pendnâme* mütercimi olan Alî Rızâ'ya işaret ettiğini tam olarak tespit etmenin mümkün olmadığını ve bu kişilerden hiçbirinin Seyyid Alî Rızâ olmama ihtimalinin de gözden uzak tutulmaması gerektiğini dile getirir.[404]

Rıyâzü'r-Rızâ, mesnevi nazım şekli ve aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* vezniyle H. 1266 yılının Ramazan ayında (M. Haziran Temmuz 1850) kaleme alınmıştır. Eserin bilinen tek nüshası İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY 1342 numarada kayıtlıdır. Temmet kaydından Seyyid Ali Rızâ'nın kaleminden çıktığı anlaşılan nüsha 51 yapraktan oluşmaktadır. Eser, 1b yüzünde yer alan eserin ve mütercimin adının geçtiği mensur bir sebeb-i telif bölümüyle başlamaktadır. Bu bölümde mütercim şimdiye kadar Attâr'ın *Pendnâme*'sine başta Bursalı İsmail Hakkı olmak üzere pek çok kişinin şerh yazdığını ancak hiç kimsenin bu eseri manzum olarak tercüme etme yoluna gitmediğini belirtir. *Pendnâme*'ye yapılacak manzum bir tercümenin "mübtedîler" in (yeni başlayanların) bu metni anlamasının en kolay yolu olduğunu dile getiren Alî Rızâ Efendi, tercüme faaliyetini beyit gelininin yüzünden

---

[402] Serkan Türkoğlu, "Türk Edebiyatında Pendnâme-i Attâr'ın Manzum Tercümeleri ve Seyyid Ali Rızâ'nın Riyâzü'r-Rızâ'sı," *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* s. 22 (Nisan 2018 Özel sayı): 671-692.; Riyazu'r-Rıza der Tercüme-i Pendname-i Attâr, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY 1342.

[403] Serkan Türkoğlu'nun Seyyid Alî Rıza olma ihtimali üzerinde durduğu bu dört şair ve şairlerin ölüm tarihleri şöyledir: Ali Rızâ, Hâdî (öl.1285/1868), Hacı Ali Rızâ Efendi, Pertevî/Fevzî/Rızâ (öl. 1320/1902); Bursalı Ali Rızâ Efendi (öl. 1323/1905), Ali Rızaullah Efendi (öl. 1271/1855) Bu şairlerle ilgili daha detaylı bilgi için bkz. Serkan Türkoğlu, a. g. m., 677.

[404] a.y.

hicâb örtüsünü kaldırmaya benzetir. Daha sonra kendi adını *Seyyid Alî Rızâ* olarak zikr eden mütercim *Pendnâme*'yi yukarıda bu bahsettiği nedenlerle tercüme etmeye karar verdiğini ve eserine *Riyâzü'r-Rızâ* ismini verdiğini anlatır.[405] Mütercim bu mensûr sebeb-i telif bölümünün ardından 2b'den itibaren Farsça olarak yazdığı çeşitli konu başlıkları altında kaynak metni manzum olarak erek dile aktarır. Mesnevî nazım şekline uygun olarak tertip edilen eserin 1-25. beyitleri tevhîd, 26-34. beyitleri na't, 35-40. beyitleri din büyüklerine övgü, 41-50. beyitleri ise münâcât bölümünden oluşmaktadır.[406] Tercümesinden önce kaynak metni veren Alî Rızâ, ardından kaynak beyti erek dile aktarır. Ancak bu tercümede dikkat çeken husus tercümenin 1672 yılında kaleme alınan Hasan Şu'ûrî şerhi içerisinde bulunan manzum tercüme ile büyük ölçüde benzerlik arz etmesidir. Her ne kadar Seyyid Ali Rızâ sebeb-i telif bölümünde ve eserin sonunda bulunan temmet kaydında bu eseri kendi kaleme aldığını dile getirse de bu büyük benzerlik akıllara "*Riyâzü'r-Rızâ* orijinal bir eser mi yoksa intihal bir eser midir?" sorusunu getirmektedir. S. Türkoğlu çalışmasında bu iki tercüme arasındaki ortaklık ve farklılıklara örnek beyitler eşleğinde değinerek şu kanıya varmıştır:

"İki tercümenin farklı bölümlerinden alıntılanan örnek beyitlerde de görüldüğü gibi RR'deki beyitlerin birçoğu HŞ'den aynen aktarılmış; bazı beyitlerin sadece bir kelimesi değiştirilmiş, kimi beyitlerin ise kelimeleri korunarak öğe dizilimlerinde değişiklikler yapılmıştır. Bununla birlikte RR'deki bazı beyitlerin tercümeleri HŞ'deki tercümelerden tamamen farklıdır. Seyyid Alî Rızâ'nın Hasan Şuûrî'den etkilenerek eserini yazmış olması ihtimali oldukça yüksektir. Çünkü iki tercüme arasında tevârüdle veya tesadüfle izah edilemeyecek kadar çok ortaklık vardır. RR'nin bütünüyle intihal bir eser olduğunu söylemek pek mümkün görünmemekle birlikte, RR'nin HŞ'den esinlendiğini ve birçok beytini aynen, kimi beyitleri de kısmen değiştirerek aktardığını söylemek durumundayız."[407]

---

[405] "Elhamdülillâhi vahdehû ve's-salâtü ve's-selâm alâ Muhammedi'n-nebiyy ba'de ve alâ âlihi ve ashâbihi'l-kirâm ba'd-ez-în ma'lûm ola ki cenâb-ı Şeyh Ferîdüddîn Muhammed b. İbrâhîm el-Attâr (kuddise sirrehü) hazretlerinin işbu Pend nâm kitâb-ı cihân-pesendlerinin şerh ü îzâhına mukaddem ve mu'ahhar ba'zı zevât-ı kirâm hazerâtı taraflarından ve husûsâ Bursalı Şeyh Hakkı Efendi hazretlerinin taraf-ı kudsiyyetme'âblarından bir şerh-i bî-nazîr tahrîrine himmet buyurulmuş ise de be-her beytini Türkî olarak nazmen tercüme tarîkine hîç bir tarafdan sülûk ve tasaddî olunmamış bu üslûb ise mübtedîler içün bir matlab-ı ekmel ve bir tarîk-ı eshel olup ya'nî rûy-ı 'arûs-ı ebyâtdan ref'-i nikâb-ı hicâb iderek beyt'ül-hayâl-i me'âle bilâ-vâsıta vüsûl ve rühûle bâdî ve şâhid-i cemâl-i ma'nânın 'ale'l-icmâl mütâla'a ve müşâhedesini mü'eddî olduğına binâen bu abd-i kem-bizâ'a *Seyyid Alî Rızâ* ve kaddesallâhü te'alâ kitâb-ı mezkûrun *Riyâzü'r-Rızâ* ismiyle dahı tesmiye edip zikr olunduğı vech üzere tercümesi tahrîrine bi'l-'aczi ve'l-ihtisâr tahrîk-i berâ'a iktidâr etmişdir." a. g. m., 678.

[406] a. g. m., 679.

[407] a. g. m., 690.

Seyyid Alî Rızâ'nın kaynak metni nasıl tercüme ettiğine ve Hasan Şuûrî tercümesiyle ne derece benzeştiğine bir örnek oluşturması amacıyla ilk 7 beytin tercümesini veriyoruz:

Tablo 14. Seyyid Alî Rızâ ve Hasan Şuʿûrî'nin Pendnâme'nin İlk Yedi Beytine Yaptığı Tercüme

ATTÂR	SEYYİD ALÎ RIZÂ	HASAN ŞUʻÛRÎ
Ḥamd-ı bī-ḥad ān Ḫudā-yı pāk-rā	Bî-nihâyet hamda lâyık ol Hudâ	Hamd-ı bî-pâyân Cenâb-ı Kibriyâ
Ān ki īmān dād müştī ḫāk-rā	Ol ki hâke eyledi îmân ʻatâ	Bir avuç hâke idüp îmân ʿatâ
Ān ki der-Ādem demīd ū rūḥ-rā	Kıldı ihya Âdemi nefh itdi dem	Âdeme nefh itdi ol rûh u hayât
Dād ez-ṭūfān necāt ū Nūḥ-rā	Virdi tûfândan necât ol Nûha hem	Virdi tûfândan hem ol Nûha necât
Ān ki fermān kerd ḳahreş bād-rā	Ol ki kahrı bâda fermân eyledi	Ol ki kahrı bâda fermân eyledi
Tā sezāyī dād ḳavm-i ʿĀd-rā	Kavm-i ʿAdı hep perîşân eyledi	ʿÂd kavmin hâke yeksân eyledi
Ān ki luṭf-ı ḫ ̌īş-rā iẓhār kerd	Ol ki kendi lutfun izhâr eyledi	Ol ki lutfı kendin izhâr eyledi
Ber-Ḫalīleş nār-rā gülzār kerd	Dostı üzre nârı gülzâr eyledi	Âteşi dostına gülzâr eyledi
Ān Ḫudāvendī ki hengām-ı seḥer	Ol Hudâ-yı lem-yezel vakt-i seher	Ol Hudâ-yı lem-yezel vakt-i seher
	İtdi kavm-i Lûtı hep zîr ü zeber	Lût kavmin eyledi zîr ü zeber

Kerd ḳavm-i Lūṭ-rā zīr ü zeber		
Sūy-ı ū ḫaşmī ki tīr endaḫte **Peşşeī kāreş kifāyet saḫte**	Atdı bir hısmı ana çünki sihâm Bir sinekle kârını itdi tamâm	Bir adûsı atdı çün ana sihâm Bir sinekle işini itdi tamâm
Ān ki aʿdā-rā be-deryā der-keşīd	Ol ki çekdi bahra hısmın itdi gark	Çekdi deryâya ʿaduyı yâveyi
Nāḳe-rā ez-seng-i ḫārā ber-keşīd	Kara taşdan çekdi nâke kıldı şakk[408]	Seng-i hârâdan çıkardı nâkeyi[409]

Seyyid Alî Rızâ'nın tercümesinde kaynak metnin mısra bütünlüğünü korumaya gayret ettiği, mümkün mertebe aslına bağlı kalarak eseri tercüme ettiği görülmüştür. Mütercim kaynak metinde geçen özel isimlere ek olarak *hamd, îmân, tufân, lutf* gibi yabancı asıllı olmasına rağmen günümüzde de kullanılan kelimeler ile *zîr ü zeber, gülzâr, nâke g*ibi yabancı asıllı bazı kelimeleri metnine aynen aktarmıştır.

Riyâzü'r-Rızâ ile Hasan Şu'ûrî tercümesinin ilk 7 beyti karşılaştırıldığında her iki eserde de kaynak metnin 3. ve 5. beyitlerinin ilk mısraının bire bir aynı; 2. ve 5. beytin ikinci mısraı, 4. beytin bir ve ikinci mısralarındaki kelimelerin bire bir aynı olmakla birlikte bazı kelimelerin mısradaki yerinin farklı olduğu; 4. beytin ikinci mısraı, 6. beytin her iki mısraında bir veya en çok iki kelimede eş anlamlı kelimelerin tercih edilmesi dışında bir farkılılığın olmadığı; öte yandan 2. beytin ilk mısraı, 3. beytin ikinci mısraının ve 1. ve 7. beytin tamamının farklı bir şekilde tercüme edildiği görülmüştür. Kaynak metnin ilk 7 beytinin mukayesesi ve S. Türkoğlu'nun makalesinde verdiği örneklerden yola çıkarak şunu söyleyebiliriz ki Seyyid Alî Rızâ her ne kadar tercümesinin giriş bölümünde eserini *Pendnâme*'nin manzum bir

[408] Riyazu'r-Rıza der Tercüme-i Pendname-i Attâr, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY 1342, 4b-5a.

[409] Aişe H. Konar, a. g. t., 70-71.

tercümesi olmayışı sebebiyle kaleme aldığını dile getirse de bizce Hasan Şu'ûrî şerhi içerisinde yer alan bu manzum tercümeden haberdardır ve eserini oluştururken bu tercümeden oldukça istifade etmiştir.[410]

2. 2. 3. 10. Pendnâme Tercümesi Olduğu Söylenenler

Kaynaklarda bir *Pendnâme* tercümesi olduğu iddia edilen kişilerden ilki **Ebü's-Senâ Ahmed Şemseddîn Sivasî**' (ö. 1597) dir. S. Yazar çalışmasında, *Osmanlı Müellifleri*'nde Sivasî'nin (ö. 1597) Attâr'ın *Pendnâme*'sini çevirdiğine dair bir kayıt bulunduğunu ancak bu eserin Süleymaniye Kütüphanesinde[411] birkaç nüshası görünmekle birlikte yaptığı incelemede bu kayıtların hatalı olduğunu tespit ettiğini söyler. Öte yandan Yazma Bağışlar 3392 numarada gerçekten de bir pendnâme bulunmakta ise de bu pendnâmenin kısa bir manzume olup Attâr'ın *Pendnâme*'siyle ilgili olmadığını da ekler.[412]

Bursalı Mehmed Tahir, Sivasî'ye ait eserlerden manzum olanları şu şekilde sıralamıştır: *Menakıb-ı İmam-ı Âzam, İrşadü'l-Avam, Menasik-i Hac, Mir'atü'l-Ahlâk ve Müşevvikü'l-Eşvak, İbretnüma, Gülşen-i Âbad, Heşt Beheşt, Tercümetü Pendname-i Şeyh Attar, Süleymanname, Divan-ı Ârifane, Mevlid-i Nebî, el-Fesayıh Fi Tercemeti'l-Levayıh, Terceme-i Kaside-i Bür'e, Mir'atü'l-Eşvak*[413]

Mehmed Tahir; Sivasî'nin *Pendname-i Şeyh Attar* adlı eserinin varlığını zikr ettikten sonra eserle ilgili şu notu düşmüştür: *"Matbu olan bu şerh olmayıp şairlerden 893/1487 H. de vefat eden Edirneli Emrî'nindir."*[414]

Osmanlı Müellifleri'nde bir Pend-i Attâr tercümesi olduğu kaydedilen diğer bir isim ise **Ahmed Resmî Efendi'** (ö. 1783) dir. Eserde Ahmed Resmi'yle ilgili şu bilgiler mevcuttur:

---

410 Eserin tercüme metoduna yönelik ayrıntılı bilgi için bkz. Serkan Türkoğlu, a. g. m., 683-86.

411 Yazar, A. Tekelioğlu 401 numaradaki *Pendnâme* tercümesinin aslında Emre'ye ait tercümenin nüshası olduğunu; yine Mihrişâh 248 numaradaki eserin ise *Pendnâme* değil Attâr'ın *İlâhînâme* adlı eserinin tercümesi olduğunu tespit etmiştir. Bkz. Sadık Yazar, a. g. t., 394.

412 a. g. t., 394.

413 Bursalı Mehmed Tahir, a. g. e., c. I, 206.

414 a.y.

"Osmanlı siyaset ve tarihçilerinden olup Girid'deki Resmo Kasabasındandır. Kaynarca Muahedesini imzaya memur olduğu gibi Sultan Üçüncü Osman Han'ın vefatı ile Sultan Üçüncü Mustafa'nın tahta çıkışını tebliğ için de Viyana'ya gönderilmiş ve sonra Berlin Sefiri olmuştur. Bu seyahatının ahvalini yazmış ve yazdığı Sefaretnamesi 1182/1769 seferi olaylarını hikâye edip sonradan basılan Hulâsatü'l-İtibar adlı eseri Hammer tarafından Almanca'ya terceme edilmiştir.[...] Diğer eserleri: Sefînetü'r-Rüesâ ile Dârü's-Saâde ağalarının hayatlarını içine toplayan Hamîletü'l-Küberâ ve sefaretle Prusya'ya gidip geldikten sonra yazdığı Coğrafya-i Cedîd'den ibarettir. Târih-i Muradî adı ile bilinen Arapça basılmış Silkü'd-Dürer'de Zülâliye isminde Arab atasözlerinden meydana gelen Arapça mensur eseri Arapçadaki yazı kudretini gösterir. Bir de **Pend-i Attâr Tercemesi** ile El-İstînas bi-Ahvâli'l-Afrâs adında bir eseri de vardır."[415]

Bursalı Mehmed Tahir; **Mustafâ Âsım** (ö. 1320/1902) adlı bir zatın *Pend-i Attâr*'a yaptığı Türkçe manzum bir tercümeden bahseder.[416] Araştırmacının verdiği bilgiye göre; Huzûr-ı Hümâyûn dersleri hocalığından emekli olan ve Küçük Filibeli Hoca adıyla tanınan Abdullah Efendi'nin oğlu olan Mustafâ Âsım, İstanbulludur. Sıbyan ve rüştiye okullarında okuyan mütercim, özel hocalardan ders almış ayrıca câmi derslerine de katılmıştır. İlk memuriyetine 1289/1872-73'te Şeyhülislâmlık dâiresi mektûbî kaleminde başlayan mütercim daha sonra Kudüs noteri ve yazı işleri müdürü oldu. 1311/1893-4 senesinde amcası Büyük Filibeli Hoca Halil Efendi ile birlikte Hacca giden M. Âsım, bundan sonra Basra mektupçuluğunda, Ammâre mutasarrıf vekilliğinde bulundu. Trabzon mektupçusu iken 1320/1902 tarihinde vefat eden mütercim İmâret mezarlığına defn edilmiştir.[417]

Osmanlı Müellifleri'nde *Pendnâme* tercümesi olduğunu kaydedilen son isim ise **Livâyî**'dir. Eserde, Livâyî'ye ait bir *Pendnâme* tercümesinden bahsedilmekteyse de şairin diğer eserlerinin hangi kütüphanede bulunduğu hususunda bilgi verilmesine rağmen Pend-i Attâr tercümesinin nerede olduğu hakkında bir bilgi verilmemiştir. M. Gençosman da çalışmasında Livâyî'nin tercümesinden bahsetmektedir.[418] *Osmanlı Müellifleri*'nde Livâyî hakkında verilen bilgileri aktarıyoruz:

"Sultan I. Ahmed devri şairlerinden ve Aziz Mahmud Hüdâi Hazretleri müntesiblerindendir. Divânı Millet Kütüphanesinde mevcuttur. [...] Bahr-ı İrfan ismindeki ahlâkî ve tasavvufî

---

[415] a. g. e., c.III, 123-4.

[416] a. g. e., c. II, s.44.

[417] a.y.

[418] M. Nuri Gençosman, a. g. e., 15.

manzûmesi Üsküdar'da Selim Ağa Kütüphanesinde vardır. Pend-i Attar'ı da tercüme etmiştir."[419]

Osmanlı Müellifleri'nde adı geçen bu eserler haricinde M. Kaplan[420] **Abdurrahîm** adlı bir kişinin *Pendnâme* tercümesinden bahsetmişse de S.Yazar; M. Kaplan'ın makalesinde belirttiği söz konusu mütercime ait nüshayı incelediğini ve bunun aslında Abdurrahîm Karahisarî'nin *Vahdetnâme* adlı eseri olduğunu söyler.[421] Bunun dışında çalışmamızı hazırlarken incelediğimiz kaynakların bazılarında *Pendnâme* tercümesi olduğu söylenen bazı şahıs adlarına rastlanmıştır. Bunlardan bazıları **Makalî[422], Cevrî[423], Edirneli Emrî[424]** ve **Sa'îd[425]'**dir. Emre'nin *Tercüme-i Pendnâme-i Attâr* adlı eseri hakkında bilgi verdiğimiz bölümde de belirttiğimiz gibi bu eser her ne kadar kaynaklarda daha çok Emre, Emrî; nadir olarak da Makalî, Cevrî ve Sa'îd'e ait olarak kaydedilmiş ise de yaygın görüş eserin Emre'ye ait olduğudur. Eser, kütüphane kayıtlarının çoğunda ve bazı edebiyat tarihlerinde Emrî'ye atfedilmiştir. Araştırmacıları böyle bir düşünceye götüren sebeplerin başında tezkirelerde Emre hakkında herhangi bir bilgi bulunmayışı; buna karşılık Emre'yle aynı yüzyılda yaşayan Emrî'nin tanınmış bir divan şairi oluşu ve Edirneli olması gelmektedir. Öte

---

[419] Bursalı Mehmed Tahir, a. g. e., c.II, 212.

[420] Mahmut Kaplan, "Divan Edebiyatında Manzum Nasihatnâme Yazan Şairler ve Eserleri I," *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, III, s. 3 (1992), 23.

[421] Sadık Yazar, a. g. t., 397.

[422] Çakıroğlu, Koçin ve Paksoy çalışmalarında Makalî'ye ait bir Pendnâme tercümesinden bahseder. Bkz.Tuba Onat Çakıroğlu, "İsmail Hakkı Bursevî'nin Şerh-i Pend-i Attâr Adlı Eseri Üzerine İnceleme," *Dil ve Edebiyat Araştırmaları* Dergisi, s. 7 (2008): 151.; Abdulhakim Koçin, *Ferîdüddîn Attâr'ın Pendnâme'sinin Türk Edebiyatına Etkisi ve Za'îfî'nin Bostân-ı Nasâyih'i ile Karşılaştırılması*, 96.; Kezban Paksoy, a. g. t., 23.

[423] Hasibe Mazıoğlu çeşitli kütüphane kayıtlarında Emre'ye ait Pendnâme çevirisinin Cevrî'ye mal edilerek kaydedildiğini söyler. Bkz. Hasibe Mazıoğlu*, Kanuni'nin oğlu Şehzade Bayezid İçin Yapılan Pendnâme-i Attâr Çevirisi*, 1186.

[424] Koçin, Ergin ve Paksoy çalışmalarında Edirneli Emrî'ye ait bir Pendnâme tercümesinden bahseder. Bkz.Abdulhakim Koçin, *Ferîdüddîn Attâr'ın Pendnâme'sinin Türk Edebiyatına Etkisi ve Za'îfî'nin Bostân-ı Nasâyih'i ile Karşılaştırılması*, 96.; Fatma Ergin, "Hüseyin Kudsî-i Edirnevî'nin Hayatı ve Pend-i Mahdûmân Adlı Eseri," (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Ünviversitesi, 2003), 36.; Kezban Paksoy, a. g. t., 22.

[425] Hasibe Mazıoğlu çeşitli kütüphane kayıtlarında Emre'ye ait Pendnâme çevirisinin Sa'îd'e mal edilerek kaydedildiğini söyler. Bkz. Hasibe Mazıoğlu*, Kanuni'nin oğlu Şehzade Bayezid İçin Yapılan Pendnâme-i Attâr Çevirisi,* 1186.

yandan bahsedilen eserin bazı beyitlerinde geçen "makalî, cevrî ve sa'îd"[426] kelimelerinin kütüphane kataloglarını hazırlayan kişilerce eser yazarının adı olarak algılanması da bu yanlışın yayılmasına yol açmıştır.

F. Kiremitçi, *"Pend-nâme-i Attâr'ın manzum birçok çevirisinin olduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan "Abdurrahîm, Nazmî, Emre, Zaifî, Şemsî ve Sabayî"nin tercümeleri en çok bilinenler arasındadır."* ifadeleriyle kaynak belirtmeden Şemsî adlı bir zatın çok bilinen bir *Pendnâme* tercümesinden bahseder. Araştırmacının Şemsi diye bahsettiği şahıs kanaatimizce bir *Pendnâme* şerhi bulunan Şem'i'dir. Öyle sanıyoruz yanlış yazım sebebiyle Şem'î ismi Şemsî'ye dönüşmüştür. Ancak Şem'înin şerhinin manzum değil de mensur oluşu da kafalarda bir soru işareti oluşturmaktadır.

M. Nuri Genç Osman *Pendnâme* adlı kitabının girişinde **Hasan Şu'ûrî**'ye ait bir *Pendnâme* tercümesinden bahseder.[427] Hasan Şu'ûrî'nin bir *Pendnâme* şerhi olduğu bilinmektedir ve Şu'ûrî bu şerhi içerisinde, kaynak metni hem manzum hem de mensur olarak tercüme etmiş aynı zamanda kaynak metinde yer alan kelimelere yönelik anlamsal ve gramatikal izahlarda bulunmuştur. Şerhin içindeki bu manzum tercümeden ötürü bu şerh, M. Gençosman tarafından aynı zamanda bir *Pendnâme* tercümesi gibi düşünülmüş olabilir. Ayrıca eserin adının *Şerh ve Tercüme-i Pend-i Attâr* olarak geçişi de bu durumda etkilidir. Kanaatimizce aslında Şuʿûrî'nin bu eserini yukarıda zikr ettiğimiz özelliklerinden ötürü hem şerh hem de tercüme metni olarak kabul etmek yanlış olmasa gerektir. Yine Kezban Paksoy Hasan b. Abdullah Sûrî'ye ait bir *Pendnâme* tercümesinden[428] bahsetmiştir ki bizce bu eser yine Hasan Şu'ûrî'ye aittir zira Hasan Şu'ûrî'nin baba adı da Abdullah'tır ve nüshada verilen vefat tarihi de Hasan Şu'ûrî'nin vefat tarihiyle örtüşmektedir.

A. Koçin ise; M. Gençosman'ın *Pendnâme* isimli eserini kaynak göstererek **Levnî**'ye ait bir *Pendnâme* tercümesinden bahseder ki M. Gençosman'ın eserinde böyle bir bilgi

---

[426] Emre'nin Tercüme-i Pendnâme-i Attâr adlı eserinin baş tarafında yer alan şu beyitte *makalî* kelimesine rastlamaktayız. "Her ki zâtında degüldür ehl-i hâl/Bu **makâli** tercüme itse vebâl". Bu kelime şairin adı zannedilerek eser Makali adına mal edilmeye çalışılmıştır. Öte yandan eserin sonlarındaki şu beyitlerden dolayı eser Sa'îd ve Cevrî'ye de aitmiş gibi algılanmıştır. "Ger dilersen ola ferzendün ferîd/Bunı ezberletdür ana iy **sa'îd**" ile "Ey kamu düşmüşlere sen dest-res/Bûy-ı afvün **cevri**-i güm-râha bes". Bkz. a.y.

[427] M. Nuri Gençosman, a. g. e., 15.

[428] Bkz. Kezban Paksoy, a. g. t., 22.

yoktur. Sanıyoruz ki *Osmanlı Müellifleri* ile *M. Gençosman*'ın eserinde bir *Pendnâme* tercümesi olduğu söylenen Livâyî ismi yine yanlış yazım sonucu Levnî'ye mal edilmiştir.[429]

A. Koçin ve T. Çakıroğlu makalelerinde[430] kaynak belirtmeksizin **İlmî, Sadullah bin İbrahim Ahmed, Mustafa b. Muhammed** ve **Zarifi Ömer Efendi**'ye ait *Pendnâme* tercümelerinden bahsederler. Zikr edilen isimlerden Ahmed Zarîfî Baba, Zarîfî Şeyh Ömer Efendi, Ömer Zarîfî gibi farklı isimlerle anılan müellifin her ne kadar *Pendnâme-i Zarîfî* adlı bir pendnâmesi olsa da eser üzerine bir çalışma yapan Mehmet Arslan bunun bir *Pendnâme* tercümesi olduğunu söylemez.[431] 1071 beyitten oluşan, mesnevî nazım şekli ve *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* vezniyle yazılan eser, kanaatimizce her ne kadar içerik ve kullanılan üslup yönüyle Attâr'ın *Pendnâmesi*'ne bir hayli benzese de içerisinde Attâr'ın *Pendnâmesi*'nde karşılığı olmayan beyitler barındırmaktadır. Zarifi'nin *Pendnâme*'yle konu bakımından örtüşen beyitlerinde bile incelememize konu olan diğer *Pendnâme* tercümelerinde olduğu gibi kelime bazında tam bir parelellikten söz etmek oldukça zordur. Bu sebeple eser, kanaatimizce bir tercümeden ziyade telif eser hüvviyetindedir.

Yapmış olduğumuz araştırmalar neticesinde Ankara Milli Kütüphanede Yz A 540 numarada[432] Sadullah bin İbrahim Ahmed adına kayıtlı bir *Pendnâme* tercümesiyle karşılaştık. Ancak eserin birkaç sayfasını okuduğumuzda bunun Sadullah bin İbrahim Ahmed'in tercümesi değil Şem'î'nin *Saadetnâme* adlı eseri olduğunu gördük. Şem'înin şerhinin girişinde yer verdiği tevhid, na't ve sebeb-i telif bölümleri bu nüshada yer almamakta, eser doğrudan kaynak metnin tercümesiyle başlamaktadır.

Koçin ve Çakıroğlu çalışmalarında kaynak belirtmeksizin İlmî ve Mustafa bin Muhammed'e ait *Pendnâme* tercümelerinden bahsetseler de bizce bu eserlerin varlığı oldukça şüphelidir.

---

429 Abdulhakim Koçin, *Ferîdüddîn Attâr'ın Pendnâme'sinin Türk Edebiyatına Etkisi ve Za'îfî'nin Bostân-ı Nasâyih'i ile Karşılaştırılması*, 96.

430 Bkz. a.y.; Tuba O. Çakıroğlu, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Şerh-i Pend-i Attâr Adlı Eseri Üzerine İnceleme*, 51.

431 Mehmet Arslan, a. g. m., 5-8.

432 Sadullah b. İbrahim Ahmed, *Terceme-i Pend-nâme-i 'Attâr,* Ankara Milli Kütüphane, No. 06 Mil Yz A 540.

Kütüphane kayıtlarının bir kısmında telif, bir kısmında ise tercüme[433] bir esermiş gibi kaydedilen **Azmî'**nin 49 beyitlik eserinin tercüme mi yoksa telif bir eser mi olduğu hakkında farklı görüşler söz konusudur. E. Yeniterzi, Azmî Efendi'nin *Pendnâme-i Azmî* adlı eserinin Ferîdüddîn Attâr'ın *Pendnâme*'sinin bir bölümünün tercümesinden oluştuğunu söyler.[434] Sibel Kocaer ise *Pendnâme-i Azmî* üzerine hazırladığı çalışmasında bu eserin tercüme mi yoksa telif bir eser mi olduğu sorusu üzerinde durmuş ve şu sonuca varmıştır:

"Osmanlı dönemi tercüme geleneğinde, bazı tercüme eserlerin çesitli gerekçelerle telif bir eser olarak kabul edildiği görülmektedir. Benzer şekilde, Azmî Efendi tarafından kaleme alınan metin de çok sayıda nüsha kaydında tercüme bir eser olarak değil, Azmî Efendi'ye ait bir eser olarak kaydedilmistir. Bu nedenle, Azmî Efendi'nin metninin, Attar'ın metninden ve tercümelerinden farklı taraflarıyla, dolaşımda olduğu dönemde tercüme bir eser olarak algılanmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Attar'ın metninden farklı tarafları, Azmî Efendi'nin metnini yeni bir metin konumuna getirmiş görünmektedir. Öte yandan, Azmî Efendi'nin metninde yer alan öğütlerin hem sözlü kültürle hem de birçok metinle ilişkisi vardır. Eğitim amaçlı kaleme alınan kitaplarda bu öğütlere sıkça yer verilmektedir. [...] Bu öğütlerin kitaplarda kimseye atfedilmeden yer alıyor olması, ortada herkese ait olan ve hem sözlü hem de yazılı olarak dolaşımda olan bir metin olduğuna işaret etmektedir. Bu durum aynı zamanda, bu metinde yer alan öğütlerin toplumda yaygın olan tavır ve davranışları aktarmakta oldukları anlamına da gelmektedir."[435]

Eserin telif mi yoksa tercüme bir eser mi olduğunun daha net anlaşılması amacıyla *Pendnâme-i Azmî*'den seçilen 10 beyitle Attâr'ın *Pendnâmesi*'ni bir araya getirerek aktarmayı uygun gördük.[436]

---

[433] Sibel Kocaer, eserin Mehmet Kalpaklı'ya ait bir yazma nüshasında adının "Pendnâme-i Hazret-i Şeyh Attâr" olarak geçtiğini yine eserin Berlin nüshasında da "Min Terceme-i Pendnâme-i Şeyh Attâr Mütercimihî Azmî Efendi" şeklinde bir kayıt bulunduğunu söyler. Bkz. Sibel Kocaer, "Pendnâme-i Azmî'nin Osmanlı Nasihatnâme Geleneğindeki Yeri," (Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, 2009), 41-42.

[434] Emine Yeniterzi, "Anadolu Türk Edebiyatında Ahlâki Mesneviler," *Türkiyat Araştırmaları Literatür Dergisi* 5, s.10 (2007): 454.

[435] Sibel Kocaer, a. g. t., 86-7.

[436] Bu karşılaştırmanın daha sağlıklı yapılabilmesi için *Pendnâme*'den seçtiğimiz beyitlerin *Pendnâme-i Azmî*'deki beyitlerle konu yönünden örtüşmesine dikkat edilmiştir. *Pendnâme*'de kişiye fakirlik getiren şeylerin anlatıldığı bölüm ile *Pendnâme-i Azmî*'deki beyitlerin konu ve üslûp açısından örtüşmesi sebebiyle karşılaştırmada ekseriyetle bu bölümden seçilen beyitler tercih edilmiştir.

Tablo 15. Azmî'nin Pendnâme'nin İlk On Beytine Yaptığı Tercüme

ATTÂR	AZMÎ
Dūr kün ez-ḫāne tār-ı ʿankebūt	Hem koma beytinde beyt-i 'ankebût
Bāşed ender-māndeneş noḳṣān-ı ḳūt	Nâkıs olur ziyâd oldukça kût
Ger be-ḫ˘ānī bāb u bānet-rā be-nām	Atanı vü ananı cân-ı peder
Niʿmet-i Ḥaḳ ber-tu mī-gerded ḥarām	Adlu adıyla çagırma kıl hazer
Rīze-i nān-rā me-yefken zīr-i pāy	Rîze-i nânı bırakma zîr-i pâ
Ger hemī ḫ˘āhī tu niʿmet ez-Ḫudā	Düşeni alub yesen virür gınâ
Ger be-her çūpī künī dendān ḫilāl	Dişin ile kesme hergiz rîşini
Bī-nevā kerdi vü üftī der-vebāl	Tırnagınla oynama hem dişini
Bā-zenān bisyār eger ḥalvet küned	Zenler ile kim ki çok sohbet kılur
Ḫ˘īşten-rā şāh bī-ḥürmet küned	Şâh ise kendüyi bî-hürmet kılur
Cāme-rā der-ten ne-şāyed dūḫten	Ayag üzre key sakın don giymeden
Bāyed ez-merdān edeb āmūḫten	Kıl hazer üstünde câmen dikmeden
Nīk neb'ved ger küşī ez-dem çerāġ	Püf diyüp hergiz söyündürme çerâg
Reh me-dih dūd-ı çerāġ ender-dimāġ	Şem' dûdundan olur muhtel dimâg
Şeb me-zen çārūb hergiz ḫāne der	Ev süpürme hiç gice çekme emek
Ḫak-rūbe hem me-nih der-zīr-i der	Hem cünüble gam virir yemek yemek
Şeb der-āyīne naẓar kerden ḫaṭāst	Pes hatâdır gice mir'âta nazar
Rūz eger bīnī be-rūy-ı ḫod revāst	Yalınız bir evde yatma kıl hazer
Ey püser hergiz me-rev tenhā sefer	'Âkil isen eyleme tenhâ sefer
Bāşedet reften sefer tenhā ḫaṭar	Yalınız gitmekde vardır çok hatar

Bu tablodan da anlaşıldığı üzere içerik ve üslup yönüyle eser, Attâr'ın *Pendnâmesi*'yle örtüşmekle birlikte farklı özelliklere de sahiptir.

Kezban Paksoy, kütüphane kayıtlarından yola çıkarak **Emîrî Diyarbekrî**[437]**, Esad Efendi**[438] **ve Elvan Çelebi Şirâzî**[439]'ye ait *Pendnâme* tercümelerinden bahseder.[440] Paksoy'un tezinde geçen Elvan Çelebi'ye ait bu nüshanın içeriğini bizzat inceleme fırsatımız olmamıştır ancak eserin katalog bilgilerinde *Terceme-i Pend-nâme-i Attar* adıyla kayıtlı bu eserin 964/1556 yılında yazıldığı ve Türkçe olduğu bilgisi mevcuttur.[441] Yine de eserin içeriğini görmeden böyle bir *Pendnâme* tercümesinin varlığını kesin olarak kabul etmek hususunda ihtiyatlı yaklaşmaktayız. Paksoy'un yine kütüphane kayıtlarından hareketle bir *Pendnâme* tercümesi olduğu bilgisini verdiği Diyarbakırlı Emîrî'nin bir nasihatnâmesi olduğu doğrudur. Ancak bu eser üzerine bir makale yayımlayan Mahmut Kaplan 145 beyitten oluşan bu manzum nasihatnâmenin tercüme olduğunu söylemez. Emîrî'nin oğluna verdiği öğütlerden oluşan eser[442] üzerinde yapmış olduğumuz incelemede biz de eserin telif bir eser olduğu kanaatine vardık. K. Paksoy'un çalışmasında kütüphane kayıtlarından yola çıkarak *Pendnâme* tercümesi olduğunu söylediği bir başka isim ise Esad Efendi'dir. Nüsha Almanya'da bulunduğu için bizzat inceleme fırsatı bulamadık. Ancak Ziya Yılmazer, Vak'anüvis ve Takvîm-i Vekâyî nâzırı Esad Efendi (1789-1848)'nin çocuklar için yazılmış manzum bir öğüt kitabından bahseder. Ancak eserin telif mi tercüme mi olduğu hususunda bilgi vermez sadece eserin matbu olarak basıldığını söyler.[443] Bu bilgiden

---

437 *Terceme-i Pend-nâme-i Attâr*, Gürcistan Bilimler Akademisi Türkçe Yazmaları, No. K. 24; *Terceme-i Pend-nâme-i Attâr*, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, No. Yz. A 362 Bkz. Kezban Paksoy, a. g. t., 23.

438 *Terceme-i Pend-nâme*, Almanya Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, No. Ms.or.ort. 2718. Bkz. a. y.

439 *Terceme-i Pend-nâme-i Attâr*, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi/Antalya Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, No. 07 El 3002; Bosna-Hersek Gazi Hüsrev Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, No. 2852 Bkz. a. y.

440 Kezban Paksoy, a. g. t., 22-23.

441 Elvan Çelebi, *Terceme-i Pend-nâme-i Attâr*, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Antalya Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, No. 07 El 3002.

442 Mahmut Kaplan, "Diyarbakırlı Emîrî ve Nasihat-nâmesi," *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5, s. 22 (Yaz 2012): 75.

443 Ziya Yılmazer, "Esad Efendi, Sahaflar Şeyhizâde," *TDV İslam Ansiklopedisi,* c.11 (İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 1995), 343.

yola çıkarak eserin matbu nüshasına[444] ulaştık ve eser üzerinde yaptığımız kısmî incelemede *Pendnâme-i Vak'anüvis Esad Efendi* adıyla basılan eserde yer alan öğütlerin çoğunun Attâr'ın *Pendnâme*'siyle örtüşmekle birlikte gerek konu sıralaması gerek kullanılan nazım şekli gerekse de ifade tarzıyla farklılık gösterdiği bu sebeple de telif bir eser olduğu sonucuna vardık.

Çalışmamız içerisinde böyle bir bölüme yer vermedeki amacımız asla araştırmacılarımızın yanlışlarını ortaya koymak değildir. Sadece bu alanda bizim gibi çalışma yapacak araştırmacılara bir nebze de olsa yardımcı olacak bilgiler sunmaktır. Pendnâme tercüme ve şerhleri üzerine hazırlanmış müstakil bir çalışma bulunmayışı ve yukarıda zikr edilen araştırmacıların eserlerinin ana konusunun *Pendnâme* şerh ve tercümeleri olmayışı sebebiyle bilmeyerek de olsa yanlış kütüphane kayıtlarındaki bilgileri aktarmaları, eserlerinde farkında olmadan yaptıkları yazım yanlışları ve bu yanlışların pendnameler üzerinde çalışma yapan pek çok eserde aktarılarak devam etmesi bir sorun olarak karşımıza çıkmıştır. Hatırlanacağı üzre *Pendnâme*'ye yapılan şerhleri incelediğimiz bölümde aslında Şem'î'ye ait *Pendnâme* şerhi Nâtî adlı zatın sebeb-i telif bölümünde verdiği bilgiler sebebiyle kütüphane kayıtlarında Nâtî adlı bir zata mal edilmiş ve bir araştırmacının zaten üzerinde üç ayrı yüksek lisans çalışması yapılan Şem'î'nin *Pendnâme* şerhini bilmeyerek de olsa farklı bir adla dördüncü kez çalışmasına yol açmıştır.

[444] Matbu olarak basılan eserin üzerinde yer ve yıl bilgisi yoktur. Esad Efendi, "Pendnâme-i Vak'anüvis Esad Efendi", http://www.kutuphane.atauni.edu.tr [Erişim 24.12.2017].

BÖLÜM III

3. 1. MUHAMMED ZAHRÎ (ö. 1816'dan sonra)

Hayatı hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlayamadığımız şârihe yönelik edinebildiğimiz bilgiler *Miftâh-ı Pend*'de anlattıklarıyla sınırlıdır. Şârihin; eserinin 1b yüzünde bulunan "*Hāẕā Kitābu Pendi Terceme-i Ẓahrī Muḥammed*" ifadesinden, sebeb-i telif bölümünde yer alan "*Rūyu esved yaʿnī Ẓahrī pür-ḳuṣūr/Bildi kim dünyā degil cāy-ı sürūr*" beytinden ve şârihin eserin bitimine düşürdüğü akrostişli tarih manzumesinden[445] asıl adının Muhammed olduğu ve Zahrî mahlasını kullandığı anlaşılmaktadır. Arap harfleriyle arkaya ait arkayla ilgili anlamına gelen zahrî[446] kelimesiyle; öğleye ait, öğleyle ilgili anlamına gelen zuhrî[447] kelimesi aynı şekilde yazılmaktadır. Bu sebeple şârihin mahlasının *Zuhrî* olma ihtimalini de göz önünde bulundurmakla birlikte *Pendnâme* tercüme ve şerhleri hakkında bilgi veren kaynaklarda araştırmacıların tercihini zahrî okunuşundan yana kullanmaları[448] sebebiyle eser yazarının bu şekilde tanınıyor oluşu ve zahrî kelimesinin bazı sözlüklerde bir kâğıdın arka tarafına yazılan yazı, şerh anlamına gelen zahriyye kelimesiyle bağlantı olarak kullanılması[449] nedeniyle biz de tercihimizi zahrî okunuşundan yana kullandık.[450]

Muhammed Zahrî'nin *Miftâh-ı Pend*'in yazılış tarihi olan 1232/1816-17 ile yine eserde geçen "Gazi Mahmûd Han" ifadesinden yola çıkarak 18. yüzyılın ikinci yarısı ile 19. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı söylenebilir.

---

[445] Zahri, bu tarih manzumesinde beyitlerin son harfini kendi isim ve mahlasına uygun olarak yazmıştır. Bkz. Şerh-i Nazm-ı Miftâh-ı Pend, 193a.

[446] Ferit Devellioğlu, a. g. e., 1359.

[447] a. g. e., 1388.

[448] Bkz. Sadık Yazar, a. g. t., 387.; Büşra Karacan, a. g. t., 6; Cumhur Ün, a. g. t., xii.; Ozan Yılmaz, "Klasik Şerh Edebiyatı Literatürü," *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi 5,* s. 9 (2007): 284.

[449] Bkz. http://lugatim.com/s/zahr%C3%AE [Erişim 27 Ocak 2018].; Abdullah Yeğin, *Osmanlıca Yeni Lûgat* (İstanbul: Hizmet Vakfı Yayınları, 2008)

[450] Öte yandan Arap harfleriyle Mehmed ve Muhammed isimlerinin de aynı şekilde yazıldığı bilinmektedir. Her ne kadar şârihin adı eser hakkında bilgi veren bazı çalışmalarda Mehmed olarak geçse de bizim tercihimiz eserde şârihin adının şeddeli olarak yazılması sebebiyle Muhammed'den yana olmuştur. Bkz. Sadık Yazar, a. g. t., 387.; Ozan Yılmaz, a. g. m., 284., Büşra Karacan, a. g. t., 6; Cumhur Ün, a. g. t., xii.

Düşdü hem lafẓan ve maʿnen tārīẖi
Biñ iki yüz otuz iki ey aẖī [193b]

Ḥamdilillāh Ġāzī Maḥmūd Ḫānımız
ʿAdl ile meʾlūfdur sulṭānımız" [25b]

"Gazi" unvanıyla anılan ve birbirlerine yakın tarihlerde hüküm süren Mahmûd adlı iki Osmanlı padişahı bulunsa da biz eserin yazılış tarihinden de yola çıkarak eserde adı geçen padişahın I. Mahmûd (sal. 1730-1754) değil; II. Mahmûd (sal. 1808-1839) olduğunu düşünmekteyiz. Ayrıca II. Mahmûd'un kendi döneminde basılan bazı paraların üzerine II. Mahmud adını değil de "Gazi Mahmûd Han" unvanı yazdırmış oluşu ve şiirlerinde "Adlî" mahlasını kullanıyor oluşu da bu görüşümüzü destekler niteliktedir. Zira Zahrî de yukarıdaki beyitte Gazi Mahmûd Han'a övgüde bulunmuş ve şiirlerinde kullandığı Adlî mahlasına "adl" kelimesini kullanarak atıfta bulunmuştur.

Muhammed Zahrî'nin doğduğu ve yaşadığı yer hakkında elimizde net bir bilgi olmamakla birlikte aşağıda sıralayacağımız sebeplerden ötürü kendisinin en azından hayatının bir dönemini Sakız Adası, Midilli Adası ya da civarında geçirdiğini düşünmekteyiz. Bizi böyle bir düşünceye iten sebepleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Muhammed Zahrî böyle bir eseri kaleme alış gayesini açıkladığı giriş bölümünde *Gavs-ı Âzam Sakızlı Baba* ve *Şeyh Safiyüddîn Mustafa* adlı zatlardan bahsetmekte ve rüyasında bu zatların kendisinden böyle bir eseri kaleme almasını istediğini anlatmaktadır. Beyitte söz konusu edilen Gavs-ı Âzamın *Sakızlı Baba* lakabıyla anılıyor oluşu bize bu zatın ve dolayısıyla da şârihin Sakız Adası'yla bir bağlantısı olabileceğini düşündürmüştür.

Ġavs-ı Aʿẓam Şeyẖ Saḳızlı Baba
Hem Ṣafiyü'd-dīn eş-Şeyẖ Muṣṭafā

Dėdi Ḥaḳ vėrdi saña ṭabʿ-ı selīm
Pendi naẓm ėt oḳusun oġlan ḥalīm [2a]

Öte yandan bir kaynakta Midilli Adası'na yaptırılan bir cami dolayısıyla 18. yüzyılda bu adada yaşamış olan *Seyyid Mustafa* adlı bir şeyhten ve bu şeyhin eşi olan Ümmü Gülsüm Hatun'dan bahsedilmektedir.

"Kuzey Limanı bölgesindeki Valide Camii diye anılan yapının, Midilli şehrindeki son büyük İslami eser olduğu kanısındayız. Buradaki ana binalardan biri bu camidir ki hala ayaktadır ve yakın geçmişte bazı yerleri onarım görmüştür. Bu eser, adanın mütesellimi Halil Ağa'nın kızı ve **Hafız es-Seyyid Mustafa Efendi**'nin karısı olan Ümmü Gülsüm Hatun tarafından yaptırılmıştır."[451]

Ancak Zahrî'nin eserin giriş bölümünde verdiği bilgilerden *Şeyh Safiyüddîn Mustafa*'nın şârihin yaşamış olduğu dönemde hayatta olup olmadığı anlaşılmamaktadır. Nitekim Muhammed Zahrî eserde bu zatı rüyasında gördüğünü dile getirmektedir. Hal böyle olunca eserde adı geçen şeyhin 19. yüzyıldan çok daha önceki bir dönemde yaşamış olduğu da pekâlâ düşünülebilir ki geçmiş dönemlerde bu adla anılan birden fazla şeyh ismine rastlanmaktadır.

2. Eserin incelememize konu olan nüshasının Sakız Adası yakınında bulunan Midilli Adası'nda istinsah edilmiş oluşu ve eserin yazım tarihi (1232/1816-17) ile istinsah tarihi (1249/1833-34) arasında uzun bir sürecin bulunmayışı, Ahmet Şevki adlı müstensihin -tam emin olmamakla birlikte- 19. yüzyılda İzmir'de müftülük yapmış bir zat oluşu da bu ihtimali güçlendirmektedir. Sultan Abdülmecid'in 26 Mayıs-12 Haziran 1842 tarihleri arasında yapmış olduğu ilk memleket gezisinden bahseden makalede Sultan'ın Midilli adasına gelişi ve burada kendisini karşılayan bazı devlet büyüklerine hediyeler verdiği anlatılmaktadır. Adı geçen bu devlet büyüklerinden biri de eserin müstensihi ile aynı isme sahip olan ve bu sebeple de eserin müstensihi olabileceğini düşündüğümüz Ahmet Şevki'dir. Söz konusu makalede Ahmet Şevki ismi şöyle geçmektedir:

"Ali Raik Efendi, Celaleddin Efendi, Salih Bey, Halil Bey, Raşid Efendi, Muhtar Efendi ile Sakız Kaymakamı Fazlı Ağa ve İzmir Kaymakamı Hamdi Bey'in oğlu Ziver Bey, Sakız Nâibi Celali Efendi ve Ayvalık Nâibi Lütfullah Efendi, Molova Nâibi Hacı Osman Efendi, Kalonya Nâibi Hilmi Efendi ve Midilli Müftüsü Mehmed Sait Efendi, **İzmir Müftüsü Ahmet Şevki Efendi**, Sakız Müftüsü Şemseddin Efendi, İzmir eşrafından ve müderrislerinden Mustafa Raşid Efendi [...] Hasan Ağa'ya murassa kutu, zarf ve saatler hediye edilmiştir."[452]

3. Şair ve yazarların hayatı hakkında bilgi veren kaynaklarda Muhammed Zahrî adına tesadüf edilmemiş oluşu ve *Pendnâme*'ye manzum bir şerh yazan Salih Nâili Efendi'nin kendisiyle aynı yüzyılda yaşamış olan Muhammed Zahrî'den habersiz oluşu bu sebeple de kendi eserini *Pendnâme*'nin bir beytinin beş beyitle şerh edildiği

---

[451] Levent Payzın, "XVIII. Yüzyılda Midilli Adası," (Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, 2008) 60.

[452] Şerife Korkmaz, "Sultan Abdülmecid'in İlk Memleket Gezisi (26 Mayıs-12 Haziran 1844)," *OTAM*, s. 25 (Bahar 2009): 92.

ilk eser olarak düşünmesi bize Zahrî'nin İstanbul'dan ve edebiyat çevrelerinden uzakta bir yaşam sürmüş olabileceğini düşündürmüştür.

4. Son olarak da eserin dil ve imla hususiyetleri incelendiğinde şârihin eserinde Osmanlı Türkçesinin gramer ve imla kurallarına uygun olmayan bazı ifade ve kelime kullanımlarına yer vermesi bizi şârihin Osmanlı Türkçesinin çok etkin kullanılmadığı bir yerde yaşamış olabileceği düşüncesine götürmüştür. Nitekim o yüzyıllarda Sakız ve Midilli Adası'nda gayrimüslim nüfusun hakim; müslümanların ise azınlıkta olduğu bilinmektedir.[453]

Eserinde çocukluk yıllarına yönelik herhangi bir bilgi vermeyen Muhammed Zahrî'nin *Miftâh-ı Pend*'in sebeb-i telif bölümünde verdiği bilgilerden yola çıkarak tarikat ehli bir zat olduğu söylenebilir. Zira şârih eseri kaleme alış hikâyesini anlattığı bölümde kendisini derviş olarak nitelendirmekte ve onu tarikat yolunda yetiştiren ve böyle bir eser kaleme almasını isteyen tarikat büyüklerinin ismini zikretmektedir.

Hem naẓar ėtdim yanımda üç kişi
Oturup şād ėtdiler ben dervīşi [2a]

Yine *Miftâh-ı Pend*'de geçen şu ifadelerden Muhammed Zahrî'nin *Pendnâme* şerhini kaleme almadan önce vefat etmiş olan Ebubekir Ağa'nın terbiyesinden geçtiğini ve dinî-tasavvufî bilgilerini ondan öğrendiğini anlamaktayız.

Ya'nī Ebûbekr Aġa-yı kāmkār
Rūḥuna raḥmet ede Ḥaḳ bī-şumār

Bendesin eyledi bī-ḥad terbiyet
Okudup 'ilm-i kemāl ü ma'rifet [2a]

Zahrî'nin Farsça bir esere şerh yazmış oluşu ve eserinde yer yer Arapça ifadelere yer vermesi onun tasavvufî eğitimin yanında bir medrese eğitimi de almış olma ihtimalini akıllara getirmektedir. Yapmış olduğumuz araştırmalar ve katalog taramaları

453 "18. Yüzyılda Midilli Adası" adlı çalışmasında Levent Payzın adanın nüfusu ile ilgili şu bilgileri vermektedir: "Adanın doğu kesiminde yer alan ve aynı zamanda da sancak merkezi konumunda olan Midilli kasabası'nda 6 Müslüman ve 8 gayrimüslim mahallesi vardır."; Dilara Dal ise Sakız Adası üzerine hazırladığı çalışmasında 18. yüzyılda Sakız Adası'nın nüfusunun %90'ını gayrimüslimlerin oluşturduğunu belirtir. Bkz. Levent Payzın, a. g. t., 58; Dilara Dal, "XVIII. Yüzyılda Sakız Adası," (Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, 2008), 37.

sonucunda Muhammed Zahrî'nin *Miftâh-ı Pend* dışında başka bir eserine ulaşılamamıştır.

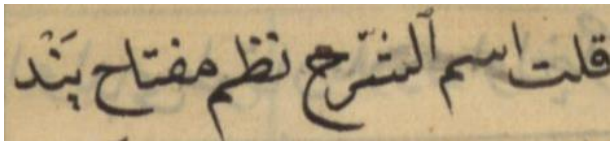
3. 2. MİFTÂH-I PEND

3. 2. 1. Eserin Genel Özellikleri

Hazırlanan bu bölümde Muhammed Zahrî Efendi'nin incelememize konu olan eserine *Miftâh-ı Pend* adının veriliş sebepleri ile eserin yazılış tarihi ve yazılış sebepleri üzerinde durulacak bu sayede eserin genel özellikleri hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır.

3. 2. 1. 1. Eserin adı

Tezimize konu olan eserin adına sebeb-i telif bölümünde rastlanmaktadır.

Bu mısradan yola çıkarak eser adını nasıl okumamız gerektiği hususunda başlangıçta bazı tereddütler yaşadık. Öncelikle eserin adı bazı çalışmalarda ve kütüphane kayıtlarında *Şerh-i Nazm-ı Miftâh-ı Pend* olarak geçmekteydi. Bu ifade Türkçe olarak "öğüt anahtarının manzum şerhi" anlamına gelmektedir. Ancak burada dikkatimizi çeken husus eğer eserin isminin bu şekilde okunması gerektiğini kabul edersek şârihin kaynak metne yani *Pendnâme*'ye *Miftâh-ı Pend* diye yeni bir isim verdiğidir ki şerh edilecek metne yani kaynak metne yeni bir ad vermek edebiyatımızda örneğine pek de rastlanan bir durum değildir.

Öte yandan *nazm* kelimesinin "dizilmiş nesne" anlamıyla kaynaklarda ekseriyetle isim görevinde kullanıldığı bilinmektedir. Bu sebeple de eserin adını *Nazm-ı Miftâh-ı Pend* şeklinde okumak da mümkün gözükmektedir. "Öğüt anahtarının şiiri" şeklinde günümüz Türkçesine aktarılabilen ifadeyi tercih etmeme sebebimiz ise bu okunuşun hem eserin veznine uygun düşmeyişi hem de eserin bitimine tarih düşürülen bölümünün adlandırılışında ve içerisinde geçen beyitte *nazm* kelimesinin şârih tarafından isim göreviyle değil de sıfat göreviyle kullanıldığının açık olmasıdır.

Der-Beyān-ı Tārīḫ-i Şerḥ-i Naẓm-ı Kitāb-ı Pend-i ʿAṭṭār [193a]

Bölüm başlığında şârihin *Pendnâme*'yi *Kitâb-ı Pend-i Attâr* olarak ifade ettiği kendi yazdığı eseri ise bu kitabın manzum şerhi olarak belirttiği görülmektedir.

Ehl-i dāniş eylese diḳḳat naẓar
Şerḥ-i naẓmım cümleden bihter dutar [193]

Aynı bölüm başlığı altında yer alan bu beyitte ise *nazm* kelimesinin hem vezin hem de anlam gereği sıfat görevinde kullanıldığı açıkça görülmektedir. Tüm bu sebeplerden ötürü eserin adını "öğüt anahtarı" anlamına gelen *Miftâh-ı Pend* olarak okumanın daha doğru olduğuna karar verilmiştir.

Ḳultu isme'ş-şerḥ-i naẓm Miftāḥ-ı Pend
Her ki ḫˇāned ū büved pür-sūdmend

Ger be-ḫˇahī īn cihān-rā māl ü genc
Mī-tüvānī yāften der-beyt-i penc [3a]

Beyitlerde Zahrî, manzum olan şerhinin ismine *Miftâh-ı Pend* adını verdiğini dile getirmiş daha sonra ise bu dünyada mal ve hazine isteyen herkesin bu beş beyit içerisinde bulabileceğini ve eğer isterse ondan çokça istifade edebileceğini de eklemiştir. Bu ifadelerden anlaşılıyor ki Muhammed Zahrî, *Pendnâme*'de geçen öğütleri bir hazineye, kendi yazdığı şerhi ise bu hazine niteliğindeki öğütlerin kilidini açan bir anahtara benzetmiştir. Bilindiği gibi *Pendnâme*'de yer alan öğütler kişinin hem bu dünyada hem de öbür dünyada mutlu olmasını sağlayacak niteliktedir. Ancak eser Farsça kaleme alınmıştır ve içerisinde okuyucu için kapalı sayılabilecek birtakım dinî-tasavvufî ifadeler, telmih ve iktibaslar barındırmaktadır. İşte Zahrî, okuyucuyla bu hazine niteliğindeki öğütler arasındaki engelleri kaynak metnin her beytini beş beyitle şerh ederek kaldırmaya çalışmış, bir nevi kişiyi bu hazineye ulaştıracak bir anahtar vazifesi görmüştür. Kanaatimizce de bu sebepten eserine *Miftâh-ı Pend* adını vermiştir.

3. 2. 1. 2. Eserin yazılış tarihi

Miftâh-ı Pend'in sonunda yer alan tarih manzumesinden eserin 1232/1816-17 yılında kaleme alındığı anlaşılmaktadır.

Düşdü hem lafẓan ve maʿnen tārīḫi
Biñ iki yüz otuz iki ey aḫī [193b]

Eserin tezimizde kullanılan nüshasının istinsah tarihi ise ferağ kaydında 27 Zilhicce 1249/ 7 Mayıs 1834 olarak geçmektedir.

3. 2. 1. 3. Eserin yazılış amacı ve hedef kitlesi

Muhammed Zahrî eserin girişinde bulunan 33 beyitlik sebeb-i telif bölümünde ve eserin sonunda bulunan *Der-Beyân-ı Târîh-i Şerh-i Nazm Kitâb-ı Pend-i 'Attâr* başlıklı bölümde böyle bir eseri kaleme alışını birkaç farklı sebebe bağlar. Bu sebepleri şöyle sıralayabiliriz:

1. *Rüyâ yoluyla ilham olunması:* Muhammed Zahrî eserinde bir gece rüyasında Ebûbekir Ağa, Kâzım Efendi, Şâh Behâ'üddîn, Gavs-ı Âzam Şeyh Sakızlı Baba ve Safüyiddîn eş-Şeyh Mustafâ'yı gördüğünü bu kişilerin kendisini mutlu bir şekilde anarak ondan *Pendnâme*'yi şerh etmesini istediğini anlatır. Yani şârihin eseri kaleme alış sebeplerinden biri rüya yoluyla böyle bir eseri yazmasının kendisine ilham olunmasıdır.

Baḥr-ı ḥayret içre bir gėce dedem
Ġarḳ olup san varmışım mülk-i ʿadem

Şeyḫim efendim ʿazīzim himmeti
Yetişip defʿ ėtdi ẓulmāniyyeti

Yaʿnī Ebūbekr Aġa-yı kāmkār
Rūḥuna raḥmet ėde Ḥaḳ bī-şumār

Bendesin eyledi bī-ḥad terbiyet
Oḳudup ʿilm-i kemāl ü maʿrifet

Hem naẓar ėtdim yanımda üç kişi
Oturup şād ėtdiler ben dervīşi

Menbaʿ-ı luṭf u seḫā-yı ḥānedān
Pür-hüner ṣāḥib-kerem nükte-vezān [2a]

Ṣādıḳu'l-vaʿdu'l-kerem ol ẕü'l-vefā
Biri üstādım efendim Kāẓımā

Şāh Behāʾüd-dīn merdiñ ṣādıḳı
Ol gürūh-ı ʿāşıḳānıñ fāʾiḳı

Ġavs-ı Aʿẓam Şeyḫ Saḳızlı Baba
Hem Ṣafiyyüd-dīn eş-Şeyḫ Muṣṭafā

Bir naẓar ėtdi baña ẕü'l-iḥtirām
Ėtdi ol demde ser-āġāz-ı kelām

Dėdi Ḥaḳ vėrdi saña ṭabʿ-ı selīm
Pendi naẓm ėt oḳusun oġlan ḥalīm
[…]
Sözlerin ḥaḳladım eyvallāh dėdim
Ḳudretim yoḳ lākin inşallāh dėdim [2b]

2. *Hayırla anılma isteği:* Bir başka sebepse adı geçen din büyüklerinin rüyasında Muhammed Zahri'ye böyle bir eser kaleme aldığı taktirde hem bu dünyada hem öbür dünyada mutlu olacağını ve adının hayırla anılacağını söylemesidir.

Hem vesīle ḫayr ile yād olmaġa
İki ʿālemde rūḥuñ şād olmaġa [2b]

3. *Okuyucuya faydalı olma isteği:* Muhammed Zahrî yazacağı bu eserle herkese bilhassa çocuklara ve irfân arayan kimselere faydalı olmak istemiştir.

Bi'l-ḫuṣūṣ āṯār ola ṣıbyān için
Ṭālib-i cūyende-i ʿirfān için [2b]

Şerḥ ėdip beş beyt ile gerçi müfīd
Līk oḳuyanlar olur müstefīd

Oḳuduḳça eylesin ṣıbyān ḥaẓ
Pür-maʿārif olalar ʿirfān ḥaẓ [193b]

4. *Daha önceki şerhleri yetersiz buluşu:* Zahrî'nin bir başka Pendnâme şârihi olan Şem'î'nin eserini çocuklar için uygun ve faydalı bulmayışı da böyle bir eserin vücuda getirilmesinde etkili olmuştur.

Şerḥ-i Şemʿīden surūrī vü müfīd
Olamaz çendān ṣıbyān müstefīd [2b]

Şârih eseri yazmaya karar veriş anını ise şu beyitlerle ifade eder:

Gūyiyā ḫˇābdan uyandım ey civān
Baḳmışım çevre yanım yoḳ ins ü cān

Göñlümüz oldu bu maʿnā ile ḫoş
Eyledi deryā-yı dil cūş u ḫurūş

Kendi kendime dėdim şāfī budur
Bir işāret ʿārif[e] kāfī budur

Ḳudretim yoḳdur veliyyullāh dėdim
Ol dem içre şerḥe bismillāḥ dėdim [2b]

Tüm bu ifadelerden anlaşılacağı üzere eserin hedef kitlesi çocuklar ve irfân arayıp talep eden kişiler yani tasavvuf yoluna girmek isteyen kişilerdir. Şârih, bu kişileri ifade etmek için eserinde "sıbyân, oglan, tâlib-i cûyende-i irfân" kelimelerini kullanmıştır. Bilindiği üzere *tâlib* kelimesi sözlükte "isteyen, talep eden istekli olan kimse, talebe" anlamında kullanıldığı gibi tasavvufî bir terim olarak bir tarikata girmek isteyen kimse anlamıyla da yer almaktadır. Kanaatimizce şârih, *tâlib-i cûyende-i irfân* sözüyle tasavvuf yoluna yeni girmiş veya bu yola adım atmak isteyen kişileri ifade etmek istemiştir. Zira Zahrî'nin eser içerisinde kullandığı "ey ahî, dedem" gibi hitap ifadeleri tarikat içindeki kişilerin birbirlerine hitaben kullandıkları sözlerdir. Öte yandan Zahrî'den böyle bir eseri kaleme almasını -rüya yoluyla- tarikat büyüklerinin istediği de unutulmamalıdır.

3. 2. 2. Eserin Muhteva Özellikleri

İncelememize konu olan *Miftâh-ı Pend* gerek muhtevası gerek üslûbuyla edebiyatımızı derinden etkilemiş ve kendisinden sonra yazılan pek çok esere kaynaklık etmiş bir eser olan *Pendnâme*'nin her beytinin beş beyitle açıklanması suretiyle oluşturulmuş manzum bir şerhtir. Bu sebeple de eser, her ne kadar kendine has birtakım özelliklere sahip olsa da muhteva yönünden kaynak metne bağlı kalınarak oluşturulmuştur.

Hazırlanan bu bölümle *Miftâh-ı Pend*'in muhteva özellikleri çeşitli konu başlıkları altında incelenecek ve bu sayede metnin portresi ortaya konulmaya çalışılacaktır.

3. 2. 2. 1. Eserin konusu ve bölümleri

Miftâh-ı Pend, İslam ahlak ve tasavvufunu geniş halk kitlelerine ulaştırmakta son derece etkili olan ve nasihatnâme türünün en mükemmel ve meşhur örneği olarak kabul edilen Ferîdüddîn Attâr'ın *Pendnâme*'sinin her beytinin beş beyitle şerh edilmesi suretiyle oluşturulmuştur. Eserin tamamı 193 varak, 4093 beyitten oluşmaktadır[454] ve içerisinde tıpkı kaynak metinde olduğu gibi kişiyi hem bu dünyada hem de öbür dünyada mutluluğa ulaştıracak dinî tasavvufî konular, genel ahlak ve sosyal hayatla ilgili pek çok öğüt barındırır.

Hāẕā Kitābu Pendi Terceme-i Ẓahrī Muḥammed şeklinde başlıklandırılan *Miftâh-ı Pend*, besmeleyle başlamaktadır. Daha sonra şârih kaynak metinden bağımsız olarak kaleme aldığı 7 beyitlik hamdele ve salvele bölümünde Allah'a hamd u senâda, Hz. Muhammed'e ise salat u selamda bulunur. Ardından eser, 33 beyit süren bir sebeb-i telif bölümü[455] ile devam eder. Bu giriş bölümünden sonra Zahrî, çeşitli konu başlıkları altında tamamı 809 beyitten oluşan *Pendnâme*'nin her beytini beş beyitle şerh eder. Eser, *Miftâh-ı Pend*'in tamamlanış tarihini de içeren *Der-Beyân-ı Târîh-i Şerh-i Nazm-ı Kitâb-ı Pend-i 'Attâr* başlıklı 8 beyitlik hatime bölümüyle son bulur. Kaynak metnin şerhi eserde 74 bölümden ve 4045 beyitten[456] oluşmaktadır. Aşağıda her bir bölüm başlığı ve bu başlıklar altında işlenen konular ana hatlarıyla verilmiştir.

Şerh bölümü herhangi bir başlık kullanılmadan Allah'a hamd ü senada bulunulan beyitlerle başlar. Daha sonra Peygamberlerden Hz. Âdem, Hz. Nûh, Hz. İbrâhim, Hz.

---

454 Miftâh-ı Pend'de şârihin Osmanlı Türkçesiyle kaleme aldığı 4093 beyit dışında ayrıca Ferîdüddîn Attâr'ın Pendnâmesi'ne yani kaynak metne de yer verildiği görülür. Kaynak metin nüshada 809 beyit olarak verilmiştir.

455 Sebeb-i telif bölümünün içeriği "Eserin Adı" ve "Eserin Yazılış Amacı ve Hedef Kitlesi" başlıklı bölümlerde ayrıntılı olarak verildiği için bu bölümde sadece genel hatlarıyla işlenmiştir.

456 İncelememize konu olan Miftâh-ı Pend nüshasının 157a yüzünde *Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz ʿAlāmet-i Taḳvā Ḥaḳḳında Buyurur* başlıklı bölümde ve 114a yüzünde erek metnin birer beytinin müstensih tarafından unutularak yazılmadığı görülmüştür. Bu sebeple aslında 4045 beyitten oluşan şerh bölümü, incelememizde eserin müellif nüshasına ulaşılamadığından ötürü 4043 beyit olarak transkribe edilmiştir.

Lût, Hz. Dâvud, Hz. Süleymân Hz. Yûnus, Hz. Eyyûb, Hz. Zekeriyyâ, Hz. Üzeyr, Hz. İsâ, Hz. Hûd, Hz. Sâlih, Hz. Yûsuf ve Hz. Mûsâ'ya ve onların kıssalarına yer verilerek Allah'ın azameti gözler önüne serilir. Bu bölüm eserin 3a-8b varakları arasındadır.

Der-Na't-ı Resūl-i Ekrem Ṣallallāhu Ta'ālā 'Aleyhi ve Sellem [8b-11a]: Bu bölümde genel olarak Hz. Muhammed (s.a.v.)'e övgüde bulunulmuş ve onun mucizelerinden bahsedilmiştir. Ayrıca dört halife Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali ile peygamberimizin amcaları Hz. Hamza ve Abbas çeşitli özellikleriyle anılmıştır.

Der Menāḳıb-ı E'imme-i Dīn Rıḍvānullāhi Ta'ālā 'Aleyhim Ecma'īn [11a-15a]: Din imamlarından Ebû Hanife, Ebû Yûsuf, İmam Muhammed, İmam Şâfi'î, İmam Mâlik ve Züfer'in menkıbelerine kısaca değinilmiştir. Ayrıca şârih, işlemiş olduğu günahlardan ötürü pişmanlığını dile getirerek Allah'tan bağışlanmasını dilemiştir.

Der-Beyān-ı Nefs-i Emmāre Mī-Gūyed [15a-19a]: Kişinin kötü nefsini nasıl yola getirebileceği anlatılmaya çalışılmıştır. Bölümde kişinin nefsini yola getirmek için ona isteğini vermemesi gerektiği, daima Allah'ı anmak ve ona şükretmek gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca dervişliğin zor bir iş olsa da üstünlüğünden bahsedilmiş, kişinin dervişlik vasıflarına uygun hareket ederek (az yemek yeme, az uyuma, uzlete çekilme, alçak gönüllü olma, dedikodudan uzak durma, tatlı dilli olma) kötü nefsini yenebileceği vurgulanmıştır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddese'llāhu Sırrahu Söylememek Ḥaḳḳında Buyurur [19a-21b]: Susmanın öneminin anlatıldığı bu bölümde, kişinin sadece Allah'ı anmak ve Allah'ın emirlerini yerine getirmek için konuşması gerektiği öğütlenmiş; az ve yerinde konuşmanın akıllılara mahsus bir huy olduğu çok konuşmanın ise cahilliğin âlemeti olduğu belirtilmiştir. Çok sözün gönlü öldüreceği vurgulanarak güzel fakat aldatıcı olan sözden, yalandan ve gıybetten uzak durulması gerektiği de anlatılmıştır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu ʿAmel-i Ṣāliḥ Ḥaḳḳında Buyurur [21b-24a]: İyi bir müminin dört şeyden yani kıskançlık, riya, yalan ve haramdan uzak durması gerektiği gerekçeleriyle verilmiştir.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu Pādişāhlara Noḳṣān Veren Sebebleri Buyurur [24a-26a]: Bu bölümde padişaha zarar verip onu kusurlu gösteren dört şeyden bahsedilir. Bunlar: Padişahın herkese gülmesi yani ağırbaşlı olmaması, herkesle sohbet edip samimiyet kurması, kadınlarla çok fazla oturup kalkması ve hükmü altındaki halka eziyet

etmesidir. Öte yandan bölümde padişahın adaletli olması ve askerlerine lütufta bulunması da öğütlenmiştir.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Ėyi Ḥūylar Ḥaḳḳında Buyurur [26a-28b]: İnsanı yücelten dört hasletten bahsedilir. Eserde ululuğa delil olan bu dört haslet ilme ve ilim adamlarına hürmet etmek, insanlara karşı tatlı dilli ve güler yüzlü olmak, düşmanını hafife almamak ve ondan sakınmak, ahiret yolculuğu için gereken hazırlıkları yapmak olarak anlatılır ve bu hususlara riayet edilmediği takdirde kişinin başına gelebilecek olumsuzluklara yer verilir.

Ḥażret-i Şeyḫ Berāy-ı Naṣīḥat Dört Şey Ḥaḳḳında Buyurur [28b-30b]: Sakınılması gereken ve tehlikeli bulunan dört şeyden bahsedilir. Padişaha yakın olmak, kötülerle dostluk kurmak, dünyaya rağbet etmek ve kadınlarla çok fazla sohbet etmek tehlikeli bulunmuş ve okuyucu bu hususlarda uyarılmıştır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu Ehl-i Sa'ādet ve Güzel Baḫt Sebebleri Beyānında Buyurur [30b- 33a]: Mutlu olmak ve talihli sayılmak için kişide hangi vasıfların bulunması gerektiği ve kişinin nelere dikkat etmesi gerektiği anlatılmıştır. Temiz bir soydan gelmek, hayır işlemeyi sevmek, dünya arzularından vazgeçmek ve nefsinin istekleri peşinde koşmamak mutlu ve talihli sayılmak için gerekli olan özelliklerden sayılmıştır. Bu vesileyle dünyanın geçiciliği, ömrün kısalığı, ölüm karşısında insanın aczine de vurgu yapılmıştır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallâhu'l-ʿAzīz ʿĀfiyet Ṭalebi Beyānında Buyurur [33a-35b]: Sağlıklı olmak isteyenlerin uyması gereken dört öğütten bahsedilir. Kendini güvende hisseden, geçim sıkıntısı çekmeyen, sağlıklı olan ve dünya zevklerinden vazgeçerek uzlete çekilen kişinin afiyette olacağı anlatılır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu Az Yėyip Aç Olmanın Fā'idesi Ḥaḳḳında Buyurur [35b-39b]: Az yiyip içmenin, az uyumanın çok ibadet ederek süs ve gösterişten uzak durmanın faydaları anlatılır. Dünyanın geçiciliği bir kez daha vurgulanarak kişinin dervişlere yaraşır bir hayat sürmesi gerektiği üzerinde durulur.

Ḥażret-i Şeyḫ Dervīşiñ Ṣıfatı ve Dervīşlere Muḥabbet Eylemek Fā'idesini Beyān [Ėder] [39b-41b]: Bu bölümde dervişlerin özellikleri, dervişleri sevmenin ve onlarla dostluk kurmanın faydalarından bahsedilir. Dervişler dünya malına, süse ve gösterişe itibar etmeyen, gönlü Allah sevgisiyle dolu kişiler olarak tanımlanır. Diğer bölümlerde

olduğu gibi anlatılanlar insanın ölümlülüğü ve dünyanın geçiciliğine bağlanarak kişinin bu hayatta nasıl bir yaşam sürmesi gerektiği ifade edilir.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu Yaramaz Baḫtlık Ṣıfatları Ḥaḳḳında Buyurur [41b- 44a]: Cahillik, tembellik, kimsesizlik ve alçaklık kötü talihin dört alameti olarak görülmüş ve bu sözcüklerle aslında neyin kast edilmek istendiği açıklanmaya çalışılmıştır. Allah'ı anmakta ve ona ibadet etmekte gevşeklik gösteren kişiler cahil ve tembel olarak nitelendirilirken, insanlara kötü davranan acı sözlü kişiler halk tarafından yalnız bırakılacağı için kimsesiz; cimri kişiler ise alçak olarak nitelendirilmiş bu hasletlerden uzak durulması gerektiği vurgulanmıştır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu Perhīzkārlıġıñ Ṣıfat u Beyānında Buyurur [44a-46b]: Günahlardan sakınmak ve cennete erişmek için kişinin neler yapması gerektiği anlatılmıştır. Buna göre Allah'ı ve cenneti arzulayan kişi rahatı terk etmeli fakirliği göze almalı, makam, mevki ve dünya malının peşinde koşmamalı, her daim Allah'ı anıp ibadet ederek nefsini terbiye etmelidir.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu Kişi Nefsiyle Ceng ve Ne Gūne Ṣavaş Olduġu Beyān [Ėder] [46b- 49a]: Eserin bu bölümünde kişinin nefsiyle nasıl mücadele edebileceği ve onu üç şeyle nasıl alt edeceği anlatılır. Şaire göre kişi nefsini hançere benzeyen sessizlik, biçici bir kılıca benzeyen açlık ve son olarak da mızrağa benzeyen yalnızlık ve uykusuzluk ile alt edebilir.

Ḥażret-i Şeyḫ Faḳr u Ṣābirliḳ Beyānında Buyurur [49a-55b]: Bu bölümde okuyucuya pek çok konuda nasihatte bulunulmuştur. Ancak bu nasihatler daha çok kişinin yoksulluğunu kimseye belli etmeyerek sabretmesi gerektiği üzerinedir. Aza kanaat edip dünya süsünü ve malını istemeyen, zenginlerin önünde eğilmeyen, muradını sadece Allah'tan isteyen kişinin cennetle mükafatlandırılacağı vurgulanır. Öte yandan kişinin âlem-i ervahta Allah'a verdiği sözü unutmayarak bu dünyada o söze yaraşır bir yaşam sürmesi gerektiği, ibadetlerinde ve davranışlarında dikkatli olması gerektiği de vurgulanır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Ėyi ve Yaramaz Ḫūyların Ḥaḳḳında Buyurur [55b- 57a]: Şair bu bölümde iyi huylu bir kişinin dört şeyden yani kıskançlık, kibir, öfke ve cimrilikten uzak durması gerektiğini söylemiş ve bu hasletlere sahip kişilerle görüşülmemesini tavsiye etmiştir. Ayrıca Allah'ın bizi bu hasletlerden uzak tutması için duada bulunmuştur.

Ḥazret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Yaramaz Baḫtlık Ṣıfatları Beyānında Buyurur [57a- 59b]: Bu bölümde ahmak ve cahille dostluk kurarak ona malını emanet etmek, akıllı dostunun öğüdüne kulak asmamak ve dünyadan ibret almamak ahmaklığın ve talihsizliğin alameti olarak görülmüştür.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Ululuḳ ve İ'tibār Olunmuş Sebebleri Beyānında [59b-61b]: Nasîh, ilk bakışta değersiz gibi görünen ancak aslında ulu ve itibarlı olan dört şeyden ve bu dört şeye kıymet verilmesinin gerekliliğinden bahseder. Bu dört şey eserde "düşman, ateş, hastalık ve ilim" olarak anlatılır. Esere göre kişi düşmanı karınca da olsa hor görmemeli, ona karşı daima uyanık olmalıdır. Hastalık ilk bakışta önemsiz gibi görünse de bazen bir baş ağrısı bile çok büyük sonuçlara yol açabilir, öte yandan bir kıvılcım büyük bir yangına dönüşebilir, ilmin azı bile kişinin gönlüne ferahlık vermeye yetebilir.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu Lecūcüñ Ṣıfatı ve Rüsvālik Ẓāhir Olduġunu Buyurur [62a-64a]: Dünyada dert yüzü görmek istemeyen bir kişinin terk etmesi gereken dört huydan bahsedilir. Bu huylar eserde inatlaşmak, öfkelenmek, kibirlenmek ve ibadette tembel olmak olarak dile getirilir ve bunların kişiye vereceği zararlar ayrıntılarıyla anlatılır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Bī-Beḳā Olan Dört Şey Ḥaḳḳında Buyurur [64a-66a]: Bölümde kalıcı olmayan dört şeyden bahsedilir. Eserde padişahların zulmü, dostların azarı, kadınların sevgisi ve cinsi bozuğun dostluğunun geçiciliği vurgulanmış ve sebepleri üzerinde durulmuştur.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Dört Nesne Dört Nesne ile Tamām [Ḥaḳḳında Buyurur] [66a-68b]: Dört şeyle tamamlanan dört şeyin anlatıldığı bölümde nasîh; ilmin akıl, niyetin iş, imanın haramdan sakınmak ve rızkın şükürle tamamlanıp kemale ereceğini gerekçeleriyle anlatır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu Dört Şey Kendiñden Ṣoñra Geri Gelmesi Muḥāl Buyurur [*68b- 70b]:* Gittikten sonra geri gelmesi mümkün olmayan dört şey "ağızdan çıkan söz, boş yere harcanan ömür, atılan ok ve Allah'ın takdiri" olarak anlatılmış, bunları geri almak mümkün olmadığı için de kişinin davranışlarına ve sözlerine dikkat etmesi gerektiği öğütlenmiştir.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallahu Sükūt ve Seḫāvet Ḥaḳḳında Buyurur Dėr Ki [70b-73a]: Bu bölümde dört şeyden doğan dört şey anlatılır. Esere göre bunlardan ilki anne babaya yapılan muameledir. İyi davranış iyilik, kötü davranış ise kötülük doğurur. İkincisi susmayı alışkanlık haline getirmektir. Bu sayede kişi bilgi sahibi olup kurtuluşa ererek bu güzel hasletinin meyvesini alır. Üçüncüsü iyilikte bulunan kişidir. Yaptığı iyilik sayesinde kişi muradına erer ve belalardan kurtulur. Son olarak cömert kişi yücelik bularak bu güzel hasletinin karşılığını alır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu Ḫorluḳ Getiren Dört Nesne Ḥaḳḳında [Buyurur] [73a-75a]: Kişiyi zor duruma sokup onu küçük düşürecek dört şeyden ve bu dört şeyden uzak durulmadığı takdirde kişinin başına geleceklerden bahsedilmiştir. Bunlar eserde; kişinin bir işin sonunu düşünmeden hareket etmesi, başkalarına avuç açıp istekte bulunması, işlerini doğru bir şekilde yapmaması ve kibrinden ötürü padişahla inatlaşarak ona asilik etmesi olarak anlatılır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Terk-i Zīnet Ḥaḳḳında Buyurur [75a-77b]: Bölümde genel olarak kişinin dünyanın süsüne heves etmek yerine öte dünya için çalışıp çabalaması gerektiği anlatılmıştır. Dünyanın süsüne yani malına, mülküne, rütbesine heves edenlerin başına gelebilecek olumsuz şeyler anlatılmış, aslında kişinin kendini Allah'ı anarak süslemesi gerektiği öğütlenmiştir. Ayrıca kendini süslemenin erkeğe yakışan bir eylem olmadığı ifade edilmiş ve dünyanın süsüyle kibirlenmenin ancak şeytana yaraşır bir davranış olduğu dile getirilerek kişinin şeytan gibi kibirli değil, Hz. Âdem gibi mütevazı olması gerektiği vurgulanmıştır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu Aḥmaḳ Kimselerin Ṣıfatları Beyānında Buyurur [77b-80a]: Ahmak bir kişide bulunan dört hasletten bahsedilmiş ve bu hasletlerin kötülüğü vurgulanmıştır. Ahmak kişi eserde kendi kusurlarını görmeyip sürekli başkalarının kusurunu arayan, cimrilik eden, kimseyle geçinemeyen, kötü kalpli ve sivri dilli bir kişi olarak anlatılmıştır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu ʿĀfiyet ve Selāmetlik Ḥaḳḳında Buyurur [80a-84b]: Bu bölümde kişinin belalardan uzak olup afiyete ermesi için iki şeyi yani nefsini ve dünyayı terk etmesi gerektiği öğütlenmiştir.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Dirlik ve Maʿişet Ḥaḳḳında Beyān Ėder [84b-86b]: Kişiyi kurtuluşa ulaştıracak üç şeyden bahsedilmiştir. Allah'tan korkarak onun emirlerine canı gönülden uymanın, Allah'tan hayırlı bir ömür, helal rızık ve mal

istemenin bir de doğru yoldan ne olursa olsun ayrılmamanın kişiyi selamete ulaştıracağı anlatılmıştır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Ṣıfat-ı Ẕikr-i Ḥaḳḳ'ı Beyān Ėdip Buyurur [86b-91b]: Her daim Allah'ı düşünüp anmanın faydaları üzerinde durulmuş ve insanın yedi uzvuyla Allah'ı ne şekilde zikredebileceği ifade edilmiştir. Eserde elin zikri başkalarına yardım etmek, ayağın zikri akrabaları ziyaret etmek, gözün zikri Allah korkusu ve aşkıyla ağlamak, kulağın zikri Allah sözü dinlemek, kalbin zikri Allah'ı özlemek ve dilin zikri Kur'an okumak ile Allah'a hamd u senada bulunmak olarak anlatılmıştır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Ḫalāṣ Bulmaḳ Sebebleri Ḥaḳḳında Buyurur [91b-92a]: Bu bölümde kişiye iyilik getiren dört şeyden bahsedilerek ancak bunlara sahip olanların akıllı ve bilgili sayılabileceği vurgulanmıştır. Buna göre adil olmak, başkalarına iyilikte bulunmak, sabırlı olarak aklını hep iyi işler için kullanmak ve herkese değerince saygı göstermek kişiye iyilik getirir.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Vücūda Żaʻf Getiren Beyānında Buyurur [92a-93b]: Kişiyi dört şeyin zayıf ve güçsüz düşürerek hasta edeceğinden bahsedilir. Bunlardan ilki düşman çokluğu, ikincisi geçim sıkıntısı çekmek, üçüncüsü başkalarına borçlu olmak ve dördüncüsü dünya işlerine dalmış halde yaşamak yani gaflet içinde bulunmak olarak anlatılır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Ḫaṭā Īrāṣ Ėden Dört Şey Ḥaḳḳında [Buyurur] [93b-94b]: Bölümde dört şey hata olarak görülmüştür. Bunlar eserde kadınlardan vefa ummak, kötülere güvenmek, saf ve cahillerle sohbet etmek ve nefsin her istediğini yapmak olarak sıralanmıştır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu Ḥaḳ Taʻālā'nıñ Baḫş u İʻṭā Beyānında Buyurur [94b-95a]: Sonsuz lütuf sahibi Allah'ın insana farz kıldığı dört şeyden bahsedilir. Bu dört şey: Allah'ın emirlerini yerine getirmek, ana babaya hürmet etmek, nefis ile savaşmak ve bahtsız kişilere ikram ve ihsanda bulunmaktır.

Ḥażret- Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz ʿÖmrüñ Ziyāde Olması Ḥaḳḳında Buyurur [95a-96a]: Eserde insanın ömrünün uzun olmasını sağlayan dört şeyden bahsedilir. Bu dört şey; güzel ses dinlemek, güzel yüze bakmak, mal ve can güvenliğinden emin olmak ve işlerin istenilen şekilde gitmesi olarak ifade edilir.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz ʿÖmrüñ Tenāḳuṣ Olması Ḥaḳḳında [Buyurur] [96a-97b]: Kişinin ömrünü kısaltan beş şeyden bahsedilmiştir. Eserde ilk üç şey yaşlılıkta fakir, kimsesiz ve hasta düşmek olarak anlatılırken dördüncüsü ölüye bakmak, beşincisi ise düşmandan korkmak olarak anlatılır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu Yüzşuyu Dökülüp Yaʿnī Bī-İʿtibār Olunur Şeyleri [Buyurur] [97b-100b]: Kişiyi itibarsızlaştıran beş huydan bahsedilerek bunlardan uzak durulması gerektiği öğütlenmiştir. Bu beş şey: Yalan söylemek, büyüklerle inatlaşmak, insanlara edepsizce davranmak, müsriflik etmek ve akılsızca davranmaktır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz ʿAlāmet-i Īmān Ḥaḳḳında Beyān Ėdip Buyurur [100b-102a]: İmanın aslı olan altı şeyden bahsedilir. Altı şeyden üçü daima korku ile ümit arasında olmak (havf u recâ) ve sağlam bir inanç olarak tanımlanırken diğerleri Allah'tan gelene razı olmak, ona vefa göstermek ve derin bir sevgi beslemek olarak anlatılır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu Yüz Şuyu Yaʿnī Ḥürmeti Ziyāde Olur Ḥaḳḳında Buyurur [102a-105a]: Kişiyi itibarlı ve şerefli kılan beş şeyden bahsedilir. Bunlar: Bir işi hakkıyla yapmak, cömert olup halka lütuf ve ihsanda bulunmak, sabırlı olmak, sırrını söylememek ve kişinin ayıbını yüzüne vurmamak olarak ifade edilmiştir. Ayrıca kişinin kendisine ait olmayan bir şeye el uzatmaması, sivri dilli ve taş kalpli olmaması gerektiği de vurgulanmıştır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Ḳanāʿat Ḥaḳḳında Buyurur Beyān [105a-107a]: Bu bölümde başta aza kanaat ederek aç gözlülük etmemek olmak üzere pek çok konuda nasihatte bulunulmuştur. Düşmanına karşı zafer kazanan bir kişinin onu affederek iyilikte bulunması, alçakgönüllü ve edepli olmak, sabırlı olmak, fakirlere yardımda bulunmak, cahillerden uzak durup ilim sahiplerine yakın olmak, her işini ilme uygun olarak yapmak bu öğütlerden bazılarıdır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Dirilik Ḥaḳḳında Buyurur Beyān [107a-111b]: Bu bölümde şair genel olarak huzurlu bir yaşam sürmek isteyen bir kişinin nasıl davranması gerektiğini anlatmıştır. Eserde güler yüzlü ve tatlı dilli olmak, ölümü düşünerek boş yere dertlenmemek bununla birlikte günah işlemekten sakınmak, kalbini kıskançlıktan temizlemek, iyi huylu ve alçakgönüllü olmak, arzularının esiri

olmamak, liyakatsiz kişilerden bir şey istememek, ahmak ve cahili dost edinmemek, sırrını sadece işinin ehli olan doktor ve sadık dosta açmak, kadınlara fazla ilgi göstermemek, küçüklerle sohbet etmemek ve onlara ilgi beslememek gerektiği öğütlenmiştir. Bu öğütlerden son ikisine uymayan kişiler, ahmak olarak nitelendirilmiştir.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Düşmāndan İḥtirāz Ḥaḳḳında Buyurur [111b-114a]: İki kişiden yani düşmandan ve cahil dosttan uzak durulması gerektiğini öğütlemiştir. Ayrıca güler yüzlü ve tatlı dilli olmak, fakire ihsanda bulunmak, edepsizlik ve küstahlık etmemek, herkesle iyi geçinmek, kötüyle dost olmamak, iyi ahlaklı olmak da verilen öğütler arasındadır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Ḫorluḳ Getiren Şeyler Ḥaḳḳında Buyurur [114a-116a]: Kişiye utanç verip onu küçük düşüren sekiz şeyden bahsedilir. Bunlar: Davet edilmeden bir yere gitmek, gittiği yerde bilmişlik taslamak, bahsedilen bu iki kişinin sözüyle hareket etmek, layık olmadığı halde büyüklerin yerine yani baş köşeye oturmaya kalkışmak, dinlenmediği halde konuşmaya devam etmek, düşmanından bir şey istemek, cahil ve soyu bozuk kişiden dostluk ummak, son olarak kadın, çocuk ve cahillerle fazlaca vakit geçirmektir.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Kār-ı Muvāfiḳ Ḥaḳḳında Buyurur Beyān [116a-118b]: Kişiye fayda sağlayan altı şeyden bahsedilir. Bunlar: Hazmedebileceğin kadar yemek, bu dünyada iyi bir dost ve şefkatli bir oğul sahibi olmak, yalansız söz söylemek, Allah düşmanlarından uzak durmak, kimsenin ayıbını yüzüne vurmamak ve dileğini sadece Allah'tan istemek olarak sıralanmıştır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Pend u Naṣīḥat Ḥaḳḳında Buyurur [118b-119b]: Beş davranıştan uzak durulması öğütlenmiştir. Bunlar: Padişahlarla dostluk kurmak, mayası bozuk kişiden insanlık beklemek, başkasının malını kıskanmak, acı sözlü olmak ve yalan söylemek olarak belirtilmiştir.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Ehl-i Saʾādet Ḥaḳḳında Buyurur [119b-120b]: Kişiyi mutluluğa ulaştıran üç şeyden bahsedilmiştir. Esere göre karşılık beklemeden iyilik yapmak, Hak yolundan sapana yol göstermek ve yalnızca kendi kusurlarını görüp başkasını ayıplamamak kişiyi mutluluğa ulaştırır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Ḫalāṣ Olmaḳ Ṣıfat Ḥaḳḳında Buyurur [120b-122a]: Kişiyi kurtuluşa ulaştıran üç şeyden bahsedilir. Bunlar kaza ve kadere inanmak yani her şeyin Allah'tan geldiğini bilerek sabretmek, zulümden uzak durmak ve Allah için iyilik yapmaktır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḥaḳḳ'ın İḥsānı ve Ṣıfat-ı Ṣıdḳ u Emānet ü Seḫāyı Buyurur [122a-123b]: Allah'ın lütfuna erişmek için sahip olunması gereken dört hasletten bahsedilir. Bunlar: Verilen sözde durmak, emanete hıyanet etmemek, yalan söylememek ve cömert olup haramdan sakınmaktır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu Ṣıfat-ı Terk-i Ḫışm u Ġażab Ḥaḳḳında Buyurur [124a-125b]: Kişinin sakınması gereken dört huydan bahsedilir. Buna göre kişi öfkeden uzak durmalı, dünyada isteğine kavuşamayınca üzülmemeli, makam ve mevki için sevinmemeli ve kaderinden kaçmaya çalışmamalıdır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Muʾteber Olan Şeyler Ḥaḳḳında Buyurur [125b-127a]: Halk arasında itibar gören şeylerden bahsedilir. Esere göre kötü huylu olmayan korkusuz kişiler, alçakgönüllü ve tok gözlü kişiler ile dünya malına meyletmeyip dostlarının dar gününde onları yalnız bırakmayan kişiler halk arasında itibar bulur.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Maʾrifet-i Allāh Beyānında Buyurur [127a-130a]: Allah'la bir olmak ve onu hakkıyla bilmenin gerekliliğinden bahsedilerek bu mertebeye erişmiş kişilerin sahip olması gereken vasıflar anlatılmıştır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Dünyā Neye Beñzedigini Miṣāl Ṭarīḳiyle Buyurur [130a-131b]: Dünyanın geçiciliğine ve yalan oluşuna değinilmiş ve kişinin bu aldatıcı dünyaya meyletmeyerek daima ahiret için çalışması gerektiği öğütlenmiştir. Eserde dünya; rüyada görülen bir hayale, bir gölgeye ve erini türlü hilelerle kandırmaya çalışan bir acuzeye benzetilmiştir.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Veraʾ Ḥaḳḳında Buyurur Beyān Ėder [131b-132b]: Bölümde günahlardan sakınmak ve Allah'ın emirlerini titizlikle yerine getirmenin öneminden bahsedilir. Ayrıca ancak bu şekilde davranan bir kişinin himmetli sayılabileceği de vurgulanır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Taḳvā Ḥaḳḳında Buyurur Beyān Ėder [132b-133b] Takvanın ne olduğu ve kişinin takvanın gereklerine uyması gerektiği anlatılır.

Kişiden günahlarından ötürü tövbe etmesi istenir. Eserde takva; haram ve şüpheli olan şeyleri terk etmek, sürekli yiyip içmekten sakınmak olarak tarif edilir.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Ṣıfat-ı Ḫiẕmet-i Merdān Ḥaḳḳında Buyurur [133b-136a]: Bu bölümde, evliyaları canı gönülden sevmenin ve onlara hizmet etmenin öneminden ve kişiye sağlayacağı faydadan bahsedilmiştir.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Mihmāna Taʿẓīm Eylemek Ḥaḳḳında Buyurur [136a-141a]: Bölümde genel olarak misafire ikramda bulunmanın öneminden, usulünden ve kişiye sağlayacağı yarardan bahsedilmiştir. Ayrıca kişiye cimri olmaması, yaptığı iyiliği yüze vurmaması, alçaktan vefa ummaması ve davet edilmediği yere gitmemesi de öğütlenmiştir.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz ʿAlāmet-i Aḥmaḳ Ḥaḳḳında Buyurur [141a-143a]: Ahmaklığın üç alameti açıklanmıştır. Esere göre ahmak Allah'ı anmaktan habersiz, çok konuşan ve Allah'ın emirlerine uymayan kişidir. Bu hasletlerden uzak durmak dışında kişi; Allah'tan gelene rıza göstermesi, yetim malı yememesi, dostuna sırrını söylememesi ve dünya bağından kurtulması hususunda da uyarılmıştır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Ṣıfat-ı Fāsıḳ Ḥaḳḳında Buyurur [143b]: Günahkâr bir kimsede bulunan üç huydan bahsedilmiştir. Bunların ilki fesat çıkarıp ortalık karıştırmak, ikincisi Allah'a isyan etmek, üçüncüsü ise halka eziyet ederek insanları azarlamak olarak sıralanmıştır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Ṣıfat-ı Şaḳī Ḥaḳḳında Buyurur [144a-145a]: Eşkıyada bulunan üç kötü özellikten bahsedilir. Buna göre eşkıya ahmaklığından ötürü sürekli haram yer, pis dolaşır ve ilim sahibi kişilerden nefret eder. Bölümde ayrıca kişi kötü söz söylememesi, mal mülk peşinde koşmaması, derdini başkalarına anlatmaması ve misafire hürmet etmesi konularında da uyarılmıştır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz ʿAlāmet-i Baḫīl Ḥaḳḳında Buyurur [145a-146a]: Cimri bir insanda bulunan üç hasletten bahsedilir. Esere göre cimri kişi para ister korkusuyla dostlarından ve dilenciden kaçar, aç kalma korkusuyla titreyip durur, kötü tabiatlı ve eli sıkıdır.

Ḥ*ażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu Zişt-Rūdan Ḥācet Dilemek Ḥaḳḳında [Buyurur] [146a-154a]:* Bölümde genel olarak kişinin hacetini kötü huylu, ekşi yüzlü ve acı sözlü

kişilerden istememesi sadece Allah'tan istemesi gerektiği öğütlenmiştir. Bunun dışında kişinin gücü yettiği nispette başkalarına yardım etmesi, iyiliksever ve cömert olması, düşmanının ölümüne sevinmemesi vb. konularda da öğütte bulunulmuştur.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Efʿāl-i Şeyṭān Ṣıfat Ḥaḳḳında Buyurur [154a-154b]: Şeytan işi olan dört şey anlatılmıştır. Kısa sürüp bir anda geçen aksırık, durup dururken burnun kanaması ve bu kanın durmaması, esnemek ve kusmak şeytan işi olarak görülmüştür.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz ʿAlāmet-i Münāfiḳ Ḥaḳḳında Buyurur [155a-156b]: Münafıklığın alameti olan üç şey anlatılmış ve bu alamete sahip kişilerden uzak durulması öğütlenmiştir. Esere göre münafık sözünde durmaz, yalancı ve haindir ayrıca müminlere ikramda bulunmayı da sevmez.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz ʿAlāmet-i Taḳvā Ḥaḳḳında Buyurur [156b-157b]: Takva sahibi kişilerin sakınması gereken üç şey anlatılır. Buna göre takva sahibi bir kişi haramdan ve günahtan, Allah'a asi olan kötü dosttan ve yalandan sakınmalıdır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Faḳr Getiren Şeyler Ḥaḳḳında Buyurur [157b-165b]: Bu bölümde fakirliğe sebep olan pek çok şeyden bahsedilmiştir. Bunlar: Gün doğduktan sonra uyumaya devam etmek, nefsini çok yemeye alıştırmak, ikindi vakti uyumak, yolculuğa yalnız olarak çıkmak, elini yüzüne vurmak, gece aynaya bakmak, evde yalnız kalmak, elini çene altına koymak, kötü söz söylemek, insanlara zararı dokunabilecek bir hayvan sürüsünün içinden geçmek, gece çıplak yatmayı alışkanlık haline getirmek, ekmek kırıntısını yere atmak, gece vakti ev süpürmek, ana babaya adıyla seslenmek, her çöple diş karıştırmak, su yerine elleri toprak ya da yaprakla yıkamak, kapı eşiğinde durmak, temiz olmayan yerde abdest alıp namaz kılmak, kapı kenarına dayanmak, elbise üzerindeyken dikmek, etekle yüz silmek, dışarda çok fazla vakit geçirmek, mumun dumanını içine çekmek, başkasının tarağıyla taranmak, yoksulların ekmeğini elinden almak, evi temiz tutmayıp örümceklerin yuva yapmasına sebep olmak ve cimrilik etmektir. Bölümde ayrıca bahsedilen bu davranışları yapmanın kişiye vereceği zararlar gerekçeleriyle anlatılmıştır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Ṣabrıñ Fāʾideleri Ḥaḳḳında Buyurur [165b-167b]: Kişinin Allah'tan gelen her şeye rıza göstererek sabretmesi gerektiği anlatılır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Ḫaṣlet-i Ehl-i Cennet Ḥaḳḳında Buyurur [167b-168b]: Cennete girmek isteyen bir kişide bulunması gereken üç hasletten bahsedilmiştir. Bunlardan ilki Allah'ın verdiği nimetlere şükretmek, ikincisi belalara ve acılara tahammül göstermek, üçüncüsü ise Allah'ı sürekli anarak isyanından dolayı tövbe etmek olarak ifade edilmiştir.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Ṣıdḳ Ḥaḳḳında Buyurur Beyān [169a-172a]: Kişinin sağlığında kendi eliyle yaptığı hayrın onun ölümünden sonra adına başkalarınca yapılacak olan hayırdan kat be kat daha değerli olduğu vurgulanmış ve yapılan iyiliğin kişiye sağlayacağı faydalardan bahsedilmiştir. Ayrıca her daim Allah'ı anarak ibadet etmenin önemi de anlatılmıştır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Tecrīd ü Tefrīd Ḥaḳḳında Buyurur [172a-177b]: Dünya ile bağını koparıp Allah'a yönelmenin ve ona itaat ve ibadet etmenin önemi ve faydaları anlatılmıştır. Ayrıca kötülerle ve zalimlerle dost olunmaması yönünde de öğütte bulunulmuştur.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Dosta Lāyıḳ Olmayan Ḥaḳḳında Buyurur [177b-182a]: Bu bölümde genel olarak kişinin asla dostluk kurmaması gereken kişilerin vasıfları anlatılmıştır. Buna göre kişi; kusurunu herkesin önünde söyleyen, içki içip sarhoş olan, zengin olmasına rağmen zekât vermeyen, faiz yiyen, çıkar için insanın yanında bulunan kişilerden sakınmalı ve onlarla dostluk kurmamalıdır. Öte yandan hastaları ziyaret etmek, yetimlerin ve yaşlıların gönlünü hoş tutmak, zayıflara şefkat göstermek, çok fazla yiyip içmemek, az uyumak, münafıklardan sakınmak, kıskançlık, yalan ve cimrilikten uzak durmak ve haramdan sakınmak öğütlenmiştir.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Ṣıla-i Raḥim Ḥaḳḳında Buyurur [182a-183a]: Bölümde akraba ziyaretinin önemi vurgulanmış, kişinin akrabalarıyla ilişkisini kestiği takdirde başına gelebilecek olumsuzluklardan bahsedilmiştir.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Fütüvvet Yaʿnī Seḫā vü Kerem Ḥaḳḳında Buyurur [183a-185b]: Cömertliğin önemi vurgulanmış bunun yanı sıra evliyaların özelliklerinden bahsedilmiştir. Eserde evliyalar; başkalarının ayıbını yüzüne vurmayan, düşmanının bile kötülüğünü istemeyen, Allah'a tevekkül edip ona ulaşmaktan başka bir şey istemeyen, kibir ve kinden uzak, cömert kişiler olarak vasıflandırılmıştır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz Faḳr-ı Ḥaḳīḳī Ḥaḳḳında Buyurur [185b-187a]: Bu bölümde dervişlerin özelliklerinden bahsedilmiş ve kişinin derviş gibi olması gerektiği vurgulanmıştır. Eserde dervişler, sırtında aba olmasına rağmen kendini zengin sayan, halinden şikayetçi olmayan, acizliğini belli etmeyen, tatlı dilli, iyi huylu, her koşulda ibadetten geri durmayan, Allah dostu, görünüşte fakir ama aslında padişah olan kişiler olarak anlatılmıştır.

Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu İntibāh-ı Ġaflet Ḥaḳḳında Buyurur Beyān Ėder [187a-192b]: Bölümde kişi içinde bulunduğu gaflet uykusundan uyanması konusunda uyarılmış, hayatın faniliğine ve aslolanın öte dünya olduğuna bir kez daha vurgu yapılmıştır. Şair son olarak günahlarının affı için Allah'tan merhamet dileyerek sözlerini tamamlamıştır.

Yukarıda yer verdiğimiz eser özetinden de anlaşılacağı üzere *Miftâh-ı Pend*'de kaynak metinde işlenen konuya bağlı kalınmış ancak kaynak metinde işlenen konu birtakım ilave ve örneklerle genişletilerek daha açık ve anlaşılır hale getirilmeye çalışılmıştır. Metinde genel olarak kişiye hem bu dünyada hem de öbür dünyada mutluluğa eriştirecek hususlar konusunda yol gösterilmiş ve bazı uyarılarda bulunulmuştur. *Miftâh-ı Pend*'de yer alan öğütleri genel olarak iki ana başlık altında değerlendirmek mümkündür.

a. İyi olarak Kabul Edilen ve Yapılması Tavsiye Edilen Davranışlar: Kanaatkar ve cömert olmak, çalışkan olmak, ağırbaşlı ve yumuşak huylu olmak, sabırlı olmak, doğru sözlü ve mert olmak, tatlı dilli ve güler yüzlü olmak, adaletli olmak, haramdan sakınmak, Allah rızasını gözetmek, uzlete çekilmek, nefsinin arzuları peşinde koşmamak, kendi eksikliklerinin farkında olmak, Allah'a tevekkül edip her daim şükr etmek, Allah'tan korkmak, iyilikte bulunmak, merhametli olmak, hastayı ve akrabayı ziyaret etmek, misafire ikramda bulunmak, yetime merhamet etmek, sır saklamak, kötülerle dostluk kurmamak, akıbetini düşünmek, öfkesine hakim olmak, ilim ehli olmak, dervişe iyi davranmak, alimlere ve büyüklere saygılı olmak, kötü huyludan istekte bulunmamak, ahmak ve cahillerden uzak durmak, Allah'a hakkıyla ibadet etmek, az yemek, az uyumak, çok ibadet etmek, dünya süslerine düşkün olmamak, hükümdarlardan uzak durmak, borç sahibi olmamak, sağlığına dikkat etmek, nasihatlere kulak vermek, boş konuşmamak vb.

b. Kötü Olarak Kabul Edilen ve Yapılması Uygun Görülmeyen Davranışlar: Kibirli olmak, tembel olmak, gıybet etmek, yalan söylemek, iki yüzlü, cimri ve aç gözlü olmak, inatçı olmak, sivri dilli ve asık suratlı olmak, haram yemek, müsrif olmak, asi olmak, kıskanç olmak, gaflet içinde olmak, kendi kusurlarını görmemek, kin tutmak, kalp kırmak, düşküne merhamet etmemek, yetim malı yemek, misafire ikramda bulunmamak ve güler yüz göstermemek, çok yiyip, çok uyumak, ibadet etmemek, cahili dost edinmek, dünya nimetlerine, mala mülke, evlada aşırı düşkün olmak vb.

3. 2. 2. 2. Eserde adı geçen peygamberler

Miftâh-ı Pend'de -bilhassa tevhid bölümünde- daha çok Allah'ın yüceliğini ve tekliğini vurgulamak amacıyla peygamberlere ve onların kıssalarına değinilmiştir. Eser, adeta hayatın başlangıcı gibi kâinatın ve ilk insan olan Hz. Âdem'in yaratılış hikâyesiyle başlar. Daha sonra peygamberler; kıssaları ile anılır ve bu vesileyle Allah'ın azameti ve yüceliği gözler önüne serilmiş olur. *Miftâh-ı Pend*'de çeşitli vesilelerle on altı peygamberden bahsedilmiştir. Bu peygamberlerden ismi eserde anılanlar; Hz. Âdem, Hz. Nûh, Hz. İbrâhim, Hz. Lût, Hz. Dâvud, Hz. Süleymân Hz. Yûnus, Hz. Eyyûb, Hz. Zekeriyyâ, Hz. Üzeyr, Hz. İsâ ve Hz. Muhammed iken telmihte bulunulanlar Hz. Hûd, Hz. Sâlih, Hz. Yûsuf ve Hz. Mûsâ'dır.

a. Hazret-i Âdem

Miftâh-ı Pend'de Hz. Muhammed'den sonra ismi en çok zikr olunan peygamber Hz. Âdem'dir. Eserde Hz.Âdem'in bir avuç topraktan yaratılması, Allah'ın ona kendi ruhundan üflemesi, ilk insan ve peygamber olması, meleklerin kendisine secde etmesi, şeytanın kibrine karşılık işlediği günahtan pişmanlık duyması ve tövbe ederek tevazu göstermesi konu edilmiştir.

Kaynak metnin şerhi Allah'ın Hz. Âdem'i bir avuç topraktan yaratarak ona iman vermesi ve bu vesileyle Allah'a hamd u senada bulunulmasıyla başlar:

Bī-nihāye ḥamd ola her dem Ḫudā
Bir avuç ḥāke ḳılan īmān ʿāṭā [3a]

Eserin giriş bölümünde ise kâinatın yaratılış sebebi anlatılırken Allah'ın Âdem'e ruhundan üflemesi olayına telmihte bulunulur.

Bunca mevcūda nuḳūş-ı ʿāleme
Nefḫa-i rūḥ-ı ẓuhūr-ı ādeme

Bāʿiṣ-i envār-ı Aḥmeddir sebeb
Seyyidü'l-kevneyn Muḥammeddir sebeb [1b]

Ḳuvvetiyle ḫāki insān eyledi
Hem aña īmān iḥsān eyledi

Ėtdi peydā rūḥu cism-i ādeme
Ẓāhiren bāʿiṣ odur bu demdeme [3a]

Allah'ın emriyle meleklerin Hz. Âdem'e secde etmesi olayı da *Miftâh-ı Pend*'de konu edilmiştir.

Aḥsen-i taḳvīmle tekrīm eyledi
Kim melekler aña taʿẓīm eyledi [3a]

Aşağıdaki beyitlerde ise Hz. Âdem'in işlemiş olduğu günahtan ötürü pişmanlık duyarak Allah'a tövbe etmesi buna karşılık şeytanın Âdem'e secde etmeyerek asilik etmesi ve Allah'ın huzurundan kovulması konu edilir. Böylelikle kişinin şeytan gibi kibirli değil; Âdem gibi tevazu sahibi olması gerektiği öğütlenir.

Oldu nār ser-keşliginden nā-bedīd
Żāyiʿ olup oldu dergāhdan baʿīd

Tevbe ḳıl maḳbūl ol Ādem gibi
Tut ser üzre tācı şeh Edhem gibi [77a]

Nefy[i] şeyṭānıñ tekebbürden ẓuhūr
Ėtdi dergāh-ı Ḫudādan oldu dūr

Ḳurb-ı Ḥaḳdan sürülüp oldu baʿīd
ʿĀlem içre oldu gözden nā-bedīd

Kibr ile merdūd olup şeyṭān laʿīn
Ėtdi rüsvā anı Rabbü'l-ʿālemīn

Līk Ādem ėtdi istigfār Ḥaḳ
Oldu maḳbūl ʿind-i Kirdigār Ḥaḳ

Hem tevāżuʿ ėtmek ile Ādeme
Ėtdi Ḥaḳ neslini raḥmet ʿāleme [77a]

Çünki Ādem ėtdi istiġfār Ḥaḳ
Buldu ʿizzet nezd-i pür-ġaffār Ḥaḳ

Ādeme fetḥ oldu hem bābü's-selām
Tevbe eyledigi çün Rabbü'l-enām

Ḥaḳ duʿāsın ėtdi anıñ müstecāb
Pür-şeref buldu vü oldu feyż-yāb

Daḫi ol şeyṭān-ı merdūd u laʿīn
Söyledi çoḳ söz Rabbü'l-ʿālemīn

Olmadı maḳbūl oldu ḫor rezīl
Nefy ėdip dergāhdan anı Celīl [77b]

b. Hz. Nûh

Nûh Peygamber, Allah'a ibadeti terk ederek putlara tapmaya başlayan bir kavme peygamber olarak gönderilmiştir. Ancak onun uzun yıllar süren uğraşlarına rağmen kavmi kendisini inkâr etmiş ve yalancılıkla suçlamıştır. *Miftâh-ı Pend*'de kavminin Hz. Nûh'u inkâr etmesi, Nûh Peygamberin Allah'ın emriyle sadece iman edenlerin girebileceği bir gemi yapması, Allah'ın bu inkârcı kavmi cezalandırmak için bir tufan başlatması ve bu tufanın sonunda Hz. Nûh ve ona inananlar dışında herkesin helak olması konu edilmiştir.

Eyledi cisme sebeb rūḥu ḥayāt
Daḫi vėrdi Nūḥa ṭūfāndan necāt [3a]

Keştī-i Nūḥa giren ʿāmla ḫavāṣṣ
Oldu ṭūfān-ı belādan ol ḫalāṣ [3b]

c. Hz. Hûd

'Âd kavmine peygamber olarak gönderilen Hz. Hûd, kavmini Allah'a iman etmeye çağırmış ancak kavmi onun çağrısına kulak asmayarak putlara tapmakta ısrarcı olmuş ve peygamberlerini yalanlamıştır. Bu kötü davranışlarından ötürü Allah tarafından cezalandırılan 'Âd kavmi dondurucu bir rüzgârla helak olmuştur[457].

Miftâh-ı Pend'de Hz. Hûd adı doğrudan geçmemektedir, ancak Âd kavminin başına gelenler anlatılırken onların Hz. Hûd'u yalanlamaları ve bunun sonucunda başlarına gelenler şu beyitlerle anlatılmaktadır:

Rūzgāra ḳahr'çün emr eyledi
Ḳavm-i ʿĀda hem işitdiñ n'eyledi

Ėtdiler tekẕīb peyġāmberlerin
Lāyıḳın vėrdi Ḫudā her birlerin

Münkir idiler olar ġāyet ʿinād
Ḥūy-ı bed ḫaşīn yaʿnī ḳavm-i ʿĀd

Rūzgāra emr ėdip ḳıldı helāk
Her biri oldu perīşān rūy-ı ḫāk

Kimi maẓhar oldu ḳahr ile celāl
Kimi düşdü luṭf ile rūy-ı cemāl [3b]

d. Hz. İbrâhim

Miftâh-ı Pend'de İbrâhim Peygamber, Nemrûd tarafından ateşe atılması ve bu ateşin Allah'ın lutfuyla gül bahçesine dönüşmesi ile anılmıştır. Hz. İbrâhim tam ateşe atılmak üzereyken yanına gelen ve kendisine bir dileği olup olmadığını soran Cebrail'e,"Allah bana yeter. Ne güzel vekildir o." deyince "Ey ateş! İbrâhim için serinlik ve esenlik ol!"[458] buyruğuyla ateş bir gül bahçesine dönüşmüştür. Allah'a doğrulukla bağlı olduğu ve Allah'tan gelen her şeyi tevekkülle karşıladığı için İbrâhim Peygamber,

[457] "Biz onların üstüne, uğursuzluğu devamlı bir günde dondurucu bir rüzgâr gönderdik." Kamer Suresi, 54/19.

[458] Enbiya Suresi, 21/69.

Halilullâh (Allah'ın dostu) ismi ile de anılır. *Miftâh-ı Pend*'de de Hz. İbrâhim'in bu isimle anıldığı bir beyit mevcuttur.

Hem Ḫalīle luṭfuñ iẓhār eyledi
Āteş-i Nemrūd gülzār eyledi [3b]

Miftâh-ı Pend'in şu beyitlerinde Hz. İbrâhim kıssasına telmihte bulunulmuş ve İbrâhim Peygamber göstermiş olduğu tevekkül dolayısıyla örnek gösterilmiştir.

Yaʿnī İbrāhīme luṭfuñ āşikār
Ėtdi gülşen āteşi ol Kirdigār

Ṣıdḳ ile Ḥaḳḳa teveccüh ger kişi
Eylese ḳalmaz yürekde teşvīşi

Nefs-i şūmuñ cümlesinden dūr olur
Şol kişi kim nārda olsa nūr olur [3b]

e. Hz. Yûsuf

Ya'kûb Peygamber'in oğlu olan Hz. Yûsuf'un adına eserde doğrudan rastlanmasa da şu beyitlerle onun Mısır'a sultan oluşuna telmihte bulunularak Hz. Zekeriyyâ'nın başına gelenlerle Hz. Yûsuf'un yaşadıkları karşılaştırılmış, Allah'ın hikmetinden sual olunmayacağı anlatılmıştır.

Bıçḳı ḳor başına birin eyler aç
Kimin iʿzāz eyleyip bā-taḫt u tāc [5a]
[...]
Giydirir sulṭān ėder birini tāc
Vėrmez etmek öldürür birini aç

Kimseniñ ʿaḳlı ėrişmez işine
Ḥikmet-i Ḫallāḳı bilmez kişi ne [5b]

f. Hz. Lût

Hz. İbrâhim'in kardeşi olan Lût Peygamber, kötü alışkanlıkları ile bilinen Sodom ve Gomore halkına peygamber olarak gönderilmiştir. *Miftâh-ı Pend*'de Hz. Lût'un bütün uğraşlarına rağmen yola gelmeyen kavminin Allah tarafından cezalandırılarak helak

edilmesi konu edilmiş, bu yolla Allah'ın emirlerine karşı gelinirse insanın başına neler gelebileceği anlatılmıştır.

Kibriyā ṣāḥib-celāl vaḳt-i seḥer
Ḳavm-i Lūṭu eyledi zīr ü zeber

Altı üstüne dönüben rūy-ı ḫāk
Başları aşaġa hep oldu helāk

Rāh-ı Ḥaḳḳı terk ėdip ol bed-nihād
İşleridi dāʾimā mekr ü fesād

Ḥażret-i Lūṭa cefālar ėtdiler
Gūn-e-gūn cevr ü eẕālar ėtdiler

Emr-i Ḥaḳḳı dutmayan bulmaz kemāl
ʿĀḳıbet maẓhar düşer rūy-ı Celāl [4a]

g. Hz. Sâlih

Hz. Sâlih, putperest bir kavim olan Semûd kavmine peygamber olarak gönderilmiştir. Sâlih Peygambere inanmayan kavmi ondan bir mucize göstermesini istemiş, eğer bir kayanın içinden dişi bir deve çıkarırsa kendisine inanacaklarına dair söz vermiştir. Sâlih Peygamber'in duası üzerine kaya yarılmış ve içinden dişi bir deve çıkmıştır. Ancak Semûd kavmi sözünde durmayarak iman etmemiş üstüne üstlük Hz. Sâlih'in dişi deveye zarar vermeyin uyarısına kulak asmayarak deveyi ayaklarından keserek öldürmüştür. Bu yaptıkları sebebiyle de Allah tarafından cezalandırılarak helak olmuşlardır.[459]

Sâlih Peygamberin ve Semûd kavminin ismi *Miftâh-ı Pend*'de doğrudan geçmese de ikinci Âd kavmi olarak da adlandırılan bu kavmin gördükleri tüm bu mucizelere rağmen inatlarından vazgeçmeyerek iman etmemeleri okuyuculara örnek gösterilmiş, tıpkı bu kıssada olduğu gibi Allah'ın yüceliğine inanmamakta inat edenlere öğütte bulunulmuştur.

[459] Salih dedi ki: "Yurdunuzda üç gün daha yaşayın (sonra helak olacaksınız)!" Bu söz, yalanlanamayan bir tehdit idi." Bkz. Kur'an, Hud Suresi, 11/65.

Eyledi düşmenlerin deryāya ġarḳ
Seng-i ḫārādan deve eyledi ḫalḳ

Kim siyeh ṭaşdan çıḳardı ol cemel
Ġayrı Ḥaḳdan kim ėder ėtme cedel

Evvel āḫir bāṭın u ẓāhirdir ol
Cüzʾī küllī her şeye ḳādirdir ol [4b]

h. Hz. Dâvud

Hem peygamber hem de bir hükümdar olan Hz. Dâvud'a Allah, demiri eliyle yumuşatarak mum haline getirme ve bu sayede zırh yapma kudreti vermiştir.[460]

Muhammed Zahrî, Hz. Davûd'a verilen bu mucizeye atıfta bulunarak kişinin taş kalpli olmamasını, kalbini tıpkı Hz. Davûd'un demiri yumuşattığı gibi yumuşatmasını yani merhametli ve tatlı dilli olmasını öğütlemektedir.

Dāvudun elinde baḳ Ḥaḳ n'eyledi
Mūm gibi temuru yumşak eyledi

Bu ʿināyet-i Ḳādir ü Ḳayyūm durur
Zırh ėderdi san elinde mūm durur

Olmaya āhen gibi ḳalbiñ dilā
Mūm gibi saʿy eyle kim yumşaḳ ola

Ḳatı sözlü olma ol şīrīn-kelām
Seni sevsin dėr iseñ ḫāṣ ile ʿām

Eylemez teʾşīr ḳatı dilliye pend
Ḥikmet-i Ḥaḳḳı göz et ol behremend [4b]

460 "Andolsun, Davud'a tarafımızdan bir üstünlük vedik. Ey dağlar ve kuşlar! Onunla beraber tesbih edin! Ona demiri yumuşattık." Bkz. Kur'an, Sebe Suresi, 34/10.

ı. Hz. Süleymân

Dâvud Peygamber'in oğlu olan Hz. Süleymân da tıpkı babası gibi hem hükümdar hem de peygamberdir. Allah tarafından kendisine büyük bir güç ve devlet ihsan edilmiş; ona verilen yüzük sayesinde cinlere, hayvanlara ve rüzgâra hükmedebilmiştir. Kendisine verilen tüm bu saltanat ve ilme rağmen onun son derece alçak gönüllü, merhametli ve adil olduğu bilinmektedir.

Klasik Türk edebiyatı eserlerinde olduğu gibi *Miftâh-ı Pend*'de de onun saltanatından ve adaletinden bahsedilirken mührü ve karıncalarla konuşması hikâye edilir.

Vėrdi Süleymāna mülk ü serveri
Mührüne oldu muṭīʿ dīv ü perī [4b]

Bu cihāna çoḳ ʿadālet eyledi
Mūra ḳadrince riʿāyet eyledi [5a]

Ḫayr ėderseñ bil ki insānlıḳ budur
Mūru incitme Süleymānlıḳ budur

Ehl-i dil çünkim degildir āşikār
Ġayrı Ḥaḳdan kim bilir kimde ne var

Bileyim dėrseñ ne şeydir maʿrifet
Gördügün dervīşe eyle merḥamet [5a]

i. Hz. Eyyûb

Çok zengin ve cömert bir peygamber olan Hz. Eyyûb, Klasik Türk edebiyatında sabrın sembolüdür. Allah tarafından bir imtihana tabi tutulan Eyyûb Peygamber, önce bütün servetini kaybetmiş ardından da büyük bir hastalığa tutulmuştur. Tüm vücudunu yaralar ve kurtlar sarmasına rağmen o, tüm bu acılara yıllarca sabretmiştir. Ancak bu yaralar diline kadar ulaşıp da Allah'ı anmasına engel olunca Allah'a yalvarmış, Allah da sabrının mükâfatını vererek onu bu hastalıktan kurtarmıştır.

Miftâh-ı Pend'de Hz. Eyyûb adı aynı zamanda *cism-i sâbir* ifadesiyle de karşılanmıştır. Eyyûb kıssasına telmihte bulunularak sabrın önemi vurgulanmaya çalışılmıştır.

Cism-i ṣābirden azıḳ ḳurda ʿaṭā
Ėtdi Yūnus Ḥażretin ḥūta ġıdā

Ufacıḳ ḳurtlar yėdi Eyyūb tenin
Ḫaberin vardır bu ḳıṣṣadan senin
[...]
Ṣābir ol Eyyūb gibi şiddetlere
Cānib-i Ḥaḳdan gelen miḥnetlere

Tīz olan elbetde zīr-i pā olur
Ṣabr ile dėndi ḳoruḳ ḥelvā olur [5a]

j. Hz. Yûnus

Hz. Yûnus, Ninova şehrinin putperest halkına peygamber olarak gönderilmiştir. Artık yola gelmeyeceğini düşündüğü halkını, sabretmeyerek Allah'ın kendisine emrettiği süre dolmadan izinsiz olarak terk eden ve bir gemiye binen Yûnus Peygamber, bindiği geminin kendi yüzünden bir fırtınaya tutulduğunu anlamıştır. Gemi halkı bu uğursuzluğa sebep olan kişiyi bulmak ve onu gemiden atmak için üç kere kura çekerler ve kurada her seferinde Hz. Yûnus'un adı çıkar. Denize atılan ve burada bir balık tarafından yutulan Yûnus Peygamber, bu balığın karnında Allah'a dua ederek tövbe etmiş, tövbesi sebebiyle affedilerek sahile salimen ulaştırılmıştır.

Miftâh-ı Pend'de adı Hz. Eyyûb'la birlikte anılan Hz. Yûnus bir balığa yem olması, Allah'tan gelen cezaya sabrederek kırk gün bir balığın karnında kalması yönüyle konu edilmiş ve böylelikle Allah'ın yüceliği ve sabrın önemi vurgulanmıştır.

Cism-i ṣābirden azıḳ ḳurda ʿaṭā
Ėtdi Yūnus Ḥażretin ḥūta ġıdā
[...]
Ḥażret-i Yūnus da ḳırḳ gün balıġıñ
Ḳarnı içre durdu ḥikmet Ḫālıḳıñ [5a]

k. Hz. Zekeriyyâ

İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerden olan Hz. Zekeriyyâ, aynı zamanda Hz. Yahyâ'nın babasıdır. Hükümdarın askerleri tarafından öldürülmek istenen oğlunu kurtarmaya çalışırken saklandığı bir ağaç kovuğunda bulunan Hz. Zekeriyyâ, ağaçla birlikte bedeni ikiye ayrılarak şehit edilmiştir.

Miftâh-ı Pend'de Allah'ın hikmetinden sual olunmayacağını göstermek amacıyla bu olaya şu beyitlerle telmihte bulunulmuştur.

Bıçḳı ḳor başına birin eyler aç
Kimin iʿzāz eyleyip bā-taḫt u tāc

Zekeriyyā Ḥażreti durur murād
Bıçḳı-la biçdi anı ḳavm-i ʿinād [5a]

Bir ḳulun bıçḳıyla ėtdirir ʿaẕāb
Nār-ı faḳr ile birin eyler kebāb

Giydirir sulṭān ėder birini tāc
Vėrmez etmek öldürür birini aç

Kimseniñ ʿaḳlı ėrişmez işine
Ḥikmet-i Ḥallāḳı bilmez kişi ne [5b]

l. Hz. 'Üzeyr

Miftâh-ı Pend'de Hz. 'Üzeyr adına Allah'ın yüz yıllık ölüyü diriltmesi hadisesi dolayısıyla yer verilmiştir. Bu kıssa Muhammed Zahrî tarafından adeta hikâyeleştirilerek anlatılmış, böylelikle Allah'ın kudreti bir kez daha gözler önüne serilmiştir.

Yüz senelik meyyiti iḥyā ėder
Ġayrı Ḥaḳdan var mıdır kim yā ėder [7b]

Ḥażret-i ʿÜzeyr bir gün ey civān
Gördü çürümüş yatar bir üstüḫ̇ān

Dėdi tekrār bu nice bulur ḥayāt
Bunca seneden beri k'olmuş memāt

Ḥaḳ Taʿālā ḳudretiñ iẓhār için
Hem kemālin aña āşikār için

Rūḫuñ aldı ṣoñra anı Müsteʿān
Diri ḳıldı yaşadı ḥaylī zamān [8a]

m. Hz. İsâ

Hz. İsa; Hz. Zekeriyyâ'nın yeğeni olan Hz. Meryem'in oğludur. *Miftâh-ı Pend*'de babasız olarak yaratılması ve henüz bebekken konuşması yönüyle işlenmiştir. Bu mucizeler okuyucuya delil olarak gösterilerek Allah'ın nelere kadir olduğu bir kez daha vurgulanmıştır.

Babasız oġlānı peydā ėden ol
Çocuġu beşikde gūyā ėden ol

Ḥażret-i ʿĪsādır ol kim bī-peder
Ḳudret-i Ḥaḳḳı tefekkür ėt püser

Söyleyen beşikde çocuḳdan murād
Ḥaḳ şehādet eyleyen ol pāk-nihād
[...]
Bī-peder oġlanı peydā eyledi
Çocuġu beşikde gūyā eyledi [7b]

Eserde ayrıca Hz. İsâ'nın dördüncü feleğe kadar yükselmesi olayına da telmihte bulunulmuştur. Hz. Muhammed'i övmek amacıyla yazılan şu beyitlerde Hz. İsâ'nın da dördüncü feleğe kadar yükselmesine rağmen yine de diğer peygamberler gibi Hz. Muhammed'e ümmet olmayı dilediği anlatılır.

Faḫr ėderlerdi anıñla her zamān
Yaʿnī kim evvel gelen peyġamberān

Ḥażret ʿĪsā bunca rifʿat bulmaġa
Diledi kim aña ümmet olmaġa

Her gelen mürsel nebī āgāh-dil
Ümmet olmaḳ dilediler aña bil [9a]

n. Hz. Mûsâ

Ulu'l-azm peygamberlerin üçüncüsü olan Hz. Mûsâ'nın ismi *Miftâh-ı Pend*'de doğrudan geçmemektedir. Ancak eserde geçen bir dizeyle Hazret-i Mûsâ ve halkının

Kızıldeniz'den -Mûsâ Peygamber'in Allah'ın inayetiyle gösterdiği mucize sayesinde- kolaylıkla geçmesine buna karşılık aynı denizde Firavun ve ordusunun boğulması olayına telmihte bulunulmuş, bu sayede Allah'ın yüceliğine vurgu yapılmıştır.

Eyledi düşmenlerin deryāya ġarḳ
Seng-i ḫārādan deve eyledi ḫalḳ [4b]

o. Hz. Muhammed

Hz. Muhammed, Allah tarafından bütün âlemlere rahmet olarak gönderilen[461] son peygamberdir. O sadece bir kavme değil tüm insanlara uyarıcı ve müjdeleyici olarak gönderilmiş gerek mucizeleri gerek sözleri gerekse de örnek yaşamıyla İslam Edebiyatında yazılan hemen her eserde konu edilmiş, kendisinden övgü ve saygıyla bahsedilmiştir.

Miftâh-ı Pend'in birçok bölümünde çeşitli vesilelerle peygamberimizden bahsedilmekle birlikte kendisinden en çok eserin na't bölümünde bahsedilir. Eserde peygamberimizi ifade etmek için şu kelimeler kullanılmıştır: *Ahmed, Muhammed, Mustafâ, Resûlullâh, Resûl-i Hak, Resûl, Seyyidü'l-kevneyn, Hayrü'n-nâs, Hatmü'l-enbiyâ, Şāh-ı resûl, Şâh-ı asfiyâ.*

Miftâh-ı Pend'de Hz. Muhammed'in, şu özelliklerine değinilerek kendisine övgüde, okuyanlara ise öğütte bulunulmuştur.

İki cihan peygamberi ve peygamberlerin sonuncusudur.
Seyyidü'l-kevneyn ḫatmü'l-enbiyā
Cümleniñ ser-tāc[ı] şāh-ı aṣfiyā [8b]

Tüm insanlığa peygamber olarak gönderilmiştir.
Ḫātem-i mühr-i nübüvvet ol durur
Ẕāt ile tekmīl risālet ol durur [8b]

Tüm peygamberlerin ümmetinden olmayı dilediği ve onunla övündüğü zattır.

Faḫr ėderlerdi anıñla her zamān
Yaʿnī kim evvel gelen peyġamberān

---

461 (Resulüm!) Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.", Kur'an, Enbiya Suresi, 21/107.

Ḥażret ʿĪsā bunca rifʿat bulmaġa
Diledi kim aña ümmet olmaġa

Her gelen mürsel nebī āgāh-dil
Ümmet olmaḳ dilediler aña bil [9a]

Tüm peygamber ve veliler ona muhtaçtır.

Her ne var cümle nebī muḥtāc aña
Hep velīler oldu iḥtiyāc aña [9a]

Allah onu tüm âlemlere rahmet olarak göndermiştir.

Oldu cismi raḥmeten li'l-ʿālemīn
Mescid oldu hep aña rūy-ı zemīn

ʿĀleme raḥmet ḳılıp anı İlāh
Anıñ için oldu her yer secdegāh [9a]

Onun pak nuru iki cihanın ve insanların yaratılmasına sebeptir.

Nūr-ı pāki oldu bāʿiṯ ādeme
Hem daḫi kevn ü mekān-ı ʿāleme

Anıñ için ḫalḳ olunmuşdur cihān
Yėr ü gök şems ü ḳamer ins ile cān [9b]

Bunca mevcūda nuḳūş-ı ʿāleme
Nefḫa-i rūḥ-ı ẕuhūr-ı ādeme

Bāʿiṯ-i envār-ı Aḥmeddir sebeb
Seyyidü'l-kevneyn Muḥammeddir sebeb [1b]

O, mirâca çıkarak Allah'la iki yay uzaklığı mesafesinde görüşebilmiş tek kişidir.

Çün Resūlullāh dünyāya ḳadem
Başdı teşrīf eyledi ol ẕī-kerem

Nüh felek bilgil aña miʿrāc durur
Cümle şāhān-ı cihāna tāc durur

Ėtdi yaʿnī ṭoḳuz eflākden ʿurūc
Seyr-i eflāk eyledi cümle burūc

Vāṣıl-ı Ḥaḳ oldu cismān-ı Resūl
ʿArş-ı aʿżam ḳābe ḳavseyni bil ol [9a]

Allah'ın inayetiyle parmağıyla ayı ikiye bölmüştür.

Hem muṣāḥibdi aña 'Bū-bekr ʿÖmer
Parmaġından iki şaḳḳ oldu ḳamer

Bir işāretle iki şaḳḳ oldu ay
Muʿcizāt ez-cümle-i nūr-ı Ḫudāy [9b]

Dört halife onun dostudur.

Hem muṣāḥibdi aña 'Bū-bekr ʿÖmer
Parmaġından iki şaḳḳ oldu ḳamer [9b]

Çār-yārıñ ikisi daḫi dilā
Ḥażret-i ʿOṯmān birisi Murtażā

Sevdi anları be-ġāyet enbiyā
Seyyidü'l-kevneyn yaʿnī Muṣṭafā [10a]

Peygamberimiz, onun soyundan gelenler ve ümmeti övülmeye layıktır.

Her nefes bizden ṣalāt ile selām
Āline evlād u aṣḥāba tamām [10b]

Onun sözleri ve davranışları herkese örnektir, değerlidir.

Gėceyi ẕikr ile iḥyā eylegil
Sünnet-i pākini icrā eylegil [10b]

Miftâh-ı Pend'de ayrıca Hz. Muhammed'in sözleri ve davranışları da konu edilerek okuyanlara nasihatte bulunulmuştur.

Ḥaḳ Resūlü ḫayr-ı nās eyler ḫiṭāb
Cīfedir dünyā vü ṭālibhā kilāb [55b][462]

[462]Bu sözler, eserde yer alan hadisler bölümünde ayrıntılı olarak ele alınacağından burada sadece bir örnekle iktifa edeceğiz.

Hem şerīʿat tācdār u şāhdır
Sünnet-i pāk-i Resūlullāhdır [84b]

Güş ėdip diḳḳat buyur Allāh için
Ẕikre raġbet ḳıl Resūlullāh için [88b]

Her kimiñ ki ṭabʿı ḳonuḳun melūl
Bī-ḥużūr olur misāfir gelse ol

Ḥaḳ Taʿālallah daḫi andan beri
Olur incinir ve hem peyġamberi [136b]

Esḫiyā yüzünde var nūr u ṣafā
Cennete olur ḳarīn-i Muṣṭafā [152a]

Ḫasteler başına uġra ey püser
Zīrādır ez-sünnet-i ḫayrü'l-beşer [178b]

Yaʿnī başı ucuna var ḫasteniñ
Ḫāṭırını ṣor be-her bār ḫasteniñ

ʿĀdet ėtmişdi bunu şāh-ı Resūl
Sünneti terk ėtme sen de ey oġul [178b]

Rāh-ı dīn yaʿnī şerīʿatde Resūl
Her ne buyurmuşsa cāndan tut oġul [190a]

3. 2. 2. 3. Eserde adı geçen din büyükleri

Miftâh-ı Pend'de yukarıda ismi geçen peygamberler dışında dört halifeden, Hz. Muhammed'in amcaları Hamza ile Abbas'tan ve mezhep imamları ile onların talebesi olan imamlardan bahsedilmiş, bu kişiler çeşitli vesilelerle övülmüştür.

A. Dört Halife

1. Hz. Ebûbekir

Müslümanların ilk halifesi olan Hz. Ebûbekir, aynı zamanda peygamberin en yakın dostudur. Hz. Muhammed, Mekke'den Medine'ye göç ederken onun yanında bulunmuştur. Hz. Muhammed ve Ebûbekir, bu yolculuk esnasında kendilerini öldürmek için peşlerine düşen Kureyşlilerden saklanmak için bir mağaraya sığınmıştır. Bu sebeple de Hz. Ebûbekir, *yâr-ı gâr* (mağara dostu) olarak da anılmıştır.

Hz. Ebûbekir, eserde vefalı bir dost olması yönüyle ele alınmış, gerçek dostun sembolü olarak görülmüştür. Bu sebeple samimi ve vefalı dost ifadesi çoğu kez eserde *yâr-ı gâr* sözü ile karşılanarak Hz. Ebûbekir'e ve mağara olayına telmihte bulunulmuştur.

Eserde Hz. Ebûbekir'in peygamberimizin yakın dostu oluşunun işlendiği beyitler:
Ġārda yoldaş idi 'Bū-bekr Ḥażreti
Üstümüze ḥāżır ola himmeti [9b]

Ol biri aña refīḳ-ı ġār idi
Öbürü ėyilere serdār idi [9b]

Hem muṣāḥibdi aña 'Bū-bekr ʿÖmer
Parmaġından iki şaḳḳ oldu ḳamer [9b]

Çār-yār-ı enbiyānıñ ikisi
Biri Ebūbekr ʿÖmerdir birisi [9b]

Miftâh-ı Pend'de Hz. Ebûbekir'e telmihte bulunularak samimi ve vefalı dost ifadesi yerine *yâr-ı gâr* ifadesinin kullanıldığı beyitler:
Biri aḥbāb yār-ı ġār ola eger
Gizleme andan daḫi ey pür-hüner [108a]

Ey birāder şol ki ġam dostu ola
Yevm-i miḥnet renc elem dostu ola

Yaʿnī ġam ġuṣṣa gününde ola yār
Aṣlā ayrılmaya ola yār-ı ġār [127a]

Emr ü nehy-i Ḥaḳḳa ṭāʿat eylemez
Beş vaḳit ẕikr üʿibādet eylemez

Kendiñe eyleme anı yār-ı ġār
İḥtirāz eyle yerin eyleme nār [123b]

Olmaya ḳalb u lisānında Ḫudā
Ėdesinʿömrüñü beyhūde hebā

Yār-ı ġārın bil seniñ şeyṭān durur
Dīv-i melʿūn yoldaşıñ her ān durur [47a]

Hz. Muhammed ve Ebûbekir'in müşriklerden kaçarak mağaraya sığınmasının anlatıldığı beyitler:

Ol biri aña refīḳ-ı ġār idi
Öbürü ėyilere serdār idi

Hicret olduġu gėce bir ġārda
Oldular pinhān gelip küffārda

Cüst u cū eyledi anlardan eṣer
Ḥaḳ Taʿālā ḥıfẓ ėdip bulmadılar

Ḥażret-i Ebūbekir idi refīḳ
Ol biri serdār u sālār-ı şefīḳ [9b]

2. Hz. Ömer

İslam Devleti'nin ikinci halifesi olan Hz. Ömer; adaleti, cesareti ve kahramanlıklarıyla nam salmış bir kişidir. *Miftâh-ı Pend*'de adı Hz. Ebûbekir'le birlikte anılan Hz. Ömer, peygamberin dostu oluşu ve muzaffer bir ordu komutanı olması yönüyle ele alınmıştır.

•Eserde Hz. Ömer'in peygamberimizin dostu oluşunun işlendiği beyitler:

Hem muṣāḥibdi aña 'Bū-bekrʿÖmer
Parmaġından iki şaḳḳ oldu ḳamer [9b]

Çār-yār-ı enbiyānıñ ikisi
Biri Ebūbekr ʿÖmerdir birisi [9b]

Hz. Ömer'in bir ordu kumanı oluşunun işlendiği beyitler:

Ḥażret-i ʿÖmer daḫi serdār idi
Yaʿnī kim leşkerkeş-i ebrār idi [9b]

Ḥażret-i ʿÖmer dur[ur] serdār olan
Yaʿnī kim leşker-keş-i ebrār olan [10a]

3. Hz. Osmân

İslâm'ın üçüncü halifesi olan Hz. Osmân, aynı zamanda Hz. Muhammed'in damadıdır. *Miftâh-ı Pend*' de adı Hz. Ali ile birlikte anılmış daha çok eserde edepli oluşu, yumuşak huyluluğu ve peygamberin dostu oluşu yönüyle konu edilmiştir.

Eserde Hz. Osmân'ın peygamberimizin dostu olduğunun vurgulandığı beyitler:

Hem muṣāḥibler idi ʿOṯmān ʿAlī
Oldular ʿālemde anıñ çün velī

Çār-yārıñ ikisi daḫi dilā
Ḥażret-i ʿOṯmān birisi Murtażā

Sevdi anları be-ġāyet enbiyā
Seyyidü'l-kevneyn yaʿnī Muṣṭafā [10a]

Eserde Hz. Osman'ın haya ve hilminden bahsedilen beyitler:

Ḥażret-i ʿOṯmānda ḫatm oldu ḥayā
Mesned-i şāh-ı velāyet Murtażā

Birisi kān-ı ḥayā vü ḥilm idi
Birisi bāb-ı medīne ʿilm idi [10a]

4. Hz. Ali

İslam halifelerinin dördüncüsü olan Hz. Ali, aynı zamanda Hz. Muhammed'in amcasının oğlu ve damadıdır. *Miftâh-ı Pend*' de peygamberin dört dostundan biri oluşu ve ilim sahibi oluşuyla ele alınmış, *ilim şehrinin kapısı* sıfatıyla anılmıştır.

• Eserde Hz. Ali'nin peygamberimizin dostu olduğunun işlendiği beyitler:

Hem muṣāḥibler idi ʿOṯmān ʿAlī
Oldular ʿālemde anıñ çün velī

Çār-yārıñ ikisi daḫi dilā
Ḥażret-i ʿOṯmān birisi Murtażā

Sevdi anları be-ġāyet enbiyā
Seyyidü'l-kevneyn yaʿnī Muṣṭafā [10a]

Ḥażret-i ʿOṯmānda ḫatm oldu ḥayā
Mesned-i şāh-ı velāyet Murtażā [10a]

Eserde Hz. Ali'nin ilim şehrinin kapısı olma vasfıyla anıldığı beyitler:

Birisi kān-ı ḥayā vü ḥilm idi
Birisi bāb-ı medīne ʿilm idi

Kim Resūlullāh dėdi yā eyyühā
Şehr-i ʿilmim ben ʿAlīdir bābuhā [10a]

B. Ashab

Hz. Hamza ve Hz. Abbâs

Hz. Muhammed'in amcaları olan Hamza ve Abbâs bu sıfatları dışında *Miftâh-ı Pend*'de temiz bir soydan gelişleri, peygamberimize olan sadakatleri, din ve peygamber uğruna yaptıkları mücadeleler ile konu edilmiştir.

Ol Resūl-i Ḥaḳ ki ḫayrü'n-nās idi
ʿAmm-i pāki Ḥamza vü ʿAbbās idi

Cān ile īmāna gelmiş pāk olan
Kim Resūlullāh yoluna ḫāk olan

Ḥażret-i Ḥamza biri ʿAbbās idi
Onlar aṣḥāb içre ḫayrü'n-nās idi

Rāh-ı Ḥaḳḳa fī sebīllillāh için
Terk-i ser ėtdi Resūllullāh için

Maẓhar-ı nūr-ı Ḫudā ʿālī-cenāb
Oldu kevneyn içre anlar feyz-yāb [10b]

C. İmamlar

Miftâh-ı Pend'de mezhep imamlardan saygı ve hürmetle bahsedilmiş, bu temiz yaratılışlı kişilerin dinî hükümlerin daha doğru anlaşılması için gösterdikleri gayret takdir edilmiş ve ruhlarına dua istenmiştir.

Ḳadri ʿālī ol imāmlar ictihād
Eylediler dīn için pāk-nihād

Ḥaḳ Taʿālā raḥmet ėtsin anları
Cennet-i ʿulyāda olsun cānları

Ẓulmet-i cehl içre ḳalmışken cihān
Şems-i ʿilmiyle münevver oldu cān

Yaʿnī istiḫrāc-ı āyāt ėtdiler
Hem eḥādīṯe riʿāyet ėtdiler

Cehd ėdip saʿy-ı belīġ-i ictihād
Buldu taḳviyyet şerīʿat ber-murād [11a]

1. Ebû Hanîfe (ö. 150/767)

Ebû Hanîfe ve İmâm-ı Âzam olarak şöhret bulmuş olan *Nu'mân b. Sâbit b. Zûtâ b. Mâh* dört büyük mezhepten biri olan Hanefî mezhebinin kurucusudur. İslamiyette hukukî düşüncenin ve ictihad anlayışının gelişmesinde önemli bir payı bulunan Ebû Hanîfe[463], eserde *İmâm-ı A'zam* ve *Muhammed ümmetinin nuru* olarak anılmış; doğru sözlü oluşu ve İslâm'a yaptığı katkılarla anlatılarak, ruhuna dua istenmiştir.

Bū Ḥanīfe ṣıdḳ ile imām idi
ʿĀlem-i fānīde nīgū-nām idi

[463] Mustafa Uzunpostalcı, "Ebû Hanîfe," *TDV İslam Ansiklopedisi,* c.10 (İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 1994), 131.

Ḥaḳḳına dėndi sirāc-ı ümmeti
Ẓulmeti refʿ ėtdi nūrāniyyeti

Yaʿnī efkār-ı sivādan pāk idi
Yücelip ḳadri anıñ eflāk idi

Ol imām-ı pür-hümām ile hemīn
Buldu taḳviyyet şerīʿat ile dīn

Oḳumaḳ lāyıḳ durur her ādeme
Fātiḥa rūḥ-ı imām-ı aʿẓama [11b]

2. Ebû Yûsuf[464] *(ö. 182/789) ve İmam Muhammed (ö. 289/901)*[465]

Ebû Hanife'nin öğrencileri olan Ebû Yûsuf ve Muhammed, *Miftâh-ı Pend*'de Ebû Hanefi'nin (İmâm-ı A'zam) vefalı dostları olarak anılır. Eserde Ebû Yûsuf'un ilim sahibi büyük bir zat oluşu ve kadılığı vurgulanmış; İmam Muhammed ise Allah'ın rızasını kazanmış ve onun sırlarına vakıf olmuş değerli bir zat olarak tanıtılmıştır. Her ikisinin de dine yaptığı katkılardan söz edilerek onların sayesinde dinin kuvvet bulduğuna değinilmiştir.

Hem muṣāḥib-i imām-ı aʿẓamıñ
Ol vefādārı hümām u ekremiñ

Ebū Yūsufdur biri ḳāḍī olan
Biri Muḥammed Ḫudā rāżī olan

ʿĀrif ü dānā-yı devrāndır biri
Vāḳıf-ı esrār-ı Sübḥāndır biri

---

464 Künyesi *Ebû Yûsuf Yakub bin İbrâhim bin Habîb b. Sa'd el-Kûfî* olan Ebû Yûsuf, 113/731 tarihinde Kûfe'de doğmuştur. Ebû Hanîfe'nin önde gelen talebelerinden olan Ebû Yûsuf aynı zamanda müctehid hukukçu ve ilk kadı'l-kudâttır.. Hicri 182'de Bağdat'ta vefat eden Ebû Yûsuf, Hanefî mezhebi üzerine fıkıh usulü koymuştur. Bkz. Salim Öğüt, "Ebû Yûsuf," *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.10 (İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 1994), 260-61.

465 Muhammed bin Hasan bin Abdi'llâh bin Tavus bin Hürmüz ya da Muhammed bin El-Hasan Eş-Şeybanî olarak anılan İmam Muhammed, Vasıt'ta doğdu. Ebû Hanife'nin öğrencisi olan Muhammed, Hicri 289 tarihinde elli sekiz yaşındayken Rey şehrinde vefat etmiştir. Bkz. Gülçiçek Akçay, a. g. t., 310.

Eylediler ḥall-i ʿuḳd-ı müşkilāt
Oldular anlar delāʾil beyyināt

Dīne taḳviyyet için bunları Ḥaḳ
Ḥamdülillāh gönderip eyledi ḫalḳ [11b]

3. İmam Şâfiî (ö. 204/820)

Asıl adı *Ebû Abdillâh Muhammed bin İdrîs b. Abbâs eş-Şâfiî* olan İmam Şâfiî, Şâfîi mezhebinin kurucusudur.[466] İmam Şâfiî, *Miftâh-ı Pend*'de mezhep sahibi ve her ilimle ilgili faydalı kitapları olan önemli bir zat olarak tanıtılmıştır. Ayrıca adı kıymetli din büyüklerinden Mâlik ve Züfer'le birlikte anılmış, bu kişiler sayesinde İslâm'ın güzellik ve ışık bulduğu dile getirilmiştir.

Şāfiʿī İdrīs ü Mālik bā-Züfer
Buldu anlardan dīn-i Aḥmed zīb u fer [11b]

Bunların saʿyıyla şevket buldu dīn
Revnaḳ u zīnet ile şerʿ-i mübīn [12a]

Ṣāhib-i meẕheb İmām-ı Şāfiʿī
Her fünūndan var kitāb-ı nāfiʿi [12a]

4. İmam Mâlik (ö. 179/795)

Hicri 93'te (712) dünyaya gelen Mâlik bin Enes'in tam künyesi *Ebu Abdillâh Mâlik bin Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî*'dir ve kendisi Mâlikî mezhebinin kurucusudur.[467] İmam Mâlik'in adı eserde yukarıda zikrolunan beyitler dışında bir beyitte daha geçmektedir. Zahrî, bu beyitte onu mezhep sahibi hünerli bir kişi olarak tanıtır.

Ḥażret-i imām-ı Mālik pür-hüner
Ṣāḥib-i meẕhebdir ol da ey püser [12a]

5. Züfer (ö. 158/775)

---

466 Bilal Aybakan, "Şâfiî," *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.38 (İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2010), 223.

467 Ahmet Özel, "Mâlik b. Enes," *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.27 (İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2003), 506.

Künyesi *Ebü'l-Hüzeyl Züfer b. el-Hüzeyl b. Kays el-Anberî el-Basrî* olan Züfer, hicri 110 (728) veya 111 (729) yılında İsfahan'da doğdu. Ebu Hanefi'nin talebelerinden olan Züfer bin Hüzeyl, Hanefî mezhebinin en büyük fıkıh ve hadis âlimlerinden biridir.[468] Eserde adı İmam Mâlik ve İmam Şâfi'î ile birlikte anılmış ve müctehid olarak vasıflandırılmıştır.

Şāfiʿī İdrīs ü Mālik bā-Züfer
Buldu anlardan dīn-i Aḥmed zīb u fer [11b]

Müctehīdinden Züfer dėnmişdir ad
Birine ol pür-hümāmı eyle yād

Bunların saʿyıyla şevket buldu dīn
Revnaḳ u zīnet ile şerʿ-i mübīn [12a]

D. Mutasavvıflar

1. İbrâhim bin Edhem (ö.161/778)[469]

Sahip olduğu güce ve devlete rağmen tacını ve tahtını terk ederek melâmeti seçen İbrâhim Edhem, *Miftâh-ı Pend*'de alçakgönüllü oluşu, tacını terk ederek dervişliği seçmesi yönüyle konu edilmiştir.

Tevbe ḳıl maḳbūl ol Ādem gibi
Tut ser üzre tācı şeh Edhem gibi [77a]

Terk-i kibr ü buḫl ḳıl var ādem ol
Başlar üzre tāc-ı Şāh-ı Edhem ol [153b]

---

468 Murteza Bedir, "Züfer b. Hüzeyl," *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.44 (İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2013), 527.

469 Künyesi *Ebû İshâk İbrâhîm b. Edhem b. Mansûr* olan İbrahim Edhem, Horasan'ın Belh şehrinde dünyaya geldi. Her ne kadar Belh hükümdarı veya hükümdarının oğlu ya da torunu olduğu yönünde rivayetler bulunmaktaysa da R. Öngören, onun Horasan'da yaşayan onun zengin ve itibarlı bir ailenin oğlu olma ihtimalini daha doğru bulmaktadır. Bkz. Reşat Öngören, "İbrâhim b. Edhem," *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.21 (İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2000), 295.

2. Ebû Bekir Ağa

Miftâh-ı Pend'in sebeb-i telif bölümünde adından bahsedilen Ebû Bekir Ağa, *Miftâh-ı Pend*'in yazarı, Muhammed Zahrî'nin şeyhidir. Kendisini bu zatın terbiye ettiğini ve ona ilim öğrettiğini söyleyen Zahrî, şeyhine hayır duada bulunur.

Şeyḫim Efendim ʿazīzim himmeti
Yetişip defʿ itdi ẓulmāniyyeti

Yaʿnī Ebūbekr Aġa-yı kāmkār
Rūḥuna raḥmet ėde Ḥaḳ bī-şumār

Bendesin eyledi bī-ḥad terbiyet
Oḳudup ʿilm-i kemāl ü maʿrifet [2a]

3. Kâzım Efendi

Eserin sebeb-i telif bölümünde adı geçen bir başka kişi ise Zahrî'nin üstadı ve efendisi olduğunu söylediği Kâzım Efendi'dir. Zahrî eserin sebeb-i telif bölümünde ayrıca Kâzım Efendi, Şâh Behâüddîn, Sakızlı Baba ve Safiyüddîn eş-Şeyh Mustafa'dan bahsederek bu zatları rüyasında gördüğünü onların telkinleri sebebiyle böyle bir eser kaleme almaya karar verdiğini de aktarır.

Hem naẓar ėtdim yanımda üç kişi
Oturup şād ėtdiler ben dervīşi [2a]

Menbaʿ-ı luṭf u seḫā-yı ḥānedān
Pür-hüner ṣāḥib-kerem nükte-vezān

Ṣādıḳu'l-vaʿdu'l-kerem ol ẓü'l-vefā
Biri üstādım efendim Kāẓımā [2b]

4. Şâh Behâüddîn

Zahrî'nin böyle bir eseri kaleme alma sebebi olarak gösterdiği bir başka isim, âşıklar topluluğunun en üstünü olarak nitelendirdiği Şâh Behâüddîn'dir.

Şāh Behāʾüddīn merdiñ ṣādıḳı
Ol gürūh-ı ʿāşıḳānıñ fāʾiḳı [2b]

5. Sakızlı Baba ve Safiyüddîn eş-Şeyh Mustafâ

Eserin sebeb-i telif bölümünde adı birlikte anılan bu iki zatın; Zahrî'nin rüyasına girerek onu böyle bir eser yazması için cesaretlendirdiği anlatılmış ve onların eserin yazarına söyledikleri sözler manzum olarak nakledilmiştir.

Ġavs-ı Aʿẓam Şeyḫ Saḳızlı Baba
Hem Ṣafiyü'd-dīn eş-Şeyḫ Muṣṭafā

Bir naẓar ėtdi baña ẕü'l-iḥtirām
Ėtdi ol demde ser-āġāz-ı kelām

Dėdi Ḥaḳ vėrdi saña ṭabʿ-ı selīm
Pendi naẓm ėt oḳusun oġlan ḥalīm

Hem vesīle ḫayr ile yād olmaġa
İki ʿālemde rūḥuñ şād olmaġa [2b]

3. 2. 2. 4. Eserde adı geçen efsânevî şahsiyetler

a. Keyhüsrev

Keykavus'tan sonra İran tahtına geçen Keyhüsrev, *Şehnâme*'de adı geçen hükümdar-kahramanlardandır.[470] Saltanat, iktidar ve gücün sembol şahsiyetlerinden olan Keyhüsrev'in *Miftâh-ı Pend*'de de bu özelliklerine atıfta bulunulmuş, kişinin ne kadar kudretli olsa da günün birinde öleceğini gerçeği vurgulanmıştır.

Ḳanı Keyḫusrev ḳanı Ḍaḥḥāk-ı Mār
Tāc u taḫtıñ eyledi hep tārmār [29b]

b. Dahhâk

Eserde adı Keyhüsrev'le birlikte anılan Dahhâk, İran hükümdarıdır. Cemşid'i öldürerek saltanat tahtına oturan ve zâlim bir hükümdar olan Dahhâk'ın iki omzu üzerine iki kara yılan oturduğu için kendisine yılanlı Dahhâk anlamına gelen *Dahhâk-*

[470] Dursun Ali Tökel, *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar Şahıslar Mitolojisi* (Akçağ Yayınları, Ankara:2000), 209.

ı Marî de denilmiştir.[471] *Miftâh-ı Pend*' de de bu adıyla anılan Dahhâk-ı Marî, saltanat ve gücün sembolü olarak görülmüştür. Kişinin Dahhâk ya da Keyhüsrev gibi güç ve saltanat sahibi olsa da eninde sonunda öleceği söylenerek bu vesileyle hayatın geçiciliği vurgulanmıştır.

Ḳanı Keyḫusrev ḳanı Ḍaḥḥāk-ı Mār
Tāc u taḫtıñ eyledi hep tārmār [29b]

c. Dârâ

Keyâniyan sülalesinin dokuzuncu ve sonuncu padişahı olan Dârâ, Avrupa'da Pers Kralı Darius olarak da bilinir. Tarihte Büyük İskender ile yaptığı savaş ile anılmış ve bu savaşta ölmüştür. İhtişamın ve ululuğun sembolü olarak bilinen Dârâ[472] adına *Miftâh-ı Pend*' de Hz. Osman ve Ali'nin övüldüğü bölümde rastlanmakta, ünde ve bilgide Hz. Ali ve Osman; Dârâ'ya benzetilmektedir.

Her biri meşhūr Dārā-yı cihān
ʿĀrif-i maḥbūb dānā-yı cihān [10a]

Eserde ilmin ve ilim sahibi olmanın yüceltildiği bölümde de Dârâ adına rastlanmaktadır.

Ol durur dānā-yı ʿirfān-ı cihān
ʿĀrif-i Dārā-yı devrān u zamān [26b]

d. Âsaf

Süleymân peygamberin meşhur veziridir. İslamî kaynaklara göre Âsaf, Hz. Süleyman'ın teyzesinin oğludur.[473] Bu kişinin ilm-i simya ve benzeri ilimlere sahip olduğu hatta İsm-i Azam kuvvetiyle Belkıs'ı tahtıyla birlikte Hz. Süleymân'ın sarayına getirdiği söylenir.[474] *Miftâh-ı Pend*' de Hz. Ali ve Osman'ın övüldüğü bölümde Hz. Ali ve Osman sahip olduğu ilim yönüyle Âsaf'a benzetilir.

---

[471] a. g. e., 142.43.; İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü* (Ötüken Yayınları, İstanbul:1999), 98.

[472] Dursun A. Tökel, a. g. e., 150.; İskender Pala, a. g. e., 99.

[473] Dursun A. Tökel, a. g. e., 325-26.

[474] İskender Pala, a. g. e., 337.

Āṣaf-ı devr ü zamāndır her biri
Raḥmet-i Raḥmāniyāndır her biri [10a]

e. Rüstem

*Şehnâm*e'de adı övgüyle anılan ünlü İran kahramanıdır. Kahramanlığın, acı kuvvetin ve yenilmezliğin sembolüdür.[475] *Miftâh-ı Pend*'e de bu özellikleriyle konu olmuştur. Kişinin Rüstem gibi güçlü olsa da yine de bununla övünerek kibirlenmemesi gerektiği anlatılmaya çalışılmıştır.

Ger bahādır ḳuvveta Rüstem gibi
Zūruñ olsañ farżā cām-ı Cem gibi

Pehlevānım diye ögünme oġul
Maġrūr olma sözümü eyle ḳabūl [41a]

f. Cem

Miftâh-ı Pend'de adı Rüstem'le birlikte aynı sebepten anılan bir başka efsanevî kişi Pişdâdiyan sülalesinin dördüncü hükümdarı Cem'dir.[476] Klasik Türk edebiyatına pek çok özelliğiyle konu edilen Cem, *Miftâh-ı Pend*'de iktidar ve ululuğun sembolü olan ve üzerinde yedi hikmeti bildiren yazıların bulunduğu[477] kadehi dolayısıyla anılmıştır.

Ger bahādır ḳuvveta Rüstem gibi
Zūruñ olsañ farżā cām-ı Cem gibi

Pehlevānım diye ögünme oġul
Maġrūr olma sözümü eyle ḳabūl [41a]

g. Behrâm

Sâsâniyân sülalesinden, Yezgird'in oğlu olan ve yaban eşeği avına merakından dolayı Behrâm-ı Gûr olarak da anılan ünlü İran hükümdarıdır. Bir rivayete göre bir av esnasında yaban eşeği kovalarken bir gûra yani mezara düşüp ölmüştür.[478] *Miftâh-ı Pend*'de gûr kelimesinin bu ikili anlamından yararlanılarak Behrâm'ın ne kadar güçlü

---

[475] a. g. e., 34.

[476] Dursun A. Tökel, a. g. e., 125.

[477] İskender Pala, a. g. e., 79.

[478] Dursun A. Tökel, a. g. e., 117-18.

olsa da aslında herkes gibi ölümlü olduğu anlatılmış, bu sebeple de boş yere kibirlenmemek gerektiği öğütlenmiştir.

Bezme geldin devr olursun cām gibi
Gūr olur āḫir yerin Behrām gibi [41a]

h. Zâl

İran hükümdarı Rüstem'in babası, Sam'ın oğlu ve Neriman'ın torunu olan Zâl; doğduğu zaman saçı, kaşı ve kirpikleri beyaz olduğu için "ihtiyar, ak sakallı " anlamına gelen bu adla anılmıştır.[479] Zâl, *Miftâh-ı Pend*'de saltanat ve güç sahibi olması yönüyle konu edilmiştir.

ʿ Aynı Zāl olsañ da ṣāḥib-salṭanat
Kimseniñ ḳolun büküp ėtme şikest [41a]

ı. Efrâsiyâb

Efrâsiyâb, Şehnâme'de İran düşmanı olarak gösterilen Turan hükümdarıdır. Bu eserde korkunç bir savaşçı ve büyük bir kumandan olarak gösterilir.[480] *Miftâh-ı Pend*'de ise hayatın faniliğini vurgulamak amacıyla ismi anılmıştır.

Devr ėder san bu cihān bir āsiyāb
Öyüdür çok dāne miṣl Efrāsiyāb [41a]

i. Kârûn

Kur'an'da adı Firavn ve Hâmân'la birlikte anılan Mûsâ peygamber zamanında yaşamış olan Kârûn, çok zengin ancak bir o kadar da cimri bir kişi olarak tanınır.[481] İslam Edebiyatında zenginliğin sembolü olan Kârûn, *Miftâh-ı Pend*'de de bu özelliğiyle anılmış mal ve mülkün faydasızlığına, insanın faniliğine bir kez daha dem vurulmuştur.

Farża māldār olasın Ḳārūn hemīn
ʿ Āḳıbet bir gün olur zīr-i zemīn [46a]

---

[479] a. g. e., 267.

[480] Tahsin Yazıcı, "Efrâsiyâb," *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.10 (İstanbul:Türk Diyanet Vakfı, 1994), 478.

[481] Dursun A. Tökel, a. g. e., 380.

j. Yezîd

Muaviye'nin oğlu ve Emevî devletinin ikinci halifesidir. Kerbelâ olayı onun zamanında olduğu için bilhassa Alevî-Bektaşîler onun düşmanı olup Yezîd kelimesini bir küfür sözü olarak kullanmıştır.[482] *Miftâh-ı Pend*'de de Yezîd dervişleri sevmeyen bu yüzden de lanete müstehak olumsuz bir şahıs olarak yer almaktadır.

Dervīş[i] seven sezādır raḥmete
Ẕemm ėden başla Yezīde laʿnete [40a]

k. Nemrûd

İbrahim Peygamber döneminde tanrılık iddiasında bulunan Bâbil hükümdardır. Hz. İbrahim'i ateşe attırması, tanrıyı görmek ve göklere çıkmak için kule yaptırması ve aciz, topal bir sivrisinek tarafından beyni kemirilerek öldürülmesi yönüyle eserlerde konu edilir.[483] Nemrûd, *Miftâh-ı Pend*'de Hz. İbrahîm'i ateşe atması, kendine benzeyen putlar yaptırarak İlâhlık iddiasında bulunması, gökyüzüne ok atması ve sonunda Allah tarafından cezalandırılarak burnundan girip beynine kadar ulaşan bir sinek yüzünden azap içinde ölüşüyle konu edilir. Eserde adı zikredilmese de onun yaşadıkları anlatılarak Allah'a asilik edenleri nasıl bir son beklediği gözler önüne serilir.

Cānib-i Ḥaḳḳa oḳ atan düşmeni
N'eyledi bir sivrisinekle anı

Ḫaşm-ı bed-kāra reẕālet eyledi
Bir sinek aña kifāyet eyledi

Ėtdi daʿvā-yı ūlūhiyyet lāʿīn
Ḳıldı bed-nām anı Rabbü'l-ʿālemīn

Ḥaḳḳa ʿāṣī olan olmaz behre-yāb
Ṣoñucı bilgil anıñ olur ḫarāb [4a]

---

[482] İskender Pala, a. g. e., 417.

[483] Dursun A. Tökel, a. g. e., 387.

3. 2. 2. 5. Eserde adı geçen tarihî şahsiyetler

a. Eflâtun

İslam felsefesi üzerinde önemli etkileri olan İlkçağ Yunan filozofudur. Batı dünyasında Platon diye anılsa da Arapçada bu ismin söyleniş zorluğundan ötürü yaygın olarak Eflâtun olarak anılır.[484] Eflatun'un efsanevî bir kimliğe bürünüşü daha Helenistik dönemde başlamış, birçok gizli ilim ve garip buluşlar kendisine mal edilmiştir. Edebiyatta aklı, hikmet ve görüşündeki incelik ve isabetle anılır.[485] Eserde insanlara yol gösterebilecek, doğru düşünme ve muhakeme gücüne sahip kişileri temsil etmek amacıyla adı zikredilmiştir.

Dostdan belki murādı pīr ola
Yaʿnī Eflāṭūn ḥakīm-tedbīr ola [28a]

Ehl-i dilden bil murād mürşid durur
Reʾy-i Eflāṭūn Ḥaḳīm ḫurşīd durur [32a]

Vāḳıf-ı esrār-ı Ḥaḳ pīr-iʿ azīz
Yaʿnī Eflāṭūn ḥakīm-tedbīr ʿazīz [108a]

Ḥaḳḳı bildirmek için bir pīr gerek
ʿAḳl-ı Eflāṭūn ḥakīm-tedbīr gerek [128b]

Dāniş ü ehl-i kelām heyʾet olan
ʿAḳl-ı Eflāṭun ḥakīm ḥikmet olan [158a]

b. II. Mahmud (sal. 1808-1839)

Gazi unvanıyla anılan ve otuzuncu Osmanlı Padişahı olan Sultan II. Mahmud'un aynı zamanda *Adlî* mahlasıyla şiirler yazdığı bilinmektedir. *Miftâh-ı Pend*'de padişahların adil olması gerektiğinin vurgulandığı bölümde kendisinden bahsedilmiş ve kullandığı

---

[484] Fahrettin Olguner, "Eflâtun," *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.10 (İstanbul:Türk Diyanet Vakfı, 1994), 469.

[485] Dursun A. Tökel, a. g. e., 422-23.

Adlî mahlasına da atıfta bulunularak adaletle donanmış bir padişah oluşu yönüyle övgüde bulunulmuştur.

Ḥamdilillāh Ġāzī Maḥmūd Ḫānımız
ʿAdl ile meʾlūfdur sulṭānımız [25b]

3. 2. 2. 6. Eserde adı geçen kavimler

a. ‘Âd Kavmi

Kendilerine peygamber olarak gönderilen Hz. Hûd’u inkâr ederek putlara tapmakta ısrar eden ‘Âd kavmi, Hz. Hûd’un bütün uğraşlarına rağmen yola gelmemiş ve Allah tarafından dondurucu bir kasırgayla cezalandırılmıştır.[486]

Miftâh-ı Pend’de ‘Âd kavminin başına gelenlerle Allah’ın rahman, rahim ve celâl sıfatlarına dikkat çekilmiş, onun dilediğini cezalandıracağına, dilediğine ise merhamet edeceğine vurgu yapılmıştır.

Rūzgāra ḳahr’çün emr eyledi
Ḳavm-i ʿĀda hem işitdiñ n’eyledi

Ėtdiler tekẕīb peyġāmberlerin
Lāyıḳın vėrdi Ḫudā her birlerin

Münkir idiler olar ġāyet ʿinād
Ḥūy-ı bed ḫaşīn yaʿnī ḳavm-i ʿĀd

Rūzgāra emr ėdip ḳıldı helāk
Her biri oldu perīşān rūy-ı ḫāk

Kimi maẓhar oldu ḳahr ile celâl
Kimi düşdü luṭf ile rūy-ı cemâl [3b]

[486] Celal Kırca, “Âd,” *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.1 (İstanbul:Türk Diyanet Vakfı, 1988), 333.

b. Kavm-i Lût (Sodom ve Gomere Halkı)

Miftâh-ı Pend'de kavm-i Lût olarak anılan Sodom ve Gomere halkı, eserde doğru yoldan sapmaları ve peygamberlerini inkâr etmeleri sonucu uğradıkları felaket sebebiyle konu edilmiştir.[487]

Sapkın davranışlarından ve Hz. Lût'a yapmış oldukları eziyetlerden ötürü ülkeleri yerle bir edilerek cezalandırılan bu kavim eserde şöyle anlatılmıştır:

Kibriyā ṣāḥib-celāl vaḳt-i seḥer
Ḳavm-i Lūṭu eyledi zīr ü zeber

Altı üstüne dönüben rūy-ı ḫāk
Başları aşaġa hep oldu helâk

Rāh-ı Ḥaḳḳı terk ėdip ol bed-nihād
İşler idi dāʾimā mekr ü fesād

Ḥażret-i Lūṭa cefālar ėtdiler
Gūn-e-gūn cevr ü eẕālar ėtdiler

Emr-i Ḥaḳḳı dutmayan bulmaz kemāl
ʿĀḳıbet maẓhar düşer rūy-ı Celāl [4a]

c. Semûd Kavmi

Hz. Sâlih'in peygamber olarak gönderildiği Semûd kavminin ismi *Miftâh-ı Pend*'de doğrudan geçmese de onların gördükleri tüm bu mucizelere rağmen inatlaşmaları okuyuculara örnek gösterilmiş ve bu sayede Allah'a inanmamakta inat edenlere öğütte bulunulmuştur.

Kim siyeh ṭaşdan çıḳardı ol cemel
Ġayrı Ḥaḳdan kim ėder ėtme cedel

Evvel āḫir bāṭın u ẓāhirdir ol
Cüzʾī küllī her şeye ḳādirdir ol [4b]

[487] "Güneş doğarken onları o korkunç ses yakaladı. Böylece ülkelerinin üstünü altına getirdik. Üzerlerine de balçıktan pişirilmiş taşlar yağdırdık." Kur'an, Hicr Suresi, 15/73-74.

3. 2. 2. 7. Eserde adı geçen yazar ve eser adları

A. Yazar Adları

1. Ferîdüddîn Attâr

Kaynak metnin yazarı olan Ferîdüddîn Attâr'ın adına eserin farklı bölümlerinde rastlamak mümkündür. Eserde Âttâr 'ı ifade etmek için en çok *Hz. Şeyh* ifadesi kullanılmakla birlikte buna ek olarak *Şeyh, şeyh-i zü'l-kemâl, Şeyh Attâr* ve *Attâr* kelimelerinin de kullanıldığı tespit edilmiştir. Zahrî'nin daha çok sayı verilerek aktarılan nasihatlere başlamadan önce adeta bir kalıp ifade gibi kaynak metnin yazarına göndermede bulunduğu, okuyucuya bu nasihatleri can kulağıyla dinlemesi ve tutması için telkinde bulunduğu görülmüştür.

Ḥażret-i Şeyḫiñ bu dört pendin hemān
Vācib oldu kim tuta şāh-ı cihān [24b]

Diñle bu dördü nedir ey nev-civān
Ḥażret-i Şeyḫ eyledi bir bir beyān [26a]

Beyt-i meẕkūr ʿilletini ey peder
Ḥażret-i Şeyḫ buyurur teʾkīd ėder [27b]

Diñle cān ile bu nuṣḥu olma dūr
ʿİlletiñ īżāḥ ėdip Şeyḫ buyurur [32b]

Teʾkīd ėtdi Şeyḫ tenbīh eyledi
Beytleri bir ḫoşca teşbīh eyledi [65b]

Ẕikr olan dört nesne şeyḫ-i ẕü'l-kemāl
Eyleyip tafṣīl buyurur añla ḥāl [33b]

Eyledi bu dört şeyi iẓhār oġul
Ṣāḥib-i pend yaʿnī Şeyḫ ʿAṭṭār oġul [92b]

Ol ikiniñ evveli bu ey püser
Şeyḫ ʿAṭṭār diñle cān ile ne der [112a]

Şol ki ʿAṭṭāra heme ola ḳarīb
Ḫoş ḳoḳusundan anıñ bulur naṣīb [174b]

2. Şem'î

XVI. yüzyılın ikinci yarısında Farsçadan yaptığı tercüme ve şerhlerle tanınan Şem'î, *Pendnâme*'ye şerh yazan ilk kişidir. Şem'î 'nin *Sa'âdetnâme* adını verdiği şerhi çok okunmuş ve tanınmış bir eser olmasına rağmen *Pendnâme* şârihlerinin çoğu tarafından yetersiz oluşu yönüyle eleştirilmiştir. Muhammed Zahrî de eserinin sebeb-i telif bölümünde Şem'î'nin şerhinin bilhassa mübtedîler ve çocuklar için uygun olmadığını belirterek böyle bir eseri niçin vücuda getirme ihtiyacı hissettiğini şu beyitle açıklamıştır:

Şerḥ-i Şemʿīden surūrī vü müfīd
Olamaz çendān ṣıbyān müstefīd [2b]

B. Eser Adları

1. Miftâh-ı Pend

İncelememize konu olan manzum *Pendnâme ş*erhinin adı olan *Miftâh-ı Pend* adına eserin sebeb-i telif bölümünde rastlanır. Zahri yazmış olduğu bu esere öğüdün anahtarı anlamına gelen *Miftâh-ı Pend* adını verdiğini Arapça bir ifadeyle başlayıp Farsça olarak devam eden şu beyitlerle açıklar ve bu dünyada mal ve hazine isteyenlerin tüm bunları bu beş beyitte bulabileceğini söyler.

Ḳultu isme'ş-şerḥ-i naẓm Miftāh-ı Pend
Her ki ḫᵛāned u büved pür-sūdmend

Ger be-ḫᵛahī īn cihān-rā māl ü genc
Mī-tüvānī yāften der-beyt-i penc [3a]

2. Sa'âdetnâme

Bilinen ilk *Pendnâme* şerhi olan *Sa'âdetnâme,* daha önce de zikrolunduğu gibi Şem'î tarafından kaleme alınmıştır. Sa'âdetnâme adına *Miftâh-ı Pend*'de doğrudan rastlanmasa da bu esere *Şerh-i Şem'î* sözüyle atıfta bulunulmuş, eser yeni başlayanlar ve çocuklar için uygun olmayışı yönüyle eleştirilmiştir.

Şerḥ-i Şemʿīden surūrī vü müfīd
Olamaz çendān ṣıbyān müstefīd [2b]

3. 2. 2. 8. Eserde iktibas olunan ayetler[488]

"Lügat anlamı ateş yakmak için kor almayı ifade eden iktibas, terim olarak şiir yahut düz yazı metninde bir ayet-i kerimenin veya hadis-i şerifin tamamının veya bazı kelimelerinin alıntılanmasıdır. Genellikle yapılan iktibasın ayet ve hadis olduğu belirtilmez."[489] Dinî-tasavvufî bir eser olması sebebiyle *Miftâh-ı Pend*'de yer alan öğütlerin çoğu ayet ve hadislere dayanmaktadır. Eserde, Klasik Türk edebiyatının temel kaynaklarından olan ayet ve hadislerden iktibas yoluyla faydalanılmış bu sayede verilen öğütler ayet ve hadislerle desteklenerek güçlendirilmiş, sözün güzelliği, etkisi ve geçerliliği artırılmıştır.

Eserde yirmi bir ayete iktibasta bulunulmuştur. Bu ayetler vasıtasıyla Allah'ın yüceliği, rahmet ve keremi vurgulanmış, Allah için iyilikte bulunup, Allah'tan gelene sabredenlerin mükafatlandırılacağından bahsedilmiştir. Öte yandan kişiler günah işlememek, yetim malı yememek, dünya malına düşkünlük etmemek, kibirli olmamak, Allah'a verilen sözü yerine getirmek gibi hususlarda uyarılmıştır.

Zahrî, kimi zaman eserinde yaptığı iktibasların bir ayete mi yoksa bir hadise mi işaret ettiğini belirtmemiş, bu ifadeleri çoğu kez *dendi, denmedi mi, dendigi çün* gibi ifadeler eşliğinde aktarmayı tercih etmiş ancak bazen ayetlerden önce *Hak buyurdu, dedi Hak, Hak Taʿâlâ ne buyurdu* gibi ifadeler kullanarak bu konuda okuyucuyu aydınlatmıştır. Eserde yer alan ayet iktibasları, ayetin bir kısmının ya da tamamının aktarılması suretiyle oluşturulmuştur. Zahrî'nin kimi zaman vezin ve kafiye zarureti dolayısıyla ayetteki bazı kelimelerin yerini değiştirdiği ya da bazı kelimeleri almadığı görülür.[490] Eserde iktibas edilen ayetler ve geçtiği beyitler şöyledir:

---

488 Bu bölümde hazırlanırken Türk Diyanet Vakfı Yayınlarının hazırlamış olduğu Kur'an mealinden istifade edilmiştir. *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meâli* (Ankara: TDV Yayınları, 2008)

489 M. A. Yekta Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat* (İstanbul: Gökkubbe Yayınları, 2004), 246.

490 Çalışmamızda; iktibas edilen ayet ve hadisler hem orijinal şekilleriyle hem de eserde geçtikleri şekliyle verilmiş bu sayede yapılan iktibasın nasıl bir yolla oluştuğu daha net bir şekilde gösterilmeye çalışılmıştır.

A ʻrâf Suresi, 172. Ayet

وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِن بَنِي آدَمَ مِن ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ أَلَسْتَ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا أَن تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَٰذَا غَافِلِينَ

Meali: Hani Rabbin (ezelde) Âdemoğullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak, "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" demişti. Onlar da, "Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)" demişlerdi. Böyle yapmamız kıyamet günü, "Biz bundan habersizdik" dememeniz içindir.

Rūz-ı evvel eylemişsin sen fużūl
Ol fużūlluḳ eylemişsin ez-cehūl [53b]

Rūz-ı evvel çünki sen oldun fużūl
Ol emanet yükünü ėtdin ḳabūl [54a]
[…]
ʿĀlem-i ervāḥda çünki dilā
Yaʿnī ol günde dėdiydik kim belī [54a]

Çün elestü Rabbiküm olmuş ḫiṭāb
Sen belī ḥükmiyle verdin ḫoş-cevāb [54a]

Rahmân Suresi, 41. Ayet

يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ

Meali: Suçlular simalarından tanınır da perçemlerinden ve ayaklarından yakalanırlar.

Rūz u şeb ender-meʿāsī olmuşuz
Gāfil ez-yuʾḫeẕ nevāṣī olmuşuz [13a]

Zümer Suresi, 53. Ayet

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

Meali: De ki: "Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah, bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."

Maġfiret ümīd tutar ez-luṭf-i tu
Anıñ için kim dediñ “Lā taḳnaṭū” [14a]

Âli İmrân Suresi, 146. Ayet

وَكَأَيِّن مِّن نَّبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُواْ لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَمَا ضَعُفُواْ وَمَا اسْتَكَانُواْ وَاللّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ

Meali: Nice peygamberler var ki, kendileriyle beraber birçok Allah dostu çarpıştı da bunlar Allah yolunda başlarına gelenlerden yılmadılar, zaafa düşmediler, boyun eğmediler. Allah, sabredenleri sever.

Ḥaḳḳa ḥamd ėt ṣābir ol ey ehl-i dīn
Dėndi vallāhu yuḥibbu’ṣ-ṣābirīn [41b]

Tarık Suresi, 9. Ayet

يَوْمَتُبْلَىالسَّرَائِرُ

Meali: Bütün sırların yoklanacağı günü hatırla!

Yevm-i tüblāda anıñ ḥāli yamān
Ḥasretā ḥayfā dirīġā el-amān [43a]

Necm Suresi, 9. Ayet

فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى

Meali: (Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu.

Vāṣıl-ı Ḥaḳ oldu cismān-ı Resūl
ʿArş-ı aʿżam ḳābe ḳavseyni bil ol [9a]

İhlâs Suresi, 1, 2, 3. Ayetler

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ

Meali: De ki: “O Allah bir tektir. Her şey ona muhtaçtır; o hiçbir şeye muhtaç değildir. Ondan çocuk olmamıştır (Kimsenin babası değildir); kendisi de doğmamıştır (Kimsenin çocuğu değildir).”

Birdir Allāh ḳul huvāllāhu eḥad
Lem yelid oldur ve lem yūled ṣamed [8b]

A'raf Suresi, 31. Ayet

يَا بَنِي آدَمَ خُذُواْ زِينَتَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وكُلُواْ وَاشْرَبُواْ وَلاَ تُسْرِفُواْ إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ

Meali: Ey Âdemoğulları! Her mescitte ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). Yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez.

Cān ḳulaġıyla işit ey merd-i dīn
Ḥaḳ buyurdu lā-yuḥibbu'l-müsrifīn [58b]

Eserde geçen bir başka beyitte ise "Külli isrâfun haram" şeklinde bir ifadeye yer verilmiştir. Bu ifadenin tam karşılığı ayette geçmemekle birlikte ifade içerik olarak Araf Suresi 31. ayetle örtüşmektedir.

Ḥarcını ėtme ziyād ey nīk-nām
Zīrā dėndi *külli isrāfun ḥarām* [133a]

Zuhruf Suresi, 32. Ayet

أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَةَ رَبِّكَ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُم مَّعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُم بَعْضًا سُخْرِيًّا وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ

Meali: Rabbinin rahmetini onlar mı bölüştürüyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık. Birbirlerine iş gördürmeleri için, (çeşitli alanlarda) kimini kimine, derece derece üstün kıldık. Rabbinin rahmeti, onların biriktirdikleri (dünyalık) şeylerden daha hayırlıdır.

Saña kim naḥnu ḳasemnāda Ḫudā
Her ne taḳsīm ėtdi gelir burada [109a]

İsra Suresi, 34. Ayet

وَلاَ تَقْرَبُواْ مَالَ الْيَتِيمِ إِلاَّ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُواْ بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْؤُولاً

Meali: Rüştüne erişinceye kadar, yetimin malına ancak en güzel şekilde yaklaşın, verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü söz (veren sözünden) sorumludur.

Ėtdi īżāḥ anı Ḳurʾān-ı ʿaẓīm
Dėdi Ḥaḳ lā taḳrabu māle'l-yetīm [142b]

Enfâl Suresi, 28. Ayet

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَأَنَّ اللَّهَ عِندَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ

Meali: Bilin ki mallarınız ve çoluk çocuğunuz birer deneme aracıdır. Allah katında ise büyük bir mükâfat vardır.

İnnemā evlādükümden eyle yād
Bu cihan milkin daḫi farż eyle bād

Āyetiñ maʿnāsını ḫāṭırda tut
Hep cihān milkini yėl tut ol sükūt [151a]

Ali İmran Suresi, 92. Ayet

لَن تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّىٰ تُنفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنفِقُوا مِن شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ

Meali: Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe asla erişemezsiniz. Her ne harcarsanız Allah onu bilir.

Ḥaḳ Taʿālā ne buyurdu gel oḳu
Len tenālūl birre ḥattā tünfiḳu [165b]

Bakara Suresi 31. Ayet

وَعَلَّمَ آدَمَ الأَسْمَاء كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلاَئِكَةِ فَقَالَ أَنبِئُونِي بِأَسْمَاء هَؤُلاء إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ

Meali: Allah, Âdem'e bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları meleklere göstererek, "Eğer doğru söyleyenler iseniz haydi bana bunların isimlerini bildirin." dedi.

Allemed-esmā' seniñ şānıñdadır
Gözle ḫalḳı belki dīvānıñdadır [41b]

Âli İmrân Suresi 159. Ayet

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللهِ لِنتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لاَنفَضُّواْ مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ

Meali: Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık sen onları affet. Onlar

için Allah'tan bağışlama dile. İş konusunda onlarla müşavere et. Bir kere de karar verip azmettin mi, artık Allah'a tevekkül et, (ona dayanıp güven). Şüphesiz Allah, tevekkül edenleri sever.

Çün ve şāvir hem dėnildi fi'l-umūr
Meşveret ḳıl ṣoñra işi öyle ḳur [104b]

Hadid Suresi 20. Ayet

اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌوَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُحُطَامًا وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِّنَاللَّهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ

Meali: Bilin ki, dünya hayatı ancak bir oyun, bir eğlence, bir süs, aranızda karşılıklı bir övünme, çok mal ve evlat sahibi olma yarışından ibarettir. (Nihayet hepsi yok olur gider). Tıpkı şöyle: Bir yağmur ki, bitirdiği bitki çiftçilerin hoşuna gider. Sonra kurumaya yüz tutar da sen onu sararmış olarak görürsün. Sonra da çer çöp olur. Ahirette ise (dünyadaki amele göre ya) çetin bir azap ve(ya) Allah'ın mağfiret ve rızası vardır. Dünya hayatı, aldanış metaından başka bir şey değildir.

"Külli luʿbin harâm" ifadesinin söz konusu ayette tam karşılığının bulunamaması sebebiyle ihtiyatla yaklaşmakla birlikte eserde geçen şu beyitte Hadid Suresi, 20. ayete atıfta bulunulmuş olabileceğini düşünmekteyiz.

Külli luʿbin dendi ḥarāmdır oġul
Kār-ı şeyṭān ḥīle vü damdır oġul [188a]

Hadid Suresi 23. Ayet

لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ

Meali: Elinizden çıkana üzülmeyesiniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şımarmayasınız diye (böyle yaptık.) Çünkü Allah, kendini beğenip övünen hiçbir kimseyi sevmez.

Bu beyitte yer alan "lâ-tefrah" ifadesi hem Hadid Suresi 23. ayet de hem de Kasas Suresi 76. ayette geçmektedir.

Emr-i lā-tefraḥ kelām-ı Ḥaḳḳa baḳ
Yaʿnī kim ḥükm-i şerīfe vėr ḳulaḳ [170b]

Kasas Suresi, 76. Ayet

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِن قَوْمِ مُوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ وَآتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالْعُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ

Meali: Şüphesiz Kârûn, Mûsâ'nın kavmindendi. Onlara karşı azgınlık etti. Biz ona, anahtarlarını (bile taşımak) güçlü bir topluluğa ağır gelecek hazineler verdik. Hani, kavmi kendisine şöyle demişti: "Böbürlenme! Çünkü Allah, böbürlenip şımaranları sevmez."

Emr-i lā-tefraḥ kelām-ı Ḥaḳḳa baḳ
Yaʿnī kim ḥükm-i şerīfe vėr ḳulaḳ [170b]

*Hud Suresi, 6. Ay*et

وَمَا مِن دَابَّةٍ فِي الأَرْضِ إِلاَّ عَلَى اللهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ

Meali: Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki, rızkı Allah'a ait olmasın. Her birinin (dünyada) duracakları yeri de, (öldükten sonra) emaneten konulacakları yeri de O bilir. Bunların hepsi açık bir kitapta (Levh-i Mahfuz'da yazılı)dır.

Eserde bir kısmı aktarılan ayette geçen "al'allâhi rızkuhâ" ifadesi vezin gereği değiştirilmiş ve "er-rızku ʿal'allâh" şeklinde beyte dahil edilmiştir.

ʿĀleme rezzāḳ Allāhdır oġul
Dėndi er-rızḳu ʿal'allāhdır oġul [46b]

Nur Suresi, 51.Ayet; Maide Suresi, 7. Ayet; Nisa Suresi, 46. Ayet

Eserde ayrıca Nur Suresi 51. ayet, Maide Suresi 7. ayet ve Nisa Suresi 46. ayette geçen "İşittik ve itaat ettik." anlamına gelen "سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا" sözüne atıfta bulunulmuştur.

Her ne eylerseñ semiʿnā ve neʿam
Ḥaddimiz yoḳ fem açıp urmaġa dem [192b]

3. 2. 2. 9. Eserde iktibas olunan hadisler

Miftâh-ı Pend'de on sekiz hadise iktibasta bulunulmuştur. Eserde kimi zaman iktibasların bir ayete mi yoksa bir hadise mi işaret ettiği belirtilmemiş kimi zaman da hadislerden önce *kim hadisinde buyurmuşdur Resûl, kim Resûlullâh dedi, Hak Resûl hayrü'n-nâs eyler hitâb* gibi ifadeler kullanılarak bu konuda okuyucuya bilgi verilmiştir. Eserde yer alan hadis iktibasları, hadisin bir kısmının ya da tamamının aktarılması suretiyle oluşturulmuştur. Zahrî'nin kimi zaman vezin ve kafiye zarureti

dolayısıyla hadiste yer alan bazı kelimelerin yerini değiştirdiği ya da bazı kelimeleri almadığı görülür. Eserde iktibas edilen hadisler ve geçtiği beyitler şöyledir:

Mûtû kable en temûtû: Ölmeden önce ölünüz.[491]

Mūtū ḳable en temūtū sırrına
Bilmedi eyvāh biñde biri ne [14b]

Diñleġil maʿnā nedir olġıl sükūt
Dėnmedi mi mūtū ḳable en temūt [56b]

Yaʿnī fevt olan uyandı ey oġul
Kim ḥadīṣinde buyurmuşdur Resūl [17a]

Sahih olup olmadığı konusunda ciddi şüpheler bulunan bu hadis kimi âlimlerce sufîlere ait bir söz olarak kabul edilmiştir. Eserde bu sözün iki beyitte tam iktibas yoluyla aktarıldığı, bir beyitte ise manaca aktarıldığı görülür.

Ene medînetü'l-'ilmi ve 'Aliyyün bâbühâ: Ben ilmin şehriyim. Ali de onun kapısıdır.[492]

Bu sözün hadis olup olmadığı konusunda tam bir kesinlik bulunmamaktadır.

Birisi kān-ı ḥayā vü ḥilm idi
Birisi bāb-ı medīne ʿilm idi

Kim Resūlullāh dėdi yā eyyühā
Şehr-i ʿilmim ben ʿAlīdir bābuhā [10a]

Lâ telbesu'l-harîr fe innehu men lebisehe fi'd-dünyâ lem-yelbesehu fi'l-âhireti[493]*: İpek elbise giymeyin. Zira bunu dünyada giyenler âhirette giyemezler.*

---

[491]İsmail bin Muhammed Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, c.2 (Beyrut, 1351), 291. Bu ifadenin bir hadis mi yoksa tasavvufîlere ait bir söz mü olduğu konusunda tam bir kesinlik yoktur. Ancak mevzu ve zayıf hadisleri toplayan eserlerde mevcuttur. İbn-i Hâcer bu söz için senetli, vesikalı bir hadis değildir derken; Ali el-Karî bu sözün sufîlere ait bir kelâm olarak bilindiğini söylemiştir. Bkz.http://www.diyanetdergi.com/ilmi-dergi/item/162-divan-i-hikmet-te-yer-alan-hadislerin-kaynaklari-ve-degerlendirilmesi [Erişim 21 Ocak 2018].

[492]Aclûnî, a. g. e., c.2, 235, Tirmizi, Menâkıb, 20; Hâkim, Müstedrek, 3:126; Suyûtî, el-Leâliü'l-Masnûa, c.1, 304. Bu hadis Muhammed b. Ceriri Taberî, Hakim Nişaburî, Hatib-i Bağdadî ve Suyutî gibi ehl-i sünnet alimlerce sahih kabul edilirken bazı Şii alimlerce kabul görmemiştir.

[493] Müslim, Libâs, 11; Buhârî, Libâs, 25.

İslam âlimlerince sahih olarak kabul gören bu hadisin, eserde bazı kelimelerine yer verilerek iktibas edilmiştir.

Dėndi fi'd-dünyā eger libsü'l-ḥarīr
Āḫiretde giymez imiş ol faḳīr [38b]

Kad zelle men tama'a ve kad azze men kana'a[494]*: Tamah eden kişi zelil, kanaat eden kişi aziz olur.*

Söz vezin gereği eserde iki kısma bölünerek aktarıldığı görülür.

ʿAzze men ḳānaʿ adır bilgil oġul
Zelle men ṭāmaʿ adır bilgil oġul [49b]

Ed-dünyâ cîfetün ve tâlibühâ kilâbün[495]*: Dünya bir leştir, ona düşkün olanlar ise köpeklerdir.*

Ḥaḳ Resūlu ḫayrü'n-nās eyler ḫiṭāb
Cīfedir dünyā vü ṭālibhā kilāb [55b]

El-kanâʿatü kenzün lâ-yefnâ[496]*: Kanaat bitmeyen bir hazinedir.*

Hem ḳanāʿat kenzü lā-yefnā imiş
Ḥırṣ olanın ḥāli pek ifnā imiş [82b]

Küllü bidʿatin dalâletün[497]*: Her bidʿat dalaletdir.*

Sahih olarak kabul edilen bu hadisin beyitte bir bölümü aktarılmıştır.

Dėndigi çün küllü bidʿatin ḍalāl
Böyle ẕikrėtmez Ḫudāyı ehl-i ḥāl [89a]

494"Nakıs olarak iktibas edilen bu sözün hadis olduğu muallâktır. Zira kaynaklarda bu söz Hz. Ali'ye atfedilmektedir." Bkz. Şerife Uzun, "Diyarbakırlı Ahmed Mürşidî'nin Pendnâmesi'nde Ayet ve Hadis İktibasları," VIII. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Ali Emîrî Hatırasına), Diyarbakır, 15 Kasım 2012, 437.

495Aclûnî, a. g. e., c.1, 492.; Bu sözün veciz bir söz mü yoksa bir hadise mi işaret ettiği muallaktır.

496İbn Adiyy, el-Kâmil, c. 4, 1507; Beyhekî, ez-Zühd, 105; Kadı Ebû Abdullah el-Felâkî, el-Fevâid, c.1, 108.

497 Müslim, Cum'a, 43.;"Sözlerin en hayırlısı Allah'ın kitabıdır, yolların en hayırlısı ise Muhammed'in yoludur. İşlerin en kötüleri sonradan uydurulan şeylerdir; her bid'at dalalettir." Bkz.M. Emin Özafşar ve Bünyamin Erkul, *Riyâzü's-Sâlihîn*, c.1 (Ankara:Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2013), 196.

El-hayâu mine'l-îmâni[498]*: Hayâ imandandır.*

Kimde kim yoḳdur edeb nādān durur
Kim ḥayā dėndi mine'l-īmān durur [98b]

Men ʿarefe nefsehu fekad ʿarefe Rabbihu[499]*: Nefsini bilen Rabbini bilir.*

İslam âlimlerinin çoğu tarafından sahih bir hadis olarak kabul edilmeyen bu söze dinî-tasavvufî eserlerde sıklıkla rastlanır.

Dėndi zīrā men ʿarefe nefseh
Ol ḥaḳīḳat üzre bildi Rabbihu [128a]

İnnallâhe yuhibbu'l- 'utase ve yekrehu't-tasaube[500]*: Allah aksırmayı sever, esnemeyi sevmez.*

Sahih olarak kabul edilen bu hadisin beyitte bir kısmı aktarılmıştır.

Kim ḥadīṣinde buyurdu ḫayr-ı nās
Dėdi innallāhe yuhibbu'l-ʿuṭās [154a]

Es-sukûtu fi'n-necâ[501]*: Susan kurtulur.*

Hadisin aslı, "Min samete necâ." şeklindedir. Tirmizî'nin İbnu Ömer radıyallahu anh'tan yaptığı diğer bir rivayette Resûlullah "Kim susarsa kurtulur." buyurmuştur.

Ḳurtulur ḫāmūş olan çekmez cefā
Zīrā dėndi es-sukūtu fi'n-necā [19b]

---

498 Buhârî, Îmân, 16; Müslim, Îmân, 59.; "İbn Ömer (ra) anlatıyor: Resullullâh, hayâ konusunda kardeşine nasihat eden ensardan bir adama rastladı ve "Onu rahat bırak zira hayâ imandandır." buyurdu." Bkz. Özafşar ve Erkul, a. g. e., c.II, 107.

499 Aclunî, a. g. e., c.II, 262.

500 Buhârî, Edeb, 128. Hadisin tamamı şöyledir: Allah aksırmayı sever, esnemeyi sevmez. Biriniz aksırıp elhamdülillâh derse bunu duyan her Müslümanın yerhamükâllâh diye karşılaması gerekir. Esnemeye gelince bu hâl şeytandandır. Öyleyse birinize esneme geldiği zaman onu önlemeye çalışşın. Zira sizden biri esnediği zaman şeytan ona güler. Bkz. Özafşar ve Erkul, a. g. e., c. II, 248.

501 Tirmizî, Kıyamet 51, (2502).; İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi, c.16* (Ankara: Akçağ Yayınları, 1993), 376.

İrhamu men fi'l-arzi yerhamküm men fi's-semâî[502]*: Siz yeryüzündekilere merhamet ediniz ki göktekiler de size merhamet etsin.*

Eserde hadisin bir bölümüne yer verilmiştir.

Ḫūylarındandır velīlerin bu ḫū
Zīrā men fi'l-arżi dėndi irḥamu [180b]

Ḥubbu'd-dünyā re'su küllî ḫaṭī'atin[503]*: Dünya sevgisi her çeşit hatalı davranışın başıdır.*

Budurur saña kelām-ı ḳāṭıʿa
Ḥubb-ı dünyā küllī reʾsu ḫaṭīʾa [29b]

El-kelimetü'ṭ- ṭayyibetu ṣadaḳatun: Güzel söz sadakadır.[504]

Ṭıyb kelām oldu ṣadaḳat ey oġul
Var şīrīn sözde berekāt ey oġul [113a]

El-gıybetü eşeddü mine'z-zinâ: Gıybet zinadan daha şiddetlidir.[505]

Ġıybet etmek dėndi zinādan eşed
Ey birāder belkidir nārdan eşed [19a]

Ekrimü'z-zayfe velev kâne kâfiren: Kafir dahi olsa misafire ikram ediniz.[506]

Bir misafir ḫānene ėtse ẓuhūr
Ekrimü'ż-żayfe velev kāne küfür [136b]

---

[502]Tirmizî, Birr 16; Ebû Dâvûd, Edeb 58.'den Aktaran Yaşar Kandemir, İsmail Lütfü Çakan ve Raşit Küçük, *İmâm Nevevî Riyazü's-Sâlihin,* c.II (İstanbul:Kampanya Kitapları, 1993), 393.

[503]Ebû Dâvud, Edeb 125, (5150). Hadisin tamamı şöyledir: Dünya sevgisi her çeşit hatalı davranışın başıdır, bir şeye olan sevgin seni sağır ve kör yapar. Bkz. İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, c.7 (Ankara: Akçağ Yayınları, 1993), 242.

[504] Buhârî, Edeb, 34; Müslim, Zekat, 56.

[505] Kenzü'l-Ummal, 3, 589, No: 8043.

[506] Yakup Poyraz, "Manastırlı Hasan Bin Ali'nin EHâdîs-i Erbâ'in Adlı Manzum Kırk Hadis Tercümesi," *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 14, s. 2 (2014): 117.

Ta'amü'l-bahîli dâ'ün, ta'âmü's-saḫîyyi devâ'ün: Cimrinin yemeği hastalıktır fakat cömertin yemeği devadır.[507]

Bu hadis bazı alimlerce sahih olarak kabul edilmemektedir.

Dėndi iṭʿāmu'l-baḫīl dāʾün durur
Līk esḫā ṭaʿamı devā durur [140a]

Tahallakû bi-ahlâkillâh vettesifu bi-sıfatillâh: Allah'ın ahlakı ile ahlaklanınız ve sıfatı ile sıfatlanınız.

Hadiste yer alan "vettesifu bi-sıfatillâh" ifadesi eserde mealen aktarılmış; "tahallakû bi-ahlâkillâh" ifadesi ise vezin gereği son kelimesi değiştirilerek metne dahil edilmiştir.

Ṣūfī gibi eskide ve ṣūf ol
Ḥaḳ ṣıfatları ile mevṣūf ol

Ḫoş geçin bi'l-cümle ḫalḳullāh ile
Hem taḫallaḳū bi-ḫulḳillāh ile [39a]

3. 2. 3. Eserin Dil ve Üslup Özellikleri

Klasik Türk edebiyatında sadece söylenen söze önem verilmemiş, bu sözün nasıl bir tarz ve ifade yoluyla bir başka deyişle nasıl bir üslupla söylendiğine de bir o kadar dikkat edilmiştir. Zira bir eserde kullanan dil malzemesi ve bu dil malzemesinin ne şekilde kullanıldığı o eseri benzer türde ve konuda kaleme alınan diğer eserlerden ayıran en önemli belirleyicidir. Hazırlanan bu bölümle *Miftâh-ı Pend*'in dil ve üslup özellikleri ortaya konulmaya ve bu sayede eserin Osmanlı pendname geleneği içerisindeki yerinin daha iyi anlaşılması sağlanmaya çalışılacaktır.

3. 2. 3. 1. Eserde yer alan kalıp ifadeler

Söz varlığı içindeki kalıplaşmış sözler, çoğunlukla belli bir kişiye ya da bir olaya dayanan, çoğu kez ünlü kişilerin, sanatçıların bir olay dolayısıyla söyledikleri, dilde yerleşen ve genelleşen sözlerdir. Az sözle çok şey ifade eden bu sözler, belli

---

[507] Suyutî, el- Camiü's-Sagir, hadis no:8053.; Bu söz Mehmet Yılmaz'da "Ta'âmü'l-cevâdi devâün ve ta'âmü'l-bahîli dâun" ve "Ta'âmü's-sahiyyi devâün ve ta'âmü'ş-şehîhi dâün" şeklinde iki farklı şekilde yer almaktadır. Bkz. Mehmet Yılmaz, a. g. e., c.2, 824.

durumlarda, önceleri geçmiş bir olayı anımsatarak anlatımı güçlendirmek için kullanılır. Deyimler, atasözleri ve bazı özlü sözler kalıplaşmış sözlerdir. Bu ifadelerdeki sözcükler değiştirilip yerlerine -aynı anlamda da olsa- başka sözcükler konulamayacağı gibi söz diziminin biçimi de bozulamaz.[508]

3. 2. 3. 1. 1. Deyimler

Aksoy tarafından "bir kavramı, bir durumu ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce"[509] olarak tanımlanan deyimler bir yazarın üslubunu belirleyen önemli unsurlardan biridir. *Miftâh-ı Pend*'de 178 adet farklı deyim tespit edilmiştir. Bu deyimlerin metin içindeki kullanımını şöyle bir döküm halinde vermek mümkündür. Buna göre Muhammed Zahrî eserinde 17 defa *kulak vermek*; 16 defa *gözün [dört] açmak*; 14 defa *zahmet çekmek*; 13 defa *hâtırında tutmak*; 12 defa *cefâ çekmek*; 11 defa *ilâ yevmi'l-kiyâm*; 10 defa *cân kulagıyla işitmek*; 9 defa gam yemek; 8 defa *dost tutmak*; 7 defa *ber-murâd olmak, el çekmek, kulak tutmak*, *yüz çevirmek;* 6 defa *dehân açmamak, insân gibi, yüz döndürmek, yüz suyu dökmek/sarf etmek;* 5 defa *ömrün (beyhudeye) telef eylemek*; 4 defa *agız açmamak, aklı başına yâr/var olmak, cân vermek, fem açmamak, hayvân gibi, hışmını yutkunmak, şeytân gibi, gûş-ı cân ile dinlemek/işitmek*; 3 defa *âb-ı rû sarf etmek/dökmek, azâb çekmek, cigeri daglanmak, gönlünü şikest etmek, kadem basmak, mihnet çekmek, san'ât edinmek, yoktan var etmek, yüzü ak olmak, yüzüne horluk getirmek, zîr-i destinde [olmak];* 2 defa *ayak basmak, ayaklar altına almak, başa belâ olmak, başına tâc etmek, belâya ugramak, dag üstü bag olmak, dem urmak, dil uzatmak, diline geleni söylemek, dilini zabt etmek, esrârını fâş etmek, gerden-keş olmak, gönle ıztırâb vermek, gönül bağlamak, göz etmek, hâk olmak, hâk ile yeksân etmek, kat'-ı ümîd etmek, kendi kendine kuyu kazmak/kazdırmak, mâ'ide ummak, rûy-ı dil göstermek, sözünü tutmak, şîrîn kelâm, ümîd tutmak, zahmet vermek* deyimlerini kullanmıştır. Geriye kalan deyimler ise eserde birer defa kullanılmıştır.

---

[508] Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, c.1 (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1998), 15.

[509]Ö. Asım Aksoy, a. g. e., 52.

Görülüyor ki *kulak vermek, gözün [dört] açmak, zahmet çekmek, hâtırında tutmak, cefâ çekmek, ilâ yevmi'l-kıyâm ve cân kulagıyla işitmek* deyimleri metinde en çok tekrarlanan deyimlerdir. Bu deyimlerin eserde birçok kez kullanılmasının nedeni eserin nasihatnâme türünde kaleme alınmış olması sebebiyle Zahrî'nin okuyucunun dikkatini verilen öğütlere çekmek isteyişidir. Bu amaçla şârih; eser boyunca *kulak ver, gözün aç, hâtırında tut, cân kulağıyla işit* gibi deyimleri neredeyse her vereceği yeni öğütle birlikte adeta bir kalıp ifade gibi kullanmıştır. Zahrî'nin *cân kulağıyla işit* deyimini kimi zaman vezin gereği kısaltarak -yirmi kez- *cân ile dinle* şeklinde kullandığı bunun dışında yine bu deyimin farklı şekilleri olan *gûş-ı cân ile dinle, ez-cân u dil dinle, cân u dilden gûş eyle* şeklinde de kullandığı görülmektedir. Öte yandan kişinin bu öğütleri tutmadığı takdirde başına gelecekler yine çok kullanılan deyimlerden sayabileceğimiz *cefâ çekmek, gam yemek, zahmet çekmek, mihnet çekmek, belâya uğramak, cigeri daglanmak, yüzüne horluk getirmek, yüz suyu dökmek* gibi deyimlerle ifade edilmiş ve kişiye sıkıntı veren bu durumun söylenilen öğüt tutulmadığı takdirde kıyamete kadar süreceği *ilâ yevmi'l-kıyâm* deyimiyle pekiştirilmiştir.

Miftâh-ı Pend, içerisinde birbirinden farklı pek çok konuyla ilgili öğütler barındırmaktadır ve bu öğütler çoğu kez deyimlerle desteklenmiştir. Eserde bilhassa susmanın önemi, konuşmanın adabı ile ilgili deyimlerin oldukça fazla kullanıldığı görülmüştür. *Leb/dehân/agız/fem/dudak açmamak, agız üzre sükût mührün komak, dudak baglamak; dilini kısa tutmak, dilini zabt etmek, dilini baglamak, dil uzat(ma)mak, dili uzun olmak, katı sözlü olmak, şîrîn kelâm ve sürç-i lisân* deyimleri bu duruma örnek gösterilebilir. Eserde benzetme içeren *insân gibi, şeytân gibi, hayvân gibi* deyimleri de sıklıkla kullanılmış kişinin tavırlarının insana yaraşır şekilde olması gerektiği vurgulanmış; aksi taktirde kişinin hayvân ya da şeytân gibi aşağı bir mertebede sayılacağı vurgulanmıştır. Zahrî, ayrıca yukarıda da zikr ettiğimiz gibi anlattıklarının dikkatle dinlenmesi gerektiğini vurgulamak için dinlemeye yönelik deyimlere de sıklıkla yer vermiştir. *Kulagına koymak, kulak tutmak, kulak vermek, kulagına çalınmak, cân kulagıyla işitmek* vb. deyimler eser boyunca sıklıkla tekrarlanmıştır.

Miftâh-ı Pend'de yer alan deyimlerin çoğu günümüzdeki yazım ve anlamlarına uygun olarak hiçbir şekil değişikliğine uğramadan kullanılırken bazıları ise günümüzdeki

şekillerinden farklı biçimlerde kullanılmıştır. Deyimlerdeki bu değişiklikler genelde kelimenin başka dildeki karşılıklarının kullanılması ya da farklı yardımcı fiillerin tercih edilmesi sonucu oluşmuştur. Mesela günümüzde *alt üst etmek* olarak kullanılan deyimde geçen kelimelerin eserde Farsça karşılıkları tercih edilerek *zîr ü zeber eylemek*; kıyamete kadar deyiminin ise Arapça karşılığı tercih edilerek *ilâ yevmi'l-kıyâm*; ayak basmak deyimi *kadem basmak*; ekşi yüz deyimi ise *turş-rû* şeklinde kullanılmıştır. Buna mukabil günümüzde *buz bağlamak, can kulağıyla işitmek, kulak vermek, can vermek, dil uzatmak, fark etmek, yola getirmek, yüz çevirmek, zahmet çekmek* şeklinde yazılan bu ve benzeri pek çok deyim metinde hiçbir değişikliğe uğramadan aynı şekilde yer almıştır. Bu duruma sebep olan en önemli etken eserin günümüze yakın bir tarihte 19. yüzyıl başlarında yazılmış oluşudur. Öte yandan eser, her yaşta ve her kesimden kişiye hitaben yazıldığı için eserde ekseriyetle herkes tarafından bilinip sıklıkla kullanılan deyimlerin tercih edildiği görülmüştür.

Deyimler her ne kadar kalıplaşmış ifadeler olsa da *Miftâh-ı Pend*'in bazı beyitlerinde deyimlerdeki kelimelerin yeri değiştirilmiş ya da arasına başka kelimeler yerleştirilmiştir. Böyle bir durumun ortaya çıkışındaki en büyük etken kanaatimizce eserin manzum olarak kaleme alınmış oluşu ve şârihin eserin anlamsal yanı dışında şekilsel özelliklerini de gözeterek yazılanları vezin ve kafiyeye uydurma çabasına girmiş olmasıdır. Örneğin aşağıdaki beyitlerde gözünü toprak doyurmak deyimi *toprak doyurur gözünü*; cefâ çekmek deyimi *çeker cefâ*; hâtırını şikest etmek deyimi ise *hâtırını etme şikest* şeklinde deyimdeki kelimelerin yeri değiştirilerek aktarılmıştır.

Ehl-i diller ne dėr işit sözünü
Kişiniñ ṭopraḳ doyurur gözünü [57a]

Birisi ʿizzet ile dāʾim ṣafā
Birisi ẕillet ile çeker cefā [6b]

Kimseniñ ḫāṭırını ėtme şikest
Beyt-i Ḥaḳdır fehm ḳıl ey Ḥaḳ-perest [18a]

Deyimlerin arasına başka kelimelerin girmesine ise *buz bağlamak* deyimi ve *hışmını yutkunmak* deyimleri örnek gösterilebilir. Aşağıdaki beyitlerde bu deyimler sırasıyla *bağlar etrafını buz, hışmın şol ki yutkunmaz* şeklinde aktarılmıştır.

Ḫāk-i ḫor ile kimi ālude toz
Ḳar u ḳışda bağlar eṭrāfını buz [6b]

Kendi ḫışmıñ şol ki yutḳunmaz durur
Āḫirinde çoḳ peşīmānlıḳ görür [63b]

Aşağıda *Miftâh-ı Pend*'de yer alan deyimler alfabetik olarak, geçtikleri varak sayılarıyla birlikte verilmiştir.[510]

Âb-ı rû sarf etmek/dökmek [13b], [34a], [111a]

Ad eylemek [73a]

Agız açmamak [7a], [20b], [70a], [91b]

Agzı üzre sükût mührün komak [70a]

Âh etmek [118a]

Aklı başına yâr/var olmak [27a], [36b], [87a], [147b]

Aklı başında olmamak [30a]

Aklı erişmemek [148a]

Aklını başına cem‘ etmek [17a]

Arka göstermek [112b]

Arkasın döndürmek [38a]

Ayagına tîşe gelmek [63b]

Ayak basmak [57a], [177a]

Ayaklar altına almak [34a], [40b]

Ayın on dördü gibi [153b]

Azâb çekmek [18a], [44b], [68a]

---

[510] Çalışmamızda yer alan deyim ve atasözlerini belirlerken şu kaynaklardan yararlanılmıştır: Ahmet Badi Efendi, *Armağan* (Harward Üniversitesi Yay., 2004); Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1998); Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* (Ankara: MEB Yayınları, 2004), TDK, "Atasözü ve Deyimler Sözlüğü", http://www.tdk.gov.tr/ [Erişim 12. 12.2017]

Azîz tutmak [26b]

Baş başa vermek [66a]

Baş çekmek [43a]

Başa belâ olmak [46b], [79a]

Başa çıkışmak [47a]

Başına belâ gelmek [116a]

Başına tâc etmek [37a], [176b]

Başına teller takınmak [33a]

Belâya uğramak [104b], [148a]

Ber-murâd olmak [17b], [43b], [102b], [103a], [110a], [125b], [177a]

Bogazını tutmak [35b]

Boyun çekmek [53a]

Boyun çevirmek/döndürmek [190b]

Boyun koymak [188a]

Burnundan kan gitmek [32b]

Buz baglamak [6b]

Cân kulagıyla işitmek [1b], [8b], [22a], [56a], [58b], [59a]. [64a], [73a], [185b], [187b]

Cân vermek [6a], [33a], [49a], [148a]

Cefâ çekmek [6b], [19b], [27b], [79b], [94b], [116a], [117b], [121a], [133b], [140b], [171a], [171b]

Cigeri daglanmak [89b], [134a], [179b]

Dag üstü bag olmak [36b], [51a]

Dâmen bükmek [141a]

Dâmen der-miyân eylemek [134b]

Dehân açmamak [18b], [19b], [20b], [91b], [120b], [166b]

Dem urmak [7a], [99b]

Ders almak [122b]

Dest kaldırmak [189a]

Dil âzâr eylemek [18a]

Dil hoş eylemek [90a]

Dil uzatmak [7a], [21b]

Dilden dile [dolaşmak] [28b]

Dilden dile olmak [108b]

Dilden dile söylenmek [109b]

Dili uzun olmak [104b]

Diline geleni söylemek [106b], [160b]

Dilini baglamak [118a]

Dilini kısa tutmak [107b]

Dilini zabt etmek [17a], [35b]

Dost tutmak [17b], [26b], [32a], [38b], [78b], [110b], [111b], [117a]

Dudak açmamak [19b]

Dudak baglamak [187b]

El çekmek [17a], [20b], [21a], [35b], [57a], [80a], [129b]

[Elden] ayakdan düşmek [61b]

El götürmek [142b]

Ele getirmek [156b]

Eli altında olmak [118a]

Elin çekmek, eteğin devşirmek [36b]

Elini açık tutmak [83b]

Engüşt-nümâ olmak [16b]

Esrârını fâş etmek [66a], [180a]

Fâide etmemek [25b]

Fark etmek [21b]

Fem açmamak [4b], [99b], [142b], [148a]

Fırsatın düşürmek [27b]

Gam yemek [6b], [32b], [49a], [49b], [61a], [109b], [124b], [150b], [151a]

Gazabın yutkunmak [113a]

Gerden-keş olmak [63a], [75a]

Geri durmak [83a]

Gönle ferâh vermek [116b]

Gönle ıztırâb vermek [18a], [65a]

Gönle zahmet vermek [71b]

Gönlü cerâhat etmek [21b]

Gönlü pâk eylemek [22a]

Gönlünü şikest etmek [113a], [136b], [189a]

Gönlünden çıkarmak [126b]

Gönlünü âzâr eylemek [18a]

Gönlünü cerh eylemek [104a]

Gönlünü hoş etmek [179a]

Gönül baglamak [36b], [37a]

Gönül yüzün hoş eylemek [59a]

Göz açıp yumunca[ya kadar] [7a]

Göz etmek [130a], [136b]

Gözü doymamak [105a]

Gözün [dört] açmak [17a], [28b], [30a], [34a], [42b], [60a], [60b], [93b], [97b], [130a], [145b], [155b], [161a], [171b], [175b], [187b]

Gözünü toprak doyurmak [57a]

Gûş-ı cân ile dinlemek/işitmek [154b], [163a], [184b], [188b]

Gün gibi zahir [olmak] [8b]

Hâk ile yeksân etmek [76b], [131a]

Hâk olmak [76b], [125b]

Hasret çekmek [86b]

Hâtırında tutmak [57a], [70b], [85a], [91b], [92b], [94b], [96a], [114a], [118b], [122b], [125a], [145b], [151a]

Hâtır sormak [111a]

Hâtırını şikest etmek [18a]

Hayvân gibi [35a], [35b], [36a], [181a]

Hışmını yutkunmak [15b], [56a], [63a], [63b]

Hisse almak [27a]

Horâ geçirmek [108a]

Hoş tutmak [136b]

Hûn çekmek [74b]

Hüsn-i zan etmek [20b]

İbret almak [29b]

İlâ yevmi'l-kıyâm [1b], [47b], [56b], [71a], [91b], [109a], [109b], [131a], [153b], [171b], [193a]

İnsân gibi [35a], [35b], [36a], [76b], [110b], [181a]

Kadem basmak [69b], [176b], [185b]

Kan içici olmak [93a]

Kanına girmek [75b]

Kapısına ayak koymak [111a]

Kat'-ı ümîd etmek [14a], [29a]

Katı dilli [4b]

Katı sözlü olmak [4b]

Kendi kendine kuyu kazmak/kazdırmak [44b], [48b]

Kokusunu işitmek [119a]

Koyun içre yılan beslemek [34b]

Kulagına koymak [28a]

Kulaga çalınmak [21a]

Kulak tutmak [7a], [92b], [93b], [111a], [112a], [113b], [191a]

Kulak vermek [35b], [42a], [54b], [57a], [83b], [97b], [115b], [157b],[163b], [164b], [169b], [170b], [176b], [180a], [183b], [185b], [191b]

Leb açmamak [19a]

Mâ'ide ummak [86a], [177a]

Mânend-i mâ ceryân etmek [13b]

Mihnet çekmek [23b], [27b], [45b]

Murada ermek [72a]

Nâ-murâd olmak [74a]

Nefsine tâbi‘ olmak [15b]

Nîk-nâm bulmak [80a]

Ömrü zâyi‘ etmek [6a]

Ömrün (beyhudeye) telef eylemek [13b], [26a], [57b, [69a], [96b]

Peydâ etmek [7b]

Rahat kapısını baglamak [44a]

Râm olmak [16b]

Rûy-ı dil göstermek [74a], [124b]

Rüsvâ olmak [18a]San‘at edinmek [71a], [153b], [189a]

Serzenîş eylemek [170b]

Sırrın fâş etmek [123a]

Sözünü tutmak [37a], [45b]

Sükût mührini ber-dehân koymak [70a]

Sürç-i lisân [etmek] [68a]

Şeytân gibi [76b], [107a], [110b], [145a]

Şîrîn kelâm [4b], [113a]

Tarfetü'l-ʿayn içre [7a]

Tâze rûy göstermek [137a]

Toprak olmak [77a]

Turş-rû [136b]

Ümîd tutmak [78b], [94a]

Ümîd kesmek [173a]

Yer etmek [176a]

Yoktan var etmek [7b], [72b], [172a]

Yol vermek [27b]

Yola getirmek [120a]

Yola yüz tutmak [149b]

Yoluna ayak koymak [185a]

Yoluna hâk olmak [10a]

Yolunu kesmek [14b]

Yüz çevirmek [16b], [85b], [112b], [118b], [125a], [136b], [141a]

Yüz döndürmek [25b], [27a], [43a], [173a], [182b], [190b]

Yüz getirmek [43a]

Yüz göstermek [80b]

Yüz karası getirmek [98a]

Yüz suyu dökmek/sarf etmek [98a], [98b], [99b], [115b], [140b], [146b]

Yüz suyunu ziyâd etmek [102b]

Yüzü ak olmak [85a], [99b], [123a]

Yüzü ekşi etmek [166a]

Yüzü kara olmak [121a], [121b], [192a]

Yüzüne horluk getirmek [114a], [115a], [116a]

Yüzüne vurmak [141a], [170b]

Zahmet çekmek [23b], [27b], [45b], [55a], [73b], [76a], [86a], [94a], [98a], [100a], [105a], [149a], [149b], [182b]

Zahmet vermek [115b], [140b]

Zîr ü zeber eylemek [4a]

Zîr-i dest etmek [16b]

Zîr-i destinde [olmak] [8b], [84a], [118a]

Zîr-i pây getirmek [34a]

3. 2. 3. 1. 2. Atasözleri

Miftâh-ı Pend bir nasihatnâme şerhidir. Bu sebeple de içerisinde öğüt verici pek çok söz barındırmaktadır. Muhammed Zahrî hem anlatıma güzellik katmak hem de anlatılan konuyu pekiştirmek amacıyla eserde otuz bir atasözüne yer vermiştir. Bu atasözlerinden yirmi dördü Türkçeyken yedi tanesi Arapçadır. Atasözleri bilindiği gibi söyleyeni bilinmeyen, kalıplaşmış ifadelerdir ancak Zahrî'nin kimi zaman vezin uğruna atasözündeki kelimelerin yerini değiştirdiği veya eksiltme yoluna gittiği ya da bu kalıp ifadelerin arasına başka kelimeler getirdiği ve bazı kelimelerin yerine eş anlamlılarını kullandığı görülür. Bahsolunan bu durumun daha iyi anlaşılabilmesi için *Miftâh-ı Pend'*de yer alan atasözleri çalışmamızda hem müstakil olarak hem de içinde geçtiği beyitlerle verilmiş, bu atasözlerinin mevcutsa günümüzdeki şekilleri dip notta aktarılmıştır. Şârihin atasözlerinden önce çoğu kez içerisinde demek fiilinin geçtiği *dendi, denildi, denir, dedi, dediler, kim denir, zîrâ dendi, dendi zîrâ* gibi kalıp ifadeler kullandığı görülmüştür.

Sabırla koruk helva olur.

Tīz olan elbetde zīr-i pā olur
Ṣabr ile dendi ḳoruḳ ḥelvā olur [5a]

Kuldan hata şahtan ʿatâ

Cürmümüz ʿafv eylegil ey pādişā
Kim dėnir kuldan ḫaṭā şāhdan ʿaṭā [12a]

Kul hatasız olmaz

Bī-ḳuṣūr sensin İlāhī bī-niyāz
Dėnir ancak ḳul ḫaṭāsız olamaz [12b]

Eylige eylik eder her kişiler, kemlige eylik eder er kişiler[511]

Ėylige ėylik ėder her kişiler
Kemlige ėylik ėder er kişiler [17b]

Herkes ne ederse kendine [eder][512]

Saña rāciʿ dir ne dėrseñ gel diñle
Dėndi herkes ne ėderse kendine [17b]

Eylik eyleyen eylik görür, kemlik eyleyen yine kemlik görür[513]

Ėylik eylerse eger ėylik görür
Kemlik eylerse yine kemlik görür [17b]

Kem söz, [kem] akçe sahibinindir.[514]

Bunu işitdim hezār cān-ı peder
Kem söz aḳçe ṣāḥibiniñ dediler [17b]

Çok söyleyen çok yanılır[515]

Pīrimiñ pendi ḳulaġa çalınır
Kim dedi çoḳ söyleyen çoḳ yanılır [21a]

---

511 İyilik eden iyilik bulur.

512Herkes ne ederse kendine eder.

513 İyilik eden iyilik bulur.

514Kem söz kalb (kem) akçe sahibinindir.

515Çok bilen (söyleyen) çok yanılır.

Sarımsak acıdır lîk her evde lazım bir dişi[516]

Dėdi ṣarmışaḳ acıdır bir kişi
Līk lāzım her bir evde bir dişi [25a]

Dost dosta zarar etmez, düşmen ettigine âr etmez.

Dėndi dost dosta żarar ėtmez imiş
Düşmen ėttigineʿ ār ėtmez imiş [27b]

Son peşîmân fayda etmez.[517]

Zīrā kim nādim olursun ey peder
Ṣoñ peşīmān fayda ėtmez dėdiler [30b]

Siyah taşa bıçak kâr eylemez.

Şol ki bunca pend tutupʿ ār eylemez
Bil siyeh ṭaşa bıçaḳ kār eylemez [32b]

İki karpuz [bir] koltuga sıgmaz.

Dü muḥālif birde cemʿ olmaz oġul
İki ḳarpuz koltuġa ṣıġmaz oġul [43a]

Su uyur, düşmen uyumaz.

Aç gözün ġafletden uyan ey peder
Ṣu uyur düşmen uyumaz dėdiler [60b]

Kişi refîkından azar.

Bed-āṣıl nā-cinsler ile olma yār
Dėndi kişi kim refīḳından azar [65a]

Bogaz dokuz bogumdur.

N'ola kim ṭokuz boġum dėndi boġaz
Diḳḳat ehli ol dėmekdir söyle az [69a]

---

[516]Sarımsak da acı ama evde lazım bir dişi.

[517] Son pişmanlık fayda etmez.

Bir çiçekle yaz olmaz.

Yalıñız dil ile ẕikr olmaz oġul
Bir çiçekle dėndi yaz olmaz oġul [89b]

[Allah] sağ gözü sol göze muhtaç eylemesin.[518]

Ḳıl kerem yā Rabbenā aç eyleme
Saġ gözü ṣol göze muḥtāc eyleme [111b]

Akıllı adû, câhil sâdıkdan hayırlıdır.[519]

Dėndi ḫayırlıdır ʿaḳıllı ʿadū
Cāhil-i ṣādıḳdan anla nīgū-ḫū [112a]

Yâre-i seyf onulur, cerh-i lisân [onulmaz][520]

Yāre-i seyf oñulurmuş ey civān
Līk savmaz ḳatı söz cerḥ-i lisān [113a]

Hiç bezsiz et, bî-kusûr yâr bulunmaz.[521]

Zīrā hīç bezsiz et olmaz ey oġul
Bī-ḳuṣūr bir yār bulunmaz ey oġul [117a]

Zamân sana tâbi olmaya, sen zamana tabi ol.[522]

Ger zamane tābiʿ olmaya saña
Tābiʿ ol sen gel zamāna ey dilā [124b]

Kin tutan din tutmaz.

Ḳādir iseñ tutma ḳalbiñ içre kīn
Kīn tutan da dėdiler olmadı dīn [110a]

İki kediye bir arslan pes der.

Dillere destān olup herkes dėdi
İki kediye bir arslan pes dėdi [14b]

---

[518] Allah sağ gözü sol göze muhtaç etmesin.

[519]Akıllı düşman, akılsız dosttan hayırlıdır.

[520] El yarası onulur, dil yarası onulmaz.

[521]Kusursuz dost arayan dostsuz kalır.

[522]Zaman sana uymazsa sen zamana uy.

Ed-delîl sümme't-tarîk[523]

Yalıñız gitsek yola olur yazıḳ
Zīrā dendi ed-delīl sümme'ṭ-ṭarīḳ [54b]

El-hasûdu lâ-yesûd[524]

Ey birāder kimseye ėtme ḥasūd
Zīrā dėndi el-ḥasūdu lā yesūd [181b]

Göñlünü pāk eyle olma sen ḥasūd
Zīra dėndi el-ḥasūdu lā yesūd [22a]

[Küllü sırrin] câveze'l-isneyni şâ'[525]

Cān u dilden sırrını eyle vedā'
Dėndi zīrā cāveze'l-iṣneyni ṣā' [108b]

El-edebü hayrun mine'z-zehebî[526]

Müttaḳīler ṣoḥbetiñ eyle ṭaleb
Zīrā dėndi edebdir ḫayrun lī min ẕeheb [105b]

Es-sabru miftâhu'l-ferec[527]

Ṣābir ol derd ü belāya ėtme lecc
Dėndi kim eṣ-ṣabru miftāḥu'l-ferec [166a]

3. 2. 3. 1. 3. Kelâm-ı kibârlar

Miftah-ı Pend'de oldukça az sayıda kelâm-ı kibar kabilinden söze yer verilmiştir. Eserde iki kelâm-ı kibar bulunmaktadır ve bu iki kelâm-ı kibar da Arapçadır. Zahrî bu sözlerin kim tarafından söylendiğini eserinde belirtmemiş söz söyleyenin adı yerine *böyle buyurmuş bunu bir ehl-i akl* ve *dinler idim söyledi bir zî-himem* ifadelerini kullanmıştır.

---

523 Önce kılavuz sonra yol.

524 Hasetçi, mutlu olamaz. Bkz. Mehmet Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü,* c.1 (İstanbul: Sütun Yayınları, 2008), 268.

525İki dudak arasından (ağızdan) çıkan her sır yayılır. Bkz. a. g. e., 498.

526 Edep, altından daha iyidir. Bkz. a. g. e., c.1, 151.

527 Sabır, güçlükten ve sıkıntıdan kurtuluşun anahtarıdır. Bkz. a. g. e., c. 2, 765.

Sebâtü'l-mülki fi'l-ihsâni ʿadl[528]

Böyle buyurmuş bunu bir ehl-i ʿaḳl
Kim ṣebātü'l-mülki fi'l-iḥsāni ʿadl [25b]

Dinler idim söyledi bir ẕī-himem
Kim ṣebātü'l-mülki fi'l-ʿadli'l-kerem [65a]

Ziyâ'ü'l-kulûbi min ekli'l-helâl[529]

Cān ile diñle nedir ṣāḥib-kemāl
Kim żiyā'ü'l-ḳalbi min ekli'l-ḥelāl [23a]

3. 2. 3. 1. 4. İkilemeler

İkileme anlatım gücünü arttırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır.[530] İkilemeler ifadeye güzellik, akıcılık, ahenk ve etkili bir anlatım gücü katıp manayı pekiştirir; ayrıca ses-anlam bütünlüğü oluşturur, böylelikle de anlatılanların zihinde kalmasını kolaylaştırır.[531]

Yaptığımız incelemeler sonucunda *Miftâh-ı Pend*'de hatırı sayılır miktarda ikileme kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu ikilemelerin çoğu atıf tamlaması şeklinde olup Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerle oluşmaktadır. Örneğin eserde geçen *kîl ü kâl, cevr ü cefâ, subh u mesâ, fisk u fücûr, kevn ü mekân, hayr u şer, cidd ü gayret* ikilemelerini oluşturan sözcüklerin Arapça; *cân u dil, şeb u rûz, tâc u taht, lâf u güzâf, cân u canân, cüst ü cû, zîr ü bâlâ* şeklindeki ikilemelerdeki sözcüklerin Farsça; *az çok, dün u gün, yaz u kış, yer ü gök, varını yoğunu* ikilemelerini oluşturan sözcüklerin ise Türkçe olduğu görülür. Eserde ayrıca *pend u nasîhat, hayl ü sipâh, adl ü dâd* gibi

---

528 Devletin devamlılığı ihsan ve adaletle mümkündür. Sözün aslı "Sebâtü'l-mülki bi'l-adli" şeklindedir. Bkz. Mehmet Yılmaz, a.g. e. c.2, 777.

529 "Kalplerin nuru helal yemek yemektendir." Bu söz Hz. Ali'ye nispet edilmiştir. Tabarsi, Nesrü'l-Leâlî, s. 11, Aktaran Mehmet Sarı, a. g. t., 188.

530Vecihe Hatipoğlu, Türk Dilinde İkileme (Ankara: TDK, 1971), 9.

531 Yaşar Aydemir, Halil Çeltik, "Gazelde ikileme Redif ve İkileme Kafiye," *Turkish Studies İnternational Periodical For Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 4, s. 2 (2009): 80.

Arapça ve Farsça kelimelerin birlikte kullanıldığı ikilemeler ile az miktarda *ay u sinn, sıhhat u saglık* gibi Türkçe ve Arapça kelimelerden oluşan ikilemeler ile *âh u vâh, hây u vây, âh u zâr* gibi ünlem sözcüklerinden oluşan ikilemeler de mevcuttur.

Miftâh-ı Pend'de yer alan ikilemeleri oluşum şekilleri açısından incelediğimizde eş ve yakın anlamlı kelimelerle oluşturulan atıf tamlaması şeklindeki ikilemelerin diğer türdeki ikilemelere göre daha çok olduğu görülür. Eserde 31 defa *cân u dil*; 21 defa *kîl ü kâl*;12 defa *cevr ü cefâ;* 8 defa *sîm ü zer, cûd u sehâ*; 7 defa *meyl ü muhabbet*; 5 defa *taht u tâc*, *vakt u ezmân, kizb ü gıybet;* 4 defa *fisk u fücur,câhil ü nâdân*; 3 defa *şâd u kâm, kevn ü mekân, zîb ü zîver, cürm ü 'isyân, izz ü câh, ihsân u kerem, giryân u zâr;* 2 defa *lâf u güzâf, gıll u gıyş, ins ü cân , zîr ü zeber, emr ü fermân, zîb ü fer, renc ü elem, pend ü nasihat, derd ü mihnet, ekl ü şürb, sa'y u gayret, bahş u in'âm, cûd u kerem, cehl ü nâdân, 'adl ü dâd*; 1 defa *mekr ü fesâd, çün ü çerâ, izz ü nâz, fakr u zillet, fakr u 'acz, cüst u cû, devr ü zamân, nûr u fer, zîb ü zînet, bî-hadd u bî-payân ,bî-hadd u hesâb, kâr u kisb, cevr ü elem, renc ü cefâ, renc u 'anâ, derd ü elem, derd ü renc, renc ü emek, derd ü belâ, pend ü nush, sıdk u ihlâs, izz ü nâmûs, bahş u in'âm, şâd u handân, hayl ü sipâh, akl u fikr, kût u zevâd, zâd u zevâd, nakş u nigâr, hûb u zîbâ, 'azîz ü muhterem, ay u sinn, sıhhat u saglık, kuvvet ü kudret, şürb u 'işret, ta'n u teşnî, lutf u ihsân, cidd ü gayret, kudret ü kuvvet, fakr u gedâ, 'âr u nâmûs, zîb ü ilbâs, güft u gû, hasm u düşmen, zühd ü takvâ, cân u cânân, milk ü emlâk, mâl ü mülk, 'arş u kürs, bî-reyb ü şekk, ihsân u 'atâ, fakr u bî-kes, mihr ü vefâ,vîrân u yebâb, hadd u mikdâr, 'âlem ü dehr, bî-su'âl u bî-hesâb, kizb ü yalân, havf u hatar, yagma u tâlân, pis ü mülevves, în ü ân, emn ü emân* ikilemeleri kullanılmıştır.

Eserde sık görülen bir diğer ikileme çeşidi ise zıt anlamlı kelimelerle oluşanlardır. Bu ikilemelerin çoğu atıf tamlaması şeklinde olmakla birlikte *az çok, gece gündüz, varını yoğunu, evvel âhir* ikilemelerinin ise bu şekilde oluşmadığı görülür. Eserde 32 defa *rûz u şeb(ân)*; 17 defa *subh u mesâ*; 8 defa *zîr ü bâlâ, gece gündüz*; 7 defa *leyl ü nehâr, hayr u şer, emr ü nehy*; 4 defa *dün ü gün, hass u 'amm*; 3 defa *bây u gedâ(y);* 2 defa *kış u yaz, nîk ü bed, nân u nemek, nef' u zarar;*1 defa *lâ vü ne'am, yer u gök, şâm u seher, zâhir u bâtın, evvel âhîr, bûd u nâ-bûd, varını yogunu, az çok* ikilemelerinin kullanıldığı görülmüştür.

Bunun dışında *Miftâh-ı Pend*'de14 defa *gün-be-gün*, 12 defa *dem-be-dem,* 11 defa s*er-be-ser,* 3 defa *çok çok*; 2 defa *pey-der-pey, bir bir, kat-be-kat*; 1 defa *ser-te-ser, hebâ-*

ender-hebâ, dürlü dürlü, diz-be-diz, gûn-â-gûn, hadd-be-hadd, mâl-a-mâl gibi bir kelimenin çeşitli eklerin yardımıyla yalın halde tekrarlanmasıyla ya da aynen tekrarlanmasıyla oluşan ikilemeler ile; 6 defa *âh u vâh, âh u zâr*; 3 defa *âh u figân;* 2 defa *hây u vây;* 1 defa *eyvâh u vâh* gibi ünlem sözcüklerinden oluşmuş ikilemeler de kullanılmıştır. Bununla beraber bu tür ikilemelerin bireysel üslubu yansıtmaktan uzak olup dönemin edebî dilinde sıklıkla kullanılan ifadeler olduğu unutulmamalıdır.

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere eserde en çok kullanılan iklilemeler; *cân u dil, kîl ü kâl, cevr ü cefâ, rûz u şeb, subh u mesâ, gün-be-gün ve dem-be-dem* ikilemeleridir. Zahrî, eser boyunca kişinin boş konuşmak yerine Allah'ı her an anması ve ona tüm kalbiyle bağlanarak ibadet etmesi gerektiğini vurgulamak istemiş, bunun içinde sık sık *kîl ü kâl, cân u dil, rûz u şeb, subh u mesâ* ikilemelerini kullanmıştır. Allah'ın emir ve yasaklarına uyulmaması durumunda çok acı çekileceğini ve bu acının da giderek artacağını ise *cevr ü cefâ, gün-be-gün, dem-be-dem* ikilemeleriyle ifade edilerek pekiştirilmiştir.

Olmaz ol maḳbūl-i dergāh-ı Ḫudā
Bi'l-ḥuṣūṣ āḫir çeker cevr ü cefâ [44a]

Rızḳ-ı Ḥaḳḳa şākir olmazsa kişi
Gün-be-gün eksilmede anıñ aşı [67b]

Zahrî'nin kimi zaman vezin ve kafiye gereği bazı ikilemelerin yerini değiştirdiği ya da farklı şekilleriyle kullandığı görülür. Örneğin bazı beyitlerde *tâc u taht* ikilemesi *taht u tâc*; *kîl ü kâl* ikilemesi *kâl ü kîl; cûd u sehâ* ikilemesi *sehâ vü cûd*; *mâl u mülk* ikilemesi *mülk ü mâl* şeklinde kelimelerin yeri değiştirilerek kullanılırken; yine vezin ve kafiye gereği *rûz u şeb* ikilemesi *rûz u şebân; devr ü zamân* ikilemesi ise *devrân ü zamân* şeklinde kullanılmıştır.

Künc-i vaḥdet ėtmiş idim iḫtiyār
Bülbülāsā rūz u şeb āh ile zār [2a]

Oldu dördüncüsü ṣoḥbet bā-zenān
Kim muḥabbet eylemek rūz u şebān [28b]

Muhammed Zahrî, eserin hemen hemen her bölümünde yeri geldikçe ikilemelere yer vermiştir. Hatta eserde bazı mısraların neredeyse tamamen ikilemelerden oluştuğu örnekler mevcuttur.

Ġāfil oldur ayları fikr ėtmeye
Dün ü gün leyl ü nehār ẕikr ėtmeye [31b]

Kāf ile nūndan yaratdı her ne var
Zīr ü bālāʿ arş u kürs leyl ü nehâr [1b]

Eserde kullanılan ikilemeler; anlatıma güzellik katıp onu güçlendirmekle kalmamış, yapısındaki ses uyumuyla metnin akılda kalıcılığını artırmış, aynı zamanda eserin biçimsel özelliklerinden olan kafiye ve vezne katkı sağlamıştır.

3. 2. 3. 2. Eserde yer alan hitap sözcükleri

Eserde üslup yönünden dikkat çeken hususlardan biri de Zahrî'nin kaynak metnin hemen her beytini açıklarken hitap sözcükleri kullanmış oluşudur. Şârih tarafından böyle bir üslubun benimsenmesinde kaynak metinde de hitap sözcüklerine yer veriliyor oluşunun etkisi büyüktür. Ancak Zahrî, kaynak metnin kendisinde de hale hazırda var olan bu özelliği bir adım daha ileri taşımış; eserine hitap edilmek istenen kitleye ve eserde işlenen konuya uygun olarak kaynak metinde karşılığı olmayan farklı hitap sözcükleri eklemiş ve hitap sözcüklerinin kullanım sıklığını da artırmıştır. Zahrî eserinde birbirinden farklı 105 hitap sözcüğü kullanmış ve eserin farklı yerlerinde 1118 defa hitap sözcüklerinden faydalanmıştır. Şârihin eserde kullandığı hitap sözlerini muhatabına göre; şârihin okuyucuya seslenirken kullandığı hitap sözleri ve şârihin Allah'a seslenirken kullandığı hitap sözleri olmak üzere genel olarak iki gruba ayrılabiliriz.

Eserde kullanılan hitap sözcükleri benzer ifadeler gruplandırılarak şöyle sıralanabilir:

Şârihin Okuyucuya Seslenirken Kullandığı Hitap İfadeleri: nev-civân, civân, ogul, püser, cân-ı peder, halef, velîd; birâder, ahî, kardaş/karındaş; peder, vâlid; sen, filân, vahîd, şahs-ı ferd, işi, bekâr; yâr, nigâr, dil-rubâ, iki gözüm, kuzum, habîb, cânâ, meh-likâ, şeh-likâ, perî; sûfî, dervîş, velî, yoldaş; nîgû-nâm, bu'l-vefâ, 'âlî-zât, sâhib-i izz ü menzilet, pür-hüner, hümâm/pür-hümâm, sahib-kemâl, zî-himem, 'âkılân, ehl-i 'akl, hûşyâr, 'azîz, şerîf, ser-firâz, zî-kerem, kerîm, halîl, tabʿ-ı selîm, nîgû-hû, eyi huylu,

zarîf, nazîf, ehl-i temîz, pâk-zât, emîn, hâce, muhterem, ehl-i selâm, efendi; gönlü şâd, kâmkâr; tüvânger, tüvânâ-yı cihân, yigit; ehl-i dîn, ehl-i Hak, yâr-ı Hak, müttakî, Hak-perest, mü ‘mîn/mü‘mînân, mü‘mîn-likâ, merd-i dîn, ehl-i imân, hayr-nâs, Hakk’ın şermendesi; mizbân; gulâm, ‘abd, mükellef, asl-ı hâk; derd-nâk, derdmend, nâ-murâd; pür-kusûr, hakîr, gafilân, günahkâr, fakîr, bed-endîş, lecüc, herîf, bü’l-heves; dil, dilâ, gönül

Şârihin Allah’a Seslenirken Kullandığı Hitap İfadeleri: Pâdişâh, Rab/Rabbenâ, İlâh, İlâhî, Perverdigâr

Bu ifadeler dışında eserde *eyâ, ey ki, ey; ey dirîg/dirîga* gibi seslenme ifadelerine de yer verildiği görülür. Muhammed Zahrî’nin eserinde yukarıda zikrolunan ifadelerinden en çok *nev-civân, civân, ogul, püser, birâder, ahî, nîgû-nâm, dilâ, peder, sen, yâr, filân, ey merd-i dîn*’i kullandığı görülmektedir. Bu kullanımda şârihin eserini çocuklara ve irfân talep eden kişilere yönelik yazmış oluşunun etkisi büyüktür. Eserde *ogul, püser, velîd* kelimelerinde olduğu gibi aynı ya da yakın anlama gelen pek çok hitap sözcüğü bir arada kullanılmıştır. Kullanılan hitap sözcüklerinin çoğunun olumlu anlamlar içerdiği bununla birlikte eserde *pür-kusûr, hakîr, gafilân, günahkâr* gibi olumsuz anlamlar içeren hitap ifadelerine de yer verildiği görülür.

Zahrî eser boyunca kullandığı hitap ifadeleriyle anlatmak istediği hususlara dikkat çekmek, anlamı kuvvetlendirmek ve okuyucuya doğrudan hitap ederek söylenenlerin etkisini ve akılda kalıcılığını artırmak istemiştir. Zahrî’nin okuyucuya seslendiği bu beyitlerde cemaatine vaaz veren bir vaiz üslubu takındığı görülür. Şârih yüce yaratıcıya seslendiği ifadelerin çoğunda ise bağışlanma dilemiş veya bir istekte bulunmuştur. Elbette ki bu hitap sözcükleri eserde sadece anlamı kuvvetlendirmek için değil aynı zaman da beyti vezne uydurmak amacıyla da seçilmiştir. Zahrî’nin hitap sözcüklerini kullandığı beyitlerde kelimeyi daha çok *ey, a*, be hey gibi seslenme ünlemleriyle birlikte ve emir kipiyle kullanmayı tercih ettiği görülür.

Eserde kullanılan bazı hitap sözcükleri ve kullanım şekilleri şöyledir:

‘Âkil:

İki kimseden be hey ʿāḳil ṣaḳın
Eyle perhīz olma gel ġāfil ṣaḳın [111b]

Ehl-i hâl:

Cān ḳulaġıyla işit ey ehl-i ḥāl
Ser-güzeştim eyleyem basṭ-ı maḳāl [1b]

Dedem:

Baḥr-ı ḥayret içre bir gėce dedem
Ġarḳ olup san varmışım mülk-i ʿadem [2a]

Civân:

Gūyiyā ḫ̆ābdan uyandım ey civān
Baḳmışım çevre yanım yoḳ ins ü cān [2b]

Zu'l-kemâl:

Gel ḫaṭāmı ʿafv ḳıl ey ẕü'l-kemāl
Eyle noḳṣānımı nisye iḥtimāl [2b]

Hûşmend:

Cān gözün aç cümleden ol ḥişşemend
Bu durur pendim saña ey hūşmend [4b]

Dilâ:

Olmaya āhen gibi ḳalbiñ dilā
Mūm gibi saʿy eyle kim yumşaḳ ola [4b]

Cânâ:

Nādim olmaġa hele yoḳdur şafā
Vėrme cānā kendi kendine cefā [69b]

Yâr:

Zīb ü ilbās ile kendisin a yār
Eylemez tezyīn müzeyyen her ne var [50b]

Nîgû-nâm:

Fetḥ ola dėrseñ saña bābü's-selām
Ḥāline şükr eyle sen ey nīk-nām [6b]

Ehl-i selâm:

Oldu dört şey imdi dört ile tamām
Diḳḳat ėt var ol oġul ehl-i selām [66b]

Pür-hüner:

Sen de nā-maʿḳūl ḥaḳḳında peder
Ėtme ādemlik ṣaḳın ey pür-hüner [83a]

Yâ Rabbi:

Fātiḥa birle duʿā bizden hemān
Ola yā Rabbi mekānı cāy-ı cinān [12a]

3. 2. 3. 3. Öğütlerin rakamla aktarımı

Pendnâme'de bir üslup özelliği olarak bazı öğütlerin rakam kullanılarak aktarıldığı görülür. Bu üslup özelliğinin -diğer *Pendnâme* tercüme ve şerhlerinde olduğu gibi- *Miftâh-ı Pend*'de de benimsendiğini söylemek mümkündür. Ancak incelememize konu olan eserde kaynak metnin her beyti beş beyitle şerh edildiğinden rakamla sıralanan bu öğütlerin aktarılmasına yönelik birtakım farklı uygulamalara başvurulduğu ve öğütlerin bazı kalıp ifadeler eşliğinde aktarıldığı görülür.

Şârih, rakamla ifade edilecek öğütleri sıralamadan önce çoğu kez bu öğütlerin ne olduğu konusunda okuyucunun merakını ve dikkatini çekmek için *şey* ya da *nesne* sözcüklerini kullanır.

Dört şey ėyidir ḳamunuñ üstüne
Ḫāṭırıñda tut dėme dört nesne ne [91b]

Geldi dört nesne ululuġa delīl
Kim anı tutar olur merd-i celīl [26a]

Hitap sözcükleri kullanarak okuyucuya doğrudan seslenir. Kimi zaman kaynak metnin yazarına da atıfta bulunarak *hatırında tut, dinle, cân ile işit vb.* tarzda ifadelerle bu öğütlerin dikkatle dinlemesi ve akılda tutulması yönünde telkinde bulunur.

Diñle bu dördü nedir ey nev-civān
Ḥażret-i Şeyḫ eyledi bir bir beyān [26a]

Cān ḳulaġıyla işit bu pendi tut
Yādigār olsun saña benden yigit [22a]

Ey birāder ġayret ėt bu dördü sen
Ḳatı tafṣīl eylemişem saña ben [33b]

Metnin bazı bölümlerinde ise okuyucuyu "bil nedir, nedir" vb. tarzdaki sözde sorularla konuya dahil etmeye çalışır.

Ey vaḥīd īmānıñ aṣlı bil nedir
Söyleyeyim diñle altı nesnedir [100b]

Sayılar vasıtasıyla genel olarak uyulması istenen veya sakınılması gereken davranışları sıralar. Bu öğütlere uyulması durumunda kişinin elde edeceği kazançtan ya da uyulmaması durumunda başına gelebilecek olumsuz durumlardan bahseder.

Kim ki bu dördü dutar olur şerīf
Dutmaz ise dutār īmān-ı żaʿīf

Buluna bir kimsede bu dört ṣıfat
Ehl-i dildir anı sen ḫoşca gözet

Kim ki bu dört ile oldu muttaṣıf
Bil odur ġāyet ʿazīz ü hem şerīf

Gel bu dört ile ṣıfatlan ey civān
Olmasan soñra olur ḥāliñ yamān

Bulunur bu dört ṣıfat ʿāriflere
Pür-kemāl ehl-i hüner ẓarīflere [23a]

Metinde öğütler sıralanırken en çok *dört;* en az ise yedi ve sekiz rakamının kullanıldığı; bununla birlikte *iki, üç, beş, altı* rakamlarının da tercih edildiği söylenebilir. 74 bölümden oluşan eserin 25 bölümünde öğütlerin dört rakamı kullanılarak, 11 bölümünde üç rakamı kullanılarak, 4 bölümünde beş rakamı, ikişer bölümünde altı ve iki rakamı, birer bölümünde ise yedi ve sekiz rakamı kullanılarak aktarıldığı görülmüştür.

Şârih bahsedilecek öğütleri sıralarken -sıralayacağı öğüt sayısına göre değişmekle birlikte -*evvelâ, dörtten birisi, evvel ol oldu ki, ikincisi, üçüncüsü, dördüncüsü* vb. ifadeler kullanır.

Evvel ol oldu ki ʿādil olasın
Pür-hüner dānā vü ʿāḳil olasın [92a]
[…]

Hem ikinci ehl-i ʿaḳl āgāh ola
Ẓāhiren aḫḳar ḥaḳīḳat şāh ola [92a]

Çün bu iki nesneyi bildiñ peder
Gūş ėdip diñle nedir iki diger
[…]
Hem üçüncüsü anıñ ṣābir imiş
Ẕihn-i pāki ḫayr-endīşkār imiş
[…]
Oldu dördüncü ḥürmet eylemek
Herkese ḳadrince ʿizzet eylemek

Kim ki bu dörd ile oldu muttaşıf
Bil cihānda oldu ol ġāyet naẓīf [92a]

Eserde iki rakamının kullanıldığı örnek beyitler:

Tā belādan ḳurtulasın ey ʿazīz
Gėri gerek elini tutmak dü çīz [80a]

Kim belālardan ḫalāṣ olmaḳ eger
İster iseñ nīk-nām bulmak eger

Bu ikiden elini çek ey püser
Görmeyesin renc ile miḥnet keder

Bil bu iki nesne ġāyetdir fenā
Fāriġ ol fehm ėt nihāyetdir fenā

Ḥażret-i Şeyḫ buyurur diñle nedir
Yaʿnī bu iki işit diñle nedir [80a]

Eserde üç rakamının kullanıldığı örnek beyitler:

Dėrler ise nedir üç şey ḳatı bed
Söyle sen de kīn ile buḫl u ḥased [80a]

Şeksiz üç şeyde ḫalāṣlıḳ var durur
Kimdedir anda yüz aḳlıḳ var durur

Dėsem [ol] üç nesneyi gel ėtme şekk
Ḫāṭırında tut ʿazīzim diñle pek

Hele bu üç nesne ʿirfān kārıdır
Ṣanma ey dil her bir insān kārıdır

Sālik-i rāh-ı ṭarīḳatde durur
Zümre-i ehl-i ḥaḳīḳatde durur

Diñle bu üç nesneyi ez-dil ü cān
Ḥażret-i Şeyḫ ėtdi anları beyān [85a]

Eserde dört rakamının kullanıldığı örnek beyitler:

Dört şey dörtden yine ḥāṣıl olur
Kim bu dörtden dūr olur ʿāḳil olur

Ehl-i idrākden dīger ey nev-civān
Diñlemez bu nükteyi kimse ʿayān

Ger bu dört ṣādır olursa nāgihān
Dört diger eyler ẓuhūr ol dem hemān

Ḳābiliyyet var ise sende eger
Cān ḳulaġıyla işit ey pür-hüner

Ḥażret-i Şeyḫ ḳıldı bu dördü ʿayān
Gūş ėdip bir ḫoşça diñle nev-civān [73a]

Eserde beş rakamının kullanıldığı örnek beyitler:

Ādemiñ ʿömrünü beş nesne meger
Bil ki eksildir ẓuhūr eyler keder

N'olduġun bildireyim bu penc çīz
İşidesin ḫāṭırında tut ʿazīz

Zīrā bu beş şey ėder ʿömrü kutāh
İḫtirāz eyle olur ḥayfā tebāh [96a]

ʿÖmrün olduġu gibi ey dil ziyād
Hem daḫi noḳṣān olurmuş eyle yād

Ḥażret-i Şeyḫ ėtdi tafṣīl ü beyān
Anı bildirmek için bir bir ʿayān [96b]

Eserde altı rakamının kullanıldığı örnek beyitler:

Aṣl-ı īmān altı şeydir ey vaḥīd
Saña diyem gel beri cānla şenīd

Ey vaḥīd īmānıñ aṣlı bil nedir
Söyleyeyim diñle altı nesnedir

Kimde bu altı ʿalāmet var oġul
Fehm ėt anda bil selāmet var oġul

Zīrā īmāna ʿalāmet oldu bu
Kimde kim vardır selāmet oldu o

Cümleye lāzım olan ʿirfān imiş
Bā-ḫuṣūṣ ez-cān u dil īmān imiş [100b]

Eserde yedi rakamının kullanıldığı örnek beyitler:

Her ʿużuvun ġayrı ġayrı ẕikri var
Dürlü dürlü ẕikr ėderler fikri var

Yedi aʿżānın da ẕikri var oġul
Lākin ehl-i Ḥaḳ olan añlar oġul

Ḥażret-i Allāhı ẕikr eyler müdām
Bu yedi aʿżā duyarsañ bi'd-devām

Yalıñız dil ile ẕikr olmaz oġul
Bir çiçekle dėndi yaz olmaz oġul

Yedi aʿżā ẕikrini ḳıldı beyān
Ḥażret-i Şeyḫ eyledi bir bir ʿayān [89b]

Eserde sekiz rakamının kullanıldığı örnek beyitler:

Ḫūy-ı ḫorluḳ yüze ne miḳdār oġul
Getirir diyem saña hūşdār oġul

Saña diyem dėr iseñ söyle baña
Gūş ėdip diḳḳatle baḳ benden yana

Bil sekiz şeydir işit ḳıl iḥtirāz
Ḫāṭırıñda tut heme eyle niyāz

Yüzüne ḫorluḳ rezālet getirir
Kişiye ġāyet ḫacālet getirir

Ḥażret-i Şeyḫ ḳaddesallāhu'l-ʿazīz
Ėtdi tavżīḥ diñle nedir bu sekiz [114a]

3. 2. 3. 4. Eserde yakın anlamlı kelimelerin bir arada kullanımı

Eserde ikilemeler dışında aynı ya da yakın anlama gelen ifadeler de sıklıkla bir arada kullanılmıştır. Şârih, bu ifadeler sayesinde hem beytin anlamını pekiştirmiş hem de söylenilenlerin akılda kalıcılığını artırmıştır. Öte yandan eserde kaynak metnin bir beytinin beş beyitle şerh edilmesi de şârihin bu tarz tekrarlara düşmesine sebep olmuştur. Eserde yer alan yakın anlamlı kelime tekrarlarının bir başka kullanım sebebi de metni tercih edilen vezne uydurma çabasıdır.

Yaʿnī ḥırṣ ṭamaʿa ġālib olasın
Bu denī dünyāya ṭālib olasın

Her bir eṭrāfdan saña eyler ẓuhūr
Derd belā miḥnet elem bī-ḥad küdūr [80b]

Beyitte *derd, belâ, mihnet, elem, küdûr* gibi yakın anlamlı kelimelerin bir arada kullanıldığı, bu sayede anlamın pekiştirildiği görülür. Beyitte doğru şekilde davranmadığı taktirde kişiye dört bir yandan bela ulaşacağı söylenmiş ve ulaşacak belaların çeşitliliği de adeta bu kelimelerle ifade edilmiştir.

Dāʾimā Allāhı yaʿnī eyle ẕikr
Ṣunʿ-ı Yezdān u Ḫudāyı eyle fikr [86b]

Bu beyitte ise yüce yaratıcı ifade etmek için *Allâh, Yezdân* ve *Hudâ* kelimelerinin bir arada kullanıldığı görülür. Kanaatimizce şârih bu kullanımla okuyucuya adeta Allah'ı her fırsatta ve çokça anması gerektiğini hatırlatmak istemiştir.

Metinde yer alan diğer örneklerden bazıları ise şöyledir:

Ne ḳadar olsa da farżā sīm ü zer
Ol ḳadar eyler ẓuhūr *miḥnet keder* [86a]

Şübhesiz kendi yüzü ṣuyuñ döker
Derd elem miḥnet ile *zaḥmet* çeker [98a]

Kimse yā Rabb olmaya sāḥib-düyūn
Nā-tüvān bī-kes faḳīr żaʿif zebūn [93a]

Māl-ı dünyā ḳaçan anı ey peder
Kim *tüvānā* vü *ġanī zengin* ėder [105a]

3. 2. 3. 5. Eserde yer alan konuşma cümleleri

Eserde öne çıkan üslup özelliklerinden biri de metinde karşılıklı konuşmayı andıran ifadelere yer verilmesidir. Çoğu kez okuyucuya sorulan sözde sorularla devam eden bu ifadelerde şârihin adeta öğrencisine ders veren bir hoca edasıyla okuyucuyu birtakım hususlarda bilgilendirdiği görülür. Bu tarz kullanım örneklerine kaynak metinde de rastlanıyor oluşu şârihin niçin böyle bir üslubu benimsediğinin cevabı niteliğindedir.

Çend ḫaṣlet āvered ḫ ʿārī be-rūy
Bā-tu gūyem ger hemī gūyī be-gūy

Ḫūy-ı ḫorluḳ yüze ne miḳdār oġul
Getirir diyem saña hūşdār oġul[114a]

Ger faṣāḥatle belāġatde ne var
Farḳ ėdem dėrseñ meʿ ānī oḳu var [21b]

ʿ Ārifi bilmek dilerse bir kişi
Söyle aña ḫoş göz etsin dervīşi [130a]

Ḫāṭırında tut yüzün dönder baña
Nükte benden yādigār olsun saña [70b]

Diñle gel Ḥaḳḳa ṭapıcı merd-i dīn
Diyeyim saña ḳulaḳ tut ey emīn [92b]

Püf diye söndürme cānā ḳandīli
Diñle cān ile kelām-ehl-i dili [164b]

Kim münāfıḳı emīn ẓannėtme sen
Diñle taʿrīf eyleyim ḥālini ben [156a]

İster iseñ saña ėyi diyeler
Ne ėyi kimse hele şu diyeler [100a]

Ẓāhiren ḳılsak ḥaḳīḳatle naẓar
Ḳanı düşmān ḳanda sen ben ey peder [105b]

3. 2. 3. 6. Arkaik kelime ve eklerin kullanımı

Eserde arkaik kelimelerin ve eklerin sınırlı sayıda kullanım örnekleri mevcuttur. Kanaatimizce bu durum üzerinde eserin geç bir dönemde kaleme alınmış oluşu etkilidir. Yine de eserin yazıldığı yüzyıl düşünüldüğünde metinde bu tarz kullanımlara yer verilmesi dikkat değerdir.

Eserde kullanılan arkaik kelimeleri şu şekilde sıralayabiliriz.

Yekrek:

Dėdi şeyṭān ben Ādemden yekrekem
Kendin aʿlā gördü dėdi büyügem [76b]

Dė aña yekrek olandır ėyi ḫūy
Ola māderẕadelik anıñ be-ṣoy [110a]

Belki senden ṣoñra yüz miṣḳāl-i zer
Vėrseler yekrek degil andan püser [169b]

Yorga:

Çünki yorġasın yürü leng eyleme
Ḳıl güşā çeşmiñ şaḳın teng eyleme [165b]

Etmek:

Giydirir sulṭān ėder birini tāc
Vėrmez etmek öldürür birini aç [5b]

Yalgılan- ve kalgılan-:

Ẕerre āteş çün ola yalġılana
Der-ʿaḳab bī-ḥad olup ḳalġılana [60b]

Epsem:

Epsem oldu ehl-i dil ḫoş eyledi
Diḳḳat ėtdi her yaña güş eyledi [71a]

Buncılayın:

Māl u zerden ʿāḳıbet ḥasret çeker
Buncılayın yā neden raġbet çeker [86b]

Yarak:

Ṣāḥib-i ehl-i ʿaḳıl oldu ıraḳ
Ez-berāy-ı āḫiret ḳıldı yaraḳ [29b]

Eserde yer alan arkaik ekler ise şöyledir:

rAk eki:

Ger zamānede *ziyāderek* eger
Cümleden ileri olasın peder [83b]

IsAr eki:

Çün teninden olısardır cān revān
Çürüyüp ḫāk olısardır üstüḫˇān [32b]

UbAn eki:

Ḫavf-ı Ḥaḳdan aġlamaḳdır ẕikr-i göz
Nār-ı ʿaşḳ ile yanuban ola göz [89b]

3. 2. 4. Eserin İmla Özellikleri

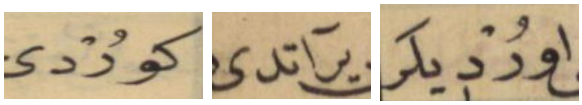
A. Eklerin Yazımı:

a. Fill Çekimi

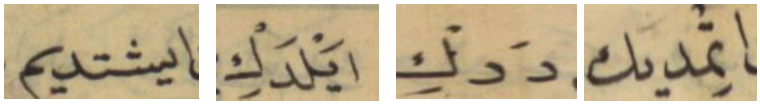
1. Haber Kipleri

Eserde haber kiplerinden bilhassa geniş zaman ve görülen geçmiş zaman kipinin kullanıldığı şimdiki zaman ve gelecek zaman kipine ise oldukça az yer verildiği görülür. *Miftâh-ı Pend*'in nasihatname türünde kaleme alınmış oluşu ve eserde verilen öğütlerin bizzat yaşanmış tecrübeler ya da her dönem için geçerli olacak yapıda oluşu böyle bir kullanım üzerinde etkili olmuştur. Kip eklerinin en fazla 2. ve 3. tekil şahıs ekleriyle birlikte kullanıldığı görülmüştür. Bu durum üzerinde eserin bir pendname oluşu ve eserde karşılıklı konuşma üslûbunun hakim oluşu etkilidir. Eser yazarı, adeta bir vaiz gibi sürekli okuyucuya hitap etmekte ve bu sayede öğütlerin etkisini ve akılda kalıcılığını artırmaya çalışmaktadır. Eserde haber kipleri şu şekilde imla edilmiştir:

Görülen Geçmiş Zaman: Günümüzde "-dı, -di; tı, ti; -du, dü; "-tu, -tü" şeklinde hem sedalı ve sedasız hem düz ve yuvarlak biçimi bulunan ekin eserde sadece sedasız ve dar şekli (-dı-, -di) kullanılmış ve çekiminde iyelik eklerinden gelen şahıs eklerinden faydalanılmıştır. gördi, yaratdı, oldılar vb.

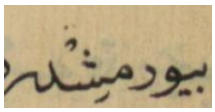
Eski Osmanlıcada 1. ve 2. şahıs eklerindeki seslilerin daima yuvarlak olduğu bilinmektedir.[532] Ancak *Miftâh-ı Pend* 19. yüzyıl başlarında kaleme alınan bir eser olduğu için eserde 1. ve 2. şahıs eklerindeki seslilerin uyum dahilinde dar şekliyle kullanıldığı ve bu durumun kimi zaman bir harf ya da hareke yardımıyla belirtildiği görülür. İşitdim, eylediñ, dėdiñ, ėtmedik vb.

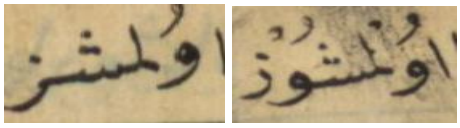
Öğrenilen Geçmiş Zaman: Çekiminde zamirlerden gelen şahıs eklerinin kullanıldığı öğrenilen geçmiş zaman eki Osmanlıcada Arap harfleriyle "مش" şeklinde

[532] Faruk Kadri Timurtaş, *Osmanlı Türkçesi Grameri III* (İstanbul: Alfa Yayınevi, 1999), 57.

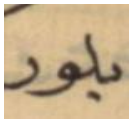
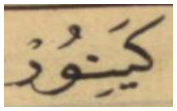
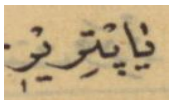
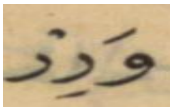
yazılmaktadır. Nüshada ekin ünlüsünün kimi kelimelerde vokal uyumu gözetilerek yazıldığı ya da harekelendirildiği kimi kelimelerde ise bu uyum gözetilmeden imla edildiği görülmüştür. Buyurmışdır; olmuşuz vb.

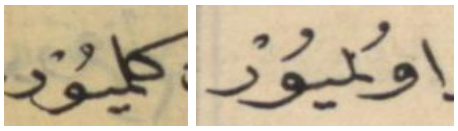
Nüshada öğrenilen geçmiş zamandan sonra gelen 1. şahıs ekinin ünlüsünün kimi zaman harfle belirtildiği kimi zaman da belirtilmeden yazıldığı örnekleri bir arada görmek mümkündür. Örneğin eserin 12b yüzünde bulunan beyitlerde "olmuşuz" kelimesinin yukarıda zikr edilen hususa göre iki farklı şekilde imla edildiği görülmüştür.

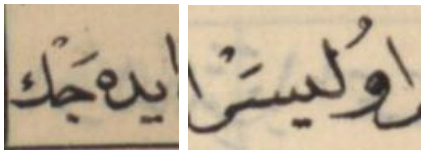
Geniş Zaman: Eserde ekin vokal uyumu noktasında ikili kullanımları mevcuttur. Bazı kelimelerde ekin günümüzdeki kullanımına uygun olarak düzlük-yuvarlaklık uyumuna tabi olarak kullanıldığı, bazı kelimelerde ise bu uyuma riayet edilmeyerek ekin yuvarlak halinin tercih edildiği görülmüştür. gelür, giyinür bilür; yaptırır, verir vb.

 [5a], [6b]; [6b] [6a]

Şimdiki Zaman: Eserde çok nadir olarak kullanılan bu kip eki Arap harfleriyle "یور" şeklinde yazılmıştır. gelmiyor, olmuyor.

Gelecek Zaman: Eserde gelecek zaman kipi –AcAk ve –IsAr ekleriyle çok nadir olarak kullanılmıştır. Eserde gelecek zamanın hem - AcAk hem de arkaik bir ek olan - IsAr ekiyle karşılanmış oluşu dikkat çekicidir: ėdecek, olısar…

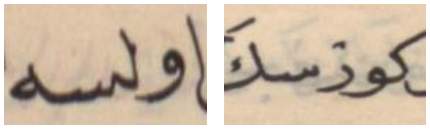

Metinde “ısar” ekinin geldiği örneklere bakıldığında bu ekin sadece “ol-“ fiiline getirilerek kullanıldığı görülmüştür.

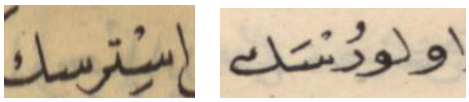
2. Dilek Kipleri:

Eserde dilek kiplerinden en fazla emir ve dilek-şart kiplerinin kullanıldığı görülür. *Miftâh-ı Pend*’in nasihatname türünde kaleme alınmış olduğu düşünüldüğünde böyle bir kullanımın sebebi açıkça ortaya çıkmış olacaktır. Zira şârih, eser boyunca okuyucuyu nasıl davranması gerektiği konusunda uyarmakta ve bu uyarıların kesinlikle dikkate alınıp harfiyen yerine getirilmesini sağlamak amacıyla da emir kipinden faydalanmaktadır. Bu uyarılara uyulmadığı takdirde başa gelebilecek olumsuzluklar ile uyulduğunda yaşanacak olumlu durumları anlatmak içinse dilek-şart kipinden faydalanılmıştır. Eserin bilhassa çocuklara yönelik yazılmış olması da bu durum üzerinde etkilidir. Şârih öğütleri şüpheye yer bırakmayacak şekilde net bir tarzda aktarmak istemiştir ve doğrudan okuyucuya seslenmek için daha ziyade “sen” dilini kullanmıştır. Bu sebeple de dilek kiplerinin eserde en çok 2. tekil şahıs ekiyle birlikte kullanıldığı görülür. Öte yandan eserde gereklilik kipi eki “-malı, -meli”nin kullanılmadığı bu kip ekinin kattığı anlamın “gerek” kelimesi kullanılarak sağlanmaya çalışıldığı görülür. Eserde dilek kipleri şu şekilde imla edilmiştir:

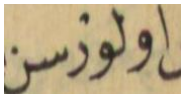
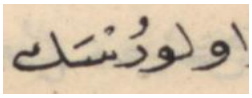
Dilek-Şart Kipi: Aslında Arap harfleriyle “ سه ” şeklinde yazılan dilek-şart ekinin çekiminde kullanılan şahıs ekleri iyelik eklerinden gelenlerdir. Ek eklendiği kelimenin kalın ve ince oluşuna göre “-sa, -se” olarak iki farklı şekilde okunabilmektedir. olsa, görseñ...

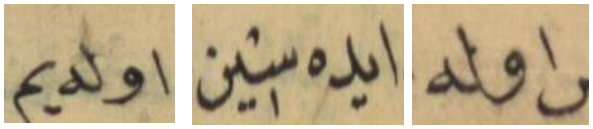
Ekin eserde bilhassa geniş zaman kipiyle birlikte kullanıldığı ve 3. şahıs çekimleri dışındaki çekimlerinde sesli harfi düşürülerek kullanıldığı görülür. isterseñ, olursañ...

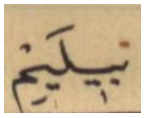
Eserde bu ekin kullanımına dair dikkat çeken bir başka husus ise ekten sonra gelen 2. tekil şahıs ekinin kalın ünlü ile biten kelimelere eklendiğinde kimi zaman ekin asıl yazımına uygun olarak "kef"; çoğu zaman da "nun" ile yazılmıştır. Örneğin olursañ kelimesi metinde iki farklı şekilde imla edilmiştir.

 [16b]; [75a]

İstek Kipi: Ek günümüzde de olduğu gibi "-a, -e"; sesli ile biten tabanlarda "-ya, -ye" şeklindedir. Arap harfleriyle " ه, یه" şeklinde imla edilir. Olayım, ėdesin, ola...

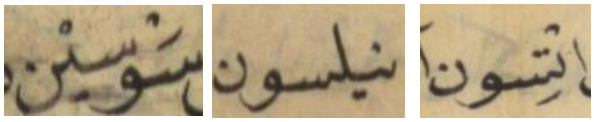

Ancak eserde dikkat çeken bir husus "-a, -e" ekinin nadirde olsa yazılmayarak harekeyle belirtilmesidir.

 bileyim

Emir Kipi: Metinde sıklıkla kullanılan bu kip ekinin daha çok eksiz formu yani 2. tekil şahıs formu tercih edilmekle beraber 3. şahıs kullanımlarına da rastlanmaktadır.

Osmanlıcanın klasik döneminde 3. tekil şahıs ekinin yuvarlak şekli tercih edilirken سون; son zamanlarında سین şekliyle yazıldığı ve bu imla şeklinin umumileştiği bilinmektedir.[533] *Miftâh-ı Pend*'de ise ekin daha çok yuvarlak şekli tercih edilmekle birlikte dar kullanımlarına da rastlamak mümkündür. Bir başka ifadeyle ekin vokal uyumu noktasında ikili kullanımları mevcuttur. Sevsin, neylesün, ėtsün...

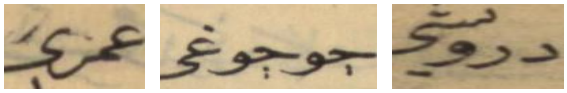

[533] F. Timurtaş, a. g. e., 59-60.

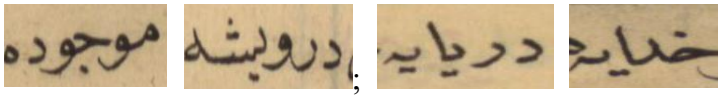
b. İsim Çekimi

1. Hâl Ekleri:

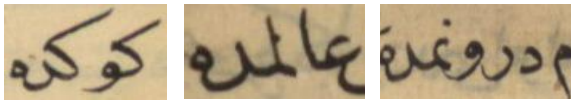
Belirtme Eki: Ek metinde Klasik Osmanlıcadaki kullanımına uygun olarak uyuma tabi olmadan sadece düz şekilleri (-ı,-i) ile kullanılmaktadır. ʿömri, çocuġı, dervīşi...

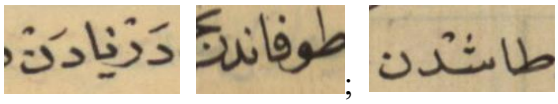
Yönelme Eki: "-a, -e" yönelme eki *Miftâh-ı Pend*'de asıl yazımına uygun olarak sessizle bitenlerde "ه"; sesliyle bitenlerde "یه" şeklinde imla edilerek kullanılmıştır. Mevcūda, dervīşe; deryāya, Ḫudā'ya...

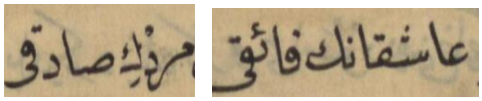
Bulunma Eki: Ekin günümüzdeki kullanımından farklı olarak Osmanlıcada ve dolayısıyla da *Miftâh-ı Pend*'de sadece sedasız şekli (-da, -de) kullanılmıştır. Gökde, ʿālemde, derūnumda...

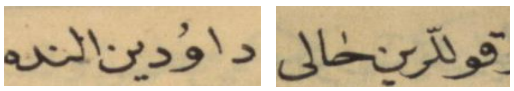

Ayrılma Eki: Ek metinde Klasik Osmanlıcadaki yazımına uygun olarak sadece sedasız haliyle "دن" şeklinde imla edilmiştir. Deryādan, ṭūfāndan; ṭaşdan...

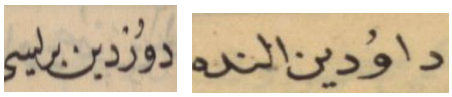

2. İlgi Eki: Osmanlıcada ek; sessizle biten isimlere getirilirken "ك", sesliyle biten isimlere getirilirken "n" kaynaştırma harfi eşliğinde "نك" yazılmıştır. *Miftâh-ı Pend*'de ise ekin asıl yazımına uygun kullanımları mevcut olmakla birlikte asıl yazımından farklı olarak "ین" şeklinde imla edildiği de görülmektedir. Merdiñ ṣādıḳı, ʿāşıḳañın fāiḳı; Dāvūdın eli, ḳulların ḥāli...

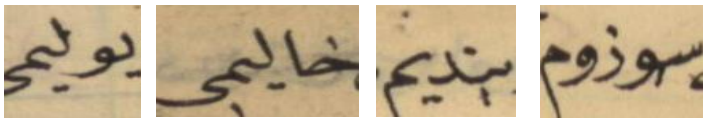

Metinde ekin vokal uyumu dahilinde olmadığı ve dar şekillerinin tercih edildiği görülmektedir.

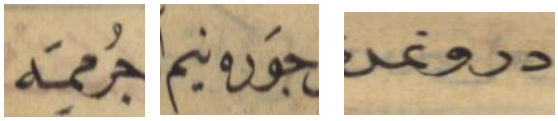

3. İyelik Eki:

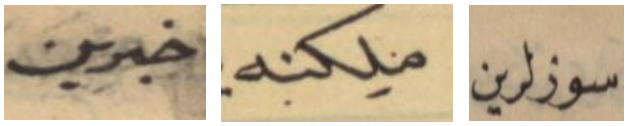
1.tekil şahıs iyelik eki: Osmanlıcada ek "م" ile gösterilir. Ek sessizle biten kelimelere gelse dahi aradaki yardımcı ses yazılmazdı.[534] *Miftâh-ı Pend*'de ise kimi zaman bu yardımcı ünlünün harf ile gösterildiği görülür. yolım, hālim, pendim, sözüm..

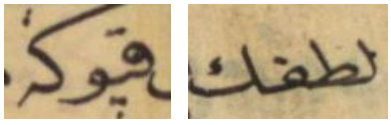
Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere ekin ünlüsünün çoğu kez vokal uyumuna tabi olmadan kullanıldığı bununla birlikte "sözüm" kelimesinde olduğu gibi uyum dahilinde kullanıldığı da görülür. Metinde ekin klasik yazımına uygun olarak kullanıldığı örnekler ise şöyledir: cürmime, çevre yanım, derūnım...

2. tekil şahıs iyelik eki: Klasik Osmanlıcada ekin "ك" ile yazıldığı bilinmektedir. Ancak *Miftâh-ı Pend*'de ekin asıl yazımından farklı olarak kimi zaman "ن" ile yazıldığı görülmüştür: ḫaberin, milkine, sözlerin...

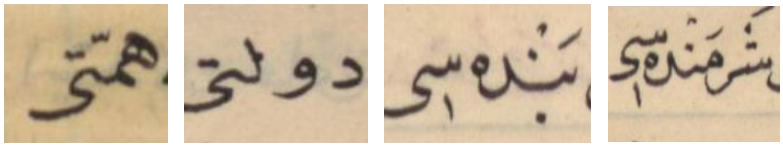
Bununla birlikte ekin asıl yazımına uygun olarak "ك" ile yazıldığı örnekler de mevcuttur.

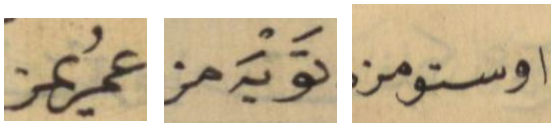

3. tekil şahıs iyelik eki: Metinde "ى" ve "سى" şeklinde klasik yazımına uygun olarak imla edilmiştir. himmeti, devleti, bendesi, şermendesi...

---

[534] Timurtaş, a. g. e., 52.

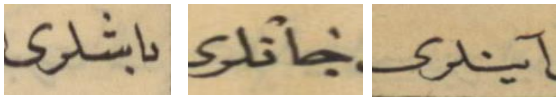
1.çoğul şahıs iyelik eki: Eserde ek klasik yazımına uygun olarak "مز" şeklinde imla edilmiştir.

2. çoğul şahıs iyelik eki: Eserde oldukça az sayıda örneğine rastlanan bu ek şöyle imla edilmiştir:

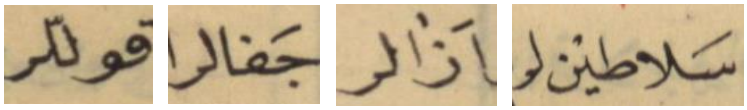

Yukarıdaki örnekten de anlaşılacağı gibi kelime ve ek arasına gelen yardımcı vokal genel kullanımdan farklı olarak harfle belirtilmiştir.

3. çoğul şahıs iyelik eki: Eserde ekin klasik yazımına riayet edilmiştir.

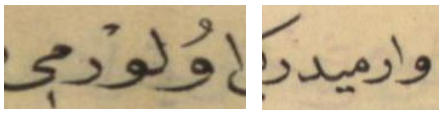

4. Çokluk eki: Metinde ek asıl yazımına uygun olarak imla edilmiştir: ḳullar, cefāʾlar, eẕāʾlar, selāṭīnler...

c. Soru Eki:

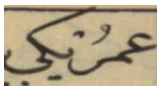
Metinde soru eki Osmanlıcadaki kullanımına uygun olarak "می" şeklinde imla edilmiştir.

d. Eklerin Yazımına Yönelik Diğer İmla Hususiyetleri:

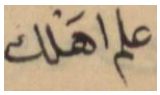
II. Tekil Şahıs Eki ile Belirtme Hali Arasına Gelen "Kaynaştırma n"sinin Yazımı:

Ek metinde kimi zaman hatalı olarak " ن" ile değil; "ك" ile imla edilmiştir.

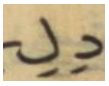
Dāʾimā nefs ü hevāsında olur

ʿÖmrüñü beyhūdeye żāyiʿ ḳılar [16a]

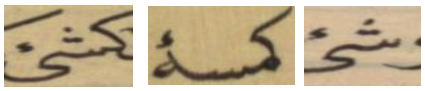
Müʾmine lāzım olan ey ser-firāz
Eylemek ʿilm ehliñ iʿzāz dil-nüvāz [26b]

Belirtme Ekinin Hemze veya Kesre İle Gösterimi:

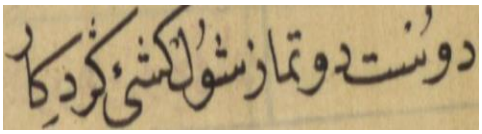
Metinde çoğu kez belirtme eki yazılmakla birlikte kimi beyitlerde belirtme ekinin yazılmayıp hemze veya kesre yardımıyla belirtildiği görülmüştür. Aşağıdaki beyitte "dil" sözcüğünden sonra yazılması gereken "-i" eki kesre ile belirtilmiştir:

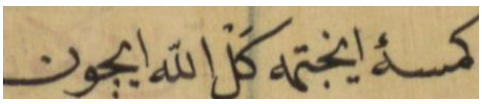
Lutfuñ ile ḳıl kerem bu bendeñi
ʿAḳlı ḫayrān dili pür-şermendeñi [12b]

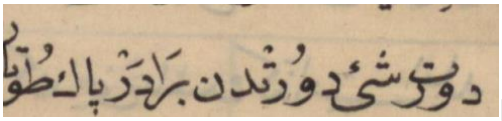
Bu örneklerde ise belirtme eki hemze ile gösterilmiştir: Kişiyi[535], kimseyi[536], şeyi[537]

---

535 [17b]

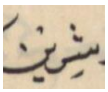
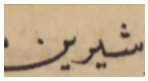
536 [18a]

537 [22a]

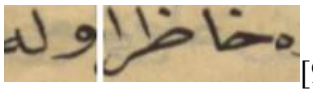
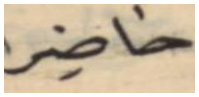
B. Kelimelerin Yazımı

1. Aynı Kelimenin Farklı Şekilde İmla Edilmesi:

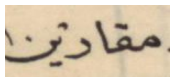
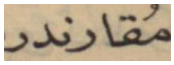
Şīrīn:

Kelime metinde kimi zaman asıl yazımından farklı olarak ilk ünlüsü kısa şekilde imla edilmiştir. [4b, 109b ve 113a]. Öte yandan kelimenin bazı beyitlerde [26b, 47b ve 104b] asıl yazımına uygun olarak imla edildiği görülür.

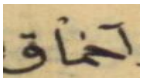
Ḥāżır:

Nüshada kelime sözlükten farklı olarak kimi zaman "dad" ile değil "zı" ile yazılmıştır: [9b]. Öte yandan kelimenin metinde asıl yazımına uygun olarak [84a, 102b ve 135b] şeklinde imla edildiği de görülür.

Muḳārin:

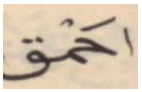
Metinde kelimenin son ünlüsü -11b, 13a, 65a, 93b,174b sayfalarında- sözlüklerden farklı olarak uzun yazılmıştır. Ancak kelimenin metindeki diğer kullanımlarına bakıldığında asıl yazımına uygun olarak "muḳārin" şeklinde ikinci ünlüsü kısa olarak yazıldığı da görülür: [50a, 86a].

Aḥmaḳ:

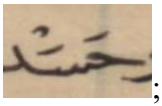
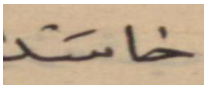
Kelime metinde kimi zaman sözlükten farklı olarak "ḫ" ile ve ikinci "a" sı elifle belirtilerek yazılmıştır. [20b]

Kiẕb ü ġıybetden sükūt vācib durur
Aḥmaḳ oldur dėmege rāġıb durur [20b]

Kelimenin bu şekilde yazıldığı yukarıdaki beyit incelendiğinde böyle bir yazımın vezne katkısı olmadığı gibi bir zihaf kusuruna da yol açtığı görülür. Kelimenin metindeki diğer kullanımlarına bakıldığında ekseriyetle yukarıda belirttiğimiz şekilde

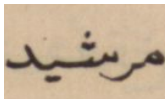
imla edilmekle birlikte sözlükteki yazımına uygun olarak [75b, 107a, 111a] şeklinde de imla edildiği görülmüştür.

Ḥased:

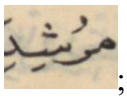
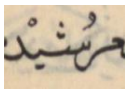
Metinde kelimenin çoğu kez asıl yazımına uygun olarak imla edildiği ; ancak eserde geçen şu beyitte ilk ünlüsünün elifle belirtilerek imla edildiği görülmüştür: [22a]. Bu kullanımın sebebi öyle sanıyoruz ki şârihin mısraı vezne uydurma kaygısıdır.

Müʾmin iseñ kimseye bed eyleme
Yaʿnī inṣāf eyle ḥased eyleme [22a]

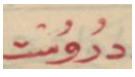
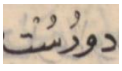
Mürşid:

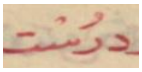
Kelime metinde kimi zaman asıl yazımından farklı olarak "uzun i" ile imla edilmiştir: [32a]

Ehl-i dilden bil murād mürşid durur
Reʾy-i Eflāṭūn Ḥaḳīm ḫurşīd durur [32a]

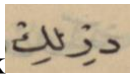
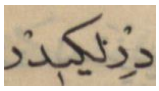
Kelimenin metindeki diğer yazımlarına bakıldığında 54b ve 158b'de "uzun i" ile buna mukabil 128b'deki bir beytin üst mısraında asıl yazımına uygun olarak "ye" harfi kullanılmadan ikinci mısraında ise ikinci ünlüsü uzun olarak imla edildiği görülür: İlk mısra: ; İkinci mısra:

Dürüst:

Kelimenin metnin kimi sayfalarında [33a, 88a] şeklinde ikinci ünlüsü uzun okunacak şekilde imla edildiği görülmüştür. Ancak kelimenin metindeki diğer kullanımlarına bakıldığında farklı yazım şekilleri ile karşılaşılmıştır. Kelime 99b'de ilk ünlüsü uzun olarak imla edilirken (kelimenin birinci ünlüsünün uzun

olduğu bu yazımda veznin etkisinin olduğu görülmüştür); 116b ve 181b'de sözlükteki yazımına uygun olarak şeklinde imla edilmiştir.

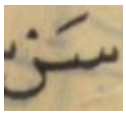
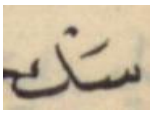
Dirlik:

Bu kelime 37b'de yer alan beytin her mısraında farklı şekilde imla edilmiştir. İlk mısrada kelime klasik yazımına uygun olarak şekinde imla edilirken; ikinci mısrada kelime Türkçe olmasına rağmen vezin gereği kelimenin ikinci hecesini 1,5 hece değerinde okunması gerektiğini göstermek amacıyla şeklinde yazılmıştır. Kelimenin metindeki diğer kullanımlarında da bu ikili yazımı görmek mümkündür.

Dirlik olmuşdur ḥayāt-ı cāvidān
Āḫiret dirlikdir bil ey civān [37b]

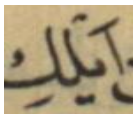
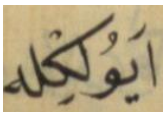
Sen:

Metinde kelimenin son harfinin kimi zaman asıl yazımına uygun olarak "nun" ile kimi zaman da asıl yazımından farklı olarak "nazal n" ile imla edildiği görülür.

Ėylik:

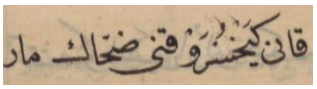
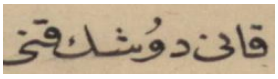
Kelime metinde "ėylik, ėyülik" olmak üzere iki farklı şekilde imla edilmiştir. Bu durum üzerinde kelimeyi vezne uydurma çabasının etkisi büyüktür.

Herkesi ėylik ile yād eylegil
Ḳalbi maḥzūn olanı şād eylegil [18b]

Ėyilikden ġayrıya açma dehān
İʿtibār bulmaḳ dilerseñ ey civān [18b]

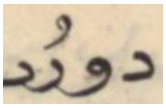
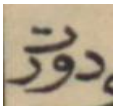
Ḳanı:

Metinde kelime vezne uydurulmak amacıyla iki farklı şekilde imla edilmiştir. Aşağıda alıntılanan iki beyit örneğinde de "ḳanı" kelimesinin aynı mısrada iki farklı yazımına yer verilmiştir: [29b] [39a]

Ḳanı Keyḫusrev ḳanı Ḍaḥḥāk-ı Mār
Tāc u taḫtıñ eyledi hep tārmār [29b]

Ḳanı döşek ḳanı yorġan ey oġul
N'ola fikr ėt ḳabri bir ān ey oġul [39a]

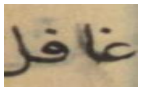
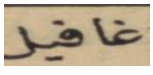
Dört:

Kelimenin son harfi metindeki çoğu beyitte "te" harfi ile imla edilmişken; kimi beyitlerde ise "dal" harfi ile imla edilmiştir. Hazırlanan metinde bu duruma müdahale edilmemiş kelime nüshadaki yazımına uygun olarak imla edilmiştir.
[66b]; [42a]

Dörd şeyiñ biri ʿilmdir ey hümām
Diḳḳat ėt kim ʿaḳl ile olur tamām [66b]

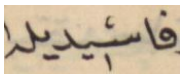
Biri bī-kes biri nā-kes oldu dört
Oldu bed-baḫt[a] bu bil āṣār-ı dert [42a]

Ġāfil:

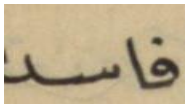
Metinde kelimenin çoğu kez asıl yazımına uygun olarak yazılmıştır: Ancak metnin 47b yüzünde kelimenin ikinci ünlüsüu uzun olarak imla edilmiştir: Böyle bir yazımı vezne bağlamak da mümkün görünmemektedir. Zira aşağıdaki beyitte kelimenin bu şekilde hatalı olarak yazılmış oluşu, vezne katkı sağlamadığı gibi bir aruz kusuruna da yol açmıştır.

Ġāfil olma Ḥaḳḳı ẕikr ėt ber-devām
Her nefes tā kim ilā yevmi'l-ḳiyām [47b]

Fāsid:

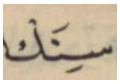
Kelimenin metinde geçen şu beyitte ikinci ünlüsü vezin gereği uzun yazılmıştır.

Kendi zuʿmu fikr-i fāsidiyle ol
ʿĀmil olur Ḥaḳ sözü ėtmez ḳabūl [57b]

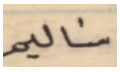
Öte yandan aynı kelimenin 16a'da asıl yazımına uygun olarak yazıldığı görülür.

Sīne:

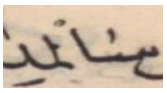
Metinde kelimenin ilk ünlüsünün uzun okunması gerektiği 38a, 41a ve 162a'da yer alan

beyitlerde "ye" harfi ile belirtilmemiştir: Oysa söz konusu sayfalarda vezin gereği de kelimenin ilk ünlüsü uzun olmalıdır. Ancak aynı kelimenin 38a'da bulunan farklı iki beyitte, 20a ve 57b'de asıl yazımına uygun olarak imla edildiği görülür.

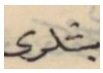
Sālim:

Metnin 61a yüzünde kelimenin ikinci ünlüsü asıl yazımından farklı olarak uzun yazılmıştır:

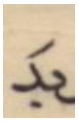
Ẕākir iseñ bil Ḫudā ḫıfẓındasın
Sālim olursun vücūd-ı zindesin [61a]

Böyle bir yazım vezne katkı sağlamadığı gibi bir zihaf kusuruna da sebep olmaktadır. Aynı yazım ve durum eserin126a yüzünde yer alan beyitte de söz konusudur. Öte yandan 71a yüzünde kelime asıl yazımına uygun olarak imla edilmiştir:

Bed:

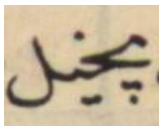
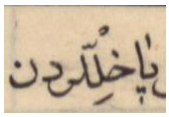
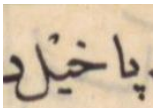
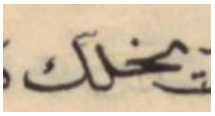
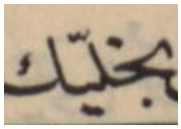
Kelimenin son harfi metindeki diğer kullanımlarından farklı olarak şu beyitte "t" ile yazılmıştır:

Ḥażret-i Şeyḫ yine tenvīr eyledi
Betleri tavżīḥ u tanẓīr eyledi [62b]

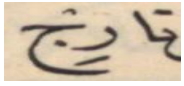
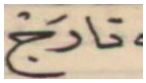
"Turkish and English Lexion"da kötü anlamına gelen "bed" sözcüğünün Türkçede "bet" olarak kullanıldığı bilgisi mevcuttur.[538] Öte yandan kelime aynı sayfanın bir başka beytinde yaygın kullanımına uygun olarak "d" ile imla edildiği görülür.

Baḫīl:

Metinde kelimenin ilk harfi "p" olarak yazılmıştır. Kelimeyle ilgili bir başka husus da sözcüğün "paḫīl, pāḫil, paḫilve pāḫīl olarak dört farklı şekilde imla edilerek kullanılmasıdır. Metinde bu kelimeden türetilen "baḫillik" kelimesi için de aynı durum söz konusudur. Örneğin kelime metnin 72b yüzünde yer alan ve alt alta gelen 3 beyitte de birbirinden farklı olarak imla edilmiştir.

 [140a] [72b] [72b]; [72b] [56a]

Tārāc:

Metinde iki yerde geçen kelime, asıl yazımından farklı olarak ikinci ünlüsü kısa ve birbirinden farklı okunacak şekilde imla edilmiştir: [74b];

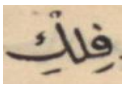
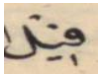
[538]Bkz. Sır James W. Redhouse, *Turkish and English Lexion* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2011), 339.

[98b] Metinde yer alan her iki beyitte de “lecc” kelimesiyle kafiyelenmesine rağmen kelimedeki bu farklı harekelendirme dikkat çekicidir.

Şol ki pādişāh ile lecc eyleye
Ḳaṣd ėder mālını tārāc eyleye [74b]

Gel büyüklerle oġul lecc eyleme
ʿIrżını beyhūde tārāc eyleme [98b]

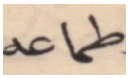
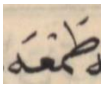
Fīl:

Metinde kelimenin iki farklı yazımı söz konusudur. İlk beyitte kelimenin uzun ünlüsü “ye” harfiyle belirtilmezken; bir sonraki beyitte aynı kelime uzun ünlüsü belirtilerek yazılmıştır. Kanaatimizce bu ikili kullanımın sebebi kelimeyi vezne uydurma çabasıdır. Üst beyitte ; alt beyitte ise şeklinde imla edilmiştir.

Gūyiyā bir sivrisinek kim bilin
Ayaġı altına düşmüşdür fīliñ

Fīl ayaġı altına düşmüş sinek
Hīç ḫalāṣ mümkün müdür bī-reyb ü şekk [79b]

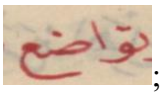
Ṭamaʿ:

Kelimenin ikinci ünlüsü ”elif” yazılarak imla edilmiştir. Ancak aynı kelime bir alt beyitte sözlüklerdeki kullanımına uygun olarak “elif” harfi kullanılmadan imla edilmiştir:

Olasın ḥırṣ u ṭamaʿ a mübtelā
Gösterir yüz saña her yandan belā

Yaʿnī ḥırṣ ṭamaʿ a ġālib olasın
Bu denī dünyāya ṭālib olasın [80b]

Tevāżuʿ:

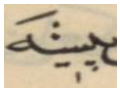
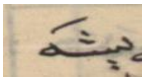
Kelimenin 85b'de yer alan iki beyitten birinde asıl yazımından farklı olarak "a" ünlüsünün uzun okunması gerektiği "elif"le belirtilmeden yazıldığı; diğerinde ise asıl yazımına uygun olarak imla edildiği görülmüştür: Üst Beyit: ; Alt beyit:

Vezne katkı sağlamayan bu yazımın sebebi müstensihin dalgınlığına bağlanabilir. Ayrıca kelimenin metinde son ünlüsünün sözlüklerden farklı olarak hep kesre ile harekelendirildiği görülmüştür.

Ger tevāżuʿ pīşe gīrī ey civān
Dūst dārendet heme ḫalḳ-ı cihān

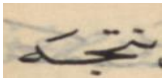
Tutasın ṣanʿat tevāżuʿ ey civān
Dost tutarlar seni hep ḫalḳ-ı cihān [85b]

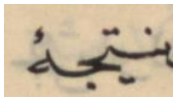
Pīşe:

Kelime metinde çoğunlukla asıl yazımına uygun olarak şeklinde yazılmışken; bir beyitte şeklinde ilk ünlüsü kısa okunacak şekilde yazılmıştır. Kelimenin geçtiği diğer beyitlerde ilk ünlünün uzun yazılmış olması müstensihin kelimeyi vezne uydurmak amacıyla böyle bir yola başvurmuş olduğunu düşündürmektedir.

Merḥamet ėtmek be-her bir dervīşe
Ẕikr-i dest ancaḳ budur eyle pīşe [89b]

Netīce:

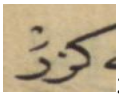
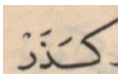
Nüshada kelimenin iki farklı şekilde yazıldığı görülmüştür. Kelimenin metindeki yazımlarına bakıldığında müstensihin kelimenin ikinci hecesi vezin gereği uzun okunacaksa kelimeyi "ye" harfi eşliğinde yazdığı; kısa okunması gerekiyorsa "ye" harfi olmadan yazdığı görülmüştür. Mesela kelime 93a ve 154a'da

şeklinde “ye” harfi olmadan yazılmışken; 87a’da uzun ünlü ile yazılmıştır.

Yüzü gözü bulanır bi’n-netīce
Gündüzü olur anıñ ʿaynı gėce [93a]

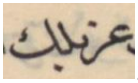
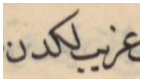
Ẕikr-i Ḥaḳdan gündüz ile gėceyi
Yaʿnī iḥyā ėt işit netīceyi [87a]

Gez:

Kelime metinde çoğunlukla aslına uygun olarak imla edilirken ; bir beyitte peltek z ile yazılmıştır.

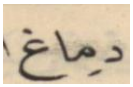
Şol ki kendi ʿaybını görmez meger
Ġayrıların ʿaybını arar gezer [78a]

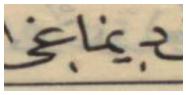
Ġariblik:

Kelime 96b’de bulunan beytin iki mısraında farklı şekilde imla edilmiştir. İlk mısrada kelimenin son ünlüsü kısa olarak imla edilirken: ; ikinci mısrada uzun olarak imla edilmiştir. Kelimenin metindeki diğer kullanımlarına bakıldığında iki yerde ikinci ünlüsünün kısa, dört yerde ise uzun yazıldığı görülmüştür. Bu ikili kullanımın vezin zarureti sebebiyle olduğunu söylemek zordur.

Birisi ġāyet ġarīblik oladur
Hep ġarīblikden ʿömür noḳṣān olur [96b]

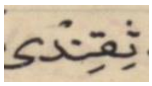
Damaġ:

Metnin 97a yüzünde kelimenin ilk ünlüsü kesre ile harekelenmiştir. “Damak” kelimesinin sözlüklerde böyle bir kullanımına rastlanılmamıştır. Öte yandan kelimenin metindeki yazımı “şuur, bilinç, akıl” anlamına gelen “dimāġ” kelimesi ile örtüşmektedir ancak “dimāġ” kelimesi beytin anlamına uygun bulunmadığından

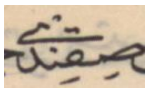
hazırlanan metinde kelime “damaġ” şeklinde yazılmıştır. Kelimenin metindeki diğer örneklerine bakıldığında 135b ve 136a’da ise şeklinde imla edildiği görülmüştür.

Şol ki düşmānlardan ola ḳorḳucı
Leẕẕeti ḳalmaz damaġ olur acı [97a]

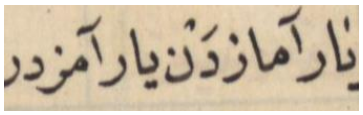
Şıḳındı:

Kelimenin 109a’daki bir beyitte ilk harfi “ث” ile yazılmıştır:

Göñlüne verme ṣıḳındı şükr ḳıl
Zīrā *er-rızḳu ala’llāh* dendi bil [109a]

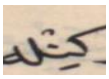
Metinde sadece iki yerde kullanılan kelimenin 111a’da ise “sad” ile yazıldığı görülür:

Yaramaz:

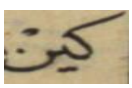
Metinde yaramaz kelimesi iki farklı şekilde imla edilmiştir.

El yüze urmaḳ getirir çoḳ keder
Yaramazdan yaramazdır ey peder [158b]

Kīn:

Metinde kelimenin ünlüsü şu beyitte “ي” ile belirtilmemiştir.

Herkesiñ vaḳt u zamān u devleti
Zā’il olmaz kīnle çekme zaḥmeti [100a]

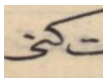
Ancak kelimenin metindeki diğer kullanımlarında ünlüsü hep uzun yazılmıştır. Vezne katkısı olmayan bu durumun sebebi müstensihin dalgınlığına bağlanabilir.

Cemīʿ:

Metnin 121a yüzünde kelime asıl yazımından farklı olarak şeklinde yazılmıştır. Kelimenin 16b'deki yazımında ikinci ünlünün kısa gösterilmesi gibi bir durumun söz konusu olmayışı bu durumun bir çelişki değil vezin zarureti sebebiyle bilinçli bir tercih olduğunu bizlere göstermektedir.

Cemīʿ aḥkām u evāmir her ne var
Cümle Ḥaḳdan bilmek imiş ey bekār [121a]

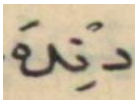
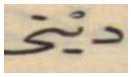
Gün:

Kelime 126b'deki beytin her iki mısraında da asıl yazımından farklı olarak "vav" harfi olmadan imla edilmiştir.

Ėrişir saña da ol miḥnet günü
Mededine bil gelir zaḥmet günü [126b]

Ancak kelimenin diğer kullanımlarına bakıldığında aslına uygun olarak yazıldığı örneklerine de rastlamak mümkün olmuştur. Örneğin kelime 5a'da şeklinde yazılmıştır.

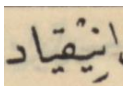
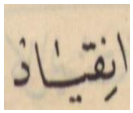
Dīn:

Metnin 131b yüzünde kelimenin ünlüsü harfle belirtilmemiştir. Öte yandan kelimenin aynı sayfadaki üst beyitte asıl yazımına uygun olarak imla edildiği görülür.

Ey birāder kim ḥarāmdan dūr olur
Ḫāne-i dīni anıñ maʿmūr olur

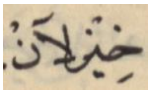
Ḥırṣ ile ıṭmāʿ da olsa ger kişi
Ḫāne-i dīnde ḫarābdır her işi [131b]

İnḳıyād:

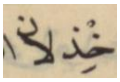
Metnin 142a yüzünde kelime asıl yazımından farklı olarak şeklinde imla edilmiştir. Kelimenin diğer kullanımlarında böyle bir durum söz konusu değildir. [95a, 177a]

Ḳoyma boyun bāṭıla ey pür-hüner
Yaʿnī ṭāʿat inḳıyād ėtme peder [142a]

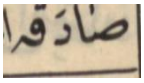
Ḫizlān:

Kelime metnin 145b yüzünde asıl yazımından farklı olarak ilk ünlüsü uzun olarak ve "peltek z" yerine "ز" ile imla edilmiştir.

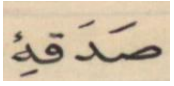
Ey birāder baḫīlin encām-ı kār
Ḥāṣılı gümrāh u ḫizlān yeri nār [145b]

Metnin genelinde 3 defa kullanılan kelimenin diğer yazımlarında ise aslına uygun olarak imla edildiği görülmüştür. [54a]

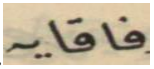
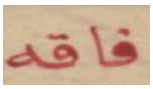
Ṣadaḳa:

Kelimenin ilk ünlüsü 151b yüzündeki bir beyitte vezin gereği "elif"le belirtilerek uzun olarak yazılmıştır. Böyle bir yazıma vezin gereği başvurulduğunu dile getirmekle beraber bu hususa yine de ihtiyatlı yaklaşmaktayız.

Ṣadaḳa iḥsān varın hep telef
Kişi ėtmezse ḳaçan bulur şeref [151b]

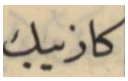
Kelimenin 121b'de ise aslına uygun olarak şeklinde imla edildiği görülür. Ancak kelimenin tıpkı yukarıdaki örnek beyitte olduğu gibi mısra başında yer alması bir başka değişle vezin gereği uzun okunması gerektiği halde "elif" eklenerek imla edilmemiş oluşu şârihin üst beyitteki yazıma vezin gereği başvurduğu teoremine gölge düşürmektedir.

Fāḳa:

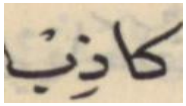
Kelimenin 158a'da her iki ünlüsü de uzun olarak (ā) imla edilmiştir. Metinde 4 defa kullanılan kelimenin diğer üç yazımına bakıldığında aslına uygun şekilde yazılmış oluşu bu yazıma bilinçli olarak vezin zarureti sebebiyle başvurulmuş olduğunu gösterir. Kelime 7a, 49b ve 185b'de şeklinde imla edilmiştir.

Kim ṣalāt fevtine bāʿ iṣdir daḫi
Faḳr u fāḳaya delāletdir aḫī [158a]

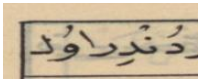
Kāẕib:

Kelime, 167a ve 160b yüzünde her iki ünlüsü de uzun okunacak şekilde ve "ز" ile yazılmıştır: Böyle bir yazım vezne katkı sağlamadığı gibi bir aruz kusuruna da yol açmaktadır.

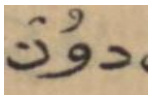
Kiẕbiñ eṭrāfiñ dolanma ey püser
Kāẕibiñ yoḳdur sözünde zīb ü fer [167a]

Öte yandan kelimenin 98a, 120a ve 161a'da asıl yazımına uygun olarak yazıldığı görülür.

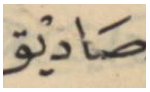
Dūn:

Metindeki şu beyitte kelimenin ünlüsü harfle belirtilmemiştir.

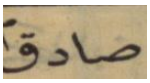
Varma anıñ yanına azġındır ol
Ḳıl ḥaẕer kendin birāder dūndur ol [168b]

Öte yandan kelimenin metindeki diğer kullanımlarına bakıldığında 48a, 55b ve 58a'da asıl yazımına uygun olarak imla edildiği görülür.

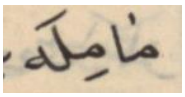
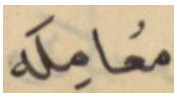
Ṣādıḳ:

Kelime metnin 171a yüzünde asıl yazımından farklı olarak şeklinde yazılmıştır. Kelimenin ikinci ünlüsünün uzun imla edilişi vezne katkı sağlamadığı gibi bir zihaf kusuruna yol açmıştır.

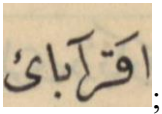
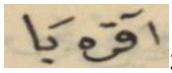
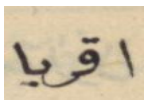
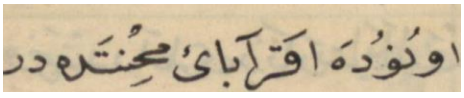
Ḥaḳ Taʿālāya hemīşe ʿāşıḳ ol
Ḳīl ü ḳāli terk eyle ṣādıḳ ol [171a]

Ancak kelimenin metindeki diğer yazımlarında böyle bir durumun söz konusu olmayışı bizlere müstensihin dalgınlıkla ikinci ünlüyü uzun yazmış olduğunu kanıtlar niteliktedir.

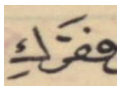
Māmile?:

Kelimenin geçtiği beyitlerden yola çıkarak "faiz, fayda, çıkar" gibi anlamlara geldiğini düşündüğümüz kelimeye sözlüklerde tesadüf edilmemiştir. Kelime metinde iki farklı şekilde imla edilmiştir.   Bu yazımlardan ilkinin metinde daha yaygın olarak kullanıldığı görülür.

Aḳrabā:

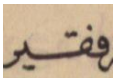
Kelimenin metinde üç farklı şekilde imla edildiği görülmektedir. 182a'da yer alan bir beyitte sözcük asıl yazımından farklı olarak iki uzun ünlüyle yazılırken ; bir sonraki beyitte ; birkaç beyit sonra ise asıl yazımına uygun olarak şeklinde yazılmıştır. Kelimenin yer aldığı beyitler incelendiğinde böyle bir yazım farklılığına vezin sebebiyle başvurulduğunu tam anlamıyla söylemek zordur. Zira şu mısrada vezin gereği ikinci ünlüsü kısa olması gereken kelime, uzun ünlüyle imla edilmiştir. [182a]

Faḳīr:

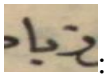
Kelime 186b'deki hem şu beyitte hem de bir alt beyitte asıl yazımından farklı olarak şeklinde imla edilmiştir. Bu yazım beytin veznine bir katkı sağlamadığı gibi bir aruz kusuruna da neden olmaktadır.

Ẕikr olan dervīş faḳīriñ eyle gūş
Gönlü ġınāyla toludur eli boş

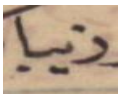
Yine terāzūda semizlik her ān
Gösterir dėmez faḳīrem ey civān [186b]

Öte yandan kelimenin metnin farklı bölümlerindeki yazımlarına bakıldığında asıl yazımına uygun olarak [24b, 37a] imla edildiği görülür.

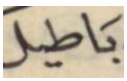
Zībā:

: Metnin 37a yüzündeki bir beyitte kelimenin ilk ünlüsü kanaatimizce vezne uygun düşmesi amacıyla uzun olarak yazılmamıştır.

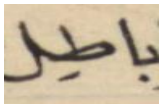
Her zībā ṣūret[e] ṭālib olma sen
Her yaraşıḳlıya rāġıb olma sen [37a]

Öte yandan kelimenin aynı sayfadaki bir başka beyitte ve metnin diğer beyitlerinde asıl yazımına uygun olarak imla edildiği görülür. [29b, 37b, 37a, 38b]

Bāṭıl:

Metnin 187a yüzünde kelimenin ikinci ünlüsü asıl yazımından farklı olarak uzun yazılmıştır.

Olma bāṭıl gibi ġāfil yolda sen
Gir ṭarīḳ-ı ʿām ol ʿāḳil yolda sen [187a]

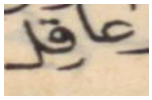
Öte yandan 141b, 81a ve 90a yüzlerinde kelimenin asıl yazımına uygun olarak imla edildiği görülür.

ʿĀḳil:

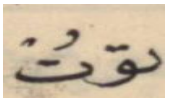
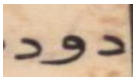
Metnin 17a yüzündeki şu beyitte kelimenin ikinci ünlüsü uzun olarak imla edilmiştir. Kelimenin bu şekilde yazımı vezne katkı sağlamadığı gibi bir zihaf kusuruna yol açmıştır.

ʿ Aḳlını başına cemʿ ėt ey filān
ʿ Āḳil ol ḳıl terk-i daʿ vā-yı cihān [17a]

Öte yandan kelimenin metnin birçok yerinde aslına uygun olarak imla edildiği görülür.

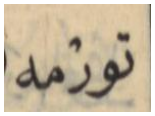
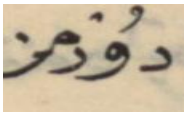

Tut:

Kelimenin ilk harfi metinde kimi beyitlerde "te"; ; kimi beyitlerde ise "dal" ile yazılmıştır. Bu gibi durumlarda kelimenin metindeki yazımına sadık kalınmıştır.

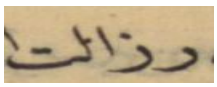
Tevbe ḳıl maḳbūl ol Ādem gibi
Dut ser üzre tācı şeh Edhem gibi [77a]

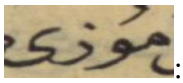
Ṭur:

Kelimenin ilk harfi metinde hem sedalı hem de sedasız olarak imla edilmiştir ve Kelimenin sözlüklerde her iki kullanımına da tesadüf edildiğinden hazırlanan metinde bu duruma müdahale edilmemiş, metinde ne şekilde yazıldıysa o şekilde aktarılmıştır. Ancak burada dikkat çeken bir başka husus ise kelimenin "turmak" kullanımında sözlüklerden farklı olarak "ط" ile değil " ت" ile imla edilmiş oluşudur.

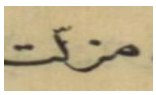
Turma ḳapı eşigi üzre ṣaḳın
Güş-ı cān ile işit ey merd-i dīn [163a]

2. Asıl Yazımından Farklı Olarak İmla Edilen Kelimeler:

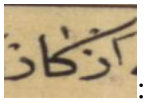
: Kelime asıl yazımından farklı olarak "ذ" ile değil "ز" ile yazılmıştır.

: Aslında "ذ" ile yazılan kelime nüshada "ز" ile yazılmıştır.

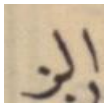
Herkese ḳadrince eyle merḥamet
Ėtmez iseñ olma gel mūẕī-ṣıfat [17b]

 : Kelime metinde sözlüklerden farklı olarak "ز" ile yazılmıştır.

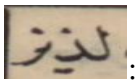
Var yürü kimseyi ġıybet eyleme
Yaʿnī ḫoş-gū ol meẕellet eyleme [19a]

: Metinde sıklıkla tekrarlanan bu kelime metinde hep "ز" ile yazılmıştır.

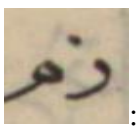
Ey birāder Ḥaḳḳı efkārdan diger
Aġzın açma dėme eẕkārdan diger [20b]

 : Beytin her iki mısraında da kelime "ز" ile yazılmıştır.

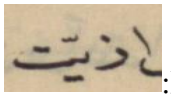
İmdi bu dördü tutan cāndan eleẕẕ
Var mıdır dünyāda şāh andan eleẕẕ [24b]

: Aslında sonu " ذ" ile yazılan kelime metinde müstensihin yazım alışkanlığı sebebiyle hep "ز" harfi ile yazılmıştır. Öte yandan müstensihin bu yazımı benimsemesinin nedeni -biliçli bir tercih olarak- kelimeyi üst mısraın kafiye kelimesine uydurmak da olabilir. Zira metinde geçen diğer örneklerde de kelimenin hep mısra sonunda kullanıldığı "azīz, temīz, semīz" gibi sonu hep "ز" ile biten kelimelerle kafiyelendiği görülmüştür.

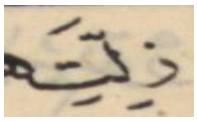
Kimde bu dört ḫūy ola olur ʿazīz
Oldu dünyāda bu dört ġāyet leẕīẕ [31a]

: Metinde ilk harf "ز" ile yazılmıştır.

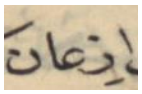
Dervīş[i] seven sezādır raḥmete
Ẕemm ėden başla Yezīde laʿnete [40a]

:Kelime metinde peltek z ile değil “ز” ile yazılmıştır.

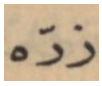
Ḳıl eẕiyyet tā kim ola saña rām
Eyleye ṭāʿat ʿibādet ber-devām [52b]

 Kelime metinde hep peltek z ile değil “ز” ile yazılmıştır.

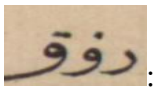
Ẕillet-i hevāyla yüzü ağına
Ḫor düşer tīşe gelir ayaġına [63b]

 Kelime metinde hep “ز” ile yazılmıştır.

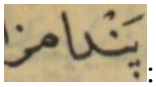
Ḳalbi pāk olandır īmān sahibi
Ehl-i dil iẕʿān u ʿirfān ṣāḥibi [101a]

: Aslında ilk harfi “peltek z” olan kelime, metin boyunca “ز” ile imla edilmiştir.

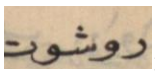
Ger ʿamelde var ise ẕerre riyā
Olmaz ol maḳbūl-ı dergāh-ı Ḫudā [22b]

: Kelimenin ilk harfi metinde “peltek z” ile değil “ز” ile yazılmıştır.

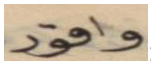
Leẕẕet-i enfās ile ẕevḳ eyleme
Ṣūfī-ṣūret olma hem ẕevḳ eyleme [32a]

: Asıl yazımı “pend-āmīz” şeklinde olaması gereken kelimenin metinde son hecesindeki ünlünün uzun okunacağı harf ile belirtilmemiştir.

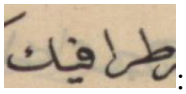
Yaʿnī beyhūde vü maʿnādār degil
Yoḫsa pend-āmīz olan güftār degil [20a]

: Metinde “rüşvet” kelimesi asıl yazımından farklı olarak ilk hecesindeki ünlü uzun olarak imla edilmiştir.

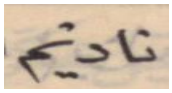
Rüşvet alma ey oġul bir işte sen
Olayım dėrseñ egerçi reste sen [24a]

: Metinde kelimenin birinci ünlüsü vezin sebebiyle uzun olarak yazılmıştır.

Devlet ü şevket ile vaḳūr ola
Taḫt-ı ʿadl üzre turup pür-nūr ola [24b]

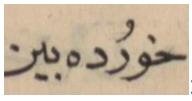
: Metinde “taraf” kelimesi vezne uydurulmak amacıyla asıl yazımından farklı olarak ikinci ünlüsü uzun olarak imla edilmiştir.

Olma ġafletde baṣīret üzre ol
Her ṭarafıñ gözle diḳḳat üzre ol [27b]

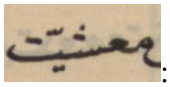
 Kelime metnin 69a yüzünde asıl yazımından farklı olarak ikinci ünlüsü uzun okunacak şekilde imla edilmiştir. Ancak böyle bir yazım beytin veznine de uygun düşmemekte bilakis bir zihaf kusuruna sebep olmaktadır. Kelimenin metindeki diğer kullanımında (30b) da aynı yazım ve durumun söz konusu oluşu müstensihin böyle bir yazım alışkanlığına sahip olduğunun göstermektedir.

Nādim olmaġa hele yoḳdur ṣafā
Vėrme cānā kendi kendine cefā [69b]

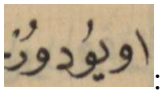
Zīrā kim nādim olursun ey peder
Ṣoñ peşīmān fayda ėtmez dėdiler [30b]

: Kelime metinde “uzun u” ile imla edilmiştir.

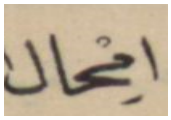
Ėyi baḫtlı oldu pāk-ḫilḳat olan
Ḫurde-bīn ehl-i naẓar diḳḳat olan [31a]

: Aslında “maʿīşet” olarak yazılması gereken bu kelime vezne uydurulmak amacıyla bu şekilde imla edilmiştir. Kelime sadece bu beyitte değil metnin diğer bölümlerinde de hep bu şekilde imla edilmiştir.

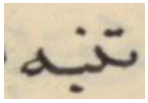
Ḫāne vü beytinde hem niʿmet ola
Yaʿnī ikincisi maʿşiyyet ola [33b]

: Öğütmek” anlamına gelen kelimenin sözlükte “ögüt” ve “övüt” şekillerine rastlanmış ancak bu şekilde bir kullanımına rastlanmamıştır.

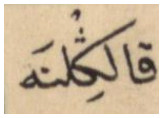
Devr ėder san bu cihān bir āsiyāb
Öyüdür çok dāne miṣl Efrāsiyāb [41a]

 Kelimenin üçüncü harfi metinde sözlükten farklı olarak “güzel he” ile değil “ح” ile yazılmıştır. 55 b’de de aynı durumun söz konusu oluşu bize müstensihin böyle bir yazım alışkanlığına sahip olduğunu göstermektedir.

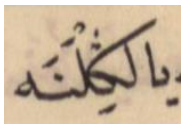
Dėndi kāhil şuña kim ihmāl ėder
Ḥaḳḳa ṭāʿat ėtmeye imhāl ėder [42a]

 Kelime metinde asıl yazımından -tenbīh- farklı olarak imla edilmiştir. Kelimenin metindeki diğer yazımlarında da aynı durumun söz konusu oluşu müstensihin böyle bir yazım alışkanlığına sahip olduğunu bizlere göstermektedir.

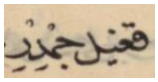
Nefsi zehr otuna teşbīh eyledi
Ẓāhire Şeyḫ ṭapma tenbīh eyledi [52a]

 Kelimede geçen” g” harfi sözlükten farklı olarak sağır kef ile yazılmıştır.

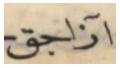
Ẕerre āteş çün ola yalġılana
Der-ʿaḳab bī-ḥad olup ḳalġılana [60b]

 Kelimede geçen” g” harfi sözlükten farklı olarak sağır kef ile yazılmıştır.

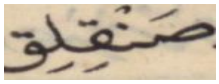
Ẕerre āteş çün ola yalġılana
Der-ʿaḳab bī-ḥad olup ḳalġılana [60b]

 Kıvılcım kelimesi metinde gerçek yazımından farklı olarak imla edilmiştir.

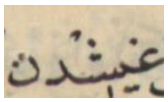
Ẕerre āteşden ḳıġılcımdır murād
Yaʿnī kim pek az durur nīmdir murād [60b]

 Günümüzde “azıcık” olarak kullanılan kelime metinde hep “azacık” olarak imla edilmiştir.

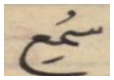
Azacıḳ ḫastelik için ġam yė sen
Ėtmeye gerdūn seni dūn ġam yė sen [61a]

 Aslı “ṣanġılıḳ” şeklinde olan kelime beyitte bu şekilde imla edilmiştir.

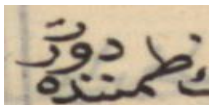
Ādeme żaʿīfle sanġılıḳ veren
Yaʿnī vücūda ki ḳırıḳlıḳ veren [92b]

 Kelime metnin tamamında asıl yazımından farklı olarak imla edilmiştir.

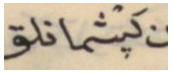
Ġıll u ġışdan pāk ol maḥbūb ol
Ṣāḥib-i tabʿ-ı selīm merġūb ol [158b]

 Metinde “sümʿa” kelimesi asıl yazımından farklı olarak imla edilmiştir.

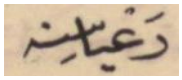
Olmaya ālūde sümʿa u riyā
Zīrā maḳbūl olmaz ol nezd-i Ḫudā [160a]

 Metinde kelimenin ilk harfi “ظ” ile yazılmıştır. Kelimenin metindeki diğer kullanımları için de aynı durum söz konusu oluşu müstensihin böyle bir yazım alışkanlığına sahip olduğunu bizlere göstermektedir.

Var durur dört nesneniñ żımnında dört
Nesne daḫi ḥāṣıl olur diḳḳat et [62a]

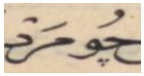
 Metinde kelimenin ilk hecesi her ne kadar üstünle harekelense de kelimenin sözlüklerde “peşīmān” ve “pişmān” kullanımı dışında farklı bir versiyonuna rastlanmadığından vezin gereği “peşīmān” yerine “pişmān” şekli tercih edilmiştir. Metinde kelimenin harekelenerek yazıldığı beyitlerde de müstensihin hareke olarak üstünü tercih etmiş olduğu görülür.

Anda pişmānlıḳdan artu ḥāṣılı
Yoḳ durur sevme hele ol cāhili [63a]

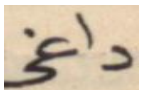
 “Reʿāyā” kelimesi metinde yer alan iki beyitte de kanaatimizce vezne uydurulmak amacıyla bu şekilde imla edilmiştir.

Çünki şāh ẓulm eyleye reʿyāsına
Cevr ėde aʿlāsına ednāsına [64b]

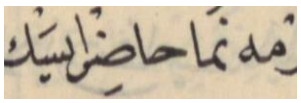
Eliniñ altındaki reʿyāyı sen
Yaʿnī aʿlā ile hep ednāyı sen [83b]

 Metinde kelimenin ilk harfi "چ" olarak yazılmıştır. Kelimenin metindeki diğer kullanımlarında da aynı durum söz konusudur.

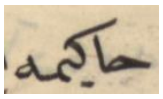
Kişi cömerdlikle ululuḳ bulur
Raġbeti artar cihānda çoḳ olur [71b]

 Aslı "ṭāġī" olan kelime eşkıyalar daha çok dağda faaliyet gösterdiği için eski metinlerde kelime dağ ile karıştırılarak "dāġī" şeklinde de yazılmıştır.[539] Metinde de kelime bu kullanımıyla karşımıza çıkar.

Kim ki pādişāha ol bāġī olur
Yaʿnī ṭuġyān eyleyip ṭāġī olur [74b]

 şeklinde harekelendirilmiştir. Bu şekilde "Umumi istidatlar, dilekçe" anlamına gelen "mā-ḥāżır"ın beytin anlamıyla örtüşmediği düşünüldüğü için kelime elif harfi ve kesre göz ardı edilerek "daha evvelden hazır olan ne varsa" anlamına gelen "mā-ḥażar" şeklinde yazılmıştır.

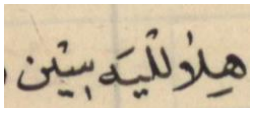
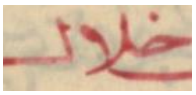
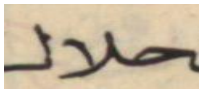
Zaḥmete girme ne mā-ḥażar iseñ
Öñüne getir neye ḳādir iseñ [137b]

 "Ḥākim" kelimesi metinde asıl yazımından farklı olarak imla edilmiştir, böyle bir yazım vezne katkı sağlamadığı gibi bir aruz kusuruna da yol açmaktadır.

Ḥākime iletme eyleme cefā
Saña elbetde ėder bir gün edā [142a]

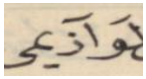
[539] Bkz. http://lugatim.com [Erişim Tarihi 9. 03. 2018].

 Her ne kadar sözlükte "hilâllemek" gibi bir kelimeye tesadüf edilmese de kelimenin "ḫilāl" kelimesinden türemiş olduğu düşünülerek hazırlanan metinde kelime "ḫilālle-" şeklinde yazılmıştır. Ancak kelime metinde "güzel he" ile imla edilmiştir. Öte yandan ḫilāl kelimesinin metinde ve olarak farklı şekildeki yazımlarının bulunuşu bu okunuşa tereddütle yaklaşmamıza sebep olmuştur.

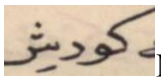
Çūp ile ḫilālleyesin dişlerin
ʿAksine eyler ẓuhūr her işlerin [162b]

 Tad kelimesi metinde "dal" ile imla edilmiştir.

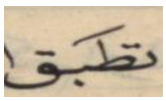
Rāh-ı dīn ehl-i ṭarīḳ hergiz murād
İstemez dünyādan almaz ẕerre dad [185a]

 Kelime metin boyunca asıl yazımından farklı olarak ikinci ünlüsü uzun okunacak şekilde imla edilmiştir. (32b, 57a, 179a, 188b).

Tut bu yol için zevād ey nev-civān
Ḳıl levāzımı tedārik ey filān [188b]

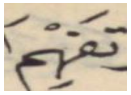
Metinde güreş kelimesinin ikinci ünlüsünün "i" okunması gerektiği kesreyle belirtilmiştir. Ancak kelimenin böyle bir kullanımına kaynaklarda rastlanılmadığı için hazırlanan metinde "güreş" yazımı tercih edilmiştir.

Āhenīn nice ile ėtme güreş
Bir yanıñ eyler şikest var bul bir eş [74a]

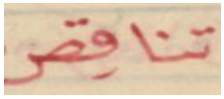

Metinde kelimenin ikinci ünlüsünün uzun olarak imla edilmemiştir. Metinde kelimenin kullanıldığı tüm beyitlerde (110a, 139a, 84b) aynı durumun söz konusu oluşu bize müstensihin böyle bir yazım alışkanlığına sahip olduğunu düşündürmüştür.

Kendi murādıñ üzre ėtme işi
Şerʿe taṭbīḳ ėtmeye saʿy ėt çalış [84b]

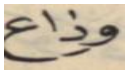
 Metinde kelime aslından farklı olarak kısa ünlüyle imla edilmiştir.

Egretiyi gėri teslīm eylemek
Ehline vėrmek ve tefhīm eylemek [149a]

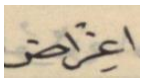

Sözlüklerde "tenāḳuş" teleffuzuyla karşımıza çıkan kelimenin metinde "tenāḳıs" şeklinde sonu kesreli olarak harekelendiği görülmüştür.

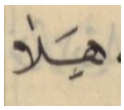
Ḥażret-i Şeyḫ Ḳaddesallāhu'l-ʿAzīz ʿÖmrüñ Tenāḳuş Olması Ḥaḳḳında Buyurur [96a]

 "Vedāʿ" kelimesinin ilk ünlüsü metinde kesreyle harekelendirilmiştir. Kelimenin harekelendiği diğer kullanımlarında da aynı durum söz konusudur.

Cān u dilden sırrını eyle vedāʿ
Dėndi zīrā *cāveze'l-iṣneyni ṣāʿ [108b]*

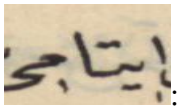
 Asıl yazımı "aġrāż" şeklinde olan kelimenin ilk harfi metinde asıl yazımından farklı olarak kesre ile harekelenmiştir. Kelimenin 144b'deki yazımında da aynı durum söz konusudur.

Ėtme aġrāż yüzünü üç nesneden
Saña bir bir söyleyim diñle neden [120b]

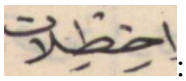
 "Helā" ünleminin ilk hecesi metinde kesre ile harekelenmiştir. *Turkish and English Lexion*'da Arapça bir ünlem olarak geçen kelimenin "hilā" okunuşuna rastlanılmadığı için kelime bu şekilde imla edilmiştir.[540]

Gel ḥayātına ümīd ėtme helā
Kim vefāsızdır ḥayātta yoḳ beḳā [133b]

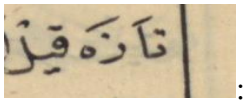
[540] Bkz. Redhouse, a. g. e., 2166.

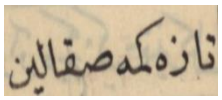
: “Eytām” kelimesinin ilk harfinin asıl okunuşundan farklı olarak “i” okunması gerektiği metinde kesre ile belirtilmiştir.

Māl-ı eytāmı şu kim eyler telef
Āḫiri olur fenā bulmaz şeref [142b]

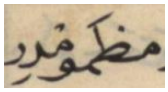
: Asıl yazımı “iḫtilāṭ” olan kelime metinde “iḫṭilāt” şeklinde iki harfin yerinin değiştirilmesi suretiyle yazılmıştır.

İmtizāc u iḫtilāṭ ėden kişi
ʿĀlem-i fānīde ehvendir işi [113b]

: Metinde iki yerde geçen “tara-” fiili hep “ز” ile yazılmıştır.

Ġayrınıñ ṭarağı ile pür-hüner
Tarama ṣaḳalın[ı] ol ber-ḥaẕer [164b]

Kelime asıl yazımından farklı olarak “peltek z” yerine “ظ” ile yazılmıştır.

Fi’l-ḥaḳīḳa böyledir meẕmūm du[rur]
Kimde var bu fiʿl-i bed ol şūmdur [170a]

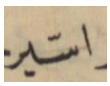
3.Kelimelerin Yazımına Yönelik Diğer Hususlar:

a.Harekelendirilmek suretiyle kelimeleri vezne uydurmak:

Metinde bazı kelimelerin kimi zaman vezne uydurulmak amacıyla farklı şekilde okunması gerektiği harekelendirilerek -bilhassa şedde ve kesre kullanılarak- belirtilmiştir.

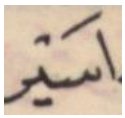
Esīr/Essīr:

Şu beyitte vezin icabı “esîr” kelimesindeki “sin” harfi şeddeli olarak imla edilmiştir.

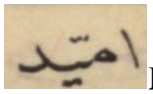
Yalıñız ḳalır o essīr ḫan gibi
Ṣaḳınır andan ḳamu şeyṭān gibi [42a]

Öte yandan kelimenin metindeki diğer kullanımlarında asıl yazımına riayet edildiği görülür.

 [109b, 34b, 15b, 171b]

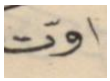
Şehvet elinde şu kim ola esīr
Gerçi āzāde ise de bendedir [109b]

Ümīd/Ümmīd:

Kelimenin bu beyitte vezin gereği "ümīd" değil de "ümmīd" şeklinde okunması gerektiği şedde ile belirtilmiştir.

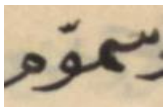
Ṭāʿat ėtmezsen Ḫudā fermānına
Ümmīd ėtme raḥmet ü ihsānına [53a]

Evet/Evvet:

 Müstensih kelimeyi vezne uygun hale getirmek amacıyla şeddeli yazmıştır.

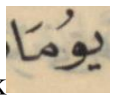
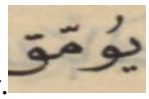
Medḥiñ ėtme sīm ü zer ḳapmaḳ için
Dėme evvet kim ḫulūṣ çakmaḳ için [86a]

Semūm/Semmūm:

 Metinde kelime şeddeli olarak yazılmıştır. Ancak kelimenin metindeki diğer kullanımlarında kimi zaman şeddeli kimi zaman da şeddesiz yazıldığı görülmüştür. Öyle sanıyoruz ki bu ikili imlanın sebebi kelimeyi vezne uydurma çabasıdır. Yazım birliği açısından kelime sözlüklerdeki yazımına uygun olarak metin boyunca "semūm" şeklinde yazılmıştır.

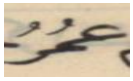
Ḥāṣılı ol yerde eylerler ḳarār
Cismini büryān ėder semūm-ı nār [153b]

Yumak/Yummak:

Metinde asıl yazımına uygun olarak şeklinde yazılan kelime şu beyitte vezin gereği şeddeli yazılmıştır. Ancak kaynaklarda kelimenin böyle bir şekline rastlanmadığı için hazırlanan metinde şeddesiz hali tercih edilmiştir.

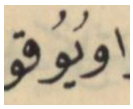
Ṣu ṭaleb eyle elin yummaḳ için
Hem ṣābūn olsun temīz olmaḳ için [163a]

ʿÖmr/ʿÖmür:

 Metinde kelimenin vezin gereği "ʿömr" değil de "ʿömür" şeklinde okunması gerektiği ötre ile belirtilmiştir.

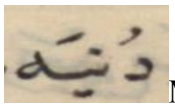
Oldu dünyā fi'l-miṣāl köprü gibi
Hem ʿömür ceryān ėdipdir ṣu gibi [150a]

Uyḳu/Uyuḳu:

 Kelime 158a'daki beyitte vezin zarureti sebebiyle bu şekilde yazılmıştır.

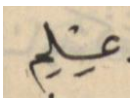
Günüñ āḫirinde aḫşama ḳarīb
Ėyi degildir uyuḳu ey ḥabīb [158a]

dünyā/dünye:

Metnin şu beytinde ve 177a'da "dünyā" kelimesinin diğer beyitlerden farklı olarak "dünye" olarak okunacak şekilde kısa ünlüyle imla edildiği görülür.

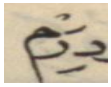
Hergiz ehl-i āḫirete dünyeniñ
Yoḳluġundan ġuṣṣası yoḳdur anıñ

ʿİlm/ʿİlim

Beyitte kelimenin vezin gereği "ʿilim" şeklinde okunması gerektiği harekeyle belirtilmiştir.

Hem ʿulemādan daḫi diñle ʿilim
Pend gūş ėt dāʾimā ol yā ḥalīm [158b]

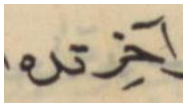
dirhem/direm:

Metinde "dirhem" kelimesi vezne uydurulmak amacıyla asıl yazımından farklı olarak şeklinde yazılmıştır.

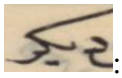
Kendi eliñle ėt iḥsān u kerem
Ṣoñra vėrmezler seniñ çün bir direm [169a]

b.Vezne uygun olmayan yazım ve harekelendirmeler:

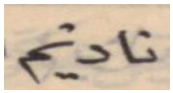
Metinde bazı kelimelerin vezne uygun olmayarak harekelendirildiği örnekler de mevcuttur.

 : Metinde kelimenin "āḫiret" şeklinde okunması gerektiği kesre ile belirtilmişse de vezin gereği bu şekilde okunmuştur.

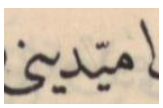
Maẓhar-ı luṭf-ı Ḫudādan dūr olur
Yarın aḫretde işi mehcūr olur [53b]

: Metinde kelimenin sözlükteki ikili yazımından "dīger" şekli tercih edilerek yazılmıştır. Ancak kelimenin bu şekli vezne uygun olmadığından metni oluştururken kısa ünlülü hali tercih edilmiştir.

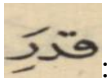
Terk eyle gel bu dört ḫūyu meger
Olmaya peydā saña dört şey diger [62a]

 Kelime metinde asıl yazımından farklı olarak ikinci ünlüsü uzun okunacak şekilde imla edilmiştir. Ancak böyle bir yazım beytin veznine uygun düşmemekte bilakis bir zihaf kusuruna sebep olmaktadır.

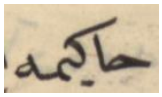
Nādim olmaġa hele yoḳdur ṣafā
Vėrme cānā kendi kendine cefā [69b]

 Her ne kadar kelime metinde şeddeli olarak imla edilmişse de vezin gereği şeddesiz hali tercih edilmiştir.

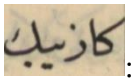
Ṣonra saḫāvet ümīdini tutar
Budur diye herkesden umar [78b]

: Kelime metinde "ḳadir" şeklinde imla edildiyse de bu okunuş vezne uygun olmadığından hazırlanan metinde kelime asıl yazımına uygun olarak imla edilmiştir.

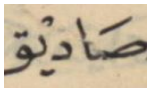
Ṭāʿati olur günāhından ziyād
ʿĀlī-ḳadr olur u mesrūrü'l-fuʾād [183b]

 "Ḥākim" kelimesi metinde asıl yazımından farklı olarak imla edilmiştir, böyle bir yazım vezne katkı sağlamadığı gibi bir aruz kusuruna da yol açmaktadır.

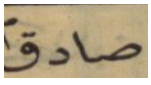
Ḥākime iletme eyleme cefā
Saña elbetde ėder bir gün edā [142a]

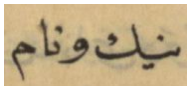
: Kelime metinde her iki ünlüsü de uzun okunacak şekilde ve "ز" ile yazılmıştır. Böyle bir yazım vezne katkı sağlamadığı gibi bir aruz kusuruna da yol açmaktadır.

Kiẕbiñ eṭrāfiñ dolanma ey püser
Kāẕibiñ yoḳdur sözünde zīb ü fer [167a]

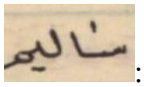
 "Ṣādıḳ" kelimesi 171a'daki şu beyitte asıl yazımından farklı olarak imla edilmiştir. Kelimenin ikinci ünlüsünün uzun imla edilişi vezne katkı sağlamadığı gibi bir aruz kusuruna yol açmıştır.

Ḥaḳ Taʿālāya hemīşe ʿāşıḳ ol
Ḳīl ü ḳāli terk eyle ṣādıḳ ol [171a]

Ancak kelimenin metindeki diğer yazımlarında böyle bir durumun söz konusu olmayışı bizlere müstensihin dalgınlıkla ikinci ünlüyü uzun yazmış olduğunu kanıtlar niteliktedir.

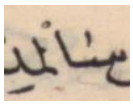
: Aslında "nīk-nām" şeklinde de yazılması mümkün olan kelimenin çoğu kez mısra sonlarında vezne uygun düşmediği halde "nīgū-nām" şeklinde yazıldığı görülmüştür.

Epsem ol söyleme beyhūde kelām
Çünki gūş ėtmeyeler ey nīgū-nām [115b]

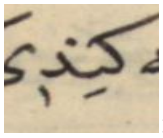
: Kelime, metinde geçen şu beyitte asıl yazımından farklı olarak ikinci ünlüsü uzun olarak imla edilmiştir. Bu yazım bir zihaf kusuruna yol açmaktadır.

Ẕākir iseñ bil Ḫudā ḫıfẓındasın
Sālim olursun vücūd-ı zindesin[61a]

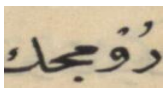
Öte yandan 71a yüzünde kelimenin asıl yazımına uygun olarak imla edildiği görülür.

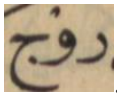
c.Vezne yönelik yazım müdahaleleri:

: "İkindi" kelimesi şu beyitte vezin zarureti sebebiyle bu şekilde yazılmıştır.

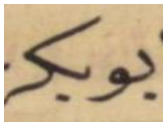
Ėtmedi taḥsīn uyumaḳ bir kişi
Sāye vü germ ola 'kindi güneşi

: "Örümcek" kelimesi beyitte vezin gereği bu şekilde imla edilmiştir.

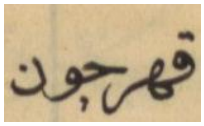
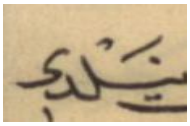
Ḳoyma 'rümcek ḫānede pāk ol oġul
Hem tevāzuʿ la yürü ḫāk ol oġul [165a]

: Aslında "oruç" şeklinde yazılması gereken kelime metinde vezne uydurulmak amacıyla bu şekilde yazılmıştır.

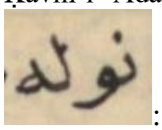
ʿĀḳil iseñ küllü yevmin ṣāʾim ol
Gündüzün 'ruç gėcesinde ḳāʾim ol [35b]

: Metnin şu beytinde "Ebū Bekir" isminin vezin gereği ilk ünlüsü düşürülerek yazılmıştır.

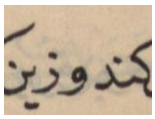
Hem muṣāḥibdi aña 'Bū-bekr ʿÖmer
Parmaġından iki şaḳḳ oldu ḳamer [9b]

 : Şârihin bu beyitteki kelimeleri vezne uydurmak için birinci kelimenin ya da ikincinin ilk ünlüsünü düşürerek vasıl yaptığı bu nedenle de kelimeleri birleşik olarak yazdığı da örülür.

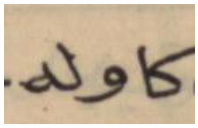
Rūzgāra ḳahr’çün emr eyledi
Ḳavm-i ʿĀda hem işitdin n’eyledi [3b]

: Vezin gereği “ne” ve “ola” kelimeleri arasında ilk kelimenin ünlüsü düşürülerek vasıl yapılmıştır.

N’ola münāfıḳda dėrseñ üç nişān
Ḥażret-i Şeyḫ diñle kim ėtdi beyān [155a]

 “Kendi” ve “özün” kelimeleri birleştirilerek vezin gereği bu şekilde yazılmıştır.

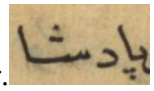
Biri daḫi kend’özün görmek durur
Ḫod-pesendlikle özün görmek durur [56a]

: “Ki” ve “ola” kelimeleri vezin gereği “k’ola” okunacak şekilde “ki”nin ünlüsü düşürülerek yazılmıştır.

Andan evvel k’ola çıḳasın ḫāk sen
Ṭopraḳ ol ṭopraḳdan evvel pāk sen [56b]

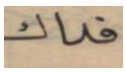
d. Kelimeyi kafiyeye uydurmak amaçlı yapılan harf değişiklikleri:

padişāh:

Metinde kelime, alt mısraın kafiye kelimesine uydurulmak amacıyla “h” harfi düşürülerek yazılmıştır. [12a]

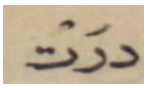
Cürmümüz ʿafv eylegil ey pādişā
Kim dėnir ḳuldan ḫaṭā şāhdan ʿaṭā [12a]

fedā:

: Metinde kelimenin sonuna üst mısraın kafiyesi harfine uydurmak amacıyla "kef" harfi eklenmiştir.

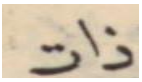
Ṣoñra dişi yāresinden bil helāk
Ėtmede hep erlerin ḫāke fedāk [30b]

Derd:

Metnin 42a yüzünde "derd" kelimesinin son harfi Osmanlı Türkçesi dönemindeki klasik kullanımından farklı olarak "te" ile yazılmıştır. Öyle sanıyoruz ki bu tercihte kelimeyi üst mısraın kafiye kelimesine uydurma çabasının etkisi büyüktür.

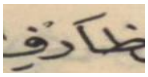
Biri bī-kes biri nā-kes oldu dört
Oldu bed-baḫt[a] bu bil āṣār-ı dert [42a]

Ẕāt:

Metinde kelime genel olarak aslına uygun bir şekilde imla edilirken ; şu beyitte kelimenin son harfi kafiyeye uygunluk açısından "dal" ile yazılmıştır.

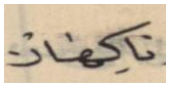
Kim suʾālden bil dilenmekdir murād
Tenhā ḳalmaḳ n'ola fikr ėt pāk-ẕāt [73b]

Ẓarīf:

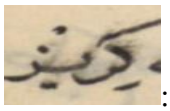
Kelimenin metinde "ʿ ârif" kelimesiyle kafiye edildiği beyitlerde asıl yazımından farklı olarak şeklinde imla edildiği; buna mukabil kelimenin "şerīf" kelimesiyle kafiye yapıldığı 124b'de asıl yazımına uygun olarak imla edildiği görülmüştür.

Bulunur bu dört ṣıfat ʿāriflere
Pür-kemāl ehl-i hüner ẓarīflere [23a]

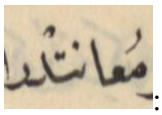
e. Kelimelerde yazım tercihlerinin hareke ile gösterimi:

 Kelimenin “nāgehān” değil de “nāgihān” şeklinde okunması gerektiği kesre ile belirtilmiştir. Bu sebeple metin boyunca tercihimiz bu okunuşundan yana olmuştur.

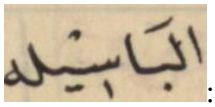
 Kelimenin ilk hecesi metinde hep kesre ile harekelendiği için kelimenin “nekbet” değil; “nikbet” okunuşu tercih edilmiştir.

: Kelimenin sözlüklerde “girīz” ve “gürīz” şeklinde iki farklı kullanımı bulunmakla birlikte metinde ilk hecesi kesre ile harekelendiğinden “girīz” yazımı tercih edilmiştir.

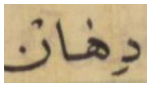
Ẓālime olma muḳārin ey ʿazīz
Anları gördükde sen eyle girīz [175a]

: Metinde kelimenin halk ağzındaki söylenişine uygun olarak sonu “ت” li olarak imla edildiği görülür.

Ṭabʿ[ı] pek bed-ḫū muʿānitdir oġul
Yaʿnī ẓālim ısırır itdir oġul [175b]

: Metinde kelimenin ilk ünlüsü üstünle harekelenmiştir ; ancak kelimenin böyle bir kullanımına sözlüklerde rastlanılmamıştır. Bu sebeple kelime “ilbās” şeklinde yazılmıştır.

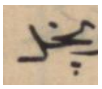
Ḳıl fikir her dem ʿaẕāb-ı āḫiret
Zīnet ilbās ile ėtme fāḫiret [189a]

: “Dehān” kelimesi metinde hep “dihān” okunacak biçimde kesre ile harekelenmiştir.

ʿĀrif-i billāh olan ey nev-civān
Ġayrı Ḥaḳdan kimseye açmaz dehān [19b]

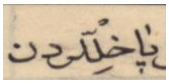
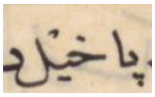
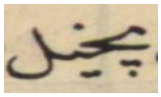
f. “P” Temayülü:

buḫl/puḫl:

Metinde kelimenin ilk harfi hep “p” ile imla edilmiştir: Her ne kadar kelimenin sözlüklerde yaygın olmamakla birlikte böyle bir kullanımı mevcut ise de metinde bu kelimeyle aynı kökten gelen “baḫīl” ve baḫīllik” kelimeleri “b” ile yazıldığı için hazırlanan metnin tamamında kelimenin “b” yazımı tercih edilmiştir.

Ey birāder ḳıl ḥaẕer buḫl eyleme
Hīç cihānda kimseye daḫl eyleme [78b]

bāḫıl/pāḥıl; bāḫīl/pāḫīl; baḫīl/paḫīl:

Metinde her ne kadar kelimenin ünlüleri farklı şekilde imla edilmişse de her şekilde kelimenin ilk harfi “p” olarak yazılmıştır.   Hazırlanan metinde sözlüklerdeki yaygın kullanımdan ötürü “b”li okunuş tercih edilmiştir.

büryān/püryān:

Metinde “büryān” kelimesinin halk ağzındaki “p”li şekli tercih edilmiştir.

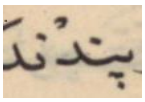
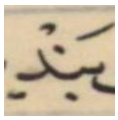
Līk yansın göñlüñ içre nār-ı ʿaşḳ
Eylesin püryān seni her-bār ʿaşḳ [61b]

bāk/pāk:

bāk” kelimesinin ilk harfi metinde “p” harfi kullanılarak yazılmıştır. Temiz anlamına gelen “pāk” kelimesinin yazımı her ne kadar bu şekilde ise de bu anlam beyitle örtüşmemektedir. Kelimenin metindeki diğer yazımlarında da “b” yerine “p” kullanımı tercih edilmiştir.

Her kim ister ise emānda ola
Ḳorkusuz bī-bāk her yanda ola [70a]

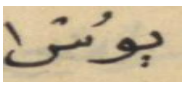
bend/pend:

Kaynak beyitteki kelimenin ilk harfi “p” ile yazılmıştır. Aynı kelimenin kaynak beytin şerhinin yapıldığı beyitte de bu şekilde yazıldığı görülmüştür. ; Ancak kelimenin metindeki diğer kullanımlarına bakıldığında aslı yazımına uygun olarak “be” ile de imla edildiği görülür.

Her ki der-pend-i ḫod āmed üstüvār
Pend-i ū-rā dīgerān bendend kār [84a]

Kendine nuṣḥu çün ola üstüvār
Nuṣḥunu hem ġayrılar bendend kār [84a]

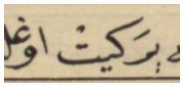
būs/pūs:

Metinde “öpmek” anlamına gelen kelimenin ilk harfi “p” ile yazılmıştır. Redhouse’da kelimenin “būs” dışında “pūs” şeklindeki yazımına da yer verilmiştir. Bu sebeple hazırlanan metinde asıl yazıma sadık kalınmıştır.[541]

Pūs ėder dīvār-ı pāyı kim seylāb
Ėtmek içindir anı bir gün ḫarāb [178b]

berk/perk:

Metinde kelimenin ilk harfi “p” ile imla edilmiştir; ayrıca iki kelime arasında vasl yapılacağını belirtmek için olsa gerek “et-“ fiili bir önceki kelimeye bitişik ve “elif” harfi olmaksızın yazılmıştır.

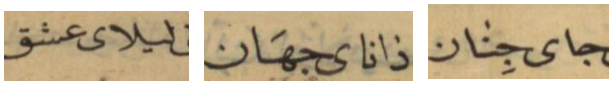
Kendi hevāñı ḳamu terk ėt oġul
Ḥubb u ʿaşḳı göñlüne berk ėt oġul [189b]

[541] Redhouse, a. g. e., 941.

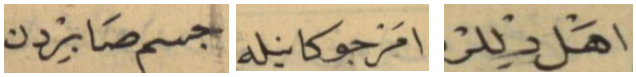
C. Diğer İmla Hususiyetleri:

İzafet "ye"sinin Gösterimi:

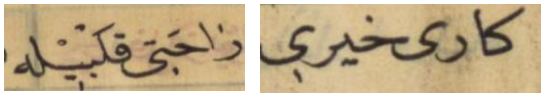
a. İzafet "ye"si uzun ünlüyle biten (ā,ū) kelimelerden sonra çoğu kez harfle gösterilmiştir: cāy-ı cinān, dānā-yı cihān, leylā-yı ʿaşḳ...

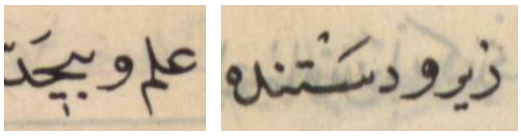
b. Metinde bilhassa ünsüz harfle biten kelimelerden sonra izafet "ye"sinin yazılmadığı görülmüştür: cism-i ṣābir, emr-i çevgān, ehl-i diller...

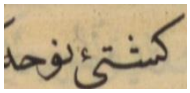
Bununla birlikte metinde bu durumun dışına çıkılan örnekler de mevcuttur: rāḥat-i ḳalb, kār-ı ḫayr...

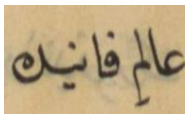
c. Metinde kimi zaman izafet "ye"si olması gereken kelimeler arasına "atıf vavı" konulduğu görülmüştür: zīr-i dest, ʿilm-i bī-ḥad...

d. Nüshanın bazı yerlerinde izafet "ye"si hemze ile belirtilmiştir: keştī-i Nūh...

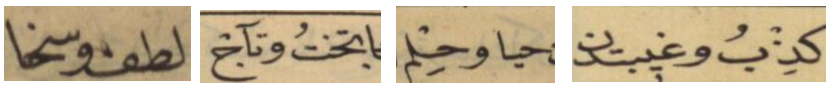

e. Kimi zaman ise metinde "ye" harfinin yazılmadığı; ancak kesre ile gösterildiği görülmüştür: ʿālem-i fānī...

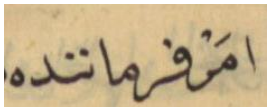

Atıf Vavının Gösterimi:

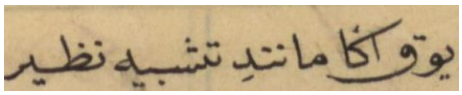
a. Metinde atıf vavı bazen "و" harfi ile gösterilmiştir: kiẕb ü ġıybet, ḥayā vü ḥilm, taḫt u tāc, lutf u seḫā...

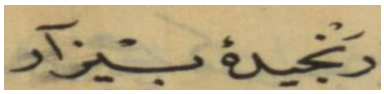
b. Metinde çoğu kez "atıf vavı"nın harf ile belirtilmediği görülmüştür. emr **ü** fermānında...

c. Nüshada atıf vavı kimi zaman harf ile belirtilmez ve aslında “izafet ye”sinde olması gerektiği şekilde kesre ile belirtilir: māned **ü** teşbīh [ü] nazīr, kevn **ü** mekān...

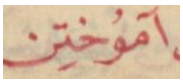

d. Metinde örneğine az rastlansa da kimi zaman atıf vavı konulması gereken yerlerde yine aslında “izafet ye”sinin gösterimine daha uygun düşen hemze kullanımına başvurulduğu görülmüştür: rencīde **vü** bīzār...

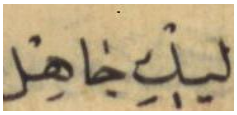

Medli Okunuşun Kesre, “ى” ve “و” Harfi İle Gösterimi

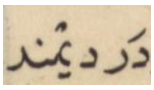
1.Metinde kimi zaman medli okunuşu göstermek için kesre kullanıldığı görülmüştür.

Örneğin metinde “āmūẖten” sözcüğünün ikinci hecesinin medli okunması gerektiği kesreyle belirtilmiştir.

Câme-rā der-ten ne-şāyed dūẖten
Bāyed ez-merdān edeb āmūẖten [163b]

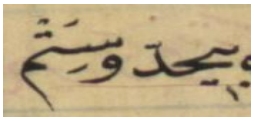
Aşağıdaki beyitte ise “līk” sözcüğünden sonra kesre konulmuştur.

Ḫāmūş oldu bu cihāna ehl-i ʿaḳl
Līk cāhil durmayıp ėtmekde naḳl [20b]

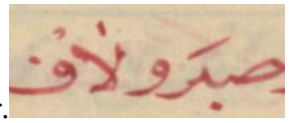
2. Metinde kelimenin vezin gereği 1,5 hece okunması gerektiği kimi zaman da “ى” harfi konularak belirtilmiştir.

Yā İlāhī senden olmazsa meded
Yarın āẖretde ne’der bu derdmend [192a]

3. Nüshada medli okunuşun kimi zaman “و” ile gösterildiği örnekler de mevcuttur.

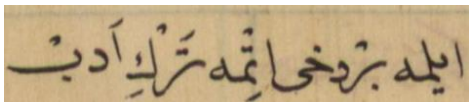
Metindeki şu beyitte “bī-ḥad” kelimesinden sonra “و” harfi bulunmaktadır. Öyle sanıyoruz ki bu “vav” kelimenin vezin gereği medli bir şekilde okunması gerektiğini belirtmek için kullanılmıştır.

Kendi cismiñ üzre bī-ḥadd sitem
Eylemekdir kimseye cevr ü elem [18b]

Bu beyitte ise “ṣabr” kelimesinden sonra “و” yazılmıştır.

Ger ne-gerdī ey püser gird-i ḫilāf
Ān-gehī zībed turā der-ṣabr lāf [167a]

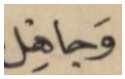
Ulamanın Kesre İle Gösterimi

Metinde örneğine çok rastlanmasa da ulama yapılacak iki kelimeden ilkinin sonuna kesre konulduğu görülür.

Maḥv olur cümle günāh bā-iẕn-i Rabb
Eyleme bir daḫi ėtme terk edeb [14a]

“Ve” Bağlacının Kullanımı:

Her ne kadar manzum metinlerde “vav” harfinin “ve” yerine kullanılmasına pek rastlanmasa da nüshada bazı “vav”ların üstünle harekelendiği görülür. Bu gibi durumlarda harf üstünle harekelenmiş olduğu için “ve” okunuşu tercih edilmiştir.

Bī-edeb olma ve cāhil olma sen
Ġayret eyle ẕikre kāhil olma sen [42a]

İzafet Tamlamalarının Bileşik Kelime Gibi Gösterimi:

Metinde izafet tamlamalı yapılarda kimi zaman “izafet ye”sinin kullanılmadığı görülür. Metinde yer alan bu tarz kullanımlardan bir kısmı Klasik metinlerde de karşımıza çıkan alışılmış kullanımlarken bir kısmı alışılmış kalıpların dışındadır. Ayrıca eser yazarının bu tarz kullanımlara sıklıkla başvurması da dikkat çekicidir.

Olmuşuz sermest ü **dil-medhūş** biz
ʿAḳl-ḥayrān yaʿnī kim bī-hūş biz [12b]

Acı sözlü olma ey **ṣāḥib-kemāl**
Ṭatlı ṭatlı söyle ol **ṭūṭī-maḳāl** [27a]

Ḫayr ėderseñ bil ki sen **insān-ṣıfat**
Şer ėdersen bil ki sen **şeyṭān-ṣıfat** [31b]

Çār-sūya git **ḳadem-rencīde** ḳıl
Kendini vezn eyle gel sencīde ḳıl[31b]

Nefse mensūb her ne var **leẕẕet-cihān**
Terk ḳıl Haḳḳa teveccüh ėt hemān [32a]

3. 2. 5. Eserin Şekil Özellikleri

Şiir ve biçim ilişkisi şiir var olduğu günden beri tartışılagelmiştir. Özellikle divan şiirinde şekil bahsi, bu şiirin gevşeme kabul etmeyen bir dizi katı ve sıkı kurallarıyla üzerinde ayrıca durulması gereken önemli bir konusu olmuştur.[542] Benzer birtakım konu kalıpları etrafında şekillenen divan şiirinde vezin, kafiye, gibi şekil unsurları şiirin vazgeçilmez ögesi olarak kabul edilmiş hatta şiirin tanımı *mevzun ve mukaffa* söz olarak yapılmıştır.[543]

3. 2. 5. 1. Nazım şekli

Miftâh-ı Pend, kaynak metnin de nazım şekli olan mesnevi nazım biçimiyle yazılmıştır. Sözlük anlamı ikili, ikişerli olan mesnevi edebiyatta aynı vezinde ve her beyti diğer beyitlerden bağımsız olarak kendi arasında kafiyeli nazım biçiminin adıdır.[544] Mesnevi nazım şekli İran edebiyatında doğmuş, buradan Arap ve Türk

---

[542] Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, 6. bs. (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2003), 5.

[543] M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü- Kafiye*, 8. bs. (İstanbul: Gökkubbe Yayınları, 2014), 80.

[544] a. y.

edebiyatlarına geçmiştir.[545] Bu nazım şeklinde her beytin anlamının kendi içinde tamamlanması şairlerin kendilerini bir kısıtlama altında hissetmeden dilediği şekilde zihninde ve hayal dünyasındaki tasavvurları ortaya koymasına imkân sağlar. Daha çok uzun aşk hikâyeleri, dinî ahlakî nitelikteki nasihatnâmelerin ve bilgi verici eserler ile manzum sözlüklerin bu nazım biçimiyle kaleme alındığı görülür.[546] İncelememize konu olan eserde şârihin bu nazım şeklini tercih etmesindeki en büyük etken hiç şüphesiz *Pendnâme*'nin mesnevi nazım biçimiyle yazılmış oluşudur. Öte yandan mesnevinin sahip olduğu özellikler sebebiyle uzun soluklu ve öğüt içerikli eserler için uygun bir nazım şekli oluşu da bu tercihte etkili olmalıdır. Şârihin eserinde bu nazım şeklinin biçim ve içerik özelliklerine genel olarak riayet ettiği görülür. Eserde her beyit kendi içinde kafiyelenmiş ve mesnevide en çok tercih edilen kısa kalıplardan olan *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ 'ilün* vezniyle yazılmıştır. *Miftâh-ı Pend;* mesnevilerin kendine has kompozisyonlarına uygun olarak besmeleyle başlamış, daha sonra kaynak metinden bağımsız olarak kaleme alınan 7 beyitlik hamdele ve salvele bölümü ve 33 beyit süren bir sebeb-i telif bölümü[547] ile devam etmiştir. Bu giriş bölümünden sonra Zahrî, asıl konunun işlendiği bölüme geçiş yaparak çeşitli konu başlıkları altında tamamı 809 beyitten oluşan *Pendnâme*'nin her beytini beş beyitle şerh eder. Eser, *Miftâh-ı Pend*'in tamamlanış tarihini de içeren *Der-Beyân-ı Târîh-i Şerh-i Nazm-ı Kitâb-ı Pend-i 'Attâr* başlıklı 8 beyitlik hatime bölümüyle son bulur.[548]

3. 2. 5. 2. Vezin

Miftâh-ı Pend Klasik Türk Edebiyatında en çok kullanılan aruz kalıplarından olan[549] remel bahrinin *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ 'ilün* vezniyle kaleme alınmıştır. Bu kalıp kısa oluşu sebebiyle bilhassa mesnevi nazım şekliyle yazılan eserlerde tercih edilmiş ve

---

[545] Haluk İpekten, a. g. e., 60.

[546] Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü- Kafiye*, 80.

[547] Sebeb-i telif bölümünün içeriği "Eserin Adı" ve "Eserin Yazılış Amacı ve Hedef Kitlesi" başlıklı bölümlerde ayrıntılı olarak verildiği için bu bölümde sadece genel hatlarıyla işlenmiştir.

[548] Çalışmamızın eserin muhtevasına yönelik hazırlanan bölümünde bu konu ayrıntılarıyla ele alındığından burada eserin bölümlerini ana hatlarıyla vermeyi uygun bulduk.

[549] Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü- Kafiye*, 243.; Haluk İpekten, a. g. e., 215.

Klasik Türk edebiyatında yazılan pek çok mesnevide kullanılmıştır.[550] *Miftâh-ı Pend*'in yazımında *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ 'ilün* vezninin tercih edilmesindeki en büyük etken hiç şüphesiz kaynak metnin -*Pendnâme*'nin- bu kalıp ile yazmış oluşudur. Bunun dışında bu kalıbın uzun soluklu eser yazımına uygun kısa bir kalıp oluşu ve Türkçenin ses yapısına uygun oluşunun da payı göz ardı edilemez. Zira edebiyatımızda kaynak metnin vezninin Türkçenin ses yapısına uygun olmadığı durumlarda şârihlerin orijinal metnin veznine sadık kalmadığı pek çok örnek mevcuttur.[551]

Hecelerin açıklık ve kapalılık esasına dayanan aruz ölçüsü Arap edebiyatında doğmuş daha sonra bazı değişikliklere uğrayarak başta Fars ve Türk edebiyatı olmak üzere İslâm medeniyetine giren diğer milletlerin edebiyatlarında da kullanılmıştır.[552] Türkçe kelime kadrosu aruzun ihtiyaç duyduğu uzun ünlüleri barındırmadığından[553] başlangıçta bu ölçünün Türk şiirine uygulanmasında bazı aksaklıklar yaşanmış; bu aksaklıklar Arapça ve Farsçadan dilimize yapılan kelime ödünçlemeleri ve *vasıl, imâle, med, zihaf, tahfif, teşdîd* gibi aruz uygulamalarıyla çözülmeye çalışılmıştır.[554] *Miftâh-ı Pend*'de de tercih edilen vezni esere uydurmak amacıyla ve kimi zaman da eserin ahengine katkı sağlanması amacıyla bu aruz uygulamalarına sıklıkla başvurulduğu görülür. Aruzla ilgili yapılan bu işlemden Zahrî'nin eserinde en çok *imâle*ye başvurduğu bununla birlikte *vasıl(ulama) ve med*'i de tercih ettiği; bir kusur olarak kabul edilen *zihaf*a ise daha çok tercih edilen aruz kalıbının ilk tefîlesinde başvurduğu görülür. Eserde *tahfîf* ve *teşdîd* örneklerine de rastlamak mümkündür.

---

[550] Mevlânâ'nın *Mesnevî*'si Sultan Veled'in *Rebâbnâme*'si, Şeyyâd Hamza'nun *Yûsuf u Züleyhâ*'sı, Gülşehrî'nin *Mantıku't-tayr'ı* vb. eserler remel bahrinin bu müseddes kalıbı ile yazılmıştır. Bkz. Haluk İpekten, a. g. e., 222.

[551] Bkz. Ebubekir Sıddık Şahin, "Kaside-i Bürde'nin Türkçe Şerh ve Tercümeleri," (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 1997), 102-132.

[552] Beyhan Kesik, "Şiirle İlgili Temel Kavramlar" *Osmanlı Edebî Metinlerini Anlama Kılavuzu*, ed. Özer Şenödeyici (İstanbul: Kesit Yayınları, 2015), 20.

[553] Her ne kadar aruz ölçüsü ile ilgili yazılan birçok temel kaynakta Türkçe kelimelerde uzun ünlünün bulunmadığı söylense de Mehmet Dursun Erdem, "Birincil Ünlü Uzunlukları ve İmâle" adlı makalesinde Eski Türkçede uzun ünlü olduğunu iddia eder ve kendisiyle aynı düşüncede olan araştırmacıların da görüşlerine yer verir. Çalışmanın sonunda Türkçenin seyri içerisinde zamanla kısalan bu ünlüleri listeler. Araştırmacı, ayrıca Türkçede kimi kelimelerde uzun ünlü bulunduğunu; çalışmalarda med-i maksûre olarak kabul edilerek aruz hatası sayılan pek çok durumun aslında bir aruz kusuru olmadığını da dile getirir. Bkz. Mehmet Dursun Erdem, "Birincil Ünlü Uzunlukları ve İmâle," *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 3, s. 6 (Fall 2008): 251-276.

[554] Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü- Kafiye*, 201; Haluk İpekten, a. g. e., 142.

Ayrıca şârihin kimi zaman vezni beyte uydurmak amacıyla aruz imlasından faydalandığı ve bu imla hususiyetlerini -düzenli olmamakla birlikte- eserinde kullandığı harekelerle yer yer göstermeye çalıştığı görülür. Metinde belli bir düzen ve istikrar dahilinde aruz imlasının kullanılmamış oluşu şârihin kelime ve eklerin nasıl okunması yönündeki tercihlerinin net bir şekilde anlaşılmasını zorlaştırmıştır.[555] Edebiyatımızda bir mesaj iletmek amacıyla yazılan eserlerde şekilden ziyade içeriğe önem verildiği bilinen bir gerçektir. İncelememize konu olan şerh de didaktik mahiyette kaleme alınmış dinî tasavvufî içerikli bir eserdir ve eserde bir şekil özelliği olan veznin metne başarıyla uygulandığını söylemek mümkün görünmemektedir. Zira eserde Klasik Türk edebiyatında pek de hoş karşılanmayacak tarzda yapılmış çok sayıda aruz kusuruna rastlanmaktadır. Aruz kullanımındaki bu başarısızlık sebebiyle şârihin yer yer standart dilin dışına çıktığı da görülmektedir.

Aşağıda şârihin aruz ölçüsünün esere uygulanmasında karşılaşılan güçlükleri aşabilmek amacıyla başvurduğu aruz uygulamaları örneklerle verilmeye çalışılmıştır.

1. Vasıl (Ulama):

Kelime anlamı ulama, bitiştirme olan vasıl, aruzda sonu ünsüzle biten kelimeyi vezin gereği ünlü ile başlayan kelimeye bağlayarak okumaktır.[556] Böylelikle kapalı hece açık heceye dönüştürülür. Vasıl, Türkçenin ses yapısında da var olan bir uygulama olduğu için bir kusur olarak değerlendirilmez ve şiir dilinde tabii bir hadise olarak kabul edilir.[557] Vasıl, eserde vezin için gerekliyse yapılır dolayısıyla vasıl olan her yerde kapalı heceyi açık heceye dönüştürme mecburiyeti yoktur. Zahrî de eserinin gerekli gördüğü yerlerinde bu uygulamaya başvurmuştur.

Maẓhar_-ı nūr_-ı Ḫudā ʿālī-cenāb
Oldu kevneyn_ içre anlar feyz-yāb [10b]

Rūz_ u şeb ender-meʿāsī olmuşuz
Gāfil_ez-yuʾḫeẕ nevāṣī olmuşuz [13a]

---

555 Eserin transkribe edilerek günümüz Türkçesine aktarıldığı bölümde dip notlar aracılığıyla bu imla hususiyetlerine ayrıntılı bir şekilde değinildiğinden tekrara düşmemek adına bu bölümde ayrıca değinilmeyecektir.

556 Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü- Kafiye*, 208.

557 a. g. e., 210.

Gel ḳarīn_-i nefs_ ü şeyṭān_ olma sen
ʿĀrif_ ol kendine nādān_ olma sen [13b]

Zahrî'nin eserinde vaslı çoğu kez bir buçuk heceyi, bir uzun heceye dönüştürmek için bilhassa veznin ilk tef'ilesinde kullandığı görülür.

Ḥaḳḳ_a tefvīż ėt umūrun ey dilā
Her ne eylerse güzel eyler Ḫudā [6a]

Ḥamd_ u şükr olsun Ḫudāya her nefes
Kim odur bī-keslere feryād-res [1b]

Bā-ḫuṣūṣ bir nesneyi kim vėresiz
Baḫş_ ėdip yāḫūd_ anı yėdiresiz [170b]

Sonu ünsüzle biten bir kelimenin ünsüzle başlayan kelimeye vasıl yapılamayacağı ve bu durumun bir kusur olduğu bilinmekle birlikte Türk şairlerinin ikinci kelimenin ayın ya da hemze ile başladığı durumlarda bu kurala genellikle riayet etmediği görülür.[558] Vasl-ı ayn olarak adlandırılan bu durumun örneklerine az da olsa *Miftâh-ı Pend*'de de rastlamak mümkündür:

Olduḳ_ ʿişyān ile terkīb-i binā
ʿAfvın ile ḳıl kerem yā Rabbenā [12b]

Ḥaḳ Taʿālānıñ daḫi āyetlerin
Diḳḳat ėdip baḳmaḳ_ ʿalāmetlerin [90a]

Zahrî'nin vezni beyte uydurmak için ayrıca Türkçe birleşik kelimelerde ya birinci kelimenin ya da ikincinin ilk ünlüsünü düşürerek vasıl yaptığı bu nedenle de kelimeleri birleşik olarak yazdığı da görülür.

Rūzgāra **ḳahr'çün** emr eyledi
Ḳavm-i ʿĀda hem işitdiñ **n'eyledi** [3b]

N'ola münāfıḳda dėrseñ üç nişān
Ḥażret-i Şeyḫ diñle kim ėtdi beyān [155a]

[558] a. g. e., 209.

2. İmâle (İmâle-i Maksûre)

İmâle, bir kelimedeki kısa ünlüyü, uzun ünlü şeklinde okumak ve takti'de o şekilde değerlendirmektir. Kısacası açık heceyi kapalı hece yerine koymaktır.[559] Şairler imâleyi genellikle Türkçe hecelerdeki kısa ünlülerde yapmışlar; Arapça ve Farsça sözcüklerdeki kısa ünlülerde imâle yapmamaya büyük özen göstermişlerdir. Zahrî'nin de eserinde -bilhassa kelime sonlarında ve özel isimlerde olmak üzere- sıklıkla bu uygulamaya başvurduğu görülür.

Senden olmazs**a** İlāhī maġfiret
Ḥāl ni**ce** **o**lur ʿaẕāb-**ı** āḫiret [13a]

Vaʿdin**e** **o**lur münāfıḳ hep ḫilāf
Her kelām**ı** oldu **a**nıñ kiẕb ü lāf [155b]

Yukarıdaki beyitlerde Zahrî'nin vezin gereği imâle yaptığı görülür. Eserde bu tarz kullanımlara neredeyse her beyitte rastlamak mümkündür. Öte yandan aşağıdaki beyit örneğinde şârihin tam sekiz yerde imâle yaptığı; ancak şârihin beytin alt ve üst mısralarında aynı yerlerde yapmış olduğu bu imâlelerle beyte ses bakımından katkı sağladığı ve beytin ahengini artırdığı görülür. Bu sebeple de parelel imâle kullanımı[560] adı verilen bu uygulamanın bir aruz kusuru olarak değerlendirilmemesi aksine beytin iç kafiyesini artıran bir unsur olarak değerlendirilmesi gerekir. Ancak metinde bu tarz kullanımların örnekleri oldukça azdır.

B**i**risin**e** genc il**e** niʿmet vėrir
B**i**risin**e** renc il**e** miḥnet vėrir [6a]

Zahrî'nin ayrıca Klâsik edebiyatımızdaki genel eğilime uygun olarak Farsça atıf vavları ve izâfet ye'lerini vezin gereği uzun okuyarak imâleye başvurduğu görülür.

Bunca mevcūda nuḳūş-**ı** ʿāleme
Nefḫa-**i** rûḥ-**ı** ẓuhūr-**ı** ādeme [1b]

Ḥaḳḳı ẕikr ėt eyleme fısḳ **u** fücūr
Yürü iḳbāl ile var ṣadra otur [160b]

---

[559] a. g. e., 210.

[560] a. g. e., 214.

Menbaʿ **-ı** luṭf **u** seḫā-yı ḥānedān
Pür-hüner ṣāḥib-kerem nükte-vezān [2a]

3. Medd (İmâle-i Memdûde)

Asıl anlamı uzatma, çekme olan med, aruzda bileşik hecelerin kendi değerinden biraz fazla uzun okunmasına denir.[561] Y. Saraç'a göre med; Arapça ve Farsça kelimelerde aruz kusuru değil, aksine şiire ahenk katan bir ögedir. Eserde bu tarz kullanımların örneklerine sıklıkla rastlanır. Zahrî'nin metinde kimi zaman bu kelimelerin bir buçuk hece uzunluğunda okunacağını kesre kullanarak belirttiği görülür.

Müttaḳīlerdir ḳamu ehl-i niyāz
Eşḳıyālar **līk** hīç ḳılmaz namāz [157a]

Līk yansın göñlüñ içre nār-ı ʿaşḳ
Eylesin püryān seni her **bār** ʿaşḳ [61b]

Zahrî'nin eserde örneğine az rastlanmakla birlikte bir ünlü harften sonra iki ünsüzle biten Türkçe kelimelerde med yaptığı görülür. Sadece vezin gereği yapılan yani ahenk ve anlama bir katkısı olmayan bu tarz medler bir aruz kusuru olarak kabul edilir.[562]

Bil ṣıfāt-ı kāmiliñ bu**dur** şān
İḫtirāz ėtmek ḥarāmdan ez-cihān [23a]

Ulama medi ortadan kaldırabilir.[563] Eserde medli bir kelimenin kendisinden sonra gelerek ünlü harfle başlayan bir kelimeye bağlanması örneklerini çokça görmek mümkündür.

Eylediler dīn için saʿy-ı belīġ
Ḥall_-i müşkil eylediler bī-dirīġ [11b]

ʿİlm_ ile ṣāḥib ferāset oldular
Zihn_-i pāk ile riyāset oldular [11b]

[561] a. g. e., 210.

[562] a. g. e., 212.

[563] a. y.

4. Zihaf

Zihaf, uzun okunması gereken hecelerin kısa okunması, diğer bir ifade ile kapalı hecelerin açık hâle getirilmesine ad olmuştur. Eserde yer alan zihaflar iki grupta değerlendirilebilir.

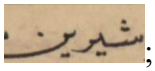
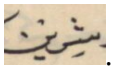
a. Uzun ünlülerin kısa ünlü şeklinde yani açık hece olarak değerlendirildiği zihaflar: Zahrî eserde bilhassa mısra başlarında *yaʿnî, zîrâ, yāhūd* gibi kelimelerinin ikinci uzun ünlüsünü zihaf yaparak açık heceye dönüştürmeye çalışmıştır.

Ḥażret-i ʿÖmer du[rur] serdār olan
Yaʿnī kim leşker-keş-i ebrār olan [10a]

Kendini ḥıfẓ ėt münāfıḳdan aḫī
Zīrā olmuşdur münāfıḳ dūzaḫī [156b]

Farża bir kimse egerçi aç ola
Yāḫūd işi var saña muḥtāc ola [139b]

Dāʾimā fısḳ iledir kārı anın
Bī-ḥayādır **aṣlā** yoḳ ʿārı anın [143b]

Yukarıdaki örneklerden anlaşılacağı üzere Zahrî'nin genelde Türkçede yaygın olarak kullanılan kelimelerde zihaf uygulamasına başvurduğu görülür. Eserde bu kelimeler hem normal şekilleriyle hem de vezne uydurmak amacıyla kısa ünlüye sahipmiş gibi kullanılmıştır. Zahrî, bu tarz kusurlardan kimi zaman eserinde aynı kelimenin farklı yazımlarına yer vererek kurtulmaya çalışmıştır. Örneğin *şîrîn* kelimesi 26b, 47b ve 104b'de asıl yazımına uygun olarak iki ünlüsü de uzun okunacak şekilde imla edilirken ; 109b ve 113a'da vezin gereği asıl yazımından farklı olarak ilk ünlüsü kısa şekilde imla edilmiştir .

b. Eserde medli (bir buçuk) okunması gereken yerlerin medli okumaya uygun olmadığı örneklere rastlamak mümkündür.

Ėtme **taʿyīḳ** kimseye bār olma sen
Olur olmaz kimseye yār olma sen [140b]

Hīç lecūci kāmil insān eylemez
Ḫışma pişmān çare dermān eylemez [62a]

5. Tahfîf (Kasr)

Kasr, vezin gereği şeddeli bir harfi şeddesiz okumak demektir. Bu yola daha çok "hadd", "hatt", "hakk", "dürr" gibi sonu çift ünsüzle biten tek heceli kelimeler terkibe girdiğinde vezin gereği başvurulur.

Ol birāder Ḥaḳ Taʿālā bendesi
Ḳulluḳ eyle ey **Ḥaḳıñ** şermendesi [72b]

Ayrıca "mâh"ın, "meh"; "şâh"ın "şeh" yapılması gibi bazı Farsça kelimelerde uzun ünlülerin kısaltılmasıyla yapılan tahfif örneklerine de rastlamak mümkündür.

Dostların āzārına hem yoḳ beḳā
Gūşunu benden yaña tut **meh**-liḳā [64b]

Cān u başın yaʿnī eylerler fedā
Ol **şeh**-i ʿādil için bay u gedā [26a]

Düşmenini hem daḫi hīçe ṣayar
Yaʿnī gözüne degildir ẕerrevār [27a]

"İstanbul"un "Sitanbul"; "İskender"in "Sikender"e dönüştürülmesi tarzındaki kısaltmalar da şairlerin bazı sözleri vezinle uyumlu hâle getirmek için başvurdukları yollardandır.[564]

Hem muṣāḥibdi aña **ʻBū-bekr** ʿÖmer
Parmaġından iki şaḳḳ oldu ḳamer [9b]

Ėtmedi taḥsīn uyumaḳ bir kişi
Sāye vü germ ola **ʻkin**di güneşi [158a]

Ḫavf ėtmeye Ḫudādan **ger** kişi
Dāʾimā ber-ʿaks olur anıñ işi [148a]

[564] a. g. e., 219.

6. Teşdîd

Teşdîd, şeddesiz bir harfi ölçü gereği şeddeli olarak kullanmaktır: "Per"in "perr"; "ümîd"in "ümmîd" yapılması gibi.[565] Eserde örneğine çok rastlanmasa da bazı beyitlerde görmek mümkündür. Bu örneklerde müstensihin şedde koyarak kelimenin nasıl okunması gerektiğini belirttiği görülür.

Yüz şuyu şarf ėtme **ümmīd** eyleme
Kendi ḫācātıñ denīden dileme [140b]

Zahrî'nin vezni sağlamak için başvurduğu yollardan biri de dilimizde çokça kullanılan bazı Arapça kelimelerin Türkçedeki okunuşlarını kullanmaktır. Eserde bu kelimelerin normal halleri de kullanılmaktadır. Bu tarz okunuşları belirtmek için şârihin çoğu kez kelimenin altına kesre koyduğu görülür.

Dāʾimā ḫışm u **ḳahırdan** ol ıraḳ
ʿĀlem içre seve seni cümle ḫalḳ [124a]

Miḥnet-i dünyāya bugün ḳıl **ṣabır**
Varacaġın yarını eyle **fikir** [49a]

Eserde; kullanılan veznin hece sayısına uyulmamasından kaynaklanan bazı vezin aksaklıklarına rastlanır. Elbetteki bu aksaklıkların müstensihin hatalı yazımından kaynaklanma ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır.

Gel bu dört ile ṣıfatlan ey civān
Olmaz iseñ soñra olur ḫāliñ yaman [23a]

Otura taḫt üzre şāhāne gerek
Deye her bir ḳulları şāha ne gerek [24b]

Buda anıñ bunuñ sözün püser peder
Ḳoyma ḳulaġına diñle nedir [28a]

Yaʿnī bil ki ėder göñlüñ işbu dünyādan ferāġ
Eylediyse bil gider daġ üstü bāġ [51a]

Ḥaḳḳı şükr ėtmekledir göñül ṣafā

---

[565] a.y.

Oldu bī-şākir dā'im cefā [15a]

Eserde kelimelerin uygulanan vezne uydurulması amacıyla şârihin başvurduğu yöntemlerden biri de izafet terkibli ifadeleri izafet "-i"si olmaksızın birleşik sözcük gibi kullanmaktır. Şârihin bu tarz kullanımlara eserinde çok sık başvurması ve alışılmışın dışında ifadeleri birleşik sözcük gibi kullanarak bir araya getirmesi oldukça dikkat çekicidir.

Nefse mensūb her ne var **leẕẕet-cihān**
Terk ḳıl Haḳḳa teveccüh ėt hemān [32a]

Līk yüreginde **ḫavf-Allāh** gerek
Dem-be-dem eẕkārın illāllāh gerek [97b]

Kim ḥayā ėtdi ol **ehl-īmān** durur
Bī-edeb olan kişi nādān durur [113b]

3. 2. 5. 3. Kafiye

Kâfiye; en az iki dize sonunda anlamca ayrı, sesçe birbirine uyan iki sözcük arasındaki ses benzerliğidir.[566] Tanımdan da anlaşılacağı üzere ses tekrarının bulunduğu kelimelerin ya kendilerinin ya da anlamlarının farklı olması gerekir. Klasik edebiyat anlayışında vezin ve kafiye bir şiirin olmazsa olmaz parçası kabul edilmiş hatta şiirin tarifi "*mevzun ve mukaffa söz*" olarak yapılmıştır. Kafiye, şiirde ölçüden sonra onun musiki ve ses yönünü sağlayan ahenk öğelerinin en önemlisidir ve kelime sonundaki en az bir sesin tekrarı ile olur.[567]

Türk şiirinde kafiye olgusu İslam öncesi dönemden itibaren görülmekle birlikte; İslam medeniyetine dahil olunduktan sonra ortak edebiyat kültürü çerçevesinde bu konu belli bir yapıya ve kurallara kavuşmuş, *ilmü'l-kâfiye/kavâfî* adı altında pek çok risale yazılmış böylelikle ne tür kafiyelerin edebiyat değeri taşıdığı, kafiye kusurlarının neler olduğu belirtilmiştir. Klasik edebiyatımızdaki kafiye anlayışı günümüzden farklı

[566] Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, 10. bs. (Ankara: TDK Yayınları, 2013), 59.

[567] Yekta Saraç*, Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü- Kafiye*, 257.

özellikte olup kelimelerin Arap harfli yazılışlarına göre değerlendirilmektedir.[568] Kafiye temelde mısra sonunda tekrarlanan ve revî[569] denen harfle olur. Revî harfinin öncesinde yer alan harflerin aynı olup olmamasına göre kafiye temel olarak *kafiye-yi mücerrede* ve *kafiye-yi mürekkebe* olmak üzere ikiye ayrılır. Kafiye-yi mürekkebenin ise *mürdef, müesses* ve *mukayyed* kafiye olmak üzere 3 çeşidi vardır.[570]

Miftâh-ı Pend, mesnevi nazım biçimiyle kaleme alınan bir eser olduğu için eserde her beyit diğer beyitlerden bağımsız olarak kendi arasında kafiyelenmiştir. Eserde; kafiye kelimelerinin sözcük türü olarak daha çok isim ve sıfatlardan oluştuğu; en çok bir uzun ünlüyle bir sessiz harften oluşan mürdef kafiye çeşidinin kullanıldığı; en az ise müesses kafiye türünün kullanıldığı söylenebilir.

Mürdef kafiyeden sonra eserde en çok örneğine rastlanan kafiye türü sadece revî harfinin tekrarlanmasıyla yapılan *kafiye-i mücerrede*dir. Aşağıda eserde yer alan bazı kafiye-i mücerrede örneklerine yer verilmiştir.

Ṣoḥbetinden bülbülüñ nefre**t** ėder
Gülden ıraġ olmaġa sürʿa**t** ėder [65b]

Ey oġul eyleme gel tenhā sefe**r**
Yalıñız gitmekde var renc ü żara**r** [158b]

Ne bezersin başını ṣarı**ḳ** ile
Yaʿnī zīnetlerle yaraşı**ḳ** ile [75a]

Kendini envāʿ-i zīne**t** ėtmede
Erine dünyā muḥabbe**t** ėtmede [30b]

---

568 Her ne kadar Tanzimat döneminde 1895 yılında abes ve muktebes kelimeleri üzerinden kafiyenin göz için mi yoksa kulak için mi olması gerektiği yönünde bir tartışma başlatılmış ise de incelememize konu olan eser bu yüzyıldan önce kaleme alınmış bir şerh olduğu için çalışmamızda kafiye genel kabul gören ilkeleriyle ele alınacaktır.

569 Revî, kafiyenin gerçekleştiği ilk harftir. Yani redifleri ve bütün çekim ekleri atıldıktan sonra iki kelime arasındaki ilk benzer harfir. Bkz. Mücahit Kaçar, "Klasik Türk Edebiyatında Kafiye" *Osmanlı Edebî Metinlerini Anlama Kılavuzu*, ed. Özer Şenödeyici (İstanbul: Kesit Yayınları, 2015), 38.

570 Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü- Kafiye*, 272.

El götürme cānib-i nā-maḥreme
İḥtirāz ėtmek gerekdir ādeme [142b]

Revîden önce ridf olarak adlandırılan *sakin elif, sakin vav* veya *sakin yâ* harfinin bulunduğu kafiye çeşidine *mürdef kafiye* denmektedir.[571] Eserde en çok bu kafiye türünün örneklerine rastlanmaktadır.

Saʿy ėt buluna sende bu fiʿāl
Bu ṣıfatla oldu zīrā ehl-i ḥāl [51a]

Hele nādān-ı cihān bī-ʿār durur
Yaḳın olma zīrā zehr-i mār durur [106b]

Kim bu iki kimseden oldu baʿīd
Bu cihānda bil odur ehl-i saʿīd [111b]

Ey birāder ėtme taḥḳīr kimseyi
Eyleme rencīde tekdīr kimseyi [142b]

Kim münāfıḳ ʿāḳıbet maḳhūr olur
ʿĀḳil ol oldu ki andan dūr olur [155a]

Vaʿdine eyler ḫilāf söyler dürūġ
Ṣoḥbetinde yoḳ durur aṣlā fürūġ [155b]

Revîden önce gelen ridf harfleri dışındaki sâkin harflerin bulunduğu kafiye çeşidine *mukayyed kafiye* denir.[572] Bu kafiye türünün kullanıldığı bazı beyitler şöyledir:

Ḥaḳḳı ẕikr ėtmek seniñ virdin ola
Rūz u şeb ṣubḥ u mesā derdin ola [87b]

Tevbede yalancıdır degil dürüst
Tevbe ėtse der-ʿaḳab eyler şikest [181b]

---

[571] a. g. e., 272.

[572] Mücahit Kaçar, a. g. e., 41.

Ġāfil oldur ayları fi**kr** ėtmeye
Dün u gün leyl ü nehār ẕi**kr** ėtmeye [31b]

Çoḳ dėmekden dil bedende fe**vt** olur
Yaʿnī keṣret sözle göñlüñ me**vt** olur [21a]

Kendi ʿişyānıñ göz et ey derdme**nd**
Olma gerden-keş tekebbür ḫod-pese**nd** [21b]

Müesses kafiye; revî harfi ile harekesiz elif harfi arasında te'sîs olarak adlandırılan harekeli başka bir harfin bulunduğu kafiye türüdür.[573] Eserde bu kafiye türünün örneklerine diğer türlere göre daha az rastlanır.

Ehl-i ʿaḳl olan ḫıyā**n**e**t** eylemez
İḥtirāz eyler rezā**l**e**t** eylemez [104a]

İki kimseden be hey ʿā**ḳ**i**l** ṣaḳın
Eyle perhīz olma gel ġā**f**i**l** ṣaḳın [111b]

Dīn için saʿy-ı ibā**d**e**t** eylemez
Āh kim Ḥaḳḳa iṭāʿa**t** eylemez [21b]

Yaʿnī şol dost kim muvā**f**i**ḳ**dır saña
Söyle derdiñ ol ki ṣā**d**ı**ḳ**dır saña [108a}

Bā-ḫuṣūṣ ol şeyde emā**n**e**t** ola
Kim tutarsa bil ki ḫıyā**n**e**t** ola [104a]

Evvel āḫir bāṭın u ẓā**h**i**r**dir ol
Cüzʾī küllī her şeye ḳā**d**i**r**dir ol [4b]

Şiir tekniğine önem verilen klâsik edebiyat bilgisinde manzum eserlerde kafiyenin nasıl kullanılacağının sınırları belli kurallar çerçevesinde çizilmiştir. Belirlenen bu çerçevenin dışına çıkılması kafiye kusurlarına neden olur. Edebiyatımızda *sinâd, ikvâ, ikfâ, itâ* olarak adı konulan kafiye kusurları yanında adı konulmamış bazı kafiye

[573] a. g. e., 40.

kusurlarından da bahsedilir. İncelememize konu olan eserde bu kafiye kusurlarından bazılarını görmek mümkündür.

Arap alfabesiyle yazılan metinlerde Türkçe sözcüklerdeki ünlü harfleri belirtmek için kullanılan elif, vav, ye harfleri metinde med harfleri gibi kullanılırsa buna *hurûf-ı müstahlefe* denir. *Miftâh-ı Pend*'de bu tarz örneklere sıklıkla rastlanır. Ancak bu durum edebiyatımızda Türkçe kelimelerde uzun ünlü bulunmaması sebebiyle büyük bir kusur olarak kabul edilmemiş ve nispeten hoş karşılanmıştır.[574]

Seni yoḳdan var ėden rızḳıñ daḫ**i**

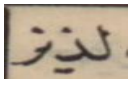
Elem üzre olma vėrir ey aḫ**ī** [7b]

Olmaya kār belāların sañ**a**
Yaʿnī renc ü miḥnet ü derd belā [80a]

ʿÖmrü ziyāde ėden dördün bir**i**
İstimāʿ-ı ḫūb ṣadādır ey per**ī** [95b]

Ol ki rencīde ėde bir dem sañ**a**
ʿÖẕrünü eyle ḳabūl ey bü'l-vef**ā** [17a]

Olmaya āhen gibi ḳalbiñ di**lā**
Mūm gibi saʿy eyle kim yumşaḳ ol**a** [4b]

Kafiyenin gerçekleştiği ilk harf olan revi harfinin aralarında mahreç yakınlığı olan başka bir harfe dönüşmesi *ikfâ* olarak adlandırılmıştır[575]. *Miftâh-ı Pend*'de bu kafiye kusurunun örneklerine rastlamak mümkündür. Müstensih bu gibi durumlarda çoğu kez kelimeleri asıl yazımlarından farklı şekilde imla ederek bu sorunu aşmaya çalışmıştır. Örneğin aslında sonu "ذ" ile yazılan *leẕīẕ* kelimesinin son harfi metinde hep "ز" harfi ile imla edilmiştir: Metinde kelimenin başta *azīz* olmak üzere *temīz, semīz* gibi sonu "ز" ile biten kelimelerle kafiye edildiği görülür.

[574] a. g. e., 50.

[575] Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü- Kafiye*, 274.

Bu naṣīḥati işit cān u ʿazīz
Zīrā kim yoḳdur ʿömür gibi leẕīẕ [95a]

Aşağıda eserde yer alan farklı ikfâ örneklerine yer verilmiştir.

Ḫalḳa ėylik eylesin ol rūz u şeb
Bulunur āsūdelik ėylikle hep [160a]

Ḳıl taḥammül olma cānā pür-ġażab
Ṣabr ėden ėrdi murāda zīrā hep [106a]

Ġayet ile ḳorḳulu şeydir bu dört
Zīrā bu dört getirir elbetde derd [28b]

Her ki dünyādan bir ʿibret tutmaya
Yüreginde ʿaşḳ ile derd tutmaya [58a]

Bay ise olur gedā muḥtāc olur
Ḳarnı doymaz dāʾimā ol aç olur [162a]

Eserde ekle kökün kafiye yapıldığı örneklere de sıklıkla rastlanır.

Giyinir birisi sincāb u semmūr
Biri ʿuryān oldu tennūrda uyur [6b]

ʿAşḳ odu her dem derūnumda yanar
Ten taḥayyür ʿaynı ḫayāl-i fener [2a]

Baḥr-ı ḥayret içre bir gėce dedem
Ġarḳ olup san varmışım mülk-i ʿadem [2a]

Ger taḥiyyāt u ṣenā ėtse kişi
Göñlü şād olur giderir teşvīşi [10b]

Kim ki sefīhlikle ḳaṣd ėtse eger
ʿĀlem içre yüzünüñ ṣuyu döker [99b]

Eserde yer alan bazı beyitlerde kafiyenin olmadığı görülür.
Ey şu kimse kim bütün gėce uyur

Yaʿnī ġafletle ṣabāḥa dek uyur [36a]

Fiʿl-i şeyṭāndan imiş burun ḳanı
Bī-vaḳt ceryān ėder durmaz ḳanı [154b]

Pīrimiñ pendi ḳulaġa çalınur
Kim dėdi çoḳ söyleyen çoḳ yañılur [21a]

Kendi ʿaybıñ şol ki görici olur
Yaʿnī ʿiṣyānını bilici olur [21b]

Eserde kimi zaman da kaynak beytin kafiye kelimesinin aynen aktarıldığı görülür.

Ger biyābī ez-saʿādet īn maḳām
Ṣāḥib-i tecrīd bāşī ve's-selām

Ger saʿādetde bulasın bu maḳām
Ṣāḥib-i tecrīd olursun ve's-selām [173b]

Her ki ū ez-yād-ı Ḥaḳ ġāfil büved
Ez-ḥamāḳat der-reh-i bāṭıl büved

Ẕikr-i Ḥaḳdan şol kişi ġāfil olur
O ḥamāḳatdan reh-i bāṭıl olur [141b]

Ān ki luṭf-ı ḫ͡ūş-rā iẓhār kerd
Ber-Ḫalīleş nār-rā gülzār kerd

Hem Ḫalīle luṭfuñ iẓhār eyledi
Āteş-i Nemrūd gülzār eyledi [3b]

3. 2. 5. 4. Redif

Ölçü ve kafiye ile birlikte şiire ahenk katan bir başka öge ise rediftir. Redif, reviden sonra gelen anlam ve görev bakımından aynı ek ya da kelime topluluklarıdır.[576] Redif ek/eklerden oluşabileceği gibi tek kelime ya da birden fazla kelimeden de meydana

[576] a. g. e., 260.

gelebilir. Ek dışındaki redifler şiirin belli bir düşünce etrafında toplanmasını ve bir bütünlük kazanmasını sağlar.[577] Redif; ölçü ve kafiye gibi bir şiirin olmazsa olmaz ögesi olmamakla birlikte bir şiirin başarılı ya da başarısız olarak belirlenmesinde etkili olan ölçütlerden biri olarak kabul edilir. Sözün şiirselliğini ve ahengini artırdığı için de çoğu edebiyatçı tarafından beliğ bir şiirin önemli bir ögesi olarak görülmüştür.[578]

Miftâh-ı Pend'de ek halinde, ek+kelime halinde ve sadece kelime halinde kullanılmış redif örneklerine rastlamak mümkündür. Zahrî'nin eserinde kullandığı redifler; hem beytin anlamına hem de ahengine katkıda bulunmuştur.

Eserde ek halindeki rediflerin kullanıldığı bazı beyit örnekleri şöyledir:

Bunca mevcūda nuḳūş-ı ʿāleme
Nefḫa-i rūḥ-ı ẓuhūr-ı ādeme [1b]

Evliyāullāh ile her kim olur
Ṣoḥbet-i şīrīn-kelām leẕẕet bulur [184a]

Ṭāʿatimiz yoḳ günāhkār ʿācīziz
Nā-tüvān aḥḳar faḳīr u nā-ciziz [192a]

Yüzü ṣuyu yaʿnī anıñ ʿizzeti
Raġbeti artmaḳda olur ḥürmeti [103a]

Cümleye lāzım olan ʿirfān imiş
Bā-ḫuṣūṣ ez-cān u dil īmān imiş [100b]

Eserde kelime halindeki rediflerin daha çok fiil görevindeki Türkçe kelimelerden seçildiği; bununla birlikte farklı köken ve görevdeki kelimelerin de redif olarak kullanıldığı görülmüştür. Bazı beyit örnekleri şöyledir:

Dīn için saʿy-ı ibādet eylemez
Āh kim Ḥaḳḳa iṭāʿat eylemez [21b]

---

[577] a. y.

[578] Muallim Naci ve Yahya Kemal redifin şiirdeki önemi üzerinde edebiyatçılarımızdandır. Muallim Naci, belagatçe denk kıymetteki biri redifli diğeri redifsiz iki gazelden birincisinin tercih olunacağını dile getirir. Bkz. a. g. e., 260.

Pīr vaḳtinde ne güç muḥtāc **ola**
Faḳr u bī-keslikle iḥtiyāc **ola** [96b]

Żāyiʿ olmaz evliyāya ḫiẕmet **ėt**
Ṣıdḳ ile cān u dil ile raġbet **ėt** [134a]

Diḳḳat eyle maʿnā-yı tefrīd **nedir**
Ehl-i ḥāl ol añla hem tecrīd **nedir** [172b]

Çekme beyhūde cefā dünyā **için**
Ġāfil olma saʿy ḳıl ʿuḳbā **için** [121a]

Eger aʿmāl olmaya altın **gibi**
Pāk ü ḫāliṣ ʿaynı güneş gün **gibi** [121b]
Āşikāre nitekim ḳorḳar **iseñ**
Bülbülāsā zār ėder her bār **iseñ** [183b]

Eserde ek+kelime halindeki rediflerin kullanıldığı bazı beyit örnekleri şöyledir:

Şol ki saʿyını faṣāḥatd**e ėder**
Çehre-i göñlün cerāḥat**de ėder** [21b]

Yaʿnī nefse her ne ister vėr**me sen**
İstedikçe gel anı yedir**me sen** [122a]

Terk-i dünyā kār-ı ʿirfān**dır oġul**
İddiʿāʾ bī-ʿār u nādān**dır oġu**l [172b]

Eyer altına atıñ ol**ur dėmek**
Yaʿnī murādın kişi bul**ur dėmek** [134a]

İştihāʾ-yı nefsiñ aʿlā**sı ne var**
Yaʿnī kim leẕẕāt-ı enfā**sı ne var** [172b]

Raḥmet ü iḥsān**ına yoḳdur ʿaded**
Şefḳat u ġufrān**ına yoḳdur ʿaded** [101a]

3. 2. 6. Eserde Yer Alan Edebî Sanatlar

Klasik Türk edebiyatında şairler edebî sanatlardan; dilin gerçek ve sembolik anlamları ile şekil ve ses değerlerinden yararlanarak; sözün etkileyiciliğini artırmak, az sözle çok şey ifade etmek ve söylenen söze estetik bir değer katmak amacıyla faydalanmışlardır. Edebiyatımızda edebî metinlerin anlaşılması ve yorumlanmasında önemli bir yere sahip olan bu sanatların kullanım sebebi ve sıklığı; metnin türü ve içeriğine göre değişiklik göstermektedir. Edebî sanatların bilhassa gazel ve kaside türünde şairlerin hayal güçlerini ve şairlik yeteneklerini ortaya koymalarını sağlayan bir vasıta olarak kabul edildiği bilinmektedir. Şairler sözü daha önce söylenmemiş bir tarzda söyleyebilmek için adeta birbirleriyle yarışmış hatta kimi zaman da sanat yapma kaygısıyla anlamı söze feda etmişlerdir. Öte yandan didaktik mahiyette kaleme alınan eserlerde sanatçılar söz sanatlarından çoğu kez iletmek istedikleri mesajı daha iyi ve etkili bir şekilde aktarmak amacıyla faydalanmıştır.

İncelememize konu olan *Miftâh-ı Pend*; İslamî ve tassavvufî görüşe dayalı ahlak kuralları ve beşerî faziletleri anlatmak amacıyla kaleme alınmış, eğitici ve öğretici yönü ağır basan bir eserdir. Bu nedenle de edebî sanatların eserde kullanım sebebi orijinal bir söyleyiş yakalamak ve bir hüner göstermekten ziyade; verilmek istenen mesajı desteklemek, sözün etkisini ve akılda kalıcılığını artırmaktır. Bir başka deyişle eserde edebî sanatlar bir amaç değil; anlatılmak istenenleri destekleyici ve pekiştirici bir araç olarak kullanılmıştır. Eserde yer alan edebî sanatlarda klasik kullanım kalıplarının dışına çıkılmamış, orijinal ve sıra dışı benzetmelere başvurulmamıştır. Metnin içeriği, yazılış amacı ve bu amaç doğrultusunda benimsenen üslup; eserde belli başlı söz ve anlam sanatlarının ön plana çıkmasına neden olmuştur. Bu bölümü hazırlama amacımız eserde yer alan tüm anlam ve söz sanatlarının bir dökümünü yapmaktan ziyade ön plana çıkan ve sıklıkla kullanılan, eserin şahsî portresinin oluşumunda etkili olan belli başlı edebî sanatları tespit ederek bu sanatların eserde ne amaçla ve ne şekilde kullanıldığını metinden alınan beyit örnekleriyle açıklamaktır. *Miftâh-ı Pend*'de edebî sanatlardan en fazla teşbih, teşhis yoluyla istiare, tezat, telmih, iktibas, îrâd-i mesel ve cinasın kullanıldığını söylemek mümkündür.

Teşbih:

Teşbih, aralarında bir veya birden fazla nitelikte benzerlik bulunan iki şeyin birini diğerine benzetmektir.[579] Eserde en fazla tesadüf edilen edebî sanatlardan olan teşbihten şârih daha çok iyi ve kötü özelliklere sahip farklı insan tiplerini; tarihteki bazı kişilere ve canlı türlerine benzetmek amacıyla faydalanmış bu sayede sözün etkileyiciliğini artırmıştır.

Ḥaḳ ʿazāb̲ından şu kim eymen olur
Ḫavfı yoḳdur ʿaynı **ehremen** olur [31b]

Bu cesed **san bir ṣarı yaprak̲** durur
Bād-ı ṣarṣar düşürüp ṭoprak̲ durur [32b]

Aç gözün **balık̲** gibi kim ağına
Düşdü ḳurtulmadı bil tuzaġına [34a]
Çoḳ yème **ḥayvān** gibi gel ey oġul
Az yė az insān gibi gel ey oġul [35b]

Yukarıdaki beyitlerde Allah'ın azabından kurtulduğuna emin olan kişiler ehremene, ölen insan bedeni sarı yaprağa, dünyanın tuzaklarına karşı dikkatli olmayan kişi balığa, çok yemek yiyen kişi ise hayvana benzetilmiştir.

Ger bahādır ḳuvveta **Rüstem** gibi
Zūruñ olsañ farżā **cām-ı Cem** gibi

ʿAynı **Zāl** olsañ da ṣāḥib-salṭanat
Kimseniñ ḳolun büküp ėtme şikest [41a]

Yukarıdaki beyitlerde ise kişiler İran'ın mitolojik kahramanlarından Rüstem, Zâl ve Cem'e benzetilmiştir. Bu benzetme sonunda da şârih; kişinin her ne kadar bu hükümdar kahramanlar gibi güçlü ve saltanat sahibi olsa bile bir ölümlü olduğunu bu yüzden de herkese iyi ve adaletli davranması gerektiğini vurgulamıştır.

Eserde ayrıca dünya çeşitli yönleriyle *değirmen, gelin, kocakarı, yılan* gibi farklı nesne ve canlılara benzetilmiş böylelikle de dünyanın süsüne aldanılmaması gerektiği öğütlenmiştir.

---

[579] M. A. Yekta Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 13. bs. (İstanbul: Gökkubbe Yayınları, 2015), 129.

Devr ėder san bu **cihān** bir **āsiyāb**
Öyüdür çok **dāne** miṣl **Efrāsiyāb** [41a]

Bezenildi san **gelindir** bu **cihān**
İki günde ġayrı er ister hemān [30a]

Dünyā ḳarnında zehir tutar çü **mār**
Gerçi gördüñ ẓāhirin naḳş u nigār [29a]

Aşağıdaki beyitlerde ise yok edilmesi gereken bir düşman olan nefis ile mücadele etmek için yapılması gerekenler çeşitli savaş araçlarına benzetilerek anlatılmıştır. Şârihe göre sessizlik hançer, açlık kılıç, yalnızlık ve uykusuzluk ise nefsi helak eden bir mızraktır.

Biri ḫāmūşluḳ k'aña ḫançer durur
Sākit olsañ yüregin ḫançer durur

Açlıḳ olmuşdur anıñ hem ḳılıcı
Oldu açlıḳ nefsi iki biçici [46b]

Biri daḫi tenhālıḳ uyḳuyu terk
Eylemek mızrāġıdır ḥıfẓ eyle pek [47a]

Kaynak metnin bir beytinin beş beyitle şerh edildiği eserde aşağıdaki örnekte şârihin tahkiye üslubundan da faydalanarak benzetme sanatını bir beyitle sınırlı olarak değil beş beytin geneline yayarak kullandığı görülür.

Teʾkīd ėtdi Şeyḫ tenbīh eyledi
Beytleri bir ḫoşca *teşbīh* eyledi

Zāġ çün fāriġ zi-būy-ı gül büved
Nefreteş ez-ṣoḥbet-i bülbül büved

Ḳarġa çünki gül ḳoḳusundan meger
Fāriġ olduġu bū kim eyler ḥaẕer

Yaʿnī ḳarġanıñ ki güle raġbeti
Olmadığı budur anıñ ḥikmeti

Ṣoḥbetinden bülbülüñ nefret ėder
Gülden ırag̀ olmag̀a sürʿat ėder

İstemez bülbülle hem-dem olmag̀a
Meclis ėdip ḥaẓẓ-ı ekrem olmag̀a

Fi'l-meṣel nā-cins daḫi ʿirfān ile
Hem-dem olmaz oturur nādān ile [65b]

Son beyitten de anlaşılacağı üzere şârih; cahil ve soyu bozuk kişileri kargaya; irfan sahibi kişileri ise bülbüle benzeterek soyu bozuk kişilere yönelik bir eleştiride bulunmuştur. Ancak kullanılan teşbih sanatı sayesinde bu eleştiri kuru ve zevksiz bir anlatımdan sıyrılarak estetik ve çarpıcı bir hale bürünmüştür.

Teşhis Yoluyla İstiare:

İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıklar ile mücerret duygu ve düşüncelere insana has özellikler vermeye teşhis, konuşma özelliği olmayan bu varlıkları konuşturmaya da intak denir.[580] Eserde bilhassa kişinin nefsi düşman, yol kesen bir eşkıya vb. şekillerde görülerek hem tecrîd hem de teşhis yoluyla istiare yapılmıştır.

Nefs ü şeyṭān seni yoldan çıḳarır
Baʿd-ez-īn sūy-ı caḥīme götürür [34b]

Nefs ile şeyṭān yolumu urdular
Ṭāʿatim terk ėtdirip azdırdılar [14b]

Yaramaz nefsiñ olur bil nā-tüvān
Rām olur ol vaḳt saña dėr el-āmān [46a]

Son beyitte nefsin konuşturulması aynı zaman intak sanatının bir örneğidir.

[580] a. g. e., 121.

Tezat:

Tezat, anlam bakımından aralarında zıtlık bulunduran kelimeleri bir ibarede toplamaktır.[581] Eserde tezat sanatından genellikle ikilemeler yoluyla faydalanılmıştır.

Kāf ile nūndan yaratdı her ne var
Zīr ü **bālā** **ʿarş** u **kürs leyl** ü **nehār** [1b]

Cümle şeyiñ ḫālıḳıdır bī-ḳuṣūr
Ḫayr u **şerr** ü **nīk** ü **bed** andan żuhūr [5b]

Azı çoġ[u] her ne vardır ḫānene
Dervīşiñ öñüne ḳoy mihmānına [138b]

Eserde bilhassa Allah'ın her şeye kadir olduğunun anlatıldığı bölümde hem kelimelerin hem de durumların zıtlığından faydalanılmış böylelikle de Allah'ın azameti vurgulanmıştır.

Evvel āḫir bāṭın u **ẓāhir**dir ol
Cüzʾī küllī her şeye ḳādirdir ol [4b]

Her birini bir tecellīyle Ḫudā
Kimini **bay** eylemiş kimiñ **gedā** [6b]

Yukarıdaki beyitlerde evvel âhir, bâtın zâhir, cüzʿî küllî, bây ve gedâ kelimeleri karşıt anlamda kullanılarak tezat sanatı yapılmıştır. Aşağıdaki beyitlerde ise kelimelerin karşıtlığı yanında durumların karşıtlığından da faydalanılmıştır.

Birisi **ʿizzet** ile dāʾim **şafā**
Birisi **ẕillet** ile çeker **cefā** [6b]

Biri **kemḫā döşeg**e **ʿizzet** ile
Oturur ḫāke kimi **ẕillet** ile [6b]

[581] Yekta Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 163.

Telmih:

Telmih; bir söz içerisinde kıssaya, efsaneye, tarihî bir hadiseye veya ayete, hadise, meşhur bir darb-ı mesele, inanışa işaret etmektir.[582] Eserin bilhassa hamdele ve salvele bölümünde peygamber ve din büyüklerinin kıssalarına telmihte bulunulmuş bu sayede Allah'ın azameti ve yüceliği gözler önüne serilmiştir. Bu örneklerin pek çoğunda telmih ve tenasüb sanatının bir arada kullanıldığı görülür.

Eyledi cisme sebeb rūḥu ḥayāt
Daḫi vėrdi Nūḥa ṭūfāndan necāt [3a]

Bu beyit örneğinin birinci mısraında Allah'ın Hz. Âdem'i balçıktan yaratarak ona ruhundan üflemesi olayına; ikinci mısrada ise Hz. Nûh ve ona inanların tufandan kurtuluş olayına telmihte bulunulmuştur. Aynı zaman da tûfân, Nûh, necât gibi aralarında anlam bakımından ilişki bulunan kelimelerin bir arada kullanılması tenasüb örneğidir.

Hem Ḫalīle luṭfuñ iẓhār eyledi
Āteş-i Nemrūd gülzār eyledi [3b]

Bu cihāna çoḳ ʿadālet eyledi
Mūra ḳadrince riʿāyet eyledi [5a]

Bī-peder oġlanı peydā eyledi
Çocuġu beşikde gūyā eyledi [7b]

Yukarıdaki beyitlerde Hz. İbrahim'in Nemrûd tarafından ateşe atılması, Hz. Süleymân ile karıncanın konuşması, Hz. İsâ'nın babasız olarak doğması olayına telmihte bulunulmuştur.

Öte yandan dünyanın geçiciliği ve insanın faniliğinin vurgulandığı beyitlerde ise gücün ve saltanatın sembolü olan İran'ın mitolojik kahramanlarının ismi zikredilerek bu kişilere ya da yaşadıkları olaylara telmihte bulunulmuştur.

Bezme geldin devr olursun cām gibi
Gūr olur āḫir yerin Behrām gibi [41a]

---

582 Yekta Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 282.

Ger bahādır ḳuvveta Rüstem gibi
Zūruñ olsañ farżā cām-ı Cem gibi [41a]

İktibas:

İktibas terim olarak şiir yahut düz yazı metninde bir ayetin ya da hadisin tamamının ya da bazı kelimelerinin alıntılanmasıdır.[583] Dinî-tasavvufî bir eser olması sebebiyle *Miftâh-ı Pend*'de yer alan öğütlerin çoğu ayet ve hadislere dayanmaktadır. Eserde verilen öğütler birçok yerde ayet ve hadislerle desteklenerek güçlendirilmiş bu sayede sözün güzelliği, etkililiği ve geçerliliği artırılmıştır.

Dėndigi çün küllü bidʿatin ḍalāl
Böyle zikretmez Ḫudāyı ehl-i ḥāl [89a]

Bu beyitte her bid'at dalalettir anlamına gelen "Küllü bidʿatin dalâletün" hadis-i şerifinin bir bölümü aktarılarak iktibasta bulunulmuştur.

Kimde kim yoḳdur edeb nādān durur
Kim ḥayā dėndi mine'l-īmān durur [98b]

Beyitte "El-hayâu mine'l-îmâni" hadisine iktibasta bulunulmuştur.

Rūz u şeb ender-meʿāsī olmuşuz
Gāfil ez-yuʾḫeẕ nevāṣī olmuşuz [13a]

Ḥaḳḳa ḥamd ėt ṣābir ol ey ehl-i dīn
Dėndi vallāhu yuḥibbu'ṣ-ṣābirīn [41b]

Yukarıdaki beyitlerde sırasıyla Rahmân suresi, 41. ayet ve Ali İmran suresi, 146. ayete iktibas yapılarak sözün etkisi ve inandırıcılığı artırılmıştır.

İrâd-ı Mesel:

Bir fikri ispat için bir atasözü veya hikmetli bir sözü delil getirmektir.[584] *Miftâh-ı Pend* bir nasihatnâme şerhidir. Bu sebeple de içerisinde öğüt verici pek çok söz barındırmaktadır. Muhammed Zahrî hem anlatıma güzellik katmak hem de anlatılan konuyu pekiştirmek amacıyla eserde pek çok atasözüne yer vermiştir.

---

583 a. g. e., 274.

584 a. g. e., 277.

Sabırla koruk helva olur.

Tīz olan elbetde zīr-i pā olur
Ṣabr ile dendi ḳoruḳ ḥelvā olur [5a]

Kul hatasız olmaz.

Bī-ḳuṣūr sensin İlāhī bī-niyāz
Dėnir ancak ḳul ḫaṭāsız olamaz [12b]

Son peşîmân fayda etmez.

Zīrā kim nadim olursun ey peder
Ṣoñ peşīmān fayda ėtmez dėdiler [30b]

Böyle buyurmuş bunu bir ehl-i ʿaḳl
Kim ṣebātü'l-mülki fi'l-iḥsāni ʿadl [25b]

Yukarıdaki beyitte ise bir kelâm-ı kibara yer verilerek hem anlatıma güzellik katılmış hem de söylenilenler pekiştirilmiştir.

Cinas:

Manzum ve mensur eserlerde anlamları farklı lafızlar arasındaki yazılış ve söyleyiş benzerliğidir. Lafızların benzerliği dört yönde söz konusu olur. Bunlar lafızları meydana getiren harflerin cinsi, sayısı, harekesi ve sırasıdır.[585] Bu hususlara göre kendi arasında gruplara ayrılan cinas türlerinden eserde örneğine en çok rastlanan lafızların bir harf türünde farklılık gösterdiği cinas-ı mütekâribtir.

Birisine **genc** ile niʿmet vėrir
Birisine **renc** ile miḥnet verir [6a]

Birisi ʿizzet ile dāʾim **ṣafā**
Birisi ẕillet ile çeker **cefā** [6b]

Biribirine urur dünyāyı **hem**
Ḳudreti yoḳ kimse anda ura **dem** [7a]

[585] a. g. e., 245.

Hīç günāhsız geçmedi bir **sāʿatim**
Rāḥat-ı ḳalb ile yoḳdur **ṭāʿatim** [13b]

ʿĀḳil iseñ ey birāder ėtme **ṭok**
Ẓaʿf ola ėtmez günāhı belki **çoḳ** [35a]

Eserde yine sıklıkla rastlanan bir diğer cinas türü ise sözcüklerden birinin harf sayısının diğerine göre eksik olduğu cinas-ı nâkıstır.

Sırrını **yāre** ḥikāyet eyleme
Ḥālin **aġyāra** şikāyet eyleme [7a]

Bir vaḳit geçmez ki ėtmeyim **günāh**
Ḫaḳḳa lāyıḳ bir işim yoḳ n'ėdem **āh** [13b]

Dāne çekmek ḳaçana dek **mūr** gibi
Nice bir zaḥmet otur **maʿmū**r gibi [49b]

Şerhte yukarıdaki bahsolunan edebî sanatlardan dışında farklı edebî sanatlardan da faydalanılmıştır.

Varını terk eyle giy hep ḳaralar
Olmasın aṭlas ḥarīr pāreler [38b]

beytinde karalar kelimesiyle aslında siyah renkli elbise kast edilerek mecâz-ı mürsel yapılmıştır.

Olmuşuz nefse muḳārīn el-amān
Pençe-i şeyṭānda ḳaldıḳ nā-tüvān [13a]

Yukarıdaki beyitte ise şeytan pençeli bir hayvan olan aslana benzetilmiş, böylelikle de istiare yapılmıştır.

ʿĀleme rezzāḳ Allāhdır oġul
Dėndi er-rızḳu ʿal'allāhdır oġul [46b]

Beyitte ortak kökten türemiş olan rızk ve Rezzak kelimelernin bir arada zikredilmesi iştikak sanatının bir örneğidir. Kanaatimizce eserde yer alan en ilginç söz sanatı örneği ise muvaşşahtır. Günümüzde akrostiş olarak da bilinen muvaşşahta her dizenin ilk

harfi baştan sona okunduğunda bir ad çıkacak şekilde düzenlenir.[586] Eserin yazarı olan Muhammed Zahrî de eserinin bitimine akrostişli bir tarih manzumesi yazmıştır. Ancak eserde yer alan örnekte kitaplarda tarif olunan akrostiş tanımından farklı olarak Zahri'nin dizelerin ilk harfinden değil son harfinden faydalandığı görülür. Beyitler son harflerine göre yukarıdan aşağıya doğru okunduğunda karşımıza Arap harfli yazılışına göre şarihin adı ve mahlası olan *Muhammed Zahrî* ismi çıkmaktadır.

Ḥamd-ı bī-ḥad bā-şükür ola müdām
Her nefes Ḥaḳḳa ilā yevmi'l-ḳıyām **[م]**

Ḥamdilillāh ḫatim oldu pend-i şerḥ
Oḳuyanlar ola sūdmend şerḥ **[ح]**

Bir güzel vādīde ėtdim intiẓām
Eyledim saʿy-ı belīġ ü ihtimām **[م]**

Şerḥ ėdip beş beyt ile gerçi müfīd
Līk oḳuyanlar olur müstefīd **[د]**

Oḳuduḳça eylesin ṣıbyān ḥaẓ
Pür-maʿārif olalar ʿirfān ḥaẓ **[ظ]**
Ger ḳuṣūr ėtdim ise ʿafv ėt İlāh
Tevbekārım cürmüme ey pādişāh **[ه]**

Ehl-i dāniş eylese diḳḳat naẓar
Şerḥ-i naẓmım cümleden bihter dutar **[ر]**

Düşdü hem lafẓan ve maʿnen tārīḫi
Biñ iki yüz otuz iki ey aḫī[587] **[ى]**

Eserde ayrıca edebî sanatlardan bazılarının bir arada kullanıldığı beyit örneklerine de rastlamak mümkündür.

---

586 Cem Dilçin, a. g. e., 493.

587 Bkz. Muhammed Zuhrî, a. g. e., 193a.

Lāle āsā dāġ-ı dil ṣaḥrā-yı ʿaşḳ
Ėyledi Mecnūn beni Leylā-yı ʿaşḳ [1b]

Eserden alıntılanan bu örnek beyitte gönül aşk ateşiyle yanıp tutuştuğu için lâleye benzetilerek teşbih sanatından; sahra, aşk, Leylâ ve Mecnûn kelimelerinin bir arada kullanılmasıyla tenâsüb sanatından; Leylâ ve Mecnûn kıssasına atıfta bulunulmasıyla telmih sanatından, mecnûn kelimesinin hem bu kıssanın erkek kahramanı hem de sözlük anlamı olan deli anlamında kullanılmasıyla tevriye sanatından faydalanıldığı görülmüştür.

3. 2. 7. Eserde Uygulanan Şerh Metodu

Miftâh-ı Pend'de uygulanan şerh metodunu incelemeden önce eserin Klasik Türk edebiyatı şerh geleneği içerisindeki yerini daha doğru bir şekilde belirlemek adına şerhin ne olduğu ve şerh usulleri hakkında genel bir bilgi vermenin uygun olacağı inancındayız.

Arapça bir sözcük olan ve temel anlamı bir şeyi kesmek ve içini açığa çıkarmak olan şerh sözcüğü daha sonra anlam genişlemesiyle "bir durumu açıklığa kavuşturmak, müşkül bir meseleyi açıklamak, kapalı ve gizli şeyleri ortaya çıkarmak" gibi anlamlar kazanmıştır.[588] Hz. Peygamberin Kur'ân'daki bazı meseleleri tefsir etmesi, az bilinen kelimelerin manalarını açıklaması İslâm kültüründe şerhin başlangıcı kabul edilir.[589] Şerh kavramının doğuşu tefsir sözcüğünün sadece Kur'ân-ı Kerim'i açıklamak için ortaya çıkan ilim dalına ad olarak kullanılmasının yaygınlaştığı zamana denk gelir[590] ve Türkçe olarak üretilen şerhlerin Anadolu sahası Türk edebiyatında yaygınlaşıp klasikleşmesi ise 16. yüzyılın ikinci yarısıdır.[591]

Temel olarak bir eserin daha iyi anlaşılması amacıyla kaleme alınan şerhler, kapalı ifadeleri açıklamak, eksik bırakılan hususları tamamlamak, hatalara işaret etmek ve

---

588 Yekta Saraç, "Şerhler," *Türk Edebiyatı Tarihi*, c.2 (İstanbul: Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006) 121.

589 Sedat Şensoy, "Şerh," *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2010), 556.

590 Ozan Yılmaz, a. g. m., 272.

591 Sadık Yazar, a. g. t., 41.

örnekleri çoğaltmak gibi amaçlarla kaleme alınabilir.[592] Kortantamer'e göre bir metnin açıklanması gerekiyorsa o metinde okuyucunun bilgisi, aklı, düşüncesi, sezgisi veya duygularıyla aşamayacağı bazı güçlüklerin varlığı kabul ediliyor demektir.[593] Atabey Kılıç makalesinde şerhleri daha iyi değerlendirmek adına onları teorik bir zemine oturtmanın ve tasnif etmenin gerekliliği üzerinde durmuş ve şerhleri; şerh metodu, şerh edilen eserin biçimsel yapısı, şerh edilen eserin dili, şerh edilen eserin muhtevasına göre tasnif etmenin uygun olacağını belirtmiştir.[594]

Metoda yani takip edilen usule göre şerhler, Atabey Kılıç tarafından temel olarak geleneksel şerh, hall-i müşkilat ve benzeri veya tercümeye yakın şerhler ile modern şerhler olarak 3 gruba ayrılırken[595]; Sadık Yazar, tarafından açıklama yönü ağır basan şerhler, aktarma yönü ağır basan şerhler ve modern şerhler şeklinde 3 gruba[596]; İsmail Güleç tarafından ise geleneksel şerhler başlığı altında mufassal ve muhtasar şerhler ve yeni şerhler olarak ana iki gruba ayrılmıştır.[597] Her ne kadar üç araştırmacı da şerhleri usullerine göre farklı isimlerle gruplandırmışsa da temelde aynı şeyden bahsetmektedirler.

Açıklama yönü ağır basan yani geleneksel mufassal şerhlerde amaç, kaynak metni hedef dile aktarmaktan ziyade kaynak metnin anlaşılmasını engelleyen manileri ortadan kaldırmaktır. Bu sebeple bu tarz şerhlerde eğer kaynak dil, hedef dilden farklı ise önce kaynak metindeki kelime ve ibareler hem gramatikal hem de anlamsal olarak detaylı bir şekilde açıklanır. Daha sonra kaynak metnin tercümesi yapılır ve metnin anlaşılmasını zorlaştıran yani müphemiyete sahip ibareler örnekler ve izahlarla açıklığa kavuşturulur. Bu yöntem başta Farsça ve Arapça yazılan manzum edebî

---

592 Sedat Şensoy, a. g. e., 55.

593 Tunca Kortantamer, Teori Zemininde Metin Şerhi Meselesi, *Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* VIII, (1994): 1.

594 Atabey Kılıç, "Dağılmış İncileri Toplama: Şerh Tasnifi Denemesi," Klâsik Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler, *Turkish Studies-İnternational Periodical For The Languages, Literature,* (2007): 17-21.

595 a. g. e., 418.

596 Sadık Yazar, a. g. t., s. 62.

597 İsmail Güleç, " 'Dağıtılmış İncileri Toplamaya Yardım Etmek', Şerh Tasnifi Meselesine Küçük Bir Katkı," *Turkish Studies-İnternational Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 4, s. 6 (Fall, 2009): 222-24.

metinler olmak üzere bazı mensur metinlerin şerhinde kullanılmış hatta neredeyse hepsi tasavvufî metinlerden oluşan Türkçe manzumeler de bu yolla şerh edilmiştir.[598]

Aktarma yönü ağır basan yani muhtasar şerhlerde amaç kaynak metnin anlamının hedef dile aktarılmasıdır. Bu tarz şerhlerde kaynak metnin kelimelerine yönelik filolojik incelemelere ya hiç yer verilmez ya da çok az yer verilir. Açıklamalı tercüme olarak da isimlendirilen[599] bu şerhlerde kaynak metnin anlamı birtakım örnekler ve genişletmelerle açıklanmaya çalışılır. Bu yöntem daha çok Arapça ve Farsça mensur metinler ile kaynak metnin manzum olarak şerh edildiği eserlerde uygulanır. Şem'î'nin şerhleri bu tarzda kaleme alınmış şerhlere örnek olarak gösterilebilir. Bu şerh metoduyla yazılan eserler ekseriyetle kaynak metnin genişçe yapılmış tercümesi şeklinde ortaya çıktığı için yazma eser kütüphaneleri ile bazı akademik çalışmalarda bazen şerh bazen de tercüme olarak değerlendirilmiştir.[600]

Daha önce de zikrettiğimiz gibi 1232/1816-17 yılında kaleme alınan ve tamamı 4093 beyitten oluşan *Miftâh-ı Pend*; Klasik Türk Edebiyatında en çok şerh ve tercümesi yapılan dinî-tasavvufî nitelikteki eserlerden olan *Pendnâme*'nin her beytinin beş beyitle şerh edilmesi suretiyle oluşturulmuş manzum bir eserdir. Manzum oluşu, yazılış amacı ve hitap ettiği kitle sebebiyle eserde kaynak metnin kelimelerine yönelik anlamsal açıklamalara az, filolojik açıklamalara ise neredeyse hiç yer verilmez. Genel itibariyle şârihin amacı Fars dilinde yazılmış kaynak metni hedef dile yani Türkçeye genişçe çevirmek ve okuyucu için kapalı olduğunu düşündüğü bazı ibare ve kelimelere açıklık getirmektir.

Klâsik Türk edebiyatındaki tercüme faaliyetlerine bakıldığında bu dönemde *harfiyen/aynen* (kelime kelime/sözcüğü sözcüğüne) ve *meâlen* (anlamı aktarma) olmak üzere iki şekil tercümeden bahsedildiği görülmektedir.[601] Meâlen yapılan yani kaynak metnin erek dile aktarılışında lafzın değil anlamın aktarımına önem verilen tercüme usulüyle muhtasar şerhleri birbirinden ayırmak kimi zaman mümkün olmasa da metin sahibinin kendi eserini nasıl adlandırdığı, eserde uyguladığı metodu ne

---

598 a. g. m., 222.; Sadık Yazar, a. g. t., 65.

599 İsmail Güleç, *Dağıtılmış İncileri Toplamaya Yardım Etmek, Şerh Tasnifi Meselesine Küçük Bir Katkı*, 224.

600 Sadık Yazar, a. g. t., 63.

601 a. g. e., 219.

şekilde ifade ettiği ve kaynak metne yönelik tercüme genişletmeleri ile açıklamaların oranı ve sıklığı bir metnin tercüme mi yoksa şerh metni mi kabul edilmesi yönünde araştırmacılara yol gösterecek önemli verilerdendir. Biz de araştırmamızın başında incelememize konu olan metni bir şerh metni mi yoksa tercüme metni mi olarak almanın daha doğru olacağı konusunda birtakım tereddütler yaşadık. Ancak Muhammed Zahrî'nin metni isimlendirirken ve uyguladığı metodu ifade ederken kullandığı kelimeler ve eserde kaynak metne yönelik yapılan açıklama ve ilavelerin eserin bir kısmını değil tamamını kapsaması ve sistematik olarak yapılması sebebiyle *Miftâh-ı Pend*'i aktarma yönü ağır basan yani muhtasar şerhler içerisine dahil etmenin daha uygun olacağına karar verdik.

Bir şekilde her şerh metninin içinde kaynak metnin tercümesine yer verilmesi ya da bazı tercüme türü eserlerde şerh olarak nitelendirilebilecek açıklamaların yer alması bu iki türü birbirine yaklaştırmış ve aralarında sıkı bir bağ oluşturmuştur. Bu sebeple de şerh ve tercüme kavramının şerh ve tercüme türü eserlerdeki kullanım şekillerine bakıldığında bu iki kavramın sıklıkla aynı bağlamda ya da bir arada kullanıldığını hatta kimi örneklerde birbirinin yerine kullanıldığını söylemek mümkündür. Bazı şerh ve tercüme türü eserlerin girişlerine bakıldığında tercüme faaliyetinin şerh; şerh faaliyetinin de tercüme kelimesi ile ifade edildiği görülür.[602] *Miftâh-ı Pend*'de de bu iki kavramın bir arada kullanıldığı görülür. Zahrî, altı beyitte eserini şerh olarak nitelendirse de iki yerde eserini tercüme kelimesini de kullanarak ifade etmiştir.

Muhammed Zahrî, eserinin sebeb-i telif bölümündeki şu beyitte kendini şârih olarak nitelendirmekle birlikte tercüme kelimesini de kullanmaktan geri durmamıştır.

Ṣāriḥ-i terceme dil-sūz[u] kebāb
Nāẓım-ı pend-i kitāb-ı müsteṭāb [2a]

Zahrî, yazdığı eserin bir şerh olduğunu çeşitli vesilelerle ifade etmiştir. Bu beyitlerden bazıları şöyledir:

Ḳultu isme'ş-şerḥ-i naẓm Miftāh-ı Pend
Her ki ḫˇāned ū büved pür-sūdmend [3a]

[602] a. g. e., 15.

Ḳudretim yoḳdur veliyyullāh dėdim
Ol dem içre şerḥe bismillāḥ dedim [2b]

Ḥamdilillāh ḫatim oldu pend-i şerḥ
Oḳuyanlar ola sūdmend şerh [193a]

Ehl-i dāniş eylese diḳḳat naẓar
Şerḥ-i naẓmım cümleden bihter dutar [193a]

Zahrî'nin eserini yazış sebeplerinden biri de Şem'î'nin *Pendnâme*'ye yazdığı şerhi yetersiz bulmasıdır. Zahrî'nin *Miftâh-ı Pend*'i şerh türü bir esere alternatif olarak yazışı da onun eserini bir şerh metni olarak kabul ettiğinin bir başka göstergesidir.

Şerḥ-i Şemʿīden surūrī vü müfīd
Olamaz çendān ṣıbyān müstefīd [2b]

Öte yandan eserin başlığında şu ifadelerle bu eserin öğüt kitabının bir tercümesi olduğu söylenmiştir.

Hāẕā Kitābu Pendi Terceme-i Ẓahrī Muḥammed [1b]

Kanaatimizce bu başlık eserin müstensihi tarafından sonradan eklenmiştir ancak eserin müellif nüshasına ulaşılamadığı için yine de bu konuda kesin bir hükme varmak zordur.

Miftâh-ı Pend'in şerh türünde kaleme alınmış bir metin olduğunu belirten şârih, *Pendnâme*'yi şerh ederken niçin böyle bir metot kullandığının ipuçlarına ve uyguladığı metoda şu beyitlerle açıklık getirir.

Şerḥ ėdip beş beyt ile gerçi müfīd
Līk oḳuyanlar olur müstefīd [193a]

Şerḥ-i Şemʿīden surūrī vü müfīd
Olamaz çendān ṣıbyān müstefīd [2b]

Bu beyitlerde şârih, okuyuculara faydalı olmak amacıyla *Pendnâme*'nin her beytini beş beyitle şerh ettiğini dile getirir ve Şem'î'nin şerhini de çocuklara yönelik olmaması yönüyle eleştirir. Zahrî'nin amacı tasavvuf yoluna yeni girmiş kişilere bilhassa çocuklara faydalı olabilecek açık, anlaşılır, akılda kalıcılığı yüksek, ayrıntılardan uzak bir şerh yazmaktır. Görülüyor ki şârihin hitap etmek istediği okuyucu kitlesi ve bu

kitlenin ihtiyaçları eserde uygulanan şerh metodu üzerinde etkili olmuştur. *Miftâh-ı Pend*'den önce *Pendnâme*'ye yazılan şerhlerin hepsi mensur olarak kaleme alınmıştır ve bu şerhlerin çoğu kaynak metnin kelimelerine yönelik ayrıntılı izahlarla doludur; bu sebeple de çocuklara hitap etmemektedir. Oysa Zahrî, kaynak metne manzum bir şerh yazarak akılda kalıcılığı kolaylaştırmış, kaynak metni erek dile aktararak da Arapça ve Farsça bilmeyen geniş bir kitleye faydalı olabilme imkanına erişmiştir.

Eserde uygulanan genel şerh planı şöyledir:

a. Orijinal metnin beyit bazında birimlere ayrılarak aktarımı

b. Kaynak metindeki her beytin beş beyitle açıklanması

c. Kaynak metinde yer alan ve okuyucu için kapalı durumda olan bazı ibarelerin *ya'nî, bundan murad* gibi ifadelerle bu beş beyit içerisinde açıklanması

A. Orijinal Metnin Aktarımı

Eserde orijinal metin beyit bazında birimlere ayrılmıştır. Şârih, orijinal metni şerh metninden ayırmak için dikdörtgen bir çerçeve içine almış ve kimi yerlerde harekelendirmek suretiyle kırmızı mürekkeple yazmıştır. Eserde, kaynak metin 809 beyitten oluşmaktadır.

B. Kaynak Metnin Tercüme Edilişi

Beyit bazında birimlere ayrılan orijinal metnin verilmesinin hemen ardından herhangi bir başlığa ihtiyaç duyulmadan manzum olan kaynak metin yine manzum olarak beş beyitle erek dile aktarılmış ve şerh edilmiştir. Bu beş beyit içerisinde Zahrî'nin kaynak metnin tercümesine genellikle ilk beyitte yer verdiği ve her mısraı kendi içinde tercüme etmeye çalıştığı görülür. Eserde kaynak metnin her mısraının erek metnin farklı beyitlerinde tercüme edilmesi durumuna da sıklıkla rastlanmaktadır. Bu tercüme çoğu kez aslına sıkı sıkıya bağlı bir tercüme olmaktan ziyade öncelikle kaynak metnin anlamının aktarılmasını hedefleyen serbest bir tercümedir.

Aşağıdaki örneklerde kaynak metnin her mısraı kendi içinde yine bir beyitle tercüme edilmiştir. Ayrıca bu örneklerde kaynak metnin tercümesine erek metnin ilk beytinde yer verildiği görülür.

Her ki ū ez-yād-ı Ḥaḳ ġāfil büved
Ez-ḥamāḳat der-reh-i bāṭıl büved

Ẕikr-i Ḥaḳdan şol kişi ġāfil olur
O ḥamāḳatdan reh-i bāṭıl olur [141b]

Ān ki luṭf-ı ḫ̔īş-rā iẓhār kerd
Ber-Ḫalīleş nār-rā gülzār kerd

Hem Ḫalīle luṭfuñ iẓhār eyledi
Āteş-i Nemrūd gülzār eyledi [3b]

Ḥamd-ı bī-ḥad ān Ḫudā-yı pāk-rā
Ān ki īmān dād müştī ḫāk-rā

Bī-nihāye ḥamd ola her dem Ḫudā
Bir avuç ḫāke ḳılan īmān ʿāṭā [3a]

Eserde kaynak metnin tercümesine şerh metninin farklı beyitlerinde de yer verilir.

Güften-i bisyār ʿādet bāşedeş
Kāhilī ender-ʿibādet bāşedeş

Aḥmaḳa çoḳ söylemek ʿādet olur
Söylemez ise o bī-rāḥat olur [141a]

Hem ʿibādet ėtmede kāhil olur
Yaʿnī gevşeklik ėder cāhil olur [141b]

Hīç ez-fermān-ı Ḥaḳ gerden me-tāb
Behr-i vām āzāde-rā dāmen me-tāb

Emr-i Ḥaḳdan hīç çevirme yüzünü
Cān ile diñle büyükler sözünü

Borç için dervīş faḳīri ey civān
Dāmeniñ bükme cefā ėtme hemān [142a]

Bu örneklerde kaynak metnin her mısraı bir beyitle tercüme ediliyor gibi görünse de aslında kaynak metnin ilk mısraının anlamı erek metnin birinci beytinin ilk mısraı; ikinci mısraının anlamı ise erek metnin ikinci beytinin ilk ya da ikinci mısraıyla karşılanmış yani aslında kaynak beyit yine iki mısra ile tercüme edilmiştir. Her iki örnekte de erek metindeki her iki beytin bir mısraının anlama katkı sağlayan ifadelerden oluştuğu ancak kelime bazında kaynak metinde bir karşılığı olmadığı görülür.

Aşağıdaki beyit örneklerinde ise orijinal metnin ilk mısraının anlamının erek metnin birinci mısraıyla, ikinci mısraının anlamının ise üçüncü beyitle karşılandığı görülür.

Ger be-ṭāʿat ḫˇānīş süstī küned
Līk ender maʿṣiyet cüstī küned

Ṭāʿate ger nefsi daʿvet eylesen
Farżā dėrseñ gel iṭāʿat eyle sen

Tenbel olur saña gevşeklik ėder
Kāhil olur yaʿnī eşeklik ėder

Līk ėtmekde cürüm ʿiṣyān günāh
Pek çabuḳluḳ ėder ol dem içre āh [52a]

Ān ki māl-ı ḫod dihed bā-cāhilān
Ān çünān kes key şeved ez-muḳbilān

Şol ki mālıñ cāhile iḥsān ėder
Raġbet-i beyhūdeye her ān ėder

Yaʿnī kim cāhile vėre rızḳ u māl
Ey birāder diñle gel fehm ėt meʾāl

Ancılayın kimse saʿādetliden
Ḳaçan olur ol kişi devletliden [58b]

Eserde örneğine çok rastlanmasa da kaynak beytin birinci mısraının anlamının erek metnin ilk mısraıyla; ikinci mısraının anlamının ise erek metnin beşinci beytinin ilk veya ikinci mısraıyla verildiği örnekler de mevcuttur. Bu örneklerde erek metnin diğer beyitlerinde kaynak beytin anlamı birtakım izahlarla genişletilmeye çalışılmıştır.

Her ki ū ez-ḥırṣ-ı dünyā dār şüd
Bī-gümān ez-vey Ḫudā bīzār şüd

Şol ki ḥırṣ ile ṭamāʿdan ey civān
Oldu māldār u tüvānā-yı cihān

Māl-ı bī-ḥad līk ḫayrāt ėtmedi
Ḥaḳ için ṣarf-ı ḥasenāt ėtmedi

Hem ṣadāḳātı zekātıñ vermeye
Beẕl ü iḥsān Ḥaḳ için ḳayırmaya

Kisb ėde ḥırṣ u ṭamāʿla bunca māl
Cemiʿ erzāḳ eyleye ol bed-fiʿāl

Ḥaḳ Taʿālā şübhesiz ondan bezer
Baḫṣ ėdip cürmüñ anıñ ėtmez güẕer [51b]

Mer turā herkes ki yār-ı ġam büved
Çün resed saḫtī hem ū hem-dem büved

Ey birāder şol ki ġam dostu ola
Yevm-i miḥnet renc elem dostu ola

Yaʿnī ġam ġuṣṣa gününde ola yār
Aṣlā ayrılmaya ola yār-ı ġār

Dāʾimā ola muʿīn hem ḫayr-ḫᵛāh
Bir kederin olsa ėde āh u vāh

Farża bir şiddet belā ėtse ẓuhūr
Saña hem-dem olur olmaz aṣlā dūr

Dost olan böyle gerekdir ʿāleme
Buluna şiddet gününde ādeme [127a]

Zahrî, metninde genel olarak zincirleme tamlamalara ve halk arasında kullanımı yaygın olmayan yabancı kökenli kelimelere fazlaca yer vermemiştir. Ancak kaynak metinden yapılan ödünçlemelerde Zahrî'nin Klasik Türk edebiyatında kullanılmına pek rastlanmayan kelimeler ile Türkçenin gramer yapısına uymayan bazı ekleri metnine aynen aktarması eser açısından bir kusur olarak değerlendirilebilir. Verilen örneklerde görüleceği üzere şârih, metninde hatırı sayılır oranda kelime ödünçlemesinde bulunmuştur. Kaynak metinden aynen aktarılan kelime gruplarının çoğu kafiye kelime grupları olmakla beraber bazen de farklı kelime grupları da şârihçe ödünçlenmiştir.

Ger biyābī ez-saʿādet īn maḳām
Ṣāḥib-i tecrīd bāşī ve's-selām

Ger saʿādetde bulasın bu maḳām
Ṣāḥib-i tecrīd olursun ve's-selām [173b]

Terk-i leẕẕāt-ı cihān bāyed girift
Dāmen-i ṣāḥib-dilān bāyed girift

Terk-i leẕẕāt-ı cihān tutmaḳ gerek
Dāmen-i ṣāḥib-dilān tutmaḳ gerek [32a]

Aṣl-ı īmān hest şeş çīz ey vaḥīd
Bā tu gūyem ger be dil ẖ̆āhī şenīd

Aṣl-ı īmān altı şeydir ey vaḥīd
Saña diyem gel beri cānla şenīd [100b]

Zahrî'nin erek metninde Farsça eklerden olan *ez, der, ber, bâ, ender, râ* ve *me* eklerini kullandığı görülür. Şârihin bu eklerin Türkçe karşılıklarını tercih etmeyişinin sebebi vezin ve kafiye sebebiyledir.

Ḳoy selāmet ḫırḳasın ber-dūşuna
Girmesin dünyā kelāmı gūşuna [71b]

Eger istersen olasın der-emān
Ėylik eyle yürü bā-ḫalḳ-ı cihān [71b]

Niʿmet-i Ḥaḳḳa şükür dė bā-müdām
Tā ki Ḥaḳ ėde saña niʿmet tamām [91a]

Ḳaçıp andan herkes eyler ictināb
Yalıñız ḳalır olur ender-ʿaẕāb [73b]

Kimde bu üç ḫūy ola ender-cihān
Bil ḫalāṣ olmuş durur ol bī-gümān [85b]

Hem belādan kimseden yardım me-ḫᵛāh
Herkese feryād-res ancaḳ İlāh [82a]

Diñle bu üç nesneyi ez-dil ü cān
Ḥażret-i Şeyḫ ėtdi anları beyān [85a]

Her ne kadar şârih tercümesini çoğu kez zincirleme tamlamalardan kaçınarak oluşturmuşsa da Zahrî'nin kimi beyitlerin tercümesinde Osmanlı Türkçesinin dil ve anlatım özelliklerine uymayan, fasîh ve beliğ olmayan birtakım ifadelere yer verdiği görülür.

Ehl-i ʿaḳl ol nefsiñi kendine rām
Eyle engüşt-nümā ol nīk-nām [16b]

Herkesi ġıybet ėden **olur ʿaẕāb**
El ayaġı baġlanır rūz-ı ḥisāb [19a]

Her ki **aʿmālinde ol iḫlāṣ degil**
Bu cihānda bendelerden ḫāṣ degil [23b]

Kendi ʿişyānıñ gözet ey derdmend
Olma gerden-keş tekebbür ḫod-pesend [21b]

Bu tarz ifadelerin metnin anlaşılırlığını olumsuz yönde etkilediğini söylemek mümkündür. Şârihin Sakız ve Midilli Adası civarında yaşadığı varsayımımızın doğru olduğunu kabul edecek ve bölge nüfusunda daha çok azınlıkların hakimiyetinin söz konusu olduğunu düşünürsek olursak şârihin Osmanlı Türkçesine neden tam anlamıyla hakim olamadığı da anlaşılmış olacaktır.

c. Kaynak Metnin Şerh Edilişi:

Şârih, metninde sadece kaynak beyti Türkçeye aktarmakla yetinmemiş, kaynak beytin anlam dairesinden çıkmamaya gayret ederek onun anlamını farklı şekillerde izah etmeye ve pekiştirmeye de çalışmıştır. Şârihin kaynak metinde geçen bazı kelimelerin anlamına yönelik kısa izahlarda bulunduğu, metinde okuyucu için kapalı olduğunu düşündüğü ifadeleri bu beş beyit içerisinde açıkladığı görülür.

Zahrî kaynak metinde yer alan kimi ifadeleri açıklamak için ayet, hadis ve özlü sözlerden de faydalanmıştır. Eserde yapılan bu iktibaslar çoğu kez *dendi, denmedi mi, dendigi çün* gibi ifadeler eşliğinde aktarılmıştır. Zahrî'nin aktarılan söz bir ayetse kimi zaman bunlardan önce *Hak buyurdu, dedi Hak, Hak Taʿâlâ ne buyurdu*; hadis ise *buyurmuşdur Resûl, kim Resûllullâh dedi, Haḳ Resûl hayrü'n-nâs eyler hitâb* gibi ifadeler kullandığı da görülür. Eserde özlü sözlerin kim tarafından söylendiğini belirtilmez. Söyleyenin adı yerine *bir zî-himem, bir ehl-i 'akl* vb. ifadeler kullanır. Eserde yer alan iktibaslar; hadis veya ayetin bir kısmının ya da tamamının aktarılması suretiyle oluşturulmuştur. Şârih kimi zaman vezin ve kafiye zarureti dolayısıyla ayet ve hadiste yer alan bazı kelimelerin yerini değiştirmiş ya da ayet ve hadisin bir kısmını aktarmıştır.

Dėndi fi'd-dünyā eger libsü'l-ḥarīr
Āḫiretde giymez imiş ol faḳīr [38b]

Kim Resūlullāh dedi yā eyyühā
Şehr-i ʿilmim ben ʿAlīdir bābuhā [10a]

Cān ḳulaġıyla işit ey merd-i dīn
Ḥaḳ buyurdu lā-yuḥibbu'l-müsrifīn [58b]

Ėtdi īżāḥ anı Ḳurʾān-ı ʿaẓīm
Dėdi Ḥaḳ lā taḳrabu māle'l-yetīm [142b]

Tāc u tahtı ʿadl iledir pāydār
Diñler idim söyledi bir ẕī-himem [65a]

Miftâh-ı Pend, manzum bir şerh olduğu için klasik şerhlerden farklı olarak içerisinde kaynak metnin kelimelerine dair gramatikal izahlar barındırmaz ancak kaynak metindeki kelime ya da kelime gruplarıyla aslında ne anlatılmak istendiği erek metinde çoğu kez *ya'nî, bundan murâd, murâd olunan* gibi ifadelerle gerekli görülen yerlerde açıklanmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte bu tarz izahların, öncesinde hiçbir ifade kullanılmadan yapıldığı örneklere de eserde rastlamak mümkündür.

Hem de düşmen ṣanma insāndır murād
Fehm ėderseñ belki şeyṭāndır murād [28a]

Añla maḫdūmdan murād üstād nedir
Pīr efendiñdir yāḫūd evlād durur [116b]

Āb-ı rū dėnmekden ey pāk-nihād
Yaʿnī raġbet ḥürmeti olur ziyād [102b]

Ey ḫˇāce mādām ola diliñ uzun
Yaʿnī ḥarf-endāz olup bed-gū süḫan [104b]

Eyer altına atıñ olur dėmek
Yaʿnī murādın kişi bulur dėmek [134a]

Maʿrifet ne ola dėrseñ ey civān
Rāh-ı Ḥaḳḳa fānī olmaḳdır inan[129b]

Şübheli şeyden ḥarāmdan iḥtirāz
Eylemek taḳvā imiş ey ser-firāz [75b]

Şârih *ya* 'nî kelimesini kimi zaman da daha önceki beyitlerde söylediği ifadeleri açıklamak ya da bir başka deyişle söylemek için kullanmıştır.

Kim ḥasīsden ėylik ummaḳ añla pek
Şol ṭavān gibi durur kim bī-direk

Yaʿnī dėmek oldu alçaḳdan vefā
Her kim umdu çekdi dünyāda cefā [140b]

Ḫoş olur yār-ı muvāfıḳ der-cihān
Dāhi şol maḫdūm ki ola mihribān

Yaʿni dünyāda muvāfıḳ yār ola
Her bir işinde seniñ ṣādıḳ ola [116b]

Eserde kaynak metinde geçen söz sanatlarıyla ilgili izahlara yer verilmemekle birlikte sadece şerh metninin bir yerinde kaynak metinde yer alan bir söz sanatına ilişkin açıklamada bulunulmuştur.

Şol ki ʿAṭṭāra heme ola ḳarīb
Ḫoş ḳoḳusundan anıñ bulur naṣīb

Vardır ʿAṭṭār ẕikrine īhām-laṭīf
Diḳḳat eyle gözle maʿnāyı şerīf [174b]

Zahrî, örneğine oldukça az rastlanmakla birlikte şerhinde âlimlerin bir konu hakkındaki farklı görüşlerine de yer vermiştir.

Hem cenābet bed olur yėmek ṭaʿām
Bunu taḥsīn ėtmedi hīç ḫāṣṣ u ʿām

Ger cenābetken kişi yėrse yemek
Āḫirī muḥtāc olur çeker emek

Bu daḫi faḳra ʿalāmetdir oġul
Ḳıl ḥaẕer ṣoñu nedāmetdir oġul

Baʿżılar bu bābda dėr ki bir cünūb
Elini aġzını bir ḫoşca yuyup

Baʿd-ez-īn yėrse eger cāʾiz dėmiş
Yėmeyen bildice kim? bed-ter bu imiş [161b]

Zahrî'nin şerhinin birkaç yerinde kişisel ve dönemine yönelik sosyal eleştiride bulunduğu görülür.

Kendi ḳavlinden şu kim ola melūl
Ḳavlini hīç ġayrılar ėtmez ḳabūl

Yaʿnī sözünden şu kim maḥrūm ola
Ḳavline ʿāmil degil bed şūm ola

Ġayrılar da nuṣḥunu ėtmez ḳabūl
Sen daḫi andan ıraḳ ol ey oġul

Fī-zamāninā olan vāʿiẓ gibi
Ḥāżırān meclis u siz u biz gibi

Gerçi ʿilm var velī bu ḳadar ʿamel
Ey dirīġ beyhūdeye çekdiñ emel [84a]

ʿĀm olan siz biz gibi ḫāṣ evliyā
Daḫi ḫāṣu'l-ḫāṣṣ olandır enbiyā [89a]
Bizde de var dėr isek Ḥaḳ ḳorḳusu
Biz dėriz kim bu ḫilāfdır doġrusu [118a]

Līk nādān ekṣeri raġbetdedir
Ehl-i ʿirfān āh kim miḥnetdedir [119a]

Gerçi siz biz gibidir ʿārif velī
Ehl-i ḥāldir aṣlā yoḳ kāl ü ḳīli [130a]

d. Biçimsel Eş Değerlik

Pendnâme, uzun soluklu eser yazımında sıklıkla tercih edilen bir nazım şekli olan mesnevî nazım şekliyle ve *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* vezniyle kaleme alınmıştır. *Miftâh-ı Pend* biçimsel açıdan incelendiğinde eserde kaynak metnin nazım şekline ve veznine sadık kalındığı görülür. Öte yandan orijinal beyitler erek dile aktarılırken Zahrî'nin çoğu kez erek metnin kafiyesine sadık kalamadığı görülür. Yine de eserde kaynak metnin kafiye ve redif kelimelerinin erek metne aynen aktarılarak bu denkliğin sağlandığı örneklere de rastlamak mümkündür.

Ger biyābī ez-saʿādet īn maḳām
Ṣāḥib-i tecrīd bāşī ve's-selām

Ger saʿādetde bulasın bu maḳām
Ṣāḥib-i tecrīd olursun ve’s-selām[173b]

Aṣl-ı īmān hest şeş çīz ey vaḥīd
Bā tu gūyem ger be dil ḫˇāhī şenīd

Aṣl-ı īmān altı şeydir ey vaḥīd
Saña diyem gel beri cānla şenīd [100b]
[...]
Ez-dü kes perhīz kün ey hūşyār
Tā ne-bīnī nikbetī ez-rūzgār [111b]

Bu ikiden perhīz ėt ey hūşyār
Görmeyesin nikbeti ez-rūzigār [112a]

BÖLÜM IV

4. 1. ESERİN NÜSHA TAVSİFİ

Yapmış olduğumuz katalog taramaları sonucunda eserin tek nüshasına ulaşılabilmiştir.[603]

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 38

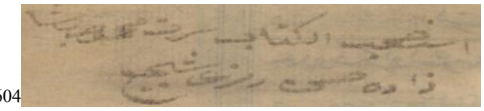
İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkiye Yazmaları 38 numarada "*Şerh-i Nazm-ı Miftâh-ı Pend*" adıyla kayıtlı olan nüsha 196 varak olup 231 mm. boyunda ve 154 mm. enindedir. Her sayfası 15 satırdan oluşan eser, aharlı bir kağıt üzerine son derece okunaklı bir şekilde nesih hatla yazılmış ve yer yer harekelenmiştir. Eserin yazarı kütüphane kataloğunda "Ebu Hamid Feridüddin Muhammed b. İbrahim Nişaburi el-Attar" olarak kaydedilmiştir. Eserin asıl yazarının adı ise ek yazarlar kısmında "Zuhri Muhammed" olarak belirtilmiştir. Kahverengi meşin bir cilt içerisinde bulunan nüshanın kapağının iç kısmında ebru desenleri mevcuttur.

Eserin vikaye yaprağında (1a) İsteṣḥabe'l-kitābu Sert? Maḥmūd Paşazāde Ḥasan Remzī Şecī'[604] şeklinde yazılmış bir istishab kaydı yer almaktadır. Nüshada eser adı ve müellifi 1b yüzünde yaldızlı ve mihrabiyeli bir ser levhanın içerisine kırmızı mürekkeple *Hāẕā Kitābu Pendi Terceme-i Ẓahrī Muḥammed* şeklinde yazılarak belirtilmiştir. 193a'da tamamlanan eserin yine bu yüzünde bulunan ferağ kaydından nüshanın Ahmed Şevkî adlı bir zat tarafından 27 Zilhicce 1249 (7 Mayıs 1834) yılında Midilli Adası'nda istinsah edildiği bilgisine ulaşmaktayız.

194a'da sarı bir kağıt üzerine eserin muhtevasıyla ilgili olmayan hadis, beyit ve duaların yazıldığı görülür. 195a'da Daru'l-Fünûn Edebiyat Fakültesine ait bir

---

603 İstanbul Üniversitesi Nadir eserler Kütüphanesi katalog kayıtlarında "Şerh-i Nazm-ı Miftâh-ı Pend" adıyla kayıtlı iki nüsha bulunmaktadır. NECTY00038 numarada kayıtlı nüshanın müellifi "Ez-Zühdi, Hafız Muhammed ez-Zühdi" olarak kaydedilmiştir. Ancak yapmış olduğumuz incelemeler sonucunda birbirinden farklı gibi görülen bu iki nüshanın aslında eserin aynı nüshasına işaret ettiği görülmüştür. Aynı nüsha muhtemelen yanlışlıkla farklı okumalar sebebiyle iki kere kaydedilmiştir. Bkz. http://katalog.istanbul.edu.tr/client/tr_TR/default_tr/search/results?qu=miftah%C4%B1+pend&te= [Erişim 5 Aralık 2017].

604

kütüphane mührü bulunmaktadır. Ayrıca nüshanın 195 ve 196. yapraklarında eserin Farsça olarak talik hatla yazılmış bir fihristine de yer verilmiştir.

Başı: Ḥamd u şükr olsun Ḫudāya her nefes
Kim odur bī-keslere feryād-res

Sonu: Düşdü hem lafẓan ve maʿnen tārīḫi
Biñ iki yüz otuz iki ey aḫī

Ferâğ Kaydı: Ḳad vaḳaʿa'l-ferāġu min taḥrīri hāẕe'l-kitābi bi-avni ʿināyeti'l-lāhi'l-meliki'l-vehhāb, sevvedehū Aḥmed Şevḳī bi-cezireti Midilli 27 Zilhicce 1249

4. 2. METNİN KURULMASINDA İZLENEN YOL

Bu çalışma *Miftâh-ı Pend*'in bilinen tek nüshası olan İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 38 numarada kayıtlı nüshasının transkribe edilerek günümüz harflerine ve günümüz Türkçesine aktarılmasına dayanmaktadır. Eserin müellif nüshasına ya da ikinci bir nüshasına ulaşılamamış oluşu sebebiyle çalışmanın tenkitli metin şeklinde hazırlanması mümkün olmamıştır.

Metnin yazımında TR Times New Roman (True Type) transkripsiyon fontu kullanılmıştır. Metni yazarken olası bir anlam karışıklığını önlemek amacıyla büyük-küçük harf kullanımına riayet edilmiş özel isimler büyük harfle yazılmış ancak bu isimlere gelen ekler kesme işaretiyle ayrılmamıştır. Metin içerisinde geçen ayet, hadis, kelâm-ı kibar kabilindeki sözler ve Arapça darb-ı meseller italik olarak belirtilmiştir. Ayetlerin meali[605] ve hangi surede geçtiği bilgisi ve iktibasta bulunulan hadislerin özelliklerine yönelik bilgiler ile biliniyorsa metinde geçen veciz sözlerin kime ait olduğu dip not aracılığı ile verilmiştir.

Metinde okunuşundan emin olmadığımız ifadelerin yanına soru işareti konulmuş dipnotlar aracılığıyla ise kelimelerin metinde geçtiği şekli aynen aktarılmıştır; metin tamirine yönelik ek ve kelime eklemeleri ise [ ] köşeli parantez işareti içerisinde metne dahil edilmiştir. Buna mukabil nüshada yazılmasına rağmen vezin ya da anlam

[605] Çalışmamızda yer alan ayetlerin mealleri için Türkiye Diyanet Vakfı Meali'nden faydalanılmıştır.

gereği metinde olmaması gerektiğini düşündüğümüz ek veya kelimeler metne dahil edilmemiş ancak beytin orijinal hali dip notlar aracılığıyla belirtilmiştir. Bir harfin noktasının unutulmasından ya da benzer harflerin birbiri yerine kullanılmasından kaynaklanan yanlış yazımlarda, kelimenin sözlükteki yazılımına riayet edilmiş, noktalı harflerin noktasının kimi zaman konulmaması durumuna klasik metinlerde sıklıkla rastlandığı için ayrıca dip notta verilmeye gerek görülmemiştir. Ancak harflerin noktasının unutulması ya da yanlış yere konulması dışındaki farklı yazımlarda kelimenin metinde ne şekilde imla edildiği dip notlar aracılığıyla verilmiş ve kelimenin varsa başka bölümlerdeki yazılımları karşılaştırılmıştır. Bu sayede bu farklı yazılımın sebepleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Metinde nüshanın orijinalinde kırmızı mürekkeple yazılmış bölüm başlıkları ve kaynak metin bold olarak gösterilmiştir. Eserde varak numaralarını belirtmek için [ ] köşeli parantez kullanılmış ve sayfa numaraları bold olarak yazılmıştır. Farsça kelimelerde bulunan "vâv-ı ma‘dûle"ler ise "ˇ" işaretiyle gösterilmiştir: ẖaˇb, ẖˇāce ... gibi.

Miftâh-ı Pend -adından da anlaşılacağı üzere- bir şerh metnidir. Çalışmada kaynak metnin Arap harfli olarak değil transkripsiyon alfabesi kullanarak verilmesi uygun görülmüştür. Çalışmalarda sesli harfin belirtilmediği ya da vav harfinin sesli harfi belirtmek için kullanıldığı Farsça kelimeler ile kef harfi barındıran kelimelerin yazımlarında tam bir birliğin olmadığı görülmüştür. Örneğin Farsça ikinci ve 3. tekil şahıs ekinin sırasıyla “to veya tu; o veya û şeklinde ikili yazılımlarına rastlamak mümkündür. Böyle durumlarda bizim tercihimiz kelimenin “u, ü” lü kullanımlarından yana olmuştur. Koned yerine küned; şod yerine şüd; goft yerine güft vb. İçerisinde kef harfi barındıran hem “g” hem “k” şeklinde kullanımları bulunan kelimelerde ise tercihimiz nüshada kimi zaman bu kelimelerin sağır kefle belirtilmesinden ötürü “g” sesinden yana olmuştur.

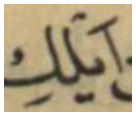
Hazırlanan metinde; kaynak ve erek metnin transkribe edilmiş hali ile erek metnin günümüz Türkçesine aktarılmış hali tek bir tablo içerisinde bir arada verilmiş, kaynak metindeki beyit sayıları tablonun kenarında belirtilmiştir. Manzum olarak kaleme alınan şerh metni, tarafımızdan günümüz Türkçesine serbest çeviri yöntemiyle mensur olarak aktarılmıştır. Bir başka deyişle bu çeviride şerh metninin söz dizimine ve

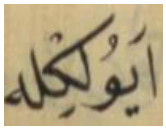
kelimelerine bağlı kalmak gibi bir amaç güdülmemiş sadece beytin genel anlamının günümüz Türkçesine aktarılmasına gayret edilmiştir.

19. yüzyıl imla özellikleri açısından Eski Anadolu Türkçesinden uzaklaşıldığı ve günümüz Türkçesine yaklaşıldığı bir dönemdir ancak yine de bu yüzyıl metinlerinde imla hususiyetleri konusunda tam bir birlik olduğunu söyleyemeyiz. Öyle ki kimi zaman aynı metin içerisinde bile bir ekin ya da kelimenin hem yuvarlak hem dar kullanımlarına yer verilmiştir. Günümüze yakın bir tarihte yani 19. yüzyılın başlarında kaleme alınan *Miftâh-ı Pend* için de imla hususiyetleri konusunda yukarıda belirttiğimiz durum geçerlidir. Bu sebeple metin transkribe edilirken dil ve imlası hususunda bir birlik oluşturmak adına 19. yüzyılın dil ve imla özellikleri göz önünde bulundurularak şöyle bir yol izlenmiştir: Metindeki kelime ve ekler tıpkı günümüz Türkçesinde olduğu gibi ünlü uyumuna tabi tutularak yazılmıştır. Bu uyum çerçevesinde "için, ėdüp, girü, deyü, getürmek, kendü" gibi kelimeler metinde yazım birliği sağlamak adına "için, edip, geri, diye, getirmek ve kendi" şeklinde yazılmıştır. Nitekim metnin aynı sayfasında "iyilik" kelimesinin hem "ėylik[606]" hem de "ėyülik[607]" şeklinde yazıldığı görülmüştür. 19. yüzyıl dil özellikleri göz önüne alınarak ünsüz uyumlarında ise normalizasyon yoluna gidilmemiştir. Eserde bazı kelimelerin metin içerisinde hem sedalı hem de sedasız şekilleriyle kullanıldığı görülmüştür. ot/od; tur/dur; derd/dert gibi. Bu gibi durumlarda kelimenin nüshadaki yazımına sadık kalınmıştır. Nüshada ikinci tekil şahıs zamirinin kimi zaman "sen" kimi zaman da "señ" şeklinde nazal n'li şekilde yazıldığı görülmüştür.[608] Bizim tercihimiz "sen" şeklinden yana olmuştur.

Transkripsiyonlu metin oluşturulurken birçok yerde metne "atıf vav"ının yani "u" bağlacının anlam ve vezin itibariyle eklenmesi gereği duyulmuştur. Zira müstensih, çoğu kez klişeleşmiş ve yakın anlamlı olan sözcüklerin arasına "atıf vav"ı koyması

---

606 Zahrî, a. g. e., 17a, 18b.

607 a. g. e., 18b.

608 Bkz. a. g. e., 53b., 100a, 110a.

gerekirken koymamış veyahut da kesreyle harekeleyerek ya da hemze koyarak sözcükler arasında tamlama yapma yoluna gitmiştir. Örneğin "kevn ü mekân" olması gereken ibâreyi birinci kelimenin sonuna kesre koyarak "kevn-i mekân"[609] şeklinde izafet tamlamalı şekilde vermiştir. Rencīde vü bīzār şeklinde okunması gereken ibareyi ise birinci kelimenin sonuna hemze koyarak rencīde-i bīzār[610] şeklinde vermiştir. Transkripsiyonlu metin oluştururken böyle durumlarda tercihimiz izafet tamlamalı şekilde yazmak yerine anlam bakımından daha uygun olması sebebiyle metne atıf vavı ekleme yönünde olmuştur. Zira müstensehin metnin başka bir bölümünde aynı kelime grubunu atıf vavı kullanarak yazdığı görülmüştür. Nüshada atıf vavının yazılmaması ya da kesreyle gösterilmesi tarzındaki örneklere çok sık rastlanması sebebiyle transkripsiyonlu metne eklenen atıf vavlarının ayrıca köşeli parantez içerisinde belirtilmesine gerek duyulmamıştır.

Öte yandan nüshada yukarıda zikrolunan durumun tersi örneklere de rastlamak mümkündür. İzafet terkipli olarak yazılması gereken iki kelime arasına, izafet ye'si yerine atıf vavının konulduğu örneklere nüshada tesadüf etmek mümkündür. Anlam gereği ʿilm-i bî-hadd şeklinde yazılması gereken bu söz grubunun nüshada atıf vavlı olarak ʿilm ü bî-hadd şeklinde yazıldığı görülür.[611] Yine bir başka örnekte zîr-i dest şeklinde yazılması gereken söz grubu müstensih tarafından zîr ü dest şeklinde yazılmıştır.[612] Bu tarz durumlarda ise tercihimiz anlam yönünden uygun olması sebebiyle izafet tamlamasından yana olmuştur.

Nüshada bazı eklerin kimi zaman asıl yazımından farklı olarak imla edildiği görülmüştür. Nüshada ilgi ekinin kimi zaman Dāvudun eli, ḳulların ḥāli[613] örneklerinde

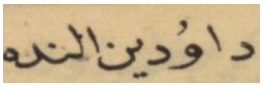
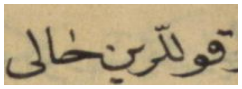
---

609 a. g. e., 5b ve 9b.

610 a. g. e., 18a.

611 a. g. e., 82b.

612 Bkz. a. g. e., 118a.

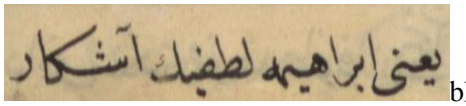
613 [4b]; [15a]. Ekin metinde bu şekilde hatalı olarak imla edildiği farklı örneklerin bulunuşu müstensih ya da şârihin çok iyi bir dil eğitimi almamış olduğunu bizlere göstermektedir.

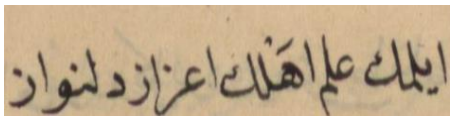
olduğu gibi “nazal n” yerine “nun”la; “İbrāhīme luṭfuñ âşikâr”,[614] “ilm ehliñ[615]” örneklerinde olduğu gibi yardımcı “-n”nin ise kimi zaman asıl yazımından farklı olarak “nazal n” ile yazıldığı; 2. tekil şahıs iyelik eki ve iyelik ekinden gelişmiş olan 2. tekil şahıs ekinin ise kimi zaman asıl yazımından farklı olarak “nazal n” yerine “nun”la yazıldığı görülmüştür: ḫaberin, milkine, sözlerin[616]; gördün, işitdin[617] vb. Bu gibi durumlarda da ekin nüshadaki yazımına müdahale edilmemiştir.

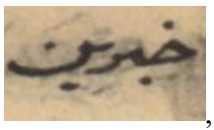
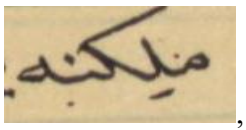
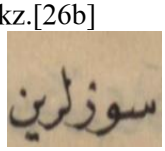
Manzum metinlerde “vav” harfinin “ve” yerine kullanılmasına pek rastlanmamaktadır; ancak nüshada bazı “vav”ların üstünle harekelendiği görülür. Bu gibi durumlarda harf üstünle harekelenmiş olduğu için “ve” okunuşu tercih edilmiştir.[618]

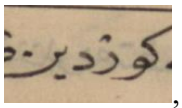
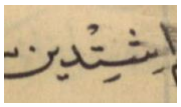
Eserde ikili yazımlarından ya da özellikle belirtilmemesinden ötürü “e” ile mi yoksa "i" ile mi okunması gerektiği tam anlaşılamayan kelimelerin yazımında bu kelimelerin kapalı e (ė) şeklindeki yazılımları tercih edilmiştir: di- okunuşu yerine dė-; it- okunuşu yerine ėt-; vir- okunuşu yerine vėr- gibi. Bu tercihte bu duruma örnek teşkil edecek bazı kelimelerin yazımında müstensihin hareke olarak üstünü tercih etmesi ve metnin günümüze yakın bir dönem olan 19. yüzyılda yazılmış oluşu etkili olmuştur. Nüshada “de-” fiilinin ye harfi ile yazılmış şekli ile ye harfi olmaksızın üstün ile harekelenmiş şekillerinin bir arada kullanıldığını görmek mümkündür.[619] Öte yandan nüshada ver-

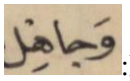

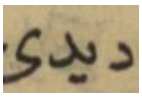
614 bkz. [3b]

615 bkz.[26b]

616 , , bkz. [5a], [8b], [21a].

617 , bkz. [29a] ve [3a].

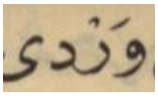
618 :Bī-edeb olma **ve** cāhil olma sen/ Ġayret eyle ẕikre kāhil olma sen [42a]

619 Bkz. a. g. e., 2b. ,

fiilinin kimi zaman müstensih tarafından üstünle harekelenmesi kelimenin ne şekilde okunacağı hususunda bizlere yol göstermektedir.[620]

Metinde geçen Arapça-Farsça ön-son ek ve edatların yazımında İsmail Ünver'in "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" başlıklı makalesinde teklif ettiği esaslara bağlı kalınmaya çalışılmıştır[621].

---

[620] Bkz. a. g. e., 3b.

[621] İsmail Ünver, "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler," *Türkoloji Dergisi*, XI, s. 1 (1993): 1-41.

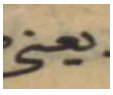
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

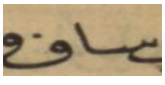
ء,ا	a, e, ʾ	ص	ṣ
آ	ā, a	ض	ż,ḍ
ب	B	ط	ṭ
پ	P	ظ	ẓ
ت	T	ع	ʿ
ث	Ṣ	غ	ġ
ج	C	ف	f
چ	Ç	ق	ḳ
ح	Ḥ	ك	k
خ	Ḫ	گ	k g, ñ
د	D	ل	l
ذ	Ẕ	م	m
ر	R	ن	n
ز	Z	و	v, o, ö, u, ü. ū
ژ	J	ه	h, e
س	S	لا	lā
ش	Ş	ي	y, ı, i, ī, ė

4. 3. MİFTÂH-I PEND'İN TRANSKRİPSİYONLU METNİ VE GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARILMASI

[1b]	**Hāẕā Kitābu Pendi Terceme-i Ẓahrī Muḥammed** Bu Öğüt Kitabı Muhammed Zahrî'nin Tercümesidir.	
	Bismillāḥirraḥmānirraḥīm	
	Ḥamd u şükr olsun Ḫudāya her nefes Kim odur bī-keslere feryād-res	Kimsesizlerin yardımına yetişen Allah'a her an hamd ve şükr olsun.
	Ṣunʿ-Yezdān u cihān-Ḫallāḳdır ol Behre-i rūz-ı ezel Rezzāḳdır ol	O; eser ve kâinat yaratıcısı, ezel gününün rızık dağıtanıdır.
	Kāf ile nūndan yaratdı her ne var Zīr ü bālā ʿarş u kürs leyl ü nehār	Alçakları ve yüceleri, yeri ve göğü, geceyi ve gündüzü her ne varsa kaf ile nundan "kün" (ol) diyerek yarattı.
	Bunca mevcūda nuḳūş-ı ʿāleme Nefḫa-i rūḥ-ı ẓuhūr-ı ādeme	Bunca varlığın ve kâinat eserlerinin yaratılmasına, Âdem'in Allah'ın ruhundan üflemesiyle ortaya çıkışına sebep iki cihan peygamberi Muhammed'in nurudur.
	Bāʿiṯ-i envār-ı Aḥmeddir sebeb Seyyidü'l-kevneyn Muḥammeddir sebeb	
	Ṣad ṣalāt ile taḥiyyāt u selām Her nefes ola ilā yevmi'l-ḳıyām	Tâ kıyamet gününe kadar her an Hz. peygamberin ailesine, soyundan gelenlere hem dostlarına, sadık arkadaşlarına yüz dua ile selamlar olsun.
	Āline evlādına aṣḥābına Hem ola yārānına aḥbābına	
	Cān ḳulaġıyla işit ey ehl-i ḥāl Ser-güzeştim eyleyem basṭ-ı maḳāl	Ey hâl ehli, can kulağıyla dinle, sana başımdan geçenlerden söz açayım.
[2a]	Şāriḥ-i terceme dil-sūz[u] kebāb Nāẓım-ı pend-i kitāb-ı müsteṭāb	Güzel manzum öğüt kitabını şerh edenin yanan gönlü kebab olmuştur.

	Rūyu esved yaʿnī[622] Ẓahrī pür-ḳuṣūr Bildi kim dünyā degil cāy-ı sürūr	Kara yüzlü yani günahkâr Zahrî, dünyanın sevinç yeri olmadığını anladı.
	Künc-i vaḥdet ėtmiş idim iḫtiyār Bülbülāsā rūz u şeb āh ile zār	Birlik köşesini seçmiştim bu yüzden bülbül gibi gece gündüz âh edip inlerdim.
	ʿAşḳ odu her dem derūnumda yanar Ten taḥayyür ʿayn-ı ḫayāl-i fener	Aşk ateşi her an içimde yanar, bedenim hayretten aynı hayal feneri gibidir.
	Ẓāhiren herkes işidip ḳālimi Fi'l-ḥaḳīḳa kimse bilmez ḥālimi	Görünüşte herkes sözümü işitir ancak gerçekte halimi kimse bilmez.
	Olmuşam tennūr-ı dil içre kebāb Ḥasret-i dīdār ile ten ıżṭırāb	Sevgilinin hasretiyle bedenim ızdırap içinde adeta gönül fırını içinde kebab olmuşum.
	Lāleāsā dāġ-ı dil ṣaḥrā-yı ʿaşḳ Ėyledi Mecnūn beni Leylā-yı ʿaşḳ	Lale gibi gönlüm aşk ateşinden yaralıdır, aşk çölünde aşk Leylâ'sı beni Mecnûn (deli) eyledi.
	Ḥayret ile gūyā ser-gerdān idim ʿAḳlı gitmiş bī-ser ü sāmān idim	Hayretten sanki başı dönmüş bir şaşkındım, aklı gitmiş bir akılsız ve huzursuzdum.
	Hāleveş çevre yanım aldı duman N'eylesin bilmez idi bu dūdmān	Hâle gibi etrafımı duman sarınca bu ocak gibi yanan gönlüm ne yapacağını bilemedi.
	Baḥr-ı ḥayret içre bir gėce dedem Ġarḳ olup sān[623] varmışım mülk-i ʿadem	Dedem, bir gece hayret denizi içinde boğulup sanki yokluk âlemine varmışım.

[622] Bu kelime her ne kadar sözlüklerde ve metinde şeklinde sonu "uzun i (ī)" li olarak okunacak şekilde yer alsa da metinde kelimenin geçtiği hemen her yerde vezin gereği "yaʿni" şeklinde "kısa i" ile kabul edilmesi gerektiği görülmüştür.

[623] Kelime metinde şeklinde son harfi "fe" ile imla edilmiştir. Ancak bu kelimenin beytin genel anlamına uymaması sebebiyle hazırlanan metinde bu şekilde yazılmıştır.

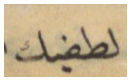
	Şeyḫim efendim ʿazīzim himmeti Yetişip defʿ ėtdi ẓulmāniyyeti	Çok izzetli, şeyhimin, efendimin yardımı yetişerek karanlığı yok etti.
	Yaʿnī Ebūbekr Aġa-yı kāmkār Rūḥuna raḥmet ėde Ḥaḳ bī-şumār	Yani Allah, isteğine ulaşmış Ebubekir Ağa'nın ruhuna çok rahmet etsin.
	Bendesin eyledi bī-ḥad terbiyet Oḳudup ʿilm-i kemāl ü maʿrifet	Ebubekir Ağa, bu kulunu kemal ve marifet ilmini okutarak çok fazla himaye etti.
	Hem naẓar ėtdim yanımda üç kişi Oturup şād ėtdiler ben dervīşi	Bir baktım ki yanıma üç kişi oturup ben dervişi mutlu ettiler.
	Menbaʿ-ı luṭf u seḫā-yı ḥānedān Pür-hüner ṣāḥib-kerem nükte-vezān	Hanedânın cömertlik ve lütuf kaynağı, hüner dolu, kerem sahibi, ince sözlü, sözüne sadık, vefa sahibi olanlardan biri üstadım, efendim Kâzımdır.
[2b]	Ṣādıḳu'l-vaʿdu'l-kerem ol ẕü'l-vefā Biri üstādım efendim Kāẓımā	
	Şāh Behāʾüd-dīn merdiñ ṣādıḳı Ol gürūh-ı ʿāşıḳānıñ fāʾiḳı	Diğerleri âşıklar topluluğunun en üstünü olan sadık kişi Şâh Behâüddîn ile Gavs-ı Âzam Şeyh Sakızlı Baba ve Safiyüddîn eş-Şeyh Mustafâ'dır.
	Ġavs-ı Aʿẓam Şeyḫ Saḳızlı Baba Hem Ṣafiyü'd-dīn eş-Şeyḫ Muṣṭafā	
	Bir naẓar ėtdi baña ẕü'l-iḫtirām Ėtdi ol demde ser-āġāz-ı kelām	O hürmet olunan bana bir baktı ve o anda konuşmaya başladı.
	Dėdi Ḥaḳ vėrdi saña ṭabʿ-ı selīm Pendi naẓm ėt oḳusun oġlan ḥalīm	Dedi ki: "Allah sana sağlam bir şiir kabiliyeti verdi, Pendnâme'yi nazm et, oğlanlar ve yumuşak huylu kişiler okusun.
	Hem vesīle ḫayr ile yād olmaġa İki ʿālemde rūḥuñ şād olmaġa	Bu hem iyilikle anılmak hem de iki âlemde ruhunun şad olması için bir vesiledir.
	Bi'l-ḫuṣūṣ āṣār ola ṣıbyān içün Ṭālib-i cūyende-i ʿirfān içün	Özellikle bu çeviri çocuklar ve irfân arayan istekliler için kolay olsun.

	Şerḥ-i Şemʿīden surūrī vü müfīd Olamaz çendān ṣıbyān müstefīd	Şem'î'nin şerhinden birçok çocuk faydalanamaz ve mutlu olmaz.
	Sözlerin ḥaḳladım eyvallāh dėdim Ḳudretim yoḳ lākin inşallāh dėdim	Sözlerine hak verdim, eyvallâh dedim. Gücüm yok ama inşallah dedim.
	Gūyiyā ḫˇābdan uyandım ey civān Baḳmışım çevre yanım yoḳ ins ü cān	Ey genç, sanki uykudan uyandım, bir de baktım ki çevremde kimsecikler yok.
	Gönlümüz oldu bu maʿnā ile ḫoş Eyledi deryā-yı dil cūş u ḫurūş	Gönlüm bu mana ile hoş oldu, gönül denizim çoşup taştı.
	Kendi kendime dėdim şāfī budur Bir işāret ʿārif[e] kāfī budur	Kendi kendime dedim: "Faydalı olan budur." İrfan sahibi olan için bir işaret kafidir.
	Ḳudretim yoḳdur veliyyullāh dėdim Ol dem içre şerḥe bismillāḥ dėdim	Ey Allah'ın veli kulu, gücüm yoktur, dedim. O an içinde şerhe bismillah dedim.
	Bī-edebāne faẕalāt eyledim Āh iẓhār-ı cehālet eyledim	Edebsizce saçmaladım, ah ki cehaletimi açığa vurdum.
	Gel ḫaṭāmı ʿafv ḳıl ey ẕü'l-kemāl Eyle noḳṣānımı nisye iḫtimāl	Ey kemal sahibi gel, hatamı affet; eksiğimi unutturmayı mümkün kıl.
[3a]	Ḳultu isme'ş-şerḥ-i naẓm Miftāh-ı Pend Her ki ḫˇāned ū büved pür-sūdmend	Manzum olan şerhin ismine *Miftâh-ı Pend* dedim. Her kim onu okursa çok istifade etsin.
	Ger be-ḫˇahī īn cihān-rā māl ü genc Mī-tüvānī yāften der-beyt-i penc	Eğer bu dünyada mal ve hazine istersen bu beş beyitte bulabilirsin.
1	**Ḥamd-ı bī-ḥad ān Ḫudā-yı pāk-rā** **Ān ki īmān dād müştī ḫāk-rā**	
	Bī-nihāye ḥamd ola her dem Ḫudā Bir avuç ḫāke ḳılan īmān ʿaṭāʾ	Bir avuç toprağa iman veren Allah'a sonsuz şükürler olsun.

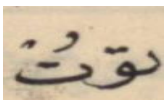
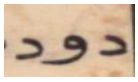
	Nīk ü bed ḳullarına oldur muʿīn Hem odur bi'l-cümle Rabbü'l-ʿālemīn	İyi ve kötü kullarına yardım eden de bütün alemlerin Rabbi olan da odur.
	Ferd-i vāḥiddir o ḥayy u lā-yezāl Bī-naẓīr ü bī-şerīk ü bī-miṣāl	O; canlı ve sonsuz olan, eşi, benzeri, ortağı olmayandır.
	Luṭf-ı bī-ḥad dāʾimā mevcūddur ol Hem muḳaddes vālid-i mevlūddur ol	O, sonsuz lutfuyla daima mevcut olan hem tüm var olanları var eden hem de tüm kusurlardan uzak olandır.
	Yok aña mānend ü teşbīh ü naẓīr Ḳulları esrārına oldur ḫabīr	Onun eşi ve benzeri yoktur. Kullarının sırlarından haberdar olan odur.
2	**Ān ki der-Ādem demīd ū rūḥ-rā** **Dād ez-ṭūfān necāt ū Nūḥ-rā**	
	Eyledi cisme sebeb rūḥu ḥayāt Daḫi vėrdi Nūḥa ṭūfāndan necāt	O, bedene ruhla hayat verdi, Nûh'u tufandan kurtardı.
	Ḳuvvetiyle ḫāki insān eyledi Hem aña īmān iḥsān eyledi	Kudretiyle toprağı insan haline getirerek ona iman bağışladı.
	Ėtdi peydā rūḥu cism-i ādeme Ẓāhiren bāʿiṣ odur bu demdeme	İnsanın bedenine can verdi, görünüşte bu kargaşaya sebep olan da budur.
	Aḥsen-i taḳvīmle tekrīm eyledi Kim melekler aña taʿẓīm eyledi	İnsanı en güzel surette yarattığı için melekler ona saygı gösterdi.
[3b]	Keştī-i Nūḥa giren ʿāmla ḫavāṣṣ Oldu ṭūfān-ı belādan ol ḫalāṣ	Nûh'un gemisine giren herkes bela tufanından kurtuldu.
3	**Ān ki fermān kerd ḳahreş bād-rā** **Tā sezāyī dād ḳavm-i ʿĀd-rā**	

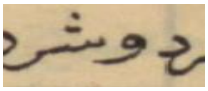
	Rūzgāra ḳahr'çün emr[624] eyledi Ḳavm-i ʿĀda hem işitdiñ n'eyledi	Rüzgâra mahvetmesi için emretti. Âd kavmine neler ettiğini işittin mi?
	Ėtdiler tekẕīb peyġāmberlerin Lāyıḳın vėrdi Ḫudā her birlerin	Peygamberlerini yalanladıkları için Allah her birine hak ettikleri cezayı verdi.
	Münkir idiler olar ġāyet ʿinād Ḥūy-ı bed ḫaşīn yaʿnī ḳavm-i ʿĀd	Kötü huylu ve kaba olan Âd kavmi, inkarında oldukça inatçıydı.
	Rūzgāra emr ėdip ḳıldı helāk Her biri oldu perīşān rūy-ı ḫāk	Rüzgâra emredip onları mahvetti. Her biri perişan olup toprak oldu.
	Kimi maẓhar oldu ḳahr ile celāl Kimi düşdü luṭf ile rūy-ı cemāl	Kimi onun öfkesine ve kahrına erişti kimi lütfuyla ihsanının tecellisine ulaştı.
4	**Ān ki luṭf-ı ḫ̆īş-rā iẓhār kerd** **Ber-Ḫalīleş nār-rā gülzār kerd**	
	Hem Ḫalīle luṭfuñ iẓhār eyledi Āteş-i Nemrūd gülzār eyledi	Halîl için ihsanını ortaya çıkardı. Nemrûd'un ateşini gül bahçesine çevirdi.
	Yaʿnī İbrāhīme luṭfuñ[625] āşikār Ėtdi gülşen āteşi ol Kirdigār	Ya'ni o Allah, Hz. İbrahim için ihsanını açığa çıkarıp ateşi gül bahçesi yaptı.
	Ṣıdḳ ile Ḫaḳḳa teveccüh ger kişi Eylese ḳalmaz yürekde teşvīşi	Eğer bir kişi doğrulukla Allah'a yönelirse yüreğindeki karmaşa son bulur.
	Nefs-i şūmuñ cümlesinden dūr olur	Kim nefsin bütün uğursuzluklarından uzak

[624] Metinde kelimenin "emr" şeklinde değil de "emir" şeklinde okunması gerektiği kesre ile belirtilmişse de bu şekilde bir okunuş vezne uygun düşmeyeceğinden hazırlanan metinde "emr" yazımı tercih edilmiştir.

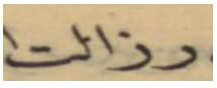
[625] Ek beyitte hatalı olarak imla edilmiştir. Nüshada ekin bu şekilde hatalı olarak imla edildiği farklı örneklere de rastlamak mümkündür. Hazırlanan metinde bu duruma müdahale edilmiş ek yazıldığı gibi aktarılmıştır. Tekrara düşmemek adına bu hususa tekrar değinilmeyecektir.

	Şol kişi kim nārda olsa nūr olur	durursa ateşte olsa bile nûr olur.
	Āteş-i ʿaşḳ ile yansın bu vücūd Eyle ebrū-yı dil-ārāya sücūd	Aşk ateşiyle bu beden yansın, gönül süsleyen sevgilinin kaşına secde et.
[4a] 5	**Ān Ḫudāvendī ki hengām-ı seḥer** **Kerd ḳavm-i Lūṭ-rā zīr ü zeber**	
	Kibriyā ṣāḥib-celāl vaḳt-i seḥer Ḳavm-i Lūṭu eyledi zīr ü zeber	Güç ve azamet sahibi olan Allah, seher vakti Lût kavmini yerle bir etti.
	Altı üstüne dönüben rūy-ı ḫāk Başları aşaġa hep oldu helāk	Yeryüzü yerle bir olunca onlar da al aşağı olup helak oldular.
	Rāh-ı Ḥaḳḳı terk ėdip ol bed-nihād İşler idi dāʾimā mekr ü fesād	O kötü huylular, Hak yolunu terk edip daima hile ve bozgunculuk yapardı.
	Ḥażret-i Lūṭa cefālar ėtdiler Gūn-e-gūn cevr ü eẕālar ėtdiler	Hazreti Lût'a türlü türlü eziyetler ederek zulm ettiler.
	Emr-i Ḥaḳḳı dutmayan[626] bulmaz kemāl ʿĀḳıbet maẓhar düşer[627] rūy-ı Celāl	Hakk'ın emirlerini yerine getirmeyen olgunluğa eremez, sonunda Allah'ın gazabıyla yüzleşir.
6	**Sūy-ı ū ḫaşmī ki tīr endaḫte** **Peşşeī kāreş kifāyet sāḫte**	
	Cānib-i Ḥaḳḳa oḳ atan düşmeni N'eyledi bir sivrisinekle anı	Allah, kendine ok atan düşmanı bir sivrisinekle ne yaptı?

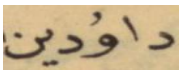
[626] Kelimenin ilk harfi metinde kimi beyitlerde "te"; ; kimi beyitlerde ise "dal" ile yazılmıştır. Bu gibi durumlarda kelimenin metindeki yazımına sadık kalınmıştır.

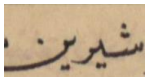
[627] Beytin anlamıyla tam örtüşmediğini düşündüğümüz kelime yazmada şeklinde yazılmıştır.

	Ḫaṣm-ı bed-kāra reẕālet[628] eyledi Bir sinek aña kifāyet eyledi	Kötü işler peşinde olan düşmanı mahvetmek için bir sinek yeterli oldu.
	Ėtdi daʿvā-yı ulūhiyyet laʿīn Ḳıldı bed-nām anı Rabbü'l-ʿālemīn	O lanetlenmiş, İlahlık iddiasında bulunduğu için âlemlerin Rabbi onu kötü namlı kıldı.
	Ḥaḳḳa ʿāṣī olan olmaz behre-yāb Ṣoñucı bilgil anıñ olur ḫarāb	Hakk'a isyan eden kişi mutluluktan nasip alamaz, böyle bir kişinin sonu hep perişanlıktır, bil.
	Ḥaḳḳı ẕikr ėt ehl-i īmān ol yürü Ḳul iken ʿālemde sulṭān ol yürü	Allah'ı an, imanlı kimselerden ol, yürü. Kulken sultan ol, yürü.
7	**Ān ki aʿdā-rā be-deryā der-keşīd** **Nāḳe-rā ez-seng-i ḫārā ber-keşīd**	
[4b]	Eyledi düşmenlerin deryāya ġarḳ Seng-i ḫārādan deve eyledi ḫalḳ	Düşmanlarını denize batırdı. Mermer taşından deveyi çıkardı.
	Kim siyeh ṭaşdan çıḳardı ol cemel Ġayrı Ḥaḳdan kim ėder ėtme cedel	Allah'tan başka kim siyah bir taştan deve çıkarabilir artık inkar etmeye çalışma.
	Evvel āḫir bāṭın u ẓāhirdir ol Cüzʾī küllī her şeye ḳādirdir ol	O ezelî ve ebedî, gizli ve aşikardır. Her şeyi yapmaya gücü yetendir.
	Ṣunʿ-ı Yezdān u Ḫudādan ʿibret al Ebkem ol fem açma ėtme ḳīl ü ḳāl	Allah'ın yarattığı eserlerini görüp onlardan ibret al. Dilsiz ol, boş sözler için ağzını açma.
	Cān gözün aç cümleden ol ḥiṣṣemend Bu durur pendim saña ey hūşmend	Ey akıl sahibi olan kişi sana öğüdüm şudur: "Kalb gözünü aç ve her şeyden ders al."
8	**Çün ʿināyet Ḳādir ü Ḳayyūm kerd** **Der-kef-i Dāvūd āhen mūm kerd**	

[628] Kelime sözlükte peltek z ile yazılmıştır.

	Dāvudun[629] elinde baḳ Ḥaḳ n'eyledi Mūm gibi temuru yumşaḳ eyledi	Allah'ın Hz. Dâvud'un elindeki demiri nasıl mum gibi yumuşak ettiğine bak.
	Bu ʿināyet-i Ḳādir ü Ḳayyūm durur Zırh ėderdi san elinde mūm durur	Bu Allah'ın Hz. Dâvud'a bir lütfudur. Demiri adeta bir mum gibi eriterek zırh haline getirdi.
	Olmaya āhen gibi ḳalbiñ dilā Mūm gibi saʿy eyle kim yumşaḳ ola	Ey gönül, kalbin demir gibi katı olmasın; mum gibi yumuşak olsun diye çaba göster.
	Ḳatı sözlü olma ol şīrīn[630]-kelām Seni sevsin dėr iseñ ḫāṣ ile ʿām	Seni herkes sevsin dersen acı sözlü olma, tatlı sözlü ol.
	Eylemez teʾsīr ḳatı dilliye pend Ḥikmet-i Ḥaḳḳı gözet ol behremend	Taş kalpliye öğüt etki etmez, Allah'ın hikmetini gözet, nasipli ol.
9	**Bā-Süleymān dād mülk ü serverī** **Şüd muṭīʿ-i ḫātemeş dīv ü perī**	
	Vėrdi Süleymāna mülk ü serveri Mührüne oldu muṭīʿ dīv ü perī	Hz. Süleymân'a mülk ve devlet verdi, onun yüzüğünün mührüne cin ve peri boyun eğdi.
[5a]	Bu cihāna çoḳ ʿadālet eyledi Mūra ḳadrince riʿāyet eyledi	Bu dünyada çok adalet gösterdi, karıncaya dahi hakkıyla hürmet etti.

[629] İlgi eki hatalı imla edilmiştir. Ekin metinde bu şekilde hatalı olarak imla edildiği farklı örneklerin bulunuşu müstensih ya da şârihin çok iyi bir dil eğitimi almamış olduğunu bizlere göstermektedir. Bkz.15a. Hazırlanan metinde ekin bu şekilde hatalı yazıldığı durumlara müdahale edilmemiş, metne olduğu gibi aktarılmıştır. Tekrara düşmemek adına bu hususa bir daha değinilmeyecektir.

[630] Kelime metinde asıl yazımından farklı olarak ilk ünlüsü kısa şekilde imla edilmiştir. Öte yandan kelimenin bundan sonraki kullanımlarında (26b, 47b ve 104b'de) asıl yazımına uygun olarak imla edildiği görülür. Ancak 109b ve 113a'da vezin gereği yine kelimenin ilk ünlüsünün kısa olarak yazıldığı görülmüştür.

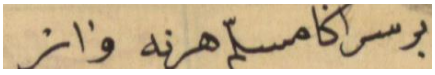
	Ḫayr ėderseñ bil ki insānlıḳ budur Mūru incitme Süleymānlıḳ budur	Bil ki iyilik etmek insanlıktır, karıncayı incitmemek Süleymanlıktır.
	Ehl-i dil çünkim degildir āşikār Ġayrı Ḥaḳdan kim bilir kimde ne var	Gönül ehli olan açık bir şekilde belli olmadığı için Allah'tan başka kimse kimin kalbinde ne var bilemez.
	Bileyim dėrseñ ne şeydir maʿrifet Gördügün dervīşe eyle merḥamet	Maʿrifet nedir bileyim dersen gördüğün dervişe merhame et.
10	**Ez-ten-i ṣābir be-kirmān ḳūt dād** **Hem zi-Yūnus loḳmaī bā-ḥūt dād**	
	Cism-i ṣābirden azıḳ ḳurda ʿaṭā Ėtdi Yūnus Ḥażretin ḥūta ġıdā	Sabredenin (Hz. Eyyûb'un) bedeninden kurda azık verdi, Hazret-i Yûnus'u balığa besin etti.
	Ufacıḳ ḳurtlar yėdi Eyyūb tenin Ḫaberin[631] vardır bu ḳıṣṣadan senin	Ufacık kurtlar Eyyûb'un tenini yedi. Bu kıssadan senin haberin vardır.
	Ḥażret-i Yūnus da ḳırḳ gün balığıñ Ḳarnı içre durdu ḥikmet Ḫālıḳıñ	Allah'ın hikmetiyle Hazret-i Yûnus da kırk gün balığın karnı içinde durdu.
	Ṣābir ol Eyyūb gibi şiddetlere Cānib-i Ḥaḳdan gelen miḥnetlere	Sen de Eyyûb gibi Allah'tan gelen sıkıntı ve eziyetlere karşı sabırlı ol.
	Tīz olan elbetde zīr-i pā olur Ṣabr ile dėndi ḳoruḳ ḥelvā olur	Sabırsız olan elbette alaşağı olur. Sabır ile koruk helva olur, dendi.
11	**Bendeī-rā erre ber-ser mī-nihed** **Dīgerī-rā tāc ber-ser mī-nihed**	
	Bıçḳı ḳor başına birin eyler aç Kimin iʿzāz eyleyip bā-taḫt u tāc	Birinin başına bıçkı koyar, aç bırakır; diğerine taht ve taç verip sultan eyler.

631 Nüshada 2. tekil şahıs iyelik eki asıl yazımından farklı olarak "nun" ile imla edilmiştir. Nüshada ekin bu şekilde imla edilmesi durumuna sıklıkla rastlanıldığından bu duruma her seferinde değinilmeyecektir ve hazırlanan metinde ekin nüshadaki yazımına müdahale edilmeyecektir.

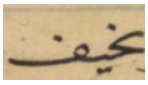
	Zekeriyyā Ḥażreti durur murād Bıçḳı-la biçdi anı ḳavm-i ʿinād	Birinden kasıt Hazret-i Zekeriyyâ'dır. İnatçı kavim onu bıçkıyla biçti.
[5b]	Bir ḳulun bıçḳıyla ėtdirir ʿaẕāb Nār-ı faḳr ile birin eyler kebāb	Bir kuluna bıçkıyla azab verir, diğer bir kulunu fakirlik ateşiyle kebap eder.
	Giydirir sulṭān ėder birini tāc Vėrmez etmek öldürür birini aç	Birine taç giydirip sultan eder, birine ise ekmek vermez açlıktan öldürür.
	Kimseniñ ʿaḳlı ėrişmez işine Ḥikmet-i Ḥallāḳı bilmez kişi ne	Kimsenin aklı onun işine ermez, Allah'ın hikmeti nedir kişi bilmez.
12	**Ūst sulṭān her çe ḫ̬āhed ān küned** **ʿĀlemī-rā der-demī vīrān küned**	
	Şāh-ı ʿālemdir ne diler an[632] ėder ʿĀlemi bir demde ol vīrān ėder	Âlemin şahıdır, ne dilerse onu yapar, dilerse âlemi bir anda viran eder.
	Fāʿil-i Muṭlaḳ ḥaḳīḳat ol durur Şāh-ı iḳlīm-i hidāyet ol durur	Mutlak hüküm veren odur, doğruluk ülkesinin şahı odur.
	Her ne ẓāhir olsa andan bil hemān Dėme kim ėtdi filān ibn-i filān	Her ne meydana gelse ondan bil, "Filan oğlu filan etti." diye söyleme!
	Cümle şeyiñ ḫ̬ālıḳıdır bī-ḳuṣūr Ḫ̬ayr u şerr ü nīk ü bed andan ẓuhūr	O, her şeyin yaratıcısıdır ve kusursuzdur. Hayır ve şer, iyilik ve kötülük ondan gelir.
	Ḥaḳḳıñ emrinde ḳamu kevn ü mekān Zīr ü bālā ʿarş u kürsī ins ü cān	Bütün âlem, yer ve gök, alçaklar ve yüceler, insanlar ve cinler onun emrindedir.
13	**Hest sulṭānī müsellem mer ū-rā** **Nīst kes-rā zehre-i çūn u çerā**	

[632] "Anı" kelimesi metinde vezin gereği "an" şeklinde kısaltılarak yazılmıştır.

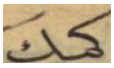
	Bir sır aña müsellem her ne var[633] Ḫayr u şerr ü nīk ü bed añla a yār	Her şey onun tasarrufundadır, hayır, şer; iyi, kötü ne varsa anla ey arkadaş.
	Kimseniñ ḥaddi degil urmaġa dem Ḥāşelillāh kim diye lā vü neʿam	Bunun hakkında söz etmek kimsenin haddi değildir. Haşa kimse evet, hayır diyemez.
	Fiʿl ü aḥkām-ı Ḫudāya ey dilā Var mıdır kimse diye çün ü çerā	Ey gönül, Allah'ın işlerinin nedenini nasılını sorabilecek bir kimse var mıdır?
[6a]	Yaʿnī nice ėtdi niçin diyemez Yoḳ suʾāle ḳudreti ḳul bilemez	Yani kul nasıl etti, niçin yaptı diyemez; soru sormaya kudreti yoktur, kul bilemez.
	Ḥaḳḳa tefvīż ėt umūrun ey dilā Her ne eylerse güzel eyler Ḫudā	Ey gönül, işini Allah'a bırak, çünkü Allah ne eylerse güzel eyler.
14	**Ān yekī-rā genc ü niʿmet mī-dehed** **V'ān dīger-rā renc ü zaḥmet mī-dehed**	
	Birisine genc ile niʿmet vėrir Birisine renc ile miḥnet vėrir	Birine hazine ve rızık verirken birine zahmet ve dert verir.
	Birisin eyler cihānda pādişāh Öldürür açlıḳ ile birin İlāh	Allah, birini dünyada padişah eylerken birini açlıktan öldürür.
	Birisin eyler tüvānā ḳahramān Bī-mecāl eyler kimini nā-tüvān	Kimini güçlü ve cesur yaparken kimini zayıf ve güçsüz bırakır.
	Diḳḳat eyle her biri bir ḥāl ile ʿÖmrü żāyiʿ ėtme ḳīl ü ḳāl ile	Dikkat et, bu dünyadaki insanların her biri başka bir hâldedir, bu yüzden ömrünü boş sözlerle ziyan etme.

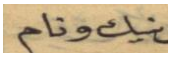
[633] Mısrada vezin gereği bir hece eksiktir.

	Birisini ḫaste vü lāġar żaʿīf Birisini daḫi Ḥaḳ eyler naḥīf[634]	Allah, birini güçsüz ve zayıf kılarken bir diğerini de güçlü? kılar.
15	**Ān yekī-rā zer dü ṣad hemyān dehed** **Dīgerī der-ḥasret-i nān cān dehed**	
	Birisine māl-ı bī-pāyān vėrir Ḥasret-i ėtmekle biri cān vėrir	Bu dünyada Allah birisine sayısız mal verir, diğeri ise ekmek hasretiyle can verir.
	Ġāyet ile birisi muhtāç durur Bir dilim etmegi yoḳdur aç durur	Birisi yiyecek bir dilim dahi ekmeği olmadığı için açtır ve son derece muhtaç bir durumdadır.
	Birisini dehre eyler pādişāh Dün ü gün eyler kimisi āh u vāh	Birini dünyaya padişah yapar, diğeri ise gece gündüz çektiği sıkıntılardan ötürü âh vâh eder.
	Bu durur ben bildigim şāfī cevāb Faḳr ile göñlüne verme ıżṭırāb	Benim bildiğim yeterli cevap şudur: Fakirlik ile gönlüne ızdırap verme.
[6b]	Her ne taḳsīm ėtdi Ḳassām-ı ezel Ġam yėme iʿṭā ėder ol lem-yezel	Mutlak ve sonsuz olan ezel gününün taksim edicisi olan Allah, herkese ne taksim ettiyse onu verir; üzülme.
1	**Ān yekī pūşīde sincāb u semūr** **Dīgerī ḫufte bürehne der-tenūr**	
	Giyinir birisi sincāb u semmūr Biri ʿuryān oldu tennūrda uyur	Biri sincap ve samurdan yapılmış kürk giyerken diğeri küllükte çıplak uyur.

[634] Metinde kullanılan "nahîf" kelimesinin sözlük anlamı "çelimsiz, zayıf, ince, arık"tır. Görüleceği üzere üst ve alt beyitlerde birbirine zıt durumlardan bahsedilmektedir. Oysa bu beyitte kelimeyi sözlük anlamında kullanıldığı gibi kabul edersek bu zıtlık dolayısıyla da beyitler arasındaki anlamsal uyum bozulacaktır. Beyitin her iki mısraında yer alan "birisini" ifadesi de bizce bu zıtlığın delilidir. Öte yandan metinde şeklinde imla edilen kelimenin "ḫanīf" olma ihtimali üzerinde de durulmuşsa da bu kelimenin de bahsettiğimiz zıtlığı karşılayamadığı görülür.

	Yaptırır bir bendesi köşk ü sarāy Yoḳdur evi kiminiñ oldu gedāy	Bir kulu köşk ve saray yaptırırken; kiminin evi yoktur, fakirdir.
	Birisi ʿizzet ile dāʾim ṣafā Birisi ẕillet ile çeker cefā	Birisi izzetle daima mutluluk içindeyken diğeri eziyet ve cefa çeker.
	Her birini bir tecellīyle Ḫudā Kimini bay eylemiş kimiñ[635] gedā	Allah, her insana bir kader yazmış, kimini efendi kimini köle eylemiş.
	Feṯḥ ola dėrseñ saña bābü's-selām Ḥāline şükr eyle sen ey nīk-nām[636]	Ey iyi namlı, sana kurtuluş kapısının açılmasını istersen daima haline şükr et.
17	**Ān yekī ber-pister-i kemḫā vü naḫ** **Dīgerī ber-ḫāk-i ḫˇārībeste yaḫ**	
	Biri kemḫā döşege ʿizzet ile Oturur ḫāke kimi ẕillet ile	Biri ipek bir döşekte ikram ve saygı görerek otururken diğeri hakir bir durumda toprakta oturur.
	Ḫāk-i ḫor ile kimi ālūde toz Ḳar u ḳışda baġlar eṭrāfını buz	Kimi karda kışta soğuktan buz tutmuş, hakir toprakta toza bulanmış bir haldedir.
	Fevt olur belki ṣovuḳdan kimisi ʿİzz ü nāz ile ṣafāda birisi	Biri belki soğuktan donarak ölürken biri naz ederek eğlencededir.
	Bülbülāsā kimi gülşende durur Aḫḳer olmuş kimi külḫanda durur	Kimi bülbül gibi gül bahçesinde dururken kimi ocakta kor olmuş durur.
	Ḳullarınıñ kimi bī-ḥad devlete Maẓhar oldu kimi faḳr u ẕillete	Kullarının bazısı sayısız zenginlikler içinde talihle

635 Metinde ek asıl yazımından farklı olarak "kef" ile yazılmıştır.

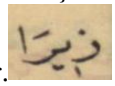
636 Kelime metinde şeklinde imla edilmiştir. Ancak bu şekilde bir okunuş vezne uygun düşmeyeceğinden "nīk-nām" okunuşu tercih edilmiştir. Metnin farklı beyitlerinde de kelimenin "nigū-nām" şeklinde yazılmasına rağmen vezin gereği "nīk-nām" şeklinde okunması gerektiği örneklere sıklıkla rastlandığından tekrara düşmemek için bu hususa tekrar değinilmeyecektir.

		yaşarken bazısı ise açlık ve sefalet içindedir.
[7a] 18	**Ān yekī ber-taḫt bā-ṣad ʿizz ü nāz** **Dīgerī kerde dehān[637] ez-fāḳa bāz**	
	Biri taḫt üzre durur yüz nāz ile Pür-ṣafā-yı[638] iẕn-i bī-enbāz ile	Biri, eşi ve benzeri olmayan yüce yaratıcının izniyle yüz nazla, safa içinde taht üstündedir.
	İftiḫār eyler kimi ʿizzetdedir Aġzın açmış kimisi miḥnetdedir	Kimi halinden memnun, refah içinde yaşarken kimi yiyecek bir lokma ekmeğe muhtaç sıkıntı içinde yaşar.
	Eyledi kimini bī-ḥad behre-yāb Kimisi açlıḳ ile çeker ʿaẕāb	Allah kimini sayısız nimetlerle nasiplendirirken kimisi açlık ile azap çeker.
	Bir ḳulaḳ tut diñle sözüm ey civān Faḳr ile olmuş iseñ de nā-tüvān	Ey genç, fakirlikten dolayı güçsüz düşmüşsen de bu sözüme kulak ver, dinle.
	Sırrını yāre ḥikāyet eyleme Ḥālin aġyāra şikāyet eyleme	Sırrını dosta anlatma, başkalarına anlatıp halinden şikâyet etme.
19	**Ṭarfetü'l-ʿayn [īn] cihān ber-hem zened** **Kes nemī-yāred ki ān-cā dem zened**	
	Göz açıp yumunca dünyāyı ḫarāb Eyler anı dilese fi'l-ḥāl yebāb	Allah dilerse göz açıp kapayıncaya kadar dünyayı bir virâne haline getirir.
	Biribirine urur dünyāyı hem Ḳudreti yoḳ kimse anda ura dem	Dilerse dünyayı birbirine vurup mahveder, kimsenin de bu durumu sorgulamaya gücü yetmez.
	Her ne ister ise işler Kirdigār	O kudret sahibi Allah, ne isterse yapar, dilerse göz açıp

[637] Metinde kelimenin ilk hecesinin kesreyle harekelendiği görülmüştür. Ancak sözlükte "ağız" anlamına gelen "dehān" kelimesinin böyle bir kullanımına rastlanılmadığından kelime hazırlanan metinde hep "dehān" olarak yazılmıştır. دهان

[638] Metinde "ṣafā" kelimesinden sonra anlama uygun düşmediğini düşündüğümüz bir "ye" harfi bulunmaktadır.

	Ṭarfetü'l-ʿayn içre dünyāyı yıḳar	kapayıncaya kadar dünyayı yıkar.
	Ḥaddi mi söz söyleye ol demde ḫalḳ Yaʿnī diye niçin ėtdi bunu Ḥaḳ	O vakit, "Bunu niçin yaptın?" diye Allah'a söz söylemek kimsenin haddi değildir.
	Kār-ı Ḥaḳḳa dil uzatma ey kişi Zīrā[639] artar yüreginiñ teşvīşi	Ey kişioğlu, Allah'ın işine dil uzatma yoksa gönlünün bulanıklığı artar.
20	**Ān ki bā-murġ-ı hevā māhī dehed** **Bendegān-rā devlet-i şāhī dehed**	
[7b]	Gökde uçan ḳuşa deryādan naṣīb Balıġı eyler ġıdā ėtme ʿacīb	O, gökte uçan kuşa denizdeki balığı gıda olarak verir, bu duruma hayret etme!
	Ḳulların bu ʿālem içre şāh ėder Giydirir tāc yaʿnī pādişāh ėder	Kullarına taç giydirerek onları bu dünyada padişah yapar.
	Eyle inṣāf ḳıl naẓar ey hūşmend Ḥikmet-i Ḫallāḳdan ol sūdmend	Ey akıllı kişi, insaf edip yüce Yaratıcının neler yaptığına bir bak ve gördüklerinden ibret al.
	Gökdeki ḳuş ḳanda balıḳ ḳandadır Ḫalḳ-ı ʿālem ḳanda Ḫālıḳ ḳandadır	Gökteki kuş nerede, balık nerededir? Yaratılan nerede yaratan nerededir?
	Seni yoḳdan var ėden rızḳıñ daḫi Elem üzre olma vėrir ey aḫī	Ey kardeş, üzülme! Elbette ki seni yoktan var eden Allah, rızkını da verir.
21	**Bī-peder ferzend peydā ū küned** **Ṭıfl-rā der-mehd gūyā ū küned**	
	Babasız oġlanı peydā ėden ol Çocuġu beşikde gūyā ėden ol	Babasız çocuğu yaratan odur, çocuğu beşikte konuşturan odur.

[639] Her ne kadar kelimenin metinde sözlükte olduğu gibi iki ünlüsü de uzun şekilde yazılsa da kelimenin mısra başında olduğu durumlarda ikinci ünlüsünün vezin gereği hep kısa okunması gerekmektedir.

	Ḥażret-i ʿĪsādır ol kim bī-peder Ḳudret-i Ḥaḳḳı tefekkür ėt püser	Babasız olan o çocuk Hazret-i Îsâ'dır. Ey oğul, Allah'ın kudretini düşün!
	Söyleyen beşikde çocuḳdan murād Ḥaḳ şehādet eyleyen ol pāk-nihād	Beşikte konuşan çocuktan kasıt Allah'ın varlığına şahitlik eden o temiz yaratılışlı (Hz. Îsâ) dır.
	Ḥażret-i Yūsuf Züleyḫā ḳıṣṣasın Oḳuyan tafṣīl bilir ḫülāṣasın	Hz. Yusuf ile Züleyha kıssasını okuyan herkes etraflıca bilir.
	Bī-peder oġlanı peydā eyledi Çocuġu beşikde gūyā eyledi	O; babasız çocuk yarattı, çocuğu beşikte konuşturdu.
22	**Mürde-i ṣal sāle-rā ḥay mī-küned** **Īn be-cüz-Ḥaḳ dīgerī key mī-küned**	
	Yüz senelik meyyiti iḥyā ėder Ġayrı Ḥaḳdan var mıdır kim yā ėder	Yüz senenelik ölüyü diriltir buna Allah'tan başka kimin gücü yetebilir?
[8a]	Ḥażret-i ʿÜzeyr bir gün ey civān Gördü çürümüş yatar bir üstüḫˇān	Ey genç; Hz. Üzeyir bir gün çürümüş yatan bir iskelet gördü.
	Dėdi tekrār bu nice bulur ḥayāt Bunca seneden beri k'olmuş memāt	Dedi: "Bunca yıldan beri yatan bu ölü tekrar nasıl hayat bulur?"
	Ḥaḳ Taʿālā ḳudretiñ[640] iẓhār için Hem kemālin aña āşikār için	Allâhu Teâlâ, her şeye kâdir olduğunu göstermek için önce onun canını aldı, sonra onu dirilterek uzun yıllar yaşamasını sağladı.
	Rūḫuñ aldı ṣoñra anı Müsteʿān Diri ḳıldı yaşadı ḥaylī zamān	
23	**Ṣāniʿī k'ez ṭīn selāṭīn mī-küned** **Necm-rā recm-i şeyāṭīn mī-küned**	
	Ṣāniʿī ḫākden selāṭīnler ėder Yıldızı recm-i şeyāṭinler ėder	Sanatkardır, çamurdan padişah yapar, yıldızı şeytanların taşlayıcısı eyler.

[640] Metinde ek asıl yazımından farklı olarak "kef"le imla edilmiştir.

	Şöyle ḫālıḳdır ki ṭopraḳdan hemān Ḫalḳ ėdip eyler anı şāh-ı cihān	O öyle bir yaratıcıdır ki insanı topraktan yaratıp cihânın padişahı eyler.
	Kendiye maḫṣūṣdur ancaḳ bu ḥāl Ṣunʿ-ı Ḥaḳḳa kimse ėtmez ḳīl ü ḳāl	Böyle bir şey ancak ona mahsustur. Kimse Allah'ın yarattıklarına söz söyleyemez.
	Raḥm-ı bī-ḥad oldu insān üstüne Recm ėder yıldızı şeyṭān üstüne	İnsanlara karşı sonsuz merhametli iken şeytanı yıldızla taşa tutar.
	Maḥrem olmadı anıñ esrārına Fi'l-ḥaḳīḳa kimse Kirdigārına	O kudret sahibi olan Allah'ın sırrını kimse bilemedi.
24	**Ez-zemīn-i ḫuşk rūyāned giyāh** **Āsumānhā-rā hem ū dāred nigāh**	
	Ḳuru yerden bitirir tāze giyāh Hem semāvātı Ḫudā eyler nigāh	Allah, hem kuru yerden ot bitirir, hem de gökyüzüne bakar.
	Zīr ü bālā cümlesi ḥıfẓındadır Ḳudreti ḳuvvetle dāʾim zindedir	O; daima güçlü ve kuvvetlidir, yer ve gök her şey onun koruması altındadır.
[8b]	ʿArşa-i ṭop-ı felek devrān ėder Emr-i çevgān ile ser-gerdān ėder	Değneğin emriyle dönüp duran felek topu, başı dönmüş bir haldedir.
	Ḫikmet al gökden yaġan emṭārına ʿİbret al yerden biten her varına	Gökten yağan yağmurlara, yerden biten otlara bakıp onlardan ibret al.
	Zīr-i destinde durur kevn ü mekān Emr ü fermānındadır ins ile cān	Kâinat senin elinin altındadır, insan ve cinler senin buyruğundadır.
25	**Hīç kes der-mülk-i ū enbāz nī** **Ḳavl-i ū-rā laḥn nī vü sāz nī**	
	Mülküne[641] yoḳdur şerīk ey pādişāh Her ne isterseñ ėdersin yā İlāh	Ey padişah, senin mülküne ortak yoktur. Ey İlâh, sen ne istersen onu yaparsın.

[641] 2. tekil şahıs iyelik eki nüshadaki bu beyitte ve bir alt beyitte "nun" ile imla edilmiştir.

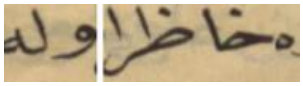
	Kimse yoḳdur mülküne hīç iştirāk Cān ḳulaġıyla işit ey aṣlı ḫāk	Ey aslı toprak olan, bu sözümü can kulağıyla işit! Onun mülküne kimse ortak değildir.
	Ḥarf-i ṣavt eyle ḫaṭādandır berī Ḳıl buña īmān gezme serserī	Yüksek sesle hatandan döndüğünü söyle. Buna iman et, serseri serseri gezme.
	Birdir Allāh *ḳul huvāllāhu eḥad* *Lem yelid* oldur ve *lem yūled ṣamed*[642]	De ki: "O Allah birdir, eksiksizdir, doğurmayan ve doğrulmayan odur."
	Vaḥdet-i Ḥaḳ gün gibi ẓāhir durur Şirk ėdenler şübhe yoḳ kāfir durur	Allah'ın birliği gün gibi ortadadır. Allah'a ortak koşanlar şüphesiz kâfirdir.
DER-NAʿT-I RESŪL-İ EKREM ŞALLALLĀHU TAʿĀLĀ ʿALEYHİ VE SELLEM Hz. Muhammed Sallallâhu Teâlâ Aleyhi ve Sellem'in Övgüsü Hakkındadır.		
26	**Seyyidü'l-kevneyn ḫatmü'l-mürselīn** **Āḫir āmed būd faḫrü'l-evvelīn**	
	Seyyidü'l-kevneyn ḫatmü'l-enbiyāʾ Cümleniñ ser-tāc[ı] şāh-ı aṣfiyāʾ	O; iki cihanın efendisi, peygamberlerin sonuncusu, herkesin baş tacı, ermişlerin şahıdır.
	Ḫātim-i mühr-i nübüvvet ol durur Ẕāt ile tekmīl risālet ol durur	Peygamberlik mührünün sonuncusudur, bütün herkesin peygamberidir.
[9a]	Faḥr ėderlerdi anıñla her zamān Yaʿnī kim evvel gelen peyġamberān	Ondan önce gelen bütün peygamberler, her zaman onunla övünürdü.
	Ḥażret ʿĪsā bunca rifʿat bulmaġa Diledi kim aña ümmet olmaġa	Hazret-i İsa son derece yüksek bir mertebeye ulaşmasına rağmen ona (Hazret-i Muhammed'e) ümmet olmayı diledi.

[642] Beyitte İhlas Suresinin 1, 2 ve 3. ayetlerine iktibasta bulunulmuştur. Surenin 4. ayetine beyitte yer verilmemiş olmakla birlikte surenin meali şöyledir: " De ki: O Allah bir tektir. Her şey ona muhtaçtır; o hiçbir şeye muhtaç değildir. Ondan çocuk olmamıştır (Kimsenin babası değildir); kendisi de doğmamıştır (Kimsenin çocuğu değildir). Hiçbir şey ona denk ve benzer değildir."

	Her gelen mürsel nebī āgāh-dil Ümmet olmaḳ dilediler aña bil	Her gelen peygamber ve basiretli kişiler onun ümmetinden olmak istedi, bil.
27	**Ān ki āmed nüh felek miʿrāc-ı ū** **Enbiyā vü evliyā[643] muḥtāc-ı ū**	
	Çün Resūlullāh dünyāya ḳadem Başdı teşrīf eyledi ol ẕī-kerem	O kerem sahibi olan Allah Resûlü dünyaya ayak basıp şeref verdi.
	Nüh felek bilgil aña miʿrāc durur Cümle şāhān-ı cihāna tāc durur	Bil ki dokuz felek onun miraç yeridir. O, bütün cihan padişahlarının başının tacıdır.
	Ėtdi yaʿnī ṭoḳuz eflākden ʿurūc Seyr-i eflāk eyledi cümle burūc	Yani dokuz felekten geçerek bütün felekleri ve burçları dolaştı.
	Vāṣıl-ı Ḥaḳ oldu cismān-ı Resūl ʿArş-ı aʿżam ḳābe ḳavseyni bil ol	Peygamberin bedeni, Allah'ın bulunduğu en büyük arşa ulaşınca iki yay uzaklığı mesafesinde Hak'a kavuştu, bil.
	Her ne var cümle nebī muḥtāc aña Hep velīler oldu iḥtiyāc aña	Bütün peygamberler ve velîler ona muhtaçtır.
28	**Şüd vücūdeş raḥmeten li'l-ʿālemīn** **Mescid-i ū şüd heme rūy-ı zemīn**	
	Oldu cismi raḥmeten li'l-ʿālemīn Mescid oldu hep aña rūy-ı zemīn	Varlığı tüm âlemlere rahmettir. Tüm yeryüzü ona mescittir.
	ʿĀleme raḥmet ḳılıp anı İlāh Anıñ için oldu her yer secdegāh	Allah, onu âlemlere rahmet olarak gönderdiği için her yer mescit olmuştur.
	Ḳavm-i İslāmıñ bu idi dīnleri Ṭaşrada olmaz idi āyīnleri	İslâm kavminin dini bu olduğu için törenleri (ibadetleri) dışarıda olmazdı.

[643] Bu kelimeden sonra metinde atıf vavı kullanılmıştır. Ancak vezin gereği olmaması gerektiği düşünüldüğü için metne dahil edilmemiştir.

[9b]	Nūr-ı pāki oldu bāʿiṣ ādeme Hem daḫi kevn ü mekān-ı ʿāleme	Onun pak nuru insanların ve iki cihanın yaratılmasına vesile oldu.
	Anıñ için ḫalḳ olunmuşdur cihān Yėr ü gök şems ü ḳamer ins ile cān	Tüm dünya, yer ve gök, ay ve güneş, insan ve cin onun hürmetine yaratılmıştır.
29	**Ān ki yāreş būd Ebūbekr ü ʿÖmer** **Ez-ser-i engüşt-i ū şaḳḳ şüd ḳamer**	
	Hem muṣāḥibdi aña ‘Bū-bekr ʿÖmer Parmaġından iki şaḳḳ oldu ḳamer	Hem Ebûbekir ve Ömer onun dostuydu, Hz. Muhammed’in parmağından ay ikiye yarıldı.
	Bir işāretle iki şaḳḳ oldu ay Muʿcizāt ez-cümle-i nūr-ı Ḫudāy	Bir işaretle ay ikiye yarıldı, bütün bu mucizeler Allah’ın nurundandır.
	Çār-yār-ı enbiyānıñ ikisi Biri Ebūbekr ʿÖmerdir birisi	Peygamberin dört dostundan birisi Ebûbekir birisi Ömer’dir.
	Ġārda yoldaş idi ‘Bū-bekr Ḥażreti Üstümüze ḥāżır[644] ola himmeti	Hazret-i Ebûbekir mağarada yoldaşıydı, onun himmeti daima üzerimize olsun.
	Ḥażret-i ʿÖmer daḫi serdār idi Yaʿnī kim leşkerkeş-i ebrār idi	Hazret-i Ömer de başkumandandı yani sadıkların kumandanıydı.
30	**Ān yekī ū-rā refīḳ-ı ġār büved** **V’ān dīger leşker-keş-i ebrār büved**	
	Ol biri aña refīḳ-ı ġār idi Öbürü ėyilere serdār idi	Biri ona mağara arkadaşıydı, öbürü iyilere kumandandı.
	Hicret olduġu gėce bir ġārda Oldular pinhān gelip küffārda	Hicret gecesi bir mağarada saklanıp kafirlere sır oldular.
	Cüst u cū eyledi anlardan eṣer Ḥaḳ Taʿālā ḥıfẓ ėdip bulmadılar	Kafirler onlardan bir iz bulabilmek için arayıp

644 Nüshada kelime sözlükten farklı olarak dad ile değil zı ile yazılmıştır.

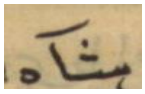
		durdular, Allâhu Teâlâ onları koruduğu için bulamadılar.
	Ḥażret-i Ebūbekir idi refīḳ Ol biri serdār u sālār-ı şefīḳ	Ona yoldaş olan Hazret-i Ebûbekirdi. Öbürü ise merhamet sahibi olanların başkumandanıydı.
[10a]	Ḥażret-i ʿÖmer dur[ur] serdār olan Yaʿnī kim leşker-keş-i ebrār olan	Kumandan olan yani sadıkların kumandanı olan Hazret-i Ömer'dir.
31	**Ṣāḥibeş būdend ʿOs̱mān u ʿAlī** **Behr-i ān geştend der-ʿālem velī**	
	Hem muṣāḥibler idi ʿOs̱mān ʿAlī Oldular ʿālemde anıñ çün velī	Osman ve Ali onun dostlarıydı, bundan dolayı dünyada veli oldular.
	Çār-yārıñ ikisi daḫi dilā Ḥażret-i ʿOs̱mān birisi Murtażā	Ey gönül [ehli], dört dosttan biri Hz. Osmân biri Murtazâdır (Hazret-i Alidir)
	Sevdi anları be-ġāyet enbiyā Seyyidü'l-kevneyn yaʿnī Muṣṭafā	İki cihan peygamberi yani Mustafa, onları çok sevdi.
	Her birisi şāh-ı iḳlīm-i cihān Tācdār u Āṣaf-ı devr ü zamān	Her birisi dünya ülkesinin şahıydı. Adeta taç giymiş bir padişah ve zamanın Âsaf'ıydı.
	Ḥażret-i ʿOs̱mānda ḫatm oldu ḥayā Mesned-i şāh-ı velāyet Murtażā	Haya, Hz. Osmân'da kemale erdi. Dostluk makamının şahı ise Murtazâdır.
32	**Ān yekī kān-ı ḥayā vü ḥilm büved** **V'ān diger bāb-ı medīne ʿilm büved**	
	Birisi kān-ı ḥayā vü ḥilm idi Birisi bāb-ı medīneʿilm idi	Biri ağırbaşlılık ve hayânın kaynağı biri ilm şehrinin kapısıydı.
	Kim Resūlullāh dėdi yā eyyühā Şehr-i ʿilmim ben ʿAlīdir bābuhā[645]	Resûlullah dedi ey insanlar: "Ben ilim şehriyim; Ali de onun kapısıdır."

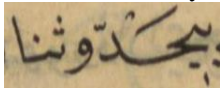
[645] Beyitte ehl-i sünnet âlimlerin çoğu tarafından sahih olarak kabul gören şu hadise iktibasta bulunulmuştur: "Ene medinetü'l-ilmi ve 'Aliyyu bâbuhâ." Sahih olup olmadığı konusunda ihtilaf olan bu hadisin anlamı ise şöyledir: "Ben ilmin şehriyim. Ali de onun kapısıdır."

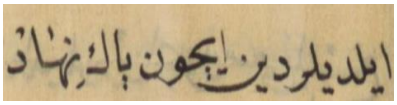
	Her biri meşhūr Dārā-yı cihān ʿĀrif-i maḥbūb dānā-yı cihān	Her biri ünde cihanın Dârâ'sı gibi meşhur, sevilen bir dünya âlimidir.
	Āṣaf-ı devr ü zamāndır her biri Raḥmet-i Raḥmāniyāndır her biri	Her biri zamanın Âsaf'ı gibidir ve yine her biri yarattığı mahluklara sayısız nimetler veren Allah'ın bir ihsanıdır.
	Maẓhar-ı sırr-ı Ḫudādır her biri Menbaʿ-ı kān-ı vefādır her biri	Her biri Allah'ın sırrına nâil olandır ve yine her biri vefa ocağının kaynağıdır.
[10b] 33	**Ān Resūl-i Ḥaḳ ki ḫayrü'n-nās büved** **ʿAmm-i pākeş Ḥamza vü ʿAbbās büved**	
	Ol Resūl-i Ḥaḳ ki ḫayrü'n-nās idi ʿAmm-i pāki Ḥamza vü ʿAbbās idi	O Allah'ın Resûlü, insanların en hayırlısıydı. Onun soyu temiz amcaları Hamza ve Abbas'tı.
	Cān ile īmāna gelmiş pāk olan Kim Resūlullāh yoluna ḫāk olan	Temiz olan (Hamza ve Abbas), gönülden iman etmiş ve Allah Resûlü'nün yolunda toprak olmuştur.
	Ḥażret-i Ḥamza biri ʿAbbās idi Onlar aṣḥāb içre ḫayrü'n-nās idi	Onlardan biri Hazret-i Hamza biri Abbâs'tı, sahabeler içinde insanların hayırlısıydı.
	Rāh-ı Ḥaḳḳa fī sebīllillāh için Terk-i ser ėtdi Resūllullāh için	O; Allah yolunda ve Allah Resûlü için başını feda etti.
	Maẓhar-ı nūr-ı Ḫudā ʿālī-cenāb Oldu kevneyn içre anlar feyz-yāb	Onlar, Allah'ın nuruna nail olan büyük zatlardır ve iki âlemde de feyz bulan kişilerdendir.
34	**Her dem ez-mā ṣad dürūd u ṣad selām** **Ber-Resūl ü āl ü āṣḥābeş tamām**	
	Her nefes bizden ṣalāt ile selām Āline evlād u aṣḥāba tamām	Her an onun soyundan olanlara, evlatlarına ve sahabelerinin tamamına bizden dualar ve selamlar olsun.

	Gel ḥużūr-ı ḳalb ile eyle ṣalāt Olmaḳ isterseñ eger otdan necāt	Eğer cehennem ateşinden kurtulmak istersen kalp huzuruyla ibadet et.
	Ger taḥiyyāt u ṣenā ėtse kişi Göñlü şād[646] olur giderir teşvīşi	Eğer bir kişi Allah'a dua ve övgüde bulunursa kalbindeki karmaşa son bulur ve kalbi mutlulukla dolar.
	Āline evlādına aḥbābına Ola bī-ḥadd u[647] ṣenā aṣḥābına	Peygamberimizin soyundan gelenlere, evlatlarına, sevilen dostlarına ve sahabelerine sonsuz övgüler olsun.
	Gėceyi ẕikr ile iḥyā eylegil Sünnet-i pākini icrā eylegil	O mübârek sünneti yerine getirmek için gecelerini ibadetle ve Allah'ı anarak geçir.
	DER MENĀḲIB-I E'İMME-İ DĪN RIḌVĀNULLĀHİ TA'ĀLĀ 'ALEYHİM ECMA'ĪN Din İmamlarının Menkıbeleri Hakkındadır, Allah onların cümlesinden razı olsun.	
[11a] 35	**Ān imāmānī ki kerdend ictihād** **Raḥmet-i Ḥaḳ ber-revān-ı cümle bād**	
	Ḳadri 'ālī ol imāmlar ictihād Eylediler dīn için pāk-nihād[648]	O yüksek itibar sahibi ve temiz yaratılışlı imamlar, ayet ve hadislerden yola çıkarak dinî hükümlerin doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için büyük gayret gösterdiler.

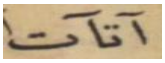
[646] Kelime nüshada "şāh" şeklinde yazılmıştır. Ancak beytin genel anlamı düşünüldüğünde" şād" kelimesinin daha uygun olacağı kanaatine varılmıştır.

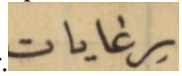

[647]Atıf vavı her ne kadar beytin anlamına uygun düşmese de öyle sanıyoruz ki vezin gereği eklenmiştir.

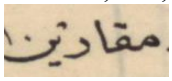
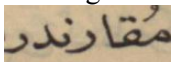
[648] Mısrada vezin problemlidir.

	Ḥaḳ Taʿālā raḥmet ėtsin anları Cennet-i ʿulyāda olsun cānları	Allahu Teâlâ onlara rahmet etsin, onların ruhları cennetin en yüksek yerinde olsun.
	Ẓulmet-i cehl içre ḳalmışken cihān Şems-i ʿilmiyle münevver oldu cān	Dünya cahillik karanlığı içinde kalmışken ilmin güneşiyle aydınlandı ruhlar.
	Yaʿnī istiḫrāc-ı āyāt[649] ėtdiler Hem eḥādīṯe riʿāyet[650] ėtdiler	Yani hem ayetlerden yola çıkarak hem de hadislere uyarak dini hükümlerle ilgili mana çıkardılar.
	Cehd ėdip saʿy-ı belīġ-i ictihād Buldu taḳviyyet şerīʿat ber-murād	Doğru ve güzel ictihâd için üstün gayret gösterdiler. Böylelikle şeriatı kuvvetlendirme emeline ulaştılar.
36	**Bū Ḥanīfe būd imām-ı bā-ṣafā** **Ān sirāc-ı ümmetān-ı Muṣṭafā**	
	ʻBū Ḥanīfe ṣıdḳ ile imām idi ʿĀlem-i fānīde nīgū-nām idi	Ebû Hanîfe doğru sözlü bir imamdı, bu gelip geçici dünyada iyi namlıydı.
	Ḥaḳḳına dėndi sirāc-ı ümmeti Ẓulmeti refʿ ėtdi nūrāniyyeti	Onun hakkında ümmetinin nuru dendi ve onun nurlu hali karanlığı yok etti.
	Yaʿnī efkār-ı sivādan pāk idi Yücelip ḳadri anıñ eflāk idi	Yani dünya ile alakalı düşüncelerden arınmıştı ve değeri felekler kadar yüceydi.
	Ol imām-ı pür-hümām ile hemīn Buldu taḳviyyet şerīʿat ile dīn	O çok himmetli imâm ile şeriat ve din kuvvetlendi.

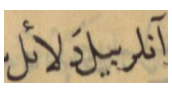
[649] Kelime metinde "ātāt" şeklinde yazılmıştır: Ancak beytin anlamı göz önünde bulundurulduğunda müstensihin ye harfinin noktalarını yanlış yere koyduğu düşünülerek kelime hazırlanan metne "āyāt" şeklinde alınmıştır.

[650] Metinde kelime "riʿâyât" şeklinde yazılmıştır ancak sözlüklerde böyle bir kelimeye rastlanamamıştır. Bu sebeple metinde anlam ve yazılışa en uygun kelime olan "riʿâyet" okunuşu tercih edilmiştir.

	Oḳumaḳ lāyıḳ durur her ādeme Fātiḥa rūḥ-ı imām-ı aʿẓama	Her insana İmâm-ı Azam'ın ruhuna Fatiha okumak yaraşır.
37	**Bād faẓl-ı Ḥaḳ ḳarīn-i cān-ı ū** **Şād bād ervāḥ-ı şākirdān-ı ū**	
[11b]	Faẓl-ı Ḥaḳ ola muḳārin[651] cānına Raḥmet olsun rūḥ-ı şākirdānına	Allah'ın fazlı onun ruhuna yakın olsun. Talebelerinin ruhuna rahmet olsun.
	Dāʾimā şākirdleri ḫayr ile yād Ola ervāḥları mesrūru'l-fuʾād	Daima talebeleri hayr ile an ki ruhları şad olsun.
	Eylediler dīn için saʿy-ı belīġ Ḥall-i müşkil eylediler bī-dirīġ	Din için üstün bir çaba gösterdiler. Ellerinden geleni yaparak zorlukların çözülmesini sağladılar.
	ʿİlm ile ṣāḥib-ferāset oldular Zihn-i pāk ile riyāset oldular	İlim sayesinde feraset sahibi oldular, aydınlık bir zihinle önder oldular.
	ʿĀrif-i rāz-ı şerīʿat her biri Kāşif-i sırr-ı ḥaḳīḳat her biri	Her biri şeriat sırrına vakıf bir âlim ve gerçeklik sırrının kaşifidir.
38	**Ṣāḥibeş Bū Yūsuf-ı ḳāżī şüde** **V'ez Muḥammed zü'l-minen rāżī şüde**	
	Hem muṣāḥib-i imām-ı aʿẓamıñ Ol vefādārı hümām u ekremiñ	O, çok cömert ve himmetli olan İmâm-ı Azam'ın vefalı arkadaşıdır.

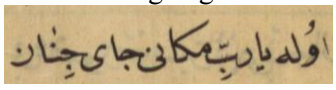
[651] Metinde kelimenin son ünlüsü -13a, 65a, 93b,174b sayfalarında olduğu gibi- sözlüklerden farklı olarak uzun yazılmıştır. Ancak kelimenin metindeki diğer kullanımlarına bakıldığında kelimenin "muḳārin" şeklinde ikinci ünlüsü kısa olarak da yazıldığı görülmüştür. [50a, 86a]. İlgili örneklerin geçtiği beyitler incelendiğinde kelimenin ikinci ünlüsünün uzun yazıldığı beyitlerin çoğunda kelimenin kendinden sonra gelen kelimeyle vasl yapılarak kullanıldığı görülmüştür. Ancak incelememize konu olan beyitte olduğu gibi bu duruma uygun olmayan kullanımların da bulunuşu böyle bir ikili yazımın sebepleri hakkında tam olarak bir sonuca varmamızı mümkün kılmamaktadır. Tekrara düşmemek adına bu hususa yine değinilmeyecektir.

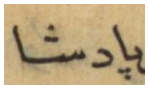
	Ebū Yūsufdur biri ḳāḍī olan Biri Muḥammed Ḫudā rāżī olan	Onlardan biri kadı olan Ebû Yusuf'tur. Diğeri Allah'ın razı olduğu Muhammed'dir.
	ʿĀrif ü dānā-yı devrāndır biri Vāḳıf-ı esrār-ı Sübḥāndır biri	Biri zamanın meşhur âlimi, diğeri Allah'ın sırlarını bilendir.
	Eylediler ḥall-i ʿuḳd-ı müşkilāt Oldular anlar[652] delāʾil beyyināt	Onlar zorlukların düğümlerini çözerek delilleri görünür hale getirdiler.
	Dīne taḳviyyet için bunları Ḥaḳ Ḥamdülillāh gönderip eyledi ḫalḳ	Allah'a şükürler olsun ki Allah, bunları dini kuvvetlendirsin diye yarattı.
39	**Şāfiʿī İdrīs ü Mālik bā-Züfer** **Yāft zīşān dīn-i Aḥmed zīb ü fer**	
	Şāfiʿī İdrīs ü Mālik bā-Züfer Buldu anlardan dīn-i[653] Aḥmed zīb u fer	Şâfi'î İdris, Mâlik ve Zafer ile Ahmed'in dini güzellik ve ışık buldu.
[12a]	Ṣāhib-i meẕheb İmām-ı Şāfiʿī Her fünūndan var kitāb-ı nāfiʿi	Mezhep sahibi İmam Şâfi'î'nin her ilimle ilgili faydalı kitabı vardır.
	Ḥażret-i imām-ı Mālik pür-hüner Ṣāḥib-i meẕhebdir ol da ey püser	Ey oğul, çok hünerli Hazret-i İmam Mâlik de mezhep sahibidir.
	Müctehīdinden Züfer dėnmişdir ad Birine ol pür-hümāmı eyle yād	İctihâd edenlerinden birinin adı da Zufer'dir, o çok himmetliyi her daim an.
	Bunların saʿyıyla şevket buldu dīn Revnaḳ u zīnet ile şerʿ-i mübīn	Bunların gayretleriyle din güçlendi, güzellik ve süsle emirler açık hale geldi.
40	**Rūḥişān der-ṣadr-ı cennet şād bād** **Ḳaṣr-ı dīn ez-ʿilmişān ābād bād**	

[652] Metinde bu kelimeden sonra her ne kadar "bil" kelimesi yazılmış ise de vezin gereği metne dahil edilmemiştir.

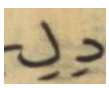
[653] Vezin problemlidir. Mısrada geçen ifadeyi "dīn-i Ahmed" okuyunca anlama uymakta ancak vezni bozmaktadır. "Dīn Ahmed" okuyunca ise vezne uymakta ancak anlam bozulmaktadır.

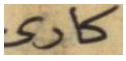
	Rūḥları firdevs içinde şād ola Anların ʿilmiyle dīn ābād ola	Ruhları cennet içinde şad olsun, onların ilmiyle din mamur olsun.
	Oldu anlardan ḳamusu behre-yāb Fānī-i dehr içre cümle şeyḫ ü şāb	Bu fâni dünyada genci yaşlısı herkes onlardan nasiplendi.
	Cehl-i ẓulmetden bi-ḥamdillāh ḫalāṣ Ümmet-i Aḥmed olup ʿāmm içre ḫāṣ	Cahillik karanlığından Allah'ın izniyle kurtulduk, Ahmed'in ümmetinden olarak halk içinde kıymetli olduk.
	ʿĀrif-i ʿilm-i şerīʿat her biri Vāḳıf-ı sırr-ı ḥaḳīḳat her biri	Onların her biri şeriat ilminin meşhur âlimidir ve yine her biri gerçeklik sırrının aşinasıdır.
	Fātiḥa birle duʿā bizden hemān Ola yā Rabbi mekānı[654] cāy-ı cinān	Ya Rabbi, şimdi bizden Fatiha ve dua onlara gitsin ve onların mekanları cennet olsun!
	DER-BEYĀN-I ʿÖZR-İ GÜNĀH MĪ-GÜYED Günahların özrünü dileme hakkındadır.	
41	**Pādişāhā cürm-i mā-rā der-güẕār** **Mā günāhkārīm ü tū āmurzgār**	
	Cürmümüz ʿafv eylegil ey pādişā[655] Kim dėnir ḳuldan ḫaṭā şāhdan ʿaṭā	Ey padişah, günahımızı affet, denir ki: "Kuldan hata, şahtan bağış."
[12b]	Olduḳ ʿişyān ile terkīb-i binā ʿAfvın ile ḳıl kerem yā Rabbenā	Ya Rabbi, bu isyan ile yoğrulmuş kullarına kerem kıl, affet!
	Ġaflet-i dünyā ile ʿişyān ile ʿÖmrümüz geçmektedir nisyān ile	Ömrümüz dünya uğraşları, isyan ve Allah'ın emirlerini unutmayla geçmektedir.

654 Vezin gereği "-ı" eki fazla gelmektedir; ancak anlam için bu ek gereklidir.

655Metinde kelime alt mısraın kafiye kelimesine uydurulmak amacıyla "h" harfi düşürülerek yazılmıştır.

	Cürm ile ālūdeyiz leyl ü nehār Bir iṭāʿat ėtmedik saña yarar	Gece gündüz günaha bulanmış bir haldeyiz. Sana hakkıyla itaat edemedik.
	Lutfuñ ile ḳıl kerem bu bendeñi ʿAḳlı ḥayrān dili[656] pür-şermendeñi	Kerem et, lutfunla aklı şaşkın, gönlü utançla dolu bu kulunu bağışla.
42	**Tū nikū-kārī vü mā bed-kerdeīm** **Cürm-i bī-pāyān u bī-ḥad kerdeīm**	
	Kār-ı[657] ḫayrı terk ėdip bed eyledik Cürm-i bī-pāyān u bī-ḥad eyledik	İyi işleri terk edip kötü işler yaptık. Sayısız ve hadsiz günah işledik.
	Emr ü nehyi bize bildirdi Kerīm Emr-i Ḥaḳḳı tutmayıp olduḳ leʾīm	Lütuf sahibi Allah, bize yasakladığı emirleri bildirdi. Ama biz Allah'ın emirlerini yerine getirmeyip alçak kimselerden olduk.
	Olmuşuz sermest ü dil-medhūş biz ʿAḳl-ḥayrān yaʿnī kim bī-hūş biz	Kendimizden geçip ne yapacağımızı bilmez bir hale düşmüşüz; aklımız şaşmış yani sersem olmuşuz.
	Bilir iken emr ü nehyi yā İlāh Hep ḫilāfiñ işleyip ėtdik günāh	Ya İlâh, yasakladığın emirleri bilmemize rağmen bunlara uymayıp hep günah işledik.
	Bī-ḳuṣūr sensin İlāhī bī-niyāz Dėnir ancaḳ ḳul ḫaṭāsız olamaz	Ey İlâh, kusursuz olan ve hiçbir şeye ihtiyaç duymayan sensin. Ancak denir: "Kul hatasız olamaz."
43	**Sālhā der-fisḳ u ʿişyān geşteīm** **Āḫir ez kerde peşīmān geşteīm**	
	Nice yıllar fısḳ u ʿişyān olmuşuz Eyledikden şoñra pişmān olmuşuz	Uzun yıllar günah ve isyan içinde iken sonra

656 Nüshada "i" eki "ى" harfi ile değil, kesre ile belirtilmiştir.

657 İzafet "-i"si metinde çoğu kez harfle belirtilmezken bu mısrada "ى" harfi ile gösterilmiştir.

		yaptıklarımızdan pişman olmuşuz.
	Kim mülemmaʿ cürüm ile ḥaylī zamān Olmuşuz āḫir peşīmān el-amān	Günaha bulanmış bir halde uzun yıllar yaşamışken sonra pişman olup aman dilemişiz.
[13a]	Eyledik bī-ḥad cürüm ʿ işyān günāh Līk yā Rāb eyledik seni penāh	Ey Allah'ım, sayısız günah işleyip isyan ettik fakat sonra tüm bunlardan tövbe edip sana sığındık.
	Olmuşuz dünyāda sermest-i ġurūr Kıl kerem yā Rabbenā sensin Ġafūr	Bu dünyada gurur sarhoşu olmuşuz. Ey Allah'ım, bize kerem et, şüphesiz sen suçları en çok affedensin.
	Her ne ʿ işyān eyledikse yā Kerīm Cürmüme estaġfirullāhu'l-ʿ aẓīm	Ey kerem sahibi olan yüce yaratıcı, her ne isyanda bulunduksa her ne günah işledikse hepsine tövbe olsun.
44	**Rūz u şeb ender-meʿ āṣī būde īm** **Ġāfil ez-yu'ḫeẕ nevāṣī būde īm**	
	Rūz u şeb ender-meʿ āsī olmuşuz Gāfil *ez-yu'ḫeẕ nevāṣī*[658] olmuşuz	Gece gündüz günah içinde olmuşuz. "(Suçlular) alınlarından yakalanırlar" ayetinden habersiz olmuşuz.
	Gėce gündüz maʿ şiyetler içre āh Eyledik bī-ḥadd u bī-pāyān günāh	Ah, gece gündüz isyan içinde sayısız ve hadsiz günahlar işledik.
	Kār u kisb ancaḳ hevā-yı maʿ şiyet Biz günehkārı İlāhī maġfiret	Ey Allah'ım bizim işimiz hep asilik ve nefsin zararlı isteklerini yapmak oldu. Sen biz günahkâr kullarının suçlarını affet.

[658] Beyitte Rahmân suresi, 41. ayetin bir kısmına iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Suçlular simalarından tanınır da perçemlerinden ve ayaklarından yakalanırlar."

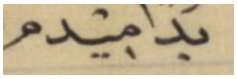
	Ġaflet-i dünyāda biz leyl ü nehār Ḳalmadı işlemedik her ne ki var	Bizim gece gündüz dünya gafleti içinde işlemediğimiz günah kalmadı.
	Senden olmazsa İlāhī maġfiret Ḥāl nice olur ʿaẕāb-ı āḫiret	Ey Allah'ım sen bizim günahlarımızı örtüp affetmezsen kim bilir ahiret azabı içinde halimiz nasıl olur.
45	**Dāʾimā der-bend-i ʿişyān būde īm** **Hem ḳarīn-i nefs ü şeyṭān būde īm**	
	Dāʾim ender-ḳayd-ı ʿişyān olmuşuz Hem ḳarīn-i nefs ü şeyṭān olmuşuz	Daima isyan içinde olmuşuz, nefse, şeytana da yakın olmuşuz.
	Fiʿl-i ʿişyānda olup bed eyledik Cürm-i bī-pāyān u bī-ḥad eyledik	Asilik edip kötülük yaptık, sayısız ve hadsiz günah işledik.
	Olmuşuz nefse muḳārin el-amān Pençe-i şeyṭānda ḳaldıḳ nā-tüvān	Nefse yakın olup ve şeytanın pençesine düşüp dermansız kalmışız, senden aman dileriz.
[13b]	Nefs ile şeyṭāna olduḳ çün ḳarīn Her ne ister işledir bizi laʿīn	Nefse ve şeytana yakın durduğumuz için o lanetlenmiş şeytan bize ne isterse yaptırır.
	Gel ḳarīn-i nefs ü şeyṭān olma sen ʿĀrif ol kendine nādān olma sen	Gel, nefsinin ve şeytanın yakınında olma! Kendini bil, cahil olma sen!
46	**Bī-güneh neʾgzeşte ber-mā sāʿatī** **Bā-ḥużūr-ı dil ne-kerde ṭāʿatī**	
	Hīç günāhsız geçmedi bir sāʿatim Rāḥat-ı ḳalb ile yoḳdur ṭāʿatim	Günahsız bir saatim geçmedi, gönül huzuruyla bir ibadet etmedim.
	Bir vaḳit geçmez ki ėtmeyim günāh Ḫaḳḳa lāyıḳ bir işim yoḳ nʾėdem āh	Günahsız bir anım geçmez, Allah'a yakışacak bir işim yok, ah ne edeyim!
	Kār u kisb ancaḳ hevā ile heves Ḫaḳḳa ṭāʿat eylemedik bir nefes	İşimiz gücümüz sadece zevklerimiz ve heveslerimizin peşinden koşmak oldu. Bir an bile Allah'a ibadet etmedik.

	ʿÖmrümüz ceryān ėder mānend-i mā Diḳḳat ėt seyr eyle bir ṣubḥ u mesā	Dikkat et, bir sabah akşamı seyret, ömrümüzün nasıl su gibi akıp geçtiğini anlarsın.
	Ḥaḳḳa ẕikr ėtmekdir insāna şeref ʿÖmrünü beyhūdeye ėtme telef	İnsana yaraşan şey Allah'ı anmaktır, ömrünü boş yere harcama.
47	**Ber der āmed bendeī bi'grīḫte** **Āb-ı rūy-ı ḫod be-ʿişyān rīḫte**	
	Bir ḳulun geldi ḳapıña Müsteʿān Āb-ı rūyuñ dökdü ʿişyān ile ān	Ey kendisinden yardım istenen yüce Allah, bir kulun kapına asilik etmiş, şeref ve itibarını kaybetmiş olarak geldi.
	Āsitān-ı raḥmetiñden dūr olan Cürm ile ālūde ʿişyān ḫor olan	Rahmet eşiğinden uzak olan, günah ve isyana bulanmış, alçak bir halde olan kişi; af dileyip yaptıklarından ötürü tekrar tekrar tövbe eder.
	Tevbe ėdip yaʿnī istiġfār ėder Ėtdigine tevbe-i tekrār ėder	
	Şol ḳulun ālūde-i ʿişyān ola Ėtdiginden āḫirī pişmān ola	Ey Allah'ım, bir kulun isyana bulanmış bir halde bile olsa yaptığından sonunda pişman olup kapına gelirse sen bu günahkâr kulunu geri çevirme, affet.
[14a]	Kapıña geldi İlāhī ḳıl meded Yüzi ḳara bendeñi sen ėtme red	
48	**Maġfiret dāred ümīd ez-luṭf-i tu** **Z'ān ki ḫod fermūde-i lā-taḳnaṭū**	
	Maġfiret ümīd tutar ez-luṭf-i tu Anıñ için kim dediñ *Lā taḳnaṭū*[659]	Senin lütfundan dolayı, "(umut) kesmeyin" dediğin için günahlarının affını ümid eder.
	Her ne deñli cürmüm olsa da mezīd Raḥmetiñden ėtmezem ḳaṭʿ-ı ümīd	Her ne kadar günahım çok olsa da rahmetinden ümidimi kesmem.

[659] Beyitte yer alan bu ifadeyle Zümer Suresi, 53. ayetin bir kısmına iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah, bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."

	Oldu bir ismiñ seniñ yā Rabb Ġafūr Çün rücūʿ ėtdiñ ne ġam ey pür-ḳuṣūr	Ey Allah'ım senin bir ismin de Gafur'dur. (Bu yüzden) ey çok kusurlu, hatalarından geri döndüysen kederlenme.
	Nā-ümīd olma velākin bir daḫi Tevbe ėt gir rāh-ı Ḥaḳḳa ey aḫī	Ey kardeş, bir daha ümitsiz olma, tövbe edip Allah yolunda yürü.
	Maḥv olur cümle günāh bā-iẕn-i Rabb Eyleme bir daḫi ėtme terk edeb	Allah'ın izniyle bütün günahların yok olur. Bir daha bu günahları işleme, edebi terk etme.
49	**Baḥr-ı elṭāf-ı tū bī-pāyān büved** **Nā-ümīd ez-raḥmetet şeyṭān büved**	
	Baḥr-ı elṭāfıñ ki bī-pāyān durur Raḥmetiñden nā-ümīd şeyṭān durur	Senin lütuf denizin sonsuzdur. Senin rahmetinden ümidi kesen şeytandır.
	Baḥr-ı elṭāf-ı Ḫudāya yoḳ kenār Ḳulları çün vaʿd ėdip Perverdigār	Allah kulları için sonsuz lütuf vaddetmiştir. Allah'ın lütuf denizinin sonu yoktur.
	Raḥmet ü ġufrānına yoḳ ibtidā Şefḳat u iḥsānına yoḳ intihā	İhsan ve affının başı; şefkat ve cömertliğinin sonu yoktur.
	Gerçi kim ėtdim günāh cürm-i mezīd Līk raḥmetden degilem nā-ümīd	Gerçi çok fazla hata edip günah işledim ama rahmetinden ümidimi kesmedim.
	Dergeh-i vālā-yı ʿizzetden baʿīd Raḫmetiñden oldu şeyṭān nā-ümīd	Rahmetinden ümidini kestiği için şeytan senin kıymetli ve yüce dergahından uzak kaldı.
[14b] 50	**Nefs ü şeyṭān zed kerīmā rāh-ı men** **Raḥmetet bāşed şefāʿat-ḫˇāh-ı men**	
	Nefs ile şeyṭān yolumu urdular Ṭāʿatim terk ėtdirip azdırdılar	Nefs ve şeytan yolumu kestiler ve ibadetlerimi terk ettirip azgınlıklar yapmama sebep oldular.
	Raḥmetiñ ola şefāʿat-ḫˇāh-ı men İki düşmenden ne çekdim āh men	Rahmetin şefaatçimiz olsun. Ah ben, bu iki düşmandan neler çektim!

	Ger ʿ ināyet ėylemezseñ yā Kerīm Gideceğim yer benim nār-ı caḥīm	Ya kerem sahibi, bana yardım etmezsen gideceğim yer cehennem ateşidir.
	Bu iki ẓālīm elinden ḳıl ḫalāṣ Olmayım şermende nezd-i ʿām u ḫāṣṣ	Sonunda herkesin önünde utanç içinde kalmamam için bu iki zalimin elinden beni kurtar.
	Dillere destān olup herkes dėdi İki kediye bir arslan pes dėdi	Dillere destan olup herkes dedi. İki kediye bir aslan pes dedi.
51	**Çeşm dārem k'ez güneh pākem künī** **Pīş-ez-ān k'ender-cihān ḫākem künī**	
	Ber-ümīdim[660] kim günāhdan eyle pāk Andan evvelce k'ola bu cism ḫāk	Günahlardan bedenim toprak olmadan önce temizle, ümitliyim.
	Yaʿ nī ḳable'l-mevt İlāhī maġfiret Eyle tevbemiz ḳabūl ḳıl merḥamet	Yani ey Allah'ım ölmeden önce bize merhamet et ve tövbemizi kabul et.
	Ölmeden evvel bizi pāk ėdesiz Baʿ d-ez-īn yā Rabbi sen ḫāk ėdesin	Ey Allah'ım ölmeden önce bizi günahlardan temizle sonra toprak et.
	Cürm ü ʿ işyānına ėt tevbe Naṣūḥ Bir daḫi işleme ḳuvvet bula rūḥ	Günahların ve kusurlarına bir daha tekrar etmeyecek şekilde tövbe et ki ruhun kuvvet bulsun.
	Mūtū ḳable en temūtū[661] sırrına Bilmedi eyvāh biñde biri ne	"Ölmeden önce ölünüz!" hadisinin sırrını insanların binde biri bile anlamadı.
52	**Ender-ān dem k'ez beden cānem berī**	

[660] Kelime metinde "bed-ümīdim" şeklinde yazılmıştır. Ancak bu şekilde bir okunuş beytin anlamına uygun olmadığından ber-ümīdim" şekilde okunmuştur.

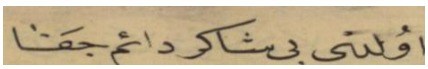
[661] Aclûnî, a. g. e., 291. Bu ifadenin bir hadis mi yoksa tasavvufîlere ait bir söz mü olduğu konusunda tam bir kesinlik yoktur. Ancak mevzu ve zayıf hadisleri toplayan eserlerde mevcuttur.İbn-i Hâcer bu söz için senetli, vesikalı bir hadis değildir derken; Ali el-Karî bu sözün sufîlere ait bir kelâm olarak bilindiğini söylemiştir.http://www.diyanetdergi.com/ilmi-dergi/item/162-divan-i-hikmet-te-yer-alan-hadislerin-kaynaklari-ve-degerlendirilmesi [Erişim 21 Ocak 2018].

	Ez-cihān bā-nūr-ı īmānem berī	
[15a]	Daḫi ol demde bedenden cānım al Nūr-ı īmān ile cennet içre ṣal	Ruhum iman nuruyla dolu olduğu anda canımı bedenden al ve beni cennete ulaştır.
	Bu durur dā'im ricām īmān ile Eyle idḫāl-i behişt iḫvān ile	Ey Allah'ım, senden daima isteğim budur: Beni imanlı bir şekilde ve sadık dostlarla beraber cennetine ulaştır.
	Ḳısmet olur mu bu her bir ādeme Ṣoñ nefes īmān u ḥüsn-i ḫātime	İman ve güzel bir sonla son nefesini vermek her insana kısmet olur mu bilmem.
	ʿAbd u ʿāciz ḳulların[662] ḥāli yamān Saña lāyıḳ işimiz yoḳ Müsteʿān	Ey kendisinden yardım beklenen, bu aciz kullarının sana yaraşır bir işi yoktur bu yüzden de hali yamandır.
	Līk ümmīdim budur senden Ġafūr Ḫatm-i nefsim[663] ola bā-īmān-ı nūr	Ey Gafur, senden dileğim son nefesimi iman nuruyla vermektir.
	DER-BEYĀN-I NEFS-İ EMMĀRE MĪ-GŪYED Nefs-i Emmâre Hakkındadır.	
53	**ʿĀḳil ān bāşed ki ū şākir büved** **V'āngehī ber-nefs-i ḫod ḳādir büved**	
	ʿĀḳil ol oldu ki o şākir olur Nefs üzre baʿdehū kādir olur	Akıl, şükredici ve sonra kendi nefsine hükmedici olandır.
	Ẕikr-i Ḥaḳḳa şol kişi rāġıb ola Nefs üzre bil anı ġālib ola	Kim Allah'ı anmaya çok istekliyse bil ki o nefsine karşı galip olmuştur.
	Ẕikr-i Ḥaḳḳ ile bulur göñül ḥayāt Nefs-i emmāre daḫi olur memāt	Alllah'ı anmayla kalp hayat bulur, insan kendini her türlü kötülüğe sürükleyen nefsini bile bu sayede öldürür.

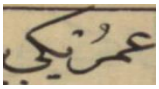
662 Metinde ek nazal n ile değil; "ن" ile imla edilmiştir. Metinde ilgi ekinin bu şekilde imla edildiği farklı örneklere rastlanmaktadır.

663 "nefes" kelimesi vezin gereği bu şekilde okunmuştur.

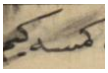
	Ḥaḳḳı şükr ėtmekledir göñül ṣafā Oldu bī-şākir dāʾim cefā[664]	Allah'ı şükretmekle gönül mutlu olur. Şükürsüzler ise daima sıkıntı içindedir.
	Ehl-i ʿaḳl iseñ cihānda şākir ol Sür çıḳar aġyārı dilden ṭāhir ol	Akıl sahibi isen bu dünyada şükreden ol, Allah'tan başkasını gönlünden çıkarıp temiz ol.
54	**Her ki ḫışm-i ḫod fürū ḫord ey civān** **Bāşed ūez-rest-gārān-ı cihān**	
[15b]	Yutḳuna ḫışmını her kim ey civān Yaʿnī iẓhār-ı ġażab ėtmeye ān	Ey genç, kim öfkesini yutar yani öfke göstermezse bil ki o dünyanın kurtulmuşu olur zira gönül yumuşak huylulukla mutluluğa erer.
	Bu cihān ḳurtulmuşundan anı bil Ḥilm ile oldu ṣafā mesrūr dil	
	Ey birāder kimseye bed söyleme Rūy-ı dil eyle ṣaḳın serd söyleme	Ey kardeş, sakın kimseye kötü ve sert söz söyleme, güler yüzlü ol.
	Ḫışm ile ḳahr eyler ise ger kişi Gün-be-gün artar yürekde teşvīşi	Eğer bir kişi öfke ile azap ederse gün be gün yüreğindeki bulanıklık artar.
	Ḥilm ile meşhūr ol terk ėt ġażab Dėmesinler saña cānā bī-edeb	Yumuşak huylulukla meşhur ol, öfkeyi terk et. Ey can, sana edepsiz demesinler.
55	**Ān büved eblehterīn-i merdümān** **K'ez pey-i nefs ü hevā bāşed devān**	
	Kişiniñ aḥmāġı ol olur meger Ārzū-yı nefsiñ ardınca gezer	İnsanların akılsızı, nefsinin istekleri peşinden gezendir.
	Nefs ile meşġūl olan insān degil Belki ebterdir daḫi ḥayvān degil	Sürekli nefsinin istekleriyle meşgul olan kişi insan değildir, hatta hayvandan bile aşağı seviyededir.

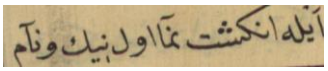
[664] Mısrada vezin problemlidir.

	Bulmaḳ isterseñ eger nefˁ-i keşīr Bu cihānda nefsiñe olma esīr	Eğer bu dünyada çokça fayda bulmak istersen nefsinin esiri olma.
	Nefsine tābiˁ olursa bir kişi Yaḳar anı bil cehennem āteşi	Bir kişi eğer nefsine uyarsa bil ki onu cehennem ateşi yakar.
	Ey dirīġā şol ki göñlünü üzer Yaˁnī nefs-i şūmuñ ardına gezer	Kötü nefsinin peşinden gezip gönlünü üzen kişinin haline yazık!
56	**V'āngehī pendāred ān tārīk-rāy** **Ḫˇāhed āmirzīdeneş āḫir Ḫudāy**	
	Baˁd-ez-īn ẓannėder ol tārik-rāy Kim ḫalāṣ olmaḳ diler āḫir Ḫudāy	Ondan sonra o karanlık fikirli sonunda Allah'tan af dileyerek kurtalacağını sanır.
[16a]	Dāʾimā nefs ü hevāsında olur ˁÖmrüñü[665] beyhūdeye żāyiˁ ḳılar	Daima nefis ve arzularının peşinden gider, ömrünü boş yere ziyan eder.
	Nefs-i bed-kārın hem ardınca gezer Ẓann-ı fāsid ile ḳurtulmaḳ diler	Hem kötü nefsinin ardınca gezer hem de yanlış bir zanla kurtulacağını umar.
	Nefsiñe uyan ėder elbet günāh Tevbe ėtmezse olur işi tebāh	Elbette nefsine uyan kişi günah işler ve tövbe etmezse hali yaman olur.
	Nefsiñe uyan kişiyi Kirdigār Tevbe ėtmez ise ṣanma yarlıġar	Sanma ki Allah, nefsine uyan kişiyi tövbe etmezse bağışlar.
57	**Gerçi dervīşī büved saḫt ey püser** **Hem zi-dervīşī ne-bāşed ḫūbter**	
	Oldu dervīşlik ḳatı güç ey püser Olmadı dervīşlikden ḫūbter	Ey oğul, dervişlik zor bir iştir ama dervişlikten daha iyisi de yoktur.
	Az olur dervīşde beyhūde kelām Ḥaḳḳı ẕikr eyler hemīşe bi'd-devām	Dervişte boş söz az olur, o daima Allah'ı zikr eder.

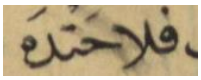
[665] Kaynaştırma "n" si metinde asıl yazımından farklı olarak "nun" ile değil, "nazal n" ile imla edilmiştir.

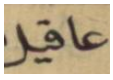
	Ey birāder baḳma anıñ ḳāline Ehl-i dilden var su ʾāl ėt ḥāline	Ey kardeş, onun sözüne bakma, halini gönül ehlinden sor.
	Ẓāhiren aḥḳar görünür dervīşān Fi'l-ḥaḳīḳa her biri şāh-ı cihān	Dervişler, görünüşte pek kıymetsiz görünür ama gerçekte her biri bir dünya padişahıdır.
	Tīr-i āhı anların taşdan geçer Ėtme rencīde ṣaḳın sen ḳıl ḥaẕer	Onların ahının oku taşı delip geçer, sakın sen onları kırma, bundan kaçın.
58	**Her ki ū-rā nefs-i serkeş rām şüd** **Ez-ḫıredmendān-ı nīkū-nām şüd**	
	Şol kime[666] kim nefs-i serkeş rām ola Ol ʿinād nefs[i] muṭīʿ ārām ola	Kime asi nefsi boyun eğerse o inatçı nefsi kölesi olur.
	Nāmdār-ı ehl-i ʿaḳl oldur dilā Nefs-i şūmu eylemişdir zīr-i pā	Ey gönül, akıl sahibi olanların namlısı, kötü nefsini ayaklar altına almış olandır.
[16b]	Ger ḫilāf-ı nefs olursan ey nigār Bil saña olur muṭīʿ ol nā-be-kār	Ey güzel yüzlü sevgili, nefsine karşı gelirsen bil ki sonunda o yaramaz nefsin sana itaat eder.
	Līk ruḫṣat vėrme beni diñle hā Żabṭ olunmaz ṣoñra olur ejdehā	Beni dinle ve sakın nefsine izin verme sonra onu zabt edemezsin (elinden kurtulup) ejderha olur.
	Ehl-i ʿaḳl ol nefsiñi kendine rām Eyle engüşt-nümā ol nīgū-nām[667]	Akıllı ol, nefsine boyun eğdir böylece parmakla gösterilen iyi namlı kişilerden ol.
59	**Der-riyāżet nefs-i bed-rā güşmāl** **Tā neyendāzed turā ender-vebāl**	

[666] Metinde şeklinde yazılan kelime vezin ve anlam gereği "kime" şeklinde yazılmıştır.

[667] Mısrada vezin problemlidir.

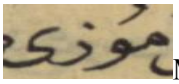
	Nefs[i] perhīz eylegil ḳıl gūşmāl Tā kim atmaya seni ender-vebāl	Seni günah içine atmaması için nefsi perhizle yola getir.
	Zīrā perhīz ü riyāżetle hemān Yaramaz nefsiñ olur bil nā-tüvān	Çünkü az yemek, az uyumak ve ibadetle yaramaz nefsin hemen güçsüz düşer, bil.
	Nefsiñi perhīz ile ḳıl terbiyet Tā ki rām olmaya ėtme merḥamet	Nefsini perhizle terbiye et ve sana boyun eğmeyene kadar ona acıma.
	Nefsiñ ārzūsunda olma ḫod-perest Anı saʿy eyle ėdesin zīr-dest	Nefsin istekleriyle kendini beğenen olma, çaba göstererek onu emrin altına al.
	Dāʾimā perhīz ile ḳıl gūşmāl Vėrme istegin atar seni vebāl	Nefsini daima perhizle yola getir ve ona istediğini verme yoksa seni günaha sevk eder.
60	**Her ki ḫˇāhed tā selāmet māND ū Ez-cemīʿ-i ḫalḳ rū gerdānd ū**	
	Her kim isterse selāmetde ḳala Görmeye miḥnet felāḥatde[668] ḳala	Kim doğru yolda kalıp kurtuluşa ermek ve eziyet çekmek istemezse o dost; bu dünya halkından yüz çevirmeyi ve bir köşeye çekilip yalnız kalmayı seçsin.
	Yüz çevirsin ḫalḳ-ı ʿālemden o yār Eylesin ʿuzlet ü vaḥdet iḫtiyār	
	Şol kişi kim künc-i vaḥdetde olur Bu cihānda o selāmetde olur	Kim bir köşeye çekilip yalnız kalmayı seçerse o bu dünyada esenlik içinde olur.
[17a]	ʿAḳlını başına cemʿ ėt ey filān ʿĀḳil[669] ol ḳıl terk-i daʿvā-yı cihān	Ey insanoğlu aklını başına topla, akıllı ol ve dünya iddiasından vazgeç.

[668] Metindeki anlam dikkate alındığında şeklinde yazılan kelimenin "felâh" kelimesinin dönüştürülmesiyle meydana getirilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

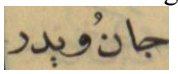
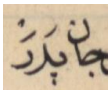
[669] Kelime nüshada asıl yazımından farklı olarak iki ünlüsü de uzun okunacak şekilde imla edilmiştir: Böyle bir yazım vezne katkı sağlamadığı gibi bir aruz kusuruna da yol açmıştır.

	Būd u nā-būd-ı cihāndan çek elin Kimseye bed söyleme żabṭ ėt dilin	Dünyadaki her şeyden elini eteğini çek, kimseye kötü söz söyleme, dilini tut.
61	**Merdimān-rā ser-be-ser der-ḫ̆āb dān Geşt bī-dār ān ki ū reft ez-cihān**	
	Ḫalḳı cümle uyḳuda bil ey civān Uyanıḳ oldu ki gitdi ez-cihān	Ey genç; insanların hepsini uykuda bil, zaten uyandıklarında bu dünyadan gitmiş olurlar.
	Fi'l-ḥaḳīḳa ġaflet-i dünyādayız Gūyiyā uyḳudayız uḫ̆rādayız	Gerçekten de dünya gafleti içindeyiz sanki uykudayız, başka yerdeyiz.
	Yaʿnī fevt olan uyandı ey oġul Kim ḥadīṯinde buyurmuşdur Resūl	Ey oğul, Peygamber Efendimizin hadisinde buyurduğu gibi "Ölen uyandı."
	Ser-be-ser bi'l-cümleyi ġafletde bil Uyanır burdan giden āḫ̆retde bil	Baştan başa herkesi gaflet uykusunda bil; burdan giden ancak ahirette uyanır, bil.
	Ġāfil olma aç gözün uyana gör ʿAşḳ oduyla dāʾimā gel yanagör	Gafil olma, aç gözünü, uyanık ol ve gel, daima aşk ateşi içinde yanıp dur.
62	**Ān ki rencāned turā ʿöẕreş peẕīr Tā be-yābī maġfiret ber-vey me-gīr**	
	Ol ki rencīde ėde bir dem saña ʿÖẕrünü eyle ḳabūl ey bü'l-vefā	Ey vefa ehli, o seni bir vakit incitirse ve bundan dolayı özür dilerse özrünü kabul et.
	Ḫaḳḳ Taʿālā ėde seni maġfiret Kīn ėdip gösterme aña bed ṣūret	Allah da senin günahlarını örter bu sebeple sakın ona kin besleyip suratını asma.
	Ey oġul şol kimsede kim ola kīn Ehl-i diller dėdi yoḳdur anda dīn	Ey oğul, gönül ehli olan kişiler eğer bir kişide kin varsa onda din olmadığını söylediler.
	Kemlik eylerse saña sen ėylik ėt Ḫoş geçin bi'l-cümle ile dirlik ėt	Birisi sana kötülük ederse sen ona iyilik et, herkesle iyi geçin ve anlaş.

[17b]	Ėylige ėylik ėder her kişiler Kemlige ėylik ėder er kişiler	İyiliğe iyilik her kişinin kârı, kötülüğe iyilik er kişinin kârıdır.
63	**Ḥaḳ ne-dāred dūst ḫalḳ āzār-rā** **Nīst īn ḫaṣlet yekī dīn-dār-rā**	
	Dost tutmaz şol kişiyi Kirdigār Ḳulların beyhūde kim eyler āzār	Kullarını boş yere azarlayan kişiyi Allah, kendine dost tutmaz.
	Yoḳ bu ḥaṣlet mü'min-i kāmillere Ḫalḳı āzār ėtmek ehl-i dillere	Halkı azarlama huyu dindar kişiler ile gönül ehli olanlarda yoktur.
	Herkesi rencīde insānlıḳ degil Fi'l-ḥaḳīḳa bil müselmānlıḳ degil	Herkesi incitmek insanlık değildir; bil, gerçekten bu Müslümanlık değildir.
	Herkese ḳadrince eyle merḥamet Ėtmez iseñ olma gel mūẕī[670]-ṣıfat	Gel, herkese layıkıyla merhamet et, incitici olma.
	Ḥaḳ seni sevsin dėr iseñ ol ḥalīm Līk ḳanda bilmezem ṭabʿ-ı selīm	Allah'ın seni sevmesini istiyorsan yumuşak başlı ol. Fakat iyi huylu insan nerde bilmem.
64	**Ez-sitem her k'ū dilī-rā rīş kerd** **Ān cerāḥat ber-vücūd-ı ḫ'īş kerd**	
	Şol ki sitem söz ile dil yaralar Kendi vücūdunu gūyā yaralar	Kim incitici sözlerle kalp kırarsa aslında kendine zarar verir.
	Saña rāciʿ dir ne dėrseñ gel diñle Dėndi herkes ne ėderse kendine	Ne yaparsan sana döner, gel dinle! Herkes ne ederse kendine eder, dendi.
	Ėylik eylerse eger ėylik görür Kemlik eylerse yine kemlik görür	İyilik ederse eğer iyilik bulur, kötülük ederse yine kötülük bulur.

[670] Kelime nüshada "ڒ" ile yazılmıştır. Metinde iki yerde geçen bu kelime müstensihçe hep bu şekilde imla edildiği görüldüğü için bu hususa tekrar değinilmeyecektir.

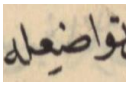
	Olayım dėrseñ egerçi ber-murād Ey birāder olma bed-gū bed-nihād	Ey kardeş, eğer isteklerime ulaşayım dersen kötü sözlü ve kötü huylu olma.
	Bunu işitdim hezār cān-ı peder[671] Kem söz aḳçe ṣāḥibiniñ dėdiler	Ey babanın canı, pek çok kez işittim ki: “Kem söz ve (kalb) akçe sahibinindir.” dediler.
[18a] 65	**Her ki der-bend-i dil-āzārī büved** **Der-ʿuḳūbet kār-ı ū zārī büved**	
	Şol ki herkes göñlünü āzār ėder Dāʾimā rencīde vü bī-zār ėder	Kim herkesin kalbini kırar, incitip inletirse onun işi sonunda feryat etmek olur. Âleme rezil olup perişan olur.
	Anıñ işi ʿāḳıbet feryād olur ʿĀleme rüsvā olup berbād olur	
	Var ise sende egerçi ḫūy-ı bed Terk ėdip ṣubḥ u mesāda oḳu pend	Eğer sende kötü bir huy varsa terk edip sabah akşam nasihat oku.
	Kimseyi incitme gel Allāh için Seyyidü’l-kevneyn Resūlullāh için	Gel, Allah ve iki cihan peygamberi için kimseyi incitme.
	Zīrā biz göñle vėrirsek ıżṭırāb Sen de çekersin ʿaẕāb ile ʿıḳāb	Çünkü gönle ızdırap verirsen sen de ceza ve eziyet çekersin.
66	**Ey püser ḳaṣd-ı dil-āzārī me-kün** **V’ez-Ḫudāy-ı ḫ̆īş bī-zārī me-kün**	

[671] Hazırladığımız metinde izafet tamlamalı şekilde yazılan kelime grubu nüshada şeklinde “atıf vav”ı eşliğinde yazılmıştır. Kelime grubunun nüshadaki diğer yazımlarına bakıldığında kimi zaman “vav” ile beraber kimi zaman da arasına herhangi bir harf yazılmadan imla edildiği görülmüştür. Ancak metnin giriş bölümünde böyle bir eserin çocuklara yönelik hazırlanmış olduğunun dile getirilmiş oluşu yani eserin hitap ettiği okuyucu kitlesi düşünüldüğünde “cân-ı peder” okunuşunun beytin anlamına daha uygun düşeceği kararına varılmıştır. Ayrıca müstensihin kimi zaman atıf vavı yerine “ye” harfini kullandığı ya da tam tersi bir şekilde izafet terkipli bir ifadeyi araya “vav” harfi ekleyerek yazdığı örneklerin mevcuduyeti de bu kararımızda etkili olmuştur. Tekrara düşmemek adına bu hususa yine değinilmeyecektir.

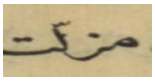
	Ey oġul ḳaṣd-ı dil-āzār eyleme Herkesi rencīde vü zār eyleme	Ey oğul, bile bile kalp kırmayı isteme. Herkesi incitip ağlatma.
	Kimseniñ ḫāṭırını ėtme şikest Beyt-i Ḥaḳdır fehm ḳıl ey Ḥaḳ-perest	Ey Hakk'a tapan kimsenin kalbini kırma, düşün zira kalp Allah'ın evidir.
	Kendi efendini bī-zār eylemek Gibidir bir kimseyi zār eylemek	Bir kimseyi inletip ağlatmak kendi efendini bıktırmak gibidir.
	Yaʾnī nefret ėtmesin senden Ḫudā Saʿy ḳıl incitmeye göñl-i gedā	Yani Allah'ın senden nefret etmemesini istiyorsan çaba göster, fakirlerin gönlünü incitme.
	Dil naẓargāh-ı Ḫudādır ey peder Ṣaḳınıp rencīde ėtme ḳıl ḥaẕer	Ey baba, gönül Allah'ın göründüğü yerdir. Bu yüzden onu incitmekten sakın.
67	**Nām-ı merdüm cüz be-nīkūyī me-ber** **Ger hemī ḫˇāhī ki kerdī muʿteber**	
[18b]	Herkesi ėylik ile yād eylegil Ḳalbi maḥzūn olanı şād eylegil	Herkesi iyilik ile an, kalbi kederli olanı mutlu et.
	Ėyilikden ġayrıya açma dehān İʿtibār bulmaḳ dilerseñ ey civān	Ey genç, eğer halk arasında değer görmek istersen iyilikten başka bir şey için ağzını açma.
	Ṭaʿn ėdip hīç kimseye bed söyleme Acı sözlü olma hem serd söyleme	Ayıplayıp kimse için kötü söz söyleme, acı sözlü olma ve kimseye incitici söz söyleme.
	Herkesi ėylik ile yād ėt yürü Göñlü maḫzūnu var ābād ėt yürü	Herkesi iyilik ile an yürü, gönlü kederli olanı şen et yürü.
	Ger tevāżuʿyla[672] kişi kim ḫāk olur Yücelir ḳadri anıñ eflāk olur	Her kim alçakgönüllülük gösterip toprak olursa onun kıymeti artar ve en ulu olur.

[672] Kelime metinde her ne kadar "tevāżıʿ" şeklinde kesreyle harekelenmişse de sözlüklerde kelimenin böyle bir kullanımına rastlanmadığından ötürü kelime "tevāżuʿ" şeklinde

68	**Ḳuvvet-i nīkī ne-dārī bed me-kün** **Ber-vücūd-ı ḫod sitem bī-ḥad me-kün**	
	Ḳuvvetiñ yoḳ çünki ėylik eylemek Yā ne ḥācet ey filān bed söylemek	Ey filan kişi, iyilik etmeye kuvvetin yoksa hiç olmazsa kötü söz söyleme.
	Kendi cismiñ üzre bī-ḥadd u[673] sitem Eylemekdir kimseye cevr ü elem	Bir kimseye sıkıntı verip üzmek aslında kendi bedenine hadsiz zulüm etmektir.
	Ḳudretiñ yoḳ çünki iḥsān u ʿaṭā Bārī ėtme kimseye renc ü cefā	İyiliğe ve lutfetmeye gücün yoksa bari kimseyi incitip sıkıntı verme.
	Çün elinden gelmiyor ḫayr eylemek Yā ne lāzım ey kişi şerr eylemek	Ey kişi, elinden iyilik yapmak gelmiyorsa bari kötülük etme.
	Ey birāder kimseye bed eyleme Kendi kendin yüregin derd eyleme	Ey kardeş kimseye kötülük etme, kendi kendine yüreğine dert eyleme.
69	**Rev zebān ez-ġıybet-i merdüm be-bend** **Tā ne-bīnī dest ü pāy-ı ḫod be-bend**	
	Yürü ġıybetden lisānıñ eyle bend Görmeyesin elin ayaġın be-bend	(O hesap gününde) elini ayağını bağlı olarak görmek istemiyorsan dilini bağla, gıybet etme.
[19a]	Var yürü kimseyi ġıybet eyleme Yaʿnī ḫoş-gū ol meẕellet[674] eyleme	Yürü git, kimseyi çekiştirme; yani güzel sözlü ol kimseye alçaklık etme.

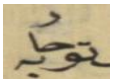
yazılmıştır. Ancak metnin ilerleyen bölümlerinde de bu kelimenin müstensih tarafından kesre ile harekelenmiş oluşu bu durumun bir yanlışlık değil bilinçli bir tercih olduğunu ortaya koymaktadır. Tekrara düşmemek adına hazırlanan metinde bu duruma her seferinde değinilmeyecektir.

673 Metinde "ḥad" kelimesinden sonra "vav" harfi bulunmaktadır. Beytin anlamına uygun düşmeyen bu "vav" harfi öyle sanıyoruz ki vezin gereği yazılmıştır.

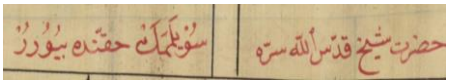
674 Kelime metinde sözlüklerden farklı olarak "ز" ile yazılmıştır.

	Herkesi ġıybet ėden olur ʿaẕāb El ayaġı baġlanır rūz-ı ḥisāb	Herkesi arkadan çekiştiren eziyetler çeker, hesap gününde eli ayağı bağlanır.
	Ėyilikle ol bu dehr içinde fāş Ḥarf-endāz olma bed-gū bed-maʿāş	Bu dünya içinde iyilikle tanın; sivri dilli, kötü sözlü ve kötü davranışlı olma.
	Ġıybet ile kimseyi ḫor eyleme Kendini Ḥaḳdan baʿīd dūr eyleme	Kendini Allah'tan uzaklaştırmak istemiyorsan gıybet etme ve kimseyi aşağılama.
70	**Her ki ez-ġıybet zebāneş beste nīst** **Ān-çünān kes ez-ʿuḳūbet reste nīst**	
	Her ki ġıybetden dili beste degil Ez-ʿaẕāb-ı āḫiret reste degil	Her kimin dili gıybete bağlı değildir; o kişi ahiret azabından da kurtulmuş değildir.
	Ġıybet ėtmek dėndi *zinādan eşed*[675] Ey birāder belkidir nārdan eşed	Ey kardeş, gıybet zinadan daha şiddetlidir, dendi. Belki o ateşten bile daha şiddetlidir.
	Ger cihānda ġıybet ėtse bir kişi Cismini yaḳar cehennem āteşi	Eğer bir kişi bu dünyada gıybet ederse (öte dünyada) cehennem ateşi bedenini yakar.
	Yarlıġar tevbe ėderse Müsteʿān Eylemezse bir daḫi ġıybet kesān	Sonsuz lütuf sahibi olan Allah, bir kişi tövbe edip bir daha gıybet etmezse affeder.
	Kendi noḳṣānıñ gözet ol tevbekār[676] Neye lāzım herkesi ġıybet a yār	Kendi kusurlarına bak ve tövbekar ol, a yâr herkesi çekiştirmeye ne gerek var!

[675] Beyitte "El-gıybetü eşeddü mine'z-zinâ." "Gıybet zinadan daha şiddetlidir." hadisine atıfta bulunulmuştur. Bkz. Kenzü'l-Ummal, 589.

[676] Kelime metinde şeklinde imla edilmiştir.

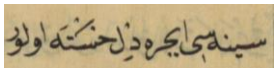
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU SIRRAHU SÖYLEMEMEK ḤAḲḲINDA BUYURUR[677] Şeyh Hazretleri - Allah onun sırrını aziz ve mübârek eylesin- "söylememek" hakkında buyurur.	
71	**Ey birāder ger tū hestī Ḥaḳḳ-ṭaleb** **Cüz be-fermān-ı Ḫudā meg'şāy leb**	
	Ey birāder ger iseñ Ḥaḳḳı ṭaleb Ġayrı fermān-ı Ḫudādan açma leb	Ey kardeş, eğer Allah'a ulaşmak istiyorsan Allah'ın emirlerinden başkasına ağzını açma.
[19b]	Ehl-i dilden böylece aldım sebaḳ Dėdi Ḥaḳdan ġayrıya açma dudaḳ	Gönül ehlinden ders aldım böylece dedi: "Allah'tan başkasına ağız açma."
	Ḥaḳḳı söyle Ḥaḳḳı diñle Ḥaḳḳı bil Ṣayḳal-ı tevḥīdle ḳıl āyīne dil	Hakk'ı söyle, Hakk'ı dinle, Hakk'ı bil. Gönlünü tevhid (Lâ ilâhe İllallâh) cilasıyla aynaya dönüştür.
	Ṭālib-i Ḥaḳḳ olan oldu ehl-i dil Pūte-i ʿaşḳ içre yandı oldu kāl	Allah'ı isteyen gönül ehli oldı. Aşk ocağı içinde yanıp kül oldu.
	Ṭālib-i Ḥaḳk böyledir cān-ı peder Māsivādan ḳalmaz anda bir eṣer	Ey babanın canı Allah'ı isteyen böyledir, onun gönlünde Allah'tan başka hiçbir şey kalmamıştır.
72	**Ger ḫaber-dārī zi-Ḥayy-ı lā-yemūt** **Ber-dehān-ı ḫod bi-nih mühr-i sükūt**	
	Ḫaberin var ise ez-Ḥayy lā-yemūt Kendi aġzın üzre ḳoy mühr-i sükūt	Eğer asla ölmeyecek ve hep bâki kalacak olan Allah'tan haberdarsan ağzına sükût mührünü vur.
	Ḳurtulur ḫāmūş olan çekmez cefā	Sessiz olan sıkıntı çekmez, kurtulur. Zira "Susan kurtulmuştur." dendi.

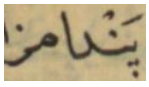
677 Bölüm başlığı metinde eksik bir şekilde yazılmıştır.

	Zīrā dėndi *es-sukûtu fi'n-necā*[678]	
	ʿĀrif-i billāh olan ey nev-civān Ġayrı Ḥaḳdan kimseye açmaz dehān	Ey genç, Allah'ı bilen Allah'tan başkasına ağzını açmaz.
	Oldu ʿārif maẓhar-ı envār-ı Ḥaḳ Künc-i vaḥdet ḫāzin-i esrār-ı Ḥaḳ	İrfan sahibi kişi, Allah'ın nuruyla şereflendi. Yalnızlık köşesinde Allah'ın sırlarının koruyucusu oldu.
	ʿĀrifi bilmek dilerse bir kişi Söyle sevsin bu cihānda dervīşi	Bir kişi, ârifi tanımak isterse ona söyle bu dünyada dervişleri sevsin.
73	**Ey püser pend ü naṣīḥat gūş kün** **Ger necātī bāyedet ḫāmūş kün**	
	Ey oġul pend ü naṣīḥat eyle gūş Ger ḫalāṣ olmaḳ dilerseñ ol ḫamūş	Ey oğul, öğüt dinle ve eğer kurtulmak istersen suskun ol.
	Bil cihānda ehl-i vaḥdet ḳurtulur Gūş ėden pend ü naṣīḥat kurtulur	Bil ki dünyada birlik ehli olanlar ve nasihat dinleyenler kurtulur.
[20a]	Ger naṣīḥat diñlemezseñ ey civān Āḫirī pişmān olursun bī-gümān	Ey genç, eğer öğüt dinlemezsen şüphesiz sonunda pişman olursun.
	Ehl-i ʿaḳl ol ey birāder vaḥdet ėt Keşret-i dünyādan el çek ʿuzlet ėt	Ey kardeş akıllı kişilerden ol ve yalnızlığı seç. Dünya nimetlerinden el çek, bir köşeye çekilip yalnız kal.
	Kim selāmet vaḥdet içre bulunur Rāġıb-ı dünyā olan pek yolunur	Bir kişi yalnız olursa selamet içinde olur. Dünyaya rağbet edenler ise çok üzülüp dövünür.
74	**Her ki-rā güftār-ı bisyāreş büved** **Dil derūn-ı sīne bīmāreş büved**	
	Her kimiñ ki ola güftārı ziyād	Her kimin sözü çok olursa sinesinde kalbi hasta olur.

[678] Hadisin aslı "Min samete necâ." şeklindedir. Tirmizî'nin İbn u Ömer radıyallahu anhtan yaptığı bir rivayette Resûlullah "Kim susarsa kurtulur." buyurmuştur. Bkz. Tirmizî, Kıyamet 51'den Aktaran İbrahim Canan, a. g. e., c. 16, 76.

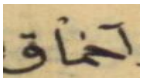
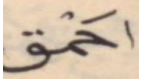
	Göñlü anıñ sīnesinde ḫaste bād	
	Şol kimin kim sözü keṣretde olur Sīnesi içre dil[i] ḫaste olur[679]	Bir kimsenin sözü fazla olursa sinesi içindeki kalbi hasta olur.
	Yaʿnī beyhūde vü maʿnādār degil Yoḫsa pend-āmīz[680] olan güftār degil	Yani bundan kasıt boş ve manasız sözlerdir yoksa öğütvari sözler değil.
	Pend-i vāʿiẓ ẕikr-i Ḥaḳḳ olan kelām Söyle ketm ėtme anı ey nīk-nām[681]	Ey iyi namlı; vaizin öğüdünü, Allah'ı anlatan sözleri söyle, bunları sadece kendine saklama!
	Ḫayr ise söyle kelāmı ey peder Līk şer īraṣ ėderse ḳıl ḥaẕer	Babacığım, bir sözü hayırlıysa söyle şayet kötü bir şeye sebep olacaksa söylemekten sakın!
75	**ʿĀḳilān-rā pīşe ḫāmūşī büved** **Pīşe-i cāhil ferāmūşī büved**	
	ʿĀḳiliñ şanʿatı ḫāmūşluḳ olur Cāhile sanʿat ferāmūşluḳ olur	Akıllının marifeti susmaktır. Cahile marifet olan ise unutmaktır.
	Ehl-i ʿaḳl u ehl-i ʿilm olan kişi Epsem olup vaḥdet olmaḳdır işi	İlim ve akıl sahiplerinin işi susmak ve yalnız kalmaktır.
	Ehl-i nādān kendi kendin unudur Söylemege pür-heves mecbūr olur	Cahil kişiler, kendi kendini unutur, konuşmaya çok fazla düşkünlük ve heves eder.
[20b]	Eyleme feṯḥ-i kelām ey nev-civān Gelmeyince nevbetiñ açma dehān	Ey genç, sıra sana gelmeyinceye kadar ağzını açma.

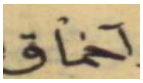
679 Vezin gereği dil sözcüğüne "-i" eki eklenmiştir.

680 Metinde kelimenin son hecesindeki ünlünün uzun okunacağı harf ile belirtilmemiştir.

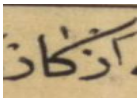
681 Metnin ilerleyen bölümlerinde de sıklıkla karşılaşılan bu kelime metinde "nīgū" şeklinde "uzun u (ū)" ile yazılmıştır. Ancak kelimenin bu şekilde kullanımı bir zihaf kusuruna yol açacağından, kelime vezin gereği "nīk-nām" şeklinde yazılarak metne dahil edilmiştir. İlerleyen bölümlerde de kelime vezin için gerekli olduğu hallerde bu şekilde okunacaktır. Tekrara düşmemek için bu husus her seferinde notlandırılmayacaktır.

	Ḫāmūş oldu bu cihāna ehl-i ʿaḳl Līk cāhil durmayıp ėtmekde naḳl	Bu dünyada akıl sahipleri susar ama cahil olanlar durmayıp sürekli anlatır.
76	**Ḫāmūşī ez-kiẕb ü ġıybet vācibest** **Eblehest ān k'ūbe-güften rāġıbest**	
	Kiẕb ü ġıybetden sükūt vācib durur Aḥmaḳ[682] oldur dėmege rāġıb durur	Yalan ve gıybetten susmak vaciptir. Ahmak olan konuşmaya rağbet edendir.
	Kiẕb ü ġıybetden diliñ ḥıfẓ ėylemek Vācib oldu ey kişi söylememek	Ey kişi, dilini yalandan ve dedikodudan korumak ve konuşmamak vacibdir.
	Çoḳ söz aḥmaḳ[683] olana geldi delīl Ėtme beyhūde birāder ḳāl ü ḳīl	Ey kardeş, çok konuşmak ahmaklığın delilidir bu sebeple boş konuşup dedikodu yapma.
	Çün sükūt ile bilinir ehl-i ḥāl Olmaz anlarda birāder ḳīl ü ḳāl	Ey kardeş, hâl ehli sessizliğiyle tanınır, onlarda dedikodu olmaz.
	Şol kişi kim kiẕb ile ġıybetdedir Aḥmaḳ oldur dāʾimā miḥnetdedir	Kim daima yalan söyleyip gıybet ederse o ahmaktır ve daima sıkıntı çeker.
77	**Ey birāder cüz şenā-yı Ḥaḳ me-gūy** **Ḳavl-ı Ḥaḳ-rā ez-berāy-ı daḳ me-gūy**	
	Ey birāder Ḥaḳḳı efkārdan diger	Ey birader, Allah'ı düşün ve onu anmaktan başka bir şey için ağzını açma.

[682]Kelime metinde sözlükten farklı olarak "aḫmāk" şeklinde ikinci "a" sı elifle belirtilerek yazılmıştır. Böyle bir yazımın vezne katkısı olmadığı gibi bir aruz kusuruna da yol açmaktadır. Kelimenin metindeki diğer kullanımlarına bakıldığında ekseriyetle yukarıda belirttiğimiz şekilde imla edilmekle birlikte sözlükteki yazımına uygun olarak [75b, 107a, 111a] şeklinde de imla edildiği görülmüştür. Dolayısıyla bu durumu müstensihin yazım alışkanlığına da bağlamak zordur. Bu hususa tekrar değinilmeyecektir.

[683]

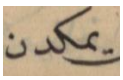
	Aġzın açma dėme eẕkārdan[684] diger	
	Ḳavl-i Ḥaḳḳı ez-berāy-ı Ḥaḳḳ için Söylegil söyleme anı daḳḳ için	Hak sözünü sadece Allah için söyle, çıkarın için söyleme.
	Ḥüsn-i ẓan ėtsin saña herkes diyü[685] Çār-sūda dėme İllallāh Hū	Herkes senin hakkında iyi düşünsün diye çarşıda pazarda "İllallāh Hû" deme!
	Ḳāniʿ ol ḫānende varsa būriyā Līk pek eyle ḥaẕer ėtme riyāʾ	Evinde (sadece) bir hasır olsa da kanaatkar ol fakat ikiyüzlülük etmekten pek sakın.
[21a]	Ḫaḳḳı ẕikr eyler hemīşe ʿārifān Daḳḳ için söz söylemez nükte-verān	Ermişler ve ince sözlü kişiler daima Allah'ı anar ve ikiyüzlülük için söz söylemezler.
78	**Her ki der-bend-i ʿibāret mī-şeved** **Her çe dāred cümle ġāret mī-şeved**	
	Şol kimiñ kim ḳaydı ʿibāret olur Her nesi var cümle bil ġāret olur	Her kim süslü sözler söyleme peşinde olursa ne yapsa hepsi yağma olur.
	Sözleri dāʾim faṣāḥatla ola Ḥayy ėder bī-ḥad belāġatla ola	Sözleri daima süslü, kusursuz ve yerinde olsun diye uğraşır.
	Vaḳt u ezmānı faṣāḥatda geçer Yaʿnī taḥṣīl-i belāġatda geçer	Vakti güzel söz söylemekle yani belâgat öğrenmekle geçer.
	Ey dirīġ ʿömrüñ geçe dünyā için Rūz u şeb saʿy eyle var ʿuḳbā için	Ömrün dünya meşguliyetleri ile geçerse yazıklar olsun. Var sen, gece gündüz âhiret için çalışıp çabala.

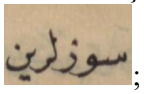
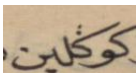

684 Metinde sıklıkla tekrarlanan bu kelime metinde hep "ز" ile yazılmıştır. Müstensihin yazım alışkanlığından dolayı bu şekilde yazıldığını düşündüğümüz kelimenin geçtiği diğer bölümlerde tekrara düşmemek adına bu hususun tekrar dip notta belirtilmesine gerek duyulmamıştır.

685 Hazırlanan metinde her ne kadar ünlü harfler günümüzdeki kullanımlarına uygun olarak düzlük-yuvarlaklık uyumu gözetilerek yazılmışsa da burada kafiye dolayısıyla kelimenin yuvarlak okunuşu tercih edilmiştir.

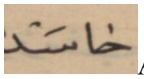
	Fānī için saʿy ḳılma ey peder Zīrā varın ġāret olur ser-be-ser	Ey peder, geçici şeyler için uğraşıp durma çünkü bir gün gelir varın yoğun baştan başa yağma olur.
79	**Dil zi-pür-güften bümīred der-beden** **Gerçi güftāreş büved dürr-i ʿAden**	
	Çoḳ dėmekden[686] dil bedende fevt olur Yaʿnī keṣret sözle göñlüñ mevt olur	Gönül, bedende çok sözden ölür yani çok konuşmak gönlü öldürür.
	Olsa farżā sözlerin[687] dürr-i ʿAden Fevt olur göñlün dėdiler der-beden	Sözlerin Aden incisi gibi kıymetli ve güzel olsa da beden içindeki gönlün sözün çokluğundan ölür.
	Keṣret-i güftāra olma mübtelā Kişi çoḳ söz ile uġrar ṣad belā	Çok söz söylemeye düşkün olma. Kişi çok sözle yüzlerce belaya uğrar.
	Vaḥdet ėt dünyādan āyā çek elin Söyleme beyhūde var żabṭ ėt dilin	Yalnızlığı seç, dünyadan elini çek. Boş konuşma, gel dilini tut.
	Pīrimiñ pendi ḳulaġa çalınır Kim dėdi çoḳ söyleyen çoḳ yañılır	Pirimin öğüdü kulağıma çalınır, nitekim dedi: "Çok söyleyen çok yanılır."
[21b] 80	**V'ānki saʿy ender-faṣāḥat mī-küned** **Çehre-i dil-rā cerāḥat mī-küned**	
	Şol ki saʿyını faṣāḥatda ėder Çehre-i göñlün cerāḥatda ėder	Kim, güzel ve aldatıcı söz söylemek için uğraşırsa gönül yüzünü yaralar.
	Yaʿnī saʿy ėyler faṣāḥat ėtmeye Çalışır göñlün cerāḥat ėtmeye	Yani güzel ve aldatıcı söz söylemeye çabalayan aslında

686 Kelime metinde "yėmek" şeklinde yazılmıştır. Ancak kaynak metnin anlamına ve metnin ilerleyen beyitlerinde verilmek mesaja "dėmek" kelimesinin daha uygun düşüceği görüşündeyiz.

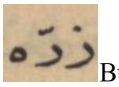
687 Beyitte 2. Tekil şahıs iyelik eki klasik yazımından farklı olarak "nun" harfi ile imla edilmiştir. ;

		kendi gönlünü yaralamaya uğraşır.
	Dīn için saʿy-i ibādet eylemez Āh kim Ḥaḳḳa iṭāʿat eylemez	Din için ibadet çabasında olmaz, ne yazık ki Allah'ın emirlerine uymaz.
	Anı sen ṣanma faṣāḥat eyledi Çehre-i göñlün cerāḥat eyledi	Onunsen güzel ve ahenkli söz söylediğini sanma o aslında gönül yüzünü yaralar.
	Ger faṣāḥatla belāġatda ne var Farḳ ėdem dėrseñ meʿānī oḳu var	Fesâhat ve belâgat arasındaki fark ne dersen me'ânî oku.
81	**Her ki ū ber-ʿayb-ı ḫod bīnā şeved Rūḥ-ı ū-rā ḳuvvetī peydā şeved**	
	Kendi ʿaybıñ şol ki görici olur Yaʿnī ʿiṣyānını bilici olur	Her kim kendi ayıbını görür yani kusurlarını bilirse ruhuna kuvvet gelir ve açık bir şekilde Allah'ın lütfuna ulaşır.
	Rūḥuna ḳuvvet anıñ ẓāhir olur Cānib-i Ḥaḳdan kerem bāhir olur	
	Ġaflet-i dünyā ġurūrundan ḫalāṣ Oldu sevdi anı cümle ām u ḫāṣ	Kim dünya uykusundan ve gururundan kurtulursa herkes onu sever.
	Kendi noḳṣānını gör bu ʿāleme ʿĀrif ol gel dil uzatma ādeme	Kendi eksiklerini gör ve bu dünyada irfan sahibi ol, kimseye dil uzatma.
	Kendi ʿiṣyānıñ gözet ey derdmend Olma gerden-keş tekebbür ḫod-pesend	Ey dert sahibi, sadece kendi asiliklerini gözet! Kibirli, asi ve kendini beğenmiş olma.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU ʿAMEL-İ ṢĀLİḤ ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri -Allah onu aziz ve mübârek eylesin- iyi işler hakkında buyurur.	
[22a] 82	**Her ki bāşed ehl-i īmān ey ʿazīz Pāk dāred çār çīz ez-çār çīz**	
	Ey ʿazīzim her ki ehl-īmān ola Yaʿnī dīndār müʾmin u cānān ola	Ey azizim, kim iman sahibi yani dindar, mümin ve dost olursa dört şeyi dört şeyden
	Ḥiṣṣe-yāb olur ḳamudan cümleten	

	Pāk ṭutar dört nesneyi dört nesneden	temiz tutar ve bunların hepsinden nasibini alır.
	Dört şeyi dörtden birāder pāk ṭutar Ḳadr-i aʿlā kimse kendin ḫāk ṭutar	Kardeş dört şeyi dört şeyden pak tutar, itibarı yüksek kişi kendini toprakla eş tutar.
	Cān ḳulaġıyla işit bu pendi tut Yādigār olsun saña benden yigit	Ey yiğit, bu öğüdü can kulağıyla işitip tut. Bu benden sana yadigar olsun.
	Dördü dörtden pāk tutup añla nedir Şeyḫ ʿAṭṭār buyurur diñle nedir	Şeyh Attâr buyurur, dinle, "dört şeyi dört şeyden pak tutmak" nedir, anla.
83	**Ez-ḥased evvel tu dil-rā pāk dār** **Ḫᵛīşten-rā baʿd- ez-īn müʾmin şumār**	
	Sen ḥasedden göñlüñ evvel *pāk dār* Baʿd-ez-īn kendin oġul *müʾmin şumār*	Oğul, sen önce kalbini kıskançlıktan temizle, ondan sonra kendini mümin say.
	Gel cihānda kimseye ėtme ḥased Eyleseñ nāra yanar bilgil cesed	Gel, bu dünyada kimseyi kıskanma; kıskanırsan bil ki bedenin ateşte yanar.
	Müʾmin iseñ kimseye bed eyleme Yaʿnī inṣāf eyle ḥased[688] eyleme	Müminsen kimseye kötülük yapma, yani insaf et, kimseyi kıskanma.
	Saña lāyıḳdır muḥabbet kīn degil Kimde kim vardır ḥased müʾmin degil	Sana sevmek yakışır, kin değil; kimde kıskançlık varsa o kişi mümin değil.
	Göñlünü pāk eyle olma sen ḥasūd Zīrā dėndi el-ḥasūdu lā yesūd	Sen gönlünü kıskançlıktan temizle, kıskanç olma. Zira "Haset eden mesut olmaz." dendi.
84	**Pāk dār ez-kiẕb ü ez-ġıybet zebān** **Tā ki imānet ne-yüfted der-ziyān**	

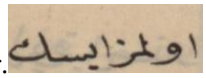
[688] Metinde kelimenin ilk ünlüsü elifle belirtilmiş, kelime "hāsed" şeklinde "uzun a" ile imla edilmiştir. Aynı kelimenin metinde yer alan daha önceki yazımlarında böyle bir yazım söz konusu değildir. Bu kullanımın sebebi şârihin mısraı vezne uydurma kaygısıdır.

[22b]	Kiẕb ü ġıybetden lisānıñ pāk tut Kiẕb ü ġıybet eyleme var ol sükūt	Dilini yalan ve dedikodudan temizle, yalan söyleyip dedikodu yapma, susan ol.
	Pāk ola kiẕb ile ġıybetden lisān Tā ki īmāñın düşülmeye ziyān	İmanın zarar görsün istemiyorsan dilini yalan ve dedikodudan temiz tut.
	Ola īmānıñ hebā düşer ziyān Kiẕb ü ġıybet eyler iseñ ey filān	Ey kişioğlu, yalan söyleyip dedikodu yaparsan imanın ziyan ve heba olur.
	Ġıybet ėtmez kimseyi insān olan Kiẕbdir ancaḳ ṣanʿat-ı nādān olan	İnsan olan kimse hakkında dedikodu yapmaz, yalan ancak cahilin uğraşıdır.
	Kimseyi ġıybetle bī-tāb eyleme Kendini ʿālemde keẕẕāb eyleme	Kimseyi dedikodu yaparak yorma, kendini bu dünyada yalancı yapma.
85	**Pāk eger dārī ʿamel-rā ez-riyā** **Şemʿ-i īmān-ı turā bāşed żiyā**	
	Ger ʿamelin pāk tutarsañ ez-riyā Şemʿ-i īmānına olur pür-żiyā	İşini iki yüzlülükten temiz tutarsan iman mumun çok aydınlık olur (imanın artar).
	Yaʿnī aʿmāliñ riyādan olsa pāk Müjdeler olsun saña ey derdnāk	Ey dert çeken, yani işlerin riyadan uzak olursa sana müjdeler olsun.
	Şemʿ-i īmānıñ seniñ pür-nūr olur Hem ḥarāb olmuş göñül maʿmūr olur	Hem iman mumun nurla dolar hem de perişan olmuş gönlün imar olur.
	Ger ʿamelde var ise ẕerre[689] riyā Olmaz ol maḳbūl-ı dergāh-ı Ḫudā	Eğer işinde zerre kadar bile iki yüzlülük varsa o iş Allah katında kabul olmaz.
	Rūz u şeb leyl ü nehār Ḥaḳḳa niyāz Eyle aʿmāl-i riyādan iḥtirāz	Gece gündüz Allah'a dua et, iki yüzlü iş yapmaktan sakın.
86	**Çün şikem-rā pāk dārī ez-ḥarām**	

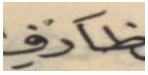
[689] Aslında ilk harfi "peltek z" olan kelime, metin boyunca "ز" ile imla edilmiştir: Bu hususa tekrar değinilmeyecektir.

	Merd-i īmān-dār bāşī ve's-selām	
	Çünki ḳarnıñ pāk tutasın ez-ḥarām Müʾmin-i kāmil olursun ve's-selām	Mideni haramdan temiz tutarsan sonunda kâmil bir mümin olursun.
[23a]	Yaʿnī şol kimse ḥarāmdan ictināb Eylese olur aña cennet meʾāb	Yani kim haramdan uzak dururs a mekânı cennet olur.
	Bil ṣıfāt-ı kāmiliñ budur şān İḥtirāz ėtmek ḥarāmdan ez-cihān	Kâmil olana yakışan bu dünyada haramdan sakınmaktır, bil.
	Vaḳt u ezmānıñ geçirme bī-niyāz Ẕākir ol eyle ḫarāmdan iḥtirāz	Zamanını dua etmeden geçirme, Allah'ı anan ol, haramdan sakın.
	Cān ile diñle nedir ṣāḥib-kemāl Kim *żiyāʾü'l-ḳalbi min ekli'l-ḥelāl*[690]	Kemal sahibi olanın kim olduğunu can kulağıyla dinle! Kalbinin nuru helal yemekten gelen kişidir.
87	**Her ki dāred īn ṣıfat bāşed şerīf** **V'er ne-dāred dāred īmān-ı żaʿīf**	
	Kim ki bu dördü dutar olur şerīf Dutmaz ise dutar īmān-ı żaʿīf	Kim bu dört öğüdü tutarsa şerefli olur, tutmazsa imanı zayıflar.
	Buluna bir kimsede bu dört ṣıfat Ehl-i dildir anı sen ḫoşca gözet	Eğer bir kimsede bu dört vasıf bulunursa o gönül ehlidir, ona iyi davran.
	Kim ki bu dört ile oldu muttaṣıf Bil odur ġāyet ʿazīz ü hem şerīf	Kim bu dört hasletle vasıflanırsa bil ki o çok izzetli ve şereflidir.
	Gel bu dört ile ṣıfatlan ey civān Olmasan[691] soñra olur ḥāliñ yamān	Ey genç gel sen de bu dörtle vasıflan, vasıflanmazsan sonra halin yaman olur.

[690] "Kalplerin nuru helal yemektendir." Bu söz Hz. Ali'ye nispet edilmiştir. Bkz. Tabarsi, Nesrü'l-Leâlî, 11.

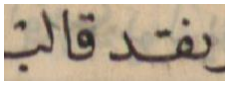
[691] Kelime metinde her ne kadar "olmaz iseñ" şeklinde yazılmışsa da vezin gereği "olmasan" şeklinde yazılmıştır.

	Bulunur bu dört ṣıfat ʿāriflere Pür-kemāl ehl-i hüner ẓarīflere[692]	Bu dört vasıf irfan ve hüner sahiplerinde, kâmillerde ve nazik kimselerde bulunur.
88	**Her ki bāṭın ez-ḥarāmeş pāk nīst** **Rūḥ-ı ū-rā reh sūy-ı eflāk nīst**	
	Her kimiñ ḳarnı ḥarāmdan pāk degil ʿAyn-ı ḥayvān ʿaşḳ ile ġamnāk degil	Her kimin karnı haramdan temiz değil ve aşkından dolayı kederli değilse o aynı hayvan gibidir.
	Cānib-i eflāke yol yoḳ rūḥuna Zaḥmet olur süflīde çoḳ rūḥuna	Ruhunda öte dünyaya giden bir yol yoktur ve bu alçak dünyada da ruhu çok eziyet çekmektedir.
[23b]	Rūḥuna raḥmet ne ḥācet ey filān İḥtirāz eyle ḥarāmdan ez-cihān	Ey filan kişi ruhuna rahmete ne hacet, bu dünyada haramdan sakınman yeter.
	Yoḳ ṣafā beyhūde zaḥmet çekmede Nefsiñ için bunca miḥnet çekmede	Nefsin için boş yere bunca zahmet ve eziyet çekmeye ne gerek var, bunda mutluluk verici bir durum yok.
	Şol kişi kim ḳarnı anıñ pāk olur Yücelir rūḥu gider eflāk olur	Bir kişinin karnı haramdan temiz olursa ruhu yücelip feleklere ulaşır.
89	**Çün ne-bāşed pāk aʿmāl ez-riyā** **Hest bī-ḥāṣıl çü naḳş-ı būriyā**	
	Çünki aʿmāl olmaya pāk ez-riyā Oldu bī-ḥāṣıl çü naḳş-ı būriyā	Nasıl hasırın nakışından hasıra bir fayda yoksa işler de riyadan temiz olmazsa kişiye fayda vermez.
	Yaʿnī aʿmāliñ riyādan pāk degil	

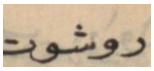
[692]Kelime beyitte asıl yazımından farklı olarak ilk ünlüsü uzun olarak şeklinde imla edilmiştir, buna mukabil kelimenin 124b'de asıl yazımına uygun olarak imla edilmiştir. "Ẓarīf" kelimesinin metinde "ʿārif" kelimesiyle kafiye edildiği beyitlerde asıl yazımından farklı olarak ilk ünlüsünün uzun olarak yazıldığı görülmüştür. Tekrara düşmemek için bu hususa sonraki beyitlerde değinilmeyecektir.

	Ḥasret-i dīdār ile dil çāk değil	Yani işlerin riyadan temiz değil ve sevgilinin yüzünün hasretiyle gönlün paramparça değilse o işten fayda umma. Çünkü böyle bir iş; hasırın nakışı gibidir faydasızdır.
	Naḳş-ı ḥāṣır gibidir bī-fāʾide Olʿamelden ṣaḳın umma māʾide	
	Ḫalḳ için eyleme saʿy u ihtimām Gūşiş eyle Ḥaḳḳ için bul nīk-nām	Halk için çaba ve özen gösterme. Allah için çabala ve bu sayede iyi nam bul.
	Ey oġul olma mürāyī ḳıl ḥaẕer Yaḳmasın dėrseñ beni nār-ı saḳar	Ey oğul, cehennem ateşi beni yakmasın dersen iki yüzlü olmaktan sakın.
90	**Her ki-[rā][693] ender-ʿamel iḫlāṣ nīst** **Der-cihān ez-bendegān-ı ḫāṣ nīst**	
	Her ki aʿmālinde ol iḫlāṣ degil Bu cihānda bendelerden ḫāṣ degil	İşlerini samimiyet ve doğrulukla yapmayanlar bu dünyada has kullardan değildir.
	Kim ki aʿmālinde iḫlāṣ olmadı Bu cihānda bende-i ḫāṣṣ olmadı	
	Ḥaḳḳı ẕikr ėtmez hużūr-ı ḳalb ile Bilmezem n'eyler bu naḳd-i ḳalb[694] ile	(Kalbi saf olmayan kişiler) Allah'ı kalp huzuruyla anmazlar, bilmem bu kalp ile/sahte akçe ile ne yaparlar.
[24a]	Ṣıdḳ u iḫlāṣ ile ėt eẕkār-ı Ḥaḳ Sür çıḳar dilden ne var aġyār-ı Ḥaḳ	Doğruluk ve içtenlikle Allahı an. Allah'tan başka ne varsa gönlünden çek çıkar.
	Ger ḫulūṣ olmaya aʿmālinde bil İʿtibār olmaz aña nezd-i Celīl	Eğer işlerinde samimiyet yoksa o iş Allah katında makbul olmaz.
91	**Her ki kāreş ez-berāy-ı Ḥaḳ büved** **Kār-ı ū peyveste bā-revnaḳ büved**	
	Her kimiñ işi ola Allāh için	

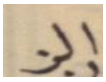
[693] Kelimeye vezin ve anlam gereği "-rā" eki eklenmiştir.

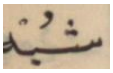
[694] Metinde kelimenin ilk ünlüsü uzundur.

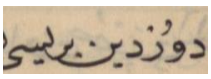
	Eyleye ėylik sebīlullāh için	Her kim işini Allah için yapar ve yine Allah yolunda iyilikte bulunursa onun işi daima aydınlık bulur. Doğrusu güzellik dolu sohbeti bulur.
	Muttaṣıl anıñ işi revnāḳ bulur Pür-leṭāfet ṣoḥbeti el-ḥaḳ bulur	
	Rüşvet[695] alma ey oġul bir işte sen Olayım dėrseñ egerçi reste sen	Ey oğul eğer kurtulan olmak istersen hiçbir işte rüşvet alma.
	Eylese Allāh için her bir işi Yaʿnī dünyāda birāder bir kişi	Ey kardeş, eğer bir kişi bu dünyada her işini Allah için yaparsa Allah ona mükafatını verir, (şüphesiz) Allah en doğrusunu bilir.
	Ḥaḳ Taʿālā eyler anı behre-yāb Bu durur *Allāhu aʿlem bi'ṣ-ṣavāb*	
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU PĀDİŞĀHLARA NOḲṢĀN VEREN SEBEBLERİ BUYURUR Şeyh Hazretleri -Allah mübârek ve mukaddes eylesin- padişahlara eksiklik veren sebepleri söyler.	
92	**Çār ḫaṣlet ey birāder der-cihān** **Pādişāhān-rā hemī dāred ziyān**	
	Ey birāder çār ḫūy ender-cihān Pādişāhlara vėrir küllī ziyān	Ey kardeş, dünya içinde dört huy padişahlara çok zarar verir.
	Pādişāha ne bu dört ḫūy bī-kemāl Salṭanatına vėrir noḳṣān hemān	Bu faziletli olmayan dört huy, padişahın saltanatına hemen eksiklik verir.
	Olsa bu dört ḫūy ile bir pādişāh ʿİzz ü nāmūsı anıñ olur tebāh	Eğer bu dört huy bir padişahta olursa onun şerefi ve namusu mahvolur.
[24b]	Ḥażret-i Şeyḫiñ bu dört pendin hemān Vācib oldu kim tuta şāh-ı cihān	Şeyh Hazretleri'nin bu dört öğüdünü tutmak cihan şahına vacip oldu.

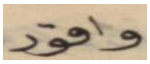
[695] Metinde kelimenin ilk hecesindeki ünlü uzun yazılmıştır.

	İmdi bu dördü tutan cāndan eleẕẕ[696] Var mıdır dünyāda şāh andan eleẕẕ	Ey şah, şimdi dünyada bu dördü içtenlikle değerli tutandan daha iyisi var mıdır?
93	**Pādişāh çün der-melā ḫandān büved** **Bī-gümān der-heybeteş noḳṣān büved**	
	Pādişāh çün herkese ḫandān olur Şübhe[697] yoḳdur heybeti noḳṣān olur	Padişah herkese gülerse eğer şüphesiz büyüklüklüğüne zarar gelir.
	Yaʿnī ol dördün[698] birisi bu durur Diñle kim maʿnāda var ḫoş bu durur	Yani o dördün birisi budur. Dinle, anlamca hoş olan da budur.
	Devlet ü şevket ile vaḳūr[699] ola Taḫt-ı ʿadl üzre turup pür-nūr ola	O, büyüklük ve güç ile vakur olsun, adaletle yönetip nurla dolsun.
	Ḫalḳ arasında gülici olsa şāh Heybet ü şevketi olur kūtāh[700]	Şah eğer halk arasında çok gülerse büyüklüğü ve kudreti azalır.
	Her birine şāh ḫandān olmasın Şevketi isterse noḳṣān olmasın	Eğer şah kudretinin azalmasını istemiyorsa her kişiye gülmesin.
94	**Bāz ṣoḥbet dāşten bā-her faḳīr** **Pādişāhān-rā hemī dāred ḥaḳīr**	
	Hem daḫi ṣoḥbet ėde bā-her faḳīr Pādişāhānı bu da eyler ḥaḳīr	Padişahlar eğer her fakirle sohbet ederlerse bu da onları itibarsızlaştırır.

[696] Beytin her iki mısraında da kelime "ز" ile yazılmıştır.

[697] Kelime metinde şeklinde yazılmıştır.

[698] Tamlayan eki mısrada asıl yazımından farklı olarak "nun" imla edilmiştir.

[699] Metinde kelimenin birinci ünlüsü vezin sebebiyle uzun olarak yazılmıştır.

[700] Beyitte bir hece eksiktir.

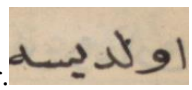
	Pādişāhāna ḥaḳāret getirir Şanma kim şāha saʿādet getirir	Bu durumun padişahlara mutluluk getireceğini sanma bilakis itibarsızlık getirir.
	Ṣoḥbet ėtme līk ikrām eylegil Her faḳīre küllī inʿām eylegil	Her fakirle sohbet etme fakat onlara çok ikramda bulun.
	Otura taḫt üzre şāhāne gerek Deye her bir ḳulu[701] şāha ne gerek	Şaha her kulun ulaşmasına ne gerek var ona taht üzerinde şaha uygun bir şekilde oturmak yakışır.
[25a]	Eylese dervīşe bir şāh merḥamet Şevketi olur ziyāde salṭanat	Eğer bir padişah dervişe merhamet ederse ululuğu ve saltanatı artar.
95	**Bā-zenān bisyār eger ḥalvet küned** **Ḫˇīşten-rā şāh bī-ḥürmet küned**	
	Eger ʿavratlarla çoḳ ḥalvet ėder Öyle şāh kendini bī-ḥürmet ėder	Kadınlarla çok oturup kalkan padişah kendi değerini düşürür.
	Yaʿnī bī-ḥad ėde ḥalvet bā-zenān Ḥürmeti ḳalmaz o şāhıñ bī-gümān	Yani kadınlarla çok bir arada bulunan o şahın şüphesiz itibarı kalmaz.
	Eyleme ʿavratlar ile ünsiyet Zīrā anlardır şehā noḳṣān ṣıfat	Kadınlarla yakınlık kurma çünkü onlar padişahlığına eksiklik getirir.
	Hele çoḳ anlarla ülfet eyleme Bildigim bu külle raġbet eyleme	Bildiğim budur ki onlarla çok görüşüp konuşma, hiçbirine ilgi gösterme.
	Dėdi ṣarmışaḳ acıdır bir kişi Līk lāzım her bir evde bir dişi	Bir kişi sarımsak acıdır dedi fakat yine de her eve bir dişi lazımdır.
96	**Her ki-rā ferr-i cihān-dārī büved** **Meyl-i ū sūy-ı kem-āzārī büved**	
	Her kimiñ kim ḳuvveti var ʿāleme Pādişāh olmaḳ cihāndār ʿāleme	Her kimin cihana hükmetmeye gücü varsa yani

[701] Metinde "ḳulları" şeklinde çoğul eki eşliğinde yazılan kelime vezin gereği bu şekilde yazılmıştır.

	Bā-ḫuṣūṣ şāhlıḳ da şānıñdan durur Tāc-dārālıḳ da şānından durur	padişahsa idaresi altındaki halka eziyet etmeye teşebbüs etmesin. Çünkü halka iyi davranmak yani şahlık göstermek onun şanındandır.
	Cānib-i meyl-i eziyyet olmasın Yāʿnī āzār-ı raʿiyyet olmasın	
	Eylese ẓulm ü teʿaddī pādişāh Yaʿnī cevrinden ḫalāyıḳ ède āh	Eğer bir padişah halkına eziyet ederse ve halk onun zulmünden dolayı ah ederse şüphesiz herkes ondan nefret eder. Böyle merhametsiz bir şahdan, Allah bizi korusun.
	Cümlesi nefret ėderler bī-gümān Bī-raḥim şāhdan İlāhī el-amān	
[25b] 97	**ʿAdl bāyed pādişāhān-rā vü dād** **Tā zi-ʿadleş ʿālemī kerdend şād**	
	Pādişāh ʿādil gerekdir hem ve dād Tā kim ʿadlinden ola hep ḫalḳ şād	Padişahın adaletinden halkın daima mutlu olması için padişahın adil ve doğru olması gerekir.
	Pādişāh lāyıḳdır ikrām eyleye Yaʿnī ḫalḳa baḫş u inʿām eyleye	Padişaha ikram etmek yani halka bağış ve iyilikte bulunmak yakışır.
	Merḥametle şevketi ḳuvvet bulur ʿAdli ile devleti zīnet bulur	Merhametle saltanatı güç bulur, adaletiyle devleti güzelliklerle bezenir.
	Şāha lāyıḳ ʿadl ü iḥsān eylemek Her faḳīri şād u ḫandān eylemek	Şaha yakışan adaletli olmak, iyilikte bulunmak ve her fakiri mutlu etmektir.
	Böyle buyurmuş bunu bir ehl-i ʿaḳl Kim *ṣebātü'l-mülki fi'l-iḥsāni ʿadl*[702]	Bir akıl ehli bunu böyle buyurmuş: "Devletin devamlılığı ihsan ve adaletle mümkündür."
98	**Ger küned āheng-i ẓulmī pādişāh** **Sūd ne-k'ned mer-ū-rā ḫayl ü sipāh**	
	Ẓulme ḳaṣd ėder ise ger pādişāh Fāʾide ėtmez aña ḫayl ü sipāh	Eğer bir padişah zülm etmeye kalkışırsa ona ordusu dahi fayda veremez.

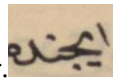
[702] Beyitte yer alan "buyurmuş bunu bir ehl-i akl" ifadesinden bir kelâm-ı kibar olduğu anlaşılan sözün kime ait olduğu tespit edilememiştir.

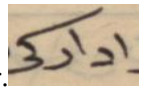
	Zīr-i destinde raʿiyyet pür-cefā Yaʿnī ẓulmüyle çeker cevr ü eẕā	Eğer bir padişah, hükmü altındaki halka zulm edip onlara türlü eziyet ve sıkıntılar çektirirse yarın bir gün bir düşman ortaya çıktığında kimse onun yanında savaşmak istemez ve herkes ondan uzaklaşır.
	Bir ṭarafdan eylese düşmen ẓuhūr Eylemez ġavġā olurlar cümle dūr	
	Her biri yüz döndürür ol şāhdan Olmaz imdād ʿasker ü sipāhdan	Her biri o şaha yüz çevirir, ordusu, askeri ona yardım etmez.
	Ḥamdilillāh Ġāzī Maḥmūd Ḫānımız ʿAdl ile meʾlūfdur sulṭānımız	Allah'a şükür Gazi Mahmûd Han'ımız adaletle donanmıştır.
99	**Çün küned sulṭān kerem bā-leşkerī** **Behr-i ū bāzend şad cān u serī**	
[26a]	Çünki cümle ʿaskere sulṭān kerem Eyleye ʿulūfesin iḥsān kerem	Ey oğul eğer padişah; bütün askerlerine lütufda bulunur, iyilik eder ve maaşlarını verirse askerler de onun için yüz kere başını ve canını feda eder.
	Bir baş üzre oynadırlar ey civān Anıñ için ey oġul yüz kerre cān	
	Cān u başın yaʿnī eylerler fedā Ol şeh-i ʿādil için bay u gedā	Yani o adil padişah için efendi ve köle herkes canını ve başını feda eder.
	Oldısa[703] şāh ẓālimiñ ḥāli yamān Şāh-ı ʿādil dāʾimā ender-amān	Adil bir kişi şah olduysa insanlar daima güven içindedir, zalimin ise hali yamandır.
	Pādişāh kim ḳulların memnūn ėder Ḥaḳ Taʿālā devletin efzūn ėder	Bir padişah kullarını memnun ederse Allahu Teâlâ'da onun ululuğunu artırır.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ ĖYİ ḪŪYLAR ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri – Allah onu mübârek ve mukaddes eylesin- iyi huylar hakkında buyurur.	

[703] Vezin problemi metinde vasl yapılarak çözülmeye çalışılmıştır.

100	**Çār çīz āmed büzürgī-rā delīl** **Her ki ān dāred büved merd-i celīl**	
	Geldi dört nesne ululuġa delīl Kim anı tutar olur merd-i celīl	Ululuğa delil olan dört şey vardır. Kim onu tutarsa büyük adam olur.
	Yaʿnī bu dört nesneyi her kim duta Bil elīf ḳaddi anıñ olmaz dü-tā	Yani bu dört şeyi kim aklında tutarsa elif harfi gibi dümdüz olan bedeni, iki büklüm olmaz, bil.
	Hem bulur dünyāda o ġāyet şeref Ėtmez ol beyhūdeye ʿömrün telef	Hem o kişi, bu dünyada çok şeref bulur hem de ömrünü boşa harcamaz.
	Ey birāder gel bu dördü cān ile Tut göñülden ol celīlü'ş-şān ile	Ey kardeş, gel bu dördü canıgönülden tut; şanı pek büyük olanlarla ol.
	Diñle bu dördü nedir ey nev-civān Ḥażret-i Şeyḫ eyledi bir bir beyān	Ey genç, bu dört şeyin ne olduğunu dinle, Şeyh Hazretleri bunları bir bir açıkladı.
101	**ʿİlm-rā iʿzāz kerden bī-ḥisāb** **Ḫalḳ-rā dāden cevāb bā-ṣavāb**	
[26b]	Ol ululuġa delīl olan hemān Birisi budur işit ey nev-civān	Ey genç, o ululuğa işaret eden şeylerden birisi budur, işit.
	ʿİlme iʿzāz eylemekdir bī-ḥisāb Herkese vėrmek cevāb-ı bā-ṣavāb	İlme çokça hürmet etmektir ve herkese doğrulukla cevap vermektir.
	Şol kişi kim ʿilme taʿẓīm eyledi Yaʿnī raġbet ėtdi tekrīm eyledi	Bir kişi ilme hürmet yani rağbet edip saygı gösterirse dünyanın en bilge alimi ve zamanın irfan sahibi hükümdarı Dârâ'sı odur.
	Ol durur dānā-yı ʿirfān-ı cihān ʿĀrif-i Dārā-yı devrān u zamān	

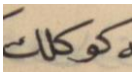
	ʿİlme iʿzāz eyle ol ʿām içre[704] ḫāṣṣ Ḳıl cevāb u reʾy ile gönlün ḫalāṣ	İlme hürmet et ve bu sayede halkın ileri gelenlerinden ol. Gönlünü cevap ve hükümlerle kurtar.
102	**Her ki dāred dāniş ü ʿaḳl u temīz** **Ehl-i ʿaḳl u ʿilm-rā dāred ʿazīz**	
	Kim ki tutar dāniş ü ʿaḳl u temīz Ehl-i ʿaḳlı ʿilmi ol tutar ʿazīz	Kim temiz yaratılışlı olup bilgi ve akıl sahibi ise akıl ehlini ve ilmi üstün tutar.
	Şol kesiñ kim ʿaḳl u fikr idrāki[705] var Ehl-i ʿaḳl u ehl-i ʿilmi dost tutar	Eğer bir kişinin aklı fikri ve anlayışı varsa akıl sahiplerini kendine dost edinir.
	Bir kişi ʿālime taʿẓīm eyledi Fi'l-ḥaḳīḳa ʿilme tekrīm eyledi	Bir kişi âlime hürmet ederse aslında ilme saygı göstermiş olur.
	Ṣaḳın ehl-i ʿilmi tekdīr eyleme İḥtirāz ėt ʿilm[i] taḥḳīr eyleme	Sakın ilim sahiplerini azarlama, ilmi küçük görmekten çekin.
	Müʾmine lāzım olan ey ser-firāz Eylemek ʿilm ehliñ[706] iʿzāz dil-nüvāz	Ey baş tacı olan, imanlı olana yakışan ilim sahiplerine hürmet etmek ve onların gönlünü okşamaktır.
103	**Ey birāder ger ḫıred dārī tamām** **Nerm u şīrīn gūy bā-merd kelām**	
	Ey birāder var ise ʿaḳliñ tamām Nerm ü şīrīn söyle bā-merd-i kelām	Ey kardeş, eğer aklın varsa insanlara karşı tatlı dilli ve doğru sözlü ol.
[27a]	Fi'l-ḥaḳīḳa eger ʿaḳliñ var ise Yaʿnī kim ʿaḳliñ başına yār ise	Ey çok himmetli kişi, gerçekten aklın varsa yani

[704] Metinde kelime "içinde" şeklinde yazılmıştır. Ancak bu şekildeki bir okunuş vezne uygun olmadığından hazırlanan metinde aynı anlamı veren "içre" sözcüğüyle karşılanmıştır.

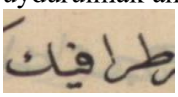
[705] Metinde elif harfi farklı yerde yazılmıştır.

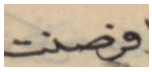
[706] Nüshada ek "nazal n" ile yazılmıştır.

	Yıḳma gönlüñ[707] kimseniñ ey pür-hümām Bedlik ile söyleme ḫalḳa kelām	aklın başındaysa kimsenin kalbini kırma, halka kötülükle söz söyleme.
	ʿAḳl-ı kāmil ẕihn-i müstaḳīm ṣıfat Ol cihānda bul kemāl-i maʿrifet	Bu dünyada kusursuz ve doğru işleyen bir akıl sahibi ol böylelikle ilmin olgunluğuna eriş.
	Ṭatlı dilliniñ olur iḫvānı çoḳ Acı sözlü olanıñ yārānı yoḳ	Tatlı dilli olan kişinin dostu çok olur. Acı sözlü olanın ise hiç dostu yoktur.
104	**Her ki bāşed turş-rūy u telh-gūy** **Dūstān ez-vey be-gerdānend rūy**	
	Ekşi yüzlü acı sözlü kim ola Söyler anı yaʿnī ne gelse dile	Kim ekşi yüzlü ve acı sözlü olup diline ne gelirse söylerse bu kişi kötü huylu olduğu için bütün dostları ondan yüz çevirir.
	Dostları yüz dönderir andan ḳamu Oldıġı çün ol kişi murdār-ḫū	
	Ey birāder ekşi ṣūret olma sen Nefret ėtmek kendini mūcib neden	Ey kardeş, suratını ekşitme sen, herkesi kendinden nefret ettirmene ne gerek var?
	Bülbülāsā ḫoş-maḳāl āheste ol Zāġdan gel ḥiṣṣe al dem-beste ol	Bülbül gibi hoş ve sakin söyleyişli ol. Kargadan gel ders al, sessiz ol.
	Acı sözlü olma ey ṣāḥib-kemāl Ṭatlı ṭatlı söyle ol ṭūṭī-maḳāl	Ey olgunluk sahibi, acı sözlü olma bülbül söyleyişli ol, tatlı tatlı konuş.
105	**Her ki ez-düşmen ne-bāşed ber-ḥaẕer** **ʿĀḳıbet bīned ez-ū renc ü żarar**	
	Şol ki düşmānından olmaz ber-ḥaẕer ʿĀḳıbet andan görür renc ü żarar	Kim düşmanından çekinmezse sonunda ondan zarar ve sıkıntı görür.
	Düşmenini hem daḫi hīçe ṣayar	

[707] Metinde ek nazal n ile yazılmıştır.

	Yaʿnī gözüne degildir ẕerrevār	Düşmanını hiçe sayar yani ona zerre kadar bile değer vermezse sonunda ondan zarar görüp sıkıntı ve zahmet çeker, bil.
[27b]	ʿĀḳıbet andan elem miḥnet çeker Ṣonucunda bil ziyān zaḥmet çeker	
	Olma ġafletde baṣīret üzre ol Her ṭarafiñ[708] gözle diḳḳat üzre ol	Vurdumduymaz olma, uyanık ol, her tarafını gözle, dikkatli ol.
	Düşmeniñ hīç kimse bilmez fendini Ey oġul pek ṣaḳın andan kendini	Ey oğul, hiç kimse düşmanın hilesini bilmez bu yüzden kendini ondan iyice sakın.
106	**Der-civār-ı ḫod ʿadū-rā reh me-dih** **Ez-berāy-ı ān ki düşmen dūr bih**	
	Beyt-i meẕkūr ʿilletini ey peder Ḥażret-i Şeyḫ buyurur teʾkīd ėder	Ey baba, bahsolunan beytin nedenini Şeyh Hazreti buyurup pekiştirir.
	Kendi yanına ʿadūya vėrme yol Yaʿnī düşmenden ḥaẕer ėt ey oġul	Ey oğul, kendi yanında düşmana yer verme yani düşmandan sakın.
	Düşmeni kendine gel ėtme yaḳın Ḳomşu ėtme ey birāder pek ṣaḳın	Ey kardeş gel, düşmanı kendine yakın ve komşu etme, çok sakın.
	Ėtmesin hīle ile seni firīb Ol ecilden yanına olma ḳarīb	Hile ile seni aldatmasın o yüzden ona yakın olma.
	İḫtimāldir zīrā fırṣat[709] düşürür Saña bir yüzden żarar ėrişdirir	Bir fırsatını düşürüp sana bir şekilde zarar vermesi mümkündür.
107	**Bā-muḥibbān bāş dāʾim hem-nişīn** **Tā tüvānī rūy-ı aʿdā-rā me-bīn**	

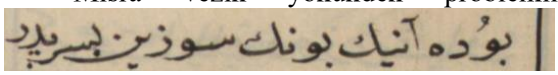
[708] Metinde “taraf” kelimesi vezne uydurulmak amacıyla asıl yazımından farklı olarak ikinci ünlüsü uzun olarak imla edilmiştir.

[709] Metinde ayrıca bir nun harfi bulunmaktadır.

	Līk aḥbāb ile ol dāʾim nişīn Ḳādir iseñ görme yüzün düşmenin	Fakat sevilen dostlarla daima beraber otur, gücün yetiyorsa düşmanın yüzünü dahi görme.
	Yaʿnī aḥbābıñla ėt her dem ṣafā Görme yüzün düşmeniñ çekme cefā	Yani dostlarınla her zaman gönül rahatlığıyla vakit geçir, düşmanının yüzünü görüp sıkıntı çekme.
	Dėndi dost dosta żarar ėtmez imiş Düşmen ėttigine ʿār ėtmez imiş	Dost dostuna zarar vermezmiş, düşman ettiğine utanmazmış, denir.
[28a]	Dost ile turmaḳda var her bār ṣafā Līk düşmenden ėrişir pür-cefā	Dost ile durmakta her zaman gönül şenliği var. Fakat düşmandan kişiye hep çok sıkıntı gelir.
	Dosta dost düşmāna düşmen ol oġul Bu cihāna ḫayr-ḫˇāhān ol oġul	Oğul, dosta dost düşmana düşman ol; bu dünyada hayır isteyenlerden ol.
108	**Der miyān-ı dūstān mesrūr bāş** **Ger ḫıred dārī zi-düşmen dūr bāş**	
	Dostlar arasında gel mesrūr ol Līk düşmenden ḥaẕer ḳıl dūr ol	Gel, dostlar arasında sevinçli ol fakat düşmandan sakın, uzak ol.
	Dāʾimā dostlar ile ol şādumān Līk aʿdādan ıraḳ ol ey civān	Ey genç, daima dostlar ile mutlu ol fakat düşmandan uzak ol.
	Diḳḳat ehli ol işit maʿnāyı ḫoş Cān u dilden ġayret ile eyle gūş	Dikkat ehli ol, ne söylendiğini güzelce işit. Canı gönülden gayret ederek dinle.
	Dostdan belki murādı pīr ola Yaʿnī Eflāṭūn ḥakīm-tedbīr ola	Belki dosttan kastı pirlerdir yani filozof Eflâtûn gibi birini kast etmiştir.
	Hem de düşmen ṣanma insāndır murād Fehm ėderseñ belki şeyṭāndır murād	Hem de düşmandan kastın insan olduğunu sanma iyice düşünürsen anlarsın belki kast edilen şeytandır.
109	**Ey püser tedbīr-i rāh tūşe kün** **Pes ḥadīṯ-i īn u ān yek gūşe kün**	

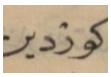
	Ey oġul tedbīr-i rāh için azıḳ Ḳıl tedārik olmaya ḥāliñ yazıḳ	Ey oğul, sonradan zor durumda kalmamak için yola çıkarken tedbir amaçlı yanına azık al.
	Āḫiret yolu için ḥāżırla zād Lāzım olan her nedir ḳūt u zevād	Ahiret yolculuğu için lazım olan her türlü yiyeceği ve azığı hazırla.
	Saʿy ėdegör ḥāṣılı ʿuḳbā için Ġayret ėtme ey oġul dünyā için	Ey oğlu, hep ahiret için çalışıp çabala; dünya için çabalama.
	Buda anıñ bunuñ sözün püser peder[710] Ḳoyma ḳulaġına diñleme ne dėr	Ey oğul ve ata, onun bunun sözüne hemen kulak tutma, ne der diye dinleme.
[28b]	Ṣoḥbeti terk ėt berāy-ı āḫiret İḫtiyār ėt kūşe-i vaḥdet dilet	Ey gönül, ahiret için sohbeti terk et; yalnızlık köşesini seç.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ BERĀY-I NAṢĪḤAT DÖRT ŞEY ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri nasihat için dört şey hakkında buyurur.	
110	**Çār çīzest ey birāder bā-ḫaṭar** **Tā tüvānī bāş ez-īnhā ber-ḥaẕer**	
	Oldu dört nesne birāder bā-ḫaṭar Ḳādir iseñ andan ol sen ber-ḥaẕer	Ey birader dört şey korkuludur. Eğer gücün varsa bunlardan kaçın.
	Yaʿnī dört nesne ḫaṭarla biledir Kimde bu dört var dilden diledir	Yani dört şey korkuyla beraberdir. Kim de dört şey var o dilden dile anlatılır.
	Taʿyīb eyler anı bi'l-cümle cihān Kimde kim var ise bu dört ey civān	Ey genç, kimde bu dört şeyden varsa bütün dünya onu ayıplar.
	Ġāyet ile ḳorḳulu şeydir bu dört Zīrā bu dört getirir elbetde derd	Bu dört çok korkulacak bir şeydir çünkü mutlaka başa bela getirir.

[710] Mısra vezin yönünden problemlidir ve mısrada bir hece fazladır.

	Gel bu çār ḫūy ile olma muttaṣıf Ṣonucu pişmān olursız ey ḥerīf	Ey herif, gel bu dört huyla vasıflanma yoksa sonunda pişman olursun.
111	**Ḳurb-ı sulṭānī vü ülfet bā-bedān** **Raġbet-i dünyā vü ṣoḥbet bā-zenān**	
	Evvelī sulṭāna olmaḳdır yaḳın İḥtirāz eyle gözün aç pek ṣaḳın	İlki sultana yakın olmaktır, gözünü aç ve bundan çok sakın.
	Ülfet ėtmek bedlere ikincisi Saʿy ḳıl olmaya sende birisi	İkincisi kötülerle yakınlık kurmaktır. Sende bunlardan birisinin olmaması için çabala.
	Bil üçüncü raġbet-i dünyā imiş Bu duyarsañ cümleden efnā imiş	Bil üçüncüsü dünya düşkünlüğüdür. İşitirsen bu hepsinden beterdir.
	Oldu dördüncüsü ṣoḥbet bā-zenān Kim muḥabbet eylemek rūz u şebān	Dördüncüsü kadınlarla gece gündüz sohbet etmektir.
[29a]	Kimde bu dört yoḳ saʿādet ehlidir Var ṣarıl aña kerāmet ehlidir	Kimde bu dört huydan yoksa o mutluluk ehlidir. Git, ona sarıl çünkü o keramet ehlidir.
112	**Ḳurb-ı sulṭān āteş-i sūzān büved** **Bā-bedān ülfet helāk-ı cān büved**	
	Ḥażret-i Şeyḫ buyurur tafṣīl ėder Diñle teʾkīd eyleyip tekmīl ėder	Şeyh Hazretleri buyurup etraflıca anlatır, dinle pekiştirip sona erdirir.
	Ḳurb-ı sulṭān āteş-i sūzān durur Bedlere ülfet helāk-i cān durur	Sultana yakınlık yakıcı bir ateş gibidir. Kötülele dostluk canını helak etmek gibidir.
	Pādişāha olsa bir kimse ḳarīb Āteşe gūyā yaḳın olur ḥabīb	Ey sevgili, bir kimsenin padişaha yakın olması ateşe yakın olmak gibidir.
	Şāha ḳurbiyyet ėden gāh müstefīd Gāhī cānından ėder ḳaṭʿ-ı ümīd	Şahla yakınlık kuranlardan bazısı kazançlı çıkarken bazısı da kendi canından ümidini keser.

	Ülfet ėtmek bedler ile bī-gümān Cān helākidir işit ey nev-civān	Ey genç, kötülerle yakınlık kurmak kişiyi canından eder.
113	**Zehr dāred der-derūn dünyā çü mār** **Gerçi bīnī ẓāhireş naḳş u nigār**	
	Dünyā ḳarnında zehir tutar çü mār Gerçi gördün[711] ẓāhirin naḳş u nigār	Dünya karnında zehir tutan bir yılan gibidir. Gerçi onun da görünüşü tıpkı bir yılan gibi nakışlı ve güzeldir.
	Anı kim gördü muḥabbet eyledi ʿĀḳıbet ṣoḳdu helāk fevt eyledi	Onu kim görüp severse sonunda onu bir yılan gibi sokup mahv eder, öldürür.
	Çoḳ kişiler naḳşına aldandılar Bu cihānıñ āteşine yandılar	Çok kişi onun süsüne aldanıp bu dünyanın ateşinde yandı.
	Zehri bāṭınındadır ʿaynı yılan Diḳḳat eyle bu kelām ṣanma yalan	Zehri aynı yılan gibi karnındadır; dikkat et, bu sözü yalan sanma!
	Bu cihāna kim ki raġbet eyledi Bil ki yılana muḥabbet eyledi	Bu cihana kim heves ederse aslında yılana sevgi besler, bil.
[29b] 114	**Mī-nümāyed ḫūb u zībā der-naẓar** **Līk ez-zehreş büved cān-rā ḫaṭar**	
	Hem naẓarda hūb u zībā görünür Kim sever anı hele pek yorulur	Görünüşte güzel ve süslü görünür. Kim onu severse çok yorulur.
	Līk zehrinde olur cāna ḫaṭar Semmi ḳātīl olmaġıla ey püser	Ey oğul, ancak zehri katildir ve bu sebeple zehrinden can zarar görür.
	Bunca sulṭān-ı cihānı ėtdi ḫāk Vėrmedi aṣlā amān ol zehrnāk	Bunca cihan sultanını toprak etti. O zehirli, kimseye aman vermedi.

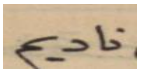
[711] Ek mısrada asıl yazımından farklı olrak “kef” ile değil; “nun” ile yazılmıştır.

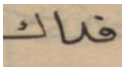
	Ḳanı Keyḫusrev ḳanı Ḍaḥḥāk-ı Mār Tāc u taḫtıñ eyledi hep tārmār	Nerde Keyhüsrev nerde Dahhâk-ı mâr. Hepsinin taht ve tacını perişan etti.
	Ḳurtuluş yoḳdur elinden el-amān ʿİbret al ḳanı falān ibn-i filān	Onun elinden aman dilense de kurtuluş yoktur. Tüm bunlardan ibret al, nerde şimdi falan oğlu filan.
115	**Zehr-i īn mār-ı münaḳḳaş ḳātilest** **Bāşed ez-vey dūr her k'ū ʿāḳilest**	
	Bu naḳışlı mār-ı semm ḳātil durur Kim ki dūr oldu bil ol ʿāḳil durur	Bu nakışlı zehirli yılan katildir. Bu yüzden kim ondan uzak durursa akıllıdır.
	Fi'l-ḥaḳīḳa aldananlar naḳşına Ẓāhiren çoḳ iş getirdi başına	Gerçekten de onun güzelliğine aldananlar başlarına çok işler açtılar.
	Ṣāḥib-i ehl-i ʿaḳıl oldu ıraḳ Ez-berāy-ı āḫiret ḳıldı yaraḳ	Akıl sahibi olanlar ondan uzak durdu ve ahiret için azığını hazırladı.
	Vārid oldu her ḫaṭānıñ başıdır Ḳatı her kim [ki] sever zehr aşıdır	Her hatanın başında o gelir. Kim onu çok severse onun aşı dünya zehri olur.
	Bu durur saña kelām-ı ḳāṭıʿa *Ḥubb-ı dünyā küllī reʾsu ḫaṭīʾa*[712]	Budur sana son sözüm: "Dünya sevgisi her çeşit hatalı davranışın başıdır."
116	**Hem-çü ṭıflān men'ger ender-surḫ u zerd** **Çün zenān maġrūr-ı reng u bū me-kerd**	
[30a]	Kızıla şarıya oğlancıḳ gibi Ėtme raġbet fi'l-meṣel boncuḳ gibi	Küçük bir oğlan çocuğu gibi kızıl ve sarı renge, incik boncuk gibi şeylere heveskar olma.
	Yaʿnī lā-şey menzilindedir cihān Baḳma naḳşına ḫaẕer ḳıl ey civān	Ey genç dünya bir hiç hükmündedir, onun süsüne bakma, aldanmaktan sakın.

[712] Beyitte şu hadise iktibasta bulunulmuştur: "Hubbu'd-dünyā re'su külli hâti'âtin : Dünya sevgisi her çeşit hatalı davranışın başıdır." Bkz. Ebû Dâvud, Edeb, 125.

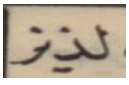
	Kim bu elvāna muḥabbet eyledi Kendine bilgil meşaḳḳat eyledi	Kim bu dünyayı severse o çok zorluk çeker, bil.
	Maġrūr olma hem daḫi ʿavrat gibi Ḳoḳuya renge ne var zīnet gibi	Hem de kadın gibi güzel kokuya, renge ve takı gibi şeylere aldanma.
	Ekṣeri ḫalḳ-ı cihān çocuḳ gibi Aldanır ʿaḳlı başına yoḳ gibi	Dünya halkının çoğu çocuk gibidir, aklı başından değilmiş gibi bunlara aldanır.
117	**Zāl-i dünyā çün ʿarūs ārāste est** **Her dü rūzī şūy-ı dīger ḫˇāste est**	
	İḫtiyār dünyā gelin gibi meger Eyledi tezyīn kendin ister er	Bu yaşlı dünya kendini gelin gibi süsleyip koca ister.
	Bezenildi san gelindir bu cihān İki günde ġayrı er ister hemān	Bu dünya sanki her iki günde kendine bir başka bir koca isteyen bir gelin gibi süslendi.
	İktifā ėtmez ʿaceb bir er ile İstedigi dāʾimā dīger ile	Bir kocayla yetinmeyip daima başka erler ister.
	ʿAvrata teşbīh olunmuşdur cihān Bī-vefādır gözün aç ey ġāfilān	Ey gafil gözünü aç, dünya kadına benzetilmiştir, vefasızdır.
	Ehl-i diller meyl ü raġbet ėtmedi Fānīye ẕerre muḥabbet ėtmedi	Gönül ehli; ona meyl edip heves etmedi, fani olana zerre kadar sevgi beslemedi.
118	**Muḳbil ān merdī ki şūd z'īn cüft ṭāḳ** **Püşt ber-vey gerd ü dādeş se ṭalāḳ**	
	Muḳbil ol erdir k'ola z'īn cüft ṭāḳ Arḳasın döndürdü vėrdi üç ṭalāḳ	Makbul olan kişi, dünya kocakarısına sırtını dönüveren ve onu üç talakta boşayandır.
[30b]	Ehl-i dil dünyā ile çiftlenmedi Ẕerrece meyl ėtmedi eşlenmedi	Gönül ehli dünya ile evlenmedi, zerre kadar ona meyl etmedi.
	Bu zen-i dünyāya raġbet eyleme ʿĀḳil ol meyl ü muḥabbet eyleme	Akıllı ol ve bu dünya karısına rağbet edip sevgi besleme.

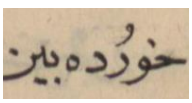
	Zīrā kim nādim[713] olursun ey peder Ṣoñ peşīmān fayda ėtmez dėdiler	Ey peder, sonunda pişman olanlardan olursun. Son pişmanlık fayda etmez, dediler.
	Ehl-i kāmiller bu çiftden oldu tek Sen de terk ėt başına ṭaḳın çelenk	Kemal sahibi kişiler, çiftlikten sıyrılıp tek oldular. Sen de terk et, başına çelenk takın.
119	**Leb be-pīş-i şūy ḫandān mī-küned** **Pes helāk ez-zaḫm-ı dendān mi-küned**	
	Eri öñünde dudaḳ ḫandān ėder Dürlü dürlü ḥīleler her ān ėder	Eri önünde gülüp her an türlü türlü hileler eder.
	Yaʿnī erine güler yüz gösterir Şīve-i mekkāre ḳaş göz gösterir	Yani erine güler yüz gösterip aldatıcı işvelerle kaş göz eder.
	Kendini envāʿ-i zīnet ėtmede Erine dünyā muḥabbet ėtmede	Kendini her türlü takıyla süsleyen dünya, erine sevgi gösterisinde bulunur.
	Ṣoñra dişi yāresinden bil helāk Ėtmede hep erlerin ḫāke fedāk[714]	Sonra dişi ile yaralayıp helak eder ve bütün erlerini toprak eder, bil.
	İḥtirāz ėtmek selāmetdir oġul Zīrā ṣoñu pek nedāmetdir oġul	Ey oğul, ondan sakınmak kurtuluştur çünkü bunun sonu çok pişmanlıktır.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU EHL-İ SAʿĀDET VE GÜZEL BAḪT SEBEBLERİ BEYĀNINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri -Allah mukaddes ve mübârek etsin- saadet ehli ve güzel talih sebeplerini beyan edip buyurur.	
120	**Şüd delīl-i nīk baḫtī çār çīz** **Her ki īn çāreş büved bāşed ʿazīz**	

[713] Metinde kelimenin ikinci ünlüsü de uzun yazılmıştır.

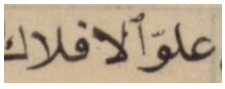
[714] Metinde kelimenin sonuna üst mısraın kafiyesi harfine uydurmak amacıyla "kef" harfi eklenmiştir.

	Oldu dört nesne ėyi baḫta delīl Kimde bu dört var olur ḳadr[i] celīl	Dört şey iyi talihe delildir. Kimde bu dört varsa kıymeti yüce olur.
[31a]	Kimde bu dört ḫūy ola olur ʿazīz Oldu dünyāda bu dört ġāyet leẕīẕ[715]	Kimde bu dört huy varsa o ulu olur. Bu dünya bu dört şeyle pek tatlı olur.
	Hem vėrir ehl-i saʿādetden nişān Kimde ki bu dört [var] ey nev-civān	Ey genç, kimde bu dört şey varsa onun mutlu kişilerden olduğu anlaşılır.
	Kime kim iḥsān ėde ol ẕī-kerem Bil odur ġāyet ʿazīz ü muhterem	O kerem sahibi Allah, kime bu dört şeyi lütf ederse o son derece yüce ve değerlidir, bil.
	Ḳıl naẓar mirʾātı alġıl destine Gözle keyfiñ var mıdır dört üstüne	Aynayı eline al ve bak acaba sen de bu dört hâl var mı?
121	**Aṣl-ı pāk āmed delīl-i nīk-baḫt** **Nīst bed-ʿaṣlī sezā-yı tāc u taḫt**	
	Aṣl-ı pāk geldi delīl-i ėyi baḫt Bed-aṣıl degil sezā-yı tāc u taḫt	Soyu temizlik iyi talihin delilidir. Kötü asıllı olana taht ve taç layık değildir.
	Yaʿnī kişi-ẕādelik baḫta delīl Oldu bed-aṣıl olan ġāyet reẕīl	Yani soyluluk talihli olmaya delildir, kötü asıllı olan pek rezil oldu.
	Ėyi baḫtlı oldu pāk-ḫilḳat olan Ḫurde[716]-bīn ehl-i naẓar diḳḳat olan	Temiz yaratılışlı ve dikkat ehli olanlar iyi talihli oldu.

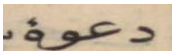
[715] Aslında sonu "ذ" ile yazılan kelime metinde müstensihin yazım alışkanlığı sebebiyle hep "ز" harfi ile yazılmıştır. Öte yandan müstensihin bu yazımı benimsemesinin nedeni -biliçli bir tercih olarak- kelimeyi üst mısraın kafiye kelimesine uydurmak da olabilir. Zira metinde geçen diğer örneklerde de kelimenin hep mısra sonunda kullanıldığı "azīz, temīz, semīz" gibi sonu hep "ز" ile biten kelimelerle kafiyelendiği görülmüştür. İlerleyen kısımlarda tekrara düşmemek adına metinde sıkça rastlanan bu kelimenin yazımına dip notta her seferinde değinmeye gerek görülmemiştir.

[716] Kelime metinde "uzun u" ile imla edilmiştir.

	Yaramazlara vėrilmiş taḫt u tāc Lāyıḳ olmadı olar almaġa bāc	İşe yaramaz kişilere taht ve taç verilse de onlar vergi almaya yani padişahlık yapmaya layık olamazlar.
	Tāc u taḫta lāyıḳ olan pāk imiş Ḳadri ʿulvī kim ʿulüv-eflāk imiş[717]	Tac ve tahta layık olan temiz kişilerdir. Onlar çok kıymetlidir, feleklerin en yücesine layıktır.
122	**Nīk-baḫtān-rā büved reʾy-i ṣavāb** **Ān ki bed reʾyest bāşed der-ʿaẕāb**	
	Ėyi baḫtlılar olur reʾy-i ṣavāb Kötü reʿy olan olur ender-ʿaẕāb	İyi talihliler doğru görüşlü olurlar. Kötü görüşlüler ise azap içinde olurlar.
	Bil saʿādetli olan şol kişidir Bu cihāna dāʾimā ḫayr işidir	Bu dünyada mutlu olanlar daima hayır işleyenlerdir, bil.
[31b]	Ḫayr-ḫˇāhān zād-ı māder-zād imiş Līk bed-aṣlıñ işi ifsād imiş	Hayır işleyemeyi seven kişiler doğuştan asilmiş fakat kötü asıllı kişilerin işi hep ortalık karıştırmakmış.
	Çār-sūya git ḳadem-rencīde ḳıl Kendini vezn eyle gel sencīde ḳıl	Dört bir tarafa alçak gönüllülükle git, tenezzül et. Gel, kendini tart, tartılmış ol.
	Ḫayr ėderseñ bil ki sen insān-ṣıfat Şer ėdersen bil ki sen şeyṭān-ṣıfat	Hayır işlersen sen insan suretli; kötülük edersen sen şeytan suretli olursun, bil.
123	**Her ki īmen ez-ʿaẕāb-ı Ḥaḳ büved** **Nīst müʿmin kāfir-i muṭlaḳ büved**	
	Ḫaḳ ʿaẕābından şu kim eymen olur Ḫavfı yoḳdur ʿaynı ehremen olur	Kim Allah'ın azabından kendini kurtulmuş sayıp bundan emin olursa ve korku hissetmezse aynı şeytan gibi olur.

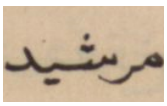
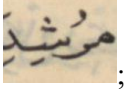
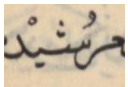
[717] Metinde söz grubu her ne kadar "ulüvvü'l-eflâk" şeklinde yazılmışsa da hazırlanan metinde vezin gereği bu şekilde yazılmıştır.

	Ol kişi müʾmin degil kāfir durur Daʿvā[718]-yı benlikde ol ẓāhir durur	O kişi mümin değil kafirdir ve benlik iddiasında olduğu açıktır.
	Bir kişi dāʾim ʿibādet eylese Durmayıp Ḥaḳḳa iṭāʿat eylese	Biri sürekli ibadet etse ve Allah'ın emirlerini yerine getirse; biri ise çok kabahatli olup Allah'a gece gündüz isyan içinde olsa, günah işlese; ey ibadet eden sûfi, kendini Allah'ın rızasını kazanmış sayma; ey günahkâr sen de ümitsiz olma!
	Biri daḫi eylese fısḳ u fücūr Dün ü gün ʿişyānda olsa pür-ḳuṣūr	
	Ey ṣūfī kendini ʿadd ėtme saʿīd Ey günehkār sen de olma nā-ümīd	
124	**ʿÖmr-i dünyā penc rūzī bīş nīst** **Ġāfilest ān-kes ki pīş-endīş nīst**	
	ʿÖmrü beş gündür cihānıñ eyle yād Beş gün içre devr ėder deġil ziyād	Dünyanın ömrü beş gündür, bunu hatırından çıkarma. Her şey bu beş gün içinde olur daha fazla sürede değil.
	ʿÖmrümüz ceryān ėder san miṣl-i mā Sürʿat eyler ḳıl naẓar ṣubḥ u mesā	Ömrümüz bir su gibi akıp gider. Şöyle bir bak, gece gündüz hızla geçer.
	Ġāfil oldur ayları fikr ėtmeye Dün ü gün leyl ü nehār ẕikr ėtmeye	Gafil, ayların geçişini fark etmeyen ve gece gündüz Allah'ı anmayan kişidir.
[32a]	İlerisin fikr ėdici olmadı Ėtdigi cürmün bilici olmadı	O gafil; ilerisini düşünmedi; işlediği günahın farkına varamadı.
	Ġāfil olmayan kişi dervīş olur Bu cihāna ʿāḳıbet-endīş olur	Gafil olmayan kişi derviş olur ve bu dünyada başına geleceklerle ilgili endişe duyar.
125	**Terk-i leẕẕāt-ı cihān bāyed girift** **Dāmen-i ṣāḥib-dilān bāyed girift**	

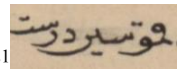
[718] Kelime metinde şu şekilde yazılmıştır: Ancak sözlükte yazımı bu şekilde olan bir kelimeye rastlanmadığı için hem yazım hem de anlam olarak "daʿvā" kelimesinin yazılması uygun görülmüştür. Bu kelimenin vezne uygun olmayışı kuvvetle muhtemeldir ki müstensihi kelimeyi "daʿve" şekilnde hafifleterek yazmaya itmiştir.

	Terk-i leẕẕāt-ı cihān tutmaḳ gerek Dāmen-i ṣāḥib-dilān tutmaḳ gerek	Dünya zevklerinden vazgeçmek ve gönüllerin sahibinin eteğine yapışmak gerek.
	Ehl-i dilden bil murād mürşid[719] durur Reʾy-i Eflāṭūn Ḥaḳīm ḫurşīd durur	Gönül ehlinden kasıt mürşittir. Filazof Eflâtun'un görüşleri güneş gibi aydınlatıcıdır.
	Geçmesin ʿömrün[720] hevāyiyle heves Ẕikr-i Ḥaḳdan ġāfil olma bir nefes	Ömrünü heves ve zevklerinin peşinde koşarak geçirme, Allah'ı anmayı aklından bir an bile çıkarma.
	Ey dirīġā şol ki raġbet eyledi Fānī-i dehre muḥabbet eyledi	Şu fani dünyaya rağbet edip sevgi besleyenlere çok yazık.
	ʿÖmrünü beyhūdeye ėtdiñ fenā Ḥayf kim olmuş hebā-ender-hebā	Ömrini boş yere harcayıp kötü ettin yazık oldu, ömrünü heba ettin.
126	**Der-pey-i leẕẕāt-ı nefsānī me-bāş** **Dūst-dār-ı ʿālem- i fānī me-bāş**	
	Nefsiniñ leẕẕātı ardında oġul Olma pendi gūş ḳıl eyle ḳabūl	Ey oğul, nefsinin istekleri ardında koşma, öğüdü dinle ve anlatılanları kabul et.
	ʿĀlem-i fānīyi daḫi tutma dost Ḥaḳḳ için olsun ḳamusun durust?[721]	Bu gelip geçici dünyayı dost edinme, Allah için her şeyin doğru olsun.

---

[719] Metinde kelime asıl yazımından farklı olarak "uzun i" ile imla edilmiştir. Kelimenin metindeki diğer yazımlarına bakıldığında 54b ve 158b'de "uzun i" ile buna mukabil 128b'deki bir beytin üst mısraında asıl yazımına uygun olarak "ye" harfi kullanılmadan ikinci mısraında ise ikinci ünlüsü uzun olarak imla edilmiştir. İlk mısra: ; İkinci mısra: Tekrara düşmemek amacıyla bu hususa yeniden değinilmeyecektir.

[720] Ek asıl yazımından farklı olarak "nun" ile imla edilmiştir.

[721]

	Nefse mensūb her ne var leẕẕet-cihān Terk ḳıl Haḳḳa teveccüh ėt hemān	Dünyanın lezzetlerinden nefse ait her ne varsa hemen Allah'a yönelip terk et.
	Leẕẕet-i enfās ile ẕevḳ eyleme Ṣūfī-ṣūret olma hem ẕevḳ eyleme	Nefsinin istekleri hoşuna gitmesin, görünüşte sufi gibi davranıp da bunlardan zevk alma.
[32b]	Diñle cān ile bu nuṣḥu olma dūr ʿİlletiñ īżāḥ ėdip Şeyḫ buyurur	Bu öğüdü can kulağıyla dinle, uzak durma. Şeyh Hazretleri sorunun nedenlerini açıklayıp anlatır.
127	**Nīst ḥāṣıl renc-i dünyā bürdenet** **ʿĀḳıbet çün mī-be-bāyed mürdenet**	
	Çekme renc ü miḥneti dünyā için Saʿy u ġayret eyle var ʿuḳbā için	Dünya için eziyet ve sıkıntı çekme. Gel, öte dünya için gayret edip çabala.
	Yoḳ yėre beyhūdeye zaḥmet neden Fāʾidesi yoḳ cefā miḥnet neden	Boş yere, sana faydası olmayacak şeyler için eziyet ve sıkıntı çekmenin ne anlamı var?
	Çünkü fevt olmaḳ muḳarrer ʿāḳıbet Ḳıl levāzımı tedārik āḫiret[722]	Çünkü ölüm herkes için kaçınılmaz bir son, bu yüzden ahiret yolculuğu için gereken hazırlıkları yap.
	Fānī-i dehre hele aldanma gel Āteş-i dūzaḫ içine yanma gel	Gel, dünyanın geçiciliğine aldanma, cehennem ateşinde yanma.
	Çekme renc ü miḥnet-i dünyāyı sen Ḥāṣılı yoḳ gözle var ʿuḳbāyı sen	Dünyanın eziyet ve sıkıntısını çekme çünkü bunun sonu yok, sen asıl ahireti gözle.
128	**Ez-tenet çün cān revān ḫˇāhed şüden** **Ḫāket ender-üstüḫˇān ḫˇāhed şüden**	

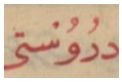
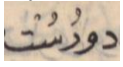
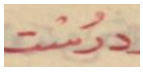
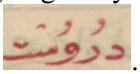
[722] Bu beyit müstensihçe unutularak der-kenara yazılmıştır. Öte yandan kırmızı mürekkeple "v" işareti konularak beytin yeri nüshada belirtilmiştir.

	Çün teninden olısardır cān revān Çürüyüp ḫāk olısardır üstüḫ̆ān	Çünkü can bedenden çıkıp gittiğinde kemik çürüyüp toprak olur.
	Bu cesed san bir ṣarı yapraḳ durur Bād-ı ṣarṣar düşürüp ṭopraḳ durur	Bu beden sarı bir yaprak gibidir, şiddetli bir rüzgâr düşürünce toprak olur.
	Yaʿnī tenden ʿāḳıbet çün cān gide Yā ne zaḥmet buruñundan ḳan gide	Yani sonunda can bedenden çıkacaksa bu kadar zahmet çekmeye ne gerek var?
	ʿĀḳil oldur ġam yėmez dünyā için Gėce gündüz saʿy ėder ʿuḳbā için	Akıllı olan kişi, gece gündüz ahiret için uğraşıp durur. Dünya işleri için gam çekmez.
	Şol ki bunca pend tutup ʿār eylemez Bil siyeh ṭaşa bıçaḳ kār eylemez	Bazı kişiler çokça öğüt dinlese de uslanıp utanmazlar. Siyah taşa bıçak kâr etmez, bunu bil.
129	**Mer turā ez dāden-i cān çāre nīst** **Rehzenet cüz nefsek-i emmāre nīst**	
[33a]	Saña cān vėrmekden ey dil çāre yoḳ Çāre ne geşt ėt cihānı ara yoḳ	Ey gönül, bütün dünyayı gezip arasan da ölüme çare yoktur.
	Yaʿnī elbette muḳarrer fevt saña Ėrişir bir gün oġul bil mevt saña	Oğul, ölüm herkes için kararlaştırılmış mutlak sondur, gün gelir ölüm sana da ulaşır, bil.
	Yolunu[723] uran seniñ emmāredir Dūr ėden Ḥaḳdan bil ol mekkāredir	Yolunu kesen ve seni Allah'tan uzak tutmaya çalışan hilekâr ve kötü olan nefsindir.
	Ġayrı bir kimse degildir ey civān Nefs-i şeyṭāndan saña düşmen olan	Ey genç, sana düşman olan şeytan nefsinden başkası değildir.
	Şerr-i şeyṭāndan nefisden yā İlāh Bizi ḥıfẓ ėt ḳoymasın dāʾim günāh	Ey Allah'ım bizi hep günaha sokmaması için şeytanın

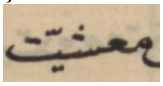
[723] İkinci tekil şahıs iyelik eki metinde asıl yazımından farklı olarak "nun" ile imla edilmiştir.

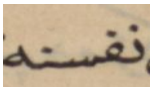
		kötülüğünden ve nefsimizden muhafaza eyle.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLÂHU'L-ʿAZĪZ ʿĀFİYET ṬALEBİ BEYĀNINDA BUYURUR RAḌIYALLĀHÜ ʿANH Şeyh Hazretleri – Allah ondan razı olsun ve o azizi mübârek ve mukaddes eylesin- sağlık talebi hakkında buyurur.	
130	**ʿĀfiyet-rā ger be-cūyī ey ʿazīz** **Mī-tüvāneş yāften der-çār çīz**	
	Ger selāmet ister iseñ ey ʿazīz Bulmaḳ anı mümkün ender-çār çīz	Ey ulu kişi, eğer sağlıklı olmak istersen onu dört şeyde bulabilirsin.
	Yaʿnī dört nesnede vardır ʿāfiyet Līk bulmaḳdır anı pek maʿrifet	Yani dört şeyde sağlık vardır fakat asıl hüner bu dört şeyi bulmaktır.
	Kimde kim vardır bu dört ey ʿāḳilān Başına teller ṭaḳınsın ey civān	Ey genç ve akıl sahipleri kimde bu dörtten varsa başına teller takınsın (çok sevinsin).
	Yoḳ yüreginde anıñ dert ey oġul Kimde kim cemʿ oldu bu dört ey oġul	Ey oğul, kimde bu dört şey bir araya gelirse onun yüreğinde dert olmaz.
	Diñle bu dört ne durur ey nev-civān Ḥażret-i Şeyḫ buyurur eyler beyān	Ey genç, dinle, Şeyh Hazretlri bu dört şeyin ne olduğunu açıklar.
131	**Īmenī vü niʿmet ender-ḫānedān** **Ten-dürüstī[724] vü ferāġat baʿd-ez-ān**	

[724] Metinde kelime şeklinde ikinci ünlüsü uzun okunacak şekilde imla edilmiştir. Ancak kelimenin metindeki diğer kullanımlarına bakıldığında farklı yazım şekilleri ile karşılaşılmıştır. Kelime 99b'de ilk ünlüsü uzun olarak imla edilirken (kelimenin birinci ünlüsünün uzun olduğu bu yazımda veznin etkisinin olduğu görülmüştür); 116b ve 181b'de sözlükteki yazımına uygun olarak şeklinde imla edilmiş; 88a'da ve kelimenin geçtiği diğer beyitlerde ise söz konusu beyitte olduğu gibi ikinci ünlüsü uzun olarak imla edilmiştir . Bu hususa tekrara düşmemek adına kelimenin geçtiği diğer beyitlerde tekrar değinilmeyecektir.

[33b]	Biri oldur ola her ḥālde emīn Cümlemiz ḥıfẓ ède Rabbü'l-ʿālemīn	Biri her durumda güvende olmaktır, alemlerin Rabbi hepimizi korusun.
	Ḫāne vü beytinde hem niʿmet ola Yaʿnī ikincisi maʿşiyyet[725] ola	İkincisi evinde nimet olması yani geçim sıkıntısı çekmemektir.
	Hem üçüncüsüdür anıñ ten-dürüst Ṣıḥḥat u ṣaġlıḳ selāmet añla dost	Üçünsüsü ise sağlığın ve afiyetin onla dost olmasıdır yani sağlıklı olmaktır.
	Soñra dördüncü ferāġat eylemek Terk-i dünyā ola vaḥdet eylemek	Dördüncü ise dünyayı terk edip yalnız kalmaktır.
	Ẕikr olan dört nesne Şeyḫ-i ẕü'l-kemāl Eyleyip tafṣīl buyurur añla ḥāl	Kemal sahibi Şeyh Hazretleri bu bahsedilen dört şeyin ne olduğunu ayrıntılı olarak anlattı, anla.
132	**Çünki bā-niʿmet emānī bāşedet** **ʿĀfiyet-rā z'ān nişānī bāşedet**	
	Çünki niʿmetiñle emānıñ ola Ḳūt-ı yevmiyyene dermānıñ ola	Geçim derdin yoksa günlük gıdanı kazanmaya gücün yetiyorsa Allah'a hiçbir gün aç kalmadığın, fakirlik ve sıkıntı çekmediğin için şükr et.
	Ḥaḳḳa şükr ėt ḳalmadın hīç bir gün aç Çekmedin faḳr u meẕellet iḥtiyāc	
	ʿĀfiyetden bil saña budur nişān Hem delīl-i vāżıḥ oldu bī-gümān	Afiyette olduğunun kanıtı budur, bil. Şüphesiz bu sana açık bir delil oldu.
	Ey birāder ġayret ėt bu dördü sen Ḳatı tafṣīl eylemişim saña ben	Ey kardeş, sen bu dört şeyi yapmaya gayret et. Ben sana ne yapman gerektiğini çok iyi bir şekilde anlattım.
	Taḥṣīl ėt ḳāl var selāmet der-cihān Zīrā bu ḥāl iledir hep ʿārifān	Bu sözleri iyice anla böylelikle dünyada selamete

[725] Aslında "maʿīşet" olarak yazılması gereken bu kelime vezne uydurulmak amacıyla bu şekilde imla edilmiştir. Kelime sadece bu beyitte değil metnin diğer bölümlerinde de şeklinde imla edilmiştir.

		eriş. Çünkü âlim kimseler hep bu şekilde yaparlar.
133	**Bā-dil-i fāriġ çü bāşī ten-dürüst** **Dīger ez-dünyā ne-bāyet hīç cüst**	
	Bā-dil-i fāriġ olasın ten-dürüst Ġayrı dünyādan gerekmez hīç cüst	Dünya ile olan gönül bağını kes ki sağlıklı olasın. Artık dünyadan hiçbir şey isteme.
[34a]	Yaʿnī kim niʿmet ü emānıñ ola Ḳuvvet ü ḳudretle dermānıñ ola	Ey genç, ihtiyacın olan yiyecek ve giyeceğe sahip ve güven içindeysen gücün kuvvetin yerindeyse bir gece bile aç kalmayıp başkalarından bir şey istemek zorunda kalmamışsan ayrıca korku ve ihanetten uzakta, sağlığın yerindeyse ve rezil olmamışsan tüm bunlar senin afiyet ve esenlikte olduğunun delilidir.
	Hem daḫi ḳalmayasın bir gėce aç Āb-ı rū ṣarf ėtmesin bī-iḥtiyāc	
	Bā-ḫuṣūṣ ḫavf u ḫıyānet olmaya Ṣıḥḥatin ola reẕālet olmaya	
	ʿĀfiyet birle selāmetden nişān Ḥāṣıl olmuşdur saña ey nev-civān	
134	**Ber me-yāver tā tüvānī kām-ı nefs** **Tā ne-yüftī ey püser der-dām-ı nefs**	
	Ḥāṣıl ėtme ḳādir iseñ kām-ı nefs Düşmeyesin ey birāder dām-ı nefs	Ey kardeş, nefsin tuzağına düşmek istemiyorsan onun isteklerini yapma.
	Aç gözün balıḳ gibi kim ağına Düşdü ḳurtulmadı bil tuzaġına	Gözünü aç, kim (nefsin) ağına balık gibi düştüyse kurtulamadı, bil.
	Vėrme nefsiñ istegini ey civān Uġradır seni belā-yı āsumān	Ey genç, nefsin isteğini verme sonunda başına gökten bir bela iner.
	Ẕikr-i tevḥīd ile cānā dün ü gün Olmuş iseñ olmadın nefse[726] zebūn	Ey can eğer sürekli Allah'ın birliğini anarak vaktini geçirmişsen nefsine aldanan olmamışsın demektir.

[726] Metinde şeklinde yazılan kelime hazırlanan metinde vezne daha uygun düştüğü düşünülerek bu şekilde yazılmıştır.

	Ey birāder ẕikr-i Ḥaḳḳa ṭālib ol Bu cihānda nefsiñ üzre ġālib ol	Ey kardeş, Allah'ı zikr etmeye talip olursan bu dünyada nefsini yenen olursun.
135	**Zīr-i pāy āver hevā-yı nefs-rā** **Kem bedū dih behrehā-yı nefs-rā**	
	Nefsiñ ārzūsunu getir zīr-i pāy Yaʿnī verme nefsiñe hīç behrehāy	Nefsinin isteklerini ayakların altına al yani nefsine istediğini verme.
	Nefs[i] ayaġ altına al ey ḥabīb Eyle taḥḳīr anı gel vėrme naṣīb	Ey sevgili, nefsini ayaklar altına al, onu aşağıla, ona istediğini verme.
[34b]	Her ne isterse ḫilāfiñ[727] ver ana Kendine rām olmaġa saʿy ėt hele	Her ne isterse ona tersini ver, onun sana boyun eğmesi için çabala.
	Nefsiñ ārzūsunu ḫāṣıl eylemek Ḳoynuñ içre ʿaynı yılan beslemek	Nefsin isteklerini yerine getirmek aynı koynunda yılan beslemeye benzer.
	Düşmene olur mu āyā merḥamet Dāʾimā cevr eylemekdir maʿrifet	Ey, düşmana merhamet etmek olur mu; asıl marifet düşmana eziyet etmektir.
136	**Nefs ü şeyṭān mī-berend ez-reh turā** **Tā beyendāzend ender çeh turā**	
	Nefs ü şeyṭān seni yoldan çıḳarır Baʿd-ez-īn sūy-ı caḥīme götürür	Nefs ve şeytan seni yoldan çıkarır, ondan sonra cehenneme doğru götürürler.
	Mekri bī-ḥaddir ḥaẕer ḳıl ey civān Seni ḳuyuya atarlar bī-gümān	Ey genç, onların hileleri sayısızdır, kendini onlardan sakın; şüphesiz (farkında olmadan) seni kuyuya atarlar.
	Hem ṣırāṭ-ı müstaḳīmden dūr ėder Aldayup bed-nām ile meşhūr ėder	Hem seni aldatarak doğru yoldan uzaklaştırır hem de adını kötüye çıkarırlar.
	Diḳḳat eyle olma ġāfil ey oġul İki düşmenden ḥaẕer ḳıl ey oġul	Ey oğul uyanık ol, dikkat et; bu iki düşmandan sakın.

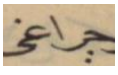
[727] Ek metinde klasik yazımından farklı olarak "nazal n" ile imla edilmiştir.

	Gerçi ser-keşdir olar degil yavaş Līk ḫavf ėtme yürü eyle ṣavaş	Gerçi onlar asidir, yumuşak başlı değildir ama yine de korkma, yürü ve onlarla savaş.
137	**Nefs-rā ser-kūb ü dāʾīm ḫˇār-dār** **Tā tüvānī dūreş ez-murdār dār**	
	Nefs ile nice durur ceng eylemek Bil budur ṣavaş u āheng eylemek	Bil, nefs ile savaşmak savaşların en zorlusudur.
	Başını dög dāʾimā ḫor eyle sen Git ḫilāfınca yürü zūr eyle sen	Sen, daima onun başına vur ve aşağıla; ne derse aksini yap, onu zorla.
	Pençe-i zūr ile nefs[i] tut ḥaḳīr Saʿy ḳıl kim ėtmesün seni esīr	Güç kullanarak nefsini aşağıla, seni esir etmemesi için çabala.
[35a]	Ḳādir iseñ kendini andan ıraḳ Eyle her dem rāh-ı Ḥaḳḳa gel yaraḳ	Gücün yetiyorsa kendini ondan uzak tut; gel, her an Allah yolu için azık biriktir.
	Ehl-i diller nefsini ḫor eyledi Nefy ėdip dilden anı dūr eyledi	Gönül ehli olanlar nefsine kıymet vermeyip onu kalbinden uzaklaştırdı.
138	**Nefs-i bed-rā her ki sīreş mī-küned** **Der-güneh kerden dilīreş mī-küned**	
	Yaramaz nefsini şol kim ṭoḳ ėder Ol cihān içre günāhı çoḳ ėder	Kim yaramaz nefsini doyuyursa o bu dünyada çok günah işlemiş olur.
	Nā-tüvān ėt nefsi ḳādir eyleme Var ise ʿaḳlıñ bahādır eyleme	Nefsini dermansız bırak, aklın varsa onu güçlü ve değerli kılma.
	Çoḳ yėmekle nefsiñ olur ey civān Maʿṣiyet ėtmekde ġāyet ḳahramān	Ey genç, çok yersen nefsin sana isyan etmekte çok cesur davranır.
	Ṭoḳ olunca nefsi żabṭ ėtmek muḥāl Rūz u şeb her dāʾimā eyler vebāl	Doyurulmuş bir nefsi zabt etmek bir hayal gibidir, gece gündüz sürekli günah işletir.
	ʿĀḳil iseñ ey birāder ėtme ṭoḳ Ẓaʿf ola ėtmez günāhı belki çoḳ	Ey kardeş eğer akıllıysan nefsini doyurma, onu

		beslemezsen belki çok günah işlemez.
139	**Z’āb u nān tā leb şikem-rā pür-me-sāz** **Hem-çü ḥayvān behr-i ḫod āḫūr me-sāz**	
	Ḳarnını dudaġa dek doldurma nān Çoḳ yėmek içmek ne ḥācet ey filān	Ey filan kişi, karnını ağzına kadar ekmek doldurma, çok yemeye ne gerek var?
	Ehl-i ʿaḳl iseñ yürü insān gibi Düzme āḫūr kendine ḥayvān gibi	Akıllıysan insan gibi davran, kendine hayvan gibi ahır yapma.
	Az yė çoḳ ẕikr ėt eger insān iseñ Līk sözüm yoḳ durur ḥayvān iseñ	Eğer insansan az ye, çok Allah’ı an; yok eğer hayvansan sana söyleyecek bir sözüm yok.
	Bil ki insān olana lāzımdır ʿār Çoḳ yėme ancaḳ durur ḥayvāna kār	Çok yemek hayvanın işidir; insan olanın bundan utanması gerekir, bil.
[35b]	Bir dilim nāna ḳanāʿat eylegil Daḫi isterken ferāġat eylegil	Gel, bir dilim ekmekle yetin, daha fazlasını istemekten vazgeç.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU AZ YĖYİP AÇ OLMANIN FĀʿİDESİ ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri az yiyip aç olmanın faydaları hakkında buyurur.	
140	**Ḫalḳ-ı ḫod-rā dūr dār ez-her meze** **Tā ne-yüftī der-belā vü der-beze**	
	Boġazını tut ırāḳ ez-her meze Tā belāya düşmeyesin hem beze	Belaya uğramak ve günah işlemek istemiyorsan boğazını her lezzetten uzak tut.
	Yaʿnī leẕẕāt-ı cihāndan fāriġ ol Ey birāder pendi gūş ėt ḳıl ḳabūl	Ey kardeş, bu pendi dinle ve kabul et, dünya lezzetlerinden vazgeç.
	Būd u nā-būd-i cihāndan çek elin Ḳīl ü ḳāli terk ėdip żabṭ ėt dilin	Dünyadanın varından yoğundan elini çek; dedikoduyu terk edip diline hâkim ol.

	İḥtirāz ėt düşme beyhūde günāh Ṣoñra fayda ėtmez ėtseñ biñ kez āh	Boş yere günaha girmekten sakın, sonra bin kez âh etsen de fayda etmez.
	Leẕẕet-i dünyāya gel ėtme heves Ḥaḳḳı ẕikr ėt ʿāḳil iseñ her nefes	Gel, dünya lezzetlerine heves etme, akıllıysan her an Allah'ı an.
141	**Rūze kem ḫor gerçi ṣāʾim nīstī** **Pür-me-ḫor āḫir behāyim nīstī**	
	Gündüzün az yė oruç tutmaz iseñ Bir ḳulaḳ vėr diñle ehl-i rāz iseñ	Bu söylediklerime sır ehliysen kulak ver. Eğer oruç tutmuyorsan gündüzleri az ye.
	Yaʿnī ṣāʾim olmadığın rūzda Az yė hem az uyu o gündüzde	Yani oruçlu olmadığın günlerde gündüz az ye ve az uyu.
	ʿĀḳil iseñ küllü yevmin ṣāʾim ol Gündüzün 'ruç[728] gėcesinde ḳāʾim ol	Akıllıysan gün boyunca oruçlu ol. Gündüzünü oruçla geçir, gece ise ayakta ol.
	Çoḳ yėme ḥayvān gibi gel ey oġul Az yė az insān gibi gel ey oġul	Ey oğul gel, hayvan gibi çok yeme; insan gibi az ye.
[36a]	Nefse tābiʿ olma az yė az uyu Daḫi miḳdārü'l-kifāye iç ṣuyu	Nefsinin esiri olma, az ye ve az uyu ayrıca yeterli miktarda su iç.
142	**Ey ki der-ḫˇābī heme şeb tā be-rūz** **Behr-i gūr-ı ḫod çerāġī ber fürūz**	
	Ey şu kimse kim bütün gėce uyur Yaʿnī ġafletle ṣabāḥa dek uyur	Ey kişioğlu, gaflet içinde geceden sabaha kadar uyuyacağına uyan ve ibadet et; varacağın o kara yer için yani mezarın için bir mum yak.
	Şuʿlelendir bir çerāġ[729] ḳabrin için Varacaġın ol ḳara yerin için	

[728] Aslında oruç şeklinde yazılması gereken kelime metinde vezne uydurulmak amacıyla bu şekilde yazılmıştır.

[729] Kelime metinde "çerāġı" şeklinde "-i" eki alarak yazılmıştır. Ancak hazırlanan metinde vezin gereği "çerāġ" şekilde yazılmıştır.

	Ḳalḳ āgāh ol bu ġafletden oġul Pür-żiyā ḳıl ḳabri ẓulmetden oġul	Oğul, kalk bu gafletten uyan, karanlık mezarı ışıklarla doldur.
	Ḥaḳ Taʿālāya ʿibādet eylegil Cān u dil ile iṭāʿat eylegil	Allâhu Teâlâ'ya ibadet et, canı gönülden ona itaat et.
	Yatma ṣabāḥa degin ḥayvān gibi Ḥaḳḳı ẕikr ėt her nefes insān gibi	Sabaha kadar hayvan gibi yatma, insan gibi her an Allah'ı zikr et.
143	**Ḫˇāb u ḫor cüz pīşe-i enʿām nīst** **Ḫuftegān-rā behre z'īn inʿām nīst**	
	Yėme içme ṣanʿat-ı ḥayvān durur Dėme bu ḥālde olan insān durur	Yeme içme hayvan uğraşıdır, bu halde olanlara insan deme.
	Daḫi iḥsān-ı Ḫudādan yoḳ naṣīb Şuña kim ġafletdedir bil ey ḥabīb	Ey sevgili, böyle kişilere Allah'ın lütfundan pay yoktur; onları gaflette bil.
	Ey birāder olmaġıl ḥayvān-ṣıfat Saʿy ėdegör olmaġa insān-ṣıfat	Ey kardeş, hayvan sıfatlı olma, insan sıfatlı olmaya çabala.
	Ḫˇāb-ı ġafletde degildir ehl-i Ḥaḳ Şürb üʿişretde degildir ehl-i Ḥaḳ	Allah dostları gaflet uykusunda ve yeme içme sevdasında değildir.
	Şol ki yėmek içmege her ān imiş Ṣūreti insān içi ḥayvān imiş	Kim her an yiyip içiyorsa o görünüşte insan ruhen hayvan gibiymiş.
[36b] 144	**Ey püser bisyār ḥˇāhī ḫuft ḫīz** **Ger ḫaber-dārī zi-ḫod bī-güft ḫīz**	
	Ey oġul yer altına bunca zamān Yatsañ uyusan gerek ey ġāfilān	Ey oğul, yerin altında bunca zaman uyuyacaksın. Bu dünyada uyuma ey gafil, kabirde çok uyuyacaksın zaten. Uyanıklar binde bir.
	Yaʿnī ḳabrinde çoḳ uyusan gerek Uyanıḳlar biñde bir insān gerek	
	Kendi nefsiñi bilirsen ey civān Dėmeden ḳalḳ saña kimse ḳalḳ hemān	Ey genç, kendi nefsini bilirsen sana kimse kalk demeden hemen kalkarsın.

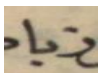
	Ḳalḳ temcīdlerden evvel ḳıl namāz Leyl[i] iḥyā eyle Ḥaḳḳa ėt niyāz	Sabah ezanı okunmadan hemen önce kalk, namaz kıl, geceni ibadetle geçir, Allah'a dua et.
	Ḳıl ʿibādet başa ʿaḳlıñ yār ise Kendi kendinden ḫaberin var ise	Aklın başındaysa ve kendi kendinden haberin varsa ibadet et.
145	**Dil der-īn dünyā-yı dūn besten ḫaṭāst Dāmen ez-vey ger tu ber çīnī revāst**	
	Bu denī dünyāya göñül baġlamaḳ ʿAynı beyhūdeye beñzer aġlamaḳ	Bu alçak dünyaya gönül bağlamak aynı boş yere ağlamaya benzer.
	Bil ki dünyāya muḥabbetdir ḫaṭā Devşirirseñ ėtdigin andan revā	Dünyaya aşırı sevgi beslemek hatadır, bil. Sana yakışan davranışlarını düzeltmendir.
	İḫtilāṭı ḳaṭʿ ėdip ʿuẕletde ol Ḳıl ferāġat ḫalḳdan vaḥdetde ol	Halkla görüşmeyi kes yani onlardan ayrılarak bir tarafa çekilip yalnız kal.
	Çek elin devşir etegin ėt ferāġ Terk-i dünyā oluna daġ üsti bāġ	Elini eteğini çek dünyayı terk et ki dağ üstü bağ olsun.
	Fāriġü'l-bāl terk-i dünyā ol oġul Ṭālib ü cūyende-i ʿuḳbā ol oġul[730]	Ey oğul gaileden uzak, rahat ol, dünyayı terk edip ahireti isteyenlerden ol.
146	**Ez-çe bendī dil be-dünyā-yı denī Çün ne 'ī cāvīdber-vey būdenī**	
[37a]	Ne sebebden bilmez eyvāh [ey] oġul Bu denī dünyāya baġlarsın göñül	Ey oğul, yazık sana, neden bilmeden bu alçak dünyaya gönül bağlarsın?
	Çün ebed olmaḳlıġın yoḳ bu cihān Yā ne zaḥmet bunca miḥnet ey civān	Ey genç, bu dünya sonsuz değildir; o zaman onun için bunca sıkıntı çekmek neden?
	Fehm olundu ey oġul yoḳdur ṣebāt Āḫirī olsañ gerek çünki memāt	Ey oğul, anlaşıldı ki bu dünyada hiçbir şey kalıcı değil sonludur çünkü ölüm vardır.

[730] Vezin bir hece fazla gelmektedir.

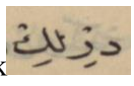
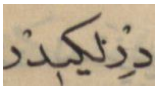
	Bī-vefā dünyāya raġbet kim neden Kendi kendine meşaḳḳat kim neden	Bu vefasız dünyaya düşkünlük neden, kendi kendine zorluk çıkarmak neden?
	Hele Allāhı severseñ tut sözüm Terk ḳıl dünyāyı ey iki gözüm	Ey iki gözüm, hele Allah'ı seversen sözümü tut ve dünyayı terk et.
147	**Ẓāhir-i ḫod-rā me-yārā ey faḳīr** **Tā çü bedrī bāṭınet kerded münīr**	
	Ėtme tezyīn ẓāhirini ey faḳīr Tā ki bāṭınıñ ola bedr-i münīr	Ey fakir, dışını süsleme böylece için ayın on dördü gibi nur verici olsun.
	Yaʿnī olma ey kişi ẓāhir-perest Bāṭınından saʿy ḳıl bul dest-rest[731]	Ey kişioğlu, dış görünüşe kıymet veren olma içini güzelleştirmek için uğraş isteğine ulaş.
	Câme-i zer-beftle tezyīn olma sen Ol ḥaḳīḳat-bīn ḫod-bīn olma sen	Altın işlemeli kumaşlardan yapılmış elbise giyip kendini süsleme. Gerçekleri gören ol, kibirli olma.
	Ẓāhirin tezyīn ėden ʿāḳil degil Bāṭını rūşen degil kāmil degil	Sadece dışını süsleyen akıllı değildir. İçi aydınlık olmayan kamil değildir.
	Başına tāc ėt şerīʿat ehli ol Şāh-ı iḳlīm-i ḥaḳīḳat ehli ol	Başına taç et, şeriat ehli ol, hakikat ülkesinin padişahının yakınlarından ol.
148	**Ṭālib-i her ṣūret-i zībā me-bāş** **Der-hevā-yı aṭlas u zībā me-bāş**	
	Her zībā[732] ṣūret[e] ṭālib olma sen Her yaraşıḳlıya rāġıb olma sen	Sen, her güzel görüneni isteme, her yakışıklıya hevesli olma.

731 Kelime nüshada üst mısraın kafiye kelimesine uydurulmaya çalışılarak bu şekilde yazılmıştır.

732 Metinde kelimenin ilk ünlüsü vezne uygun düşmesi amacıyla uzun olarak yazılmamıştır.

[37b]	Yaʿnī sāde-rūya raġbet eyleme Tāzeye meyl ü muḥabbet eyleme	Yani her yüzünde tüy bitmemiş gence heves edip sevgi besleme.
	Ḥaḳḳa ʿāşıḳ ol cihānda ey dilā Zīrā Ḥaḳdan ġayrı sevmekdir ḫaṭā	Ey gönül, bu dünyada Allah'tan başkasını sevmek hatadır, sadece Allah'a âşık ol.
	Aṭlas u zībāya meyl ėtme daḫi Olma gėymek sevdāsında ey aḫī	Ey kardeş, ipekli ve süslü kumaşlara düşkün olma, giyinme çokça heves etme.
	Ḥaḳḳ'a ḥamd ėt dāʾim ol ehl-i niyāz Sāde-rūlardan hele pek iḥtirāz	Allah'a şükr et, daima dua edenlerden ol; hele ki yüzünde tüy bitmemişlerden kendini uzak tut.
149	**Ez-hevā beg'ẕer Ḫudā-rā bende bāş** **Zindegī mī-bāyedet der-jende bāş**	
	Geç muḥabbetden Ḫudāya bende ol Dirilik gerekse eski ṭonda ol	Dünya sevgisinden geç, Allah'a kul ol. Sonsuzluk istersen eski giysiler giyin.
	Cāme-i zer-beft ile faḫr eyleme Ḫırḳa-i peşmīne ile ḳahr eyleme	Altın işlemeli elbiselerle övünme, yün hırka giydim diye kendini perişan etme.
	Yaʿnī bu fānī hevādan geç oġul Ḫayrı şerri diḳḳat ile seç oġul	Oğul, yani bu geçici olan şeylere heves etmekten vazgeç; iyiyi kötüyü dikkatle seç.
	Dirlik olmuşdur ḥayāt-ı cāvidān Āḫiret dirlik dur[ur][733] bil ey civān	Ey genç, sonsuz hayat yani ahiret hayatı dirliktir, bil.

[733] Bu kelime beytin her mısraında farklı şekilde imla edilmiştir. İlk mısrada kelime klasik yazımına uygun olarak şeklinde imla edilirken; ikinci mısrada kelime Türkçe olmasına rağmen vezin gereği kelimenin ikinci hecesini 1,5 hece değerinde okunması gerektiğini göstermek amacıyla şeklinde yazılmıştır. Kelimenin metindeki diğer kullanımlarında da bu ikili yazımı görmek mümkündür. Bu nedenledir ki kelimenin geçtiği bölümlerde tekrara düşmemek adına bu hususa tekrar değinilmeyecektir.

	Ḳayd-ı dünyādan egerçi ber-ṭaraf Olmuş iseñ bil ki sen ġāyet şeref	Eğer dünya bağından kurtulursan çok şeref kazanırsın bunu bil.
150	**Ḫırḳa-i peşmīne-rā ber-dūş kün** **Şerbetī ez-nā-murādī nūş kün**	
	Ḫırḳa-i peşmīneyi omuza al Ehl-i ḥāl ol terk eyle ḳīl ü ḳāl	Yün hırkayı omzuna alıp hâl ehli ol, dedikoduyu terk et.
	Eyle omuzuna yünden ḥırḳayı Bil ḫalāṣ olur seven bu fırḳayı	Yünden hırkayı omzuna al, bil ki bu topluluğu (dervişleri) seven kurtulur.
[38a]	Nā-murādlık şerbetin nūş eylegil Ehl-i ḥāliñ pendini gūş eylegil	Muratsızlık şerbetini iç, hâl ehlinin öğüdünü dinle.
	Ey oġul dünyā ʿaceb miḥnet imiş Lāzım olan bu hemān āḫret[734] imiş	Ey oğul, dünya çok sıkıntı çekilen bir yermiş; bize gerekli olan hemen ahirete gitmekmiş.
	Yā İlāhī cümlemizi eyle şād Cennet-i aʿlādan ėtme nā-murād	Ey Allah'ım hepimizi sevinçli kıl, yüce cennetinden bizi mahrum etme.
151	**Ey ki der-ber-mī-keşī peşmīne-rā** **Pāk sāz ez-kibr evvel sīne-rā**	
	Ey ki çekdin üstüne peşmīneñi Eyle pāk ez-kibr evvel sīneñi	Üstüne yünden abanı çektiysen önce kalbini kibirden temizle.
	Yaʿnī şol kimse ki yünden ḫırḳasın Giydi döndürdü ḳamusu arkasın	Yani kim yün hırkasını giyip herkese sırtını dönerse önce kibir ve kinden kalbini temizlemeli. Bundan sonra ölmeden önce toprak olmalı.
	Kibr ü kīnden sīneñ[735] evvel pāk gerek Baʿd-ez-īn ölmezden evvel ḫāk gerek	

[734] Aslı "āḫiret " olan kelime vezin gereği bu şekilde yazılmıştır.

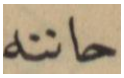
[735] Metinde kelimenin ilk ünlüsünün uzun okunması gerektiği "ye" harfi ile belirtilmemiştir. Oysa vezin gereği de kelimenin ilk ünlüsü uzun olmalıdır. Öte yandan kelimenin aslına uygun olarak yazıldığı beyitlerde bulunmaktadır.

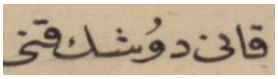
	Ẓāhirin ḥıfẓ eyleyen zāhid degil Hū-yı İllallāh dėse ʿ ābid degil	Görünüşünü koruyan sofu değildir; Allah'tan başka İlah yoktur dese de kulluk eden olmaz.
	Ẓāhire yoḳ iʿ tibār var ʿ āḳıbet Bāṭınıñ pāk eylemekdir maʿ rifet	Dışına kıymet verme asıl hüner içini temizlemektir.
152	**Ger hemī ḫˇāhī nasīb ez-āḫiret** **Rev be-der-kün cāmehā-yı fāḫiret**	
	Eger isterseñ naṣīb ez-āḫiret Yürü terk ėt cāmehā-yı fāḫiret	Eğer ahiretten nasip istersen yürü, övünme elbiselerini terk et.
	Zīnet ü ilbās ne var dünyā için Cümle refʿ ėt bul murād ʿ uḳbā için	Takı, elbise dünya için olan her ne varsa hepsini uzaklaştır ve ahiret için ümitlen.
[38b]	Varını terk eyle giy hep ḳaralar Olmasın aṭlas ḥarīr pāreler[736]	Varını yoğunu terk et, hep karalar giyin. Atlas ve ipek kumaşların olmasın.
	Dėndi *fi'd-dünyā eger libsü'l-ḥarīr*[737] Āḫiretde giymez imiş ol faḳīr	Eğer bir fakir, dünyada ipekli kıyafetler giyerse ahirette giyemezmiş, dendi.
	Ḥürmet-i ẓanniyye giymek ḥarīr Ḥürmet-i ḳaṭʿ iyye ṣanma ey ḥaḳīr	Ey itibarsız, ipek giymek yanlıştır, onu doğru sanma.
153	**Bī-tekellüf bāş u ārāyiş me-cūy** **Terk-i rāḥat gīr u āsāyiş me-cūy**	
	Bī-tekellüf ol u zīnet isteme Ḳāniʿ ol az şeye rāḥat isteme	Samimi ve sade ol, süs isteme. Az şeyle yetin, rahatlık isteme.
	Terk-i rāḥat eyle çek cevr ü cefā Ėtme dünyāda ḥużūru bā-ṣafā	Rahatı terk ederek eziyet ve sıkıntı çek. Dünyada zevk ve eğlenceyle huzur bulma.

[736] Mısrada uygulanan vezne göre bir hece eksiktir.

[737] Beyitte sahih olarak kabul gören şu hadise iktibasta bulunulmuştur: Lâ telbesu'l-harîr fe innehu men lebisehe fi'd-dünyâ lem-yelbesehu fi'l-âhireti : İpek elbise giymeyin. Zira bunu dünyada giyenler âhirette giyemezler. Bkz. Müslim, Libâs, 11; Buhârî, Libâs, 25.

	Zīb ü zīverin de yoḳdur rāḥatı Miḥnet ü derd iledir her sāʿati	Süs ve takı takanın da rahatı yoktur, her saat sıkıntı ve dert içindedir.
	Zīb ü zīver ile aldar bī-vefā Çoḳ kişiyi düşürür dām-ı belā	Vefasız dünya, çok kişiyi süs ve takıyla aldatıp bela tuzağına düşürür.
	Evvelī zīnetle aldar seni bil Āḫirī kelb gibi dalar seni bil	Önce seni süsle aldatır sonra köpek gibi sana saldırır, bil.
154	**Der-beret gū kisvet-i nīkū me-bāş** **Zīr-i pehlü câme-ḫˇābet gū me-bāş**	
	Üzerine söyle zībā olmasın Kisvet-i ilbās-ı dünyā olmasın	Üzerine söyle süslü olmasın. Dünya giysileriyle örtünmesin.
	Ḫırḳayı yünden ʿabā ber-düş ḳıl Fānīyi dost tutma pendi güş ḳıl	Öğüdüme kulak ver, omuzuna yünden bir hırka al. Geçici şeyleri dost edinme, öğüt tut.
	Câme-ḫˇāb uyḳu libāsı olmasın Dė yanıñ alta ʿabāsı olmasın	Giydiğin uyku kıyafeti olmasın. Alt tarafın da yün olmasın.
[39a]	Ḳaydın olmaya döşek yorġan ḥarīr Ḥānene[738] olsa kifāyet bir ḥaṣīr	İpek yorgan ve döşeğe bağlılığın olmasın, evinde bir hasır olsa sana yeter.
	Ḳanı döşek ḳanı[739] yorġan ey oġul N'ola fikr ėt ḳabri bir ān ey oġul	Ey oğul, ne olur bir an mezarı düşün, orada ne yorgan var ne döşek.
155	**Hemçü ṣūfī der-palās u ṣūf bāş** **Bā-ṣıfathā-yı Ḫudā mevṣūf bāş**	
	Ṣūfī gibi eskide ve ṣūf ol Ḥaḳ ṣıfatları ile mevṣūf ol	Sufi gibi eski ve yün elbise giy. Allah'ın sıfatlarıyla sıfatlan.

[738] 2. Tekil şahıs iyelik eki asıl yazımından farklı olarak "nun" ile yazılmıştır.

[739] Mısrada "ḳanı" kelimesi iki farklı şekilde imla edilmiştir.

	Ḫoş geçin bi'l-cümle ḫalḳullāh ile Hem *taḫallaḳū bi-ḫulḳillāh*[740] ile	Hem Allah'ın yarattıkları ile iyi geçin hem de Allah'ın ahlakı ile ahlâklan.
	Eski câme giy oġul ol ṣūf-libās Saʿy ḳıl olmaġa cānā ḫayr-i nās	Ey sevgili oğul, eski ve yün elbise giy, hayırlı insan olmaya çabala.
	Ḥaḳḳıñ evṣāf-ı cemīliyle hemān Ḫūylanıñ ey müʾmin ü ehl-i īmān	Ey mümin ve iman sahibi kişiler, hemen Allah'ın güzel vasıflarıyla huylanın.
	Eski ile şol ki ḳatlanmış durur Nīgū-ḫūy ile ṣıfātlanmış durur	Kim eski ile sarınmışsa o iyi huyla vasıflanmıştır.
156	**Merd-i reh-rā būriyā ḳālīn büved** **Z'ān ki ḫ̆īşteş ʿāḳıbet bālīn büved**	
	Yol erine döşeme ḥāṣīr olur Göçmek için dāʾimā ḥāżır olur	Ahiret yolunun erine yer kilimdir ve o göçmek için daima hazırdır.
	Ḥālısı döşemesi hep būriyā Oldu olmadı anıñ çün hīç riyā	Onun halısı döşemesi hep hasır oldu onun için de hiç iki yüzlü olmadı.
	İstemedi merd-i rāh-ı āḫiret Döşeme yorġan faḫr-ı ʿāriyet	Ahiret yolunun eri döşeme, yorgan yani geçici şeylerle övünmeyi istemedi.
	Zīrā bildi ʿāḳıbeti hīç durur Tā nihāye yaṣdığı kerpiç durur	Çünkü sonunun yokluk ve en nihayetinde yastığının kerpiçten bir mezar olacağını bildi.
[39b]	Ehl-i Ḥaḳ olam dėr iseñ ey kişi Cān u dilden gel sev imdi dervīşi	Ey kişioğlu, Allah dostu olmak istersen dervişleri canı gönülden sev.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ DERVĪŞİÑ ṢIFATI VE DERVĪŞLERE MUḤABBET EYLEMEK FĀʿİDESİNİ BEYĀN [ĖDER] Şeyh Hazretleri dervişlerin özellikleri ve dervişleri sevmenin faydaları hakkında anlatır.	

[740] Beyitte "Tahallakû bi-ahlâkillâh vettesifu bi-sıfatillâh" hadisine iktibasta bulunulmuştur. Hadisin tamamının anlamı şöyledir: Allah'ın ahlakı ile ahlaklanınız ve sıfatı ile sıfatlanınız.

157	**Ger turā ʿaḳlest[741] bā-dāniş ḳarīn** **Bāş dervīş ü be-dervīşān nişīn**	
	Ger seniñ ʿaḳlıñ ise ʿilme yaḳın Ġayrıdan geç Ḥaḳḳ ile Ḥak ol hemīn	Eğer senin aklın ilme yakınsa hemen Allah'tan başkasından geç ve Hak ile Hak ol.
	Bu ikisi sende ger mevcūd ise Yaʿnī ʿaḳl u ʿilm hem bā-ḫod ise	Eğer akıl ve ilim sende varsa yani seninle beraberse gaflette olma, başına gelecekleri düşün; serseri gibi gezme, yürü derviş ol.
	Ġāfil olma ʿāḳıbet-endīş ol Serserī gezme yürü dervīş ol	
	Hem daḫi dervīşler ile ol nişīn Olmaya senden şikeste pek ṣaḳın	Hem de dervişlerle oturup kalk, onların senden incinmemelerine dikkat et.
	Dervīş oldur kim muḥabbet eylemez Farżā olsa mālı raġbet eylemez	Derviş dünya malına sevgi beslemez malı olsa da ona rağbet etmez.
158	**Hem-nişīnī cüz be-dervīşān me-kün** **Tā tüvānī ġıybet-i īşān me-kün**	
	Dervīşāndan ġayra raġbet eyleme Oturup meyl ü muḥabbet eyleme	Dervişlerden başkasına ilgi gösterme, başkalarına meyl edip de sevme.
	Rūz u şeb ṣubḥ u mesā anlarla dur Ġayrıdan kendin birāder eyle dūr	Ey kardeş, gece gündüz dervişlerle dur, başkalarından kendini uzak tut.
	Ḳādir iseñ ġıybet ėtme anları Ṭaʿn u teşnīʿ eyleme ol cānları	Gücün yetiyorsa o dervişleri arkadan çekiştirip ayıplama.
	Kem naẓarla kim görürse dervīşi Ẓāhirine baḳma anıñ ey civān[742]	Ey genç, kim dervişe kötü gözle bakarsa onun dış görünüşüne aldanma.

[741] Metinde bu kelimeden sonra "vav" harfi yazılmıştır. Ancak metnin anlamını bozduğu düşünüldüğü için hazırlanan metne dahil edilmemiştir.

[742] Beytin bu mısraı bir alt beytin ikinci mısraıyla aynıdır. Mısradaki anlam alt beyitle örtüşmekle birlikte bu beyitte iki mısra arasında anlamsal yönden tam bir birlik bulunmamaktadır. Bu da bize eserin müellif nüshasında bu mısraın aslında farklı olduğunu müstensihin yanlışlıkla aynı mısraı iki kere yazmış olabileceğini düşündürmüştür.

[40a]	Ḥaḳḳ ile ḥaḳdır ḥaḳīḳat dervīşān Ẓāhirine baḳma anıñ ey civān	Ey genç, dervişler gerçekten de tam anlamıyla doğrudur, onun dış görünüşüne bakıp da yanılma.
159	**Ḥubb-ı dervīşān kilīd-i cennetest** **Düşmen-i īşān sezā-yı laʿnetest**	
	Şol ki dervīşe muḥabbet eyledi Kendini mūcib-i cennet eyledi	Kim dervişleri severse cennete lâyık olur.
	Cennetiñ ḳapısınıñ miftāḥıdır Dervīşi seven behişt fettāḥıdır	Dervişleri sevmek cennetin kapısının anahtarıdır. Dervişleri seven cennet kapısını açandır.
	Dervīşi kim sevdi oldu behremend Dervīşe ėtmez muḥabbet ḫod-pesend	Kendini beğenen kişi dervişe sevgi beslemez. Kim dervişi severse mükafatını alır.
	Dervīş[i] seven sezādır raḥmete Ẕemm[743] ėden başla Yezīde laʿnete	Derviş sevenler Allah'ın lütfuna layıktır, dervişi ayıplayan Yezîd'e lanet etmeye başla.
	Kim ki sevdi raḥmetullāhi ʿaleyh Kim ki sögdü laʿnetullāhi ʿaleyh	Kim dervişi sevdi, Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun, kim dervişe hakaret etti Allah'ın laneti onun üzerine olsun.
160	**Pūşiş-i dervīş ġayr ez-delḳ nīst** **Der-pey-i kām u hevā-yı ḫalḳ nīst**	
	Dervīşiñ gėyecegi delḳ ḫırḳadır Raġbet-i dünyā degil ḫoş fırḳadır	Dervişin giyeceği yamalı bir hırkadır, Dünyaya rağbet edenlerden değil iyi insanlar grubundandır.
	Ẓāhiren gėydigi peşmīne pelās Līk bāṭınen münevver ḫayr-ı nās	Görünüşte giydiği yün bir abadır fakat özünde nurlu ve hayırlı insanlardandır.

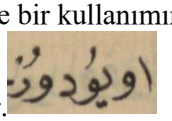
[743] Metinde ilk harf "ز" ile yazılmıştır.

	Ḫırḳadan ġayrı degil gėydikleri Nūr olur yėdikleri gėydikleri	Giydikleri hırkadan başka bir şey değildir fakat giydikleri ve yedikleri nurludur.
	Dervīşān dünyā murādında degil Kimseniñ izi vü ardında degil	Dervişler dünya arzusunda ve kimsenin izinde ve ardında değildir.
	Ġayret ėtmezler cihāna kām içün Ḥaḳḳ içindir saʿyı degil nām içün	Dünyadan keyif almak ve şöhret olmak için uğraşmazlar, Allah için çabalarlar.
[40b] 161	**Merd tā nen'hed be-farḳ-ı nefs pāy** **Reh kücā yābed be-dergāh-ı Ḫudāy**	
	Kişi mādām nefs başına ayaḳ Ḳomayınca ey birāder baña baḳ	Ey kardeş bana bak, eğer bir kişi nefsinin başına ayak koymazsa yani nefsini ayaklar altına almazsa onu iyice bir dövüp mağlup etmezse gün be gün kötü işler yapan nefsini güçsüz bırakıp aşağılamazsa böyle bir kimse bil ki Allah'ın yüce makamına gitmeye yol bulamaz.
	Yaʿnī nefs[i] ayaḳ altına alıp Maʿlūb ėtmeye anı ġāyet dögüp	
	Nefs-i bed-kārı zebūn eylemeye Anı taḥḳīr gün-be-gün eylemeye	
	Öyle kimse bil Ḫudā dergāhına Yol bulamaz yaʿnī ālī cāhına	
	Nefs maġlūb ėtmeyen ey ser-firāz Belki vāṣıl-ı ilallâh olamaz	Ey baş tacı olan; nefsini alt edemeyen bir kişi belki Allah'a ulaşamaz.
162	**Merd-i reh der-bend-i ḳaṣr u bāġ nīst** **Der-dil-i ū ġayr-ı derd u dāġ nīst**	
	Yol eriniñ ḳaydı degil ḳaṣr u bāġ Ġayrı şey yoḳdur göñülde illā dāġ	Ahiret yolunun eri saray ve bahçe sevdasında değildir, gönlünde aşk yarasından başka bir şey yoktur.
	Yol eri kim yaʿnī ehl-i āḫiret Köşk ü baġ ḳaydıyla ėtmez fāḫiret	Yol eri yani ahiret mensupları köşk ve bağ kıskacında değildir, bunlarla övünmezler.
	Dāʾimā göñlünde var derd ü elem Ġayrı Ḥaḳdan yoḳ durur ey ẕī-himem	Ey gönlü Allah'a dolu olan, onların kalbinde hep dert ve üzüntü vardır, Allah'tan başka

		kimseye kalplerinde yer vermezler.
	ʿĀşıḳıñ ḳalbi heme maḥzūn gerek Ehl-i ʿaşḳı sanma sen memnūn gerek	Âşık olanın kalbinde hep hüzün vardır. Aşk ehlinin sen mutlu olduğunu sanma.
	Baḥr-ı ḥayret içre gāh farḳ oldular Gāh fenāfillāhda ġarḳ oldular	Bazen hayret denizi içinde fark edildiler bazen de fenāfillah denizinde boğuldular.
163	**Ger ʿimāret-rā berī ber-āsumān** **ʿĀḳıbet zīr-i zemīn kerdī nihān**	
[41a]	Ger evin iledesin der-āsumān ʿĀḳıbet yėralta olursun nihān	Evini gökyüzüne kadar yükseltsen de sonunda yer altında sır olursun.
	Yaʿnī yüksek evini ėtseñ a yār ʿĀḳıbet yėraltıdır cāy-ı ḳarār	Ey sevgili, yani evini yükseklere de yapsan en sonunda duracağın yer, yerin altıdır.
	Evi yüceldmek ḥamāḳatdan gelir Fikr ėderseñ bil cehāletden gelir	Evini yükseltmeye çalışmanın düşünürsen ahmaklık ve cahillikten kaynaklandığını anlarsın.
	Zīrā yėraltına gizlenseñ gerek Ḥasretā dillerde söylenseñ gerek	Aslında senin yeraltına gizlenip özlemle dilden dile anlatılman gerekir.
	Bu cihāna neye lāzım köşk ü bāġ ʿAşḳla ḳıl sīneñi dāġ üzre dāġ	Bu dünyada köşk ve bağ sahibi olmaya ne gerek var, gönlünü aşkla doldur, kederinin üstüne keder eklesin.
164	**Ger çü Rüstem şevket ü zūret büved** **Cāy çün Behrām der-gūret büved**	
	Ger bahādır ḳuvveta Rüstem gibi Zūruñ olsañ farżā cām-ı Cem gibi	Ey oğul, diyelim ki Rüstem gibi yiğit ve güçlü olsan Cem'in kadehine sahip olsan da çok güçlüyüm diye övünüp büyüklenme, bu sözümü kabul et.
	Pehlevānım diye ögünme oġul Maġrūr olma sözümü eyle ḳabūl	

	Bezme geldin[744] devr olursun cām gibi Gūr olur āḫir yerin Behrām gibi	Bu dünya meclisinde kadeh gibi döner dururs un en sonunda da yerin Behrâm gibi bir mezar olur.
	Devr ėder san bu cihān bir āsiyāb Öyüdür[745] çok dāne miṣl Efrāsiyāb	Bu dünya sanki bir değirmendir döner durur, Efrâsiyâb gibi çok taneler öğütür.
	ʿAynı Zāl olsañ da ṣāḥib-salṭanat Kimseniñ ḳolun büküp ėtme şikest	Aynı Zâl gibi saltanat sahibi olsan da kimsenin kolunu büküp kırma/kolunu kanadını kırma.
165	**Ey püser ez-āḫiret ġāfil me-bāş** **Bā metā-ı īn-cihān ḫoş-dil me-bāş**	
	Ġāfil olma ey oġul ez-āḫiret Olma emtāʿ-ı cihāna ḫoş-dilet	Ey oğul, ahiretten habersiz olma, gönlünü dünya malıyla memnun etme.
[41b]	Bu fenā emtāʿ u ilbās ile ḫoş Olma zīrā bī-beḳādır eyle güş	Dinle, bu geçici varlık ve elbiselerle memnun olma çünkü onlar gelip geçicidir.
	Ey birāder her şeye diḳḳatle baḳ Gel ḥaḳīḳat-bīn ol ʿibretle baḳ	Ey birader gel, gerçekleri gören ol, her şeye dikkatle ve ders alarak bak.
	Alleme'l-esmā[746] seniñ şānıñdadır Gözle ḫalḳı belki dīvānıñdadır	"İsimleri öğretti" senin şanındandır. Halkı gözle belki bunlar meclisindedir.
	Hele vallāhi ʿabeṣdir ādeme Eyleme meyl ü muḥabbet ʿāleme	Dünyaya meyl edip sevgi beslemek vallahi adam olana yakışmaz.

[744] Metinde 2. tekil şahıs eki asıl yazımından farklı olarak "nun" ile imla edilmiştir.

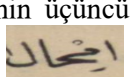
[745] "Öğütmek" anlamına gelen kelimenin sözlükte "ögüt" ve "övüt" şekillerine rastlanmış ancak bu şekilde bir kullanımına rastlanmamıştır. Ancak yine de kelimenin yazımında metne bağlı kalınmıştır.

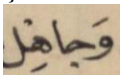
[746] Beyitte Bakara Suresi 31. ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: Allah, Âdem'e bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları meleklere göstererek, "Eğer doğru söyleyenler iseniz haydi bana bunların isimlerini bildirin." dedi.

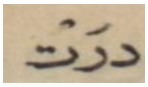
166	**Der-beliyyāt-ı cihān ṣabbār bāş** **Gāh-ı niʿmet şākir-i Cabbār bāş**	
	Hem belā-yı āsumāna ṣābir ol Gāh Ḥaḳḳıñ niʿmetine şākir ol	Hem gökten gelen belalara karşı sabreden ol hem de Allah'ın nimetlerine şükr eden ol.
	Ḥaḳḳa ḥamd ėt ṣābir ol ey ehl-i dīn Dėndi *vallāhu yuḥibbu'ṣ-ṣābirīn*[747]	Ey din ehli, Allah'a şükr et ve sabr eden ol. Çünkü "Ve Allah sabredenleri sever." dendi.
	Vaḳt-i niʿmetde Ḫudāya şākir ol Yaʿnī her demde birāder ẕākir ol	Nimet vaktinde Allah'a şükr eden ol yani her nefeste Allah'ı zikr eden ol.
	Şākir olsa bir faḳīr ü nā-murād Artar anıñ niʿmeti olur ziyād	Eğer bir fakir ve isteğine kavuşamayan şükr edenlerden olursa ona verilen nimetler artar.
	Gel ziyāde ṣabr ėdici ol oġul Kendi ʿişyānıñ bilici ol oġul	Ey oğul, çok fazla sabret ve isyan ettiğini bil.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU YARAMAZ BAḪTLIK ṢIFATLARI ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri -Allah mübârek ve mukaddes eylesin- kötü bahtın özellikleri hakkında buyurur.	
167	**Çār çīz āṣār-ı bed-baḫtī büved** **Cāhilī vü kāhilī saḫtī büved**	
	Oldu bed-baḫtlık nişānı çār çīz Kimde bu dört nesne yoḳ oldur ʿazīz	Dört şey kötü bahtlılığın belirtisidir. Kim de bu dört şey yoksa odur aziz.
[42a]	Oldu bed-baḫtlıga bu dört bil eṣer Bir ḳulaḳ vėr beni diñle ey püser	Bu dört şey kötü talihin delili oldu. Ey oğul, bir kulak ver ve beni dinle.

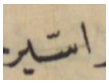
[747] Beyitte bu sözle Ali İmran Suresi, 146. ayetine iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Nice peygamberler var ki, kendileriyle beraber birçok Allah dostu çarpıştı da bunlar Allah yolunda başlarına gelenlerden yılmadılar, zaafa düşmediler, boyun eğmediler. Allah, sabredenleri sever."

	ʿĀlem içre biri cāhillik durur Hem ikincidir ki kâhillik durur	Dünyada birincisi cahillik ikincisi ise tembelliktir.
	Dėndi kāhil şuña kim ihmāl ėder Ḥaḳḳa ṭāʿat ėtmeye imhāl[748] ėder	Allah'a ibadet etmekte yavaş davranıp, ihmal edene tembel denir.
	Bī-edeb olma ve[749] cāhil olma sen Ġayret eyle ẕikre kāhil olma sen	Sen, sakın edepsiz ve cahil olma; gayret et Allah'ı anmakta tembel olma.
168	**Bī-kesī vü nā-kesī her çār şüd** **Baḫt-bed-rā īn heme āṣār şüd**	
	Biri bī-kes biri nā-kes oldu dört Oldu bed-baḫt[a] bu bil āṣār-ı dert[750]	Kimsesizlik ve alçaklıkla dört oldu. Bu derd alametleriyle kötü bahtlılık tamam oldu, bil.
	Cān ile diñle hele bī-kes nedir Söyleyim ḥıfẓ eyle hem nā-kes nedir	Can kulağıyla dinle, sana kimsesiz ve alçağın ne olduğunu söyleyeyim, aklında tut.
	Olsa bir kimse egerçi bed-zebān Nefret eyler ḫalḳ andan bī-gümān	Eğer bir kimse kötü sözlü olursa şüphesiz halk ondan nefret eder.
	Yalıñız ḳalır o essīr ḫan[751] gibi	O esir bir han gibi yalnız kalır, herkes ondan şeytan görmüş gibi çekinir.

[748] Kelimenin üçüncü harfi metinde sözlükten farklı olarak "güzel he" ile değil "ح" ile yazılmıştır.

[749] Her ne kadar manzum metinlerde vav harfinin "ve" yerine kullanılmasına pek rastlanmasa da metinde harf üstünle harekelenmiş olduğu için metinde bu şekilde yazılmıştır. Metnin ilerleyen bölümlerinde de üstünle harekelenen vavlar "ve" şeklinde okunmuştur.

[750] Metinde kelimenin son harfi Osmanlı Türkçesi dönemindeki klasik kullanımından farklı olarak "te" ile yazılmıştır. Öyle sanıyoruz ki bu tercihte kelimeyi üst mısraın kafiye kelimesine uydurma çabasının etkisi büyüktür. Öte yandan bir 19. yüzyıl metni olan eserde günümüze yakın kullanım özelliklerinin görülmesi de dikkat çekicidir.

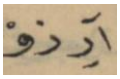
[751] Vezin icabı "esîr" kelimesindeki "sin" harfi şeddeli olarak imla edilmiştir.

	Ṣaḳınır andan ḳamu şeyṭān[752] gibi	
	Ḫişseti ġālib olan nā-kes durur Ādem olana bu pendim pes durur	Cimriliği çok olan alçaktır, İnsan olana bu öğüdüm yeterlidir.
169	**Ān ki der-bend-i ʿibādet mī-şeved** **Bī-şek ez-ehl-i saʿādet mī-şeved**	
	Şol kesiñ kim ḳaydı ʿibādet olur Şübhesiz ol ehl-i saʿādet olur	Kim ibadet sevdasında olursa şüphesiz o mutluluğa erenlerden olur.
	Ey birāder şol ki ẕikr eyler mezīd Bilkim oldur bu cihān içre saʿīd	Ey kardeş, bil ki bu dünyada kim Allah'ı çok anarsa o mutlu olur.
[42b]	Hem daḫi ehl-i selāmetdendir ol Bil ḥaḳīḳat kim saʿādetdendir ol	O hem gerçek kurtuluşa hem mutluluğa erenlerdendir, bil.
	Ḥaḳḳı ẕikr ėt her nefes ey ʿāḳilān Aç gözüñü olma sen ez-ġāfilān	Ey akıllı kişi, her an Allah'ı an, aç gözünü gafillerden olma.
	Dem-be-dem virdin ola Allāh ile Pür-żiyā ḳıl ḳalbi ẕikrullāh ile	Her an Allah'ı anarak kalbini apaydınlık et.
170	**Ber-hevā-yı ḫod ḳadem her k'ū nihād** **Mī-tüvāned kerd bā-nefsek cihād**	
	Kendi ārzūsuna her kim pā nihād Ḳādir olur nefs ile ėtmek cihād	Her kim kendi arzularına ayak diretirse nefsiyle mücadele etmeye gücü yeter.
	Yaʿnī şol kim nefsiñi ḳayırmadı İstedigi şey ile doyurmadı	Yani kim nefsini kayırmaz onu istediği şeylerle doyurmazsa nefsinin isteklerini terk ederse nefsini rezil ve köle eder.
	Eyledi terk-i hevā-yı nefsini Ḳıldı rüsvāy u gedāy [ol] nefsini	

[752] Metinde kelimenin başında elif harfi bulunmaktadır. Ancak vezne uygun olmadığı için metne dahil edilmemiştir. .

	Bil o kimse nefs ile eyler cihād Böylece ceng ėtdi hep ʿālī-nihād	Yüce yaratılışlı kimseler nefsiyle hep böyle mücadele eder, bil.
	Terk-i ārzū ile olur nefs zebūn Vėrme ārzūsuñ hemīşe dün ü gün	Arzuların terk edilmesiyle nefis güçsüz düşer. Ona istediklerini hiçbir zaman verme.
171	**Her ki sāzed der-cihān bā-ḫˇāb u ḫor** **Der-ḳıyāmet neb'vedeş [z']āteş güẕer**	
	Her ki düzdü kendiye ḫˇāb rāḥatı Ekl ü şurb ile ola her sāʿati	Her kim her şeyden habersiz olarak dünyada rahat içinde olur ve her saatini yeme içmeyle geçirirse yani dünyada hep yaptığı işler yemek, içmek ve uyumak olursa, gece gündüz Allah'a itaat etmez ve canı gönülden hiç ibadet etmezse eyvahlar olsun ki kıyamet gününde onun hali yamandır.
	Yaʿnī muʿtādı anıñ ender-cihān Yėmek içmek uyḳu ġaflet bī-gümān	
	Rūz u şeb Ḥaḳḳa iṭāʿat eylemez Cān u dilden hiç ʿibādet eylemez	
[43a]	*Yevm-i tüblā*[753]da anıñ ḥāli yamān Ḥasretā ḥayfā dirīġā el-amān	
	Duyamaz ol būy-ı cennetden eṣer Āteş-i dūzaḥdan aña yoḳ güẕer	O cennetten bir koku bile duyamaz, cehennem ateşinden ona kaçış yoktur.
172	**Rūy gerdān ez-murād u ārzū** **Pes be-dergāh-ı [Ḫudā] āver tu rū**	
	Yüzünü döndür murād u ārızū[754] Ṣoñra dergāh-ı Ḫudāya eyle rū	İstek ve arzulardan yüz çevir sonra Allah'a yönel.
	Her ne kim dünyā murādın var durur Ārızū-yı nefs-i bed-āzār durur	Her kimin dünyaya yönelik muradı varsa kötü nefsin arzularını artırır.

[753] Bu sözle Tarık suresi, 9. ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Bütün sırların yoklanacağı günü hatırla!"

[754]Metinde kelimenin vezin gereği bu ve alt beyitte bu şekilde okunması gerektiği kesre ile belirtilmiştir.

	Cümleden yüz döndürürseñ ey civān Ol vaḳit Ḥaḳḳa teveccüh ḳıl hemān	Ey genç, herkesten yüz çevirmeyi başarırsan o vakit hemen Allah'a yönel.
	Cümleden kendini evvel eyle dūr Ṣoñra dergāh-ı Ḫudāya yüz getir	Önce herkesten kendini uzaklaştır sonra da Allah'ın dergahına yüz sür.
	Dü muḫālif birde cemʿ olmaz oġul İki ḳarpuz ḳoltuġa ṣıġmaz oġul	Oğul, birbirine zıt olan iki şey bir arada olmaz, iki karpuz bir koltuğa sığmaz.
173	**Kām-rānī ser-be-nā-kāmī keşed** **Merd-i reh ḫaṭ der-nīkū nāmī keşed**	
	Kāmurānlıḳ ser-be-nā-kāma çeker Yol eri ḫaṭ der-nīgū-nāma çeker	Mutluluk mutsuzluğa baş çeker. Allah yolunun yolcusu iyi namlılığa hat çeker yani insanların takdir ve övgülerini kazanır.
	Kāmurānlıḳ yaʿnī dünyāda meger Āḫiretde nā-murāda baş çeker	Yani dünyadaki mutluluk ahirette mutsuzluğa sebep olur.
	Hem-naṣīb-i merd-i rāh-ı āḫiret Nā-murādlık ile eyler fāḫiret	Ahiret yolu erinin nasibi muratsızlıkla övünmektir.
	Bir kişi dünyāda ger memnūn ola Āḫiretde belki ol maḥzūn ola	Eğer bir kişi dünyada memnunsa o kişi belki ahirette kederli olur.
[43b]	Kişi fānīde olunca ber-murād Olmaz ol uḫrāda mesrūru'l-fuʾād	Kişi gelip geçici dünyada muradına erince o ahirette sevinçli olamaz.
174	**Emr ü nehy-i Ḥaḳ çü dārī ey vaḥīd** **Pes me-rev ber[755]-vāye-i nefs-i pelīd**	
	Çün tutasın emr ü nehy[i] ey vaḥīd Gitme ẕevḳ u leẕẕet-i nefs-i pelīd	Ey biricik, Allah'ın emir ve yasaklarını tut; alçak nefsinin zevk ve lezzetlerinin ardından gitme.

[755] Metinde ekin ilk harfi "p" şeklinde yazılmıştır.

	Ḥaḳḳıñ emr ü nehyini ey şaḫṣ-ı ferd Çün tutasın diñle gel nuṣḥ ile pend	Ey kişi, Allah'ın emir ve yasaklarını tutmak istersen gel, öğüt dinle.
	Olma murdār nefse tābiʿ ey civān Gitme ẕevḳ-ı nefsiñ ardınca hemān	Ey genç, kirli nefsine boyun eğme, hemen nefsinin zevkleri ardınca gitme.
	Ey oġul bilgil budur daʿvā-yı nefs Yėmek içmek giymek ārzūhā-yı nefs	Ey oğul alçak nefsin davası ve isteği; yemek, içmek, giymektir, bil.
	Emr ü nehy-i Ḥaḳḳı tut ol merd-i dīn Terk-i nefs ėt diyeler ṣad āferīn	Allah'ın emir ve yasaklarını tut, din eri ol. Nefsini terk et, sana yüz kere aferin desinler.
175	**Emr ü nehy-i Ḥaḳ zi-Ḳur'ān gūş dār** **Cāy-ı şādī nīst dünyā hūş dār**	
	Ḥaḳḳın emr ü nehyini Ḳur'āndan Diñle gel ḥıfẓ eyle var Furḳāndan	Allah'ın emir ve yasaklarını gel, Kur'an'dan dinle ve ezberle.
	Şādīliḳ yėri degil āgāh ol Ġaflete ālūde dil-āgāh ol	Mutluluk yeri değil uyanık ol, gaflete dalmış gönlü uyanık ol.
	Bu cihānda ey oġul şād olma sen Nefsiñe tābiʿle berbād olma sen	Ey oğul, bu dünyada mutlu olma sen, nefsine uyup perişan olma sen.
	Ehl-i dilden ey oġul ol ḥişşe-yāb Terk-i nefs ėtdi vü ḳurtuldu ʿazāb	Ey oğul, gönül ehlinden ders al; o, nefsini terk etdi ve azaptan kurtuldu.
	Ḥaḳḳıñ emri nehyi üzre git oġul Bu cihānda nefsiñi terk ėt oġul	Oğul, Allah'ın emir ve yasakları üzerine git ve bu dünyada nefsini terk et.
[44a] 176	**Her ki terk-i kām-rānī mī-küned** **Ber-ḫilāfeş zindegānī mī-küned**	
	Kim murādın terk ėdersen der-cihān[756] Ey birāder bil odur cān içre cān	Ey kardeş, kim bu dünyada muradını terk ederse can içinde can odur, bil.

[756] Mısrada "ėderse" ve "ender" kelimeleri vezin gereği bir harfi düşürülerek ulamalı olarak yazılmıştır.

	Hem ḫilāfı üzre dirlik maʿşiyet[757] Bulur eyler daḫi maʿmūr āḫiret	Nefsinin isteklerine karşı gelirse hem bu dünyada dirlik bulur hem ahirette abad olur.
	Ġamm[ı][758] yoḳdur ḳāniʿiñ ey nīk-nām Ġuṣṣa görmez dāʾim olur şād u kām	Ey iyi namlı, kanaat edene bu dünyada üzüntü yoktur, o sıkıntı çekmez daima mutlu olur.
	Kāmurānlıġıñ ḫilāfı bil nedir Söyleyim fehm eylegil ey dil nedir	Ey gönül, mutluluğun tersi nedir, bil. Söyleyeyim, sen anla.
	İḫtiyār-ı faḳr u ʿacz ėtmek imiş Miḥnet ü renc ü elem çekmek imiş	Acizliği ve fakirliği seçmekmiş; eziyet, sıkıntı ve elem çekmekmiş.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU PERHĪZKĀRLIĠIÑ ŞIFAT U BEYĀNINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri -Allah mübârek ve mukaddes eylesin- günahlardan sakınmanın vasıfları hakkında buyurur.	
177	**Ger hemī ḫˇāhī ki kerđī ser-bülend** **Ey püser ber-ḫod der-i rāḥat be-bend**	
	Eger isterseñ olasın ser-bülend Ey oġul rāḥat ḳapısıñ ḳıl be-bend	Ey oğul, eğer yüce olmayı istersen rahat kapısını kapat.
	Dėrseñ ʿālī-ḳadr olayım ey civān Terk-i rāḥat ėtmeye saʿy ėt hemān	Ey genç, çok değer sahibi olayım dersen hemen rahatı terk etmeye çalış.
	Baġla rāḥat ḳapısın dünyā için Açıla dārü’s-selām ʿuḳbā için	Dünyada rahat kapısını bağla ki ahirette cennet kapısı açılsın.
	Dāʾimā şol kimse kim rāḥat ėde Yaʿnī kendine ṣafā ʿādet ėde	Kim daima rahat ve eğlenceyi kendine alışkanlık haline getirdiyse o Allah katında makbul olmaz ve daima eziyet ve sıkıntı çeker.
	Olmaz ol maḳbūl-ı dergāh-ı Ḫudā Bi’l-ḥuṣūṣ āḫir çeker cevr ü cefā	

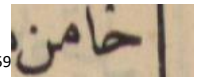
[757] Aslı “maʿīşet” olan kelime metinde vezin kaygısıyla bu şekilde yazılmıştır.

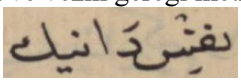
[758] Kelime metinde şeddeli olarak yazılmıştır.

[44b] 178	**Her ki ber-best ū der-i rāḥat tamām** **Bāz şüd ber-vey der-i dārü's-selām**	
	Her ki rāḥat ḳapısını ey hümām Baġlar açılır aña dārü's-selām	Ey himmetli kişi, kim dünyada rahata kapısını bağlarsa ona öte dünyada cennetin kapıları açılır.
	Terk-i rāḥat ėtse külliyyen eger Dāḫil-i cennet olurmuş dėdiler	Eğer tamamen rahatı terk ederse cennete girermiş dediler.
	Faḳr ile dünyāda ger çekse ʿaẕāb Āḫiretde olur aña feṯḥ-i bāb	Dünyada fakirlikten büyük sıkıntı çekse ahirette ona cennet kapısı açılır.
	Faḳr-faḫr ėden şu kim maḥzūn durur Cennet-i aʿlāda ol memnūn durur	Dünyada fakirlikle övenen kişi hüzünlü olur ama yüce cennette o memnun olur.
	Bu fenāyı Ḥaḳ için terk ėt oġul Ehl-i dil ol rāh-ı Ḥaḳḳa git oġul	Oğul, bu gelip geçici dünyayı Allah için terk et; gönül ehli ol ve Allah yolunda git.
179	**Ġayr-ı Ḥaḳ-rā her ki ḫ̆āned ey püser** **Kīst der-ʿālem ez-ū gümrāh-ter**	
	Ey oġul her kim ki Ḥaḳdan ġayrısın Dė oḳuyup daʿvet ėtseñ ayrısın	Ey oğul; kim Allah'tan başkasını okur, davet eder ve isterse bu dünya içinde ondan daha sapkın biri yoktur bu kişi adeta şeytana bedeldir.
	Ġayr-ı Ḥaḳdan çaġırıp daʿvet ėden Hem ṭaleb ėde ve hem raġbet ėden	
	Kimdir ʿālem içre bil andan aḍall Bu cihāna oldu şeyṭāna bedel	
	Yaʿnī dünyāda o āh azmış durur Kendi kendine ḳuyu ḳazmış durur	Âh, o dünyada azmışdır yani kendi kuyusunu kendi kazmıştır.
	Ġayrıdan ḳılsa ṭaleb kimse oġul Ġāfil-i Ḥaḳ oldu bil müşrikdir ol	Oğul, bir kimse Allah'tan başkasından bir şey isterse Allah'tan habersizdir, müşriktir.
180	**Ey birāder terk-i ʿizz ü cāh kün** **Ḫ̆ᵛīş-rā şāyeste-i dergāh kün**	

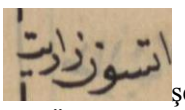
[45a]	Ey birāder terk-i ʿizz ü cāh ḳıl Kendini şāyeste-i dergāh ḳıl	Ey kardeş makam ve itibarı terk et, kendini Allah'ın dergahına layık hâle getir.
	Manṣıb-ı dünyāyı terk ėt ey püser Ġayra ṭālib olma ḥubb-ı Ḥaḳ yeter	Ey oğul dünya memuriyetini terk et, başkasının sevgisine talip olma, sana Allah sevgisi yeter!
	Şol kim ėtmişdir cihānda terk-i cāh Olur ol maḳbūl-ı dergāh-ı İlāh	Kim bu dünyada makamını terk ederse o Allah katında makbul olur.
	Terk-i dünyā ėtmeyince kişi tā Olmaz imiş lāʾiḳ [ol] Ḥaḳḳa dilā	Ey gönül, kişi dünyayı terk etmeyinceye kadar Allah'a layık olmazmış.
	Terk ḳıl ehl-i saʿādet ol yürü Şāh-ı iḳlīm-i vilāyet ol yürü	Dünyayı terk et, mutluluğa erenlerden ol, yürü. Muhabbet ülkesinin şahı ol, yürü.
181	**Ḫ̆ār kerded her ki kerded cāh cūy** **Ey birāder ḳurb-ı īn dergāh cūy**	
	Ḫor olur her kim ki cāh-ṭālib durur Manṣıb-ı dünyāya kim rāġıb durur	İtibar talep eden ve dünya makamlarına rağbet eden her kimse değersiz olur.
	Farżā manṣūb-ı cihān olsañ hemān ʿAzl olur maḥzūn olursun bī-gümān	Farz edelim ki dünyada bir devlet hizmetine atansan kuşkusuz hemen akabinde makamından olup kederli olursun.
	Devlet-i manṣūb degil maṭlūb a yār Ḥaḳḳa ḳurbiyyet imiş manṣūb a yār	A dost, asıl itibarlı olan devlette makam elde etmek değil; Allah'a yakınlık elde etmektir.
	Ṭālib olma manṣıb-ı dünyāya gel Rāġıb ol saʿy eyle var ʿuḳbāya gel	Gel, dünya makamlarını isteyen olma, ahiret için hevesli ol ve çabala.
	Fānī-i dünyāya meyyāl olma sen Bī-beḳādır rāġıb-ı māl olma sen	Sen, bu dünyanın fani işlerine gönül verme, mal mülk düşkünü olma çünkü bunlar kalıcı değildir.
182	**ʿİzz ü cāhet sūy-ı pestī mī-keşed**	

	Mer turā bā-ten-perestī mī-keşed	
	ʿİzz ü cāhıñ seni alçaġa çeker Azdırır yolunu şaʿb daġa çeker	İzzet ve şanın seni alçağa çeker, azdırır. Yolunu sarp dağa çeker.
[45b]	Ḫāmın?[759] manṣūbuñ seni ey nīk-nām ʿĀḳıbet bir gün ėder rüsvāy-ı ʿām	Ey iyi namlı, hamlığın ve makam sevdan sonunda bir gün seni herkesin içinde rezil eder.
	Hem daḫi eyler seni ʿālemde pest Dūr ėder Ḥaḳdan seni bā-ten-perest	Bu itibar bulma sevdan ve kendini beğenmişliğin hem seni dünyada aşağıya çeker hem de Allah'tan uzaklaştırır.
	Hem hevā-yı manṣıb ile ey civān Esfele düşer ḳalırsın bī-gümān	Ey genç, makam hevesi şüphesiz seni fenalıklara düşürür.
	ʿİzz ü manṣūb ile olma ḫod-perest Cān u dil ile işitgil pīr-i pend	İzzet ve makama eriştim diye mağrur olma, canı gönülden nasihat eden piri işit.
183	**Nefs der-terk-i hevā miskīn büved** **Güşmāl-i nefs-i nādān īn büved**	
	Terk-i ārzū ile nefs olur zebūn Ḳuvveti ḳalmaz yavaşlar gün-be-gün	Arzuların terki ile günden güne nefsin kuvveti azalır, kalmaz.
	Güşmāli nefs-i [nā]dānıñ[760] budur Yaʿnī terbiyyesi bil anıñ budur	Cahil nefsinin (kölelik) küpesi yani onu terbiye edecek şey budur, bil.
	Tut sözüm tekrār ėtdim ey şerīf Nefs olur terk-i hevā ile żaʿīf	Ey şerefli kişi, sözümü tekrar ettim, sen de tut; nefis arzuların terkiyle güçsüz olur.

[759]

[760] Anlam ve vezin gereği metne "nā" olmsuzluk eki eklenmiştir. Kelimenin metindeki yazımı şöyledir:

	Her ne ister ise senden vėrme gel Günde üç kerre anı doyurma gel	Gel, senden her ne isterse verme, günde üç kere onu doyurma.
	Açlıḳ ile nefsi eyle terbiyet Vėrme her ārzūsun ėtsin zāriyėt[761]	Nefsini açlık ile terbiye et. Her istediğini ona verme de bitkin düşsün.
184	**Çün dilet ber-yād-ı Ḥaḳ īmen büved** **Nefsek-i emmāre hem sākin büved**	
	Ḥaḳḳı ẕikr ėtmek ile göñlüñ emīn Çün ola mesrūr u dil-şād [ol] hemīn	Allah'ı anmak her zaman gönlü huzurlu ve mutlu kılar.
	Ḥaḳḳı bir an añmasa zaḥmet çeker Dem-be-dem ẕikr ėtmese miḥnet çeker	Allah'ı bir an anmasa zahmet çeker, daima zikr etmese eziyet çeker.
[46a]	Ḥāṣılı çünki her işiñ ẕikr-i Ḥaḳ Terk-i aġyār eyledin bā-fikr-i Ḥaḳ	Bütün işin Allah'ı anmak olmuş ve Allah'ın düşünsesinden başka her şeyi terk etmişsen sonunda yaramaz nefsin güçsüz düşer ve boyun eğerek senden aman diler.
	Yaramaz nefsiñ olur bil nā-tüvān Rām olur ol vaḳt saña dėr el-amān	
	Nefs ile eyler cihād az bulunur Böyle bir ʿālī-nihād az bulunur	Nefsi ile mücadele eden böyle yüce yaratılışlı kişiler az bulunur.
185	**Her ki ū-rā tekye ber-Ṣāniʿ büved** **Der-cihān bā-loḳmaī kāniʿ büved**	
	İʿtimādı her kimiñ Ṣāniʿ olur Fānīde bir loḳmaya ḳāniʿ olur	Her kimin her şeyin yaratıcısı Allah'a güveni tam olursa o kişi dünyada bir lokmayla yetinen olur.

[761] Metinde şeklinde imla edilen kelimenin sözlüklerde tam bir karşılığı bulunamamıştır. Öyle sanıyoruz ki "ağlayıp inlemek" anlamına gelen "zār" kelimesi ya da sarı anlamına gelen "zer" kelimesi vezin ve kafiyeye uydurulmak amacıyla bu şekilde türetilerek kullanılmıştır.

	Ḫālıḳu'l-eşyāya iʿtimād ḳılan Bes durur bir loḳma aña der-cihān	Her şeyin yaratıcısı olan Allah'a güvenen için bu dünyada bir lokma yeterlidir.
	Farża māldār olasın Ḳārūn hemīn ʿĀḳıbet bir gün olur zīr-i zemīn	Mesela Kârun gibi çok mal sahibi olsan da sonunda bir gün toprak olursun.
	Çünki buña ėde īmān bir kişi Bir daḫi n'eyler cihānda bir işi	Çünkü bunun doğruluğuna inanan bir kişi bir daha dünya işleriyle uğraşmaktan vazgeçer.
	Āḫiret çün saʿy ėder her rūz u şeb Māl-ı dünyā bunda ḳalır zīrā hep	Gece gündüz ahiret için çabalar çünkü dünya malının hep burda kalacağını bilir.
186	**İktifā ber-rūze-i her rūz kün** **Ger ne-dārī ez-Ḫudā deryūze kün**	
	Külle yevmin rızḳa ḳāniʿ iktifā Ol cihānda var çü miḳdār-ı vefā	Bu dünyada bir miktar vefan varsa günlük rızkına kanaat et.
	Rızḳını bugün ʿaṭā ėden Ḫalīm Yarını ḳayd ėtme kim Allāh kerīm	Rızkını bugün veren Allah'tır. Yarını dert etme, Allah kerim.
	Çünki her günlük kifāyet ėdecek Rızḳ ola ʿaybdır şikāyet ėdecek	Çünkü bir kişinin her gün yeterli miktarda rızkı olmasına rağmen şikâyette bulunması ayıptır.
[46b]	İktifā miḳdārı rızḳıñ yoġ ise İste Ḫaḳdan ger żarūret çoġ ise	Kendine yetecek kadar rızkın yoksa ve çok ihtiyacın varsa Allah'tan iste.
	ʿĀleme rezzāḳ Allāhdır oġul Dėndi *er-rızḳu ʿal'allāh*[762]dır oġul	Oğul, tüm dünyaya rızık veren Allah'tır. "Rızık Allah'tan'dır." dendi.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU KİŞİ NEFSİYLE CENG VE NE GŪNE ŞAVAŞ OLDUĠU BEYĀN [EDER]	

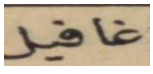
[762] Beyitte Hud Suresi, 6. ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki, rızkı Allah'a ait olmasın. Her birinin (dünyada) duracakları yeri de, (öldükten sonra) emaneten konulacakları yeri de O bilir. Bunların hepsi açık bir kitapta (Levh-i Mahfuz'da yazılı)dır.

	Şeyh Hazretleri -Allah mübârek ve mukaddes eylesin- kişinin nefsiyle savaşını ve onunla nasıl mücade ettiğini anlatır.	
187	**Nefs-i net'vāngeşt illā bā-se çīz** **Çün be-gūyem yād-gīreş ey ʿazīz**	
	Nefs ḳuvvet olmaz illā bā-se çīz Söyleyim üç nesneyi ḥıfẓ ėt ʿazīz	Ey aziz, nefis sadece üç şeyle güçsüz düşer; bu üç şeyi söyleyeyim, aklında tut.
	Nefsi öldürmek oġul mümkün degil İllā üç şey öldürür pek diñlegil	Oğul, nefsi öldürmek mümkün değil gibi görünse de sadece bu üç şey nefsi öldürür, iyice dinle.
	Līk ġāfil olma bu üçden hele Zīrā olmazsa olur başa belā	Ama bu üç şeyden habersiz olma çünkü bunlar olmazsa nefsin başına bela olur.
	Oldu bu üç ālet-i ceng eylemek Nefsi yaramazla āheng eylemek	Bu üç şey, nefsi kötüyle başa çıkma, mücadele etme aleti oldu.
	Ḥāżır ėt kendiye bu üç āleti Sende mevcūd ise ḳalmaz ṭāḳati	Kendin için bu üç aleti hazır et çünkü bu üç alet sende varsa nefsinin gücü kalmaz.
188	**Ḫançer-i ḫāmūşī vü şimşīr-i cūʿ** **Nīze-i tenhāyī vü terk-i hucūʿ**	
	Ey birāder saña bu üçü beyān Eyleyim cān ile diñle ey civān	Ey kardeş, sana bu üç şeyin ne olduğunu açıklayayım. Ey genç, can kulağıyla dinle.
	Biri ḫāmūşluḳ k'aña ḫançer durur Sākit olsañ yüregin ḫançer durur	Biri sessizliktir ki onun için bir hançer gibidir. Sessiz olsan yüreğin hançerdir.
	Açlıḳ olmuşdur anıñ hem ḳılıcı Oldu açlıḳ nefsi iki biçici	Nefsi ikinci biçici kılıca benzeyen açlık olmuştur.
[47a]	Biri daḫi tenhālıḳ uyḳuyu terk Eylemek mızrāġıdır ḥıfẓ eyle pek	Bir diğeri ise yalnızlık ve uykuyu terk etme mızrağıdır, iyice aklında tut.
	Kim ki bu üç ālete mālik olur Nefsi üzre ol kişi hālik olur	Kim bu üç alete sahip olursa o kişi nefsini helak eden olur.

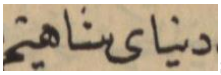
189	**Her ki-rā neb'ved müretteb īn silāḥ** **Nefs-i ū hergiz nemī-yābed felāḥ**	
	Kimde olmaya müretteb bu silāḥ Nefsi anıñ ey oġul bulmaz felāḥ	Ey oğul, kim bu silahları düzenleyip hazır etmezse onun nefsi kurtuluşa eremez.
	Bu silāḥ yėrli yėrine olmaya Ḳuvvet ü şevket ü ḳudret bulmaya	Bu silahlar yerli yerinde olmazsa kimse nefsi ile çekişmek için gerekli gücü kuvveti bulamaz. Kim o azgın nefs ile başa çıkabilir?
	Ḳādir olmaz nefsi ile çekişe Kim o azġın ile başa çıkışa	
	Dāʾimā nefs ile ol olur ʿaẕāb Ten taḥayyürde ḳalır dil ıżṭırāb	Daima nefsinden dolayı azap çeker, bedeni hayret, gönlü ise ızdırap içinde kalır.
	Ḳahr-ı Ḥaḳdan ey birāder ol ḫalāṣ Ḥaḳḳı ẕikr ėt ol bu ʿālem içre ḫāṣ	Ey kardeş, Allah'ı an böylelikle onun azabından kurtul ve bu âlem içinde onun has kullardan ol.
190	**Çünki dil bī-yād-ı Allāhet büved** **Dīv-i melʿūn yār u hem-rāḥet büved**	
	Çünki ḳalbiñ Ḥaḳḳı hīç ẕikr ėtmeye Ḥikmet-i Ḫallāḳ hem fikr ėtmeye	Eğer yüce yaratıcının hikmetlerini hiç düşünmezsen kalbinle ve dilinle onu hiç anmazsan ömrünü boşa harcamış olursun.
	Olmaya ḳalb u lisānında Ḫudā Ėdesin ʿömrüñü beyhūde hebā	
	Yār-ı ġārın bil seniñ şeyṭān durur Dīv-i melʿūn yoldaşıñ her ān durur	Bil ki senin en yakın dostun şeytan olur. O lanetlenmiş şeytan her an yoldaşın olur.
	Ey dirīġā şol ki bī-ẕākir olur Dostlaşır şeyṭānla bī-ṭāhir olur	Ey her kim Allah'ı anmazsa yazık; o şeytanla dost olup kirlenir.
[47b]	Ġāfil[763] olma Ḥaḳḳı ẕikr ėt ber-devām Her nefes tā kim ilā yevmi'l-ḳıyām	Gafil olma, tâ kıyamet gününe kadar her nefeste sürekli Allah'ı an.

[763] Metinde sözlüklerden farklı olarak kelimenin ikinci ünlüsü de uzun yazılmıştır. Böyle bir yazımın metne hiçbir katkısı olmadığı gibi vezinde de bir problem oluşturmaktadır.

191	**Ehl-i dünyā-rā çü dīv ārāyedeş** **Loḳmahā-yı çerb ü şīrīn bāyedeş**	
	Çünki şeyṭān ehl-i dünyāyı bezer Zīnet-i dünyā ile tezyīn ėder	Şeytan dünyaya düşkün olanları dünyanın süsleriyle bezeyip süsler.
	Pes o ehl-i fānīye yaġlı semiz Loḳma-i iṭʿām gerekdir hem leẕīẕ	Sonra o geçici dünyanın düşkünlerine yağlı ve lezzetli lokmalar lazımdır.
	Böyle olunca olur şehvet ziyād Nefsi müstaḥkem olur ey nā-murād	Hal böyle olunca o talihsizin nefsi güçlenir, arzuları artar.
	Belki bünyād-ı ʿibādet pür-ḫarāb Münhedim olur düşer ḳahr u ʿaẕāb	Belki ibadetin temeli harap olup yıkılır, büyük bir sıkıntı ve keder içine düşer.
	Olma dünyā ehl[i] zīnet isteme Böyle beyḥūdeye raġbet isteme	Dünya heveslisi olup boş yere dünya süslerinden isteme.
192	**Her ki ū der-bend-i sīm ü zer büved** **Der-ʿuḳūbet kār-ı ū muẓṭar büved**	
	Her ki ḳayd u bend-i sīm ü zer olur ʿĀḳıbet işi anıñ muẓṭar olur	Her kim altın ve gümüş sevdasında olursa en sonunda çaresiz kalıp sıkıntı çeker.
	Dāʾimā ḳaydı ola altın için Eyleye bī-ḥad muḥabbet dūn için	Kim daima altına düşkünlük edip bu değersiz şeye fazlaca sevgi beslerse sonunda ondan yoksun kalır ve hasret çeker. Emekleri boşa çıkar, sıkıntı çeker.
	Ḥasretā soñu anıñ firḳat olur Hep hebā olur işi miḥnet olur	
	Çeker āḫirī ʿaẕāb ile ʿiḳāb Āteş-i hicrān ile olur kebāb	Sonunda eziyet ve sıkıntı çeker, ayrılık ateşiyle ciğeri kebap olur.

Kelimenin metindeki diğer yazımlarına bakıldığında ikinci ünlünün uzun yazılmamış oluşu müstensihin aslında böyle bir yazım alışkanlığına sahip olmadığının göstergesidir.

	Rāġıb-ı dünyāyı şāhim?[764]olma sen Ey oġul ʿabdu'd-derāhim olma sen	Ey oğul, dünya heveslisi ve paranın esiri olma sen.
[48a] 193	**An ki behr-i āḫiret kāreş büved** **Ez- Ḫudā teşrīf-i bisyāreş büved**	
	Şol kesiñ kim işi āḫret çün ola Āh u vāh u derd ü miḥnet çün ola	Kimin işi gücü ahiret olur ve bu yolda dert ve sıkıntı çekerse bil ki ahirette Allah ona lutf eder ve onu yüceltir.
	Bil Ḫudādan aña çoḳ taʿẓīm olur Yaʿnī iḥsān u kerem tekrīm olur	
	ʿAḳlı fikri ẕikri ʿuḳbā çün ola Vėrseler dünyāyı almaz bir pūla	Onun aklı fikri ahiretde olduğu için dünyayı bir pula satsalar da almak istemez.
	Fi'l-ḥaḳīkā bunda gelmekden murād Fehm ėder misin nedir ey ʿālī-ẕād	Ey yüce kişi, gerçekte dünyaya gelmekten kastın ne olduğunu düşünür müsün?
	ʿAşḳ ile tevḥīd-i Ḥaḳ ʿirfān imiş Rāh-ı Ḥaḳḳa cānını ḳurbān imiş	Aşk ile Allah'ın birliğini tam olarak bilmekmiş, Allah yolunda canını kurban etmekmiş.
194	**Māl-ı dünyā ḫāk-sārān-rā dihend** **Āḫiret perhīz-kārān-rā dihend**	
	Māl-ı dünyā ḫāk-sārānıñ durur Āḫiret perhīzkārānıñ durur	Dünya malı aşağılık olanların ahiret ise günahlardan sakınanlarındır.
	Māl-ı dünyāyı vėrirler alçaġa Ol denī ālūde-i ḫāk balçıġa	Dünya malını toza toprağa bulanmış alçağa verirler.
	Bu cihānıñ ebteri māldār imiş Zīb ü zīnetle anı aldar imiş	Bu dünyanın faydasızı, malı mülkü çok olanmış. Süs ve takıyla dünya onu aldatırmış.

[764] Metinde kelime şeklinde imla edilmiştir. Ancak sözlüklerde böyle bir kelimeye tesadüf edilmemiştir. Beytin genel anlamına bakıldığında para birimi olan "şāhī"nin kast edilme ihtimali mümkün gözükmektedir ancak bu kelimenin sonunda "mim" yoktur. Sözlükte bir de "ḫ" ile yazılan ve yağlı semiz, şişman anlamına gelen "şaḫīm" diye bir kelime mevcut olmakla birlikte metinde yazılan kelime "güzel he" ile imla edilmiştir.

	Devleti perhīzkār-ı āḫiret Ehline vėrirler oldu nīgū-baḫt	İyi talihi, günahlardan sakınan ve ahiret için çabalayanlara verirler.
	Devleti ṣāliḥlerin ʿuḳbā durur Devleti fāsıḳların dünyā durur	Has kulların talihi ahirettir, günahkâr olanların talihi dünyadır.
195	**Hest şeyṭān ey birāder düşmenet** **Ġull-i āteş ḫ̆āhed ender-gerdenet**	
[48b]	Ey birāder düşmeniñ şeyṭān durur Saña ḥīle ėtmege her ān durur	Ey kardeş, düşmanın şeytandır ve her an seni aldatmaya çalışır.
	Āteş[īn] zencīr ister boynuña Ḳoymaġa ḳoyma yılanı ḳoynuña	Boynuna ateşten zincir koymak ister. Dikkat et, yılanı koynuna koymasın.
	Hem ṣırāṭ-ı müstaḳimden azdırır Kendi kendine ḳuyunu ḳazdırır	Hem seni doğru yoldan çıkarır hem de sana kendi kuyunu kazdırır.
	Ḫalḳa-i nār gerdenine ṭaḳdırır Sürüyüp nār-ı caḥīme getirir	Boynuna ateşten bir halka takıp seni sürüyerek cehennem ateşine götürür.
	Düşmen-i şeyṭāndan eyle gel ḥaẕer Zīrā olmaz ġull-ı āteşden güẕer	Şeytanın düşmanlığından gel, sakın. Zira ateş zincirinden kaçış yoktur.
196	**Müdbirī k'ū rū be-dünyā āvered** **Behre key ez-ʿālem-i ʿuḳbā bered**	
	Āh şol bed-baḫt ki dünyāya heves Eyleyip yüz getirir her bir nefes	Ah, o talihsiz kimse, dünyaya heves ederek her an dünya tapar yani ömrünü dünya için harcayıp ahiret için hayırlı bir iş yapmaz.
	Yaʿnī ʿömrüñ ṣarf ėde dünyā için Ėtmeye ḫayr u ʿamel ʿuḳbā için	
	Sevdi dünyāyı muḥabbet eyledi Bī-vecih beyhūde raġbet eyledi	Dünyayı sevip ona boş yere düşkünlük eden ve dünyanın esiri olmuş o köleye nasıl ahiret nasip olur.
	Aña āḫretden ḳaçan olur naṣīb Çün cihānı eylemişdir ol celīb	

	Olmaz aña hīç naṣīb āḫiret Bu cihān ile ėde çün fāḫiret	Bu dünya ile övündüğü için ona ahiret hiç nasip olmaz.
197	**Ey püser bā-yād-ı Ḥaḳ meşgūl bāş** **Ve'z ḫalāyıḳ dūr hem-çün ġūl bāş**	
	Ẕikr-i Ḥaḳḳa ey oġul meşġūl ol Ḫalḳdan dūr ol miṣāl-i ġūl ol	Ey oğul Allah'ı anmakla meşgul ol, halktan insanı helak eden cin taifesi gibi uzak dur.
[49a]	Yaʿnī ġūl nāsdan nice oldu baʿīd Sen de anıñ gibi var ol nā-bedīd	Yani cinler nasıl insanlardan uzak durup görünmez olduysa sen de onlar gibi görünmez ol.
	Ḥāṣılı ġūl nice ādemden ıraḳ Olmuş ise sen de vaḥdet ėt duraḳ	Sonuç olarak cinler nasıl insandan uzak durmuşsa sen de uzak dur, yalnızlığı kendine mesken et.
	Yoḫsa ġūl gibi murād olmaḳ degil İnzivādır ḫalḳla şād olmaḳ degil	Yoksa bu sözden kasıt cin gibi olmak değil, bir köşeye çekilip yalnız kalmaktır. Halkla mutlu olmak değildir.
	Ġūl cinden bir neviʿ cindir civān Azdırır nāsı ṭarīḳden ehremān	Ey genç, gûl cin taifesinden bir cin türüdür. İnsanı azdırıp şeytan gibi yoldan çıkarır.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ FAḲR U ṢĀBİRLİḲ BEYĀNINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri fakirlik ve sabırlı olmak hakkında buyurur.	
198	**Faḳr-ı ḫod-rā pīş-i kes peydā me-kün** **Miḥnet imrūz-rā ferdā me-kün**	
	Kimseye faḳrını ėtme āşikār Miḥnet için yaʿnī şākī olma yār	Ey dost, kimseye yoksulluğunu belli etme yani bu sıkıntıdan dolayı şikâyet etme.
	Miḥnet-i dünyāya bugün ḳıl ṣabır Varacaġın yarını eyle fikir	Yarın varacağın yeri düşünerek bugün dünyanın zahmetine sabr et.
	Şol ki faḳrını şikāyet eylemez Ṣanma kim uḫrāda rāḥat eylemez	Kim yoksulluktan dolayı şikâyet etmezse elbet sonunda rahata kavuşur.

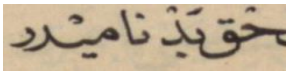
	Miḥnet-i el-yevmi yarın eyleme Ḳıl taḥammül ṣabır eyle söyleme	Bugünün derdini yarın da çekme, tahammül ve sabr et sıkıntını kimseye söyleme.
	Her ne ḥāl ise bu dünyā miḥneti Yaʿnī āsān āh ʿuḳbā zaḥmeti	Bu dünyanın sıkıntısı ne kadar çok ve türlü türlü olursa ahiretin sıkıntısı o kadar azalıp kolaylaşır.
199	**Mer turā ān kes ki ferdā cān dihed** **Ġam me-ḫor āḫir terā yek nān dihed**	
	Saña ol kimse ki yarın cān vėrir Ġam yėme āḫir saña yek nān verir	Sana yarın can verecek olan üzülme sonunda bir ekmek verir.
[49b]	Ḥaḳ Taʿālallāh saña vėre ḥayāt Yaʿnī dünyāda ki olmazdan memāt	Yüce Allah dünyada yani ölmeden önce sana hayat verir.
	Rūḥunu ḳabż ėtmeye mādām İlāh Rızḳıñı eyler ʿaṭā ol pādişāh	Allah ruhunu daraltmasın. O padişah daima rızkını verir.
	Vėrme zaḥmet kendine dünyā için Cidd ü ġayret eyle var ʿuḳbā için	Dünya için kendine eziyet etme, var ahiret için uğraş didin.
	Çün Ḫudā ḫallāḳ-ı ʿālemdir oġul Ġam yėme rezzāk-ı ʿālemdir oġul	Ey oğul, üzülme çünkü Allah; âlemlerin yaratıcısı ve rızık dağıtıcısıdır.
200	**Tā be-key çün mūr bāşī dāne-keş** **Ger tu merdī fāḳa-rā merdāne keş**	
	Dāne çekmek ḳaçana dek mūr gibi Nice bir zaḥmet otur maʿmūr gibi	Ne zamana kadar karınca gibi tane çekici (dünya nimetlerini toplayıcı) olacaksın bu kadar zahmete ne gerek var rahatça otur.
	Gel ḳarınca gibi cemʿ ėtme azıḳ Şiddet-i bārān telef eyler yazıḳ	Gel, karınca gibi azık toplama, yağmurun şiddeti sonunda her şeyi telef eder, yazık.
	ʿAzze men ḳānaʿa dır bilgil oġul	Ey oğul; tamah eden kişi zelil, kanaat eden kişi aziz olur, bil.

	Zelle men ṭāmaʿa[765] dır bilgil oġul	
	Merd iseñ faḳrı oġul merdāne çek Dūd-ı āh-ı ʿaşḳ[ı] var cānāne çek	Oğul, mertsen fakirliği merde yaraşacak şekilde, âşıksan aşk ahının dumanını sevgiliye yaraşacak şekilde çek.
	Mālik olduġuñ ne var rızḳa hemān Rāżī ol ḳayırma gelecek zamān	Sahip olduğun ne kadar rızık varsa ondan hemen razı ol, sonraya erteleme.
201	**Ber-tevekkül ger büved fīrūziyet** **Ḥaḳ dihed mānend-i murġān rūziyet**	
	Ger tevekkül üzre olasın ẓafer Ḳudret ü ḳuvvetin olsun ey püser	Ey oğul, eğer Allah'tan gelene razı olmakta başarılıysan gücün kuvvetin yerinde olur.
	Ḥaḳḳa tefvīż ėt umūrun ey civān Ḳaṭʿ-ı minnet ḳıl ḫalāyıḳdan hemān	Ey genç, işini Allah'a havale et, hemen başkalarına minnet etmeyi kes.
[50a]	Sa'y ėtmeksiz seniñ rızḳını Ḥaḳ Ḳuşlara verdigi gibi ėde ḫalḳ	Allah senin rızkını da kuşlara verdiği gibi kolaylıkla var eder.
	Ġāfil olma bir nefes Ḥaḳdan oġul Münḳaṭıʿ olsañ sezā ḫalḳdan oġul	Oğul; Allah'tan bir an bile gafil olma, sana yakışan halkla ilişkini kesmektir.
	Kim *tevekkeltü ʿala'llāh* oldu bil Her umūruna Ḫudā oldu vekīl	Kim Allah'tan gelene tevekkül ettiyse onun her işine Allah vekil oldu bil.
202	**Ber-Ḫudā şākir büved merd-i faḳīr** **Ger dihed ḳūteş lebī nān-i faṭīr**	
	Merd-i Ḥaḳ dāʾim Ḫudāya şükr ėder Pür-melāliñ āḫiret çün fikr ėder	Allah dostu daima Allah'a şükr eder. Ahiret için düşünüp kaygılanır.

[765] Beyitte, "Kad zelle men tama'a ve kad azze men kana'a : Tamah eden kişi zelil, kanaat eden kişi aziz olur." sözüne iktibasta bulunulmuştur. Nakıs olarak iktibas edilen bu sözün hadis olduğu muallâktır. Zira kaynaklarda bu söz Hz. Ali'ye atfedilmektedir. Bkz. Şerife Uzun, s. 437.

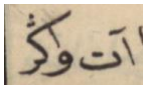
	Ehl-i ḥāliñ ḥāli illā'llāh durur Dem-be-dem hep ḳāli illā'llāh durur	Hâl ehli, sadece Allah'ladır ve her zaman sözünde sadece Allah vardır.
	Ḥaḳḳa şükr eyler egerçi Müsteʿān Pişmiş etmek māyesiz vėrse hemān	Mayasız pişmiş ekmek verse de o Allah'a şükr eder.
	Merd-i Ḥaḳ dünyāya raġbet eylemez Diline her ne gelirse söylemez	Allah dostu dünyaya düşkünlük etmez, diline her ne gelirse söylemez.
	Dāʾimā şākir olur merd-i Ḫudā Ger cihānda olsa ol faḳr u gedā	Allah dostu, bu dünyada fakir ve köle olsa da daima şükr eder.
203	**Ḫam me-şev [pīş-i] tüvānger hem-çü ṭāḳ** **Tā ne-kerdī yār bā-ehl-i nifāḳ**	
	Aġniyānıñ öñüne egilme gel Hem kemer gibi beliñ bükülme gel	Gel, zenginlerin önünde eğilme; belini kemer gibi bükme.
	Yaʿnī ekābir ḳatında ey civān Çoḳ tevāżuʿdan ḥaẕer eyle hemān	Yani ey genç, makamca büyük olanların karşısında gereğinden fazla tevazu göstermekten sakın.
	Zīrā secdeye muḳārindir oġul Ġāfil olma diḳḳat ėt dīndir oġul	Oğul, çünkü çok tevazu göstermek secde etmeye yakındır, gafil olma, dikkatli ol.
[50b]	Olmayasın sen nifāḳ ehline yār Ḥıfẓ ėde bundan bizi Perverdigār	Bozguncularla dost olmayasın, rızkı veren Allah bizi bundan korusun.
	Ey birāder yürü ol ʿāşıḳ-ṣıfat İḥtirāz ėt olma münāfıḳ-ṣıfat	Ey kardeş, yürü aşık sıfatlı ol, ikiyüzlü olmaktan sakın.
204	**Merd-i reh-rā nām u neng ez-ḫalḳ nīst** **Nefreteş ez-cāmehā-yı delḳ nīst**	
	ʿAşḳ yolu Ḫudā eriniñ ey nigār Ḫalḳdan hīç nāmı yoḳdur ėtmez ʿār	Ey sevgili, aşk yolunun yolcusu olan Allah erinin halk içinde şöhreti yoktur ve halinden utanmaz.

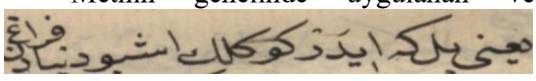
	Köhne peşmīne pelās giydikleri Ey oġul sanma ḳumāş giydikleri	Ey oğul, Allah dostlarının giydiklerini kumaş sanma onların giydikleri yünden bir çuldur.
	Sālik-i rāh-ı ḥaḳīḳī dervīşān ʿĀr u nāmūs eylemez ḫalḳ-ı cihān	Hakikat yolunun yolcuları olan dervişler halk arasında böyle gezindikleri için utanmazlar.
	Zīb ü ilbās ile kendisin a yār Eylemez tezyīn müzeyyen her ne var	Ey dost, dervişler kendisini ne varsa takıp takıştırıp süs ve elbiselerle bezemez.
	Köhne ḫırḳa vü libāsı pūş ėder ʿAşḳ-ı Mevlāya muḳayyed güş ėder	Eskimiş hırka ve elbiseler giyinir ve Allah'a aşkla bağlanır sadece onu dinler.
205	**Her ki-rā ẕevḳ-ı nikū-nāmī büved** **Ḫāṣ meş'māreş ki ū ʿāmī büved**	
	Her kimiñ ki ėyi nāmlıḳ ẕevḳ olur Kötü oldur her işinde ẕevḳ olur	Her işinde zevk peşinde olan ve övülmekten haz alan kişi kötüdür.
	Yaʿnī beyne'n-nās ėyi nāmlıḳ arar Ḥaẓẓ ėdip eyler anıñla iftiḫār	Yani insanlar arasında iyi namla anılmak ister ve bundan haz duyup övünür.
	Āḫiret çün hīç muḳayyed olmadı Ol fürū-māye ebū ced olmadı	O mayası bozuk ahiret için hiç uğraşmadı ve atası belli olmadı.
	Nīgū-nām olmaġa bunda çalışır Oldu bed-nām gün-be-günde çalışır	İyi namlı olmak için çalışırken günden güne adını kötüye çıkarır.
[51a]	Ḫāṣ ṣayma anı señ kim ʿāmdır Olmadı maḳbūl-ı Ḥaḳ bed-nāmdır[766]	Onu Allah katında makbul olan has kullardan sayma; o avamdır ve kötü namlıdır.
206	**Ger turā dil fāriġ ez-zīnet büved** **Key hevā-yı merkeb ü zīnet büved**	

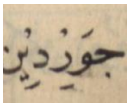
[766] Metinde kelime şöyle yazılmıştır:

	Fāriġ ola ger seniñ göñlüñ hemān Zīb ü zīnetden ne kim vardır cihān	Eğer senin gönlün süs, takı ve at ile eğerden uzaksa dünyada ne varsa terk etmişsen dünyaya meyl etmezsin, Allah sana yeter.
	Biri daḫi ḳaçan[767] saña at[768] eger Meyl-i dünyā eylemezsin Ḥaḳ yeter	
	Bir kişiye zīb ü zīver olmaya Raġbet-i dünyāya berter olmaya	Bir kişide süs ve takı olmaz, altın, at, katır gibi şeylere zerrece heves etmez, dünyaya rağbet etmezse ve Allah'tan gelen yarım ekmekle yetinirse böyle kişiler hâl ehli olur, sen de onlar gibi yapmaya çabala.
	Eylemez meyl ata zeyne ḳaṭıra Ḳāniʿ olur nīm-nān-ı Fāṭıra	
	Saʿy ėt buluna sende bu fiʿāl Bu ṣıfatla oldu zīrā ehl-i ḥāl	
207	**Rūy-ı dil çün ez-hevā ber-tāftī** **Baʿd-ez-ān mī-dān ki Ḥaḳ-rā yāftī**	
	Çünki ārzū vü hevesden yüzünü Dönderip yumasın iki gözünü	Ey din dostu, istek ve arzularına yüz çevirip iki gözünü kaparsan yani bu dünyadan vazgeçersen bil ki sıkıntıdan kurtulup mutluluğa erersin.
	Yaʿnī bil ki ėder göñlüñ işbu dünyādan ferāġ[769] Eylediyse bil gider daġ üstü bāġ	
	Çün çevirdin[770] yüzünü sen baʿd-ez-īn Bil ki Ḥaḳḳı bulmuşun ey merd-i dīn	Ey din dostu, dünyadan yüz çevirdikten sonra bil ki Allah'ı bulursun.
	Līk ḳalbinde ola raġbet heves Yaʿnī dünyāya muḥabbet her nefes	Ey sevgili, ancak dünya sevgisi ve hevesi her an

[767] Kelime vezne uygun düşmemektedir.

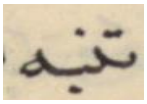
[768] Metinde bu kelimeden gelen bir atıf vavı bulunmaktadır. Ancak vezin gereği hazırlanan metne dahil edilmemiştir.

[769] Metnin genelinde uygulanan vezne göre beyitte bir tef'ile fazladır.

[770] 2. tekil şahıs eki metinde "nun" ile imla edilmiştir.

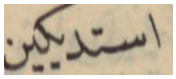
	Vāṣıl-ı Ḥaḳ ḳanda ey yār ḳanda sen Bulamazsın cānını var tende sen	kalbinde varsa canını bedeninde bulamazsın. Allah'a ulaşanlar nerede sen nerdesin?
[51b] 208	**Her ki ū ez-ḥırṣ-ı dünyā dār şüd** **Bī-gümān ez-vey Ḫudā bīzār şüd**	
	Şol ki ḥırṣ ile ṭamāʿ dan ey civān Oldu māldār u tüvānā-yı cihān	Ey genç, kim hırs ve aç gözlülükle mal mülk sahibi olarak dünyada güç sahibi olur, malı çok olmasına rağmen bunları Allah rızası ve iyi işler için harcamazsa hem zekatını ve sadakasını vermez hem de Allah'ın kendisine çokça lutfettiklerini başkalarıyla paylaşmazsa hırs ve aç gözlülükle bunca mal toplayıp bunlarla kötü işler yaparsa Allahu Te'âlâ şüphesiz ondan bezer ve onun günahını bağışlamaz.
	Māl-ı bī-ḥad līk ḫayrāt ėtmedi Ḥaḳḳ için ṣarf-ı ḥasenāt ėtmedi	
	Hem ṣadāḳātı zekātıñ vermeye Beẕl ü iḥsān Ḥaḳ için ḳayırmaya	
	Kisb ėde ḥırṣ u ṭamāʿ la bunca māl Cemʿ -i erzāḳ eyleye ol bed-fiʿ āl	
	Ḥaḳ Taʿ ālā şübhesiz andan bezer Baḫş ėdip cürmüñ anıñ ėtmez güẕer	
209	**Çün şütür-murġī şināsı īn nefs-rā** **Ne keşed bār u ne perred ber-hevā**	
	Ger deve ḳuşuna sen var uç dėsen Nice uçam deveyim dėr yaʿ nī ben	Eğer sen deve kuşuna "Var, uç!" desen, o, "Ben deveyim, nasıl uçayım." der.
	Deve uçar mı diye eyler cevāb Hem daḫi diñle neler eyler ḫiṭāb	"Deve [hiç] uçar mı?" diye cevap verir. Hem dinle daha neler söyler bize.
	Yük ḳomaḳ isteyesin çünki be-dūş Ben ḳuşum dėr yük çekebilir mi ḳuş	Yük koymak istersen çünkü omzuna: "Ben kuşum, kuş hiç yük çekebilir mi?" der.
	Nefs-i emmāre dėr ʿ aynı böyledir Deve ḳuşu gibi añla öyledir	Nefs-i emmâre (daima kötü işler emreden nefis) de aynı deve kuşu gibidir, anla.
	Eylesen teklif ʿ ibādet ėtmege Dürlü dürlü başlar ʿ illet ėtmege	İbadet etmeyi teklif etsen türlü türlü bahaneler sıralamaya başlar.
210	**Çün dıraḫt-ı zehr rengeş dil-keşest**	

	Līk ṭaʿmeş telḫ u būyeş nā-ḫoşest	
[52a]	Daḫi nefs-emmāreniñ hem ẓāhiri Zehr otu gibidir ʿaynı bāheri	Nefs-i emmârenin hem görünüşü hem de tadı aynı zehir otu gibidir.
	Göñlü çekici durur ol pür-laṭīf Görünür baḳdıḳda ṣūretde naẓīf	Görünüşte çok güzel ve zariftir, gönül çekicidir.
	Līk acıdır oġul ʿaynı zehir Bāṭını nefsiñ daḫi bil öyledir	Fakat oğul, aslında tadı aynı zehir gibi acıdır, nefsin içi de aynı böyledir.
	Rāyiḥası nice bed nā-ḫoş durur Nefsiñ iġvāsı da serd nā-ḫoş durur	Kokusu çok kötüdür ve hoşa gitmez; nefsin baştan çıkarması da sert ve kötüdür.
	Nefsi zehr otuna teşbīh eyledi Ẓāhire Şeyḫ ṭapma tenbīh[771] eyledi	Şeyh, nefsi zehir otuna benzetti, görünüşe tapmamayı tenbihledi.
211	**Ger be-ṭāʿat ḫˇānīş süstī küned** **Līk ender maʿṣiyet cüstī küned**	
	Ṭāʿate ger nefsi daʿvet eylesen Farżā dėrseñ gel iṭāʿat eyle sen	Nefsi eğer ibadet etmeye davet etsen mesela “Gel, ibadet et.” desen tembellik ve gevşeklik eder yani eşeklik eder.
	Tenbel olur saña gevşeklik ėder Kāhil olur yaʿnī eşeklik ėder	
	Līk ėtmekde cürüm ʿişyān günāh Pek çabuḳluḳ ėder ol dem içre āh	Ne yazık ki suç ve günah işleyip isyan etmede çok hızlı davranır.
	Taʿrīf olduġu gibi nefs ey civān ʿAynı böyledir inan vallāh inan	Ey genç, nefis aynen tarif edildiği gibidir, Allah hakkı için inan.

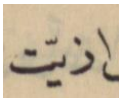
[771] Kelime metinde asıl yazımından farklı olarak şeklinde imla edilmiştir. Kelimenin metindeki diğer yazımlarında da aynı durumun söz konusu oluşu müstensihin böyle bir yazım alışkanlığına sahip olduğunu bizlere göstermektedir bu sebeple de bu hususa yeniden değinilmeyecektir.

	Çünki nefs-emmāreniñ ḥāli budur Añı żabṭ ėtmekligin āli budur	Çünkü kötü işler emreden nefsin hâli budur, onu zabt etmenin hilesi budur.
212	**Nefs-rā ān bih ki der-zindān küni** **Her çe fermāyed ḫılāf-ı ān küni**	
	Nefse ol yegdir ki zindān ėdesin Yaʿnī ḥabsinde heme ān ėdesin	Nefsi zindana atıp hapsetmek daha iyidir, yani onu he zaman hapsedesin.
[52b]	Her ne emr eyler güẕāf u lāfını Diñleme var eylegil ḫilāfını	Nefsinin boş sözlerini ve emirlerini dinleme, onun her söylediğinin tersini yap.
	Ger ḫilāfınca giderseñ ol zamān Mużṭarib olur düşer çāha hemān	Eğer onun zıttına gidersen sıkıntı çeker, hemen kendi kazdığı kuyuya düşer.
	İstegin[772] vermezseñ olur nā-tüvān Ḥabs ėdersin gūyā anı ey civān	Ey oğul, nefsine istediğini vermezsen güçsüz düşer, onu hapsetmiş gibi olursun.
	Ehl-i diller nefsi zindān eyledi Ḳaṭʿ-ı erzāḳ ėtdi bī-nān eyledi	Gönül ehli olanlar nefsini zabt etti, onun yemeğini kesip ekmeksiz bıraktı.
213	**Nīst dermāneş be-cüz-cūʿ u ʿaṭaş** **Tā ki sāzī rām ender-ṭāʿateş**	
	Ẓabṭ-ı emmāreye dermān yoḳ velī Ġayrı açlıḳdan ṣusuzluḳdan belī	Evet, kötü nefsi zabt etmek için onu aç ve susuz bırakmaktan başka yol yoktur.
	Yaʿnī açlıḳla ṣusuzluḳ ẓabṭ ėder Mümkünü budur bunuñla rabṭ ėder	Yani onu zabt edip bağlamak ancak aç ve susuz bırakmakla mümkündür.
	Ḥāṣılı varsa murādın ey püser Nefs-i emmāreñi ẓabṭ ėtmek eger	Sonuç olarak ey oğul, eğer kötü nefsini zabt etmeyi istersen onu gece gündüz aç ve susuz bırak çünkü o hep çok yiyip içmekle azar.
	Aç ṣusuz eyle anı sen rūz u şeb Çoḳ yėmek içmekle azar zīrā hep	

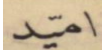
[772] Metinde “istedigin” şeklinde yazılan kelime vezin gereği “istegin” olarak düzeltilmiştir.

	Ḳıl eẕiyyet[773] tā kim ola saña rām Eyleye ṭāʿat ʿibādet ber-devām	Devamlı olarak ibadet etmesi için sana boyun eğene kadar ona eziyet et.
214	**Çün şütür der-reh der āy u bārkeş** **Bār-ı ṭāʿat ber-der-i Cebbār keş**	
	Deve gibi yola gel hem yükü çek Ġayret ėt Ḥaḳḳa iṭāʿat eyle yek	Deve gibi yola gelip yük çek, gayret et, sadece Allah'a itaat et.
	Yaʿnī ṭāʿat yükünü ey nev-civān Çek Ḫudā dergāhına ez-dil ü cān	Ey genç, yani canı gönülden ibadet yükünü Allah'ın huzuruna getir.
[53a]	Deveye ʿibretle bir ḳılsañ naẓar Yoldan azdırmaz hemān ṭoġru gider	Deveye ders alarak bir baksan onun yolundan sapmayıp hep doğru gittiğini görürsün.
	Ṣaġa ṣola baḳma sen de ġayret ėt Ḫayr aʿmāl yükünü Ḥaḳḳa ilet	Sen de sağa sola bakmayıp iyi işlerini yüklenip Allah'a ilet.
	Çan sesi girmez ḳulaġına gider Güft ü gūya sen de baḳma ey püser	Ey oğul, nasıl çan sesi devenin bir kulağından girip ötekisinden çıkarsa sen de onun gibi boş sözlere kulak asma.
215	**Bār-ı īn der-rā be-cān bāyed keşīd** **V'er ne hem-çün seg zebān bāyed keşīd**	
	Bu ḳapınıñ yükünü cān ile pek Saʿy u ġayret eyleyip çekmek gerek	Bu kapının yükünü canı gönülden gayret ederek çekmek gerek.
	Yoḫsa köpek gibi dilini hemān Ṣoluyup çekmek gerek ey ġāfilān	Ey gafiller, yoksa köpek gibi dilin dışarda soluyarak çekmek zorunda kalırsın.
	Bāb-ı Ḥaḳḳa her taʿālluḳ ṭāʿati Ḳıl taḥammül cāndan her sāʿati	Bağlılıkla ibadet et ve Allah kapısına her saat canı gönülden ibadet yükünü taşı.

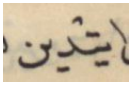
[773] Kelime metinde peltek z ile değil "ز" ile yazılmıştır.

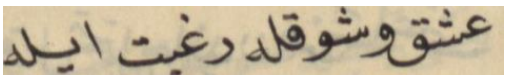
	Maẕhar ol elṭāf-ı Mevlāya oġul Ėrişe gel fevrin aʿ lāya oġul	Oğul, Allah'ın lütfuna erişerek birden en yükseklere ulaş.
	Ṭāʿ at ėtmezsen Ḫudā fermānına Ümmīd[774] ėtme raḥmet ü ihsānına	Allah'ın buyruklarını yerine getirmezsen onun merhametine ve cömertliğine erişmeyi ümid etme.
216	**Her ki ū gerden keşed z'īn bārhā** **Bāşed ez-nefrīn ber-ū anbārhā**	
	Kim ki bu ṭāʿ at yükünden ey püser Eyleyip iʿ rāż hem boynuñ çeker	Ey oğul, kim ibadet yükünü taşımak istemeyip ondan yüz çevirirse onun yeri cehennem ateşidir, bil.
	Ėtmeye anı taḥammül ger biri Bil anıñ nār-ı ceḥennemdir yėri	
	Daḫi anıñ üstüne laʿ net olur Ḥāli pek ifnā olup miḥnet olur	Allah'ın laneti onun üzerine olur ve hali çok kötü olup zahmet çeker.
[53b]	Yaʿ nī laʿ netden olur anbārlar Üstüne derd ü elemle bārlar	Yani ambarı lanetten olur ve bunu dert ve elem yüküyle doldurur.
	Maẕhar-ı luṭf-ı Ḫudādan dūr olur Yarın aḫretde[775] işi mehcūr olur	Allah'ın lütfuna erişmekten uzak olur ve yarın ahirettte ondan ayrı düşer.
217	**Kerdeī bār-ı emānet-rā ḳabūl** **Ez-keşīden pes ne-bāyed şüd melūl**	
	Ḥażret-i Şeyḫ buyurur eyler beyān ʿ Ām için eyler beyān o ḫālişān	O halislerden olan Şeyh Hazretleri halk için buyurup anlatır.

[774] Kelimenin vezin gereği "ümīd" değil de "ümmīd" şeklinde okunması gerektiği şedde ile belirtilmiştir.

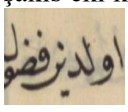
[775] Metinde kelimenin "āḫiret" şeklinde okunması gerektiği kesre ile belirtilmişse de vezin gereği bu şekilde okunmuştur.

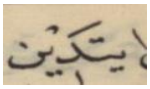
	Çün emānet yükünü ėtdin[776] ḳabūl Anı sen çekmekden olmaġıl melūl	Sana emanet edilen yükü kabul ettiysen onu çekmekten de usanmamalısın.
	Sen bu yükden bī-ḥużūr olmaḳ neden Emr-i Ḥaḳdan böyle dūr olmaḳ neden	Bu yükten huzursuz olup Allah'ın emrinden niçin böyle uzak duruyorsun.
	ʿAşḳ u şevḳ ile [ve hem] raġbet ile[777] Bu yükü çek ḥaẓẓ u muḥabbet ile	Yüküne aşk ve şevkle rağbet et ve onu sevgiyle zevk alarak çek.
	Ne durur bār-ı emānet eyle yād Derd-i ʿaşḳ u miḥnet ü ġamdır murād	Emanet yükünün ne olduğunu hatırla. Emanetten kasıt aşk derdi, eziyet ve gamdır.
218	**Rūz-ı evvel ḫod fużūlī kerdeī** **V'ān fużūlī ān cehūlī kerdeī**	
	Rūz-ı evvel eylemişsin sen fużūl Ol fużūlluḳ eylemişsin ez-cehūl	Ezel günü cahilliğinden düşüncesizlik edip sen o yükü kabul ettin şimdi ona yüz çevirmek gayet cahilce bir davranıştır.
	Rūz-ı evvel anı sen ėtdiñ ḳabūl Şimdi iʿrāż eylemek ġāyet cehūl	
	Yoḫsa zaḥmet olduġuñ bilmez midin Ėtme cāhillik ṣakın ey merd-i dīn	Yoksa bunun zahmetli bir şey olduğunu bilmiyor muydun? Ey din dostu, sakın cahillik etme!
	Rūz-ı evvel çünki iḳrār eyledin Kendi kendine anı bār eyledin	Çünkü ezel günü onu kabul ederek kendi kendine yük ettin.
[54a]	ʿAşḳ ile gel pāydār ol ey oġul Bülbülāsā rūz u şeb zār ol oġul	Ey oğul, aşkla gel, kararlı ol; bülbül gibi gece gündüz inleyen ol.
219	**Cünbüşī kün ey püser kāhil me-bāş**	

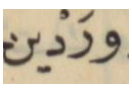
[776] 2. tekil şahıs eki asıl yazımından farklı olarak mısrada şeklinde imla edilmiştir.

[777] Vezne göre iki hece eksiktir. Bu sebeple hazırlanan metne "ve hem" ifadesi dahil edilmiştir.

	Çün belī güftī be-ten tenbel me-bāş	
	Rūz-ı evvel çünki sen oldun[778] fużūl Ol emānet yükünü ėtdin[779] ḳabūl	Ezel günü cahillik edip emanet yükünü kabul ettin.
	Cünbüş eyle kāhil olma ey püser Saʿy ḳıl ẕikre çalış şām u seher	Ey oğul kımılda, tembel olma, gayret et gece gündüz Allah'ı anmaya çalış.
	ʿĀlem-i ervāḥda çünki dilā Yaʿnī ol günde dėdiydiñ kim belā	Ey sevgili çünkü ruhlar âleminde yani o gün "Evet" dedin.
	Çün *elestü Rabbiküm* olmuş ḫiṭāb Sen *belī* ḥükmüyle vėrdin[780] ḫoş-cevāb[781]	Çünkü "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye sana seslenilince sen "Evet" diyerek güzel bir cevap verdin.
	İmdi lāzımdır daḫi bu ʿāleme Ṭaʿati yükü çeke her ādeme	Şimdi bu dünyada her insanın bu ibadet yükünü çekmesi gerekir.
220	**Her ki ender ṭāʿateş keslān büved** **Ḥāṣıleş gümrāhī vü ḫiẕlān büved**	
	Ṭāʿat-ı Ḥaḳḳa şu kim keslān olur Ḥāṣılı gümrāh anıñ ḫiẕlān olur	Allah'a ibadet etmede kim tembellik ederse sonunda doğru yolundan şaşıp sefil olur.
	Vaḳt-i ṭāʿatde şu kim ḫaylaz ola	

[778] 2. tekil şahıs eki klasik yazımından farklı olarak beyitte "nazal n" ile değil "nun" ile imla edilmiştir.

[779] 2. tekil şahıs eki üst mısrada olduğu gibi "nun" harfi ile imla edilmiştir.

[780] Beyitte şahıs ekinin yazımı hatalıdır.

[781]Beyitte A'râf Suresi, 172. ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Hani Rabbin (ezelde) Âdemoğullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak, "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" demişti. Onlar da, "Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)" demişlerdi. Böyle yapmamız kıyamet günü, "Biz bundan habersizdik" dememeniz içindir."

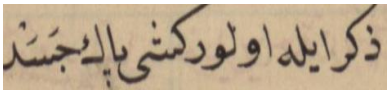
	Yaʿnī zühd ile ṣalāḥı az ola	Ey oğul, ibadet etmekte kim tembellik ederse yani hakkıyla ibadete vermez ve günahlardan sakınmazsa onun sonu horluk, kınanma ve rezilliktir.
	Ḥāṣılı anıñ ḍelāletdir oġul Āḫiri rüsvā melāmetdir oġul	
	Ey birāder ẕikriñ olsun ber-devām Ḥaḳḳa ṭāʿat eyle tā yevmi'l-ḳıyām	Ey kardeş, zikrin devamlı olsun, tâ kıyamet gününe kadar Allah'a ibadet et.
	Ḳīl ü ḳāli terk edip ol ehl-i ḥāl Ṭāʿat-i Ḥaḳḳa çalış olma ḍalāl	Dedikoduyu terk edip hal ehli ol. Allah'a ibadet etmeye çalış, doğru yoldan sapma.
[54b] 221	**Rāh pür-ḫavfest ü düzdān der-kemīn** **Rehberī ber tā ne-mānī ber-zemīn**	
	Rāh ḳorḳuçdur u ḫırsızlar kemīn Rehber ilet ḳalmayasın ber-zemīn	Yol korkunç ve hırsızlar pusuda, yolda kalmamak için kendine bir rehber bul.
	Yaʿnī ḳulaġuz ilet git menzile Ḳalma yolda vāṣıl ol cān-ı dile	Yani kendine bir kılavuz edinip varacağın yere git. Yolda kalma bir gönül dostuna bağlan.
	Rāh ṣırāṭ-ı müstaḳīmdir ey civān Nefs ile şeyṭān murād ḫırsız olan	Ey genç, yoldan kasıt Allah yoludur; hırsızdan kasıt ise nefis ile şeytandır.
	Ḳulaġuzdan bil murād mürşid durur Pür-münevver yüzü san ḫurşīd durur	Kılavuzdan kasıt mürşittir, bil. Onun yüzü adeta bir güneş gibi apaydınlıktır.
	Yalıñız gitsek yola olur yazık Zīrā dėndi *ed-delīl sümme'ṭ-ṭarīḳ*[782]	Yola yalnız gidersek yazık olur nitekim: "Önce kılavuz sonra yol." dendi.
222	**Menzilet dūrest ü bāret bes kerān** **Küşişī kün pes me-mān ez-digerān**	
	Menziliñ oldu senin ġāyet ıraḳ Rāh-ı āḫretdir dėdigim vėr ḳulaḳ	Bir kulak ver, senin menzilin yani ahiret yolu gayet uzaktır.

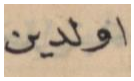
[782] Arapça bir darb-ı meseldir. Anlamı: Önce klavuz sonra yol.

	Hem daḫi olmuş yükün aġır ziyād Bārdan fehm ėt ʿamellerdir murād	Hem yükün de oldukça ağırdır. Bir düşün yükten kasıt yapıp ettiklerindir.
	Ġayret eyle ġayrıdan ḳalma geri Saʿy eyle bir ḳadem baṣ ileri	Başkalarından geri kalmamak için gayret et, çaba göster, bir adım ileri bas.
	Diñle menzilden daḫi nedir murād Cennet-i firdevs durur ey pāk-zād	Dinle, menzilden kastım nedir? Ey temiz kişi bundan kastım cennettir.
	İster iseñ menzilin ola cinān Saʿy ḳıl ḫayra çalış rūz u şebān	Varacağın yerin cennet olmasını istiyorsan iyi işler yapmak için gece gündüz çalış.
223	**Her ki der-reh ez-girān bārān büved** **Her demeş ez-dīde ḫūn bārān büved**	
[55a]	Her kimiñ yolda yükü aġır ola Yoḳ mecāli yürümek ḳādir ola	Her kimin bu yolda yükü ağır olursa onun işi çok zordur. Onun yürümeye dahi hâli kalmaz ve devamlı gözlerinden kanlı yaşlar akıtır.
	Her dem anıñ gözlerinden ḳan revān Aḳıcı olur işi ġāyet yaman	
	Olur aġır yükleneñ ḥāli tebāh Yolda çoḳ zaḥmet çeker bī-iştibāh	Ağır yük yüklenenin hâli perişan olur, şüphesiz yolda çok zahmet çeker.
	Ṭāʿat eyle ey birāder ol ḥanīf Ola ḫayr aʿmāliñe yükden ḥafīf	Ey kardeş ibadet et, İslam'a tabi ol. Yükün hafif olsun, sevapların çok olsun.
	Ḫayr aʿmāl eyle zaḥmet çekmegil Cürm ü ʿişyān ėtme miḥnet çekmegil	Gel, hayırlı işler eyle, günah işleyip asilik etme böylelikle de sıkıntı çekme.
224	**Lāşeī dārī sebük kün bār-ı ḫ̔īş** **Ver ne der-reh saḫt bīnī kār-ı ḫ̔īş**	
	Çünki bir lāşe tutarsın pek ṣaḳīl Diñle nedir eyleyem saña naḳīl	Bir ceseti tuttuğunda çok ağır olmasının sebebini sana anlatayım, dinle.

	Lāşeden bilgil murādıdır cesed Yükleme ey birāder ḳıl pesend[783]	Lâşeden kasdı bedendir bil. Ey kardeş, yüklememeyi tercih et.
	Ey oġul kendi yükünü ḳıl ḥafīf Sūʿ -i aʿ mālden ḥaẕer ėt ol naḥīf	Ey oğul kendi yükünü hafiflet, işin kötüsünden sakın, iyi ol.
	Müşkil oldur ger ola yüküñ ḳatı Yolda yükünde görürsün zaḥmeti	Asıl zorluk yükün ağır oluşudur. Eğer yükün ağır olursa yolda çok sıkıntı çekersin.
	Ẕikr ile olur kişi pāk-cesed[784] Hem daḫi diñler ise nuṣḥ ile pend	Bir kişi hem Allah'ı anar hem de öğüt dinlerse bedeni temiz olur.
225	**Çīst bāret cīfe-i dünyā-yı dūn** **K'ez pey-i ū geşteīḫ̆ār u zebūn**	
	Hem daḫi yükden murādı ey peder Ḥażret-i Şeyḫ buyurur tafṣīl ėder	Ey baba, yükten kastın ne olduğunu Şeyh Hazretleri buyurup açıklar.
[55b]	Saña dėrlerse eger nedir yükün Söyle sen de cīfe-i dünyā-yı dūn	Sana yükün nedir diye sorarlarsa sen de leş ve alçak dünya olduğunu söyle.
	Ṭālib-i dünyā olanlar ey püser Ḥaḳ ḳatında oldular kelbden beter	Ey oğul, dünyayı isteyenler Allah katında köpekten daha aşağı oldular.
	Sevdigin çün sen de anı ey civān Oldun[785] ʿizzetsiz zebūn u nā-tüvān	Ey genç, sen de onu sevdiğin için değersiz, zavallı ve güçsüz oldun.
	Ḥaḳ Resūlü ḫayr-ı-nās eyler ḫiṭāb	İnsanların en hayırlısı olan Allah Resûlü: "Dünya bir

[783] Mısrada vezin gereği bir hece eksiktir.

[784] Mısrada vezne göre bir hece eksiktir.

[785] 2. tekil şahıs eki beyitte "nun" ile imla edilmiştir.

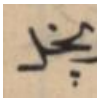
	Cīfedir dünyā vü ṭālibhā kilāb[786]	leştir, talipleri de köpeklerdir.” diye seslenir.
226	**Vaḳt-i ṭā‘at tīz rev çün bād bāş** **V’ez heme kār-ı cihān āzād bāş**	
	Vaḳt-i ṭā‘at tīz yürü ol ‘aynı bād Fāriġ ol kār-ı cihāndan ol azād	İbadet vakti dünya işlerinden sıyrılıp rüzgâr gibi ol, hızlı yürü.
	Tīz-reftār ol bi-‘aynı rūzigār Vaḳt-i ẕikr-i Ḥaḳḳa ol çābük-süvār	Allah’ı anma vakti aynı rüzgâr gibi hızlı ol ve tez git.
	Ẕikre sa‘y ėt şaḳın ihmāl eyleme Üşeniklik ėtme imhāl[787] eyleme	Allah’ı anmaya gayret göster, üşengeçlik edip sakın sonraya erteleme.
	Fāriġ u āzāde ol kār-ı cihān Şuġl-ı dünyāyı ḳamu terk ėt hemān	Bütün dünya işlerini hemen terk edip onlardan kurtul.
	Ẓāhiri vü bāṭınını eyle pāk Ölmeden evvel çalış olmaġa ḫāk	İçini ve dışını temizle, ölmeden önce toprak olmaya çalış.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU’L-‘AZĪZ ĖYİ VE YARAMAZ ḪŪYLARIN ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri – Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- iyi ve kötü huylar hakkında buyurur.	
227	**Çār çīz-i dīger ey [nīk-]ḫū sirişt** **Hest ez-cümle ḫalāyıḳ nīk ü zişt**	
	Ey ėyi ḫūylu dīger dört şey daḫi Var durur diñle bunu ḫoşca aḫī	Ey iyi huylu kardeş diğer dört şey de vardır, bunu hoşça dinle.
[56a]	Cümle maḫlūḳātdan ėyidir ve bed Cān ḳulaġıyla işit bir kerre pend	Bütün yaratılandan iyi ve kötüdür, can kulağıyla bir kere öğüt işit.

[786] Beyitte şu hadise iktibasta bulunulmuştur: “Ed-dünyâ cîfetün tâlibuhâ kilâbun : Dünya bir leştir, talipleri de köpeklerdir.” Bkz. Aclûnî, a. g. e., 492.

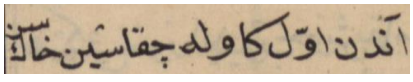
[787] 42 a’daki örnekte olduğu gibi kelimenin üçüncü harfi metinde sözlükten farklı olarak “güzel he” ile değil “ﻫ” ile yazılmıştır. Bu durum bize müstensihin böyle bir yazım alışkanlığına sahip olduğunu göstermektedir.

	Terk ile muttaṣıf olan ʿazīz Oldu maḫlūḳātdan ėyi hem temīz	Terk ile vasıflanmış olan aziz, yaratılanların iyisi ve temizi oldu.
	Kesbi ile kim muḳayyed ḳış u yaz Cümle maḫlūḳātdan oldur yaramaz	Yaz ve kış bu dört şeyi üzerinde barındıran bütün yaratılanlardan daha kötüdür.
	Geç bu dört ḫūydan ḳamudan ol şerīf Geçmez iseñ bil ki sen alçaḳ ḥerīf	Bu dört huydan vazgeçerek herkesten daha üstün ol, geçmezsen bil ki alçak herifin teki olursun.
228	**Z'ān çehār evvel ḥased kīnī büved** **Z'ān güẕeştī ʿucb uḫod-bīnī büved**	
	Oldu o dörtden biri ḥasedle kīn İḥtirāz eyle ṣaḳın ey merd-i dīn	Ey din yiğidi, o dört şeyden biri kıskançlıkla kin oldu, kendini bundan sakın.
	Yaʿnī dört ḫūyuñ biri oldu ḥased Kimde var vardır yüregi üzre derd	Yani dört huydan biri kıskançlıktır kimde bundan varsa yüreğinde dert vardır.
	Biri daḫi kend'özün görmek durur Ḫod-pesendlikle özün görmek durur	Biri de kendini beğenerek üstün görmektir.
	Oldu bu ḫaṣlet oġul şeyṭān-ṣıfat Var ise terk eyle ol insān-ṣıfat	Oğul, bu huy şeytanın sıfatıdır eğer sen de varsa terk et ve insana yaraşır şekilde ol.
	Gel cihānda ʿucb u ḫod-bīn olma sen Diñle bu pendi ḥased kīn olma sen	Gel sen bu dünyada kibirli ve kendini beğenen olma, bu öğüdü dinle kıskanç ve kindar olma.
229	**Ḫışm-rā dīger fürū nā-ḥordenest** **Ḫaṣlet-i çārum baḫīlī gerdenest**	
	Hem üçüncü ḫışmını yutḳunmamaḳ Her kişi ḫor eyleyip ḫoş bakmamaḳ	Üçüncü de öfkesine hâkim olamamak bu sebepten insanları aşağılayıp onlara iyi gözle bakamamak oldu.
	Oldu dördüncü baḫīllik eylemek Olmaya anıñ çün ėylik eylemek	Dördüncü cimrilik etmek oldu, onda başkalarına iyilik etme huyu yoktur.

[56b]	İḥtirāz eyle bu dörtden ey oġul Fehm ėdersen cümleden beddir buḫul[788]	Ey oğul, bu dört huydan sakın düşünürsen hepsinden kötüsü cimriliktir.
	Ey birāder ṣaḳın olma pür-ġażab Kimseye bed dėme olma bī-edeb	Ey kardeş sakın çok öfkeli olma, kimseye kötü söz söyleme ve edepsiz olma.
	Saʿy ḳıl senden biri incinmesin Ḫāṭırını al ele rencinmesin	Kimsenin senden incinmemesine gayret et; gönlünü al, senden kırılmasın.
230	**Ey püser kem gerd gird-i īn ḫışāl** **Ez-berāy-ı ān ki ziştest īn fiʿāl**	
	Ey oġul bu ḫūyların eṭrāfına Olma aḳreb bu gürūh eṣnāfına	Ey oğul bu huylara sahip olanları ne yaklaştır ne de onlara yaklaş.
	Çevresin dolanma bed-ḫūyuñ meger Bir gün ola saña bir yüzden żarar	Kötü huylunun çevresinde dolanma, bir gün olur sana bu yüzden bir zarar gelir.
	Diḳḳat ėt beddir bu dört olma ḳarīb Bu ḫışālden bizi ḥıfẓ ėt yā Mucīb	Bu dört kötüdür ona yakın olma, ey dualara cevap veren Allah'ım, bu huylardan bizi koru.
	Olmaya sende ḥaẕer ḳıl bu ḫışāl Bu cihānda yoḳ bu dörtden bed-fiʿāl	Bu huylar sende olmasın, sakın çünkü bu dünyada bu dörtten daha kötü iş yoktur.
	Ḫayr-ḫˇāh ol bul cihānda nīk-nām Ḫayr ile yād ol ilā yevmi'l-ḳıyām	Bu dünyada hayır sahibi ol ve böylelikle iyi namlı ol, tâ kıyamet gününe kadar adın hayırla anılsın.
231	**Ġıll u ġış beg'ẕārçün zer pāk şev** **Pīş-ez-ān ki ḫāk kerdī ḫāk şev**	
	Ġıll u ġış yaʿnī ḥasedden geç peder Ḫāliş altın gibi pāk ol ḫūb-ter	Ey baba kin ve hileden yani kıskançlıktan vazgeç, saf altın gibi güzel ve temiz ol.

[788] Metinde kelimenin ilk harfi hep "p" ile imla edilmiştir.

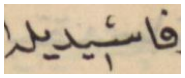
	Andan evvel k'ola çıḳasın ḫāk sen[789] Ṭopraḳ ol ṭopraḳdan evvel pāk sen	Sen ondan önce yani toprak olmadan önce toprak olup temiz ol.
	Diñleġil maʿnā nedir olġıl sükūt Dėnmedi mi *mūtū ḳable en temūt*[790]	Mana nedir dinle, sessiz ol: "Ölmeden önce ölünüz." denmedi mi?
[57a]	Ḫayr-ı küllī her levāzım-ı ḥayāt Cümlesin terk ėt cihānda bul necāt	Bu dünyada hayat için gerekli her ne varsa hepsini terk et ve kurtuluş bul.
	Gel żarūrī mevt ėrişmezden saña Sen seni terk eyle git Ḫaḳdan yaña	Gel kaçınılmaz ölüm sana erişmeden önce sen seni terk et ve Allah'tan yana git.
232	**Ḥırṣ beg'żār u ḳanāʿat pīşe kün** **Āḫir ez-mürden yekī endīşe kün**	
	Ḥırṣ-ı dünyāyı birāder eyle terk Gel uzatma her yėre elini çek	Ey kardeş, dünya hırsını terk et, dünyadan elini eteğini çek.
	Geç ṭamāʿ dan hem ḳanāʿ at ṣanʿ at ėt Ölmeden evvel tefekkür aḫret ėt	Açgözlülükten vazgeç, azla yetinmeyi iş edin, ölmeden önce ölümden sonrasını düşün.
	Ḥāriṣ olma ey birāder ḳāniʿ ol Ḫayr aʿ māl ėtmege pek ṭāmiʿ ol	Ey kardeş, hırslı olma azla yetin, iyi işler yapmaya hevesli ol.
	Bir ḥazīnedir ḳanāʿ at kim ḳana Bulmaz aṣlā ḳıl taʿ aḳḳul ey dilā	Ey gönül, kanaat bir hazinedir. Kim kanarsa zerre miktarı bir şey eline geçmez, ey sevgili iyi düşün.

[789] Mısrada aruz kusuru çoktur.

[790] İsmail bin Muhammed Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, Beyrut, 1351, C.II, s. 291. Bu ifadenin bir hadis mi yoksa tasavvufîlere ait bir söz mü olduğu konusunda tam bir kesinlik yoktur. Ancak mevzu ve zayıf hadisleri toplayan eserlerde mevcuttur. İbn-i Hâcer bu söz için senetli, vesikalı bir hadis değildir derken; Ali el-Karî bu sözün sufîlere ait bir kelâm olarak bilindiğini söylemiştir. Bkz. http://www.diyanetdergi.com/ilmi-dergi/item/162-divan-i-hikmet-te-yer-alan-hadislerin-kaynaklari-ve-degerlendirilmesi [Erişim 21 Ocak 2018].

	Ehl-i diller ne dėr işit sözünü Kişiniñ ṭopraḳ doyurur gözünü	Gönül ehli olanlar ne der onların sözünü işit: "Kişinin gözünü toprak doyurur."
	ḤAZRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ YARAMAZ BAḪTLIK ṢIFATLARI BEYĀNINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri – Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- kötü bahtlılığın özelliklerini dile getirir.	
233	**Çār çīz āmed delīl-i müdbirī** **Yād gīreş ger tu rūşen ḫāṭırī**	
	Müdbire dört nesne gelmişdir nişān Yaʿnī kim oldu delīl-i bī-gümān	Talihsizliğe dört şey işarettir yani şüphesiz tahlihsizin delili bu dört şeydir.
	Kim ki bu dört nesneye vėrmez ḳulaḳ Rāh-ı Ḥaḳḳa cān ile başmaz ayaḳ	Kim bu dört şeye kulak vermezse Allah yoluna canı gönülden ayak basamaz.
	Rūşen-i ḫāṭır iseñ ey ehl-i dil Ḫāṭırıñda tut bu dördü yād ḳıl	Ey gönül ehli, parlak zekalıysan bu dört şeyi aklında tutup hatırla.
[57b]	Kimde bu dört ḫūy var idbārdır ol Bu cihān içre hele bī-ʿardır ol	Kimde bu dört huy varsa o talihsizdir ve bu dünyada utanmazdır.
	Ey birāder yürü idbār olma sen Herkese raḥm ėt dil-āzār olma sen	Ey kardeş yürü, talihsiz olma sen. Herkese karşı şefkatli ol, kalp kıran olma sen.
234	**Müdbirī bāşed be-ebleh meşveret** **Hem be-cāhil dāden-i sīm ü zeret**	
	Müdbir aḥmaḳ ile meşveret ėder Dost olup anıñ ile ṣoḥbet ėder	Talihsiz, ahmakla dostluk ederek onunla sohbet eder.
	Sīm ü zer vėrmek beher bir cāhile Hīç bu efʿāl olmaya bir ʿāḳile	Cahile altın ve gümüş vermek akıllı olana yakışmayan bir iştir.
	Aḥmaḳ ile meşveret ėden kişi Oldu idbār ʿaksinedir her işi	Ahmakla görüşen bir kişinin her işi ters gider ve talihsiz olur.

	Sīm ü zer gibi mücevher pendini Vėrme nādāna ṣaḳın gel kendini	Altın ve gümüş gibi değerli olan öğüdünü cahile verme, kendini ondan sakın.
	Ḥayf olur ʿömrüñü sen ėtme telef Ṣoñra sīneñi döyersin miṣl-i def	Yazık olur, ömrünü telef etme sonra bağrını tef gibi döversin.
235	**Her ki pend-i dūstān nek'ned ḳabūl** **Der-ḥaḳīḳat müdbirest ān bü'l-fużūl**	
	Her ki dostlar pendini ėtmez ḳabūl Müdbir olur fi'l-ḥaḳīḳa bü'l-fuḍūl	Her kim dostlarının öğüdünü dinlemezse gerçekten o akılsız, talihsiz olur.
	Bilmeyen miḳdār-ı ḥaddiñ ey civān Bü'l-fuḍūl dėndi aña ender-cihān	Ey genç, dünyada haddini bilmeyene dangalak dendi.
	Kendi zuʿmu fikr-i fāsidiyle[791] ol ʿĀmil olur Ḥaḳ sözü ėtmez ḳabūl	Kendi zannı ve kötü düşüncesiyle hareket edip Allah sözünü kabul etmez.
	Kim ki dostlar pendini güş eylemez Ol cihānda işini ḫoş eylemez	Kim dostlarının öğüdünü dinlemezse o bu dünyada iy işini güzel hale getirmez.
[58a]	Nuṣḥ-ı dostu cān u dilden diñle sen Olma ḫod-bīn nuṭḳ-ı Ḥaḳḳı añla sen	Sen, dostun nasihatını canı gönülden dinle, kendini beğenmiş olma, Allah hitabını anla.
236	**Her ki ez-dünyā ne-gīret ʿibretī** **Hest ez-ān müdbir cihān-rā nefertī**	
	Her ki dünyādan bir ʿibret tutmaya Yüreginde ʿaşḳ ile derd tutmaya	Her kim dünyadan ibret almaz ve yüreğinde aşk ve dert tutmazsa talihsiz olması için bu ona yeterlidir. Çünkü böyle bir kişiden bütün halk nefret eder.
	Anda bed-baḫtlık nişānı bu yeter Ḫalḳ andan nefret eyler ser-be-ser	

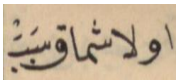
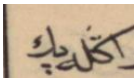
[791] Kelimenin ikinci ünlüsü nüshadaki diğer yazımından farklı olarak vezin gereği uzun yazılmıştır.

	Diḳḳat eyle ḳıl bir imʿān-ı naẓar Fānīdir aldanma dünyā ey püser	Ey oğul, dikkatli ol ve dikkatle bak bu dünya geçicidir, aldanma.
	Kim sever dünyāyı ol bed-baḫt olur Āḫiretde işi anıñ saḫt olur	Kim dünyayı severse talihsiz olur, onun işi ahirette güç olur.
	Ehl-i dil dünyāya diḳḳat eyledi Gördü fānī anı nefret eyledi	Gönül ehli, dünyaya dikkatle baktı ve onun gelip geçici görüp ondan nefret etti.
237	**Meşveret herkes ki bā-ebleh küned** **Dīv-i melʿūneş seg-i gümrāh küned**	
	Kim müşāvere eder aḥmaḳ ile ʿİbret almaz dört yanıñ baḳmaḳ ile	Kim ahmakla görüşürse dört bir yanına baksa da ders alamaz.
	Dīv-i melʿūnu anı azġun köpek Yaʿnī ḳuduz gibi eyler diñle pek	Lanetlenmiş şeytan, onu azgın bir köpek gibi yani kuduz gibi yapar.
	Cāhil ü aḥmaḳla ṣoḥbet eyleme Ẕerrece meyl ü muḥabbet eyleme	Cahil ve ahmakla sohbet etme ve ona zerre kadar meyl edip sevgi besleme.
	Ey birāder hem-dem olma cāhile Ādemiyyet gelmez añ[l]a cāhile	Ey kardeş, cahille dost olma çünkü ona insanlık edilmesinden anlamaz.
	Aḥmaḳ ile hem-dem olan dūn olur Kimi olsa ışırır azġun olur	Ahmakla kim dost olursa alçak olur, sonunda kimi görse ısıran azgın bir alçağa dönüşür.
[58b] 238	**Ān ki māl-ı ḫod dihed bā-cāhilān** **Ān çünān kes key şeved ez-muḳbilān**	
	Şol ki mālıñ cāhile iḥsān eder Raġbet-i beyhūdeye her ān eder	Kim malını cahile lütfederse her an boş bir iş için uğraşmış olur.
	Yaʿnī kim cāhile vère rızḳ u māl Ey birāder diñle gel fehm èt meʾāl	Ey kardeş gel dinle ve ne söylendiğini anlamaya çalış yani böyle kimseler nasıl mutlu ve talihli kişiler arasında olur.
	Ancılayın kimse saʿādetliden Ḳaçan olur ol kişi devletliden	

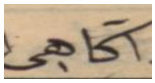
	Cāhil ü nādāna raġbet eyleme Cān ile meyl ü muḥabbet eyleme	Cahile yönelip ona ilgi ve sevgi gösterme.
	Cāhili her kim sever bed-baḫt imiş Bu cihānda cümle işi saḫt imiş	Kim cahili severse talihsizmiş ve bu dünyada işi zormuş.
239	**Zer çü ebleh-rā hemī āyed be-kef** **Mī-küned isrāf bisyār der-telef**	
	Aḥmaġıñ çün avcuna altın gele Sīm ü zer farżā aña bir gün gele	Farz edelim bir gün ahmağın eline altın ve gümüş geçse yani çok fazla mal elde etse sonrasında onu boş yere harcayıp ziyan eder.
	Yaʿnī māl bī-ḥad ẓuhūr ėtse be-kef Der-ʿaḳab beyhūdeye eyler telef	
	Ger ʿabeş yėre kişi ṣarf ėde māl Ey oġul naṣṣ ile olmuşdur vebāl	Ey oğul eğer bir kişi malını boş yere harcarsa kesinlikle azap içinde olur.
	Cān ḳulaġıyla işit ey merd-i dīn Ḥaḳ buyurdu *lā-yuḥibbu'l-müsrifīn*[792]	Ey din eri, can kulağıyla işit Allah: "Müsrifleri sevmem." diye buyurdu.
	Bildigim bu mālını gel ṣaḳla pek Arta ḳalsın dosta muḥtāc olma tek	Gel, malını iyice koru ve biriktir sonra eşe dosta muhtaç olma.
240	**Neş'neved ez-dūstebleh pend-rā** **Ez-cehālet bug'seled peyvend-rā**	
[59a]	Dostdan aḥmaḳ hīç naṣīḥat diñlemez Ḥaḳ kelāma gūşu raġbet eylemez	Ahmak olan dostan hiç nasihat dinlemez, Allah sözü dinlemeye heves etmez.
	Ḥaḳḳa ulaşmaḳ sebebini üzer İttiṣāli pür-cehāletden ḳırar	Allah'a ulaşma yolunu keser, bağını cahilliğinden dolayı koparır.
	Kim ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳa ulaşmaḳ sebeb	Ey kardeş, bunu iyice anla, dostun öğüdü Allah yoluna ulaşmanı sağlar.

[792] Bu sözle A'raf suresi, 31. ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: " Ey Âdemoğulları! Her mescitte ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). Yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez."

	Nuṣh-ı dostdur ey birāder añla pek[793]	
	Pend-i dosta eblehān gūş eylemez İşidip gönlü yüzün ḫoş eylemez	Cahiller dost sözüne kulak asmaz, dost sözünü dinleyip gönlünü hoş etmez.
	Ulaşamaz bil ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳa ol Aḥmaḳ olup ġāfil olma ey oġul	O, Allah yoluna ulaşamaz; ey oğul ahmak ve gafil olma!
241	**ʿİbretī gīr ez-zamāne ey civān** **Tā ne-bāşī ez-şumār-ı eblehān**	
	Bu zamāndan ey civān bir ʿibret al Ehl-i ḥāl ol terk eyle ḳīl ü ḳāl	Ey genç, bu zamandan ders al, hâl ehli olup boş sözleri terk et.
	Ḳanı senden öñ gelen iḫvānların Eylediler terk hep evṭānların	Hani senden önce gelen dostların vatanlarını hep terk ettiler.
	Zümre-i aḥmaḳdan olma ey püser Her şeye ʿibret ile eyle naẓar	Ey oğul, ahmaklar zümresinden olma, her şeye ibretle bakmaya çalış.
	ʿİbret ile şol ki diḳḳat eylemez Meyl ėdip uḫrāya raġbet eylemez	Ey iyi namlı öğüdü can kulağıyla dinle, kim ibretle dikkatlice bakmaz ve öte dünya için heves edip uğraşmazsa ahmaklar topluluğundan olur.
	Zümre-i aḥmaḳ odur ey nīk-nām[794] Cān ḳulaġıyla işit pend ü kelām	
242	**Her ki-rā ez-ʿaḳl āgāhī büved** **Nezd-i ū idbār gümrāhī büved**	
	Her kimiñ ki ʿaḳlı āġāhī ola Ḥasret-i dīdār-ı yār-āgāhī[795] ola	Her kimin aklı uyanık olursa sevgiliyi görebilme özleminin farkında olur.

[793] Beyitteki iki mısraın kafiye harfleri birbirine uymamaktadır. 1. mısra sonu:
; 2. mısra sonu:

[794] Metinde “nīgū-nām” şeklinde imla edilen kelime vezin gereği bu şekilde yazılmıştır.

[795] Kelime vezne uymamaktadır.

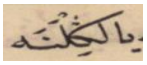
[59b]	Ṣāḥib-i ʿaḳl u ferāset ey oġul Ẓihn-i pāk ile kiyāset ey oġul	Ey oğul, çabuk sezişli, aydınlık dimağlı ve zeki ol. Çünkü onlar ahmaklardan nefret eder, o azgının çok dirençli olduğunu bilir.
	Nefret eyler ḳanda kim bed-baḫt olur Bilir ol azġunu kim pek saḫt olur	
	Ehl-i ʿaḳlıñ yanına dūn görünür Yaʿnī bed-baḫt ḳatı azġun görünür	Böyle kimseler akıllı kişilerin yanında alçak yani talihsiz ve azgın görünür.
	Aḥmaḳ ile ey birāder olma yār Ehl-i āgāh ol yürü ʿālemde var	Ey kardeş, ahmak ile dost olma; kalbi uyanık kimselerden olup bu dünyada yürü.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ ULULUḲ VE İʿTİBĀR OLUNMUŞ SEBEBLERİ BEYĀNINDA [BUYURUR] Şeyh Hazretleri – Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- büyüklük ve itibar görme sebeplerini anlatır.	
243	**Çār çīz āmed büzürg ü muʿteber** **Mī-nümāyed ḫurd līkin der-naẓar**	
	Geldi dört nesne ulu vü muʿteber Līk ol ḫurde görünür der-naẓar	İlk bakışta değersiz ve küçük görünse de dört şey ulu ve itibarlıdır.
	Ẓāhiren gözde görünür pek ḥaḳīr Fi'l-ḥaḳīḳa oldu bāṭında aġır	Görünüşte göze pek küçük ve önemsiz gibi gelse de aslında özünde değerlidir.
	Ėtmeyen bu dörde diḳḳatle naẓar Tā nihāye görür ol renc ü żarar	Bu dört şeye dikkat etmeyenler sonunda incinir ve zarar görürler.
	Ey birāder ʿāḳıbet-endīşe ol Her şeye diḳḳatle baḳ dervīş ol[796]	Ey kardeş sonunu düşünen ol, her şeye dikkatle bak, derviş ol.
	Ḥażret-i Şeyḫ buyurur eyler ʿayān Diñle kim bu dört nedir ėtdi beyān	Dinle, bu dördün ne olduğunu Şeyh Hazretleri buyurup açıkladı.
244	**Z'ān yekī ḫaşmest u dīger āteşest**	

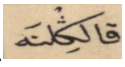
[796] Beytin kafiyesi kusurludur.

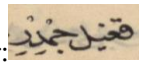
	Bāz bīmārī k’ez-ū dil nā-ḫoşest	
	Biri dörtden oldu düşmen biri nār Ḫastelikdir birisi diñle a yār	A dost dinle, o dörtten biri düşman biri ateş birisi de hastalık oldu.
[60a]	Yaʿnī ḫaşm[797] ile biri āteş durur Ḫastelikden dil ḳanı nā-ḫoş durur	Yani biri düşman biri ateştir. Hastalıktan gönül hoşnutsuzdur.
	Ḫaşm u düşmen ne ḳadarsa nā-tüvān Diḳḳat eyle anı gör sen ḳahramān	Düşman ne kadar güçsüz olsa da onu güçlüymüş gibi düşünerek dikkatli ol.
	Ġāfil olma aç gözün şāhāne baḳ Farżā düşmen mūr ise merdāne baḳ	Gafil olma, gözünü aç, iyice bak. Diyelim düşmanın karınca gibi güçsüz olsa da ona mertçe bak.
	Düşmen[i] bī-çāre görme ey civān Zīrā cāʾiz görmedi ṣāḥib-dilān	Ey genç, düşmanı zavallı görme çünkü gönüllerin sahibi bunu uygun bulmadı.
245	**Çārumīn dāniş ki ārāyed turā** **Īn heme tā ḫurde nen’māyed turā**	
	Oldu dördüncü ʿilim seni bezer Muʿteber eyler ḳomaz dilde keder	Dördüncü ilim oldu. O seni süsler ve itibarlı eder. Gönlünü üzüntüden uzaklaştırır.
	ʿİlmi daḫi ulu görmek ʿāleme Lāzım oldu bu cihāna ādeme	Bu dünyadaki insanların ilmi ulu görmesi gerekir.
	Bā-ḫuṣūṣ āteş ne deñli az ise Ḫurde ḳoyma ḫanda ḳış u yaz ise	Ayrıca ateş ne kadar az görünse de yaz da olsa kış da olsa kırıntı bırakma.
	Āteşi ufaḳḳaġıñ her kim görür N’ola dėrse bil ṣoñunda yañılır	Kim ateşi küçük görür bundan ne olacak derse bil sonunda yanılır.

[797] Metinde kelime kesreyle harekelenmesine rağmen anlama uygunluk açısından “ḫaşm” okunmuştur. Alt beyitte de geçen kelime aynı şekilde kesreyle harekelendirilmiştir. Öte yandan kelimenin metindeki diğer kullanımlarına bakıldığında kimi zaman harekesiz olarak yazıldığı kimi zaman da üstünle harekelendiği görülmüştür.

	Ne ḳadar az ise ḫastelik daḫi Tīz yürü eyle ʿilācıñ ey aḫī	Ey kardeş, hastalık ne kadar önemsiz gibi görünse de yürü, hemen ilacını al.
246	**Her ki der-çeşmeş ʿadū bāşed ḥaḳīr** **Ez-belā-yı ū küned rūzī nefīr**	
	Her kimin gözüne düşmen oldu ḫor Yaʿnī bī-çāre vü aḥḳar görünür	A dost, her kim düşmanı önemsiz yani zavallı ve küçük görürse bir gün onun belasından bezip sonunda ondan kaçmak zorunda kalır.
	Bir gün ol düşmen belāsından a yār Nefret eyler ʿāḳıbet andan ḳaçar	
[60b]	Bir ziyānıñ görmeden ey nev-civān İḥtirāz ėt çekmeden āh u fiġān	Ey genç, bir zarar görmeden sonradan ah vah etmemek için düşmandan sakın.
	Aç gözün ġafletden uyan ey peder Şu uyur düşmen uyumaz dėdiler	Ey babacım gözünü aç, gafletten uyan. Su uyur düşman, uyumaz dediler.
	Hem daḫi gel diñle bir bir dīgerin Ḥażret-i Şeyḫ ėtdi tafṣīl her birin	Gel, Şeyh Hazretleri hepsini bir bir iyice anlattı, dinle!
247	**Ẕerreī āteş çü şüd efrūḫte** **Bīnī ez-vey ʿālemī-rā sūḫte**	
	Ẕerre āteş çün ola yalġılana[798] Der-ʿaḳab bī-ḥad olup ḳalġılana[799]	Bir kıvılcım parlayınca sonrasında giderek canlanıp artar.
	ʿĀlemi yanmış görürsün ẕerreden Diḳḳat ėt yakılmayasın kerreden	Bütün dünyayı bir kıvılcımdan yanmış görürsün. Dikkat et, yanmayasın.
	Ẕerre āteşden ḳıġılcımdır[800] murād Yaʿnī kim pek az durur nīmdir murād	Zerre ateşle kastedilen kıvılcımdır yani pek az ateştir.

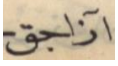
[798] Kelimede geçen" g"harfi sözlükten farklı olarak sağır kef ile yazılmıştır.

[799] Kelimede geçen" g"harfi sözlükten farklı olarak sağır kef ile yazılmıştır.

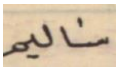
[800] Kelime gerçek yazımından farklı olarak şu şekilde imla edilmiştir:

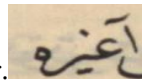
	Līk yansın seniñ içre nār-ı ʿaşḳ Olasın pür-şuʿle-i envār-ı ʿaşḳ	Fakat senin içinde aşk ateşi yanarsa aşkın nuruyla apaydınlık olursun.
	ʿAşḳ oduna yanmayan ādem degil ʿAşḳ ile geçmezse demler dem degil	Aşk ateşiyle yanmayan insan değil, aşk ile geçmeyen zamanlar zaman değil.
248	**ʿİlm eger endek büved ḫˇāreş me-dār** **Z'ān ki dāred ʿilm ḳadr-i bī-şumār**	
	ʿİlm eger az olsa da ey merd-i dīn Anı ḫor tutma ḥaẕer eyle ṣaḳın	Ey din eri, ilim az olsa da onu küçük görme, bundan çekinip sakın!
	Ḳadri anıñ bī-ḥisābdır ey oġul Yaʿnī miḳdār-ı kitābdır ey oġul	Ey oğul, onun kıymeti hesapsızdır yani kitaplarcadır.
	Fehm ėdersen ʿilm eger bir noḳṭadır Līk cāhil ṣandılar kim çoḳṭadır	Düşünürsen ilim bir noktadır ama onu çoğaltan cahillerdir.
[61a]	Vāḳıf-ı ʿilm-i ledün esrār-ı Ḥaḳ Ḳandasın ey ʿārif-i envār-ı Ḥaḳ	Ey Allah'ın sırrını ve Allah'ın nurunu bilen nerdesin?
	Telḫ fānīde hele andan leẕīẕ Yoḳdur eyler ṣāḥibini bil ʿazīz	Bu acı dünyada ondan daha lezzetli bir şey yoktur, sahibini aziz eder, bil.
249	**Renc-i endek-rā be-kün ġam-ḫˇāregī** **Ver ne bīnī ʿacz der-bī-çāregī**	
	Azacıḳ[801] ḫastelik için ġam yė sen Ėtmeye gerdūn seni dūn ġam yė sen	Felek seni zayıf hale düşürmesin diye hastalık küçükte olsa da sen önemse ve çaresini ara.
	Ḫasteligin yaʿnī az olsa daḫi Tīz ḳayır anıñ ʿilācın ey aḫī	Ey kardeş yani hastalığın az olsa da hemen onun ilacını al.
	Yoḫsa bī-çāre olursun hem żaʿīf Yaʿnī gevşeklik görürsün ey şerīf	Ey şerefli yoksa çaresiz kalır, zayıf düşer yani sıkıntı çekersin.

[801] Günümüzde "azıcık" olarak kullanılan kelime metinde hep "azacık" olarak imla edilmiştir.

	Dāʾimā zinde gerek ola vücūd Eyleye ẕikr ü taḥiyyāt u sücūd	Kişinin bedeni daima dinç olmalıdır ve bu sayede Allah'ı anmalı, dua ve secde etmelidir.
	Ẕākir iseñ bil Ḫudā ḫıfẓındasın Sālim[802] olursun vücūd-ı zindesin	Allah'ı çokça ananlardansan onun korumasında olur sağlam ve sağlıklı olursun.
250	**Derd-i ser-rā ger ne-cüyed kes ʿilāc** **Ḫavf-ı ān bāşed ki bed kerded mizāc**	
	Şol ki baş aġrısına ėtmez ʿilāc Ḫavf ol olur ki bed olur mizāc	Kim baş ağrısına çare aramazsa korkarım sonunda kötü huylu olur.
	Şol kesin kim yaʿnī başı aġrıya[803] Aña lāzımdır ʿilācın ḳayıra	Yani kimin başı ağrırsa ilacını alması gerekir.
	Ṭīb ola kendiye lāzım ādeme Çekmesin beyhūde zaḥmet ʿāleme	İnsanın bu dünyada boş yere sıkıntı çekmemesi için kendine iyi bakması gerekir.
	Vėrmeye ḫallāḳ-ı ʿālem ey peder Bir ḳuluna bu cihāna derd-i ser	Ey baba; âlemlerin yaratıcısı Allah, bu dünyada hiçbir kuluna baş ağrısı vermesin.
[61b]	Ḥoḳḳa-i icrā ḥaḳīḳatden Ḫudā Baḫş ėde her ḳula dārū-yı şifā	Gerçekten Allah her kuluna şifa verecek ilacı versin.
251	**Bāş ez-ḳavl-ımuḫālif ber-ḥaẕer** **Pīş ez-ān k'ez-pā der-āyī ey püser**	
	Dāʾim ol ḳavl-i muḫālifden ḥaẕer Uyma düşmen sözüne ey pür-hüner	Ey çok marifetli, daima uygun olmayan sözden sakın ve düşman sözüne uyma.

[802]Beyitte kelimenin ikinci ünlüsü de uzun yazılmıştır ve bu yazım bir zihaf kusuruna yol açmaktadır. Öte yandan 71a yüzünde kelimenin asıl yazımına uygun olarak imla edildiği görülür.

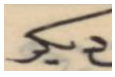
[803] Kelime "ağıra" şeklinde imla edilmiştir.

	Andan evvelce ṣaḳın kim ey civān Seni ayaḳdan düşürmezden hemān	Ey genç, seni elden ayaktan düşürmeden önce kendini bundan koru.
	Yaʿnī sürçüp düşmeden ol ber-ḥaẕer Bir muṣībet gelmeden yā bir keder	Bir bela ya da bir sıkıntı gelmeden yani sürçüp düşmeden kendini sakın.
	Rūzgārdan başına bir maʿṣiyet Gelmeden evvelce gūşiş ġayret ėt	Zamandan başına bir bela gelmeden evvel gayret edip çabala.
	Düşmeniñ sözü ile eyleme kār Ḳavl-i muḥālifde olma zīnhār	Düşmanın sözüyle iş yapma, uygun olmayan sözler söylemekten sakın.
252	**Āteş-i endek tüvān geşten be-āb** **Vāy ān sāʿat ki yābed iltihāb**	
	Ṣuyla söyünmek az āteş ey peder Mümkün olur yaʿnī olmazdan güẕer	Ey baba, az ateşi daha yayılmamışken suyla söndürmek mümkündür.
	Vāy ol sāʿat ki tutuşmaḳ bula Kimdir anıñla ki çıḳışmaḳ ola	Vay ki ne zaman tutuşup alevlenirse onunla başa çıkmak ne mümkün?
	Azacıḳ iken āteş söndür be-āb Tutuşup olmazdan evvel iltihāb	Ateş azken tutuşup iyice alevlenmeden önce onu suyla söndür.
	Tutuşup ihmāl ėderseñ bī-gümān Vāy kim eyler ziyān bī-ḥad ziyān	Eyvahlar olsun, önlem almazsan şüphesiz tutuşup zarar üstüne zarar verir.
	Līk yansın gönlüñ içre nār-ı ʿaşḳ Eylesin püryān[804] seni her-bār ʿaşḳ	Fakat gönlün aşk ateşiyle yansın, bu aşk ateşi seni her defasında yakıp kavursun.
[62a]	**ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU LECŪCÜÑ ŞIFATI VE RÜSVĀLİK ẒĀHİR OLDUĠUNU BUYURUR** Şeyh Hazretleri – Allah mübârek ve mukaddes eylesin- inatçı ve rezilin vasıflarını anlatır.	
253	**Ey püser herkes ki dāred çār çīz**	

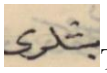
[804] Metinde “büryān” kelimesinin halk ağzındaki şekli tercih edilmiştir.

	Çār-ı dīger hem şeved mevcūd nīz	
	Ey oġul her kim ki bu dördü tutar Ġayrı dört ẓāhir olur andan doġar	Ey oğul, her kim bu dört şeyi tutarsa diğer dört şey de ondan doğar.
	Var durur dört nesneniñ żımnında[805] dört Nesne daḫi ḥāṣıl olur diḳḳat et	Dikkat et, dört nesnenin içinde diğer dört nesne de mevcut olur.
	Terk eyle gel bu dört ḫūyu meger Olmaya peydā saña dört şey diger[806]	Bu dört huyu terk et ki sende diğer dört şey de ortaya çıkmasın.
	Kim bu dördü terk ėder derd görmesin Ḫayr ola işi anıñ bed görmesin	Kim bu dört huyu terk ederse o dert görmesin, işi hep hayra çıksın, kötülük görmesin.
	Ḥażret-i Şeyḫ ėtdi īżāḥ ey aḫī Diñle dörtden nice doġar dört daḫi	Ey kardeş dinle, Şeyh Hazretleri dört huyun nasıl bir dört şey daha doğurduğunu açıkladı.
254	**ʿĀḳıbet rüsvāīāyed ez-lecāc** **Ḫışm-rā nek'ned peşīmānī ʿilāc**	
	Bil çekişmekden nihāye ey püser Ḥāṣıl olur nice rüsvāylıḳ keder	Ey oğul, çekişmekten rezillik ve keder doğar.
	Hīç lecūcī kāmil insān eylemez Ḫışma pişmān çāre dermān eylemez	Başkalarıyla çok çekişen kişi hiçbir zaman olgun insan olmaz, öfkeye pişmanlık fayda etmez.
	Ey birāder ẕikr olan dördün biri Pür-ġażab żımnında vardır digeri	Ey kardeş, adı geçen dört şeyden biri çok öfkeli olmaktır içinde bir başka şey barındırır.

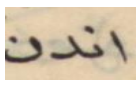
[805] Metinde kelimenin ilk harfi "ظ" ile yazılmıştır. Kelimenin metindeki diğer kullanımları için de aynı durum söz konusu olduğundan bu duruma tekrar değinilmeyecektir.

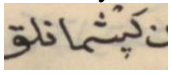
[806] Metinde kelimenin sözlükteki ikili yazımından "dīger" tercih edilerek yazılmıştır. Ancak kelimenin bu şekli vezne uygun olmadığından metni oluştururken kısa ünlülü hali tercih edilmiştir.

	Yaʿnī ġavġā eylemekdir ey velī Oldu rüsvāylıḳ bil anıñ ḥāṣılı	Ey veli, yani kavga etmenin sonucunda rezillik ortaya çıkar, bil.
	Pür-ġażabdır biri pişmānlıḳ hemān Fayda ėtmez ẓāhir olsa ey civān	Ey oğul, biri çok öfkelenmektir sonrasında pişman olunsa da son pişmanlık fayda etmez.
[62b] 255	**Bī-gümān ez-kibr ḫīzed düşmenī** **Ḥāṣıl āyed ḫˇārī ez-kāhil tenī**	
	Hem tekebbürden de bī-şek ey ʿazīz Ẓāhir olur nice düşmen şübhesiz	Ey yüce insan, kibirlenmek de şüphesiz birçok düşman ortaya çıkarır.
	Dāḫi tenbel olan elbet ḫor olur Ḥāṣılı bī-ḥürmet ü maḳhūr olur	Ayrıca tembel olan da değersiz olur sonuç olarak saygı ve ikram görmez, hakaret görür.
	Biri daḫi oldu dörtden kibr u kīn Var żımnında ʿadāvet pek ṣaḳın	Dört huydan biri kibir ve kin oldu içinde düşmanlık gizlidir, pek sakın.
	Hem birisi oldu tenbellik daḫi Anda bī-ḥürmet u ẕillet var aḫī	Ey kardeş, hem bir diğeri de tembellik oldu, onda hürmetsizlik ve küçük görülme vardır.
	Ḥażret-i Şeyḫ yine tenvīr eyledi Betleri[807] tavżīḥ u tanẓīr eyledi	Şeyh Hazretleri yine bizleri aydınlattı, kötü olan şeyleri tarif edip anlattı.
256	**Çün lecūcī der-miyān peydā şeved** **Bende ez-şūmī-i ū rüsvā şeved**	
	Çün muʿānid ola ẓāhir der-miyān Yaʿnī ġavġā ėdici bir bed-zebān	Ey çocuk, inatçı yani kavgacı ve kötü sözlü ortaya çıkınca onun kötülüğünden Allah dostları çok rahatsız olur.
	Yaramazlıġından anıñ ey velīd	

[807] Kelimenin son harfi metindeki diğer kullanımlarından farklı olarak "t" ile yazılmıştır. Turkish and English Lexion"da kötü anlamına gelen bed sözcüğünün Türkçede "bet" olarak kullanıldığı bilgisi mevcuttur. Bkz. Sır James W. Redhouse, "Turkish and English Lexion", İstanbul: Çağrı Yayınları, 4. Basım, 2011, s.339.

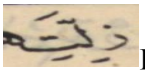
	Ehl-i Ḥaḳ rüsvāy olur andan mezīd	
	Bī-ḥużūr olmaya senden ʿāleme İddiʿā ėtmek gerekmez ādeme	İnsan olana inatçı olmak yakışmaz, sen de böyle olup kimseyi huzursuz etme.
	Müddeʿī olma birāder ol ḥalīm Ġayret eyle olmaġa ṭabʿ-ı selīm	Ey kardeş inatçı olma, yumuşak huylu ol. İyi huylu olmaya gayret et.
	Bendeden fehm eyle ʿirfāndır murād Ėtme bīzār kāmil insāndır murād	"Bende"den usanmayıp düşünürsen kast edilen bilgi ve görüş sahibi, güzel ahlaklı insandır.
257	**Ḫışm-ı ḫod-rā çünki rāned cāhilī** **Cüz peşīmānīş neb'ved ḥāṣılī**	
[63a]	Çünki cāhil kendi ḫışmını süre Pür-ġażab iẓhār ėdip dāʾim tura	O cahili sevme çünkü cahil daima öfkesini sürüp açık eder. Bundan dolayı da kazancı pişmanlıktan başka bir şey olmaz.
	Anda[808] pişmānlıḳdan[809] artu ḥāṣılı Yoḳ durur sevme hele ol cāhili	
	Kim ki ḫışmıñ yutḳunup ṣabr eyledi Ṣoñu pişmānlıḳ imiş fikr eyledi	Kim öfkesini yenip sabr eder ve öfkenin sonunun pişmanlık olduğunu akıl ederse hakk içinde o makbul olur ayrıca kendisinden yardım beklenen Allah da onu özellikle sever.
	Ḫalḳ içinde oldu maḳbūl-i cihān Bā-ḫuṣūṣ sever anı Müsteʿān[810]	
	Herkese ḫışm eyleyip olma ġażab Kār-ı şeyṭān-ı cihāndır bī-edeb	Herkese kızıp sinirlenme çünkü edepsizlik dünya şeytanın işidir.
258	**Her ki geşt ez-kibr bālā gerdeneş**	

[808] Metinde şeklinde imla edilen kelime vezin gereği bu şekilde yazılmıştır.

[809] Metinde kelimenin ilk hecesi her ne kadar üstünle harekelense de kelimenin sözlüklerde peşīmān ve pişmān kullanımı dışında farklı bir versiyonuna rastlanmadığından vezin gereği peşīmān yerine pişmān şekli tercih edilmiştir. Metinde kelimenin harekelenerek yazıldığı beyitlerde de müstensihin hareke olarak üstünü tercih etmiş olduğu görüldüğü için bu duruma tekrar değinilmeyecektir.

[810] Mısrada vezne göre bir hece eksiktir.

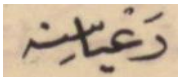
	Dūstān gerdend āḫir düşmeneş	
	Kibr ile boynuñ yücelden dūn durur Ḫod-pesende dost āḫir düşmen durur	Kibr ile boynunu yücelten alçaktır, kendini beğenmişle dost olan sonunda ona düşman olur.
	Kim tekebbürlükle gerden-keş olur Nefsi şeyṭāna cihāna eş olur	Kim kendini büyük görerek kibirli olursa dünyada nefsi şeytana eş olur.
	Gel tevāżuʿ la birāder ḫāk ol Ḥilm ile ol ḳadri var eflāk ol	Gel kardeş, alçak gönüllülükle toprak ol; yumuşak huylu ol, kıymetin feleklere ulaşsın.
	Kibr ėder mi kāmil-i insān olan Eyler ancaḳ aḥmaḳ u nādān olan	Hiç insanın kamili kibirlenir mi, bunu ancak cahil ve ahmak olan yapar.
	Ḫod-pesendlik kār-ı şeyṭāndır oġul Maġrūr olmayan bil insāndır oġul	Ey oğul, kendini beğenmişlik şeytanın işidir, ancak kibirli olmayan insandır, bil.
259	**Kāhilī-rā her ki sāzed pīşeī** **Āyed ez-ḫ ̌ārī be-pāyeş tīşeī**	
	Şol ki kāhilliġi ṣanʿ at eyledi İrtikāb ėtdi vü ʿ ādet eyledi	Kim tembelliği alışkanlık haline getirip iş edinmişse küçük düşer, ayağının altına hor görülme baltası gelir.
[63b]	Ẕillet[811]-i hevāyla yüzü aġına Ḫor düşer tīşe gelir ayaġına	
	Tīşe gelir deymeden gel eyle yād Añla ḫorluḳdan kināyetdir murād	Gel, ayağına balta değmeden hatırla yani balta değmekle ima edilip anlatılmak istenen küçük düşmektir.
	Yaʿ nī kāhil olan elbet ḫor olur Aḥḳar u ẕillet ile maḳhūr olur	Yani tembel olan değersiz olur, hakir görülüp aşağılanır.
	Ẕikre saʿ y ėt kāhil olma ey püser Zīrā ayaġını cerḥ eyler keser	Ey oğul Allah'ı anmaya çabala, tembel olma yoksa keser ayağını yaralar.

[811] Kelimenin ilk harfi metinde "ز" ile yazılmıştır. Bu kelime metnin diğer beyitlerinde de bu şekilde yazıldığından bu hususa tekrar değinilmeyecektir.

260	**Ḫışm-ı ḫod-rā ger fürū ne-ḫored kesī** **ʿĀḳıbet bīned peşīmānī besī**	
	Kendi ḫışmıñ şol ki yutḳunmaz durur Āḫirinde çoḳ peşīmānlıḳ görür	Kim öfkesini yenemezse sonunda çok pişman olur.
	Kişiye lāzım olan ḫışm ėtmemek Herkesi kendisine ḫaşm ėtmemek	Kişiye gerekli olan öfkelenmemek ve kimseyi kendine düşman etmemektir.
	Ḥilm ile olsañ egerçi gün-be-gün Nefs-i emmāre daḫi olur zebūn	Eğer yumuşak huylu olursan günden güne kötü nefsin bile güçsüz düşer.
	Zīrā ḫışmıñ soñu pişmānlıḳ durur Līk fayda yoḳ perīşānlık durur	Zira öfkenin sonu pişmanlık ve perişanlıktır, ondan kimseye fayda yoktur.
	Fi'l-ḥaḳīḳa pehlivāndır şol kişi Ḫışmını yutḳuna ṣabr ėde işi	Kim öfkesini yenip sabrederse o kişi gerçekten pehlivan olur.
261	**Her ki ū üftāde-i ten-perverest** **Nīst ādem kemter ez-gāv u ḫarest**	
	Şol ki tenbeldir ve ten-perver ola Ekl ü şürb ile muḳayyed ger ola	Kim tembel ve rahatına düşkün olup yeme içmeye önem verirse şüphesiz o insan değildir ve bu dünyanın en cahilidir.
	Şübhe yoḳ kāhildir ol insān degil Oldu nādān-ı cihān ʿirfān degil	
[64a]	Kim ki ẕikre kāhil ü gevşek durur Bil ki ol bir kemterī eşek durur	Kim Allah'ı anmada tembellik ve gevşeklik ederse eşekten bile daha aşağı bir seviyededir, bil.
	Şol ki ten-perverlige düşer peder Oldu alçaḳ daḫi öküzden beter	Ey baba kim rahatına düşkünse o, öküzden daha alçak ve beterdir.
	Fi'l-ḥaḳīḳa şol ki ten-perver olur ʿAynı öküz gibi yā bir ḫar olur	Gerçekten de rahatına düşkün kişi aynı öküz ya da eşek gibi olur.
	ḪAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ BĪ-BEḲĀ OLAN DÖRT ŞEY ḤAḲḲINDA BUYURUR	

	Şeyh Hazretleri – Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- kalıcı olmayan dört şey hakkında buyurur.	
262	**Çār çīz ey ḫˇāce kem dāred beḳā** **Güş dār ey müʾmin-i nīkū-liḳā**	
	Ey efendi çār şey tutmaz beḳā Ḥıfẓ ėdip diñle behey müʾmin-liḳāʾ	Ey mümin yüzlü efendi, dört şey kalıcı değildir iyice dinleyip aklında tut.
	Yaʿnī olmadı beḳā dört nesneniñ Söyleyim ḥıfẓ eyle gel ne nīk ne neng	Yani bu dört şey kalıcı değildir, söyleyeyim aklında tut ne iyi ne kötüdür.
	Saña bu dörtden eger ėtse ẓuhūr Bī-beḳādır ey oġul ėtme küdūr	Ey oğul, sende bu dört şeyden biri ortaya çıksa kederlenme çünkü kalıcı değildir.
	Fehm üʿibretle bu dörde ḳıl naẓar Çün beḳāsı olmaya ėtme keder	Anlayıp ders almaya çalışarak bu dörde bak ama kalıcı olmadığı için üzülme.
	Cān ḳulaġıyla işit ey nev-civān Ḥażret-i Şeyḫ eyledi bir bir beyān	Ey genç, can kulağıyla dinle; Şeyh Hazretleri bir bir anlattı.
263	**Cevr-i sulṭān-rā beḳā kemter büved** **Pes ʿitāb-ı dūstān ḫoşter büved**	
	Pādişāh żulmü beḳāsı az olur Dostların āzārı ṣoñra nāz olur	Padişahın zulmü uzun sürmez, dostların azarlaması da sonra nazlanmaya dönüşür.
	Dāʾimā eylerse ẓulüm pādişāh Nāgihān āfet ėrişir ez-İlāh	Bir padişah daima zulmederse ansızın Allah'tan ona bir belâ ulaşır.
[64b]	Taḥt u tāc u salṭanatdan dūr olur Ḳahr-ı Ḥaḳ eyler ẓuhūr mehcūr olur	Allah'ın gazabına uğrar, taht ve tacından olup saltanattan ayrı düşer.
	Dostların āzārına hem yoḳ beḳā Güşunu benden yaña tut meh-liḳā	Ey ay yüzlü kulağını benden yana tut, dostların azarlaması da kalıcı değildir.
	Nuṣh için olmaḳ gerek āzār-ı dost Olma dil-rencīde[niñ] her-bār dost	Dostun azarlaması öğüt vermek için olmalı yoksa sürekli kalp kıranın dostu olma.

264	**Diger ān mihrī ki bāşed ez-zenān** **Bī-beḳā çün ṣoḥbet-i nā-cins dān**	
	Hem daḫi ʿavratların muḥabbeti Bī-beḳādır var anıñ çoḳ miḥneti	Ayrıca kadınların sevgisi de geçicidir ve insana çok dert verir.
	Ṣoḥbet-i nā-cins gibi bil ey püser Bī-beḳādır yoḳ ṣebātında eṣer	Ey oğul bunu cinsi bozuk olanla sohbet etmek gibi anla; onda vefadan eser yoktur, geçicidir.
	Bī-beḳādır raḥmı yoḳ ʿavratların Meyl ėtme diñleme ṣoḥbetlerin	Kadınların sözlerini dinlemeye heves etme, onların merhameti yoktur, vefasızdır.
	Kim zen-i dünyāya aldandı oġul Āteş-i dīger ile yandı oġul	Ey oğul, kim dünya kadınına aldanırsa bir başka ateşle yanmış demektir.
	Ḥażret-i Şeyḫ ėtdi teʾkīd-i ʿayān Diñle tafṣīl eyleyip ḳıldı beyān	Dinle, Şeyh Hazretleri ayrıntılarıyla anlatıp açıkladı.
265	**Bā-raʿiyyet çün küned sulṭān sitem** **Mer ū-rābāşed beḳā der-mülk kem**	
	Çünki şāh ẓulm eyleye reʿyāsına[812] Cevr ėde aʿlāsına ednāsına	Bir padişah büyük küçük demeden tüm halkına zulm ederse onun saltanatı kalıcı olmaz ve kendi de kurtuluş bulamaz.
	Salṭanatında anıñ ḳalmaz ṣebāt Bī-beḳā kendi daḫi bulmaz necāt	
	Şāh gerek dāʾim ʿadālet eyleye Raḥm ėdip ḫayra delālet eyleye	Padişahın daima iyi işler yapması ve adaletli olması gerekir.
[65a]	Tāc u taḫtı ʿadl iledir pāydār Ẓulm ėderse cümlesi eyler firār	Tac ve taht adaletle devamlıdır. (Padişah) zulm ederse herkes ondan kaçar.
	Diñler idim söyledi bir ẕī-himem	Dinlerdim bir mübârek söyledi: “Devletin devamlılığı

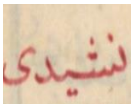
[812] Kelime metinde vezne uydurmak amacıyla şeklinde imla edilmiştir.

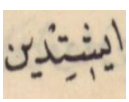
	Kim *ṣebātü'l-mülki fi'l-ʿadli'l-kerem*[813]	ihsan ve adaletle mümkündür."
266	**Ger turā ez-dūstān āyed ʿitāb** **Kem beḳā bāşed çü ḫaṭ ber-rūy-ı āb**	
	Saña dostlardan gelir ise ʿitāb Bī-beḳādır ʿayn-ı ḫaṭ ber-rūy-ı āb	Seni dostların azarlarsa bu su üstüne yazılan yazı gibi geçicidir, silinir.
	Ḫaṭ çekersin tura mı şu üstüne Hīç ḳabūl eyler mi çizgi üstüne	Su üstüne yazı yazınca durur mu, hiç su üstüne çizgi çizilebilir mi?
	Bī-beḳādır baḳma dost āzārına Yoḳ ṣebāt ḳalmaz birāder yarına	Kardeş dostun azarlamasına bakma, yarına kalmadan geçer.
	Fi'l-ḥaḳīḳa cevr ėderlerse daḫi Olur ol dem içre pişmān ey aḫī	Ey kardeş gerçekten eziyet etseler de aynı anda pişman olurlar.
	Saña bir dostdan eger gelse ʿitāb Bī-beḳādır vėrme göñle ıżṭırāb	Seni bir dostun terslerse canını sıkma çünkü geçicidir.
267	**Çün be-nā-cinsān nişīned ādemī** **Kemterek bīned ez-īşān hem-demī**	
	Çün kişi nā-cinsler ile otura Yaʿnī meclis ėde ṣohbet getire	Bir kişi cinsi bozuk insanlarla bir yerde oturup sohbet ederse onlardan asla dostluk görmez, bu yüzden onlardan kendini sakın belki sana bir zarar gelir.
	Aṣlā dostluḳ görmez anlardan meger İḥtirāz eyle gelir belki żarar	
	Bed-aṣıl nā-cinsler ile olma yār Dėndi kişi kim refīḳından azar	Aslı kötü kişilerle dost olma çünkü kişi dostundan azar dendi.
	Ėtme nādān ile ṣoḥbet ey oġul Zaḥmet ėrişir nihāyet ey oġul	Ey oğul, cahil ile sohbet etme çünkü sonunda sana zarar verir.

[813] Beyitte yer alan "söyledi bir zi-himem" ifadesinden bir kelâm-ı kibâr olduğu anlaşılan sözün kimi ait olduğunu tespit etmek mümkün olmamıştır. Sözün aslı "Sebâtü'l-mülki bi'l-adli" şeklindedir. Bkz. Mehmet Yılmaz, a.g. e. c.2, 777.

[65b]	Teʾkīd ėtdi Şeyḫ tenbīh eyledi Beytleri bir ḫoşca teşbīh eyledi	Şeyh, güzel benzetmelerle beyitleri yazıp bizlere uyarılarda bulundu.
268	**Zāġ çün fārigˇ zi-būy-ı gül büved** **Nefreteş ez-ṣoḥbet-i bülbül büved**	
	Ḳarġa çünki gül ḳoḳusundan meger Fārigˇ olduġu bu kim eyler ḥaẕer	Karga gül kokusundan uzak durup çekinir.
	Yaʿnī ḳarġanıñ ki güle raġbeti Olmadığı budur anıñ ḥikmeti	Yani karganın güle rağbeti etmemesinin hikmeti budur.
	Ṣoḥbetinden bülbülüñ nefret ėder Gülden ırāġ olmaġa sürʿat ėder	Gülün sohbetinden nefret eder ve gülden uzaklaşmak için aceleci davranır.
	İstemez bülbülle hem-dem olmaġa Meclis ėdip ḥaẕẕ-ı ekrem olmaġa	Hikayedeki gibi karga nasıl bülbülle yakın arkadaş olmak istemeyip onunla beraber olmaktan zevk almazsa cinsi bozuk kişi de; irfan sahipleriyle yakın arkadaş olmak istemeyip cahil ile oturur.
	Fi'l-meṣel nā-cins daḫi ʿirfān ile Hem-dem olmaz oturur nādān ile	
269	**Ṣoḥbet-i nā-cins cān-gāhī büved** **Cümle-rā z'īn ḥāl aġāhī büved**	
	Ṣoḥbet-i nā-cins ėder cānı żaʿīf Olma bed añla muḳārin ey şerīf	Ey şerefli kişi, soysuzun sohbeti cana zarardır, onunla yakın olma.
	Yaʿnī nā-cins ḫaste eyler cānını Bī-mecāl āheste eyler ḥālini	Yani soysuz canı hasta edip, kişiyi halden düşürür.
	Cümle ḫalḳı eyle bu ḥālden ḫabīr Ġaflet ile olmasın olsun baṣīr	Bütün halkı bu durumdan haberdar et; habersiz olmasın uyanık olsunlar.
	Bed-aṣıl nā-cins ile kār eyleme Ey birāder kendine yār eyleme	Ey kardeş, soysuzla iş yapma ve onu kendine dost edinme.
	Ṣoḥbet-i nā-cins bil cān-gāhıdır Dūr olan andan bil ol āgāhıdır	Soysuzla sohbet cana zarardır, ondan uzak olan uyanıktır, bil.

[66a] 270	**Çün turā nā-cins āyed der-naẓar** **Ey püser çün bād ez-vey der-güẕer**	
	Çünki nā-cins geldi naẓargāhına Añsızın ḳarşıña çıkar rāhına	Ey oğul, ansızın karşına çıkan bir kişi sana soysuz gibi görünürse ondan rüzgâr gibi hızla kaç, yanında durma sel gibi hızlıca uzaklaş.
	Ey oġul andan yürü geç yėl gibi Turma yanına segird aḳ sel gibi	
	Anıñ ile aṣlā ṣoḥbet eyleme Baş başa vėrme muḥabbet eyleme	Onunla asla kafa kafaya verip sohbet etme.
	Hem aña fāş eyleme esrārını Ey oġul fehm eyle sen aġyārını	Ey oğul, sen ona sırrını da söyleme, başkalarını düşün.
	Bed-aṣıl nā-cins ṭarīḳatden degil Zümre-i ehl-i ḥaḳīḳatden degil	Soysuz olan tarikatten değil; doğru yolda olanlardan değil.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-'AZĪZ DÖRT NESNE DÖRT NESNE İLE TAMĀM [ḤAḲḲINDA BUYURUR] Şeyh Hazretleri – Aziz Allahmübârek ve mukaddes eylesin- dört şeyle tamamlanan dört şey [hakkında buyurur.]	
271	**Çār çīz ez-çār-ı dīger şüd tamām** **Çün şenīdī[814] yād mī-dār ey ġulām**	
	Oldu dört şey ġayrı dört şeyden tamām Çün işitdin[815] ḫāṭırıñda tut ġulām	Ey genç, dört şey dört şeyle tamamlandı, madem işittin aklında tut.
	Ġayrı dört ile tamām olur bu dört Diñle ḥıfẓ eyle birāder pekçe tut	Ey kardeş dinleyip iyice aklında tut; bu dört şey diğer bir dört şeyle tamamlanır.
	Cümleten bu dörde diḳḳat eyle sen Cān u dilden meyl ü raġbet eyle sen	Bu dört şeyin hepsine birden dikkat edip canı gönülden bunlara meyl edip heves et.

[814] Kelime metinde şeklinde imla edilmiştir.

[815] Mısrada şahıs ekinin yazımı hatalıdır.

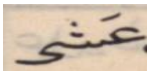
	Zīrā bu dört olmayınca ey peder Bil tamām olmaz daḫi dörd-i diger	Ey baba çünkü bu dört şey olmazsa diğer dört şey de tamamlanamaz, bil.
	Ḥażret-i Şeyḫ buyurur tafsīl ėder Diñle dördü dörd ile tekmīl ėder	Şeyh Hazretleri buyurup ayrıntılarıyla anlatır, dinle; dördü dörtle tamamlar.
[66b] 272	**Dānīş-i merd ez-ḫıred gīred kemāl** **Ez-ʿamel niyyet hemī yābed cemāl**	
	Kişiniñ bil ʿilm[i] ʿaḳlından kemāl Tutar ʿaḳl ile olurmuş pür-meʾāl	İnsanın ilmi aklıyla olgunluğa erermiş.
	Hem ʿamelden niyyet ü ḥüsn-i cemāl Bulur andan daḫi olur pür-kemāl	Hem niyet ancak işle güzellik ve olgunluk bulur.
	Dörd[816] şeyiñ biri ʿilmdir ey hümām Diḳḳat ėt kim ʿaḳl ile olur tamām	Ey himmetli kişi, dikkat et bu dört şeyden biri ilimdir ve akıl ile tamamlanır.
	Birisi anıñ daḫi niyyet durur Oldu aʿmāle tamām diḳḳat durur	Dikkat et, diğeri niyettir ve işle tamamlanır.
	Yaʿnī kim ʿilm ʿaḳl ile olur tamām Niyyet olurmuş ʿamelle nīk-nām	Ey iyi namlı, yani ilm akılla; niyet işle tamam olurmuş.
273	**Dīnet ez-perhīz kāmil mī-şeved** **Niʿmetet-rā şükr şāmil mī-şeved**	
	Hem dīniñ perhīzden kāmil olur Niʿmetiñ bil şükr ile şāmil olur	İmanın haramdan sakınarak olgunluğa erişir, rızkın ise şükr ile artar.
	Perhīz ile dīn olur nūr-ı Cemāl Niʿmet artar şükr ile bulur kemāl	Haramdan sakınarak imanın iyilik ve güzellik sahibi Allah'ın nuruyla aydınlanır. Rızkın şükr ile artıp olgunluk bulur.

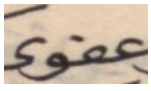
[816] Kelimenin son harfi metinde kimi beyitlerde "dal" kimi beyitlerde ise "te" harfi ile imla edilmiştir. Hazırlanan metinde bu duruma müdahale edilmemiş kelime aslına uygun olarak imla edilmiştir.

	Daḫi hem dördüñ[817] birisi dīn durur Zühd ü takvā ile kim metīn durur	O dört şeyden birisi dindir ve ancak haramdan sakınıp ibadet ederek sağlamlaşır.
	Niʿmet oldu birisi de ey civān Şükr ile kāmil olurmuş bī-gümān	Ey oğul, birisi de nimettir, şüphesiz şükr ile olgunluğa erermiş.
	Oldu dört şey imdi dört ile tamām Diḳḳat ėt var ol oġul ehl-i selām	Dört şey dört şey ile tamamlandı. Ey oğul bunlara dikkat et ve böylece Allah'ın rızasına erişenlerden ol.
274	**Hest dāniş-rā kemālāt ez-ḫıred** **Niyyetet-rā bī-ʿamel kes nen'gered**	
[67a]	ʿİlme ʿāḳilden kemālāt var durur Ṣāḥib-i ʿilm ʿaḳl ile her bār durur	İlim akılla olgunlaşır, ilim sahibi her zaman aklıyla hareket eder.
	Hem ʿamelsiz niyyete kimse naẓar Eylemezler hep hebā olur gider	Hem amelsiz niyete kimse kıymet vermez, hep heba olup gider.
	Bā-ʿamel niyyet gerek iḫlāṣ ola Kim cihānda ʿāmm iken ol ḫāṣṣ ola	Kimin niyeti temiz olup bunu uygularsa o; bu dünyada sıradan bir insanken ileri gelenlerden olur.
	Ṣaḥib-i ʿilm ü ferāset ol oġul ʿĀḳil-i ehl-i riyāset ol oġul	Oğul, ilm ve feraset sahibi ol; riyaset ehlinin akıllısı ol.
	Ehl-i ʿaḳl bi'l-ḫayr niyyet eyledi Terk-i dünyā ʿuzlet āḫret eyledi	Akıl sahibi olanlar hayırla niyyet etti ve dünyayı terk edip ahiret için yalnızlığı seçti.
275	**Şükr niʿmet-rā kemālī mī-dihed** **Ġāfilān-rā güşmālī mī-dihed**	
	Bil şükür vėrir kemāli niʿmete Bāʿiṣ olur izdiyād-ı devlete	Nimete olgunluğu şükür verir. Kısmetin artmasını sağlar.

[817] Ek "nun" ile imla edilmiştir.

	Hem daḫi teʾdīb vėrir ġāfillere Gėce gündüz ḫiẕmet ėt ʿāḳillere	Gece gündüz akıllı olanlara hizmet etmek de gafilleri terbiye eder.
	Ġafile teʾdīb vėrir dönmek budur Yaʿnī kim ġāfiller ėtmekle şükür	Şükür gafile terbiye verir ve gafiller şükrederek gafletden dönerler.
	Niʿmet-i Ḥaḳḳa güyā āgāh olur Şükr ile eẕkār ẕikrullāh olur	Şükr ederek Allah'ın verdiği nimetlerinin farkına varır.
	Rūz u şeb ṣubḥ u mesāda ẕākir ol Her nefes zād u zevāda şākir ol	Gece gündüz Allah'ı an, her an sana verilen yiyecekler için şükr et.
276	**Şükr nā-kerden zevāl-i niʿmetest** **Behre-i şākir kemāl-i niʿmetest**	
	Niʿmetiñ eksilmesi şükr ėtmemek Rāh-ı Ḥaḳḳı cān ile fikr ėtmemek	Nimetin kesilmesinin sebebi şükr etmemek ve Hak yolunu samimiyetle düşünmemektir.
[67b]	Rızḳ-ı Ḥaḳḳa şākir olmazsa kişi Gün-be-gün eksilmede anıñ aşı[818]	Bir kişi Allah'ın kendisine verdiklerine şükr edici olmazsa günden güne onun yiyeceği azalır.
	Niʿmetiñ eksilmesi bī-şükr hep Rızḳınıñ noḳṣānına olur sebeb	Şükürsüzlük hep rızkın azalmasına sebep olur.
	Līk şākiriñ naṣībi pür-kemāl Ḳat-be-ḳat olur ziyāde bā-nevāl	Fakat şükr edenin kısmeti katbekat artar.
	Şükr oldur her bir ʿużvu[819] kim Ḫudā Neye ḫalḳ ėtdi oña ṣarf ėde tā	Şükür, Allah her bir uzvumuzu ne için yarattıysa onun için kullanmaktır.

[818] Kelime metinde şeklinde imla edilmiştir. Eski Türkçeden beri kullanılan bu kelimenin kökeni hakkında farklı görüşler söz konusudur. Farsça mı yoksa Türkçe mi olduğu tam bir karara bağlanamayan kelimenin ilk ünlüsü hazırlanan metinde vezin gereği Türkçe gibi kısa ünlü olarak kabul edilerek imlalanmıştır.

[819] Kelime metinde şeklinde yazılmıştır. Bu yazımın sözlükte bir karşılığı bulunamamıştır. Beytin genel anlamı ve kelimenin yazımı düşünüldüğünde "ʿużv" okunuşunun uygun olacağı kanaatine varılmıştır.

277	**ʿİlm-rā bī-ʿaḳl net'vān kār best** **Pīş-i bī-ʿaḳlān ne-mī-bāyed nişest**	
	ʿAḳıl olmazsa egerçi ʿilme iş Baġlamaḳ mümkün mü ėt endīş-pīş	Akıl olmazsa ilme bel bağlamak mümkün mü bir enini sonunu düşün.
	Bī-ʿaḳıl aʿmāl ėtmek ey velīd Olmaz ʿaḳıl olmayınca müstefīd	Ey çocuk, akılsız yapılan iş fayda getirmez.
	ʿAḳlı olmayana raġbet eyleme Yanına turma muḥabbet eyleme	Akıllı olmayana ilgi gösterme, onun yanında bulunma ve onunla sohbet etme.
	Kim ʿamel ʿaḳl ile ḫūb olur imiş ʿAḳıl olmayınca olmaz aṣlā iş	İş akıl ile güzelleşirmiş, akıl olmayınca iş asla olmazmış.
	Olma nādāna muṣāḥib sen daḫi Yanına turmaḳ gerekmez ey aḫī	Ey kardeş, sen de cahilin yanında durup onunla arkadaş olma.
278	**Bī-ḫıred dāniş vebālest ey püser** **ʿİlm murġ u ʿaḳl bālest ey püser**	
	Ey oġul bī-ʿaḳl olan ʿilme vebāl Dėdi ehl-i ʿaḳl ü pür-ṣāḥib-kemāl	Ey oğul, akılsız olan ilme akıl ve olgunluk sahibi olanlar "zarardır", dedi.
	Yaʿnī ʿaḳılsız ʿilim muṭlaḳ żarar Hem ziyāndır fehm ėdersen ey peder	Ey baba, düşünürsen akılsız ilim mutlaka zarar getirir.
[68a]	Ṣan ʿilim bir ḳuş gibidir eyle yād Hem daḫi ʿaḳıl aña olmuş ḳanad	İlim, bir kuş gibidir; akıl da ona kanat olmuştur, aklında tut.
	Bil ḳanadı olmayan ḳuş uçamaz ʿAḳl ile olur her iş ey ser-firāz	Ey baş tacı, nasıl kanadı olmayan kuş uçamazsa her iş de akıl ile olur, bil.
	Ṣāḥib-i ʿaḳl-ı meʿād ol ḳıl ṣavaş Zīrā ʿaḳıldan degil ʿaḳl-ı maʿāş	Bu dünya hayatına kapılıp gitmek akıl işi değildir, ahireti için çalışan akıl sahibi ol.
279	**Her ki ʿilm[ī] dāred ü neb'ved ber-ān** **Ez-ṭarīḳ-ı ʿaḳl bāşed ber kerān**	
	Ey oġul şol kimse kim ʿilim tutar	

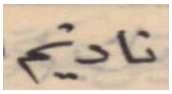
	Yaʿnī anıñ ʿilm[i][820] var bī-ḥadd-ı ter	Ey oğul, kimin sayısız ilmi var ama bu ilme dair yaptığı bir iş yoksa yani lafı var ama icraati yoksa yazık ki o kişi boşuna zahmet çekti.
	ʿİlmi var ancaḳ anıñ aʿmāli yoḳ Gerçi ḳāli var velākin ḥāli yoḳ	
	ʿİlmi var bī-ḥad velī yoḳdur ʿamel Ey dirīġ beyhūdeye çekdi emel	
	Oldu tarīḳ-ı ʿaḳıldan ber-kenār Zümre-i aḥmaḳ imiş ol nā-bekār	O, akıl yolundan uzaklaştı ve işe yaramaz ahmaklardan oldu.
	Ey dirīġā yoḳ yere çekmiş ʿaẕāb Bir ḥimārdır gūyā taḥmīl-i kitāb	Yazık ki boşuna eziyet çekmiş zira onun sırtında kitap taşıyan eşekten bir farkı yoktur.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU DÖRT ŞEY KENDİÑDEN ṢOÑRA GERİ GELMESİ MUḤĀL BUYURUR Şeyh Hazretleri –Allah mübârek ve mukaddes eylesin- gittikten sonra kendiliğinden geri gelmesi imkansız dört şeyi anlatır.	
280	**Çār çīzest ān ki baʿd ez-refteneş** **Ez-muḥālātest bāz āverdeneş**	
	Diñle dörd nesne ki kendiñden geri Mümkün olmaz anı çevirmek beri	Dinle, dört şeyi kendiliğinden geri döndürmek mümkün olmaz.
	Gel bu dördü añla ḥālātdan durur Gitse gelmesi muḥālātdan durur	Gel, bu dördü anla hallerdendir. Gitse gelmesi mümkün değildir.
[68b]	Ḳıl tefekkür buña diḳḳat eyle sen Anı pek ḥıfẓ ėt muḥabbet eyle sen	Sen buna dikkat edip iyice düşün, onu iyice aklında tutup ona sevgi besle.
	Zīrā gitdikde nedāmet var durur Fehm olunsa çoḳ melāmet var durur	Çünkü gitmesinde pişmanlık vardır, düşünülse çok rezillik vardır.
	Cān u dilden diñle dördü ey civān Ḥażret-i Şeyḫ eyledi ḫūb kim beyān	Ey oğul, bu dördü canı gönülden dinle, Şeyh Hazretleri güzelce anlattı.

[820] ʿİlm kelimesine vezin ve anlam gereği "-i eki"nin eklenmesinin uygun olacağı düşünülmüştür.

281	**Çün ḥadīṯ[ī] reft nāgeh ber-zebān** **Tā ki tīrī cest bīrūn ez-kemān**	
	Çünki dil üzre kelām dönmiş ola Yaʿnī ṣādır ola söylenmiş ola	Yani oğul, söz ağızdan çıktıktan sonra, ok yaydan çıkıp havaya atıldıktan sonra bir daha geri gelir mi hiç? Sana bir üzüntü uğramadan buna dikkat et.
	Hem daḫi bir oḳ ki yaydan ṭaşraya Atılıp gide hevāya ṣıçraya	
	Bir daḫi ʿavdet eder mi ey püser Diḳḳat eyle saña gelmezden keder	
	Söyleyecegin kelāmıñ evvelin Fehm ėdip endīşe eyle āḫirin	Bir sözü söylemeden önce sonunu düşünün.
	Ḳıl teʾennī olma sen tīz-zebān[821] Ėt tefekkür olmadan sürç-i lisān	Akıllıca davran, hızlıca konuşup yanlış sözler söylememek için iyi düşün.
282	**Bāz çün ārī ḥadīṯ-i güfte-rā** **Kes ne-gerdāned ḳażā-yı refte-rā**	
	Yaʿnī söylenmiş sözü kimse gėri Nice getirebilir anı beri	Yani söylenmiş bir sözü bir kimse nasıl geriye döndürebilir?
	Nīk ü bed ṣādır olunca bir kelām ʿAvdet ėtmez bir daḫi ey nīk-nām	Ey iyi namlı, iyi veya kötü bir söz ağızdan çıktıktan sonra bir daha geri dönmez.
	Her kelāmıñ āḫirin endīş ol Olma bed-gū bir ḥalīm dervīş ol	Her sözün sonunu düşünüp kaygılan, kötü sözlü olma yumuşak huylu bir derviş ol.
[69a]	Hem daḫi ẓāhir olan ḥükm-i ezel Vāḳiʿ olmuş her ne ise lem-yezel	Hem daim olan Allah, ezelde her ne hüküm verdiyse sonunda o gerçekleşir.
	Dönderemez anı kimse ey civān Ne dilerse anı eyler Müsteʿān	Ey genç, kendisinden yardım istenen Allah ne dilerse o olur; kimse bunu değiştiremez.
283	**Baz key gerded çü tīr endāḫtī**	

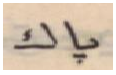
[821] Vezin gereği bir hece eksiktir.

	Hem-çünīn ʿömrī ki żāyiʿ sāḫtī	
	Çünki oḳ atdın ḳaçan geri döner Yaʿnī ircāʿ ėde mi ey pür-hüner	Ey çok hünerli, atılan ok geri döner mi hiç?
	Buncılayındır ki ʿömrün ey civān Żāyiʿ u itlāf ola ender-cihān	Ey genç, bunun için ömrünü bu dünyada boşa harcama; giden gider bir daha geri gelmez, ömrünü telef etmekten sakın!
	ʿAvdet ėtmez bir daḫi giden gider ʿÖmrünü ėtme telef eyle ḥaẕer	
	ʿÖmrü ḫayra ṣarf olur ʿāḳillerin Yoḳ yere olur hebā ġāfillerin	Akıllı kişiler ömürlerini iyi işler için harcarlar, Allah'ı unutanlar ise ömürlerini boş yere harcarlar.
	Ehl-i ʿaḳl ol ʿömrüñü ḳılma telef Ẕikre ṣarf ėt bulmaḳ istersen şeref	Akıl sahibi ol, ömrünü boş yere harcama; şeref bulmak istersen ömrünü Allah'ı anarak geçir.
284	**Her ki bī-endīşe güftāreş büved** **Pes nedāmethā-yı bisyāreş büved**	
	Her kimiñ ki sözü fikirsiz ola Ġaflet ile ola ẕikirsiz ola	Her kim düşünmeden dikkatsizce konuşursa sonunda çok pişman ve rezil olur.
	Ṣoñra aña çoḳ nedāmetler olur Yaʿnī pişmānlıḳ melāmetler olur	
	Evvel endīş ṣoñra ṣoḥbet ey oġul Meclis-i ʿirfāna diḳḳat ey oġul	Ey oğul, önce düşün sonra konuş; irfan sahibi olanların karşısında dikkat et.
	N'ola kim ṭokuz boġum dėndi boġaz Diḳḳat ehli ol dėmekdir söyle az	Boğaz dokuz boğumdur, dendi. Bu, dikkat sahibi olup az konuş demektir.
[69b]	Nādim[822] olmaġa hele yoḳdur ṣafā Vėrme cānā kendi kendine cefā	Ey can, pişman olmakta gönül ferahlığı yoktur bu yüzden kendi kendine eziyet etme.

[822] Metinde hep kelime asıl yazımından farklı olarak şeklinde imla edilmiştir. Ancak böyle bir yazım vezne de uygun düşmemektedir.

285	**Tā ne-güftī mī-tüvānī güfteneş** **Çün be güftī key tüvān ben'hufteneş**	
	Bir sözü ki söylemediñ ey civān Ḳādir olursun anı dėmek hemān	Ey genç, bir sözü henüz söylememişken onu istediğin zaman söylemek senin elindedir.
	Çünki dėmişsin kelāmı ey aḫī Gizlemek ḳaçan olurmuş bir daḫi	Ey kardeş, çünkü sözü söyledikten sonra onu gizlemek nasıl mümkün olur?
	Ṣādır olmazsa eger nā-ḫoş kelām Reddine ḳādir olursun ey hümām	Ey himmet sahibi, eğer kötü söz ağızdan çıkmazsa onu geri döndürmeye gücün yeter.
	Çün lisānından ṣudūr eyleye söz Reddine ḳādir degilsin eyle süz	Söz ağızdan çıkarsa onu geri döndürmeye gücün yetmez, ona göre süzerek konuş.
	Cümleye şarṭdır teʾennī eylemek Yoḳ yere pek güç temennī eylemek	Hep akıllıca davranıp acele hareket etmemek gerekir. Çünkü yok yere istemek zordur.
286	**ʿÖmr-rā mī-dān ġanīmet her nefes** **Çün reved dīger ne-yāyed bāz pes**	
	ʿÖmrü her demde ġanīmet bil hemān Her nefes ẕikr ėt Ḫudāya ey civān	Ey genç, ömrü her zaman sana verilmiş bir nimet bil ve her an Allah'ı an.
	Çün gider gelmez ʿömür yine gėri Ẕikre saʿy ėt baṣ ḳadem gel ileri	Çünkü ömür bir kere giderse geri gelmez, Allah'ı anmaya çabala, adım atıp bu yolda ilerle.
	ʿÖmrüñü beyhūde ẕāyiʿ olma sen Ḫāṣılı dünyāya ṭāmiʿ olma sen	Dünyaya tamah etme sonunda ömrün boş yere ziyan olmasın.
	Yürü dergāh-ı Ḫudāya baṣ ḳadem Virdiñ olsun dem-be-dem Allāh dedem	Dedem, yürü Allah'ın dergahına ayak bas, sözün daima Allah olsun.
	Ẕikre ṣarf ėt ʿömrüñü ey bü'l-vefā Āḫirinde bulmaḳ isterseñ ṣafā	Ey çok vefalı kişi, sonunda mutlu olmak istersen ömrünü Allah'ı anarak geçir.

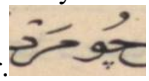
[70a] 287	**Hīç kes ez-ḫod ḳażā-rā red ne-kerd** **Her ki rāżī ez-ḳażā şüd bed ne-kerd**	
	Kim ḳażādan rāżı oldu ey peder Yaramazlıḳ eylemedi yoḳ keder	Ey baba, kim Allah'ın takdirine razı olur, kötü bir şey yapmazsa onun için üzüntü yoktur.
	Kendi kendine elem vėrme cefā Cānib-i Ḥaḳdan gelene merḥabā	Allah'tan gelene "merhaba" de, boş yere kendi kendini üzme.
	Ḥaḳḳın emrinde durur bu kāʾināt Ḳanda olsañ var mıdır ey dil necāt	Ey gönül, bu evren Allah'ın emrindedir, nerede olursan ol (Allah'ın senin için takdir ettiğinden) kurtulamazsın.
	Cānib-i Ḥaḳdan ne kim ėtse ẓuhūr Cān ile eyle ḳabūl gel olma dūr	Gel, Allah'tan sana ne gelirse kabul et; uzak durma.
	Eylemedi red ḳażā-yı āsumān Kendisinden kimseler ender-cihān	Bu dünyada kimse gökyüzünün kazasını (Allah'ın kendisi için taktir ettiğini) geri çeviremedi.
288	**Her ki mī-ḫaˇāhed ki bāşed der-emān** **Mühr mī-bāyed nihāden ber-dehān**	
	Her kim ister ise emānda ola Ḳorḳusuz bī-bāk[823] her yanda ola	Kim her yerde ve her şekilde korku duymadan güvende olmak isterse ağzına kilit vursun yani ağzını açıp bir şey söylemesin.
	Aġzı üzre ol sükūt mührün ḳosun Yaʿnī aġzın açmasın söylemesin	
	Aġzını açma şaḳāyıḳlar gibi Nergis-i ġammāz münāfıḳlar gibi	Ağzını gelincik ve fitneci nergis gibi açma.
	Ehl-i kāmiller sükūtīlikle hep Bu sebeble oldular maḳbūl-ı Rab	Olgunluk sahibleri suskun olmaları sebebiyle Allah katında makbul oldular.

[823] "bāk" kelimesinin ilk harfi metinde "p" harfi kullanılarak yazılmıştır. Temiz anlamına gelen "pāk" kelimesinin yazımı her ne kadar bu şekilde ise de bu anlam beyitle örtüşmemektedir. Kelimenin metindeki diğer yazımlarında da "b" yerine "p" kullanımı tercih edilmiştir. Bu sebeple bu hususa tekrar değinmeyeceğiz.

	Kim selāmet bulmaḳ ister ey civān Dė sükūt mührünü ḳoysun ber-dehān	Ey genç, kim kurtuluşa ermek isterse ona söyle ağzına kilit vursun.
289	**Mī-sezed ger ʿömr-rā dārī ʿazīz** **Çün reved bāzeş ne-ḫ ̌āhī dīd nīz**	
[70b]	ʿÖmrü lāyıḳdır tutasın muḥterem Yaʿnī ʿazīz bilesin ey ẕī-kerem	Ey şerefli kişi, ömre kıymet ver yani onu yüce bil.
	Çünki gide daḫi artıḳ anı sen Görmeyisersin çürür gider bu ten	Çünkü bir kere giderse artık onu bir daha geri getiremezsin, bu bedenin çürüyüp gider.
	ʿÖmre taʿẓīm eyle her yüzden ḳamu Zīrā iʿzāz tutmanıñ maʿnāsı bu	Ömre her şekilde değer ver çünkü ömrü aziz kılmanın anlamı, Allahu Teâlâ'ya canı gönülden ibadet etmek ve onun emirlerini yerine getirmektir.
	Ḥaḳ Taʿālāya ʿibādet eylemek Cān u dil ile iṭāʿat eylemek	
	Bā-ḫuṣūṣ kesb-i ʿilim her maʿrifet Ḥāṣıl olur ʿömr ile hep ḳat-be-ḳat	Ayrıca ilim kazancı ve her türlü sanat ömürle katbekat artar.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLAHU SÜKŪT VE SEḪĀVET ḤAḲḲINDA BUYURUR DĖR Kİ Şeyh Hazretleri –Allah mübârek ve mukaddes eylesin- susma ve cömertlik hakkında buyurur ve der.	
290	**Ḥāṣıl āyed çār çīz ez-çār çīz** **Yād dār īn nükte ez-men ey ʿazīz**	
	Ėtdi dört nesne yine dörtden ẓuhūr Diñle bir ḫoşça birāder ol sürūr	Ey kardeş güzelce dinle ve mutlu ol, dört şey dört şeyden ortaya çıkar.
	Ḫāṭırında tut yüzün dönder baña Nükte benden yādigār olsun saña	Yüzünü bana dön ve söylediklerimi aklında tut. Bu ince manalı söz benden sana hatıra olsun.
	Nice dörtden ḥāṣıl olur çār çīz Söyleyim diḳḳat buyurun ey ʿazīz	Ey yüce kişi dikkat kesil, dört şey nasıl dört şeyden doğar söyleyeyim.

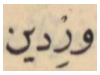
	Ḫayr u şer her ne ėdersen ey peder Ẓāhir olur yaʿnī kim yemiş doġar	Ey baba, iyi veya kötü her ne yaparsen onun meyvesini alırsın.
	Ḥāṣılı bu dört birāder sendedir Ayrı degil nitekim cān tendedir	Ey kardeş, sonuç olarak bu dört, can bedende olduğu sürece hep sendedir.
291	**Ḫāmūşī-rā her ki sāzed pīşeī** **Kerded īmen neb'vedeş endīşeī**	
[71a]	Söylememegi şu kim ṣanʿat ėder Kendisine dāʾimā ʿādet ėder	Kim susmayı iş edinip alışkanlık haline getirirse bilgi sahibi ve emin olur, hiçbir şeyden korkmaz.
	Olmaz anıñ ḳorḳusu sālimdir ol Ḫavfı yoḳ bī-bāk hele ʿālimdir ol	
	Ey oġul meẕmūm durur çoḳ söylemek ʿĀdet eyle kendine söylememek	Ey oğul, çok konuşmak kötüdür, susmayı alışkanlık haline getirmeye çalış.
	Kim degirmen öyüdür bulġur gibi Dırdır ėtme bī-ʿasel zenbūr gibi	Bulgur öğüten değirmen gibi ve eşek arısı gibi dırdır etme.
	Epsem oldu ehl-i dil ḫoş eyledi Diḳḳat ėtdi her yaña gūş eyledi	Gönül ehli olanlar suskun oldu, her yana kulak kesildi, dinledi.
292	**Ger selāmet bāyedet ḫāmūş bāş** **Geşt īmen her ki nīkī kerd fāş**	
	Saña selāmet gerekse ḫāmūş ol Ey birāder yürü var gönlü ḫoş ol	Sana güven içinde olmak gerekiyorsa sessiz ol, ey kardeş yürü git, iyi kalpli ol.
	Epsem ol söyleme beyhūde kelām Ḥaḳḳı ẕikr ėt tā ilā yevmi'l-ḳıyām	Sessiz ol boş yere söz söyleme, tâ kıyamet gününe kadar Allah'ı an.
	Ėylik eyle herkese ey merd-i dīn Ber-murād olur cihān içre hemīn	Ey din eri herkese iyilik et, böyle kişiler dünyada her zaman dileğine kavuşur.
	Kim ki ėylik ėde bā-ḫalḳ-ı cihān Ḳurtulur cümle belādan ey civān	Ey genç, kim dünya halkına iyilik ederse bütün belalardan kurtulur.

	Şol ki ḫāmūşdur selāmet ehlidir Ėylik ėden ol kerāmet ehlidir	Kim susmuşsa o güven içinde olanlardandır, iyilik edenler ise Allah'ın makbul kullarındandır.
293	**Ez-seḫāvet merd yābed serverī** **Şükr niʿmet-rā büved efzünterī**	
	Hem seḫāvetden kişi olur ʿazīz Yoḳ cihān içre seḫādan ber leẕīẕ	Cömertlikle kişi yüce olur, bu dünyada cömertlikten daha lezzetli bir meyve yoktur.
[71b]	Kişi cömerdlikle[824] ululuḳ bulur Raġbeti artar cihānda çoḳ olur	Kişi cömertlikle ululuk bulur. Bu dünyada ona meyl edip sevgi besleyenler çoğalır.
	Hem vėrir ziyādereklik niʿmete Şükr ėden elbet ėrişir devlete	Hem nimeti artırır ve şükr eden mutlaka iyi talihli olur.
	Dāʾimā şükr eyleyen merd-i civān Olur elbetde tüvānā-yı cihān	Daima şükr eden genç bir yiğit, elbette dünya güçlüsü olur.
	Her kim ola maẓhar-ı luṭf-ı Ḫudā Bu cihānda bil odur cūd u seḫā	Bu dünyada cömert olan kişi bil ki Allah'ın lütfuna erişir.
294	**Her ki ū şüd sākin ü ḫāmūş kerd** **Ez-selāmet kisvetī ber-dūş kerd**	
	Şol ki sākin oldu cānā bi'd-devām Yaʿnī epsem söylemez aṣlā kelām	Ey can, kim daima sessiz olup hiç konuşmazsa omzuna bir kurtuluş giysisi, yünden yapılmış bir aba, hırka almış gibidir.
	Omzuna atdı selāmetden libās Kisve vü pūşīde ḫırḳa vü pelās	
	Ey birāder miḥnet imiş söylemek Līk selāmet imiş söylememek	Ey kardeş, söylemek belaymış fakat söylememek kurtuluşmuş.

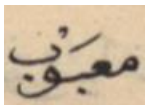
[824] Metinde kelimenin ilk harfi "چ" olarak yazılmıştır. Kelimenin metindeki diğer kullanımlarında da aynı durum söz konusudur.

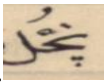
	Ḳoy selāmet ḫırḳasın ber-dūşuna Girmesin dünyā kelāmı gūşuna	Kurtuluş hırkasını omzuna at, kulağına dünya ile ilgili bir söz girmesin.
	Sākin ü ḫāmūş ol bul rāḥatı Çoḳ dėmekle vėrme göñle zaḥmeti	Sakin ve sessiz olup rahat bul. Çok konuşarak gönlüne sıkıntı verme.
295	**Ger hemī ḫ ̌āhī ki bāşī der-emān** **Rev nikūyī kün tu bā-ḫalḳ-ı cihān**	
	Eger istersen olasın der-emān Ėylik eyle yürü bā-ḫalḳ-ı cihān	Eğer güvende olmak istersen dünyadaki herkese iyilik et, yürü.
	Yaʿnī olmaḳ ister iseñ sen emīn Ėylik eyle herkese ey merd-i dīn	Ey din eri yani kurtuluşa ermek istersen herkese iyilikte bulun.
[72a]	Żāyiʿ olmaz ėyilik bil ey püser Ḳurtarır seni ẓuhūr ėtse żarar	Ey oğul, iyilik boşa gitmez eğer bir kötülük ortaya çıkarsa seni ondan kurtarır.
	Ḫayra saʿy eyle birāder rūz u şeb Ḫayr ėden erdi murāda zīrā hep	Gece gündüz iyi işler yapmak için uğraş didin çünkü hep iyi işler yapanlar emeline ulaştı.
	Ėylik eyle ey tüvānā-yı cihān Dervīş-i bī-keslere rūz u şebān	Ey dünya güçlüsü, gece gündüz kimsesiz dervişlere iyilikte bulun.
296	**Her ki-rā ʿādet büved cūd u kerem** **Der-miyān-ı ḫalḳ bāşed muḥterem**	
	Her kime ʿādet ola cūd u kerem Ḫalḳ arasında olur ol muḥterem	Kim cömertliği alışkanlık haline getirmişse o halk arasında değerli olur.
	Yaʿnī cömerdligi kim ʿādet ėder Ḫalḳ-ı ʿālem hep ana raġbet ėder	Yani kim cömertliği alışkanlık edinmişse halktan herkes ona ilgi gösterip sevgi besler.
	Ḫalḳ miyānında ʿazīz ü muḥterem Olur ol merd-i seḫā cūd u kerem	O cömert kişi, halk arasında yüce ve değerli olur.
	Kendine ʿādet ėden cūd u seḫā Olur ol maḳbūl-ı dergāh-ı Ḫudā	Kendine eli açıklığı alışkanlık edinen Allah'ın huzurunda makbul olur.

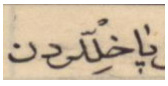
	Gün-be-gün kān-ı seḫā maʿmūr ola Taḫt-ı ʿizzetde durup mesrūr ola	O cömertliğin kaynağı olan kişi günden güne iyiye gidip yücelik tahtına oturup mutlu olur.
297	**Her ki kār-ı nīk ü yā bed mī-küned** **Īn heme mī-dān ki bā-ḫod mī-küned**	
	Kim ki ėylik yā yaramaz iş ėder Bil anı bi'l-cümle kendine gider	Kim iyilik ya da kötülük ne ederse kendine eder.
	Kim cihānda n'eyler ise her kişi Nīk ü bed ʿavrat u yāḫūd er kişi	Kadın ya da erkek kim bu dünyada iyi ya da kötü ne yaparsa şüphesiz kendine eder, bu nedenle ey kardeş, hemen iyilik için çabala!
	Kendisine ėtmiş olur bī-gümān Ey birāder ḫayra saʿy eyle hemān	
[72b]	Ger cihāna kim ki ėylik eylese Ḫalḳ ile bi'l-cümle dirlik eylese	Kim bu dünyada iyilik yapar ve herkesle iyi geçinirse şüphesiz o karşılığını alır, iyilik ile sen de feyz bul.
	Bī-gümān ol kimse olur behre-yāb Ėylik ile sen de var ol feyż-yāb	
298	**Ey birāder bende-i Maʿbūd bāş** **Tā tüvānī bā-seḫā vü cūd bāş**	
	Ol birāder Ḥaḳ Taʿālā bendesi Ḳulluḳ eyle ey Ḥaḳıñ şermendesi	Ey Allah'a karşı mahcub olan kardeş, Allah'a kulluk et ve Allahu Teâlâ'ya hizmetkar ol.
	Çünki Ḥaḳ yoḳdan seni var eyledi Kendine ʿāşıḳ edip zār eyledi	Çünkü Allah seni yoktan var etti, kendisine âşık edip, seni inletti.
	Virdin[825] olsun dem-be-dem eẕkār-ı Ḥaḳ Aradan refʿ ėt ḥicāb aġyār-ı Ḥaḳ	Allah'ın adı her zaman dilinde olsun. Allah'tan başkalarını aradan çıkar, bu sayede Allah ile kul arasındaki perdeyi kaldır.

[825] Mısrada 2. tekil şahıs iyelik eki klasik yazımından farklı olarak "nun" harfi ile imla edilmiştir.

	Ḳādir iseñ pür-seḫā vü cūd ol Ḥaḳḳa ẕikr ėt bende-i Maʿbūd[826] ol	Gücün yetiyorsa cömert ol, Allah'ı an ve onun kulu ol.
	Sālik-i rāh-ı ṭarīḳat bendedir Fi'l-ḥaḳīḳa cān u cānān sendedir	Hakikat yolunun yolcusu kuldur, gerçekte seven ve sevilen sende birdir.
299	**Bāş ez-buḫl[827]-i baḫīlān ber-ḥaẕer** **Tā ne-sūzed mer turā nār-ı saḳar**	
	Buḫl bāḫillerden[828] ol dāʾim ḥaẕer Tā ki yaḳmaya seni nār-ı saḳar	Cehennem ateşi seni yakmasın istiyorsan cimrilikten ve cimrilerden daima sakın.
	Kimseye olsañ baḫīl bugün eger Cismini yazıḳ yaḳar nār-ı saḳar	Bugün bir kimseye cimri olsan yazık, bedenini cehennem ateşi yakar.
	Ey birāder yoḳ baḫīllikden fenā ʿĀlem-i dār-ı fenāda ey dilā	Ey gönül, ey kardeş, bu dünyada cimrilikten daha kötüsü yoktur.
	İḥtirāz eyle ṣaḳın olma baḫīl Āḫiri rüsvā olursun hem rezīl	Cimri olmaktan sakın yoksa sonunda rezil rüsva olursun.

[826] Metinde kelime şeklinde yazılmıştır. Beytin genel anlamı, kafiyesi ve kelimenin imla özellikleri göz önünde bulundurularak "maʿbud" okunuşunun uygun olacağı düşünülmüştür.

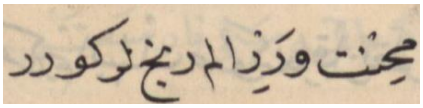
[827] Metinde kelimenin ilk harfi "p" ile yazılmıştır. Her ne kadar kelimenin sözlüklerde yaygın olmamakla birlikte böyle bir kullanımı mevcut ise de metinde bu kelimeyle aynı kökten gelen "baḫīl" ve baḫīllik" kelimeleri sözlüklerde "b" ile yazıldığı için hazırlanan metnin tamamında kelimenin "b" ile yazımı tercih edilmiştir. Bu sebeple kelimenin geçtiği diğer beyitlerde bu hususa tekrar değinilmeyecektir.

[828] Beyitte kelimenin ilk harfi "p" olarak yazılmıştır. Kelimeyle ilgili bir başka husus da sözcüğün metinde "baḫīl, bāḫil, baḫilve bāḫīl olarak dört farklı şekilde imla edilerek kullanılmasıdır. Metinde bu kelimeden türetilen "baḫillik" kelimesi için de aynı durum söz konusudur. Yazım birliği olması amacıyla kelimenin "b" li yazımı tercih edilmiştir. Sözlüklerde kelimenin "baḫīl" ya da -her sözlükte rastlanmasa da- bāḫil" olarak iki şekilde imla edilerek kullanıldığı görülmüştür. Bu sebeple hazırlanan metinde bu iki yazımdan birini tercih etmek yerine vezne göre hareket edilmesi uygun görülmüştür. Bu hususa tekrara düşmemek adına kelimenin geçtiği her beyitte yeniden değinmeyeceğiz.

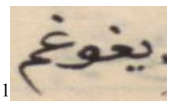
[73a]	Kendine baḫīl diye ad eyleme Olma bed-nām ismi berbād eyleme	Kendi adını cimriye çıkarma, kötü namlı olma, adını kötüye çıkarma.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU ḪORLUḲ GETİREN DÖRT NESNE ḤAḲḲINDA [BUYURUR] Şeyh Hazretleri –Allah mübârek ve mukaddes eylesin- insanı küçük düşüren dört şey hakkında buyurur.	
300	**Çār çīz[ī] ber dihed ez-çār çīz** **Neş'neved īn nükte cüz-ehl-i temīz**	
	Dört şey dörtden yine ḥāṣıl olur Kim bu dörtden dūr olur ʿāḳil olur	Dört şey yine dört şeyden doğar. Kim bu dörtten uzak olursa akıllıdır.
	Ehl-i idrākden dīger ey nev-civān Diñlemez bu nükteyi kimse ʿayān	Ey genç, anlayış sahibi olanlardan başka kimse bu ince manalı sözü açık bir şekilde anlayamaz.
	Ger bu dört ṣādır olursa nāgihān Dört dīger eyler ẓuhūr ol dem hemān	Eğer bu dört şey aniden ortaya çıkarsa o anda diğer dört şey de belirir.
	Ḳābiliyyet var ise sende eger Cān ḳulaġıyla işit ey pür-hüner	Ey çok hünerli kişi, eğer sen de kabiliyet varsa can kulağıyla işit.
	Ḥażret-i Şeyḫ ḳıldı bu dördü ʿayān Gūş ėdip bir ḫoşça diñle nev-civān	Ey genç, Şeyh Hazretleri bu dördü açıkladı, kulak verip güzelce dinle!
301	**Her ki der-pāyān-ı kārī nen'gered** **ʿAḳıbet rūzī peşīmānī ḫored**	
	Her kim işiñ ṣoñuna ḳılmaz naẓar Ėrişir bir gün aña elbet żarar	Her kim bir işin sonunu düşünmezse ona günün birinde mutlaka bir zarar gelir.
	Yėr peşīmānlıḳ daḫi bir gün hemān Hem ẓuhūr eyler belā-yı āsumān	Hem pişman olursun hem de günün birinde gökyüzünün belası sana erişir.
	ʿĀḳil olur ʿāḳıbet-endīş ola Rāh-ı Ḥaḳḳa sālik ü dervīş ola	Akıllı bir kişi; sonunu düşünmeli, Allah yolunun yolcusu, derviş olmalı.

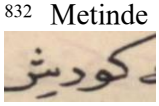
	Ḳıl tefekkür her işiñ pāyānına Yaʿnī encāmıñ gözet her yanına	Her işin sonunu düşün yani işin varacağı sonu etraflıca düşün.
[73b]	Evvel ü āḫirin[i] fikr eyle gel Rūz u şeb ṣubḥ u mesā ẕikr eyle gel	Gel, öncesini ve sonrasını düşün; gece gündüz durmadan Allah'ı an.
302	**Çün suʾāl āverd kerded ḫ̆ār merd** **Mānd tenhā her ki istiḫāf kerd**	
	Çün suʾāl getire kişi ey peder Ḫor olur tenhā ḳalır zaḥmet çeker	Ey baba bir kişi isterse hor görülür, yalnız kalır ve sıkıntı çeker.
	Kim suʾālden bil dilenmekdir murād Tenhā ḳalmaḳ n'ola fikr ėt pāk-ẕāt[829]	Sualle kast edilen "dilenmek"tir. Ey temiz kalpli kişi, yalnız kalmanın ne demek olduğunu bir düşün.
	Ḫalḳ ḳaçıp andan ḥaẕer ėtmesidir Cümle nefret eyleyip gitmesidir	Halkın ondan nefret etmesi ve ondan kaçarak, kendini sakınmasıdır.
	Yaʿnī bir kimse dilencilik eger Ėtse istiḫfāf u alçaḳlıḳ ėder	Yani bir kişi dilencilik yaparsa küçümsenir ve alçaklık etmiş olur.
	Ḳaçıp andan herkes eyler ictināb Yalıñız ḳalır olur ender-ʿaẕāb	Herkes ondan çekinir, kaçar; azap içinde yalnız kalır.
303	**Her ki nek'ned iḫtiyāṭ-ı kārhā** **Ber-dileş āḫir nişīned bārhā**	
	İşleriniñ lāyıḳ-ı vech üzre ger Eylemezse bir kişi zaḥmet çeker	Eğer bir kişi işlerini doğru bir şekilde yapmazsa sıkıntı çeker.
	Gönlü üzre ʿāḳıbet yükler ḳonur Miḥnet vėrir elem rencler görür[830]	Yüreğine bir ağırlık oturur, üzüntü ve sıkıntı görür.

[829] Metinde kelimenin son harfi kafiyeye uygunluk açısından "dal" ile yazılmıştır.

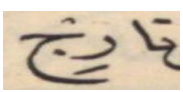
[830] Mısra vezne uymamaktadır.

	Yaʿnī işiñ lāyıḳınca bir kişi Eylemezse ʿaḳsinedir her işi	Yani bir kişi işi layıkınca yapmazsa her işi ters gider.
	Ey birāder kār-ı āḫretdir murād Ḫayr aʿmāl u pīr-i himmetdir murād	Ey kardeş, bununla kast edilen ahiret işidir, hayırlı işler ve pirin yardımıdır.
	Yük ḳonur göñle dėmekden yoġu?[831] ġam Vāḳiʿ olur göñlüne vėrir elem	"Gönle yük konur" denmekten kasıt ise gönlün dertle dolması ve bunun ona üzüntü vermesidir.
[74a] 304	**Her ki ū istīze bā-sulṭān küned** **Kār-ı ḫod-rā ser-be-ser vīrān küned**	
	Pādişāh ile şu kim ʿinād ėder Her işin başdan başa berbād ėder	Kim padişahla inatlaşırsa her işini baştan başa mahv eder.
	Yaʿnī lecc ėtmekde bā-sulṭān olur Ser-be-ser anıñ işi vīrān olur	Yani sultana ayak direyenin işi baştan başa harap olur.
	Ḥaddiñi bilmek gerek her ādeme Vācib oldu bu cihānda ʿāleme	Haddini bilmek bu dünyada her insana vacib olmuştur.
	Aġalar begler ile ėtme ʿinād Ṣoñra dünyāda olursun nā-murād	Ağa ve beylerle inatlaşma yoksa bu dünyada talihsiz olursun.
	Āhenīn-pençe ile ėtme güreş[832] Bir yanıñ eyler şikest var bul bir eş	Demirden pençeyle güreşmeye kalkma çünkü sonunda bir yerin kırılır, git kendine denk birini bul.
305	**Her ki geşt ez-ḫūy-ı bed nā-sāzkār** **Dūstān ez-vey küned bī-şek firār**	
	Şol ki bed-ḫūydan muḫāliflik ėder	

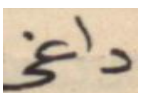
831

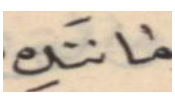
832 Metinde kelimenin ikinci ünlüsünün "i" okunması gerektiği kesreyle belirtilmiştir. Ancak kelimenin böyle bir kullanımına kaynaklarda rastlanılmadığı için "güreş" yazımı tercih edilmiştir.

	Ėtmeye kimseyle ḫoş dirlik eger	Kim kötü huylu olur ve kimse ile geçinmezse hakikat sırrına erişmiş olanların hepsi ondan nefret eder.
	Tā muvāfiḳ ola bed-ḫū yaramaz Nefret eyler cümle andan ehl-i rāz	
	Yaramaz olan muḥabbetsiz olur Yalıñız ḳalır ve raġbetsiz olur	Kötü olan sevgisiz olur, kimse onu istemez yalnız kalır.
	Şübhesiz andan eḥibbāsı ḳaçar Bed-ḫū olduġu çün eylerler firār	Kötü huylu olduğu için şüphesiz ondan bütün dostları kaçar.
	Olma bed-ḫū ey birāder ʿāleme Rūy-ı dil göster be her bir ādeme	Ey kardeş kötü huylu olma, herkese güler yüz göster.
306	**Her ki bā-sulṭān dilīrī kerd mürd** **Der-helāk-i māl u cān u ten süpürd**	
[74b]	Şol ki pādişāh ile lecc eyleye Ḳaṣd ėder mālını tārāc[833] eyleye	Kim padişahla inatlaşırsa malının yağmalanmasına sebep olur.
	Kim bahādırlıḳ ėder bā-pādişāh Milk ü emlāki olur yaġmā-yı cāh	Kim padişaha yiğitlik taslarsa malı mülkü yağmalanır.
	Hem daḫi cānını ışmarlar helāk Az vaḳit içre olur bil teni ḫāk	Hem de kendi ölümünü kendi hazırlamış olur, az bir vakit içinde bedeni toprak olur, bil.
	Kim ʿulu'l-emre iṭāʿat eylemez Ḥaḳ Taʿālāya ʿibādet eyleme[z]	Kim emir sahiplerine itaat etmezse, Allah'a ibadet etmemiş gibi olur.
	Pādişāh-ı ʿāleme her dem duʿā Vācib oldu her ḳula ey şeh-liḳā	Ey şah simalı, âlemin padişahına her an dua etmek her kula vacip olmuştur.
307	**Her ki ū bāġī şeved bā-pādişāh** **Rūz-ı ū çün tīre şeb kerded siyāh**	
	Kim ki pādişāha ol bāġī olur	

[833] Kelime metinde şeklinde yazılmıştır.

	Yaʿnī ṭuġyān eyleyip ṭāġī[834] olur	Kim padişaha isyan edip asi olursa her günü kara gece gibi kararır, daima işi âh vâh etmek olur.
	Her günü ḳara gėce gibi siyāh Olur işi dāʾimā eyvāh u vāh	
	Olmaz anda hem daḫi rāḥat ḥużūr ʿAsker-i endūh u ġam eyler ẓuhūr	Hem rahat ve huzuru kalmaz, sıkıntı ve keder askeri ortaya çıkar.
	Bī-ḥużūr ile heme ḫavf u ḫaṭar Hīç ferāḥ görmez yer ol ḫūn-ı ciger	Huzursuzluk ve korku sebebiyle hiç rahat yüzü görmez, daima ciğer kanı içer.
	Beş vaḳitde pādişāha ḳıl duʿā Gel iṭāʿat eyle ėtme iddiʿā	Gel, beş vakitte de padişaha dua et, ona itaat et ve onunla inatlaşma.
308	**Her ki ū ez-kibr bāşed ser büzürg** **Ez-heme tenhā be-māned hem çü gürg**	
	Kim tekebbürlükle başın ḳaldıra Zerḳ-i baḥra ḫırḳasını daldıra	Kim kibirlenerek başını kaldırırsa riya denizine hırkasını daldırmış gibi olur.
[75a]	Ey birāder kim ola ḫod-bīn ḫod Cümleden tenhā ḳalır mānend[835]-i ḳurd	Ey kardeş, kim kendini beğenmiş olursa aynı kurt gibi herkesten uzak yalnız kalır.
	Kibr ile gerden-keş olan bī-gümān Nefret eyler bil anı ḫalḳ-ı cihān	Kim kibirli ve mağrur olursa şüphesiz halk ondan nefret eder, bil.
	Ey birāder ṣanʿat-ı şeyṭān olan Bu cihāna eylemez insān olan	Ey kardeş şeytan işi olan şeyleri bu dünyada insan olan yapmaz.
	Nārveş ser-keş tekebbürlenme hā Ṣoñra başın ḳaṭʿ ėder miḳrāṣla	Sakın ha, ateş gibi asi olup kibirlenme sonra başını baltayla keserler.

[834] Kelime metinde şeklinde imla edilmiştir. Eşkıyalar daha çok dağda faaliyet gösterdiği için eski metinlerde kelime dağ ile karıştırılarak "dāġī" şeklinde de yazılmıştır. Bkz. http://lugatim.com [Erişim Tarihi 9. 03. 2018].

[835] Metinde kelimenin sonuna güzel he bulunmaktadır.

	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ TERK-İ ZĪNET ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri –Allah mübârek ve mukaddes eylesin- süsü terk etmek hakkında buyurur.	
309	**Ser çe ārāyī be-destār ey püser** **Ger tüvānī dil-be-dest ār ey püser**	
	Ne bezersin başını ṣarıḳ ile Yaʿnī zīnetlerle yaraşıḳ ile	Başını sarıkla yani süs ve takıyla niçin bezersin?
	Ḳādir olursañ ele getir göñül Ḫayr ile yād ol cihāna ey oġul	Ey oğul, yapabiliyorsan başkalarına ver ve bu sayede dünyada hayırla anıl.
	Bir faḳīr dervīşe imdād eylemek Vārid ecri Kaʿbe bünyād eylemek	Bir fakir dervişe yardım etmenin mükafatı, Kabe'yi inşa etmenin sevabına eşittir.
	Zīnet ü ārāyiş-i dünyā için Raġbet ėtme var çalış ʿuḳbā için	Dünyanın süsüne heves etme, var öte dünya için çalış.
	Şol ki endāmını zīnet eyledi Kendini teşbīh-i ʿavrat eyledi	Kim bedenini süslerse kendini kadına benzetir.
310	**Tā ne-gīrī terk-i ʿizz ü māl u cāḥ** **Ez-heme ber-ser ne-yāyī çün külāh**	
	Fehm ḳıl mādām ki ʿizz ü mālını Ėtmeyince terk ḳīl ü ḳālini	Düşün; malını mülkünü, makamını, şerefini, boş sözleri tüm bunları baştan başa terk etmezsen külah gibi baş üstüne gelemezsin yani baş tacı olamazsın.
[75b]	Yaʿnī māl u manṣıbını sen eger Terkini ṭutmayasın tā ser-be-ser	
	Başlar üzre ḳamudan miṣl-i külāh Gelemezsin yaʿnī mānend tāc-ı şāh	
	Māsivāyı terk ėtmezseñ eger *Rabbihi'l- aʿlā*yı bulmazsın peder	Ey baba Allah'tan gayrısını terk etmezsen yücelere ulaşamazsın.
	Ėtmez ise kişi terk-i ʿizz ü cāh Olamaz maḳbūl-ı dergāh-ı İlāh	Kişi bu dünyada kendisine itibar getiren şeyleri terk etmezse Allah'ın huzurunda

		Allah dergahının makbulü olamaz.
311	**Nīst merdī ḫ̆īş-rā ārāsten** **Ḳaṣd-ı cān kerd[836] ān ki ū ārāst ten**	
	Kendisini bezemek erlik degil İki ʿavrat bir ere dirlik degil	Kendini süslemek erkekliğe yakışmaz, iki kadının bir ar dirlik değil.
	Şol ki kendini bezedi cānına Ḳaṣd ėdip yoḳ yėre girdi ḳanına	Kim kendini süslerse canına kast eder ve yok yere kanına girer.
	Ẓāhiri ḥaydır velākin mevt durur Diḳḳat ėtseñ mürde olmuş fevt durur	Görünüşte canlıdır ama aslında dikkatle bakarsan ölüdür.
	Zīnet-i dünyāya raġbet eyleyen Cān u dilden kim muḥabbet eyleyen	Dünyanın süsüne canı gönülden bağlı olup sevgi besleyen adam değildir. O bir dünya kadınıdır, hem ahmak hem cahil hem de alçaktır.
	Merd degildir bir zen-i dünyādır ol Aḥmaḳ u nādān hem süflādır ol	
312	**Nīst der-ten bihter ez-taḳvā libās** **Der-tekellüf merd-rā neb'ved esās**	
	Tene taḳvādan ėyürek yoḳ libās Kim tekellüfde kişiye yoḳ esās	Tene takvadan daha iyi bir elbise yoktur. Kişinin gösteriş yapması doğru değildir.
	Şübheli şeyden ḥarāmdan iḥtirāz Eylemek taḳvā imiş ey ser-firāz	Ey baş tacı, şüpheli şeylerden ve haramdan sakınmak takvadır.
[76a]	Bil tene ilbās olan ancaḳ budur Kişiye zīnet vėren el-ḥaḳ budur	Bil, bedene örtü olan ve kişiyi süsleyen doğrusu ancak budur.
	Ḫırḳa ėt pūşīde ḳıl taḳvāyı sen Terk-i dünyā ol gözet ʿuḳbāyı sen	Sen takvadan kendine bir örtü, hırka yap; dünyayı terk edip ahireti gözet.

[836] Metinde kelimeden sonunda ayrıca "dal" harfi bulunmaktadır. Ancak vezin gereği hazırlanan metne dahil edilmemiştir.

	Kim tekellüfde ṣebāt yoḳ ey aḫī Zīnet için çekme zaḥmet bir daḫi	Ey kardeş, gösteriş geçicidir, bu sebepledir ki bir daha süs için sıkıntı çekme!
313	**Her ki ū der-bend[837]-i ārāyiş büved** **Der-cihān ferzend-i āsāyiş büved**	
	Ṣol ki dāʾim ḳayd-ı zīnetde ola Bī-vecih dünyāda miḥnetde ola	Kim daima süs peşinde olursa sebepsiz yere dünyada zahmet çeker.
	Ẕikri fikri yoḳ hemān kendin bezer Zīnet ü zīver ile her ān düzer	Aklı fikri yok, her an kendini süs ve takılarla süsler.
	Ol ḥużūr u rāḥat[ıñ] ferzendidir Bil cihānda er degildir zen durur	O huzur ve rahatın oğludur, bil ki bu dünyada erkek değil kadın gibidir.
	Zīb ü zīverle tefāḫur eyleme Göñlünü beyhūde mesrūr eyleme	Süs ve takıyla övünme, gönlünü boş yere avutma.
	Ẕikr-i Ḥaḳla eyle tezeyyün vücūd Nice bir vazʿ-ı cihān būd u ne-būd	Allah'ı anarak varlığını süsle, çünkü dünya bir var bir yok, bugün var yarın yok.
314	**ʿĀḳıbet cüz-nā-murādī neb'vedeş** **Behreī ez-ʿıyş ü şādī neb'vedeş**	
	ʿĀḳıbet aña murādsızlıḳ olur Tā nihāye işi arsızlıḳ olur	Süs ve takıya değer verenler sonunda muradına eremez ve işleri arsızlık olur.
	Ṣol ki dünyāda ède ẕevḳ u ṣafā Niʿmet-i ʿuḳbā ḥarām olur aña	Kim dünyada zevk ve safa içindeyse ahiret nimetlerinden faydalanamaz.
	Ẕevḳ u şādīlıḳdan aña yoḳ naṣīb Eylemişdir çünki dünyāyı ḥabīb	Dünyayı kendine sevgili edinen kişi öte dünyada zevk ve mutluluktan nasibini alamaz.

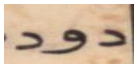
[837] Metinde kelime şeklinde imla edilmiştir.

[76b]	Sevdi dünyāyı ʿibādet ėtmedi Ḥaḳḳa lāyıḳ hīç iṭāʿat ėtmedi	Dünyayı sevdi ve Allah'a layıkınca ibadet ve itaat etmedi.
	Ẕevḳ-ı dünyā ile kim memnūn olur Şevḳ-ı ʿuḳbādan bil ol maḥzūn olur	Kim dünya zevkleriyle memnun olursa bil o, ahiretin keyfinden mahrum kalıp üzülür.
315	**Ḫod sitāyī[838] pīşe-i şeyṭān büved** **Ān ki ḫod-rā kem zened merdān büved**	
	Kendini her kim öger nādāndır ol Bu cihānda ṣanʿat-ı şeyṭāndır ol	Kendini övme bu dünyada şeytanın işidir ve kim kendisini överse o, cahildir.
	Dėme kendin ögene insān durur Oldu nādān-ı cihān şeyṭān durur	Kendini övene insan deme, o dünyanın cahilidir ve şeytan gibidir.
	Er olan kendini alçaḳ eyledi Yaʿnī taḥḳīr ėtdi balçıḳ eyledi	Adam olan kendini küçük gördü yani kendini hor görerek toprak gibi mütevazi oldu.
	Ger tevāżuʿla kişi kim ḫāk olur Maʿnāda ḳadri anıñ eflāk olur	Kim alçak gönüllülükle toprak olursa manada kıymeti felekler kadar yüksek olur.
	Kendini taḥḳīr ėden insān imiş Kibr ėdip aʿlā gören şeyṭān imiş	Kendini küçük görüp eleştiren insandır, büyüklenip yükseklerde gören ise şeytandır.
316	**Güft şeyṭān men zi-Ādem bihterem** **Tā ḳıyāmet geşt melʿūn lā-cerem**	
	Dėdi şeyṭān ben Ādemden yekrekem Kendin aʿlā gördü dėdi büyügem	Şeytan: "Ben Âdem'den daha üstünüm." diyerek kendini büyük gördü.
	Kibr ėdip büyüklenip ol zişt-nām Laʿnet oldu aña tā yevmi'l-ḳıyām	O çirkin namlı, büyüklendiği için tâ kıyamete kadar ona lanet edildi.

[838] Kelimenin ilk harfi "ش" la yazılmıştır.

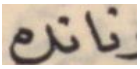
	Ey birāder yürü sen insān gibi Kendini görme büyük şeyṭān gibi	Ey kardeş, yürü sen insan gibi ol; kendini şeytan gibi büyük görme.
	Şol kişi kim ḫāk ile yeksān olur ʿĀḳıbeti ḫayr olur insān olur	Kim toprak ile bir olursa (alçak gönüllü olursa) insana yaraşır şekilde davranmış olur ve sonu hayırlı olur.
[77a]	Kibr ėdenler bu cihāna dūn imiş Tā ilā yevmi'l-ḳıyām melʿūn imiş	Bu dünyada kibirlenenler alçaktır ve tâ kıyamet gününe kadar lanetlenmiştir.
317	**Ger tevāżuʿ ḫāk merdüm mī-şeved** **Nūr-ı nār ez-ser-keşī güm mī-şeved**	
	Ḫāk tevāzuʿ dan bu kim ādem olur Nūr-ı nār ser-keşliginden güm olur	Toprak alçak gönüllülüğünden dolayı insan oldu, ateşin kıvılcımı ise asiliğinden ötürü hiç mertebesine düştü.
	Kim tevāżuʿ la kişi ṭopraḳ olur Ḥaḳḳın ʿindinde yüzü berrāḳ olur	Kim alçak gönüllülükle toprak olursa Allah'ın yanında yüzü ak olur.
	Ey birāder yürü var ol ḫāk gibi Ḳadrin olsun kim seniñ eflāk gibi	Ey kardeş yürü, toprak gibi ol bu sayede değerin felekler gibi yüce olsun.
	Oldu nār ser-keşliginden nā-bedīd Żāyiʿ olup oldu dergāhdan[839] baʿīd	Ateş dikbaşlılığından ötürü yok olup gitti, Allah'ın huzurundan uzaklaştırıldı.
	Tevbe ḳıl maḳbūl ol Ādem gibi Dut[840] ser üzre tācı şeh Edhem gibi	Sen de Âdem gibi tövbe ederek makbul ol, bu sayede Şah Edhem gibi başına bir taç takın.
318	**Rānde şüd İblīs ez-müstekbirī**	

[839] Metinde kelime her ne kadar "dergāhından" şeklinde yazılmış olsa da vezin gereği "dergāhdan" şeklinde yazılmıştır.

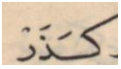
[840] Kelimenin ilk harfi "d" ile yazılmıştır. Metinde ilk harfi hem "te" hem de "dal" ile yazılan kelimenin hazırlanan metinde yazımına müdahale edilmemiştir.

	Geşt maḳbūl Ādem ez-müstaġfirī	
	Nefyi şeyṭānıñ tekebbürden ẓuhūr Ėtdi dergāh-ı Ḫudādan oldu dūr	Şeytan kibrirlendiği için Allah'ın dergahından kovuldu.
	Ḳurb-ı Ḥaḳdan sürülüp oldu baʿīd ʿĀlem içre oldu gözden nā-bedīd	Allah'ın yakınlığından sürülüp uzaklaştı, âlem içinde gözden düştü.
	Kibr ile merdūd olup şeyṭān laʿīn Ėtdi rüsvā anı Rabbü'l-ʿālemīn	Lanetlenmiş şeytan büyüklendiği için kovuldu ve alemlerin Rabbi onu rezil etti.
	Līk Ādem ėtdi istigfār Ḥaḳ Oldu maḳbūl ʿind-i Kirdigār Ḥaḳ	Fakat Âdem Allah'a tövbe ettiği için Allah katında makbul oldu.
	Hem tevāżuʿ ėtmek ile Ādeme Ėtdi Ḥaḳ neslini raḥmet ʿāleme	Hem Âdem alçak gönüllü olduğu için Allah onun soyundan birini âlemlere rahmet olarak gönderdi.
[77b] 319	**Şüd ʿazīz Ādem çü istiġfār kerd** **Ḫˇār şüd şeyṭān çü istikbār kerd**	
	Çünki Ādem ėtdi istiġfār Ḥaḳ Buldu ʿizzet nezd-i pür-ġaffār Ḥaḳ	Âdem, tövbe ettiği için bağışlaması bol olan Allah'ın yanında şeref buldu.
	Ādeme feṯḥ oldu hem bābü's-selām Tevbe eyledigi çün Rabbü'l-enām	Âdem, tüm mahlukatın yaratıcısı Allah'a tövbe ettiği için kurtuluş kapısı ona açıldı.
	Ḥaḳ duʿāsın ėtdi anıñ müstecāb Pür-şeref buldu ve oldu feyż-yāb	Allah onun duasını kabul etti ve böylece çok şeref ve ihsan buldu.
	Daḫi ol şeyṭān-ı merdūd u laʿīn Söyledi çoḳ söz Rabbü'l-ʿālemīn	O lanetlenmiş ve kovulmuş şeytan ise âlemlerin Rabbine çok söz söyledi bu sebeple alçak, itibarsız ve rezil oldu, Allah'ın dergahından kovuldu.
	Olmadı maḳbūl oldu ḫor rezīl Nefy ėdip dergāhdan anı Celīl	
320	**Dāne pest üfted zeber-desteş künend** **Ḫūşe çün ser-ber-keşed pesteş künend**	

	Dāne çün alçaḳ düşer anı hemān Alıp ele yücedirler bī-gümān	Şüphesiz tohum aşağı düşerse (alçak gönüllülük ederse) onu hemen alıp el üstünde tutarlar.
	Çünki başaḳ yuḳarı başın çeker Anı da alçaḳ ėderler ey peder	Ey baba, başak ise başını yukarı doğru çıkardığı için (kibirlendiği için) onu hemen aşağıya çekerler.
	Kibr ėden uġrar belāya bī-gümān Terk-i kibr ėt yürü ol ender-emān	Kibirlenen mutlaka bir belaya uğrar. Kibri terk et; yürü, güven içinde ol.
	Ḥaḳ tevāżūʿ ėdene raḥmet ėder Līk kibr eyleyene laʿnet ėder	Allah, alçak gönüllülük edene merhamet eder fakat kibirli olana lanet eder.
	Olma gerden-keş tekebbür pek ṣaḳın Terk-i kibr ėt yürü ol ender-emīn	Kibirli olmaktan çok sakın, kibri terk ederek güven içinde ol.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU AḤMAḲ KİMSELERİN ŞIFATLARI BEYĀNINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri –Allah mübârek ve mukaddes eylesin- ahmak kimselerin özelliklerini anlatır.	
[78a] 321	**Çār çīz āmed nişān-ı eblehī** **Bā-tu gūyem tā biyābīāgehī**	
	Aḥmaġa geldi bu dört nesne nişān Yaʿnī kim oldu ʿalāmet der-cihān	Dört şey bu dünyada ahmaklığın alametidir.
	Bu ʿalāmet aḥmaḳ u nādāndadır[841] Ṣanma kim her ehl-i ʿaḳl ʿirfāndadır	Bu alametlerin akıl ve bilgi sahiplerinde olduğunu sanma, bunlar ancak ahmak ve cahillerdedir.
	Eblehe bilgil ʿalāmetdir bu dört Añla fehm eyle melāmetdir bu dört	Bu dört aklı kıt olanın alametidir, anla bu dört şey ayıplanmıştır.
	Söyleyim saña ḫaberdār olasın Dūr olup andan beher yār olasın	Ey dost, sana bu dört şeyi ondan haberdar olup uzak

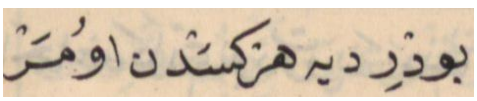
[841] Kelime şeklinde imla edilmiştir.

		durman ve nasiplenmen için anlatayım.
	Ḥażret-i Şeyḫ anı bir bir söyledi Ehl-i diller gūş ėdip ḫoş diñledi	Şeyh Hazretleri onları bir bir anlattı, gönül ehli olanlar ise iyice kulak verip dinlediler.
322	**ʿAyb-ı ḫod ebleh ne-bīned der-cihān** **Bāşed ender-cüsten-i ʿayb-ı digerān**	
	Ẕikr olan dördüñ birisi ey civān Diñle cān ile budur ey ʿāḳilān	Ey akıllı kimseler can kulağıyla dinleyin, bahsedilen dört şeyden birisi budur:
	Şol ki kendi ʿaybını görmez meger Ġayrıların ʿaybını arar gezer[842]	Kim kendi kusurunu görmeyip başkalarının kusurunu araryıp durursa ahmaktır, onun ahmaklığına bundan daha büyük bir kanıtı olamaz.
	Kendi ʿaybıñ görmez arar digerān Aḥmaġa bundan büyük olmaz nişān	
	Fi'l-ḥaḳīḳa aḥmaḳ oldur ey dedem Ġayrınıñ ʿaybıñ aramaḳ dem-be-dem	Ey dedem, asıl ahmaklık sürekli başkalarının ayıbını aramaktır.
	Ey oġul kendi ḳuṣūrun gör hemān Sen seni gör neye lāzım dīgerān	Ey oğul, sen önce kendi kusurunu gör, sen seni gör, başkalarının kusurlarını görmenin ne faydası var?
323	**Toḫm-ı buḫl ender-dil-i ḫod kāşten** **Ān ki ümmīd-i seḫāvet dāşten**	
[78b]	Hem ikincisi budur ey ehl-i ʿaḳl Diñler iseñ eyleyeyim saña naḳl	Ey akıl sahibi, ikincisinin ne olduğunu dinlersen sana anlatayım.
	Göñlüñe ekmek baḫīllik toḫmunu Buḫl-neşterle çeker dil zaḥmeti	Cimrilik tohumunu gönlüne ekmek ve cimrilik hançeriyle gönlüne eziyet etmektir.

[842] Kelime beyitte şeklinde "peltek z" ile imla edilmiştir.

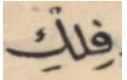
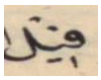
	Ṣonra saḫāvet ümīdini[843] tutar Budur diye herkesden umar[844]	Sonra da herkesin kendine cömert demesini ümit eder.
	Ḫalḳ kendiye seḫā dėsin hemān Ummaḳ aḥmaḳlıḳ degil mi ey civān	Ey genç, halkın kendisine cömert demesini umması ahmaklık değil de nedir?
	Ey birāder ḳıl ḥaẕer buḫl eyleme Hīç cihānda kimseye daḫl eyleme	Ey kardeş cimrilikten sakın, bu dünyada böyle kişilere dahil olma.
324	**Her ki ḫalḳ ez-ḫulḳ-ı ū ḫoşnūd nīst** **Hīç ḳadreş ber-der-i Maʿbūd nīst**	
	Her kimiñ ki ḫalḳ ḫūyundan bezer Ḫoşnud u rāżī degildir ser-be-ser	Her kimin huyundan halk bezmişse ve ondan hiç mennnun değilse, Allah kapısında böyle birinin hiç değeri yoktur. Hem onun yaptıklarının da bir kalıcılığı yoktur.
	Ḳadri yoḳdur Ḥaḳ ḳapısında anıñ Hem ṣebātı yoḳ yapısında anıñ	
	Ey birāder ḫalḳ ile ėt imtizāc Olma bed-ḫū dāʾimā ol ḫoş-mizāc	Ey kardeş, herkesle iyi geçin; kötü huylu olma daima iyi huylu ol.
	Şol ki rencīde ėde her ādeme Kimse dost tutmaz anı bu ʿāleme	Kim sürekli insanları kırırsa bu dünyada kimse onunla dostluk kurmaz.
	Herkese şol kim ki ėde cevri çoḳ Hīç bābullāhda anıñ ḳadri yoḳ	Kim herkese çok eziyet ederse Allah'ın kapısında onun hiç kıymeti kalmaz.
325	**Her ki ū-rā pīşe bed-ḫūyī büved** **Kār-ı ū peyveste bed-rūyī büved**	
	Her kimiñ ṣanʿatı bed-ḫūyluk ola Yaʿnī her bār sözü telḫ-gūyluḳ ola	Kim kötü huylu olmayı iş edinmişse yani her zaman acı

[843] Her ne kadar kelime metinde şeddeli olarak imla edilmişse de vezin gereği şeddesiz hali tercih edilmiştir.

[844] Mısranın vezni problemlidir.

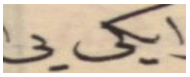
[79a]	Ḫūy-ı bed olan hele insān degil Bu cihāna sen aña ḥayvān dėgil	sözlüyse insan değildir, sen onu bu dünyada hayvandan say.
	Hem daḫi kimse cihānda yüzünü Görmek istemez işitmez sözünü	Hem de kimse bu dünyada böyle bir kişinin yüzünü görmek ve sesini duymak istemez.
	Muttaṣıl anıñ işi bed-ḫūy olur Acı sözler dāʾimā bed-gūy olur	Onun işi daima kötü huylu ve kötü sözlü olmaktır.
	Ṣanʿati bed-ḫūy ėtme kendine Diñle kim Şeyḫ ne buyurur pendine	Kötü huyluluğu kendine iş edinme, Şeyh Attâr, pendinde ne anlatır, dinle.
326	**Ḫūy-ı bed ber-ten belā-yı cān büved** **Merdüm-ı bed-ḫū ne ez-insān büved**	
	Cān belāsıdır ten üzre ḫūy-ı bed Baş belāsıdır daḫi ḫod-bīn pesend	Kötü huy, bedende can belasıdır, kendini beğenmişlik de baş belasıdır.
	Gerçi bed-ḫū ṣūretā insān durur Diḳḳat itseñ maʿnāda ḥayvān durur	Gerçi kötü huylu görünüşte insandır ama dikkatlice bakarsan aslında hayvandan farksızdır.
	Yaramazlıḳ eyleme olġıl ḥalīm Ġayret eyle olmaġa ṭabʿ-ı selīm	Kötülük yapma, yumuşak huylu ol. Gel, iyi huylu olmaya gayret et.
	Dėdiler insān degil bed-ḫū olan Yaʿnī mūẕī-ṣıfat u telḫ-gū olan	Kötü huylu yani acı sözlü ve kırıcı olan kimse, insan değildir, dediler.
	Yaramazlık kişiyi berbād ėder Bu cihānda bī-naṣīb bī-zād ėder	Kötülük kişiyi mahveder ve bu dünyada kısmetsiz ve azıksız bırakır.
327	**Buḫl şāḫī ez-dıraḫt-ı dūzaḫest** **V'ān baḫīlek ez-segān-ı meslāḫest**	
	Bil cehennem aġacından bir budaḳ Oldu bāḫillik dü bār sen baña baḳ	Cimrilik, cehennem ağacından bir daldır, bil, Gözünü dört açıp bana bak.

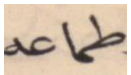
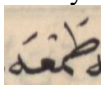
	Oldu buḫulluk cehennem aġacı ʿAynı bir şāḫdır ki zaḳḳūmdan acı	Cimrilik cehennem ağacı oldu, o aynı zakkumdan daha acı bir dal gibidir.
[79b]	Kelblerindendir daḫi salḫāneniñ Ol baḫīllik kelbi çārşū-ḫāneniñ	O, cimri mezbaha köpeklerindendir, o zavallı cimri sokak köpeğidir.
	Yaʿnī dėmek oldu ey cān-ı peder Kimde kim var buḫl odur kelbden beter	Ey babanın canı yani demem o ki kim de cimrilik varsa o köpekten beterdir.
	Ėtme ġavġā lāşe-i murdār için Kelb gibi buḫl eyleme her var için	O kokuşmuş leş için kavga etme. Vara yoka köpek gibi cimrilik etme.
328	**Rūy-ı cennet-rā küca bīned baḫīl** **Peşşeī üftāde zīr-i pāy-ı pīl**	
	Kim baḫīl cennet yüzün ḳanda görür Yaʿnī görmez dāʾimā giryān olur	Cimri, cennet yüzü göremez, ağlar durur.
	Gūyiyā bir sivrisinek kim biliñ Ayaġı altına düşmüşdür fīliñ[845]	Sanki o, filin ayağının altına düşmüş bir sivrisinek gibidir.
	Fīl ayaġı altına düşmüş sinek Hīç ḫalāṣ mümkün müdür bī-reyb ü şekk	Filin ayağı altına düşmüş bir sineğin hiç kurtulması mümkün olur mu?
	Nice mümkün degil ise ān çünān Yoḳ baḫīle de selāmet bī-gümān	Yani nasıl sineğin kurtulması mümkün değilse onun gibi şüphesiz cimriye de kurtuluş yoktur.
	Buḫlu terk ėt ol buʿālem içre ḫāṣ Daḫi ol nār-ı cehennemden ḫalāṣ	Cimriliği terk edip hem bu dünyada itibar sahibi ol hem de cehennem ateşinden kurtul.
329	**Bāş ez-buḫl-ı baḫīlān ber-kerān** **Tā ne-bāşī ez-şümār-ı eblehān**	

[845] Beyitte kelimenin uzun ünlüsü harfle belirtilmemiştir. Ancak bir sonraki beyitte aynı kelime uzun ünlüsü belirtilerek yazılmıştır. Kanaatimizce bu ikili kullanımın sebebi kelimeyi vezne uydurma çabasıdır. Bu beyitte ; alt beyitte ise şeklinde imla edilmiştir.

	Gel baḫīllikden yürü olġıl kenār Yaʿnī buḫl ėtme ḥaẕer ḳıl ey nigār	Ey sevgili, gel cimrilikten uzak ol yani cimrilik etmekten sakın.
	Bāḫil olma pek ṣaḳın ey nev-civān Zümre-i aḥmaḳ olursun bī-gümān	Ey genç, cimri olmaktan çokça sakın yoksa şüphesiz ahmaklardan olursun.
	Hem baḫīl olan çekermiş çok cefā Iżṭırab-ı buḫl ile her dem ezā	Hem cimri olan cimriliğin verdiği ızdırapla her an çok acı çekermiş.
[80a]	Dėrler ise nedir üç şey ḳatı bed Söyle sen de kīn ile buḫl u ḥased	Sana kötü ve acı olan üç şey nedir diye sorarlarsa "kin, kıskançlık ve cimriliktir" de.
	Buḫl ėden elbet ėrer bir zaḫmete Derd ü renc ile meşaḳḳat miḥnete	Cimrilik eden elbet bir sıkıntı, eziyet ve zorluk çeker.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU ʿĀFİYET VE SELĀMETLİK ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri –Allah mübârek ve mukaddes eylesin- sağlık ve esenlik hakkında buyurur.	
330	**Ez-belā tā reste kerdī ey ʿazīz** **Bāz bāyed dāşten dest ez-dü çīz**	
	Tā belādan ḳurtulasın ey ʿazīz Gėri gerek elini tutmaḳ dü çīz	Ey yüce insan, beladan kurtulmak için elini iki şeytan çekmelisin.
	Kim belālardan ḫalāṣ olmaḳ eger İster iseñ nīk-nām bulmaḳ eger	Ey oğul, belalardan kurtulmak, sıkıntı ve keder görmeyip iyi bir adla anılmak istersen bu iki şeyden elini çek!
	Bu ikiden elini çek ey püser Görmeyesin renc ile miḥnet keder	
	Bil bu iki nesne ġāyetdir fenā Fāriġ ol fehm ėt nihāyetdir fenā	Bu iki şeyin çok kötü olduğunu bil ve onlardan uzaklaş, bu işin sonunun kötü olduğunu düşün.
	Ḥażret-i Şeyḫ buyurur diñle nedir	Şeyh Hazretleri anlatır, bu iki şeyin ne olduğunu işitip dinle.

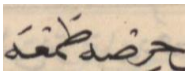
	Yaʿnī bu iki[846] işit diñle nedir	
331	**Rev tu dest ez-nefs ü dünyā bāz dār** **Tā belāhā-rā ne-bāşed bā-tu kār**	
	Yürü sen nefs ile dünyādan oġul Çek elini zīr ü bālādan oġul	Ey oğul gel, nefis ve dünyadan, alçaklardan ve yücelerden elini çek.
	Nefs ile dünyāyı terk ėtse kişi Hīç belānıñ olmaz anıñla işi	Eğer bir kişi nefis ve dünyayı terk ederse belanın onunla işi olmaz.
	Olmaya kārı belāların saña Yaʿnī renc ü miḥnet ü derd ü belā	Seninle belaların işi olmaz yani dert ve sıkıntı, bela sana uğramaz.
[80b]	Bu ikiden fāriġ olan merd-i dīn Oldu bi'l-cümle belālardan emīn	Ey din eri, bu iki şeyden uzaklaşan bütün belalardan kurtulmuş olur.
	Ḥubb-ı dünyādır belā-yı āsumān Terk-i nefs ėt yürü ol ender-emān	Gökyüzünün belası dünya sevgisidir; gel, nefsi terk et ve güven içinde ol.
332	**V'er be-ḥırş u āz kerdī mübtelā** **Bā-tu rū āred zi-her sūy ṣad belā**	
	Olasın ḥırş u ṭamaʿa[847] mübtelā Gösterir yüz saña her yandan belā	Eğer hırsına ve aç gözlülüğüne bağımlı hale gelirsen sana her taraftan yüz bela getirir.
	Yaʿnī ḥırş ṭamaʿa[848] ġālib olasın	

[846] Metinde "ikiyi" okunacak şekilde imla edilmiştir. Ancak vezin gereği "i" eki metne dahil edilmemiştir.

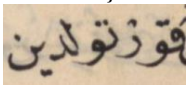
[847] Kelimenin ikinci ünlüsü "elif" yazılarak imla edilmiştir. Ancak aynı kelime bir alt beyitte sözlüklerdeki kullanımına uygun olarak "elif" harfi kullanılmadan imlā edilmiştir.

[848] Metinde kelimenin vezne uydurulmak amacıyla "ṭamʿa" şeklinde okunması gerektiği cezm ile belitrtilmiştir.

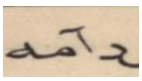
	Bu denī dünyāya ṭālib olasın	Yani hırsını ve aç gözlülüğünü yenmelisin. Bu alçak dünyaya talip olursan sana her yandan bir bela, derd ve sayısız üzüntüler erişir.
	Her bir eṭrāfdan saña eyler ẓuhūr Derd belā miḥnet elem bī-ḥad küdūr	
	Ḥāriṣ-i dünyā olanlar bī-gümān Oldu maḥrūm u perīşān nā-tüvān	Dünyaya aşırı derecede istekli olanlar şüphesiz sonunda ondan yoksun kaldılar ve perişan olup güçsüz düştüler.
	Ṭāmiʿ olma bu fenā dünyā için Ẕākir ol çalış yürü ʿuḳbā için	Bu geçici dünya için hırslı olma. Gel, Allah'ı an ve öte dünya için çalış.
333	**Ān ki neb'ved hīç naḳdeş der-miyān** **Her kücā bāşed büved ender-emān**	
	Her kimiñ ki naḳdi yanında degil Yaʿnī altını miyānında degil	Her kimin parası yanında değilse o kişi nerde olursa olsun güvendedir çünkü her zaman sana düşman olan altın ve gümüştür, bil.
	Ḳanda olsa ol kişi olur emīn Sīm ü zerdir bil saña düşmen hemīn	
	Ey oġul naḳdin durur düşmen saña Sīm ü zerden yoḳ durur dermān saña	Ey oğul paran senin düşmanındır, altın ve gümüşten sana fayda gelmez.
	Fehm olundu kim ʿadūdur sīm ü zer Bī-ʿaḳıldır şol ki cemʿine gezer	Altın ve gümüşün düşman olduğu anlaşıldı ancak akılsız olan onu toplamak için dolanır durur.
[81a]	Terk-i māl èt rāh-ı ʿaşḳa baş ḳadem Vāṣıl-ı dergāh-ı Ḥaḳ ol ey dedem	Ey dedem, malı mülkü terk edip aşk yoluna ayak bas ve bu sayede Allah'ın dergahına ulaş.
334	**Nefs ü dünyā-rā rehā kün ey püser** **Bāz restī ez-belā vü ez-ḫaṭar**	

Ancak vezin problemi metinde "ḥırṣa" şeklinde imla edilen kelimenin "ḥırṣ" şeklinde yazılmasıyla da aşılabilmektedir. Tercihimiz bu şekilde bir düzeltmeden yana olmuştur zira "ṭaʿma" kelimesinin kaynaklarda "ṭamʿa" şeklindeki bir okunuşuna rastlanılmamıştır.

	Terk eyle nefs ü dünyāyı oġul Gel gözetme zīr ü bālāyı oġul	Ey oğul, nefsini ve dünyayı terk et. Gel alçakları ve yüceleri gözetme.
	Nefs ile dünyāyı terk ėtseñ eger Bil ki ḳurtuldun[849] ne var ḫavf u ḫaṭar	Eğer nefis ile dünyayı terk edersen bil ki korku, tehlike ne varsa hepsinden kurtulursun.
	Nefs ile dünyāyı terk ėt baʿd-ez-īn Ol ḫulūṣ-ı ḳalb ile Ḥaḳḳa yaḳın	Nefs ve dünyayı terk et daha sonra da saf bir kalple Allah'a yakın ol.
	Nefs ü dünyāya muḥabbet eyleme Cān u dilden meyl ü raġbet eyleme	Nefs ve dünyaya sevgi besleme, canı gönülden ona yönelip rağbet etme.
	Şol ki dünyāyı bugün cāndan sever Cismini anıñ yaḳar yarın saḳar	Kim bu dünyayı bugün candan severse yarın onun bedenini cehennem ateşi yakar.
335	**Ey besā kes k'ez-berāy-ı nefs zār** **Der-belā üftād u geşt ez-ġam nizār**	
	Ey nice çoḳ kimse nefsiñden hemān Yaʿnī nefs-i bāṭılından bī-gümān	Birçok kimse kötü nefsinden ötürü yüz türlü belaya uğrayıp üzüntü ve keder içinde kaldı ve zayıf düştü.
	Düşdü ṣad gūne belāya ol ḥerīf Oldu pür-ġamla elemlerle żaʿīf	
	Fi'l-ḥaḳīḳa nice kimse āh u zār Eyledi nefsiñ ucundan bī-şumār	Gerçekten de nice kimse nefsi yüzünden âh vâh edip inledi.
	Ehl-i dünyā niçin ʿibret eylemez Ḥīle-i nefsiñe diḳḳat eylemez	Dünya insanları niçin bundan ders almaz ve nefsin hilelerine karşı dikkatli olmaz?
	Pençe-i nefsiñ elinde nā-tüvān Eyleme yā Rab bizi āh u fiġān	Ya Rab, bizi nefsin eline düşürüp güçsüz bırakma, bize âh vâh ettirme.

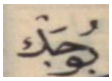
[849] Mısrada 2. tekil şahıs eki klasik yazımından farklı olarak "nazal n" ile değil "nun" ile imla edilmiştir.

[81b] 336	**Ez-berāy-ı nefs murġ-ı nā-murād** **Āmed ü der-dām-ı ṣayyād u üftād**	
	Aç ḳuş nefsinden ötrü ey civān Geldi düşdü dām[850]-ı ṣayyāda hemān	Ey genç, aç kuş nefsinden ötürü avcının tuzağına düşüverdi.
	Ārızū-yı ekl-i dāne eyledi Ṭamaʿ ından gör ki cāna n'eyledi	Yem yemeye heves etti ve aç gözlülüğünden ötürü ey can, gör başına neler geldi.
	Sen de dünyā ṭuzaġına ey oġul Aldanıp düşme aġına ey oġul	Ey oğul sen de dünyaya aldanıp tuzağına düşme.
	Ṭuzaġı elinde ṣayyāddır cihān Herkesi ėtmekde feryād der-cihān	Dünya, tuzağı elinde olan bir avcı gibidir. Herkesi bu dünyada inletir.
	Çoḳ kişiyi ṭuzaġa dünyā-yı dūn Düşürüp ėtdi beġāyetle zebūn	Bu alçak dünya, pek çok kişiyi tuzağına düşürüp çok zayıf bıraktı.
337	**Tā dilet ārām yābed ey püser** **Būd u nā-būd-ı cihān yeksān şümār**	
	Tā ki göñlüñ kim seniñ rāḥat bula Hem ḥużūr ile refāhiyyet bula	Ey oğul, gönlün rahat ve huzur bulsun istiyorsan bugün dünyanın varını da yoğunu da bir say ve gel yarını düşün.
	Ey oġul bugün cihānıñ varını Yoġunu bir ṣay düşün gel yarını	
	Varlıġından olma memnūn u mesrūr Yoḳluġundan hem daḫi ėtme küdūr	Varlığından dolayı memnun ve sevinçli olma, yokluğundan ötürü de kederlenme.
	Olma maġmūm yoḳluġundan ey filān Var u yoḳ yeksān ʿadd eyle hemān	Ey kişioğlu, yokluğundan dolayı üzülme. Varı ve yoğu da bir say hemen.

[850] Metinde kelime şeklinde yazılmıştır. Ancak vezin ve anlam gereği "dām" yazılmıştır.

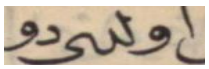
	Tā ki dil bulsun ḥużūr u rāḥatı Eyle Ḥaḳḳa cān u dilden ṭāʿatı	Kalbin huzur bulsun istiyorsan Allah'a canı gönülden ibadet et.
338	**Ez-ʿaẕāb u ḳahr-ı Ḥaḳ īmen me-bāş** **Der-pey-i āzār-ı her müʾmīn me-bāş**	
[82a]	Ḥaḳ Taʿālānıñ ʿaẕābından hemīn Ḳıl ḥaẕer ḳahrından olmaġıl emīn	AllahuTeâlâ'nın azabından ve kahrından emin olmaktan sakın.
	Eyleme rencīde her bir müʾmīni Bī-ḥużūr ėtme heme anı bunı	Hiçbir mümini incitme, onu bunu huzursuz etmekten sakın.
	Olma sevdāsında āzār eylemek Neye mūcib herkesi zār eylemek	İnsanları azarlama sevdasında olma, herkesi incitip inletmeye ne gerek var.
	Ėylik ile ḳādir iseñ ey püser Kemlige ḥācet nedir ey pür-hüner	Ey çok marifetli oğul, gücün yetiyorsa iyilik yap, kötülük yapmaya ne gerek var.
	Müʾmini eylerse her kim ıżṭırāb Ḥaḳ Taʿālā anı da eyler ʿaẕāb	Kim bir mümine sıkıntı verirse Allahu Teâlâ da ona sıkıntı verir.
339	**Der belā yārī me-ḫ̌āh ez-hīç kes** **Z'ān kī neb'ved cüz Ḫudā feryād-res**	
	Hem belādan kimseden yardım me-ḫ̌āh Herkese feryād-res ancaḳ İlāh	Başına kötü bir şey geldiğinde kimseden yardım isteme çünkü herkesin yardımına yetişen ancak Allah'tır.
	Yaʿnī imdād isteme hīç kimseden Bir muṣībet ėrişe bir nesneden	Yani bir şeyden sana bir kötülük dokunduğunda kimseden yardım isteme.
	Meded ėrişdirici yoḳdur meger Ġayr-ı Ḥaḳdan bu cihāna ser-be-ser	Bu dünyada Allah'tan başka hiç kimse bir başkasının yardımına yetişemez.
	Ẓāhir olsa bir musībet yā küdūr Saña istimdād Ḫudādandır ẓuhūr	Bir bela ya da üzüntü ortaya çıksa sana yardım ancak Allah'tan gelir.

	Ġayrı Ḥaḳdan kim ki istimdād ėder Bī-vecih beyhūdeye feryād ėder	Kim Allah'tan başkasından yardım isterse boş yere inleyip durur.
340	**Her ki-rā rencīdeī ʿözreş be-ḫ̆āh** **Tā ne-bāşed ḫaşm-ı tu der-ʿarşagāh**	
	Her kimi incitmiş iseñ ey püser Yaʿnī ėrişe aña senden żarar	Ey oğul, her kimi incitmiş ve her kime zarar vermişsen ondan özür dileyerek barış. Gel, onunla hellalleş çünkü (bu hesap) ahirete kalırsa işin zordur.
[82b]	Anıñ ʿöẕrünü dile yaʿnī barış Gel ḥelālleş güçdür āḫretde ḳalış	
	Tā ki ḫaşmıñ olmaya rūz-ı ḥaşir Ṣoñra dīger-gūn olursun fi'n-neşir	Kıyamet gününde senin düşmanın olmasın yoksa halin yaman olur.
	Kimse senden çekmesin renc ü emek Olma mūẕī ʿaynı bir uzun bıçaḳ[851]	Tıpkı uzun bir bıçak gibi yaralayıcı olma, kimse senden dolayı sıkıntı çekmesin.
	Herkese ėylik ėden insān durur Renc-i ḫāṭır eyleyen nādān durur	Herkese iyilik eden insandır, kalp kıran ise cahildir.
341	**Ger ġınā ḫ̆āhed kesī ez-Ẕü'l-minen** **Der-ḳanāʿat mī-tüvāneş yāften**	
	Ḥaḳ Taʿālādan dilerse bir kişi Pāk olup ehven ola her bir işi	Kim bir şeyi Allahu Te'âlâ'dan dilerse onun her işi temiz ve güzel olur.
	Ẕü'l-minenden yaʿnī isterse ġınā Kim tüvānger ola bu ender-fenā	Kim bu dünyada lütuf sahibi olan Allah'tan zenginlik isterse onu ancak kanaatte bulabilir.
	Bil ḳanāʿatde anı bulmaḳ meger Mümkün olmuşdur velī bulmaḳ hüner	
	Baylıḳ ancaḳ ḳanāʿatde durur Hem daḫi ẕikr ü ʿibādetde durur	Zenginlik ancak kanaattedir ve de Allah'ı anarak ibadet etmededir.

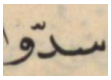
[851] Metinde kelimenin son harfi öyle sanıyoruz ki kafiye harfine uydurulmak amacıyla asıl yazımından farklı olarak "kef" ile yazılmıştır.

	Hem *ḳanāʿat kenzü lā-yefnā*[852] imiş Ḥırṣ olanın ḥāli pek ifnā imiş	Kanaat bitmeyen bir hazineymiş. Aç gözlü olanın hali çok fenaymış.
342	**Her ki-rā ʿaḳlest ü dāniş ey ʿazīz** **Dūr bāyed būdeneş ez-çār çīz**	
	Her kimiñ ki ey ʿazīz ʿaḳlı ola ʿİlm-i bī-ḥadd u dürüst naḳli ola	Ey Allah dostu yüce kişi; akıllı, çok bilgili ve doğru bir kişinin daima dört şeyden uzak durması gerekir.
	Böyle olan kimse dört şeyden ıraḳ Dāʾimā olmaḳ gerek ey ehl-i Ḥaḳ	
[83a]	Ey birāder olma bu dörde ḳarīb Kim ki dūr oldu odur ġāyet necīb	Ey kardeş, sakın bu dört şeye yakın durma çünkü kim bu dört şeyden uzak dururs a çok güzel huylu olur.
	Ehl-i ʿaḳl olan ḳamusu oldu dū[r][853] Sen de aḳreb olma cānā geri dur	Ey can, akıl sahibi olanların hepsi bu dörtten uzak durdu, sen de yakın olma, uzak dur.
	Ḥażret-i Şeyḫ yine bu dördü beyān Ėtdi teʾkīd eyledi bir bir ʿayān	Şeyh Hazretleri, yine bu dört şeyin ne olduğunu bir bir anlatıp iyice açıkladı.
343	**Kār-ı ḫod bā-nā-sezā nek'ned rehā** **Merdümī nek'ned be-cāy-ı nā-sezā**	
	Diñle kim dörtden birisi bu durur Bu varaḳ baḥrında bir ḫoş bū durur	Dinle, bu dört şeyden birisi budur, bu yaprak denizinde en hoş kokulu olan budur.
	İşi nā-ehle ḥavāle ėtmeye Yaʿnī nādāna ihāle ėtmeye	İşini bu konuda bilgi ve beceri sahibi olmayan bir kimseye bırakma.
	İşini tefvīż ihāle ẕü'l-ʿuḳūl Eylemez nā-ehl ü nā-maʿḳūle ol	Akıl sahibi olanlar işlerini uygun olmayan, bilgi ve

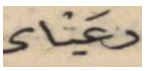
[852] Eserde şu hadis-i şerife iktibasta bulunulmuştur. "El-kanâ'atü kenzün lâ-yefnâ' : Kanaat bitmeyen bir hazinedir." Bkz. İbnAdiyy, el-Kâmil, 4/1507; Beyhekî, ez-Zühd, 105; Kadı Ebû Abdullah el-Felâkî, el-Fevâid, 1/108.

[853] Metinde şeklinde yazılmıştır.

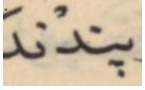
		beceriden yoksun kimselere bırakmazlar.
	Sen de nā-maʿ ḳūl ḥaḳḳında peder Ėtme ādemlik ṣaḳın ey pür-hüner	Ey çok marifetli, ey ata; sen de sakın insanlık edeyim diye işini uygun olmayan kişilerin eline bırakma.
	Zīrā nā-ehl olan insāniyyeti Bilmez eyler saña ḥayvāniyyeti	Çünkü bilgi ve beceri sahibi olmayan cahiller, insanlık nedir bilmezler ve sana bir hayvanlık etmeye kalkarlar.
344	**ʿAḳl-dārī meyl-i bed-kārī me-kün** **Z'īn çü beg'ẕeştī sebüksārī me-kün**	
	Eyleme bed işlere meyl ey püser Zīrā bed işden ẓuhūr eyler keder	Ey oğul, kötü bir şey yapma çünkü kötü iş, kişiye üzüntü getirir.
	Yaʿnī ʿaḳlıñ var ise bed eyleme Her bir işiñ sedd[854] ėdip bend eyleme	Yani aklın varsa kötülük yapma her işin önüne set çekip engel koyma.
	Çünki bed-kār olmayasın baʿd-ez-īn Daḫi sefīhlik de ėtme pek ṣaḳın	Kötülük yapma ayrıca malını zevk ve eğlence uğruna boş yere harcamaktan da sakın.
[83b]	Bī-edeblik ėtme bī-ʿār olma gel Fānī-yi dehre sebüksār olma gel	Gel, edepsiz olma; dünyadaki geçici şeylere düşkünlük eden akılsızlardan olma!
	Fehm ėderseñ yoḳ fenā bedlik gibi Ey oġul ḳanı ebū cedlik gibi	Ey oğul, düşünürsen kötülükten daha fena bir şey yoktur.
345	**Tā şevī pīş-ez-heme der-rūzgār** **Dest ber-nān u nemek bek'şāde dār**	

[854] Metinde bu kelimeden sonra yazılan "vav" harfinin vezin ve anlama bir katkı sağlamadığı düşünüldüğü için metne dahil edilmemiştir. Öyle sanıyoruz ki bu vav kelimenin vezin gereği medli bir şekilde okunması gerektiğini belirtmek için kullanılmıştır. Zira vezin gereği uzun okunması gereken 18b'deki bī-ḥadd kelimesi ile 39b'deki ʿaklest kelimesinden sonra da müstensihin "vav" yazdığı görülmektedir. Ancak metinde bu teorimizi desteklemeyen birkaç örneğe de rastlanması durum hakkında kesin bir kanaate ulaşmamıza engel olmaktadır.

	Ger zamānede ziyāderek eger Cümleden ileri olasın peder	Ey baba eğer bu devirde herkesten daha önde olmak istersen kulak ver, dinle.
	Yaʿnī fānīde ḳamudan ileri Olayım dėrseñ ḳulaġın ver beri	
	Elini nān u nemek üzre açıḳ Tut yemeklendir ve hem yaġlat ḳaşıḳ	Ekmek ve tuzdan yana elin açık olsun. İnsanların kaşıklarını yağlandır yani insanlara lezzetli yemekler sun.
	Bu cihāna nān nemek iṭʿām leẕīẕ Bed biriyse bir kişi olur ʿazīz	Bir kişi kötü olsa da bu dünyada insanlara ekmek, tuz ve lezzetli yemeklerle ikramda bulunursa sonunda değerli olur.
	Ḫānedānı Ḥaḳ Taʿālā feyż-yāb Gün-be-gün ėtsin cihānda behre-yāb	Allah, misafirperver olanın bu dünyada her geçen gün rızkını artırsın.
346	**Tā tu bāşī der-zamāne dādger** **Zīr-i destān-rā nikū dār ey püser**	
	Bu zamānede egerçi dād-ger Olasın mādāmki ey cān-ı peder	Ey babanın canı; bu devirde adil olmak ve baş tacı olmak istersen hizmetinde olanlara, yakınlarına, düşküne, efendiye herkese iyi davran ve onların gönüllerini hoş tut.
	Eliniñ altındaki reʿyāyı[855] sen Yaʿnī aʿlā ile hep ednāyı sen	
	Her faḳīri ḫoş tut eyle dil-nüvāz Olayım dėrseñ egerçi ser-firāz	
	Olmaya rencīde senden bir aḥad Olmaḳ isterseñ egerçi behremend	Eğer nasipli olmayı istiyorsan senden bir kişinin bile incinmemesine dikkat et.
[84a]	Ey cihānda ṣāḥib-ʿizz ü menzilet Zīr-i destinde olanı ḫoş gözet	Ey bu dünyada şeref ve rütbe sahibi olan kişi, senin hizmetinde olanlara iyi davran.

[855]Kelime metinde vezin gereği şeklinde imla edilmiştir.

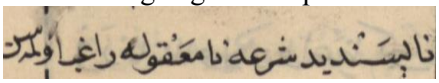
347	**Her ki der-pend-i ḫod āmed üstüvār** **Pend-i ū-rā dīgerān bendend[856] kār**	
	Kim ki muḥkem geldi pendinde peder Yaʿnī ʿāmil ola nuṣḥiyle eger	Ey kardeş, ey baba kim kendi öğüdünün gerektirdiği gibi davranırsa onun öğüdünü başkaları da tutup işlerinde ona uygun davranır, bil.
	Bil anıñ pendini ġayrılar daḫi ʿAmel eyler ḫoş tutarlar ey aḫī	
	Kendine nuṣḥu çün ola üstüvār Nuṣḥunu hem ġayrılar bendend kār	Kim kendi öğüdünü sıkıca tutarsa onun öğüdü başkalarını da bağlar.
	Kişi aʿmālinde müstaḥkem gerek Her bir aḳvālinde müstaḥkem gerek	Kişi hem her yaptığı işte hem de her sözünde sağlam olmalıdır.
	Pend ü nuṣḥunda gerek pür-sūz-ı şevḳ Ola ḳalbinde daḫi bir şemme ʿaşḳ	Öğüdü söyleyenin kalbinde aşktan bir eser olmalı ki öğüdünü büyük bir istekle söylemelidir.
348	**Her ki ez-güftār-ı ḫod bāşed melūl** **Ḳavl-i ū-rā dīgerān nek'ned ḳabūl**	
	Kendi ḳavlinden şu kim ola melūl Ḳavlini hīç ġayrılar ėtmez ḳabūl	Kim kendi sözünden usanırsa yani öğüdünü tutmazsa sözünü diğerleri de hiç kabul etmez.
	Yaʿnī sözünden şu kim maḥrūm ola Ḳavline ʿāmil degil bed şūm ola	Yani kim kendi sözünü tutup gereğini yerine getirmezse kötü olur ve başkaları da onun öğüdünü dinleyip tutmaz. Tıpkı zamanımızdaki vaizleri bizlerin dinlemediği gibi. Ey oğul, sen de böyle kimselerden uzak dur.
	Ġayrılar da nuṣḥunu ėtmez ḳabūl Sen daḫi andan ıraḳ ol ey oġul	
	Fī-zamāninā olan vāʿiẓ gibi Ḥāżırān meclis ü siz ü biz gibi	

[856] Kaynak beyitteki kelimenin ilk harfi "p" ile yazılmıştır. Aynı kelimenin kaynak beytin şerhinin yapıldığı beyitte de bu şekilde yazıldığı görülmüştür.

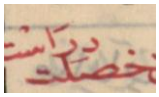
	Gerçi ʿilmi var velī yoḳdur ʿamel Ey dirīġ beyhūdeye çekdiñ emel	Gerçi ilmi var ancak bununla amel etmez, ne yazık ki boş yere zahmet çeker.
[84b] 349	**Her ki bāşed der-şerīʿat nā-pesend** **Gird-i ū hergiz me-gerd ey hūşmend**	
	Her ki nā-maʿḳūl ola şerʿ-i şerīf Anıñ eṭrāfın dolanma ey ḥerīf	Ey insanoğlu, yüce İslama uygun olmayan şeylerin etrafında dolanma.
	Şerʿ-i pāke her muġāyir ne ki var Yanına varma anı eyleme yār	O temiz şeriata uygun olmayan her ne varsa ondan uzak dur ve onu kendine dost edinme.
	Bil şerīʿatdir olan cān içre cān Hem şerīʿatle durur kevn ü mekān	Bil, candan öte olan şeriattir ve bu kainat şeriatle vardır.
	Hem şerīʿat tācdār u şāhdır Sünnet-i pāk-i Resūllulāhdır	Hem şeriat padişahtır, Allah Resulünün temiz sünnetidir.
	Kim şerīʿatden cihānda dūr olur İsm-i Ḳahhāra düşer maḳhūr olur	Kim şeriaten bu dünyada uzak olursa Allah'ın gazabına uğrar, mahvolur.
350	**Tā ṣavāb-ı kār bīnī ser-be-ser** **Ber-murād-ı ḫod me-kün kār ey püser**	
	Tā ki işin ėyi ṭoġrusunu ger Diḳḳat ėdip göresin sen ser-be-ser	Ey oğul, işin iyi ve doğru olsun istiyorsan başından sonuna kadar dikkat et; onu kendi arzularına göre değil İslama uygun olarak yapmaya çalış.
	Kendi murādınıñ üzre ėtme iş Şerʿe taṭbīḳ[857] ėtmeye saʿy ėt çalış	
	Çün göresin bir işi kim şen ola Yaʿnī şerīʿatde müstaḥsen ola	Eğer bir işin hayırlı olmasını ve dinimizce güzel görülmesini istiyorsan onu Allah rızası için yapmaya dikkat sarf et.
	İşle anı ḥasbeten lillāh için Ṣarf-ı diḳḳat ḳıl Sebīl[ullāh] için	
	Kendi murādınca ṭālib olma sen	Kendi arzuladığın şeyleri yapmaya çalışma, İslama

[857] Metinde kelimenin ikinci ünlüsünün uzun olarak imla edilmemiştir.

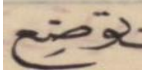
	Şerʿ-i nā-maʿḳūle raġıb olma sen[858]	uygun olmayan şeylere rağbet eden olma.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ DİRLİK VE MAʿĪŞET ḤAḲḲINDA BEYĀN EDER Şeyh Hazretleri – Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- dirlik ve geçim hakkında anlatır.	
[85a] 351	**Hest bī-şek restgārī der-se çīz** **Bā-tu güyem yād-gīreş ey ʿazīz**	
	Şeksiz üç şeyde ḫalāṣlıḳ var durur Kimdedir anda yüz aḳlıḳ var durur	Şüphesiz üç şeyde kurtuluş vardır, kimde bu üç şey varsa yüzü aktır.
	Dėsem [ol] üç nesneyi gel ėtme şekk Ḫāṭırında tut ʿazīzim diñle pek	Ey şerefli kişi, gel bu üç şeyden şüphe etme! Sana bunların ne olduğunu söyleyeyim, iyice dinle ve aklında tut.
	Hele bu üç nesne ʿirfān kārıdır Ṣanma ey dil her bir insān kārıdır	Ey gönül, bu üç şeyi yapmak sanma ki herkesin harcıdır bunlar ancak bilgi ve görüş sahibi olanların ve Allah yolunun yolcusu olanların harcıdır.
	Sālik-i rāh-ı ṭarīḳatde durur Zümre-i ehl-i ḥaḳīḳatde durur	
	Diñle bu üç nesneyi ez-dil ü cān Ḫażret-i Şeyḫ ėtdi anları beyān	Bu üç şeyin ne olduğunu Şeyh Hazretleri açıkladı, sen de bunları canı gönülden dinle.
352	**Z'ān yekī tersīdenest ez-Ẕü'l-Celāl** **Düvvüm āmed cüsten-i ḳūt-ı ḥelāl**	
	Oldu ol üçden birisi diñle pek Ḫaḳ Taʿālādan heme ḫavf eylemek	İyice dinle, o üç şeyden birisi Allahu Te'âlâ'dan korkmaktır.
	Hem ikinci geldi rızḳ ḳūt-ı ḥelāl İstemek Ḫaḳdan ḫayırlı mülk ü māl	İkincisi Allah'tan helal rızık ve hayırlı mal ve mülk istemektir.

[858]Vezin gereği "nā-pesendīd" ifadesi hazırlanan metne dahil edilmemiştir.

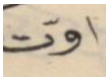
	Ḥaḳ Taʿālādan kişi ḳorḳmaḳ gerek Emrini ez-cān u dil tutmaḳ gerek	Kişinin Allah'tan korkması ve onun emirlerine canı gönülden uyması gerekir.
	Cümleden aḳdem budur ey yār-ı Ḥaḳ Olayım ḫavf u recāʾ her bār Ḥaḳ	Ey Allah dostu, her an Allah'tan korkmak ve ondan ummak bütün her şeyden daha önemlidir.
	Gel ḫayırlı ʿömr ü māl eyle niyāz Ey oġul ḳūt-ı ḥelāl eyle niyāz	Ey oğul gel, hayırlı bir ömür, helal rızık ve mal için dua et.
353	**Sīvümīn reften büved ber-rāh-ı rāst** **Restgārest ān ki īn ḫaṣlet ü[859] rāst**	
[85b]	Oldu üçüncü ṣırāṭ-ı müstaḳīm Ṭoġru gitmekdir kişi rāh-ı naʿīm	Üçüncüsü kişinin kendisini cennete ulaştıracak doğru yoldan gitmesidir.
	Kimde bu üç ḫūy ola ender-cihān Bil ḫalāṣ olmuş durur ol bī-gümān	Bu dünyada kimde bu üç huy varsa o şüphesiz kurtuluşa ermiştir.
	Anda kim cemʿ oldu bu ḫaṣlet oġul ʿĀlem içre görmez ol miḥnet oġul	Ey oğul, kimde bu huylar mevcutsa o bu dünyada hiç dert yüzü görmez.
	Zümre-i rāh-ı ṭarīḳat ol yürü Vāḳıf-ı sırr-ı ḥaḳīḳat ol yürü	Allah yolunun yolcusu, gerçeklik sırrının aşinası ol, yürü!
	Sālik-i rāh-ı şerīʿat ol yürü ʿĀrif-i rāz-ı ḥaḳīḳat ol yürü	Şeriat yolunun yolcusu, gerçeklik sırrının bileni ol yürü.
354	**Ger tevāżuʿ pīşe gīrī ey civān** **Dūst dārendet heme ḫalḳ-ı cihān**	

[859] Kelime metinde şeklinde imla edilmiş ise de anlam gereği bu şekilde yazılmıştır.

	Tutasın ṣanʿat tevāżuʿ [860] ey civān Dost tutarlar seni hep ḫalḳ-ı cihān	Ey genç, alçak gönüllülüğü iş edinirsen tüm dünya seninle dost olur.
	Ger tevāżuʿ kişi kim ʿādet ėde Kendiniñ taḥḳīrini raġbet ėde	Kim bu dünyada alçakgönüllü olmayı alışkanlık haline getirir ve kendi kendini eleştirirse hem Allah katında makbul olur hem de herkes onu sever.
	Bu cihānda bil odur maḳbūl-ı Ḫaḳ Hem daḫi sever anı bi'l-cümle ḫalḳ	
	Kibr ėdenden cümlesi nefret ėder Yüz çevirir yoḳ aña raġbet ėder	Kibirli olan kişiden herkes nefret eder ve ondan yüz çevirir, ona meyl eden yoktur.
	Ḫaḳḳa maḳbūl olmaḳ isterseñ eger Ḫāk-ı pāyı ol ḳamunuñ ey püser	Ey oğul, Allah katında kabul görmek istersen herkese karşı alçakgönüllü ol.
355	**Ser me-kün der-pīş-i dünyādār pest** **V'er künī bī-şek reved dīnet zi-dest**	
	Māldār u aġniyā ḳatında ger Eyleme alçaḳ başını ey püser	Ey oğul, sakın zenginlerin önünde başını eğme!
[86a]	Yaʿnī anlara tevāżuʿ-ı ziyād Eyleme fehm ėt nedir bundan murād	Yani onların karşısında aşırı tevazu gösterip eğilme. Bundan kastın ne olduğunu bir düşün.
	Öñlerinde bükülüp olma kemer Zīrā secdeye muḳārindir meger	Önlerinde kemer gibi bükülme çünkü bu hal secde etmeye benzer.
	Başını egme ḫaẕer ḳıl ey civān Yoḫsa dīn elden gider şeksiz hemān	Ey genç, başını eğmekten sakın yoksa şüphesiz din elden gider.
	Secde yoḳdur ġayrı Ḫaḳdan diñle pek Ġayra secde dīn gider bī-reyb ü şek	Bunu iyice dinle, Allah'tan başkasına secde edilmez,

[860] Kelimeni üst ve alt beyitten farklı olarak "a" ünlüsünün uzun okunması gerektiği "elif"le belirtilmemiştir. Vezne bir katkı sağlamayan bu durum müstensihin dalgınlığına bağlanabilir. Ayrıca daha önce de zikr ettiğimiz gibi kelimenin son ünlüsü sözlüklerden farklı olarak metinde hep kesre ile harekelenmiştir.

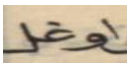
		başkalarına secde edenin şüphesiz imanı elden gider.
356	**Behr-i zer mes'tāy dünyādār-rā** **Tā çe ḫˇāhī kerd īn murdār-rā**	
	Aġniyāyı ögme gel altın için Hem tevāżuᶜ eyleme ol dūn için	Gel zenginlerden altın elde etmek için onları övme, o alçaklara tevazu gösterme.
	N'eylemek istersin ol murdārı sen Ey birāder olma gel bī-ᶜār sen	O kirli olanı ne yapacaksın, ey kardeş gel, utanmaz olma.
	Medḥiñ ėtme sīm ü zer ḳapmaḳ için Dėme evvet[861] kim ḫulūṣ çakmaḳ için	Altın ve gümüş elde etmek için kimseyi övme, bir halis madeni para için kimseye "evet" deme.
	Sīm ü zerden bil saña yoḳ fā'ide Çekme zaḥmet umma andan mā'ide	Altın ve gümüşten kimseye fayda yoktur, ondan fayda umarak boş yere zahmet çekme.
	Ne ḳadar olsa da farżā sīm ü zer Ol ḳadar eyler ẓuhūr miḥnet keder	Ne kadar altın ve gümüşün olursa o kadar sıkıntı ve üzüntü çekersin.
357	**Mürdegānend aġniyā-yı rūzgār** **Ey püser bā-mürdegān ṣoḥbet me-dār**	
	Aġniyā-yı rūzigār hep fevt durur Ṣūretā ḥaydır ḥaḳīḳat mevt durur	Zamanın zenginleri görünüşte diridir ama aslında bir ölüdür.
	Tutma ṣoḥbet ey oġul mevtler ile Hem-dem olma dilleri fevtler ile	Ey oğul, gönlü ölmüş (Allah'ı unutmuş) kişilerle dost olup sohbet etme.
[86b]	Fi'l-ḥaḳīḳa aġniyā-yı rūzigār Māl u zer cemᶜinde bilmez ġayrı kār	Gerçekten de zamanın zenginleri mal ve altın toplamaktan başka bir şey bilmez.
	Çünki eẕkār-ı Ḫudādan beridir	Çünkü bunlar Allah'ı anmaktan uzaktır böyle

[861] Müstensih kelimeyi vezne uygun hale getirmek amacıyla şeddeli yazmıştır.

	Böyle olunca dėme sen diridir	olunca da senin bunlara diri demen yanlış olur.
	Ẕikr ile şol kim şerīʿatde degil Ẓāhirā ḥaydır ḥaḳīḳatde degil	Kim Allah'ı anmaz ve onun emirlerine uygun bir yaşam sürmezse görünüşte diridir ama gerçekte ölüdür.
358	**Māl u zer bī-ḥad be-dest āverde gīr** **Baʿd-ez-ān der-gūr ḥasret bürde gīr**	
	Farażā bī-ḥad u ḥesāb māl u zer Ele getirmiş olasın ey peder	Ey baba diyelim ki çok sayıda mal ve altın elde etmiş olasın yine de ölünce mezara yalnız olarak girer ve onlara hasret gidersin.
	Ṣoñra ḳabre ḥasret iletmiş durur Ḳalır ol māl yalıñız gitmiş durur	
	Māl u zerden ʿāḳıbet ḥasret çeker Buncılayın yā neden raġbet çeker	Mal ve altından ötürü bu kadar hasret çekiliyorsa neden bunlara rağbet eder.
	Aġniyā olursa lākin ger saḫī Ṣāḥibü'l-ḫayr ise dāʾim ey aḫī	Ey kardeş, eğer zengin cömert olur ve daima hayır işlerse o kişi mutlaka şeref bulur ve varacağı yerde Allah'ın rahmetine erişir, bil.
	Ol kişi elbet yarın ʿizzet bulur Varacaġı yerde bil raḥmet bulur	
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ ṢIFAT-I ẔİKR-İ ḤAḲḲI BEYĀN ĖDİP BUYURUR Şeyh Hazretleri – Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- Allah'ı anmanın özelliklerini anlatır.	
359	**Bāş dāʿīm ey püser bā-yād-ı Ḥaḳ** **Ger ḫaber dārī zi-ʿadl u dād-ı Ḥaḳ**	
	Ẕikr-i Ḥaḳḳ ile oġul her dāʾim ol Ḥaḳḳı ögmeḳde hemīşe ḳāʾim ol	Ey oğul, daima Allah'ı anıp onu övmekle meşgul ol.
	Dāʾimā Allāhı yaʿnī eyle ẕikr Ṣunʿ-ı Yezdān u Ḫudāyı eyle fikr	Daima her şeyin yaratıcısı olan Allah'ı zikr et ve düşün.
[87a]	ʿAdl u dādından ḫaberin var ise Ḥaḳḳı ẕikr ėt başa ʿaḳlıñ var ise	Allah'ın adaletinden haberin varsa ve aklın başındaysa Allah'ı an.

	Yaʿnī aʿmāliñ cezāsın ey peder Görmeye taṣdīḳ ėdersiñ ser-be-ser	Ey baba, yani sen bütün yaptıklarının karşılığını görmeyi kabul edersin.
	Ġāfil olma ẕikr-i Ḥaḳdan sen hemān Ḥaḳ ile Ḥaḳ ol bu ġafletden uyan	Allah'ı anmaktan bir an bile geri durma, gafletten uyan ve Allah ile bir ol.
360	**Zinde dār ez-ẕikr ṣubḥ u şām-rā** **Der-teġāfül meg'ẕerān eyyām-rā**	
	Ẕikr-i Ḥaḳdan gündüz ile gėceyi Yaʿnī iḥyā ėt işit netīceyi	Gündüzü ve geceyi Allah'ı anarak canlandır ve karşılığını al.
	Ġaflet-i dünyādan uyan ey oġul Āteş-i ʿaşḳa düşüp yan ey oġul	Ey oğul, dünya uykusundan uyan ve aşk ateşine düşürek yan.
	Ẕikr-i Ḥaḳḳ ile gerek her bār ola Bülbülāsā kişi āh u zār ola	Kişi her an Allah'ı anmalı ve bülbül gibi ah edip inlemeli.
	Ehl-i diller dem-be-dem ẕikr eyledi Ṣunʿ-ı Ḫallāḳı heme fikr eyledi	Gönül ehli olanlar, her an Allah'ın yarattıklarını düşünüp andı.
	Ḫalḳa-i tevḥīd-i ẕikrullāh[a] gel Ey Muḥammed ümmeti Allāh[a] gel	Ey Muhammed ümmeti gel, Allah'ın zikredildiği tevhit halkalarına gel.
361	**Yād-ı Ḥaḳ āmed ġıdā īn rūḥ-rā** **Merhem āmed īn dil-i mecrūḥ-rā**	
	Ḥaḳḳı ẕikr ėtmek ġıdādır rūḥuna Geldi merhem bu dil-i mecrūḥuna	Allah'ı anmak ruha gıda, yaralı gönüllere melhemdir.
	Ḥaḳḳı añmaḳdır heme rūḥa ġıdā Hem daḫi mecrūḥ dile geldi devā	Allah'ı anmak hem ruhun gıdası hem de yaralı gönüllerin melhemi gibidir.
	Ḥaḳḳı ẕikr ėtmek ġıdā-yı rūḥdur Bā-ḫuṣūṣ merhem-i dil-mecrūḥdur	Allah'ı anmak ruhun gıdasıdır ayrıca yaralı gönlün melhemidir.
[87b]	Ẕikr-i Ḥaḳ cāna ṣafā rūḥa ġıdā Yaralı dillere olmuşdur şifā	Allah zikri; gönle huzur, ruha gıda ve yaralı gönüllere şifa olur.

	Ḥaḳḳı ẕikr ėtmek seniñ virdin ola Rūz u şeb ṣubḥ u mesā derdin ola	Allah'ı gece gündüz durmadan anmayı kendine dert edin.
362	**Yād-ı Ḥaḳ ger mūnis-i cānet büved** **Key hevā-yı kāḫ u eyvānet büved**	
	Ẕikr-i Ḥaḳ ger mūnis-i cānıñ ola Añdıġıñ cān içre cānānıñ ola	Eğer Allah'ın yadı canına şirin gelirse, andığın can içinde cananın olursa bağa, bahçeye, köşke, saraya nasıl heves edebilirsin?
	Ḳaçan olur köşk serāya raġbetiñ Baġçeye bāġa hevāya raġbetiñ	
	Ẕikr-i Allāh ile cānıñ alışa Ten sarāyında dile cān buluşa	Allah'ı anmayı alışkanlık haline getirirsen sonunda ten sarayında seven ve sevilen buluşur.
	Köşk-i fānīye muḥabbet eylemez Bāġ ile çardaġa raġbet eylemez	Geçici olan şeylere köşke, bağa bahçeye sevgi beslemez.
	Gönlü içre dāʾimā Allāh olur Dem-be-dem efkār[ı] ẕikrullāh olur	Kalbinde daima Allah olur, tek düşüncesi her an Allah'ı anmak olur.
363	**Ger zamānī ġāfil ez-Raḥmān şevī** **Ender-ān-dem hem-demet şeyṭān şevī**	
	Bir zamān ger Ḥażret-i Sübḥāndan Ġāfil olsañ bir nefes Raḥmāndan	Bize sonsuz nimetler bahş eden Allah'ı bir an bile anmayı unutsan o anda hemen şeytan dostun olur.
	Ol vaḳit kim ġāfil-i Raḥmān olur Yārin ol demde seniñ şeyṭān olur	
	Bir nefes ẕikr ėtmeseñ Ḥaḳḳı eger Ol demiñ şeyṭān muṣāḥibdir meger	Bir an bile Allah'ı anmasan hemen şeytan yanına yaklaşıp arkadaşın olur.
	Ġaflet-i dünyādan uyan ey oġul Hem-demiñ olmaya şeyṭān ey aḫī[862]	Ey oğul, şeytan dostun olmasın diyorsan dünya uykusundan uyan!

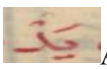
[862] Beyitte kafiye harfleri birbirine uygunluk göstermemektedir.

[88a]	Ẕākir-i Ḥaḳ ol heme ḫoş der-dem ėt Nefsi żāyiʿ ėtme ẕikri her dem ėt	Allah'ı anarak hoşça vakit geçir, nefesini boşa harcama her an Allah'ı an.
364	**Müʿminā ẕikr-i Ḫudā bisyār gūy** **Tā biyābī der-dü ʿālem āb-ı rūy**	
	Hele ey müʾmīn Ḫudāyı eyle yād Yaʿnī ẕikru'llāh[ı] ėt her dem ziyād	Ey mümin, Allah'ı hatırla yani her an onu çokça zikr et.
	Ḥaḳ dė Allāhı heme ẕikr eylegil Ḥikmet-i Ḫallāḳı dāʾim fikr ḳıl	Hak de, hep Allah'ı an. Yaratanın hikmetlerini daima düşün.
	Tā iki ʿālemde ʿizzet bulasın Dāʾimā raġbet ü ḥürmet bulasın	Bu sayede iki âlemde de hep şeref ve hürmet bulursun.
	Ehl-i dil ez-cān u dil ẕākir olur Māsivāyı terk ėdip ṭāhir olur	Gönül ehli canı gönülden Allah'ı anar ve Allah'tan başka her şeyi terk edip temiz olur.
	Olayım dėrseñ egerçi feyż-yāb Ḥaḳḳı ẕikr eyle birāder bī-ḥesāb	Ey kardeş, şeref bulanlardan olmak istersen çokça Allah'ı an.
365	**Ẕikr-rā iḫlāṣ mī-bāyed nuḫust** **Ẕikr-i bī-iḫlāṣ key bāşed dürüst**	
	Ẕikr-i Ḥaḳḳa evvelā iḫlāṣ gerek Hem ḥużūr-ı ḳalb ola kim ḫāṣ gerek	Allah'ı anmak için önce ona içten bir sevgi ile bağlı olmak sonra saf ve huzurlu bir kalbe sahip olmak gerekir.
	Ẕikre istiḫlāṣ gerek ola faṣīḥ Ẕikr iḫlāṣsız ḳaçan olur ṣaḥīḥ	Zikr için içten bir sevgi ve bağlılık gerek bu olmazsa zikr nasıl eksiksiz ve düzgün olur.
	Ger ḫulūṣ olmaz ise ẕikre hemān Bil dürüst olmaz birāder bī-gümān	Ey birader bunu bil, zikr eğer içtenlikle yapılmazsa hiç şüphesiz doğru ve hatasız olmaz.
	Ey birāder ḳalbiñ evvel eyle pāk Baʿd-ez-īn ẕikre çalış ey derdnāk	Ey dertli kardeş, önce kalbini temizleyip sonra Allah'ı anmaya gayret et.

	Māsivādan yaʿnī göñlün eyle ṣāf Ẕikr-i Ḥaḳ zīrā degil lāf u güẕāf	Yani Allah'tan başka her şeyden kalbini temizle çünkü Allah'ı anmak boş bir söz değildir.
[88b] 366	**Ẕikr ber-se vech bāşed bī-ḫilāf** **Tā ne-dānī īn süḫan-rā ez-güẕāf**	
	Üç vecih üzre olur eẕkār-ı Ḥaḳ Bī-ḫilāf diñle nedir ey yār-ı Ḥaḳ	Allah'ı anma şüphesiz üç şekilde olur. Ey Allah dostu ne şekildedir, dinle!
	Yaʿnī āgāh ol bu söz ü lāfdan Bilmeyesin ey oġul güẕāfdan	Ey oğul uyanık ol, bu sözü boş bir laf zannetme.
	Añla kim eẕkār-ı Ḥaḳ üç dürlüdür Herkesin eẕkārı dürlü dürlüdür	Allah'ı anmak üç türlüdür ve herkesin Allah'ı anışı birbirinden farklı olur, bunu anla.
	Gūş ėdip diḳḳat buyur Allāh için Ẕikre raġbet ḳıl Resūllullāh için	Allah peygamber hakkı için kulak verip dikkatle dinle ve zikr için çalışıp çabala.
	Üç veciḥ üzre olan ẕikri ʿayān Ḥażret-i Şeyḫ ėtdi anları beyān	Şeyh Hazretleri zikrin bu üç şeklini açıklayıp anlattı.
367	**ʿĀm-rā eẕkār ne-büved cüz zebān** **Ẕikr-i ḫāṣān bāşed ez-dil bī-gümān**	
	Dil iledir ẕikri ʿāmıñ ey civān Ġayrıla olmaz fıḳd olur lisān[863]	Ey genç, halktan çoğu zikrini sadece dil ile yapar oysa dil yetersiz kalır.
	ʿĀmm olan ezkār-ı Ḥaḳḳı dil ile Ẕikr ėder her bār ḳāl ü ḳīl ile	Halkın çoğu Allah'ı sadece dille anar, onun zikri içten değildir, boş bir sözden ibarettir.
	Ḫāṣların ẕikri nedir dėrseñ eger Ḫufyeten ḳalbden imiş cān-ı peder	Ey babanın canı, evliyaların zikri nasıl olur dersen söyleyeyim, onların zikri gizliden ve kalpten olur.

[863] Mısranın vezni problemlidir. Öyle sanıyoruz ki şârih aruz kullanımına uygun olmayan bir yola başvurarak Türkçe bir sözcük olan "olmaz" kelimesinin ikinci hecesini medli olarak yani 1,5 hece olarak kabul etmiştir.

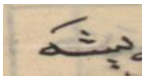
	Ḫāṣṣlar ḳalble Ḫudāyı ẕikr ėder Ṣarf-ı ṣavt olmaz hemīşe fikr ėder	Evliyalar Allah'ı kalple anar, sözü boş yere harcamazlar daima Allah'ı düşünürler.
	ʿĀmmdan bil oldu ḫalḳullāh murād Ḫāṣṣdandır hem veliyyullāh murād	ʿÂmdan kasıt sıradan halktır hasdan kasıt ise Allah'ın evliyalardır.
368	**Ẕikr-i ḫāṣu'l-ḫāṣ ẕikr-i sır büved** **Her ki ẕā[kir] nīst ū ḫāsir büved**	
[89a]	Üç vecih ẕikriñ biri ʿāmıñ durur Hem ikinci ḫāṣṣ-ı ikrāmıñ durur	Üç şekilde yapılan zikrin birincisi halkın çoğunun yaptığı zikirdir. İkincisi ise evliyaların zikridir.
	Ẕikr-i ḫāṣu'l-ḫāṣ üçüncü ey püser Ẕikr-i ḫāṣu'l-ḫāṣıñ oldu ḫūb-ter	Ey oğul, üçüncü zikir ise en güzel zikir olan peygamberlerin zikridir.
	Ẕikri ḫāṣu'l-ḫāṣıñ ey dil sırr olur Ẕikri olmayan kişi ḫāsir olur	Ey gönül, peygamberlerin zikri gizli olur. Zikretmeyen kişi ise ziyandadır.
	Ẕikri olmayan kişiler bī-gümān Vaḳt u ezmānıñ telef ėtdi hemān	Zikr etmeyen kişiler şüphesiz zamanını boşa harcar.
	ʿĀmm olan siz biz gibi ḫāṣ evliyā Daḫi ḫāṣu'l-ḫāṣṣ olandır enbiyā	"ʿÂmm" olanlar bizim sizin gibi kişiler, "hâss" olanlar evliyalar ve "hâsu'l-hâs" olanlar ise peygamberlerdir.
369	**Ẕikr-i bī-taʿẓīm güften bidʿatest** **V'ender ān yek[864] şarṭ-ı dīger ḫürmetest**	
	Hele ẕikrullāhı taʿzīmsiz dėmek Yaʿnī ḫürmet ėtmeden ẕikr eylemek	Hele ki Allah'ın isimlerini saygı ifadeleri kullanmadan söylemek İslama uygun bir davranış değildir, bunlar sonradan uydurulmuş âdetlerdir.
	Ẕikr-i bī-taʿẓīm olan bidʿat durur Böylece ẕikr eylemek ʿādet durur	

[864] Nüshada "yed" şeklinde yazılmıştır. Ancak anlam gereği hazırlanan metinde bu şekilde yazılmıştır.

	Dėndigi çün *külli bidʿatin ḍalāl*[865] Böyle ẕikr ėtmez Ḫudāyı ehl-i ḥāl	"Her bid'at dalalettir." dendiği için hal ehli olanlar Allah'ı böyle zikretmez.
	Līk ẕikrullāhda taʿẓīm eylemek Şarṭ durur kim ẕikri tekrīm eylemek	Allah'ı anarken saygı ve hürmet göstermek şarttır.
	Dāʾimā taʿẓīm ü şarṭ-ı ḥürmet ėt Ẕikre saʿy ėt taʿẓīm eyle raġbet ėt	Daima Allah'ı anmaya gayret et ve anarken de mutlaka saygı ve hürmet göster.
370	**Hest ber-her ʿużv-rā ẕikrī diger** **Heft aʿżā hest ẕikrī ey püser**	
	Her ʿużuvun ġayrı ġayrı ẕikri var Dürlü dürlü ẕikr ėderler fikri var	Her bir uzvumuzun birbirinden farklı zikri vardır.
[89b]	Yedi aʿżānın da ẕikri var oġul Lākin ehl-i Ḥaḳ olan añlar oġul	Oğul, yedi uzvumuzun da farklı zikri vardır bunu ancak Allah dostu olanlar anlayabilir.
	Ḥażret-i Allāhı ẕikr eyler müdām Bu yedi aʿżā duyarsañ bi'd-devām	Eğer duyarsan bu yedi uzvun da sürekli yüce Allah'ı zikr ettiğini fark edersin.
	Yalıñız dil ile ẕikr olmaz oġul Bir çiçekle dėndi yaz olmaz oġul	Ey oğul sadece dille Allah'ı anmak yeterli değildir, boşuna "bir çiçekle yaz olmaz." dememişler.
	Yedi aʿżā ẕikrini ḳıldı beyān Ḥażret-i Şeyḫ eyledi bir bir ʿayān	Şeyh Hazretleri yedi uzvun zikrini açıklayıp bir bir anlattı.
371	**Yārī-i her ʿāciz āmed ẕikr-i dest** **Ẕikr-i pā ḫˇīşān ziyāret gerdenest**	
	Oldu elin ẕikri her bir ʿācize Yaʿnī geldi yardım ėtmek nā-çīze	Güç durumda olanlara yardım etmek elin zikridir.

[865] Sahih olarak kabul gören hadisin tamamının anlamı şöyledir: "Sözlerin en hayırlısı Allah'ın kitabıdır, yolların en hayırlısı ise Muhammed'in yoludur. İşlerin en kötüleri sonradan uydurulan şeylerdir; her bid'at dalalettir." Bkz. Müslim, Cum'a, 43.

	Merḥamet ėtmek be-her bir dervīşe Ẕikr-i dest ancaḳ budur eyle pīşe[866]	Her dervişe merhamet göstermek elin zikridir, bunu alışkanlık haline getir.
	Ayaġın ẕikridir ʿādet eylemek Hep ḫışımların ziyāret eylemek	Ayağın zikri akrabaları ziyaret etmeyi alışkanlık etmektir.
	Terk-i aḳreb eyler ise ger kişi Gün-be-gün olur fenā her bir işi	Eğer bir kişi akrabalarıyla görüşmezse işleri gün geçtikçe ters gider.
	Bī-raḥīm[867] olma gel ol ʿālī-cenāb Cān ile diñle nedir pend-i kitāb	Gel, merhametsiz olma, yüce gönüllü ol. Kitabın sana öğütlediklerini can kulağıyla dinle.
372	**Ẕikr-i çeşm ez-ḫavf-ı Ḥaḳ beg'rīsten** **Bāz der-āyāt -ı Ḥaḳ nig'rīsten**	
	Ẕikr-i göz ḫavf-ı Ḫudādan aġlamaḳ Āteş-i ʿaşḳa cigerin daġlamaḳ	Gözün zikri, Allah korkusuyla ağlamak ve aşk ateşiyle ciğerini dağlamaktır.
	Ḫavf-ı Ḥaḳdan aġlamaḳdır ẕikr-i göz Nār-ı ʿaşḳ ile yanuban ola köz	Gözün zikri Allah korkusuyla ağlamak ve aşk ateşiyle yanıp kor olmaktır.
[90a]	Ḥaḳ Taʿālānıñ daḫi āyetlerin Diḳḳat ėdip baḳmaḳ ʿalāmetlerin	Ayrıca Allahu Te'âlâ'nın ayetlerine dikkatlice bakmak ve o ayetlerle işaret edilenleri fark etmektir.
	Ḳıl naẕar diḳḳatle eşyāya oġul Bu nuḳūş-ı zīr ü bālāya oġul	Ey oğul, Allah'ın yerlerde ve göklerde yarattıklarına dikkatle bak.
	Nāẕır ol sırr-ı Ḫudāya merd-i dīn Ẕāhiren baḳma ḥaḳīḳat ile bīn	Ey din eri, Allah'ın yeryüzündeki eserlerine öylece bakma, dikkatle bakıp

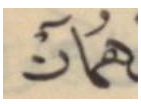
[866] Kelime şeklinde ilk ünlüsü kısa okunacak şekilde yazılmıştır. Kelimenin geçtiği diğer beyitlerde ise ilk ünlünün uzun yazılmış olması müstensihin kelimeyi vezne uydurmak amacıyla böyle bir yola başvurmuş olduğunu düşündürmektedir. Zira beyitte vezin gereği kelimenin ilk ünlüsü kısa olmalıdır.

[867] Kelime şeklinde imla edilmişse de vezin ve anlam gereği bu şekilde okunmuştur.

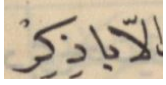
		onlarda saklı olan gerçekleri gören ol.
373	**İstimāʿ-ı ḳavl-ı Ḥaḳ dān ẕikr-i güş** **Tā tüvānī rūz u şeb der ẕikr küş**	
	Diñlemek bil Ḥaḳ sözü ẕikr-i ḳulaḳ Ḥaḳ sözü diñle hemīşe ehl-i Ḥaḳ	Allah sözü dinlemek kulağın zikridir, ey Allah dostu daima Allah sözü dinle!
	İstimāʿ-ı ḳavl-i Ḥaḳdır ẕikr-i güş Ḳādir iseñ gėce gündüz ẕikre ḳoş	Kulağın zikri Allah sözü dinlemektir, yapabiliyorsan gece gündüz Allah zikre koş.
	Ḳavl-i Ḥaḳdan ey birāder bil murād Kiẕb ü ġıybetden ḥaẕerdir eyle yād	Ey kardeş aklında tut, Allah sözünden kasıt yalan ve dedikodudan sakınmaktır, bil.
	Kizb ü ġıybetden beġāyet ḳıl ḥaẕer Yoḳ yalancınıñ yüzünde nūr u fer	Yalan ve gıybetten çokça sakın, yalancının yüzünde nur yoktur.
	Ḳavl-i Ḥaḳdan ġayrıya güş eyleme Ṣoḥbet-i bāṭılla dil ḫoş eyleme	Allah sözünden başka hiçbir şeye kulak verme, yalan yanlış sohbetlerle gönlünü eğlendirme.
374	**İştiyāḳ-ı Ḥaḳ büved ẕikr-i dilet** **Küş tā īn ẕikr kerded ḥāṣılet**	
	İştiyāḳ-ı Ḥaḳ olur ẕikr-i göñül Ḥasret-i dīdār ola fikr-i göñül	Kalbin zikri Allah'ı özlemektir, kalbin tek düşüncesi sevgilinin hasretidir.
	Yaʿnī ḳalb Allāhı ārzū eylemek Nefḥa-i Raḥmān ḫoş-bū eylemek	Kalbin tek arzusu Allah'tır. Allah'ın güzel kokusunu içine çekmektir.
	Ġayret eyle tā bu ẕikrullāh seniñ Ḥāṣılıñ ola bi-fikrullāh seniñ	Allah'ı zikr etmeye ve düşünmeye gayret et, bu senin kazancın olsun.
[90b]	Yaʿnī saʿy ėt kim bu ẕikr olan hemān Ḥāṣılıñ ola seniñ ey nev-civān	Ey genç, tüm bu bahsedilenlerin sen de olmasına gayret et.

	Cān u dilden eyle Ḥaḳḳı iştiyāk Şerḥa şerḥa ola dil ez-iftirāḳ	Allah'ı canı gönülden özle, ayrılıktan dolayı gönlün paramparça olsun.
375	**Ān ki ez-cehlest dā'im der-günāh** **Key ḥalāvet yābed ez-ẕikr-i İlāh**	
	Şol cehāletdenkidir dā'im günāh İşi her bār kesb-i māl ü ʿizz ü cāh	O cahilliği sebebiyle daima günahtadır ve onun işi hep mal mülk ve makam elde etmektir.
	Ol cehāletden heme günāhdadır Yoḳ ḥużūru her gün āh u vāhdadır	O cahilliğindan dolayı günaha batmıştır ve hiç huzuru kalmadığı için her gün ah vah eder.
	Ey dirīġ cehl ile ẓulmetde durur Derd elem miḥnet ü firḳatde durur	Yazık ki cahilliğinden dolayı karanlıktadır; eziyet, sıkıntı ve dert içindedir.
	Ẕikr-i Ḥaḳdan ol ḳaçan leẕẕet bulur Şol ki dünyāda şafā ʿizzet bulur	Dünyada mutluluğu ve itibarı bulmuş bir kişi Allah'ı anmaktan nasıl zevk alsın?
	Ḥayf añа kim dām-ı cehl içre zebūn Oldu dūn ėtdi anı gerdūn-ı dūn	Yazık ona ki bu alçak dünya cahillik tuzağıyla onu kandırıp güçsüz bıraktı.
376	**Ḫ̔ānden-i Ḳur'ān büved ẕikr-i lisān** **Her ki-rā īn nīst hest ez-müflisān**	
	Oḳumaḳ Ḳurʾān olur ẕikr-i lisān Saʿy ḳıl ʿilme çalış rūz u şebān	Dilin zikri Kur'ân okumaktır, gece gündüz onu okuyup anlamaya gayret et.
	Her kime kim bu ẕikir yoḳdur oġul Āḫiret faḳīrlerindendir oġul	Ey oğul, her kimde bu zikir yoksa o ahiret fakirlerinden olur.
	Ey birāder dāʾimā Ḳurʾān oḳu Āteş-i ʿaşḳ ile her dem yan oḳu	Ey kardeş, daima aşk ateşiyle yanarak Kur'an oku.
	Kim kitābı açsa bismillāh dėse Cān u dilden ʿaşḳ ile Allāh dėse	Kim Kur'a-ı Kerim'i açar, bismillah diyerek okumaya başlar ve büyük bir aşkla "Allah" derse o anda onun bütün günahları bir sonbahar
[91a]	Dökülür cümle günāh miṣl-i ḫazān Meskeni olur anıñ bāġ-ı cinān	

		yaprağı gibi dökülür ve yeri cennet bağları olur.
377	**Şükr-i niʿmethā-yı Ḥaḳ mī-gū müdām** **Tā küned Ḥaḳ ber-tu niʿmethā tamām**	
	Niʿmet-i Ḥaḳḳa şükür dė bā-müdām Tā ki Ḥaḳ ėde saña niʿmet tamām	Allah'ın sana vermiş olduğu nimetleri artırmasını istiyorsan daima verdiklerinden dolayı Allah'a şükr et.
	Niʿmet-i Ḥaḳḳın hemīşe ẕikrini Dė ḥaḳīḳat üzre ḳılġıl fikrini	Daima Allah'ın nimetlerinin zikrini yap, fikrini doğruluk üzerine kıl.
	Ḥaḳ Taʿālā nice niʿmetler tamām Seniñ üzerine eyler ey hümām[868]	Ey mübârek zat, Allahu Te'âlâ senin için nice nimetler verdi.
	Dem-be-dem ẕikr eyle Ḥaḳḳı şākir ol Māsivādan ḳurtulagör ṭāhir ol	Sürekli Allah'ı zikredip şükr eden ol, Allah'tan başka her şeyden kurtulup tertemiz ol.
	Ger kişi eyler ise şükre devām Niʿmeti ḳadri yücelir bi't-tamām	Eğer bir kişi şükre devam ederse sonunda onun nimeti ve kıymeti artar.
378	**Ḥamd-ı Ḥaḳ-rā ber-zebān bisyār dār** **Tā şevī ez-nār-ı ḫırmān restgār**	
	Ḥaḳ Taʿālā Ḥażretiniñ ḥamdını Dile çoḳ alsa bulur ḳuvvet dīni	Kim Allahu Te'âlâ'ya çokça övgüde bulunursa imanı artar.
	Diliñ üzre ḥamdı alġıl bī-şumār Nār-ı ḫırmāndan olasın restgār	Dilinden Allah övgüsünü düşürmezsen şüphesiz yoksunluk ateşinden kurtulursun.

[868] Nüshada kelimenin son harfi "nun" ile yazılmıştır. "Hümān" şeklinde yazılan kelimesnin son harfi üst mısraın kafiye harfiyle örtüşmemektedir. Bu sebeple Metinde "ey" hitap sözcüğüyle birlikte kullanımına sıklıkla rastladığımız "hümām" kelimesi tercih edilmiştir.

	Yaʿnī maḥrūmluḳ āteşinden güẕer Ėdesin ḳurtulasın cān-ı peder	Ey babanın canı yani yoksunluk ateşinden geçip kurtulursun.
	Kim ki Ḥaḳḳı ḥamd ėde ṣubḥ u mesā Maḥrūm olmaz raḥmet-i Ḥaḳdan dilā	Ey sevgili, kim sabah akşam Allah'ı överse Allah'ın merhametinden yoksun kalmaz.
	Bulmaḳ isterseñ egerçi iʿtibār Ḥaḳḳı ḥamd ėt ey oġul leyl ü nehār	Ey oğul eğer şeref bulmak istersen gece gündüz Allah'ı övgü ve şükürde bulun.
[91b] 379	**Leb me-cünbān cüz be-ẕikr-i Kirdigār** **Z'ān ki pākān-rā hemīn būdest kār**	
	Ẕikr-i Ḥaḳdan ġayr ile dudaġını Yaʿnī depretme elin ayaġını	Allah'ı zikr etmek dışında hiçbir şey için elini, ayağını ve dudağını depretme.
	Ehl-i pākānıñ işi buydu hemān Ġayrı Ḥaḳdan hīç açmazmış dehān	Peygamberler ve evliyalar, Allah'tan başka hiçbir için ağzını açmamayı iş edinmişti.
	Dilini söyletme sen illā ẕikir[869] Cümle ʿaḳdın ṣarf-ı Ḥaḳ ḳıl bā-fikir	Allah'ı anmaktan başka hiçbir şey için ağzını açma, bütün aklını ve nefesini Allah için harca.
	Ehl-i pākāndan murāddır enbiyā Hem veliyyullāh-ı aġnā evliyā	Temiz kullardan kasıt peygamberler, Allah'ın veli kulları, evliyalardır.
	Aġzın açma dėme dünyā çün kelām Ẕākir-i Ḥaḳ ol ilā yevmi'l-ḳıyām	Ağzını dünya sözü için açma, tā kıyamete kadar Allah'ı zikr edenlerden ol.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ ḪALĀṢ BULMAḲ SEBEBLERİ ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri – Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- kurtuluşa erme yolları hakkında anlatır.	
380	**Ber-heme kes nīk bāşed çār çīz**	

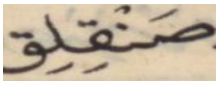
[869] Vezin gereği bu kelimeden önce yazılan "bā" ifadesi metne dahil edilmemiştir.

	Bā-tu gūyem yādgīreş ey ʿazīz	
	Dört şey ėyidir ḳamunuñ üstüne Ḫāṭırıñda tut dėme dört nesne ne	Herkese dört şey iyilik getirir, aklında tut sonra bu dört şey nedir deme.
	Kim ki bu dördü tuta cāndan leẕīẕ Bu cihānda bil odur ehl-i temīz	Kim bu dörde canından çok kıymet verirse o, bu dünyada temiz kullardan olur, bil.
	Dāniş ü ehl-i ʿilim ṣāḥib-ʿuḳūl Muttaṣıf oldu bu dört ile oġul	Bilgi ve akıl sahipleri bu dört şeyle vasıflandı.
	Oldu bu ḫūy ile cümle ʿārifān Līk ʿaksine imiş hep cāhilān	Bilgi ve görüş sahipleri bu dört huyla vasıflandı ama cahiller onların aksine bunlardan yoksun kaldı.
	Ḥażret-i Şeyḫ ḳaddesallāhu'l-ʿazīz Ėtdi bu dördü ʿayān gel diñleñiz	Gel, dinle, Şeyh Hazretleri – Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- bu dördün sırrını açıkladı.
[92a] 381	**Evvel ān bāşed ki bāşī dādger** **Hem zi-ʿaḳl-ı ḫˇīş bāşī bā-ḫaber**	
	Evvel ol oldu ki ʿādil olasın Pür-hüner dānā vü ʿāḳil olasın	Evvela adaletli, bilgili, hünerli ve akıllı olmalısın.
	Kendi ʿaḳlından olasın bā-ḫaber Ḫurde-bīn ü ehl-i diḳḳat ey püser	Ey oğul, kendi aklından haberli ve çok dikkatli ol.
	Dört şeyiñ evvel kesi ʿādil durur Ẓī-himem bir ṣāḥib ehl-i dil durur	Dört şeyden ilki adil olmaktır, himmet sahibi bir gönül ehli olmaktır.
	Hem ikinci ehl-i ʿaḳl āgāh ola Ẓāhiren aḥḳar ḥaḳīḳat şāh ola	İkincisi akıl sahibi ve uyanık olmaktır, görünüşte değersiz gerçekte padişah olmaktır.
	Çün bu iki nesneyi bildiñ peder Güş ėdip diñle nedir iki diger	Bu iki şeyin ne olduğunu öğrendiysen şimdi diğer iki şeyin ne olduğuna kulak ver.
382	**Bā-şekībāyī taḳarrub kerdenest** **Hürmet-i merdüm be-cāy āverdenest**	

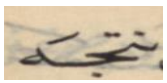
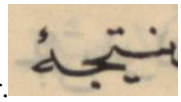
	Hem daḫi olmaḳ durur ḫayra yaḳın Kim ki ṣābir oldu oldur merd-i dīn	Bir diğeri iyiliğe yakın durmaktır. Herkese saygı ve sevgi gösterip iyilik etmektir. Kim sabırlı olursa o din eridir.
	Herkese ḥürmet ėdip her birine Ėylik ėtmekdir getirmek yėrine	
	Hem üçüncüsü anıñ ṣābir imiş Ẕihn-i pāki ḫayr-endīşkār imiş	Üçüncüsü de sabırlı olan ve temiz aklını hep iyi işler yapmak için kullananmış.
	Oldu dördüncüsü ḥürmet eylemek Herkese ḳadrince ʿizzet eylemek	Dördüncü hürmet göstermek ve herkese kendi değerince saygı göstermek oldu.
	Kim ki bu dörd ile oldu muttaṣıf Bil cihānda oldu ol ġāyet naẕīf	Kim dünyada bu dört huya sahip olursa bil, çok temiz kullardan olur.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ VÜCŪDA ŻAʿF GETÜREN BEYĀNINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri – Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- vücuda hastalık getiren şeyleri açıklar.	
[92b] 383	**Ādemī-rā çār çīz āred şikest** **Bā tu [gū]yem gūş dār[870] ey Ḥaḳ-perest**	
	Kişiye dört nesne getire żaʿīf Yaʿnī ḫastelik vėrir eyler naḥīf	Kişiye dört şey zayıflık verir yani hasta ve güçsüz eder.
	Kim vücūd-ı ādemi eyler şikest Ḫāṭırıñda tut diyem ey [Ḥaḳ]-perest	Ey Allah'a tapan vücuda üç şey kırgınlık verir, bunları ben diyeyim sen aklında tut.
	Diñle gel Ḥaḳḳa ṭapucı merd-i dīn Diyeyim saña ḳulaḳ tut ey emīn	Ey Allah'a tapan din eri, bunların ne olduğunu sana söyleyeyim, gel kulak verip dinle.
	Kimde kim bu dört ola pek ḥayf olur ʿĀlem içre dāʾimā bī-keyf olur	Kimde bu dört şeyden varsa ona çok yazık olur, bu hayatta daima keyifsiz olur.

[870] Metinde "dāred" şeklinde yazılan kelime vezin gereği "dār" olarak yazılmıştır.

	Eyledi bu dört şeyi iẓhār oġul Ṣāḥib-i pend yaʿnī Şeyḫ ʿAṭṭār oġul	Ey oğul, bu dört şeyin ne olduğunu öğüdün sahibi Şeyh Attâr ortaya koydu.
384	**Düşmen-i bisyār ü vām-ı bī-şümār** **Şuġl-ı bī-ḥadd ü ʿıyāl-i bā-ḳaṭār**	
	Ādeme żaʿīfle sanġılıḳ[871] veren Yaʿnī vücūda ki ḳırıḳlıḳ veren	Ey genç dinle, insana zayıflık ve sersemlik veren yani vücuda kırıklık veren o dört şeyden biri kişiye hemen düşman olmaz.
	Diñle ol dördün birini ey civān Kişiniñ düşmānı çoḳ olmaz hemān	
	Hem biri bī-ḥad ḥesābsız borç durur Eyle yā Rabb[i] ḫalāṣ kim renc durur	Biri de kişinin çok fazla miktarda borcunun olmasıdır. Ey Allah'ım sen bizi bundan koru çünkü bu kişiye çok sıkıntı verir.
	Birisi daḫi anıñ ġaflet imiş Bī-nihāye şuʿle-yi zaḥmet imiş	Onlardan birisi gaflettir ve kişiye hadsiz zahmetler verir.
	Hem biri ola ʿıyāl-ı bī-şümār Olmaya rızḳ ola evlād on ḳadar	Bir diğeri ise kişinin rızkının az olmasına rağmen geçimini sağlamak zorunda olduğu çok kişinin yani on kadar çocuğunun olmasıdır.
385	**Vāy miskīnī ki ġarḳ-ı vām şüd** **Her demī ez-ġuṣṣa ḫūn-āşām şüd**	
[93a]	Ey birāder şol faḳīre vāh kim Borca ġarḳ oldu vü eyler āh kim	Ey kardeş, borca battığı için sürekli âh eden şu fakire çok yazık!
	Her nefes ġuṣṣa ḳasāvetden daḫi Ḳan içici oldu her demde aḫī	Ey kardeş, çektiği üzüntü ve sıkıntılardan dolayı her an kan kusar durur.
	Borcu olan kimseler derd ü elem Pür-meşaḳḳat çekici olur u ġam	Borçlu olan kimseler dert ve keder içinde çok sıkıntı çekerler.

[871] Kelime metinde şeklinde imla edilmiştir.

	Kimse yā Rabb olmaya sāḥib-düyūn Nā-tüvān bī-kes faḳīr żaʿif zebūn	Ey Allah'ım fakir, güçsüz ve aciz bir kimse, borç sahibi olmasın.
	Kenz-i maḫfīde İlāhī ḳıl meded Eyle yā Rab cümlemizi behremend	Ey Allah'ım gizli hazinelerinden bizi nasiplendir ve hepimize yardım et.
386	**Her ki-rā bisyār bāşed düşmeneş** **Ḫīre kerded her dü çeşm-i rūşeneş**	
	Her kimiñ ki düşmeni bī-ḥadd ola Olmaya aḥbāb cümle bed ola	Her kimin hiç dostu olmaz ve düşmanı çok olursa bil ki onun parlak gözleri kamaşarak ne yaptığını bilmez bir hale gelir ve sözleri dinlenmez olur.
	Bil anıñ her iki rūşen gözleri Ḳamaşır diñlenmez olur sözleri	
	Yüzü gözü bulanır bi'n-netīce[872] Gündüzü olur anıñ ʿaynı gėce	Yüzü gözü bulanır ve sonunda gündüzü gece gibi kararır.
	Düşmeninden kişi dikḳatde ola Vācib oldu kim başīretde ola	Düşmanına karşı kişi dikkatli olmalı ve gözü daima açık uyanık olmalı.
	Nefs-i şeyṭāndır ki düşmenlik ėder Fehm ėder ʿirfān olan ṣāḥib-hüner	Bilgi ve görüş sahipleri şeytan nefsin insana düşmanlık ettiğini anlar.
387	**Her ki-rā eşġāl-i bisyāreş büved** **Der-zamāne zārī-i kāreş büved**	
	Her kimiñ ki şuġlu bī-ḥad çoḳ ola Ġaflet-i dünyā ile muṭlaḳ ola	Her kim dünya işlerine dalmış bir halde yaşarsa bu zamanda onun işi hep inlemek olur ve işleri hep yanlış olur.
[93b]	Bu zamānede işi zārī olur	

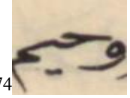
[872] Beyitte kelimenin ikinci ünlüsü uzun yazılmamıştır. Kelimenin metindeki diğer yazımlarına bakıldığında müstensihin kelimenin ikinci hecesini vezin gereği uzun okunacaksa "ye" harfi eşliğinde yazdığı kısa okunması gerekiyorsa "ye" harfi olmadan yazdığı görülmüştür. Mesela kelime 154a'da bu örnekte olduğu gibi yazılırken; 87a'da uzun ünlü ile yazılmıştır. Bu sebeple bu hususa tekrar değinilmeyecektir.

	Anıñ iş bāṭıllıġı kārı olur	
	Bāṭıl olma ġaflet-i dünyā için Aç gözün saʿy eyle var ʿuḳbā için	Dünyaya dalarak yanlış işler yapma, gaflet uykusundan uyan, ahiret için çalış çabala.
	Ġayrı Ḥaḳdan eyleme hīç iştiġāl Ḥaḳḳ ile meşġūl ol ėtme ḳīl ü ḳāl	Allah'tan başka hiçbir işle meşgul olma ve boş boş konuşma.
	Şuġl-ı dünyāda olan sūzān olur Renc ile miḥnet çeker giryān olur	Dünya işleriyle uğraşanlar eziyet ve sıkıntı çekerek ağlar durur.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ ḤAṬĀ ĪRĀŞ ĖDEN DÖRT ŞEY ḤAḲḲINDA [BUYURUR] Şeyh Hazretleri-Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- hataya sebep olan dört şeyi anlatır.	
388	**Çār çīzest ez-ḫaṭāhā ey püser** **Güş dāreş bā-tu güyem ser-be-ser**	
	Ey oġul dört şey ḫaṭālardan durur Diñle bu pendi atalardan durur	Ey oğul dört şey hatalı sayılan şeylerdendir, bu öğüdü dinle atalardandır.
	Diñle başdan başa söyleyim saña Bir ḳulaḳ tut yüzünü döndür baña	Yüzünü döndürüp bir kulak ver sana bunların ne olduğunu baştan sona anlatayım.
	Ger muḳārin ola bu dörde kişi ʿAksine olur cihānda her işi	Kim bu dört şeye yakın dururs bu dünyada her işi ters gider.
	Ey birāder eyle ġāyet iḫtirāz Olmaḳ isterseñ egerçi ser-firāz	Ey kardeş, el üstünde tutulmak istersen bu dört şeyden kendini iyice sakın.
	İmdi bu dördü işit fehm ėt oġul Rāh-ı Ḥaḳḳa doġruca var git oġul	Ey oğul, şimdi bu dört şeyin ne olduğunu iyice dinleyip anla ve böylece dosdoğru Allah yolunda git.
389	**Evvel ez-zen dāşten çeşm-i vefā** **Sāde-dil-rā bes ḫaṭā bāşed ḫaṭā**	
	Oldu ol dörtden birisi evvelā Kim ümīd tutmaḳdır ʿavratdan vefā	O dört şeyden ilki kadınlardan vefa ummaktır.

[94a]	Sāde-dil ola ḫuṣūṣan genc ola Aña dünyāda ḫaṭā vü renc ola	Saf olup ayrıca genç olanlar bu dünyada çok hata yapar ve sıkıntı çekerler.
	İt ü ḫor olur ḫaṭā ender-ḫaṭā Düş olanlar çekdiler bī-ḥad cefā	Hata üstüne hata yaparak küçük düşer ve çok fazla sıkıntı çeker.
	Kim ḫaṭā degil mi ʿavratdan vefā Ümīdin tutmaḳ be hey ehl-i ṣafā	Ey temiz insan, kadından vefa ummak hata değil de nedir?
	ʿAḳlını başına cemʿ ėt ey püser Uman ʿavratdan vefā zaḥmet çeker	Ey oğul aklını başına topla, kadından vefa uman çok sıkıntı çeker.
390	**Īmenī ez-bed ḫaṭā-yı dīgerest** **Ṣoḥbet-i ṣıbyān ez-īnhā bedterest**	
	Yaramazdan biri emīnlik durur Ġayrı ḫaṭādır u ḫod-bīnlik durur	Kötü olan şeyden biri kendinden eminliktir. Bir başka hataysa kendini beğenmişliktir.
	Ṣoḥbet ėtmekdir biri ṣıbyān ile Yaʿnī sāde-dil ile nādān ile	Biri de çocuklarla yani saf ve cahil olanlarla sohbet etmektir.
	Diḳḳat ėt beddir hele bu pek fenā Zīrā bundan ḥāṣıl olur ṣad belā	Dikkat et, hele bu en fena olanlardandır çünkü bundan dolayı birçok belaya uğrarsın.
	Yaramazlardan ḥaẕer eyle ṣaḳın İḫtirāz eyle birāder ol emīn	Ey kardeş, kötülerden uzak dur, çekin böylece güvende ol.
	Her ne var nefs ile düşmāndan ḫaṭā Cümlemiz ḥıfẓ eyleye ol ẕü'l-ʿaṭā	İnsana bütün hataları nefis ve düşman yaptırır, lütuf sahibi Allah hepimizi onlardan korusun.
391	**Kām-ı nefs-i bed ber-āverden ḫaṭāst** **Z'ān ki düşmen rā be-perverden ḫaṭāst**	
	Yaramaz nefsiñ murādın ser-te-ser Ḥāṣıl ėtmek bil ḫaṭā[da]ndır püser	Oğul, kötü nefsin her istediğni yapmak hatalardandır.

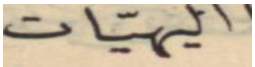
	Zīrā düşmān bes[le]mek olur ḫaṭā Rızḳını nefsiñ heme ėtme ʿaṭā	Çünkü düşmanı beslemek hatadır, nefsine istediklerini verip besleme.
[94b]	Nefsiñi bildin[873] ki düşmāndır saña Yā ne lāzım besleyip çekmek cefā	Nefsinin düşmanın olduğunu anladıktan sonra onu besleyip sıkıntı çekmene ne gerek var.
	Yėmek içmegle nefis azġun olur Ḳudret ü ḳuvvet bulur pek dūn olur	Nefis, yemek içmekle güç kuvvet bulup azar ve çok alçak olur.
	Dāʾimā perhīz ile ėt güşmāl Zīrā böyle żabṭ ėdermiş ehl-i ḥāl	Onu daima perhizle terbiye et çünkü hal ehli olanlar onu böyle zabt edermiş.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU ḤAḲ TAʿĀLĀNIÑ BAḪŞ U İʿṬĀ BEYĀNINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri -Allah mübârek ve mukaddes eylesin- Allahu Te'âlâ'nın bahş edip verdiklerini anlatır.	
392	**Çār çīzest ez-ʿaṭāhā-yı Kerīm** **Bā-tu gūyem yād gīreş ey selīm**	
	Daḫi dört nesne durur kim ẕü'l-Celāl Eyledi iʿṭā kerem ṣāḥib-Cemāl	Dört şey, kerem sahibi yüce Allah'ın lütfudur.
	Ḥażret-i Allāh Kerīm ü ẕü'l-Celāl Ḳullarına ėtdi iḥsān u ʿaṭā	Kerem sahibi yüce Allah kullarına lutfetti.
	Yaʿnī bu dört oldu inʿām u ḥīm?[874] Kimʿ ināyet ez-ʿaṭāhā-yı Kerīm	Yani bu dört şey, lütuf sahibi Allah'ın bahş ettiklerinden oldu.
	Diyeyim saña anı ḫāṭırda tut Diñle ḳīl ü ḳāli terk ėt ol sükūt	Bunları sana söyleyeyim sen aklında tut. Boş sözleri bırak ve sessiz ol.
	Farż durur bu dördü tutmaḳ kendine Güş ḳıl Şeyḫ ne buyurur pendine	Bu dört şeyi yerine getirmek farzdır, Şeyh Hazretleri öğüdüyle ne anlatır, kulak ver.

[873] Metinde ek asıl yazımından farklı olarak "nun" ile imla edilmiştir.

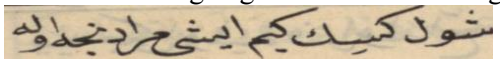
[874]

393	**Farż-ı Ḥaḳ evvel be-cāy āverdenest** **Vālideyn ez-ḫ̬ˇīş rāżī kerdenest**	
	Farż-ı Ḥaḳḳı cān u dilden evvelā Yėrine getirmek oldu ey dilā	Ey gönü, bunlardan ilki Allah'ın farz kıldıklarını yerine getirmek oldu.
	Dāʾimā Ḥaḳḳa ʿibādet eylemek Emrini tutmaḳ iṭāʿat eylemek	Yani daima Allah'a ibadet etmek ve ona ittaat ederek emirlerini yerine getirmek oldu.
[95a]	Ḫoşnūd ėtmekdir daḫi babasını Kendiden rāżı vü hem anasını	Anne ve babayı memnun edip onların senden razı olmalarını sağlamak da ateşten kurtulmayı sağlar. Bu yüzden anne ve babana iyi bak.
	Hem sebebdir olmaġa otdan necāt Ebeveyniñ ḫoş gözet ey ʿālī-ẕāt	
	Emr ü fermān-ı Ḫudāya inḳıyād Eyle i'rāż eyleme ol ber-murād	Allah'ın emirlerine boyun eğ, onlardan yüz çevirme ve bu sayede muradına er.
394	**Ḥükm-i dīger çīst bā-nefsek cihād** **Çārümeş nīkī be-ḫalḳ-ı nā-murād**	
	Biri daḫi emr-i Ḥaḳḳın ey peder Ne ola dėrler ise ver gel ḫaber	Ey baba, birileri sana Allah'ın emri nedir derse gel, haber ver.
	Gūş ḳıl farżıñ biri [ey] pāk-nihād Nefsiñ ile dāʾim ėtmekdir cihād	Ey temiz yaratılışlı dinle, farz olanlardan biri daima nefsin ile savaşmaktır.
	Aç ṣusuz nefsiñle āheng eylemek Rūz şeb cehd eyleyip ceng eylemek	Nefsini aç susuz bırakıp onu yok etmek için gece gündüz savaşmaktır.
	Oldu dördüncüsü ikrām eylemek Nā-murāda her dem inʿām eylemek	Dördüncüsü bahtsız kimselere sürekli ikram ve ihsanda bulunmaktır.
	Żāyiʿ olmaz ėylik etmek ey civān Ėyilikle yād olagör der-cihān	Hiçbir iyilik boşa gitmez, ey genç, bu dünyada iyilikle anıl.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ ʿÖMRÜÑ ZİYĀDE OLMASI ḤAḲḲINDA BUYURUR	

	Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- ömrün uzun olması hakkında anlatır.	
395	**Mī-fezāyed ʿömr-i merd ez-çār çīz** **Īn naṣīḥat biş'nev ey cān-ı ʿazīz**	
	Ādemiñ ʿömrü uzun dört nesneden Olur imiş diñle gel bir bir neden	İnsanın ömrü dört şeyden dolayı uzun olurmuş, gel bunun nedenlerini bir bir dinle.
	Bu naṣīḥati işit cān u ʿazīz Zīrā kim yoḳdur ʿömür gibi leẕīẕ	Ey aziz dostum, bu öğüdümü işit çünkü ömür gibi lezzetli bir şey yoktur.
[95b]	Ḳıl ḥaẕer beyhūdeye ėtme telef Olmaya ḥayf anı eyle ẕikre ṣarf	Ömrünü boş yere harcamaktan çekin, sonra ah vah etmemek için ömrünü Allah'ı anarak geçir.
	Görmek isterseñ ʿömür nice gider Mā'-ı ceryāna birāder ḳıl naẕar	Ey kardeş, ömrün nasıl geçtiğini görmek istersen akan suya bak.
	Nuṭk-ı şeyḫi diñle gönlüñ ola şād Gel işit ʿömrüñ neden olur ziyād	Şeyhin hitabını dinle ki kalbin ferahlasın. Gel sen, ömrün nasıl uzadığını işit.
396	**Evvel āverden be-güş āvāz-ı ḫoş** **V'āngehī dīden cemāl-i māhveş**	
	ʿÖmrü ziyāde ėden dördün biri İstimāʿ-ı ḫūb ṣadādır ey perī	Ey güzel insan, ömrü uzatan dört şeyden biri güzel ses dinlemektir.
	Yaʿnī ḳulaġa gele āvāz-ı ḫoş Baʿd-ez-īn görmek cemāl-i māhveş	Yani kulağa hoş gelen sesleri işitmek ve sonra da ay gibi güzelleri görmektir.
	Ḫūb ṣadā āvāz ile āyāt ola Diñledigi yā ilāhiyyāt[875] ola	Dinlediği ya güzel sesle okunmuş ayetler ya da ilâhiler olmalı.

[875] Kelime metinde şeklinde imla edilmiştir.

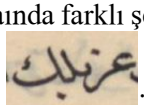
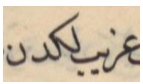
	Hem daḫi ol baḳdıġıñ rūy-ı cemāl Ey birāder ol daḫi ola ḥelāl	Ey kardeş, hem o baktığın güzel yüz de sana helal olmalıdır.
	Yaʿnī dördün birisi āvāz-ı ḫoş Hem ikinci ḫūb-cemāl şehnāz-ı ḫoş	Yani o dörtten birincisi güzel ses, ikincisi ise çok güzel bir yüz olmalıdır.
397	**Sīvüm āmed īmenī ber-māl ü cān** **Mī-fezāyed ʿömr-i merdüm-rā ez-ān**	
	Geldi üçüncüsü bā-māl cān emīn Yaʿnī ḫavfı olmaya bī-bāk hemīn	Üçüncü ise mal ve can güvenliğidir yani bunlardan dolayı korku duymamaktır.
	Ḥāṣılı kimde bu dünyāda olur Bil anıñ ʿömrü ki ziyāde olur	Sonuç olarak bu dünyada kimin malı ve canı güvendeyse ömrü uzun olur, bil.
	Kimde kim vardır bu dört ender-cihān Yücelir ʿömrü anıñ ey nev-civān	Ey genç, bu dünyada kimde bu dört şey bulunursa onun ömrü uzun olur.
[96a]	Şol kişide şerr-i düşmān olmaya Bā-ḫuṣūṣ iġvā-yı şeyṭān olmaya	Kimde, düşmanın kötülüğü ve şeytanın baştan çıkarması yoksa onun ömrü elbette uzar, her yönden mutlu ve memnun olarak yaşar.
	ʿÖmrü elbetde anıñ efzūn olur Her ṭarafdan şād olup memnūn olur	
398	**Ān ki kāreş ber-murād-ı dil büved** **Der-beḳā efzūniyeş ḥāṣıl büved**	
	Şol kesiñ[876] işi murādınca ola Bā-ḫużūr-ı ḳalb göñlü dinç ola	Kimin her işi istediği gibi giderse kalp huzuruyla gönlü dinç olur.
	Aña beḳāda olur ziyādelik Pür-şeref ʿizzet olur hem zādelik	Onun ebediyette şerefi, asaleti ve itibarı artar.
	İzdiyād ḥāṣıl olur dėnmek murād Diñle kim maʿnā nedir ol göñlü şād	Ey gönlü şen kişi, "izdiyâd hâsıl olur" demekten kastın ne olduğunu dinle.

876 Vezin gereği "kim" sözcüğü hazırlanan metne dahil edilmemiştir.

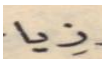
	Bī-ḥayāt-ı izdiyād üzre olur Hem beḳāsı imtidād üzre olur	Sonsuz bir artış içinde olur hem de kalıcılığı daim olur.
	Dem-be-dem efkār-ı ẕikrullāhdır Ehl-i ḥāliñ her işi Allāhdır	Hâl ehli olanın her işi Allah'tır, sürekli Allahı anma düşüncesindedir.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ ʿÖMRÜÑ TENĀḲUṢ[877] OLMASI ḤAḲḲINDA [BUYURUR] Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- ömrün kısa olması hakkında anlatır.	
399	**ʿÖmr-i merdüm-rā be-kāhed penc çīz** **Yād dāreş çün şenīdī ey ʿazīz**	
	Ādemiñ ʿömrünü beş nesne meger Bil ki eksildir ẓuhūr eyler keder	İnsanın ömrünü beş şey kısaltır ve ona keder verir.
	N'olduġun bildireyim bu penc çīz İşidesin ḫāṭırında tut ʿazīz	Ey şerefli kişi, sana bu beş şeyin ne olduğunu anlatayım, dinle ve aklında tut.
	Zīrā bu beş şey ėder ʿömrü kutāh İḥtirāz eyle olur ḥayfā tebāh	Çünkü bu beş şey ömrü kısaltır, bunlardan kendini sakın yoksa ömrün mahvolur.
[96b]	ʿÖmrün olduġu gibi ey dil ziyād Hem daḫi noḳṣān olurmuş eyle yād	Ey gönül, ömrün uzayabileceği gibi kısalabileceğini de aklından çıkarma.
	Ḥażret-i Şeyḫ ėtdi tafṣīl ü beyān Anı bildirmek için bir bir ʿayān	Şeyh Hazretleri, bunların ne olduğunu bir bir ayrıntılarıyla anlattı.
400	**Şūd yekī z'ān penc der-pīrī niyāz** **Pes ġarībī v'āngehī renc-i dırāz**	
	Biri ḳocalıḳda olmaḳ iḥtiyāc Yiyecegi olmaya faḳr ola aç	Biri yaşlılıkta ihtiyaç içinde olmak, fakir düşüp aç kalmaktır.

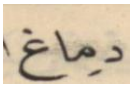
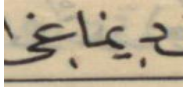
[877] Kelime metinde "tenāḳıs" şeklinde sonu kesreli olarak harekelenmiştir. تناقض

	Birisi ġāyet ġarīblik[878] oladur Hep ġarīblikden ʿömür noḳṣān olur	Birisi de kimsesiz olmaktır. Kimsesizlikten de ömür hep kısalır.
	Daḫi andan ṣonra ḫastelik uzun İki üç beş ay ola ḳala zebūn	Ondan sonra uzun süren hastalık da kişiyi güçsüz düşürür.
	Pīr vaḳtinde ne güç muḥtāc ola Faḳr u bī-keslikle iḥtiyāc ola	Yaşlılıkta muhtaç olup fakirlik çekmek ve kimsesiz kalmak ne zor.
	Oldu beşden biri pīrlikde niyāz Āh ġarīblik baʿd-ez-īn renc-i dırāz	Beş şeyden biri yaşlılıkta muhtaç olmak oldu. Ah kimsesiz kalmak sonra da uzun süre sıkıntı çekmek oldu.
401	**Her ki ū ber-mürde endāzed naẓar** **ʿÖmr-i ū bī-şek be-kāhed ey püser**	
	Şol ki mevtāya heme naẓar olur Şeksiz anıñ ʿömrü cānā eksilir	Kim ölüye bakarsa şüphesiz ömrü kısalır.
	Ey birāder meyyite ėtme naẓar Zīrā kim andan ẓuhūr eyler keder	Ey kardeş, ölüye bakma çünkü bu insana üzüntü verir.
	Gel işit pend ü kelām-ı nāṣıḥān Olma mevtāya birāder nāẓırān	Ey kardeş, gel nasihat edenlerin sözünü dinle ve ölüye bakma.
	Eyleme beyhūdeye ʿömrün telef Gėce gündüz ẕikre ṣarf ėt bul şeref	Ömrünü boşa harcama, gece gündüz Allah'ı anmaya harca ve böylece şeref bul.
[97a]	Ol feraḥ-yāb [hem] cihānda ey püser Baḳma meyyite gelir ḳalbe keder	Ey oğul bu dünyada sevinçli ol, ölüye bakma yoksa kalbin hüzünle dolar.
402	**Pencüm āmed ters u bīm ez-düşmenān**	

[878] Kelime beytin iki mısraında farklı şekilde imla edilmiştir. İlk mısrada kelimenin son ünlüsü kısa olarak imla edilirken: ; ikinci mısrada uzun olarak imla edilmiştir. Kelimenin metindeki diğer kullanımlarına bakıldığında iki yerde ikinci ünlüsünün kısa, dört yerde ise uzun yazıldığı görülmüştür. Bu ikili kullanımın vezin zarureti sebebiyle olduğunu söylemek zordur.

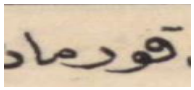
	ʿÖmr-rā īnhā hemī dāred ziyān	
	Geldi beşincisi ḫavf ėtmek ʿadū Ḳorḳu çekmekdir ziyā[n][879] ʿömre ḳamu	Beşincisi düşmandan korkmaktır, korku duymak ömre hep ziyandır.
	ʿÖmre bunlardır veren noḳṣān meger Dāʾīmā eyle ṣafā ėtme keder	Ömrü kısaltan şeyler bunlardır bu sebeple daima mutlu ol, üzülme.
	ʿÖmrü bu beş şey ziyān eyler hemān Gūş ḳıl tafṣīl ėdem tekrār ʿayān	Ömre bu beş şey zarar verir. Kulak ver sana tekrar açıklayayım.
	İḫtiyārlıḳda biri muḥtāc ola Hem ġarīblik ḫaste bī-kes aç ola	İlk üç şey yaşlılıkta birinin fakir, kimsesiz ve hasta olmasıdır.
	Oldu dördüncüsü mevtāya naẓar Hem beşi ḳorḳmaḳ ʿadūdan ey püser	Ey oğul, dördüncüsü ölüye bakmak, beşincisi ise düşmandan korkmaktır.
403	**Her ki ū ez-düşmenān tersān büved** **Kār-ı ū her laḥẓa dīger sān büved**	
	Şol ki düşmānlardan ola ḳorḳucı Leẕẕeti ḳalmaz damaġ[880] olur acı	Kim düşmanlarından korkarsa hayattan lezzet alamaz hale gelir, ağzının tadı kaçar.
	Ġayrı dürlüdür anıñ her sāʿati	Onun her saati başka türlü olur, kalbinde huzuru kalmaz.

[879] Metinde şeklinde imla edilen kelime anlam gereği hazırlanan metinde "nun" harfi eklenerek "ziyān" şeklinde yazılmıştır.

[880] Kelimenin ilk ünlüsü metinde kesre ile harekelenmiştir. "Damak" kelimesinin sözlüklerde böyle bir kullanımına rastlanılmamıştır. Öte yandan kelimenin metindeki yazımı "şuur, bilinç, akıl" anlamına gelen "dimāġ" kelimesi ile örtüşmektedir ancak bu kelime beytin anlamına uygun bulunmadığından hazırlanan metinde kelime "damaġ" şeklinde yazılmıştır. Kelimenin metindeki diğer örneklerine bakıldığında 135b ve 136a'da ise şeklinde imla edildiği görülmüştür. Tekrara düşmemek adına bu hususa bu beyitlerde değinilmeyecek metinde yazım birliği oluşturmak amacıyla kelime hep "damaġ" şeklinde yazılacaktır.

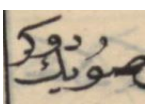
	Ẕerrece[881] ḳalmaz göñülde rāḥatı	
	Şerr-i düşmenden birāder ḳıl ḥaẕer Kim başīretde olan görmez keder	Ey kardeş, düşmanın kötülüklerinden kendini sakın çünkü uyanık olan kişi dert yüzü görmez.
	Ḥīle-i mekkārına aldanma gel Āteş-i hicrāna düşme yanma gel	Gel, hilekâr kişinin oyunlarına gelme ve bu sebepten dolayı ayrılık ateşine düşüp yanma.
	Şerr-i düşmāndan u şeyṭān-ı laʿīn Cümlemiz ḥıfẓ ėde Rabbü'l-ʿālemīn	Âlemlerin yaratıcısı olan Allah, hepimizi düşmanın ve kovulmuş şeytanın şerrinden korusun.
[97b] 404	**Ez-Ḫudā ters ü me-ters ez-düşmenān** **Ger heme dāred Ḫudāyet der-emān**	
	Ḳorḳ Ḫudādan ḳorḳma[882] düşmenden seni Ḥıfẓ ėder Ḥaḳ şerr-i şeyṭāndan seni	Allah'tan kork, düşmandan korkma, Allah seni şeytanın şerrinden korur.
	Ḫavf ėdip Ḥaḳdan ėderseñ iḥtirāz Fānī-i dehre olursun ser-firāz	Allah'tan korkup çekinirsen bu gelip geçici dünyada baş tacı olursun.
	Cümle şeyden seni amānda tutar Ḫavf ėdip düşmāndan ėtme hīç keder	Allah seni her şeyden korur, düşmandan korkup hiç boş yere üzülme.
	Çün Ḫudā ola muʿīniñ ey dedem Şerr-i düşmenden ü şeyṭāndan ne ġam	Ey dedem, Allah yardımcın olursa şeytanın ve düşmanın kötülüklerinden dolayı sana üzüntü yoktur.
	Līk yüreginde ḫavf-Allāh gerek Dem-be-dem eẕkārın illāllāh gerek	Fakat yüreğinde Allah korkusu olmalı ve her an sadece "Allah" demelisin.

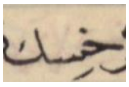
[881] Kelimenin ilk harfi metinde peltek z ile değil "ز" ile imla edilmiştir. Kelimenin metindeki diğer kullanımları için de aynı imla hususiyeti söz konusudur bu sebeple bu hususa tekrar değinilmeyecektir.

[882] Kelime metinde yanlışlıkla şeklinde imla edilmiştir.

	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU YÜZ ŞUYI DÖKÜLÜP YAʿNĪ BĪ-İʿTİBĀR OLUNUR ŞEYLERİ [BUYURUR] Şeyh Hazretleri -Allah mübârek ve mukaddes eylesin- yüzsuyu döktüren yani insanı itibarsızlaştıran şeyleri anlatır.	
405	**Dūr şev ez-penc ḫaṣlet ey püser** **Tā ne-rīzed āb-ı rūyet der-naẓar**	
	Ey oġul beş ḫūydan olġıl ıraḳ Diñle cān ile bu pende ver ḳulaḳ	Ey oğul beş huydan uzak dur ve bu öğüdü can kulağıyla dinle böylece kimsenin gözünde kıymetin eksilip şerefin yok olmasın.
	Tā ki kimseniñ naẓarında hemān Olmaya yüzün ṣuyı āb-ı revān	
	Olsa bu pence yaḳın kimse eger Yüzünüñ ṣuyu olur ırmaḳ aḳar	Kim bu beş şeye yakın durursa şerefini ve onurunu kaybeder.
	Kimde var bu ḫaṣlet ol olur ḫacīl Yüzü ṣuyu dökülür mānend-i Nīl	Kimde bu huylar varsa onun Nil nehri gibi yüzünün suyu dökülür yani şerefini ve itibarını kaybeder.
	Ḥażret-i Şeyḫ diñle bu beş ḫaṣleti Ėtdi īżāḥ aç gözün ḳov ġafleti	Şeyh Hazretleri bu beş huyun ne olduğunu açıkladı, uyanık ol ve üzerinden gafleti at.
[98a] 406	**Evvelā kem güy bā-merdüm dürūġ** **Z'ān ki kerdī ez-durūġet bī-fürūġ**	
	Evvelā söyleme ḫalḳa hīç dürūġ Zīrā yalandan olursun bī-fürūġ	Öncelikle insanlara hiç yalan söyleme çünkü yalandan dolayı utanılacak bir duruma düşersin.
	Şuʿle ḳalmaz ṣoḥbet[in]de hem eṣer Yüz ḳarası gelir aydınlıḳ gider	Sohbetinde aydınlıktan bir eser kalmaz, utanılacak bir hale düşer.
	Kiẕbi ʿādet eyleyip hīç söyleme Ḳādir olursan yalanı diñleme	Yalanı alışkanlık haline getirip söyleme, gücün yeterse de yalanı dinleme.
	Kim ki kāẕibdir anıñla olma yār Kiẕb ile olur kişi bī-iʿtibār	Yalancı olanla dost olma, yalandan dolayı itibarından olur.

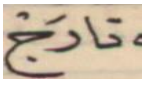
	Kiẕbdir ancaḳ baş belāsı ey oġul Hem daḫi yüzler ḳarası ey oġul	Ey oğul, yalan hem başa bela olur hem de insanı ayıplanacak hallere sokar.
407	**Her ki istīze küned bā-mihterān** **Āb-ı rūy-ı ḫod be-rīzed bī-gümān**	
	Ululerla kim ki lecc ʿ inād ėder Kendi kendin ol kişi berbād ėder	Büyüklerle inatlaşanlar kendi kendine zarar verir.
	Şübhesiz kendi yüzü ṣuyuñ[883] döker Derd elem miḥnet ile zaḥmet çeker	Şüphesiz itibarını kaybedip üzüntü ve zahmet çeker.
	Kim ki büyükler ile eyler ʿ inād Bu cihānda ḳalır āḫir nā-murād	Kim büyüklerle inatlaşırsa bu dünyada hiçbir emeline ulaşamaz.
	Sen ḥaḳīḳatce eger ḫışş-ı[884] naẓar Kim durur büyük diyem diñle meger	Eğer dikkatinden kaçtıysa dinle, gerçekte "büyük" kelimesiyle kimin kast edilmek istendiğini sana anlatayım.
	Fehm ḳıl büyük veliyyullāh durur Dem-be-dem ḳalbinde ẕikrullāh durur	Bir düşün büyük olan sürekli kalbiyle Allah'ı zikreden evliyalardır.
408	**Pīş-i merdüm her kirā neb'ved edeb** **Ger be-rīzed āb-ı rū neb'ved ʿ aceb**	
[98b]	Ḫalḳ öñünde şol ki ola bī-edeb Dökülürse yüz ṣuyu olmaz ʿ aceb	İnsanlara edepsizce davranan kişinin şeref ve itibarını kaybetmesine şaşmamak gerekir.
	Kiẕb ile olur kişi elbet ḫacīl Yüzü ṣuyu dökülür olur rezīl	Yalandan dolayı bir kişi utancından kimsenin yüzüne bakamaz hale gelir, rezil olur.

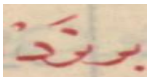
[883] Ek mısrada hatalı imla edilmiştir.

[884] Kelime metinde şeklinde imla edilmiştir.

	Kimde kim yoḳdur edeb nādān durur Kim *ḥayā dėndi mine'l-īmān*[885] durur	Edebi olmayan cahildir, "Haya imandandır." dendi.
	Kimde kim yoḳdur edeb ile ḥayā İʿtibārı ḳalmaz ol çeker cefā	Kimde edep ve utanma duygusu yoksa onun itibarı kalmaz ve sıkıntı çeker.
	Neye lāzımʿilm-i kāf fıḍḍa ẕeheb Ey birāder var edeb ögren edeb	Ey kardeş, kimya ilmi, altın gümüş neyine gerek, var edep öğren edep.
409	**Ey püser bā-mihterān kemter sitīz** **V'ez ḥamāḳat āb-ı rūy-ı ḫod me-rīz**	
	Gel büyüklerle oġul lecc eyleme ʿIrżını beyhūde tārāc[886] eyleme	Gel, büyüklerle inatlaşma, şerefini boş yere kaybetme.
	Kim ʿinād eyler büyüklerle eger Bil ḥamāḳatdan yüzün şuyuñ döker	Kim büyüklerle inatlaşırsa ahmaklığından dolayı itibarından olur.
	Olma bed-ḫū dökme yüzün şuyunu Ol ḥalīm taḥsīn ėdeler ḫūyunu	Kötü huylu olup itibarından olma, yumuşak huylu ol ki seni takdir etsinler.
	Ḫūy-ı bed başa belādır ey oġul Çekdigi derd ü cefādır ey oġul	Ey oğul, kötü huy başa beladır ve kişinin dert ve sıkıntı çekmesine sebep olur.
	Kim büyüklerle ėder her dem ʿinād Nā-murād olur nihāyet eyle yād	Kim büyüklerle sürekli inatlaşırsa sonunda isteğine kavuşamaz, bunu aklından çıkarma.
410	**Ez-sebük-sārān me-bāş ey nīk-ḫū** **K'ez sebüksārī be-rīzed**[887] **āb-ı rū**	
	Ey ėyi ḫūylu sebükbār olma sen	Ey iyi huylu, düşüncesiz olma. Yani malını

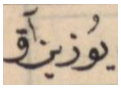
[885] Beyitte şu hadise iktibasta bulunulmuştur: "El-hayâu mine'l-îmâni : Hayâ imandandır." Bkz. Buhârî, Îmân, 16; Müslim, Îmân, 59.

[886] Kelime metinde şeklinde ikinci ünlüsü kısa olarak imla edilmiştir.

[887] Kelime metinde şeklinde yazılmıştır.

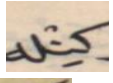
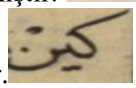
	Yaʿnī sefīhlik ėdip bār olma sen	düşünmeden harcayıp kimseye yük olma.
[99a]	Kim sefāhatden yüzün şuyu revān Dökülür bī-raġbet olursun hemān	Düşüncesizce sadece kendi zevki için harcama yapan kişi sonunda itibarını ve şerefini kaybeder, kimse onu istemez.
	Kişiniñ ḳalmaz birāder ʿizzeti Kim sefīhlik ėtse gider raḥmeti	Ey kardeş, müsriflik eden kişinin itibarı yok olur ve rahmeti kalmaz.
	Żāyiʿ ėtme ḳadrini ey nīk-ḫū Zīrā sefīhlikle gider āb-ı rū	Ey iyi huylu, boş yere harcama yapma çünkü bundan dolayı itibarını kaybedersin.
	Dāʾimā olġıl edeb erkān ile Hem-nişīn ol rūz u şeb ʿirfān ile	Her zaman edepli ol ve akıl irfan sahipleriyle oturup kalk.
411	**Ger be-ʿālem āb-ı rūyī bāyedet** **Dāʾimā ḫulḳ-ı nikūyī bāyedet**	
	Eger ʿālemde saña yüzün şuyu Gerek ise şanʿat ėt ėyi ḫūyu	Eğer bu dünyada sana itibarın gerekliyse iyi ahlaklı olmayı kendine iş edin.
	Yaʿnī ėyi ḫūy gerekdir ādeme İʿtibārı ola anıñ ʿāleme	Yani insanın bu âlemde itibarlı olabilmesi için iyi ahlaklı olması gerekir.
	Yaramaz bed-ḫū olan ey nev-civān ʿİzzeti ḳalmaz cihānda bī-gümān	Ey genç, kötü huylu olanın şüphesiz bu dünyada şerefi kalmaz.
	Aña kimse ʿizz ü raġbet eylemez Yanına varmaz muḥabbet eylemez	Ona kimse saygı ve sevgi göstermez, yanına gidip sohbet etmez.
	Nefret ėtdirmek ne lāzım kendini Ḳıl güşā ḫod-bīn benlik bendini	İnsanları kendinden nefret ettirmene ne gerek var, bencinlik ve kendini beğenmişlikten kurtul.
412	**Her ki āheng-i sebüksārī küned** **Ez-vey āb-ı rūy bī-zārī küned**	
	Her ki āheng-i sefāhatlik ėder Ḫūy-ı bedlikle rezāletlik ėder	Her kim kötü huylu olur ve akılsızca davranarak

	Nefret eyler yüz ṣuyu andan hemān Yaʿnī kim bīzār olur eyler revān	maskaralık ederse sonunda şeref ve itibarı ondan nefret edip usanır ve sonunda onu terk eder.
[99b]	Kim ki sefīhlikle ḳaṣd ėtse eger ʿĀlem içre yüzünüñ ṣuyun döker	Kim akılsızca davranırsa sonunda halkın gözündeki değerini kaybedir.
	Ey birāder gel sefāhat eyleme Ehl-i ʿirfān ol ḳabāḥat eyleme	Ey oğul, gel akılsızca davranıp hatalar yapma. Akıl ve görüş sahibi ol.
	Bilmemek ḥaddin sefāhatdir oġul Ḳadrini żāyīʿ ḳabāḥatdir oġul	Ey oğul, haddini bilmemek akılsızlık ve bu sebepten itibarını kaybetmek hatadır.
413	**Cüz ḥadīṯ-i rāst bā-merdüm me-gūy** **Tā ne-gerded āb-ı rūyet āb-ı cūy**	
	Ṭoġru sözden ġayrı ḫalḳa hīç kelām Söyleme olġıl cihānda nīk-nām	Bu dünyada iyi anılmak için herkese karşı doğru sözlü ol. Aksi taktirde yüz suyun ırmak gibi akıp gider (itibarsız kalırsın).
	Yüzün[üñ] ṣuyu seniñ āb -ı revān Olmasın ırmaḳ gibi aḳar hemān	
	Her kelāmı söyle dürüst ü faṣīḥ Yaʿnī kiẕb olmaya ola hep ṣaḥīḥ	Her sözün doğru ve açık olsun yani içinde yalan olmasın.
	İrtikāb ėtme ḫilāfa urma dem Ṭoġru söyle söylemezseñ açma fem	Yalan söylemeye kalkışma ve doğru sözden başka bir şey için ağzını açma.
	Ṭoġruluḳda elbet ʿizzet bulunur Söylediġiñ sözde leẕẕet bulunur	Doğru sözde lezzet vardır ve elbette doğrulukla şeref bulunur.
414	**Ez-ḫilāf u ez-ḫıyānet bāş dūr** **Tā büved peyveste der-rūy-ı tu nūr**	
	Gel ḫilāf ile ḫıyānetden ıraḳ Ol kim ola dü cihānda yüzün[888] aḳ	İki cihanda da yüzün ak olsun istiyorsan yalan ve hainlikten uzak dur.

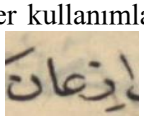
[888] 2. tekil şahıs iyelik eki asıl yazımından farklı olarak “nun” ile imla edilmiştir.

	Ger ḫıyānetden kişi olunca dūr Dāʾimā yüzünde anıñ nūr olur	Eğer bir kişi hainlikten uzak durursa yüzü daima nurlu olur.
	Ey birāder söyleme beyhūde lāf Söyler iseñ dė saḥīḥ dėme ḫilāf	Ey kardeş, gel boş konuşma, konuşacaksan da doğru konuş, yalan söyleme.
[100a]	Hem daḫi saʿy ėt ḫıyānet eyleme Kendi kendine rezālet eyleme	Sözünde durmaya gayret et, sakın kendi kendini rezil etme.
	Kim ėde kiẕb ü ḫıyānetden ḥaẕer İʿtibār ʿizzet bulur herkes sever	Kim yalan söylemekten ve hainlik etmekten sakınırsa itibar ve şeref bulur ve herkes onu sever.
415	**Ger hemī ḫ̌āhī ki gūyendet nikū** **Ey birāder hīç kes-rā bed me-gū**	
	İster iseñ saña ėyi diyeler Ne ėyi kimse hele şu diyeler	Ey kardeş sana, “Şu adam ne iyi birisi.” denmesini istiyorsan kimseye kötü söz söyleme, sivri dilli olma.
	Ey birāder kimseye bed söyleme Acı sözlü olma gel serd söyleme	
	Ėylik ile bul cihānda iʿtibār Bā-ḫuṣūṣ seve seni hem Kirdigār	İyilikle hem bu dünyada itibar bulursun hem de Allah’ın sevgisini kazanırsın.
	Olayım dėrseñ egerçi muʿteber Kimseye ėtme kerāhetle naẕar	Bu dünyada itibar bulmak istersen kimseye kötü gözle bakma.
	Olmaya rencīde senden bir eḥad Saʿy ḳıl olma birāder ḫod-pesend	Ey kardeş, bir kişinin bile senden kırılmamasına ve kibirli olmamaya gayret et.
416	**Tā ne-bāşī ez-cihān endūh gīn** **Ez-ḥased der-rūzgār-ı kes me-bīn**	
	Ġāfil olma diḳḳat ėt āgāh ol Yaʿnī baṣīret ile her gāh ol	Gafil olma uyanık ol, dikkat et her an basiret sahibi ol.
	Ġuṣṣalı olmayasın ender-cihān Rāḥat olmaḳ ister iseñ ey filān	Ey kişioğlu, dünyada sıkıntı yüzü görmek istemiyorsan kimsenin kısmetini kıskanma
	Kimseniñ devletine ėtme ḥased	

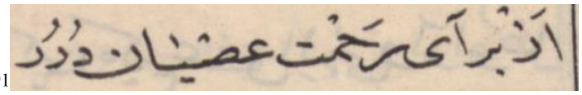
	Yaʿnī zengin olana sen baḳma bed	yani zengin olana kötü gözle bakma.
	Herkesiñ vaḳt u zamān u devleti Zāʾil olmaz kīnle[889] çekme zaḥmeti	Kimsenin ömrü ve talihi kalıcı değildir bundan dolayı boşuna kin besleyip sıkıntı çekme.
[100b]	Yetişir vażʿ-ı cihān būd u ne-būd Kimseniñ eyyāmına ėtme ḥased	Dünya bugün var yarın yok boşuna kimsenin yaşamına bakıp kıskançlık etme.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ ʿALĀMET-İ ĪMĀN ḤAḲḲINDA BEYĀN ÈDİP BUYURUR Şeyh Hazretleri-Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- ömrün kısa olması hakkında anlatır.	
417	**Aṣl-ı īmān hest şeş çīz ey vaḥīd** **Bā tu gūyem ger be dil ḫˇāhī şenīd**	
	Aṣl-ı īmān altı şeydir ey vaḥīd Saña diyem gel beri cānla şenīd	Ey biricik, imanın aslı altıdır. Beni can kulağıyla işit, sana bunların ne olduğunu söyleyeyim.
	Ey vaḥīd īmānıñ aṣlı bil nedir Söyleyeyim diñle altı nesnedir	Ey biricik, imanın aslının ne olduğunu bilir misin, ben söyleyeyim sen dinle altı şeydir.
	Kimde bu altı ʿalāmet var oġul Fehm ėt anda bil selāmet var oġul	Ey oğul, kimde bu altı şey varsa bil ki o doğru yoldadır.
	Zīrā īmāna ʿalāmet oldu bu Kimde kim vardır selāmet oldu o	Çünkü bu altı şey imanın şartıdır ve kimde bunlar varsa o, doğru yoldadır.
	Cümleye lāzım olan ʿirfān imiş Bā-ḫuṣūṣ ez-cān u dil īmān imiş	Herkese lazım olan irfan sahibi olmak ve de canı gönülden iman etmektir.
418	**Se ez-ān şeş bā yaḳīn ḫavf u recāst**	

[889] Metinde kelimenin ünlüsü "ي" ile belirtilmemiştir. Ancak kelimenin metindeki diğer kullanımlarında ünlüsü hep uzun yazılmıştır.

	Pes tevekkül pes muḥabbet bā-ḥayāst	
	Altıdan üçü yaḳīn ile müdām Ḫavf ile olmaḳ recāda bi'd-devām	Altı şeyden üçü sağlam bir iman, devamlı korku ile ümit arasında olmaktır.
	Ṣonra tevekkül durur kim bā-ḥayā Hem muḥabbetdir birāder bā-vefā	Ey kardeş, diğerleri edepli bir şekilde Allah'tan gelen her şeye razı olma, ona vefa gösterme ve derin bir sevgi beslemektir.
	Ḫavf ile olmaḳ recāda evveli Ṣoñra tevekkülde olmaḳ ey velī	Ey veli, önce korkuyla ümit arasında olmak sonra da Allah'tan gelene razı olmak gerekir.
	Hem ḥayā ile muḥabbet eylemek Emr-i Ḥaḳḳa cānla raġbet eylemek	Hem edep ve sevgi beslemek hem de Allah'ın emirlerine canı gönülden uymaktır.
[101a]	ʿĀlem-i fānīde ʿirfān ol oġul Cān u dilden ehl-i īmān ol oġul	Ey oğul, bu geçici dünyada akıl ve görüş sahibi ol ve canı gönülden iman edenlerden ol.
419	**Her ki-rā nūr-ı yaḳīn ḥāṣıl büved** **Ṣāḥīb-i īmān rūşen dil büved**	
	Her kime nūr-ı yaḳīn ḫāṣıl olur Emr-i Ḥaḳḳı tutar ol kāmil olur	Her kimin gönlünde sağlam bir iman nuru olursa o Allah'ın emirlerini yerine getirir ve kemal sahibi olur.
	Olmaya şübhesi ʿilmullāhide Pāk-ḳalb īmān-ı ḥilmullāhide	Allah'ın varlığından şüphe duymaz, Allah'ın hilmine tüm kalbiyle iman eder.
	Ḳalbi pāk olandır īmān ṣāḥibi Ehl-i dil iẕʿān[890] u ʿirfān ṣāḥibi	İman ve irfan sahibi olanlar ile gönül ehli olanların kalbi temizdir.
	Ṣāḥib-īmānıñ dili rūşen olur Nūr olur yüzünde göñlü şen olur	İman sahibi olanın kalbi aydınlık ve şen, yüzü ise nurlu olur.

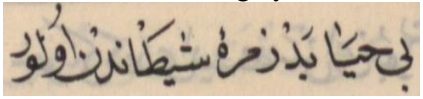
[890] Kelime metinde "ز" ile yazılmıştır. Kelimenin metindeki diğer kullanımlarında da aynı durum söz konusu olduğu için bu hususa tekrar değinilmeyecektir.

	Virdiñ olsun dāʾim ey ṭabʿ-ı selīm Ṣıdḳ ile āmentu billāhi'l-ʿaẕīm	Ey yumuşak başlı, doğrulukla "Yüce Allah'a iman ettim." sözü virdin olsun.
420	**Nāme-i aʿmāl eger neb'ved sefīd** **Rev me-bāş ez-raḥmet-i Ḥaḳ nā-ümīd**	
	Nāme-i aʿmāl beyāż olmazsa ger Yaʿnī pür-ʿişyān esikde ey peder	Ey baba, amel defterin temiz değilse de yani hep asilik ve günahla doluysa da Allah'ın rahmetinden ümidini kesme; ey çocuk yürü, gönlü şen ol.
	Olma Ḥaḳḳıñ raḥmetiñden nā-ümīd Yürü mesrūrü'l-fuʾād ol ey velīd	
	Baḥr-ı luṭfu ḥadd u bī-pāyān durur Ez-berāy-ı raḥmet ʿişyān durur[891]	Allah'ın lütuf denizinin ucu bucağı yoktur, onun rahmetinden ümidini kesmek isyandır.
	Raḥmet ü iḥsānına yoḳdur ʿaded Şefḳat u ġufrānına yoḳdur ʿaded	Allah'ın rahmetnin, lütfunun ve affediciliğinin sonu yoktur.
	Maḥv eder cürmüñ ḳamu settār-Ḥaḳ Līk cān ile ėt istiġfār Ḥaḳ	Tüm günahları örten Allah, canı gönülden tövbe edersen senin de günahlarını bağışlar.
[101b] 421	**Her ki-rā neb'ved tevekkül ber-Ḫudāy** **Şāyedet ber vey be-girī hāy hāy**	
	Her kim olmadı tevekkül ber-Ḫudā Bu cihānda çeker ol cevr ü cefā	Her kim Allah'tan gelene rıza göstermezse bu dünyada eziyet ve sıkıntı çeker.
	Olmaya yaʿnī tevekkül ber-Ḫudāy Aġla üzerine ėt bir hāy u vāy	Yani kim Allah'tan gelene razı değilse onun haline ah vah et.
	Çoḳ çoḳ aġlayasın ey meh-liḳā Anıñ üzerine lāyıḳdır saña	Ey ay yüzlü, sana yakışan onun için çok çok ağlamaktır.
	Ġāyet iledir işi anıñ ḫarāb Āḫiretde olur ol ender-ʿaẕāb	O çok perişan hallere düşer ve ahirette azap içinde kalır.

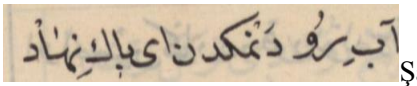
[891] şeklinde yazılan mısrada bizce anlam ve vezin tam olarak oturmamıştır.

	Gel tevekkeltü ʿalallāh ol bugün Yarın olmayasın ey dil ser-nigūn	Ey gönül, sonradan al aşağı olmak istemiyorsan şimdi gel Allah'tan gelene razı ol.
422	**Ān ki ḥubb-ı Ḥaḳ ne-bāşed der-dileş** **Ez-ʿamel cüz bād neb'ved ḥāṣıleş**	
	Şol kesiñ kim ḥubb-ı Ḥaḳ göñlünde yoḳ Fevt olmuş şanki cānı tende yoḳ	Gönlünde Allah sevgisi olmayan canı bedeninde olmayan yani ölmüş bir insana benzer.
	Rūzigārdan ġayrı olmaz ḫāṣılı Yaʿnī aʿmālinde yoḳdur nāʾili	Rüzgârdan başka bir şey elde etmez yani isteğine ulaşamaz.
	Kişiniñ ḳalbinde şevḳullāh gerek Ẕikri tevḥīd ile ʿaşkullāh gerek	Kişinin kalbi, daima Allah'ın birliğini ve ona olan aşkını anarak çoşmalı.
	Kimde kim ʿaşḳ-ı İlāhī var oġul Rūz u şeb derd ile āhı var oġul	Kimde Allah aşkı varsa o gece gündüz dert çekip âh eder.
	Ḥubb-ı Ḥaḳ olmazsa ḳalbinde eger Belki aʿmālinde yoḳ yėlden dīger	Eğer bir kişinin kalbinde Allah sevgisi yoksa yaptığı işlerin hiçbir değeri olmaz.
423	**Bāş ey bende Ḫudā-rā dūstdār** **Tā rehī tu ez-ʿaẕābeş der-kenār**	
[102a]	Ḥaḳ Taʿālāyı hemīşe ey civān Cān u dilden sevici ol sen hemān	Ey genç, daima Allahu Te'âlâ'yı canı gönülden sev.
	Yaʿnī ey ʿabd mükellef pür-gedāy Dāʾim ola göñlüne ḥubb-ı Ḫudāy	Ey kul, ey pek fakir; Allah'ın azabından kurtulmak, selamete ermek istersen daima kalbinde Allah sevgisi olsun.
	Tā kim Allāhıñ ʿaẕābından hemīn Olasın kenārda ḳurtulasın	
	Ḥaḳ Taʿālāyı seven ʿāşıḳları Dilde ḥubbullāh olan ṣādıḳları	Allah şüphesiz kendisine sadık olan ve kendisini kalpten seven aşıkları seve cennet bağlarını onlara mekan eder.
	Ḥaḳ daḫi anları sevdi bī-gümān Ėtdi mesken anlara bāġ-ı cinān	
424	**Ey birāder şerm ez-īmān büved**	

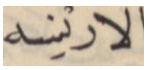
	Bī-ḥayā ez-zümre-i şeyṭān büved	
	Ey birāder şerm īmāndan olur Bī-ḥayā[892] zümre-i şeyṭāndan olur	Ey kardeş, edep imandandır; edepsiz kişi, kötüdür ve şeytan zümresindendir.
	Bī-edeb olanda īmān yoḳ durur Fırḳa-i şeyṭāndır ol muṭlaḳ durur	Edepsiz kişide iman yoktur, o mutlaka şeytan zümresindendir.
	Kimde kim olmaya nāmūs ile ʿār Ḥürmeti ḳalmaz olur bī-iʿtibār	Kimde utanma ve namus kalmamışsa o kişiye kimse saygı ve hürmet göstermez.
	Ey birāder her kim ola bī-edeb Raġbeti ḳalmaz ise olmaz ʿaceb	Ey kardeş, edepsiz olana kimse kıymet vermezse bunda şaşılacak bir şey yoktur.
	Kim ḥicāb ėtmez ise nādāndır ol Bī-ḥayā u bī-edeb şeyṭāndır ol	Hiç utanması olmayan bir kişi; cahildir, edepsizdir ve şeytan gibidir.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḤ ḲADDESALLĀHU YÜZ ŞUYU YAʿNĪ ḤÜRMETİ ZİYĀDE OLUR ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri -Allah mübârek ve mukaddes eylesin- yüz akını yani hürmeti artıran şeyleri anlatır.	
425	**Mī-fezāyed āb-ı rū ez-penç çīz** **Bā-tu gūyem biş'nev ey ehl-i temīz**	
[102b]	Yüz şuyu beş nesneden olur ziyād Kim ki ḫāṣıl ėtdi oldu ber-murād	Şeref ve itibar beş nesneden artar, kim bu beş şeye sahipse isteğine kavuşur.
	Saña diyem işit ey ehl-i temīz Cān ile diñle nedir bu penc çīz	Ey kalbi temiz insan, can kulağıyla dinle, sana bu beş şeyin ne olduğunu söyleyeyim.

[892] Metinde her ne kadar bu kelimeden sonra "bed" sözcüğü yer alsa da vezin ve anlam gereği hazırlanan metne dahil edilmemiştir.

	Āb-ı rū dėnmekden ey pāk-nihād[893] Yaʿnī raġbet ḥürmeti olur ziyād	Ey güzel huylu, yüz suyu demekten kasıt kişiye gösterilen ilgi ve hürmetin çok olmasıdır.
	Kimde cemʿ oldu bu beş raġbet bulur İʿtibārı çoḳ olur ʿizzet bulur	Kimde bu beş huy varsa o şeref ve itibar bulur.
	Ḥażret-i Şeyḫ ne buyurdu pendine Diñle taḥṣīl eyle bunu kendine	Şeyh Hazretlerinin ne öğütlediğini dinle ve bundan kendine bir pay çıkar.
426	**Çün be-kār-ı ḫ͡ʿīş ḥāżır būdeī** **Āb-ı rūy-ı ḫ͡ʿīş-rā efzūdeī**	
	Çünki kendi işine sen ey civān Ḥāżır olmuşsun ḳamu ender-cihān	Ey genç, sadece kendi işinle meşgul olur ve onu hakkıyla yaparsan halk içinde itibarın ve şerefin artar, emeline ulaşırsın.
	Kendi yüzün şuyunu ėtdiñ ziyād ʿĀlem-i fānīde olduñ ber-murād	
	Yaʿnī üzerine vācib her ne var Ḫiẓmeti tekmīl ėdesin ey nigār	Ey sevgili, yani yapman gereken her şeyi güzelce yap.
	Bā-ḫuṣūṣ ẕikr eyleyip ḳılsañ namāz Kim ḫużūr-ı ḳalb ile ėtseñ niyāz	Ayrıca namaz kılıp Allah'ı anar ve içten bir şekilde dua edersen itibarın, şerefin ve kıymetin artar.
	İʿtibār bulur ziyāde ʿizzetiñ Ḥürmetiñ artar ve ʿırż u raġbetiñ	
427	**Ez-seḫāvet āb-ı rū efzūn şeved** **V'ez baḫīlī bī-ḫıred melʿūn şeved**	
	Hem seḫāvetden kişi ʿizzet bulur Cümlesi sever anı raġbet bulur	Cömertlikten de kişi şeref bulur. Böyle bir kişi herkesten sevgi ve değer görür.

[893] Vezin gereği bir hece eksiktir. Şârihin her ne kadar aruz kullanımına uygun düşmese de metinde yer alan benzer beyit örneklerinden yola çıkarak kimi zaman 1,5 heceyi 2 tam hece gibi varsayarak beytini oluşturduğu görülmüştür. Şârihin bu mısrada "pāk" kelimesindeki ikinci hecenin medli okunuşunu yani 1,5 heceyi 2 kapalı hece gibi kabul ettiği görülür ki böyle bir aruz uygulaması doğru değildir. Aynı durum için bkz. 53b ve 55b,80a, 57a.

[103a]	Yaʿnī cömerd olan olur ber-murād Ḫalḳ ḳatında ḥürmeti olur ziyād	Yani cömert olan kişi isteğine kavuşur, halktan saygı ve sevgi görür.
	Līk ʿaḳılsız olan azġun olur Kim baḫīllikdendir ol melʿūn olur	Fakat akılsız olan azgın olur ve cimriliğinden dolayı lanetlenir.
	Saña lāzımsa[894] birāder āb-ı rū Pür-seḫā ol ṣanʿat ėt ėyi ḫūyu	Şeref ve itibarın lazımsa cömert ol ve iyi huylu olmayı kendine iş edin.
	Kim seḫādan yüz ṣuyu efzūn olur Buḫl ėden kişi heme melʿūn olur	Cömertlik eden kişinin itibarı artar ancak cimrilik eden kişi lanetlenir.
428	**Her ki-rā ber-ḫalḳ baḫşāyiş büved** **Āb-ı rūy-ı ū der-efzāyiş büved**	
	Her kimiñ ki ḫalḳa inʿāmı ola Raḥm-ı bī-ḥad luṭf u ikrāmı ola	Her kim halka pek çok lütuf ve ikramda bulunursa onun şeref ve itibarı artar, herkes ona hürmet eder.
	Yüzü ṣuyu yaʿnī anıñ ʿizzeti Raġbeti artmaḳda olur ḥürmeti	
	Luṭf ėdip raḥm eylese ger bir kişi Yaʿnī sevindirse bī-kes dervīşi	Bir kişi lütufta bulunup şefkat gösterse yani kimsesiz bir dervişi sevindirse Allahu Te'âlâ onun bu âlemde rızkını ve kısmetini artırır.
	Ḫaḳ Taʿālā eyler anı feyż-yāb Dāʾimā ʿālemde olur behre-yāb	
	Ėylik ile seve seni cümle kes Ġayret ėt incinmesin senden meges	Herkes seni sevsin istiyorsan iyilik yap. Bir sineğin senden incinmemesine gayret et.
429	**Bāş her dem bürd bār u bā-vefā** **Tā be-rūy-ı ḫ̌īş bīnī ṣad ṣafā**	
	Her şeye eyle taḥammül ṣābir ol Nefs-i şūmuñ żabṭına gel ḳādir ol	Gel, her şeye katlanarak sabırlı ol, kötü nefsini zabt etmeye güç yetir.

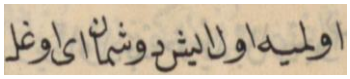
[894] Kelime şeklinde imla edilmiştir.

	Her dem ʿizzetle vefādār ol oġul Bu cihānda ėyiye yār ol oġul	Ey oğul her zaman şerefli ve vefalı ol ve bu dünyada iyilerle dost ol.
[103b]	Tā ki kendi yüzün üzre çoḳ ṣafā Göresin çekmeyesin cevr ü cefā	Bu sayede yüzün güler, eziyet ve sıkıntı çekmezsin.
	Cānib-i Ḥaḳdan ne kim ėtse ẓuhūr Merḥabā dė aṣlā eyleme küdūr	Allah'tan sana ne gelirse "Merhaba" diyerek kabul et ve asla üzülme.
	Ṣābir ol şiddetlere eyle ḥamūl Ḥaḳ Taʿālādan ne gelse ḳıl ḳabūl	Sabırlı ol ve zorluklara tahammül et, Allahu Te'âlâ'dan ne gelirse kabul et.
430	**Tā be-māned rāzet ez-düşmen nihān** **Sırr-ı ḫod bā-dūstān kemter resān**	
	Tā ki rāzın ḳala düşmāndan nihān Kendi sırrın dostlara ėtme resān	Sırrını düşmanın öğrenmesini istemiyorsan dostlarına söyleme.
	Yaʿnī esrārın egerçi āşikār Olmasın ḳalsın nihān dėrseñ a yār	A dost, sırrının gizli kalmasını yani ortaya çıkmasını istemiyorsan dostuna söyleme ve tanımadığın herkesi kendine dost edinme.
	Rāzını dostuna iẓhār eyleme Her bir aġyārı daḫi yār eyleme	
	Sırrını pek ṣaḳla ey ehl-i temīz Fāş olur maḥcūb olursun ey ʿazīz	Ey aziz ve iyi huylu kişi, sırrını çok iyi sakla sonra ortaya çıkarsa mahcup olursun.
	Söyler iseñ dė kelāmı ehline Söyleme ancaḳ ne gelse diline	Sırrını söyleyeceksen de doğru kişiye söyle ama ağzına ne gelirse söyleme.
431	**Tā ne-kerdī pīş-i merdüm şermsār** **Ān ki ḫod nen'hāde bāşī ber-me-dār**	
	Olmayasın ḫalḳ ḳatında sen ḫacīl Yaʿnī āgāh ol ki olmazdan rezīl	Halkın karşısında utanmak ve rezil olmak istemiyorsan uyanık ol, sana ait olmayan bir şeyi almaya kalkışma.
	Ol şeyi kim ḳomadın kendin eger Anı ḳaldırma yerinden ėt ḫaẕer	

	Ḳomadıġıñ şeyi eliñle hemān Tutayım dėme ṣaḳın ey nev-civān	Ey genç sakın, elinle koymadığın bir şeyi almaya kalkışma, o belki de bir emanettir ve kim onu alırsa emanete hıyanet eder.
[104a]	Bā-ḫuṣūṣ ol şeyde emānet ola Kim tutarsa bil ki ḫıyānet ola	
	Ehl-i ʿaḳl olan ḫıyānet eylemez İḥtirāz eyler rezālet eylemez	Akıl sahibi olanlar emanete hıyanet etmez, alçaklıktan sakınırlar.
432	**Ey birāder perde-i merdüm me-der** **Tā ne-derred perdeī şaḫṣ-ı dīger**	
	Perdesini yırtma ḫalḳıñ ey püser Kim seniñ de yırtmasın şaḫṣ-ı dīger	Ey oğul, kimsenin ayıbını ortaya çıkarma ki başkaları da senin ayıbını çıkarmasın.
	Ḫalḳıñ ʿaybıñ ḳılsañ iẓhār ey civān Seniñ ʿaybıñ daḫi söyler digerān	Ey genç, sen başkalarının ayıbını çıkarırsan diğerleri de senin ayıbını yüzüne vurur.
	Keşf-i ʿayb ėtseñ birini sen eger ʿAybını söyler seniñ de ġayrılar	Sen birinin ayıbını söylersen başkaları da senin ayıbını söyler.
	Ėtme ifşā kimseniñ esrārını Yaʿnī yırtma perdeyi her varını	Kimsenin sırrını söyleme yani nesi var nesi yoksa ortaya dökme.
	Ey birāder olma cānā ʿayb-bīn Ḫoş naẓar ḳıl cümle Rabbü'l-ʿālemīn	Ey kardeş, kusur arayıp durma, Allah'ın yarattığı her şeye iyi gözle bak.
433	**Ber-hevā-yı dil me-kün zinhār kār** **Tā ne-yāred pes peşīmānīş bār**	
	Göñül ārzūsuyla bir iş eyleme Göñlünü cerḥ eyleyip nīş eyleme	Gönlünün istekleriyle hareket edip sonunda onu yaralama.
	Ṣonra getirmeye pişmān ey oġul Olmaya ol iş düşmān ey oġul[895]	Ey oğul, sonra düşmana uyup pişman olacağın işler yapma.

[895] Mısrada vezin problemlidir. Şârihin aruz kullanımına uygun olmasa da bazı beyitlerde Türkçe kelimeleri 1,5 hece gibi kabul ederek beyti aruza uydurmaya çalıştığı görülür.

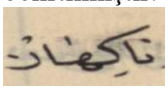
	Yaʿnī her ne ister iseñ ey kişi Kendi merāmınca eyleme işi	Ey kişi, yani kendi istek ve heveslerine göre hareket etme.
	Ḥāṣıl olur soñra pişmānlıḳ saña Belki ẓuhūr ède düşmānlıḳ saña	Sonra pişman olursun belki de bir zarara uğrarsın.
[104b]	Çün *ve şāvir* hem dènildi *fi'l-umūr*[896] Meşveret ḳıl ṣoñra işi öyle ḳur	Nitekim bir iş için: "İşlerinizi danışarak yapın." dendi.
434	**Ḳadr-i merdüm-rā şinās ey muḫterem** **Tā şināsed dīgerān ḳadr-i tu hem**	
	Añla ḫalḳıñ ḳadrini ey muḫterem Ġayrılar añlayalar seniñ de hem	Ey kıymetli kimse, sen başkalarının değerini bil ki başkaları da senin değerini bilsin.
	Ḳadrini bil herkesiñ ey nev-civān Tā seniñ ḳadrin èrişe āsumān	Ey genç, değerinin çok olmasını istersen sen de herkesin kıymetini bil.
	Eyle miḳdārınca inʿām ey oġul Herkese iḥsān u ikrām ey oġul	Ey oğul, herkese yeterince lütuf ve ikramda bulun.
	Ey birāder ṣaḳın olma zişt sen Ekşi ṣūret olma ol şīrīn-süḫan	Ey kardeş, sakın kötü ve ekşi yüzlü olma, tatlı dilli ol.
	Herkese ger eyler iseñ iʿtibār Bil seni daḫi severler ol ḳadar	Sen herkese kıymet verirsen herkes de seni bir o kadar sever.
435	**Tā zebānet bāşed ey ḫˇāce dırāz** **Dest-i kūteh dār u her cānīb me-tāz**	
	Ey ḫˇāce mādām ola diliñ uzun Yaʿnī ḥarf-endāz olup bed-gū süḫan	Ey efendi, acı sözlü ve sivri dilliysen bir o yana bir bu yana

Bu beyitte de "iş" kelimesinin aruz kullanımına uygun düşmeyen bir şekilde 1,5 hece gibi kabul edildiği görülür.

[896] Beyitte Âli İmrân Suresi 159. ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık sen onları affet. Onlar için Allah'tan bağışlama dile. *İş konusunda onlarla müşavere et.* Bir kere de karar verip azmettin mi, artık Allah'a tevekkül et, (ona dayanıp güven). Şüphesiz Allah, tevekkül edenleri sever."

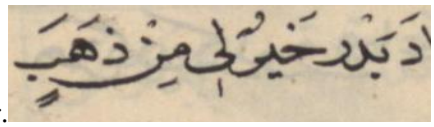
	Tut eliñ ḳışa segirtme her yaña Ḳoşma yorulma o yaña bu yaña	koşup yorulma, bu işlerden el çek.
	Zīrā ol bed-ḫūy ile bil ey civān Eline bir şey ėrişmez der-cihān	Ey genç, çünkü bu dünyada kötü huylu olunca eline bir şey geçmez.
	Ey birāder her kim ola bed-zebān ʿĀḳıbet uġrar belāya nāgihān[897]	Ey kardeş kim kötü sözlü ve sivri dilli olursa sonunda ansızın bir belaya uğrar.
	Kişi bed-ḫūy ile bulmaz ʿāfiyet Bī-gümān uġrar ḳażāya ʿāḳıbet	Kişi kötü huyla kurtuluşa eremez şüphesiz sonunda bir belaya uğrar.
[105a] 436	**Her ki-rā ḳadrī ne-bāşed der-cihān** **Zinde meş'māreş ki hest ez-mürdegān**	
	Her kimiñ ki bu cihānda ḳadri yoḳ İʿtibārı olmaya miḳdārı yoḳ	Kimin bu dünyada değeri ve itibarı yoksa sen onu diri sayma, o ölülerdendir ve ondan uzak dur.
	Ölüdendir ṣayma anı diri sen Yanına varma hele dur gėri sen	
	Ey birāder her kim ola ehl-i ʿār Ḫalḳ -ı ʿālem eyler aña iʿtibār	Ey kardeş, halk haya sahibi olana itibar eder.
	Bed-zebān bed-gū olan zaḥmet çeker Kimse sevmez ḳadri yoḳ miḥnet çeker	Sivri dilli ve acı sözlü olanı kimse sevmez ve böyle kişiler sonunda çok zahmet çeker.
	Yalıñız ḳalır o bī-raġbet olur Ḳadri olmaz bunda çoḳ miḥnet görür	Sivri dilli ve acı sözlü olana kimse kıymet vermez ve kimse onu istemez, sonunda yalnız kalarak çok sıkıntı çeker.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ ḲANĀʿAT ḤAḲḲINDA BUYURUR BEYĀN	

[897] Kelimenin "nāgehān" değil de "nāgihān" şeklinde okunması gerektiği kesre ile belirtilmiştir. Bu sebeple metin boyunca tercihimiz bu okunuşundan yana olmuştur.

	Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin-kanaat etme hakkında anlatır.	
437	**Ez-ḳanāʿat her ki-rā neb'ved nişān** **Key tüvānger sāzedeş māl-i cihān**	
	Her kimiñ ki yoḳ ḳanāʿatden nişān Ḥırṣı anıñ çoḳ ola ġāyet hemān	Ey baba, kim elindekilerle yetinmeyip açgözlü olursa pek çok mal mülk edinip zengin ve güçlü olsa da bu mal ve mülk gözüne az görünür. Böyle kişilerin karnı doysa da gözü doymaz.
	Māl-ı dünyā ḳaçan anı ey peder Kim tüvānā vü ġanī zengin ėder	
	Farżā dünyā mālı aña az durur Ḳarnı doysa gözleri doymaz durur	
	Ḥırṣ ile uġrar belāya çoḳ kişi Oldu ḥırṣı çoḳ olan ber-ʿaks işi	Pek çok kişinin hırsından dolayı başına kötü işler gelir ve böyle kişilerin işleri hep ters gider.
	Ḥırṣı terk eyle ḳanāʿat ehli ol Diñle bu pendi saʿādet ehli ol	Bu öğüdü dinleyerek mutluluğa erişenlerden Hırsı bırak, elindekilerle yetinmeyi bil.
[105b] 438	**Ber-ʿadū-yı ḫ̆īş çün yābī ẓafer** **ʿAfv pīş āver zi-cürmeş der-güẕer**	
	Çünki kendi düşmānıñ üzre ẓafer Bulasın ʿafv ėt kerem ḳıl ey püser	Ey oğul, düşmanını yenerek bir zafer kazanırsan onu affederek iyilikte bulun.
	ʿAfvını öñe getir baḫş ėt kerem Zīrā böyledir ṭarīḳatçe dedem	Ey dedem, yendiğin düşmanı affetme lütfunda bulunmak tarikatçe de doğru olandır.
	Ḫışmını terk ėt birāder ol ḥalīm Ne buyurur diñle Raḥmani'r-raḥīm	Ey kardeş, öfkeni yenerek yumuşak huylu ol. Esirgeyen ve bağışlayan Allah ne buyurur dinle.
	ʿAfv ėden ḳulları Allāh sever Ṣāḥib-ikrām olanı billāh sever	Allah, affeden ve lütuf sahibi olan kullarını sever.
	Ẓāhiren ḳılsañ ḥaḳīḳatle naẓar Ḳanı düşmān ḳanda sen ben ey peder	Ey baba, görünene gerçekten dikkatle baksan nerede düşman, nerede sen, nerede

		ben? (Allah'tan başka hiçbir şeyi göremezsin.)
439	**Bā-tevāżuʿ bāş u ḫū kün bā-edeb** **Ṣoḥbet-i perhīz-kārān mī-ṭaleb**	
	Gel tevāżuʿla birāder dāʾim ol Bā-edeb ṣāliḥler ile ḳāʾim ol	Ey kardeş, daima alçak gönüllü ve edepli ol; Allah'ın iyi kulları ile birlikte bulun.
	Müttaḳīler ṣoḥbetiñ eyle ṭaleb Zīrā dėndi edebdir *ḫayrun lī min ẕeheb*[898][899]	Allah'ın iyi kullarıyla sohbet etmeyi dile çünkü dendi: "Edep, altından daha hayırlıdır."
	Olmaḳ isterseñ cihānda nāmdār Hem-nişīniñ ola hep perhīzkār	Bu dünyaya nam salmak istersen daima nefsin hükm ederek günahlardan sakınan kimselerle oturup kalk.
	Kişiye cānib gerekdir müttaḳī Ey birāder turma ṣaḳın bā-ṣaḳī	Ey kardeş, kişinin yapması gereken Allah'ın has kullarına yakın durmaktır, sakın günahkarlarla oturup kalkma.
	Raġbet eyle ʿārif-i billāha sen Ḫiẕmet ėt ḳalb u dil-i āgāhe sen	Sen kalp gözü açık olan Allah dostlarına sevgi göster ve hizmette bulun.
440	**Bürdbār[ī] cüyī bī-āzār bāş** **Tā ki gerded der-hüner nām-ı tu fāş**	
[106a]	Dāʾimā ṣabr u taḥammül iste sen Olayım dėrseñ egerçi reste sen	Eğer kurtuluşa ermek istersen daima sabır ve tahammül iste.
	Kimseyi rencīde ėtme ey civān Tā ki nāmıñ ola meşhūr-ı cihān	Ey genç, dünyaya nam salmak istersen kimseyi kırıp incitme.
	Kim hünerde seniñ ismiñ biʾt-tamām Söylene ḫayr ile tā yevmüʾl-ḳıyām	Ey can, ta kıyamete kadar adının hayırla anılmasını

[898] Vezin poblemlidir.

[899] Arapça bir darb-ı mesele atıfta bulunulmuştur. "Edebu'l mer'î hayrun min zehebihi."

	Ḳıl taḥammül olma cānā pür-ġażab Ṣabr ėden ėrdi murāda zīrā hep	istersen öfkeli olma tahammüllü ol çünkü sabırlı olanlar sonunda isteğine kavuşur.
	Kimseyi rencīde ėtme ey hümām Ėyilikle yürü ol meşhūr-ı ʿām	Ey himmetli kişi, kimseyi incitmeyerek halk içinde iyilikle nam sal.
441	**Hem-çü tiryāḳend dānāyān-ı dehr** **Ḳātilānend cümle nādānān çü zehr**	
	Ehl-i dānā vü zamān kāmilleri Pür-maʿārif ʿilm ile ʿāmilleri	Her işi ilm üzerine olan zamanın olgunluk ve görüş sahibi âlimleri aynı ilaç gibidir. Cahiller ise aynı zehir gibi öldürücüdür.
	ʿAynı tiryāḳ gibidir hep ʿārifān Zehr-i ḳātil gibilerdir cāhilān	
	Ey birāder raġbet ėtme cāhile İʿtibārı olmaz anıñ cāh ile	Ey kardeş, cahile rağbet etme çünkü onun kıymeti ve itibarı yoktur.
	Pür-maʿarif ṣāḥib ehl-i dille ol Ṣoḥbet ėtme cāhil ile ey oġul	Ey oğul, gönül ehli ve bilgi sahibi olanlarla ol, cahillerle sohbet etme.
	ʿĀrif-i billāh gülzār gibidir Cāhil olan kimseler ḫār gibidir	Hakk'ı bilenler gül bahçesi, cahiller ise diken gibidir.
442	**Merdüm ez-tiryāḳ mī-yābed necāt** **Ḫod kesī ez-zehr key yābed necāt**[900]	
	Ḫalḳ tiryāḳ sebebiyle bī-gümān Ḳurtulur bulur necāt ender-cihān	Halk, bu dünyada şüphesiz ilaç sayesinde kurtuluş bulur.
[106b]	Yaʿnī tiryāḳdan kişi bulur ḥayāt Līk zehirden ḳaçan bulur necāt	Yani kişi ilaç sayesinde hayat bulur fakat zehirden nasıl fayda görülebilir.
	Pür-hüner ṣāḥib-kerem tiryāḳ gibi Oldu cāhil acı şarmışaḳ gibi	O çok bilgili olan kerem sahipleri aynı ilaç gibidir;

[900] Kelime her ne kadar metinde "necāt" şeklinde yazılmışsa da *Pendnâme* nüshalarında "ḥayāt" olarak yazılmıştır. Kaynak beytin açıklandığı beyitlerde de "ḥayāt" kelimesinin geçiyor oluşu müstensihin dalgınlıkla üst mısraın kafiye kelimesini alt mısrada da yazmış olabileceğini düşündürmektedir.

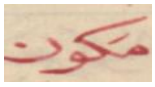
		cahiller ise acı bir sarımsağa benzer.
	Hele nādān-ı cihān bī-ʿār durur Yaḳın olma zīrā zehr-i mār durur	Zamanın cahilleri arsızdır, onun yakınında durma çünkü yılan gibi zehirlidir.
	Ehl-i ʿilm yaraya merhem gibidir Līk cāhil ḳātil ü sem gibidir	İlm sahibi olanlar yaraya merhem gibidir fakat cahiller öldürücü bir zehir gibidir.
443	**Ṣabr u ḥilm u ʿilm tiryāḳ-ı dilend** **Ḥırṣ u buġż u kīne zehr-i ḳātilend**	
	Diñle kim şeyḫ buyurur tiryāḳ nedir Fehm ėdip diḳḳat ile gör baḳ nedir	Şeyh tiryağın ne demek olduğunu anlatıyor, dikkatle dinleyip anlamaya çalış.
	Bil göñül tiryāḳı ṣabr u ḥilm imiş Hem daḫi dānā-yı ehl-i ʿilm imiş	Kalbin ilacı sabır, yumuşak huyluluk ve ilm sahibi kişilermiş.
	Cehl ile terkīb sem-i ḳātil durur Ḥırṣ ile ālūde bī-ʿaḳıl durur	Cahile bir arada bulunmak öldürücü bir zehidir, hırslı kişi ise akılsızdır.
	Ey birāder ḥırṣ u ṭamaʿ buġżla kīn Cāhile ṣanʿat durur bunlar hemīn	Ey kardeş, hırs, kin ve nefret ancak cahil olanın işidir.
	Cehl ile ṣoḥbet ḳatı ʿār biline Zīrā söyler her ne gelse diline	Cahille sohbet bilene çok ağır gelir çünkü cahil diline her geleni söyleyiverir.
444	**Faḫr-ı cümle kārhā nān dādenest** **Der-be-rūy-ı dūstān büg'şādanest**	
	Faḫrı cümle işlerin ender-cihān Yaʿnī aʿlā iş nedir bil ey civān	Ey genç, dünyada en övülmeye değer iş yani en yüce iş nedir, bil.
	Bī-kese nān u nemek vėrmek durur Yaʿnī raḥm ėtmek ve yėdirmek durur	Kimsesize ekmek ve tuz vermek yani ona şefkat edip yedirmektir.
[107a]	Luṭf u iḥsān ḳapısın açmak imiş Bir faḳīri görse ḳaçmamaḳ imiş	Lütuf ve ihsan kapısını açmak, bir fakiri görünce kaçmamakmış.

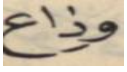
	Dostlarına luṭf ile iḥsān ėde Ez-berāy-ı faḳr beẕl-i nān ėde	Dostlarına lütufta bulun, fakirlere ekmeğini paylaşmaya çalış.
	Cümle aḫlāḳıñ güzīdesi seḫā Oldu ikrām u ʿ ināyet bā-vefā	Bütün huyların içinde en şeçkini cömetlik oldu, vefa ile ikram ve yardım oldu.
445	**Gerçi dānā bāşī vü ehl-i hüner** **Ḫ ̆īş-rā kemter zi-her nādān şümar**	
	Farżā olsañ da egerçi pür-hüner Dāniş ü ehl-i ʿ ulūmdan ey peder	Ey baba gel, şeyhin öğüdünü canı gönülden dinle; çok bilgili ve hünerli olsan da yine de kendini başkalarından üstün sayıp büyüklenme. Kendini cahil ve ahmak gibi hatta cahilden daha aşağı say.
	Cān u dilden diñle şeyḫiñ pendini Kibr ėdip büyükleme gel kendini	
	Ol ke-enne aḥmaḳ u nādān gedāy Kendini cāhilden aḫḳar gibi ṣay	
	Ser-keş olma āteş-i sūzān gibi Maġrūr olma ʿ ilmine şeyṭān gibi	Yakıcı ateş gibi asi olma, şeytan gibi ilminle övünme.
	Ṣāḥib-i ehl-i ʿ ilim raġbet bulur Eylemezse kibr eger ḥürmet bulur	Eğer ilim sahibi olanlar, kendilerini başkalarından üstün sayarak büyüklenmezlerse herkes onlara saygı ve sevgi gösterir.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ DİRLİK ḤAḲḲINDA BUYURUR BEYĀN Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- huzurlu bir yaşamı anlatır.	
446	**Şüd dü ḫaṣlet merd-i ebleh-rā nişān** **Ṣoḥbet-i ṣıbyān u raġbet bā-zenān**	
	Aḥmaḳ ere oldu iki ḫūy nişān Diñle cān ile nedir ey nev-civān	Şu iki huy ahmak insanda bulunur. Ey genç, bunların ne olduğunu can kulağıyla dinle.
	Biri küçüklerle ṣoḥbet eylemek Sāde-rūya meyl ü raġbet eylemek	Biri yüzünde tüy bitmemiş gençlere alaka gösterip onlarla sohbet etmektir.

[107b]	Hem ikinci raġbet ėtmek bā-zenān Aḥmaḳa oldu ʿalāmet bī-gümān	Şüphesiz ahmaklığın ikinci belirtisi kadınlara meyl edip ilgi göstermektir.
	Fāriġ ol sende eger var[sa] bu ḫūy Getirir pişmān ḫacālet bil be-rūy	Eğer sende bu huylar varsa terk et çünkü bunlar sonunda kişiye utanç ve pişmanlık getirir.
	Haḳ Taʿālāya ṣıġındıḳ el-amān İkiden ḫālī degil ḫalḳ-ı cihān	Dünyadaki çoğu insan bu iki huyu terk edemez, bizi bunlardan koruması için Allahu Te'âlâ'ya sığınır ve ondan yardım dileriz.
447	**Nā-ḫoş[ī] der-zindegānī ey velīd** **Merd-rā ez-ḫūy-ı bed kerded bedīd**	
	Saña dirilikde nā-ḫoşluḳ oġul Yaramaz ḫūydan ẓuhūr ėtmişdir ol	Ey oğul, bu hayatta başına gelen olumsuzluklar hep kötü huydan kaynaklanır.
	Dāʾimā nā-ḫoş olursun nā-mizāc Ėtmez iseñ herkes ile imtizāc	İnsanlarla iyi geçinmezsen daima keyifsiz ve huzursuz olursun.
	Yaramazlıḳdan kişi nā-ḫoş olur Bī-ser ü sāmān u hem bī-hūş olur	Kötü huy kişinin aklını başından alır, onu huzursuz ve sersem eder.
	Olma bed-ḫū yaramazlıḳ eyleme Ḳışa tut dilin dırāzlıḳ eyleme	Kötü huylu olma, kimseye kötülük etme ve dil uzatma.
	Diḳḳat eyle yaramaz olan ḥerīf Dāʾimā ḫaste olur lāġar żaʿīf	Dikkat et, kötü olan kişiler daima hasta ve güçsüzdür.
448	**Her ki gūyed ʿayb-ı tu ender-ḥużūr** **Mī-nümāyed rāhet ez-ẓulmet-be-nūr**	
	Şol ki ʿaybını ḥużūrunda diye Bi'l-müvāceh hep ḳuṣūrun söyleye	Kim daima kusurunu yüzüne karşı söylerse o, senin karanlıktan aydınlığa çıkman için doğru yolu gösterir.
	Saña ẓulmetden o kimse nūra yol Gösterir irşād ėdipdir seni ol	
	Yaʿnī kim rāh-ı ḍalāletden seni	

	Ol ẓulumāt-ı baṭāletden seni	Yani o, seni yanlış yoldan ve avareliğin karanlığından kurtarıp sana Allah yolunda ilerlemen için rehberlik edip iyilikte bulundu.
[108a]	Rāh-ı Ḥaḳḳa ėtdi rehberlik saña Ḳulaġuzluḳ eyledi ėylik saña	
	Dėr cehennem yoludur āgāh ol Eyle terk gel sālik-i fillāh ol	Sana "Gözünü aç, bu gittiğin yol cehennmem yoludur, gel bu yolu terk et ve Allah yolunun yolcusu ol." der.
449	**Mer türā herkes ki bāşed reh-nümāy** **Şükr-i ū mī-bāyed āverden be-cāy**	
	Saña ol kimse ki olur reh-nümā Yaʿnī irşād ėde ṭarīḳ-ı Ḫudā	Ey genç, sana kim Allah'a ulaşman için doğru yolu gösterirse ona her zaman teşekkür etmen gerekir.
	Şükrünü anıñ yėrine ey civān Lāzımındandır getirmek her zamān	
	Vāḳıf-ı esrār-ı Ḥaḳ pīr ü ʿazīz Yaʿnī Eflāṭūn ḥakīm tedbīr ʿazīz	Yani Allah'ın sırlarına vakıf olan ve sana Allah yolunda ilerlemen için doğru yolu gösteren, mahzun gönlünü mutlu eden o pir ve üstatların her birine layıkıyla hizmet et.
	Çün ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳı irşād eyleye Göñlü maḫzūnunu dil-şād eyleye	
	Şākir ol üstāẕ efendi birine Ḫiẕmetiñ ḥora geçir var yerine	
450	**Ḥāl-i ḫod-rā ez-dü kes pinhān me-dār** **Ez-ṭabīb-i ḥāẕıḳ u ez-yār-ı gār**	
	Tutma ḥāliñ iki kimseden nihān Yaʿnī ḥāliñ gizleme ey nev-civān	Ey genç, halini iki kişiden gizleme.
	Biri üstāẕ u ḥekīmden ey aḫī ʿİllet ü derdini söyle hem daḫi	Ey kardeş, bunlardan biri işinin ehli doktorlardır, onlara derdini ve rahatsızlığını anlat.
	Biri aḥbāb yār-ı ġār ola eger Gizleme andan daḫi ey pür-hüner	Ey çok hünerli kişi, bir diğeri (Hz. Ebu Bekir gibi) sadık dostlardır, onlardan da halini gizleme.

	Yaʿnī şol dost kim muvāfıḳdır saña Söyle derdiñ ol ki ṣādıḳdır saña	Yani sana layıkıyla dostluk eden sadık dostlarına derdini söyle.
[108b]	Bu ikiden sırrını ḳılma nihān Her ne derdin var ise söyle hemān	Bu iki kişiden sırrını saklama, her ne derdin varsa onlara söyle.
451	**Tā tüvānī bā-zenān ṣoḥbet me-cūy** **Rāz-ı ḫod-rā nīz bā-īşān me-gūy**[901]	
	Diñle gel mādāmki ḳādirsin oġul Sırrını ḥıfẓ eyle ṭāhirsen oġul	Ey oğul, günahlardan sakınmaya gücün yetiyorsa, sırrını sakla.
	Ehl-i ʿaḳl esrārın iẓhār eylemez Kendine aġyārı hem yār eylemez	Akıl sahibi olanlar sırlarını söylemez ve tanımadıkları kişileri dost edinmezler.
	Daḫi ʿavratlarla ṣoḥbet isteme Yoḳ vefā meyl ü muḥabbet isteme	Kadınlara ilgi ve alaka gösterip onlarla meyletme sevme, onlarda vefa yoktur.
	Söyleme esrārın anlara ṣaḳın Fāş olur maḥcūb olursun sen hemīn	Onlara sakın sırrını söyleme sonra sırrın ortaya çıkar, mahcup olursun.
	Cān u dilden sırrını eyle vedāʿ[902] Dėndi zīrā *cāveze'l-işneyni şāʿ*[903]	Sırrını kendinden bile sakla çünkü "ikiyi (iki dudağı) aşan her sır yayılır", dendi.
452	**Ānçe ender-şerʿ bāşed nā-pesend** **Gird-i ū hergiz me-gerd ey hūşmend**	
	Ol ki nā-maʿḳūl ola şerʿ-i şerīf Yaʿnī kim ola muġāyir ey naẓīf	Ey temiz ve hünerli kişi, dince uygun olmayan şeylerin

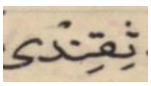
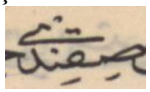
[901] Metinde kelime şeklinde yazılmıştır. Ancak kelime bu haliyle kafiyeye uygunluk göstermemektedir. *Pendname* nüshalarına bakıldığında beytin ikinci mısraının kafiye kelimesinin "me-gūy" olarak yazıldığı görülmüş ve hazırlanan metinde de bu şekilde yazılması uygun görülmüştür.

[902] Metinde kelime şeklinde harekelenmiştir. Kelimenin harekelendiği diğer kullanımlarında da aynı durum söz konusu olduğundan bu hususa tekrar değinilmeyecektir.

[903] Araplara ait meşhur bir atasözüdür. Aslı şöyledir: " Küllü sırrin câveze'l-isneyni şâʿ."

		çevresinde dolanmaktan pek sakın ve onlardan uzak dur.
	Anıñ eṭrāfıñ dolanma ḳıl ḥaẕer Varma yanına anıñ ey pür-hüner	
	Çünki ol şey ola şerʿa nā-pesend Aña aḳreb olma sen ey hūşmend	Ey aklı başında kişi, İslam'da hoş karşılanmayan şeylerden uzak dur.
	Dāʾimā şerʿ-i şerīfle bile ol ʿĀleme ḫayr eyle dilden dile ol	Daima yüce dinimizin emirlerine uy, herkese iyilikte bulun bu sayede adın dilden dile dolaşsın.
	Çünki bir iş şerʿa muṭābıḳ degil Varma anıñ yanına ṣādıḳ degil	Eğer bir iş dinin emirlerine uygun değilse onu sakın yapma.
[109a] 453	**Her ki-rā ger dest-i Ḥāḳ ber-tu ḥarām Dūr bāş ez-vey ki bāşī nīk-nām**	
	Her ne kim Ḥaḳ Taʿālā Allāh seniñ Yaʿnī kim ėde ḥarām Allāh seniñ	İyi olarak anılmak istersen Allahu Te'âlâ senin için her neyi yasakladıysa ondan uzak dur.
	Üzerine eyledi çün Ḥaḳ ḥarām Andan ıraḳ ol k'olasın nīk-nām	
	İrtikāb ėtme ḥarāma bir daḫi Tevbe eyle eylediñse ey aḫī	Ey kardeş, bir daha senin için haram olan şeyleri yapma, böyle bir işi işlediysen de tövbe et.
	Ḳaṣd ile eyler ise kişi ḥarām Behremend olmaz ilā yevmi'l-ḳıyām	Bir kişi eğer bilerek Allah'ın kendisine yasakladığı şeyleri yaparsa ta kıyamete kadar nasipsiz kalır.
	Āḫiretde olur ol bī-ḥad ʿaẕāb Çoḳ meşaḳḳat çeker ol yevmü'l-ḥesāb	O ahirette sayısız azap çeker, hesap gününde çok sıkıntı çeker.
454	**Çünki bek'şāyed der-rūzī Ḫudāy Dil küşāde dār u tengī kem nümāy**	

	Çünki Allāh rızḳ ḳapısını açar Ḳıl küşāde sen de göñlüñ ey peder	Ey baba, Allah rızık kapısını açtığına göre sen de gönlünü ferah tut.
	Göñlü mesrūr tut gel olma bī-ḥużūr Her ne ḳısmet var ise eyler ẓuhūr	Gel gönlü ferah tut, huzursuz olma çünkü Allah ne kısmet ettiyse o olur.
	Bī-ḥużūrluḳ yaʿnī gösterme civān Olma ġamnāk rızḳ için ender-cihān	Ey genç, bu dünyada rızık kaygısıyla boş yere dert çekme ve kendini huzursuz etme.
	Göñlüne vėrme ṣıḳındı[904] şükr ḳıl Zīrā *er-rızḳu ala'llāh*[905] dėndi bil	Canını boş yere sıkma ve haline şükr et çünkü "Rızkı veren Allah'tır." dendi, bil.
	Saña kim *naḥnu ḳasemnā*[906] *da* Ḫudā Her ne taḳsīm ėtdi gelir burada	Allah, insanlar arasında rızıkları pay ettiğinde senin için ne kısmet ettiyse bu dünyada o önüne gelir.
455	**Tāze rūy u ḫoş süḫan bāş ey aḫī** **Tā büved nām-ı tu der-ʿālem saḫī**	
[109b]	Ey ḳarındaş yürü güler yüzlü ol Daḫi ḫoş ṣoḥbet ü güzel sözlü ol	Ey kardeş, güler yüzlü ve tatlı dilli ol bu sayede cömertliğin dilden dile her yerde söylensin.
	Tā ki āsmānʿālem içre ey aḫī Söylene dilden dile cūd u saḫī	
	Dikḳat ėt fehm eylegil bundan merām Aḳçeden leẕẕetlidir şīrīn-kelām	Bu sözden kastın ne olduğuna dikkat et ve anlamaya çalış, çünkü birine güzel söz

[904] Beyitte kelimenin ilk harfi "ث" ile imla edilmiştir. Metindesadece iki yerde kullanılan kelime 111a'da ise "sad" ile yazılmıştır.

[905]Ankebut suresi, 60. ayet: "Nice canlılar vardır ki, rızıklarını taşımazlar (yiyecek biriktirmezler). Onları da sizi de Allah rızıklandırır. O, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir."

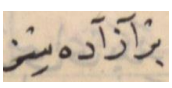
[906] Bu sözle Zuhruf suresi, 32. ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: Rabbinin rahmetini onlar mı bölüştürüyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık. Birbirlerine iş gördürmeleri için, (çeşitli alanlarda) kimini kimine, derece derece üstün kıldık. Rabbinin rahmeti, onların biriktirdikleri (dünyalık) şeylerden daha hayırlıdır.

		söylemek ona para vermekten daha değerlidir.
	Acı sözlü olma ey cān-ı ʿazīz Ṭatlı ṣoḥbet oldu ikrāmdan leẕīẕ	Ey aziz dost acı sözlü olma, tatlı dilli ol çünkü tatlı dil, ikramdan daha lezzetlidir.
	Acı sözlü olma ol şīrīn kelām Ḫayr ile yād ol ilā yevmi'l-ḳıyām	Ta kıyamete kadar iyilikle anılmak istersen acı sözlü olma, tatlı dilli ol.
456	**Pür-me-ḫor endūh-ı merg ey bü'l-heves** **Çünki vaḳt āyed ne-kerded pīş ü pes**	
	Emr-i Ḥaḳḳı gözle her dem her nefes Diñle bu pendi hele ey bü'l-heves	Ey dünyaya çokça heves eden kişi, bu öğüdü dinle, her anında Allah'ın emirlerine uymaya çalış.
	Olma ġamnāk mevt ġamını yėme çoḳ Zīrā vaḳti geldiginde çāre yoḳ	Ölümü düşünerek çok kederlenme çünkü vakti geldiğinde herkes ölür, ölüme çare yoktur.
	Çün ecel gelir öñüne ardına Olmaz ol vaḳte seni ḳor ḥaḳḳına	Çünkü ölüm vakti geldiğinde ne bir saat ertelenebilir ne de öne alınabilir, tam vaktinde olur.
	Ey birāder ġam yėme fevtiñ için Olma ġamnāk pür-keder mevtiñ için	Ey kardeş, ölümünü düşünerek çok dertlenip kederlenme.
	Emr ü nehyi gözle eyleme günāh ʿAşḳa yan eflāke çıḳsın dūd-ı āh	Allah'ın emirlerine ve yasaklarına dikkat et, günah işleme. Ahının ateşi ta feleklere kadar ulaşsın aşkla yan.
457	**Dil zi-ġıll u gīş hemīşe pāk dār** **Tā tüvānī der-derūn kīne me-dār**	
	Gönlünü pāk eyle cānā ez-ḥased Bā-ḥuṣūṣ hīç kimseye söyleme bed	Kalbini kıskançlıktan temizle ayrıca kimseye kötü bir söz söyleme.
[110a]	Ḳādir iseñ tutma ḳalbiñ içre kīn Kīn tutanda dėdiler olmadı dīn	Gücün yetiyorsa kimseye kin tutma çünkü "Kin tutan din tutmaz." dediler.

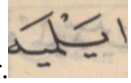
	Olmaya göñlünde aşlā ġıll u ġış Şerʿa taṭbīḳ ola hep ėtdigin iş	Kalbinde kine yer verme ve her işini Allah'ın emirlerine uygun olarak yap.
	Hem ḫıyānetle ḥasedden berī ol Zīrā bunlardan fenā yoḳdur oġul	Ey oğul, kendini hainlik ve kıskançlıktan uzak tut çünkü bunlardan daha kötü bir şey yoktur.
	Ger ḫıyānetle ḥased ėtse kişi Bu cihānda bil olur berʿaks işi	Bil ki kim hainlik ve kıskançlık ederse bu dünyada işleri hep ters gider.
458	**Tekye kem kün ḫˇāce ber-kirdār-ı ḫˇīş** **Dil be-nih ber-raḥmet-i Cebbār-ı ḫˇīş**	
	Ey ḫˇāce aʿmāline sen iʿtimād Eyleme var ol cihānda ber-murād	Ey efendi, öte dünyada isteğine kavuşmak istersen ameline fazla güvenme.
	Ḥaḳ Taʿālānıñ hemīşe raḥmetiñ Göñlüñ üzerine ḳo gel şefḳatiñ	Daima Allahu Te'âlâ'nın rahmetine ve şefkatine ümit bağla.
	Eyle Ḥaḳḳıñ raḥmetine iʿtimād Kendi aʿmālinden umma vėre dād	Allah'ın rahmetine güven, kendi amelinden yardım umma.
	Ey ḫˇāce aʿmāline güvenme sen Ẕikr ü fikr ü ḫayrına sevinme sen	Ey efendi yapmış olduğun ibadetlere, zikirlere ve iyiliklere güvenerek sevinme!
	ʿİlm-i Ḥaḳda ḳandadır bu bildigiñ Bildigiñ[den] çoḳ durur yañıldıgıñ	Allah'ın ilmi yanında bu bildiklerin nedir ki Yanıldıkların bildiklerinden daha çoktur.
459	**Bihterīn-i çīzhā ḫulḳ-ı nikūst** **Ḫalḳ ḫulḳ-ı nīk-rā dārend dūst**	
	Cümle eşyānıñ ėyisi ey peder Ne ola dėrler ise ver gel ḫaber	Ey baba, sana her şeyden daha iyi olan nedir, derlerse gel, haber ver.
	Dė aña yekrek olandır ėyi ḫūy Ola māderẕadelik anıñ be-ṣoy	Ona her şeyden daha iyi olanın doğuştan gelen bir iyi

		huya sahip olmak olduğunu söyle.
[110b]	Ḫalḳ ėyi ḫūyluyu sever bī-gümān İʿtibār ʿizzet bulur ender-cihān	Şüphesiz halk iyi huylu olanı sever, iyi huylu olanlar bu dünyada itibar ve şeref bulurlar.
	Dost tutarlar yaʿnī sever anı ḫalḳ Ḥürmeti artar ḫuṣūṣan nezd-i Ḥaḳ	Halk iyi huylu olanları sever ve dost edinir ayrıca onların Allah katında da değeri artar.
	Ėyi ḫūy cennet gibidir ey püser Kötü ḫūy nār-ı cehennemden beter	Ey oğul, iyi huy cennete gibidir, kötü huy ise cehennem ateşinden beterdir.
460	**Rev fürū-ten şev hemīşe ey ḫalef** **K'īn büved ārāyiş-i ehl-i şeref**	
	Yürü tevāżuʿ la ol sen ey ḫalef Kim budur zīnet olan ehl-i şeref	Ey oğul, gel alçak gönüllü ol, şeref sahibi olanlara yakışan budur.
	Ḥāl-i ehlullāhın ancaḳ zīneti Ṣāḥib-i ehl-i kirāmıñ himmeti	Allah dostlarının ve şeref sahibi olanların işleri hep alçak gönüllük; süsü ise iyi huyluluktur.
	Hep tevāẓuʿ dur hemīşe işleri Ėyi ḫūy iledir ārāyişleri	
	Gel tevaʿ żuyla ḥalīm ol ey püser Zīrā bu ḥāl iledir ehl-i hüner	Ey oğul, gel alçak gönüllü ve yumuşak huylu ol çünkü hüner sahibi olanlar hep böyledir.
	Hep tevāżuʿ la yürü insān gibi Kibr ėdip olma şaḳın şeyṭān gibi	Gel, hep alçak gönüllü ol insan gibi, sakın kibre kapılıp şeytan gibi olma.
461	**Ān ki bāşed der-kef-i şehvet esīr** **Gerçi āzādest ū-rā bende gīr**	
	Şehvet elinde şu kim ola esīr Gerçi āzāde ise de bendedir	Kim arzularının esiriyse o hür olsa da aslında bir köle gibidir.
	Dest-i şehvetde esīr olan hemān	Arzularının esiri olmuş bir kişi şüphesiz hürriyeti elinden alınmış bir köle gibidir.

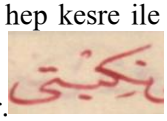
	Bir āzādsız[907] bende farż ėt bī-gümān	
	Ehl-i ḥāliñ yoḳ birāder şehveti Leẕẕet-i dünyāya olmaz raġbeti	Ey kardeş, hal ehli olanlarda şehvet duygusu yoktur, onlar dünya lezzetlerine rağbet etmezler.
[111a]	Bende olma dest-i şehvetde oġul Olmayasın zīr-i minnetde oġul	Ey oğul küçük düşmek ve başkalarının minneti altına girmek istemiyorsan arzularının elinde esir olma.
	Ehl-i dil dāʾim Ḫudāya bendedir Kim anıñ mādām cānı tendedir	Gönül ehli olanlar, canları bedende olduğu sürece yalnız Allah'a kulluk ederler.
462	**Ger tu bīnī nā-kesī der-bārgāh** **Ḥācet-i ḫod-rā ez-ūhergiz me-ḫ ̌āh**	
	Sen eger nā-cins ü bed-aṣlı oġul Göresin kim ṣadr-ı manṣıbdadır ol	Ey oğul, eğer sen soyu bozuk olan bir kimseyi iyi bir göreve getirilmiş olarak görürsen dileğini gerçekleştirmesini ondan isteme, Allah dileğini gerçekleştirmek için başka bir şeyi sebep kılar.
	Kendi murādını andan hīç ṭaleb Eyleme bir ġayrı yüzden vėre Rab	
	Āb-ı rū ṣarf ėtme ḥācet eyleme Bed-aṣıl nā-cinse minnet eyleme	Soyu bozuk olandan bir şey isteyerek şeref ve itibarını ayaklar altına alma ve ona minnet etme.
	Zīrā nā-cinsdir birāder ʿaynı sem Ḳadrini żāyiʿ ėdip umma kerem	Çünkü cinsi bozuk olan aynı zehir gibidir, ey kardeş ondan bir şey umarak kıymetini düşürme.
	Kim fürū-māyeden umduysa ʿaṭā Eksik olmadı başından bir ḫaṭā	Kim soyu bozuk olandan bir şey umduysa hep hataya düştü.
463	**Ber-der-i nā-kes ḳadem hergiz me-ber** **Ver be-bīnī hem me-pürs ez-vey ḫaber**	

[907] Kelime her ne kadar şeklinde imla edilmişse de vezin gereği "āzādsız" olarak yazılmıştır.

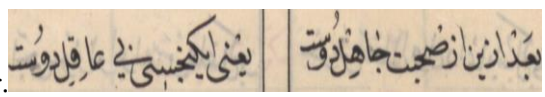
	Ḳoyma nā-cins ḳapısına sen ayaḳ Diñle cān ile bu pende ver ḳulaḳ	Bu pendimi can kulağıyla dinle, cinsi bozuk olanın evine ayak basma.
	Yaʿnī ayaġıñ iletme yanına ʿĀrıż olur çoḳ ṣıḳındı cānına	Yani yanına gitme sonra çok sıkıntı çekersin.
	Bed-aṣıl nā-cinsi ger görseñ daḫi Ḥāl u ḫāṭırını ṣorma ey aḫī	Ey kardeş, soyu bozuk olan bir kişiyi görsen bile yanına yaklaşıp halini hatrını sorma.
	Hele nā-cins ile olmaz imtizāc Olmaya yā Rabb[i] kimse iḥtiyāc	Hele de soysuz olanla dostluk hiç kurma, ey Allah'ım sen kimseyi muhtaç etme.
[111b]	Ḳıl kerem yā Rabbenā aç eyleme[908] Saġ gözü ṣol göze muḥtāc eyleme	Ya Rabbim, sen kimseyi aç bırakma; sağ gözü sol göze muhtaç etme.
464	**Tā tüvānī kār-ı ebleh-rā me-sāz** **Kār fermāyeş velī kemter nüvāz**	
	Hem daḫi ḳādir iseñ ey pür-hüner Aḥmaġın işini düzme ey püser	Ey hüner sahibi oğul, gücün yetiyorsa ahmağın işine karışma.
	Aḥmaḳ u nādāna kim iş eyledi Yüregiñe ḍarb ėdip nīş eyledi	Ahmak ve cahille kim iş yaparsa adeta kendi yüreğine hançer saplar.
	Ebleh ü nādāna gerçi iş buyur Eşlet anı dost tutma geri dur	Cahil ve ahmağa iş buyur ancak sakın onu dost edinme ve ondan uzak dur.
	Zīrā anıñ işine vėrseñ niẓām Zaḥmetiñ beyhūdedir ey nīk-nām	Ey iyi namlı, ahmağın işine çekidüzen vermeye çalışmak boş bir çabadır.
	Aḥmaḳ u nādāna ėylik eyleme Yanına varma vü kemlik eyleme	Ahmak ve cahil olanın yanına varma, ona herhangi bir iyilik ya da kötülükte bulunma.

[908] Kelime her ne kadar "eylemeye" şeklinde yazılmışsa da vezin gereği bir hece azaltılarak "eyleme" olarak yazılmıştır.

	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ DÜŞMĀNDAN İḤTİRĀZ ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- düşmandan sakınmak hakkında buyurur.	
465	**Ez-dü kes perhīz kün ey hūşyār** **Tā ne-bīnī nikbetī[909] ez-rūzgār**	
	İki kimseden be hey ʿāḳil ṣaḳın Eyle perhīz olma gel ġāfil ṣaḳın	Ey akıllı kişi, gel gözünü dört aç, bu zamanda dert ve mihnet çekmek, belaya uğramak istemiyorsan iki kişiden sakın ve uzak dur.
	Görmeyesin bu zamāndan ey peder Çoḳ muṣībet derd elem miḥnet keder	
	Kim bu iki kimseden oldu baʿīd Bu cihānda bil odur ehl-i saʿīd	Kim bu iki kişiden uzak dururs bu dünyada mutluluğa erenlerden olur, bil.
	Kim ki dūş oldu çeker cevr ü cefā Kim baʿīd oldu odur ender-ṣafā	Kim onlara yakın olursa eziyet ve sıkıntı çeker, kim onlardan uzak dururs mutlu olur.
[112a]	Bu ikiden perhīz ėt ey hūşyār Görmeyesin nikbeti ez-rūzigār	Ey uyanık kişi, zamandan başına bir bela gelmesini istemiyorsan bu iki kişiden uzak dur
466	**Evvel ez-düşmen ki ū istīze üst** **V'āngehī ez-ṣoḥbet-i nādān dūst**	
	Ol ikiniñ evveli bu ey püser Şeyḫ ʿAṭṭār diñle cān ile ne dėr	Ey oğul o iki şeyden ilkinin ne olduğunu Şeyh Attar söyledi, onu can kulağıyla dinle, bak ne der.
	Yaʿnī şol düşmāndan eyle pek ḥaẕer Diḳḳat ehli ol yürü görme keder	Üzülüp ah vah etmek istemiyorsan inatçı düşmanla sen de inatlaşma. Ona karşı çok dikkatli ol ve kendini ondan koru.
	Kim o düşmān ola ġāyetle ʿinād Lecc ėdip eyler heme feryād u dād	

[909] Kelimenin ilk hecesi metinde hep kesre ile harekelendiği için kelimenin "nekbet" değil "nikbet" okunuşu tercih edilmiştir.

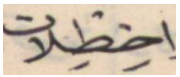
	Baʿd-ez-īn ez-ṣoḥbet-i cāhil dost Yaʿnī ikincisi bī-ʿāḳil dost[910]	Sonra ikincisi cahil dostla sohbet etmek yani akıllı olmayan dosttur.
	Dėndi ḫayırlıdır ʿaḳıllı ʿadū Cāhil-i ṣādıḳdan añla nīgū-ḫū	Ey iyi huylu şunu unutma: "Akıllı düşman, akılsız dosttan hayırlıdır." dendi.
467	**Ḫ ʿīş-rā ez-nezd-i düşmen dūr dār** **Yār-ı nādān-rā zi-ḫod mehcūr dār**	
	Kendini düşmān yanında tut ıraḳ Dikḳat eyle vėr bu maʿnāya ḳulaḳ	Bu sözüme iyice kulak ver ve düşmandan uzak dur.
	Dost-ı nādānı heme mehcūr tut Yaʿnī kendinden anı pek dūr tut	Cahil dostu kendinden pek uzak tut.
	Cāhil ü nādānla ṣoḥbet eyleme Yanına varma muḥabbet eyleme	Cahil ve ahmak olanın yanına gitme ve onunla sohbet etme.
	Kendini düşmāndan eyā eyle dūr Ḳıl ḥaẕer zīrā keder eyler ẓuhūr	Düşmandan uzak durmaz ve ondan sakınmazsan sonra çok üzülürsün.
	Ey birāder olma yār nādān ile Dostluḳ ėtmegi ṣaḳın şeyṭān ile	Ey kardeş cahil ile sakın dost olma, şeytanla dostluk etmekten sakın.
[112b] 468	**Ey püser kem gūy bā-merdüm dürüşt** **V'er be-gūyī bā-tu be-nümāyend püşt**	
	Ey oġul ḫalḳa ḳatı bed söyleme Yaʿnī eyri sözü kim serd söyleme	Ey oğul, halka karşı kötü ve sert bir şekilde konuşma.
	Yoḫsa söylerseñ olursun bed-zebān Saña arḳa gösterirler bī-gümān	Acı sözlü olursan herkes sana sırtını döner.
	Yaʿnī senden cümlesi nefret ėder Yüz çevirir ṣanma kim raġbet ėder	Yani herkes senden nefret eder ve yüz çevirir, bu şekilde davranarak ilgi göreceğini sanma.

[910] Beytin vezni problemlidir.

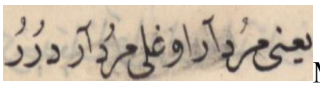
	Tāze-rū ol dāʾimā şīrīn kelām Sevsin istersen seni ḫāss ileʿām	Herkesin seni sevmesini istiyorsan güler yüzlü ve tatlı dilli ol.
	Acı sözlü olma sen fülfül gibi Hoş maḳāl ol dāʾimā bülbül gibi	Karabiber gibi acı sözlü olma, daima bülbül gibi tatlı dilli ol.
469	**Bihterīn-i ḫulḳ mī-dānī kirāst** **Ān ki dād inṣāf u inṣāfeş ne-ḫˇāst**	
	Ḫūyuñ ėyisi bilir misin nedir Kime lāyıḳdır kime maḫṣūṣdur	Huyun iyisi nedir ve bu huy kime mahsustur bilir misin?
	Aña maḫṣūṣdur ki vėrdiʿadl u dād Daḫi inṣāf ėtdi buldu ėyi ad	İyi ahlaklı olmak adil ve insaflı davranana mahsustur. Bu şekilde davrananlar daima iyi anılır.
	İstemedi kendi alacaġıñ ol Haḳḳ için beẕl ėtdi inṣāf ey oġul	Ey oğul, böyle kimseler doğruluk için çalışıp çabaladı ancak karşılığında kimseden bir şey istemedi.
	Kendi üzerine ḥuḳūḳ-ıʿibād Ḳoymayıp ėtdi edā bi'l-cümle dād	Kendi üzerinde hiçbir kulun hakkını bırakmayıp, herkese yardım etti.
	Līk alacaġıñ ikrām eyledi Her faḳīre beẕl-i inʿām eyledi	Eline geçenleri başkalarına ikram ederek her fakire yardım etmek için çabaladı.
470	**Çün ḥadīṯ-i ḫūb gūyī bā-faḳīr** **Bih büved z'āteş ki pūşānī ḥarīr**	
[113a]	Çün faḳīre sen güzel söz diyesin Dil-nüvāz ile güler söyleyesin	Ey yoldaş, bir fakire güler yüz göstermek ve güzel sözlerle gönlünü okşamak onu türlü kumaşlarla giydirmekten daha iyidir.
	Andan ėyi olur anı kim ḳumāş Giydirip ḳuşadasın ey yoldaş	
	Bir faḳīre söyleseñ şīrīn kelām Bil ḳumaş giymişce olur şād-kām	Bir fakire tatlı bir söz söylersen adeta güzel bir giysi giymiş kadar sevinir.

	Ṭiyb kelām oldu ṣadaḳat ey oġul[911] Var şīrīn sözde berekāt ey oġul	Ey oğul, güzel söz sadakadır ve güzel sözde bereket vardır.
	Yāre-i seyf oñulurmuş ey civān Līk ṣavmaz ḳatı söz cerḥ-i lisān	Ey genç, kılıç yarası onulur, dil yarası onulmazmış.
471	**Ḫışm ḫorden pīşe-i her serverest** **Telḫ bāşed ez-şeker şīrīn-terest**	
	Ġażabın ṣabr ile yutḳunmaḳ kişi Her ulunuñ ṣanʿatı budur işi	Yüce kişilerin hüneri sabır göstererek öfkesini yenmektir.
	Gerçi pek acı olur şiddetlidir Līk şekerden ziyāde ṭatlıdır	Bu çok acı ve zor bir iştir ama sonucu baldan tatlıdır.
	Ġażabın terk eyle var ol ehl-i ḥāl Acı sözlü olma ol şīrīn-kelām	Öfkeni yenerek hal ehli ol, acı sözlü olma tatlı sözlü ol.
	Acıdır ṣabr u taḥammül ey ʿazīz Līk ṣoñu oldu şekerden leẕīẕ	Ey yüce kişi, buna sabr etmek çok acı ve zordur ama sonucu baldan tatlıdır.
	Kimseniñ göñlin ṣaḳın ėtme şikest İḥtirāz eyle heme ey Ḥaḳ-perest	Ey Allah'a inanan, sakın kimsenin kalbini kırma!
472	**Ān ki bā-merdüm ne-sāzed der-cihān** **Zindegānī telḫ dāred bī-gümān**	
	Şol ki bā-ḫalḳ-ı cihān düzülmeye Ḫoş geçinip imtizācı olmaya	Şüphesiz kim herkesle iyi geçinmezse o bu dünyada rahat yüzü görmez ve acı bir hayat yaşar.
[113b]	Acı dirlik şübhesiz tutar hemān İstirāḥat ėtmez ol ender-cihān	
	İmtizāc u iḫtilāṭ[912] ėden kişi ʿĀlem-i fānīde ehvendir işi	Herkesle iyi geçinen ve anlaşan kişinin bu fani dünyada işi daha kolaydır.

[911] Hadis: "El-kelimetü'ṭ- ṭayyibetu ṣadaḳatun." Anlamı: Güzel söz sadakadır. Bkz. Buhârî, Edeb, 34.; Müslim, Zekât, 56.

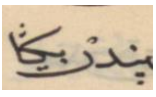
[912] Kelime metinde şeklinde imla edilmiştir.

	Ḫalḳ ile her kim ėtmez imtizāc Nā-murād olur ḳamuya iḥtiyāc	Kim halkla iyi geçinmezse sonunda bahtsız olur ve onlara muhtaç kalır.
	Ḫoş geçinmege nedir diñle sebeb Ėyi ḫūyu ṣanʿat eyle bā-edeb	İnsanlarla iyi geçinmenin nedeni edeblice iyi huylu olmaktır.
473	**Ān ki şūḫest ü ne-dāred şerm nīz** **Dān ki ū nā-pāk zādest ey ʿazīz**	
	Ol ki dāʾim bī-edeb küstāḫ durur Kim lisān ile göñül sūrāḫ durur	Kim edepsizlik ve küstahlık eder, sözleriyle kalp yaralarsa o kişinin zararı çok, faydası ise hiç yoktur.
	Yaʿnī edebsiz ḥayāsı yoḳ anıñ Fāʾidesi yoḳ ziyānı çoḳ anıñ	
	Ey ʿazīzim bil ki o bī-ʿār durur Yaʿnī murdār oġlu murdār durur[913]	Ey azizim, bil ki o utanmazdır, pisliğin tekidir.
	Terk-i ʿār ėtme edebsiz olma sen Kimseye bā-rū sebebsiz olma sen	Sen utanmaz ve edepsiz olma, kimseyi sebepsiz yere geri çevirme.
	Kim ḥayā ėtdi ol ehl-īmān durur Bī-edeb olan kişi nādān durur	Kimde utanma varsa o iman sahibidir, utanması olmayan kişi cahildir.
474	**Ez-melāmet tā be-mānī der-emān** **Bāş dāʾim hem-nişīn-i ṣāliḥān[914]**	
	Bu cihānda sen melāmetden eger Yaʿnī bed-gūdan u töhmetden eger	Bu dünyada rezil olmaktan, dedikodudan ve töhmet altında kalmaktan kendini korumak istiyorsan bana kulak ver, dinle.
	Ḥıfẓ u emānda ḳalasın dāʾimā İster iseñ vėr ḳulaḳ diñle eyā	
[114a]	Yaramazla şol kişi kim yār olur Tā nihāye işi āh u zār olur	Kim kötüyle dost olursa sonunda işi ah vah etmek olur.

913 Mısrada vezin gereği bir hece eksiktir.

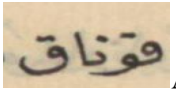
914Kaynak metnin bu beyti beş değil dört beyitle şerh edilmiştir. Öyle sanıyoruz ki müstensihin dalgınlığı böyle bir duruma sebep olmuştur.

	Ey birāder ol heme bā-ṣāliḥān Hem-nişīniñ ola her dem ʿārifān	Ey kardeş, daima bilgi ve görüş sahibi faziletli kişilerle oturup kalk.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ ḪORLUḲ GETİREN ŞEYLER ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- insanı küçük düşüren şeyleri anlatır.	
475	**Çend ḫaṣlet āvered ḫˇārī be-rūy** **Bā-tu gūyem ger hemī gūyī be-gūy**	
	Ḫūy-ı ḫorluḲ yüze ne miḳdār oġul Getirir diyem saña hūşdār oġul	Ey akıl sahibi oğul, insanı küçük düşüren şeyin ne olduğunu sana diyeyim.
	Saña diyem dėr iseñ söyle baña Güş ėdip diḳḳatle baḳ benden[915] yana	Sana bunun ne olduğunu söylememi istersen söyle, yüzünü bana dönüp dikkatle dinle.
	Bil sekiz şeydir işit ḳıl iḥtirāz Ḫāṭırıñda tut heme eyle niyāz	Bu şeyler sekiz tanedir, bunları bil ve akılında tut, daima kendini bunlardan sakın ve dua et.
	Yüzüne ḫorluḲ rezālet getirir Kişiye ġāyet ḫacālet getirir	Bu sekiz şey kişiye utanç verir ve yüzünü kızartır, onu rezil eder.
	Ḥażret-i Şeyḫ ḳaddesallāhu'l-ʿazīz Ėtdi tavżīḥ diñle nedir bu sekiz	Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- bu sekiz şeyin ne olduğunu açıkladı, dinle.
476	**Evvel ān bāşed ki mānend-i mekes** **Merd-i nā-ḫˇānde kesī[916] mihmān-ı kes**	
	ḪorluḲ īrāṣ eyleyeniñ biri bu Diñle cān ile hele ey nīgū-ḫū	Ey iyi huylu can kulağıyla dinle, horlanmaya sebep olan şeylerden biri budur.

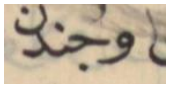
[915] Metinde kelimenin ilk harfi "p" ile yazılmıştır.

[916] Pendnâme nüshalarının bazılarında bu kelime yerine "şeved" yazılmıştır.

	Evveli budur ola ʿaynı sinek Yaʿnī daʿvetsiz gidip yėmek yėmek	İlki sinek gibi davetsiz olarak bir kişinin evine gidip yemek yemektir.
	Şol ki daʿvet olmamışken ey civān Kimseye ola ḳonaḳ[917] ender-cihān	Ey genç, kim davet edilmediği bir eve giderse bu dünyada itibarı kalmaz, herkes ondan nefret eder ve onu hor görür.
[114b]	İʿtibārı ḳalmaz anıñ ḫor olur Cümlesi nefret ėder mehcūr olur	
	Ėtme żāyiʿ ḳadrini ey pür-hüner Zīrā daʿvetsiz yère sinek girer	Ey pek hünerli kişi, böyle yaparak değerini düşürme zira bir yere davet edilmeden sadece sinekler gider.
477	**Her ki mihmān-ı kesī nā-ḫˇānde şüd** **Nezd-i merdüm ḫˇār u zār u rānde şüd**	
	Ḥażret-i Şeyḫ ėtdi teʾkīd ey ʿazīz Cān ile diñle tut ol ehl-i temīz	Ey şerefli kişi, Şeyh Hazretleri iyice anlattı, sen de onu can kulağıyla dinle ve temiz kullardan ol.
	Kim ki daʿvet olmadıġı ḥālde ol Kimseniñ ḫānesine gide oġul	Ey oğul, kim davet edilmediği halde bir kişinin evine giderse halkın gözünde itibarı kalmaz, sürgün edilmiş bir insan gibi değersiz olur.
	Ḫalḳ ḳatında olur ol kes ḫor u zār Oldu nefy olmuş gibi bī-iʿtibār	
	Olma mihmān ḫāne-i nā-keslere Hem daḫi nikbet denī ḥāsislere	Kötü huylu, soysuz, alçak ve uğursuz kimselerin evine misafir olma.
	Kimseye vėrme meşaḳḳat olma bār Gel dėnilen yère var eyleme ʿār	Utanmak istemiyorsan kimseye sıkıntı verip yük olma, sadece sana gel denilen yere gitmekten çekinme.
478	**Dīger ān bāşed ki nādānī reved** **Kedḫudāī ḫāne-i merdī şeved**	

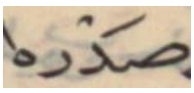
[917] Anlam gereği “konuk” olduğunu düşündüğümüz kelime metinde bu şekilde imla edilmiştir.

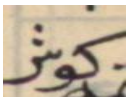
	Ḫorluḳ ol olur ki bir cāhil gider Daʿvet olmaḳsız o bī-ʿaḳıl gider	Davet edilmeden bir yere ancak cahil ve akılsızlar gider.
	Kişiniñ ḫānesine varır hemān Ketḫudālık ėtmege başlar der-ān	Bir kişinin evine gider ve hemen kahyalık etmeye kalkar.
	Ketḫudāsı olur eyler ḳīl ü ḳāl Ḫāne ṣāḥibi degil rāżı bu ḥāl	Boş boş konuşup kahyalık eder, ev sahibi ise bu durumdan memnun değildir.
	İʿtibār bulmaz o bī-raġbet olur ʿĀḳıbet rüsvāy olur nikbet olur	Böyle kişilere saygı ve sevgi gösterilmez, sonunda rezil rüsva olurlar.
[115a]	Olmaya sende bu iki bed-fiʿāl Yoḳ yėre ėtdirme kendin infiʿāl	Sen sakın bu iki şeyi yapma, yok yere insanları kendinden uzaklaştırma.
479	**Kār kerden ber-ḥadīṯ-i ān dü merd** **Ez-ser-i cehlend her dü der-neberd**	
	Ḫaṣletiñ birisi ol iki eriñ Yaʿnī ẕikr olan iki bī-hüneriñ	Hasletin birisi de bu bahsedilen iki beceriksizin sözleriyle hareket etmektir.
	Sözleriyle bil ʿamel ėtmek durur Ḫāṣılı yoḳ yere segirtmek durur	
	Zīrā cāhillik vechinden[918] bī-gümān[919] İkisi de cengdedir ender-cihān	Çünkü cahillik sebebiyle bu iki kişi şüphesiz dünyada hep savaş halindedir.
	İki erden biri ol nādān imiş Yaʿnī bī-daʿvet olan mihmān imiş	Cahil olan iki kişiden biri davetsiz misafirdir.
	Ketḫudā-yı ḫānedir ol dīgeri Kim sözü doġru degil biñde biri	Diğeri ise sözünün binde biri doğru olmamasına rağmen evin kahyalığını yapmaya çalışandır.
480	**Her ki binşīned ziber ṣadr-ı südūr**	

[918] Kelime metinde başında tam belirgin olmayan bir “elif” harfi eşliğinde yazılmıştır.

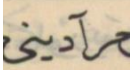
[919] Mısrada vezin problemlidir.

	Ger resed ḫˇārī be-rūyeş nīst dūr	
	Her kim otura büyükler ṣadrına Lāyıḳ olmadan ekābir yerine	Her kim layık olmadığı halde büyüklerin oturması gereken yere baş köşeye otururs horlanır ve yakın bir zamanda bir belaya uğrar.
	Yüzüne ḫorluḳ anıñ her bār eger Ėrişirse bil baʿīd olmaz meger	
	Ḫiẕmet ėt perverde ol nāṣiḥ sözün Diñle ṣadrda[920] olmasın seniñ gözün	Nasihat edenlerin sözünü dinle ve ondan ders çıkar, sakın gözün baş köşede olmasın.
	Kişi lāyıḳ olmadıḳ ṣadra ṣüdūr Eylese ḫorluḳ aña eyler ẓuhūr	Kişi layık olmadığı halde baş köşeye otururs sonunda hor görülür.
	Kim büyükler ṣadrı üzre oturur Dört ṭarafdan yüze ḫorluḳ getirir	Kim büyüklerin yerine otururs yüz kızartıcı bir iş yapmış olur.
[115b] 481	**Nīst cemʿī-rā çü ber-ḳavl-i tu gūş** **Ṣad süḫan ger bāşedet yek-rā me-gūş**	
	Bir cemāʿatiñ ḳulaġı çün meger Olmaya seniñ sözünde ey peder	Ey baba, eğer bir topluluk senin sözlerine kulak vermiyorsa boş yere konuşup da kendini yorma.
	Yaʿnī ḳavline seniñ ėtmeye gūş Verme zaḫmet kendine gel ėtme gūş[921]	
	Kim seniñ yüz sözün olursa hemān Söyleme birin daḫi ey nev-civān	Ey genç, yüz sözün olsa da birini bile sana kulak vermeyenlere söyleme.
	Ey birāder vėrme zaḫmet kendine Çün ḳulaḳ vėrmez seniñ hīç pendine	Ey kardeş, senin öğüdüne kulak vermeyenler için boş yere kendini yorma.

[920] Metinde fakat anlam gereği bu şekilde yazılmıştır.

[921] Metinde şeklinde yazılmıştır. Ancak beytin genel anlamı dikkate alındığında konuşmakla ilgili "gū" ya da çabalamakla ilgili "gūşiş" kelimesinin -her ne kadar kafiyeye uygun düşmese de- anlama daha uygun düşeceği kanaatindeyiz.

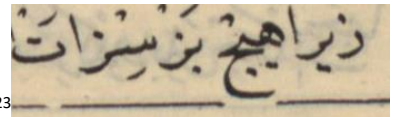
	Epsem ol söyleme beyhūde kelām Çünki gūş ėtmeyeler ey nīgū-nām	Ey iyi namlı, sözünü dinlemeyenlere karşı dilsiz ol, boş yere söz söyleme.
482	**Ḥācet-i ḫod-rā me-ḫᵛāh ez-düşmenān** **Z'īn beter ḫᵛārī ne-bāşed der-cihān**	
	İsteme düşmenlerinden ḥācetiñ Zāʾil olmaya dėr iseñ raġbetiñ	İtibarını yok yere kaybetmek istemiyorsan düşmanından bir şey isteme.
	Ḥācet istese kişi ez-düşmenān Ḫorluḳ bundan beter olmaz cihān	Düşmanlarından bir şey istemekten daha beter yüz kızartıcı bir durum olamaz.
	Yaʿnī ḫorluḳ getireniñ biri bu Ḥācetiñ ėtmek ṭaleb oldu ʿadū	Yani senin hor görülmene sebep olan şeylerden biri düşmandan bir şey istemektir.
	Yüz ṣuyu ṣarf eyleyip ḫor olma sen Minnet ėtme düşmene zār olma sen	Sen, itibarından olup küçük düşme, sonradan ağlayıp sızlamamak için düşmanına minnet etme.
	Ey birāder gel vefā umma ʿadū Olma muḥtāc düşmene ey nīgū-ḫū	Ey iyi insan gel, düşmanından dostluk bekleme ve ona muhtaç olma.
483	**Ez-fürū-māye murād-ı ḫod me-cūy** **Tā ne-yāyed mer turā ḫᵛārī be-rūy**	
[116a]	Aṣlı alçaḳdan heme ender-cihān Kendi murādın[922] ṭaleb ėtme hemān	Küçük düşmek istemiyorsan bu dünyada soysuzlardan kendin için bir şey isteme. Alçak sözüne inanıp onun senin işini halledeceğini sanma.
	Tā ki ḫorluḳ gelmeye kim yüzüne Bitmez işiñ baḳma alçaḳ sözüne	
	Bu cihānda ṭıynet-i nā-pākdan Ḥişşeti gālib gözü nemnākdan	Ey çok vefalı kişi, kim bu dünyada mayası bozuklardan, çok cimri olup ağlayanlardan dostluk umduysa sonunda çok
	Kim vefā umdu ise çekdi cefā	

[922]Kelime metinde her ne kadar "murādını" şeklinde yazılsa da vezin gereği bu şekilde okunmuştur. Metindeki imlası ise şöyledir:

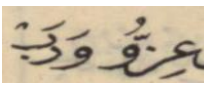
	Ḫorluḳ ėtdi ẓuhūr ey bü’l-vefā	sıkıntı çekti ve kendini küçük düşürdü.
	Yanına varma ve minnet eyleme Bed-aṣıl nādāna ḥācet eyleme	Soyu bozuk ve cahil kişilerin yanına gitme ve onlardan bir şey isteyerek minnet etme.
484	**Bā-zen u kūdek me-kün bāzī helā** **Tā ne-kerdī ḫˇār u zār u mübtelā**	
	Ey birāder ʿavrat u oġlan ile Oynama āgāh ol nādān ile	Ey kardeş, sonradan sıkıntı çekmek ağlayıp sızlanmak istemiyorsan kadın, çocuk ve cahillerle fazlaca vakit geçirip sohbet etme.
	Olmayasın ḫor u zār u mübtelā Başına hem gelmeye dürlü belā	
	Gel muḥabbet eyle yārānıñ ile İḫtilāṭ ėt yaʿnī aḳrānıñ ile	Gel akranlarınla dostluk kur, görüş.
	Oynama ḳızlarla oġlancıḳ ile Erle tur turma ṣaḳın ḳancıḳ ile	Sakın kızlar, küçük çocuklar ve hilekarlarla görüşüp muhabbet etme; er olanlarla görüş.
	Ehl-i ʿaḳl ʿārifān ile ol nişīn Neye müntec olacaġıñ bil işin	Bilgi ve görüş sahibi olan akıllı kişilerle oturup kalk, işin sonunun nereye varacağını bir düşün.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU’L-ʿAZĪZ KĀR-I MUVĀFIḲ ḤAḲḲINDA BUYURUR BEYĀN Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- yararlı işler hakkında buyurur.	
485	**Der-cihān şeş çīz mī-āyed be-kār** **Evvelā bārī ṭaʿām-ı ḫoş-güvār**	
[116b]	Altı şey işe gelir yaʿnī yarar Bu cihānda ehl-i ʿaḳl anı arar	Altı şey işe yarar, bu dünyada akıl sahibi olanlar daima onu anar.
	Biri bir kerre yėmek ḥażm-ı ṭaʿām Yėmek içmek degil imiş bi’d-devām	Birincisi hazmedebileceğin kadar yemektir sürekli yiyip içmek doğru değildir.

	Yine bir kerre mükerrer olmaya Ḥażm olucu ola berter olmaya	Tekrar tekrar değil bir kere ve hazmedebileğin kadar yemektir, çok fazla değil.
	Līk üç beş kerre yėrse bir kişi Oldu ḥayvāna müşābih her işi	Eğer bir kişi günde üç beş kere yemek yerse aynı hayvanlar gibi davranmış olur.
	Ey birāder az yėmek yė az uyu Daḫi miḳdārınca cānā iç ṣuyu	Ey kardeş az yemek ye, az uyu, ey can bir de suyu yeteri kadar iç.
486	**Ḫoş büved yār-ı muvāfiḳ der-cihān** **Bāz maḫdūmī ki bāşed mihribān**	
	Ḫoş olur yār-ı muvāfıḳ der-cihān Dāhi şol maḫdūm ki ola mihribān	Bu dünyada uygun bir dost bulmak ve sevgi dolu, şefkatli bir oğul sahibi olmak güzeldir.
	Yaʿnī dünyāda muvāfıḳ yār ola Her bir işinde seniñ ṣādıḳ ola	Yani bu dünyada senin her işine koşan kişi sana uygun bir dosttur.
	Daḫi şol maḫdūm ki muḥabbetlidir Yaʿnī raġbetli ola şefḳatlidir	Ayrıca sevgi duyan yani düşkün olan oğul, şefkatlidir.
	Añla maḫdūmdan murād üstād nedir Pīr efendiñdir yāḫūd evlād durur	Ey üstad kişi, "mahduman"dan kastın ne olduğunu anla, bu sözle kast edilmek istenen pirin, efendin ya da evladındır.
	Bu iki ġāyet vėrir göñle ferāḫ Ḥāṣıl olur bunlar ile inşirāḥ	Bu iki kişi gönle ferahlık ve mutluluk verir.
487	**Her süḫan k'ān rāst güyī vü dürüst** **Bih zi-dünyā z'ānki der-vey nefʿ-i tüst**	
	Her sözü kim söyleyesin sen faṣīḥ Yaʿnī kiẕb olmaya ola hep ṣaḥīḥ	Ey oğul, sen her sözünü doğru bir şekilde yani yalansız olarak söyle çünkü düşünürsen anlarsın, dünyada bundan daha güzel bir şey yoktur.
[117a]	Fehm ėdersen yeg durur dünyādan ol Zīrā doġruluḳ gibi yoḳdur oġul	
	Doġruluḳda saña vardır fāʾide Kiẕb olunca umma andan māʾide	Sana doğruluktan fayda vardır, yalandan fayda umma.

	Ey birāder olma keẕẕāb u leʾīm Kim vücūdun yanmaya nār-ı caḥīm	Ey kardeş, bu bedenin cehennem ateşinde yansın istemiyorsan yalancı ve alçak olma.
	Kiẕbi ʿādet eylese ger bir kişi Ḳaradır ḳalbi olur berʿaks işi	Eğer bir kimse yalanı alışkanlık haline getirirse sonunda kalbi kararır ve her işi ters gider.
488	**Düşmen-i Ḥaḳ-rā neşāyed dāşt dūst** **Bāz-geşt cümle çün āḫir be-dūst**	
	Ḥaḳ Taʿālā düşmenini ey püser Dost tutma kendine ėtme keder	Ey oğul, sonradan üzülmek istemiyorsan Allahu Teâlâ 'ya düşman olanı kendine dost edinme.
	Düşmen-i Ḥaḳḳa muḥabbet eylemek Lāyıḳ olmaz aña raġbet eylemek	Allah düşmanına sevgi besleyip, ilgi göstermek doğru değildir.
	Cümleniñ ircāʿi çün Allāh durur Varacaġı ol ulu dergāhadır	Çünkü sonunda hepimizin dönüp varacağı yer Allah'ın huzurudur.
	Kim ki farżu'llāhı inkār eyledi Bā-ḫuṣūṣ dervīşleri zār eyledi	Kim Allah'ın farz kıldığı şeyleri inkar eder ve dervişlere kötü davranırsa o Allah düşmanıdır, sakın onu dost edinip kendini sıkıntıya sokma.
	Düşmen-i Ḥaḳdır anı yār eyleme Dost ėdip kendine her-bār eyleme	
489	**ʿAyb-ı kes bā-ūnemī-bāyed nümūd** **Zʿān ki neb'ved hīç laḥmī bī ġadūd**	
	Kimseniñ ʿaybını kendiye hemān Anı göstermek gerekmez ey civān	Ey genç, kimsenin ayıbını yüzüne vurma, bu gereksizdir.
	Zīrā hīç bezsiz et?[923]olmaz ey oġul Bī-ḳuṣūr bir yār bulunmaz ey oġul	Ey oğul nasıl hiç bezsiz et olmazsa kusursuz dost da olmaz.

923

[117b]	Bī-ḳuṣūr ancaḳ Ḫudādır ey aḫī Kimseniñ ʿaybını dėme bir daḫi	Ey kardeş, kusursuzluk ancak Allah'a mahsustur, bir daha kimsenin ayıbını söyleme.
	Ḥażret-i Şeyḫiñ hemīşe pendini Oḳu gözle dāʾimā sen kendini	Daima Şeyh Hazretleri'nin öğütlerini oku, önce bir kendine bak, kendi kusur ve eksiklerinin farkında ol.
	Yaʿnī noḳṣānını gözleyici ol Kendi ʿişyānını var bilici ol	
490	**Ez-Ḫudā ḫˇāh ānçe ḫˇāhī ey püser** **Nīst der-dest-i ḫalāyıḳ nefʿ ü żarr**	
	Her ne istersen oġul iste Ḫudā Ġayrı Ḥaḳdan var mıdır eyler ʿaṭā	Ey oğul, her ne dileğin varsa Allah'tan dile. Çünkü sana kimseden ne bir fayda ne de bir zarar erişebilir, istekleri yerine getirmeye Allah'tan başka kimsenin gücü yetmez.
	Kimseden nefʿ ü żarar yoḳ öyle bil Yaʿnī maḫlūḳātın elinde degil	
	Kim yedu'llāhda durur eşyā ḳamu Cümlesi ʿilmindedir esmā ḳamu	Her şey Allah'ın elindedir ve her şey onun bilgisi dahilindedir.
	Her ne isterseñ yürü Ḥaḳdan ṭaleb Eyle iḥsān ėder ol ʿizzü vü Rab?[924]	Her ne dileğin varsa Allah'tan iste, şüphesiz şanı yüce Allah sana ihsan eder.
	Ḫayr u şer her ne ẓuhūr ėtse hemān Cümle Ḥaḳdandır dėme ėtdi filān	Bir kimsenin başına gelen iyi kötü her ne varsa Allah'tandır sakın buna başkalarının sebep olduğunu düşünme.
491	**Bendegān-rā nīst nāṣır cüz-İlāh** **Yārī ez-Ḥaḳ ḫˇāh ez-ġayreş me-ḫˇāh**	
	Ḳula Allāhdan diger yardımcı yoḳ Ḳuldan oldu dėrse bundan acı yoḳ	Bir kula Allah'tan başka kimse yardım edemez, bu yardımın kuldan geldiğini zannetmekten daha acısı olamaz.

924

	Ḥaḳdan iste yardımı her bār oġul Ġayrı Ḥaḳdan isteme ey yār oġul	Ey oğul, yardımı daima Allah'tan iste, Allah'tan başka kimseden yardım isteme.
	Hep ʿibādullāha Ḥaḳdandır ʿaṭā Ġayrıdan şirkdir bilen çekdi cefā	Allah kullarının sahip olduğu her ne varsa Allah'tandır. Ondan başka bir kimseden geldiğini düşünmek ise en büyük günahtır, böyle düşünenler çok sıkıntı çeker.
[118a]	Ḳıl teveccüh Ḥaḳḳa dā'im ey peder Zīrā ḳulda yoḳ durur nefʿ ü żarar	Ey baba daima Allah'a yönel çünkü kulun sana ne bir faydası ne de bir zararı olabilir.
	Rızḳını Allāh vėrir aç eyleme[z] Rāḥat ol aġyāra muḥtāc eylemez	Rızkı veren Allah'tır, rahat ol o seni başkalarına muhtaç etmez.
492	**Ān ki ez-ḳahr-ı Ḫudā tersed besī** **Bī-gümān ez-vey be-tersedher kesī**	
	Ḳahr-ı Ḥaḳdan şol kişi kim ey civān Ḫavf ėdip ḳorḳar heme ender-cihān	Kim bu dünyada Allah'ın gazabından korkarsa şüphesiz herkes de ondan korkar. Allah korkusu olanda bir işaret vardır.
	Ḳorḳar andan şüphesiz herkes meger Ḫavf-ı Ḥaḳ olanda vardır bir eṣer	
	Ḫavf ėden Ḥaḳdan ʿalī heybetlidir Cümlesi sever velī raġbetlidir	Allah korkusu olan çok azametlidir, herkes onu sayıp sever.
	Bizde de var dėr isek Ḥaḳ ḳorḳusu Biz dėriz kim bu ḫilāfdır doġrusu	Bizde de tam anlamıyla Allah korkusu var dersek bu yanlan olur.
	Ḫavf-ı Ḥaḳ olan göñülden āh ėder Rūz u şeb her demde ẕikrullāh ėder	Allah korkusu olan her an Allah'ı anar ve gönülden âh çeker.
493	**Ez-bedī güften zebān-rā her ki best** **Kerd şeyṭān-ı laʿīn-rā zīr-i dest**	
	Bed dėmekden kim ki diliñ baġladı Cürmüne tevbe ėdip çoḳ aġladı	Kim kötü bir söz söylememek için diline hakim olursa ve çok

	Eyledi şeyṭān laʿīni ol zebūn Ėtdi maġlūb anı yaʿnī ser-nigūn	ağlayarak günahı için tövbe ederse o; lanetlenmiş şeytanı güçsüz düşürüp tepe taklak eder.
	Yaramazlıḳ ėtmeye ger bir kişi Herkese ėylik ola her bir işi	Eğer bir kişi kötülük etmeyip herkese iyilikte bulunmaya çalışırsa şeytanı ve cahilleri hakimiyeti altına alır.
	Zīr -i destinde olur şeyṭān anıñ Eli altında olur nādān anıñ	
[118b]	Ol ḥalīm şeyṭānı żabṭ ėt ey oġul Zīr-i ḥükmünde ola rabṭ ėt oġul	Ey oğul, yumuşak huylu ol ve şeytanın hakimeyetin altına tut.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ PEND U NAṢĪḤAT ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- öğüt hakkında buyurur.	
494	**Kes ne-yābed hīç çīz ez-penç kes** **Yād gīr ez-nāṣiḥ-ı ḫod īn nefes**	
	Kimse beş kimseden olmaz sūdmend Hīç nesne bulmaz işit diñle pend	Gel öğüt dinle, kimse beş kimseden fayda sağlayamaz ve bir şey elde edemez.
	Kendi nāsiḥinden işit bu sözü Ḫāṭırında tut çevirme gel yüzü	Gel yüz çevirme, bu sözü sana nasihat edenden dinleyip aklında tut.
	Yaʿnī ġāfil olma diḳḳat eyle sen N'ola bu beş şeye raġbet eyle sen	Yani uyanık ve dikkatli ol, bu beş şeyin ne olduğunu anlamaya çalış.
	Zīrā bu beşde ḫaṭar var ey oġul Diḳḳat eylerseñ hüner var ey oġul	Ey oğul, bu beş şeyde tehlike vardır, eğer beni dinlersen hüner sahibisin demektir.
	Ḥażret-i Şeyḫ bu beşi tafṣīl ėder Ey birāder diñle kim tekmīl ėder	Ey kardeş, Şeyh Hazretleri bu beş şeyin ne olduğunu eksiksiz olarak anlattı.
495	**Nīst evvel dūstī ender-mülūk** **Īn süḫan bāver kün ez-ehl-i sülūk**	

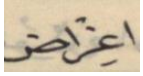
	Dostluḳ olmaz pādişāhda evvelī İʿtimād eyle bu sözdür ez-velī	Öncelikle padişahlarla dostluk kurulmaz, bu sözüme güven çünkü bu velilerin sözüdür.
	Ey birāder ehl-i sülūkdan murād Ḥażret-i Şeyḫ kendisidir eyle yād	Ey kardeş, tarikat ehlinden kasıt Şeyh Hazretlerinin kendisidir.
	Pādişāhlarda muḥabbet yoḳ dėmek Maḥż-ı tenbīhdir ki raġbet yoḳ dėmek	Padişahlarda muhabbet yok demekse asıl tenbih edilen şeydir, onlarda vefa yok demektir.
	Ḫiẕmet-i şāhda iseñ bil ḥaddiñi İḥtirāzda ol ṣaḳın pek kendini	Padişahın hizmetinde bulunuyorsan dikkatli ol ve kendini çok sakın.
[119a]	İʿtibārın olsa da bulsañ şeref Şerʿa muġāyir iseñ eyler telef	Onun gözünde itibar ve şeref sahibi olsan da emre uygun olmayan bir şey yaparsan seni mahv eder.
496	**Süfleī-rā bā-mürüvvet nen'gerī** **Hīç bed-ḫūyī neyāyed mihterī**	
	Kim fürū-māye olup alçaḳ olan Süflī vü ālūde vü balçıḳ olan	Ey baba mayası bozuk ve alçak olandan insaniyet umma, onun herhangi bir kimseye merhamet edeceğini sanma.
	Ėtme mürüvvet ümīdiyle naẓar Merḥamet eyler anı ṣanma peder	
	Bulmaz ululuḳ yaramaz ḫūy olan Mesned anıñdır ki aṣıl ṣoy olan	Kötü huylu olan kişi hiçbir zaman yücelik bulamaz. O (yüce) yer asil soylu olana aittir.
	Eylese ṣadra ṣüdūr bir nā-ḫalef Feyż-yāb olmaz olur āḫir telef	Eğer bir soysuz, baş köşeye oturmaya kalkarsa Allah'ın lütfuna erişemez ve sonunda mahvolur gider.
	Līk nādān ekṣeri raġbetdedir Ehl-i ʿirfān āh kim miḥnetdedir	Fakat ne yazık ki günümüzde cahiller hürmet görürken bilgi ve görüş sahibi kimseler hep sıkıntı çekerler.
497	**Her ki ber-māl-ı kesān dāred ḥased**	

	Būy-ı raḥmet ber-dimāġeş key resed	
	Her ki kimse mālına eyler ḥased Ḥayf aña kim āḫir olmaz behremend	Kim başkasının malını kıskanırsa ona yazıklar olsun, böyle kişiler ömürlerinin sonuna kadar nasipsiz kalır.
	Raḥmet-i Ḥaḳdan demāġına ḳoḳu Ḳaçan irişir ki ola telḫ-gū	Acı sözlü olan bir kişi Allah'ın rahmetine nasıl erişsin; ona Allah'ın rahmetinden burnuna bir koku bile erişmez.
	Kim ḥased eyler ise cennet degil Ḳoḳusun bile işitmez öyle bil	Kim kıskançlık ederse o değil cenneti cennetin kokusunu bile duyamaz, bunu böyle bil.
	Var ise sende eger terk ėt ḥased Cennet ehlinden var ol ey hūşmend	Ey aklı başında kişi, sende eğer kıskançlık varsa hemen bu huyundan vazgeç ve cennetliklerden ol.
	Bir naṣīḥat eyleyim saña ḳuzum Kimseye ėtme ḥased iki gözüm	Ey iki gözüm, sana bir öğüt vereyim, sakın kimseyi kıskanma kuzum.
[119b] 498	**Ān ki keẕẕābest u mī-gūyed dürūġ** **Nīst ū-rā der-vefā-dārī fürūġ**	
	Ol ki her bir sözüne yalancıdır Bā-ḫuṣūṣ her kimi olsa incidir	Kimin her sözünde yalan varsa ve herkesi incitirse şüphesiz sözlerinde ışık olmaz.
	Söyledigi dāʾimā ola yalan Şuʿle olmaz sözlerinde bī-gümān	
	Hem vefādārlıḳda ṣıdḳı yoḳ anıñ Her ne diye çünki kiẕbi çoḳ anıñ	Böyle bir kişinin dostluğunda ve sözünde doğruluk yoktur, her ne dese yalanı çoktur.
	Şol ki kāẕibdir heme söyler dürūġ Bī-vefādır ṣoḥbetinde yoḳ fürūġ	Kim ki yalancıdır ve daima yalan söyler, o kişi vefasızdır ve onun sohbetinde ışık yoktur.
	Añla meyl ėtme muḥabbet eyleme Kāẕib ile turma ṣoḥbet eyleme	Yalancının yakınında durup ona sevgi gösterme ve onunla sohbet etme.

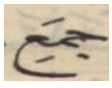
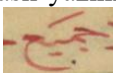
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ EHL-İ SAʿĀDET ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri -Allah o azizi mübârek ve mukaddes eylesin- mutluluğa erenler hakkında buyurur.	
499	**Her ki-rā se kār ʿādet bāşedeş** **Der-cihān baḫt u saʿādet bāşedeş**	
	Her kime kim üç ʿamel ʿādet ola İşledikce bu işi rāḥat ola	Her kim bu üç şeyi yapmayı alışkanlık haline getirmişse o bu dünyada mutluluğa erer ve şeref bulur.
	Aña baḫt ile saʿādet der-cihān Ḥāṣıl olur hem şeref bulur hemān	
	Kimde bu üç var saʿādet ehlidir Līk olmazsa melāmet ehlidir	Kimde bu üç şey varsa mutlu olur fakat kimde bu üç şey yoksa rezil rüsva olur.
	İşle bu işi ki ʿirfān işidir Ṣanma ey dil cehl ü nādān işidir	Ey gönül, bu üç şey bilgi ve görüş sahiplerinin işidir, onu cahillerin işi sanma.
	Ḥażret-i Şeyḫ ėtdi bu üçü beyān Diñle tafṣīl ėdeyim ey ʿārifān	Ey bilgi ve görüş sahibi, Şeyh Hazretleri bu üç şeyin ne olduğunu söyledi, dinle sana bunların ne olduğunu açıklayayım.
[120a] 500	**Tā tüvānī çīz bī-minnet künī** **Ḫˇīş-rā müstevcib-i raḥmet künī**	
	Tā ki ḳādirseñ cihānda ey civān Eyle minnetsiz ḫayır ender-cihān	Ey genç, gücün yetiyorsa bu dünyada iyiliği herhangi bir karşılık beklemeden yap.
	Raḥmete lāyıḳ ėdesin kendini Cümleden fāʾiḳ ėdesin kendini	Böylelikle kendini Allah'ın rahmetine layık, herkesten üstün bir hale getirmiş olursun.
	Kim ki ḫayr ėde ve bī-minnet ėder Kendini müstevcib-i raḥmet ėder	Kim karşılık beklemeden iyilikte bulunursa Hakk'ın rahmetine layık olur.
	Oldu evvelki anıñ raġbet ile Ḫalḳa ḫayr eyleye bī-minnet ile	(Kişiye mutluluk getiren şeylerden) ilki halka karşılık

		beklemeden iyilik etmek oldu, buna sen de rağbet et.
	Dāʾimā ḫayr ile bī-minnet ola Ḥaḳ Taʿālādan saña raḥmet ola	Daima karşılık beklemeden iyilik yaparsan Allah'ın rahmetine kavuşursun.
501	**Her ki-rā bīnī be-rāh-ı nā-ṣavāb** **Ser-be-rāheş ār tā yābī ṣevāb**	
	Göresin her kimi ez-şerʿ-i şerīf Ola nā-maʿḳūl yolda ol ḥerīf	Ey şerefli kişi, eğer bir adamın yanlış yolda olduğunu görürsen ona yol göster ve onu doğru yola ilet. Böylelikle Allah sana büyük bir sevap yazar.
	Ėt ḳulaġuzluḳ ṣırāṭ-ı müstaḳīm Bulasın Ḥaḳdan ṣevāb ecr-i ʿaẓīm	
	Yaʿnī şol kim rāh-ı Ḥaḳdan ola dūr Başını anıñ oġul yola getir	Yani kim Allah yolundan uzaklaşmışsa onu doğru yola ilet.
	Eyle irşād-ı ṭarīḳat ey oġul Fehm ėde rāz-ı şerīʿat ey oġul	Ey oğul, ona doğru yolu göster bu sayede Hak yolunun sırlarını keşfetsin.
	Rāh-ı Ḥaḳḳa ḳıl delālet dāʾimā Cümleyi irşād ėdip ol reh-nümā	Daima doğru yolu bulmaları için herkese rehberlik et.
502	**Dāʾimā ger bīned ū ʿayb-ı kesān** **Der-melāmet hīç nekʾşāyed zebān**	
[120b]	Şol ki dāʾim kimseniñ ʿaybıñ görür Kendi ʿaybına muḳayyed olmuyor	Kim kendi ayıbını görmeyip daima başkalarının ayıbını arar ve görürse sonunda kendisi rezil olup küçük düşer.
	Kendi cürmüñ gözlemez ol nā-bekār Ġayrıların ʿaybını gezer arar	
	ʿAyb-bīn olan melāmetde ḳalır Yaʿnī rüsvāylıḳ ḍelāletde ḳalır	
	Āḫirī bed-nām olup açmaz dehān Söylemege bī-mecāl olur lisān	Sonunda adı kötüye çıkar ve ağzını açıp kimseye bir şey söyleyecek hali kalmaz.
	Keşret-i ʿayb ile ol kimse aḫī Kimseye söz söyleyemez bir daḫi	Ey kardeş, böyle kişiler büyük bir utanç içinde kimseye bir

		şey söyleyemeyecek hâle gelirler.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ ḪALĀṢ OLMAḲ ṢIFAT ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- kurtuluşa ermenin özelliklerini anlatır.	
503	**Ger hemī ḫ̬āhī ki bāşī restgār** **Ruḫ̬ me-gerdān ey birāder ez-se kār**	
	Eger isterseñ ki olasın ḫalāṣ Bā-ḫ̬uṣūṣ seve seni ʿāmm ile ḫ̬āṣ	Eğer kurtuluşa ermek ve herkes tarafından sevilmek istersen üç şeyden yüz çevirme. Sana neden bu şekilde davranman gerektiğini tek tek anlatayım da dinle.
	Ėtme aġrāż[925] yüzünü üç nesneden Saña bir bir söyleyim diñle neden	
	Zīrā bu üç nesne ʿirfān kārıdır Ehl-i dāniş ṣāḥib-iẕʿān kārıdır	Bu üç şey ancak bilgi, görüş ve akıl sahibi olanların karıdır.
	Kimde cemʿ oldu odur ehl-i ṣafā Līk olmayan çeker cevr ü cefā	Kimde bu üç şey varsa o mutluluğa erer fakat yoksa eziyet ve sıkıntı çeker.
	Diñle cān ile ne ola bu se kār Ḥażret-i Şeyḫ̬ eyledi çün āşikār	Can kulağıyla dinle, Şeyh Hazretleri bu üç şeyin ne olduğunu açıkladı.
504	**Evvelā dīden büved ḥükm-i ḳażāş** **Baʿd-ez-ān cüsten be-cān u dil rıżāş**	
[121a]	Evvel Allāhu Taʿālānın oġul Ulu dergāh ʿulüvvü'ş-şānıñ oġul	Ey oğul öncelikle şanı yüce Allah'ın ezel hükmünü bilmek, anlamak ve kabul etmektir.
	Ḥükm-i ezelisini görmek durur Yaʿnī idrāk eyleyip bilmek durur	

[925] Metinde kelimenin ilk harfi asıl yazımından farklı olarak kesre ile harelenmiştir. Kelimenin 144b'deki yazımında da aynı durum söz konusudur. Tekrara düşmemek adına bu hususa yeniden değinilmeyecektir.

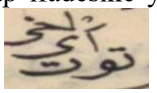
	Cemīʿ[926] aḥkām u evāmir her ne var Cümle Ḥaḳdan bilmek imiş ey bekār	Ey genç her ne hüküm varsa hepsinin Allah'tan geldiğini bilmek gerekir.
	Ṣoñra cān u dille Allāhdan rıżā İstemekdir hep dėmekdir merḥabā	Sonra da başımıza gelecek olan her şeyi merhaba diyerek kabul etmek (ona rıza göstermek) gerekir.
	Eyle aḥkām-ı Ḫudāya inḳıyād Ol bu ʿālem içre mesrūrü'l-fuʾād	Allah'ın hükümlerine boyun eğerek bu dünyada mutlu ol.
505	**Çīst sīvüm dūr būden ez-cefā** **Her ki īn dāred büved ehl-i ṣafā**	
	Diñle üçüncüsü nedir baña baḳ Kim cefādan kişi olmaḳdır ıraḳ	Bana bak ve dinle, üçüncüsü cefadan uzak durmaktır.
	Kim ki bu üç nesneyi tutsa eger Pür-ṣafā ehli olur görmez keder	Kim bu üç öğüdü tutarsa çok mutlu olanlardan olur ve keder yüzü görmez.
	Ey birāder diñle kim n'ola cefā ʿĀlem-i fānīde hem nedir ṣafā	Ey birader dinle; cefa nedir, hem bu gelip geçici dünyada safa nedir?
	Būd u nā-būd-ı cihān oldu cefā Göñlüñ āsūde ėdendir bā-ṣafā	Cihanda ne var ne yok cefa olmuştur. Gönlünü huzurla tutan safa iledir.
	Çekme beyhūde cefā dünyā için Ġāfil olma saʿy ḳıl ʿuḳbā için	Dünya için boş yere cefa çekme, gaflet içinde olma ahiret için çalışıp çabala.
506	**Her ki dāred dāniş u ehl-i temīz** **Cüz be-rāh-ı Ḥaḳ ne-baḫşed hīç çīz**	
	Her kimiñ kim ʿilm ʿaḳıl idrāki var Pür-ḥaseb neseb ṭabīʿat-pāki var	Ey oğul, bilgi, akıl, anlayış ve asalet sahibi olanlar mallarını

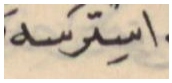
[926] Metinde kelime asıl yazımından farklı olarak şeklinde yazılmıştır. Kelimenin 16b'deki yazımında ikinci ünlünün kısa gösterilmesi gibi bir durumun söz konusu olmayışı bu durumun bir çelişki değil vezin zarureti sebebiyle bilinçli bir tercih olduğunu bizlere göstermektedir.

[121b]	Ḥaḳ yolundan ġayre nesne vėrmez ol Ḥaḳ içindir vėrdigi cümle oġul	sadece Allah yolunda harcarlar, başka şeyler için sarf etmezler.
	Yaʿnī her ne baḫş u inʿām eylese Ḥaḳ içindir her ne ikrām eylese	Yani her ne verir her ne ikram ederlerse Allah için yaparlar.
	Ey oġul beyhūde mālı ėtme ṣarf Yaʿnī Ḥaḳdan ġayrıya ḳılma telef	Ey oğul, malını Allah için harca, başka şeyler için boş yere harcama.
	Eyleme ḥadden ziyāde ṣarf-ı māl Naṣṣ ile ṣābit durur oldu vebāl	Haddinden fazla harcama yapma çünkü bunun günah olduğu açıkça belirtilmiştir.
507	**Ṣadḳaī k'ālūde kerded bā-riyā** **Key büved ān ḫayr maḳbūl-ı Ḫudā**	
	Ṣadaḳa iḥsān ger ola bā-riyā Ey birāder yaʿnī ḳarışmış ola	Ey kardeş, eğer verdiğin sadakaya riya karışmışsa o iyilik, Allah katında nasıl kabul görür? Bu şekilde verilen sadakalar Allah katına ulaşmayı sağlamaz.
	Ol ḫayır ḳaçan olur maḳbūl-ı Rabb Olmaz ol dergāha yol bulmaḳ sebeb	
	Yaʿnī kişi ėtse iḥsān bā-riyā Olmaz ol maḳbūl-ı dergāh-ı Ḫudā	Yani bir kişi riyakarlık yaparak bağışta bulunursa o Allah katında kabul olmaz.
	Eyle iḥsān u kerem Allāh için Ḳıl ʿaṭā her dem sebīlullāh için	Daima Allah rızası için iyilik ve lütufta bulun.
	Kim ki aʿmālde bugün eyler riyā Yarın āḫretde olur yüzü ḳara	Kim yaptığı hayırları gösteriş için yaparsa yarın öbür gün ahirette utanılacak duruma düşer.
508	**Ger ʿamel ḫāliş ne-bāşed hem-çü zer** **Ḳalb-rā nāḳid ne-yāred der-naẓar**	
	Eger aʿmāl olmaya altın gibi Pāk ü ḫāliṣ ʿaynı güneş gün gibi	Ey oğul, eğer yapılan işler altın gibi saf ve temiz; güneş gibi aydınlık olmazsa Allah katında kabul olmaz. Çünkü sahte olana kimse kıymet vermez.
	Maḳbūl olmaz nezd-i Ḥaḳda ey püser Zīrā ḳalpa eylemez kimse naẓar	

[122a]	Hīç ḳalp aḳçeye ṣarraf iʿtibār Eylemez baḳmaz anı hīçe ṣayar	Kuyumcu, sahte gümüş paraya bakıp kıymet vermez. Onu hiçe sayar.
	Cümle aʿmāliñ güzel merġūb ola Yaʿnī maḳbūl ola zer-maḥbūb[927] ola	Bütün işlerin değerli altın para gibi makbul ve güzel olsun, beğenilsin.
	Olmaya ālūde aʿmāl bā-riyā Zīrā sevmez bil Cenāb-ı kibriyā	İşlerine riya bulaşmış olmasın çünkü bil ki yüce Allah böyle yapılan işleri sevmez.
509	**Tā tüvānger bāşī ender-rūzgār** **Nefs-rā ez-ārzūhā dūr dār**	
	Diḳḳat ehli ol ve āgāh ol ne dėr Ḥażret-i Şeyḫ diñle pendinde ne dėr	Uyanık ve dikkatli ol, Şeyh Hazretleri ne öğütler, dinle.
	Bu cihāna ger ġanī olsañ daḫi Nefsiñ ārzūsunu ıraḳ tut[928] aḫī	Ey kardeş, bu dünyada zengin olsan bile nefsinin isteklerinden uzak dur.
	Yaʿnī nefse her ne ister[929] vėrme sen İstedikçe gel anı yėdirme sen	Yani nefsine her ne isterse verme; gel, istedikçe onu besleme.
	Yėmek içmegle olur ġāyetle dūn Aç tut saʿy eyle kim ola zebūn	Nefsin yeme içmeyle çok alçak olur, onu aç bırakarak güçsüz düşürmeye çalış.
	Dāʾimā nefsiñ ḫilāfınca yürü Az yė çoḳ ẕikr ėt Ḫudāyı az uyu	Daima nefsine karşı koy, az yiyip az uyuyarak Allah'ı an.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḤAḲḲ'IN İḤSĀNI VE ṢIFAT-I ṢIDḲ U EMĀNET Ü SEḪĀYI BUYURUR	

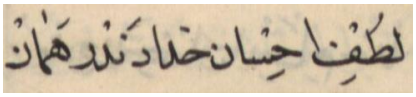
[927] Osmanlı döneminde kullanılan bir tür altın sikke. İlk defa II. Mustafa (S.1695-1703) zamanında basılmış ve çok rağbet gördüğünden "zer-i mahbūb" (sevilen altın) adıyla anılmıştır. Bkz. İbrahim Artuk, "Zer-i Mahbûb", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.44 (İstanbul, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2013), 281.

[928] Metinde bu kelimeden sonra "ey" hitap ifadesine yer verilmiştir. Ancak vezin gereği kelime hazırlanan metne dahil edilmemiştir.

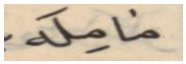
[929] Metinde şeklinde dilek-şart ekiyle birlikte kullanılan kelime vezin gereği bu şekilde yazılmıştır.

	Şeyh Hazretleri Allah'ın lütfu ve doğruluk, eminlik ve cömertliğin özelliklerini anlatır.	
510	**Çār çīzest ez-kerāmethā-yı Ḥaḳ** **Yād dāreş çün zi-men gīrī sebaḳ**	
	Oldu dört nesne kerāmethā-yı Ḥaḳ Luṭf-ı Ḥaḳ iḥsān ʿ alāmethā-yı Ḥaḳ	Dört şey Allah'ın lütfunun alametidir.
	Yaʿ nī kim olmuşdur ikrām-ı Ḫudā Pür-şeref iḥsān u inʿ ām-ı Ḫudā	Yani yüce Allah'ın ihsanı ve ikramı olmuştur.
[122b]	Ḫāṭırıñda tut bu dördü ey civān Çünki benden ders aldıñ ey filān	Ey filan kişi, ey genç; benim anlattıklarımdan ders almak istersen bu dört şeyi aklında tut.
	Kim ki bu dört ile oldu muttaṣıf Maẓhar-ı luṭf-ı Ḫudā olur naẓīf	Kim bu dörtle vasıflanırsa Allah'ın lütfuna erişir ve günahlardan arınmış olur.
	Ḥażret-i Şeyḫ eyledi çün āşikār Diñle ḥıfẓ ėt ol cihānda kāmkār	Şeyh Hazretleri açıkladı, dinle ve aklında tut, bu sayede cihanda mutlu ol.
511	**Evvelā ṣıdḳ-ı zebānet der-süḫan** **V'ān gehī ḥıfẓ-ı emānet fehm kün**	
	Evvelā sözde lisān ṣādıḳ gerek Bülbülāsā ġoncaya ʿ āşık gerek	Öncelikle bülbül gibi goncaya âşık olmak yani sözünde sadık olmak gerekir.
	Baʿ d-ez-īn ḥıfẓ-ı emānetdir oġul Bunu fehm eyle kemāletdir oġul	Oğul, sonra da emaneti korumaktır. Bunu anla çünkü bu olgunluğun göstergesidir.
	Yaʿ nī kim ḥıfẓ-ı emānet eylemek Oldu ikinci ḫıyānet ėtmemek	Yani ikincisi emanetye hıyanet etmemek oldu.
	Kiẕb ile kendin melāmet eyleme Diḳḳat ehli ol ḫıyānet eyleme	Yalan söyleyerek kendini rezil etme; dikkatli ol, hainlik etme.
	Her ne söylerseñ kelām ola faṣīḥ Aṣlā kiẕb olmaya ola hep ṣaḥīḥ	Her ne söylersen hatasız söyle, asla yalan söyleme söylediklerin hep gerçek olsun.

512	**Pes seḫāvet ez-kerāmāt-i İlāh** **Faż̇l-ı Ḥaḳ dān ger naẓ̇ar dārī nigāh**	
	Ṣoñra seḫāvet ki Allāhdan hemān Luṭf u iḥsān u keremdir bī-gümān	Sonra şüphesiz cömertlik de Allah'ın bir lütfu ihsanıdır.
	Hem gözünü tutasın ḥıfẓ̇-ı nigāh Ey birāder bil anı faż̇l-ı İlāh	Ey kardeş, gözünü haramdan sakınmayı da Allah'ın bir lütfu bil.
	Luṭf u iḥsān Ḫudādandır hemān[930] Ger ḥarāma olmayasın dīdebān	Lütuf ve ihsan Allah'tandır, harama göz dikme.
[123a]	Her kim ola menbaʿ-ı cūd u seḫā Bil kim oldur maẓ̇har-ı luṭf-ı Ḫudā	Kim çok cömert olursa bil ki o Allah'ın lütfuna erişir.
	Yoḳ cihān içre seḫādan bir leẓ̇īẓ̇ Ṣāḥib-i cūd u seḫā oldu ʿazīz	Bu dünyada cömertlikten daha güzel bir şey yoktur. Cömert olan kişi çok şerefli olur.
513	**Tā tüvānī dūr bāş ez-sūd-ḫˇār** **Z'ān ki hest ez-düşmenān-ı Kirdigār**	
	Ḳādir iseñ ol ribā-ḫordan[931] ıraḳ Olasın maḳbūl-i nezd-i ehl-i Ḥaḳ	Gücün yetiyorsa faiz yiyenden uzak dur bu sayede Allah katında makbul olursun.
	Māmile[932] yiyenden ıraḳ ol oġul Āḫiretde var yüzü aḳ ol oġul	Ey oğul, faiz yiyenden uzak dur ki ahirettte yüzün ak olsun.
	Bu sözü ancaḳdır ehl-i māmile Zīrā cāhil yėr hemīşe māmile	Bu söz sadece faiz yiyenleredir, sadece cahil olan kişi faiz yer.

930 Vezne göre bir hece eksiktir.

931 Kelime metinde her ne kadar "riyā" şeklinde "ye" ile imla edilmişse de anlam gereği hazırlanan metinde "ribā" şeklinde yazılmıştır.

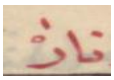
932 Metinden anladığımız kadarıyla "faiz" anlamında kullanılan kelimeye sözlüklerde tesadüf edilememiştir. Ancak metinde kullanılan harekeler doğrultusunda kelime bu şekilde okunmuştur.

	Ḥaḳ Taʿālā düşmenindendir ribā Ekl ėdenler oldular ehl-i riyā	Faiz yüce Allah'ın düşmanlarındandır bu sebeple faiz yiyenler riyakar oldular.
	Kim ribā-ḫordan cihānda dūr olur İki ʿālemde yüzü pür-nūr olur	Kim faiz yiyenden uzak durursa iki dünyada da yüzü ak olur.
514	**Pīş-i merdüm her ki rāzet kerd fāş** **Hem-dem-i ān ebleh-i bāṭıl me-bāş**	
	Ḫalḳ ḳatında şol ki sırrın ėde fāş Olma ol bāṭıl ile gel yoldaş	Herkesin önünde sırrını söyleyen o hakikatsiz ile gel yoldaş olma.
	Kim ki esrārını iẓhār eyledi Herkesiñ yanında bīzār eyledi	Herkesin yanında sırrını söyleyen ve seni utandıran ahmak ve hakikatsizle dost olma, o akılsız ile görüşme.
	Olma dost ol aḥmaḳ u bāṭıl ile İḫtilaṭ ėtme o bī-ʿaḳıl ile	
	Aḥmaḳ u nādāndan eyle pek ḥaẕer Zīrā elbetde ẓuhūr eyler żarar	Ahmak ve cahil olandan pek çekin çünkü mutlaka sana ondan bir zarar gelir.
[123b]	Hem-nişīn ol dāʾimā ʿirfān ile Dost olma key ṣaḳın nādān ile	Daima bilgi ve görüş sahipleriyle oturup kalk, sakın cahillerle dost olma.
515	**Her ki bāşed māniʿ-i ʿöşr ü zekāt** **V'ān ki ġāfilvār beg'ẕāred ṣalāt**	
	Her kim ola māniʿ-i ʿöşr ü zekāt Hem daḫi gāfil gibi ḳıla ṣalāt	Kim malının zekatını vermez, doğru bir şekilde namazını kılmaz, beş vakit Allah'ı anıp ibadet etmez, Allah'ın emir ve yasaklarına uymazsa onu kendine dost etme, ondan sakın. Böyle bir kişiyi dost edinerek yerini cehennem ateşi etme.
	Yaʿnī vėrmez mālınıñ zekātını Hem dürüst ėtmez edā ṣalātını	
	Emr ü nehy-i Ḥaḳḳa ṭāʿat eylemez Beş vaḳit ẕikr ü ʿibādet eylemez	
	Kendiñe eyleme anı yār-ı ġār İḫtirāz eyle yerin eyleme nār	

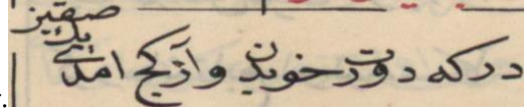
	İḥtirāz eyle ṣaḳıngil kendini Ḥażret-i Şeyḫ teʾkīd ėtdi pendini	Şeyh Hazretleri öğüdünü iyice açıkladı, kendini böyle kişilerden sakın.
516	**Ber-ḥaẕer bāş ez-çünān kes zīnhār** **Tā ne-sūzed mer turā bisyār nār**[933]	
	Buncılayın kimseden eyle ḥaẕer Diḳḳat eyle pek ṣaḳın ey pür-hüner	Ey çok hünerli kişi, kötü duruma düşmek, ağlayıp inlemek ve cehennem ateşinde yanmak istemiyorsan şu kimselere karşı dikkatli ol ve onlardan çok sakın. Kim namazı terk etmişse, zekatını vermiyorsa, gece gündüz her an Allah'a dua etmiyorsa o kişi kötüdür, ondan uzak dur.
	Tā seni yaḳmaya çoḳ duzaḫda nār Ḫor olup olmayasın giryān u zār	
	Yaʿnī şol kim ola ol terkü'ṣ-ṣalāt Bā-ḫuṣūṣ ėtmez edā ʿöşr ü zekāt	
	Ḥaḳḳa her dem ṣubḥ u şām eyle niyāz Yanına varma fenādır bī-namāz	
	Gel başīretde ol ülfet eyleme Yanına var[ma] muḥabbet eyleme	Gel, gerçeklerin farkına var, böyle kimselerle dostluk kurarak sohbet etme.
[124a]	**ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLAHU ṢIFAT-I TERK-İ ḪIŞM U ĠAŻAB ḤAḲḲINDA BUYURUR** Şeyh Hazretleri -Allah mübârek ve mukaddes eylesin- öfkeyi terk etmenin yolları hakkında buyurur.	
517	**Der-güẕār ez-çār ḫaṣlet zīnhār** **Tā ne-bāşī der-cihān bisyār zār**[934]	

[933] Metinde yer alan bu beyit ve sonraki beytin ilk mısraı Pendnâme nüshalarıyla örtüşmekle beraber ikinci mısraları farklıdır. Öyle sanıyoruz ki nüshada bu iki beytin ikinci mısralarının yeri değiştirilerek yazılmıştır. Yani beyit *Pendnâme*'de şöyle yazmıştır:"**Ber-ḥaẕer bāş ez-çünān kes zīnhār/ Tā ne-bāşī der-cihān bisyār zār"; Der-güẕār ez-çār ḫaṣlet zīnhār /Tā ne-sūzed mer turā bisyār nār**

Metinde ise şöyle: **"Ber-ḥaẕer bāş ez-çünān kes zīnhār/*Tā ne-sūzed mer turā bisyār nār"; "*Der-güẕār ez-çār ḫaṣlet zīnhār*/Tā ne-bāşī der-cihān bisyār nār" ş**erh ederken de ilk beyitte hem nâr hem de zâr kelimesini içeren bir açıklama yapılmıştır. İkinci beyitin sonuınu "nār" yazmasına rağmen "zâr" kelimesine göre açıklamış oluşu da dikkat çekicidir.

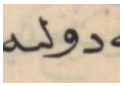
[934] Kelime her ne kadar "nār" şeklinde yazılmışsa da "zār" kelimesine göre açıklandığı için tercihimiz *Pendnâme* nüshalarında da yazan "zār" kelimesinden yana olmuştur.

	Şeyḫ ʿAṭṭār buyurur ol merd-i dīn Dėr ki dört ḫūydan geç[935] imdi pek ṣaḳın	O din eri olan Şeyh Attar buyurur: "Şimdi dört huydan vazgeç ve pek sakın."
	Olmayasın tā cihāna ḫor u zār Zīrā bundan derd elem miḥnet doġar	Sonra âleme rezil olup inleme çünkü bu dört huydan ancak derd ve sıkıntı doğar.
	Kimde bu dört ḫūy ola ender-cihān Ol felāḥ bulmaz işi olur yaman	Kimde bu dört huy varsa o bu dünyada kurtuluşa eremez, işi zor olur.
	Diñle bu ḫūy var ise sende eger Cümlesini terk eyle ey püser	Ey oğul, dinle eğer bu dört huy sende varsa hepsini terk et.
	İster iseñ olmayasın ḫor u zār Ḥażret-i Şeyḫ pendin eyle gūşvār	Aşağılanmak ve ağlayıp inlemek istemiyorsan Şeyh Hazretlerinin pendine kulak ver.
518	**Leẕẕet-i ʿömret eger bāyed be-dehr** **Bāş dāʾim ber-ḥaẕer ez-ḫışm u ḳahr**	
	Saña gerek ise ʿömrüñ leẕẕeti Bu zamāna görmeyesin zaḥmeti	Bu zamanda sıkıntı çekmek istemiyorsan ve güzel bir ömür sürmek istiyorsan daima öfkeden uzak dur. Bu sayede herkes seni sever.
	Dāʾimā ḫışm u ḳahırdan ol ıraḳ ʿĀlem içre seve seni cümle ḫalḳ	
	İḫtirāz eyle ġażabnāk olma sen Dāmen-i dil cerḥ ėdip çāk olma sen	Öfkeli olmaktan sakın, gönül yaralayıp kıran olma sen.
	Zīrā eylerse kişi ḳahr u ġażab ʿÖmrü noḳṣān olmaġa olur sebeb	Çünkü bir kişi öfkelenip kahr ederse bu ömrünün kısalmasına sebep olur.
	Ger ġażab şiddetle ḳahr ėtseñ eger Ẓāhir olur derd elem miḥnet keder	Eğer çok öfkelenip kahr edersen o anda üzüntü ve bela baş gösterir.

[935] Kelime her ne kadar metinde "vazgeç" şeklinde yazılmış olsa da vezin gereği bu şekilde okunmuştur.

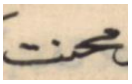
[124b] 519	**Ḫalḳ bā-ḫūyet ne-kerded çünki rāst** **Ger be-ḫūy-ı merdümān sāzī revāst**	
	Çünki ḫalḳ seniñ ḫūyuña ey civān Tābiʿ olmazsa saña sen ol hemān	Ey genç, halk sana uymazsa sen halka uy.
	Ger zamāne tābiʿ olmaya saña Tābiʿ ol sen gel zamāna ey dilā	Ey gönül, zaman sana uymazsa sen zamana uy.
	Ol muvāfiḳ cümle ḫalḳıñ ḫūyuna Rūy-ı dil göster ḳamunuñ rūyuna	Herkesle iyi anlaş, huyuna suyuna git, güler yüz göster.
	Bil ḳamuya imtizāc lāyıḳ durur Ėyi ḫūy biʾl-cümleden fāʾiḳ durur	Herkesle geçinmek doğru olandır ve iyi huy her şeyin üstündedir, bil.
	Līk muḫālifse bā-şerʿ-i şerīf Aña tābiʿ olma dūr ol ey ẓarīf	Ey zarif kişi, eğer bir kişi dinin emirlerine karşı geliyorsa ona uyma ve ondan uzak dur.
520	**Zʾanki ḥāṣıl nīst dil ḫursend dār** **Güş-ı dil-rā cānib-i īn pend dār**	
	Saña ol şeyden ki ḥāṣıl olmadı Yaʿnī müyesser ü kāmil olmadı	Ey genç, eğer sana bu dünyada istediğin bir şey nasip olmazsa yani bir dileğin olsa ve dünyada bu gerçekleşmezse üzülme.
	Bir dilegin olsa ger ender-cihān Ḥāṣıl olmazsa yėme ġam ey civān	
	Mużṭarib olma elem çekme peder Yetmedi bu iş diye ėtme keder	Ey baba, istediğin bir iş olmadı diye boş yere üzülüp acı çekme.
	Rāżı ḳut göñlüñ heme eyle ḥużūr Niçin oldu dėme bu böyle ḳuṣūr	Sana nasip edilen rızka razı ol huzur bul, niçin bu böyle eksik oldu deme.
	Gel göñül ḳulaġını sen ey dilā Bu naṣīḥat cānibine tut hele	Ey gönül, sen bu nasihatlerden yana gönül kulağını hele bir tut.
521	**Ey birāder tekye ber-devlet me-kün** **Yād dār ez-nāṣıḥ-ı ḫod īn süḫan**	

[125a]	Eyleme devlete ḳardaş iʿtimād Olma zenginlikle mesrūrü'l-fuʾād	Ey kardeş, sana verilen zenginliğe ve makam mevkiye güvenip de sevinme.
	Kendi nāṣıḥından işit bu sözü Diñle diḳḳatle çevirme gel yüzü	Bu sözü nasihatçinden dikkatle dinle, gel bu nasihatlere yüz çevirme.
	Ḫāṭırıñda tut diyem bir ḫoş-kelām Maġrūr olma devlete[936] ey nīk-nām	Ey iyi anılan kişi, sana güzel bir söz söyleyeyim aklında tut, boş yere iyi talihinle gururlanma.
	Būd u nā-būd cihānı hīçe ṣay Farḳ olunmaz mevt günü bay u gedāy	Varlık yokluk dünyasını hiçe say çünkü ölüm günü geldiğinde zengin ve fakir arasında hiçbir fark kalmaz.
	Ehl-i ʿaḳl zengin de olsa ey civān İʿtimād ėtmez olar ender-cihān	Ey genç, akıllı kişiler zengin de olsa bu dünyada zenginliklerine güvenmezler.
522	**Sūd nek'ned ger gürīzī ez-ḳażā** **Her çe mī-āyed bedān mī-dih rıżā**	
	Fayda ėtmez ger ḳaçarsan ez-ḳażā Her ne kim gelse Ḫudādan ol rıżā	Kaderden kaçmak faydasızdır, Allah'tan sana ne gelirse razı ol.
	Cānib-i Ḥaḳdan ne gelse ey oġul Ḫayr u şer bi'l-cümlesin eyle ḳabūl	Alllah'tan iyi kötü her ne gelirse hepsini kabul et.
	Zīrā ḳurtulmaẓ ḳażādandır muḥāl Epsem ol bu bābda ėtme ḳīl u ḳāl	Çünkü kaderden kaçmak mümkün değildir, bu konu hakkında boş yere konuşup durma, sus.
	Ḥaḳ Taʿālānıñ ḳażāsına rıżā Oldu cümle enbiyā vü aṣfiyā	Bütün peygamber ve evliyalar Allah'tan gelene razı oldular.
	Cānib-i Ḥaḳdan ne kim ėtse ẓuhūr Ḳıl ḳabūl anı birāder olma dūr	Ey kardeş, Allah'tan sana ne gelirse kabul et, uzak durma.

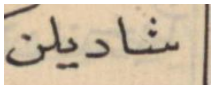
[936] Kelime metinde şeklinde imla edilmiştir. Devlet kelimesinin Arapça bir tabir olarak geçen bu şeklinin vezne uygun olmadığı görülerek kelime "devlet" şeklinde yazılmıştır.

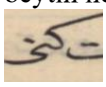
523	**Her ki ū bā-dūstān yek-dil büved** **Cümle maḳṣūd-ı dileş ḥāṣıl büved**	
	Her ki dostlarla heme yek-dil olur Göñlünüñ maḳṣūdu hep ḥāṣıl olur	Dostlarla tek yürek olursan daima isteklerine ulaşırsın.
[125b]	Bir göñüllü ola yaʿnī müttefiḳ Cümlesi olur aña yār-ı şefīḳ	Eğer tek yürek olup onlarla aynı şekilde hissedip düşünürsen herkes sana şefkatli bir dost olur ve şüphesiz bu dünyada ne dileğin varsa hemen olur.
	Göñlüñün her ne murādı var hemān Ḥāṣıl olur bu cihāna bī-gümān	
	Herkes ile şol kim ėtdi ittiḫāẕ Ėrişir maḳṣūda olur ber-murād	Kim herkesle iyi geçinirse sonunda muradına erer.
	Kim ki bed-ḫū ola ülfet eylemez Aña daḫi kimse raġbet eylemez	Kim kötü huylu ve geçimsiz olursa da kimse ona ilgi ve sevgi göstermez.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ MUʿTEBER OLAN ŞEYLER ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- itibar gören (beğenilen) şeyleri anlatır.	
524	**Der-cihān dānī ki kerded muʿteber** **Ān ki ū-rā pāk neb'ved ez-ḫaṭar**	
	Fehm ėder misin cihānda ey püser Ḫalḳ arasında kim olur muʿteber	Ey oğul, halk arasında kimin itibar gördüğünü hiç düşündün mü?
	Ṣāḥib-i ʿizz ü saʿādet kāmkār Diñle kim bulur cihānda iʿtibār	Ey şerefli ve mutlu kişi, cihanda kimin saygı ve sevgi gördüğünü dinle.
	Muʿteberdir şol ki bed-ḫū olmaya Hīç ḫaṭardan aña ḳorḳu olmaya	Dünyada kötü huylu olmayan ve hiç korkusu olmayan kişi itibar görür.
	Kim tevāżūʿla hemīşe ḫāk olur Ḫavfı olmaz kimseden bī-bāk olur	Kim başını önüne eğer alçak gönüllülük gösterirse onun hiç kimseden korkusu olmaz.
	Zişt-rūy u telḫ-gūy u bed-zebān Dāʾima ḳorḳsun ḫaṭardan bī-gümān	Asık suratlı ve acı sözlü olan ise şüphesiz daima tehlikelerden korkar.

525	**Ger resed bā-ādemī renc ü taʿab** **Bīşter ān-rā ṭamaʿ bāşed sebeb**	
	Renc ü zaḥmet ādeme ėrişe ger Kim ẓuhūr eyler ise miḥnet keder	Eğer bir insana sıkıntı ve zahmet erişirse bu ortaya çıkan dert ve sıkıntıya onun hep çok aç gözlü olması sebep olur.
[126a]	Aña ziyāde ṭamaʿ olur sebeb Yaʿnī rence bāʿiş olur ḥırṣı hep	
	Renc ü zaḥmet ekşeriyā ʿāleme Bil ṭamaʿdan ėrişirmiş ādeme	Bu dünyada insana dert ve sıkıntı çoğunlukla aç gözlü olmasından dolayı erişirmiş, bil.
	Bī-ṭamaʿ bī-ḥırş olan ender-cihān Sālim olur renc görmez bī-gümān	Bu dünyada gözü tok olan şüphesiz dert yüzü görmez, güvende olur.
	Fāriġ ol ḥırş u ṭamaʿdan ey püser Görmeyesin derd elem miḥnet keder	Ey oğul, sıkıntı ve dert yüzü görmek istemiyorsan hırslı ve aç gözlü olma.
526	**Kem küned bā-kes vefā īn rūzgār** **Cevr dāred nīsteş bā-mihr kār**	
	Eylemez hīç kimseye dünyā vefā Kim ki sevdi uġradı dürlü belā	Kim dünyayı sevdiyse türlü belalara uğradı çünkü dünya kimseye vefa göstermez.
	Bu zamānıñ bil vefāsı yoḳ durur Dāimā cevr ü cefāsı çoḳ durur	Bil ki bu zamanın vefası yoktur ama daima cefası çoktur.
	Ẓāhiren [ol] mihr ü minnet[937] görünür Fi'l-ḥaḳīḳa derd ü miḥnet görünür	Görünüşte sevgi, şefkat gibi görünür ama gerçekte derd ve eziyettir.
	Kim denī dünyāya raġbet eyledi Cān ile meyl ü miḥnet eyledi	Kim alçak dünyaya canı gönülden yönelip sevgi

[937] Kelime metinde her ne kadar "miḥnet" şeklinde yazılmışsa da beytin anlamına uygunluk göstermemektedir. Kanaatimizce müstensih bir alt mısrada geçen miḥnet kelimesini dalgınlıkla bir üst mısrada da yazmıştır. Hazırlanan metinde tercihimiz bu yazıma ve anlama en uygun kelime olarak görülen "minnet"ten yana olmuştur.

	Ḥayf añа kim ḳaldı ẓulmetdedir ol Bī-vefā dünyāda miḥnetdedir ol	beslerse yazık ona çünkü o, bu vefasız dünyada dertler içindedir.
527	**Ān ki bā-tu rūz-ı ġam kerdest yār** **Rūz-ı şādī hem be-pürseş zinhār**	
	Ey birāder şol ki ġuṣṣa yevm-i ġam Saña yoldaş ola ėrse derd elem	Ey kardeş, kim dar gününde yanında olursa sen de iyi gününde, onun halini hatrını sor.
	Şādīlıḳ gününde anı sen daḫi Ḫāṭırını al ele ṣor ey aḫī	
[126b]	Cān u dilden bu kelāmı eyle ġūş Anı eyleme ferāmūş eyle ḫoş	Bu sözümü canı gönülden dinle ve sakın unutma.
	Ġam gününde seni dil-şād eyleyen Göñlü maḥzūnunu ābād eyleyen	Kötü gününde mahzun gönlünü sevindiren, yüzünü güldüren böylesi bir dosta sen de mutlu gününde sevgi ve saygı göster.
	Buncılayın yāre sen de raġbet ėt Şādīlıḳ[938] günde muḥabbet şefḳat ėt	
528	**Rūz-ı niʿmet ger tu perdāzī be-kes** **Rūz-ı miḥnet bāşedet feryād-res**	
	Sen eger niʿmet ü devletde iken Yaʿnī ol gündeki raḥatda iken	Ey baş tacı; sen eğer bolluk, refah içinde olduğun mutlu günlerinde bir kimseye yakınlık gösterip, iyilikte bulunursan yarın öbür gün sıkıntıya düştüğünde o da sana yardım elini uzatır, bil.
	Eyler iseñ kimseye ger dil-nüvāz İltifāt u intisāb ey ser-firāz	
	Ėrişir saña da ol miḥnet günü[939] Mededine bil gelir zaḥmet günü	

[938] Kelime metinde şeklinde sonu “nun” ile imla edilmiştir. Ancak anlam gereği bu şekilde yazılmıştır.

[939] Kelime beytin her iki mısraında da asıl yazımından farklı olarak “vav” harfi olmadan imla edilmiştir. Ancak kelimenin diğer kullanımlarına bakıldığında aslına uygun olarak yazıldığı örneklerine de rastlamak mümkün olmuştur. Örneğin kelime 5a’da şeklinde yazılmıştır.

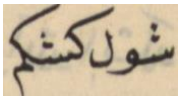
	Zīrā ėylik żāyiʿ olmaz ey oġul Ėtdigiñ elbetde bulur seni ol	Ey oğul, yapılan iyilik hiçbir zaman boşa gitmez mutlaka yaptığın iyiliğin karşılığını alırsın.
	Ey tüvānger ḳıl ḫayır cümle be-kes Bulasın şiddet günü feryād-res	Ey varlıklı kişi, dar gününde yardımına gelinsin istiyorsan herkese hayırda bulun.
529	**Çün biyābī devletī ez-Müsteʿān** **Ender-ān devlet me-ber ez-dūstān**	
	Çünki Allāhdan bulasın devleti Pür-şeref ʿizz ü saʿādet ḥürmeti	Allah'tan sana itibar, mutluluk ve talih erişirse artık rahata erdiğini düşünerek bu güzel gününde dostlarını unutma.
	Dostları ḫāṭırdan ol devletde sen Ėtme iḫrāc çünkisin rāḥatda sen	
	Dostlara eyle mürüvvet rūz-ı şād Aṣlā gönlünden çıḳarma eyle yād	Mutlu günlerinde onları kalbinden ve aklından çıkarma, onlara iyilikte bulun.
[127a]	Devletiñ olsun ziyād dėrseñ eger Gönlü maḫzūn dervīşe raḥm ėt peder	Ey baba, kısmetinin daha da artmasını istiyorsan kalbi hüzünlü dervişe yardımda bulun.
	Raġbet ėtmezseñ eger devlet günü Kimse gelmez yanına zaḥmet günü	Sen mutlu gününde kimseye ilgi göstermezsen kötü gününde de kimse yanına gelmez.
530	**Mer turā herkes ki yār-ı ġam büved** **Çün resed saḫtī hem ū[940] hem-dem büved**	
	Ey birāder şol ki ġam dostu ola Yevm-i miḥnet renc elem dostu ola	Ey kardeş, kim kötü gün dostu olursa yani üzgün, sıkıntılı ve zorda olduğun günlerde yanından hiç ayrılmazsa, senin derdinle dertlenerek sana yardım etmeye çalışırsa, o iyi bir dosttur. Herkese dar gününde yanında olacak böyle bir dost lazımdır.
	Yaʿnī ġam ġuṣṣa gününde ola yār Aṣlā ayrılmaya ola yār-ı ġār	
	Dāʾimā ola muʿīn hem ḫayr-ḫˇāh Bir kederin olsa ėde āh u vāh	

[940] Bazı *Pendnâme* şerhlerinde "şādī hemān" yazılmıştır.

	Farża bir şiddet belā ėtse ẓuhūr Saña hem-dem olur olmaz aṣlā dūr	
	Dost olan böyle gerekdir ʿāleme Buluna şiddet gününde ādeme	
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ MAʿRİFETULLĀH BEYĀNINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri -Aziz Allah onu mübârek ve mukaddes eylesin- Allah'ı hakkıyla bilmeyi anlatır.	
531	**Maʿrifet ḥāṣıl kün ey cān-ı peder** **Tā biyābī ez-Ḫudā-yı ḫod ḫaber**	
	Ḥāṣıl eyle maʿrifet cān-ı peder Bulasın kendi Ḫudāndan kim ḫaber	Ey babanın canı Allah'tan haber bulmak istiyorsan ilahi bilgiye ulaş.
	Vāḳıf-ı esrār-ı Ḥaḳ āgāh ol Ey birāder ʿārif-i billāh ol	Ey kardeş, bilgi, sezgi ve görüş sahibi ol, Allah'ın sırlarını bilen ol.
	Lā-mekāndır gerçi Ḥaḳ her yerdedir Sen seni terk ėt vücūdun perdedir	Allah mekânsızdır, o her yerdedir. Sen seni terk et, kendinden vazgeç; böylelikle bâki olan Allah'la bir olarak sen de bâki ol.
[127b]	Geç özünden ol fenāfillāh sen Bul beḳā ender beḳābillāh sen	
	Bileyim dėrseñ ne kāndır maʿrifet Tende cān cān içre cāndır maʿrifet	Marifet nasıl bir madendir bilmek istersen diyeyim, marifet can içinde candır.
532	**Her ki ū-rā maʿrifet ḥāṣıl ne-şüd** **Hīç bā-maḳṣūd-ı ḫod vāṣıl ne-şüd**	
	Maʿrifet her kime ḥāṣıl olmadı Kendi maḳṣūduna vāṣıl olmadı	Kim Allah'la bir olmayı başaramazsa muradına erememiş olur.
	Maʿrifetden maʿrifetullāh murād Daḫi maḳṣūd cennet aʿlā cāh murād	Marifetten kasıt Allah'ı hakkıyla bilmek, ilahi sırlara vakıf olmaktır. Maksudla kast edilen ise cennetin en yüksek makamıdır.

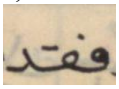
	Bilmeyen Allāhı ol kimse hemān Cennet-i aʿlāya girmez bī-gümān	Allah'ı bilmeyen kişi şüphesiz en yüksek cennette erişemez.
	Bilmeyen Allāhı kāfirdir oġul Noḳṭa ḳoy ṭāhire ẓāhirdir oġul	Ey oğul, Allah'ı bilmeyen kafirdir, kalbi temiz olana Allah'ı bilmek için bir işaret yeterlidir. Allah'ı bilmek için bir nokta yeter.
	Kāfiriñ oldu yeri nār-ı caḥīm Ḳısmet olmaz ana firdevs-i naʿīm	Kafirin yeri cehennem ateşidir, ona cennet bahçelerini görmek kısmet olmaz.
533	**Her ki ʿārif şüd Ḫudā-yı ḫᵛīş-rā** **Der-fenā bīned beḳā-yı ḫᵛīş-rā**	
	Kim ki Ḫudāsını bilici olur Kendi beḳāsını fenāda görür	Kim Allah'ı bilirse kendi varlığını yoklukta görür.
	Kendisin fānī bilir yaʿnī zevāl Kendini maḥv eyle ol ehl-i kemāl	Yani olgunluk sahipleri, kendisinin fâni olduğunu bilir ve kendi bedenini yok edip (Allah'la bir olmaya) çalışır.
	Ehl-i dānādır hemīşe bu ṣıfat Ẕikr ile ḥāṣıl olurmuş maʿrifet	Allah'ı bilen kişiler, Allah'la bir olmanın onu anarak mümkün olduğunu bilirler.
	Ḥaḳḳı her kim bildi ol ʿirfān durur Kişver-i dil taḫtına sulṭān durur	Allah'ı bilenler ariftir, gönül ülkesinin sultanıdır.
[128a]	Ḥaḳḳı bilenler velī epsem imiş ʿĀlem içre gūyiyā bī-fem imiş	Allah'ı bilenler, bu dünyada sanki dilsiz gibidir, suskundur.
534	**Her ki ū ʿārif ne-bāşed zinde nīst** **Ḳurb-ı Ḥaḳ-rā lāyıḳ u erzende nīst**	
	Ol ki ʿārif olmaya zinde degil Gūyiyā cānı anıñ tende degil	Allah'ı bilme ve sezme gücüne sahip olmayanlar adeta ruhu bedeninden ayrılmış bir ölü gibidir.
	ʿĀrif-i billāh durur esrār-ı Ḥaḳ Oldu anlar maẓhar-ı envār-ı Ḥaḳ	Allah'ın sırlarını bilen ve Allah'ın nuruna erişen kişiler ariftir.

	Cān u dilden Ḥaḳḳa kim ʿāşıḳ degil Ḥaḳḳa yaḳīn olmaġa lāyıḳ degil	Kim Allah'ı canı gönülden sevmezse o, Allah'ı bilmeye layık olmaz.
	ʿĀrif-i billāh olan biñde biri ʿĀrif olmayan kişi degil diri	Allah'ı bilip onun sırlarına vakıf olan kişiye binde bir rastlanır, Allah'ı hakkıyla bilmeyen diri değil ölüdür.
	ʿĀrif-i billāh olan buldu necāt Daḫi nūş ėtmiş durur āb-ı ḥayāt	Allah'ı bilen kurtuluşa erer adeta ölümsüzlük suyu içmiş gibi olur.
535	**Nefs-i ḫod-rā çünki beş'nāsī helā** **Ḥaḳ Taʿālā-rā be-dānī bā-ʿaṭā**	
	Kendi nefsiñ çünki şaḳḳ fehm ėdesin Rāh-ı Ḥaḳḳa doġru ḫoşca gidesin	Kendi nefsine uymaz dediğini yapmayarak ona zulmedersen Allah yolunda kolayca ilerlersin.
	Çünki nefsiñ bildiñ āgāh ol dilā Ḥaḳ Taʿālāyı bilirsin bā-ʿaṭā	Ey gönül, kendi nefsini bilirsen Allah'ın lütfuyla Allahu Te'âlâ'yı da bilmiş olursun.
	Şol kişi kim[941] nefsine āgāh degil Ḥayf aña kim ʿārif-i billāh degil	Kim nefsini bilmiyorsa yazık ona o arif olamaz. Zira nefsini bilen Rabbini bilir, dendi.
	Dėndi zīrā *men ʿarefe nefsehu* Ol ḥaḳīḳat üzre bildi *Rabbihu*[942]	
	Ẕikre saʿy ėt oḳu Şeyḫiñ pendini Añla nefsiñ daḫi fehm ėt kendini	Şeyh'in öğüdünü oku, Allah'ı an ve hem kendini hem nefsini bil.
[128b] 536	**ʿĀrif ān bāşed ki bāşedḤaḳ-şināş** **Her ki ʿārif nīst neb'ved cins-i nās**	

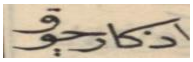
[941] Kelime metinde şeklinde imla edilmiştir.

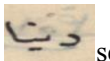
[942] Az da olsa bazı İslam âlimlerince bir hadis olarak kabul edilen bu söze dinî-tasavvufî eserlerde sıklıkla rastlanır. Sözün tamamı ve anlamı şöyledir: "Men 'arefe nefsehu fekad 'arefe Rabbihu : Nefsini bilen Rabbini bilir." Bkz. Aclunî, a. g. e., c.II, 262.

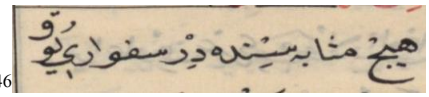
	Kimdir ʿārif gel işit ey ḫayr-nās ʿĀrif [ol] olur ki ola Ḥaḳ-şinās	Ey insanların hayırlısı; arifin kim olduğunu gel, işit. Arif, Allah'ı bilendir.
	Fehm ḳıl her kim ki bil ʿārif degil Cins-i nāsdan olmadı ẓarīf degil	Bir düşün, kim arif değilse insan soyundan değildir ve o zarif olamaz.
	ʿĀrif-i Ḥaḳ olmayan nādān durur Ṣūretā insān içi ḥayvān durur	Allah'ı bilmeyen cahildir, görünüşte insandır ama özünde hayvandır.
	Ḥaḳḳı bildirmek için bir pīr gerek ʿAḳl-ı Eflāṭūn Ḥakīm tedbīr gerek	Allah'ı bildirmek için filozof Eflatun gibi akıllı olan ve o şekilde düşünen bir pir gerekir.
	Mürşid-i kāmille iş āsān olur Līk mürşidsiz biliş yaman olur	Allah'ı bilme yolculuğunda doğru yolu gösteren olgun bir rehberin varsa işin kolaydır fakat böyle bir rehber yoksa işin zordur.
537	**Hest ʿārif-rā bedel mihr ü vefā** **ʿĀrifān bāşed ki dāʾim bā-ṣafā**	
	ʿĀrifiñ göñlünde var mihr ü vefā Dāʾim olurlar ṣafā ender-ṣafā	Arifin gönlünde aşk ve vefa vardır bu yüzden de daima gönlü şendir.
	Rūz u şeb her demleri ezkār-ı Ḥaḳ Ġayrı bilmezler faḳaṭ[943] efkār-ı Ḥaḳ	Arif olan, gece gündüz her an Allah'ı anar ve Allah'tan başka hiçbir şey düşünmez. Adeta aşk denizine dalıp boğulmuş durumdadır. Allah'ta yok olmuş, hayrettedir.
	Hem fenāfillāhda ḥayretdedir Baḥr-ı ʿaşḳa ṭaldı ġarḳiyyetdedir	
	Oldular eẕkār-ı ẕikrullāh ile Dem-be-dem efkār-ı ẕikrullāh ile	An be an Allah'ı anar ve düşünürler.

[943] Metinde kelime yokluk, bulunmama anlamına gelen "faḳd" kelimesinin yazımına uygun olarak imla edilmiştir: Ancak kelime beytin anlamına uygun düşmediğinden hazırlanan metinde "fakat" okunuşu tercih edilmiştir.

	Ravża-i bezm-i ṣafā gülzārıdır Bülbülāsā işi āh u zārīdir	Safa meclisinin bahçesi onların gül bahçesidir, işleri ise bu bahçede bülbül gibi ah edip inlemektir.
538	**Her ki ū-rā maʿrifet baḫşed Ḫudāy** **Ġayr-ı Ḥaḳ-rā der-dil-i ū nīst cāy**	
[129a]	Her kime Ḥaḳ maʿrifet ikrām ėde Yaʿnī iḥsān u kerem inʿām ėde	Allah kime marifet makamına ulaşmayı nasip ederse o kişinin gönlünde Allah'tan başka kimse olmaz.
	Ġayr-ı Ḥaḳdan hīç anıñ göñlünde yoḳ Yaʿnī bir şey yoḳ u faḳd eẕkār[ı] çok[944]	
	Ḥaḳ ile Ḥaḳ oldu ehl-i maʿrifet Dāʾim illāllāh ile ẕikr-i dem ėt	Marifet ehli, her zaman Allah'a yönelip zikr ederek Hak'la birlikte oldu.
	Oldu ʿārif mazhar-ı esrār-ı Ḥaḳ Menbaʿ-i cūd u vefā envār-ı Ḥaḳ	Arif, cömertlik ve vefanın kaynağına, Allah'ın nuruna ve sırlarına mazhar oldu.
	Maʿrifet Ḥaḳ kime iḥsān eyledi ʿĀlem içre anı ʿirfān eyledi	Allah kime marifet makamını nasip ederse onu bu dünyada kendi sırlarından haberdar eder.
539	**Nezd-i ʿārif nīst dünyā-rā ḳadir** **Belki ber-ḫod nīsteş hergiz naẓar**	
	Dünyānıñ[945] ʿārif ḳatında ḳadri yoḳ Hīç meṯābesindedir sefvārı?[946] yoḳ	Arifin gözünde dünyanın kıymeti yoktur, dünya onun için adeta bir hiç derecesindedir.
	Kendisine yoḳ naẓarı ʿārifiñ Baḳdığı Ḥaḳdır hemīşe ẓarīfiñ	İnce düşünceli ve arif olan kişi kendine kıymet vermez, gözü

944

945 Vezin gereği "dünye" şeklinde yazılması gereken kelime metinde son ünlüsü uzun olarak şeklinde imla edilmiştir.

946

		Allah'tan başka hiçkimseyi görmez.
	Aṣlā kendi kendiden bilmez ḫaber Daḫi hergiz kendiye ḳılmaz naẓar	Asla kendini Allah'tan ayrı düşünmez ve kendine bakmaz.
	ʿĀrifiñ gönlünde hīç dünyā degil Belki ʿuḳbā hem vü mā-fī-hā degil	Arifin gönlünde dünya hatta cennet ve içindekilere yönelik bir sevgiye yer yoktur.
	ʿĀrifiñ gönlündeki Allāh durur Rūz u şeb evrādı illā'llāh durur	Onun gönlünde yalnızca Allah vardır, gece gündüz söylediği yalnızca Allah'tır.
540	**Maʿrifet fānī şüden der-vey büved** **Her ki fānī nīst ʿārif key büved**	
	Ḥaḳ yolunda fānī olmaḳ maʿrifet Cān ile cānānı bulmaḳ maʿrifet	Asıl marifet Allah yolunda canını feda etmek yani Allah'ta yok olarak sevdiğine kavuşmaktır.
[129b]	Maʿrifet ne ola dėrseñ ey civān Rāh-ı Ḥaḳḳa fānī olmaḳdır inan	Ey genç, marifet nedir diye sorarsan marifet Allah'ta yok olmaktır.
	Fānī ol kim maʿrifet ḥāṣıl ola Hem beḳāda cāna cān vāṣıl ola	Kendi varlığını yok edersen marifet makamına ulaşır, Allah'la bir olup ölümsüzlüğe erişirsin.
	Kim ki Ḥaḳ yolunda fānī olmadı Gönlünüñ maḳṣūdunu ol bulmadı	Kim Allah yolunda kendi nefsini yok etmezse muradına eremez.
	Fānī olmayan ḳaçan ʿārif olur Yaʿnī olmaz bunda bī-ẓarīf olur	Kendi nefsini yok edemeyen arif olamaz olsa olsa ancak zarafetsiz olur.
541	**ʿĀrif ez-dünyā vü ʿuḳbā fāriġest** **Z'ānçe bāşed ġayr-i Mevlā fāriġest**	
	ʿĀrifān dünyā vü ʿuḳbādan hemān Fāriġ u āzādedirler bī-gümān	Hiç şüphesiz arif dünya ve ahiretten sıyrılmıştır çünkü o Allah'tan başka her şeyden elini eteğini çekmiştir.
	Zīrā ʿārif ġayrı Mevlādan oġul	

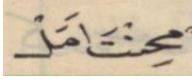
	Çekdi elin[947] zīr ü bālādan oġul	
	Ḥaḳ ile Ḥaḳ oldu ʿārif bi'd-devām Dünyā[948] āḫret ʿārife oldu ḥarām	Arif daima Allah'la bir oldu. Arife dünya ve ahiret haram oldu.
	Vāḳıf-ı esrār-ı Ḥaḳdır ʿārifān Maṭlaʿ-ı envār-ı Ḥaḳdır ʿārifān	Arifler Allah'ın sırlarını bilendir, Allah'ın nurunun tecelli ettiği yerdir.
	Ehl-i ʿirfān baḥr-ı ʿaşḳa ġarḳ durur Bī-kenār ʿummāna müstaġraḳ durur	İrfan sahibi olanlar uçsuz bucaksız aşk denizine batıp adeta boğulmuştur.
542	**Himmet-i ʿārif liḳā-yı Ḥaḳ büved Z'ān ki der-ḫod fānī-yi muṭlaḳ büved**	
	Himmet-i ʿārif liḳā-yı Ḥaḳ olur Kendisinde fānī-yi muṭlaḳ olur	Arifin tüm çabası Allah'a kavuşmaktır, onun için de kendini yok etmiştir.
	ʿĀrifiñ ḳaṣdı heme dīdār-ı Ḥaḳ Dillerinde yoḳ durur aġyār-ı Ḥaḳ	Arifin gönlünde Allah'tan başkası yoktur, onun tüm amacı Allah'a kavuşmak ve onun yüzünü görebilmektir.
[130a]	Ol sebebden fānī muṭlaḳ oldular Maḥv-ı bi'ẕ-ẕāt oldu ilḥāḳ oldular	O yüzden de kendilerini yok ederek Allah'la bir oldular.
	Gerçi siz biz gibidir ʿārif velī Ehl-i ḥāldir aṣlā yoḳ kāl ü ḳīli	Arifler gerçi görünüştü sen ben gibidir ama aslında onlar hal ehlidir, asla boş konuşmazlar.
	ʿĀrifi bilmek dilerse bir kişi Söyle aña ḫoş gözetsin dervīşi	Eğer bir kişi, arifin nasıl biri olduğunu bilmek isterse ona söyle dervişlere dikkatle bakıp incelesin.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ DÜNYĀ NEYE BEÑZEDİGİNİ MİŞĀL ṬARĪḲİYLE BUYURUR	

[947] Mısrada ekin yazımı hatalıdır.

[948] Vezin gereği tahfif edilerek yazılması gereken kelime metinde son ünlüsü uzun olarak imla edilerek yazılmıştır.

	Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- dünyanın neye benzediğini örnek vermek suretiyle anlatır.	
543	**Bā-çe māned īn cihān gūyem cevāb** **Ān ki bīned ādemī çīzī be-ḫˇāb**	
	Bu kelāma diḳḳat ėt ey ehl-i ḥāl Neye beñzer bu cihān gör fi'l-miṣāl	Ey hal ehli, bu söze dikkat et, dünyanın neye benzediğini gör.
	Oldu ʿaynı kişi kim görür be-ḫˇāb Yaʿnī rüʾyā gibidir añla cevāb	Dünya aynı uykudayken görülen bir rüyaya benzer.
	ʿAynı uyḳusunda görünen gibi Bir ḫayālāt fi'l-meṣel sen ben gibi	Sen ben ise aynı uykuda görünen bir hayalet gibiyiz.
	Göresin bir şey düşünde çoḳ durur Çünki bīdār olasın hīç yoḳ durur	Rüyanda var olarak gördüğün şey uyandığında bir de bakmışsın ki yok olmuş.
	Ey birāder sāye miṣlidir cihān Aç gözün uyuma ġafletden uyan	Ey kardeş, dünya bir gölge gibidir, aç gözünü, bu gaflet uykusundan uyan.
544	**Çün şeved bīdār [ez-]ḫˇāb ey ʿazīz** **Ḥāṣıl-ı ḫˇābeş ne-bāşed hīç çīz**	
	Çünki uyuyan kişi ayıḳ olur Yaʿnī uyḳusunda uyanıḳ olur	Ey aziz, uyuyan bir kişi uykusundan uyandığında rüyasında gördüğü her şeyin gerçekte bir hayal olduğunu anlar.
	Düşünüñ ḥāṣılı yoḳ hīç nesne çīz Cümle evhām u ḫayāldir ey ʿazīz	
[130b]	Bī-ṣebāt ü bī-beḳādır bu cihān Farżā bir gölge miṣillidir hemān	Bu dünya fanidir, aynı bir gölge gibidir, kalıcı değildir.
	İʿtimād eyleme dünyāya oġul Saʿy ḳıl her demde ʿuḳbāya oġul	Ey oğul, dünyaya güvenme ve her anını ahiret için çalışıp çabalayarak geçir.
	Bir ḫayāldir ʿaynı görünen be-düş Ey birāder gel bu pende eyle gūş	Ey kardeş gel, bu öğüde kulak ver, dünya aynı düşte görülen bir hayal gibidir.
545	**Hem çünīn çün zinde[ī] üftād ü mürd** **Hīç çīzī ez-cihān bā-ḫod ne-bürd**	

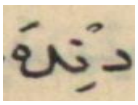
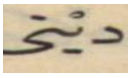
	Çünki dünyā oldu bir ẓıll-ı ḫayāl Hem daḫi anıñ gibidir bu miṯāl	Dünya aynı bir gölge oyununa benzer.
	Bir diri çünki düşüben ola fevt Yaʿnī dünyādan gidip ol ola mevt	Ey genç, bir canlı bu dünyadan göçerken şüphesiz dünyadan beraberinde hiçbir şey götüremez.
	Hīç cihāndan kendi ile ey civān Bir şey iletmedi ḳabre bī-gümān	
	Gūyiyā düşden uyandı ol kişi Baḳdı dört yanına yoḳdur bir aşı	O kişi sanki düşten uyanmış gibidir, bir de etrafına bakar ki hiçbir şeyi kalmamış.
	Eyle taḥṣīl-i rıżā ḫayr-ʿamel Görmeyesin derd elem miḥnet emel[949]	Dert ve sıkıntı yüzü görmek istemiyorsan hayır işle ve insanların rızalarını kazanmaya çalış.
546	**Her ki-rā būdest kirdār-ı nikū Der-reh-i ʿuḳbā büved hem-rāh-ı ū**	
	Her kimiñ ki ḫayr- aʿmāli ola Kim ṣevāb defter-i icmāli ola	Kim amel defterini iyi işler yaparak doldurursa yaptığı bu iyi işler ahiret yolunda ona yoldaş olur ve fayda sağlar.
	Āḫiret yolunda yoldaşı olur Etdigi ḫayrāt anıñ aşı olur	
	Ey birāder ez-berāy-ı āḫiret Ḫayr aʿmāle çalış gel ġayret ėt	Ey kardeş, gel ahiret için hayırlı işler yapmaya çalışıp gayret et.
[131a]	Māl-ı dünyā cümlesi bunda ḳalır Ḫayr aʿmāl līk yanında ḳalır	Dünya malının hepsi dünyada kalır ancak yapılan iyi işler sana öte dünyada kar kalır.
	Ḫayra saʿy ėtdi ḳamu āgāh olan Zīrā aʿmāldir heme hem-rāh olan	Görüş sahibi olan uyanık kişiler, insana ahiret yolunda hayırlı işlerin yoldaş olacağını bildiği için iyilikte bulunmaya gayret ettiler.

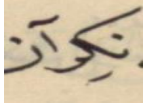
[949] Metinde kelime her ne kadar "emel" şeklinde yazılmışsa da kanaatimizce anlam gereği "emek" kelimesi daha uygun düşmektedir. Öyle sanıyoruz ki kelime kafiyeye uydurulmak amacıyla bu şekilde imla edilmiştir.

547	**Merd-rā mī-pervered ender-kenār** **Mekr ü şīve mī-nümāyed bī-şümār**	
	Dünyā erini ḳucaġında tutar Besler anı çoḳ nüvāzişler ėder	Dünya, erini kucağında tutup besler ve ona sayısız iltifatlar eder.
	Erine bī-ḥad ḥesābsız ey civān Mekr ü şīve gösterir ender-cihān	Ey genç dünya, erine sayısız hileler ve işveler gösterir.
	Ḥīle vü mekkārına aldanma sen Şīve vü nigārına aldanma sen	Sen, o hilecinin hilesine, güzelliğine ve işvesine aldanma.
	Kim ki aña ʿāşık oldu ey civān Tā nihāye eyledi āh u fiġān	Ey genç, kim ona âşık olduysa sonunda ah vah edip inledi.
	Gerçi her dem şīve vü ḫandān ėder Līk bir gün ḫāk ile yeksān ėder	Dünya önce sürekli yüze gülüp işve eder fakat günün birinde seni yerle bir eder.
548	**Ber-tu bādā ey ʿazīz-i pür-hüner** **K'ez çünīn mekkāre bāşī ber-ḥazer**	
	Bu kelāmı diñle ey ehl-i temīz Saña nuṣḥ olsun hüneri çoḳ ʿazīz	Ey pek ahlaklı, hünerli, şerefli kişi, bu sözü dinle; sana öğüdüm olsun.
	Saña yāḫūd vācib oldu ey filān Diñlemek bu pendi cān ile hemān	Ey kişioğlu, bu öğüdü can kulağıyla dinlemek sana vacib oldu.
	Yaʿnī bunuñ gibi pür-mekkāreden Bir ʿacūze bir sitem-ḳahhāreden	Yani bunun gibi kahreden, hilekâr bir acuzeden daima kendini sakın, onun aldatmacalarına aldanma.
	İḫtirāz üzre olasın dāʾimā Ḥīle mekkārına aldanma hele	
[131b]	Kim sever dünyāyı ol ġāfil imiş Terk ėden ġāyet ile ʿāḳil imiş	Kim dünyayı severse gafildir, kim dünyayı terk ederse çok akıllıdır.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ VERAʿ ḤAḲḲINDA BUYURUR BEYĀN ĖDER Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- günahtan sakınıp Allah'ın emirlerini titizlikle yerine getirmeyi anlatır.	

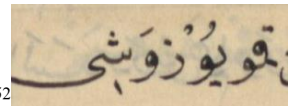
549	**Der-veraʿ ṣābit-ḳadem bāş ey püser** **Ger hemī ḫˇāhī ki kerdī muʿteber**	
	Ol veraʿ da ey oġul ṣābit-ḳadem Kim verāʿ dadır ḳamu ehl-i himem	Ey oğul himmet sahibi olanların hepsi takva sahibidir, sen de takvada kararlı ol.
	Olmaḳ isterseñ cihānda muʿteber İḥtirāz eyle ḥarāmdan ey püser	Ey oğul, bu dünyada itibar sahibi olmak istersen kendini haramdan sakın.
	Diñle kim veraʿ nedir ey nīk-nām İḥtirāz ėtmek ḳamudan bi'd-devām	Ey kardeş "veraʿ" nedir bir dinle; veraʿ, daima her şeyden sakınmaktır.
	Şüpheli her ne ki şey vardır daḫi Diḳḳat ėdip yėmemekdir ey aḫī	Şüpheli olan her ne varsa dikkat edip yememektir.
	Ṣordular veraʿ ne taḳvā dėdiler Birbirinden baʿżılar farḳ ėtdiler	Veraʿ ne diye sordular. Kimileri buna takvadır dedi, kimileri ise bu iki şeyin birbirinden farklı olduğunu söyledi.
550	**Ḫāne-i dīn kerded ābād ez-veraʿ** **Līk mī-gīred ḫarābī ez-ṭamaʿ**	
	Hem veraʿ dan dīn evi maʿmūr olur Nezd-i Ḥaḳ ṣāḥib-veraʿ maġfūr olur	Din evi (gönül hanesi) takva ile mamur olur, takva sahibi kişiler Allah'ın affına mazhar olur.
	Līk ıṭmāʿ dan göñül olur ḫarāb Ḫāne-i dīn yaʿnī vīrān u yebāb	Fakat açgözlülükten din evi (gönül hanesi) harap olur yani yıkılır, viran olur.
	Ey birāder kim ḥarāmdan dūr olur Ḫāne-i dīni anıñ maʿmūr olur	Ey kardeş, kim haramdan uzak durursa onun din evi mamur olur.
	Ḥırṣ ile ıṭmāʿ da olsa ger kişi	Kim açgözlü ve hırslı olursa din evinde her işi haraptır.

	Ḫāne-i dīnde[950] ḫarābdır her işi	
[132a]	Saʿy ḳıl ʿālemde ol ṣāḥib-veraʿ Hem ḳanāʿat eyle olma pür-ṭamaʿ	Bu dünyada takva sahibi olmak için çabala; azla yetin, açgözlü olma.
551	**Her ki ez-ʿilm-i veraʿ gīred sebaḳ** **Dūr bāyed būdeneş ez-ġayr-ı Ḥaḳ**	
	ʿİlm-i veraʿdan şu kim tuta sebaḳ Ġayr-ı Ḥaḳdan ol kişi olur ıraḳ	Kim takva ilminden ders alırsa Allah'tan başka her şeyden uzak durur.
	Alsa ders ilm-i veraʿdan bir kişi Ġayr-ı Ḥaḳdan bilmez olur bir işi	Takva ilminden ders alan kişi her şeyin Allah'tan olduğunu bilir.
	Ṣāḥib-i ʿilm-i veraʿ ʿirfān olur Ḥaḳ Taʿālāya heme nigerān[951] olur	Takva ilmini bilenler irfan sahibi olur ve gözleri Allahu Te'âlâ'dan başkasını görmez.
	Ḳıl namaz ṣubḥ u mesāda ėt niyāz Hem daḫi eyle ḥarāmdan iḥtirāz	Hem sabah akşam dua edip namaz kıl hem de haramdan sakın.
	Ol veraʿ la dāʿimā bu ʿāleme Lāzım olan budur ancaḳ ādeme	Bu dünyada daima takva üzre ol, insan olana lazım olan sadece budur.
552	**Ters-gārīez-veraʿ peydā şeved** **Her ki bāşed bī-veraʿ rüsvā şeved**	
	Ḳorḳu veraʿdan heme peydā olur Bī-veraʿ her kim ola rüsvā olur	Allah korkusu takvadan doğar, kim takva sahibi değilse rezil olur.

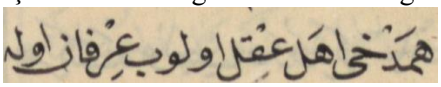
[950] Metinde kelimenin ünlüsü harfle belirtilmemiştir. Öte yandan kelimenin üst beyitte asıl yazımına uygun olarak imla edildiği görülür.

[951] Kelimen vezni bozmaktadır.

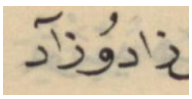
	Ḫavf ėtmeklik veraʿ dandır oġul Hem de rüsvālıḳ ṭamaʿ dandır oġul	Ey oğul korku takvadan, rezillik ise açgözlülükten kaynaklanır.
	Ḫavf-ı Ḥaḳ oldu ḥarāmdan iḥtirāz Herkese vācib durur ẕikr ü niyāz	Herkesin Allah'tan korkarak haramdan sakınması, dua edip zikr etmesi gerekir.
	Ḫavf-ı Ḥaḳ olanda elbet var veraʿ Bil ki ḫavfı olmayandır pür-ṭamaʿ	Allah korkusu olanda elbette takva vardır, Allah korkusu olmayanlar açgözlüdür, bil.
	Terk eyle cümle şübühāt ḥarām Ḫayr ile yād ol ilā yevmi'l-ḳıyām	Şüpheli ve haram olan her şeyi terk et ve bu sayede ta kıyamete kadar iyilikle anıl.
[132b] 553	**Bā-veraʿ herkes ki ḫod-rā kerd rast** **Cünbiş ü ārāmeşez-behr-i Ḫudāst**	
	Kim ki kendiyi veraʿ la ey emīn Müstaḳīm eyledi oldu merd-i dīn	Kim kendini takva sayesinde doğru yola ilettiyse o din eri oldu.
	Turdu bi'l-cümle ḥarāmdan ol geri Şübheli şeylerden olmuşdur beri	O, şüpheli ve haram olan her şeyden uzak durmuştur.
	Böyle olan kimseniñ her cünbüşü Hep ḥareketi ḳamu yüzveşi?[952]	Böyle kişiler her şeyi Allah için yaparlar, onların aklı da zikri de işi de hep Allah içindir.
	Cünbüş ārāmişidir Allāh için Ẕikri fikri işidir Allāh için	
	Ey birāder ola gör ehl-i veraʿ Ḳāniʿ -i rızḳ ol ṣaḳın etme ṭamaʿ	Ey kardeş, gel takva sahibi olanlardan ol, sana verilenlerle yetin, sakın açgözlü olma.
554	**Çün veraʿ şüd yār bā-ʿilm ü ʿamel** **Ḫüsn-i iḫlāṣet be-bāyed bī-ḫalel**	
	Çün veraʿ ʿilm ü ʿamelle oldu yār Bil ḥużūr-ı ḳalb gerek ey kāmkār	Ey talihli kişi; bir kimsede takva, ilim ve amel bir arada

952

		olsa da yine de kalp huzuru gerekir, bil.
	Ḥüsn-i iḫlāṣla veraʿ bulur kemāl Hem daḫi ʿilm ola kim bula cemāl	Takva, Allah'a içten bağlı temiz bir kalple olgunlaşır, ilimle de güzellik bulur.
	Bā-ḫuṣūṣ ʿilm ü ʿamel iḫlāṣ gerek Ẕikri fikri kişiniñ hep ḫāṣ gerek	Ayrıca kişinin fikri, sözü, işi ve ilmi saf ve içten olmalı.
	Hem daḫi ehl-i ʿaḳıl[953] ʿirfān ola Eyledigi ẕikri bī-noḳṣān ola	Bir de takva sahibi kimseler; akıl ve irfan sahibi olmalı, Allah'ı hakkıyla anmalı.
	Diḳḳat ehli ol u ḳıl ʿilm ü ʿamel Ey birāder Ḥaḳḳı ẕikr ėt bī-ḫalel	Ey kardeş, dikkat ve ilim sahibi ol; Allah'ı an ve her işini doğrulukla yap.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ TAḲVĀ ḤAḲḲINDA BUYURUR BEYĀN ĖDER Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- takva hakkında anlatır.	
[133a] 555	**Çīst taḳvā terk-i şübhāt u ḥarām** **Ez-libās u ez-şarāb u ez-ṭaʿām**	
	Ey birāder gel işit taḳvā nedir Kim ʿaḳāʾidde dīne aḳvānedir	Ey kardeş gel takva nedir, inancı pek güçlü olan kimdir, benden dinle.
	Oldu taḳvā terk-i şübühāt ḥarām Yėmek içmekden ṣaḳınmaḳ biʾd-devām	Takva; haram ve şüpheli olan şeyleri terk etmek, sürekli yiyip içmekten sakınmaktır.
	Diḳḳat ėt eyle ḥaẕer ey ḫayr-ı nās Ekl ü şürbünden ü giydigiñ libās	Ey insanların hayırlısı, yiyip içtiklerine ve giydiklerine çok dikkat et.
	Terk ėdip dünyā vü mā-fī-hāyı sen Ehl-i perhīz ol veraʿ u taḳvā sen	Dünya ve içindekileri terk edip takva ehli ol.

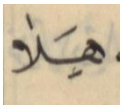
[953] Metinde bu kelimeden hemen sonra gelen "olup" sözcüğü vezne uygun düşmediği ve anlam için de gereksiz olduğu düşüncesiyle metne dahil edilmemiştir.

	Yoḳdur ʿālemde veraʿ taḳvā gibi Terk-i dünyā ol ḳanı ʿuḳbā gibi	Âlemde takva gibisi yoktur, dünyayı terk et; ahiret gibisi nerede vardır?
556	**Her çe efzūnest eger bāşed ḥelāl** **Nezd-i erbāb-ı veraʿ bāşed vebāl**	
	Her ne şey ki ola ḥācetden ziyād Ol şey ola fi'l-meṣel zād u zevād[954]	İhtiyaçtan fazla olan her şey mesela haddinden fazla yiyecek ve benzeri şeyler helal de olsa takva sahiplerinin yanında günah olur.
	Eger ol şey olsa da farżā ḥelāl Nezd-i erbāb-ı veraʿ olur vebāl	
	Ḥarcını ėtme ziyād ey nīk-nām Zīrā dėndi *küllü isrāfun ḥarām*[955]	Ey iyi namlı, boş yere masrafını artırma çünkü "İsrafın her türlüsü haramdır." dendi.
	Her ne ḫarc eyler iseñ ḥaddince ėt Ey birāder yürü miḳdārınca ėt	Ey kardeş yürü, ne için harcama yaparsan yap gerektiği kadar yap.
	Çün ʿināyet ėde Ḥaḳ altın be-kef Rāh-ı Ḥaḳḳa anı hep eyle telef	Eğer Allah nasip eder de eline altın geçerse bunları hep Allah yolunda harca.
557	**Nāgihān ey bende ger kerdī günāh** **Tevbe kün derḥāl u ʿöẕr-i ān be-ḫᵛāh**	
[133b]	Eger ey ʿabd ey mükellef nāgihān Eyleyesin bir günāh ender-cihān	Ey Allah'ın kulu ve ona karşı yükümlü kişi eğer bu dünyada bir günah işlersen hemen ardından derhal yüce Allah'tan affını dile.
	Tevbe eyle der-ʿaḳab ʿöẕrün dile Ḥaḳ Taʿālādan heme ʿafvın dile	

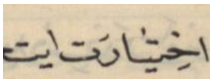
954 Metinde her ne kadar "zād u zād" şeklinde yazılmış ise de vezin gereği bu şekilde yazılmıştır.

955 Bu ifadenin tam karşılığı ayette geçmemekle birlikte ifade içerik olarak Araf Suresi 31. ayetle örtüşmektedir. Ayetin meali şöyledir: "Ey Âdemoğulları! Her mescitte ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). Yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez."

	Ol günāha eyle istiġfār-ı ḥaḳ ʿAfv ėder cürmüñ ḳamu ġaffār Ḥaḳ	O günah için gerçekten tövbe et, çok bağişlayıcı olan Allah bütün günahları affeder.
	Tevbe ḳıl dünyāda ʿişyān eyleme Kendini ʿuḳbāda giryān eyleme	Öbür dünyada ağlayıp inlemek istemiyorsan bu dünyada isyankâr olma, tövbe et.
	Cān u dilden ḳıl inābet ey aḫī Key ṣaḳın eyleme ʿişyān bir daḫi	Günah işlemekten vazgeçip canı gönülden Allah'a yönel ve bir daha asla isyan etme.
558	**Ger inābet kāhilī kerden ḫaṭāst** **Ber-ümīd-i zindegī k'ān bī-vefāst**	
	Tevbe ėtmeklikde kāhil olma gel Yaʿnī ircāʿ eyle cāhil olma gel	Gel tövbe ederek günahından dön, bu hususta tembellik yaparak cahillik etme.
	Zīrā kāhil eylemek oldu ḫaṭā Tevbesiz olan kişi çekdi cefā	Zira tembellik ederek tövbe etmemek hatadır, tövbe etmeyenler çok cefa çeker.
	Tevbeye her demde sürʿat eyle sen Kāhil olma var inābet eyle sen	Tövbe etmek için her zaman acele et, tembel olma ve hemen günahından dön.
	Gel ḥayātına ümīd ėtme helā[956] Kim vefāsızdır ḥayātta yoḳ beḳā	Uzun bir hayat sürebileceğini ümit etme çünkü hayatta vefa yoktur ve sonludur.
	Yā İlāhi her ne kim ėtdik günāh Tevbeler olsun hezār ey pādişāh	Ey Allah'ım her ne günah işlediysek hepsine binlerce kere tövbeler olsun.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ ŞIFAT-I ḪİZMET-İ MERDĀN ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- evliyalara hizmet etmenin vasıflarını anlatır.	

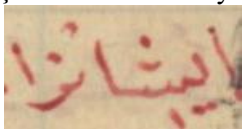
[956] Kelime metinde şeklinde harekelenmiştir. *Turkish and English Lexion*'da Arapça bir ünlem olarak geçen kelimenin "hilā" okunuşuna rastlanılmadığı için kelime bu şekilde imla edilmiştir. Bkz. Redhouse, a. g. e., 2166.

559	**Tā tüvānī ey püser ḫizmet güzīn** **Tā reved esb-i murādet zīr-i zīn**	
[134a]	Ey oġul mādām ki ḳādirsin hemīn İḫtiyār[957] ėt ḫizmet-i merd-i güzīn	Ey oğul mademki gücün yetiyor velilere, büyüklere hizmeti seç.
	Saʿy ḳıl leyl ü nehār Allāh için Eyle ḫizmet iḫtiyār Allāh için	Allah'a hizmeti seç ve gece gündüz Allah için çalış.
	Tā murādınıñ atı gide hemān Eyer altına ola dāʾim revān	Böylelikle murat atın eyerli olur ve hemen yola çıkar.
	Eyer altına atıñ olur dėmek Yaʿnī murādın kişi bulur dėmek	Atının eyerli olması kişinin isteğine kavuşması demektir.
	Ḫizmet ėtse ṣıdḳ ile ger bir kişi Ėrişir maḳṣūduna biter işi	Eğer bir kişi doğrulukla hizmet ederse isteğine kavuşur.
560	**Bendeī çün ḫizmet-i merdān küned** **Ḫizmet-i ū günbed-i gerdān küned**	
	Çünki bir ʿabd u mükellef der-cihān Ḫizmet ėde ʿārife ez-dil ü cān	Eğer Allah'a karşı yükümlü bir kul, evliyalara canı gönülden sevgi besleyip hizmette bulunursa halk da ona hürmet edip her işini görür.
	Evliyāullāha ḫizmet eyleye Bī-ḳuṣūr raġbet muḥabbet eyleye	
	Her işini daḫi anıñ ḫalḳ ėder Her ne işi var görür ḥürmet ėder	
	Żāyiʿ olmaz evliyāya ḫizmet ėt Ṣıdḳ ile cān u dil ile raġbet ėt	Evliyaya canı gönülden doğrulukla hizmet edip hürmet göster bil ki bu emeğin boşa gitmez.
	Çünki bir ḳul ḫizmet-i merdān ėder Anıñ işlerin daḫi devrān ėder	Çünkü bir kul; velilere hizmet ederse işi hep yolunda gider.

[957] Metinde kelime her ne kadar şeklinde yazılmışsa da vezin gereği bu şekilde yazılmıştır.

561	**Behr-i ḫizmet her ki ber bended miyān** **Bāşed ez-āfāt-ı dünyā der-emān**	
	Ḫizmet için kimse ki bel bağladı Nār-ı ʿaşḳ ile cigeriñ dağladı	Kim hizmet etmek için hazır olda durur ve aşk ateşiyle ciğerini dağlarsa âlemlerin yaratıcısı olan Allah, onu her türlü beladan korur.
[134b]	Oldu dünyānıñ belāsından emīn Eyledi ḥıfẓ anı Rabbü'l-ʿālemīn	
	Ḫizmet için şol ki dāmen der-miyān Eyledi oldu cihānda der-emān	Kim hizmet için emre amede şekilde beklerse ona, bu dünyada korku yoktur.
	Evliyāya şol ki ḫizmet eyledi Herkes anı sevdi raġbet eyledi	Kim evliyaya hizmet ederse herkes de onu sevip sayar.
	Ḫādim-i ehl-i saʿadet ol oġul Dāniş ü ʿaḳl-ı kemālāt ol oġul	Ey oğul, mutluluğa erenlerin, akıl ve görüş sahibi kimselerin hizmetçisi ol.
562	**Her ki pīş-i ṣaliḥān ḫizmet küned** **Īzideş bā-devlet ü ḥürmet küned**	
	Her ki ḫizmet eyleye bā-ṣāliḥān Zümre-i ehl-i kemāl ü ʿārifān	Her kim ariflere ve olgunluk sahiplerine hakkıyla hizmet ederse Allah onun talihini açar, saygın ve seçkin eder.
	Ḫaḳ Taʿālā anı devletli ėder Feyż-yāb olur u ḥürmetli ėder	
	Yaʿnī ṣāliḥler öñünde ḫizmeti Eylese olur ziyāde ḥürmeti	Yani Allah'ın has kullarına hizmet ederse değeri artar.
	Żāyiʿ olmaz ḫizmeti devlet bulur Raġbeti artar yüce himmet bulur	Yaptığı hizmetler boşa gitmez, Allah'ın lütfuna mazhar olur. Kıymeti artar, talih bulur.
	Ḫizmet eyle olasın devletliden Ehl-i ʿirfān pür-kerem himmetliden	Hizmet et bu sayede irfan sahibi, talihli kimselerden olursun.
563	**Ḫādimān bāşend iḫvān-rā şefīʿ**	

	Cāy-ı īşān der-[958]cinān bāşed refīʿ	
	Dāʾimā ehlullāh ḫizmet ėdici Ehl-i dillerle bilece gidici	Allah dostlarına hizmet edenlerin yeri daima yüksek olur. Onlar öbür dünyada kardeşlerine de şefaatçi olurlar.
	Anlara ḫizmet olur cāy-ı refīʿ Dāḫi ḳardaşlara olurlar şefīʿ	
[135a]	Evliyāya ḫidmet ėden bī-gümān Cennet-i aʿlādadır aña mekān	Evliyalara hizmet edenlerin yeri şüphesiz cennetin en üst makamıdır.
	Bā-ḫuṣūṣ iḫvānına şefḳat ėder Yaʿnī āḫretde aña ḥürmet ėder	Onlar ayrıca ahirette dostlarına yardım edip ve ilgi gösterir.
	Ḫādimān-ı ehl-i dil ḳardaşlara Āḫiretde raḥm ėder yoldaşlara	Gönül ehli olanlara hizmet edenlere, ahirette yoldaşlara merhamet ederler.
564	**Ḫādimān-rā hest der-cennet meʾab** **Rūz-ı maḥşer bī-ḥisāb u bī-ʿaẕāb**	
	Ḫādimān-ı evliyā vü pür-hümām Cennet olur anlara merciʿ maḳām	Evliyalara ve himmet sahibi olanlara hizmet edenlerin makamı cennet olur.
	Kim maḳāmı anların cennetdedir Zīrā anlar kim ulu'l-himmetdedir	Onların lütfu/gayreti çoktur ve makamı cennettir.
	Evliyāya kim ki ḫizmet eyledi Kendini mūcib-i cennet eyledi	Evliyalara kim hizmet ederse bu sayede cennete girer.
	Yevm-i maḥşer bī-suʾal ü bī-ḥisāb Dāḫil-i cennet olur görmez ʿaẕāb	Mahşer gününde hesaba çekilmeden ve azap görmeden cennete girer.
	Pīre ḫizmet eyle cān u māl ile Gidesin ʿuḳbāya ḫayr aʿmāl ile	Hem canınla hem malında pire hizmet et bu sayede ahirete iyi amelle gitmiş olursun.

[958] Metinde "rā" diğer Pendnâme şerhlerinde "der" yazılmıştır. Bizce de "der" eki metnin anlamına daha uygun düşmektedir.

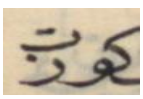
565	**Gerçi ḫādim ʿāṣī vü müfsid büved** **Bihter ez-ṣad mümsik -ʿābid büved**	
	Evliyāya ḫizmet ėdici saḫī Eger ʿāṣī müfsid olursa daḫi	Evliyaya hizmet eden cömert bir kişi, asi ve bozguncu olsa da yüz cimri kuldan daha üstündür. Sonunda varacağı yer de cennetin en üst makamıdır.
	Yüz baḫīl-ʿābddan ol aʿlā durur Varacaġı cennet-i ʿulyā durur	
	Evliyāya raġbet ėdenden murād Māl ile ḫizmet ėdendir ola şād	Evliyalara hürmet gösterenlerden kasıt onlara malıyla hizmet edendir. Böyle kişiler sonunda mutluluğa erer.
[135b]	Ol saḫī kim māl ü cānıñ ey peder Ėtmeye aṣlā dirīġ ol pür-hüner	Ey baba, cömert olup da canını ve malını o çok hünerlilerin (evliyaların) yolunda harcamazsa yazık ona.
	ʿĀbd -ı mümsik ü baḫīlden hem murād Evliyāyı sevmeyendir eyle yād	Cimri kulla kast edilen evliyaları sevmeyen kişilerdir, aklında tut.
566	**Mī-dihed her ḫādimī-rā Müsteʿān** **Ecr ü müzd-i ṣāʾimān u ḳāʾimān**	
	Ḥaḳ Taʿālallāh vėrir her ḫādime Evliyāya ḫizmet ėden ādeme	Yüce Allah, evliyaya hizmet eden bir insana şüphesiz; gündüzlerini oruç tutarak, geceleri ise uyumayıp ibadet ederek geçirenlerin sevabı kadar büyük bir sevap verir.
	Gündüzü ṣāʾim olanlar ecrini Gėcesi ḳāʾim olanlar ecrini	
	Evliyāya ḫizmet ėdenler muḳīm Anlara vėrir Ḫudā ecr-i ʿaẓīm	
	Evliyāya kim ki ḫizmet eyledi Haḳ Taʿālā aña ḥürmet eyledi	Evliyaya hizmet eden herkese Allahu Te’âlâ mükafatını verir.
	Ey birāder ez-berāy-ı evliyā Ḫizmet ėt tā olasın ehl-i ṣafā	Ey kardeş, kalbi temizlerden olmak istersen evliyalara hizmet et.

567	**Behr-i ḫiẕmet her ki ber bend u[959] kemer** **Ez-dıraḫt-ı maʿrifet yābed şemer**	
	Evliyāya ḫiẕmet için ey civān Kim ki ḳuşaḳ bağladı ender-miyān	Ey genç, kim evliyalara saygı ve sevgi gösterir ve her an onlara hizmete hazır bir şekilde beklerse şüphesiz o marifet ağacının yemişlerinden yiyerek hakikatin sırrına erişen ariflerden olurmuş.
	Yaʿnī ḥāżır oldu ḫiẕmet eyledi Kim muḥabbet ėtdi raġbet eyledi	
	Ol dıraḫt-ı maʿrifetden bī-gümān Ekil[960] ėdermiş olur ez-ʿārifān	
	Yaʿnī damaġı anıñ leẕẕet bulur Maẓhar-ı feyż ü kerem himmet bulur	Yani onun damağı lezzet bulur ve Allah'ın lütfuna erişir.
[136a]	Kim ki ḫiẕmet ėtdi oldu behre-yāb Dāḫil-i cennet olur görmez ʿaẕāb	Kim evliyaya hizmet ederse ona cennete girmek nasip olur, azaptan kurtulur.
568	**Her ki ḫādim şüd cināneş mī-dihend** **Hem şevāb-ı ġāziyāneş mī-dihend**	
	Evliyāullāha ḫiẕmet ėdici Anlara cān ile raġbet ėdici	Kim evliyaları canı gönülden sever ve onlara hizmet ederse şanı yüce Allah, ona cennette hem yüce bir makam hem de gazilerin sevabı kadar büyük bir sevap verir. Böylece daima huzur ve güven içinde olur.
	Aña vėrirler behişt aʿlā maḳām Ġāzīler şevābı vėrirler tamām	
	Ḥaḳ Taʿālallāh aña cennet vėrir Bī-nihāye ecr ʿaẓīm devlet vėrir	
	Hem daḫi bulur şevāb-ı ġāzīyān Dāʾimā olur emān ender-emān	
	Evliyāya ḫiẕmet ėt ez-cān u dil Rāh-ı Ḥaḳda ʿaşḳ ola saña delīl	Evliyaya canı gönülden hizmet edersen Allah yolunda bu aşk sana yol gösterir.

[959] Pendnâme'nin diğer şerhlerinde "bended"

[960]Metinde vezin problemi "ekl" kelimesinin "ekil" okunacak şekilde harekelenmesiyle çözülmeye çalışılmıştır.

	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ MİHMĀNA TAʿẒĪM EYLEMEK ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- konuğa hürmet etmek hakkında buyurur.	
569	**Ey birāder dār mihmān-rā ʿazīz** **Tā be-yābī raḥmet ez-Raḥmān tu nīz**	
	Ey birāder ḳonuġu gel tut ʿazīz İltifāt eyle damaġın ḳıl leẕīẕ	Ey kardeş gel konuğu el üstünde tut ve ona ikramda bulunup ağzını tatlandır.
	Tā ki Raḥmāndan bulasın sen daḫi Raḥmet ü ikrām u iḥsān ey aḫī	Ey kardeş, bu sayede sen de Allah'tan rahmet ve lütuf bulursun.
	Şol ki mihmāna heme ʿizzet ėder Ḥaḳ Taʿālallāh aña raḥmet ėder	Kim misafire hürmet ederse yüce Allah da ona rahmet eder.
	Eylese her kim ḳonuġa iʿtibār Ḥaḳ Taʿālā eyler anı kām-kār	Kim konuğa değer verirse yüce Allah da onu isteğine ulaştırır.
[136b]	Ḳıl ḥaẕer ėtme ṣaḳın göñlüñ şikest Eyle ḥaddince kerem ey Ḥaḳ-perest	Ey Allah'a tapan onun gönlünü kırmaktan sakın ve yeterince ikramda bulun.
570	**Mü'minī k'ūdāş[t] mihmān-rā nikū** **Ḥaḳ güşāyed bāb-ı raḥmet-rā berū**	
	Yaʿnī şol müʾmin ki mihmānıñ ʿazīz Eyledi tutdu gözėtdi ḫoş temīz	Bir mümin konuğunu el üstünde tutar ve memnun ederse Allah onun üzerine rahmet saçar.
	Ḥaḳ aña raḥmet ḳapısını açar Üzerine hem anıñ raḥmet ṣaçar	
	Tañrı mihmānını ḫoşca tut gözėt[961] Ey birāder eyleme ekşi ṣuret	Ey kardeş, Tanrı misafirine iyi bak ve onu hoş tut, sakın suratını ekşitme.

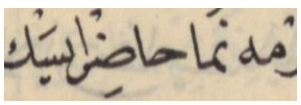
[961] Kelime metinde şeklinde yazılmıştır.

	Olmak isterseñ ṣafā ender-ṣafā Kıl kerem mihmānına ey bü'l-vefā	Ey pek vefalı kişi, mutluluk ve huzur içinde olmak istersen misafire lütufta bulun.
	Bir misāfir ḫānene ėtse ẓuhūr *Ekrimü'ż-żayfe velev kāne küfūr*[962]	Evine bir misafir geldiğinde kafirlerden de olsa ikramda bulun.
571	**Her ki bāşed ṭabʿeş ez-mihmān melūl** **Ez vey āzāred Ḫudā vü hem Resūl**	
	Her kimiñ ki ṭabʿı ḳonuḳun melūl Bī-ḥużūr olur misāfir gelse ol	Kim misafirden bıkıp usanırsa ve misafir geldiğinde huzursuz olursa ondan hem yüce Allah hem de onun peygamberi uzaklaşır ve incinir.
	Ḥaḳ Taʿālallāh daḫi andan beri Olur incinir ve hem peyġamberi	
	Ber-murād olmaḳ dilerseñ ʿāleme Ḳıl kerem mihmānıñ olan ādeme	Bu âlemde isteğine kavuşmak istersen misafirin olan kişiye iyi davran.
	Līk mihmāndan olursun turş-rū Bī-ḥużūr olup çevirirsin yüzü	Misafire karşı yüzünü ekşitirsen ve ondan huzursuz olup yüz çevirirsen hem yüce Allah hem de peygamberi sana gücenir.
	Ḥaḳ Taʿālallāh da senden incinir Bā-ḥuṣūṣ peyġamberi hem gücenir	
[137a] 572	**Bendeī k'ū ḫiẕmet-i mihmān küned** **Ḫ͡ĭş-rā şāyeste-i Raḥmān küned**	
	Bende kim ḳonuġa ḫiẕmet eyleye Luṭf ėdip ikrām mürüvvet eyleye	Ey oğul, bir kul misafire izzet ikramda bulunur ve onu mutlu ederse Allah'ın rahmetine layık olur.
	Raḥmet-i Raḥmāna kendisini ol Lāyıḳ u şāyeste eyler ey oġul	
	Dāʾimā mihmāna ikrām eyle sen Ḥaḍḍ u miḳdārınca inʿām eyle sen	Misafire daima ikram et, yeterince lütufta bulun.
	Żāyiʿ olmaz her ne ḫiẕmet eyleseñ Yaʿnī mihmānına ḥürmet eyleseñ	Misaire yaptığın ikramlar ve ettiğin hizmetler boşa gitmez.

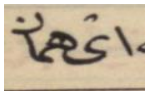
[962] Kafir dahi olsa misafire ikram ediniz anlamına gelen hadisin aslı şöyledir: "Ekrimü'z-zayfe velev kâne kâfiren." Bkz. Yakup Poyraz, a. g. e., 117.

	Cān u dilden ḫizmet -i mihmān ėt Kendini şāyeste-i Sübḥān ėt	Konuğa canı gönülden hizmet et bu sayede kendini her türlü kusurdan uzak olan Allah'a layık hale getir.
573	**Her ki mihmān-rā be-rūy-ı tāze dīd** **Ez-Ḫudā elṭāf bī-endāze dīd**	
	Kim ki ḳonuġa güler yüzle baḳa Ḫizmet ėdip ḳış ise āteş yaḳa	Oğul, kim konuğa güler yüz gösterir, kışsa ateş yakıp hizmet ederse o yüce Allah'tan hadsiz lütuflar görür.
	Bī-nihāye Ḥaḳ Taʿālādan oġul Yaʿnī ġāyetsiz luṭuflar görür ol	
	Bir kişi olmaḳ dilerse behredār Ḫizmet ėtsin ḳonuġa leyl ü nehār	Bir kişi nasipli olmak dilerse gece gündüz konuğa hizmet etsin.
	Ḫānene her kim gele mihmān ola Tāze-rūy göster aña ḫandān ola	Her kim evine misafir olarak gelirse ona güler yüz göster.
	İntiḫāb ėtme ḳamuya yek naẓar Eyle ḫizmet cümlesine ser-be-ser	Misafirler arasında ayrım yapma, hepsini aynı şekilde ağırla.
574	**Ez-tekellüf dūr bāş ey mīzbān** **Tā girānī neb'vedet ez-mihmān**	
[137b]	Ol tekellüfden ıraḳ ey mīzbān Ṣıḳlet olmaya ḳonuġdan ey civān	Ey ev sahibi, kendini boş yere sıkıntıya sokma ki konuğun sana yük olmasın.
	Yaʿnī ḥāṣıl olmaġa raḥmet saña Ėt tekellüfden ḥaẕer ey dil-rubā	Ey sevgili, Allah'ın rahmeti sana erişsin istiyorsan kendini zora sokmaktan sakın.
	Mevcūdun bulġurla bulamac ise Yėr anı mihmān egerçi ac ise	Yani elindekiler sadece bulgur ve bulamaç olsa da misafirin açsa onu yer.

	Zaḥmete girme ne mā-ḥażar[963] iseñ Öñüne getir neye ḳādir iseñ	Zahmete girme, elinde ne varsa gücün neye yetiyorsa onu misafirin önüne koy.
	Ḳonuġa ikrām ḫiẕmetdir oġul Öyle teklīfe ne ḥācetdir oġul	Oğul, konuğa ikramda bulunmak bir görevdir bu yüzden ona (yer misin diye) teklif etmeye gerek yoktur.
575	**Hest mihmān ez-ʿaṭāhā-yı Kerīm** **Her ki z'ū pinhān şeved bāşed leʾīm**	
	Mihmān ikrām-ı Ḥaḳdandır saña Fehm ḳıl inʿām-ı Ḥaḳdandır saña	Düşünürsen anlarsın konuk, senin için Allah'ın bir lütuftur.
	Bil ḳonuḳ oldu ʿaṭāhā-yı Kerīm Yaʿnī iḥsān-ı Ḫudādandır naʿīm	Bil ki konuk kerem sahibi Allah'ın lütfudur yani Allah'ın ihsanıdır.
	Kim misāfirden ḳaçıp pinhān olur Yaʿnī görürse diye mihmān olur	Kim misafirden kaçıp saklanırsa ona yazıklar olsun. Onlar misafirin kerem sahibi Allah'ın bir lütfu olduğunu fark edemeyerek bu dünyada alçak oldular.
	Ḫayf aña kim oldu dünyāda leʾīm Olmadı vāḳıf ʿaṭāhā-yı Kerīm	
	Ḫānene şol kim ki mihmāndır saña Cānib-i Ḥaḳdan bil iḥsāndır saña	Kim evine misafir olursa bil, o sana Allah'tan gelen bir hediyedir.
576	**Ḫīre ber-ḫʷān-ı kesī mihmān me-şev** **Çün resed mihmān ez-ū pinhān me-şev**	
	Ey bed-endīş kimseye yār olma sen Vėrme zaḥmet key ṣaḳın bār olma sen	Ey kötü düşünceli, kimseyle dost olma ve onlara zahmet verip de yük olma.
[138a]	Olma mihmān kimseniñ ṣofrāsına Ey lecūc girme kelām arasına	Ey inatçı, kimsenin sofrasına konuk olma ve kimsenin sözünü kesme.

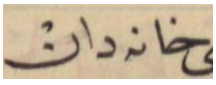
[963] Kelime şeklinde harekelenmiştir. "Umumi istidatlar, dilekçe" anlamına gelen "mā-ḥāżır"ın beytin anlamıyla örtüşmediği düşünüldüğü için kelime elif harfi ve kesre göz ardı edilerek "daha evvelden hazır olan ne varsa" anlamına gelen "mā-ḥażar" şeklinde yazılmıştır.

	Çün ḳonuḳ gele ėrişe nāgihān Ḳaçma gizlenme ḳonuḳdan ey filān	Ey filan kişi, sana ansızın bir konuk geldiğinde de ondan kaçıp gizlenme.
	Eyle ḫiẕmet cān ile mihmāna sen Ḳavuşursun ʿāḳıbet ʿirfāna sen	Konuğa canı gönülden hizmet edersen sonunda sen de irfana kavuşursun.
	Yoḳdur ʿālemde ḳonuḳdan bir leẕīẕ Ey birāder eyle mihmānıñ ʿazīz	Ey kardeş, bu dünyada konuktan daha güzel bir şey yoktur bu yüzdendir ki onu daima el üstünde tut.
577	**Her ki mihmān-rā kirāmī mī-küned** **Kūşişī der-nīk-nāmīmī-küned**	
	Kim ki ḳonuġa heme taʿẓīm ėder Luṭf ile ḫiẕmet ėdip tekrīm ėder	Kim konuğa hürmet edip ikramda bulunursa şüphesiz herkes de onu sevip sayar.
	Nāmdārlıḳda çalışır bī-gümān Kim sever anı ḳamu ḫalḳ-ı cihān	
	Şol ki mihmānıñ tutar ġāyet laṭīf Ḥaḳ Taʿālā anı da eyler şerīf	Konuğunu hoş tutan kişiyi, yüce Allah da şerefli kılar.
	Bā-ḫuṣūṣ ʿālemde ol ḥürmet bulur İʿtibārı çoḳ olur raġbet bulur	Ayrıca böyle kişilerin bu dünyada itibarı artar, çokça ilgi ve saygı görürler.
	ʿİzzet ėt bugün ḳonuġa ey hümām[964] Fetḥ ola yarın saña bābü's-selām	Ey himmet sahibi, bugün konuğu el üstünde tut ki yarın kurtuluş kapısı sana açılsın.
578	**Her ki mihmānet büved ez-ḫāṣ u ʿām** **Pīş-i ū mī-bāyed āverden ṭaʿām**	
	Ḫāṣ u ʿāmdan saña kim mihmān ola Yaʿnī kim bay u gedā ʿirfān ola	Zengin ya da fakir sana kim misafir olursa olsun neyin

[964] Nüshada kelimenin son harfi "nun" ile yazılmıştır. "Hümān" şeklinde yazılan kelimenin son harfi alt mısraın kafiye harfiyle örtüşmemektedir. Bu sebeple Metinde "ey" hitap sözcüğüyle birlikte kullanımına sıklıkla rastladığımız "hümām" kelimesi tercih edilmiştir. Ancak bunun benzeri bir duruma 31'da da rastlanmış oluşu dikkat çekicidir. 31a'da da "hümān" şeklinde yazılan kelime, üst mısraın kafiye harfi olan "m" ile örtüşmemekteydi.

	Öñüne iṭʿāmı getirmek gerek Her ne mevcūd ise yėdirmek gerek	varsa önüne koy, ona ikramda bulun.
[138b]	Yaʿnī mihmāndan ne var ėtme dirīġ Bī-ḳuṣūr ikrām ḳıl var ol belīġ	Yani komşudan neyin varsa esirgeme, ona hakkıyla ikramda bulun ve güzel sözler söyle.
	Ḫāṣ ile ʿāmdan murādı ey civān Ḫāṣ zengindir ü ʿāmdır nā-tüvān	Ey genç hâs ile kast edilen zengin, ʿâm ile kast edilen ise fakir kimselerdir.
	Yaʿnī zengīne faḳīre ḥürmet ėt Yek naẓar birle ḳamuya ḫiẕmet ėt	Yani zengin fakir ayırt etmeden herkese hürmet et ve ikramda bulun.
579	**Z'ān ki dārī endek ü bīş ey püser** **Bürd bāyed pīş-i dervīş ey püser**	
	Ol şeyiñ kim var seniñ az çoḳ oġul Beẕl-i dervīş eyle dėme yoḳ oġul	Ey oğul, az ya da çok neyin varsa dervişten esirgeme, ona sakın "yok" deme.
	Azı çoġ[u] her ne vardır ḫānene Dervīşiñ öñüne ḳoy mihmānına	Az çok evinde ne varsa sana misafir olan dervişin önüne koy.
	Her ne var öñüne getirmek gerek Kişi mihmānını yėdirmek gerek	Bir kişinin misafirinin önüne ne varsa getirmesi yani onu yedirmesi gerekir.
	Eyle mihmānıñ hemīşe dil-nüvāz Ėtme ikrāmda ḳuṣūr ey ser-firāz	Ey baş tacı, konuğun daima gönlünü hoş tut ve ona ikramda kusur etme.
	Eger incinmez ise mihmān saña Ḫaḳ Taʿālā luṭf ėder iḥsān saña	Eğer misafir sana incinmezse yüce Allah bunun karşılığında sana lütufta bulunur.
580	**Nān be-dih bā-cāyiʿān behr-i Ḫudāy** **Tā dihendet der-behişt-i ʿAdn cāy**	
	Açlara Allāh için nān vėr oġul Acıma dervīşe her ān ver oġul	Oğul; Allah rıza için açlara ekmek ver, dervişleri doyur. Bu sayede sana cennetten bir yer verilir ve cennet elbiselerinden giydirilir.
	Cennet-i ʿAdna saña yėr vėreler Hem daḫi ḥulle libās giydireler	

	Bir faḳīre eyleseñ iḥsān nān Ḥaḳ ʿaṭā eyler saña ʿAdn-ı cinān	Eğer bir fakire ekmek ikram edersen Allah da sana cenneti bağışlar.
[139a]	Var mıdır ʿālemde yėdirmek gibi Bā-ḫuṣūṣ dervīşi giydirmek gibi	Bu dünyada bir dervişi yedirmek ve giydirmek gibisi yoktur.
	Eksik olmaya İlāhī ḫāneden[965] Ėdeler dāʾim küşāde ḫ̆ān u nān	Ey Allah'ım evden misafir eksik olmasın, sofralar daima herkese açık olsun.
581	**Ber-ten-i ʿuryān ki baḫşed cāmei** **Ḥaḳ dihed ū-rāzi raḥmet nāmei**	
	Kim ki çıplaḳ bedene vėre libās Yaʿnī iḥsān ėde cāme ḫayr-nās	Ey kardeş, hayır sahibi bir kişi bir çıplağı giydirirse şanı yüce Allah da ona rahmetinden berat verir.
	Ḥaḳ ʿaẓīmü'ş-şān raḥmetden daḫi Aña bir nāme vėrirmiş ey aḫī	
	Bir faḳīr dervīşe vėrseñ ḫırḳayı Yaʿnī giydirsen o çıplaḳ fırḳayı	Eğer bir fakir dervişi giydirirsen yüce Allah da sana lütufta bulunur ve senin cehennem ateşinden kurtulman için bir berat verir.
	Ḥaḳ Taʿālallāh saña raḥmet vėrir Otdan azād olmaġa ḥüccet vėrir	
	Cümle ʿaybı setr ola dėrse kişi Ṣevb ile pūşīde ḳılsın dervīşi	Bir kişi günahları affolsun derse dervişleri giydirsin.
582	**Her ki ṣevbī ber-ten-i ʿārī dihed** **Der-dü ʿālem Īzideş yārī dihed**	
	Kim ki çıplaḳ şaḫṣa bir libās vėre Yaʿnī ʿuryān dervīşi ol giydire	Kim çıplak bir kişiye yani çıplak dervişe kıyafet verip giydirirse her iki âlemde de Allah ona merhamet edip yardımda bulunur.
	İki ʿālemde Ḫudā yardım vėrir Yaʿnī raḥm eyler aña yardım vėrir	
	Eyleseñ ʿuryān faḳīre merḥamet	

[965] Kelime alt mısranın kafiye kelimesiyle uygun düşmesi amacıyla şeklinde imla edilmiştir.

	Câme iḥsân ber-ten-i ʿāriyet[966]	Bir çıplak fakire merhamet edip onu giydirene yüce Allah da yardım eder yani yapılan iyilik hiçbir zaman boşa gitmez.
	Ḥaḳ Taʿālā aña da eyler himem Yaʿnī żayīʿ olmaz ėtdigi kerem	
[139b]	Ḥaḳ için vėrseñ egerçi birine Biri on olur düşerse yerine	Eğer bir kişiye Allah için yardımda bulunursan ve bu yardım yerini bulursa verdiğin bir şeyin karşılığında Allah sana on katını verir.
583	**Ger berāy[967] ḥācet-i muḥtāc-rā** **Ber-ser ez-iḳbāl yābī tāc-rā**	
	Ḥācet-i muḥtāc ḥāṣıl ėdesin Yaʿnī istegine nāʾil ėdesin	Ey kardeş, ihtiyaç sahibi bir kişiye isteğini verirsen başının üzerinde taç bulursun yani talihli olursun.
	Başın üzre tāc bulursun [sen] daḫi Yaʿnī devletliden olursun aḫī	
	Farża bir kimse egerçi aç ola Yāḫūd işi var saña muḥtāc ola	Eğer bir kişi açsa ya da bir iş için sana muhtaçsa ona gönülden yardım et. Bu şekilde davranırsan bil ki Allah da senin işini rast getirir.
	Ḥāṣıl eyle istegin ber-vefḳ-i dil Görür işin Ḥaḳ seniñ de öyle bil	
	Merḥamet ḳıl saña muḥtāc olana Bir dilim etmek yedir aç olana	Sana muhtaç olana merhamet et, aç olana bir dilim ekmek yedir.
584	**Her ki-rā bāşed be-devlet baḫtiyār** **Ḫayr verzed der-nihān u āşikār**	
	Her kimiñ ki baḫtı ṭāliʿi hemān Devlete yār ola ol pāy-ı cihān	Her kimin bahtı açık olursa şüphesiz gizli ya da açık olarak hayırda bulunmaya çalışır.
	Öyle olan kişi gizli āşikār Ḫayra saʿy eyler özenir bī-şumār	
	Yaʿnī māder-zāde nīgū-baḫt olan	

[966] Mısra vezin yönünden problemlidir.

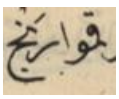
[967] Diğer Pendnâme şerhlerinde “ber-ārī” dir.

	Ṣāḥib-i Dārā-yı tāc u taḫt olan	Yani doğuştan talihli olan, taç ve taht sahibi hükümdar olan her işini dine uygun şekilde yapmaya ve gece gündüz hayır işlemeye çalışır.
	Ḫayra saʿy eyler heme leyl ü nehār Şerʿa taṭbīḳ eder işin her ne var	
	Kişi-zāde ḫayr eder etmez żarar Bed-aṣıl olandan eyle sen ḥaẕer	Bir kişi hayır işlerse zarar etmez, soyu bozuk olandan kendini sakın.
[140a] 585	**Ey püser hergiz me-ḫor nān-ı baḫīl** **Kem nişīn der-ʿ ömr[968] ber-ḫ ̌ān-ı baḫīl**	
	Ey oġul hergiz yėme nān-ı baḫīl ʿÖmrüñ içre turma ber-ḫ ̌ān-ı baḫīl	Ey oğul, asla cimrinin ekmeğini yeme, ömrün boyunca cimrinin sofrasına oturma.
	Yaʿnī baḫliñ ṣofrasına turma hīç Etmegiyle ḳarnını doyurma hīç	Yani asla cimrinin sofrasına oturma ve onun ekmeğiyle karnını doyurma.
	Şol kim ėde kendine yār baḫīl[969] ʿĀlem ü dehre olur elbet rezīl	Kim, cimriyi kendine dost ederse şüphesiz herkese rezil olur.
	Ey birāder şol kim ola baḫle yār Tā nihāye işi olur āh u zār	Ey kardeş, cimriyle dost olan sonunda ah vah edip inler.
	Varma baḫliñ yanına ey ẕi-kemāl Zīrā anlardır cihānda bed-fiʿāl	Ey olgunluk sahibi, cimri olanın yanına gitme çünkü onların bu dünyada yaptıkları işler hep kötüdür.
586	**Nān-ı mümsik cümle rencest ü ʿanā** **Mī-şeved nān-ı saḫī cümle devā**	
	Yėme baḫliñ etmegini ey dedem	Ey dedem, cimrinin ekmeğini yeme çünkü cimrinin ekmeği insana hep sıkıntı ve kederdir.

[968] Metinde kelimeden sonra "و" harfi bulunmaktadır. Anlam gereği gereksiz gibi duran bu harfin -metinde yer alan birkaç örnekten yola çıkarak -yazılış sebebini kendinden önceki kelimenin medli okunması gerektiğini belirtmek olarak görebiliriz. Zira müstensih vezin gereği medli okunması gereken kelimeyi çoğu kez kesreyle belirtmekle birlikte metinde örneğine az rastlansa da bu şekilde de göstermiştir.

[969] Vezne göre bir hece eksiktir.

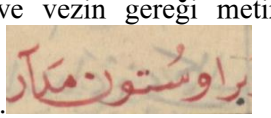
	Nān-ı mümsikdir ḳamu[970] renc ü elem	
	Lākin olunca kişi merd-i saḫī Etmegi olur anıñ derde devā	Ama bir kişi cömert olursa onun ekmeği her derde deva olur.
	Dėndi *iṭʿāmu'l-baḫīl dā'ün* durur Līk *esḫā ṭaʿamı devā*[971] durur	"Cimrinin yemeği zahmettir fakat cömertin yemeği devadır" dendi.
	Baḫliñ etmegi imiş renc ü ʿanā Līk esḫānıñ imiş derde devā	Cimrinin ekmeği eziyet ve yüktür fakat cömertin ekmeği derde devadır.
	Yėse ger nân-ı baḫīl[den] bir kişi Ḳay ėder ḫaste olur ber-ʿaks işi	Bir kişi cimrinin ekmeğinden yese işi ters gider, kusar, hasta olur.
586	**Tā ne-ḫ̌ānendet be-ḫ̌ān-ı kes me-rev Der-pey-i murdār çün kerkes me-rev**	
[140b]	Seni mādām kimse daʿvet ėtmesin Vėrme zaḥmet bār olma sen hemīn	Davet edilmediğin yere hiçbir zaman gitme, kimseye zahmet verip yük olma.
	Gitme anıñ ṣofrasına key ṣaḳın Vėrme zaḥmet bār olma sen hemīn[972]	Davet edilmediğin sofraya gitme, sakın kimseye zahmet verip de yük olma.
	Varma murdār leş için kerkes gibi Gitme daʿvetsiz yere mekes gibi	Bir yere sinek gibi davetsiz gitme, akbaba gibi leş yemek için üşüşme.
	Daʿvet eylerseler cānā ol zamān Ḳıl icābet yürü ʿār ėtme hemān	Eğer seni davet ederlerse o zaman git ve çekinmeden davete icabet et.

[970] Metinde kelimenin sonrasında bir elif harfi bulunmaktadır.

[971] Suyutî, el- Camiü's-Sagir, hadis no:8053.; Sahih olup olmadığı konusunda şüpheler bulunan bu hadis Mehmet Yılmaz'da "Ta'âmü'l-cevâdi devâün ve ta'âmü'l-bahîli dâun" ve "Ta'âmü's-sahiyyi devâün ve ta'âmü'ş-şehîhi dâün" şeklinde iki farklı şekilde yer almaktadır. Bkz. Mehmet Yılmaz, a. g. e., c.2, 824.

[972] Beytin bu mısraının bir önceki beytin ikinci mısraıyla bire bir aynı oluşu bize müstensihin dalgınlıkla üst beytin ikinci mısraını bu beyitte de yazdığını düşündürtmüştür.

	Ėtme taẕyīḳ kimseye bār olma sen Olur olmaz kimseye yār olma sen	Sen kimseye zahmet verip yük olma, olur olmaz kişilerle dost olma.
587	**Çeşm-i nīkī ez-ḫasīs-i dūn me-dār** **Saḳf-ı vīrān-rā tu ber[973]- sütūn me-dār**	
	Şol denī alçaḳ olandan ey peder Tutma ėylik ümīdin[974] ey pür-hüner	Ey baba, alçak olan bir kimseden iyilik bekleme.
	Saḳf-ı vīrānı direk üzre hemān Tutma ḫarābdır yıḳılır ol ṭavān	Yıkık çatıyı direkle tutmaya çalışma çünkü o tavan yıkıktır, ayakta durmaz.
	Kim ḥasīsden ėylik ummaḳ añla pek Şol ṭavān gibi durur kim bī-direk	Yani şunu iyice anla, cimriden iyilik beklemek direksiz duran bir tavana benzer.
	Yaʿnī dėmek oldu alçaḳdan vefā Her kim umdu çekdi dünyāda cefā	Yani demek oldu ki alçaktan kim vefa umarsa bu dünyada cefa çeker.
	Yüz ṣuyu ṣarf ėtme ümmīd[975] eyleme Kendi ḥācātıñ denīden dileme	Sana yardım edeceğini ümit ederek alçaktan yardım dileme, boş yere kendini küçük düşürme.
588	**Ger künī ḫayrī tüvān ez-ḫod me-bīn** **Her çe bīnī[976] nīk bīn u bed me-bīn**	
	Sen eger ḫayr ėdesin ender-cihān Görme kendinden anı sen ey filān	Ey filan kişi, sen eğer bu dünyada bir kişiye yardım edersen bu iyiliği kendinden bilme.

[973] Anlam ve vezin gereği metinde bu kelimeden sonra yazılan metne dahil edilmemiştir.

[974] Kelime vezne uygun düşmemektedir.

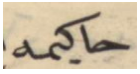
[975] Kelime metinde vezin gereği şeddeli yazılmıştır.

[976] Kanaatimizce "bīn" ve "bed" kelimeleri arasında olması gereken atıf vavı metinde dalgınlıkla bu kelimeden sonra yazılmıştır.

[141a]	Her ne görürsen ėyi gör görme bed Görme kendin yaʿnī olma ḫod-pesend	Her ne görürsen iyi gözle bak, kötü görme. Kendini beğenmişlik etme.
	Ḫayr ėdersen dėme ben ėtdim dilā Zīrā ben dėmekde vardır iddiʿā	Ey gönül, bir iyilik yapınca hemen ben yaptım deme. Çünkü "ben" demekte bir iddia vardır.
	Bā-ḫuṣūṣ ėylik ėdesin birine İkide bir anı urma yüzüne	Ayrıca birine iyilik ettiğinde ikide bir bunu yüzüne vurma.
	Kendini yoḳ menzilinde tut helā Fāʿil-i muṭlāḳ ḥaḳīḳatdir Ḫudā	Kendini hiç mertebesinde say, her şeyin gerçekleşmesi sağlayan tek ve gerçek güç Allah'tır.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ ʿALĀMET-İ AḤMAḲ ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- ahmaklığın alametlerini anlatır.	
589	**Seʿalāmet dān ki der-aḥmaḳ büved** **Evvelā ġāfil zi yād-ı Ḥaḳ büved**	
	Üçʿalāmet bil ki aḥmaḳda olur Cāhil ü nādān u alçaḳda olur	Üç alamet ahmak, cahil ve alçakda olur, bil.
	Bil ki ehl aḥmaḳda vardır üç nişān Olʿalāmetle bilinir bī-gümān	Hiç şüphesiz alçak olan bu üç alametten ötürü anlaşılır, bil.
	Ẕikr-i Ḥaḳdan evvelā ġāfil durur Aḥmaḳ u nādān u bī-ʿaḳıl durur	Öncelikle Allah'ı anmaktan habersizdir, ahmak ve akılsızdır.
	Ḥaḳḳı ẕikr ėtmekde ġāfil olma sen Aḥmaḳ u nādān u cāhil olma sen	Sen Allah'ı anmayı ihmal eden ahmak ve cahillerden olma.
	Ḥażret-i Şeyḫ ėtdi īżāḥ her birin Diñle nedir hem daḫi ol digerin	Şeyh Hazretleri bu alametlerin her birini açıkladı, diğerlerinin ne olduğunu dinle.
590	**Güften-i bisyār ʿādet bāşedeş** **Kāhilī ender-ʿibādet bāşedeş**	

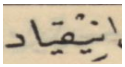
	Aḥmaḳa çoḳ söylemek ʿādet olur Söylemez ise o bī-rāḥat olur	Çok konuşmak ahmağın âdetidir, o konuşmazsa rahatsız olur.
[141b]	Hem ʿibādet ėtmede kāhil olur Yaʿnī gevşeklik ėder cāhil olur	Hem de ibadet etmede tembellik yani gevşeklik ederek cahil olur.
	Oldu ikincisi bisyār-ı kelām ʿAdet ėtdi kendisine bi'd-devām	İkincisi çok konuşmak oldu, ahmak bunu sürekli yapmayı âdet edindi.
	Hem üçüncüsü ʿibādet ėtmemek Ḥaḳ Taʿālāya iṭāʿat ėtmemek	Üçüncüsü ise Allah'ın emirlerine uymayıp ibadet etmemek oldu.
	İmdi bu ḫūy kimdedir aḥmaḳdır ol ʿĀlem-i fānīde bil alçaḳdır ol	Şimdi bu huy kimde varsa o ahmaktır. Bu fani dünyada o, alçaktır, bil.
591	**Ey püser çün aḥmaḳ u cāhil me-bāş** **Yek dem ez-yād-ı Ḫudā ġāfil me-bāş**	
	Ey oġul sen aḥmaḳ u cāhil gibi Olma ʿālemde o bī-ʿaḳıl gibi	Ey oğul sen bu dünyada ahmak ve cahil gibi olma.
	Ġāfil olma bir dem Allāhdan hemān Ẕikr ü fikr ile düş ender-cihān	Bu dünyada bir an bile Allah'ı unutma, her anını onu düşünüp anarak geçir.
	Bir dem eẕkār-ı Ḫudādan olma dūr Ėtme ʿabdiyetde sen aṣlā ḳuṣūr	Bir an bile Allah'ı anmaktan geri durma, asla ona kullukta kusur etme.
	Ḥaḳḳı ẕikr eyler hemīşe ʿārifān Ġāfil-i Ḥaḳdır velākin cāhilān	Arifler daima Allah'ı anarken; cahiller Allah'ın gafilidir.
	Ey birāder ẕikr-i Ḥaḳla dāʾim ol Gündüzü ṣāʾim gėcesi ḳāʾim ol	Ey kardeş, devamlı Allah'ı an, gündüzleri oruç tut, geceleri ise uyanık ol.
592	**Her ki ū ez-yād-ı Ḥaḳ ġāfil büved** **Ez-ḥamāḳat der-reh-i bāṭıl büved**	
	Ẕikr-i Ḥaḳdan şol kişi ġāfil olur O ḥamāḳatdan reh-i bāṭıl olur	Kim Allah'ı anmayı unutursa o ahmaklığından ötürü yanlış yolda olur.

	Olmayan meşġūl ẕikr-i Ḥaḳ oġul Añla kim bāṭıl ṭarīḳatdedir ol	Ey oğul, Allah'ı anmakla meşgul olmayanlar anla ki yanlış yoldadır.
[142a]	Sālik-i rāh-ı Ḫudā her dāʾimā Ẕikr-i Ḥaḳḳ ile olur ṣubḥ u mesā	Allah yolunun yolcuları sabah akşam Allah'ı anarlar.
	Ey birāder dāʾim ol eẕkār-ı Ḥaḳ Gėce gündüz ḳāʾim ol eẕkār-ı Ḥaḳ	Ey kardeş, Allah'ı anmada kararlı ol. Gece gündüz ayakta ol, Allah'ı an.
	Ḥaḳḳı ẕikr ėtmez şu kim aḥmaḳ durur Cāhil ü nādān hem alçaḳ durur	Allah'ı kim zikretmezse o hem ahmak hem cahil hem de alçaktır.
593	**Hīç ez-fermān-ı Ḥaḳ gerden me-tāb** **Behr-i vām āzāde-rā dāmen me-tāb**	
	Emr-i Ḥaḳdan hīç çevirme yüzünü Cān ile diñle büyükler sözünü	Allah'ın emirlerine asla yüz çevirme, büyüklerin sözünü can kulağıyla dinle.
	Borç için dervīş faḳīri ey civān Dāmeniñ bükme cefā ėtme hemān	Ey genç, borç için dervişi, fakiri mahcup etme, boş yere onlara eziyet etme.
	Yaʿnī alacaḳ için āzādeyi Eyleme rencīde her bir zādeyi	Yani alacak için kimseyi kırıp incitme.
	Ḥākime[977] iletme eyleme cefā Saña elbetde ėder bir gün edā	Onu alacağın için mahkemeye verip de sıkıntıya sokma, elbet bir gün borcunu öder.
	Eyle fermān-ı Ḫudāya imtiṣāl Ehl-i ḥāl ol eyleme çoḳ ḳīl ü ḳāl	Allah'ın emirlerine uy, hal ehli ol, boş boş konuşma.
594	**Bāṭılī-rā ey püser gerden me-nih** **Naḳd-i merdān-rā be-her kevden me-dih**[978]	

[977] Kelime metinde asıl yazımından farklı olarak şeklinde imla edilmiştir, böyle bir yazı vezne katkı sağlamadığı gibi bir aruz kusuruna da yol açmaktadır.

[978] Öyle sanıyoruz ki müstensih dalgınlık sonucu beytin ilk mısraının son kelimesi olan "nih"i bu mısrada da yazmıştır. Anlam gereği bu şekilde yazılmıştır.

	Ḳoyma boyun bāṭıla ey pür-hüner Yaʿnī ṭāʿat inḳıyād[979] ėtme peder	Ey çok hünerli, ey peder, yanlışa boyun eğme.
	ʿĀrifiñ naḳdini her aḥmaḳlara Vėrme hem-rāz olma sen alçaḳlara	Arifin sırrını ahmaklara verip de o alçaklarla sırdaş olma.
	Evliyāullāh kelāmıñ ey civān Her birine fāş ėdip ėtme beyān	Ey genç, evliyaların sözünü herkese söyleyip de ortaya dökme.
[142b]	Ḥażm ėder mi serçe ʿanḳā loḳmasın Şāhine beñzer mi ḫuffāş baḳmasın	Hiç serçe anka kuşunun lokmasını hazmedebilir mi? Hiç şahinin bakışı yarasada olur mu?
	Hem-nişīn ol dāʾim ehl-i ḥāl ile Ey birāder turma gel ḥammāl ile	Daima hal ehli olanlarla oturup kalk, ey kardeş gel ayak takımından kimselerin yanında durma.
595	**Der-ḳażā-yı āsmānī dem me-zen** **Her kesī-rā bīş bīn ü kem me-zen**	
	Hem ḳażā-yı āsumāndan urma dem Epsem ol sırr-ı Ḫudāya açma fem	Gökyüzünün kazası (Allah'ın takdiri) hakkında konuşma, dilsiz ol, Allah'ın sırrına ağzını açma.
	Eyleme baḥs ḳaderden hem ḳażā[980] Ne ẓuhūr ėtse Ḫudādan ḳıl rıżā	Kaza ve kaderden bahsetme, sana Allah'tan ne gelirse razı ol.
	Her kişi aʿlā ziyāde gör ʿazīz Eksik ednā görme ey ehl-i temīz	Ey temiz insan, herkesi değerli ve yüce gör, kimseyi değersiz ve küçük görme.
	Ey birāder ėtme taḥḳīr kimseyi Eyleme rencīde tekdīr kimseyi	Ey kardeş, kimseyi hor görme, incitip azarlama.

[979] Kelime asıl yazımından ve metindeki diğer yazımlarından farklı olarak imla edilmiştir.

[980] Vezin gereği bir hece eksiktir.

	Yaʿnī alçaḳ görme aṣlaʿ āleme Ḥüsn-i ẓann eyle be her bir ādeme	Yani kimseyi küçük görme, herkes hakkında iyi şeyler düşün.
596	**Dest-i ḫod-rā sūy-ı nā-maḥrem me-yār** **Cānib-i māl-ı yetīmān hem me-yār**	
	El götürme cānib-i nā-maḥreme İḥtirāz ėtmek gerekdir ādeme	Her insanın harama el uzatmaktan sakınması gerekir.
	Yaʿnī sen eyle ḥarāmdan iḥtirāz Elini her cānibe ėtme dırāz	Yani elini her şeye uzatma, kendini haramdan sakın.
	Māl-ı eytāmı[981] şu kim eyler telef Āḫiri olur fenā bulmaz şeref	Kim yetimlerin malını boşa harcarsa sonu kötü olur, şeref bulamaz.
	Ėtdi īżāḥ anı Ḳurʾān-ı ʿaẓīm Dėdi Ḥaḳ *lā taḳrabu māle'l-yetīm*[982]	Yüce Kur'ân-ı Kerim bunu açıkladı. Allah: "Yetimin malına yaklaşmayınız." dedi.
[143a]	Ger kişi ėtse telef māl-ı yetīm Cismini anıñ yaḳar nār-ı caḥīm	Eğer bir kişi yetimin malını boş yere harcarsa onun bedenini cehennem ateşi yakar.
597	**Tā tüvānī rāz bā-hem-dem me-gūy** **Ger tu bāşī nīz bā-ḫod hem me-gūy**	
	Ḳādir iseñ çünki mādām der-cihān Dėme aḥbābına sırrın ey civān	Ey genç, gücün yetiyorsa bu dünyada sırrını dostuna bile söyleme.
	Söyleme rāzın muṣāḥib olsa ger Yaʿnī dostundan daḫi sırrın ḥaẕer	Dostun da olsa kimseye sırrını söyleme yani dostundan bile sırrını sakla.
	Kendin ola farżā muṣāḥib daḫi Kendine söyleme sırrın ey aḫī	Ey kardeş, kendi kendine bile sırrını söyleme.

[981] Metinde kelimenin ilk harfi kesre ile harekelenmiştir.

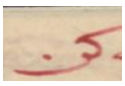
[982] İsra suresi, 34. ayet. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Rüştüne erişinceye kadar, yetimin malına ancak en güzel şekilde yaklaşın, verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü söz (veren sözünden) sorumludur."

	Kendine söyleme dėmekden murād Sırrıñı pek ṣaḳla dėmekdir kelām	Kendine sırrını söyle demekten kasıt sırrını çok iyi sakla demektir.
	Ṣaḳla esrārını ifşā eyleme Kendini ʿālemde rüsvā eyleme	Sırrını sakla, açığa vurup da kendini âleme rezil etme.
598	**Tā şevī āzād u muḳbil ey ʿazīz** **Bī-ṭamaʿ mi-bāş eger dārī temīz**	
	Ḳayd-ı dünyādan ger āzād olasın Fārig̈ ü muḳbil ü dil-şād olasın	Eğer dünya bağından kurtulursan özgür, mutlu ve talihli olursun.
	Var ise idrākiñ ey ehl-i temīz Bī-ṭamaʿ olġıl cihānda ey ʿazīz	Ey şerefli kişi, aklın varsa bu dünyada aç gözlü olma.
	Ḳayd-ı dünyādan olanlar ber-ṭaraf Belkidir dünyāda anlar z̤i-şeref	Dünya bağından kurtulanlar ancak bu dünyada şeref bulurlar.
	Ḳayd-ı dünyādan şu kim āzādedir Cennet içre menzil-i aʿlādadır	Kim dünya bağından kurtulmuşsa makamı cennetin en yüksek yeridir.
	Muḳbil ü āzāde ol hem bā-veraʿ Ṣāḥib-i iz̤ʿān iseñ terk ėt ṭamaʿ	Görüş ve akıl sahibiysen aç gözlülüğü terk et. Takva ile hür ve talihli ol.
[143b]	**ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ ṢIFAT-I FĀSIḲ ḤAḲḲINDA BUYURUR** Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- günahkarların vasıflarını anlatır.	
599	**Hest fāsıḳ-rā se ḫaṣlet der-nihād** **Bāşed evvel der-dileş ḥubb-ı fesād**	
	Fāsıḳıñ ṭabʿında üç ḫūy var durur Herkesi rencīde vü āzār durur	Günahkâr bir kimsenin fıtratında üç huy vardır. Herkesi azarlar ve incitir.
	Ḫaṣlet-i bed-ḫūyladır bī-şümār Cümlesin ėtmekdedir giryān u zār	Pek çok kötü huya sahiptir, herkesi ağlatıp inletir.
	Evvelā ḳalbinde var ḥubb-ı fesād Fısḳ ile ālūdedir ol bed-nihād	Birincisi fesat çıkarmayı sever. O kötü huylu, günaha bulaşmıştır.

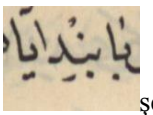
	Ṭabʿ-ı fāsıḳdır ṭolu fısḳ u fücūr Cürm-i fāḥiş cümle andandır ẓuhūr	Doğru yoldan sapmışın içi, Allah'a isyan ve günahla doludur. Bütün ahlaksızlıkların ve günahların kaynağıdır.
	Fısḳ ile her dāʾimā ʿişyān ėder Bā-ḫuṣūṣ ḫalḳa cefā her an ėder	Hem haddini aşarak daima Allah'a isyan eder hem de sürekli halka eziyet eder.
600	**Kār-ı ū āzurden-i ḫalḳ-ı Ḫudāst** **Dūr dāred ḫ ̌īş-rā ez-rāh-ı rāst**	
	Fāsıḳıñ ṣanʿatı renc ėtmek durur Ḳullarını Ḥaḳḳıñ incitmek durur	Doğru yoldan sapmışın işi Allah'ın kullarını incitmektir.
	Doġru yoldan kendisin tutar ıraḳ Vādi-i dūzaḫ durur aña duraḳ	Kendini doğru yoldan uzak tutar bu sebeple onun varacağı yer cehennem vadisidir.
	Oldu fāsıḳ fitne-engīz-i cihān Ḫaṣlet-i bed-ḫūy āşūb-ı zamān	Doğru yoldan sapmış kötü huyludur, sürekli ortalığı karıştırıp fitne çıkarandır.
	Dāʾimā fısḳ iledir kārı anıñ Bī-ḥayādır aṣlā yoḳ ʿārı anıñ	Onun işi gücü günah işlemektir; hiçbir şeyden utanmaz, edepsizdir.
	Olma ʿālemde ṣaḳın fāsıḳ gibi Bed-ḫūy iki yüzlü münāfıḳ gibi	Sen sakın bu dünyada doğru yoldan sapmışlar, kötü huylular, iki yüzlüler ve ara bozucular gibi olma.
[144a]	**ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ ṢIFAT-I ŞAḲĪ ḤAḲḲINDA BUYURUR** Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- eşkıyanın özelliklerini anlatır.	
601	**Hest ẓāhir se ʿalāmet der-şaḳī** **Mī-ḫored dāʾim ḥarām ez-aḥmaḳī**	
	Var şaḳīde üç nişān ẓāhir durur Kim şeḳāvetle o bī-ṭāhir durur	Eşkıyada üç özellik bulunur. O, her türlü kötülüğe bulaşarak kirlenmiştir.

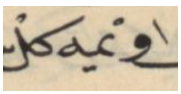
	Dāʾimā aḥmaḳlıġından ṣubḥ u şām Yoḳ durur ḫavfı Ḫudādan yėr ḥarām	Ahmaklığından ötürü Allah'tan korkusu yoktur. Sabah akşam haram yer.
	Eylemez her kim ḥarāmdan ictināb Yevm-i maḥşer olısar andan ʿaẕāb	Kim haramdan sakınmazsa mahşer gününde bundan dolayı azap içinde kalır.
	İctināb eyler ḥarāmdan müttaḳī Līk dāʾim yėr ḥarām ehl-i şaḳī	Takva sahipleri haram yemekten sakınırken eşkıyalar daima haram yer.
	Zümre-i ehl-i şeḳādan olma sen Firḳatde ol bed-liḳādan olma sen	Sen o kötü yüzlü eşkıya takımından olma, onlardan ayrı ol.
602	**Bī-ṭahāret bāşed ū bī-gāh ḫīz** **Hem zi-ehl-i ʿilm bāşed der-girīz**	
	Bā-ḫuṣūṣ ehl-i şaḳī nā-pāk olur Bī-ṭahāret pür-mülevves ḫāk olur	Ayrıca eşkıyalar çok kirli olur, toza çamura bulanmış, pis bir şekilde toprak olurlar.
	Bī-vaḳit ḳalḳıcı olur her zamān Ḫˇāb-ı ġafletde geçer vaḳti her ān	Hiçbir zaman vaktinde uyanmazlar, her anlarını gaflet uykusunda geçirirler.
	Çın ṣabāḥ ḳalḳıp edā ėtmez namāz Ẕikri fikri yoḳ u hem ėtmez niyāz	Onlarda akıl fikir yoktur hem sabah erkenden kalkıp namaz kılmazlar hem de Allah'a dua etmezler.
	Ṣāḥib-i ehl-i ʿilimden her zamān Nefret eyler yaʿnī ḳaçar bī-gümān	Şüphesiz ilim sahibi kişilerden nefret eder ve her zaman onlardan kaçarlar.
	Ṣānki şeyṭāndır o Ḳurʾāndan ḳaçar Pür-maʿārif ṣāḥib-iẕʿāndan ḳaçar	Onlar adeta şeytan gibidir. Hem Kur'andan hem de bilgi ve görüş sahiplerinden kaçarlar.
[144b] 603	**Bā-ṭahāret bāş u pākī pīşe kün** **V'ez ʿaẕāb-ı gūr-ı ḫod endīşe kün**	
	Ṣanʿāt eyle pākligi gel kendine Gūş ḳıl her bār Şeyḫiñ pendine	Gel, temizliği kendine görev edin, her zaman şeyhin öğüdüne kulak ver.

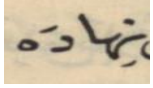
	Bā-ṭahāret ol hemīşe dil-naẕīf Ābdestsiz turma yaʿnī ey şerīf	Ey kalbi temiz şerefli kişi, daima temiz ve abdestli ol.
	Ḳabr ʿaẕābından hele eyle fikir Rūz u şeb ṣubḥ u mesāda ḳıl ẕikir	Kabir azabını hele bir düşün, gece gündüz Allah'ı an.
	Ḳabr ʿaẕābı ekseriyyā ey civān Bil ki nā-pāklikden olur bī-gümān	Ey genç, şüphesiz kabir azabı çoğunlukla temiz olmamaktan kaynaklanır, bil.
	Tevbe ile eyle taṭhīr-i vücūd Ėt inābet ḳıl dil-ārāya sücūd	Tövbe ederek vücudunu temizle, günahlardan yüz çevir, gönüllerin sultanı Allah'a secde et.
604	**Ey püser meg'rīz ez-ehl-i ʿulūm** **Tā ne-sūzed mer turā nār-ı semūm**	
	Ey birāder ḳaçma ez-ehl-i ʿulūm Tā ki yaḳmaya seni nār-ı semūm	Ey kardeş, cehennnem ateşinde yanmak istemiyorsan ilim sahiplerinden kaçma.
	Zīrā ʿālimden şu kim eyler firār Āteş ıssı anı elbet[de] yaḳar	Alimden kaçanları elbette ateş sahibi yakar.
	Ger kişi ʿālimden aġrāż eylemek Fehm olur ki ʿālimi o sevmemek	Ey peri, âlime karşı kötü niyet besleyip onu sevmeyenin yeri bil ki cehennem ateşidir.
	Ehl-i ʿilmi şol ki sevmez ey perī Bil anıñ nār-ı cehennemdir yeri	
	Behre-yāb olmaḳ dilerseñ ʿāleme Ey birāder ėt muḥabbet ʿālime	Ey kardeş, bu dünyada nasipli olmak istersen âlimi sev.
605	**Tā tüvānī hīç kes-rā bed me-gūy**[983] **Pīş-i merdüm hem zi-bāb-ı ḫod me-gūy**	
[145a]	Ey oġul mādām ki ḳādirseñ hemān	Ey oğul yapabiliyorsan halka hiç kötü söz söyleme.

[983] Beytin her iki mısraının sonunda da olarak yazılan kelime, diğer Pendnâme şerhlerinde "gūy" olarak yazılmıştır. Her ne kadar kaynak beyitte kelime "kün" şekilde yazılmışsa da kaynak beytin şerh edildiği beş beyitte "gūy" okunuşuna uygun açıklamalar bulunuşu bizi kelimeyi bu şekilde yazmaya yöneltmiştir.

	Ḥīç bed söyleme bā-ḫalḳ-ı cihān	
	Yaramazlıḳ ėtme olma bed-zebān Acı sözlü olma ol şīrīn-dehān	Kötülük etme, acı ve kötü sözlü olma, tatlı dilli ol.
	Kendi bābınd[an][984] eyā hīç söyleme Ḫalḳ yanında kendini medḥ eyleme	Halkın yanında kendi halinden hiç söz açma, kendini övüp durma.
	Kendi kendin övmegil[985] şeyṭān gibi Pür-maʿārif ol otur nādān gibi	Şeytan gibi kendini övme. Her şeyi bilsen bile bilmez gibi görün.
	Kendisin medḥ eylemez ʿāḳil olan Vaṣf ėder kendisini cāhil olan	Akıllı olan kişi kendini övmez ancak cahil olan kendini anlatır durur.
606	**Maʿrifet ḫˇāhī girih ber-zer me-bend** **Çün resed mihmān be-rūyeş der me-bend**	
	Aḳçe vü altına dügüm baġlama Ey birāder dünyā için aġlama	Ey kardeş, altın ve gümüş biriktirme, bu dünya için ağlama.
	Maʿrifet ister iseñ ger ey aḫī Bir civān merd ola gör yaʿnī saḫī	Ey kardeş hakikat sırrına erişmek istersen civan merd yani cömert ol.
	Maʿrifetullāh seḫāda bulunur Ẕī-kerem ʿālī- nihādda[986] bulunur	Allah'ı bilen ancak yüce yaratılışlı, lütuf sahibi, cömert kişilerdir.
	Çünki mihmān ėrişe saña hemān Ḳapama yüzüne ḳapıyı der-ān	Bir misafir evine geldiğinde kapıyı yüzüne kapayıp onu geri çevirme.

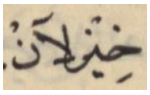
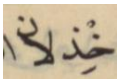
[984] Metinde kelime şeklinde imla edilmişse de vezin gereği bu şekilde okunmuştur.

[985] Kelime metinde her ne kadar şeklinde imla edilmişse de vezin gereği "övmegil" olarak yazılmıştır.

[986] Kelime metinde bir "د" harfi eksik olarak yazılmıştır.

	Şol ki mihmānına ḥürmet eyledi Kendini mūcib-i cennet eyledi	Kim konuğuna hürmet ederse bu onun cennete girmesini sağlar.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ ʿALĀMET-İ BAḪĪL ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- cimriliğin alametlerini anlatır.	
607	**Se ʿalāmet ẓāhir āmed der-baḫīl** **Bā-tu güyem yād gīreş ey ḫalīl**	
[145b]	Üç ʿalāmet geldi ẓāhir der-baḫīl Saña diyem ḫāṭırıñda tut ḫalīl	Ey sadık dost, üç alamet cimride bulunur. Bunların ne olduğunu sana söyleyeyim, aklında tut.
	Yaʿnī peydā oldu buḫle üç nişān Söyleyim diñle nedir [ey] nev-civān	Ey genç, cimriliğin alameti üçtür. Bunların ne olduğunu söyleyeyim de dinle.
	Oldu üç bed ḫaṣlet ile āşikār Varma baḫliñ yanına ey kāmkār	Ey talihli kişi, cimride üç kötü huy bulunur, sakın onun yanına yaklaşma.
	Bil ʿayān olur bu üç ḫaṣlet ile Ey birāder turma ol nikbet ile	Ey kardeş, cimride bu üç huy açığa çıkmıştır, o uğursuza sakın yaklaşma.
	Gūş ḳıl baḫliñ nedir üç ḫaṣleti Aç gözün bīdār ol ḳov ġafleti	Bu üç huyun ne olduğuna kulak ver. Gözünü aç, uyanık ol, gafletten uyan.
608	**Evvelā ez-sā'ilān tersān büved** **V'ez belā-yı cūʿ hem lerzān büved**	
	Evvelā dilenciden ḳorḳar ḳaçar Şāyed ol benden diye aḳçe arar	Birincisi cimri benden para isteyecek korkusuyla dilenciden kaçar.
	Ḫavf ėder oldu baḫīl dilenciden Zīrā sā'ildir anı pek inciden	Cimri, dilenciden korkar, rahatsız olur.
	Hem daḫi açlıḳ belāsından baḫīl Ditreyici olur endāmı kesīl	Bir de cimrinin, açlık belasından (korkusuyla) bütün vücudu titrer.

	Varyėmezdir gözü ġayrıñ mālına Ḥayf anıñ bāṭıl fesād aʿmālına	Varyemezdir, gözü hep başkalarının malındadır. Yazıklar olsun ona, yaptığı işler hep yanlış ve kötüdür.
	Ey birāder baḫīlin encām-ı kār Ḥāṣılı gümrāh u ḫiẕlān[987] yeri nār	Ey kardeş, cimri sonunda doğru yoldan saptığı için Allah'ın lütfundan mahrum olur, onun yeri cehennem ateşidir.
609	**Çün resed der-reh be-ḫˇīş ü āşinā** **Beg'zered çün bād u gūyed merḥabā**	
	Yolda yüzüne ėrişe āşinā Yėl gibi geçer ve ėder merḥabā	Cimri yolda bir tanıdığına rastladığında merhaba diyerek yel gibi hızla oradan uzaklaşır.
[146a]	Āşinānıñ aṣlā baḳmaz yüzüne Nesne ister diye turmaz yüzüne	Belki benden bir şey ister korkusuyla tanıdığının yüzüne bile bakmaz.
	Āşināsıyla muḥabbet eylemez Diz-be-diz turmaz meveddet eylemez	Tanıdıklarına dostluk ve sevgi göstermez, onlarla karşı karşıya oturup sohbet etmez.
	Bāḫiliñ ṭabʿında yoḳ ḥubb u vefā Yār olan baḥle çeker cevr ü cefā	Cimrinin tabiatında sevgi ve vefa yoktur. Bu sebeple cimriyle dost olan hep sıkıntı çeker.
	Bil ṣıfat-ı baḫīliñ ikincisi bu Ḫoş-kelām olmaz olurlar telḫ-gū	Cimrinin vasıflarından ikincisi ise onun acı sözlü olmasıdır.
610	**Neb'ved ez-māleş kesī-rā fā'ide** **Kem resed bā-kes zi-ḫˇāneş mā'ide**	

[987] Kelime metinde asıl yazımından farklı olarak ilk ünlüsü uzun olarak ve "peltek z" yerine "ز" ile imla edilmiştir. Metnin genelinde 3 defa kullanılan kelimenin diğer yazımlarında ise aslına uygun olarak imla edildiği görülmüştür. [54a]

	Kimseye māl-ı baḫīlden fāʾide Olmaz ėrmez ṣofrasından māʾide	Cimrinin malının kimseye faydası yoktur, kimse onun sofrasından fayda yoktur.
	Kimseye olmaz naṣīb hīç niʿmeti Pür-cefā cevr ü eẕā çoḳ minneti	Cimrinin malı kimseye nasip olmaz, onun derdi ve minneti çoktur.
	Ey birāder turma ber-ḫˇān-ı baḫīl Ḳısmet olmasın saña nān-ı baḫīl	Ey kardeş, cimrinin sofrasına oturma; sana cimrinin ekmeğinden yemek kısmet olmasın.
	Baḫl olan oldu hemīşe der-ʿaẕāb Olmadı rāḥatda oldu ıżṭırāb	Cimri olan asla rahat edemez, daima acı çeker.
	Ḫaṣlet-i baḫliñ üçüncüsü budur Bir nekes ṭabʿında mümsik bed-ḫūdur	Cimrinin üçüncü huyu ise eli sıkı ve kötü olmasıdır.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU ZİŞT-RŪDAN ḤĀCET DİLEMEK ḤAḲḲINDA [BUYURUR] Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- asık suratlıdan yardım istemek hakkında buyurur.	
611	**Hācet-i ḫod-rā me-ḫˇāh ez-zişt rū** **Ān ki dāred ḫūb-rūy ez-vey be-cū**	
	Kendi ḥācetini çīrkin yüzlüden Yaʿnī turş rūy u telḫ sözlüden[988]	Kendi ihtiyacını ekşi suratlı ve acı sözlüden isteme. Yüzü gülmeyen ve mert olmayan kimseden bir şey isteyip de ona minnet etme.
[146b]	İsteme çünki yüzü ḫandān degil Eyleme minnet şu kim merdān degil	
	Yüzü gülmezden murād ėtme ṭaleb Yüz şuyu ṣarf eyleyip çekme taʿab	Asık suratlıdan istekte bulunma, itibarından olup da sıkıntı çekme.
	Līk şol kimse kidir ġāyet güzel Ḫaṣleti bir ḫoş güler yüz bī-bedel	Fakat bir kimse güzel ahlaklı ve güler yüzlü ise ne dileğin varsa iste, o baştacı tüm dileklerini yerine getirir.
	Ne murādıñ var ise eyle niyāz Ḥāṣıl eyler cümlesin ol ser-firāz	

[988] Vezin problemlidir.

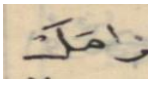
612	**Müʿminī-rā bā-tu çün üftād kār** **Tā tüvānī ḥācet-i ū-rā ber ār**	
	Çünki bir müʾminiñ işi ey civān Vāḳiʿ ola çün seniñle der-cihān	Ey genç, bu dünyada bir mümin dara düşer ve senden yardım isterse gücün yetiyorsa ona yardımda bulun ve dileğini yerine getir.
	Yaʿnī şol kim saña iḥtiyāc ola Kim tażarruʿ eyleyip muḥtāc ola	
	Ḳādir iseñ ḥācetiñ eyle revā Yaʿnī ḥāṣıl ėt murādıñ ey dilā	
	Yoḳdur ėylik gibi dünyāda oġul Menzili aʿlādır ʿuḳbāda oġul	Oğul, bu dünyada iyilik yapmak gibisi yoktur, iyilik yapanın öte dünyada makamı yüksek olur.
	Ehl-i ʿirfān dāʾimā ėylik ėder Līk nādān durmayıp kemlik ėder	İrfan sahibi olanlar daima iyilik yapar ama cahil olanlar durmadan kötülük yapar.
613	**Ḥācet-i ḫod-rā cüz ez-sulṭān me-ḫˇāh** **Çün be-ḫˇāhī yaften ez-derbān me-ḫˇāh**	
	Kendi ḥācātını sulṭāndan dīger İsteme gel ehl-i ʿirfāndan dīger	Gel, kendi ihtiyacını Allah'tan ve irfan sahiplerinden başkasından isteme.
	Ḥācetiñi bulmaḳ isterseñ eger Ḳapıcıdan isteme ey pür-hüner	Ey çok hünerli kişi, isteğine kavuşmak istiyorsan yardımı kapıcıdan (aciz kuldan) isteme.
[147a]	Ey birāder yürü sulṭāndan dile Ẕi-kerem nādāy-ı ʿirfāndan dile	Ey kardeş gel, ihtiyacını sadece sultandan (Allah'tan), irfan ve kerem sahibinden dile.
	Ḥaḳ Taʿālā oldu sulṭāndan murād ʿAbd-ı ʿācizdir o derbāndan murād	Sultanla kast edilen Allahu Te'âlâ'dır. Kapıcıyla kasıt edilen ise aciz kuldur.
	Her ne isterseñ birāder çoḳ u az Ḳuldan isteme Ḫudādan ḳıl niyāz	Az ya da çok her ne istersen Allah'tan dile, kuldan dileme.
614	**Ez-vefāt-ı düşmenān şādī me-kün**	

	Ez kesī pīş-i kesī dādī me-kün	
	Ölmesinden düşmeniñ şād eyleme Kimseden hīç kimseye dād eyleme	Düşmanının ölümüne sevinme, kimseyi kimseye şikayet etme.
	Öldü düşmānım diye olma sürūr Ol geçitden sen de eylersin ʿubūr	Düşmanın öldü diye sevinme, günün birinde sen de aynı geçitten geçersin.
	Kim saña bāḳī degildir bu cihān Olma gel mesrūr merg-i düşmenān	Gel düşmanlarının ölümüne sevinme, bu dünya sana da kalmaz.
	Kimseden ẕerre şikāyet eyleme Baḥṣ ėdip ḥāliñ ḥikāyet eyleme	Kimseden zerrece şikayet etme, halini anlatıp durma.
	Olma bed-ḫūy ol ḥalīm gūş eyle pend Kibr ėdip olma daḫi ḫod-bīn pesend	Kötü huylu olma, yumuşak huylu ol. Öğüt dinle ve kibre kapılıp da kendini beğenmişlik etme.
615	**Bā-ḳanāʿat sāz dā'im ey püser** **Gerçi hīç ez-faḳr neb'ved telḫ-ter**	
	Ey oġul her bār ḳanāʿat ile ol Ḥırṣı terk eyle kemālāt ile ol	Ey oğul, her zaman azla yetin, hırsı terk et, olgunluk sahibi ol.
	Gerçi acı yoḳ faḳīrliḳden meger Līk ṣabr eyle şīrīn-terdir şeker	Gerçi fakirlikten daha acısı yoktur ama sabır et, sabır şekerden tatlıdır.
	Hem ḳanāʿat bir dükenmez genc durur Ṣāḥib-i ḥırṣ u ṭamaʿ pür-renc durur	Kanaat tükenmez bir hazinedir, çok hırslı ve aç gözlü olanlar hep sıkıntıdadır.
[147b]	Faḳr u iḥtiyācdan acı nesne yoḳ Līk ṣoñu ṭatlı şīrīn ecri çoḳ	Fakirlik ve ihtiyaç içinde olmaktan daha acı bir şey yoktur fakat sabrın sonu tatlıdır, sevabı çoktur.
	Rızḳını *naḫnu ḳasemnā*[989]da Ḫudā Her ne taḳsīm ėtdise eyler ʿaṭā	Allah, o rızıkların pay edildiği günde her kime ne taksim ettiyse onu verir.

[989] Bu sözle Zuhruf Suresi, 32. ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamanının anlamı şöyledir: Rabbinin rahmetini onlar mı bölüştürüyorlar? Dünya hayatında onların

616	**Her seḥer ber-ḫīz ü istiġfār kün** **Fırṣatī eknūn ki dārī kār kün**	
	Her seḥer ḳalḳ Ḥaḳḳa istiġfār ėt Rūz u şeb ṣubḥ u mesā eẕkār ėt	Her seher vakti kalk Allah'tan af dile. Gece gündüz demeden Allah'ı an.
	Şimdi el-ān fırṣatıñ çoḳ var ise Ḫayra saʿy ėt başa ʿaḳlıñ yār ise	Şimdi fırsatın varken ve aklın başındayken iyilikte bulun.
	Yaʿnī fırṣat var iken eyle ʿamel Ṣaliḥ aʿmālle kişi görmez emel[990]	Yani fırsatın varken hayır işle çünkü iyi işler yapanlar dert yüzü görmez.
	Żāyiʿ ėtme ʿömrüñü dünyā için Gėce gündüz ġayret ėt ʿuḳbā için	Ömrünü dünya için boşa harcama, gece gündüz ahiret için gayret et.
	Nāzenīn ʿömrüñü beyhūde telef Eyleme Ḥaḳḳa niyāz ėt bul şeref	O güzel ömrünü boşa harcama, Allah'a dua ederek şeref bul.
617	**Hem-nişīn-i ḫ̆īş-rā ġıybet me-kün** **Ġayr-ı şeyṭān ber-kesī laʿnet me-kün**	
	Kendi muṣāḥibini ey pür-hüner Eyleme ġıybet birāder ḳıl ḥaẕer	Ey pek hünerli kardeş, kendi arkadaşının arkasından konuşmaktan sakın.
	Ṭaʿn u teşnīʿ ėtme ġıybet eyleme Kimseye nefrīn u laʿnet eyleme	Kimseyi ayıplama, çekiştirme ve kimseye lanet etme.
	Laʿnet ėtme ġayr-ı şeyṭāndan oġul Pür-tekebbür cehl ü nādāndan oġul	Oğul, o çok kibirli ve cahil olan şeytandan başkasına lanet etme.
	Laʿnet ėtdi baʿżılar çün ber-medīd Eyle sen de gün-be-gün aña mezīd	Bazıları sürekli şeytana lanet etti. Sen de her geçen gün ona lanet et.

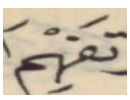
geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık. Birbirlerine iş gördürmeleri için, (çeşitli alanlarda) kimini kimine, derece derece üstün kıldık. Rabbinin rahmeti, onların biriktirdikleri (dünyalık) şeylerden daha hayırlıdır.

[990] Metinde kelime her ne kadar "emel" diye yazılmışsa da kelimenin anlamsal açıdan beyitle bağlantısı kurulamamıştır. "Elem" ve "emek" kelimeleri ise anlama uygun gibi görünmekle beraber kafiyeye uymamaktadır.

[148a]	Açma fem ʿirfān iseñ bī-hūş ol ʿAḳl ėrişmez ḥikmete medhūş ol	İrfan sahibi isen ağzını açma, hayrette ol çünkü Allah'ın hikmetine akıl sır ermez, hayrete düş.
618	**Çün resed her rūz der-ʿālem cedīd** **Ez-günāhān tevbe mī-bāyed güzīd**	
	Gün ki bir kimse ki her gün ʿāleme Ėrişe ṣaġlıḳ cedīd ol ādeme	Her yeni günde âlem yenilenip canlanır, insana düşen ise her gün Allah'ı canı gönülden anmak ve ondan günahlarının affını istemektir.
	Ol gün içre aña istiġfār gerek Cān u dilden tevbe vü eẕkār gerek	
	Yaʿnī şol kim bula ḥayātı cedīd Eylesin tevbe günāhına mezīd	Yani bir kimse her yeni günde işlediği günahlar için çokça tövbe etsin.
	ʿÖmrü şol kimiñ gide ġaflet ile Ey birāder cān vėrir miḥnet ile	Ey kardeş, kim ömrünü gaflet içerisinde geçirirse eziyet çekerek can verir.
	Cürm ü işyānına her dem tevbe ėt ʿĀrif ol rāh-ı Ḫudāya doġru git	İsyanına ve işlediğin günahlara her an tövbe et. Arif ol, Allah yolunda yürü.
619	**Her ki-rā tersī ne-bāşed ez-Ḫudā** **Ḥaḳ be-tersāned zi-her çīzī verā**	
	Ḥaḳ Taʿālādan şu kim ḫavf ėtmedi Rāh-ı Ḥaḳḳa doġruca ol gitmedi	Allahu Te'âlâ'dan kim korkmaz ve onun yolunda gitmezse Allah onu her şeyden korkar hale getirir ve sonunda ansızın bir belaya uğrar.
	Ḳorḳudur Ḥaḳ anı her yandan hemān ʿĀḳıbet uġrar belāya nāgihān	
	Ḫavf ėtmeye Ḫudādan ger kişi Dāʾimā ber-ʿaks olur anıñ işi	Kim Allah'tan korkmazsa daima işi ters gider.
	Emr ü nehy-i Ḥaḳḳa ṭāʿat eyle sen Bi'l-ḥużūr-ı ḳalb ʿibādet eyle sen	Allah'ın emir ve yasaklarına uy ve kalp huzuruyla ibadet et.
	Cān u dilden eyle tevḥīd ü niyāz Kāhil olma beş vaḳitde ḳıl namāz	Canı gönülden "Lâ İlâhe illallah" de, duada bulun. Tembel olma, beş vakit namaz kıl.

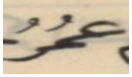
[148b] 620	**Tā tüvānī ḥācet-i miskīn berār** **Tā ber āred ḥācetet-rā Kirdigār**	
	Her faḳīriñ ḥācetiñi der-cihān Ḥāṣıl eyle ḳādir iseñ ey civān	Ey genç, gücün yeterse her fakirin ihtiyacını karşıla.
	Ḥaḳ Taʿālallāh seniñ de ḥācetiñ Ḥāṣıl eyleye bulasın rāḥatıñ	Yüce Allah da senin ihtiyacını verir ve seni rahata kavuşturur.
	İş bitirmek gibi yoḳdur ʿāleme Yaʿnī ėylik eylemek bir ādeme	Bu âlemde bir insana iyilik etmek gibisi yoktur.
	Ḥaḳ vėrir aña ṣevāb ecr-i ʿaẓīm Hem olur maẓhar ʿaṭāhā-yı Kerīm	Bu yaptığın iyilikten ötürü Allah hem sana büyük sevap yazar hem de onun lütfuna erişirsin.
	Ḳādir olduḳça cihānda ey dilā Her faḳīriñ ḥācetiñ eyle revā	Ey gönül, gücün el verdiğince her fakirin ihtiyacını karşılamaya çalış.
621	**Hest mālet cümle der-kefʿāriyet** **Ger be-māned ez-tu bāşed zāriyet**	
	Egretidir cümle eliñdeki māl Yaʿnī mālik olduġuñ milk-i melāl	Elindeki tüm mallar ödünçtür yani sahip olduğun mal, gam yüküdür.
	Ger ḳalırsa senden ol māl ey filān Āh u vāh ḥasret durur āḫir fiġān	Ey filan kişi, eğer o mal sende kalırsa sonunda hasret çeker, ah vah edip inlersin.
	İftiḫār eyleme bī-ḥad māl ile Saʿy ḳıl olmaġa ḫayr aʿmāl ile	Çok malım var diye övünüp durma, iyi işler yapmak için çalış çabala.
	Oldu dünyā mālı cümle ʿāriyet Āḫir olur āh u vāh u zāriyet	Dünya mallarının hepsi ödünçtür ve sonunda elde kalan ah vah edip inlemektir.
	Ḫayra saʿy ėt fi sebīllillāh için Ṣarf-ı emvāl eyle hep Allāh için	Sahip olduğun mallarını Allah rızası için sarf edip hayırda bulunmaya gayret et.
622	**ʿĀriyet-rā bāz mī-bāyed süpürd** **Hīç kes dīdī ki zer bā-ḫod be-bürd**	

[149a]	Egretiyi gėri teslīm eylemek Ehline vėrmek ve tefhīm[991] eylemek	Sana -Allah tarafından- ödünç olarak verilen malları (günü geldiğinde) sahibine geri vermek gerikir.
	Hīç bir kimse görülmüş mü peder Kendile iletmiş ola sīm ü zer	Ey baba hiç altını, gümüşü beraberinde götürebilen görülmüş mü?
	Māl-ı dünyā ṣoñucu miḥnet olur Ḥasretā vā ḥasretā firḳat olur	Dünya malına düşkünlüğün sonu çok yazık ki ayrılıktır ve eziyet olur.
	Cennet-i firdevs alınmaz māl ile Alınır cennāt ḫayr aʿmāl ile	Cennet malla satın alınamaz, ona ancak iyi işler yaparak ulaşılabilir.
	Ḫayr aʿmāle çalış terk eyle māl Ehl-i ḥāl ol neye lāzım ḳīl ü ḳāl	İyi işler yapmaya çalış, mal mülkü terk et. Hâl ehli ol, boş sözlere ne gerek var?
623	**Ḥāṣıl ez-dünyā çe bāşed ey emīn** **Nüh gezī kirbās u yek pāre zemīn**	
	Ne olur ḥāṣıl bu dünyādan hemīn Söyleyem fehm eyle ol Ḥaḳḳa yaḳīn	Ey babanın canı; bu dünyadan kazancın ne olur söyleyeyim. Bu dünyadan kazancın ancak dokuz arşın bez ve bir parça yerdir. Bunu iyice anla ve Allah'ı hakkıyla bil.
	Ṭoḳuz arşın bez ile bir pāre yer Ḥāṣılı dünyā budur cān-ı peder	
	Pāre-i yer hem daḫi bezden murād Bez kefendir yer mezārdır eyle yād	Bir parça yerden kasıt mezar, bezden kasıt ise kefendir bunu aklından çıkarma.
	Terk-i dünyā oldu erbāb-ı kemāl Diḳḳat edip gördüler kim bī-meʾāl	Kemal sahipleri, dünyayı terk ettiler, her şeye dikkatle bakıp Allah'ın sırlarına vakıf oldular.
	Ölmeden evvel ölüp ḥaşr oldular Nefḫa-i ṣūr urmadan neşr oldular	Sura üflenmeden önce dağıldılar, kıyamet günü gelmeden de dirilip toplandılar.

[991] Metinde kelime aslından farklı olarak kısa ünlüyle imla edilmiştir.

624	**Her çe dādī der-reh-i Ḥaḳ ān-ı tust** **Her çe māned ān belā-yı cān-ı tust**	
	Ḥaḳ yoluna her ne ki verdiñ ise Ẕikr ü ḫayr aʿmāl eger verdiñ ise	Ey genç, Allah yolunda yaptığın tüm iyi işler ve zikirler senin mülkün olur yani sadece onlar yanına kâr kalır.
[149b]	Ol seniñdir yaʿnī milkindir hemān Kim aña sen mālik olduñ ey civān	
	Her ne senden ṣoñra geriye ḳalan Cān belāsıdır birāder bī-gümān	Ey kardeş, öldükten sonra geride bıraktığın mal mülk şüphesiz başına bela olur.
	Olma ġāfil ėtme dünyāya heves Ehl-i ʿaḳl ol Ḥaḳḳı ẕikr ėt her nefes	Gafil olma, dünyaya heves etme. Akıl sahibi ol, her an Allah'ı an.
	Māl-ı dünyādır ḳamu ṭūl-i emel Terk eyle āḫiret çün ḳıl ʿamel	Dünya malı sonu gelmez bir hırstır, onu terk et. Sadece ahiret için çalış.
625	**Her ki bā-endek zi-Ḥaḳ rāżī şeved** **Ḥācet-i ū-rā Ḫudā ḳāżī şeved**	
	Kim ki az nesne ile Ḥaḳdan oġul Rāżı ola yaʿnī az çoḳdan oġul	Kim ihtiyaç sahibi ve fakir olmasına rağmen az çok demeden Allah'tan gelene razı olup şükrederse ve gece gündüz onu anarsa Allah ona sonunda ne dileği varsa verir.
	İḥtiyāc u faḳr iki şākir ola Rūz u şeb ṣubḥ u mesā ẕākir ola	
	Ḥaḳ anıñ ḥācetini eyler ḳażā Her ne isterse aña eyler ʿaṭā	
	Az şeye şol kim kanāʿat eyledi ʿĀlem-i fānīde rāḥat eyledi	Kim aza kanaat ederse bu gelip geçici dünyada rahat eder.
	Şol kimiñ ki ḥırṣı var zaḥmet çeker Cemʿ-i māl ėtmekde çün miḥnet çeker	Kim mal mülk hırsıyla sürekli para toplamaya çalışırsa çok zahmet çeker.
626	**Hest dünyā ber-miṣāl-i ḳanṭarah** **Beg'ẕar ez-vey ger tu dārī rū-be-reh**	
	Köprü gibidir bu dünyā ey civān	Ey genç bu dünya bir köprü gibidir, yolda ilerlemek

	Yola yüz tutarsañ andan geç hemān	istiyorsan köprüde oyalanma hemen geç.
	Yaʿnī terk eyle cihānı ey püser Āḫiret çün var ise meyliñ eger	Ey oğul, yani ahiret yolunda ilerlemek istiyorsan bu dünyayı terk et.
[150a]	Bu cihān köprü gibidir fi'l-miṣāl Geçdi pey-der-pey ḳamu ehl-i kemāl	Ey kemal sahibi, bu dünya köprüye benzer. Herkes vakti gelince burdan geçer.
	Oldu dünyā fi'l-miṣāl köprü gibi Hem ʿömür[992] ceryān ėdipdir ṣu gibi	Dünya bir köprü gibidir, ömür ise su gibi akıp geçer.
	Geç bu dünyādan ol ehl-i āḫiret Līk terk ėtmek ḳatı güç maʿrifet	Bu dünyadan geçmek her ne kadar zor olsa da dünyadan geç ve ahiret için çalış.
627	**Her ki sāzed ber-ser-i pul ḫāneī** **Nīst ū ʿāḳil büved dīvāneī**	
	Ḫāne yapa kim ki köprü başına Ey dirīġ saʿy ėtdigi ṣu başına	Köprü başına ev yapmaya çalışanın verdiği emeğe yazık.
	Hem daḫi ʿāḳil degil divānedir Cāhil ü ebter degildir yā nedir	Böyle bir kişi, akıllı değil delidir. Akılsız ve cahil değil de nedir?
	Hīç tutar mı köprü üstüne temel Eyleme beyhūdeye ṭūl-i emel	Hiç köprü üstüne temel tutar mı? Boş yere hırsa kapılma.
	Bī-beḳādır ėtme dünyāya heves Olmaz āḫretde saña feryād-res	Dünya gelip geçicidir, ona heves etme. Dünya malı seni ahirette kurtaramaz.
	Hīç yapı olur mu köprü üstüne Fārīġ ol tutmaz temel ṣu üstüne	Hiç köprü üstüne bina yapılır mı, vazgeç su üstünde temel tutmaz.
628	**Ez-Ḫudā neb'ved revā cüsten ġınā** **Hest mü'min-rā ġınā renc ü ʿanā**	

[992] Metinde kelimenin vezin gereği "ʿ ömr" değil de "ʿ ömür" şeklinde okunması gerektiği ötre ile belirtilmiştir.

	Kötü Allāhdan ġanīlik istemek Yaʿnī bay ola cihāna dilemek	Allah'tan bu dünyada zenginlik istemek doğru değildir.
	Milk-i dünyā istemek lāyıḳ degil Şol ki zenginlik diler ṣādıḳ degil	Dünya malı istemek doğru değil, kim zenginlik isterse Allah'a sadık değil.
	Ehl-i müʾmīne ġınā pür-renc imiş Miḥnet ü derd ü meşaḳḳat genc imiş	Mümin olana zenginlik eziyettir; dert ve sıkıntı ise hazinedir.
[150b]	Ehl-i ʿirfāna ġınādır derd-i ʿaşḳ Yaraya renc[e] devādır derd-i ʿaşḳ	İrfan sahipleri için aşk derdi zenginliktir. Yaraya aşk derdi devadır.
	Dāʾim ehl-i dil meşaḳḳatde gerek Ḥaṣret-i yār ile firḳatde gerek	Gönül ehli olanlar daima sevgiliden ayrı olmanın hasretiyle zahmet çekmeli.
629	**Faḳr u dervīşī şifā-yı müʾminest** **Z'ān ki ender-vey ṣafā-yı bāṭılest**[993]	
	Hem faḳīrlik müʾminiñ şifāsıdır Yaʿnī dervīşlik göñül ṣafāsıdır	Fakirlik müminin şifasıdır yani dervişlik gönlün safasıdır.
	Zīrā dervīşlikde müʾmīne ṣafā Ḥāṣıl olur görmez ol cevr ü cefā	Çünkü dervişlik sayesinde mümin safa bulur ve dert yüzü görmez.
	Var ṣafā-yı bāṭını dervişleriñ Hep ḫużūr ile ėderler işleriñ	Dervişlerin kalbi temiz ve huzurludur, onlar işlerini hep gönül rahatlığıyla yaparlar.
	Ġam yėmez dünyā vü mā-fī-hā için Dāʾimā himmetleri ʿuḳbā için	Dervişler bu dünya ve içindekiler için üzülmezler, tüm dilekleri ahirete kavuşmaktır.
	Müʾmīne dervīşlik olmuşdur ṣafā Göñlü muḥabbetledir ender-vefā	Mümin dervişlikle safa bulur, dervişin gönlünde aşk ve vefa vardır.
630	**Māl u evlādet be-maʿnā düşmenend**	

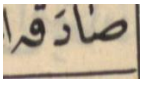
[993] Diğer Pendnâme şerhlerinde kelime "müʾminest" olarak yazılmıştır.

	Gerçi nezdīk-i tu çeşm-i rūşenend	
	Saña maʿnāda derd evlād u māl Bil ki düşmanlardır işit añla ḥāl	Her ne kadar senin gözünün nuru olsalar ve seni çok mutlu etseler de evlat ve mal bil ki aslında senin düşmanındır.
	Çeşm-i rūşendir egerçi yanına Pür-meserret ikisi de cānına	
	Māl u evlād gerçi rūşen görünür Pür-feraḥ baḫş-ı ṣafā şıḳ görünür	Mal ve evlat seni mutlu edip senin gözünde iyi görünse de gerçek şu ki her ikisi de aslında düşmandır.
	Līk ikisi daḫi düşmen durur Ḥāl budur kim gözlerine şen durur	
[151a]	Ey birāder yalıñız Allāhı sev Sünnet-i pāki Resūlullāhı sev	Ey kardeş yalnız Allah'ı ve sözü özü temiz peygamberi sev.
631	**İnnemā evlādüküm-rā yād gīr** **Māl ü mülk-i īn cihān-rā bād gīr**	
	İnnemā evlādüküm[994]den eyle yād Bu cihān milkin daḫi farż eyle bād	"Bilin ki mallarınız ve çocuklarınız ancak fitnedir" ayetini hatırla bu dünya mülkünü de kötü bil.
	Āyetiñ maʿnāsını ḫāṭırda tut Hep cihān milkin[i] yėl tut ol sükūt	Ayetin anlamını aklında tut, dünya mülkünü yel gibi say, sessiz ol.
	Māl u evlād söyleyim diñle nedir İkisi daḫi birāder fitnedir	Mal ve evladın ne olduğunu söyleyeyim aslında her ikisi de fitnedir.
	Māl ile evlādıñız ey müʾminān Bil degildir illā sizi imtiḥān	Ey müminler, mal ve evladınız sizin için ancak imtihandır.
	Māl u evlāda ṣaḳın aldanma gel Nār-ı semūm u dūzaḫda yanma gel	Gel, mal ve evlada aldanma, cehennem ateşinde yanma.
632	**Merd-i reh-rā būd-ı dünyā sūd nīst** **Hergizeş endīşe ez-nā-būd nīst**	

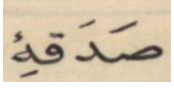
[994] Enfâl Suresi, 28. Ayet. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Bilin ki mallarınız ve çoluk çocuğunuz birer deneme aracıdır. Allah katında ise büyük bir mükâfat vardır."

	Āḫiret yolu erine bu cihān Varınıñ faydası[995] yoḳdur ey civān	Ey genç, ahiret yolcusuna bu dünya malının bir fayda vermez.
	Yaʿnī ehl-i āḫiret çün fāʾide Varlıġı dünyā degildir māʾide	Yani ahiret ehli için dünya malı bir kazanç değildir.
	Hergiz ehl-i āḫirete dünyeniñ Yoḳluġundan ġuṣṣası yoḳdur anıñ	Ahiret ehli olanlar, dünya malının yokluğundan ötürü dert çekmezler.
	Būd u nā-būd cihān yeksān durur Dillerinde ẕikr-i Ḥaḳ Sübḥān durur	Onlar için bu dünyada varlık ve yokluk birdir, onların dillerinde hep Allah'ın adı vardır.
	Yoḳluḳ ile ġam yémez varlıḳla şād İkisi bir oldu mesrūru'l-fuʾād	Ne varlığa sevinir ne de yokluğa üzülürler her ikisi de onlar için birdir.
[151b] 633	**Tā ne-bāzī der-reh-i ū her çe hest** **Ānçe mī-bāyed kücā ārī be-dest**	
	Her neye mālik iseñ ender-cihān Ḥaḳ yoluna oynamazsan ey civān	Ey genç, bu dünyada neyin varsa Allah için harcamaz ve Allah yolunda gitmezsen sana gerekli olan şeyi nasıl elde edebilirsin, bu sözü bir düşün.
	Ḥaḳ için bi'l-cümle ṣarf ėtmeyesin Rāh-ı Ḥaḳḳa hem daḫi gitmeyesin	
	Saña ol nesne gerektir kim ḳaçan Ele getire misin fehm ėt süḫan	
	Ḥaḳ yoluna beẕl-i emvāl eyle sen Gel cihāne ḫayr-aʿmāl eyle sen	Gel, malını Allah yolunda harca, bu dünyaya iyilikte bulun.
	Ṣadaḳa[996] iḥsān varın hep telef	Bir kişi malını Allah için harcamazsa, nasıl şeref bulur?

[995] Kelime her ne kadar metinde "fāʾide" şeklinde imla edilmişse de vezin gereği bu şekilde yazılmıştır.

[996] Kelimenin ilk ünlüsü vezin gereği "elif"le belirtilerek uzun yazılmıştır. Böyle bir yazıma vezin gereği başvurulduğunu dile getirmekle beraber bu hususa yine de ihtiyatlı

	Kişi ėtmezse ḳaçan bulur şeref	
634	**Der seḫā kūş ey birāder der-seḫā** **Tā biyābī ez-pes-i şiddet rehā**	
	Ġayret ėt esḫāya ḳardaş pek çalış Pür-seḫā ol ḫayr ola ėtdigin iş	Ey kardeş cömert olmak için gayret et. Çok cömert ol, iyilikte bulun. Bu sayede birçok sıkıntı ve dertten kurtulursun.
	Tā ki nice nice şiddetden ḫalāṣ Bulasın derd ile miḥnetden ḫalāṣ	
	Ehl-i ʿirfān ṣāḥib-i kān-ı vefā Bil ki anlardır olan cūd u seḫā	İrfan sahibi ve çok vefalı olanlar çok cömerttir bil.
	ʿĀlem içre yoḳ seḫāvetden leẕīẕ Ẕī-kerem yaʿnī melāḥatden leẕīẕ	Bu âlemde cömertlikten ve iyilikten daha tatlı bir şey yoktur.
	Ey birāder gel seḫāvet ile ol Hem daḫi ẕikr ü ʿibādet ile ol	Ey kardeş gel, hem cömert ol hem de Allah'ı an, ibadet et.
635	**Bāş peyveste civān-merd ey aḫī** **Z'ān ki neb'ved dūzaḫī hergiz saḫī**	
[152a]	Ey birāder dāʾimā cömerd ol Pür-seḫāvet yaʿnī civān-merd ol	Ey kardeş daima pek cömert ol yani iyiliksever ol.
	Hergiz olmaz dūzaḫī ehl-i saḫī Yaʿnī cehennemli olmaz ey aḫī	Ey kardeş çünkü cömert olanlar asla cehennemlik olmaz.
	Saʿy ḳıl cūd u seḫāvet kānı ol Maẓhar-ı luṭf u ʿināyet kānı ol	Çok lütuf sahibi cömert ve iyiliksever olmak için çalışıp çabala.
	Ẕī-kerem pür-esḫiyā-yı ḫānedān Anlar içindir maḳar-cāy-ı cinān	Çok cömert ve yardımsever olanların yeri cennettir.

yaklaşmaktayız. Zira kelime 121b'de aslına uygun olarak şeklinde imla edilmiştir. Ancak kelime tıpkı bu beyitte olduğu gibi mısra başında yer almaktadır bir başka değişle vezin gereği uzun okunmalıdır ve buna rağmen "elif" eklenerek imla edilmemiştir.

	Ṣāḥib-i cūd u seḫā ʿirfān olur Kişver-i taḫt-ı dile sulṭān olur	Eli açık olanlar irfan sahibi olur ve gönüllere taht kurup sultan olur.
636	**Der-ruḫ-ı merd-i saḫī nūr u ṣafāst** **Z'ān ki der-cennet ḳarīn-i Muṣṭafāst**	
	Esḫiyā yüzünde var nūr u ṣafā Cennete olur ḳarīn-i Muṣṭafā	Cömert olanın yüzü nur ve güzellik vardır. O, cennette Mustafa'ya yakın olur.
	Ṣāḥib-i cūd u seḫā kān-ı kerem Cennet-i aʿlādadır ol ẕī-himem	O cömertliğin ve iyiliğin kaynağı olan pek lütufkar kişinin mekânı cennetin en yüksek yeridir.
	Kim Resūlullāha olmuşdur ḳarīn Ol kerem kān-ı seḫā vü merd-i dīn	O din eri, çok cömert ve kerem sahibi kişi cennette Resulullah'a yakın olmuştur.
	Ṣāḥib-i cūd u kerem pür-nūr olur Cürm ü ʿişyānı ḳamu maġfūr olur	Cömert ve iyiliksever kişi pek nurlu olur, onun bütün günahları affedilir.
	Bil civān-merd ü seḫā vü ehl-i ḥāl Dāḫil-i cennāt olurlar bī-suʾāl	İyiliksever, cömert ve hal ehli olan kişiler sorgusuz sualsiz cennete girer, bil.
637	**Ḥaḳ Taʿālā ber-der-i cennet nüvişt** **Ān ki cāy-ı esḫiyā bāşed bihişt**	
	Yazdı cennet ḳapısı üzre Ḫudā Yazılan budur işit ey bü'l-vefā	Ey pek vefalı kişi, Allah cennet kapısı üzerine yazdı. Yazılan budur, işit.
[152b]	Esḫiyānıñ yerleri cennet olur Maẓhar-ı luṭf-ı Ḫudā raḥmet olur	Cömert olanların yeri cennettir. Onlar Allah'ın lütuf ve rahmetine erişirler.
	Esḫiyālar bī-suʾāl u bī-ḥesāb Dāḫil-i cennet olur görmez ʿaẕāb	Cömert olan kişiler, sorgusuz sualsiz cennete girer, azap görmezler.
	Olmaz aṣlā esḫiyādan dūzaḫī Cennet-i aʿlādadır cāy-ı saḫī	Cömert olanların yeri cennetin en üst makamıdır, onlar asla cehennemlik olmazlar.

	Bā-seḫā vü cūd ile meşhūr ol İki ʿālemde nūr pür-nūr ol[997]	Cömertliğin ile nam sal, iki âlemde de çok nurlu ol.
638	**Esḫiyā-rā bā-cehennem kār nīst** **Cāy-ı mümsik cüz miyān-ı nār nīst**	
	Yoḳdur işi dūzaḫa cömerdlerin Pür-seḫā kān-ı kerem ol merdlerin	Çok cömert ve iyiliksever olanların cehennemle işi yoktur.
	Esḫiyānıñ meskeni cennet olur Cānib-i Ḥaḳdan ana raḥmet olur	Cömertlerin yeri cennettir, Allah onlara rahmet eder.
	Līk diñle söyleyim cāy-ı baḫīl Dūzaḫ ortasından ol ġayrı degil	Ancak cimrinin yerinin neresi olduğunu söyleyeyim. Onun yeri cehennemin ortasından başka bir yer değildir.
	Cāy-ı mümsik oldu fi'n-nār-ı cahīm Orta yerinde ėder zār caḥīm[998]	Eli sıkı olanın yeri cehennemdir. O, cehennemin orta yerinde inleyip durur.
	Şübhe ėtme ehl-i cennetdir saḫī Hem daḫi mümsik olandır dūzaḫī	Bundan hiç şüphen olmasın, cömert olan cennetliktir, cimri olansa cehennemliktir.
639	**Pīşe-i ehl-i buḫl telbīs dān** **Der-caḥīmeş hem-dem-i İblīs dān**	
	Ehl-i buḫlüñ ṣanʿatıñ telbīs bil Dūzaḫī hem-dem ana İblīs bil	Cimri olanın işi aldatmaktır, bil. Onu hem cehennemlik hem de şeytanın dostu bil.
	Ey birāder baḫl olan nādān olur Hem muṣāḥibi anıñ şeyṭān olur	Ey kardeş, cimri olan cahil olur. Hem de onun dostu şeytan olur.
[153a]	Ḥaḳḳı setr eyler heme ehl-i baḫīl Ekṣerī bed-ḫūy ile olur rezīl	Cimri gerçeği örtbas eder, çoğunlukla kötü huyundan dolayı rezil olur.

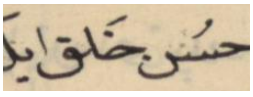
[997] Vezin problemlidir.

[998] Vezin problemlidir.

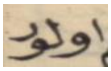
	Varma baḫliñ yanına ey merd-i dīn Dūr olan andan olur Ḥaḳḳa yaḳın	Ey din eri, cimrinin yanına gitme; ondan uzak olan Hakk'a yakın olur.
	Cāhil ü nādān u ebterdir baḫīl Ḫaṣlet-i çirkīn ü bed-terdir baḫīl	Cimri; cahil, akılsızdır ve çok kötü huyludur.
640	**Hīç mümsik neg'ẕeredsūy-ı bihişt** **Belki ū-rā kem resed būy-ı bihişt**	
	Cennet eṭrāfına uġramaz baḫīl Bil ki cennet ḳoḳusun duymaz baḫīl	Cimri cennetin yakınından bile geçemez, onun varacağı yer cehennemdir. Cennetin kokusunu bile duyamaz, bil.
	Varacaġı yer anıñ sūy-ı ceḥīm Hem daḫi işitmez ol būy-ı naʿīm	
	Cāhil ü aḥmaḳ u nādāndır baḫīl Ḫūy-ı bed gümrāh u şeyṭāndır baḫīl	Cimri olan kişi hem cahil hem kötü huylu hem de doğru yoldan sapmış şeytan gibidir.
	Ey birāder yoḳ baḫīllerde vefā Ṣanʿat olmuş anlara cevr ü cefā	Ey kardeş cimrilerde vefa yoktur, onlar eziyet etmeyi kendilerine iş edinmiştir.
	Dāʾimā bed-ḫū ile ḳāʾim baḫīl Ėylige kemlik ėder dāʾim baḫīl	Cimri kötü huyludur daima iyiliğe kötülükle cevap verirler.
641	**Ān ki mī-ḫˇānend merdī-rā saḳar** **Ehl-i kibr ü buḫl-rā bāşed maḳar**	
	Anı kim erler oḳurlar bil saḳar Yaʿnī Kurʾān-ı ʿaẓīmde ey peder	Ey baba, Kur'an-ı Kerim'deki ayetlerde adına cehennem denilen yerin içi ateşle doludur ve burası kibirlilerle cimrilerin yeridir. Bu ayetleri herkes okumuştur.
	Saḳar āyeti ki olmuşdur beyān Cümle oḳurlar anı merd-i cihān	
	İsm-i dūzaḫdır içi semūm-ı nār Ehl-i kibr ü baḫl için cāy-ı ḳarār	
[153b]	Kibr ėdip buḫl eyleyene oldu cāy Anda eylerler heme bir hāy u vāy	Kibirlenenlerin ve cimrilik edenlerin yeri cehennemdir, orada sürekli inler dururlar.

	Ḥāṣılı ol yerde eylerler ḳarār Cismini büryān ėder semūm[999]-ı nār	Sonunda onların varacağı yer cehennemdir. Cehennem ateşi onların bedenini yakar.
642	**Bā-seḫā bāş u tevāżuʿ pīşe gīr** **Tā şeved rūy-ı dilet bedr-i münīr**	
	Ẕī-kerem ehl-i seḫāvet ile ol Cān u dilden pend-i Şeyḫi ḳıl ḳabūl	Kerem sahibi ve cömertlerle ol. Şeyhin öğüdünü canı gönülden dinleyip kabul et.
	Tut tevāżuʿ yı birāder ṣanʿat ėt Yaʿnī kendine hemīşe ʿādet ėt	Alçak gönüllü olmayı kendine iş edin yani alışkanlık edin. Bu sayede gönlün aydınlanıp nurla dolsun, kalp gözün açılsın.
	Tā ola göñlüñ nūru bedr-i münīr Dīde-i ḳalbiñ ola rūşen baṣīr	
	Kim seḫāvetlik ile meşhūr olur Ayıñ on dördü gibi pür-nūr olur	Kim cömertliğiyle nam salarsa o ayın ön dördü gibi apaydınlık çok nurlu olur.
	Gel tevāżuʿ eyle ʿirfān kārıdır Kibr ėtme zīrā şeyṭān kārıdır	Gel, alçak gönüllü ol bu ancak arif olanların işidir. Kibirli olma çünkü bu şeytanın işidir.
643	**Ey birāder merdümī meşhūr bāş** **Ez-baḫīlī ez-tekebbür dūr bāş**	
	Ādemiyyetde hele meşhūr ol Gel tekebbürden buḫulden dūr ol	İnsanlıkta nam sal, gel kibirden ve cimrilikten uzak dur.
	Ḥüsn-i ḫulḳ[1000] ile kişi insān olur Līk kibr ü buḫl ile şeyṭān olur	Güzel ahlakla kişi insan olur fakat kibir ve cimrilikle şeytan olur.

[999] Metinde kelime şeddeli olarak yazılmıştır. Ancak kelimenin metindeki diğer kullanımlarında kimi zaman şeddeli kimi zaman da şeddesiz yazıldığı görülmüştür. Öyle sanıyoruz ki bu ikili imlanın sebebi kelimeyi vezne uydurma çabasıdır. Yazım birliği açısından kelime sözlüklerdeki yazımına uygun olarak metin boyunca "semūm" şeklinde yazılmıştır.

[1000] Kelime her ne kadar metinde esre ile harekelenmişse de hazırlanan metinde anlam gereği "ḫulḳ" yazılmıştır.

	Terk-i kibr ü buḫl ḳıl var ādem ol Başlar üzre tāc-ı Şāh-ı Edhem ol[1001]	Kibri ve cimriliği terk ederek insan ol, Şah Edhem'in tacı gibi başlar üzerinde ol.
	Kibr ile buḫl eyleyen āḫir kelām Olur ol bed-nām ilā yevmi'l-ḳıyām	Kibirlenen ve cimrilik eden kişi tâ kıyamete kadar kötü anılır.
[154a]	Ey birāder kibr şeyṭān kārıdır Hem baḫīllik cehl ü nādān kārıdır	Ey kardeş, kibir şeytanın işidir, cimrilikse cahil olanların işidir.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ EFʿĀL-İ ŞEYṬĀN ṢIFAT ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- şeytanın işi olan vasıfları anlatır.	
644	**Çār ḫaṣlet fiʿl-i şeyṭānī büved** **Dāned inhā her ki raḥmānī büved**	
	Daḫi dört ḫūy fiʿl-i şeyṭānī olur Bunu bilir kim ki raḥmānī olur	Dört şey şeytanın işidir. Allah yolunda olan bunları bilir.
	Fiʿl-i şeyṭān oldu dört ḫaṣlet oġul Diḳḳat ėt zīrā vėrir zaḥmet oġul	Oğul dört huy şeytan işidir, dikkat et çünkü bunlar zahmet verir.
	İmdi bu dört ḫūy şeyṭān işidir Kimde vaḳiʿ ola murdār kişidir	Şimdi bu dört huy şeytan işidir, kimde bu dört huy varsa o pis, kirli kişidir.
	Kim ki raḥmānī ola eyler ḥaẕer Bilir ol bu ḫūyları eyler güẕer	Kim rahmanî olursa bu huyları bilip sakınır.
	Ey birāder diñle bu dördü ʿayān Ḥażret-i Şeyḫ eyledi cümle beyān	Ey kardeş, Şeyh Hazretleri bu dört huyun hepsini açıkça anlattı.
645	**ʿAṭse-i merdüm çü beg'ẕeşt ez-yekī** **Bāşed ū ez-fiʿl-i şeyṭān bī-şekī**	
	Kişiniñ aġsırıġı birden geçe	

[1001] Metinde kelime her ne kadar "olur" şeklinde imla edilmişse de kafiye ve vezin gereği "ol" şeklinde yazılmıştır.

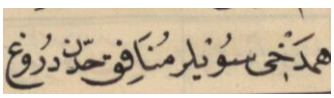
	Yaʿnī iki üçe ola netīce	Bir kişinin aksırması birden geçerse yani iki üç aksırmayla biterse şüphesiz o şeytan işidir ve genellikle cahillikten olur.
	Şübhesiz ol fiʿl-i şeyṭāndan olur Ekṣerī bu cehl ü nādāndan olur	
	Gerçi şeyṭān fiʿlidir ender-namāz Zīrā māniʿ olur ėtdirmez niyāz	Birden geçen aksırık namazda olursa şeytan işidir çünkü namazda dua etmeye engel olur.
	Kim ḥadīṣinde buyurdu ḫayr-ı nās Dėdi *innallāhe yuhibbu'l-ʿuṭās*[1002]	İnsanların en hayırlısı -Hz. Muhammed- nitekim buyurdu: "Muhakkak ki Allah aksırmayı sever (esnemeyi sevmez)."
[154b]	Fiʿl-i şeyṭāndır olursa fi'ṣ-ṣalāt Bu durur Şeyḫiñ murādı ʿālī ẕāt	Ey yüce kişi, şeyhin bundan kastı aksırma namazda olursa onun şeytan işi olacağıdır.
646	**Ḥūn-ı bīnī nīz ez-şeyṭān büved** **Ān ki ẓāhir düşmen-i insān büved**	
	Fiʿl-i şeyṭāndan olanıñ biri bu Diñle gūş-ı cān ile ey nīgū-hū	Ey iyi huylu can kulağıyla dinle, şeytan işi olanlardan biri de budur.
	Fiʿl-i şeyṭāndan imiş burun ḳanı Bī-vaḳit ceryān ėder durmaz ḳanı	Vakitsiz akan ve durmayan burun kanı da şeytan işidir.
	Öyle şeyṭāndır ki insānıñ hemān Düşmeni olduġu ẓāhirdir ʿayān	Öyle bir şeytanın insanın düşmanı olduğu çok açıktır.
	Fi'l-i şeyṭāndan ikincisi budur Keṣret-i burun ḳanı pek bed-ḫūdur	Şeytan işi olan şeylerin ikincisi budur: Çok akan burun kanı pek kötü huydur.
	Bā-ḫūṣūs ceryān ėde ender-namāz Eyler ifsād maniʿ olur hem niyāz	Ayrıca namazda bu olay meydana gelirse hem namazı bozar hem de duaya engel olur.

[1002] Sahih olarak kabul edilen bu hadisin beyitte bir kısmı aktarılmıştır. Hadis ve anlamı şöyledir: İnnallâhe yuhibbu'l-'utase ve yekrehu't-tasaube : Allah aksırmayı sever, esnemeyi sevmez."

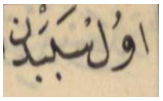
Bkz. Buhârî, Edeb, 128.

647	**Ḫamyāze fi'l-i şeyṭānest ü ḳay** **Ey püser īmen me-bāş ez-mekr-i vey**	
	Esnemek ḳuşmaḳ da şeyṭān fiʿlidir İḥtirāz ėt cehl ü nādān fiʿlidir	Esnemek ve kusmak da şeytan işidir, bunlardan sakın çünkü cahil işidir.
	Anların mekrinden olmaġıl emīn Yaʿnī efʿāl-i şeyāṭinden ṣaḳın	Onların hilesine aldanma yani şeytanın işlerinden sakın.
	Anıñ üçüncüsü oldu esnemek Aġzını açıp ḳapayıp çiynemek	Şeytan işi olan şeylerden üçüncüsü ağzını açıp kapayarak esnemek oldu.
	Hem daḫi dördüncüsü ḳuşmaḳ gerek Fiʿl-i şeyṭāndan kişi ḳorḳmaḳ gerek	Dördüncüsü ise kusmaktır. Şeytan işinden kişi korkmalıdır.
	Olma bu efʿāl ile eyle ḥaẕer Fiʿl-i şeyṭāndan birāder der-güẕer	Ey kardeş, bu işleri yapmaktan sakın, şeytanın fiillerinden geç.
[155a]	**ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ ʿALĀMET-İ MÜNĀFIḲ ḤAḲḲINDA BUYURUR** Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- münafık hakkında buyurur.	
648	**Dūr bāş ey ḫˇāce ez-ehl-i nifāḳ** **Der-cehennem dān münāfiḳ-rā veṣāḳ**	
	Ey ḫˇāce ehl-i nifāḳdan ol ıraḳ Kim cehennemdir münāfıḳa duraḳ	Ey hoca, ara bozan kimselerden uzak dur çünkü münafığın varacağı yer cehennemdir.
	Bu ṣıfatla olma mevṣūf ey aḫī Zīrā münāfiḳ olandır dūzaḫī	Ey kardeş, bu özellik sende olmasın çünkü münafık cehennemliktir.
	Ey birāder yürü ol ʿāṣıḳ ṣıfat Pek ḥaẕer ḳıl olma münāfıḳ ṣıfat	Ey kardeş yürü âşık sıfatlı ol, pek sakın münafık sıfatlı olma.
	Hem münāfıḳ dāʾimā zaḥmetdedir Derd elem renc ü belā miḥnetdedir	Hem münafık daima dert, sıkıntı, keder ve bela içindedir.

	Hem daḥi söyler münāfıḳ ḥadden dürūġ[1003] Diñleme yoḳdur kelāmında fürūġ	Münafık ayrıca haddinden fazla yalan söyler, onu dinleme çünkü onun sözünde aydınlık yoktur.
649	**Se ʿalāmet der-münāfiḳ ẓāhirest** **Z'ān sebeb maḳhūr-ı ḳahr-ı ḳāhirest**	
	Üç ʿalāmet var münāfıḳda ʿayān Ẓāhir oldu bilinir ol bī-gümān	Üç alamet münafıkta açıktır ve bunlar şüphesiz bilinir.
	Ol sebebden Ḥażret Allāh ḳāhiriñ Ḳahrınıñ maḳhūrudur ol Ḳādiriñ	O sebepten o her şeye gücü yeten yüce Allah'ın kahrediciliğiyle kahrolmuştur.
	Yaʿnī ḳahır oldu Ḳahhār ismine Düşmedi bir demde Ġaffār ismine	Yani Allah'ın Kahhar isminden nasibini alıp kahrolmuş ancak bir an bile onun Gaffar ismine erişip bağışlanmamıştır.
	Kim münāfıḳ ʿāḳıbet maḳhūr olur ʿĀḳil ol oldu ki andan dūr olur	Münafık olan sonunda Allah'ın gazabına uğrar. Akıllı olan ondan uzak durur.
	N'ola münāfıḳda dėrseñ üç nişān Ḥażret-i Şeyḫ diñle kim ėtdi beyān	Münafıkta olan bu üç âlamet nedir dersen Şeyh Hazretleri açıkladı, dinle.
[155b] 650	**Vaʿdehā-yı ū heme bāşed ḫilāf** **Ḳavl-i ū neb'ved be-ġayr ez-kiẕb ü lāf**	
	Vaʿdine olur münāfıḳ hep ḫilāf Her kelāmı oldu anıñ kiẕb ü lāf	Münafık asla sözünde durmaz, onun her sözü yalan ve boş laftan ibarettir.
	Yaʿnī vaʿdinde degil s̱ābit ḳadem Ḳavl ėder ṣoñra nükūl eyler o dem	Yani sözünde durmaz, söylediği sözden anında döner.
	Kiẕb ü lāfdan ġayrı olmaz sözleri Ekṣerī ḫīredir iki gözleri	Yalandan ve boş sözden başka bir şey söylemez, genellikle bakışları donuktur.

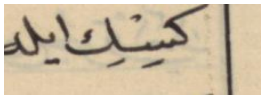
[1003] Mısrada vezin fazla gelmektedir.

	Vaʿ dine eyler ḫilāf söyler dürūġ Ṣoḥbetinde yoḳ durur aṣlā fürūġ	Sözünde durmaz, yalan söyler durur. Sohbetinde asla bir ışık yoktur.
	Ḳavline ṣādıḳ degil yalancıdır Bā-ḫuṣūṣ her kimi olsa incidir	Sözüne sadık değil, yalancıdır. Ayrıca herkesi incitir.
651	**Mü'minān-rā kem riʿāyet mī-küned** **Hem emānet-rā ḫıyānet mī-küned**	
	Hīç riʿāyet eylemez mü'minlere Bed-zebān ḫoş söylemez mü'minlere	Müminlere hiç ikramda bulunmaz ve güzel söz söylemez.
	Hem emānete ḫıyānet ėder ol Ṣanʿat-ı kār-ı ḫabāṣet ėder ol	Hem de emanete hıyanet eder âdeta kötülüğü kendine sanat edinmiştir.
	Dürlü dürlü gūn-e-gūn eyler fesād Yoḳ münāfıḳ lehçesinde ẕerre dād	Türlü türlü fesatlar çıkarır, münafığın sözünde zerre kadar bir doğruluk yoktur.
	Aç gözüñ oldu münāfıḳ ḥīlekār Ḫūyısu bī-ḥad durur rubāhvār	Gözünü dört aç, münafık hilekardır. Huyu aynı tilki gibidir.
	Ey birāder olma münāfıḳla yār Zīrā münāfıḳda yoḳdur aṣlā ʿār	Ey kardeş, münafıkla dost olma çünkü münafıkta asla utanma yoktur.
652	**Nīst der-vaʿde münāfıḳ-rā vefā** **Z'ān ne-bāşed der-ruḫeş nūr u ṣafā**	
[156a]	Vaʿ desinde yoḳ münāfıḳıñ vefā Ol sebeb[1004] olmaz yüzünde nūr żiyā	Münafık sözünde durmaz bu yüzden de yüzünde nur yoktur.
	Yaʿnī vaʿdinde vefāsı yoḳ anıñ Herkese cevr ü cefāsı çoḳ anıñ	Münafık sözünde durmaz ve herkese çok fazla eziyet eder.

[1004] Metinde kelime her ne kadar "sebepden" şeklinde yazılmış olsa da vezin gereği bu şekilde yazılmıştır.

	Kiẕb ile meʾlūf olup yalancıdır Bī-ḥużūr eyler ḳamuyu incidir	O, yalanı alışkanlık haline getirmiştir, herkesi huzursuz edip incitir.
	Gerçi ẓāhir görünür insāndır ol Diḳḳat ėtseñ bāṭına ḥayvāndır ol	Gerçi görünüşü insandır ama dikkatle bakarsan aslında hayvandır.
	Hem münāfıḳ kārıdır fısḳ u fücūr Anıñ için yoḳ durur yüzünde nūr	Allah'a isyan edip günah işlemek münafık işidir bu yüzden de onun yüzünde nur yoktur.
653	**Tā ne-pendārī münāfıḳ-rā emīn** **Nīst bādā şerreş ez-rūy-ı zemīn**	
	Ey birāder fehm edip āgāh ol Kişver-i taḫt-ı dile gel şāh ol	Ey birader düşün ve uyanık ol, gel gönül tahtının sultanı ol.
	Kim münāfıḳı emīn ẓannėtme sen Diñle taʿrīf eyleyim ḥālini ben	Sen münafığı güvenilir zannetme, dinle sana onun nasıl biri olduğunu anlatayım.
	Cennete gitmez gider sūy-ı cehīm Olmadı zīrā münāfıḳ müstaḳīm	Münafık doğru yolda olmadığı için o cennete giremez onun gideceği yer cehennemdir.
	Ẕerrece yoḳ kimseye ḫayrı anıñ Yeryüzünde yoḳ ola şerri anıñ	Onun kimseye zerre kadar bir hayrı dokunmaz, yeryüzünden onun kötülüğü yok olsun.
	Neye lāzımdır münāfıḳ çoḳluġu Varlıġından çoḳ ḫayırlı yoḳluġu	Münafıkın çok olmasına ne gerek var, onun yokluğu varlığından hayırlıdır.
654	**Ez-münāfıḳ ey püser perhīz kün** **Tīġ-rā ez-behr-i ḳatleş tīz kün**	
	Gel münāfıḳdan hele perhīz ḳıl Ḳatl için anı kılıcın tīz ḳıl	Gel, münafıktan sakın, kılıcını onu yok etmek için hazırda tut.
[156b]	Ey oġul eyle münāfıḳdan ḥaẕer Ḳatline saʿy eyle gelmezden keder	Ey oğul, kendini münafıktan koru, ondan sana bir zarar gelmeden önce ondan kurtulmaya çalış.

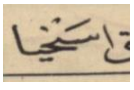
	Keskin[1005] eyle kılıcıñ anıñ için Eyle ḳurbān anı sen cānıñ için	Kılıcını keskinleştir ve kendi canını kurtarmak için onu kurban et.
	Kim münāfıḳ oldu kez̲z̲āb u leʾīm Dünyādan giderse fi'n-nār-ı caḥīm	Münafık alçak ve yalancıdır bu sebeple dünyadan göçtüğünde gideceği yer cehennem ateşidir.
	Ey birāder ėt münāfıḳdan ḥaz̲er Yanına turma ėrişir bir keder	Ey kardeş, münafıktan sakın, onun yanında durma yoksa derde düşersin.
655	**Bā-münāfiḳ her ki hem-rāh mī-şeved** **Menzil-i ū der-teg-i çeh mī-şeved**	
	Kim ki münāfıḳ ile yoldaş olur Yaʿnī aḥbāb olup arkadaş olur	Kim münafıkla yoldaş yani arkadaş olursa onun varıp duracağı yer kuyunun dibidir.
	Ḳuyunuñ dibinde olur menzili Yaʿnī anıñ duracaġı maḥfili	
	Ḳuyu dibi ne dėmekdir eyle yād Derk ü esfeldir cehennemdir murād	Kuyu dibinden kasıt cehennemin en aşağı katıdır.
	Kendini ḥıfẓ ėt münāfıḳdan aḫī Zīrā olmuşdur münāfıḳ dūzaḫī	Kardeş, kendini münafıktan koru çünkü münafık cehennemliktir.
	Şol ki olmuşdur münāfıḳ ile yār Yevm-i maḥşer olısar giryān u zār	Kim münafıkla dost olursa mahşer gününde ağlayıp inler.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ ʿALĀMET-İ TAḲVĀ ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- takvanın alametlerini anlatır.	
656	**Se ʿalāmet bāşed ender-muttaḳī**	

[1005] Metinde kelime şeklinde kesreyle harekelenmiştir. Kanaatimizce metinde keskin anlamında kullanılan kelimeye bu imla şekliyle sözlüklerde rastlanamamıştır.

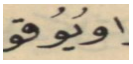
	Key büved nisbet taḳī-rā bā-şaḳī[1006]	
	Müttaḳīde üç nişān vardır oġul İşi gücü Ḥaḳḳı eẕkārdır oġul	Oğul, günahtan sakınan kişide üç özellik bulunur. Öncelikle onun bütün işi gücü Allah'ı zikr etmektir.
[157a]	Üç ʿalāmet yaʿnī vardır müttaḳī Müttaḳī nisbet olur mu bā-şaḳī	Yani günahtan sakınan kişide üç özellik bulunur, hiç Allah'a isyan eden ile günahtan ve haramdan sakınan arasında bir alaka olur mu?
	Müttaḳīlerdir ḳamu ehl-i niyāz Eşḳıyālar līk hīç ḳılmaz namāz	Takva sahipleri hep namaz kılıp dua ederler, eşkıyalar ise hiç namaz kılmazlar.
	Müttaḳīye ḳıl muḥabbet ey püser Eşḳıyādan līk eyle pek ḥaẕer	Ey oğul, günahtan sakınanı sev fakat asilerden pek sakın.
657	**Ber-ḥaẕer bāş ey taḳī ez-yār-ı bed** **Tā ne-yendāzed turā der-kār-ı bed**	
	Yaramaz yārdan ṣaḳın ey müttaḳī İḫtirāzda ol oturma bā-şaḳī	Ey takva sahibi kötü dosttan sakın. Sonradan seni kötü bir işe atmaması için Allah'a isyan edenlerle oturup kalkma. Çünkü bir iş olmadan önce düşünüp önlem almak gerekir.
	Tā ki atmaya seni ol bed işe Kār-evvelde gerekdir endīşe	
	Eşḳıyāyı yār ėdip olma nişīn Ey birāder ḳıl ḥaẕer kendin ṣaḳın	Ey kardeş, Allah'a asi olanı kendine dost edinip de onunla oturup kalkma.
	Eşḳıyānın kārı her demdir fesād Ṭıynet-i aṣliyyesidir bed-nihād	Asi olanın işi her an bozgunculuktur, kötülük onun özünde vardır.
	Zümre-i beddir hele pek eşḳıyā	Allah'a asi olanlar kötülerdendir fakat takva sahibi olanlar herkesten daha üstündür.

[1006] Nüshada kaynak metnin bu beytinin şerhi diğer beyitlerden farklı olarak beş beyitle değil dört beyitle yapılmıştır. Eserde ikinci bir örneğine rastlanmayan bu durumun sebebi kanaatimizce müstensihin yanlışlıkla bir beyti yazmayı unutmasından kaynaklanmaktadır.

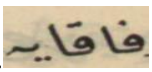
	Cümleden aʿlādır ancaḳ aṣfiyā[1007]	
658	**Kem reved kiẕb ü dürūġeş ber-zebān** **Ez-ṭarīḳ-ı kiẕb bāşed ber-kerān**	
	Müttaḳī dilinde yoḳ kiẕb ü yalan Kim dürūġ rāhında du[rur] ber-kerān	Takva sahibi olanın dilinde yalan yoktur, yalan onun yolunun üzerinde değildir.
	Müttaḳīler söylemez aṣlā ḫilāf Ṣādir olmaz dillerinde kiẕb ü lāf	Takva sahibi olanların, günahtan sakınanların dilinde boş söz ve yalan olmaz.
	Ẕikr-i Ḥaḳdan ġayrıya açmaz dehān Anıñ için oldular ender-emān	O, Allah'ı anmak dışında hiçbir şey için ağız açmaz onun için de güvendedir.
[157b]	Ey birāder söyleme sen de dürūġ Zīrā keẕẕābıñ sözünde yoḳ fürūġ	Ey kardeş, sen de yalan söyleme çünkü yalancının sözünde aydınlık yoktur.
	Müttaḳīlerle otur ėt ḥasb-ı ḥāl Ehl-i ḥāl ol terk eyle ḳıl ü ḳāl	Takva sahipleriyle otur, sohbet et. Hâl ehli ol, dedikoduyu terk et.
659	**Ez-ḥelāl-i pāk kem gīrend kām** **Tā ne-yüftendehl-i taḳvā der-ḥarām**	
	Ehl-i taḳvā olsa da pāk ü ḥelāl Tutar anlar az murād ey ẕī-kemāl	Ey olgunluk sahibi, takva sahipleri helal olan şeylerden bile isteklerini az tutarlar.
	Müttaḳīler kim ḥelāl şeyden daḫi İḥtirāz eyler yėmez çoḳ ey aḫī	Ey kardeş, takva sahipleri helal olan bir şeyden bile çok yemekten sakınırlar.
	Ey birāder küllī isrāf eyleme Az yė ẕikre saʿy ḳıl lāf eyleme	Ey kardeş çok israf etme, az ye; az konuş, Allah'ı zikre çalış.
	Zümre-i ehl-i taḳī ol ey ġulām Eyleme beyhūde ṣarf olur ḥarām	Ey kul, takva sahiplerinden ol, boş yere harcayıp israf etmek haramdır.

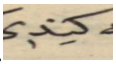
[1007] Metinde kelime her ne kadar "cömertler" anlamına gelen "esḫiyā'" şeklinde yazılmışsa da üst beyitlerdeki anlamla ve konu başlığıyla birlikte düşünüldüğünde "takva sahibi" anlamına gelen "aṣfiyā'"nın metne daha uygun düşeceği kanaatindeyiz.

	Tā ḥarāma düşmeye ehl-i taḳī Şaḳınır her dem ḥelālden müttaḳī	Takva sahipleri harama düşmemek için helal bir şeyi israf etmekten sakınır.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ FAḲR GETİREN ŞEYLER ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- fakirliğe sebep olan şeyleri anlatır.	
660	**Ḫˇāb kem kün evvel-i rūz ey püser** **Nefs-rā ḫorden me-yāmūz ey püser**	
	Çın ṣabāḥ vaḳti uyuma ey oġul Ẕikr-i Ḥaḳḳa zīrā māniʿ olur ol	Ey oğul, tam sabah vakti uyuma çünkü bu durum Allah'ı zikretmene engel olur.
	Daḫi nefse yėmek ögretme meger Ẕikre saʿy ėtdir anı ey pür-hüner	Ey çok hünerli, nefsine çok yemeyi öğretme, onu Allah'ı zikr etmeye alıştır.
	Gün ṭulūʿ ėtmezden evvel uyumaḳ Bil ḥamāḳatdir bu pende vėr ḳulaḳ	Bu öğüdüme kulak ver, gün doğmadan önce uyumak ahmaklıktır, bil.
[158a]	Vaḳt-i taḥṣīlini taʿṭīl eyleme Kendini ḥayvāna tebdīl eyleme	İlim öğrenmeyi erteleyip de kendini hayvana benzetme.
	Nefsi çoḳ yėmekle muʿtād eylemek Bāʿiṣ olur ṣonra feryād eylemek	Nefsi çok yemeye alıştırma sonra ağlayıp inlersin.
661	**Āḫir-i rūzet nikū neb'ved menām** **Pīşter ez-şām ḫˇāb āmed ḥarām**	
	Gün evāḫirinde uyḳu ey hümām Gėceden evvelce ḫˇāb geldi ḥarām	Ey himmetli kişi, gece olmadan önce uyumak haramdır.
	Günüñ āḫirinde aḫşama ḳarīb Ėyi degildir uyuḳu[1008] ey ḥabīb	Ey sevgili, günün sonunda akşama yakın uyumak iyi değildir.

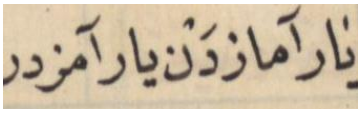
[1008] Kelime metinde vezin zarureti sebebiyle bu şekilde yazılmıştır.

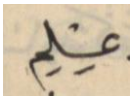
	Kim ṣalāt fevtine bāʿiṣdir daḫi Faḳr u fāḳaya[1009] delāletdir aḫī	Ey kardeş, bu durum hem namaz vaktinin kaçmasına hem de fakirliğe sebep olur.
	Ḥaḳ budur gün evvel āḫirinde hem Uyumaz ehl-i baṣīret ẕi-himem	Ey himmet sahibi, gerçek şu ki görüş sahipleri gündüzün sonunda uyumaz. Çünkü bunda bir fenalık gizlidir. Vakitsiz uymanın çok kötü olduğunu aklından çıkarma.
	Zīrā żımnında anıñ vardır fesād Bī-vaḳit uyḳu fenādır eyle yād	
662	**Ehl-i ḥikmet-rā nemī-āyed ṣavāb** **Der-miyān-ı āfitāb u sāye ḫˇāb**	
	Ehl-i ḥikmete hele gelmez ṣavāb Güneş ile gölge arasında ḫˇāb	Filazof Eflatun gibi akıllı, bilge ve söz sahibi kişiler güneş ile gölge arasında (ikindi vakti) uyumayı doğru bulmaz.
	Dāniş ü ehl-i kelām-heyʾet olan ʿAḳl-ı Eflāṭun Hakīm ḥikmet olan	
	Ėtmedi taḥsīn uyumaḳ bir kişi Sāye vü germ ola ‘kindi[1010] güneşi	Bir kişinin ikindi vakti gölge ve sıcak arasında uyuması iyi değildir.
	Derd-i ser eyler ẕuhūr olur żaʿīf Bozulur ṭabʿ-ı vücūd olur naḥīf	Vücudun dengesi bozulur, baş ağrısı çeker, hasta olur.
[158b]	Hem daḫi olur uyusa bī-mecāl Gāh ẕuhūr eyler bil evhām u ḫayāl	Ayrıca bu vakitte uyursa hem halsiz düşer hem de evhama kapılıp hayaller görür.
663	**Ey püser hergiz me-rev tenhā sefer** **Bāşedet reften sefer tenhā ḫaṭar**	
	Yalıñız gitme sefere ḳıl ḥaẕer Zīrā tenhālıḳda var ḥavf u ḫaṭar	Yolculuğa yalnız çıkmaktan sakın, çünkü yalnızlık tehlikeli ve korkuludur.

[1009] Metinde kelime her iki ünlüsü de uzun olarak (ā) imla edilmiştir. Kelime metinde 4 defa kullanılmıştır. Kelimenin diğer üç kullanımına bakıldığında aslına uygun şekilde yazılmış oluşu bu yazıma bilinçli olarak vezin zarureti sebebiyle başvurulmuş olduğunu gösterir. Kelime 7a, 49b ve 185b'de şeklinde imla edilmiştir.

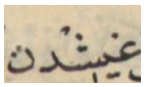
[1010] Kelime metinde vezin zarureti sebebiyle bu şekilde yazılmıştır.

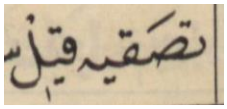
	Dėndi zīrā *ed-delīl ṣümme'ṭ-ṭarīḳ* Bulmaġa saʿy eyle bir yār-ı şefīḳ	Kendine bir yol arkadaşı bulmaya çalış Zira "Önce rehber sonra yol." dendi.
	Ey oġul eyleme gel tenhā sefer Yalıñız gitmekde var renc ü żarar	Ey oğul gel, yalnız yolculuğa çıkma çünkü yalnız gitmek de zarar ve sıkıntı vardır.
	Diḳḳat ėt rāh-ı ṭarīḳatdir oġul Vāḳıf-ı sırr-ı ḥaḳīḳatdir oġul	Oğul dikkat et, yoldan kasıt tarikat yoludur, gerçeklik sırrına erişilen yoldur.
	Rāh-ı Ḥaḳḳa mürşīd-i kāmil gerek Saña rehber olmaġa ʿāḳil gerek	Allah yolunda kişiye, yolunu aydınlatıp rehberlik edecek olgun ve akıllı bir şeyh gerek.
664	**Dest-rā der-ruḫ zeden şūmest şūm** **İstimāʿ-ı ʿilm kün zi'hl-i ʿulūm**	
	El yüze urmaḳ getirir çoḳ keder Yaramazdan yaramazdır[1011] ey peder	Ey baba, elini yüzüne vurmak kötüden de kötüdür, kişiye çok üzüntü getirir.
	Elini yüzüne urma pek ṣaḳın Ġam elem bundan ẓuhūr eyler hemīn	Elini yüzüne vurmaktan sakın çünkü bu daima üzüntüye sebep olur.
	Yüze urmaḳ elini meẕmūm durur Nezd-i ehl-i ʿilme beddir şūm durur	Elini yüze vurmak kötüdür bu hareket ilm sahibi olanların yanında kötü karşılanır.
	Hem ʿulemādan daḫi diñle ʿilim[1012] Pend gūş ėt dāʾimā ol yā ḥalīm	Hem ilim sahibi kişilerden de bilgi edin ve öğüt dinle bu sayede güzel huylu, yumuşak başlı ol.

[1011] Metinde yaramaz kelimesi iki farklı şekilde imla edilmiştir.

[1012] Metinde kelimenin vezin gereği "ʿilim" şeklinde okunması gerektiği harekeyle belirtilmiştir.

	Ġıll u ġışdan[1013] pāk ol maḥbūb ol Ṣāḥib-i tabʿ-ı selīm merġūb ol	Kin ve hileden kalbini temizle, güzel huylu ol, sevilip sayılan ol.
[159a] 665	**Şeb der-āyīne naẓar kerden ḫaṭāst** **Rūz eger bīnī be-rūy-ı ḫod revāst**	
	Ey birāder gėce mirʾāta naẓar Eylemek vardır ḫaṭā anda keder	Ey kardeş gece aynaya bakmak yanlıştır, kişiye üzüntü getirir.
	Gėce āyineye baḳmaḳdır ḫaṭā Gündüzün ḳılsañ naẓar vėrir ṣafā	Gece aynaya bakmak hatadır ama gündüz aynaya bakmak kişiye mutluluk verir.
	Gözünü gündüz görür iseñ eger Lāyıḳ u maʿḳūl durur yoḳdur żarar	Aynada gözüne gündüz bakmak doğru olandır, bunda bir sakınca yoktur.
	Eyle ṣāf āyīne ḳalbiñ[i] dilā Ẕikr ile ṣayḳal urup eyle cilā	Ey gönül, kalbini zikr ile cilala ve saf bir ayna dönüştür.
	Ḳalblerin mirʾāt ėder ehl-i hüner Taṣfiye[1014] ḳıl sen de göñle ėt naẓar	Hüner sahibi olanlar, kalplerini aynaya dönüştürür, sen de gönlünü saflaştır.
666	**Ḫāne ger tenhā vü tārīket büved** **Mūnisī bāyed ki nezdīket büved**	
	Ḫāne tenhā vü ḳaranlıḳ ola ger Yanmaz ise yaʿnī ḳandīl ü fener	Ey kardeş, evin karanlık ve ıssız olursa yani bir fener ve kandil yanmıyorsa içine korku düşmemesi için yanına bir dost al.
	Mūnisiñ ola gerekdir yanına Ḫavf düşmeye birāder cānına	

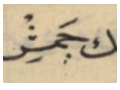
[1013] Kelime metnin tamamında asıl yazımından farklı olarak şeklinde imla edilmiştir.

[1014] Kelime metinde şeklinde yazılmıştır. Ancak sözlüklerde böyle bir kelimeye rastlanılmamıştır. Beytin anlamı düşünüldüğünde bu yazıma yakın olan "taşfiye" kelimesinin uygun olabileceği düşünülmüştür.

	Yalıñız turma eve bir cān gerek Tenhālıḳda yoḳ ṣafā mihmān gerek	Yalnızlıkta huzur olmaz, yalnız kalma, herkese bir can, misafir gerek.
	Ḫāne-i ḳalbini ẕikrullāh ile Rūşen eyle dāʾimā Allāh ile	Gönül evini daima Allah'ı anarak aydınlık et.
	Ẕikr ile dil ḫānesi rūşen olur Saña hem-dem Ḥaḳ yeter dil şen olur	Sana dost olarak Allah yeter. Allah'ı anarak gönül hanesi aydınlanır, neşeyle dolar.
667	**Dest-rā kem zen tu der-zīr-i zenaḫ** **Nezd-i ehl-i ʿaḳl serdāyedçü yaḫ**	
[159b]	Urma çeñen[1015] altına sen elini Bed-kelām söyleme ḥıfẓ ėt dilini	Elini çenenin altına koyma, kötü söz söyleme, dilini tut.
	Diḳḳat eyle gör ne maʿnādır bu söz Bil ki bu efʿāl ṣovuḳdur ʿaynı buz	Bu sözün ne manaya geldiğine dikkat et, bil ki bu davranış aynı buz gibi soğuktur.
	Ehl-i ʿaḳlıñ yanına bu bed-fiʿāl Buz gibi ṣovuk gelir añla meʾāl	"Buz gibi soğuk gelir"in anlamı akıl sahiplerinin yanında bu işin kötü karşılanacağıdır.
	Çeñen altına el urma ey civān Nā-pesendīd geldi nezd-i ʿāḳilān	Ey genç, elini çenenin altına koyma, bu davranış akıl sahiplerinin yanında beğenilmez.
	Ehl-i ʿirfān ol bed efʿāl eyleme Ḫayr-ḫˇāh ol çirkīn aʿmāl eyleme	İrfan ve hayır sahibi ol, kötü işler yapma.
668	**Çār-pā-rā çünkī bīnī der-ḳaṭār** **Der-miyān-ı şān ne-yāyī zīnhār**	
	Dört ayaḳlı çünki ḥayvānı oġul Göresin dizide kim anı oġul	Ey oğul dört ayaklı hayvanları dizilmiş olarak (sürü halinde)

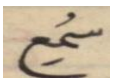
[1015] Vezin ve anlam gereği bu şekilde yazılan kelime, metinde şeklinde imla edilmiştir. Kelime metin boyunca hep bu şekilde imla edildiğinden tekrara düşmemek için bu hususa yine değinilmeyecektir.

	Gelme anlar arasına zīnhār Varsañ īṣābet ėder şāyed żarār	görürsen onların arasından sakın geçme, belki bir zarara uğrarsın.
	Çün ḳaṭār ḳaṭarlanıp ḥayvānları Ey birāder göresin sen anları	Ey kardeş, dört ayaklı hayvanları sıra sıra dizilmiş görürsen aralarına girmek doğru değildir çünkü belki onların arasında bir camış vardır.
	Girmek aralarına degildir iş İçlerinde belki var anıñ camış[1016]	
	Ḳıl ḥaẕer çünki o ḥayvānāt ola Hergele olmaya farżā at ola	Ehlileştirilmemiş at gibi hayvanlardan sakın.
669	**Tā fezāyed ḳadr u cāhet-rā Ḫudā** **Rūz u şeb mī-bāş dā'im der-duʿā**	
	Ḳadr u cāhıñ eyleye Allāh ziyād Yaʿnī olur ister iseñ ber-murād	Allah'ın güç ve mevkini artırmasını istiyorsan yani dileğine kavuşmak istiyorsan kalp huzuruyla gece gündüz Allah'a dua et ve övgüde bulun.
[160a]	Ol duʿāda gėce gündüz dā'imā Ėt ḥużūr-ı ḳalb ile Ḥaḳḳa ṣenā	
	Rūz u şeb şol kim ʿibādetde olur Mesned-i ʿizz ü saʿādetde olur	Gece gündüz kim ibadet ederse izzet ve mutluluk makamına erişir.
	Līk şol kim ėtmeye Ḥaḳḳa niyāz Olmaz ʿālemde o kimse ser-firāz	Fakat kim Allah'a dua etmezse o bu âlemde baş tacı olamaz.
	Manşıbı ḳadriñ Ḫudā eyler ziyād Bir nefes Ḥaḳḳı dilinden ėtme yād	Bir an bile Allah adını dilinden düşürmezsen Allah senin makamını ve gücünü artırır.
670	**Tā şeved ʿömret ziyāde der-cihān** **Rev nikūyī kün nikūyī der-nihān[1017]**	

[1016] Kelime metinde şeklinde imla edilmiştir.

[1017] Metinde kelime "cihān" şeklinde imla edilmiştir. Kelime diğer Pendnâme şerhlerinde "nihān" olarak yazılmıştır. Bizce de beytin anlamı gereği bu kelime daha uygundur. Öyle sanıyoruz ki müstensih dalgınlık sonucu üst mısranın kafiye kelimesi olan "cihān" sözcüğünü alt mısrada da yinelemiştir.

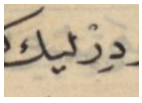
	Tā ola ʿömrüñ ziyād ender-cihān Yürü ėylik eyle gizlide hemān	Bu dünyada ömrün çok olsun istiyorsan yürü gizli olarak iyilikte bulun.
	ʿÖmr-i efzūn olmaḳ isterse kişi Hem vücūd bulsun anıñ her bir işi	Eğer bir kişi uzun ömürlü olmak ve her işinin rast gitmesini isterse gece gündüz durmadan herkese iyilik etsin. Huzur, hep iyilikle bulunur.
	Ḫalḳa ėylik eylesin ol rūz u şeb Bulunur āsūdelik ėylikle hep	
	Ėylik eyle ola maḫfī der-nihān Yaʿnī şāyiʿ ėtme olsun dāsitān	İyiliği gizlice yap, açık etme ki destan olsun.
	Olmaya ālūde sümʿa[1018] u riyā Zīrā maḳbūl olmaz ol nezd-i Ḫudā	İyilikte riya ve gösteriş olmasın çünkü böyle bir iyilik Allah katında kabul olmaz.
671	**Tā ne-kāhed rūziyet der-rūzigār** **Maʿşiyet kem kün be-ʿālem zīnhār**	
	Tā ki rızḳıñ der-zamāne bī-gümān Ḳaṭʿ olup eksilmeye dėrseñ hemān	Bu geçici dünyada rızkım eksilip kesilmesin dersen Allah'a ibadet et, isyan etme.
	ʿĀlem-i fānīde ʿişyān eyleme Ḥaḳḳa ṭāʿat eyle ṭuġyān eyleme	
[160b]	Şol kişi kim ėtmeye cürm ü günāh Ḫayr aʿmāl ola işi derd ü āh	Kim günah işlemezse ve bütün derdi hayır işlemek olursa Allah onun rızkını artırır. Gel isyan etme, kalbin sevinçle dolsun.
	Rızḳını Allāh anıñ eyler ziyād Ėtme ʿişyān yürü mesrūrü'l-fuʾād	
	Līk eylerse kişi cürm ü günāh Gün-be-gün rızḳı olur anıñ kutāh	Fakat kim günah işlerse onun rızkı günden güne azalır.
672	**Her ki rū der-fisḳ u der-ʿişyān küned** **Īzid ender rızḳ-ı ū noḳṣān küned**	
	Şol ki ʿişyāna yüzünü eyleye Diline geleni daḫi söyleye	Kim Hak yolundan sapar, isyana yönelirse ve ağzına her

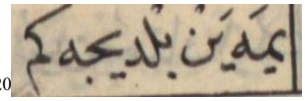
[1018] Metinde kelime şeklinde imla edilmiştir.

	Fısḳ u ʿişyāna teveccüh eyleyen Bed-zebān olup fevāḥiş söyleyen	geleni söylerse onun rızkı günden güne azalır. Sonunda bir dilim ekmeğe muhtaç bir hale düşer.
	Gün-be-gün rızḳı anıñ noḳṣān olur Kesilir ḳūtı heme bī-nān olur	
	Fısḳ u işyān eyleye şol kim hemān Ėder Allāh bil anı muḥtāc nān	Kim isyana yönelir doğru yoldan saparsa Allah onu bir dilim ekmeğe muhtaç eder.
	Ḥaḳḳı ẕikr ėt eyleme fısḳ u fücūr Yürü iḳbāl ile var ṣadra otur	Allah'ı an, isyan edip günah işleme. Yürü refah içinde baş köşeye otur.
673	**Kem şeved rūzī zigüftār-ı dürūġ** **Der-süḫan keẕẕāb-rā neb'ved fürūġ**	
	Hem yalan sözden daḫi rızḳ eksilir Kārınıñ rızḳı heme noḳṣān bulur	Yalan söylemekden dolayı da rızkın eksilir.
	Ṣıdḳı olmaz sözde keẕẕābıñ püser Varma kāẕib yanına ey pür-hüner	Ey pek hünerli oğul, yalancının sözünde doğruluk olmaz, onun yanına gitme.
	Söyler ise ger kişi her bār dürūġ Sözlerinde bil anıñ olmaz fürūġ	Bir kişi daima yalan söylerse onun sözlerinde ışık olmaz.
[161a]	Ey birāder olma kāẕib der-süḫan Dėmesinler şu kişidir ḳalpazan	Ey kardeş, yalancı olma sonra senin için sahtekâr demesinler.
	Ṣādıḳ ol sözünde keẕẕāb olma gel Rızḳıñ eksilmeye bī-tāb olma gel	Gel, doğru sözlü ol, yalancı olma. Rızkın eksilmesin, halden düşme sen.
674	**Faḳr āred ḫˇāb-ı bisyār ey püser** **Ḫˇāb kem kün bāş bīdār ey püser**	
	Hem faḳīrliḳ getirir çoḳ uyuḳu Ey oġul uyanıḳ olġıl az uyu	Hem fakirlik çok uyku getirir. Ey oğul az uyu, uyanık ol.
	Ehl-i ʿaşḳ her dāʾim uyanıḳ gerek Sālik-i rāh-ı Ḫudā ṣādıḳ gerek	Allah aşkıyla dolu olan kimseler daima uyanık olmalı ve Allah yolunun yolcusu olmakta sadık olmalı.

	Ehl-i diller uyumaz āgāhdır Ẕikri fikri dāʾimā Allāhdır	Gönül ehli olanlar uyumazlar daima uyanıktırlar, onların fikri de zikri de hep Allah'tır.
	Ġāfil olma aç gözün uyana gel Āteş-i ʿaşḳ ile her dem yana gel	Uyuma, gözünü dört aç; her an aşk ateşiyle yan.
	Çoḳ uyuyan kimseler olur faḳīr Aç gözün ġafletden ol ehl-i baṣīr	Çok uyuyan kimseler fakir olur. Gözünü aç, gaflet uykusundan uyan ve görüş sahibi ol.
675	**Her ki der-şeb ḫˇāb ʿuryān mī-küned** **Der-naṣīb-i ḫˇīş noḳṣān mī-küned**	
	Kim ki döşekde gėce ʿuryān uyur Cümle ṣevbin çıḳarır her ān uyur	Kim döşekte çıplak uyur yani daima bütün giysisini çıkarıp uyursa kendi kısmetini azaltır.
	Şol ki çıplaḳ uyuḳu her ān ėder Kendi naṣībini ol noḳṣān ėder	
	Bī-edeblikdir yalıncaḳ uyumaḳ Gėcelerde yaʿnī çıplaḳ uyumaḳ	Gece çıplak olarak uyumak edepsizliktir. Kim bunu alışkanlık haline getirmişse kendisine rahatsızlık verir.
	Kendisine kim bunu muʿtād ėder Ey birāder kendisin bīzār ėder	
[161b]	Olmaḳ isterseñ egerçi behre-yāb Ṣevbini cemʿān çıḳarma gel be-ḫˇāb	Nasipli olmak istersen gel, uyurken giysilerini tamamen çıkarma.
676	**Bevl-i ʿuryān hem faḳīrī āvered** **Endūh-ı bisyār u pīrī āvered**	
	Hem daḫi çıplaḳ teşāşūr eylemek Kendiyi olur sebeb ḫor eylemek	Çıplak olarak işemek de kişinin horlanmasına sebep olur.
	Bil ki efḳarlıḳ getirir bu fiʿāl Eyleme çıplaḳ bevl ey ẕī-kemāl	Ey olgunluk sahibi, çıplak bir halde işemek kişiye fakirlik getirir.
	Bā-ḫuṣūṣ çoḳ ġuṣṣa pīrlik getirir	Ayrıca kişiye çok sıkıntı, keder ve yaşlılık getirir.

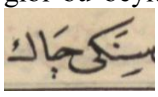
	Derd ü miḥnet renc ü darlık[1019] getirir	
	Ḳıl ḥaẕer olma bu bed efʿāl ile Himmet ėt olmaġa ḫayr aʿmāl ile	Bu kötü işi yapmamaya gayret et, iyi işler yapmak için çabala.
	Bevl ėden ʿuryān olur elbet faḳīr Hem olur ġuṣṣa elem miḥnetle pīr	Çıplak bir halde işemek elbette hem fakirlik hem de çekilen sıkıntı ve üzüntüden dolayı yaşlılık getirir.
677	**Der-cenābet bed büved ḫorden ṭaʿām** **Nā-pesendest īn be-nezd-i ḫāṣ u ʿām**	
	Hem cenābet bed olur yėmek ṭaʿām Bunu taḥsīn ėtmedi hīç ḫāṣṣ u ʿām	Gusül abdestsiz bir şekilde yemek yemek kötüdür ve bu durum kimse tarafından hoş görülmez.
	Ger cenābetken kişi yėrse yėmek Āḫirī muḥtāc olur çeker emek	Eğer bir kişi boy abdestsiz bir şekilde yemek yerse sonunda muhtaç bir hale düşüp çok sıkıntı çeker.
	Bu daḫi faḳra ʿalāmetdir oġul Ḳıl ḥaẕer ṣoñu nedāmetdir oġul	Bu da fakirliğe sebep olan bir davranıştır. Oğul, bu davranıştan sakın çünkü bunun sonu pişmanlıktır.
	Baʿżılar bu bābda dėr ki bir cunub Elini aġzını bir ḫoşca yuyup	Bazıları bu konuyla ilgili şöyle der. Bir kişi boy abdestsiz olmasına rağmen elini ağzını güzelce yıkarsa ve bundan sonra yemeğini yerse uygun olur. En beteri bu şekilde de yememekmiş.
	Baʿd-ez-īn yėrse eger cāʾiz dėmiş Yėmeyen bildice kim?[1020] bed-ter bu imiş	
[162a] 678	**Rīze-i nān-rā me-yefken zīr-i pāy** **Ger hemī ḫˇāhī tu niʿmet ez-Ḫudā**	

[1019]Kelime metinde her ne kadar "dirlik" şeklinde yazılmışsa da kanaatimizce beytin genel anlamına "darlık" kelimesi daha uygun düşmektedir.

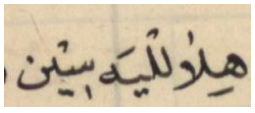
[1020]

	Etmek ufaġını atma zīr-i pāy Olmayasın āḫirī faḳr u gedāy	Eğer fakir olmak istemiyorsan ekmek kırıntısını ayakaltına atma.
	Atma etmek ḫurdesin her bir yere Yaʿnī ayaḳ altına kim süpüre	Kim ekmek kırıntısını ayakaltına atıp her bir yere götürürse zengin ise fakir durama düşer. Daima karnı aç kalır, muhtaç duruma düşer.
	Bay ise olur gedā muḥtāc olur Ḳarnı doymaz dāʾimā ol aç olur	
	Atma etmek ḫurdesini ey püser Niʿmet isterseñ Ḫudādan sen eger	Ey oğul sen Allah'tan rızık istiyorsan ekmek kırıntısını atma.
	Niʿmet-i Ḥaḳḳa şükür ḳılsañ hemān Rızḳını eyler ziyāde Müsteʿān	Allah'a verdiği nimetlerden ötürü şükr edersen o kendisinden yardım dilenen Allah da senin rızkını artırır.
679	**Şeb me-zen çārūb hergiz ḫāneder** **Ḫak-rūbe hem me-nih der-zīr-i der**	
	Gėce evine süpürge urma sen Yaʿnī gėce evini süpürme sen	Gece vakti evine süpürge vurma yani gece evini süpürme.
	Süpürülmüş ṭoprağı ey ehl-i dil Ḳoyma ḳapı altına ėyi degil	Ey gönül sahibi, süpürdüğün şeyleri kapının altına dökme, bu iyi değildir.
	Anda zīrā ḫurde-i nān bulunur Taʿẓīm ėtmemek heme an bulunur	Çünkü onda ekmek kırıntısı bulunur, bu ekmeğe saygısızlık olur.
	Bu daḫi faḳra sebebdir ey püser Gėce süpürme evin ol ber-ḥaẕer	Ey oğul, gece evi süpürmek de fakirliğe sebep olur, bundan sakın.
	Ḥasret-i yār ile ėt sīneñi[1021] çāk Ḫāne-i ḳalbi sivādan eyle pāk	Sevgilinin hasretiyle bağrını parçala, gönül haneni Allah'tan başka her şeyden temizle.

[1021] Kelimenin metinde ikili kullanımı mevcuttur. Kelime 38, 41 ve 162a'daki beyitte olduğu gibi bu beyitte de asıl kullanımından farklı olarak birinci ünlüsü kısa olarak yazılmıştır.

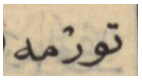

680	**Ger be-ḫ̆ānī bāb u bānet-rā be-nām** **Niʿmet-i Ḥaḳ ber-tu mī-gerded ḥarām**	
[162b]	Babanı ananı adıyla eger Çaġırıp daʿvet ėdesin ey püser	Ey oğul, anana babana adıyla seslenirsen bil ki Allah'ın nimeti üzerine haram olur.
	Üzerine bil seniñ olur ḥarām Niʿmet-i Ḥaḳ oḳuyasın çoḳ be-nām	Onlara ismiyle çok seslenirsen bil Allah'ın nimeti sana haram olur.
	Babaya anaya taʿẓīm eylemek Çoḳ tevāżuʿ birle tekrīm eylemek	Oğul, anaya babaya saygı göstermek, alçak gönüllülükle ikramda bulunmak Allah tarafından senin üzerine farz kılınmıştır. Çünkü onların senin üzerindeki hakları çoktur.
	Üzerine farż bil Ḥaḳdır oġul Zīrā sende ḥaḳları çoḳdur oġul	
	Anaya babaya kim tuġyān ėder Ḥaḳ Taʿālā rızḳını noḳṣān ėder	Kim anne ve babasına isyan ederse yüce Allah da onun rızkını azaltır.
681	**Ger be-her çūpī künī dendān ḫilāl** **Bī-nevā kerdi vü üftī der-vebāl**	
	Ger be-her bir çūp ile dişin ḫilāl Eyleyesin bil düşersin der-vebāl	Eğer her çöple dişini karıştırırsan zarara uğrarsın, bil.
	Çūp ile ḫilālleyesin[1022] dişlerin ʿAksine eyler ẓuhūr her işlerin	Dişlerini kürdanla karıştırırsan her işin senin ters gider.
	Bī-nevā olur düşersin der-ziyān Bī-mecāl olur ḳalırsın nā-tüvān	Halsiz ve güçsüz düşer, zarara uğrayıp muhtaç olursun.

[1022] Her ne kadar sözlükte böyle bir kelimeye tesadüf edilmese de kelimenin "ḫilāl" kelimesinden türemiş olduğu düşünülerek bu şekilde yazılmıştır. Ancak kelime metinde şekilinde "güzel he" ile imla edilmiştir. "Ḫilāl" kelimesinin metinde asıl yazımına uygun olarak ve "ḥilāl" şeklindeki farklı kullanımlarının da mevcut oluşu bu okunuşa tereddütlü yaklaşmamıza sebep olmuştur.

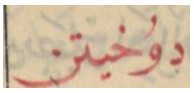
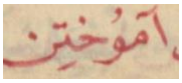
	Fiʿl-i beddir hem olur faḳra sebeb Ey birāder var edeb ögren edeb	Bu kötü bir iştir ve fakirliğe sebep olur. Ey kardeş, var edep öğren edep!
	Dişlerin temīz için maḫṣūṣ ḫilāl Yanına ḥıfẓ eyle ey ṣaḥib-kemāl	Ey olgunluk sahibi, dişlerini temizlemek için yanında sana özel bir kürdan bulundur.
682	**Dest-rā hergiz be-ḫāk ü gil me-şūy** **Ez-berāy-ı dest şüsten āb cūy**	
	Hergiz elin yıḳama ṭoprāḳ ile Daḫi gil ile ve hem yapraḳ ile	Elini asla toprak, çamurla yıkama, yaprakla silme.
[163a]	Elini balçıḳla yumarsañ eger Kim temīzlenmez ḳalır kirden eṣer	Elini çamurla yıkarsan temizlenmez ve kirli kalır.
	Ṣu ṭaleb eyle elin yumaḳ[1023] için Hem ṣābūn olsun temīz olmaḳ için	Elini yıkamak için su iste, hem temiz olması için de sabun kullan.
	Kir ü pāsdan ekṣerī cān-ı peder Kişiniñ üstüne çoḳ kehle uçar	Ey babanın canı, kir pastan dolayı kişiye çok bit gelir.
	Ṣu ile yıḳan birāder ol temīz Zīrā pāklik gibi yoḳdur ber-leẕīẕ	Kardeş su ile yıkanıp temiz ol çünkü temizlik gibi güzel şey yoktur.
683	**Ey püser ber-āsitān-ı der me-n'şīn** **Kem şeved rūzī zi-girdār-ı çünīn**	
	Ṭurma[1024] ḳapı eşigi üzre ṣaḳın Güş-ı cān ile işit ey merd-i dīn	Ey din eri, can kulağıyla dinle, kapı eşiğinde sakın durma.

[1023] Kelime metindeki bu beyitte diğer beyitlerdeki imlasından farklı olarak vezin gereği şeddeli yazılmıştır. Ancak kaynaklarda kelimenin böyle bir şekline rastlanmadığı için şeddesiz hali tercih edilmiştir.

[1024] Kelimenin ilk harfi metinde hem sedalı hem de sedasız olarak imla edilmiştir (durmak ve turmak). Kelimenin sözlüklerde her iki kullanımına da tesadüf edildiğinden hazırlanan metinde bu duruma müdahale edilmemiş, metinde ne şekilde yazıldıysa o şekilde aktarılmıştır. Ancak burada dikkat çeken husus kelimenin "turmak" kullanımında sözlüklerden farklı olarak "ط" ile değil " ت" ile imla edilmiş oluşudur.

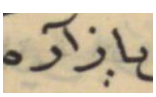
	Adına dėndi anıñ çün āsitān Eşik üzre durmaz aṣlā ʿ ārifān	Bunun adına dergâh dendiği için irfan sahibi olanlar asla eşikte durmaz.
	Zīrā bunuñ gibi işden ser-be-ser Azalır rızḳıñ ẓuhūr eyler keder	Çünkü bu işten dolayı giderek rızkın azalır ve üzülürsün.
	Yüzü yerde olanı dekmeleme Yaʿ nī taḥḳīr eyleyip hem çiġneme	Yüzü yerde olanı tekmeleyip azarlama.
	Ḳıl güşā çeşmiñ başīret ehl-i ol ʿ Ārif ol ʿ ālemde diḳḳat ehli ol	Gözünü dört aç, görüş sahibi ol, arif ol bu âlemde dikkat sahibi ol.
684	**Ger ḫelā cāyī ṭahāret mī-künī** **Vaḳt-i ḫod-rā dān ki ġāret mī-künī**	
	Ger ḫelā yerinde āb-dest alasın Daḫi pis yerde namāzın ḳılasın	Ey genç tuvalette abdest alırsan ve de pis yerde namazını kılarsan bil ki şüphesiz vaktini boşa harcamış, yağma etmiş olursun.
	Bil ki kendi vaḳtiñi ey nev-civān Yaġmā u tālān ėdersin bī-gümān	
[163b]	Ṭaşra yerde gel ṭahāret eyleme Vaḳt u ezmānı ġāret eyleme	Gel, ortalık yerde temizlenme vaktini boşa harcama.
	Āb-dest al ḳıl inābet ṭāhir ol Bāṭınıñ pāk eyle yürü ẓāhir ol	Abdest alıp günahlardan arın, içini temizle yürü görünür ol.
	Ẓāhir ile kişi olmaz maġfiret Bāṭınıñ pāk eylemekdir maʿ rifet	Bir kişi dışını temizlemekle Allah'ın affına erişemez asıl marifet içini temizlemektir.
685	**Tekye kem kün nīz ber-pehlū-yı der** **Bāş dā'im ez-çünīn ḫaşlet be-der**	
	Ḳapı yanına dayanma ey aḫī Zīrā aḥḳarlıḳ getirir bu daḫi	Ey kardeş, kapının yanına dayanma çünkü bu eylem de kişiyi değersizleştirir.
	Buncılayın ḫūy-ı bedden ṭaşra ol Olma bu efʿ āl ile bir dem oġul	Oğul, kötü huylu kimseden uzak dur, bir an bile ona yaklaşayım deme.

	Ḳapınıñ yanına dayansa kişi Şuġlu artar ʿaksine olur işi	Bir kişi kapının kenarına dayanırsa işleri ters gider ve artar.
	Bā-ḥuṣūṣ bī-ḥad ḥüzün ḥāṣıl olur Ekṣerī bu fiʿl ile cāhil olur	Ayrıca sayısız derde düşer ve bu yaptığı işten dolayı cahil olur.
	Cehl ü nādān olma pende vėr ḳulaḳ Mekteb-i dilden birāder al sebaḳ	Ey kardeş, cahil olma, bu öğüde kulak ver. Bu sayede gönül mektebinden ders al.
686	**Cāme-rā der-ten ne-şāyed dūḫten**[1025] **Bāyed ez-merdān edeb āmūḫten**	
	Cāme üstünde iken dikmek oġul Hem ayaḳda dizligi giymek oġul	Ey oğul, elbiseyi üzerindeyken dikmek ve ayakta dizliği giymek doğru değildir çünkü bu davranış beraberinde pek çok sıkıntı getirir.
	Bu daḫi lāyıḳ degildir ey püser Zīrā bu ḫaṣletde var bī-ḥad keder	
	Kişilerden edeb ögrenmek gerek Lāzım olan ėyi söylenmek gerek	Kişilerden edep öğrenmek lazım ve iyi olanı söylemek lazım.
[164a]	Ey birāder dāʾimā ol bā-edeb Bī-edeblikdir olan faḳra sebeb	Ey oğul daima edepli ol çünkü edepsizlik fakirliğe sebep olur.
	Dikme esbābıñ üzerinde iken Çıkar andan dik ger olmuşsa kühen	Elbisen üzeindeyken dikme eğer yıpranmışsa ve onu dikmen gerekiyorsa çıkar ondan sonra dik.
687	**Ger be-dāmen pāk sāzī rūy-ı ḫᵛīş** **Rūziyet kem kerded ey dervīş bīş**	
	Eger etegin ile sen yüzünü	

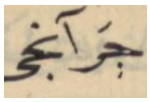
[1025] Kelime asıl yazımından farklı olarak şeklinde yazılmıştır. Bu kullanımda kelimenin ilk hecesinin vezin gereği 1,5 hece olarak okunacağını belirtme isteği etkili olabilir. Zira bir alt mısrada yer alan āmūḫten sözcüğünün ikinci hecesinin medli okunması gerektiği harfle belirtilmemişse de kesreyle belirtilmiştir. Daha önce de zikr ettiğimiz gibi metinde kesrenin bu amaçla kullanıldığı örneklere sıklıkla rastlanmaktadır.

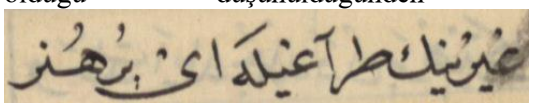
	Pāk ėdip silseñ yüzünü gözünü	Ey derviş eğer eteğinle yüzünü gözünü silip temizlersen bil ki bu senin şanına yakışmaz ve rızkının eksilmesine sebep olur.
	Rızḳıñ eksik olur ey dervīş seniñ Bil gerekmez şānına bu iş seniñ	
	Elini yüzünü sil bā-dest-māl Dāmen ile ne mūcib çekmek emel[1026]	Elini yüzünü havlu ile sil, eteğinle silip de sıkıntı çekmenin ne gereği var.
	Böyle fiʿl ile naṣīb noḳṣān olur Bī-nevā muḥtāc olur bī-nān olur	Böyle davranan bir kimsenin kısmeti azalır, bir ekmeğe muhtaç hale gelir.
	İḥtirāz ėt dāʾim ez-fiʿl-i ḳabīḥ Her bir aʿmāliñ gerek ola ṣaḥīḥ	Daima çirkin işlerden sakın, her işin doğru olsun.
688	**Dīr rev bāzār u bīrūn āy zūd** **Belki ez-reften ne-yābī hīç sūd**	
	Ey oġul pāzāra[1027] geç git tīz gel Vaḥdet eyle cümleden perhīz gel	Ey oğul, çarşıya geç git, erken gel. Yalnızlığı seç, herkesden uzak dur.
	Yaʿnī çoḳ çoḳ gitme ṭaşra ey civān Zīrā yoḳdur fayda ṭaşra bī-gümān	Ey genç yani çok dışarıya çıkma, şüphesiz dışardan sana bir fayda gelmez.
	Ey birāder dāʾimā gel vaḥdet ėt İnḳıṭāʿ eyle ḳamudan ʿuzlet ėt	Ey kardeş gel daima yalnızlığı seç, herkesle alakanı kes, köşeye çekil.
	Zīrā çoḳ çoḳ gitse ṭaşra bir kişi Şuġl[u] bī-ḥad olur artar teşvīşi	Çünkü bir kişi dışarıya çok fazla giderse işi ziyadesiyle artar ve gönlü bulanır.
[164b]	İnzivā ol ėtme dünyāya heves Ḫalḳı terk ėt Ḥaḳḳı ẕikr ėt her nefes	Dünyaya heves etme, bir köşeye çekil. Halkı terk et, her an Allah'ı an.
689	**Nīk neb'ved ger küşī ez-dem çerāġ**	

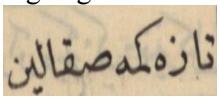
[1026]Metinde "emel" şeklinde yazılan kelime kanaatimizce beytin anlamıyla örtüşmemektedir. Ancak metinde kelimenin sözlük anlamından farklı olarak mısra sonlarında hep "sıkıntı, elem, emek" gibi anlamlarda kullanılmış oluşu dikkat çekicidir.

[1027] Kelime günümüz kullanımına uygun olarak "p" ile imla edilmiştir.

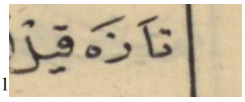
	Reh me-dih dūd-ı çerāġ ender-dimāġ	
	Hem nefes eyle ėyi olmaz çerāġ Yaʿnī söyündüresin yana bayaġ	Ey sevgili gönül sahibi olanların sözünü can kulağıyla dinle, bir mumu epey yandıktan sonra püf diye söndürmek ve ondan çıkan dumanı içine çekmek iyi değildir.
	Püf diye söndürme cānā ḳandīli Diñle cānla kelām-ı ehl-i dili	
	Şuʿle-i dūd-ı çerāġı[1028] bir daḫi Vėrme yol gide demāġa ey aḫī	Ey kardeş bir daha mumun dumanını içine çekerek onun genzine gitmesine izin verme.
	Yaʿnī fitilden yayan dūd-ı çerāġ Pek ḥaẕer ḳıl gitmeye ender-demāġ	Yani mumun fitilinden yayılan dumanın genzine gitmesinden sakın.
	Zīrā kim dūd-ı çerāġ bed-būy olur Bāʿiṣ-i emrāż olurmuş bī-gümān	Çünkü mumun dumanı kötü kokuludur ve şüphesiz hastalığa neden olur.
690	**Kem zen ender rīş şāne müşterek** **Ān ki ḫāṣ ān-ı tu bāşed ḫoşterek**	
	Ṣaḳalına müşterek urma ṭaraḳ Diñle cān ile bu pende vėr ḳulaḳ	Bu öğüdü kulak ver ve can kulağıyla dinle. Sakalını herkesin kullandığı tarakla tarama.
	Ġayrınıñ ṭarağı ile[1029] pür-hüner Tarama ṣaḳalın[ı][1030] ol ber-ḥaẕer	Ey pek hünerli, başkasının tarağıyla sakalını taramaktan sakın.
	Ol ṭaraḳ kim saña maḫṣūṣdur hemān	

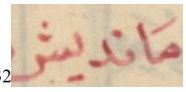
[1028] Kelime metinde şeklinde imla edilmiştir.

[1029] Metinde bu kelimeden sonra "ey" hitap sözcüğü yer almaktadır. Ancak vezin gereği fazla olduğu düşünüldüğünden metne dahil edilmemiştir.

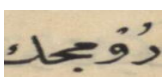
[1030] Bu söz grubu vezin ve anlam gereği hazırlanan metinde bu şekilde yazılmıştır ama aslında metinde şöyle imla edilmiştir :

	Yaʿnī kendi mālıñ ola ey civān	Ey genç, sadece sana ait olan tarakla taranıp kendine çeki düzen ver. Bu sayede daima çok mutlu ol.
	Tara[1031] ḳıl anıñ ile vėr gel niẓām Pür-feraḥla dāʾimā ol şād u kām	
	Şāne-i ġayr ile ṭarama şaḳal Faḳra sebebdir bu da añla meʾāl	Başkasının tarağıyla sakalını tarama çünkü bu fakirliğe sebeptir sözden anla.
[165a] 691	**Ez-gedāyān pārehā-yı nān me-ḫor** **Z'ān ki mī-āred faḳīrī ey püser**	
	Yėme yoḫsullardan etmek pāresin Faḳr ile göñlünü ėtme yāre sen	Fakirlikten ötürü gönlün yaralansın istemiyorsan yoksulların ekmeğini (rızkını) yeme.
	Ḫurde-i nān-ı faḳīrden yėme gel Ḫırḳa-i pis ü mülevves giyme gel	Sonunda kirli hırka giymek zorunda kalmak istemiyorsan gel fakirin ekmeğini yeme.
	Gözüñ olmaya dilenci nānına Vėr iki üç pāre varma yanına	Dilencinin ekmeğine göz koyma, ona birkaç lira ver ve ona ilişme.
	Zīrā aḥḳarlıḳ getirir bu daḫi Arsız olma gözü ṭoḳ ol ey aḫī	Böyle bir davranış da kişiye hakirlik getirir. Ey oğul tok gözlü ol, arsız olma.
	Meşreb-i ʿālī ṭabīʿat ol hemān Her denīye minnet ėtme ey civān	Ey genç, yüksek yaratılışlı ol, her alçağa minnet etme.
692	**Dūr kün ez-ḫāne tār-ı ʿankebūt** **Bāşed ender-mānde[n]eş[1032] noḳşān-ı ḳūt**	
	Evde örümcek yuvasın eyle dūr Tertemīz ḳıl ḫāneñi yaʿnī süpür	Evde örümceklerin yuva yapmasına izin verme, evini süpür ve tertemiz tut.

1031 Bir üst dipnotta da görüldüğü gibi kelime "ز" ile yazılmıştır.

1032

	Ẕīrā ḳalmasında var noḳṣān-ı rızḳ Eksilir andan daḫi her ān rızıḳ	Çünkü örümcek yuvasının evde kalması da rızkı azaltır.
	Ḳoyma ‘rümcek[1033] ḫānede pāk ol oġul Hem tevāzuᶜ la yürü ḫāk ol oġul	Ey oğul, evinde örümcek bırakma, temiz ol. Yürü alçakgönüllü ol, toprak ol.
	Ḫāne-i ḳalbi sivādan eyle pāk İftirāk-ı yār ile ḳıl sīne çāk	Gönül evini Allah’tan başka her şeyden temizle, sevgilinin ayrılığından dolayı bağrını yırt.
	Ẕikr ile ḳalb ḫānesine ver cilā Zīrā kim şāyed gele mihmān saña	Gönül hanene misafir gelsin istiyorsan onu zikr ile cilala.
693	**Dest-res ger bāşedet tengī me-kün** **Çünki reh-vārī be-reh[1034] lengī me-kün**	
[165b]	Ger ġınā vü ḳudretiñ varsa hemān Ḫayra saᶜy ėt turma bā-ḫalḳ-ı cihān	Gücün ve zenginliğin varsa insanlara yardımda bulunmak için çabala.
	Çün ġanī olduñ faḳīrliḳ eyleme Öyle pek mümsik ḥaḳīrliḳ eyleme	Zengin olursan cimrilik etme, fakir gibi görünmeye çalışıp da alçaklık etme.
	Ḫaḳ Taᶜ ālā çün saña ėtdi ᶜaṭā Bī-kesāna sen daḫi eyle vefā	Yüce Allah sana lütufta bulunduysa sen de kimsesizleri unutma, onlara yardım et.
	Çünki yorġasın yürü leng eyleme Ḳıl güşā çeşmiñ şaḳın teng eyleme	Rahatça yürüyebiliyorsan topal gibi davranma, gözünü dört aç, sakın aç gözlülük etme.
	Ḫaḳ Taᶜ ālā ne buyurdu gel oḳu	Yüce Allah ne buyurur gel oku.: “ (Sevdiğiniz şeylerden) harcamadıkça asla (iyiliğe) erişemezsiniz.”

[1033] Metinde vezin gereği kelime bu şekilde imla edilmiştir.

[1034] Diğer Pendnâme şerhlerinde “reh” yazılırken metinde şeklinde yazılmıştır. Kanaatimizce “reh” sözcüğü beyte daha uygun düşmektedir.

	Len tenālū'l-birre ḥattā tünfiḳu[1035]	
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ ṢABRIÑ FĀʿİDELERİ ḤAKḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- sabrın faydalarını anlatır.	
694	**Tā şevī der-rūzigār ez-ṣābirān** **Rev me-kün ez-dīden-i saḫtī me-kün**	
	Tā cihānda ṣābirāndan olasın Yaʿnī ehl-i ʿārifāndan olasın	Bu dünyada sabırlılardan yani irfan sahiplerinden ol.
	Yürü görmekden meşaḳḳat der-kenār Eyleme ḳaçma ve incinme a yār	A dost, zorluklardan köşe bucak kaçma, onlardan gocunma.
	ʿĀlem ü kevne eger şiddet ẓuhūr Eyler ise saña bir miḥnet ẓuhūr	Ey kardeş, bu âlemde başına türlü türlü belalar, zorluklar gelse de onlara merhaba de, tahammül et. Sabırlı olmaya çalış.
	Merḥabā dė ḳaçma andan ṣābir ol Ḳıl taḥammül ey birāder ḳādir ol	
	Ṣābir oldu ehl-i ʿaşḳ ol sen daḫi Kim selāmet var verāʾsında aḫī	Âşk ehli olanlar sabırlı oldu, sen de sabırlı ol çünkü kardeş, sabrın sonu selamettir.
695	**Ger turuş sāzī tu rū ender belā** **Ḫˇīş-rā ez-ṣābirān meş'mer helā**	
[166a]	Yüzünü ekşi ėdesin der-belā Ṣābirāndan kendini ṣayma helā	Belalardan ötürü yüzünü ekşitirsen kendini sabırlılardan sayma.
	Ger ẓuhūr ėde belā-yı āsumān Kim ḳabūl ėtmez degil ez-ṣābirān	Gökten bir bela eriştiğinde kim kabul etmezse o sabırlılardan değildir.
	Cānib-i Ḥaḳdan ne kim ėtse ẓuhūr Cān ile eyle ḳabūl gel olma dūr	Allah'tan sana ne gelirse canı gönülden kabul et. Gel, uzak durma.

[1035] Bu sözle Ali İmran suresi, 92. ayete iktibasta bulunulmuştur. Ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe asla erişemezsiniz. Her ne harcarsanız Allah onu bilir."

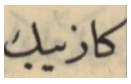
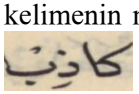
	Ṣābir ol derd ü belāya ėtme lecc Dėndi kim *eṣ-ṣabru miftāḥu'l-ferec*[1036]	Sabırlı ol, dert ve belaya ayak direme. Çünkü dendi: "Sabır rahatlığa kavuşmanın anahtarıdır."
	Evveli ṣabrıñ acıdır ey ʿazīz Līk ṣoñu oldu şekkerden leẕīẕ	Ey aziz, sabrın öncesi acıdır ama sonu şekerden tatlıdır.
696	**Der-belā vaḳtī ki ṣābir nīstī** **Nezd-i ehl-i ṣıdḳ ṣākir nīstī**	
	Vaḳt-i miḥnet çünki ṣābir olmadıñ Nezd-i ehl-i dilde ṣākir olmadıñ	Kim belaya uğradığında sabır göstermezse o Allah'a şükr edenlerden, doğru yolda olanlardan ve gönül ehli olanlardan değildir. O vefasızdır.
	Yaʿnī ṣābir çün degilsin der-belā Ṣākir-i Ḥaḳ olmadıñ ey bī-vefā	
	Vaḳt-i miḥnetde şu kim ṣābir degil Ehl-i ṣıdḳıñ yanına ṣākir degil	
	Ey birāder vaḳt-i miḥnet ṣābir ol Ḥaḳḳa ḥamd eyle hemīşe ẕākir ol	Ey kardeş, sıkıntılı zamanlarında sabırlı ol. Daima Allah'ı an ona övgüde bulunup şükr et.
	Ṣabr ile bulur ḳamu işler vücūd Ṣākir-i Ḥaḳ ol yeter būd u ne-būd	Bütün işler sabırla hallolur. Varlıkta ve yoklukta her şey için Allah'a şükr et yeter.
697	**Bī-şikāyet ṣabr-ı tu bāşed cemil** **Bā-kesī kem kün şikāyet ez-Celīl**	
	Hem olur ṣabrıñ şikāyetsiz güzel Ṣāḳī olmazsañ olursun bī-bedel	Sabır şikayetsiz olursa güzeldir. Şikayet etmeden gösterilen sabır bedelsizdir.
[166b]	Ḥażret-i Ḥaḳdan şikāyet eyleme Kimseye ḥāliñ ḥikāyet eyleme	Yüce Allah'tan şikâyet etme, kimseye halini anlatma.
	Bī-nevā oldum diye açma dehān Kimi görseñ dėme kim ḥālim yamān	Kime rastlasan zor durumdayım, halim yaman diyerek anlatma.

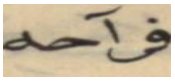
[1036] Araplara ait bir darb-ı meseldir. Anlamı: "Sabır rahatlığa kavuşmanın anahtarıdır."

	Çün seni yoḳdan Ḫudā var eyledi ʿĀşıḳ ėtdi kendiye zār eyledi	Çünkü Allah seni yoktan var ettti ve seni kendine âşık ederek inletti.
	Ṣābir ol elbet vėrir ḳūt ile zād Bī-vecih dünyā için eyleme dād	Sabırlı ol, Allah elbette rızkı verir, bu yüzden dünya için sızlanıp durma.
698	**Bende ez-ḫiẕmet be-ʿuḳbā mī-resed** **Līkin ez-ḥürmet be-Mevlā mī-resed**	
	Ḳul heme ḫiẕmet ʿibādet eylese Ḥaḳ Taʿālāya iṭāʿat eylese	Kul, yüce Allah'ın emir ve yasaklarına uyup ibadet ederse şüphesiz yaptığı tüm bu hizmetlerden ötürü öte dünyada talihli olur, Allah'a ulaşır.
	Bende ḫiẕmet sebebiyle bī-gümān Devlet-i ʿuḳbāya ėrişir hemān	
	Līk ḫiẕmetden be-Mevlā ėrişir Kişi taʿẓīmden be-Mevlā ėrişir	
	Herkese taʿẓīm ü raġbet şefḳat ėt Yaʿnī tekrīm ü riʿāyet ḥürmet ėt	Herkese karşı şefkatli ol. Onlara hürmet edip ikramda bulun.
	Ḥaḳḳa vāṣıl olunur taʿẓīm ile Ḥürmet ü şefḳatla hem tekrīm ile	Saygı ve sevgi gösterip yardım ederek ve ikramda bulunarak Allah'a ulaşılabilir.
699	**Ḥürmetet der-ḫiẕmet ārām-ı dile[s]t** **Her ki ḫiẕmet kerd merd-i muḳbilest**	
	Oldu taʿẓīmiñ ʿibādetde seniñ Ḥürmetiñ yaʿnī iṭāʿatde seniñ	Ey oğul, kim Allah'a ibadet ve itaat ederek hürmet ederse onun kalbi emin olur ve sükûn bulur.
	Kim ḳarār u sükūn-ı dildir oġul Hem daḫi ārām-ı göñüldür oġul	
[167a]	Şol ki her dem Ḥaḳḳa ṭāʿat eyledi Cān ile ẕikr ü ʿibādet eyledi	Ey baba, kim canı gönülden her an Allah'ı anar ve ibadet ederse o bu dünyada çok hünerli ve talihli olur, bil.
	Bil anı devletli kişidir peder Hem daḫi oldur cihānda pür-hüner	

	Ey birāder cān u dilden ḫiẕmet ėt Ẕākir-i Ḥaḳ ol hemīşe ḥürmet ėt	Ey kardeş, Allah'a canı gönülden hizmet et, daima Allah'ı an ve ona hürmet et.
700	**Ger ne-kerdī ey püser gird-i ḫilāf** **Ān-gehī zībed turā der-ṣabr[1037] lāf**	
	Ey oġul dolanmayasın sen ʿinād Cānibine olmayasın bed-nihād	Ey oğul, Allah'ın emirlerine itaatsizlik edip inatlaşma, kötü huylu olma. Ancak inadını terk edip itaat ettikten sonra sabır lafını ağzına alman uygun olur.
	Terk ėdesin yaʿnī lecc ile ḫilāf Yaraşır urmaḳ ṣabırda saña lāf	
	Kiẕbiñ eṭrāfıñ dolanma ey püser Kāẕibiñ[1038] yoḳdur sözünde zīb ü fer	Ey oğul, yalanın etrafında dolanma çünkü yalancının sözleri hep karanlıktır.
	Olmaya ṭabʿında hīç lecc ü ʿinād Kim ʿinād üzre olandır nā-murād	Ey oğul, tabiatında hiç inat olmasın çünkü inat edenler isteğine kavuşamaz.
	Ṣābir ol Ḥaḳdan geleni ėt ḳabūl Terk-i daʿvā ḳıl ḥālim ol ey oġul	Sabırlı ol, Allah'tan geleni kabul et. İnadı terk et, yumuşak huylu ol.
701	**Ger hemī dārī feraḥ-rā intiẓār** **Der-belā neb'ved be-ṣabret hīç kār**	
	Eger intiẓār tutarsañ bā-sürūr Çün feraḥa[1039] meyliñ ola hem ṣabūr	Eğer sen ferah ve mutluluğu gözlüyorsan bir belaya

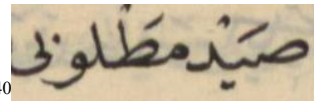
[1037] Metinde kelimeden sonra yazılmış olan atıf vavı anlam gereği metne dahil edilmemiştir.

[1038] Kelime metinde her iki ünlüsü de uzun okunacak şekilde ve "ز" ile yazılmıştır. Böyle bir yazım vezne katkı sağlamadığı gibi bir aruz kusuruna da yol açmaktadır. Öte yandan kelimenin metindeki bazı beyitlerde asıl yazımına uygun olarak imla edildiği görülmüştür. [120, 98 ve 161a]

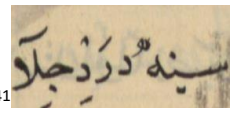
[1039] Kelime metinde şeklinde yazılmıştır. Sözlükte "feraḥ" şeklinde yazılan kelime "sevinç, sevinme, gönül açıklığı" anlamına gelirken; "ferāḫ" ise "geniş, bol, iç açan, aydınlık" anlamına gelmektedir. Kanaatimizce beytin anlamına "feraḥ" sözcüğü daha uygun düşmektedir. Ancak vezin gereği olsa gerek metinde "ferāḥ" şeklinde imla edilmiştir. Metinde

	İşiñ olmaz ṣabr ile ender-belā Ṣābir olmazsın cefāya sen helā	düştüğünde sabr edemezsin. Senin belada sabırla işin olmaz.
	Yaʿnī şol kim ola dāʾim der-ṣafā Görmeye ʿömründe hīç ẕerre cefā	Yani kim daima mutluluk içindeyse ve ömründe zerrece sıkıntı çekmemişse, dünyanın süsüne heves edip tek isteği refah içinde olmaksa belaya sabr etmek onun harcı değildir. Çünkü onun gözü hep mutluluktadır.
[167b]	Eyleye naḳş-ı dünyāya heves Ṣayd-ı[1040] maṭlūbu feraḥdır her nefes	
	Hīç belāda aña ṣabr olmadı kār Çün feraḥa dāʾim ola intiẓār	
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ ḪAṢLET-İ EHL-İ CENNET ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- cennet ehli olanların özelliklerini anlatır.	
702	**Her ki-rā bāşed se ḫaṣlet der-sirişt** **Bāşed ān kes bī-şek [ez-]ehl-i bihişt**	
	Her kimiñ ki üç ḫūy ola der-cihān Ehl-i cennetde olur ol ʿālī-zād	Her kimde bu üç huy varsa o yüce bir kişi ve cennetlik olur.
	Her kimiñ ṭabʿında bu üç ḫūy olur Cennet içre bil anı ḫoş-būy olur	Her kimin yaradılışında bu üç huy varsa onu cennette bil, o hoş kokulu olur.
	Saʿy ḳıl bu ḫaṣlet ile olmaġa Cennet-i firdevs ü ʿadni bulmaġa	Bu üç huya sahip olmaya bu sayede cennetin üst makamına erişmeye çalış.
	Kişi ḫoş ḫaṣlet ile mesrūr olur Nezd-i Ḥaḳda hem daḫi maġfūr olur	Kişi güzel huylu olursa hem mutlu olur hem de Allah'ın affına mazhar olur.
	Ḥażret-i Şeyḫ ėtdi īżāḥ u beyān Yaʿnī bu üç ḫaṣleti ḳıldı ʿayān	Şeyh Hazretleri bu üç hasletin ne olduğunu açıklayıp anlattı.
703	**Şükr der-naʿmā vü ṣabr ender-belā**	

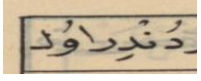
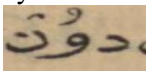
kelimenin geçtiği diğer beyitlerde de aynı yazım hususiyeti geçerli olduğundan bu hususa yine değinilmeyecek hazırlanan metinde kelimenin asıl yazımı dikkate alınacaktır.

1040

	Mī-dihed āyīne-i dil-rā cilā	
	Evveli şükr eylemek niʿmetlere Hem daḫi ṣabr eylemek miḥnetlere	Birincisi Allah'ın verdiği nimetlere şükretmek ve sıkıntılara katlanmaktır.
	Hem taḥammül eylemek ender-belā Göñül āyīnesine derd-i[1041] cilā	Belalara tahammül gösterip gönül aynasını dertle parlatmaktır.
	Niʿmet-i Ḥaḳḳa hemīşe şākir ol Şiddet ü derd ü belāya ṣābir ol	Daima Allah'ın verdiği nimetlere şükreden ol, dert ve belaya karşı sabırlı ol.
[168a]	Niʿmet-i Ḥaḳḳa şu kim şākir degil Bir belā ėtse ẓuhūr ṣābir degil	Kim Allah'ın verdiği nimetlere şükr etmez ve belaya uğradığında sabr etmezse onu cennetlik sayma. O işe yaramaz, cehennemlik olsa gerek.
	Cennet ehlinden anı ėtme şümār Dūzaḫī olmaḳ gerek ol nā-bekār	
704	**Her ki müstaġfir küned ender-günāh** **Ḥaḳ zi-nār-ı dūzaḫeş dāred nigāh**	
	Kim ki ʿiṣyānına istiġfār ėder Ḥaḳ Taʿālāya heme ezkār ėder	Kim Allah'a isyanından dolayı tövbe eder ve onu anarsa yüce Allah da onu cehennemden korur yani bedenini cehennem ateşinde yakmaz.
	Ḥıfẓ ėder anı dūzaḫdan Kirdigār Cismini yaḳmaz cehennem içre nār	
	Ey birāder eyle istiġfār Ḥaḳ Ẕikr eyle meşġūl ol her bār Ḥaḳ	Ey kardeş, Allah'a tövbe et, her anını Allah'ı zikr ederek geçir.
	Her ne ʿiṣyān eylediñ cürm ü günāh Bil gerekden her gün ėtmek biñ kez āh	Her ne kadar isyan edip günah işlediysen bil ki bunlar için her gün bin kez âh etmen gerekir.
	Tevbe eyle ʿafv olur cürmüñ ḳamu Nār-ı dūzaḫ içre yaḳmaz seni Hū	Tevbe edersen bütün günahların affolur; o tek ve yüce olan Allah, seni cehennem ateşinde yakmaz.

1041

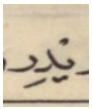
705	**Her ki tersed ez-İlāh-ı ḫ̬ᵛīşten** **Hāḫed ū ʿöẕr-i günāh-ı ḫ̬ᵛīşten**	
	Kim Ḫudāsından hemīşe ḫavf ėder Kendi günāhınıñ olʿöẕrün diler	Kim Allah'tan hep korkarsa işlediği günahlardan dolayı özür diler.
	Yaʿnī şol kim kendi Rabbisinden ol Ḫavf ėder oldu beġāyetde oġul	Yani kim Rabbinden çok korkarsa gece gündüz her an onu anar ve tövbe eder.
	Gūyiyā her demde istiġfārdadır Rūz u şeb ṣubḥ u mesā eẕkārdadır	
	Līk Ḥaḳdan şol ki hīç ḳorḳmaz durur Emrini tutmaz namāz kılmaz durur	Fakat kim Allah'tan hiç korkmazsa o, Allah'ın emirlerine uymaz, namaz kılmaz.
[168b]	Varma anıñ yanına azġındır ol Ḳıl ḥaẕer kendin birāder dūndur[1042] ol	Kardeş, böyle birinin yanına yaklaşma, kendini ondan sakın çünkü o alçaktır.
706	**Maʿṣıyet-rā her ki pey-der-pey küned** **Īzideş ez-ehl-i cennet key küned**	
	Kim ki pey-der-pey heme eyler günāh Bī-vecih dünyā için hem ėde āh	Kim birbiri ardınca hata yapıp günah işlerse ve bu günahlarından dolayı tövbe etmezse, hiç sebepsiz dünya için âh ederse Allah onu nasıl affedip cennet ehlinden eder.
	Birbir ardınca şu kim eyler ḫaṭā Ehl-i cennetden ḳaçan eyler Ḫudā	
	Yaʿnī şol kim dāʾim ėde maʿṣiyet Tevbe ėtmezse bil olmaz maġfiret	
	Tāʾib ü müstaġfir ol eyle rucūʿ	Günahlarından pişman olup tövbe et, sözünün eri ol, yalan söyleme.

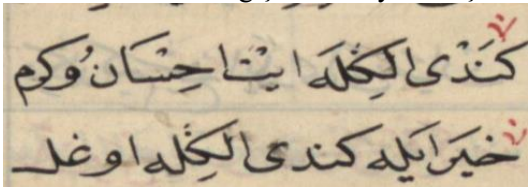
[1042] Beyitte kelimenin ünlüsü harfle belirtilmemiştir. Öte yandan kelimenin metindeki diğer yazımlarında aslına riayet edilerek yazıldığı görülmüştür.

	Ṣādıḳ ol ḳavlinde söyleme dürūġ[1043]	
	Tevbe ėt bir daḫi ʿiṣyān eyleme Ḥaḳḳa ʿāṣī olma ṭuġyān eyleme	Tövbe et, bir daha Allah'a isyan etme.
707	**Ey püser dāʾim bā-istiġfār bāş** **V'ez-bedān u müfsidān bīzār bāş**	
	Ey oġul ol dāʿim istiġfār ile Ḥaḳḳı ẕikr ėt dil ile efkār ile	Ey oğul daima tövbe et, Allah'ı kalpten düşünüp an.
	Yaramazdan nefret ėt bīzār ol Līk ėyilerle var her bār ol	Kötülerden nefret edip yaka silk fakat her zaman iyilerle ol.
	Yaramaz bedlerle ülfet eyleme Hem-nişīn olma muḥabbet eyleme	Kötülerle dostluk etme, onlarla oturup kalkıp sohbet etme.
	Zīrā müfsidden ẓuhūr eyler keder Kendini ḥıfẓ eyle gelmezden żarar	Çünkü bozguncu olandan sana bir zarar gelir. Sana bir zarar gelmeden kendini ondan sakın.
	Gülşen-i vaḥdetde ėt dāʾim ḳarār Bülbülāsā her dem ol āh ile zār	Birlik bahçesini kendine mesken edin. Orada bülbül gibi her an (Allah aşkıyla) âh edip inle.
[169a]	**ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ ṢIDḲ ḤAḲḲINDA BUYURUR BEYĀN** Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- doğruluk hakkında buyurur.	
708	**Ger künī ḫayrī be-dest-i ḫ̌īş kün** **Ḫayr-ı ḫod-rā vaḳf-ı her dervīş kün**	
	Ḫayr ėderseñ ėt eliñle ey civān Yaʿnī gitmezden cihāndan vėr hemān	Ey genç hayır işlerini kendi elinle yap. Yani bu dünyadan göçmeden önce malını dervişlere ver ve iyi işler yapmak için harca.
	Ḫayrını vaḳf eyle hem dervīşlere Mālını ṣarf eyle ėyi işlere	

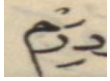
[1043] Metinde kafiye harflerinin farklı olduğu görülmektedir.Ancak yazımı benzer harflerle biten -ayın gayın gibi- kelimelerle kafiye yapılması Klasik Türk Edebiyatımızda rastlanılan bir durumdur. Bu hususa metnin tahlilinin yapıldığı bölümde ayrıca değinilmiştir.

	Eliñ ile ne vėrirseñ ey püser Ol saña hem-rāh olur bile gider	Ey oğul, ne verirsen elinle, o gider seninle.
	Ḫayr ėderseñ yaʿnī dünyāya oġul Ol gider señinle ʿuḳbāya oġul	Yani bu dünyada ne hayır işlersen öbür dünyada o seninle gider.
	Ḫayr ėt zīrā o kim ṣoña ḳalır Söylenir meşhūr ėder[1044] döñe ḳalır	Hayır işle çünkü en sonunda yanına kâr kalır, dilden dile dolaşır.
709	**Yek direm k'ān-rā be-dest-i ḫod dihend** **Bih büved z'ān k'ez pey-i ū ṣad dihend**	
	Bir direm kendi eliyle vėreler Yaʿnī dünyāda iken ḫayr ėdeler	Kişinin kendi eliyle verdiği bir dirhem yani bu dünyadayken işlediği hayır, ölümünden sonra onun ruhuna verilenden yüz kat maldan daha iyidir.
	Yegdir andan kim vėreler yüz ḳat Yaʿnī kim cānı için baʿde'l-memāt	
	Kişi ṣaġlığında ḫayr ėtmek gerek Rāh-ı ʿaşḳa şevḳ ile gitmek gerek	Kişinin sağlığında hayır işlemesi, aşk yolunda canla başla ilerlemesi gerekir.
	Ḫayr eyle kendi eliñle oġul Cümleye ḫoş söyle diliñle oġul[1045]	Oğul, herkese iyilikte bulun ve hoş sözlü ol.
	Kendi eliñle ėt iḥsān u kerem	Kendi elinde iyilikte bulun çünkü sonra ardından senin için bir dirhem bile veren olmaz.

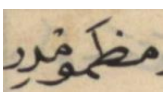
[1044] Kelime başına "elif" harfi konulmadan yazılmıştır.

[1045] Metinde bu beyit ve bir alt beyitin yer değiştirilerek yazılması beyitlerin üstüne konan işaretiyle belirtildiği ve durum şerhin anlam bütünlüğü açısından bizce de daha uygun bulunduğundan hazırlanan metinde beyitlerin sıralaması değiştirilerek yazılmıştır. Metinde beyitlerin ilk mısraları şöyle yazılmıştır:

	Ṣoñra vėrmezler seniñ çün bir direm[1046]	
[169b] 710	**Ger be-baḫşī ḫod yekī ḫurmā-yı ter** **Bihter ez-baʿde tu ṣad miṣḳāl-i zer**	
	Hele bu pende ḳulaḳ vėr ey filān Farżā vėrseler seniñ çün vāriṣān	Ey filanca kişi, bu öğüde kulak ver. Ey pek hünerli, sağlığında kendi elinle verdiğin bir taze hurma, senin ardından mirasçılarının verdiği yüz altından daha iyidir.
	Vėrseñ eliñ ile bir ḫurmā-yı ter Yaʿnī ṣaġlıġında sen ey pür-hüner	
	Belki senden ṣoñra yüz miṣḳāl-i zer Vėrseler yekrek degil andan püser	
	Dem bu demdir ḳıl taṣarruf bi'l-ḥayāt Zīrā heyhāt vėreler baʿde'l-memāt	Kardeş, vakit bu vakitken yani hayattayken harca çünkü senin ölümün ardından ruhuna birine yüz kat fazlasını verseler de kendi verdiğin gibi kıymetli olamaz.
	Birine yüz vėrseler ṣoñra daḫi Kendi vėrdiginiñ gibi olmaz aḫī	
711	**Her çe baḫşīdī me-kün bā-ū rücūʿ** **Ger zi-pāy üftāde[ī] ez-dest-i cūʿ**	
	Her ne kim baḫş eylediñ ėtme rücūʿ Her ne deñli olasın muḥtāç u cūʿ	Her ne kadar aç kalıp muhtaç duruma düşsen de birine verdiğin şeyi geri isteme.
	Yaʿnī bir kimseye ikrām ėdesin Baḫş ėdip luṭf ile inʿām ėdesin	Yani bir kişiye lütuf ve ikramda bulunsan ancak sonradan aç kalıp muhtaç duruma düşsen de ondan verdiklerini geri isteme.
	Eger açlıḳdan bile ʿāciz iseñ Dönüp isteme anı nācīz iseñ	
	Açlıḳ elinden ḳalasın nā-tüvān Vėrdigini geri alma ey civān	Ey genç, açlık yüzünden güçsüz düşsen de verdiğini geri alma.
	Gėri red ėtmek neye beñzer hemān Diñle kim şeyḫ eyledi anı beyān	Dinle, verdiğini geri almanın neye benzediğini Şeyh Attâr açıkladı.

[1046] Metinde "dirhem" kelimesi vezne uydurulmak amacıyla asıl yazımından farklı olarak şeklinde yazılmıştır.

712	**Īn bedān māned ki merdī ḳay küned** **Bāz meyl-i ḫorden-i ān ḳay küned**	
[170a]	Şol ki ikrāmından ėtmişdir rücūʿ Yaʿnī inʿāmından ėtmişdir rücūʿ	Bağışlanan bir şeyi geri almak, bu dünyada bir kişinin hasta olup kusması ve sonra da bu kustuğunu geri yemeye çalışmasına benzer. Ey oğul, böyle bir davranıştan kaçın.
	Aña beñzer bu cihānda kim işi Şānki keyfsiz ola ḳuṣa bir kişi	
	Gėri ol ḳuṣdığını yėmege ol Meyl ėde dūr ol bu efʿālden oġul	
	Fi'l-ḥaḳīḳa böyledir meẕmūm[1047] du[rur] Kimde var bu fiʿl-i bed ol şūmdur[ur]	Gerçekten de bu böyle kötüdür. Kimde bu kötü iş varsa o uğursuzdur.
	Vėrdigini gėri almaḳ ey civān Ḳayını yėmek gibidir bī-gümān	Ey oğul verdiğini geri almak şüphesiz kusmuğunu yemek gibidir.
713	**Bā-püser ger çīz key baḫşed peder** **Mī-sezed ger bāz gīred z'ān püser**	
	Līk baba oġluna ikrām ėde Yaʿnī bir şey baḫş ėdip inʿām ėde	Ey iyi huylu, fakat baba oğluna bir şey bahş eder ve sonra oğlundan geri alırsa bunda bir sakınca yoktur.
	Yaḳışır oġlundan alırsa gėri Lā-beʾisdir yoḳ żarar ey nīk-ḫū	
	Nesne lāzım gelmez ister dād ile Pederiñ teklīfi yoḳ evlād ile	Bunun için bir şey yapmak icap etmez, istemek hakkıdır. Baba ve evlat arasında teklif yoktur.
	Babaya evlāda yoḳdur hīç sözüm Ġayra rāciʿ dir kelām iki gözüm	Ey iki gözüm, benim baba ve evlada hiç sözüm yoktur, benim sözüm onlar dışındakileredir.
	Baba evlāddan gėri alsın meger Almasın evlād vėrirse bā-peder	Baba evladdan geri alabilir ama evlat babaya verirse geri almasın.

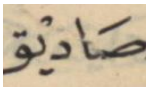
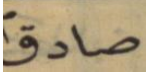
[1047] Kelime asıl yazımından farklı olarak peltek z yerine "ظ" ile yazılmıştır.

714	**Ey püser bā-māl u rızḳ şādī me-cūy** **Ān ki kes-rā dāde-i dīger me-gūy**	
	Şādīlıḳ isteme rızḳ u māl ile Ey oġul gel ol ḫayr aʿ māl ile	Ey oğul mal ve rızkla mutluluk isteme, gel hayırlı işler yap.
[170b]	Milk-i dünyāya şu kim dil-şād olur Ḥayf aña kim her şeyi berbād olur	Kim dünya mülküyle mutlu olursa yazık ona çünkü her şeyi sonunda yok olur gider.
	Bā-ḫuṣūṣ bir nesneyi kim vėresiz Baḫş ėdip yāḫūd anı yėdiresiz	Kardeş, ayrıca bir şeyi verdikten veya yedirdikten sonra onu sakın başa kakıp yüze vurma.
	Serzenīş eyleme dėme bir daḫi Yaʿnī yüzüne anı urma aḫī	
	Her ne ḫayr eylerseñ ėt Allāh için Rāh-ı Ḥaḳḳa doġru git Allāh için	Ne hayır edersen Allah için et, Allah için Allah yolunda ilerle.
715	**Şādī-i dünyā ser-ā-ser ġam büved** **Sūr-ı ū-rā der-ʿaḳab mātem büved**	
	Dünyānıñ şādlıġı miknet durur Zīrā başdan başa ġam miḥnet durur	Dünya mutluluğu zordur çünkü o baştan başa gam ve sıkıntıdır.
	Ḥāl-i dünyā ser-be-ser pür-ġam olur Dügün olsa der-ʿaḳab mātem olur	Dünya hali baştan başa gamla doludur. Bir düğün olsa hemen arkasından yas olur.
	Bir sürūr yoḳ ṣoñra mātem olmaya Var mı bir ẕevḳ āḫiri ġam olmaya	Hiçbir mutluluk yoktur ki sonrası gam olmasın. Sonu üzüntü olmayan bir zevk var mıdır?
	Var mıdır bir tāze ter ġonca dehān Ėtmeye ifnā anı bād-ı ḫazān	Hiç sonunda sonbahar rüzgarının mahvetmediği bir taze gonca var mıdır?
	Diḳḳat ėt ʿibret ile eyle naẓar Fānīdir dünyā gelen elbet gider	Bu dünyaya dikkatle bakıp ibret al, bu dünya fânidir, gelen elbet bir gün gider.
716	**Emr-i lā-tefraḥ zi-dünyā gūş dār** **Cāy-ı şādī nīst dünyā hūş dār**	

	Emr-i *lā-tefraḥ*[1048] kelām-ı Ḥaḳḳa baḳ Yaʿnī kim ḥükm-i şerīfe vėr ḳulaḳ	Allah'ın "sevinme" emrine bir bak yani onun bu mübârek emrine kulak ver.
	Dėdi dünyādan feraḥlanma Ḫudā Yoḳ sürūru cümledir renc u ʿanā	Allah dünyadan dolayı sevinme dedi. Çünkü bu dünyanın mutluluğu yoktur, baştan sona eziyet ve sıkıntıdır.
[171a]	Ḥaḳ kelāmına hemīşe eyle gūş Şādīlıḳ yeri degildir eyle hūş	Allah sözünü daima dinle, bu dünya mutluluk yeri değildir, anla.
	Kim ki dünyāyı sever memnūn olur Yoḳ beḳāsı der-ʿaḳab maḥzūn olur	Kim dünyayı sever ve ondan memnun olursa bu kalıcı olmaz çünkü hemen sonrasında üzgün olur.
	Ey birāder bu cihānda yoḳ ṣafā Şol ki raġbet eyledi çekdi cefā	Ey kardeş bu dünyada mutluluk yok, kim bu dünyaya rağbet ettiyse sonunda cefa çekti.
717	**Şādmānī-rā ne-dāred dūst Ḥaḳ** **Īn süḫan dārem zi-üstādān sebaḳ**	
	Sevmez Allāh anı k'ola şād-bār Ola dünyāda o mesrūru'l-fuʾād	Allah dünyada sevinenleri sevmez.
	Kim cihānı sevdi sevmez anı Ḥaḳ Bu kelāmı aldım üstāẕdan sebaḳ	Kim dünyayı severse Allah onu sevmez. Bu sözü üstatlardan ders olarak aldım.
	Bī-beḳādır ėtme dünyāya heves Bul beḳā ẕikr ėt Ḫudāyı her nefes	Dünya geçicidir, ona heves etme. Her an Allah'ı an ve sonsuzluğa eriş.
	Kim ki Ḥaḳdan ġayrı sevmişdir oġul	Kim Allah'tan başkasını severse yanlış yoldadır.

[1048] Beyitte Kasas Suresi 76. ayet ile Hadid Suresi 23. ayete iktibasta bulunulmuştur. Kasas Suresi 76. ayetin tamamının anlamı şöyledir: "Şüphesiz Kârûn, Mûsâ'nın kavmindendi. Onlara karşı azgınlık etti. Biz ona, anahtarlarını (bile taşımak) güçlü bir topluluğa ağır gelecek hazineler verdik. Hani, kavmi kendisine şöyle demişti: "Böbürlenme! Çünkü Allah, böbürlenip şımaranları sevmez."; Hadid Suresi 23. ayetin tamamı ise şöyledir: "Elinizden çıkana üzülmeyesiniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şımarmayasınız diye (böyle yaptık.) Çünkü Allah, kendini beğenip övünen hiçbir kimseyi sevmez."

	Bil ḫilāf-ı rāha gitmişdir oġul	
	Bunda var şirk-i ḫafī ol ber-ḥaẕer Ġayr-ı Ḥaḳdan sevme ey cān-ı peder	Ey babanın canı, Allah'tan başkasını sevmekte gizli bir ortak koşma vardır, pek sakın.
718	**Ey püser endūh u ġam-rā ḫūy kün** **Rūy-ı dil-rā cānib-i dil-cūy kün**	
	Ḫūy eyle derd ü ġam miḥnet elem Ḳıl bükā aḳsın gözünden ḫūn u dem	Dert ve üzüntüyü huy edin. Ağla, gözünden kanlı yaşlar aksın.
	Cānib-i dil-cūya eyle yüzünü Diñle cānla ehl-i diller sözünü	Yüzünü gönül arayana Allah'a döndür, gönül ehlinin sözünü can kulağıyla dinle.
	Yaʿnī terk eyle cihānı ey filān Cānib-i Ḥaḳḳa teveccüh ėt hemān	Ey filan kişi yani bu dünyayı terk et, hiç vakit kaybetmeden yüzünü Allah'a dön.
[171b]	Sālik-i rāh-ı ṭarīḳat ol oġul Vāḳıf-ı sırr-ı ḥaḳīḳat ol oġul	Oğul, Allah yolunun yolcusu ol, gerçeklerin sırrına eren ol.
	Ḥaḳ Taʿālāya hemīşe ʿāşıḳ ol Ḳīl ü ḳāli terk eyle ṣādıḳ[1049] ol	Her zaman yüce Allah'ın âşığı ol; boş konuşmayı bırak da sadık ol.
719	**Ger feraḥ dārī zi-faẓl-ı Ḥaḳ revāst** **Līkin ez-dünyā feraḥ kerden ḫaṭāst**	
	Faẓl-ı Ḥaḳdan ger feraḥ tutsañ revā Lāyıḳ u maḳbūl durur ey dil-rübā	Ey gönül alan sevgili, eğer Allah'ın lütfundan dolayı sevinirsen bu yakışık alır.
	Yaʿnī iḥsān-ı Ḥudādan ger sürūr Oldu şāyeste olur sen bil ḫubūr	Yani Allah'ın ihsanından dolayı sevinmek uygundur.

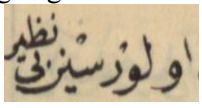
[1049] Kelime asıl yazımından farklı olarak şeklinde yazılmıştır. Kelimenin ikinci ünlüsünün uzun imla edilişi vezne katkı sağlamadığı gibi bir aruz kusuruna yol açmıştır. Ancak kelimenin metindeki diğer yazımlarında böyle bir durumun söz konusu olmayışı bizlere müstensihin dalgınlıkla ikinci ünlüyü uzun yazmış olduğunu kanıtlar niteliktedir.

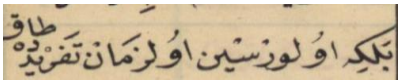
	Līk dünyādan feraḥ ėtmek ḫaṭā İḥtirāz eyle hele çekme cefā	Fakat dünya için sevinmek hatadır, sıkıntı çekmek istemiyorsan bundan sakın.
	Fażl u iḥsān-ı Ḫudāya şād ol Olma dünyāya esīr āzād ol	Allah'ın verdiklerinden ötürü mutlu ol ama dünyanın esiri olma, ondan kurtul.
	Zīrā dünyāyı seven oldu esīr Tā ilā yevmi'l-ḳıyām ol bendedir	Çünkü dünyayı seven tâ kıyamete kadar onun esiridir.
720	**Ez-çe mevcūdī beyendīş ey püser** **Her kesī dāred ġam-ı ḫ̂īş ey püser**	
	Ey oġul fikr ėt neden mevcūdsun Ġāfil olma aç gözüñ bī-ḫodsun	Ey oğul neden var olduğunu bir düşün. Hiçbir şeyin farkında değilsin, gözünü aç, gafletten uyan.
	Bunda gelmekden nedir fehm ėt murād Muṭlaḳān ʿirfān-ı Ḥaḳdır eyle yād	Dünyaya gelmekten murat nedir, düşün. Tek ve mutlak olan Allah'ı hakkıyla bilmektir, hatırla.
	Kendi ġamını tutar herkes oġul Ḳīl ü ḳāli terk ėt kes ses oġul	Oğul, herkes kendi derdini çeker bu yüzden boş boş konuşmayı bırakıp sesini kes.
	Kimseden kimseye fayda yoḳ hemān Ẕikr-i Ḥaḳla dāʾim ol rūz u şebān	Kimsenin kimseye faydası yoktur, geceni gündüzünü Allah'ı zikr ederek geçir.
[172a]	Terk-i dünyā ḳıl berāy-ı āḫiret Olayım dėrseñ egerçi maġfiret	Ahirette Allah'ın rahmetine erişip günahlarının affolmasını istiyorsan dünyayı terk et.
721	**Kerd Īzid mer turā ez-nīst hest** **Ez-berāy-ı ān ki bāşī Ḥaḳ-perest**	
	Ḥaḳ Taʿālā seni yoḳdan ėtdi var Eyledi rızḳıñ ʿaṭā ol Kirdigār	Yüce Allah seni yoktan var etti ve rızkını verdi.
	Yaʿnī kim ėtdi ʿademden seni ḫalḳ Kim ʿibādet ėdesin dāʾim be-Ḥaḳ	Allah seni yoktan yarattı bunun için daima Allah'a ibadet et.

	Seni ḫalḳ ėtdi ʿibādet ėtmege Cān u dilden ẕikr ü ṭāʿat ėtmege	Seni ibadet etmen, canı gönülden kendisini anman ve itaat etmen için yarattı.
	Ėtmeyen ṭāʿat Ḫudāya bī-gümān Yarın āḫretde olur ḥāli yamān	Şüphesiz Allah'ın emirlerine karşı gelenin ahirette hali yaman olur.
	ʿĀrif ol Ḥaḳḳa ʿibādet eyle gel Şevḳ ile dilden iṭāʿat eyle gel	Gel, irfan sahibi ol Allah'a canı gönülden ibadet ve itaat et.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ TECRĪD Ü TEFRĪD ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- dünya ile bağını koparıp Allah'a yönelmek ve ona itaat ve ibadet etmek hakkındadır.	
722	**Ger ṣafā mī-bāyedet tecrīd şev** **Ger ḫıred-dārī zi-ehl-i dīd şev**	
	Saña gerekse ṣafā tecrīd ol Var ise ʿaḳlıñ zi-ehl-i dīd ol	Eğer kalp temizliği istiyorsan kendini Allah'tan başka her şeyden soyutla. Aklın varsa basiret sahibi ol.
	Yaʿnī vaḥdet eyle cānā iḫtiyār Ehl-i ḥāl ol bul kemāl ü iʿtibār	Ey sevgili yani Allah'la bir olmayı seçip hal ehli ol ve bu sayede olgunluk ve itibar bul.
	ʿĀrif ol her şeye ḳıl diḳḳat naẓar Kim degildir yek ʿayār ehline zer	İrfan sahibi ol, her şeye dikkatle bak çünkü her altın aynı ayarda değildir.
	Farḳı farḳ ėt ey birāder farḳ[ı] farḳ Mekteb-i dilden oḳu gel bir varaḳ	Ey kardeş farkı fark et, farkı fark. Gel, gönül mektebinden bir yaprak oku.
[172b]	N'ola tecrīd dėr iseñ ey nev-civān Ḥażret-i Şeyḫ eyledi anı beyān	Ey genç "tecrid" nedir dersen Şeyh Hazretleri onun ne olduğunu açıkladı.
723	**Terk-i daʿvā hest tecrīd ey püser** **Fehm kün maʿnā-yı tefrīd ey püser**	
	Ey oġul tecrīd durur daʿvāyı terk Eylemekdir hem daḥi dünyāyı terk	Ey oğul, tecrid hem iddiayı hem de bu dünyayı terk etmek demektir.

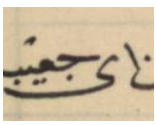
	Terk-i dünyā kār-ı ʿirfāndır oġul İddiʿā ʾ bī-ʿār u nādāndır oġul	Oğul, dünyayı terk etmek bilgi ve görüş sahibi olanların harcıdır. İnatlaşan ise cahildir, utanmazdır oğul.
	Olma şeyṭāna şebeh daʿvā ile Zīrā merdūd oldu iddiʿā ile	Ayak direyerek şeytana benzeme çünkü şeytan bu huyu yüzünden kovulan oldu.
	Diḳḳat eyle maʿnā-yı tefrīd nedir Ehl-i ḥāl ol añla hem tecrīd nedir	Dikkat et tefrîdin anlamı nedir, hâl ehli olup anla hem tecrîd nedir.
	Gel işit tefrīd ü tecrīdi ʿayān Ḥażret-i Şeyḫ eyledi bir bir beyān	Gel, işit. Şeyh Hazretleri "tefrîd" ve "tecrîd"in ne olduğunu açıkladı.
724	**Aṣl-ı tecrīdet vedāʿ-ı şehvetest** **Belki küllī inḳıṭāʿ-ı leẕẕetest**	
	Aṣl-ı tecrīd şehveti ėtmek vedāʿ Cemʿ-i leẕẕetden olup hem inḳıṭāʿ	Tecridin aslı arzulara vedadır. Dünyanın bütün lezzetlerinden bağını koparmaktır.
	Şehveti terk eylemek tecrīd imiş Ġayr-ı Ḥaḳdan bilmemek tevḥīd imiş	Arzuları terk etmek tecrîdmiş. Allah'tan başkasını bilmemek tevhîdmiş.
	Külli leẕẕāt-ı cihānı eyle terk Zīr ü bālā īn ü ānı eyle terk	Dünyanın bütün zevklerini terk et. Yeri göğü, tüm güzelleri ve güzellikleri terk et.
	İştihā-yı nefsiñ aʿlāsı ne var Yaʿnī kim leẕẕāt-ı enfāsı ne var	Ey kardeş nefsinin arzuladığı ve zevk aldığı her ne varsa hepsini birden terk et. Gel, hepsinden soyutlan; Allah'tan başkasını bilme.
	Cümlesin terk ėt birāder tecrīd ol Ġayr-ı Ḥaḳdan bilme var tefrīd ol	
[173a] 725	**Ger dihī yek bār şehvet-rā ṭalāḳ** **Ān zamān kerdī tu der-tefrīd ṭāḳ**	
	Bir uġurdan şehveti terk ėdesin Yaʿnī taṭlīḳ eyleyip ferd gidesin	Şehveti terk edip yalnız kalırsan o zaman hem tefridde

	Ol vaḳit tefrīdde olur[1050] bī-naẓīr Hem olur[sun] zümre-i ehl-i baṣīr	eşsiz olur hem de görüş sahibi olanlardan olursun.
	Terk-i şehvet eyleyenler merd durur Bir eşi yoḳ ʿālem içre ferd durur	Arzularını terk eden merttir, onun âlemde bir eşi daha yoktur.
	Ger vėrirseñ şehvete birden ṭalāḳ Belki olursun ol zamān tefrīdde ṭāḳ[1051]	Eğer arzularından bir anda kurtulursan belki o zaman yalnız kalıp Allah'ı anmada en üst makama ulaşırsın.
	Eyle dünyāyı vu mā-fī-hāyı terk ʿĀşıḳ ol dīdāra ḳıl ʿuḳbāyı terk	Sevgiliye (Allah'a) âşık olup hem bu dünya ve içindekileri hem de öte dünyayı terk et.
726	**Ger tu bü'brīdī zi-mevcūdāt ümīd** **Ān ki ez-tefrīd kerdī müstefīd**	
	Sen bu mevcūdātdan ey cān-ı peder Döndüresin yüzünü çün ser-be-ser	Ey babanın canı, sen ancak Allah'tan başka her şeyden yüz çevirsen yani dünyadan ümidini kesersen o zaman yalnız kalmanın bir anlamı olur.
	Kėsesin yaʿnī cihāndan sen ümīd Belki tefrīdden olursun müstefīd	
	Fānī-yi dehre muḥabbet eyleme Vaḥdet ėt dünyāya raġbet eyleme	Gelip geçici olan bu dünyaya sevgi besleme, yalnızlığı seç.
	Bir kişi olursa dünyādan baʿīd Ey birāder bil odur ehl-i saʿīd	Ey kardeş, kim dünyadan uzak durursa o mutlu olanlardandır, bil.
	Sevmedi dünyāyı ehl-i hūşmend Sen de terk ėt ol birāder sūdmend	Akıl sahipleri dünyayı sevmedi, kardeş sen de dünyayı terk edip kazançlı çık.
727	**Gerçe ber-dārī be-maʿbūd iʿtimād**	

[1050] Kelime metinde her ne kadar "olursun" şeklinde yazılsa da vezin gereği "olur" olarak yazılmıştır. Öyle sanıyoruz ki müstensih dalgınlıkla alt mısrada vezin gereği "olursun" şeklinde yazılması gerektiğini düşündüğümüz kelimeyi bu mısrada yazmıştır.

[1051] Mısranın vezni problemlidir.

	Ān ki ez-tecrīd kerdi bā-ümīd	
[173b]	İʿtimādıñ var ise Ḥaḳḳa eger Olmayasın bir dem Allāhdan dīger	Allah'a inancın varsa bir an bile Allah'tan uzak olma.
	Ol vaḳit tecrīdden olursun naṣīb Yaʿnī ümīdli olursun ey ḥabīb[1052]	Ey sevgili, ancak o zaman yalnız kalmak sana fayda getirir, ümitli olursun.
	Cümle fānīdir Ḫudā bāḳī durur Ġayrıdan geç Ḥaḳ saña kāfī durur	Her şey fani, bir tek Allah bakidir. Başkalarından geç, sana Allah yeter.
	Ṣāfī dil olan gerekmez ādeme Eyleye meyl [hem] nuḳūş-ı ʿāleme	Kalbi temiz olan insanın dünyanın süsüne meyl etmemesi gerekir.
	Kim ki Ḥaḳdan ġayrı sevdi ey civān Şirk-i iḫfāda ḳalır ol bī-gümān	Ey genç, kim Allah'tan başkasını severse şüphesiz o farkında olmadan Allah'a ortak koşar.
728	**İʿtimādet çün heme ber-Ḥaḳ büved** **Ān demet tefrīd-i cān muṭlāḳ büved**	
	Çünki cemʿān iʿtimādıñ Ḥaḳ olur Ol zamān tefrīd-i cān muṭlāḳ olur	Allah'a inancın tam olursa o vakit gönlünde Allah'tan başkası kalmaz.
	Ḳayd-ı dünyādan olanlar ber-ṭaraf Ḥaḳḳ ile olur bulurlar zī-şeref	Dünya ile bağını koparanlar Allah'a ile bir olup şeref bulurlar.
	Māsivāyı terk ėden tecrīd olur Ḳayd-ı hestīden geçen tefrīd olur	Allah'tan başka her şeyi terk eden tecrid olur, varlık bağından kurtulan tefrid olur.
	ʿĀşıḳ-ı dīdār olan dünyāyı terk Eylediler hem daḫi ʿuḳbāyı terk	O güzel yüzlü sevgiliye (Allah'a) âşık olanlar hem bu dünyadan hem de öbür dünyadan vazgeçtiler.

[1052] Kelime metinde şeklinde yazılmıştır. Ancak sözlüklerde bu şekilde yazılmış bir kelimeye rastlanmadığından tercihimiz bu yazım şekline ve beytin anlamına en uygun kelime olan "ḥabīb"den yana olmuştur.

	Ḳalblerinde dāʾimā Allāh olur Dillerinde ẕikr-i İllāllāh olur	Onların hem kalplerinde hem dillerinde daima Allah vardır.
729	**Ger biyābī ez-saʿādet īn maḳām** **Ṣāḥib-i tecrīd bāşī ve's-selām**	
	Ger saʿādetde bulasın bu maḳām Ṣāḥib-i tecrīd olursun ve's-selām	Eğer bu makamı mutluluktan bulursan Allah'tan başka her şeyden kendini soyutlayanlardan oldun gitti.
[174a]	Yaʿnī ẕikr olan maḳāmı bulasın Behre-i ʿuḳbāyı kāmı bulasın	Yani sözün kısası söylenen makama erişir ve ahiret sevincine erişirsen o zaman Allah'tan başka her şeyden soyutlanmış olursun. Makamın yüce olur, kurtuluşa erirsin.
	Tecrīd olursun o dem temme'l-kelām Menziliñ aʿlādır ʿaleyke's-selām	
	Terk-i dünyā ḳıl berāy-ı āḫiret Çıḳar üstünden libās-ı fāḫiret	Ahiret için dünyayı terk et. Üzerindeki ihtişamlı giysilerden kurtul.
	Zīnet-i dünyāya aldanma oġul Āteş-i hicrān ile yanma oġul	Oğul, dünyanın süsüne aldanıp da ayrılık ateşiyle yanma.
730	**Ger zi-dünyā dest şūyī behr-i Ḥaḳ** **Dān ki ez-tefrīd gīrendest sebaḳ**	
	Ḥaḳ için dünyādan eliñ yuyasın Tertemīz edip ne kim var koyasın	Allah için dünyadan el çeker ve Allah'tan başka her şeyden vazgeçersen ey baba, belki senin dünyadan soyutlanışını ders olarak okurlar ve herkes de bundan ders alır.
	Ġayr-ı Ḥaḳdan her ne kim var peder Terk ėdesin cümlesini ser-be-ser	
	Belki senden yaʿnī tefrīdden sebaḳ Dutar oḳur ders alırlar cümle ḫalḳ	
	Ögrenirler tefrīdi senden ḳamu Dillerin taʿṭīr ėder maʿnā-yı bū	Herkes tefridi senden öğrenir, gönülleri bu mananın hoş kokusuyla dolar.
	Ḥāṣılī tefrīdde olursun vaḥīd Cümlesi senden olurlar müstefīd	Sonuç olarak tefridde tek olursun, herkes bu konuda senden faydalanır.

731	**Rev mücerred kerd[1053] dāʾim ferd bāş** **Tā be-her farḳī nişīnī gerd bāş**	
	Ol mücerred yürü dāʾim ferd ol Āh u vāh ėt ḥasret ehl-i derd ol	Yürü, tek başına ol. Âh vah edip dert çekenlerden ol.
	Oturasın farḳa dāʾim ol ġubār Ḫāk-i pāy ol her dem eyle āh u zār	Her an âh edip inleyerek ayaklar altına düş bu sayede toz gibi başta otur.
[174b]	Yaʿnī kibr ü ʿucb[u] terk ėt kendini Eyle nā-çīz diñle Şeyḫiñ pendini	Şeyhin öğüdünü dinle, kibri terk edip kendini değersiz gör.
	Bī-ḳadir ü nā-çīz ol miṣl-i ġubār ʿĀlī-ḳadr ėtsin seni ol Kirdigār	Kendini bir toz tanesi gibi değersiz gör ki Allah senin değerini artırsın.
	Ger tevāżuʿ ile kişi ḫāk olur Menzil-i aʿlā olur eflāk olur	Bir kişi alçak gönüllülük gösterir toprak olursa onun varacağı yer yüce felekler olur.
732	**Her ki gird-i kūre-i engişt geşt** **Cāme ez-dūdeş siyāh u zişt geşt**	
	Kim ki kömür ocaġı eṭrāfına Ola muḳārin o bed eṣnāfına	Kim kömür ocağının çevresinde dolanırsa yani kötülüğü iş edinmişlere yakın olursa eteğine is bulaşır. Ona yazık olur.
	Ṣevbi tütünden anıñ oldu siyāh Yaʿnī şol kim ki dolandı aña vāh	
	Kürre-i engişt olandır yaramaz Yaʿnī kim terkü'ṣ-ṣalāt u bī-namāz	Kötü kişi yani namaz kılmayan kişi kömür ocağı gibidir, bunlara kim yakın olursa üstü başı, her bir işi pis olur.
	Bunlara olsa muḳārin bir kişi Ṣevb ü cismi pis olur her bir işi	
	Bunda tenbīh bu durur cān-ı peder Bedlere olma ḳarīb eyle ḥaẕer	Ey babanın canı, bu sözle sana tembih edilmek istenen budur: Kötülere yakın durmaktan sakın.

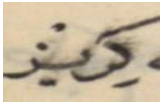
[1053] Metinde kelimeden sonra "vav" harfi yazılmışsa da anlam gereği metne dahil edilmemiştir. Kanaatimizce müstensih bu kelimenin vezin gereği 1,5 hece okunacağını belirtmek için bu yola başvurmuş olabilir. Zira bu tarz örneklere metnin farklı beyitlerinde de rastlanmıştır.

733	**Ān ki bā-ʿaṭṭār mī-kerded ḳarīb** **Ū hemī yābed zi-būy-ı ḫoş naşīb**	
	Şol ki ʿaṭṭāra heme ola ḳarīb Ḫoş ḳoḳusundan anıñ bulur naşīb	Kim Attâr'a/aktara yakın durursa onun hoş kokusundan nasiplenir.
	Vardır ʿaṭṭār ẕikrine īhām-laṭīf[1054] Dikḳat eyle gözle maʿnāyı şerīf	Attâr sözünde güzel ihâm vardır. Ey şerefli kişi, dikkat et ve bundaki manayı gözet.
	Yaramazlarla şu kim her bār ola Yaʿnī hem-rāz u muḥabbet yār ola	Kim kötülerle dost ve sırdaş olur, onlarda sohbet ederse onun etkisinde kalır. Sonunda kötülük onun ruhunu da esir alır.
[175a]	Anıñ āşārı aña teʾşīr ėder Cānına bedlik anıñ[1055] yeter ėder	
	Ehl-i dillerle şu kim hem-dem olur Ṣāf dilʿ irfān olur ādem olur	Kim gönül ehli olanlarla arkadaş olursa gönlü saflaşır, irfan sahibi ve insan olur.
734	**Hem-nişīn-i ṣāliḥān bāş ey püser** **Hem cüdā ez-fāsıḳān bāş ey püser**	
	Ey oġul ṣāliḥler ile ol nişīn Bezm-i ʿirfānı hele eyle güzīn	Allah'ın emirlerine uyan kullarla oturup kalkmayı; bilgi ve görüş sahiplerinin sohbet meclislerinde bulunmayı tercih et.
	Ḳadriñ aʿlā olmaḳ isterseñ eger Ehl-i ʿirfānla görüş var ey püser	Ey oğul, kıymetinin artmasını istersen irfan sahibi olanlarla görüş.
	Yaramazlarla oturup olma yār Eyleme kimseyi hīç rencīde zār	Kötülerle dost olma, onlarla oturup kalkma. Kimseyi incitip ağlatma.
	Fāsıḳıñ yanına varma ol cüdā Olasın maḳbūl nezd-i Kibriyā	Yüce Allah'ın katında kabul görmek istiyorsan doğru yoldan sapmışın yanına varma.

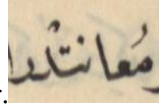
[1054] İfadenin terkibli kullanımı anlama uygun olmakla birlikte vezni bozmaktadır.

[1055] Metinde "anıñda" şeklinde yazılan kelime vezin gereği bu şekilde yazılmıştır.

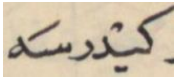
	Ehl-i dil ʿārifler ile dāʾim ol Ėyi ḫū kesb eyle ẕikre ḳāʾim ol	Daima gönül ehli olanlar ve irfan sahipleriyle ol. İyi huylu olmaya çalış, vaktini Allah'ı anarak geçir.
735	**Cānib-i ẓālim me-kün meyl ey ʿazīz** **Ver künī kerdī ez-ān ḫayl ey ʿazīz**	
	Cānib-i ẓālime meyl ėtme aḫī Zīrā anlardan olursun sen daḫi	Oğul, zalim kişilerin yanına varma çünkü sonunda sen de onlardan olursun.
	Ẓālime olma muḳārin ey ʿazīz Anları gördükde sen eyle girīz[1056]	Ey yüce insan zalime yaklaşma, onları görünce hemen kaç.
	Ol gürūha aṣlā raġbet eyleme Ẕerrece meyl ü muḥabbet eyleme	O zalimler topluluğuna asla yönelme, onlara karşı zerre kadar bile bir sevgi besleme.
	Ẓālime meyl eyler iseñ sen eger Sen de anlardan olursun ey püser	Ey oğul, zalime yönelir, seversen sonunda sen de onlardan olursun.
[175b]	Hīç gerekmez ehl-i dāniş ʿālime Eyleye meyl ü muḥabbet ẓālime	Bilgi sahibi kimselerin zalimlere meyledip sevmesine hiç gerek yoktur.
736	**Rev zi-ehl-i ẓulm beg'rīz ey faḳīr** **Tā ne-sūzī zi-āteş tīz ey faḳīr**	
	Ehl-i żālimden yürü ḳaç ey faḳīr Olma ġafletde gözün aç ey faḳīr	Ey fakir, zalim olanlardan yürü, kaç. Uyanık ol, gözünü dört aç sonra bir ateş geliverip de seni yakmasın. Ey yüce kişi, kim zalimden uzak olursa o güvendedir.
	Yakmasın tā kim seni āteş tīz Kim ıraḳ oldu selāmetdir ʿazīz	
	Ẓālime olsa muḳārin ger kişi Yaḳar anı bil cehennem āteşi	Eğer bir kişi zalime yakın olursa bil ki onu cehennem ateşi yakar.

[1056] Kelimenin sözlüklerde "girīz" ve "gürīz" şeklinde iki farklı kullanımı bulunmakla birlikte metinde şeklinde harekelendiğinden bu yazımı tercih edilmiştir.

	Ey birāder turma ẓālimler ile Hem-nişīn ol dāʾim ʿālimler ile	Ey kardeş zalimlerle durma, daima bilgi sahibi olanlarla otur.
	Ol muṣāḥib dāʾimā ʿirfān ile Līk olma bir nefes nādān ile	Daima bilgi ve görüş sahibi olanlarla arkadaşlık et ancak bir an bile cahille olma.
737	**Ṣoḥbet-i ẓālim besān-ı āteşest** **Z'ān ki ḫalḳ āzār u tünd ü ser-keşest**	
	Ẓālimiñ ṣoḥbeti āteş gibidir Olmaḳ anlarla belākeş gibidir	Zalimin sohbeti ateş gibidir. Onlarla olanın başı beladan kurtulmaz.
	Zīrā ẓālim ḫalḳı her ān incidir Ġūşvār eyle kelāmım incidir	Çünkü zalim halkı her an incitir. Benim sözlerim inci gibidir, kulağına küpe yap.
	Ṭabʿ[ı] pek bed-ḫū muʿānitdir[1057] oġul Yaʿnī ẓālim ısırır itdir oġul	Oğul, zalim çok kötü huylu ve inatçı biridir. Yani zalim ısıran bir köpek gibidir.
	Eyleme ẓālimler ile ittifāḳ Yanlarına varma ol dāʾim ıraḳ	Zalimlerle beraber hareket etme, yanlarına gitme, onlardan uzak dur.
	Ḳıl ḥaẕer kendin ṣaḳın ey nev-civān El-amān zālim elinden el-amān	Ey genç, kendini zalimden pek sakın, Allah bizi zalimin eline düşürmesin, aman.
[176a] 738	**Her ki ū bā-ṣāliḥān hem-dem şeved** **Der-ḥarīm-i ḫāṣ-ı Ḥaḳ maḥrem şeved**	
	Şol ki ṣāliḥler ile hem-dem olur Ol ḥarīm-i ḫāṣ-ı Ḥaḳ maḥrem olur	Kim Allah'ın iyi kullarıyla dost olursa o, Allah'ın özel haremine dahil olur.
	Yaʿnī ṣāliḥler huẓūrunda hemān Tursañ anlardan olur[sun] bī-gümān	Yani Allah'ın has kullarıyla beraber olursan şüphesiz sen de onlardan olursun.

[1057] Metinde kelimenin halk ağzındaki söylenişine uygun olarak sonu "ت" li olarak imla edildiği görülür.

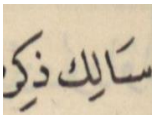
	Līk ẓālimlerle ülfet ėdesin Ol gürūha meyl ü raġbet ėdesin	Fakat zalimlerle dostluk kurar ve onlara kıymet verirsen sonunda kötülük sana da bulaşır, yer eder.
	Yaramazlıḳ saña da teʾṣīr ėder Ṭabʿ ıña bed ḫūy seniñ de yėr ėder	
	Ẓālim ile turma eyle iḥtirāz Ehl-i diller ile ol maḥrem-i rāz	Zalimlerle bir arada olmaktan sakın, gönül ehli olanlarda sırdaş ol.
739	**Ey püser meg'ẕār rāh-ı şerʿ -rā** **Aṣl yābī ger be-gīrī ferʿ -rā**	
	Rāh-ı Ḥaḳḳı ey oġul terk ėtme sen Yaʿ nī ḫilāfınca cānā gitme sen	Ey oğul, Allah yolunundan ayrılma, sen yani ey dost, Allah yolundan sapma, sen.
	Şerʿ i tutarsañ bulursun bil aṣıl Bu kelāmı diñlegil ez-cān u dil	Bu sözümü canı gönülden dinle. Doğru yola ancak Allah'ın emirlerine uyarsan ulaşırsın, bil.
	Rāh-ı şerʿ i ḫoş tutan ṣıddīḳ durur Kim ḫilāfınca gider zındīḳ durur	Allah'ın emirlerine hoşça tutan doğru yoldadır ama onun emirlerine karşı gelen kafirdir.
	Hem şerīʿ atla ṭarīḳat bulunur Bil şerīʿ atla ḥaḳīḳat bulunur	Ancak Allah'ın emir ve yasaklarına uyarak doğru yol bulunur, bil.
	Bil aṣıldan kim ṭarīḳatdir murād Daḫi ferʿ den şerīʿ atdır murād	"Asl" kelimesiyle kast edilen Allah yoludur. "Ferʿ "den kasıt ise Allah'ın hükümlerine uymaktır.
740	**Ez-şerīʿ at ger nihī bīrūn ḳadem** **Der-ḍalālet üftī vü renc ü elem**	
[176b]	Şerʿ -i şerīfden eger ṭaşra ḳadem Ḳoyuben eger gider[1058] biter ādem	Bir insan dinin kurallarından saparsa biter.

[1058] Metinde kelime her ne kadar "giderse" şeklinde yazılmışsa da vezin gereği şart eki hazırlanan metne dahil edilmemiştir.

	İşleye yaʿnī ḫilāf-ı şerʿ eger Renc ile miḥnet ḍalālete düşer	Yani dinin kurallarına uymazsa sıkıntı ve üzüntü çeker, sapkınlığa düşer.
	Kim şerīʿatdır birāder rāh-ı dīn Ehl-i şerʿa āferīn ṣad āferīn	Ey kardeş, şeriat din yoludur. Bu yolda ilerleyenlere yüzlerce kere aferin.
	Vuṣlat oldu Haḳḳa ẕikrullāh ile Sünnet-i pāk-i Resūlullāh ile	Allah'a onu anarak ve onun elçisi olan Hz. Muhammed'in o temiz sünnetine uyarak ulaşılabilir.
	Kişver-i taḫt-ı dile sulṭān ol Şerʿi tāc ėt başına ʿirfān ol	Gönül tahtına otur, sultan ol. Allah'ın hükümlerini başına tac et, irfan sahibi ol.
741	**Ḥaḳ ṭaleb v'ez-kār-ı bāṭıl dūr bāş** **Der-seḫā vü merdümī meşhūr bāş**	
	Ḥaḳḳı iste ġayrı[sı]ndan dūr ol Hem seḫāda merdümī meşhūr ol	Allah'ı iste, ondan başkasından uzak dur. Cömertlikte ve mertlik de nam sal.
	Diñle bu sözü birāder vėr ḳulaḳ Ṭālib-i Ḥaḳ ol batāletden ıraḳ	Kardeş, bu sözüme kulak ver, Allah'ın talibi ol, avarelikten uzak ol.
	Geç sivādan rāh-ı ʿaşḳa baṣ ḳadem Ṭālib-i Ḥaḳ ol hemīşe ey dedem	Ey dedem, Allah'tan gayrısından geç, aşk yoluna ayak bas. Daima Hakk'ı iste.
	Beẕl-i māl ėt fī sebīlillāh için Açlarıñ ḳarnın doyur Allāh için	Allah için malını sarf et, açların karnını doyur.
	Ḥaḳ için eyle heme saʿy-ı belīġ Ḥāṣıl-ı ḥācāt ḳıl ėtme dirīġ	Allah için elinden geldiğince çabala, ihtiyaç sahiplerine yardım et, onlardan malını esirgeme.
742	**Her ki neg'zīnet ṣırāṭ-ı müstaḳīm** **Der-ʿaẕāb-ı āḫiret māned muḳīm**	
	Kim ki doġru yolu ėtmez iḫtiyār Dīn yoluna gitmez ol bī-iʿtibār	Kim doğru yolu seçmez, din yolunda gitmezse o değersizdir.

[177a]	İḫtiyār ėtmezse rāh-ı müstaḳīm Āḫiret ʿaẕābına ḳalır muḳīm	Doğru yolu seçmeyen kişi ahirette azap içinde kalır.
	Rāh-ı şerʿi kim ki ėtmezse ḳabūl Dūzaḫa ḳalır muḫalled bil oġul	Oğul, kim din yolunda gitmeyi kabul etmezse, sonsuza kadar cehennemde kalır, bil.
	Şerʿa muḫālif olunca bir eḥad Çıḳmamaḳ lāzım gelir ḳalır ebed	Bir kişi Allah'ın hükümlerine uymazsa, ebediyyen cehennemde kalması gerekir.
	Olmaḳ isterseñ egerçi ber-murād Eyle şerʿ-i pāke her dem inḳıyād	Eğer isteğine kavuşmak istersen her zaman Allah'ın o temiz hükümlerine boyun eğ.
743	**Der-reh-i şeyṭān me-nih gām ey aḫī** **Tā ne-kerdī ḫˇār u bed-nām ey aḫī**	
	Rāh-ı şeyṭāna adım ḳoyma ṣaḳın Rūz u şeb hemīşe gözle rāh-ı dīn	Şeytanın yoluna adım atma sakın, gece gündüz din yolunda git.
	Yaʿnī şeyṭān yoluna başma ayaḳ Diñle cān ile bu pende vėr ḳulaḳ	Şeytanın yoluna ayak basma. Bu öğüdümü can kulağıyla dinle.
	Olmayasın ḫor u bed-nām ey oġul Dünyede[1059] uḫrāda nā-kām ey oġul	Ey oğul, sonra küçük düşüp kötü anılma. Hem bu dünyada hem öte dünyada talihsiz olma.
	Emr-i Ḥaḳḳa cān ile ḳıl intisāb Hem daḫi nehyinden eyle ictināb	Allah'ın emirlerine canı gönülden uy, onun yasakladıklarında da sakın.
	Rāh-ı şeyṭāndır şerīʿatden diger Ẕikr-i sālik-i[1060] ṭarīḳatden diger	Allah'ın hükümlerine uyup, Hak yolunun yolcusu olmak dışındaki her şey şeytanın yoludur.
744	**Her ki der-rāh-ı ḥaḳīḳat sālikest**	

[1059] Metinde kelime vezne uydurulmak istendiği için bu şekilde imla edilmiştir.

[1060] Metinde sıralanan bu iki kelimenin yeri anlam gereği değiştirilmiştir.

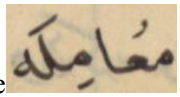
	Rūz u şeb ḫā'if zi-ḳahr-ı Mālikest	
	Şol ki her demde ṭarīḳatde durur Sālik-i rāh-ı ḥaḳīḳatde durur	Kim her daim hakikat yolunda giderse gece gündüz Allah korkusuyla âh edip inler.
	Gėce gündüz ḥażret-i Allāhdan Ḫavf ėder iñler hemīşe āhdan	
[177b]	Ḳorḳucudur Mālikiñ ḳahrından ol Şiddet-i Ḥaḳḳın ġażabından oġul	Oğul, böyle kimseler her şeyin sahibi olan Allah'ın öfkesinin büyüklüğünden korkar.
	Saʿy-ı eẕkār-ı Ḫudādır dā'imā Ḳorḳucudur sālik-i rāh-ı Ḫudā	Allah yolunda olanlar Allah'tan korkar ve daima onu anmak için çabalar.
	Ḳorḳma düşmenden Ḫudādan eyle ḫavf Yürü ol ender-emīn bul ẕi-şeref	Düşmandan korkma, Allah'tan kork. Yürü, bu sayede eminlik içinde olup şeref bul.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ DOSTA LĀYIḲ OLMAYAN ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- dost edinilmemesi gereken kişileri anlatır.	
745	**Her ki mī-gūyed bedīhā-yı tu fāş** **Dūst meş'māreş bedü hem-dem me-bāş**	
	Kim ki seniñ ʿaybıñ eyler āşikār Anı dost ṣayma vü olma aña yār	Kim senin kusurunu ulu orta söylerse onu dosttan sayma ve onu kendine dost edinme.
	Söyleye her bir ḳuṣūrunu be-kes Olma eş anıñla turma bir nefes	Senin tüm kusurlarını başkalarına söyleyenle beraber olma, onun yanında bir an bile durma.
	Her birine sırrıñ iẓhār eyleme Kendine bed-aṣlı hem yār eyleme	Sırrını her kişiye söyleme, soyu bozuk olanı kendine dost edinme.
	Cān u dilden hem-dem ol ʿāşıḳlara Ṣāḥib-i ehl-i kerem ṣādıḳlara	Âşıklarla, lütuf sahibi olanlarla ve sadıklarla can dostu ol.
	Bed-aṣıl bī-māyelerden dūr ol	Mayası bozuk olanlardan uzak dur, şerefli ol, çok nurlu ol.

	ʿİzz ile vāḳūr ol pür-nūr ol	
746	**Dūstī hergiz me-kün bā-bāde-ḫ̌ār** **Ez-çünān kes ḫ̌īşten-rā dūr dār**	
	Daḫi dostluḳ eyleme hergiz şarāb Nūş edip bed-mest olan bā-bāde-nāb	Şarap içip fena halde sarhoş olanlarla dostluk kurma.
	Ancılayın kimseden kendini dūr Eyle kesb eyle cihānda çoḳ sürūr	Böyle kimselerden uzak dur ve bu sayede dünyada mutluluğu elde et.
[178a]	Ey birāder olma sermest-i ġurūr Kibr ü ʿucb u naḫvet ile pür-ḳuṣūr	Ey kardeş, gurur sarhoşu olma. Kibir ve böbürlenme ile kusurlu olma.
	Ehl-i diller gerçi der-hūş oldular Ez-ezel sermest ü bī-hūş oldular	Gönül ehli olanlar her ne kadar akıl sahibi ise de aslında onlar ezel gününde sarhoş olup mest oldular.
	Ehl-i ʿaşḳ ʿaşḳıñ şarābın ėtdi nūş Yoḫ idi dünyāda engūr eyle gūş	Aşk ehli olanlar, dünyada henüz şarabın adı duyulmamışken aşkın şarabından içtiler.
747	**Mün'imī k'ū mī-küned menʿ-i zekāt** **Dūr ez-vey bāş tā dārī ḥayāt**	
	Ger ġanī eyler ise menʿ-i zekāt Andan ıraḳ ol ki sen mā-dām[1061] ḥayāt	Eğer bir zengin zekât vermiyorsa ondan hayatın boyunca uzak dur.
	Vėrmeye yaʿnī zekātıñ bir ḥerīf Varma anıñ yanına sen ey şerīf	Ey şerefli kişi yani bir adam zekatını vermiyorsa onun yanına yaklaşma.
	Ey tüvānger eyle zekātıñ ʿaṭā Mālına vėrsin bereketler Ḫudā	Ey zengin kişi, zekatını ver ki Allah malının bereketini artırsın.
	Bir ġanī mālıñ zekātın vėrmese Bi'l-ḫuṣūṣ nān u nemek yėdirmese	Eğer bir zengin malının zekatını vermez açları doyurmazsa onun malı
	Gün-be-gün mālı anıñ noḳṣān bulur	

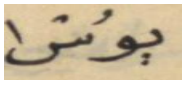
[1061] Metinde kelimenin ikinci ünlüsü kısa olarak imla edilmiştir.

	Āḫirī bī-behre vü bī-nān olur	günden güne azalır, sonunda nasipsiz, ekmeksiz kalır.
748	**Ey püser ez-sūd-ḫˇārān[1062] dūr bāş** **Ḫaşm-ı īşān şüd Ḫudā-yı nūr bāş**	
	Fayda yiyenden birāder dūr ol Diñle bu maʿnāyı dil-mesrūr ol	Kardeş, faiz yiyenden uzak dur, bu sözümün anlamını dinle, mutlu ol.
	Kim ribā-ḫordan bugün ırakˇ olur Yarın āḫretde yüzü berrākˇ olur	Kim faiz yiyenden uzak durursa, yarın ahirette yüzü ak olur.
	Zīrā dünyāyı münevver ėdici Seni ʿömr ile muʿammer ėdici	Oğul, çünkü dünyayı aydınlatan ve sana uzun ömür veren Allah, faiz yiyenlerin düşmanıdır. Onlara kim yaklaşırsa sonu pişmanlık olur.
[178b]	Ḫaşmı oldu anların Allāh oġul Kim muḳārin oldu ṣoñu āh oġul	
	Anlar ile ülfet ėtme zīnhār Yaḳmaya cismiñ seniñ semūm-ı nār	Onlarla dostluk kurma sakın, sonra cennennem ateşi bedenini yakar.
749	**Dūr şev z'ān kes ki ḫˇāhed ez-tu sūd** **Ger ser-i ḫod ber-ḳademhā-yı tu sūd**	
	Ol ırakˇ ol kimseden ki ey püser Fāʾide ister heme senden diler	Ey oğul, senden faydalanmak isteyen kimseden uzak dur.
	Yaʿnī kim muʿāmile[1063] eyler ṭaleb Dūr ol anlardan ki sevmez zīrā Rab	Senden çıkar sağlamak isteyenlerden uzak dur çünkü onları Allah da sevmez.
	Başın ayaḳlarına sürse daḫi Yine anlardan ırakˇ ol ey aḫī	Ey kardeş, ayaklarına kapansalar da yine de onlardan uzak dur.

[1062] Metinde kelimenin son ünlüsünün uzun okunması gerektiği harfle belirtilmemiştir.

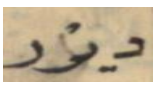
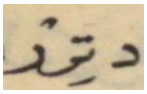
[1063] Kelime metinde Ancak sözlüklerde böyle bir kelimeye tesadüf edilmemiştir. Beyitten yola çıkarak "faiz, fayda, çıkar" gibi anlamlara geldiğini düşündüğümüz kelime daha önce de 123a'da "māmile" okunacak şekilde imla edilmişti.

	Pūs[1064] ėder dīvār-ı pāyı kim seylāb Ėtmek içindir anı bir gün ḫarāb	Onlar, bir gün duvarı yıkmak için onun ayaklarını öpen sel gibidir.
	Hākeẕā anlara sen de ey püser Aldanırsañ cismini yaḳar saḳar	Ey oğul, sen de böyle olanlara aldanırsan cehennem ateşi bedenini yakar.
750	**Ber ser-i bālīn-i bīmārān güẕer** **Z'ān ki hest īn sünnet-i ḫayrü'l-beşer**	
	Ḫasteler başına uġra ey püser Zīrādır ez-sünnet-i ḫayrü'l-beşer	Ey oğul, hastaları ziyaret et çünkü bu insanların en hayırlısı olan Hz. Muhammed'in sünnetidir.
	Yaʿnī başı ucuna var ḫasteniñ Ḫāṭırını ṣor be-her bār ḫasteniñ	Yani daima hastanın baş ucunda otur ve ona halini hatrını sor.
	ʿĀdet ėtmişdi bunu şāh-ı Resūl Sünneti terk ėtme sen de ey oġul	Bunu yapmayı Resullerin şahı alışkanlık etmişti. Ey oğul, sen de bu sünneti terk etme.
	Ḫasteniñ ḫāṭırını ṣor al ele Boş el ile gitme git dārū ile	Hastanın elini tut, hatrını sor. Onu ziyarete boş elle gitme, ona fayda sağlayacak bir şeyle git.
[179a]	Bā-ḫuṣūṣ farż-ı kifāyedir oġul Yaʿnī bu ṭāʿat Ḫudāyadır oġul	Oğul, bu ayrıca farz-ı kifayedir yani bu Allah için yapılan bir ibadettir.
751	**Tā tüvānī teşne-rā sīr-āb kün** **Der-mecālis ḫiẕmet-i aṣḥāb kün**	
	Ḳādir iseñ ṣusuzu ḳandır oġul Āteş-i ʿaşḳla dili ḳandır oġul	İmkânın varsa susamışa su ver, aşk ateşiyle gönlünü doyur.
	Ḫiẕmet ėt meclislere aṣḥāba sen Ḥürmet ėt cāndan yürü aḥbāba sen	Yürü, eşe dosta canı gönülden hizmet et, ikramda bulun.

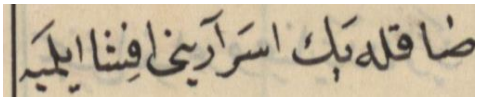
[1064] Metinde "öpmek" anlamına gelen kelimenin ilk harfi "p" ile yazılmıştır. Redhouse'da kelimenin "būs" dışında "pūs" şeklindeki yazımına da yer verilmiştir. Bu sebeple hazırlanan metinde asıl yazıma sadık kalınmıştır. James Redhouse, a. g. e., 941.

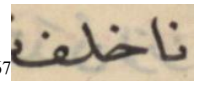
	ʿĀşıḳ-ı pür-teşnegānı ḳıl serāb Ḳādir iseñ ḳandır eyle feyż-yāb	Çok susamış âşıklar için serap ol, gücün yetiyorsa onları suya kandır, doyur.
	Ḫizmet ėt ez-cān u dil kāmillere ʿĀrif ü pür-dāniş ehl-i dillere	Olgunluk sahiplerine, gönül ehli olanlara, bilgi ve görüş sahiplerine canı gönülden hizmet et. Çünkü senin onlar için yaptığın hizmetler asla boşa gitmez.
	Żāyiʿ olmaz aşlā seniñ ḫizmetiñ Ehl-i dil ʿirfāna olan ḫürmetiñ	
752	**Ḫāṭır-ı eytām-rā der-yāb nīz** **Tā turā peyveste dāred Ḥaḳ ʿazīz**	
	Ḫāṭır-ı eytāmı añla ey aḫī Ne dėr ise yaʿnī diñle hem daḫi	Ey kardeş, yetimlerin gönlünü hoş tut ve o ne derse dinle.
	Cümle eytāmıñ levāzımını gör Ḳıl revā her ne işi ėtse ẓuhūr	Tüm yetimlerin ihtiyacını karşıla, onların her işlerine koşup gerekeni yap.
	Hem tuta Allāh seni dāʾim ʿazīz Yoḳdur eytāma mürüvvetden leẕīẕ	Hem böyle davranırsan Allah seni daima üstün tutar. Yetimleri sevindirmekten daha güzel bir şey yoktur.
	Ger kişi eytāmı mesrūr eylese Gönlünü ḫoş ėtse mevfūr eylese	Oğul; kim yetimleri sevindirir, gönlünü hoş tutarsa sayısız günahı olsa bile yüce Allah onun günahlarını affeder.
	Ḥadd ü bī-pāyān günāh ėtdiyse ol Ḥaḳ Taʿālā yarlıġar anı oġul	
[179b] 753	**Çün şeved giryān yetīmī nāgihān** **ʿĀrş-ı Ḥaḳ der-cünbiş āyed ān zamān**	
	Bir yetīm giryān olursa nāgihān ʿĀrş-ı Ḥaḳ eyler ḫareket ol zamān	Ansızın bir yetim ağladığında Allah'ın arşı o anda sallanır.
	Añsızın ėde bükā çünki yetīm	Ey lütuf sahibi, ansızın bir yetim ağladığı için Allah'ın arşı o anda titrer.

	Ditrer[1065] ʿarşullāh ol dem ey kerīm	
	Gel yetīmi ėtme maḫzūn ey oġul Saʿy ḳıl olmaġa memnūn ey oġul	Ey oğul gel, yetimi üzme. Onu memnun etmek için çabala.
	Ger yetīmi kişi giryān eylese Cevr ü ẓulm ėtse vü nālān eylese	Eğer bir kişi yetimi ağlatıp inletirse, ona eziyet ederse o anda dokuz felek birden titrer. Çünkü yetim çok değerlidir.
	Ditrer ol dem nüh felek ʿarş-ı ʿaẕīm Ḳadr-ı ʿālā olduġu çündür yetīm	
754	**Çün yetīmī-rā kesī giryān küned** **Mālik ender-dūzaḫeş büryān küned**	
	Çünki yetīmi kişi giryān ėder Dūzaḫa Mālik anı büryān ėder	Eğer bir kişi yetimi ağlartırsa her şeyin sahibi Allah onu cehennemde kavurup yakar.
	Yaʿnī bir kimse yetīmi aġlada Yā fenā sözle cigerin daġlada	Yani bir kişi yetimi ağlatırsa ya da kötü sözle ciğerini dağlarsa zebaniler ona eziyet eder, cehennem ateşinde büyük bir azap içinde yanar
	Ānide eyler zebānīler ʿaẕāb Nār-ı semūm ile olur pür-ʿiḳāb	
	Dāʾimā eyle yetīmi dil-nüvāz Yārlıġaya seni de ol bī-niyāz	Daima yetimin gönlünü okşa, Allah senin de günahlarını koşulsuz bağışlasın.
	Kim yetīmi ėde ḫandān bī-gümān Rūḥu olur cennet içre şādumān	Yetimin yüzünü güldürenin şüphesiz cennette ruhu şad olur.
755	**Ān ki ḫandāned yetīm-i ḫaste-rā** **Bāz yābed cennet-i der beste-rā**	
[180a]	Şol ki bir ḫaste yetīmi güldüre Yaʿnī dil ḫoş eyleyip sevindire	Kim hasta bir yetimi sevindirerek gönlünü hoş

[1065] Metinde kelime "t" harfi olmadan yazılmıştır. Ancak kelimenin diğer kullanımlarında bu harfin yazılmış olduğu görülür. Bu durum bize kelimenin harf noktalarının dalgınlıkla yanlış yere konulmuş olabileceğini düşündürtmüştür. Zira kelimenin orijinal yazımında "ye" harfi bulunmamaktadır.

	Ėtdigi çün şād eytām ḫasteyi Bulur açıḳ cennet-i der-besteyi	tutarsa cennetin kapalı kapısını açık bulur.
	Göñlü maḥzūn yetīmi gel eyle şād Ḳıl muṭayyeb ola mesrūru'l-fuʾād	Gel, üzgün yetimi sevindir, gönlünü hoş tut.
	Raḥm ėden bī-kes yetīme bī-gümān Dāḫil-i firdevs üʿadn olur hemān	Şüphesiz kimsesize ve yetime merhamet eden yeri cennet olur.
	Līk rencīde ėdenler bā-yetīm Anların yeri olur nār-ı caḥīm	Fakat yetimi incitenlerin yeri cehennem ateşidir.
756	**Her ki esrāret küned fāş ey püser** **Ez-çünān kes dūr mī-bāş ey püser**	
	Her kim esrārını ėde āşikār Yaʿnī iẓhār eyleye ol nā-bekār	Şeyhin öğüdüne bir kulak ver. Sırrını açıklayan o işe yaramaz kişilerden uzak dur.
	Ancılayın kimseden sen ol ırāḳ Diñle Şeyḫiñ pendini vėr bir ḳulaḳ	
	Şol ki esrārını ḫalḳa ėde fāş Ey birāder olma aña yoldaş	Ey kardeş, sırrını herkese söyleyip açık edeni kendine yoldaş etme.
	Şaḳla pek esrārın ifşā eyleme[1066] Nā-ḫalef[1067]nādāna rāzın söyleme	Sırrını çok iyi sakla. Cahil ve soysuza söyleme.
	Cān u dilden sırrını gel eyle dāʿ Dėndi zīrā *cāveze'l-iṯneyni şāʿ*[1068]	Gel, sırrını canı gönülden unut. Çünkü "İkiyi (iki dudağı) aşan (her sır) yayılır." dendi.
757	**Der-civānī dār pīrān-rā ʿazīz**	

[1066] Metinde mısra şu şekilde yazılmıştır: Bu haliyle mısra vezne uygun olmadığından hazırlanan metinde "esrārını" yerine "esrārın"; "eylemeye" yerine de "eyleme" yazılması uygun görülmüştür.

[1067]

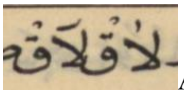
[1068] Arapça bir darb-ı meseldir.

	Tā ʿazīzet dīgerān bāşī tu nīz	
	Pīrleri gel tut civānlıḳda ʿazīz Yücele ḳadrin ü hem miḳdārıñız	Gençlikte yaşlılara el üstünde tut bu sayede senin de değerin artar.
[180b]	Pīrlere ḥürmet ėderseñ sen eger Ġayrılar daḫi saña ḥürmet ėder	Sen yaşlılara hürmet edersen başkaları da sana hürmet eder.
	Kim ki sevdi pīri civān-merd iken Yaʿnī genclikde daḫi bī-derd iken	Kim gençliğinde yani henüz hiçbir derdi yokken yaşlıları severse hem ilim ve ahlak sahiplerinin dostu olur hem de yüce Allah onu sever.
	Nezd-i ehl-i ʿilm ü ḥilm olur ḫalīl Bā-ḫuṣūṣ sever anı daḫi Celīl	
	Pīrleri şol kim civānlıḳda seve Olur aḳrānına fāʾiḳ muʿteber	Kim yaşlıları gençlikte severse akranlarından üstün olur.
758	**Ber-żaʿīfān kez be-baḫşāyī revāst** **K'īn zi-sīrethā-yı ḫūb-ı evliyāst**	
	Ger żuʿafāya mürüvvet ėdesin Bil sezādır kelim şefḳat ėdesin	Zayıflara şefkat gösterip iyilikte bulunmak ve onlarla konuşmak gerekir.
	Ḫūylarındandır velīlerin bu ḫū Zīrā *men fi'l-arżi* dėndi *irḥamu*[1069]	Bu huy evliyaları huylarındandır. Nitekim: "Siz yeryüzündekilere merhamet ediniz (ki göktekiler de size merhamet etsin.) dendi.
	Bī-kesāna eyle iḥsān u ʿaṭā Cümle bu ḫaşletdedir ehl-i vefā	Kimsesizlere yardımda bulun, Allah dostlarının hepsi böyle davranır.
	Maʿdelet kān-ı seḫā vü cūd ol Ḫaḳḳa şükr ėt bende-i maʿbūd ol	Adalet sahibi ve çok cömert ol. Allah'a şükr et, onun kulu ol.

[1069] Beyitte bir bölümüne yer verilen hadis ve anlamı şöyledir: "İrhamu men fi'l-arzi yerhamküm men fi's-semâi : Siz yeryüzündekilere merhamet ediniz ki göktekiler de size merhamet etsin." Bkz. Tirmizî, Birr 16; Ebû Dâvûd, Edeb 58.

	Yoḳdur ikrām u seḫāvetden leẕīẕ Baḫş u inʿām u ʿināyetden leẕīẕ	Cömertlikten, yardımda ve ikramda bulunmaktan daha tatlı bir şey yoktur.
759	**Ber-ser-i sīrī me-ḫ̌āh hergiz ṭaʿām** **Tā[1070]-ne-mīred der-beret dil ey ġulām**	
	Ṭoḳluḳ üzre isteme hergiz ṭaʿām Gönlüñ ölmeye seniñ de ey ġulām	Ey genç, tokken asla yemek yeme, bu kalbi öldürür.
	Eyleme iṭʿām iṭʿām üstüne Lākin ikrām eyle ikrām üstüne	Yemek üstüne yemek yeme ama ikram üstüne ikramda bulun.
[181a]	Yėse yėmek yėmek üzre bir kişi Ṭabʿı bozulur olur ber-aks işi	Eğer bir kişi yemek üstüne yemek yerse huyu bozulur ve her işi ters gider.
	Çoḳ yėmek içmekdir insāna żarar Bāʿiṣ-i emrāż olur renc ü keder	Çok yemek içmek insana zarar verir. Hastalığa, üzüntüye ve sıkıntıya neden olur.
	Her ne bulursañ yėme ḥayvān gibi Az yė az iç az uyu insān gibi	Her ne bulursan hayvan gibi yeme. İnsan gibi az ye, az iç, az uyu.
760	**ʿİllet-i merdüm zi-pür-ḫ̌ārī büved** **Ḫorden-i pür-toḫm-ı bīmārī büved**	
	Ḫalḳa emrāż çoḳ yiyecekden olur Bī-ḳarār lıḳ lıḳ[1071] ṣu içmekden olur	Çok yemek ve lık lık su içmek herkesin hastalanmasına sebep olur.
	Çoḳ yėmekdir ḫasteligiñ aṣlı bil Çoḳ ṣu ile eyleme ḳarnın sebīl	Hastalığa neden olan şey çok yemek ve karnınını tıka basa suyla doldurmaktır.

[1070] Metinde "nā" şeklinde imla edilen ifade Pendnâme'de "tā" şeklinde yazılmıştır. Bizce de "tā" sözcüğü beytin anlamına daha uygun düşmektedir.

[1071] İkileme metinde "laḳ laḳ" okunacak şekilde imla edilmiştir. Ancak sözlükte ikilemin içmek kelimesiyle bağlantılı olarak bu şekilde bir kullanımına rastlanmamıştır. "Laḳ laḳ" ikilemesi daha çok konuşmayı ifade eden kelimelerle bir arada kullanılan bir ikilemedir. Bu sebeple hazırlanan metinde "lıḳ lıḳ" yazımı tercih edilmiştir.

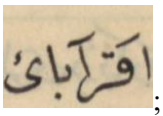
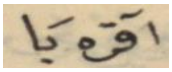
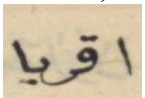
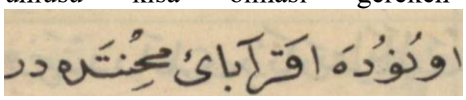
	Çoḳ yėmekdir toḫm-ı rencūr ey oġul Ol bu bed efʿālden dūr ey oġul	Ey oğul, çok yemek sıkıntı verir, bu kötü davranıştan uzak dur.
	Yėse yėmek kişi yėmek üstüne Ḫastelik hāʾil olur pek üstüne	Bir kişi yemek üstüne yemek yerse üzerine bir ağırlık çöker, hasta olur.
	Çoḳ yėmek yiyen kişi bīmār olur Ḫaste olur işi āh u zār olur	Çok yemek yiyen kişi hasta olup âh edip inler.
761	**Her[1072] münāfiḳ-rā tu düşmen dār bāş** **Ez-vey ü ez-fiʿl-i ū bīzār bāş**	
	Sen münāfıḳı ʿadū düşmān tut İḥtirāzda kendini her ān tut	Sen her münafığı düşman say ve kendini ona karşı daima koru.
	Nefs-i münāfıḳ u fiʿlinden daḫi Pek ṣaḳın bīzār ol dāʾim aḫī	Kardeş; münafığın kendisinden, işlerden pek sakın ve nefret et.
	Yaʿnī nefret üzre ol ey pür-hüner Ḫoşnūd olma kendisinden ḳıl ḥaẕer	Ey pek hünerli, yani ondan nefret et, sakın, yaptığı işlerden memnunluk duyma.
[181b]	Her ne denli saña dostluḳ eylese Ḫak-i pāy olsa kelām-ḫoş söylese	Oğul her ne kadar sana dost gibi görünse, ayaklarına kapanıp güzel sözler söylese de ona güvenme çünkü o yalancı ve sahtekardır.
	İʿtimād eyleme keẕẕābdır oġul Ḥīle vü ālūde-i ḫaʿābdır oġul	
762	**Rāḥatī neb'ved ḥasūd-ı şūm-rā** **Kāẕib-i bed-baḫt-rā neb'ved vefā**	
	Bed-ḥasūduñ olmaz aṣlā rāḥatı Renc ü miḥnetde durur yoḳ ṭāḳati	Fena halde kıskanç olan asla rahata eremez. Sıkıntı ve dert çekmekten güçsüz düşer.
	Hem yalancıda daḫi olmaz vefā Oldu bed-baḫt dāʾimā ender-cefā	Yalancıda da vefa yoktur, o da daima dert içindedir ve mutsuzdur.

[1072] Kelime her ne kadar "der" şeklinde yazılmışsa da anlama "her" sözcüğü daha uygun düşmektedir. Nitekim Şemʿi ve Murad Molla'nın şerhlerinde de kelime "her" olarak yazılmıştır.

	Kendi kendine ʿaceb zaḥmetdedir Herkesi ṭaʿn ėtmede miḥnetdedir	Kendi haline şaşırır, sıkıntı çeker. Başkalarını kötülediği için eziyet çeker.
	Ey birāder kimseye ėtme ḥasūd Zīrā dėndi *el-ḥasūdu lā-yesūd*[1073]	Ey kardeş, kimseyi kıskanma. Nitekim "Hasedçi kişi muvaffak olamaz." dendi.
	Hem daḫi keẕẕāb olup dėme dürūġ Zīrā yalancı sözünde yoḳ fürūġ	Yalancı olup da yalan söyleme çünkü yalancının sözleri hep karanlıktır.
763	**Tevbe-i bed-ḫū kücā muḥkem büved** **Mer baḫīlān-rā mürüvvet kem büved**	
	Ḳanda muḥkemdir yaramaz tevbesi Tevbe tevbe dėmek ile ol besī	Kötü bir kişi, çok fazla tövbe tövbe dese de onu tövbesi nasıl sağlam olur.
	Ṣad hezār kerre dėse tevbe daḫi Tevbesi olmaz dürüst anıñ aḫī	Yüz kere tövbe etse de onun tövbesi doğru olmaz.
	Zīrā baḫīllerde olmaz merḥamet Bed-ḫū deh tevbeyle olmaz maġfiret	Çünkü cimrilerde merhamet olmaz, kötü huylu on kere tövbe etse de tövbesi kabul olmaz.
	Tevbede yalancıdır degil dürüst Tevbe ėtse der-ʿaḳab eyler şikest	Çünkü o tövbesinde samimi değil yalancıdır. Tövbe etse de hemen ardından onu bozar.
[182a]	Tevbesi ḳanda ḳavī olur anıñ Şol kesiñ kim ḳatı ola yalanıñ	Bu derece yalancı bir kişinin tövbesi nasıl sağlam olur.
764	**Tā şeved dīn-i tu ṣāfī çün zülāl** **Bāş dāʾim ṭālib-i ḳūt-ı ḥelāl**	
	Ṭatlı ṣu gibi dīniñ tā ṣāf ola Ḫayr ile herkes seni vaṣṣāf ola	İmanın tatlı ve berrak su gibi saf olsun ve herkes seni iyilikle ansın istiyorsan daima helal lokma iste.
	Yaʿnī dīniñ ola çün ʿaynı zülāl Dāʾimā ol ṭālibi ḳūt-ı ḥelāl	

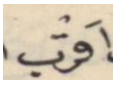
[1073] Arapça bir darb-ı meseldir.

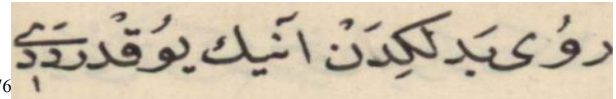
	Kim ḥelāl rızḳ ile dīn ṣāf olur ʿĀrif olana bu pend kāfī durur	İrfan sahipleri için bu öğüt yeterlidir. Helal lokma ile iman saf olur.
	İḥtirāz eyle ḥarāmdan ey aḫī Tevbe ėt yediñse yėme bir daḫi	Ey kardeş, haramdan sakın. Eğer haram yediysen tövbe et ve bir daha yeme.
	Dāʾimā ol ṭālib-i ḳūt-ı ḥelāl Tā ola dīniñ seniñ ʿaynı zülāl	Daima helal lokmanın talibi ol bu sayede imanın duru bir su gibi olsun.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ ŞILA-İ RAḤİM ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- eşi dostu, akrabayı ziyaret etme hakkında buyurur.	
765	**Rev be-pürsīden ber-ḫ̌īşān-ı ḫ̌īş** **Tā ki kerded müddet-i ʿömr-i tu bīş**	
	Yürü kendi ḫışmıñ[ı] eyle suʾāl Yaʿnī yanlarına git ḳıl ḥasb-i ḥāl	Yürü, akrabalarını ziyaret edip onlarla konuş.
	Tā ki ʿömrüne zamān ola ziyād Dāʾim aḳrabā[1074] vü ḫışmıñ eyle yād	Ömrün uzun olsun istersen akrabalarını daima hatırla.
	Ẕikr-i pā oldu ziyāret aḳrabā Ḳıl ʿamel tā olmaya saʿyıñ hebā	Akrabaları ziyaret ayağın zikridir. Bunu yapmaya çalış ki emeğin boşa gitmesin.
	Şol kişi kim ṭaşra vü ġurbetdedir Unuda aḳrabāyı miḥnetdedir	Kim gurbetteyken akrabasını unutursa zahmet çeker.

[1074] Kelimenin metinde üç farklı şekilde imla edildiği görülmektedir. Söz konusu beyitte kelime asıl yazımından farklı olarak iki uzun ünlüyle yazılırken ; bir sonraki beyitte birkaç beyit sonra ise asıl yazımına uygun olarak şeklinde yazılmıştır. Kelimenin yer aldığı beyitler incelendiğinde böyle bir yazım farklılığına vezin sebebiyle başvurulduğunu tam anlamıyla söylemek zordur. Zira şu beyitte vezin gereği ikinci ünlüsü kısa olması gereken kelime, uzun ünlüyle imla edilmiştir. [182a]

[182b]	Ėtmeyen raḥm-i ṣılā zaḥmet çeker Āḫirī renc ü elem miḥnet çeker	Akrabasını ziyaret etmeyen sonunda çok üzülür, zahmet ve mihnet çeker.
766	**Her ki gerdāned zi-ḫᵛīşāvend rū** **Bī-gümān noḳṣān pezīred ʿömr-i ū**	
	Kim ḫışımından yüzünü döndüre Nār-ı ʿaşḳı raġbetiñ söyündüre	Akrabalarından yüz çeviriren, onlara ilgi ve sevgi göstermeyen kişi sonunda kimseden değer görmez.
	Aḳrabāya ėtmeye çün iʿtibār Bī-ḳadīr eyler anı da rūzigār	
	Cān u dilden gūş ḳıl diñle oġul Şübhesiz ʿömrü ėder noḳṣān ḳabūl	Oğul, bu sözümü canı gönülden dinle, böyle bir davranış şüphesiz ömrü de kısaltır.
	Zīrā şol kim raḥm-i ṣılā ėtmeye Nezd-i aḳrabāsına hīç gitmeye	Kim akrabasını ziyaret etmezse şüphesiz onun ömrü kısalır ve sonunda bir ekmeğe bile muhtaç hale düşer.
	Şübhesiz ʿömrü anıñ noḳṣān olur Āḫirī muḥtāc hem bī-nān olur	
767	**Gerçi ḫᵛīşān-ı tu bāşed ez-bedān** **Bedter ez-ḳaṭʿ-ı raḥm çīzī me-dān**	
	Gerçi aḳrabāñ yaramazdan bile Olsa bed söylese ger dilden dile	Ey pek hünerli, akrabaların her ne kadar da kötü olsa ve hakkında kötü konuşsa da akrabayla bağını koparmaktan daha kötü bir şey yoktur, bil.
	Ḳaṭʿ-ı rāhimden yaramazraḳ meger Aṣlā bir şey bilme sen ey pür-hüner	
	Ḳaṭʿ-ı raḥim ėtmek ḳatī oldu fenā Ekşerī bī-raḥm olur ender-ʿanā	Akrabalarla görüşmeyi kesmek çok kötüdür, akrabasız kalan sıkıntıya düşer.
	Ḫışm u aḳrabāñ ne deñli bed ise Raḥmı yoḳ cevri anıñ bī-ḥad ise	Akrabaların her ne kadar kötüyse de sana faydası yok zararı çoksa da onları ziyaret etmek farzdır. Yani anne babaya itaat etmek gerekir.
	Farżdır anları ziyāret eylemek Ebeveyniñ yaʿnī ṭāʿat eylemek	
[183a]	**Her ki ū terk-i aḳārib mī-küned**	

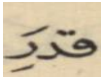
768	**Cism-i ḫod ḳūt-ı ʿaḳārib mī-küned**	
	Terk-i aḳreb eyleyene çoḳ yazıḳ Cismini ʿaḳreblere eyler azıḳ	Yakınlarını terk edene çok yazık çünkü o böyle davranarak bedenini akreplere azık eder.
	Yaʿnī şol kim terk-i aḳreb eyledi Kendi cismiñ ḳūt-ı ʿaḳreb[1075] eyledi	Yani kim yakınlarını terk ederse kendini akreplere azık eder.
	Bī-mürüvvet ḳaṭʿ-ı raḥm ölseñ eger Bil ki cismini yaḳar nār-ı saḳar	Anne babanı mutlu etmeden, onlarla görüşmezken ölürsen bil ki bedenin cehennem ateşinde yanar.
	Eylemek her dem ziyāret aḳrabā Dėndi bālāda ki oldu ẕikr-i pā	Yücelerde, her zaman akrabayı ziyaret etmek ayakların zikridir, dendi.
	Ḳıl ziyāret aḳrabāyı ey püser Görmeyesin derd elem miḥnet keder	Ey oğul, akrabayı ziyaret edersen üzüntü ve dert yüzü görmezsin.
769	**Her ki ū ez-ḫ̌īş-i ḫod bīgāne geşt** **Nāmeş ez-rūy-ı bedī efsāne geşt**	
	Şol ki kendi ḫışımından oldu yād Ancılayın kimseden feryād u dād	Kendi akrabasından uzak duran kişi kötülükte nam salmıştır. Kötülüğünden dolayı onun dini yoktur.
	Oldu meşhūr yaramazlıḳda adı Rūy-ı bedlikden anıñ yoḳdur dīni?[1076]	
	Kişi ġurbetde eger farżā ola Yedi senede gerek ėde ṣılā	Bir kişi gurbette de olsa yine de yedi senede bir akrabalarını ziyaret etmeli.

[1075] Kelime üst beyitte aslına uygun olarak yazılmışken öyle sanıyoruz ki bu mısrada dalgınlıkla "en yakın" anlamına gelen "aḳreb" şeklinde imla edilmiştir. Beytin anlam bütünlüğü dikkate alınarak hazırlanan metinde kelime hayvan olan akrep anlamına uygun şekilde imla edilmiştir.

[1076] Vezin problemlidir.

	Bī-raḥim olma ṣaḳın ender-cihān Kim saña olsun mekān bāġ-ı cinān	Sakın bu dünyada akrabayla bağını koparma. Bu sayede mekânın cennet bahçeleri olsun.
	Aḳrabāsına şu kim bīgānedir Nāmı bedlikle anıñ efsānedir	Akrabasına yabancı olan kötülükte nam salmıştır.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ FÜTÜVVET YAʿNĪ SEḪĀ VÜ KEREM ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- lütf etmek yani cömertlik hakkında buyurur.	
[183b] 770	**Çist merdī ey püser nīkū bedān** **Evvelā tersīden ez-Ḥaḳ der-nihān**	
	Nedir ādemlik oġul sen ėyi bil Bir ḳulaḳ vėr pende terk ėt ḳāl ü ḳīl	Oğul, boş sözleri bırakıp bu öğüde bir kulak ver, adamlık nedir, iyice anla.
	Ḥaḳ Taʿālādan kişi ender-cihān Evvelā ḫavf eylemekdir der-nihān	Kişinin bu dünyada yüce Allah'tan gizlide korkmasıdır.
	Āşikāre nitekim ḳorḳar iseñ Bülbülāsā zār ėder her bār iseñ	Allah'tan korktuğunu göstermek için ulu orta bülbül gibi feryat etme. Yürü, asıl yalnız başına kaldığında Allah'tan kork ve onun için feryat etmeye başla.
	Öylece ḳorḳmaḳ gerek tenhāda sen Ḥaḳḳ için başla yürü feryāda sen	
	Ey birāder āşikāre vü nihān Ḳorḳmaḳ ādemlik imiş Ḥaḳdan hemān	Ey kardeş, açıkta ve gizlide her an Allah'tan korkmak adamlıktır.
771	**ʿÖẕr ḫᵛāhed ān ki pīş ez-maʿṣıyet** **Bāşedeş ṭāʿāt pīş ez-maʿṣıyet**	
	Şol ki günāhından evvel der-cihān Dāʾimā eyler ʿöẕür ez-Müsteʿān	Kim bu dünyada günahından ötürü kendisinden yardım dilenen Allah'tan özür dilerse yani bir günah işlemeden önce Allah'dan özür dileyip âh ederse onun ibadeti günahından fazla olur. İtibarı artar, gönlü sevinçle dolar.
	Yaʿnī şol kim daḫi ėtmezden günāh ʿÖẕr-ḫᵛāh olur Ḫudāya eyler āh	
	Ṭāʿati olur günāhından ziyād	

	ʿĀlī-ḳadr[1077] olur u mesrūrü'l-fuʾād	
	Ėtmeden ʿişyān çün oldu tevbekār Anıñ için sever anı Kirdigār	İsyan etmeden önce tövbe ettiği için Allah onu sever.
	Olmaḳ isterseñ egerçi ser-firāz Ḫaḳḳa ėt dāʾim taẕarruʿla niyāz	Kıymetin artsın istersen daima Allah'a yalvarıp yakar.
772	**Her ki ū bāşed zi merdān-ı Ḫudā** **Bāşed ender teng-destī der-seḫā**	
[184a]	Şol kişi kim oldu merdān-ı Ḫudā Teng-dest olsa da olur der-seḫā	Allah dostu olanın eli darda olsa da cömert olur.
	Çünki merdān-ı Ḫudādır ey aḫī İḥtiyāc olsa bile olur saḫī	Ey kardeş, Allah dostu, ihtiyaç içinde olsa bile cömert olur.
	ʿĀrif-i billāh olanlar ey civān Menbaʿ-i cūd u seḫādır bī-gümān	Ey genç, Allah'ı hakkıyla bilenler şüphesiz çok cömerttir.
	Būd u nā-būd cihān yeksān durur ʿİndlerinde īn ü ān yeksān durur	Onların gözünde dünyanın, varlık ve yokluğun, onun bunun bir önemi yoktur; onlar için hepsi aynıdır.
	Nezd-i ehl-i dāniş ü ṣāḥib-hüner Yek-ʿayār olmuş durur āhenle zer	Hüner ve ilim sahibi olanlar için altın ve demir arasında bir fark yoktur, ikisi de aynı değerdedir.
773	**Ey püser der-ṣoḥbet-i merdān der āy** **Tā naẕar yābī tu ez-faẕl-ı Ḫudāy**	
	Yürü ey dil ṣoḥbet-i merdāna gel Ḳıl ḳadem-rencīde bezm-ʿirfāna gel	Ey gönül, yürü Allah dostarının, irfan sahibi olanların sohbet meclislerine gel. Bu sayede Allah'ın lütfuna erişir ve ariflerin katında itibar sahibi olursun.
	Bulasın faẕl-ı Ḫudādan sen naẕar Olasın ʿirfān ḳatında muʿteber	

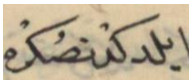
[1077] Her ne kadar metinde kelime şeklinde imla edildiyse de bu okunuş vezne uygun olmadığından hazırlanan metinde kelime asıl yazımına uygun olarak yer almıştır.

	Meclis-i ʿirfānı her kim iḫtiyār Eyledi buldu cihānda iʿtibār	Kim irfan sahibi olanların meclisinde bulunmayı tercih ettiyse bu dünyada itibar buldu.
	Yaramazlarla ṣaḳın olma nişīn Bezm-i merdān-ı Ḫudāyı ėt güzīn	Sakın kötülerle oturma, Allah dostu olanların meclisinde bulunmayı tercih et.
	Evliyāullāh ile her kim olur Ṣoḥbet-i şīrīn-kelām leẕẕet bulur	Kim evliyalarla beraber olursa onların tatlı sohbetleriyle lezzet bulur.
774	**Her ki ez-merdān-ı Ḥaḳ dāred nişān** **Neg'ẕerāned ʿayb-ı düşmen ber-zebān**	
	Ehl-i dillerden şu kim tutar nişān Bu durur aña ʿalāmet bī-gümān	Evliyalığın alameti şüphesiz onun kimse hakkında dedikodu yapmaması ve kimseyi kırıp incitmemesidir.
[184b]	Evliyā kimseyi ġıybet eylemez Hem daḫi rencīde miḥnet eylemez	
	Düşmeniñ ʿaybıñ getirmez diline Evliyālar bu ṣıfatla biline	Evliyalar düşmanın ayıbını dile getirmez ve bu özellikleriyle tanınırlar.
	Evliyāullāh degildir bed-zebān Ṭatlı söz söyler ger olsa düşmenān	Evliyalar kötü söz sözlemezler, düşmanlarına bile tatlı sözler söylerler.
	Evliyāda kibr ü ʿucb u kīn yoḳ Daʿvā-yı būd u ne-būd ān īn yoḳ	Evliyada kibir ve kin yoktur. Varlık yokluk, bu şu davası yoktur.
775	**Çün ne-ḫ̌āhed merd-i ḫaşmān-rā helāk** **Ez-ġam-ı merdüm şeved endūh-nāk**	
	Hem velīyullāh düşmānıñ helāk Olduġunu istemez ey derdnāk	Ey dertli kişi, evliyalar düşmanlarının mahv olmasını istemezler.
	Yoḳ velīde miḥnet ü buġż u ḥased Herkesiñ ġamından olur ġussamend	Velilerde başkalarına eziyet etme, kin ve kıskançlık yoktur.

	Fevt-i düşmenden şaḳın olma sürūr Saña da bir gün ölüm eyler ẓuhūr	Sakın düşmanının ölümüne sevinme, günün birinde ölüm sana da ulaşır.
	Evliyānıñ sīreti hep bu durur Ḫaṣlet-i şīrīn kelām-ı ḫoş durur	Evliyanın hâli hep böyledir, güzel huylu ve hoş sohbettir.
	Ḫayr-ḫˇāhān-ı cihāndır evliyā Raḥmet-i raḥmāniyāndır evliyā	Evliya dünyanın en hayırsever kişisidir, bize Allah'ın lütfudur.
776	**Mī ne-cūyed merd inṣāf ez-kesī** **Ger resed ẓulm ü cefā bā-ū besī**	
	Evliyānıñ ḫaṣletindendir daḫi Güş-ı cān ile işit diyem aḫī	Ey kardeş, can kulağıyla dinle, sana evliyanın huylarından birini daha söyleyeyim.
	İstemezler kimseden imdād hīç Yaʿnī inṣāf ile ʿadl u dād hīç	Kimseden asla merhamet, adalet ve yardım istemezler.
[185a]	Nice nice anlara cevr ü cefā Ger ėrişirse de dėrler merḥabā	Onlara pek çok üzüntü erişse de hepsine merhaba deyip kabul ederler.
	Ḫayr u şer ėtse ẓuhūr Ḥaḳdan bilir Ey birāder ṣanma kim ḫalḳdan bilir	İyi kötü başlarına ne gelirse Allah'tan bilirler. Ey kardeş, onların bunları halktan bildiğini sanma.
	Maẓhar-ı sırr-ı Ḫudādır evliyā Menbaʿ-ı cūd u seḫādır evliyā	Evliya, Allah'ın sırrına erişendir; cömertliğin kaynağıdır.
777	**Her ki pā ender-reh-i merdān nihād** **Key reved hergiz be-dünbāl-i murād**	
	Kim velīler yoluna ḳoya ayaḳ Cān ile diñle birāder baña baḳ	Ey kardeş, ey babanın canı bana bir bak ve can kulağıyla dinle. Kim evliyaların yoluna yani Allah yoluna adım atar ve onlardan olmaya çalışırsa arzularının peşinden koşamaz.
	Yaʿnī rāh-ı Ḥaḳḳa şol kim ḳoydu pā Ėtdi ḳaṣd olmaġa anlardan o tā	
	Öyle olan kimse ey cān-ı peder Nefsiñ ārzūsunca ol ḳaçan gider	

	Rāh-ı dīn ehl-i ṭarīḳ hergiz murād İstemez dünyādan almaz ẕerre tad[1078]	Allah yolunda ilerleyenler, Allah dışında hiçbir şey istemezler ve dünyadan zerrece tat almazlar.
	Sālik-i rāh-ı ṭarīḳat böyledir Vāḳıf-ı sırr-ı ḥaḳīḳat böyledir	Allah yolunun yolcusu olanların ve hakikatın sırrına ulaşanların hâli böyledir.
778	**Ey püser terk-i murād-ı ḫ̆īş gīr** **V'āngehī rāh-ı selāmet pīş gīr**	
	Terkini tut kendi murādın hemān Ārızūyu yaʿnī her ne var cihān	Dünyada her ne varsa yani dünyaya yönelik tüm arzularını terk et.
	Terk eyle cümle ārzū vü murād Ez-berāy-ı fānī için olma şād	Bütün isteklerini terk et, bir gün yok olacak şeylerle avunup mutlu olma.
	Cümlesin terk eyleyip[1079] ṣoñra hemān Tut selāmet yolun öñüne hemān	Her ne varsa terk et, sonra da kurtuluş yoluna adım at.
[185b]	Terk-i dünyā oldu cümle sālikān Terk-i ʿuḳbā oldu ehl-i ʿārifān	Allah yolunda ilerleyenler ve arif olanlar hem bu dünyayı hem de öte dünyayı terk etti.
	Sālik ol dergāh-ı ʿaşḳa baş ḳadem Terk-i terk ėt terk-i terk ėt ey dedem	Ey dedem, Allah yolunun yolcusu ol, aşk dergahına adım at. Her şeyden vazgeç.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU'L-ʿAZĪZ FAḲR-I ḤAḲĪḲĪ ḤAḲḲINDA BUYURUR Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- gerçek fakirlik nedir anlatır.	
779	**Faḳr[1080] mī-dānī çe bāşed ey püser**	

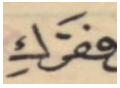
[1078] Kelime metinde şeklinde imla edilmiştir.

[1079] Kelime metinde her ne kadar "eyledikten" şeklinde imla edilmişse de vezin gereği bu şekilde yazılmıştır.

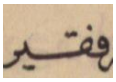
[1080] Metinde kelimeden sonra "vav" harfi yazılmıştır. Metindeki benzer örneklerden anlaşıldığı üzere kelimeyi vezin gereği 1,5 hece okumamız gerektiğini göstermek için yazılan bu harf, anlam gereği metne dahil edilmemiştir.

	Bā-tu gūyem ger ne-dārī z'ān ḫaber	
	N'lo faḳīrliḳ bilir misin oġul Bilmez iseñ söyleyim eyle ḳabūl	Ey oğul, fakirliğin ne olduğunu bilir misin, bilmiyorsan izin ver anlatayım.
	Andan āgāh degil iseñ ey püser Söyleyim vėrem saña bir ḫoş ḫaber	Ey oğul, fakirliğin ne olduğunun farkında değilsen, sana güzel bir haber vereyim.
	Faḳr u fāḳa ne ėdigin āşikār Eyleyeyim bilmez iseñ ey nigār	Ey güzel sevgili, fakirliğin ne olduğunu bilmiyorsan açıklayayım.
	Nicedir faḳr u fenāda gel işit Pende cān ile ḳulaḳ vėr ey yigit	Ey yiğit kişi gel, bu öğüde iyice bir kulak ver ve yoksulluğun ne olduğunu işit.
	Cān ḳulaġıyla işit ey nev-civān Ḥażret-i Şeyḫ eyledi faḳrı beyān	Ey genç can kulağıyla dinle, Şeyh Hazretleri yoksulluğun ne olduğunu açıkladı.
780	**Gerçi bāşed bī-nevā der-zīr-i delḳ** **Ḫ‿īş-rā münʿim nümāyed pīş-i ḫalḳ**	
	Ḫırḳa altında olur gerçi faḳīr Hep pelās-pūş iledir bilgil ḥaḳīr	Fakirin sırtında hep abadan eski bir hırka vardır, bil.
	Ḫalḳ ḳatında kendiyi münʿim tutar Eyler iẓhār-ı ġınā ʿālī tebār	Halkın önünde kendini zengin sayar, soyu temiz ve tok gözlüdür.
	Kimseye ḥāliñ ḥikāyet eylemez Hīç taẍarruʿla şikāyet eylemez	Kimseye hâlini anlatıp da şikâyet etmez.
[186a]	Her ne deñli kim ola ol bī-nevā Eylemez iẓhār-ı ʿacz eyler ġınā	Ne kadar muhtaç da olsa acizliğini göstermez, tok gözlülük eder.
	Faḳr u merdān-ı Ḫudānıñ ḥāli bu Hem daḫi şīrīn-kelāmdır nīgū-ḫū	Fakir ve Allah dostu olanın hali budur, o aynı zamanda tatlı dilli ve iyi huyludur.
781	**Gürsi nebāşed zi-sīrī dem zened** **Dūstī bā-düşmenān-ı ḫod küned**	
	Ẕikr olan dervīş egerçi aç ola	

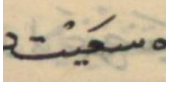
	Bir dilim etmegi yoḳ muḥtāc ola	Zikredilen derviş, din eri, bir dilim ekmeğe muhtaç olsa da yine de tokluktan bahsederek açlığını belli etmez, böylesine yüzlerce kere aferin.
	Yine ṭoḳluḳdan urur dem merd-i dīn Açlıḳ iẓhār eylemez ṣad āferīn	
	Kendi düşmenlerine ṣubḥ u mesā Dostluḳ eyler ey birāder dāʾimā	Ey kardeş o, düşmanlarına bile daima dostluk gösterir, onda zerre kadar kin ve kıskançlık yoktur. Tâ ezelden beri Allah dostudur.
	Yoḳdur anda ẕerrece kīn ü ḥased Ez-ezel merdān-ı Ḥaḳdır ḥad-be-ḥad	
	Faḳr u merdān-ı Ḫudāy [hem] iḥtiyāc Eylemez iẓhār-ı ʿacz olsa da aç	Fakir ve Allah dostu olan aç olsa da acizliğini belli etmez.
782	**Gerçi bāşed lāġar u ḫ̆ār u żaʿīf** **Vaḳt-i ṭāʿat kem ne-bāşed ez-ḥarīf**	
	Ẕikr olan aḥḳar egerçi pür-ẓaʿīf Olsa da arıḳ u alçaḳ hem naḥīf	Bu bahsedilen kişi ne kadar zayıf ve güçsüz olsa da ibadetinden hiç geri kalmaz, gayretlidir.
	Gerçi lāġardır velī ṭāʿatde ol Ġayret eyler vaḳt-i ʿibādetde ol	
	Ḳatı ḳuvvetli ḥerīfden der-cihān Eksik olmaz saʿy-ı ṭāʿatde hemān	İbadette bu dünyadaki güçlü kişilerden geri kalmaz.
	Ne ḳadar olsa bile laġar żaʿīf Yaʿnī merdān-ı Ḫudā faḳr u naḥīf	Allah dostu ne denli fakirlik çekse de güçsüz ve zayıf olsa da ibadet zamanı herkesten kuvvetli ve heybetli olur. Daima Allah'ı anar.
[186b]	Vaḳt-i ṭāʿat ġayriden ḳuvvetlidir Ẕikr-i bī-ḥaddır ʿalā heybetlidir	
783	**Çün dil-i pür dāred ü dest-i tehī** **Mī-nümāyed der-terāzū ferbihī**	
	Ẕikr olan dervīş faḳīriñ[1081] eyle gūş Gönlü ġınāyla toludur eli boş	Bunu işit, bahsedilen fakir dervişin her ne kadar eli boş olsa da gönlü zengindir.

[1081] Kelimenin hem bu beyitte hem de bir alt beyitte asıl yazımından farklı olarak şeklinde imla edildiği görülmüştür. Bu yazım beytin veznine bir katkı sağlamadığı gibi bir

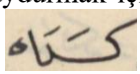
	Yine terāzūda semizlik her ān Gösterir dėmez faḳīrem ey civān	Ey genç, yani fakirim demediği için daima terazide ağır gelir.
	Yiyecegi olmasa ol nīgū-ḫū Eylemez iẓhār-ı ʿacz o[l] baḫtlı	O uğurlu kişi, yiyeceği olmasa da muhtaçlığını belli etmez.
	Faḳr u merdān-ı Ḫudā bī-māldır Pür-ġınādır gönlü māl-ā-māldır	O fakir, Allah dostunun malı mülkü yoktur ama gönlü zenginlikle doludur.
	Ėtmez aḥvāliñ ḥikāyet kimseye Eylemez faḳrıñ şikāyet kimseye	Durumunu kimseye anlatma, fakirliğinden ötürü şikâyette bulunma.
784	**Ey püser ḫod-rā be-dervīşān sipār** **Tā nigeh dāred turā perverdīgār**	
	Ey oġul gel kendini dervīşlere Eyle teslīm saʿy ėt ėyi işlere	Ey oğul gel, kendini dervişlere ada ve iyi işler yapmaya gayret et.
	Yaʿnī dervīşe şu kim taʿẓīm ėde Hem aña kendisini teslīm ėde	Yani kim dervişlere hürmet eder, kendini dervişlere adarsa Allah'da onu belalardan korkur, daima güven içinde olur.
	Ḥıfẓ ėder anı belālardan Ḫudā Emn ü emānda olur ol dāʾimā	
	Faḳr[1082] dervīşlerle kim aḥbāb olur ʿĀlem içre bil o feyż-yāb olur	Kim fakir ve dervişlerle dostluk ederse bil ki o bu âlemde bolluk bulur.
	Rūz u şeb ṣubḥ u mesā dervīşle ol Ẕikre saʿy ėt[1083] dāʾim ėyi işler ol	Gece gündüz dervişlerle ol, Allah'ı zikr etmeye çalış, daima iyi işler yap.

aruz kusuruna da neden olmaktadır. Öte yandan kelimenin metnin farklı bölümlerindeki yazımlarına bakıldığında asıl yazımına uygun olarak [24b, 37a] imla edildiği görülür.

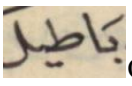
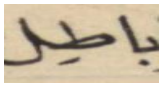
[1082] Anlam gereği "fāḳir" olarak yazılması gereken kelime metinde vezin sebebiyle "faḳr" şeklinde imla edilmiştir.

[1083] Metinde iki kelime arasında vasl yapılacağını belirtmek için olsa gerek birleşik ve "elif" harfi olmaksızın yazılmıştır.

[187a] 785	**Bā-faḳīrān her ki hem-dem mī-şeved** **Der-serāy-ı ḫuld maḥrem mī-şeved**	
	Şol ki dervīşler ile hem-dem olur Bil sarāy-ı cennete maḥrem olur	Kim dervişlerle dost olursa cennet sarayına girer, bil.
	Yaʿnī dervīşlerle şol kim eş ola Anlar ile bilece ġam-keş ola	Yani dervişlerle bir arada bulunup dert ortağı olan kişi cennet sarayının mahremi olur. Yüce Allah onları aziz eyler.
	Olur anlar maḥrem-i ḫuld-ı sarāy Ġāyet iʿzāz eyler anları Ḫudāy	
	Dervīş ü bī-diller ile hem-dem ol Var sarāy-ı cennete gir maḥrem ol	Âşıklar ve dervişlerle dost ol, bu sayede cennet sarayına gir.
	Ẓāhir[i] aḥḳar ḥaḳīḳat pādişāh Sāʾil-i dünyā gibi degil gedāh[1084]	Dervişler, görünüşte hakir ama gerçekte padişahtır. Dünya dilencisi gibi yoksul değil.
	ḤAŻRET-İ ŞEYḪ ḲADDESALLĀHU İNTİBĀH-I ĠAFLET ḤAḲḲINDA BUYURUR BEYĀN ĖDER Şeyh Hazretleri -Aziz Allah mübârek ve mukaddes eylesin- gafletten uyanış hakkında buyurur.	
786	**Ez-Ḫudā-yı ḫ̆īşten ġāfil me-bāş** **Ġāfilāne der-reh-i bāṭıl me-bāş**	
	Ġāfil olma kendi Ḫudāndan oġul ʿİbret al diḳḳatle her yandan oġul	Oğul, kendi Tanrı'ndan habersiz olma. Her yana dikkatle bakıp ibret al.

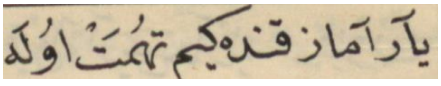
[1084] Kelime metinde beytin kafiye harfine uydurmak için olsa gerek "gedā" ya da "gedāy" olarak değil de "gedāh" şeklinde yazılmıştır.

	Olma bāṭıl[1085] gibi ġāfil yolda sen Gir ṭarīḳ-ı ʿāmm ol ʿāḳil yolda sen	Sen, gafiller gibi yanlış yollara sapma, herkesin gittiği yola girerek akıllı ol.
	Ġaflet-i dünyādan uyan ey oġul Āteş-i ʿaşḳa düşüp yan ey oġul	Ey oğul dünya uykusundan uyan, aşk ateşine düşüp de yan.
	ʿİbret ile diḳḳat ėt eşyāya sen Ḥikmet al baḳ zīr ü hem bālāya sen	Her şeye dikkatle bakıp ibret al, yerden ve gökten hikmet al.
	ʿĀlem-i mirʾāt-ı kevne yek naẓar Eyle kim yoḳ görünen Ḥaḳdan diger	Dünya aynasına şöyle bir bak, onda Allah'tan başka bir şey göremezsin.
[187b] 787	**Cāy-ı girye īn cihān der-vey me-ḫand** **Çeşm-i ʿibret ber-güşā vü leb be-bend**	
	Aġlama yeridir ancaḳ bu cihān Gülme bunda girye ėt rūz u şebān	Bu dünya ağlama yeridir. Burada gülme, gece gündüz göz yaşı dök.
	Aç gözün ʿibret ile bağla dudaḳ Söyleme beyhūde ol maḳbūl-ı Ḥaḳ	Dudağını bağla, gözünü açıp ibretle bak. Boş konuşma, Allah'ın sevgili kullarından ol.
	Varlıḳ ile olma mesrūru'l-fuʾād Olma maḫzūn yoḳluḳ ile ey civān	Ey genç varlık ile sevinme, yokluk ile yerinme.
	Bī-beḳā ẓıll-ı ḫayāldir bu cihān Sāye miṣli tīz zevāldir bu cihān	Bu dünya bir hayal perdesidir. Gölge misali ansızın kaybolup gider.
	Şol ki dünyāya heme ḫandān durur ʿĀrif-i billāh degil nādān durur	Kim dünyaya gülerse o Allah'ı hakkıyla bilen değil cahildir.
788	**Hem-çü mūr ez-ḥırş her sūyī me-rev** **Pend-i nāṣıḥ-rā be-güş-ı cān şinev**	

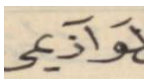
[1085] Metinde kelimenin ikinci ünlüsü de uzun ünlü şeklinde yazılmıştır. Öte yandan kelimenin 141a, 90a ve 81a yüzlerinde asıl yazımına uygun olarak imla edildiği görülmüştür.

	Gitme ḥırṣdan her ṭarafa mūr gibi Ėtme taʿcīz herkesi zenbūr gibi	Karınca gibi hırsla her yana gitme. Sivrisinek gibi herkesi rahatsız etme.
	Cān ḳulaġıyla birāder gel işit Nāṣiḥiñ nuṣḥunu diñle doġru git	Ey kardeş, sana nasihat edenin öğüdünü gel işit, bu sayede doğru yolda git.
	Ḥāriṣ olma ʿaynı ḳarınca miṣāl Yorulup gezme berāy-ı cemʿ-i māl	Karınca gibi çok hırslı olma, mal toplayacağım diye gezinip yorulma.
	Zīver-i dünyāyı ėtme iḫtiyār Faḳr ile eyle hemīşe iftiḫār	Dünyanın zinetini tercih etme, fakirlikle daima övün.
	Diñle pend-i nāṣiḥi ez-cān u dil Yoḳ meṣābesindedir dünyāyı bil	Nasihatçinin öğüdünü canı gönülden dinle, dünya yok derecesindedir, kıymetsizdirdir, bil.
789	**Ey püser kūdek neī bāzī me-kün** **Kār bā-şeyṭān be-enbāzī me-kün**	
[188a]	Ey oġul küçük degilsin oynama Dīdele şirket ėdip iş eyleme	Ey oğul, küçük değilsin oynama. Göz ile bir olup iş karıştırma.
	Zīrā çocuḳlara maḫṣūṣdur oyun Kār-ı şeyṭāndır aña ḳoyma boyun	Çünkü oyun çocuklara mahsustur. Oyun şeytan işidir, sakın şeytana uyma.
	Külli luʿbin dėndi ḥarāmdır oġul Kār-ı şeyṭān ḥīle vü dāmdır oġul	Oğul, zira bu şeytanın işi, hilesidir. Bütün oyunlar haramdır, dendi.
	Hem daḫi dünyā degil cāy-ı sürūr Eyle taʿdād kendini ehl-i ḳubūr	Bu dünya mutluluk yeri değildir. Kendini ölülerden say.
	Künc-i faḳrı kendine ḳıl iḫtiyār Ḥaḳḳı ẕikr ėt eyleme şeyṭānla kār	Fakirlik köşesini seçip daima Allah'ı zikr et, şeytanla iş yapma.
790	**Her kücā töhmet büved ān-cā me-rev** **Rāh-ı Ḥaḳ-rā hem-çü nā-bīnā me-rev**	

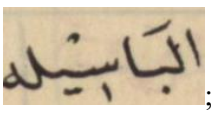
	Yaramaz ḳanda kim töhmet ola[1086] Şerr-i bezm ü cehl-i cemʿiyyet ola	Ey kardeş kötü ve cahillerden oluşan, seni zan altında bırakabilecek topluluğun olduğu yere gitmekten sakın. Çünkü kötülükten keder doğar.
	Ol yere gitme birāder ḳıl ḥaẕer Zīrā bedlikden ẓuhūr eyler keder	
	Rāh-ı Ḥaḳḳa gitme nā-bīnā gibi Ol baṣīret ehli git dānā gibi	Allah yolunda kör gibi gitme. Görüş sahibi ol, âlim gibi git.
	Sālik-i rāh-ı şerīʿat ol oġul Vāḳıf-ı sırr-ı ḥaḳīḳat ol oġul	Oğul, Hak yolunun yolcusu ol; gerçeklik sırrını bilen ol.
	Şol ki bezm ü cemʿ-i töhmetde olur Anıñ işi derd ü miḥnetde olur	Kim zan altında kalacağı yere giderse dert ve sıkıntı çeker.
791	**Der-reh-i fisḳ u hevā merkeb me-tāz** **Ḫˇīşten-rā suḫre-i şeyṭān me-sāz**	
	Fısḳ u ʿiṣyān[ıñ] yolunda çapma at Terk eyle māsivāyı gėri at	Günah ve isyan yoluna girip de at koşturma. Allah'tan başka her şeyi terk et, arkanda bırak.
[188b]	Yaʿnī kim dünyā için saʿy eyleme Herkese ṭaʿn eyleyip bed söyleme	Yani dünya için çalışıp didinme, kimsenin hakkında kötü konuşma ve kimseyi ayıplama.
	Ėtme şeyṭān masḫarası kendini Güş-ı cānla diñle Şeyḫiñ pendini	Şeyhin pendini can kulağıyla dinle, kendini şeytanın maskarası yapma.
	Gitme rāh-ı fisḳ ile ʿiṣyāna sen Olmayasın masḫara şeyṭāna sen	Şeytanın elinde oyuncak olmak istemiyorsan günah ve isyan yoluna sapma.
	Rāh-ı dīn yaʿnī şerīʿat ile ol Vāḳıf-ı sırr-ı ḥaḳīḳat ile ol	Din yolunda yürü, hakikat sırrına erişen ol.
792	**Çün sefer der-pīş dārī zād gīr** **ʿÖmr-i ḫod-rā ser-be-ser hem yādgīr**	

[1086] Vezin problemlidir.

	Āḫiret yolu seniñ öñündedir Her ne ėtdiñse suʾāl ol gündedir	Ahiret yolu senin önündedir, bu dünyada yaptıklarının hesabı o gün sorulacaktır.
	Tut bu yol için zevād ey nev-civān Ḳıl levāzımı[1087] tedārik ey filān	Ey genç, bu yol için azığını hazırla. Ey filan kişi, bu yol için gerekli olan her şeyi yanında bulundur.
	ʿÖmrüñü başdan başa tut rūzigār Yėldir ʿömrün farż eyle ey nigār	Ey sevgili, ömrünü baştan sona bir yel gibi farz et.
	Yaʿnī ʿömrün yėl gibi gelir geçer Dār-ı dünyādan kişi elbet göçer	Yani ömür rüzgâr gibi hızla geçer, bu dünyadan kişi elbet göçer.
	Ḳıl tedārik āḫiret çün zād u rızḳ Ḫayr aʿmāliñ yoġ ise çoḳ yazıḳ	Ahiret için azığını hazır et, iyiliklerin ve ibadetlerin yoksa sana çok yazık.
793	**Ey püser endīşe ez-aġlāl kün** **Nefs-i bed-rā bā-leked pā-māl kün**	
	Ey oġul aġlāldan eyle fikir Ḫavf ḳıl Ḥaḳḳı hemīşe ėt ẕikir	Ey oğul, cehennemliklerin boynuna geçirilen zincirlenden kork, Allah'ı daima zikr et.
	Yaramaz nefsini dekmele hemān Çiyne maġlūb u zebūn ėt ey civān	Ey genç, kötü nefsini tekmele, onu zayıf düşürüp yen.
[189a]	Rūz u şeb fikr ėt ʿaẕāb-aġlāl sen Yaramaz nefsini ḳıl pā-māl sen	Gece gündüz zincirin azabını düşün, kötü nefsini ayağının altına al.
	Nefsini kendisine kim ėtdi rām Oldu engüşt-nümā-yı ḫāṣ u ʿām	Kim nefsine boyun eğdirirse herkes tarafından parmakla gösterilen olur.
	Ḳıl fikir her dem ʿaẕāb-ı āḫiret	Daima ahiret azabını düşün, mücevherler ve güzel elbiselerle övünme.

[1087] Metin boyunca kelime asıl yazımından farklı olarak şeklinde imla edilmiştir.

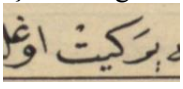
	Zīnet ilbās[1088] ile ėtme fāḫiret	
794	**Ez-ʿaẕāb u ḳahr-ı Ḥaḳ endīşe kün** **Tā ne-sūzī sāz-kārī pīşe kün**	
	Ḳahr-ı Ḥaḳdan dāʾimā endīşe ḳıl Herkes ile imtizācı pīşe ḳıl	Allah'ın azabınından daima endişe et. Herkesle geçinmeye çalış.
	Yanmayasın ḫalḳ ile ėt imtizāc Ėtme şikeste göñüldür san zücāc	Cehennemde yanmak istemiyorsan herkesle iyi geçin. Gönül bir cam gibidir, onu kırmayasın.
	Ḥaḳ Taʿālānıñ ʿaẕabından hemīn Eyle endīşe hele olma emīn	Yüce Allah'ın azabından daima endişe et, kendinden emin olma.
	Ėyi ḫūyu ṣanʿat eyle kendine Gūş ḳıl diñle ne dėr Şeyḫ pendine	İyi huylu olmayı kendine iş edin, Şeyh Attâr, ne öğüt verir, dinle.
	Göñlünü bir kimseniñ ėtme şikest Eyleme rencīde hīç ḳaldırma dest	Kimsenin kalbini kırıp da incitme ve kimseye asla el kaldırma.
795	**Cümle-rā çün hest ez-dünyā güẕer** **Cāy-ı şādī nīst bā-çendīn ḫaṭar**	
	Cümle ḫalḳa çünki dünyādan güẕer Eylemek der-kārdır çünkim sefer	Herkesin bir gün dünyadan göçeceği malumdur.
	Ey birāder bu ḳadar ḳorḳu ile Bā-ḫuṣūṣ bizde olan bed-ḫū ile	Ey kardeş, hiç şüphesiz dünyadan göçülecektir o halde bu kadar korku ve kötü huyla bu dünyada nasıl mutlu olabilirsin, dünya mutluluk yeri değildir.
	Şādīlıḳ yeri degildir bu cihān Çün muḳarrer oldu göçmek bī-gümān	
[189b]	Farżā biñ yıl ʿömrüñ olsa ey dedem Ol geçen dem dem degildir dem bu dem	Ey dedem, bin yıl ömrün olsa da zaman su gibi geçer, içinde

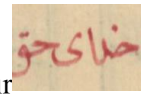
[1088] Metinde kelimenin ilk ünlüsü üstünle harekelenmiştir ; ancak kelimenin böyle bir kullanımına sözlüklerde rastlanılmamıştır. Bu sebeple kelime "ilbās" şeklinde yazılmıştır.

	Olma mesrūru'l-fuʾād dünyā için Rūz u şeb ẕikr ėt Ḥaḳı ʿuḳbā için	bulunduğun anı düşün; dünya için sevinme; ahireti düşün, gece gündüz Allah'ı an.
796	**Āteşī der-pīş dārī ey faḳīr** **Hīç ḫavfet nīst ez-nār-ı saʿīr**	
	Āteşi öñde tutarsın ey faḳīr Hīç ḫavfıñ yoḳ mu ez-nār-ı saʿīr	Ey fakir ateşin önünde dursun, senin ateşten hiç korkun yok mu?
	Yaʿnī öñünde durur nār-ı caḥīm Ḥāl bu kim ḫavf ėtmeyip olduñ leʾim	Yani önünde cehennem ateşi durmasına rağmen korkmayıp alçak oldun.
	Çünki ʿişyān ėtmedesin ey oġul Fehm olur cehennemi ėtdiñ ḳabūl	Ey oğul, hâlâ isyan edip duruyorsan o halde cehenneme girmeyi kabul ettin demektir.
	Yoḳ mudur ḫavfıñ eyā nārdan seniñ Yoḳ mu ʿārıñ bārī Cebbārdan seniñ	Ey senin hiç ateşten korkun yok mudur, bundan korkun yoksa bari her şeye gücü yeten Allah'tan utan.
	Her ne ʿişyān ėtdiñ ise der-ʿaḳab Tevbe ėt iḫlāṣ ile ol dem be-Rab	Her neye isyan ettiysen hemen o anda içten gelerek tövbe et.
797	**ʿAḳabe ber-rāhest ü bāret bes kerān** **Neg'ẕered bāret be-saʿy-ı dīgerān**	
	Yolda yoḳuş var ve yükündür aġır Ġayret eyle ḳalma yolda ey faḳīr	Ey fakir, bu yolda yokuşludur ve yükün de ağırdır, yolda kalmamak için gayret et.
	Ġayrıların saʿy[ı] ile ey civān Bil yükün geçmez seniñ saʿy ėt hemān	Ey genç, başkalarının çabasıyla bu yükten kurtulamazsın, bil. Bu yüzden sen de hemen gayret et.
	Kimseden hīç kimseye yoḳ fāʾide Yevm-i tublāda budur kim ḳāʾide	O hesap gününde kimseden kimseye bir fayda yoktur, kural budur.
	Ey birāder rāh-ı ʿaḳbādan murād Kim ṣırāṭ köprüsüdür gel eyle yād	Ey kardeş gel aklında tut, ahiret yolundan kasıt sırat köprüsüdür.

[190a]	Hem daḫi yükden murādı ey kişi Herkesiñ aḳbeḥ ʿamel kötü işi	Ey kişi "yük"ten kasıt ise herkesin yaptığı çirkin ve kötü işlerdir.
798	**Dārī ender pīş rūz-ı rest-ḫīz** **Ez-Ḫudāyet nīst imkān-ı girīz**	
	Daḫi ḳıyāmet günü öñündedir Āh kim derd ü elem ol gündedir	Önünde kıyamet günü vardır, âh ki dert ve üzüntü o gündedir.
	Yevm-i ḳıyāmet tutarsın öñüne Gelecek gözle yaḳındır öñüne	Kıyamet günü gözle görülecek kadar yakınındadır.
	Ḳaçmaġa Ḥaḳdan saña imkān yoḳ Ḥaḳḳıñ ol günde ġarīb seyrān çoḳ	Allah'tan kaçmana imkan yok, Allah'ın o günde şaşılacak şeyleri çok.
	Ḫayr ise aʿmāl yerin olur cinān Şerr ise ḥayfā dirīġ dūzaḫ mekān	İyi işler yaptıysan yerin cennet olur, kötü işler yaptıysan eyvah yerin cehennem olur.
	Ḫayr ėden bunda behişt ehli olur Şerr iden kişi cehennemī olur	İyilik eden cennetlik olur, kötülük eden ise cehennemlik olur.
799	**Ey püser rāh-ı şerīʿat pīş gīr** **Reh revī terk-i hevā-yı ḫ̔īş gīr**	
	Öñüne tut gel şerīʿat yolunu Baʿd-ez-īn git bul ṭarīḳat yolunu	Gel, din yolunu önünde tut; sonra git tarikat yolunu bul.
	Rāh-ı dīn yaʿnī şerīʿatde Resūl Her ne buyurmuşsa cāndan tut oġul	Oğul, din yolunda peygamberimiz her ne buyurmuşsa onu canı gönülden tut.
	Ger ṭarīḳ-ı müstaḳīme ey civān Gider iseñ söyleyem diñle hemān	Ey genç, doğru yola nasıl gideceğini dinle hemen söyleyeyim.
	Çünki rāh-ı Ḥaḳḳa ey dil bā-nihād Ārızū-yı nefsi eyle nā-murād	Ey gönül, Hak yoluna güzel huyla git, nefsinin arzusuna uyma.
	Kendi hevāñı ḳamu terk ėt oġul	Oğul, bütün heveslerinden vazgeç, Allah aşkı ile

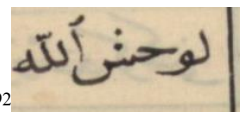
	Ḥubb u ʿaşḳı göñlüne berk ėt[1089] oġul	muhabbetini gönlüne iyice yerleştir.
[190b] 800	**Ey birāder bāş bā-fermān-ı Ḥaḳ** **Tā be-yābī cennet ü rıḍvān-ı Ḥaḳ**	
	Ey ḳarındāş Ḥaḳḳıñ emri ile ol Tut rıżā-yı Ḥaḳḳı kim rıḍvān bul	Ey kardeş, Allah'ın emrine uy, onun rızasını kazan. Bu sayede Allah'ın rahmetine ve cennetine eriş.
	Yaʿnī kim rıḍvān u cennet bulasın Ol maḳām-ı aʿlā raḥmet bulasın	
	Cān u dilden Ḥaḳḳa ṭāʿat eyleyen Rūz u şeb her dem ʿibādet eyleyen	Canı gönülden Allah'a itaat eden, gece gündüz durmadan ona ibadet eden Allah'ın lütfuna ve affına mazhar olur, cennete ulaşır.
	Maẓhar-ı iḥsān olur cennet bulur ʿAfv ile ġufrān olur raḥmet bulur	
	Ey birāder dāʾim ol fermān-ı Ḥaḳ Tā bulasın cennet ü rıḍvān-ı Ḥaḳ	Ey kardeş, daima Allah'ın emirlerine uy bu sayede Allah'ın cennetine ulaş.
801	**Gerden ez-ḥükm-i Ḫudā-yı ḫod[1090] me-tāb** **Tā ne-mānī rūz-ı maḥşer der-ʿaẕāb**	
	Boynunu çevirme ez-ḥükm-i Ḫudā Gel ḳażāya rāżı ol dė merḥabā	Mahşer gününde azap çekmek istemiyorsan Allah'ın emirlerinden yüz çevirme, gel Allah'tan gelen her şeye razı ol, gelene "merhaba" de.
	Rūz-ı maḥşer ḳalmayasın der-ʿaẕāb Görmeyesin miḥnet ü derd üʿiḳāb	
	Ḥükm-i Ḥaḳdan kim ki döndüre boyun	Kim Allah'ın emirlerine yüz çevirmişse ona acı, iki elinle dövün.

[1089] Metinde kelimenin ilk harfi "p" ile imla edilmiştir; ayrıca iki kelime arasında vasl yapılacağını belirtmek için olsa gerek "et-" fiili bir önceki kelimeye bitişik ve "elif" harfi olmaksızın yazılmıştır.

[1090] Metinde kelime "ḥaḳ" olarak yazılmıştır ancak beytin anlamı gereği "ḫod" kelimesinin daha uygun olduğunu düşünmekteyiz. Nitekim kelime Şemʿi ve Murad Molla'nın *Pendnâme* şerhinde de "ḫod" olarak yazılmıştır.

	Acı ana[1091] iki eliñle döyün	
	Rūz-ı maḥşer ḳalır ol ender-ʿaẕāb Derd ile miḥnet görür çeker ʿiḳāb	Mahşer günü azap içinde kalır, çok sıkıntı ve eziyet çeker.
	Emr-i Ḥaḳḳa rāżı ol döndürme yüz Ḳulaġın benden yaña tut diñle söz	Kulağına benden yana tut, sözümü dinle. Allah'ın emrine razı ol, ondan yüz çevirme.
802	**Tā-biyābī der-bihişt-i ʿAdn cāy** **Şefḳatī ben'māy bā-ḫalḳ-ı Ḫudāy**	
[191a]	Tā bulasın cennet-i ʿAdn içre cāy Şefḳat iẓhār eyle bā-ḫalḳ-ı Ḫudāy	Adn cennetinde bir yer bulmak istersen Allah'ın kullarına şefkat göster.
	Cennetiñ ʿAdninde tā yer bulasın Ḥūr u ġılmān ile hem-pā olasın	Adn cennetinde bir yer bulmak ve hurilerle arkadaş olmak istersen daima Allah'ın yarattıklarına merhamet et, onlara iyilikte bulunup hürmet et.
	Dāʾimā maḫlūḳ-ı Ḥaḳḳa şefḳat ėt Eyle iẓhār-ı mürüvvet ḥürmet ėt	
	Şol ki raḥm eyler hemīşe dervīşe Levheş?[1092]Allāh himmeti ėyi işe	Kim dervişe şefkat gösterir, Allah'ın emirlerine uyup ona iyilikte bulunursa onun makamı Adn cenneti olur. Gece gündüz herkese şefkat göster.
	Cennet-i ʿAdn içre isterseñ maḳām Şefḳat eyle cümleye ṣubḥ u meşāmm	
803	**Tā dehendet cāy der-dārü's-selām** **Bā-faḳīrān rūz u şeb mī-dih ṭaʿām**	
	Vėreler yer saña der-dārü's-selām Her faḳīre gėce gündüz vėr ṭaʿām	Sana cennette yer versinler istiyorsan gece gündüz her fakire yemek ver.
	Ger fuḳarāya kişi yėdirse nān Eyler Allāh anı idḫāl-i cinān	Bir kişi fakirlere ekmek verirse Allah ona cennetinde yer verir.

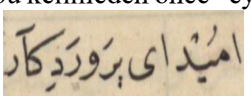
[1091] Kelime metinde "anı" şeklinde imla edilmiştir. Ancak anlama "ana" yazılışı daha uygun bulunmuştur.

[1092]

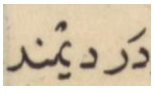
	Yoḳ cihān içre seḫāvetden leẕīẕ Beẕl-i nān-ı faḳr ėden oldu ʿazīz	Bu dünyada cömertlikten daha tatlı bir şey yoktur. Fakire ekmek veren aziz olur.
	Menbaʿ-ı cūd u seḫā kān-ı kerem Vāḳıf-ı sırr-ı Ḫudā ṣāḥib-himem	Cömertlik ve kerem kaynağı olan, Allah'ın sırrını bilen, himmet sahibi kişiler; Allah için fakirlere sofralarını açtılar, onları yedirdiler.
	Eylediler beẕl-i nān Allāh için Ḳıldılar küşāde ḫˇān Allāh için	
804	**Her ki āred īn vaṣiyyet-rābe-cāy** **Der-dü ʿālem raḥmeteş baḫşed Ḫudāy**	
	Her kim icrā ėde bu vaṣiyyeti Üzerine ola Ḥaḳḳıñ raḥmeti	Her kim bu vasiyeti yerine getirirse Allah'ın rahmeti onun üzerine olur.
[191b]	İki ʿālemde Ḫudā raḥmet ėder Baḫş ėder iḥsān ėder ḥürmet ėder	İki alemde de Allah ona rahmet eder. Ona lütufta bulunur.
	Dėgil oḳursa kişi her demde pend İki ʿālemde olur ol sūdmend	De, kim her zaman nasihat okursa o kişi iki âlemde de kazançlı çıkar.
	Gün-be-gün oḳursa olur maġfiret Līk yerine getirmek maʿrifet	Bir kişi her gün nasihat okursa Allah'ın rahmetine kavuşur ancak asıl marifet bu öğütleri yerine getirmektir.
	Cān ile diñle oḳursa ger kişi Rūşen olur göñlü gider teşvīşi	Eğer bir kişi öğüt okursa onu can kulağıyla dinle bu sayede gönlün huzura kavuşup aydınlanır.
805	**V'er ne-yāred[1093] īn vaṣiyyet-rā be-cāy** **Dūr māned bī-şekī ū ez-Ḫudāy**	
	Kim ki bu vaṣiyyeti yerine ol Diñleyip getirmez ise ey oġul	Ey oğul, kim bu vasiyeti dinleyip de yerine getirmezse şüphesiz Allah'dan uzak olur, sonunda ondan ayrı düşer, üzgün olur.
	Şeksiz Allāhdan o kimse dūr olur Ḥāṣılı maḫẕūn olur mehcūr olur	

[1093] Her ne kadar metinde kelime "yāyed" olarak yazılmış olsa da anlam gereği bu şekilde yazılmıştır.

	Yaʿnī kim ḳalır Ḫudādan ol ırāḳ Cān u dil ile bu pende vėr ḳulaḳ	Yani Allah'tan uzak olur. Bu öğüdü can kulağıyla dinle.
	Diñle cān ile hemīşe oḳu pend Olmaḳ istersen egerçi behremend	Nasipli olmak istersen daima nasihat oku ve dinle.
	Kim ki bu pendi oḳur ṣubḥ u mesā Ol olur maḳbūl nezd-i Kibriyā	Kim bu öğüdü sabah akşam okursa Allah katında makbul olur.
806	**Yā İlāhī raḥm kün ber-mā heme** **ʿAfv kün cümle günāh-ı mā heme**	
	Raḥmet eyle cümlemize yā İlāh Cürmümüzü cümle ʿafv ėt pādişāh	Yâ İlah, yâ padişah hepimize merhamet et, bütün günahlarımızı bağışla.
	Cürm ile ālūdedir her yanımız Yā İlāhī ʿafv ḳıl ʿişyānımız	Ey Allah'ım her ne kadar her yanımız günahla bulanmışsa da sen isyanımızı affet.
[192a]	Eyledim bī-ḥadd u bī-pāyān günāh Tevbeler olsun ėderem her dem āh	Sayısız günah işledim. Bundan ötürü her an âh eder, tövbe ederim.
	ʿAfv ḳıl bu yüzü ḳara bendeñi Cürm ü işyān ile pür-şermendeñi	Bu günah ve isyanınından ötürü çok mahcup olmuş yüzü kara kulunu affet.
	Gerçi raḥmet baḥrıñ oldu bī-kenār Eylemem ḳaṭʿ-ı ümīd Perverdigār[1094]	Ey yarattıklarını besleyip gözeten Allah, senin rahmet denizin sonsuzdur bu yüzden de ümidimi kesmem.
807	**ʿĀcizīm ü cürmihā kerde besī** **Nīst mā-rā ġayr-ı tu dīger kesī**	
	Ṭāʿatimiz yoḳ günāhkār ʿācīziz Nā-tüvān aḥḳar faḳīr u nā-ciziz	Sana itaat etmedik; günahkâr, aciz ve fakiriz.

[1094] Nüshada bu kelimeden önce "ey" ünlemi yazılmışsa da vezin gereği hazırlanan metne dahil edilmemiştir.

	Eylemişleriz hezār cürm ü günāh Gerçi kim olduḳ peşīmān yā İlāh	Ya İlah, sonradan pişman olsak da sana karşı pek çok günah işledik.
	Ġayrı senden kimsemiz yoḳdur bizim Baḫş ḳıl ʿişyānımız çoḳdur bizim	Her ne kadar isyanımız çok olsa da senden başka kimsemiz yoktur, lütfet, bağışla.
	Olduḳ ʿişyān ile terkīb-i bina Cürmümüz ʿafv eyle gel yā Rabbenā	İsyan ile yoğrulmuş olsak da ya Rab gel, günahlarımızı affet.
	Yā İlāhī senden olmazsa meded Yarın āḫretde ne'der bu derdmend[1095]	Ey Allah'ım senden yardım gelmezse yarın ahirette bu dertli kulun ne yapar?
808	**Ger be-ḫ̌ānī v'er be-rānī bende īm** **Her çe ḥükm-i tust ez-ān ḫursende īm**	
	Ger ḳatında bizi daʿvet ėdesin ʿAdl ile şefḳat mürüvvet ėdesin	İster bizi huzuruna davet edip merhamet et, iyilikte bulun; istersen de kov. Eğer bizi (cehennem ayrılığına) sürersen biz senin kulunuz, emrine karşı gelmeye utanırız.
	Ve eger sürer iseñ biz bendeyiz Emriñe lā dėmege şermendeyiz	
	Ḥaddimiz var mı muḫālif ėtmeye Yaʿnī ḫilāfınca yā Rab gitmeye	Ey Allah'ım senin emirlerine karşı gelmek ve emirlerinin aksini yapmak haddimize midir?
[192b]	Her ne ki ḥükmüñdür andan rāżıyız Eylemeziz bir nefes iʿrāż-ı yüz	Her ne hüküm verdiysen ona razıyız, bir an bile senden yüz çevirmeyiz.
	Her ne eylerseñ *semiʿnā ve neʿam*[1096] Ḥaddimiz yoḳ fem açıp urmaġa dem	Her ne hüküm verirsen ne yaparsan işittik ve kabul ettik. Buna karşı ağzımızı açıp da bir şey söylemek haddimiz değildir.

[1095] Öyle sanıyoruz ki metinde kelimenin vezin gereği 1,5 hece okunması gerektiği "ي" harfi konularak belirtilmiştir.

[1096] Beyitte Nur Suresi 51. ayet, Maide Suresi 7. ayet ve Nisa Suresi 46. ayette geçen "İşittik ve itaat ettik." (سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا) sözüne atıfta bulunulmuştur.

809	**Raḥmet-i Ḥaḳ bād ber-rūḥ-ı kesī** **K'īn naṣāyiḥ-rā be-ḫ̆ʿāned ū besī**	
	Ḥaḳ Taʿālānıñ hemīşe rahmeti Hem daḫi raḥm u mürüvvet şefḳati	Yüce Allah'ın rahmeti ve lütfu bu nasihati sabah akşam okuyanların ruhuna olsun.
	Şol kesiñ rūḥuna olsun dāʾimā Kim bu pendi oḳuya ṣubḥ u mesā	
	Ẕākir ol ṣubḥ u mesāda oḳu pend Olmaḳ isterseñ olasın sūdmend	Nasipli olmak istersen Allah'ı an, sabah akşam nasihat oku.
	Bir kişi pend oḳusa ṣubḥ u mesā Olur elbet maẓhar-ı luṭf-ı Ḫudā	Bir kişi sabah akşam nasihat okursa elbette Allah'ın lütfuna erişir.
	Kim ki bu pendi oḳur leyl ü nehār Rūḥuna raḥmet ėde Ḥaḳ bī-şümār	Kim bu nasihati gece gündüz okursa Allah onun ruhuna çokça rahmet eder.
[193a]	**DER-BEYĀN-I TĀRĪḪ-İ ŞERḤ-İ NAẒM-I KİTĀB-I PEND-İ ʿAṬṬĀR** Attâr'ın pendnamesinin manzum olarak şerh ediliş tarihini anlatır.	
	Ḥamd-ı bī-ḥad bā-şükür ola müdām Her nefes Ḥaḳḳa ilā yevmi'l-ḳıyām	Tâ kıyamet gününe kadar her an Allah'a sonsuz hamd ve şükr olsun.
	Ḥamdilillāh ḫatm oldu pend-i şerḥ Oḳuyanlar ola sūdmend şerḥ[1097]	Allah'a şükürler olsun, nasihatnamenin şerhi sona erdi. Okuyanlar bu şerhten nasiplensin.
	Bir güzel vādīde ėtdim intiẓām Eyledim saʿy-ı belīġ ü ihtimām	Pendnameyi güzel bir usülle, çok çaba ve özen göstererek oluşturmaya çalıştım.
	Şerḥ ėdip beş beyt ile gerçi müfīd Līk oḳuyanlar olur müstefīd	Okuyanlar faydalansın diye pendnâmeyi beş beyitle şerh edip açıkladım.
	Oḳuduḳça eylesin ṣıbyān ḥaẓ Pür-maʿārif olalar ʿirfān ḥaẓ	Çocuklar okuyunca keyif alsın, bilgi ve irfan sahibi olsun.

[1097] Vezin problemlidir.

	Ger ḳuṣūr ėtdim ise ʿafv ėt İlāh Tevbekārım cürmüme ey pādişāh	Ey Allah'ım bir kusur ettiysem affet. Ey padişah kusurum için tövbe ederim.
	Ehl-i dāniş eylese diḳḳat naẓar Şerḥ-i naẓmım cümleden bihter dutar	Bilgi sahipleri manzum şerhime dikkatle baksalar onu hepsinden üstün tutarlar.
	Düşdü hem lafẓan ve maʿnen tārīḫi Biñ iki yüz otuz iki ey aḫī	Ey kardeş, hem söz hem de manaca tarihi bin iki yüz otuz iki düştü.
	Ḳad vaḳaʿa'l-ferāġu min taḥrīri hāẕe'l-kitābi bi-avni ʿināyeti'llāhi'l-meliki'l-vehhāb, sevvedehū Aḥmed Şevḳī bi-cezireti Midilli 27 Zilhicce 1249 Vehhab ve melik olan Allah'ın yardımıyla bu kitabın istinsahı (kopyası) tamamlandı. Bunu Ahmed Şevkî 27 Zilhicce 1249'da Midilli Adası'nda yazdı.	

4. 4. KİŞİ, KİTAP VE KAVİM ADLARI DİZİNİ

Abbâs (Hz.) 10b

Âd Kavmi 3b

Âdem (Hz.) 1b, 77a, 77b

Ali (Hz.) 10a

Âsaf 10a

Behrâm 41a

Cem 41a

Dahhâk 29b

Dârâ 10a

Dâvud (Hz.) 4b

Ebû Bekir Ağa 2a

Ebû Hanîfe 11b

Ebû Yûsuf 11b

Ebûbekir (Hz.) 9b

Edhem 77a

Eflâtun 28a, 32a, 108a, 128b

Efrâsiyâb 41a

Eyyûb (Hz.) 5a

Ferîdüddîn Attâr 22a, 92b, 112a,124a, 174b, 193a

Halîl (Hz. İbrahim) 3b

Hamza (Hz.) 10b

İsâ (Hz.) 7b, 9a

Kârûn 46a

Kâzım 2a

Keyhüsrev 29b

Lût (Hz.) 4a

Lût Kavmi 4a

Mahmûd (Padişah) 25b

Mâlik (İmam) 12a

Miftâh-ı Pend 3a

Muhammed (Hz.) 1b, 8b, 9a, 10a, 55b, 87a, 88b, 152a, 178b, 190a

Muhammed (İmam) 11b

Nûh (Hz.) 3a, 3b

Osmân (Hz.) 10a

Ömer (Hz.) 9b, 10a

Rüstem 41a

Safiyüddîn eş-Şeyh Mustafa 2b

Sakızlı Baba 2b

Süleymân (Hz.) 4b,5a

Şâfi‘î (İmam) 11b, 12a

Şâh Behâüddîn 2b

Şem‘î 2b

Üzeyr (Hz.) 8a

Yezîd 40a

Yûnus (Hz.) 5a

Zahrî (Muhammed) 1b, 2a, 193a

Zâl 41a

Zekeriyyâ (Hz.) 5b

Züfer 12a

SONUÇ

Bu çalışmada Muhammed Zahrî Efendi'nin *Miftâh-ı Pend* adlı eseri transkribe edilerek günümüz Türkçesine aktarıldı. Bu sayede eser ortaya çıkarılarak günümüz okuyucusuna tanıtıldı.

Tezde pend, pendname kavramları ile pendname türünün ortaya çıkışı ve tarihi seyri genel hatlarıyla ele alındı; Klasik Tük edebiyatında bu tür içerisinde yazılan belli başlı eserler dile getirildi. Pendâme türünde kaleme alınan eserlerin şekil, muhteva ve yazılış sebepleri göz önünde bulundurulduğunda *Miftâh-ı Pend*'in bu gelenek içerisinde kaleme alınan eserlerle benzer özellikler taşıdığı tespit edildi.

Çalışmamızda Klasik Türk edebiyatında *Pendnâme*'ye yazılan Türkçe tercüme ve şerhler hakkında bilgi verildi ve şerhler çeşitli yönleriyle incelemeye tabi tutuldu. Bu sayede Osmanlı dönemi pendname geleneği ve bu gelenek içerisinde *Miftâh-ı Pend*'in yeri tespit edilmeye çalışıldı. Muhammed Zahrî tarafından 1232/1816-17 yılında kaleme alınan bu şerhin Ferîdüddîn Attâr'ın *Pendnâme'sine* yazılmış bilinen ilk Türkçe manzum şerh olması ve çocuklara yönelik yazılmış oluşu sebebiyle önem arz ettiği ve kendinden önce kaleme alınan diğer *Pendnâme* şerhlerinden ayrıldığı kanaatine varıldı. *Pendnâme*'ye yapılan Türkçe tercüme ve şerhlerin incelenmesi sonucunda metinlerin çoğunun birbirinin tekrarı olmaktan ziyade farklı ihtiyaçları karşılamak, farklı amaçlara hizmet etmek için kaleme alınmış ve dolayısıyla da birbirinden ayrı özellikler taşıyan eserler olduğu neticesine ulaşıldı. Bu farklılığın oluşmasında şârihlerin yetiştiği sosyal ve beşerî çevre, almış oldukları eğitim ve sahip oldukları kültürel birikim ile hitap etmek istedikleri okuyucu kitlesinin etkili olduğu görüldü. *Pendnâme* tercüme ve şerhleri üzerine yaptığımız incelemede her şerhin belli başlı özellikleri ile ön plana çıktığı sonucuna ulaşıldı. Buna göre; Şem'î'nin *Sa'âdetnâme*'si *Pendnâme*'ye yapılmış bilinen ilk mensur Türkçe şerh olması, diğer Pendnâme şerhlerine kaynaklık etmesi yönüyle önem arz ederken; Abdî Paşa'nın *Müfîd*'i ise kaynak metnin kelimelerine yönelik yapılan tafsilatlı açıklamaları, metin içi ve dışı göndermeleri ile diğer *Pendnâme* şerhlerinden ayrılır. Hulusî'nin *Vesiletü'l-Merâm*'ı dilinin sadeliğiyle, Hasan Şu'ûrî'nin şerhi ise *Pendnâme*'nin hem manzum hem de mensur olarak tercüme edildiği ilk *Pendnâme* şerhi oluşuyla dikkat çeker. İsmail Hakkı Bursevî'nin şerhi en hacimli *Pendnâme* şerhlerinden oluşu, kaynak metnin kelimelerine ve okuyucu için müphem olan unsurlarına yönelik yapılan detaylı

açıklamalar, alıntılar ve kaynak metinden bağımsız olarak vermiş olduğu ek bilgilerle ön plana çıkarken; Mustafa Refî'a'nın *Berg-i Dervîşân*'ı Farsça öğrenimine yeni başlayanlar için yazılmış oluşu ve kaynak metnin kelimelerine yönelik yapılan filolojik açıklamaların uzunluğuyla önem arz eder. Kilisli Rûhî'nin *Ruhu'ş-Şürûh*'u kaynak metne yönelik yapılan tasavvufî açıklamaların fazlalığı bunun yanı sıra metin içi ve dışı göndermeleriyle; Murad Nakşibendî'nin *Mâ-Hazar*'ı geç dönemde yazılmasına rağmen tanınmış bir eser oluşu, şârihin eserini yanında hiçbir ek kaynak bulundurmadan sadece hatırında kalanlarla oluşturmasıyla önem arz eder. Salih Nâilî'nin *Kenz-i Nesâyih*'i ise *Pendnâme*'nin bilinen en geç tarihli şerhi oluşu ve manzum olmasına rağmen der-kenarında kaynak metinde geçen ayet ve hadisleri açıklayıcı bilgilere yer verişiyle diğer *Pendnâme* şerhlerinden ayrılır. Öte yandan Na'tî'nin *Pendnâme* şerhi, orijinal bir şerh olmaktan ziyade daha çok Şem'î'nin *Sa'âdetnâmesi*'nin muhtasarı; Ferâ'izîzâde'nin *Pendnâme* şerhi ise Bursevî'nin *Pendnâme* şerhinin muhtasarı görünümündedir.

Pendnâme tercümelerine baktığımız da ise Sabâyî'nin *Sırât-ı Müstakîm*'i *Pendnâme*'nin Anadolu sahasında bilinen ilk Türkçe manzum tercümesi olması yönüyle*;* Emre'nin *Tercüme-i Pendnâme-i Attâr*'ı döneminde en çok okunan *Pendnâme* tercümelerinden oluşuyla; Za'îfî'nin *Bostân-ı Nasâyıh'ı* ise *Pendnâme*'yi akıcı ve canlı bir üslupla tercüme etmesi, tercümesinin sonuna Sadî'nin *Gülistân*'ının sekizinci bölümünü ilave etmesiyle dikkat çeker. Nazmî ve Mecîdî'nin tercümeleri kaynak metnin eklenen ilave beyitlerle genişçe tercümesinden oluşması bu sebeple de şerhe yaklaşan özellikler barındırmasıyla ön plana çıkar. Öte yandan Seyyid Ali Rızâ'nın *Riyâzü'r-Rızâ*'sı Hasan Şu'ûrî şerhi içerisinde bulunan manzum tercümeye oldukça benzemektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde *Miftâh-ı Pend*; muhteva, şekil, şerh metodu, dil , üslup ve imla özellikleri açısından incelemeye tabi tutuldu ve bu incelemede klasik incelemelerden farklı olarak dil, üslup ve muhteva malzemelerinin metin içindeki biçimsel ve işlevsel kullanımları tespit edilerek metnin şahsî portresi çizilmeye çalışıldı. Buna göre; *Pendnâme*'nin her beytinin beş beyitle şerh edilmesi sonucu oluşan eser; hamdele, salvele ve sebeb-i telif bölümleriyle asıl konunun işlendiği 74 bölüm ve bir tarih manzumesinden oluşmaktadır. Çocuklara ve irfan arayan sâliklere yönelik yazılan eser; içerisinde tıpkı kaynak metinde olduğu gibi kişiyi hem bu

dünyada hem de öbür dünyada mutluluğa ulaştıracak dinî tasavvufî konular, genel ahlak ve sosyal hayatla ilgili pek çok öğüt barındırır. Nazım şekli ve kullanılan vezin yönüyle kaynak metinle örtüşen eserde hitap edilmek istenen kitle sebebiyle süslü ve sanatlı bir üsluptan bilinçli olarak kaçınılmıştır. Eserde kaynak metinden yapılan ödünçlemeler dışında daha çok Osmanlı Türkçesinde yaygın olarak kullanılan kelime kadrosundan faydalanılmış, zincirleme tamlamalardan uzak durulmuştur. Ancak eserde kimi zaman Osmanlı Türkçesinin dil, imla ve anlatım hususiyetlerine uygun düşmeyen ifadelerin yer alması metnin anlaşılırlığını olumsuz yönde etkilemiştir. Metinde Klasik Türk Edebiyatı geleneğine uygun olarak Arapça, Türkçe ve Farsça kelime kadrosu kullanılmış; ayet, hadis ve özlü sözler; atasözü, deyim ve ikilemelerle ifade gücü artırılmıştır. *Miftâh-ı Pend*'de birbirinden farklı 178 deyim, 31 atasözü ve 2 kelâm-ı kibara yer verilmiştir. Muhammed Zahrî, bu kalıp ifadelerle hem anlatıma güzellik katmak hem de anlatılan konuyu pekiştirmeyi amaçlamıştır. *Miftâh-ı Pend*'de yer alan deyim ve atasözlerinin çoğu günümüzdeki yazım ve anlamlarına uygun olarak hiçbir şekil değişikliği yapılmadan kullanılırken bazıları ise günümüzdeki şekillerinden farklı biçimlerde kullanılmıştır. Yaptığımız incelemeler sonucunda *Miftâh-ı Pend*'de hatırı sayılır miktarda ikileme kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu ikilemelerin çoğu atıf tamlaması şeklinde olup Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerden oluşmaktadır. Eserde yer alan ikilemeleri oluşum şekilleri açısından incelediğimizde eş ve yakın anlamlı kelimelerle oluşturulan atıf tamlaması şeklindeki ikilemelerin diğer türdeki ikilemelere göre daha fazla kullanıldığı görülmüştür. Kullanılan ikilemeler eserin anlatımına güzellik katıp onu güçlendirmekle kalmamış, ikilemelerin yapısındaki ses uyumuyla metnin akılda kalmasını kolaylaştırmış, eserin biçimsel özelliklerinden olan kafiye ve vezne de katkı sağlamıştır. Eserde daha çok ikinci tekil şahsa hitap edilmiş; kullanılan hitap sözcükleri, kalıp ifadeler ve rakamlarla verilen öğütlerin akılda kalıcılığı artırılmıştır.

Şekil özellikleri incelendiğinde eserin kaynak metnin vezni ve nazım şekline eş değer olarak mesnevi nazım şekli ve *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'îlün* vezniyle kaleme alındığı görülmüştür. Şârihin metnin vezne uygulanmasında başarılı olduğunu söylemek zordur. Metinde edebî sanatlardan en fazla teşbih, telmih ve iktibasa yer verilmiştir.

Metinde ayrıca on altı peygamber, dört halife, iki sahabe, altı mezhep imamı, altı mutasavvıf ve on iki efsanevî şahsiyet ile bir düşünür ve devlet adamından bahsedildiği

tespit edilmiştir. *Miftâh-ı Pend*'de -bilhassa tevhid bölümünde- daha çok Allah'ın yüceliğini ve tekliğini vurgulamak amacıyla peygamberlere ve onların kıssalarına değinilmiştir. Din büyükleri İslamiyete yaptıkları katkılarla anılırken; tarihî şahsiyetlerin daha çok Fars edebiyatının ünlü eseri *Şehnâme*'de geçen hükümdarlar olduğu görülmüştür. Bu kişilerin sahip olduğu tüm güce ve saltanata rağmen sonunda öldüğü hatırlatılarak dünyanın geçiciliği, insanın ölümlü oluşu vurgulanmıştır. Dört halife, peygambere dost oluşları ve öne çıkan özellikleriyle anılmıştır. Peygamberimizin amcaları Hz. Hamza ve Hz. Abbas; peygamberimize olan sadakatleriyle din ve peygamber uğruna yaptıkları mücadeleler ile konu edilmiştir.

Dinî-tasavvufî bir eser olması sebebiyle *Miftâh-ı Pend*'de yer alan öğütlerin çoğu ayet ve hadislere dayanmaktadır. Eserde, Klasik Türk edebiyatının temel kaynaklarından olan ayet ve hadislerden iktibas yoluyla faydalanılmış bu sayede verilen öğütler bu unsurlarla desteklenerek güçlendirilmiş, sözün güzelliği, etkililiği ve geçerliliği artırılmıştır.

Eserin şerh metodu incelendiğinde genel itibariyle şârihin amacının Fars dilinde yazılmış kaynak metni hedef dile yani Türkçeye genişçe çevirmek ve okuyucu için kapalı olduğunu düşündüğü bazı ibare ve kelimelere açıklık getirmek olduğu görülmüştür. Eserde öncelikle orijinal metin beyit bazında birimlere ayrılmış daha sonra da kaynak metindeki her beyit beş beyitle açıklanmış; kaynak metinde yer alan ve okuyucu için kapalı durumda olan bazı ibareler- bilhassa dinî ve tasavvufî terimler- *ya'nî, bundan murad* gibi ifadelerle bu beş beyit içerisinde açıklanmıştır. Eserde kaynak metnin kelimelerine yönelik anlamsal açıklamalara kısmen yer verilirken filolojik açıklamalara ise neredeyse hiç yer verilmemiştir, bu yönüyle eseri aktarma yönü ağır basan yani muhtasar şerhler içerisine dahil etmek mümkündür. Son olarak eserin yazılış amacı, hitap ettiği kitle ve manzum olarak yazılışının eserde uygulanan şerh metodunun tercihinde etkili olduğu tespitine varılmıştır.

KAYNAKÇA

Abdurrahmân Abdî Paşa. *Müfîd.* Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi. No. 19 Hk 2130.

Ahmet Badi Efendi. *Armağan*. Harward: Harward Üniversitesi Yayınları, 2004.

Ak, İsmail. "Nasihatnâme-i Sıdkî." Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, 2012.

Akçay, Gülçiçek. "Mustafa Refî'a Berg-i Dervîşân (Karşılaştırmalı İnceleme-Metin)." Doktora Tezi. Trakya Üniversitesi, 2013.

Akkoyun, Şükrü. "Şem'î: Saadetnâme." Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, 1999.

Aksoy, Ömer Asım. *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1998.

Altuğ, Fatih. "Başka Türlü Bir Yaklaşım Mümkün Mü?" *Nazımdan Nesre Edebi Türler* , ed. Hatice Aynur, vd., s. 32-45.

Altun, Kudret. *Pendnâme-i Nazmî (Tercüme-i Pendnâme-i Attâr).* Kayseri: Laçin Kitabevi, 2004.

Arslan, Mehmet. *Pendnâme-i Zarîfî*. Sivas: Dilek Matbaacılık, 1994.

Artuk İbrahim. "Zer-i Mahbûb." *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.44. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.

Ataseven, Yusuf. "Hakkânî'nin Manzûme-i Nasâyih Adlı Eserinde Manzum Ayet ve Hadis Yorumları." Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, 2015.

Atlansoy, Kadir. "Sabâyî, Sırat-ı Müstakim." Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, 1987.

Atlansoy, Kadir. "Pend-i Attâr'ın İlk Çevirisi: Sabâyî'nin Sırât-ı Müstakîm Mesnevisi." *İlmî Araştırmalar Dergisi*, s. 20 (2005): 27-41.

Aybakan, Bilal. "Şâfiî." *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.38. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.

Aydemir, Yaşar ve Çeltik, Halil. "Gazelde İkileme Redif ve İkileme Kafiye." *Turkish Studies İnternational Periodical For Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 4 s. 2 (2009): 79-118.

Balcı, Arzu. "Nâilî'nin Kenz-i Nesâyih Adlı Eseri ve Nasihat Geleneği." Yüksek Lisans Tezi. Fatih Üniversitesi, 2011.

Balcı, Musa. "İslam Öncesi Fars Öğüt Edebiyatı." Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi, 2013.

Bedir, Murteza. "Züfer b. Hüzeyl." *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.44. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.

Bağdatlı İsmail Paşa. *Bağdatlı İsmâil Paşa, Hediyyetü'l-Ârifîn Esmâü'l-Müellifîn ve Âsârü'l-Musânnifîn*. Hazırlayan Bilge, Kilisli Rıfat ve İnal, İbnülemin Mahmud Kemal. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1951.

Bilgin, Azmi. *Emre, Terceme-i Pendname-i Attar*. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1998.

Bursalı Mehmed Tâhir. *Osmanlı Müellifleri*. İstanbul: Meral Yayınevi, 1972.

Canım, Rıdvan. "Pendnâmeler ve Türk Edebiyatında Benzer Nitelikli Öğüt Kitapları." *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, s. 3. Ayrı Basım (1998): 153-159.

Cengiz, Nazlı Şenel. "Sa'âdet-nâme (Şerh-i Pend-i Attâr)." Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi, 2004.

Coşkun, Vildan S. "Zaîfî." *TDV İslam Ansiklopedisi.* c.44. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.

Çağrıcı, Mustafa. "Nasihat." *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.32. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2006.

Çakıroğlu, Tuba Onat. "İsmail Hakkı Bursevî'nin Şerh-i Pend-i Attâr Adlı Eseri Üzerine İnceleme." *TDED Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi,* s. 7 (2008): 147-160.

Çakıroğlu, Tuba Onat. "İsmail Hakkı Bursevî'nin Şerh-i Pend-i Attâr Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme ve Attâr'ın Pendnâmesi İle Karşılaştırılması." Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, 2012.

Çelebioğlu, Âmil. *Akşemseddin-zâde Hamdullah Çelebi ve Pend-nâmesi*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı, 1998.

Çelebioğlu, Âmil. *Türk Edebiyatında Mesnevi (XV. Yüzyıla Kadar)*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1999.

Çetindağ, Yusuf. *Pendname*. İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2013.

Çınar, Bekir. "Türk Edebiyatında Vasiyetnameler ve İki Şair (Tıfli/Tarzi) Arasında Kalan Bir Vasiyetname." *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, s. 9 (2003): 115-140.

Çınarcı, M. Nuri. "Şeyhü'l-İslam Arif Hikmet Bey'in Tezkiretü'ş-şu'arâsı ve Transkripsiyonlu Metni." Yüksek lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi, 2007.

Dal, Dilara. "XVIII. Yüzyılda Sakız Adası." Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi, 2008.

De Sacy, Silverstre. *Hamid Ferîdüddîn Muhammed b.İbrahim Nişaburi Attâr, Pend-nâme.* Çeviren Ruh Bahşan. Tahran: İntişarat-ı Esatir, 1373.

Derin, Fahri Çetin. "Abdî Paşa, Nişancı." *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.1. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 1988.

Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. 35.bs. Ankara: Aydın Kitabevi, 2015.

Dilçin, Cem. *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. 10. bs. Ankara: TDK Yayınları, 2013.

Doruk, Muhammed. "Emre'nin Terceme-i Pend-name-i Attar'ı Üzerine Bir Dil İncelemesi." Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi, 2017.

Durdu, Mustafa. "Türk Edebiyatında Nasihat." Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, 2008.

Emiroğlu, Selim. "Türkçe Manzum Nasihat-nâmelerin Eğitim Değeri Üzerine Bir İnceleme." Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2010.

Emre. *Kitâbu Terceme-i Pendnâme-i Şeyh Attâr.* Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Manzum. No.852.

Erbaş, Muammer. "Bir Osmanlı Müfessiri Abdülmecid b. Eş-Şeyh Nasûh b. İsrâîl ve Eserleri." *D.E. Ü., İlahiyat Fakültesi Dergisi*, s. XXIV (2006): 161-186.

Erdem, Mehmet Dursun. “Birincil Ünlü Uzunlukları ve İmâle.” *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 3, s. 6 (Fall 2008): 251-276.

Erenoğlu, Dilek. “Güvâhî’den Günümüze Atasözleri ve Deyimler.” *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* 2 s. 4 (2007): 1150-67.

Ergin, Fatma. “Hüseyin Kudsî-i Edirnevî’nin Hayatı ve Pend-i Mahdûmân Adlı Eseri.” Yüksek Lisans Tezi. Ankara Ünviversitesi, 2003.

Erkan, Adil. “Mâ-Hazâr Adlı Pendnâme Şerhinin Günümüz Harflerine Aktarılması ve İncelenmesi.” Yüksek Lisans Tezi. Fatih Üniversitesi, 2010.

Esad Efendi. “Pendnâme-i Vak’anüvis Esad Efendi.” http://www.kutuphane.atauni.edu.tr [Erişim 24.12.2017].

Gençosman, M. Nuri. *Pendname: Öğüt Kitabı.* İstanbul: Ataç Yayınları, 2014.

Gölpınarlı, Abdülbaki. *Mantık Al-Tayr Feridüddin-i Attar*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2001.

Güleç, İsmail. *Türk Edebiyatında Mesnevî Tercüme ve Şerhleri*, İstanbul: Pan Yayıncılık, 2008.

Güleç, İsmail. “Dağıtılmış İncileri Toplamaya Yardım Etmek, Şerh Tasnifi Meselesine Küçük Bir Katkı.” *Turkish Studies-İnternational Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 4, s. 6 (Fall, 2009); 213.30.

Güntan, Zekiye. “XIX. Yüzyıl İstanbul Mutasavvıflarından Muhammed Murad Nakşibendî ve Hülasatüş’-Şürûh Adlı Mesnevî Şerhinden İlk 1001 Beytin Tahlili.” Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, 2009.

H. Ritter. “Attâr, Farid al-Din Muhammed b. Abî Bekr İbrâhim.” *İslam Ansiklopedisi*. c.2. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 1979.

Hamada, Reda. “Siyâhîzâde Alî Efendi ve Gülşen-i Ahbâr Adlı Pend-i Attâr Tercümesi.” Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, 2014.

Hasan Şu’ûrî Efendi. *Şerh ve Tercüme-i Pend-i A*ttâr. Süleymaniye Kütüphanesi, Darü’l-Mesnevi. No.185.

Hatipoğlu, Vecihe. *Türk Dilinde İkileme*. Ankara: TDK Yayınları, 1971.

Hayta, Ufuk ve Birişik, Abdülhamit. "Hayatı ve Eserleriyle Abdülmecîd b. Şeyh Nasûh Tosyevî ve Cevâhirü'l-Kur'ân ve Zevâhirü'l-Furkân Adlı Tefsir Risâlesinin İlmi Değeri." *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16, s. 2 (2007): 343-67.

Hayta, Ufuk. "Abdülmecîd b. Nasûh Tosyevî'nin (ö.1588) Hayatı, Eserleri ve El-Hüdâ Ve'l-Felâh Adlı Tefsir Risâlesinin Tahkiki." Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, 2008. SBE.

http://katalog.istanbul.edu.tr/client/tr_TR/default_tr/search/results?qu=miftah-%C4%B1+pend&te= [Erişim 5 Aralık 2017].

http://lugatim.com/s/zahr%C3%AE [Erişim 27 Ocak 2018].

http://www.diyanetdergi.com/ilmi-dergi/item/162-divan-i-hikmet-te-yer-alan-hadislerin-kaynaklari-ve-degerlendirilmesi [Erişim 21 Ocak 2018].

http://www.katalog.istanbul.edu.tr/client/tr [Erişim 26.07. 2017].

İnal, İbnülemin Mahmut Kemal. *Son Asır Türk Şâirleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1988.

İnalcık, Halil. "Klasik Edebiyat Menşei:İranî Gelenek, Saray İşret Meclisleri ve Musâhib Şâirler" *Türk Edebiyatı Tarihi,* ed. Talât Sait Halman, s. 233-294.

İpekten, Haluk. *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. 6. bs. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2003.

İsmail bin Muhammed Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*. Beyrut, 1351.

Kaçalin, Mustafa S. "Mütercim Âsım Efendi." *TDV İslâm Ansiklopedisi*. c.32. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları,2006.

Kanar, Mehmet. *Esrârnâme Ferîdüddîn Attâr*. 2. bs. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2013.

Kandemir, Yaşar, İsmail Lütfü Çakan, ve Raşit Küçük. *İmâm Nevevî Riyazü's-Sâlihin*. İstanbul:Kampanya Kitapları, 2017.

Kaplan, Mahmut. "Divan Edebiyatında Manzum Nasihatnâme Yazan Şairler ve Eserleri I." *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* III, s. 3 (1992): 23.

Kaplan, Mahmut. “Türk Edebiyatında Manzum Nasihat-nâmeler.” *Türkler Dergisi*, s. 11 (2002): 791-99.

Kaplan, Mahmut. *Hayriyye-i Nâbî*. 2. bs. Ankara: AKM Yayınları, 2008.

Kaplan, Mahmut. “Diyarbakırlı Emîrî ve Nasihat-nâmesi.” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5, s. 22 (2012): 72-84.

Karacan, Büşra. Abdurrahmân Abdî Paşa’nın ‘Müfîd’ adlı Eseri (1- 35. Varakları Arası İnceleme- Metin). Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2015.

Karavelioğlu, Murat. “Klasik Türk Edebiyatında Şem’i Mahlaslı Şairler ve Prizrenli Şem’i.” *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, s. 32 (2004): 65-80.

Kedkenî, Muhammed Rıza Şefî’î. *Mantıku’t-Tayr, Feridüddin Muhammed bin İbrahim Nişâbûrî; Mukaddime, Tasrih ve Talikat*. Tahran: Sühan, 1388.

Keleş, Reyhan. “Türk Edebiyatında Nasihat.” *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 17, s. 44 (2010): 183-209.

Kesik, Beyhan. “Şiirle İlgili Temel Kavramlar” *Osmanlı Edebî Metinlerini Anlama Kılavuzu,* ed. Özer Şenödeyici, s. 19-36.

Keyik, Sevgi Elif. “XVI. Yüzyıl Sanatçılarından Şem’î’nin ‘Şerh-i Pendnâme’si.” Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, 2001.

Kılıç, Atabey. “Dağılmış İncileri Toplama: Şerh Tasnifi Denemesi Klâsik Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler.” *Turkish Studies-İnternational Periodical For The Languages, Literature*s (2007): 416-37.

Kırca, Celal. “Âd.” *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.1. İstanbul:Türk Diyanet Vakfı, 1998.

Kırış, Şemseddin. “Nasîhatin Dindeki Yeri ve Hazreti Peygamberin Nasîhatları.” Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, 1994.

Kilisli Rûhî Mustafa. *Rûhu’ş-Şürûh*. Süleymaniye Kütüphanesi, Hasan Hüsnî Paşa Bölümü. No.732.

Kocaer, Sibel. “Pendnâme-i Azmî’nin Osmanlı Nasihatnâme Geleneğindeki Yeri.” Yüksek Lisans Tezi. Bilkent Üniversitesi, 2009.

Koçin, Abdulhakim. “Zaifî ve Bustân-ı Nasâyıh’ı (İnceleme ve Tenkitli Metin).” Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, 1991.

Koçin, Abdulhakim. “Feridüddîn Attâr’ın Pendnâmesi’nin Türk Edebiyatına Etkisi ve Zaifî’nin Bustân-ı Nasâyıh’ı ile Karşılaştırılması.” *Bilig,* s. 10 (Yaz 1999): 93-102.

Konar, Aişe Handan. “Hasan Şu’ûrî Efendi’nin Pend-nâme-i Attâr Tercümesi Metin İnceleme.” Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi, 2010.

Korkmaz, Şerife. “Sultan Abdülmecid’in İlk Memleket Gezisi (26 Mayıs-12 Haziran 1844).” OTAM, s. 25 (2009): 95.

Kortantamer, Tunca. “Teori Zemininde Metin Şerhi Meselesi.” *Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi,* s. 8 (1994): 1-10.

Köksal, M. Fatih. “Edirneli Nazmi Mecma’ü’n-Nezâir (İnceleme-Tenkitli Metin).” Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, 2001.

Kuru, Selim. “Giriş” *Nazımdan Nesre Edebi Türler* , ed. Hatice Aynur vd., s. 11-15.

Kutlu, Mustafa. “Pend-nâmeler.” *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. c.7. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1990.

Levent, Agâh Sırrı. “Ümmet Çağında Ahlâk Kitaplarımız.” *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ayrı Basım (1964): 110.

Mazıoğlu, Hasibe. (11-15 Ekim 1976). Kanuni’nin oğlu Şehzade Bayezid İçin Yapılan Pendnâme-i Attâr Çevirisi. *VIII. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler,* Ankara, 1183-93.

Mazıoğlu, Hasibe. “Edirneli Nazmî’nin Pend-i Attâr Çevirisi.” *Ankara Üniversitesi Türkoloji Dergisi*, s. 7 (1977): 47-53.

Mehmed Murad Nakşibendî. *Mâ Hazar.* Süleymaniye Kütüphanesi, Mehmet Ârif Koleksiyonu. No. 260.

Mehmed Sa’îd Bursavî. *Şerh-i Pend-nâme*. Ankara Milli Kütüphane. No. 06 Mil Yz A3310.

Mermutlu, M. Sait. *Emre Terceme-i Pendnâme-i Attâr*, İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2015.

Devletşah. *Devletşah, Tezkereti'ş-Şu'ara*. Hazırlayan Muhammed, Abbâsî. Tahran: İntişârât Kitabfürûşî Bârânî, 1337.

Mustafa Ref’i’a. *Berk-i Dervişan (Şerh-i Pend-i Attâr).* Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, Mehmed Asım Bey Koleksiyonu. No. 34 Ma 445.

Müfîd. Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi.19 Hk 2130.

Na'tî. *Şerh-i Pend-i Attâr*. İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi, Şevket Rado Yazmaları Bölümü. No.377.

Nâilî Sâlih Efendi. *Kenz-i Nasâyih.* Süleymaniye Kütüphanesi, Tahir Ağa Tekkesi. No. 444.

Namlı, Ali. "İsmaîl Hakkı Bursevî." *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.23. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.

Olguner, Fahrettin. "Eflâtun." *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.10. İstanbul:Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.

Öcal, Oğuz. *Yozgatlı Hüzni Divanından Seçmeler*. Ankara: Feryal Matbaacılık, 1990.

Öğüt, Salim. "Ebû Yûsuf." *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.10. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.

Öngören, Reşat. "İbrâhim b. Edhem." *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.21. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2000.

Öz, Mehmet. "Siyasetnâme, Ahlâk ve Görgü Kitapları" *Türk Edebiyatı Tarihi,* ed. Talât Sait Halman, s. 357-368.

Özafşar M. Emin ve Erkul, Bünyamin. *Riyâzü's-Sâlihîn*. Ankara:Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2013.

Özcan, Abdülkadir. "Feraizîzâde Mehmed Said." *TDV İslam Ansiklopedisi.* c.11. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.

Özcan, Abdülkadir. *Nev'îzâde Atâî, Hadaiku'l-Hakaik fi Tekmileti'ş-Şakaik*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1989.

Özcan, Azmi. "Encümen-i Şu'ârâ." *TDV İslam Ansiklopedisi.* c.11. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.

Özdil, Hatice. "Başka İsimlerle Karıştırılan Bir Mesnevî Şârihi: Mehmed Murad Nakşibendî." *Turkish Studies-İnternational Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 8, s. 12 (2013): 1009-1016.

Özdil, Hatice. "Tasavvuf Edebiyatı Terminolojisi Açısından Mehmed Murad Nakşibendî'nin Şerhleri." Doktora Tezi. Fatih Üniversitesi, 2013.

Özek A. Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli. Ankara: TDV Yayınları, 1993.

Özel, Ahmet. "Mâlik b. Enes." *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.27. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2003.

Özkan, Mustafa. "Edirneli Nazmî." *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.10. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.

Öztürk, Şeyda. "Şem'î." *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.38. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.

Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. Ankara: MEB Yayınları, 2004.

Paksoy Kezban. "Bursevî İsmâil Hakkı Şerh-i Pend-i Attâr (İnceleme-Metin-Sözlük)." Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi, 2012.

Pala, İskender. *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul:Ötüken Yayınları, 1999.

Pala, İskender. "Nasihat." *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.32. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2006.

Payzın, Levent. "XVIII. Yüzyılda Midilli Adası." Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi, 2008.

Poyraz, Yakup. "Manastırlı Hasan Bin Ali'nin EHâdîs-i Erbâ'in Adlı Manzum Kırk Hadis Tercümesi." *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi,* s. 14 (2014): 109-135.

Sadullah b. İbrahim Ahmed. *Terceme-i Pend-nâme-i 'Attâr.* Ankara Milli Kütüphane. No. 06 Mil Yz A 540.

Saraç, M. A. Yekta. "Şerhler" *Türk Edebiyatı Tarihi*, ed. Talât Sait Halman, s. 121-132.

Saraç, M. A. Yekta. *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü- Kafiye*. 8. bs. İstanbul: Gökkubbe Yayınları, 2014.

Saraç, M. A. Yekta. *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*. 13. bs. İstanbul: Gökkubbe Yayınları, 2015.

Sarı, Mehmet. "Na'tî'nin Pend-i Attâr Şerhi (Vr. 1b-36a) (Dil İncelemesi-Metin-Sözlük)." Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, 2016.

Seyyid Alî b. Alî Hasretî. *Şerh-i Pendnâme*. Ankara Milli Kütüphane. No. 01 Hk 1143/1.

Şahinoğlu, Nazif. "Attâr Ferîdüddîn." *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.4. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 1991.

Şem'î. *Sa'âdet-nâme*. Süleymaniye Kütüphanesi, Kadızâde Mehmed Efendi. No.400.

Şener, Hasan. "Tezkirelerde Adı Geçen Kilisli Divan Şairleri." *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 24, s.1 (2014): 33-47.

Şensoy, Sedat. "Şerh." *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.38. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.

Şentürk, M. Hüdâyî. "Murad Nakşibendî." *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.31. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2006.

Türk Dil Kurumu. "TDK Atasözü ve Deyimler Sözlüğü." http://www.tdk.gov.tr/ [Erişim 12. 12.2017]

Türk Dil Kurumu. *TDK Türkçe Sözlük.* 10. bs. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005.

Türk Dil Kurumu. *TDK Yazım Kılavuzu.* 27. bs. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2012.

Timurtaş, Faruk Kadri. *Osmanlı Türkçesi Grameri III*. İstanbul: Alfa Kitabevi, 1999.

Toruk, Turgut. "Abdülmecîd B. Şeyh Nasûh B. Ali Et-Tosyevi ve Pend-i Attar Tercümesi." Yüksek Lisans Tezi. Fatih Üniversitesi, 2010.

Tökel, Dursun Ali. *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar Şahıslar Mitolojisi*. 1. bs. Ankara: Akçağ Yayınları, 2000.

Türkoğlu, Serkan. "Türk Edebiyatında Pendnâme-i Attâr'ın Manzum Tercümeleri ve Seyyid Ali Rızâ'nın Riyâzü'r-Rızâ'sı." *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. s. 22 (2018): 671-692.

Uludağ, Süleyman ve Kara, Mustafa. *Abdurrahman Câmî, Nefahâtü'l-Üns-Evliyâ Menkıbeleri (Terc. ve Şerh: Lâmiî Çelebî*). İstanbul: Marifet Yayınları, 2001.

Uludağ, Süleyman. *Evliya Tezkireleri*. 1bs. İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2012.

Uzun, Şerife. “Diyarbakırlı Ahmed Mürşidî’nin Pendnâmesi’nde Ayet ve Hadis İktibasları” *VIII. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Ali Emîrî Hatırasına),* s.433-446.

Uzunpostalcı, Mustafa. “Ebû Hanîfe.” *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.10. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.

Ün, Cumhur. “Kilisli Mustafa Rûhi Efendi'nin Rûhu'ş-Şurûh'u.” Doktora Tezi. Trakya Üniversitesi, 2007.

Ünver, İsmail. (1985). “Şem ‘î Şem’ullâh.” *Türk Dili Dergisi* XLIX, s. 397 (1985): 38-43.

Ünver, İsmail. Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler. *Türkoloji Dergisi* 11 s.1 (1993): 1-41.

Yazar, Sadık. “Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği.” Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, 2011.

Yazıcı, Tahsin. “Efrâsiyâb.” *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.10. İstanbul:Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.

Yeğin, Abdullah. *Osmanlıca Yeni Lûgat*, İstanbul: Hizmet Vakfı Yayınları, 2008.

Yeniterzi, Emine. Anadolu Türk Edebiyatında Ahlaki Mesneviler. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. s. 10, (2007): 433-468.

Yıldırım, Nimet. “Fars Öğüt Edebiyatı.” *Nüsha Dergisi*, s. 16 (2005): 50-65.

Yıldız, Alim. “İbrahim Gülşeni’nin Pendnamesi.” *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, s. XVI (2002): 57-62.

Yıldız, Alim. “Şark Klasiklerinden Attar’ın Pendnamesi’nin Türk Halk İnanışları.” http://ayvakti.net/?p=568 [Erişim 21. 10. 2017].

Yılmaz, Mehmet. *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü.* İstanbul: Sütun Yayınları, 2008.

Yılmaz, Ozan. “Klasik Şerh Edebiyatı Literatürü.” *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 5 s. 9 (2007): 271-304.

Yılmazer, Ziya. “Esad Efendi Sahaflar Şeyhizâde.” *TDV İslam Ansiklopedisi*. c.11. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.

Zuhri Muhammed. *Şerh-i Nazm-ı Miftâh-ı Pend.* İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkiye Yazmaları. No. 38.

EKLER

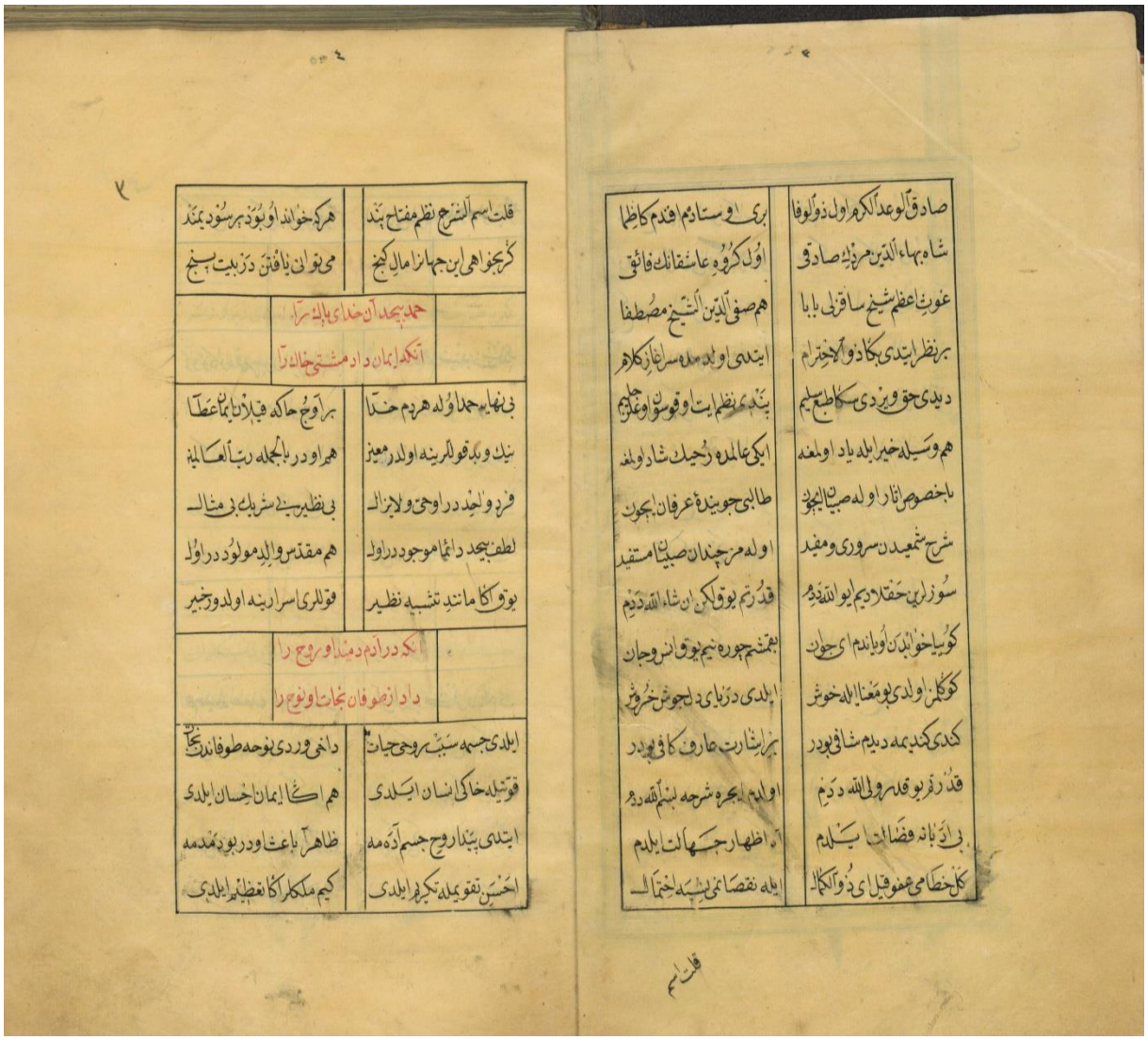
Ek 1: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Nüshası; iç kapak sayfası

Ek 2: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Nüshası; 1b-2a sayfaları

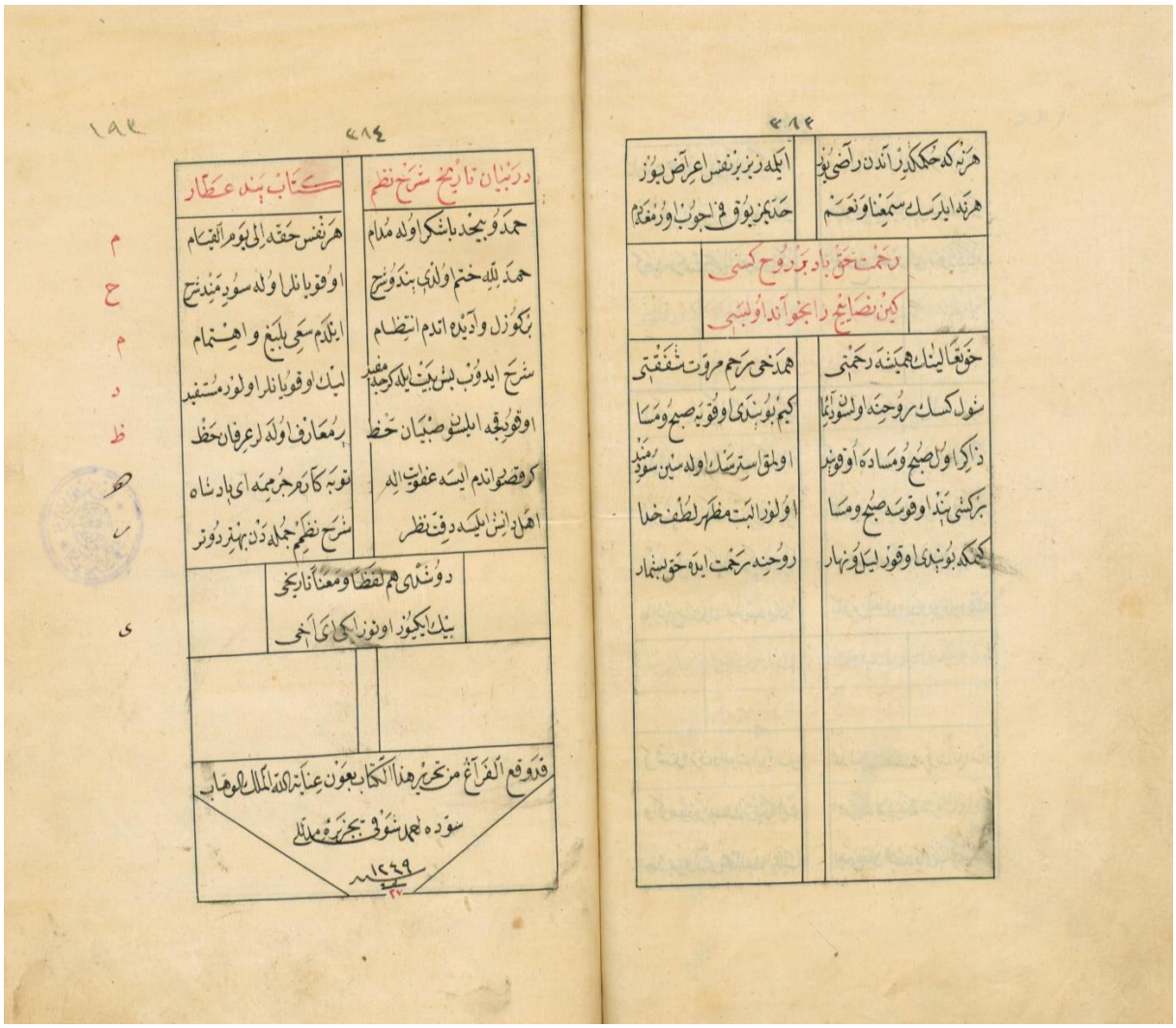
Ek 3: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Nüshası; 2b-3a sayfaları

Ek 4: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Nüshası; 91b- 92a sayfaları

Ek 5: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Nüshası; 192b-193a sayfaları

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Fatma İMAMOĞLU
Uyruğu: T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri: 18 Mayıs 1981, İstanbul
Elektronik Posta: fatmaimmoglu@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	MSGSÜ, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü	2003
Tezsiz Yüksek Lisans	KOÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü	2005
Tezli Yüksek Lisans	YTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Edebiyatı Programı	2014
Doktora	İMU, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Doktora Programı	2018

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
2003-2010	Sevinç Dershanesi	Türkçe Öğretmeni
2012-2015	Bilge Çınar Etüt Merkezi	Türkçe Öğretmeni

YABANCI DİLLER

İyi düzeyde İngilizce; başlangıç düzeyinde Arapça ve Farsça.

YAYINLAR

İmamoğlu, Fatma, "Mitolojik Bir Öge Olan Işığın Necâtî Bey Divanı'na Yansıması", *Türük Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 5(2015), 206-224.

İmamoğlu, Fatma, "Hâfız-ı Şirâzî'nin Şumâ Redifli Gazeline Yapılan Şerhlerin Tercüme ve Şerh Usulü Açısından Değerlendirilmesi, *Turkish Studies İnternational Periodical For Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11.4 (Winter 2016), 433-473.

HOBİLER

Kitap okumak.